។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# វិនយបិដកេ

# វិមតិវិនោទនី-ដីកា (បឋមោ ភាគោ)

### គន្ថារម្ភកថា

ករុណាបុណ្ណហទយំ , **សុគតំ** ហិតទាយកំ;
នត្វា **ធម្មញ្ច** វិមលំ, **សង្ឃញ្ច** គុណសម្បទំ។

វណ្ណនា និបុណាហេសុំ, វិនយដ្ឋកថាយ យា;
បុព្ពកេហិ កតា នេកា, នានានយសមាកុលា។

តត្ថ កាចិ សុវិត្ថិណ្ណា, ទុក្ខោគាហា ច គន្ថតោ;
វិរុទ្ធា អត្ថតោ ចាបិ, សទ្ទតោ ចាបិ កត្ថចិ។

កាចិ កត្ថចិ អបុណ្ណា, កាចិ សម្មោហការិនី;
តស្មា តាហិ សមាទាយ, សារំ សង្ខេបរូបតោ។

លីនត្ថញ្ច បកាសេន្តោ, វិរុទ្ធញ្ច វិសោធយំ;
ឧបដ្ឋិតនយញ្ចាបិ, តត្ថ តត្ថ បកាសយំ។

វិនយេ វិមតឹ ឆេតុំ, ភិក្ខូនំ លហុវុត្តិនំ;
សង្ខេបេន លិខិស្សាមិ, តស្សា លីនត្ថវណ្ណនំ។

### គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា

វិនយសំវណ្ណនារម្ភេ រតនត្តយំ នមស្សិតុកាមោ តស្ស វិសិដ្ឋគុណយោគសន្ទស្សនត្ថំ **យោ កប្បកោដីហិបី**តិ អាទិមាហ។ វិសិដ្ឋគុណយោគេន ហិ វន្ទនារហភាវោ, វន្ទនារហេ ច កតា វន្ទនា យថាធិប្បេតមត្ថំ សាធេតិ ។ ឯត្ថ ច សំវណ្ណនារម្ភេ រតនត្តយបណាមករណប្បយោជនំ តត្ថ តត្ថ ពហុធា បបញ្ចេន្តិ អាចរិយា, មយំ បន ឥធាធិប្បេតមេវ បយោជនំ ទស្សយិស្សាម។ តស្មា សំវណ្ណនារម្ភេ រតនត្តយបណាមករណំ យថាបដិញ្ញាតសំវណ្ណនាយ អនន្តរាយេន បរិសមាបនត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ តថា ហិ វុត្តំ “តស្សានុភាវេន ហតន្តរាយោ”តិ។ រតនត្តយបណាមករណេន ហិ រាគាទិទោសវិគមតោ បញ្ញាទិគុណបាដវតោ អាយុអាទិវឌ្ឍនតោ បុញ្ញាតិសយភាវាទិតោ ច ហោតេវ យថាបដិញ្ញាតសំវណ្ណនាយ អនន្តរាយេន បរិសមាបនំ។

តត្ថ បឋមំ តាវ ភគវតោ វន្ទនំ កត្តុកាមោ “យោ កប្បកោដីហិបិ…បេ…. តស្សា”តិ អាហ។ ឥមិស្សា បន វិនយទេសនាយ ករុណាប្បធានញាណសមុដ្ឋិតតាយ ករុណាប្បធានមេវ ថោមនំ អារទ្ធំ។ ឯសា ហិ អាចរិយស្ស បកតិ, យទិទំ អារម្ភានុរូបថោមនា។ ករុណាគ្គហណេន ចេត្ថ អបរិមេយ្យប្បភាវា សព្ពេបិ ពុទ្ធគុណា នយតោ សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា តំមូលកត្តា សេសពុទ្ធគុណានំ។ តត្ថ **យោ**តិ ឥមស្ស អនិយមវចនស្ស នាថោតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ **កប្បកោដីហិបិ អប្បមេយ្យំ កាល**ន្តិ កប្បកោដិគណនាវសេនបិ “ឯត្តកា កប្បកោដិយោ”តិ បមេតុំ អសក្កុណេយ្យំ កាលំ។ **អបិ**-សទ្ទេន បគេវ វស្សគណនាយាតិ ទស្សេតិ។ អប្បមេយ្យំ កាលន្តិ ច អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ, តេន កប្បកោដិគណនាវសេន បរិច្ឆិន្ទិតុមសក្កុណេយ្យមបិ, អសង្ខ្យេយ្យវសេន បន បរិច្ឆិន្ទិតព្ពតោ សលក្ខំ ចតុរសង្ខ្យេយ្យកប្បកាលំ អច្ចន្តមេវ និរន្តរំ បញ្ចមហាបរិច្ចាគាទិ**អតិទុក្ករានិ ករោន្តោ ខេទំ** កាយិកំ បរិស្សមំ បត្តោតិ ទស្សេតិ។

**លោកហិតាយា**តិ សត្តលោកស្ស ហិតាយ។ នាថតីតិ **នាថោ,** វេនេយ្យានំ ហិតសុខំ អាសីសតីតិ អត្ថោ។ អថ វា នាថតិ វេនេយ្យគតេ កិលេសេ ឧបតាបេតិ, នាថតិ វា យាចតិ វេនេយ្យេ អត្តនោ ហិតករណេ យាចិត្វាបិ

និយោជេតីតិ **នាថោ**, លោកបដិសរណោ លោកសាមី លោកនាយកោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មហាការុណិកស្សា**តិ យោ ករុណាយ កម្បិតហទយត្តា លោកហិតត្ថំ អតិទុក្ករកិរិយាយ អនេកប្បការំ តាទិសំ ទុក្ខំ អនុភវិត្វា អាគតោ, **តស្ស មហាការុណិកស្សា**តិ អត្ថោ។ តត្ថ កិរតីតិ **ករុណា**, បរទុក្ខំ វិក្ខិបតិ អបនេតីតិ អត្ថោ។ ទុក្ខិតេសុ វា កិរិយតិ បសារិយតីតិ ករុណា។ អថ វា កិណាតីតិ ករុណា, បរទុក្ខេ សតិ ការុណិកំ ហឹសតិ វិពាធេតិ, វិនាសេតិ វា បរស្ស ទុក្ខន្តិ អត្ថោ។ បរទុក្ខេ សតិ សាធូនំ កម្បនំ ហទយខេទំ ករោតីតិ វា ករុណា។ អថ វា កមិតិ សុខំ, តំ រុន្ធតីតិ ករុណា។ ឯសា ហិ បរទុក្ខាបនយនកាមតាលក្ខណា អត្តសុខនិរបេក្ខតាយ ការុណិកានំ សុខំ រុន្ធតិ វិពាធេតិ។ ករុណាយ និយុត្តោ **ការុណិកោ**, មហន្តោ ការុណិកោ **មហាការុណិកោ**, **តស្ស នមោ** អត្ថូតិ បាឋសេសោ។

ឯវំ ករុណាមុខេន សង្ខេបតោ សកលសព្ពញ្ញុគុណេហិ ភគវន្តំ ថោមេត្វា ឥទានិ សទ្ធម្មំ ថោមេតុំ **អសម្ពុធ**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ ពុទ្ធនិសេវិតំ យំ អសម្ពុធំ ជីវលោកោ ភវា ភវំ គច្ឆតិ, តស្ស ធម្មវរស្ស នមោតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **អសម្ពុធ**ន្តិ អសម្ពុជ្ឈន្តោ, យថាសភាវំ អប្បដិវិជ្ឈន្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ហេតុអត្ថោ ហេត្ថ អន្តបច្ចយោ។ **យ**ន្តិ អនិយមតោ សបរិយត្តិកោ នវលោកុត្តរធម្មោ កម្មភាវេន និទ្ទិដ្ឋោ។ **ពុទ្ធនិសេវិត**ន្តិ តស្សេវ វិសេសនំ, សម្មាសម្ពុទ្ធេន, បច្ចេកពុទ្ធសាវកពុទ្ធេហិបិ វា គោចរាសេវនភាវនាសេវនាហិ យថារហំ និសេវិតំ, អជហិតន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ បរិយត្តិផលនិព្ពានានិ គោចរាសេវនវសេនេវ និសេវិតានិ, មគ្គោ បន ភាវនាសេវនវសេនាបិ បច្ចវេក្ខណញាណាទិវសេន គោចរាសេវនវសេនាបិ និសេវិតោ។ **ភវាភវ**ន្តិ ភវតោ ភវំ។ អថ វា ហីនបណីតាទិវសេន ខុទ្ទកំ មហន្តញ្ច ភវន្តិ អត្ថោ។ វុឌ្ឍត្ថោបិ ហិ **អ**-ការោ ទិស្សតិ អសេក្ខា ធម្មាតិអាទីសុ (ធ. ស. តិកមាតិកា ១១) វិយ។ អថ វា ភវោតិ វុឌ្ឍិ, អភវោតិ ហានិ។ ភវោតិ វា សស្សតទិដ្ឋិ, អភវោតិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ។ វុត្តប្បការោ ភវោ ច អភវោ ច ភវាភវោ, តំ ភវាភវំ។ **គច្ឆតី**តិ ឧបគច្ឆតិ។ **ជីវលោកោ**តិ សត្តលោកោ។ **អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសិនោ**តិ ធម្មវិសេសនំ។ តត្ថ ន វិទតិ ធម្មានំ យថាសភាវំ ន វិជានាតីតិ អវិជ្ជា, អញ្ញាណំ។ សា អាទិ យេសំ តណ្ហាទីនំ, តេយេវ កិលិស្សន្តិ ឯតេហិ សត្តាតិ កិលេសា, តេយេវ ច សត្តានំ វិពាធនដ្ឋេន ជាលសទិសាតិ ជាលំ, តំ វិទ្ធំសេតិ សព្ពសោ វិនាសេតិ សីលេនាតិ **អវិជ្ជាទិកិលេសជាលវិទ្ធំសី**, តស្ស។

ននុ ចេត្ថ សបរិយត្តិកោ នវលោកុត្តរធម្មោ អធិប្បេតោ, តត្ថ ច មគ្គោយេវ កិលេសេ វិទ្ធំសេតិ, នេតរេតិ ចេ? វុច្ចតេ – មគ្គស្សាបិ និព្ពានមាគម្ម កិលេសវិទ្ធំសនតោ និព្ពានម្បិ កិលេសេ វិទ្ធំសេតិ នាម, មគ្គស្ស កិលេសវិទ្ធំសនកិច្ចំ ផលេន និដ្ឋិតន្តិ ផលម្បិ "កិលេសវិទ្ធំសី"តិ វុច្ចតិ, បរិយត្តិធម្មោបិ កិលេសវិទ្ធំសនស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយត្តា "កិលេសវិទ្ធំសី"តិ វត្តុំ អរហតីតិ ន កោចិ ទោសោ។ **ធម្មវរស្ស តស្សា**តិ បុព្ពេ អនិយមិតស្ស និយាមកវចនំ។ តត្ថ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ ចតូសុ អបាយេសុ សំសារទុក្ខេ ច អបតមានេ ធារេតីតិ ធម្មោ។ វុត្តប្បការោ ធម្មោ ឯវ អត្តនោ ឧត្តរិតរាភាវេន វរោ បវរោ អនុត្តរោតិ ធម្មវរោ, តស្ស ធម្មវរស្ស នមោ អត្ថូតិ អត្ថោ។

ឯវំ សង្ខេបនយេនេវ សព្ពធម្មគុណេហិ សទ្ធម្មំ ថោមេត្វា ឥទានិ អរិយសង្ឃំ ថោមេតុំ **គុណេហី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ គុណេហិ យោ យុត្តោ, តមរិយសង្ឃំ នមាមីតិ សម្ពន្ធោ។ សីលាទយោ គុណា ចេត្ថ លោកិយលោកុត្តរា អធិប្បេតា។ "វិមុត្តិវិមុត្តិញាណ"ន្តិ វត្តព្ពេ ឯកទេសសរូបេកសេសនយេន "វិមុត្តិញាណ"ន្តិ វុត្តំ, អាទិសទ្ទបរិយាយេន បភុតិសទ្ទេន វា វិមុត្តិគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **វិមុត្តី**តិ ផលំ។ **វិមុត្តិញាណ**ន្តិ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ **បភុតិ**-សទ្ទេន ឆឡភិញ្ញាចតុបដិសម្ភិទាទយោ គុណា សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ កុសលត្ថិកានំ ជនានំ បុញ្ញាភិសយវុឌ្ឍិយា ខេត្តសទិសត្តា ខេត្តន្តិ អាហ "ខេត្តំ ជនានំ កុសលត្ថិកាន"ន្តិ។ ខិត្តំ ពីជំ មហប្ផលភាវករណេន តាយតីតិ ហិ **ខេត្តំ។ អរិយសង្ឃ**ន្តិ ឯត្ថ អារកត្តា កិលេសេហិ, អនយេ ន ឥរិយនតោ, អយេ ច ឥរិយនតោ, សទេវកេន លោកេន "សរណ"ន្តិ អរណីយតោ ឧបគន្តព្ពតោ, ឧបគតានញ្ច តទត្ថសិទ្ធិតោ អរិយា, អដ្ឋ អរិយបុគ្គលា, អរិយានំ សង្ឃោ សមូហោតិ អរិយសង្ឃោ, តំ អរិយសង្ឃំ។

ឥទានិ រតនត្តយបណាមជនិតំ កុសលាភិសន្ទំ យថាធិប្បេតេ បយោជនេ និយោជេត្វា អត្តនា សំវណ្ណិយមានស្ស វិនយស្ស សកលសាសនមូលភាវទស្សនមុខេន សំវណ្ណនាករណស្សាបិ សាសនមូលតំ ទស្សេតុំ **ឥច្ចេវ**មិច្ចាទិគាថាទ្វយមាហ។ **បុញ្ញាភិសន្ទ**ន្តិ បុញ្ញោឃំ, បុញ្ញប្បវាហំ បុញ្ញរាសិន្តិ អត្ថោ។ **តស្សានុភាវេនា**តិ តស្ស យថាវុត្តស្ស បុញ្ញប្បវាហស្ស អានុភាវេន ពលេន ហតន្តរាយោ វិនយំ វណ្ណយិស្សន្តិ សម្ពន្ធោ។

អដ្ឋិតស្ស សុសណ្ឋិតស្ស ភគវតោ សាសនំ យស្មឹ ឋិតេ បតិដ្ឋិតំ ហោតីតិ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ **យស្មិ**ន្តិ យស្មឹ វិនយបិដកេ។ **ឋិតេ**តិ បាឡិតោ ច អត្ថតោ ច អនូនំ ហុត្វា លជ្ជីបុគ្គលេសុ បវត្តនដ្ឋេន ឋិតេ។ **សាសន**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ សាសនំ។ **អដ្ឋិតស្សា**តិ កាមសុខល្លិកត្តកិលមថានុយោគសង្ខាតេ អន្តទ្វយេ អដ្ឋិតស្ស, "បរិនិព្ពុតស្សបិ ភគវតោ"តិបិ វទន្តិ។ **សុសណ្ឋិតស្សា**តិ អន្តទ្វយវិរហិតាយ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ សុដ្ឋុ ឋិតស្ស។

**អមិស្ស**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, និកាយន្តរលទ្ធីហិ អសម្មិស្សំ កត្វា អនាកុលំ កត្វា វណ្ណយិស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **និស្សាយ បុព្ពាចរិយានុភាវ**ន្តិ បុព្ពាចរិយេហិ សំវណ្ណិតំ អដ្ឋកថំ និស្សាយ, ន អត្តនោ ពលេនាតិ អធិប្បាយោ។

អថ បោរាណដ្ឋកថាសុ វិជ្ជមានាសុ បុន វិនយសំវណ្ណនា កឹបយោជនាតិ? អាហ **កាមញ្ចា**តិអាទិ។ តត្ថ **កាម**ន្តិ ឯកន្តេន, យថិច្ឆកំ វា, សព្ពសោតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្ស សំវណ្ណិតោយំ វិនយោតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ **បុព្ពាចរិយាសភេហី**តិ មហាកស្សបត្ថេរាទយោ បុព្ពាចរិយា ឯវ អកម្បិយដ្ឋេន ឧត្តមដ្ឋេន ច អាសភា, តេហិ បុព្ពាចរិយវរេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កីទិសា បន តេ បុព្ពាចរិយាតិ? អាហ **ញាណម្ពូ**តិអាទិ។ អគ្គមគ្គញាណសង្ខាតេន អម្ពុនា សលិលេន និទ្ធោតានិ និស្សេសតោ អាយតឹ អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនេន ធោតានិ វិសោធិតានិ រាគាទីនិ តីណិ មលានិ កាមាសវាទយោ ច ចត្តារោ អាសវា យេហិ តេ **ញាណម្ពុនិទ្ធោតមលាសវា,** តេហិ ខីណាសវេហីតិ អត្ថោ។ ខីណាសវភាវេបិ ន ឯតេ សុក្ខវិបស្សកាតិ អាហ “វិសុទ្ធវិជ្ជាបដិសម្ភិទេហី”តិ។ តត្ថ **វិជ្ជា**តិ តិស្សោ វិជ្ជា, អដ្ឋ វិជ្ជា វា។ បដិសម្ភិទាប្បត្តេសុបិ មហាកស្សបត្ថេរាទីនំ ឧច្ចិនិត្វា គហិតតាយ តេសំ សទ្ធម្មសំវណ្ណនេ សាមត្ថិយំ សាតិសយន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “សទ្ធម្មសំវណ្ណនកោវិទេហី”តិ។

កិលេសជាតំ, បរិក្ខារពាហុល្លំ វា សល្លិខតិ តនុំ ករោតីតិ សល្លេខោ, អប្បិច្ឆតាទិគុណសមូហោ, ឥធ បន ខីណាសវាធិការត្តា បរិក្ខារពាហុល្លស្ស សល្លិខនវសេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ សល្លេខេន និព្ពត្តំ សល្លេខិយំ, តស្មឹ **សល្លេខិយេ,** ធុតង្គបរិហរណាទិសល្លេខបអបត្តិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **នោសុលភូបមេហី**តិ សល្លេខបដិបត្តិយា “អសុកសទិសា”តិ នត្ថិ សុលភា ឧបមា ឯតេសន្តិ នោសុលភូបមា, តេហិ។ **មហាវិហារស្សា**តិ ឥមិនា និកាយន្តរំ បដិក្ខិបតិ ។ វិហារសីសេន ហេត្ថ តត្ថ និវាសិនញ្ញេវ តេហិ សមលទ្ធិកានញ្ច សព្ពេសំ ភិក្ខូនំ គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្មា តេសំ មហាវិហារវាសីនំ ទិដ្ឋិសីលវិសុទ្ធិយា បករត្តេន សញ្ញាណភូតត្តា ធម្មសង្គាហកា មហាកស្សបត្ថេរាទយោ “មហាវិហារស្ស ធជូបមា”តិ វុត្តា, តេហិ **អយំ វិនយោ សំវណ្ណិតោ** សម្មា អនូនំ កត្វា វណ្ណិតោ។ កថន្តិ អាហ “ចិត្តេហិ នយេហី”តិ។ **វិចិត្តេហិ នយេហិ សម្ពុទ្ធវរន្វយេហិ** សព្ពញ្ញុពុទ្ធវរំ អនុគតេហិ, ភគវតោ អធិប្បាយានុគតេហិ នយេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯវំ បោរាណដ្ឋកថាយ អនូនភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្តនោ សំវណ្ណនាយ បយោជនវិសេសំ អជ្ឈេសកញ្ច ទស្សេតុំ **សំវណ្ណនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សង្ខតត្តា**តិ រចិតត្តា។ **ន កញ្ចិ អត្ថំ អភិសម្ភុណាតី**តិ ន កញ្ចិ អត្ថំ សាធេតិ។

**សំវណ្ណនំ តញ្ចា**តិអាទិនា អត្តនោ សំវណ្ណនាយ ករណប្បការំ ទស្សេតិ។ តត្ថ តញ្ច ឥទានិ វុច្ចមានំ សំវណ្ណនំ **សមារភន្តោ** សកលាយបិ មហាអដ្ឋកថាយ ឥធ គហេតព្ពតោ មហាអដ្ឋកថំ **តស្សា** ឥទានិ វុច្ចមានាយ សំវណ្ណនាយ **សរីរំ កត្វា** មហាបច្ចរិយំ យោ វិនិច្ឆយោ វុត្តោ, តថេវ កុរុន្ទីនាមាទីសុ **វិស្សុតាសុ អដ្ឋកថាសុ យោ វិនិច្ឆយោ** វុត្តោ, តតោបិ វិនិច្ឆយតោ យុត្តមត្ថំ **អបរិច្ចជន្តោ** អន្តោគធត្ថេរវាទំ កត្វា **សំវណ្ណនំ** សម្មា **សមារភិស្ស**ន្តិ បទត្ថសម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច អត្ថោ កថីយតិ ឯតាយាតិ អដ្ឋកថា ត្ថ-ការស្ស ដ្ឋ-ការំ កត្វា។ **មហាបច្ចរិយ**ន្តិ មហាបច្ចរីនាមិកំ។ ឯត្ថ ច បច្ចរីតិ ឧឡុម្បំ វុច្ចតិ, តស្មឹ និសីទិត្វា កតត្តា តមេវ នាមំ ជាតំ។ “កុរុន្ទីវល្លិវិហារោ នាម អត្ថិ, តត្ថ កតត្តា ‘កុរុន្ទី’តិ នាមំ ជាត”ន្តិ វទន្តិ។ **អាទិ**សទ្ទេន អន្ធកដ្ឋកថំ សង្ខេបដ្ឋកថញ្ច សង្គណ្ហាតិ។

**យុត្តមត្ថ**ន្តិ មហាអដ្ឋកថានយេន, ចតុព្ពិធវិនយយុត្តិយា វា យុត្តមត្ថំ។ “អដ្ឋកថំយេវ គហេត្វា សំវណ្ណនំ ករិស្សាមី”តិ វុត្តេ អដ្ឋកថាសុ វុត្តត្ថេរវាទានំ ពាហិរភាវោ សិយាតិ តេបិ អន្តោកត្តុកាមោ “អន្តោគធថេរវាទ”ន្តិ អាហ, ថេរវាទេបិ អន្តោកត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

**តំ មេ**តិ គាថាយ សោតូហិ បដិបជ្ជិតព្ពវិធឹ ទស្សេតិ។ តត្ថ **ធម្មប្បទីបស្សា**តិ ធម្មោ ឯវ មោហន្ធការវិទ្ធំសនតោ បទីបសទិសត្តា បទីបោ អស្សាតិ ធម្មប្បទីបោ, ភគវា, តស្ស។ **បតិមានយន្តា**តិ បូជេន្តា មនសា គរុំ ករោន្តា **និសាមេន្តុ** សុណន្តុ។

**ពុទ្ធេនា**តិអាទិនា អត្តនោ សំវណ្ណនាយ អាគមនសុទ្ធិទស្សនមុខេន បមាណភាវំ ទស្សេត្វា អនុសិក្ខិតព្ពតំ ទស្សេតិ។ តត្ថ យថេវ ពុទ្ធេន យោ ធម្មោ វិនយោ ច វុត្តោ, សោ តស្ស ពុទ្ធស្ស យេហិ បុត្តេហិ មហាកស្សបត្ថេរាទីហិ តថេវ ញាតោ, តេសំ ពុទ្ធបុត្តានំ មតិមច្ចជន្តា សីហឡដ្ឋកថាចរិយា យស្មា បុរេ អដ្ឋកថា អកំសូតិ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ធម្មោ**តិ សុត្តាភិធម្មេ សង្គណ្ហាតិ។ **វិនយោ**តិ សកលំ វិនយបិដកំ។ **វុត្តោ**តិ បាឡិតោ ច អត្ថតោ ច **ពុទ្ធេន** ភគវតា វុត្តោ។ ន ហិ ភគវតា អព្យាកតំ នាម តន្តិបទំ អត្ថិ, តត្ថ តត្ថ ភគវតា បវត្តិតបកិណ្ណកទេសនាយេវ ហិ អដ្ឋកថា។ **តថេវ ញាតោ**តិ យថេវ ពុទ្ធេន វុត្តោ, តថេវ ឯកបទម្បិ

ឯកក្ខរម្បិ អវិនាសេត្វា អធិប្បាយញ្ច អវិកោបេត្វា ញាតោ វិទិតោតិ អត្ថោ។ **តេសំ មតិមច្ចជន្តា**តិ តេសំ ពុទ្ធបុត្តានំ មតិសង្ខាតំ ថេរបរម្បរាយ ឧគ្គហេត្វា អាភតំ អព្ពោច្ឆិន្នំ បាឡិវណ្ណនាវសេន ចេវ បាឡិមុត្តកវសេន ច បវត្តំ សព្ពំ អដ្ឋកថាវិនិច្ឆយំ អបរិច្ចជន្តា។ **អដ្ឋកថា អកំសូ**តិ មហាអដ្ឋកថាមហាបច្ចរិអាទិកា សីហឡដ្ឋកថាយោ អកំសុ។ “អដ្ឋកថាមកំសូ”តិបិ បាឋោ, តត្ថាបិ សោយេវត្ថោ។

**តស្មា**តិ យស្មា តេសំ ពុទ្ធបុត្តានំ អធិប្បាយំ អវិកោបេត្វា បុរេ អដ្ឋកថា អកំសុ, តស្មា។ **យំ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ,** តំ សព្ពម្បិ បមាណន្តិ យោជនា។ **ហី**តិ និបាតមត្តំ ហេតុអត្ថស្ស តស្មាតិ ឥមិនាយេវ បកាសិតត្តា, អវធារណត្ថោ វា, បមាណមេវាតិ។ យទិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ សព្ពម្បិ បមាណំ, ឯវំ សតិ តត្ថ បមាទលេខាបិ បមាណំ សិយាតិ អាហ “វជ្ជយិត្វាន បមាទលេខ”ន្តិ, អបរាបរំ លិខន្តេហិ បមាទេន សតី អបច្ចុបដ្ឋបេត្វា អញ្ញត្ថ លិខិតព្ពំ អញ្ញត្ថ លិខនាទិវសេន បវត្តិតា បមាទលេខា នាម, សា ច សមន្តបាសាទិកាយំ តត្ថ តត្ថ សយមេវ អាវិភវិស្សតិ។ បុន **យស្មា**តិ បទស្ស សម្ពន្ធទស្សនវសេន អយំ អត្ថយោជនា – យស្មា អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ ឥធ ឥមស្មឹ សាសនេ សិក្ខាសុ សគារវានំ បណ្ឌិតានំ បមាណមេវ, យស្មា ច អយំ វណ្ណនាបិ ភាសន្តរបរិច្ចាគាទិមត្តវិសិដ្ឋតាយ អត្ថតោ អភិន្នា, តតោ ឯវ បមាណភូតាវ ហេស្សតិ, តស្មា អនុសិក្ខិតព្ពាតិ។

**តតោ**តិ តាហិ អដ្ឋកថាហិ។ **ភាសន្តរមេវ ហិត្វា**តិ សីហឡភាសំយេវ អបនេត្វា។ **វិត្ថារមគ្គញ្ច សមាសយិត្វា**តិ បោរាណដ្ឋកថាសុ យថាឋានេ វត្តព្ពម្បិ បទត្ថវិនិច្ឆយាទិកំ អតិវិត្ថិណ្ណេន វចនក្កមេន ចេវ វុត្តមេវ អត្ថនយំ អប្បមត្តកវិសេសេន បុនប្បុនំ កថនេន ច តត្ថ តត្ថ បបញ្ចិតំ តាទិសំ វិត្ថារមគ្គំ បហាយ សល្លហុកេន អត្ថវិញ្ញាបកេន បទក្កមេន ចេវ វុត្តនយសទិសំ វត្តព្ពំ អតិទិសិត្វា ច សង្ខេបនយេនេវ វណ្ណយិស្សាមាតិ អធិប្បាយោ។ **សារត្ថទីបនិយំ** បន វិនយដីកាយំ “បោរាណដ្ឋកថាសុ ឧបរិ វុច្ចមានម្បិ អានេត្វា តត្ថ តត្ថ បបញ្ចិតំ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន...បេ.... ឧបសម្បន្នោតិ ភិក្ខូតិ ឯត្ថ អបលោកនាទីនំ ចតុន្នម្បិ កម្មានំ វិត្ថារកថា វិយ តាទិសំ វិត្ថារមគ្គំ សង្ខិបិត្វា”តិ វុត្តំ, តំ តន្តិក្កមំ កញ្ចិ អវោក្កមិត្វាតិ ឯត្តេវ វត្តំ យុត្តំ។ អញ្ញត្ថ បាឡិយា វត្តព្ពំ អញ្ញត្ថ កថនញ្ហិ តន្តិក្កមំ វោក្កមិត្វា កថនំ នាម។ តថា ហិ វុត្តំ “តាថេវ វណ្ណិតុំ យុត្តរូបំ ហុត្វា អនុក្កមេន អាគតំ បាឡឹ បរិច្ចជិត្វា សំវណ្ណនតោ សីហឡដ្ឋកថាសុ អយុត្តដ្ឋានេ វណ្ណិតំ យថាឋានេយេវ វណ្ណនតោ ច វុត្តំ ‘តន្តិក្កមំ កញ្ចិ អវោក្កមិត្វា’”តិ។ តស្មា យថាវុត្តនយេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ កថំ បន វិត្ថារមគ្គស្ស សង្ខិបនេ វិនិច្ឆយោ ន ហីយតីតិ? អាហ “វិនិច្ឆយំ សព្ពមសេសយិត្វា”តិ។ សង្ខិបន្តោបិ បុនប្បុនំ វចនាទិមេវ សង្ខិបន្តោ, វិនិច្ឆយំ បន អដ្ឋកថាសុ សព្ពាសុបិ វុត្តំ សព្ពម្បិ អសេសយិត្វា, កិញ្ចិមត្តម្បិ អបរិហាបេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តន្តិក្កមំ កញ្ចិ អវោក្កមិត្វា**តិ កញ្ចិ បាឡិក្កមំ អនតិក្កមិត្វា, អនុក្កមេនេវ បាឡឹ វណ្ណយិស្សាមាតិ អត្ថោ។

**សុត្តន្តិកានំ វចនានមត្ថ**ន្តិ វេរញ្ជកណ្ឌាទីសុ អាគតានំ ឈានកថាទីនំ សុត្តន្តវចនានំ សីហឡដ្ឋកថាសុ “សុត្តន្តិកានំ ភារោ”តិ វត្វា អវណ្ណិតព្ពដ្ឋានំ អត្ថំ តំតំសុត្តានុរូបំ សព្ពសោ បរិទីបយិស្សាមាតិ អធិប្បាយោ។ **ហេស្សតី**តិ ភវិស្សតិ, ករីយិស្សតីតិ វា អត្ថោ។ ឯត្ថ ច បឋមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ “ភាសន្តរបរិច្ចាគាទិកំ ចតុព្ពិធំ កិច្ចំ និប្ផាទេត្វា សុត្តន្តិកានំ វចនានមត្ថំ **បរិទីបយន្តី** អយំ វណ្ណនា ភវិស្សតី”តិ វណ្ណនាវសេន សមានកត្តុកតា វេទិតព្ពា។ បច្ឆិមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ បន “ហេដ្ឋា វុត្តភាសន្តរបរិច្ចាគាទិកំ កត្វា សុត្តន្តិកានំ វចនានមត្ថំ បរិទីបយន្តី អយំ វណ្ណនា អម្ហេហិ ករីយិស្សតី”តិ ឯវំ អាចរិយវសេន សមានកត្តុកតា វេទិតព្ពា។

គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## **ពាហិរនិទានកថា**

ឥទានិ សំវរវិនយបហានវិនយាទីសុ ពហូសុ វិនយេសុ អត្ថនា “តំ វណ្ណយិស្សំ វិនយ”ន្តិ ឯវំ សំវណ្ណេតព្ពភាវេន បដិញ្ញាតំ វិនយំ ទស្សេន្តោ អាហ **តត្ថា**តិអាទិ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ យថាវុត្តាសុ គាថាសុ។ **តាវ**-សទ្ទោ បឋមន្តិ ឥមស្មឹ អត្ថេ ទដ្ឋព្ពោ, តេន បឋមំ វិនយំ វវត្ថបេត្វា បច្ឆា តស្ស វណ្ណនំ ករិស្សាមាតិ ទីបេតិ។ **វវត្ថបេតព្ពោ**តិ និយមេតព្ពោ។ **តេនេតំ វុច្ចតី**តិ យស្មា វវត្ថបេតព្ពោ, តេន ហេតុនា ឯតំ វិនយោ នាមាតិអាទិកំ និយាមកវចនំ វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ **អស្សា**តិ វិនយស្ស។ **មាតិកា**តិ ឧទ្ទេសោ។ សោ ហិ និទ្ទេសបទានំ ជននីឋានេ ឋិតត្តា មាតា វិយាតិ “មាតិកា”តិ វុច្ចតិ។

ឥទានិ សំវណ្ណេតព្ពមត្ថំ មាតិកំ បដ្ឋបេត្វា ទស្សេន្តោ អាហ **វុត្តំ យេនា**តិអាទិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ឯតំ តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា វេរញ្ជាយំ វិហរតីតិអាទិនិទានវចនបដិមណ្ឌិតំ វិនយបិដកំ យេន បុគ្គលេន វុត្តំ, យស្មឹ

កាលេ វុត្តំ, យស្មា ការណា វុត្តំ, យេន ធារិតំ, យេន ច អាភតំ, យេសុ បតិដ្ឋិតំ, ឯតំ យថាវុត្តវិធានំ វត្វា តតោ តេន សមយេនាតិអាទិបាឋស្ស អត្ថំ អនេកប្បការតោ ទស្សេន្តោ វិនយស្ស អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាមីតិ។

ឯត្ថ ច **វុត្តំ យេន យទា យស្មា**តិ ឥទំ វចនំ តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវាតិអាទិនិទានវចនមត្តំ អបេក្ខិត្វា វុត្តកាមោបិ វិសុំ អវត្វា “និទានេន អាទិកល្យាណំ, ឥទមវោចាតិ និគមនេន បរិយោសានកល្យាណ”ន្តិ វចនតោ និទាននិគមនានិបិ សត្ថុទេសនាយ អនុវិធានត្តា តទន្តោគធានេវាតិ និទានស្សាបិ វិនយបាឡិយំយេវ អន្តោគធត្តា វុត្តំ យេន យទា យស្មាតិ ឥទម្បិ វិនយបិដកសម្ពន្ធំយេវ កត្វា មាតិកំ ឋបេតិ។ មាតិកាយ ហិ ឯតន្តិ វុត្តំ វិនយបិដកំយេវ សាមញ្ញតោ សព្ពត្ថ សម្ពន្ធមុបគច្ឆតិ។

ឥទានិ បន តំ វិសុំ នីហរិត្វា ទស្សេន្តោ **តត្ថ វុត្តំ យេនា**តិអាទិមាហ។ **តត្ថា**តិ តេសុ មាតិកាបទេសុ។ **ឥទ**ន្តិ តេន សមយេនាតិអាទិនិទានវចនំ។ **ហិ**-សទ្ទោ យស្មាតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, យស្មា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អត្ត បច្ចក្ខវចនំ ន ហោតិ, តស្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អត្តបច្ចក្ខវចនំ ន ហោតី**តិ អត្តនា បច្ចក្ខំ កត្វា វុត្តវចនំ ន ហោតិ។ អថ វា អត្តនោ បច្ចក្ខកាលេ ធរមានកាលេ វុត្តវចនំ ន ហោតិ។ តទុភយេនាបិ ភគវតោ វុត្តវចនំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។

## បឋមមហាសង្គីតិកថាវណ្ណនា

**បឋមមហាសង្គីតិ នាម ចេសា**តិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ វត្តព្ពសម្បិណ្ឌនត្ថោ, ឧបញ្ញាសត្ថោ វា, ឧបញ្ញាសោតិ ច វាក្យារម្ភោ វុច្ចតិ។ ឯសា ហិ គន្ថការានំ បកតិ, យទិទំ កិញ្ចិ វត្វា បុន អបរំ វត្តុមារភន្តានំ ច-សទ្ទប្បយោគោ។ យថាបច្ចយំ តត្ថ តត្ថ ទេសិតត្តា វិប្បកិណ្ណានំ ធម្មវិនយានំ សភាគត្ថវសេន សង្គហេត្វា គាយនំ កថនំ សង្គីតិ, មហាវិសយត្តា បូជនីយត្តា ច មហតី សង្គីតិ មហាសង្គីតិ។ ទុតិយាទី ឧបាទាយ ចេសា “បឋមមហាសង្គីតី”តិ វុត្តា។ និទទាតិ ទេសនំ ទេសកាលាទិវសេន អវិទិតំ វិទិតំ កត្វា និទស្សេតីតិ **និទានំ**, តត្ថ **កោសល្លត្ថំ**។

វេនេយ្យានំ មគ្គផលុប្បត្តិហេតុភូតាវ កិរិយា និប្បរិយាយេន ពុទ្ធកិច្ចន្តិ អាហ “ធម្មចក្កប្បវត្តនញ្ហិ អាទឹ កត្វា”តិ។ តត្ថ សតិបដ្ឋានាទិធម្មោ ឯវ បវត្តនដ្ឋេន ចក្កន្តិ **ធម្មចក្កំ**, ចក្កន្តិ វា អាណា, តំ ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មចក្កំ, ធម្មេន ញាយេន ចក្កន្តិបិ ធម្មចក្កំ។ **កតពុទ្ធកិច្ចេ**តិ និដ្ឋិតពុទ្ធកិច្ចេ ភគវតិ លោកនាថេតិ សម្ពន្ធោ។ **កុសិនារាយ**ន្តិ សមីបត្ថេ ឯតំ ភុម្មវចនំ។ **ឧបវត្តនេ មល្លានំ សាលវនេ**តិ តស្ស នគរស្ស ឧបវត្តនភូតំ មល្លរាជូនំ សាលវនុយ្យានំ ទស្សេតិ។ តត្ថ នគរំ បវិសន្តា ឧយ្យានតោ ឧបេច្ច វត្តន្តិ គច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ “ឧបវត្តន”ន្តិ ឧយ្យានស្ស ច នគរស្ស ច មជ្ឈេ សាលវនំ វុច្ចតិ។ កុសិនារាយ ហិ ទក្ខិណបច្ឆិមទិសាយ តំ ឧយ្យានំ ហោតិ, តតោ ឧយ្យានតោ សាលវនរាជិវិរាជិតោ មគ្គោ បាចីនាភិមុខោ គន្ត្វា នគរស្ស ទក្ខិណទ្វារាភិមុខោ ឧត្តរេន និវត្តោ, តេន មគ្គេន មនុស្សា នគរំ បវិសន្តិ, តស្មា តំ “ឧបវត្តន”ន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ កិរ ឧបវត្តនេ អញ្ញមញ្ញសំសដ្ឋវិដបានំ សម្បន្នច្ឆាយានំ សាលបន្តីនមន្តរេ ភគវតោ បរិនិព្ពានមញ្ចោ បញ្ញត្តោ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “យមកសាលានមន្តរេ”តិ។ ឧបាទីយតិ កម្មកិលេសេហីតិ ឧបាទិ, វិបាកក្ខន្ធា កដត្តា ច រូបំ។ តទេវ កម្មកិលេសេហិ សម្មា អប្បហីនតាយ សេសោ, នត្ថិ ឯត្ថ ឧបាទិសេសោតិ **អនុបាទិសេសា**, និព្ពានធាតុ, តាយ។ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ចាយំ ករណនិទ្ទេសោ។ **បរិនិព្ពានេ**តិ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, បរិនិព្ពានហេតុ តស្មិំ ឋានេ សន្និបតិតានន្តិ អត្ថោ។ សង្ឃស្ស ថេរោ ជេដ្ឋោ **សង្ឃត្ថេរោ**។ ឯត្ថ ច សង្ឃសទ្ទស្ស ភិក្ខុសតសហស្ស សទ្ទសាបេក្ខត្តេបិ គមកត្តា ថេរសទ្ទេន សមាសោ យថា ទេវទត្តស្ស គរុកុលន្តិ។ អាយស្មា មហាកស្សបោ ធម្មវិនយសង្គាយនត្ថំ ភិក្ខូនំ ឧស្សាហំ ជនេសីតិ សម្ពន្ធោ។

តថា ឧស្សាហំ ជននស្ស ការណមាហ **សត្តាហបរិនិព្ពុតេ**តិអាទិ។ សត្ត អហានិ សមាហដានិ សត្តាហំ, សត្តាហំ បរិនិព្ពុតស្ស អស្សាតិ សត្តាហបរិនិព្ពុតោ, សត្តាហបរិនិព្ពុតេ សុភទ្ទេន វុឌ្ឍបព្ពជិតេន វុត្តវចនមនុស្សរន្តោតិ សម្ពន្ធោ។ **អលំ, អាវុសោ**តិអាទិនា តេន វុត្តវចនំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **អល**ន្តិ បដិក្ខេបវចនំ។ **តេន មហាសមណេនា**តិ និស្សក្កេ ករណវចនំ, តតោ មហាសមណតោ សុដ្ឋុ មុត្តា មយន្តិ អត្ថោ, ឧបទ្ទុតា ច ហោម តទាតិ អធិប្បាយោ, ហោមាតិ វា អតីតត្ថេ វត្តមានវចនំ, អហុម្ហាតិ អត្ថោ។ **ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតី**តិ តិដ្ឋតិ ឯត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ **ឋានំ**, ហេតុ។ **ខោ**តិ អវធារណេ, ឯតំ ការណំ វិជ្ជតេវ, នោ ន វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ កឹ តំ ការណន្តិ? អាហ **យំ បាបភិក្ខូ**តិអាទិ។ ឯត្ថ **យ**ន្តិ និបាតមត្តំ, ការណនិទ្ទេសោ វា, យេន ការណេន អន្តរធាបេយ្យុំ, តទេតំ ការណំ វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ អតីតោ អតិក្កន្តោ សត្ថា ឯត្ថ, ឯតស្សាតិ វា **អតីតសត្ថុកំ**, បាវចនំ។ បធានំ វចនំ **បាវចនំ**, ធម្មវិនយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បក្ខំ លភិត្វា**តិ អលជ្ជីបក្ខំ លភិត្វា។ **ន ចិរស្សេវា**តិ ន ចិរេនេវ។ **យាវ ច ធម្មវិនយោ តិដ្ឋតី**តិ យត្តកំ កាលំ ធម្មោ ច វិនយោ ច លជ្ជីបុគ្គលេសុ តិដ្ឋតិ។

**វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា**តិ បរិនិព្ពានមញ្ចេ និបន្នេន ភគវតា វុត្តន្តិ អត្ថោ។ **ទេសិតោ បញ្ញត្តោ**តិ សុត្តាភិធម្មបិដកសង្គហិតស្ស ធម្មស្ស ចេវ វិនយបិដកសង្គហិតស្ស វិនយស្ស ច អតិសជ្ជនំ បពោធនំ ទេសនា។ តស្សេវ បការតោ ញាបនំ អសង្ករតោ ឋបនំ បញ្ញាបនំ។ **សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា**តិ សោ ធម្មវិនយោ តុម្ហាកំ មមច្ចយេន សត្ថា មយិ បរិនិព្ពុតេ សត្ថុកិច្ចំ សាធេស្សតិ។ **សាសន**ន្តិ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធវសេន តិវិធំ សាសនំ, និប្បរិយាយតោ បន សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា។ **អទ្ធនិយ**ន្តិ អទ្ធានក្ខមំ, តទេវ **ចិរដ្ឋិតិកំ អស្ស** ភវេយ្យាតិ សម្ពន្ធោ។

ឥទានិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន អត្តនោ កតំ អនុគ្គហវិសេសំ វិភាវេន្តោ អាហ **យញ្ចាហំ ភគវតា**តិអាទិ។ តត្ថ **យញ្ចាហ**ន្តិ ឯតស្ស អនុគ្គហិតោតិ ឯតេន សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **យ**ន្តិ យស្មា, យេន ការណេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិរិយាបរាមសនំ វា ឯតំ, តេន អនុគ្គហិតោតិ ឯត្ថ អនុគ្គហណំ បរាមសតិ។ **ធារេស្សសី**តិអាទិកំ ភគវតា មហាកស្សបត្ថេរេន សទ្ធឹ ចីវរបរិវត្តនំ កាតុកាមេន វុត្តវចនំ។ **ធារេស្សសិ បន មេ ត្វំ កស្សបា**តិ “កស្សប, ត្វំ ឥមានិ បរិភោគជិណ្ណានិ បំសុកូលានិ បារុបិតុំ សក្ខិស្សសី”តិ វទតិ, តញ្ច ខោ ន កាយពលំ សន្ធាយ, បដិបត្តិបូរណំ បន សន្ធាយ ឯវមាហ។ **សាណានិ បំសុកូលានី**តិ មតកឡេវរំ បលិវេឋេត្វា ឆឌ្ឌិតានិ តុម្ពមត្តេ កិមយោ បប្ផោដេត្វា គហិតានិ សាណវាកមយានិ បំសុកូលចីវរានិ។ រថិកាទីនំ យត្ថ កត្ថចិ បំសូនំ ឧបរិ ឋិតត្តា អព្ភុគ្គតដ្ឋេន តេសុ កូលមិវាតិ បំសុកូលំ។ អថ វា បំសុ វិយ កុច្ឆិតភាវំ ឧលតិ គច្ឆតីតិ បំសុកូលន្តិ បំសុកូលសទ្ទស្ស អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **និព្ពសនានី**តិ និដ្ឋិតវសនកិច្ចានិ, បរិភោគជិណ្ណានីតិ អត្ថោ។ ឯកមេវ តំ ចីវរំ អនេកាវយវត្តា ពហុវចនំ កតំ។ **សាធារណបរិភោគេនា**តិ អត្តនា សមានបរិភោគេន, សាធារណបរិភោគេន ច សមសមដ្ឋបនេន ច អនុគ្គហិតោតិ សម្ពន្ធោ។

ឥទានិ នវានុបុព្ពវិហារឆឡភិញ្ញាប្បភេទេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ អត្តនា សមសមដ្ឋបនត្ថាយ ភគវតា វុត្តំ **កស្សបសំយុត្តេ** (សំ. និ. ២.១៥២) អាគតំ បាឡឹ បេយ្យាលមុខេន អាទិគ្គហណេន ច សង្ខិបិត្វា ទស្សេន្តោ អាហ **អហំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិ។ តត្ថ **យាវទេ អាកង្ខាមី**តិ យាវទេវ អាកង្ខាមិ, យត្តកំ កាលំ ឥច្ឆាមីតិ អត្ថោ, “យាវទេវា”តិបិ បាឋោ។ **នវានុបុព្ពវិហារឆឡភិញ្ញាប្បភេទេ**តិ ឯត្ថ **នវានុបុព្ពវិហារា** នាម អនុបដិបាដិយា សមាបជ្ជិតព្ពភាវតោ ឯវំសញ្ញិតា និរោធសមាបត្តិយា សហ អដ្ឋ រូបារូបសមាបត្តិយោ។ **ឆឡភិញ្ញា** នាម អាសវក្ខយញាណេន សទ្ធឹ បញ្ចាភិញ្ញាយោ។ **អត្តនា សមសមដ្ឋបនេនា**តិ “អហំ យត្តកំ កាលំ យត្តកេ សមាបត្តិវិហារេ អភិញ្ញាយោ ច វឡញ្ជេមិ, តថា កស្សបោបី”តិ ឯវំ យថាវុត្តឧត្តរិមនុស្សធម្មេ អត្តនា សមសមំ កត្វា ឋបនេន, ឥទញ្ច ឧត្តរិមនុស្សធម្មសាមញ្ញេន ថេរស្ស បសំសាមត្តេន វុត្តំ, ន ភគវតា សទ្ធឹ សព្ពថា សមតាយ។ ភគវតោ ហិ គុណវិសេសំ ឧបាទាយ សាវកា បច្ចេកពុទ្ធា ច កលម្បិ កលភាគម្បិ ន ឧបេន្តិ, តស្ស កិមញ្ញំ អាណណ្យំ ភវិស្សតិ អញ្ញត្រ ធម្មវិនយសង្គាយនាតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ **តស្សា**តិ តស្ស អនុគ្គហស្ស, តស្ស មេតិ វា អត្ថោ គហេតព្ពោ។ បោត្ថកេសុ ហិ កេសុចិ “តស្ស មេ”តិ បាឋោ ទិស្សតិ។ **អាណណ្យំ** អណណភាវោ។ **សកកវចឥស្សរិយានុប្បទានេនា**តិ ឯត្ថ ចីវរស្ស និទស្សនវសេន កវចស្សេវ គហណំ កតំ, សមាបត្តិយា និទស្សនវសេន ឥស្សរិយំ គហិតំ។

ឥទានិ យថាវុត្តមត្ថំ បាឡិយា វិភាវេន្តោ អាហ **យថាហា**តិអាទិ។ តត្ថ **ឯកមិទាហ**ន្តិ ឯត្ថ **ឥទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ ឯកស្មឹ សមយេតិ អត្ថោ។ **បាវាយា**តិ បាវានគរតោ។ **អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ**តិ ទីឃមគ្គប្បដិបន្នោ។ ទីឃបរិយាយោ ហេត្ថ អទ្ធានសទ្ទោ។ **សព្ពំ សុភទ្ទកណ្ឌំ វិត្ថារតោ វេទិតព្ព**ន្តិ **បញ្ចសតិកក្ខន្ធកេ** អាគតំ សុភទ្ទកណ្ឌំ ឥធ អានេត្វា វិត្ថារេតព្ពំ។

**តតោ បរ**ន្តិ សុភទ្ទកណ្ឌតោ បរំ។ សព្ពំ **សុភទ្ទកណ្ឌំ** វិត្ថារតោ វេទិតព្ពន្តិ ឥមិនា “យំ ន ឥច្ឆិស្សាម, ន តំ ករិស្សាមា”តិ ឯតំ បរិយន្តំ សុភទ្ទកណ្ឌបាឡឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ អវសេសំ ឧស្សាហជននប្បការប្បវត្តំ បាឡិមេវ ទស្សេន្តោ **ហន្ទ មយំ អាវុសោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បុរេ អធម្មោ ទិប្បតី**តិ ឯត្ថ **“អធម្មោ** នាម ទសកុសលកម្មបថបដិបក្ខភូតោ អធម្មោ”តិ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថាវណ្ណនា) វុត្តំ។ ធម្មសង្គហណត្ថំ ឧស្សាហជននប្បសង្គត្តា បន ធម្មវិនយានំ អសង្គាយនហេតុទោសគណោ សម្ភវតិ, សោ ឯវ ឯត្ថ អធម្មោ ទិប្បតិ តប្បដិបក្ខោ ធម្មោ ច បដិពាហីយតីតិ វត្តព្ពំ។ អបិ ច “អធម្មវាទិនោ ពលវន្តោ ហោន្តិ ធម្មវាទិនោ ទុព្ពលា ហោន្តី”តិ វុច្ចមានត្តា យេន អធម្មេន តេ សុភទ្ទវជ្ជិបុត្តកាទយោ អធម្មវាទិនោ, យេន ច ធម្មេន ឥតរេ ធម្មវាទិនោវ ហោន្តិ។ តេយេវ ឥធ “អធម្មោ” “ធម្មោ”តិ ច វត្តព្ពា។ តស្មា សីលវិបត្តិអាទិហេតុកោ បាបិច្ឆតាទិទោសគណោ អធម្មោ, តប្បដិបក្ខោ សីលសម្បទាទិហេតុកោ អប្បិច្ឆតាទិគុណសមូហោ ធម្មោតិ ច គហេតព្ពំ។ **បុរេ ទិប្បតី**តិ អបិ នាម ទិប្បតិ។ អថ វា យាវ អធម្មោ ធម្មំ បដិពាហិតុំ សមត្ថោ ហោតិ, តតោ បុរេតរមេវាតិ អត្ថោ។ **ទិប្បតី**តិ ទិប្បិស្សតិ។ បុរេសទ្ទយោគេន ហិ អនាគតត្ថេ អយំ វត្តមានប្បយោគោ, យថា បុរា វស្សតិ ទេវោតិ។ **អវិនយោ**តិ បហានវិនយាទីនំ បដិបក្ខភូតោ អវិនយោ។

**តេន ហី**តិ ឧយ្យោជនត្ថេ និបាតោ។ **សកលនវង្គសត្ថុសាសនបរិយត្តិធរេ**តិ សកលំ សុត្តគេយ្យាទិនវង្គំ ឯត្ថ, ឯតស្ស វា អត្ថីតិ សកលនវង្គំ, សត្ថុសាសនំ។ អត្ថកាមេន បរិយាបុណិតព្ពតោ ទិដ្ឋធម្មិកាទិបុរិសត្ថបរិយត្តិភាវតោ ច “បរិយត្តី”តិ តីណិ បិដកានិ វុច្ចន្តិ, តំ សកលនវង្គសត្ថុសាសនសង្ខាតំ បរិយត្តឹ ធារេន្តីតិ សកលនវង្គសត្ថុសាសនបអយត្តិធរា, តាទិសេតិ អត្ថោ។ សមថភាវនាសិនេហាភាវេន សុក្ខា លូខា អសិនិទ្ធា វិបស្សនា ឯតេសន្តិ **សុក្ខវិបស្សកា**។ **តិបិដកសព្ពបរិយត្តិប្បភេទធរេ**តិ តិណ្ណំ បិដកានំ សមាហារោ តិបិដកំ, តទេវ នវង្គាទិវសេន អនេកភេទភិន្នំ សព្ពំ បរិយត្តិប្បភេទំ ធារេន្តីតិ តិបិដកសព្ពបរិយត្តិប្បភេទធរា។

**កិស្ស បនា**តិ កស្មា បន។ សិក្ខតីតិ **សេក្ខោ**។ តមេវាហ “សករណីយោ”តិ។ ឧបរិមគ្គត្តយកិច្ចស្ស អបរិយោសិតត្តា សកិច្ចោតិ អត្ថោ។ **អស្សា**តិ អនេន។ **ពហុការត្តា**តិ ពហុបការត្តា។ **អស្សា**តិ ភវេយ្យ។ **អតិវិយ វិស្សត្ថោ**តិ អតិវិយ វិស្សាសិកោ។ **ន**ន្តិ អានន្ទត្ថេរំ **ឱវទតី**តិ សម្ពន្ធោ។ អានន្ទត្ថេរស្ស កទាចិ អសញ្ញតាយ នវកាយ សទ្ធិវិហារិកបរិសាយ ជនបទចារិកាចរណំ, តេសញ្ច សទ្ធិវិហារិកានំ ឯកក្ខណេ ឧប្បព្ពជ្ជនញ្ច បដិច្ច មហាកស្សបត្ថេរោ តំ និគ្គណ្ហន្តោ ឯវមាហ “ន វាយំ កុមារកោ មត្តមញ្ញាសី”តិ។ ឯត្ថ ច **វា**-សទ្ទោ បទបូរណោ, អយំ កុមារោ អត្តនោ បមាណំ ន បដិជានាតីតិ ថេរំ តជ្ជេន្តោ អាហ។ **តត្រា**តិ ឯវំ សតិ។

**កិញ្ចាបិ សេក្ខោ**តិ ឥទំ ន សេក្ខានំ អគតិគមនសព្ភាវេន វុត្តំ, អសេក្ខានញ្ញេវ បន ឧច្ចិនិត្វា គហិតត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្មា “កិញ្ចាបិ សេក្ខោ, តថាបិ ថេរោ អាយស្មន្តម្បិ អានន្ទំ ឧច្ចិនតូ”តិ ឯវមេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ, ន បន កិញ្ចាបិ សេក្ខោ, តថាបិ អភព្ពោ អគតឹ គន្តុន្តិ យោជេតព្ពំ។ **អភព្ពោ**តិអាទិ បនស្ស សភាវកថនំ។ តត្ថ **ឆន្ទា**តិ ឆន្ទេន សិនេហេន។ **អគតឹ គន្តុ**ន្តិ អកត្តព្ពំ កាតុំ។ **បរិយត្តោ**តិ អធីតោ ឧគ្គហិតោ។

**រាជគហំ ខោ មហាគោចរ**ន្តិ ឯត្ថ គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ គោចរោ, គុន្នំ គោចរដ្ឋានំ។ គោចរោ វិយាតិ គោចរោ, ភិក្ខាចរណដ្ឋានំ។ សោ មហន្តោ អស្សាតិ មហាគោចរំ, រាជគហំ។ **ឧក្កោដេយ្យា**តិ និវារេយ្យ។

**សត្តសុ សាធុកីឡនទិវសេសូ**តិ ឯត្ថ សំវេគវត្ថុំ កិត្តេត្វា កិត្តេត្វា សាធុកំ ឯវ បូជាវសេន កីឡនតោ សាធុកីឡនំ។ **ឧបកដ្ឋា**តិ អាសន្នា។ វស្សំ ឧបនេតិ ឧបគច្ឆតិ ឯត្ថាតិ **វស្សូបនាយិកា**។

**តត្រ សុទ**ន្តិ តស្សំ សាវត្ថិយំ, **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **ឧស្សន្នធាតុក**ន្តិ ឧបចិតបិត្តសេម្ហាទិធាតុកំ។ **សមស្សាសេតុ**ន្តិ សន្តប្បេតុំ។ **ទុតិយទិវសេ**តិ ជេតវនវិហារំ បវិដ្ឋទិវសតោ ទុតិយទិវសេតិ វទន្តិ។ វិរិច្ចតិ ឯតេនាតិ វិរេចនំ។ ឱសធបរិភាវិតំ ខីរមេវ វិរេចនន្តិ **ខីរវិរេចនំ។ យំ សន្ធាយា**តិ យំ ភេសជ្ជបានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ភេសជ្ជមត្តា**តិ អប្បមត្តកំ ភេសជ្ជំ។ អប្បត្ថោ ហិ អយំ **មត្តា**-សទ្ទោ មត្តា សុខបរិច្ចាគាតិអាទីសុ (ធ. ប. ២៩០) វិយ។

**ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណ**ន្តិ ឯត្ថ **ខណ្ឌ**ន្តិ ឆិន្នំ, **ផុល្ល**ន្តិ ភិន្នំ, តេសំ **បដិសង្ខរណំ** អភិនវករណំ។

បរិច្ឆេទវសេន វេទិយតិ ទិស្សតីតិ **បរិវេណំ។ តត្ថា**តិ តេសុ វិហារេសុ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណន្តិ សម្ពន្ធោ។ **បឋមំ មាស**ន្តិ វស្សានស្ស បឋមំ មាសំ, អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ សេនាសនវត្តានំ ពហូនំ បញ្ញត្តត្តា, **សេនាសនក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ២៩៤ អាទយោ) សេនាសនបដិពទ្ធានំ ពហូនំ កម្មានំ វិហិតត្តា “ភគវតា…បេ…. វណ្ណិត”ន្តិ វុត្តំ។

**ទុតិយទិវសេ**តិ “ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ករោមា”តិ ចិន្តិតទិវសតោ ទុតិយទិវសេ។ វស្សូបនាយិកទិវសេយេវ តេ ឯវំ ចិន្តេសុំ។ **សិរិយា និកេតនមិវា**តិ សិរិយា និវាសនដ្ឋានំ វិយ។ ឯកស្មឹ បានីយតិត្ថេ សន្និបតន្តា បក្ខិនោ វិយ សព្ពេសំ ជនានំ ចក្ខូនិ មណ្ឌបេយេវ និបតន្តីតិ វុត្តំ ‘ឯកនិបាតតិត្ថមិវ ច ទេវមនុស្សនយនវិហង្គាន”ន្តិ។ **លោករាមណេយ្យក**ន្តិ លោកេ រមណីយភាវំ, រមណំ អរហតីតិ វា លោករាមណេយ្យកំ ។ **ទដ្ឋព្ពសារមណ្ឌ**ន្តិ ទដ្ឋព្ពេសុ សារំ ទដ្ឋព្ពសារំ, តតោ វិប្បសន្នន្តិ ទដ្ឋព្ពសារមណ្ឌំ។ អថ វា ទដ្ឋព្ពោ សារភូតោ វិសិដ្ឋតរោ មណ្ឌោ មណ្ឌនំ អលង្ការោ ឯតស្សាតិ ទដ្ឋព្ពសារមណ្ឌោ, មណ្ឌបោ។ មណ្ឌំ សូរិយរស្មឹ បាតិ និវារេតីតិ មណ្ឌបោ។ វិវិធានិ កុសុមទាមានិ ចេវ មុត្តោលម្ពកានិ ច វិនិគ្គលន្តំ វមេន្តំ និច្ឆារេន្តមិវ ចារុ សោភនំ វិតានំ ឯត្ថាតិ **វិវិធកុសុមទាមោលម្ពកវិនិគ្គលន្តចារុវិតានោ**។ នានាបុប្ផូបហារវិចិត្តសុបរិនិដ្ឋិតភូមិកម្មត្តា ឯវ “រតនវិចិត្តមណិកោដ្ដិមតលមិវា”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច មណិយោ កោដ្ដេត្វា កតតលំ មណិកោដ្ដិមតលំ នាម, តមិវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាសនារហ**ន្តិ និសីទនារហំ។ **ទន្តខចិត**ន្តិ ទន្តេហិ ខចិតំ។

**អាវជ្ជេសីតិ** ឧបនាមេសិ។ **អនុបាទាយាតិ** តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន កញ្ចិ ធម្មំ អគ្គហេត្វា។ **កថាទោសោតិ** កថាយ អសច្ចំ នាម **នត្ថិ**។

**យថាវុឌ្ឍន្តិ** វុឌ្ឍបដិបាដិំ អនតិក្កមិត្វា។ **ឯកេតិ** មជ្ឈិមភាណកានំយេវ ឯកេ។ បុព្ពេ វុត្តម្បិ ហិ សព្ពំ មជ្ឈិមភាណកា វទន្តិយេវាតិ វេទិតព្ពំ។ ទីឃភាណកា បន “បទសាវ ថេរោ សន្និបាតមាគតោ”តិ វទន្តិ។ តេសុ កេចិ “អាកាសេនា”តិ, “តេ សព្ពេបិ តថា តថា អាគតទិវសានម្បិ អត្ថិតាយ ឯកមេកំ គហេត្វា តថា តថា វទឹសូ”តិ វទន្តិ។

**កំ ធុរំ កត្វាតិ** កំ ជេដ្ឋកំ កត្វា។ **ពីជនី គហេត្វាតិ** ឯត្ថ ពីជនីគហណំ បរិសាយ ធម្មកថិកានំ ហត្ថកុក្កុច្ចវិនោទនមុខវិការបដិច្ឆាទនត្ថំ ធម្មតាវសេន អាចិណ្ណន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ ហិ អច្ចន្តសញ្ញតប្បត្តា ពុទ្ធាបិ សាវកាបិ ធម្មកថិកានំ ធម្មតាទស្សនត្ថមេវ ចិត្តពីជនី គណ្ហន្តិ។ **បឋមំ, អាវុសោ ឧបាលិ, បារាជិកំ កត្ថ បញ្ញត្តន្តិ** ឯត្ថ កថំ សង្គីតិយា បុព្ពេ បឋមភាវោ សិទ្ធោតិ? បាតិមោក្ខុទ្ទេសានុក្កមាទិនា បុព្ពេ បឋមភាវស្ស សិទ្ធត្តា។ យេភុយ្យេន ហិ តីណិ បិដកានិ ភគវតោ ធរមានកាលេយេវ ឥមិនា អនុក្កមេន សជ្ឈាយិតានិ, តេនេវ កមេន បច្ឆាបិ សង្គីតានិ វិសេសតោ វិនយាភិធម្មបិដកានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **កិស្មិំ វត្ថុស្មិន្តិ** និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ។ **អន្តរា ច, ភន្តេ, រាជគហំ អន្តរា ច នាឡន្ទន្តិ** រាជគហស្ស ច នាឡន្ទាយ ច អន្តរា, វិវរេ មជ្ឈេតិ អត្ថោ។ **អន្តរា**-សទ្ទេន បន យុត្តត្តា ឧបយោគវចនំ កតំ។ **រាជាគារកេតិ** រញ្ញោ កីឡនត្ថាយ កតេ អគារកេ។ **អម្ពលដ្ឋិកាយន្តិ** រញ្ញោ ឯវំនាមកំ ឧយ្យានំ។ **កេន សទ្ធិន្តិ** ឥទ កស្មា វុត្តន្តិ? យស្មា បនេតំ ន ភគវតា ឯវ វុត្តំ, រញ្ញាបិ កិញ្ចិ កិញ្ចិ វុត្តមត្ថិ, តស្មា “កមារញ្ញា”តិ អវត្វា ឯវំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **វេទេហិបុត្តេនាតិ** អយំ កោសលរញ្ញោ ធីតាយ បុត្តោ, ន វិទេហរញ្ញោ ធីតាយ។ យស្មា មាតា បនស្ស បណ្ឌិតា, តស្មា សា វេទេន ញាណេន ឦហតិ យដតិ វាយមតីតិ “វេទេហី”តិ បាកដនាមា ជាតាតិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ និមិត្តបយោជនកាលទេសទេសកការកករណប្បការេហិ បឋមមហាសង្គីតឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថ វវត្ថាបិតេសុ ធម្មវិនយេសុ នានប្បការកោសល្លត្ថំ ឯកវិធាទិភេទេ ទស្សេតុំ **តទេតំ សព្ពម្បីតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិន្តិ** ឯត្ថ អនាវរណញាណបទដ្ឋានំ មគ្គញាណំ, មគ្គញាណបទដ្ឋានញ្ច អនាវរណញាណំ “សម្មាសម្ពោធី”តិ វុច្ចតិ។ **បច្ចវេក្ខន្តេន វាតិ** ឧទានាទិវសេន បវត្តធម្មំ សន្ធាយាហ។ **វិមុត្តិរសន្តិ** អរហត្តផលស្សាទំ, វិមុត្តិសម្បត្តិកំ វា អគ្គផលនិប្ផាទនតោ, វិមុត្តិកិច្ចំ វា កិលេសានំ អច្ចន្តវិមុត្តិសម្បាទនតោ។ **អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ ធម្មោតិ** ឯត្ថ យទិបិ ធម្មោ ឯវ វិនយោបិ បរិយត្តិយាទិភាវតោ, តថាបិ វិនយសទ្ទសន្និធានេន ភិន្នាធិករណភាវេន បយុត្តោ ធម្ម-សទ្ទោ វិនយតន្តិវិរហិតំ តន្តឹ ទីបេតិ, យថា បុញ្ញញាណសម្ភារោ គោពលិពទ្ទន្តិអាទិ។

**អនេកជាតិសំសារន្តិ** ឥមិស្សា គាថាយ អយំ សង្ខេបត្ថោ – អហំ ឥមស្ស អត្តភាវគេហស្ស ការកំ តណ្ហាវឌ្ឍកឹ **គវេសន្តោ** យេន ញាណេន តំ ទដ្ឋុំ សក្កា, តំ ពោធិញាណំ **អនិព្ពិសំ** អលភន្តោ ឯវំ អភិនីហារតោ បភុតិ ឯត្តកំ កាលំ អនេកជាតិសតសហស្សសង្ខ្យំ ឥមំ សំសារវដ្ដំ **សន្ធាវិស្សំ** សំសរឹ, យស្មា ជរាព្យាធិមរណមិស្សតាយ ជាតិ នាមេសា បុនប្បុនំ ឧបគន្តុំ ទុក្ខា, ន ច សា តស្មិំ អទិដ្ឋេ និវត្តតិ, តស្មា តំ គវេសន្តោ សន្ធាវិស្សន្តិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋោសីតិ** ឥទានិ មយា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈន្តេន ទិដ្ឋោ អសិ។ **បុន គេហន្តិ** បុន ឥមំ អត្តភាវសង្ខាតំ មម គេហំ។ **ន កាហសីតិ** ន ករិស្សសិ។ ការណមាហ **សព្ពា តេតិ**អាទិ។ តវ **សព្ពា** អវសេសកិលេសផាសុកា មយា **ភគ្គា**។ ឥមស្ស តយា កតស្ស អត្តភាវគេហស្ស អវិជ្ជាសង្ខាតំ **កូដំ** កណ្ណិកមណ្ឌលំ **វិសង្ខតំ** វិទ្ធំសិតំ។ **វិសង្ខារំ** និព្ពានំ អារម្មណករណវសេន គតំ មម **ចិត្តំ**។ អហញ្ច **តណ្ហានំ ខយ**សង្ខាតំ អរហត្តមគ្គផលំ **អជ្ឈគា** បត្តោស្មីតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “វិសង្ខារគតំ ចិត្តមេវ តណ្ហានំ ខយំ អជ្ឈគា”តិ ឯវម្បិ អត្ថំ វទន្តិ។

**កេចីតិ** ខន្ធកភាណកា។ **បាដិបទទិវសេតិ** ឥទំ **បច្ចវេក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នាតិ** ឯតេន សម្ពន្ធិតព្ពំ, ន **សព្ពញ្ញុភាវប្បត្តស្សាតិ** ឯតេន។ **សោមនស្សមយញាណេនាតិ** សោមនស្សសម្បយុត្តញាណេន។ **អាមន្តយាមីតិ** និវេទយាមិ, ពោធេមីតិ អត្ថោ។ **អន្តរេតិ** អន្តរាឡេ, វេមជ្ឈេតិ អត្ថោ។

**សុត្តន្តបិដកន្តិ** យថា កម្មមេវ កម្មន្តំ, ឯវំ សុត្តមេវ សុត្តន្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អសង្គីតន្តិ** សង្គីតិក្ខន្ធក (ចូឡវ. ៤៣៧ អាទយោ) កថាវត្ថុប្បករណាទិកំ។ សោឡសហិ វារេហិ ឧបលក្ខិតត្តា “សោឡស បរិវារា”តិ វុត្តំ។ តថា ហិ **បរិវារបាឡិយំ** (បរិ. ១ អាទយោ) បឋមំ បារាជិកំ កត្ថ បញ្ញត្តន្តិអាទិនា វុត្តំ។ បញ្ញត្តិវារោ កថាបត្តិវារោ វិបត្តិវារោ សង្គហវារោ សមុដ្ឋានវារោ អធិករណវារោ សមថវារោ សមុច្ចយវារោតិ ឥមេ អដ្ឋ វារា, តទនន្តរំ “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវនបច្ចយា បារាជិកំ កត្ថ បញ្ញត្ត”ន្តិ (បរិ. ១៨៨) ឯវំ បច្ចយមត្តវិសេសេន បុន វុត្តា

តេយេវ អដ្ឋ វារា ចាតិ ឥមេសំ សោឡសន្នំ វារានំ វសេន ភិក្ខុវិភង្គស្ស ច ភិក្ខុនីវិភង្គស្ស ច បកាសិតត្តា សោឡសហិ វារេហិ ឧបលក្ខិតោ បរិវារោ “សោឡសបរិវារោ”តិ វុត្តោតិ វេទិតព្វោ។

**ទឡ្ហីកម្មសិថិលករណប្បយោជនា**តិ ឥទំ លោកវជ្ជបណ្ណត្តិវជ្ជេសុ យថាក្កមំ យោជេតព្វំ។ សញ្ញមវេលំ អភិភវិត្វា បវត្តោ អាចារោ **អជ្ឈាចារោ**, វីតិក្កមោ។ **តេនា**តិ វិវិធនយត្តាទិហេតុនា។ **ឯតន្តិ វិវិធវិសេសនយត្តា**តិអាទិគាថាវចនំ។ **ឯតស្សា**តិ វិនយស្ស។

**ឥតរំ បនា**តិ សុត្តំ។ **អត្តត្ថបរត្ថាទិភេទេ**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកត្ថេ លោកិយលោកុត្តរាទិអត្ថេ ច សង្គណ្ហាតិ។ **វេនេយ្យជ្ឈាសយានុលោមេន វុត្តត្តា**តិ វិនយំ វិយ ឥស្សរភាវតោ អាណាបតិដ្ឋាបនវសេន អទេសេត្វា វេនេយ្យានំ អជ្ឈាសយានុលោមេន ចរិតានុរូបំ វុត្តត្តា។ អនុបុព្ពសិក្ខាទិវសេន អទេសេត្វា វេនេយ្យានំ កាលន្តរេ អភិនិព្ពត្តិំ ទស្សេន្តោ អាហ “សស្សមិវ ផល”ន្តិ។ ឧបាយសមង្គីនំយេវ និប្ផជ្ជនភាវំ ទស្សេន្តោ “ធេនុំ វិយ ខីរ”ន្តិ អាហ។ ន ហិ ធេនុំ វិសាណាទីសុ, អកាលេ វា អវិជាតំ វា ទោហន្តោ ខីរំ បដិលភតិ។

**យន្តិ** យស្មា។ **ឯត្ថា**តិ អភិធម្មេ។ **អភិធម្មេ**តិ សុបិនន្តេន សុក្កវិស្សដ្ឋិយា អនាបត្តិភាវេបិ អកុសលចេតនា ឧបលព្ភតីតិអាទិនា វិនយបញ្ញត្តិយា សង្ករវិរហិតេ ធម្មេ, “បុព្ពាបរវិរោធាភាវតោ សង្ករវិរហិតេ ធម្មេ”តិបិ វទន្តិ។ **អារម្មណាទីហី**តិ អារម្មណសម្បយុត្តកម្មទ្វារបដិបទាទីហិ។ **លក្ខណីយត្តា**តិ សញ្ជានិតព្ពត្តា។ **យំ បនេត្ថ អវិសិដ្ឋន្តិ** ឯត្ថ វិនយបិដកន្តិអាទីសុ តីសុ សទ្ទេសុ យំ អវិសិដ្ឋំ សមានំ, តំ បិដកសទ្ទន្តិ អត្ថោ។ **មា បិដកសម្បទានេនា**តិ បាឡិសម្បទានវសេន មា គណ្ហិត្ថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យថាវុត្តេនា**តិ ឯវំ ទុវិធត្ថេនាតិអាទិនា វុត្តប្បការេន។

**ទេសនាសាសនកថាភេទន្តិ** ឯត្ថ ទេសនាភេទំ សាសនភេទំ កថាភេទន្តិ **ភេទ**សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្វោ។ **ភេទន្តិ** ច នានត្តន្តិ អត្ថោ។ **តេសូ**តិ បិដកេសុ។ សិក្ខា ច បហានានិ ច គម្ភីរភាវោ ច **សិក្ខាបហានគម្ភីរភាវោ**, តញ្ច យថារហំ បរិទីបយេតិ អត្ថោ។ **បរិយត្តិភេទន្តិ** បរិយាបុណនភេទំ វិភាវយេតិ សម្ពន្ធោ។ **យហឹ** យស្មឹ វិនយាទិកេ យំ សម្បត្តិញ្ច វិបត្តិញ្ច យថា បាបុណាតិ, តម្បិ សព្វំ វិភាវយេតិ សម្ពន្ធោ។ អថ វា យំ បរិយត្តិភេទំ សម្បត្តិំ វិបត្តិញ្ច យហឹ យថា បាបុណាតិ, តម្បិ សព្វំ វិភាវយេតិ យោជេតព្វំ។ **បរិទីបនា វិភាវនា ចា**តិ ហេដ្ឋា គាថាសុ វុត្តស្ស អនុរូបតោ វុត្តំ, អត្ថតោ បន ឯកមេវ។

**អាណារហេនា**តិ អាណំ បណេតុំ អរហតីតិ អាណារហោ, ភគវា សម្មាសម្ពុទ្ធត្តា។ សោ ហិ មហាការុណិកតាយ ច អវិបរីតតោ ទេសកភាវេន បមាណវចនត្តា ច អាណំ បណេតុំ អរហតិ។ វោហារបរមត្ថានម្បិ សម្ភវតោ អាហ “អាណាពាហុល្លតោ”តិ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បឋមន្តិ** វិនយបិដកំ។ **បចុរាបរាធា** សេយ្យសកត្ថេរាទយោ។ តេ ហិ ទោសពាហុល្លតោ “បចុរាបរាធា”តិ វុត្តា ។ បចុរោ ពហុកោ ពហុលោ អបរាធោ ទោសោ វីតិក្កមោ យេសន្តេ បចុរាបរាធា។ **អនេកជ្ឈាសយា**តិអាទីសុ អាសយោវ អជ្ឈាសយោ, សោ ច អត្ថតោ ទិដ្ឋិ ញាណញ្ច។ **ចរិយា**តិ រាគចរិយាទិកា ឆ មូលចរិយា។ អថ វា **ចរិយា**តិ ចរិតំ, តំ សុចរិតទុច្ចរិតវសេន ទុវិធំ។ **អធិមុត្តិ** នាម សត្តានំ បុព្ពបរិចយវសេន អភិរុចិ, សា ទុវិធា ហីនបណីតភេទេន។ **យថានុលោមន្តិ** អជ្ឈាសយាទីនំ អនុរូបំ។ **យថាធម្មន្តិ** ធម្មសភាវានុរូបំ។

**សំវរាសំវរោ**តិ ឯត្ថ ខុទ្ទកោ មហន្តោ ច សំវរោតិ អត្ថោ។ វុឌ្ឍិអត្ថោ ហេត្ថ **អ**-ការោ។ **ទិដ្ឋិវិនិវេឋនា**តិ ទិដ្ឋិយា វិមោចនំ។ **សុត្តន្តបាឡិយំ** វីវិច្ចេវ កាមេហីតិអាទិនា (ទី. និ. ១.២២៦; សំ. និ. ២.១៥២) សមាធិទេសនាពាហុល្លតោ សុត្តន្តបិដកេ “អធិចិត្តសិក្ខា”តិ វុត្តំ។ **វីតិក្កមប្បហានំ កិលេសានន្តិ** សំកិលេសធម្មានំ, កម្មកិលេសានំ វា យោ កាយវចីទ្វារេហិ វីតិក្កមោ, តស្ស បហានំ។ អនុសយវសេន សន្តានមនុវត្តន្តា កិលេសា បរិយុដ្ឋិតាបិ សីលភេទវសេន វីតិក្កមិតុំ ន លភន្តីតិ អាហ “វីតិក្កមបដិបក្ខត្តា សីលស្សា”តិ។ **បរិយុដ្ឋានប្បហានន្តិ** ឱកាសទានវសេន ចិត្តេ កុសលប្បវត្តិំ បរិយាទិយិត្វា សមុប្បត្តិវសេន ឋានំ បរិយុដ្ឋានំ, តស្ស បហានំ។ **អនុសយប្បហានន្តិ** អរិយមគ្គេន អប្បហីនភាវេន សន្តានេ ការណលាភេ ឧប្បជ្ជនារហា ថាមគតា កាមរាគាទយោ សត្ត កិលេសា សន្តានេ អនុ អនុ សយនតោ អនុសយា នាម, តេសំ បហានំ។

**តទង្គប្បហានន្តិ** តេន តេន ទានសីលាទិកុសលង្គេន តស្ស តស្ស អកុសលង្គស្ស បហានំ តទង្គប្បហានំ។ **ទុច្ចរិតសំកិលេសស្ស បហានន្តិ** កាយវចីទុច្ចរិតមេវ យត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សន្តានំ សម្មា កិលេសេតិ ឧបតាបេតីតិ សំកិលេសោ, តស្ស តទង្គវសេន បហានំ។ សមាធិស្ស កាមច្ឆន្ទបដិបក្ខត្តា **សុត្តន្តបិដកេ** តណ្ហាសំកិលេសស្ស បហានំ វុត្តំ។ អត្តាទិសុញ្ញសភាវធម្មប្បកាសនតោ **អភិធម្មបិដកេ** ទិដ្ឋិសំកិលេសស្ស បហានំ វុត្តំ។

**ឯកមេកស្មិញ្ចេត្ថា**តិ ឯត្ថ ឯតេសុ តីសុ បិដកេសុ ឯកេកស្មឹ បិដកេតិ អត្ថោ។ **ធម្មោតិ បាឡី**តិ ឯត្ថ ធម្មស្ស សីលាទិវិសិដ្ឋត្ថយោគតោ, ពុទ្ធានំ សភាវនិរុត្តិភាវតោ ច បកដ្ឋានំ ឧក្កដ្ឋានំ វចនប្បពន្ធានំ អាឡិ បន្តីតិ **បាឡិ**, បរិយត្តិធម្មោ។ សម្មុតិបរមត្ថភេទស្ស អត្ថស្ស អនុរូបវាចកភាវេន បរមត្ថសទ្ទេសុ ឯកន្តេន ភគវតា មនសា វវត្ថាបិតោ នាមបញ្ញត្តិប្បពន្ធោ បាឡិធម្មោ នាម។ ទេសនាយ ធម្មស្ស ច កោ វិសេសោតិ ចេ? យថាវុត្តនយេន មនសា វវត្ថាបិតធម្មស្ស បរេសំ ពោធនភាវេន អតិសជ្ជនា វាចាយ បកាសនា “ទេសនា”តិ វេទិតព្ពា។ តេនាហ – “ទេសនាតិ តស្សា មនសា វវត្ថាបិតាយ បាឡិយា ទេសនា”តិ។ តទុភយម្បិ បន បរមត្ថតោ សទ្ទោ ឯវ បរមត្ថវិនិមុត្តាយ សម្មុតិយា អភាវា។ តមេវ នយំ គហេត្វា កេចិ អាចរិយា “ធម្មោ ច ទេសនា ច បរមត្ថតោ សទ្ទោ ឯវា”តិ វោហរន្តិ, តេបិ អនុបវជ្ជាយេវ។ យថា “កាមាវចរបដិសន្ធិវិបាកា បរិត្តារម្មណា”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ “កាមាវចរបដិសន្ធិវិបាកា និព្ពត្តិតបរមត្ថវិសយាយេវា”តិ សក្កា វត្តុំ តត្ថិបុរិសាទិអាការបរិវិតក្កបុព្ពកានំ រាគាទិអកុសលានំ មេត្តាទិកុសលានញ្ច អារម្មណំ គហេត្វាបិ សមុប្បជ្ជនតោ។ បរមត្ថធម្មមូលកត្តា បនស្ស បរិកប្បស្ស បរមត្ថវិសយតា សក្កា បញ្ញបេតុំ, ឯវមិធាបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តីសុបិ ចេតេសុ ឯតេ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធា គម្ភីរាតិ សម្ពន្ធោ។ ឯត្ថ ច បិដកាវយវានំ ធម្មាទីនំ វុច្ចមានោ គម្ភីរភាវោ តំសមុទាយស្ស បិដកស្សាបិ វុត្តោ យេវាតិ ទដ្ឋព្ពោ។ ទុក្ខេន ឱគយ្ហន្តិ, ទុក្ខោ វា ឱគាហោ ឱគាហនំ អន្តោបវិសនមេតេសូតិ **ទុក្ខោគាហា។ ឯត្ថា**តិ ឯតេសុ បិដកេសុ, និទ្ធារណេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។

ហេតុនោ ផលំ **ហេតុផលំ។ ធម្មាភិលាបោ**តិ អត្ថព្យញ្ជនកោ អវិបរីតាភិលាបោ។ **វិសយតោ អសម្មោហតោ ចា**តិ លោកិយលោកុត្តរានំ យថាក្កមំ អវពោធប្បការទស្សនំ, ឯតស្ស អវពោធោតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ លោកិយោ ហិ ធម្មត្ថាទី អាលម្ពិត្វាវ បវត្តនតោ វិសយតោ អវពោធោតិ វុច្ចតិ។ លោកុត្តរោ បន និព្ពានារម្មណតាយ តំ អនាលម្ពមានោបិ តព្ពិសយមោហវិទ្ធំសនេន ធម្មាទីសុ បវត្តនតោ អសម្មោហតោ អវពោធោតិ វុច្ចតិ។ **អត្ថានុរូបំ ធម្មេសូ**តិ ការិយានុរូបំ ការណេសូតិ អត្ថោ។ **បញ្ញត្តិបថានុរូបំ បញ្ញត្តីសូ**តិ ឆព្ពិធ នាមបញ្ញត្តិយា បថោ បញ្ញត្តិបថោ, តស្ស អនុរូបំ បញ្ញត្តីសូតិ អត្ថោ។

**ធម្មជាត**ន្តិ ការណប្បភេទោ ការណមេវ វា។ **អត្ថជាត**ន្តិ ការិយប្បភេទោ, ការិយមេវ វា។ យា ចាយំ ទេសនាតិ សម្ពន្ធោ។ **យោ ចេត្ថា**តិ ឯតាសុ ធម្មត្ថទេសនាសុ យោ បដិវេធោតិ អត្ថោ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតេសុ តីសុ បិដកេសុ។

**អលគទ្ទូបមា**តិ ឯត្ថ អលគទ្ទសទ្ទេន អលគទ្ទគ្គហណំ វុច្ចតិ វីណាវាទនំ វីណាតិអាទីសុ វិយ, គហណញ្ចេត្ថ យថា ឌំសតិ, តថា ទុគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ, ឥតរគ្គហណេ វិរោធាភាវា។ តស្មា អលគទ្ទស្ស គហណំ ឧបមា ឯតិស្សាតិ អលគទ្ទូបមា។ អលគទ្ទោតិ ចេត្ថ អាសិវិសោ វុច្ចតិ។ សោ ហិ អលំ បរិយត្តោ, ជីវិតហរណសមត្ថោ វា វិសសង្ខាតោ គទោ អស្សាតិ “អលំគទោ”តិ វត្តព្ពេ “អលគទ្ទោ”តិ វុច្ចតិ។

វដ្ដតោ និស្សរណំ អត្ថោ បយោជនំ ឯតិស្សាតិ **និស្សរណត្ថា**។ ភណ្ឌាគារិកោ វិយាតិ **ភណ្ឌាគារិកោ,** ធម្មរតនានុបាលកោ, តស្ស អត្ថនិរបេក្ខស្ស បរិយត្តិ **ភណ្ឌាគារិកបរិយត្តិ។ ទុគ្គហិតានី**តិ ទុដ្ឋុ គហិតានិ។ តេនាហ “ឧបារម្ភាទិហេតុ បរិយាបុដា”តិ។ ឯត្ថ ច ឧបារម្ភោ នាម បរិយត្តឹ និស្សាយ បរវម្ភនំ។ អាទិ-សទ្ទេន ឥតិវាទប្បមោក្ខលាភសក្ការាទី សង្គណ្ហាតិ។ **យំ សន្ធាយា**តិ យំ បរិយត្តិទុគ្គហណំ សន្ធាយ។ **វុត្ត**ន្តិ **អលគទ្ទូបមសុត្តេ** (ម. និ. ១.២៣៨) វុត្តំ។ **តញ្ចស្ស អត្ថំ នានុភោន្តី**តិ តញ្ច អស្ស ធម្មស្ស សីលបរិបូរណាទិសង្ខាតំ អត្ថំ ឯតេ ទុគ្គហិតគាហិនោ នានុភោន្តិ ន វិន្ទន្តិ។ **បដិវិទ្ធាកុប្បោ**តិ បដិវិទ្ធអរហត្តផលោ។

ឥទានិ តីសុ បិដកេសុ យថារហំ សម្បត្តិវិបត្តិយោ និទ្ធារេត្វា ទស្សេន្តោ អាហ **វិនយេ បនា**តិអាទិ។ តត្ថ **តាសំយេវា**តិ អវធារណំ ឆឡភិញ្ញាចតុបដិសម្ភិទានំ វិនយេ បភេទវចនាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វេរញ្ជកណ្ឌេ** (បារា. ១២) ហិ តិស្សោ វិជ្ជាវ វិភត្តា។ ទុតិយេ **តាសំយេវា**តិ អវធារណំ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា អបេក្ខិត្វា កតំ តិស្សន្នម្បិ វិជ្ជានំ ឆសុ អភិញ្ញាសុ អន្តោបវិដ្ឋត្តា។ **តាសញ្ចា**តិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទេន សេសានម្បិ តត្ថ អត្ថិភាវំ ទីបេតិ។ **អភិធម្មបិដកេ** ហិ តិស្សោ វិជ្ជា ឆ អភិញ្ញា ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ច វុត្តា ឯវ។ បដិសម្ភិទានំ តត្ថេវ សម្មា វិភត្តភាវំ ទីបេតុំ **តត្ថេវា**តិ អវធារណំ កតំ។ **ឧបាទិន្នផស្សោ**តិ មគ្គេន មគ្គបដិបាទនផស្សោ។ **តេស**ន្តិ តេសំ បិដកានំ។ **ឯត**ន្តិ ឯតំ ពុទ្ធវចនំ។

**ចតុត្តឹសេវ សុត្តន្តា**តិ គាថាយ អយមត្ថយោជនា – យស្ស និកាយស្ស សុត្តគណនតោ ចតុត្តឹសេវ សុត្តន្តា វគ្គសង្គហវសេន តយោ វគ្គា យស្ស សង្គហស្សាតិ តិវគ្គោ សង្គហោ, ឯស បឋមោ និកាយោ ឥធ ទីឃនិកាយោតិ។ **អនុលោមិកោ**តិ អបច្ចនីកោ, អត្ថានុលោមនតោ អន្វត្ថនាមោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯកនិកាយម្បី**តិ ឯកសមូហម្បិ។ **ឯវំ ចិត្ត**ន្តិ ឯវំ វិចិត្តំ។ **យថយិទ**ន្តិ យថា ឥមេ។ បោណិកចិក្ខល្លិកា ខត្តិយា, តេសំ និវាសោ

“បោណិកនិកាយោ ចិក្ខល្លិកនិកាយោ”តិ វុច្ចតិ។ **បញ្ចទសវគ្គបរិគ្គហោ**តិ បញ្ចទសហិ វគ្គេហិ បរិគ្គហិតោ។ **សុត្តន្តានំ សហស្សានិ សត្ត សុត្តសតានិ ចា**តិ បាឋេ សុត្តន្តានំ សត្តសហស្សានិ សត្ត សុត្តសតានិ ចាតិ យោជេតព្ពំ។ កត្ថចិ បន “សត្ត សុត្តសហស្សានិ, សត្ត សុត្តសតានិ ចា”តិ បាឋោ។ **បុព្ពេ និទស្សិតា**តិ សុត្តន្តបិដកនិទ្ទេសេ និទស្សិតា។

**វេទ**ន្តិ ញាណំ។ **តុដ្ឋិ**ន្តិ បីតិ។ **ធម្មក្ខន្ធវសេនា**តិ ធម្មរាសិវសេន។ ទ្វាសីតិសហស្សានិ ពុទ្ធតោ គណ្ហិន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ**តិ ធម្មសេនាបតិអាទីនំ ភិក្ខូនំ សន្តិកា តេហិយេវ ទេសិតានិ ទ្វេ សហស្សានិ គណ្ហិំ។ **មេ**តិ មម ហទយេ, ឥតិ អានន្ទត្ថេរោ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ **យេ ធម្មា** មម ហទយេ **បវត្តិនោ**, តេ **ចតុរាសីតិសហស្សានី**តិ យោជនា។ ឥទញ្ច ភគវតោ ធរមានកាលេ ឧគ្គហិតធម្មក្ខន្ធវសេន វុត្តំ, បរិនិព្ពុតេ បន ភគវតិ អានន្ទត្ថេរេន ទេសិតានំ សុភសុត្ត(ទី. និ. ១.៤៤៤ អាទយោ) គោបកមោគ្គល្លានសុត្តានំ (ម. និ. ៣.៧៩ អាទយោ), តតិយសង្គីតិយំ មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរេន កថិតកថាវត្ថុប្បករណស្ស ច វសេន ធម្មក្ខន្ធានំ ចតុរាសីតិសហស្សតោបិ អធិកតា វេទិតព្ពា។

**ឯកានុសន្ធិកំ សុត្ត**ន្តិ សតិបដ្ឋានាទិ (ទី. និ. ២.៣៧២ អាទយោ; ម. និ. ១.១០៥ អាទយោ)។ **អនេកានុសន្ធិក**ន្តិ បរិនិព្ពានសុត្តាទិ (ទី. និ. ២.១៣៤ អាទយោ)។ តញ្ហិ នានាឋានេសុ នានាធម្មទេសនានំ វសេន បវត្តំ។ តិកទុកភាជនំ ធម្មសង្គណិយំ និក្ខេបកណ្ឌ(ធ. ស. ៩៨៥ អាទយោ) អដ្ឋកថាកណ្ឌវសេន (ធ. ស. ១៣៨៤ អាទយោ) គហេតព្ពំ។ **ចិត្តវារភាជន**ន្តិ ឥទំ ចិត្តុប្បាទកណ្ឌវសេន (ធ. ស. ១ អាទយោ) វុត្តំ។ **អត្ថិ វត្ថូ**តិអាទីសុ **វត្ថុ** នាម សុទិន្នកណ្ឌាទិ (បារា. ២៤ អាទយោ)។ **មាតិកា**តិ សិក្ខាបទំ។ **អន្តរាបត្តី**តិ សិក្ខាបទន្តរេសុ អញ្ញស្មិំ វត្ថុស្មិំ បញ្ញត្តា អាបត្តិ។ **តិកច្ឆេទោ**តិ តិកបាចិត្តិយាទិតិកបរិច្ឆេទោ ។ ពុទ្ធវចនំ សង្គហិតន្តិ សម្ពន្ធោ។ **អស្សា**តិ ពុទ្ធវចនស្ស។ សង្គីតិបរិយោសានេ សាធុការំ ទទមានា វិយាតិ សម្ពន្ធោ។ អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តានិ **អច្ឆរិយានិ**, បុប្ផវស្សចេលុក្ខេបាទីនិ។ យា “បញ្ចសតា”តិ ច “ថេរិកា”តិ ច បវុច្ចតិ, អយំ បឋមមហាសង្គីតិ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

បឋមមហាសង្គីតិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**ទុតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនា**

ឯវំ បឋមមហាសង្គីតិំ ទស្សេត្វា យទត្ថំ សា ឥធ ទស្សិតា, តំ និគមនវសេន ទស្សេន្តោ **ឥមិស្សា**តិអាទិមាហ។ **តត្រាយំ អាចរិយបរម្បរា**តិ តស្មិំ ជម្ពុទីបេ អយំ អាចរិយានំ បវេណិ បដិបាដិ។ **វិជិតាវិនោ**តិ វិជិតសព្ពកិលេសបដិបក្ខត្តា វិជិតវន្តោ។ **ជម្ពុសិរិវ្ហយេ**តិ ជម្ពុសទ្ទិសោ សិរិមន្តោ អវ្ហយោ នាមំ យស្ស ទីបស្ស, តស្មិំ ជម្ពុទីបេតិ វុត្តំ ហោតិ។ មហន្តេន ហិ ជម្ពុរុក្ខេន អភិលក្ខិតត្តា ទីបោបិ “ជម្ពូ”តិ វុច្ចតិ។ **អច្ឆិជ្ជមានំ** អវិនស្សមានំ កត្វា។ **វិនយវំស**ន្តិអាទីហិ តីហិ វិនយបាឡិយេវ កថិតា បរិយាយវចនត្តា តេសំ។ **បកតញ្ញុត**ន្តិ វេយ្យត្តិយំ, បដុភាវន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ធុរគ្គាហោ**តិ បធានគ្គាហី, សព្ពេសំ បាមោក្ខោ ហុត្វា គណ្ហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភិក្ខូនំ សមុទាយោ សមូហោ **ភិក្ខុសមុទាយោ**។

**យទា**តិ និព្ពាយីសូតិ សម្ពន្ធោ។ **ជោតយិត្វា ច សព្ពធី**តិ តមេវ សទ្ធម្មំ សព្ពត្ថ បកាសយិត្វា។ **ជុតិមន្តោ**តិ បញ្ញាជុតិយា យុត្តា, តេជវន្តោ វា, មហានុភាវាតិ អត្ថោ។ **និព្ពាយីសូ**តិ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា និព្ពាយីសុ។ **អនាលយា**តិ អសង្គា។

**អថា**តិ បច្ឆា, យទា បរិនិព្ពាយីសុ, តតោ បរន្តិ អត្ថោ។ **កប្បតិ សិង្គីលោណកប្បោ**តិ ឯត្ថ **កប្ប**-សទ្ទោ វិកប្បត្ថោ, តេន សិង្គីលោណវិកប្បោបិ កប្បតិ។ ឥទម្បិ បក្ខន្តរំ កប្បតីតិ អត្ថោ, ឯវំ សព្ពត្ថ។ តត្ថ សិង្គេន លោណំ បរិហរិត្វា អលោណកបិណ្ឌបាតេន សទ្ធិំ ភុញ្ជិតុំ កប្បតិ , សន្និធិំ ន ករោតីតិ អធិប្បាយោ។ **កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ**តិ ទ្វង្គុលំ អតិក្កន្តាយ ឆាយាយ វិកាលេ ភោជនំ ភុញ្ជិតុំ កប្បតីតិ អត្ថោ។ **កប្បតិ គាមន្តរកប្បោ**តិ “គាមន្តរំ គមិស្សាមី”តិ បវារិតេន អនតិរិត្តភោជនំ ភុញ្ជិតុំ កប្បតីតិ អត្ថោ។ **កប្បតិ អាវាសកប្បោ**តិ ឯកសីមាយ នានាសេនាសនេសុ វិសុំ វិសុំ ឧបោសថាទីនិ សង្ឃកម្មានិ កាតុំ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ **កប្បតិ អនុមតិកប្បោ**តិ “អនាគតានំ អាគតកាលេ អនុមតិំ គហេស្សាមា”តិ តេសុ អនាគតេសុយេវ វគ្គេន សង្ឃេន កម្មំ កត្វា បច្ឆា អនុមតិំ គហេតុំ កប្បតិ, វគ្គកម្មំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **កប្បតិ អាចិណ្ណកប្បោ**តិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ អាចិណ្ណោ កប្បតីតិ អត្ថោ។ សោ បន ឯកច្ចោ កប្បតិ ធម្មិកោ, ឯកច្ចោ ន កប្បតិ

អធម្មិកោតិ វេទិតព្ពោ។ **កប្បតិ អមថិតកប្បោ**តិ យំ ខីរំ ខីរភាវំ វិជហិតំ ទធិភាវំ អសម្បត្តំ, តំ ភុត្តាវិនា បវារិតេន អនតិរិត្តំ ភុញ្ជិតុំ កប្បតីតិ អត្ថោ។ **កប្បតិ ជឡោគី បាតុ**ន្តិ ឯត្ថ **ជឡោគី**តិ តរុណសុរា, យំ មជ្ជសម្ភារំ ឯកតោ កតំ មជ្ជភាវមសម្បត្តំ, តំ បាតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ **ជាតរូបរជត**ន្តិ ឯត្ថ សរសតោ វិការំ អនាបជ្ជិត្វា សព្ពទា ជាតរូបមេវ ហោតីតិ ជាតំ រូបំ ឯតស្សាតិ **ជាតរូបំ**, សុវណ្ណំ។ ធវលសភាវតាយ រាជតីតិ **រជតំ**, រូបិយំ។ **សុសុនាគបុត្តោ**តិ សុសុនាគស្ស បុត្តោ។ **កាកណ្ឌកបុត្តោ**តិ កាកណ្ឌកស្ស ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ។ **វជ្ជីសូ**តិ ជនបទនាមមត្តា ពហុវចនំ កតំ។

**តទហុបោសថេ**តិ ឯត្ថ **តទហូ**តិ តស្មឹ អហនិ។ ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ **ឧបោសថោ**, ឧបវសន្តីតិ ច សីលសមាទានេន វា អនសនាទិនា វា ឧបេតា ហុត្វា វសន្តីតិ អត្ថោ។ **កំសបាតិ**ន្តិ សុវណ្ណបាតឹ។ **មាសករូប**ន្តិ មាសកោ ឯវ។ **សព្ពំ តាវ វត្តព្ព**ន្តិ ឥមិនា **សត្តសតិកក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៤៤៦ អាទយោ) អាគតា សព្ពាបិ បាឡិ ឥធ អានេត្វា វត្តព្ពាតិ ទស្សេតិ។ សង្គាយិតសទិសមេវ សង្គាយីសូតិ សម្ពន្ធោ។

សា បនាយំ សង្គីតីតិ សម្ពន្ធោ។ **តេសូ**តិ តេសុ សង្គីតិការកេសុ ថេរេសុ។ វិស្សុតា ឯតេ សទ្ធិវិហារិកាញេយ្យាតិ សម្ពន្ធោ។ **សាណសម្ភូតោ**តិ សាណទេសវាសី សម្ភូតត្ថេរោ។ ទុតិយោ សង្គហោតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **បន្ទភារា**តិ បតិតក្ខន្ធភារា។

**អព្ពុទ**ន្តិ ឧបទ្ទវំ វទន្តិ។ “ភគវតោ វចនំ ថេនេត្វា អត្តនោ វចនស្ស ទីបនតោ អព្ពុទន្តិ ចោរកម្ម”ន្តិ ឯកេ។ **ឥទ**ន្តិ វក្ខមាននិទស្សនំ។ សន្ទិស្សមានា មុខា **សម្មុខា។ ភាវិតមគ្គ**ន្តិ ឧប្បាទិតជ្ឈានំ។ **សាធុ សប្បុរិសា**តិ ឯត្ថ **សាធូ**តិ អាយាចនត្ថេ និបាតោ, តំ យាចាមីតិ អត្ថោ។ **ហដ្ឋបហដ្ឋោ**តិ បុនប្បុនំ សន្តុដ្ឋោ។ **ឧទគ្គុទគ្គោ**តិ សរីរវិការុប្បាទនបីតិវសេន ឧទគ្គុទគ្គោ, បីតិមា ហិ បុគ្គលោ កាយចិត្តានំ ឧគ្គតត្តា “ឧទគ្គុទគ្គោ”តិ វុច្ចតិ។

**តេន ខោ បន សមយេនា**តិ យស្មឹ សមយេ ទុតិយំ សង្គីតឹ អករិំសុ, តស្មឹ សមយេតិ អត្ថោ។ **តំ អធិករណំ ន សម្បាបុណីំសូ**តិ តំ វជ្ជិបុត្តកេហិ ឧប្បាទិតំ អធិករណំ វិនិច្ឆិនិតុំ ន សម្បាបុណីំសុ នាគមីំសុ។ នោ អហុវត្ថាតិ សម្ពន្ធោ។ យាវតាយុកំ ឋត្វា បរិនិព្ពុតាតិ សម្ពន្ធោ។ កឹ បន កត្វា ថេរា បរិនិព្ពុតាតិ? អាហ **ទុតិយំ សង្គហំ កត្វា**តិអាទិ។ **អនិច្ចតាវស**ន្តិ អនិច្ចតាធីនតំ។ **ជម្មិ**ន្តិ លាមកំ។ **ទុរភិសម្ភវំ** អនភិភវនីយំ អតិក្កមិតុំ អសក្កុណេយ្យំ អនិច្ចតំ ឯវំ ញត្វាតិ សម្ពន្ធោ។

ទុតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## តតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនា

**សត្ត វស្សានី**តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ **អតិច្ឆថា**តិ អតិក្កមិត្វា ឥច្ឆថ, ឥតោ អញ្ញត្ថ គន្ត្វា ភិក្ខំ បរិយេសថាតិ អត្ថោ។ **ភត្តវិស្សគ្គករណត្ថាយា**តិ ភត្តស្ស អជ្ឈោហរណកិច្ចត្ថាយ, ភុញ្ជនត្ថាយាតិ អត្ថោ។ “សោឡសវស្សោ”តិ ឧទ្ទេសោ កថនំ អស្ស អត្ថីតិ **សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ**, “សោឡសវស្សិកោ”តិ អត្ថោ។

**តីសុ វេទេសូ**តិអាទីសុ ឥរុវេទយជុវេទសាមវេទសង្ខាតេសុ តីសុ វេទេសុ។ តយោ ឯវ កិរ វេទា អដ្ឋកាទីហិ ធម្មិកេហិ ឥសីហិ លោកស្ស សគ្គមគ្គវិភាវនត្ថាយ កតា។ តេនេវ ហិ តេ តេហិ វុច្ចន្តិ។ អាថព្ពណវេទោ បន បច្ឆា អធម្មិកេហិ ព្រាហ្មណេហិ បាណវធាទិអត្ថាយ កតោ។ បុរិមេសុ ច តីសុ វេទេសុ តេហេវ ធម្មិកសាខាយោ អបនេត្វា យាគវធាទិទីបិកា អធម្មិកសាខា បក្ខិត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **និឃណ្ឌូ**តិ រុក្ខាទីនំ វេវចនប្បកាសកំ បរិយាយនាមានុរូបំ សត្ថំ។ តញ្ហិ លោកេ “និឃណ្ឌូ”តិ វុច្ចតិ។ **កេដុភ**ន្តិ កិដតិ គមេតិ កិរិយាទិវិភាគន្តិ កេដុភំ, កិរិយាកប្បវិកប្បោ កវីនំ ឧបការសត្ថំ។ ឯត្ថ ច **កិរិយាកប្បវិកប្បោ**តិ វចីភេទាទិលក្ខណា កិរិយា កប្បីយតិ វិកប្បីយតិ ឯតេនាតិ កិរិយាកប្បោ, សោ បន វណ្ណបទពន្ធបទត្ថាទិវិភាគតោ ពហុវិកប្បោតិ “កិរិយាកប្បវិកប្បោ”តិ វុច្ចតិ។ ឥទញ្ច មូលកិរិយាកប្បគន្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សហ និឃណ្ឌុនា កេដុភេន ច **សនិឃណ្ឌុកេដុភា**, តយោ វេទា, តេសុ សនិឃណ្ឌុកេដុភេសុ។ ឋានករណាទិវិភាគតោ ច និព្ពចនវិភាគតោ ច អក្ខរា បភេទីយន្តិ ឯតេនាតិ **អក្ខរប្បភេទោ**, សិក្ខា ច និរុត្តិ ច។ សហ អក្ខរប្បភេទេនាតិ **សាក្ខរប្បភេទា**, តេសុ សាក្ខរប្បភេទេសុ។ អាថព្ពណវេទំ ចតុត្ថំ កត្វា “ឥតិហ អាស ឥតិហ អាសា”តិ ឦទិសវចនបដិសំយុត្តោ បោរាណកថាសង្ខាតោ ឥតិហាសោ បញ្ចមោ ឯតេសន្តិ **ឥតិហាសបញ្ចមា**, តយោ វេទា, តេសុ ឥតិហាសបញ្ចមេសុ។

**យស្ស ចិត្ត**ន្តិអាទិ បញ្ហទ្វយំ ខីណាសវានំ ចុតិចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ បឋមបញ្ហេ **ឧប្បជ្ជតី**តិ ឧប្បាទក្ខណសមង្គិតាយ ឧប្បជ្ជតិ។ **ន និរុជ្ឈតី**តិ និរោធក្ខណំ អប្បត្តតាយ ន និរុជ្ឈតិ។ **តស្ស**

**ចិត្ត**ន្តិ តស្ស បុគ្គលស្ស តំ ចិត្តំ កឹ និរុជ្ឈិស្សតិ អាយតិញ្ច នុប្បជ្ជិស្សតីតិ បុច្ឆា, តស្សា ច វិភជ្ជព្យាករណីយតាយ ឯវមេត្ថ វិស្សជ្ជនំ វេទិតព្ពំ។ អរហតោ បច្ឆិមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន និរុជ្ឈតិ, អាយតិញ្ច នុប្បជ្ជិស្សតិ, អវស្សមេវ និរោធក្ខណំ បត្វា និរុជ្ឈិស្សតិ, តតោ អប្បដិសន្ធិកត្តា អញ្ញំ នុប្បជ្ជិស្សតិ។ ឋបេត្វា បន បច្ឆិមចិត្តសមង្គឹ ខីណាសវំ ឥតរេសំ ឧប្បាទក្ខណសមង្គិចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណសមង្គិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ភង្គំ អប្បត្តតាយ ន និរុជ្ឈតិ, ភង្គំ បន បត្វា និរុជ្ឈិស្សតេវ, អញ្ញំ បន តស្មឹ វា អញ្ញស្មឹ វា អត្តភាវេ ឧប្បជ្ជិស្សតិ ចេវ និរុជ្ឈិស្សតិ ចាតិ។ **យស្ស វា បនា**តិអាទិ ទុតិយបញ្ហេ បន **និរុជ្ឈិស្សតិ នុប្បជ្ជិស្សតី**តិ យស្ស ចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណសមង្គិតាយ ភង្គក្ខណំ បត្វា និរុជ្ឈិស្សតិ អប្បដិសន្ធិកតាយ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ខីណាសវស្ស តំ ចិត្តំ កឹ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតីតិ បុច្ឆា, តស្សា ឯកំសព្យាករណីយតាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ វេទិតព្ពំ។ **ឧទ្ធំ វា អធោ វា ហរិតុំ អសក្កោន្តោ**តិ ឧបរិមបទេ វា ហេដ្ឋិមបទំ ហេដ្ឋិមបទេ វា ឧបរិមបទំ អត្ថតោ សមន្នាហរិតុំ ឃដេតុំ បុព្ពេនាបរំ យោជេត្វា អត្ថំ បរិច្ឆិន្ទិតុំ អសក្កោន្តោតិ អត្ថោ។

សោតាបន្នានំ សីលេសុ បរិបូរការិតាយ សមាទិន្នសីលតោ នត្ថិ បរិហានីតិ អាហ “អភព្ពោ ទានិ សាសនតោ និវត្តិតុ”ន្តិ។ **វឌ្ឍេត្វា**តិ ឧបរិមគ្គត្ថាយ កម្មដ្ឋានំ វឌ្ឍេត្វា។ ទន្តេ បុនន្តិ វិសោធេន្តិ ឯតេនាតិ **ទន្តបោនំ** វុច្ចតិ ទន្តកដ្ឋំ។ អភិនវានំ អាគន្តុកានំ លជ្ជីសភាវំ ខន្តិមេត្តាទិគុណសមង្គិតញ្ច កតិបាហំ សុដ្ឋុ វីមំសិត្វាវ ហត្ថកម្មាទិសម្បដិច្ឆនំ សង្គហករណញ្ច យុត្តន្តិ សាមណេរស្ស ចេវ អញ្ញេសញ្ច ភិក្ខូនំ ទិដ្ឋានុគតឹ អាបជ្ជន្តានំ ញាបនត្ថំ ថេរោ តស្ស ភព្ពរូបតំ អភិញ្ញាយ ញត្វាបិ បុន សម្មជ្ជនាទី អកាសិ។ “តស្ស ចិត្តទមនត្ថ”ន្តិបិ វទន្តិ។ **ពុទ្ធវចនំ បដ្ឋបេសី**តិ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហាបេតុំ អារភិ។ សកលវិនយាចារបដិបត្តិ ឧបសម្បន្នានមេវ វិហិតាតិ តប្បរិយាបុណនមបិ តេសញ្ញេវ អនុរូបន្តិ អាហ “ឋបេត្វា វិនយបិដក”ន្តិ។ តស្ស ចិត្តេ ឋបិតម្បិ ពុទ្ធវចនំ សង្កោបនត្ថាយ និយ្យាតិតភាវំ ទស្សេតុំ “ហត្ថេ បតិដ្ឋាបេត្វា”តិ វុត្តំ។

**ឯករជ្ជាភិសេក**ន្តិ សកលជម្ពុទីបេ ឯកាធិបច្ចវសេន ករិយមានំ អភិសេកំ។ **រាជិទ្ធិយោ**តិ រាជានុភាវានុគតប្បភាវា។ **យតោ**តិ យតោ សោឡសយដតោ។ ទេវតា ឯវ ទិវសេ ទិវសេ អាហរន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **ទេវសិក**ន្តិ ទិវសេ ទិវសេ។ **អគទាមលក**ន្តិ អប្បកេនេវ សរីរសោធនាទិសមត្ថំ សព្ពទោសហរំ ឱសធាមលកំ។ **ឆទ្ទន្តទហតោ**តិ ឆទ្ទន្តទហសមីបេ ឋិតទេវវិមានតោ, កប្បរុក្ខតោ វា, តត្ថ តាទិសា កប្បរុក្ខវិសេសា សន្តិ, តតោ វា អាហរន្តីតិ អត្ថោ។ **អសុត្តមយិក**ន្តិ សុត្តេហិ អពទ្ធំ ទិព្ពសុមនបុប្ផេហេវ កតំ សុមនបុប្ផបដំ។ **ឧដ្ឋិតស្ស សាលិនោ**តិ សយំជាតសាលិនោ, សមុទាយាបេក្ខញ្ចេត្ថ ឯកវចនំ, សាលីនន្តិ អត្ថោ។ **នវ វាហសហស្សានី**តិ ឯត្ថ ចតស្សោ មុដ្ឋិយោ ឯកោ កុឌុវោ, ចត្តារោ កុឌុវា ឯកោ បត្ថោ, ចត្តារោ បត្ថា ឯកោ អាឡ្ហកោ, ចត្តារោ អាឡ្ហកា ឯកំ ទោណំ, ចត្តារិ ទោណានិ ឯកា មានិកា , ចតស្សោ មានិកា ឯកា ខារី, វីសតិ ខារិកា ឯកោ វាហោ, តទេវ “ឯកំ សកដ”ន្តិ **សុត្តនិបាតដ្ឋកថាទីសុ** (សុ. និ. អដ្ឋ. ២.កោកាលិកសុត្តវណ្ណនា) វុត្តំ។ **និត្ថុសកណេ ករោន្តី**តិ ថុសកុណ្ឌករហិតេ ករោន្តិ។ តេន និម្មិតំ ពុទ្ធរូបំ បស្សន្តោតិ សម្ពន្ធោ។ បុញ្ញប្បភាវនិព្ពត្តគ្គហណំ នាគរាជនិម្មិតានំ បុញ្ញប្បភាវនិព្ពត្តេហិ សទិសតាយ កតំ។ **វិមលកេតុមាលា**តិ ឯត្ថ **កេតុមាលា** នាម សីសតោ និក្ខមិត្វា ឧបរិមុទ្ធនិ បុញ្ជោ ហុត្វា ទិស្សមានរស្មិរាសីតិ វទន្តិ។

**ពាហិរកបាសណ្ឌ**ន្តិ ពាហិរកប្បវេទិតំ សមយវាទំ។ **បរិគ្គណ្ហី**តិ វីមំសមានោ បរិគ្គហេសិ។ **ភទ្ទបីឋកេសូ**តិ វេត្តមយបីឋេសុ។ **សារោ**តិ គុណសារោ។ **សីហបញ្ជរេ**តិ មហាវាតបានសមីបេ។ កិលេសវិប្ផន្ទរហិតចិត្តតាយ **ទន្តំ**។ និច្ចំ បច្ចុបដ្ឋិតសតារក្ខតាយ **គុត្តំ**។ **ឧរុគ្គេយេវា**តិ កេសោរោបនាវសានេ។ អតិវិយ សោភតីតិ សម្ពន្ធោ។ **វាណិជកោ អហោសី**តិ មធុវាណិជកោ អហោសិ។

**បុព្ពេ វ សន្និវាសេនា**តិ បុព្ពេ វា បុព្ពជាតិយំ វា សហវាសេនាតិ អត្ថោ។ **បច្ចុប្បន្នហិតេន វា**តិ វត្តមានភវេ ហិតចរណេន វា។ **ឯវំ** ឥមេហិ ទ្វីហិ ការណេហិ **តំ** សិនេហសង្ខាតំ **បេមំ ជាយតេ**។ កឹ វិយាតិ? អាហ “ឧប្បលំ វ យថោទកេ”តិ។ **ឧប្បលំ វា**តិ រស្សកតោ **វា**-សទ្ទោ អវុត្តសម្បិណ្ឌនត្ថោ។ **យថា**-សទ្ទោ ឧបមាយំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា ឧប្បលញ្ច សេសញ្ច បទុមាទិ ឧទកេ ជាយមានំ ទ្វេ ការណានិ និស្សាយ ជាយតិ ឧទកញ្ចេវ កលលញ្ច, ឯវំ បេមម្បីតិ (ជា. អដ្ឋ. ២.២.១៧៤)។

**ធុវភត្តានី**តិ និច្ចភត្តានិ។ **វដ្ដវជ្ជ**ន្តិ ខុទ្ទកំ មហន្តញ្ច វដ្ដំ។ **មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរស្ស ភារមកាសី**តិ ថេរស្ស មហានុភាវតំ, តទា សាសនកិច្ចស្ស នាយកភាវេន សង្ឃបរិណាយកតញ្ច រញ្ញោ ញាបេតុំ សង្ឃោ តស្ស ភារមកាសីតិ វេទិតព្ពំ, ន អញ្ញេសំ អជាននតាយ។ **សាសនស្ស ទាយាទោ**តិ សាសនស្ស អព្ភន្តរោ ញាតកោ ហោមិ ន ហោមីតិ អត្ថោ។ យេ សាសនេ បព្ពជិតុំ បុត្តធីតរោ បរិច្ចជន្តិ, តេ ពុទ្ធសាសនេ សាលោហិតញាតកា នាម ហោន្តិ, សកលសាសនធារណេ សមត្ថានំ អត្តនោ ឱរសបុត្តានំ បរិច្ចត្តត្តា ន បច្ចយមត្តទាយកាតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ ថេរោ “ន ខោ, មហារាជ, ឯត្តាវតា សាសនស្ស ទាយាទោ ហោតី”តិ អាហ។ **កថញ្ចរហី**តិ ឯត្ថ

**ចរហី**តិ និបាតោ អក្ខន្តី ទីបេតិ។ **តិស្សកុមារស្សា**តិ រញ្ញោ ឯកមាតុកស្ស កនិដ្ឋស្ស។ **សក្ខសី**តិ សក្ខិស្សសិ។ **សិក្ខាយ បតិដ្ឋាបេសុ**ន្តិ បាណាតិបាតា វេរមណិអាទីសុ វិកាលភោជនា វេរមណិបរិយោសានាសុ ឆសុ សិក្ខាសុ បាណាតិបាតា វេរមណី ទ្វេ វស្សានិ អវីតិក្កម្ម សមាទានំ សមាទិយាមីតិអាទិនា (បាចិ. ១០៧៩) សមាទានវសេន សិក្ខាសម្មតិទានានន្តរំ សិក្ខាយ បតិដ្ឋាបេសុំ។ ឆ វស្សានិ អភិសេកស្ស អស្សាតិ **ឆ វស្សាភិសេកោ**។

**សព្ពំ ថេរវាទ**ន្តិ ទ្វេ សង្គីតិយោ អារូឡ្ហា បាឡិ។ សា ហិ មហាសង្ឃិកាទិភិន្នលទ្ធិកាហិ វិវេចេតុំ "ថេរវាទោ"តិ វុត្តា។ អយញ្ហិ វិភជ្ជវាទោ មហាកស្សបត្ថេរាទីហិ អសង្ករតោ រក្ខិតោ អានីតោ ចាតិ "ថេរវាទោ"តិ វុច្ចតិ, "ស ថេរវាទ"ន្តិបិ លិខន្តិ។ តត្ថ "អដ្ឋកថាសុ អាគតថេរវាទសហិតំ សាដ្ឋកថំ តិបិដកសង្គហិតំ ពុទ្ធវចន"ន្តិ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ **តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា**តិ តេជោកសិណារម្មណំ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា។

**សភាយ**ន្តិ នគរមជ្ឈេ វិនិច្ឆយសាលាយំ។ **ទិដ្ឋិគតានី**តិ ទិដ្ឋិយោវ។ **ន ខោ បនេតំ សក្កា ឥមេសំ មជ្ឈេ វសន្តេន វូបសមេតុ**ន្តិ តេសញ្ហិ មជ្ឈេ វសន្តោ តេសុយេវ អន្តោគធត្តា អាទេយ្យវចនោ ន ហោតិ, តស្មា ឯវំ ចិន្តេសិ។ **អហោគង្គបព្ពត**ន្តិ ឯវំនាមកំ បព្ពតំ។ "អធោគង្គាបព្ពត"ន្តិបិ លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ **បញ្ចាតបេន តប្បេន្តី**តិ ចតូសុ ឋានេសុ អគ្គី ជាលេត្វា មជ្ឈេ ឋត្វា សូរិយមណ្ឌលំ ឧល្លោកេន្តា សូរិយាតបេន តប្បេន្តិ។ **អាទិច្ចំ អនុបរិវត្តន្តី**តិ ឧទយកាលតោ បភុតិ សូរិយំ ឱលោកយមានា យាវ អត្ថង្គមនា សូរិយាភិមុខាវ បរិវត្តន្តិ។ **វោភិន្ទិស្សាមាតិ បគ្គណ្ហិំសូ**តិ វិនាសេស្សាមាតិ ឧស្សាហមកំសុ។

**វិស្សដ្ឋោ**តិ មរណសង្ការហិតោ, និព្ភយោតិ អត្ថោ។ **មិគវំ និក្ខមិត្វា**តិ អរញ្ញេ វិចរិត្វា មិគមារណកីឡា មិគវំ, តំ ឧទ្ទិស្ស និក្ខមិត្វា មិគវធត្ថំ និក្ខមិត្វាតិ អត្ថោ។ អហិនាគាទិតោ វិសេសនត្ថំ "ហត្ថិនាគេនា"តិ វុត្តំ។ **តស្ស បស្សន្តស្សេវា**តិ អនាទរេ សាមិវចនំ, តស្មឹ បស្សន្តេយេវាតិ អត្ថោ។ **អាកាសេ ឧប្បតិត្វា**តិ ឯត្ថ អយំ វិកុព្ពនិទ្ធិ ន ហោតីតិ គិហិស្សាបិ ឥមំ ឥទ្ធឹ ទស្សេសិ អធិដ្ឋានិទ្ធិយា អប្បដិក្ខិត្តត្តា។ បកតិវណ្ណញ្ហិ វិជហិត្វា នាគវណ្ណាទិទស្សនំ វិកុព្ពនិទ្ធិ។ **ឆណវេស**ន្តិ ឧស្សវវេសំ។ **បធានយរ**ន្តិ ភាវនានុយោគវសេន វីរិយារម្ភស្ស អនុរូបំ វិវិត្តសេនាសនំ។ **សោបី**តិ រញ្ញោ ភាគិនេយ្យំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**កុសលាធិប្បាយោ**តិ មនាបជ្ឈាសយោ។ **ទ្វេឡ្ហកជាតោ**តិ សំសយមាបន្នោ។ **ឯកេកំ ភិក្ខុសហស្សបរិវារ**ន្តិ ឯត្ថ "គណ្ហិត្វា អាគច្ឆថា"តិ អាណាការេន វុត្តេបិ ថេរា ភិក្ខូ សាសនហិតត្ថា គតា។ កប្បិយសាសនញ្ចេតំ, ន គិហីនំ គិហិកម្មបដិសំយុត្តំ។ **ថេរោ នាគច្ឆី**តិ កិញ្ចាបិ "រាជា បក្កោសតី"តិ វុត្តេបិ ធម្មកម្មត្ថាយ អាគន្តុំ វដ្តតិ, ទ្វិក្ខត្តុំ បន បេសិតេបិ "អននុរូបា យាចនា"តិ នាគតោ, "មហានុភាវោ ថេរោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិកោ បមាណភូតោ"តិ រញ្ញោ ចេវ ឧភយបក្ខិកានញ្ច អត្តនិ ពហុមានុប្បាទនវសេន ឧទ្ធំ កត្តព្ពកម្មសិទ្ធឹ អាកង្ខន្តោ អសារុប្បវចនលេសេន នាគច្ឆិ។ ឯកតោ សង្ឃដិតា នាវា **នាវាសង្ឃាដំ**។ សាសនបច្ចត្ថិកានំ ពហុភាវតោ អាហ "អារក្ខំ សំវិធាយា"តិ។ **យ**ន្តិ យស្មា។ **អព្ភាហឹសូ**តិ អាកឌ្ឍឹសុ។ **ពាហិរតោ**តិ ឧយ្យានស្ស ពាហិរតោ។ បស្សន្តានំ អតិទុក្ករភាវេន ឧបដ្ឋានំ សន្ធាយ "បទេសបថវីកម្បនំ ទុក្ករ"ន្តិ អាហ។ អធិដ្ឋានេ បនេត្ថ វិសុំ ទុក្ករតា នាម នត្ថិ។

**ទីបកតិត្តិរោ**តិ សាកុណិកេហិ សមជាតិកានំ គហណត្ថាយ បោសេត្វា សិក្ខេត្វា បាសដ្ឋានេ ឋបនកតិត្តិរោ។ **ន បដិច្ច កម្មំ ផុសតី**តិ គាថាយ យទិ តវ បាបកិរិយាយ **មនោ នប្បទុស្សតិ**, លុទ្ទេន តំ និស្សាយ កតម្បិ បាបកម្មំ តំ **ន ផុសតិ**។ បាបកិរិយាយ ហិ **អប្បោស្សុក្កស្ស** និរាលយស្ស **ភទ្រស្ស** សតោ តវ តំ **បាបំ ន ឧបលិម្បតិ**, តវ ចិត្តំ ន អល្លីយតីតិ អត្ថោ។

កឹ វទតិ សីលេនាតិ **កឹវាទី**។ អថ វា កោ កតមោ វាទោ កឹវាទោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **កឹវាទី**។ អត្តានញ្ច លោកញ្ច សស្សតោតិ វាទោ ឯតេសន្តិ **សស្សតវាទិនោ**។ សត្តេសុ សង្ខារេសុ វា ឯកច្ចំ សស្សតន្តិ បវត្តោ វាទោ ឯកច្ចសស្សតោ, តស្មឹ និយុត្តា **ឯកច្ចសស្សតិកា**។ "អន្តោ, អនន្តោ, អន្តានន្តោ, នេវន្តោ នានន្តោ"តិ ឯវំ អន្តានន្តំ អារព្ភ បវត្តា ចត្តារោ វាទា អន្តានន្តា, តេសុ និយុត្តា **អន្តានន្តិកា**។ ន មរតិ ន ឧបច្ឆិជ្ជតីតិ អមរា, ឯវន្តិបិ មេ នោ, តថាតិបិ មេ នោតិអាទិនា (ទី. និ. ១.៦២) បវត្តា ទិដ្ឋិ ចេវ វាចា ច, តស្សា វិក្ខេបោ ឯតេសន្តិ **អមរាវិក្ខេបិកា**។ អថ វា អមរា នាម មច្ឆជាតិ ទុគ្គហា ហោតិ, តស្សា អមរាយ វិយ វិក្ខេបោ ឯតេសន្តិ **អមរាវិក្ខេបិកា**។ អធិច្ច យទិច្ឆកំ យំ កិញ្ចិ ការណំ អនបេក្ខិត្វា សមុប្បន្នោ អត្តា ច លោកោ ចាតិ វាទេ និយុត្តា **អធិច្ចសមុប្បន្និកា**។ សញ្ញី អត្តាតិ វាទោ យេសន្តេ **សញ្ញីវាទា**។ ឯវំ **អសញ្ញីវាទា នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា**តិ ឯត្ថាបិ។ "កាយស្ស ភេទា សត្តោ ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ (ទី. និ. ១.៨៥-៨៦) ឯវំ ឧច្ឆេទំ វទន្តីតិ **ឧច្ឆេទវាទា**។ **ទិដ្ឋធម្មោ**តិ បច្ចក្ខោ យថាសកំ អត្តភាវោ, តស្មឹយេវ យថាកាមំ បញ្ចកាមគុណបរិភោគេន និព្ពានំ ទុក្ខូបសមំ វទន្តីតិ **ទិដ្ឋធម្ម**

**និព្ពានវាទា**។ វិភជិត្វា វាទោ ឯតស្សាតិ **វិភជ្ជវាទី,** ភគវា។ សព្ពំ ឯកប្បេន អវត្វា យថាធម្មំ វិភជិត្វា និជ្ជដំ និគុម្ពំ កត្វា យថា ទិដ្ឋិសន្ទេហាទយោ វិគច្ឆន្តិ, សម្មុតិបរមត្ថា ច ធម្មា អសង្ករា បជិភន្តិ, ឯវំ ឯកន្តវិភជនសីលោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បរប្បវាទំ មទ្ទមានោ**តិ តស្មិំ កាលេ ឧប្បន្នំ, អាយតិំ ឧប្បជ្ជនកញ្ច សព្ពំ បរវាទំ កថាវត្ថុមាតិកាវិវរណមុខេន និម្មទ្ទនំ ករោន្តោតិ អត្ថោ។

តតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**អាចរិយបរម្បរកថាវណ្ណនា**

**កេនាភតន្តិ** ឥមំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេន្តេន ជម្ពុទីបេ តាវ យាវ តតិយសង្គីតិ, តាវ ទស្សេត្វា ឥទានិ សីហឡទីបេ អាចរិយបរម្បរំ ទស្សេតុំ **តតិយសង្គហតោ បន ឧទ្ធ**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ **ឥមំ ទីប**ន្តិ តម្ពបណ្ណិទីបំ។ តស្មិំ ទីបេ និសីទិត្វា អាចរិយេន អដ្ឋកថាយ កតត្តា "ឥមំ ទីប"ន្តិ វុត្តំ។ **កញ្ចិ កាល**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ, កិស្មិញ្ចិ កាលេតិ អត្ថោ។ **បោរាណា**តិ សីហឡទីបេ សីហឡដ្ឋកថាការកា។ **ភទ្ទនាមោ**តិ ភទ្ទសាលត្ថេរោ។ អាគុំ បាបំ ន ករោន្តីតិ **នាគា**។ វិនយបិដកំ វាចយិំសូតិ សម្ពន្ធោ។ **តម្ពបណ្ណិយា**តិ ភុម្មវចនំ។ **និកាយេ បញ្ចា**តិ វិនយាភិធម្មានំ វិសុំ គហិតត្តា តព្ពិនិមុត្តា បញ្ច និកាយា គហេតព្ពា។ **បករណេ**តិ អភិធម្មបករណេ **វាចេសុន្តិ** យោជនា។ តីណិ បិដកានិ ស្វាគតានិ អស្សាតិ "តេបិដកោ"តិ វត្តព្ពេ "តិបេដកោ"តិ ឆន្ទានុរក្ខណត្ថំ វុត្តំ។ **តារករាជា**តិ ចន្ទិមា។ **បុប្ផនាមោ**តិ ឯត្ថ មហាបទុមត្ថេរោ សុមនត្ថេរោ ច ញាតព្ពោតិ ទ្វិក្ខត្តុំ "បុប្ផនាមោ"តិ វុត្តំ។

**វនវាសិ**ន្តិ វនវាសីរដ្ឋំ។ **ករកវស្ស**ន្តិ ហិមបាតនកវស្សំ, ករកធារាសទិសំ វា វស្សំ។ **ហរាបេត្វា**តិ ឧទកោឃេន ហរាបេត្វា។ **ឆិន្នភិន្នបដធរោ**តិ សត្ថកេន ឆិន្នំ រង្គេន ភិន្នំ បដំ ធារណកោ។ **ភណ្ឌុ**តិ មុណ្ឌកោ។ **មក្ខំ អសហមានោ**តិ ថេរស្ស អានុភាវំ បដិច្ច អត្តនោ ឧប្បន្នំ បរេសំ គុណមក្ខនលក្ខណំ មក្ខំ តថា បវត្តំ កោធំ អសហមានោ។ **អសនិយោ ផលន្តី**តិ គជ្ជន្តា បតន្តិ។ មេ មម ភយភេរវំ ជនេតុំ បដិពលោ ន អស្ស ន ភវេយ្យាតិ យោជនា។ **អញ្ញទត្ថុ**តិ ឯកំសេន។ **កស្មីរគន្ធារា**តិ កស្មីរគន្ធាររដ្ឋវាសិនោ។ **ឥសិវាតបដិវាតា**តិ ភិក្ខូនំ ចីវរចលនកាយចលនេហិ សញ្ជនិតវាតេហិ បរិតោ សមន្តតោ ពីជយមានា អហេសុំ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ហេដ្ឋាមគ្គត្តយេ ញាណំ។ **អនមតគ្គិយ**ន្តិ អនមតគ្គសំយុត្តំ (សំ. និ. ២.១២៤ អាទយោ)។ **សមធិកានី**តិ សាធិកានិ។ **បញ្ច រដ្ឋានី**តិ បញ្ចចិនរដ្ឋានិ។ **វេគសា**តិ វេគេន។ **សមន្តតោ រក្ខំ ឋបេសី**តិ តេសំ អប្បវេសនត្ថាយ អធិដ្ឋានវសេន រក្ខំ ឋបេសិ។ **អឌ្ឍុឌ្ឍានិ សហស្សានី**តិ អឌ្ឍេន ចតុត្ថានិ អឌ្ឍុឌ្ឍានិ, អតិរេកបញ្ចសតានិ តីណិ សហស្សានីតិ អត្ថោ។ **ទិយឌ្ឍសហស្ស**ន្តិ អឌ្ឍេន ទុតិយំ ទិយឌ្ឍំ, អតិរេកបញ្ចសតិកំ សហស្សន្តិ អត្ថោ។ **និទ្ធមេត្វានា**តិ បលាបេត្វា។

**រាជគហនគរបរិវត្តកេនា**តិ រាជគហនគរំ បរិវត្តេត្វា តតោ ពហិ តំ បទក្ខិណំ កត្វា គតមគ្គេន, គមនេនវា។ **អារោបេសី**តិ បដិបាទេសិ។ **បឡិនា**តិ អាកាសំ បក្ខន្ទីសុ។ **នគុត្តមេ**តិ ចេតិយគិរិមាហ។ **បុរតោ**តិ បាចីនទិសាភាគេ។ **បុរសេដ្ឋស្សា**តិ សេដ្ឋស្ស អនុរាជបុរស្ស។ **សិលកូដម្ហី**តិ ឯវំនាមកេ បព្ពតកូដេ។ **សីហកុមារស្សបុត្តោ**តិ ឯត្ថ "កលិង្គរាជធីតុ កុច្ឆិស្មិំ សីហស្ស ជាតោ សីហកុមារោ"តិ វទន្តិ។ ជេដ្ឋមាសស្ស បុណ្ណមិយំ ជេដ្ឋនក្ខត្តំ វា មូលនក្ខត្តំ វា ហោតីតិ អាហ "ជេដ្ឋមូលនក្ខត្តំ នាម ហោតី"តិ។ មិគានំ វានតោ ហឹសនតោ ពាធនតោ **មិគវំ,** មិគវិជ្ឈនកីឡា។ **រោហិតមិគរូប**ន្តិ គោកណ្ណមិគវេសំ។ **រថយដ្ឋិប្បមាណា**តិ រថបតោទប្បមាណា។ **ឯកា លតាយដ្ឋិ នាមា**តិ ឯកា រជតមយា កញ្ចនលតាយ បដិមណ្ឌិតត្តា ឯវំ លទ្ធនាមា។ បុប្ផយដ្ឋិយំ នីលាទីនិ បុប្ផានិ, សកុណយដ្ឋិយំ នានប្បការា មិគបក្ខិនោ វិចិត្តកម្មកតា វិយ ខាយន្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **រាជកកុធភណ្ឌានី**តិ រាជារហឧត្តមភណ្ឌានិ។ **សង្ខ**ន្តិ ទក្ខិណាវដ្ដំ អភិសេកសង្ខំ។ **វឌ្ឍមាន**ន្តិ អលង្ការចុណ្ណំ, "នហានចុណ្ណ"ន្តិ កេចិ។ **វដំសក**ន្តិ កណ្ណបិឡន្ធនំ វដំសកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **នន្ទិយាវដ្ដ**ន្តិ នន្ទិយាវដ្ដបុប្ផាការេន មង្គលត្ថំ សុវណ្ណេន កតំ។ **កញ្ញ**ន្តិ ខត្តិយកុមារិំ។ **ហត្ថបុញ្ឆន**ន្តិ បិតវណ្ណំ មហគ្ឃហត្ថបុញ្ឆនវត្ថំ។ **អរុណវណ្ណមត្តិក**ន្តិ នាគភវនសម្ភវំ។ **វត្ថកោដិក**ន្តិ វត្ថយុគមេវ។ **នាគមាហដ**ន្តិ នាគេហិ អាហដំ។ **អមតោសធ**ន្តិ ឯវំនាមិកា គុឡិកជាតិ។ អមតសទិសកិច្ចត្តា ឯវំ វុច្ចតិ។ **ភូមត្ថរណសង្ខេបេនា**តិ ភូមត្ថរណាការេន។ **ឧប្បាតបាឋកា**តិ និមិត្តបាឋកា។ **អលំ គច្ឆាមា**តិ "បុរិស្ស អច្ឆាសន្នត្តា សារុប្បំ ន ហោតី"តិ បដិក្ខិបន្តោ អាហ។ **អឌ្ឍនវមានំ បាណសហស្សាន**ន្តិ (អ. និ. ៦.៥៣) បញ្ចសតាធិកានំ អដ្ឋន្នំ បាណសហស្សានំ។ **អប្បមាទសុត្ត**ន្តិ អង្គុត្តរនិកាយេ មហាអប្បមាទសុត្តំ, រាជោវាទសុត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

**មហច្ចា**តិ មហតា។ **ឧបសង្កមន្តោ**តិ អតិវិយ កិលន្តរូបោ ហុត្វា ឧបសង្កមីតិ អត្ថោ។ គុម្ពេ ជាននត្ថន្តិ សម្ពន្ធោ។ **បញ្ចបណ្ណាសាយា**តិ ឯត្ថ "ចតុបញ្ញាសាយាតិ វត្តព្ពំ។ ឯវញ្ហិ សតិ ឧបរិ វុច្ចមានំ ទ្វាសដ្ឋិ អរហន្តោតិ វចនំ សមេតី"តិ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ១.អាចរិយបរម្បរកថាវណ្ណនា) វុត្តំ។ **ទសភាតិកសមាកុល**ន្តិ មុដសិ

វស្ស បុត្តេហិ ទេវានំបិយតិស្សាទីហិ ទសហិ ភាតិកេហិ សមាកិណ្ណំ។ **ចិរទិដ្ឋោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិ ធាតុយោ សន្ធាយាហ។ **សព្ពតាឡាវចរេ**តិ សព្ពានិ តុរិយភណ្ឌានិ, តំសហចរិតេ វា វាទកេ។ **ឧបដ្ឋាបេត្វា**តិ ឧបហារការាបនវសេន សន្និបាតេត្វា។ **វឌ្ឍមានកច្ឆាយាយា**តិ បច្ឆាភត្តំ។ **បោក្ខរវស្ស**ន្តិ បោក្ខរបត្តេ វិយ អតេមិតុកាមានំ ឧបរិ អតេមេត្វា បវត្តនកវស្សំ។ **មហាវីរោ**តិ សត្ថុវោហារេន ធាតុ ឯវ វុត្តា។ **បច្ឆិមទិសាភិមុខោវ ហុត្វា អបសក្កន្តោ**តិ ឯត្ថ បុរត្ថាភិមុខោ ឋិតោវ បិដ្ឋិតោ អបសក្កនេន បច្ឆិមទិសាយ គច្ឆន្តោ តាទិសោបសង្កមនំ សន្ធាយ “បច្ឆិមទិសាភិមុខោ”តិ វុត្តោ។ “មហេជវត្ថុ នាម ឯវំនាមកំ ទេវដ្ឋាន”ន្តិ វទន្តិ។

**បជ្ជរកេនា**តិ អមនុស្សសមុដ្ឋាបិតេន បជ្ជររោគេន។ **ទេវោ**តិ មេឃោ។ **អនុប្បវេច្ឆី**តិ វិមុច្ចិ។ **វិវាទោ ហោតី**តិ ឯត្ថ កិរិយាកាលមបេក្ខិត្វា វត្តមានប្បយោគោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវំ ឦទិសេសុ សព្ពត្ថ។ **តទេត**ន្តិ ឋានំ តិដ្ឋតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ឆន្ទំ វណ្ណានំ សម្ពន្ធភូតានំ វំសិយោ ចា”តិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ, “ឆន្ទំ វណ្ណានំ ឧទកធារា ចា”តិ ឯវម្បេត្ថ សម្ពន្ធំ វទន្តិ។ បរិនិព្ពុតេបិ ភគវតិ តស្សានុភាវេន ឯវរូបំ បាដិហារិយំ អហោសិ ឯវាតិ ទស្សេតុំ **ឯវំ អចិន្តិយា**តិអាទិគាថមាហ។ **រក្ខំ ករោន្តោ**តិ អត្តនា ឧបាយេន បលាបិតានំ យក្ខានំ បុន អប្បវិសនត្ថាយ បរិត្តានំ ករោន្តោ។ **អាវិជ្ឈិ**តិ បរិយាយិ។

**រញ្ញោ ភាតា**តិ រញ្ញោ កនិដ្ឋភាតា។ **អនុឡាទេវី** នាម រញ្ញោ ជេដ្ឋភាតុ ជាយា។ **សរសរំសិ ជាលវិស្សជ្ជនកេនា**តិ សិនិទ្ធតាយ រសវន្តំ ឱជវន្តំ រំសិជាលំ វិស្សជ្ជេន្តេន។ ឯកទិវសេន អគមាសីតិ សម្ពន្ធោ។ **អប្បេសី**តិ លេខសាសនំ បតិដ្ឋាបេសិ។ **ឧទិក្ខតី**តិ អបេក្ខតិ បត្ថេតិ។ **ភារិយ**ន្តិ គរុកំ, អនតិក្កមនីយន្តិ អត្ថោ។ **មំ បដិមានេតី**តិ មំ ឧទិក្ខតិ។ **កម្មារវណ្ណ**ន្តិ រញ្ញោ បកតិសុវណ្ណការវណ្ណំ។ **តិហត្ថវិក្ខម្ភ**ន្តិ តិហត្ថវិត្ថារំ។ **សកលជម្ពុទីបរជ្ជេនា**តិ ឯត្ថ រញ្ញោ ឥទន្តិ រជ្ជំ, សកលជម្ពុទីបតោ ឧប្បជ្ជនកអាយោ ចេវ អាណាទយោ ច, តេន **បូជេមី**តិ អត្ថោ, ន សកលបឋវីបាសាទាទិវត្ថុនា តស្ស សត្ថាហំ ទេមីតិអាទិនា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា ទាតុំ អយុត្តត្តា។ ឯវញ្ហិ ទេន្តោ តាវកាលិកំ ទេតិ នាម វត្ថុបរិច្ចាគលក្ខណត្តា ទានស្ស, បឋវាទិវត្ថុបរិច្ចាគេន ច បុន គហណស្ស អយុត្តត្តា។ និយមិតកាលេ បន អាយាទយោ បរិច្ចត្តា ឯវាតិ តតោ បរំ អបរិច្ចត្តត្តា គហេតុំ វដ្ដតិ។ តស្មា វុត្តនយេនេត្ថ ឥតោ បរម្បិ អាយាទិទានវសេនេវ រជ្ជទានំ វេទិតព្ពំ។ **បុប្ផុឡកា ហុត្វា**តិ កេតកីបារោហង្កុរា វិយ ឧទកបុប្ផុឡកាការា ហុត្វា។ **គវក្ខជាលសទិស**ន្តិ ភាវនបុំសកំ, វាតបានេសុ ជាលាការេន ឋបិតទារុបដសទិសន្តិ អត្ថោ, គវក្ខេន ច សុត្តាទិមយជាលេន ច សទិសន្តិ វា អត្ថោ។

**ទេវទុន្ទុភិយោ**តិ ឯត្ថ ទេវោតិ មេឃោ, តស្ស អច្ឆសុក្ខតាយ អាកាសមិវ ខាយមានស្ស អនិមិត្តគជ្ជិតំ ទេវទុន្ទុភិ នាម, យំ “អាកាសទុន្ទុភី”តិបិ វទន្តិ។ **ផលីសូ**តិ ថនីសុ។ **បព្ពតានំ នច្ចេហី**តិ បថវីកម្បេន ឥតោ ចិតោ ច ភមន្តានំ បព្ពតានំ នច្ចេហិ។ វិម្ហយជាតា យក្ខា “ហិ”ន្តិសទ្ទំ និច្ឆារេន្តីតិ អាហ “យក្ខានំ ហិង្ការេហី”តិ។ **សកសកបដិភានេហី**តិ អត្តនោ អត្តនោ សិប្បកោសល្លេហិ។ **អភិសេកំ ទត្វា**តិ អនោតត្តទហោទកេន អភិសេកំ ទត្វា។

**ទេវតាកុលានី**តិ មហាពោធិំ បរិវារេត្វា ឋិតនាគយក្ខាទិទេវតាកុលានិ ទត្វាតិ សម្ពន្ធោ។ គោបករាជកម្មិនោ តថា “តរច្ឆា”តិ វទន្តិ។ **ឥមិនា បរិវារេនា**តិ សហត្ថេ ករណវចនំ, ឥមិនា បរិវារេន សហាតិ អត្ថោ។ **តាមលិត្តិ**ន្តិ ឯវំនាមកំ សមុទ្ទតីរេ បដ្ដនំ។ **ឥទមស្ស តតិយ**ន្តិ សុវណ្ណកដាហេ បតិដ្ឋិតសាខាពោធិយា រជ្ជសម្បទានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តតោ បន បុព្ពេ ឯកវារំ រជ្ជសម្បទានំ អច្ឆិន្នាយ សាខាយ មហាពោធិយា ឯវ កតំ, តេន សទ្ធិំ ចតុក្ខត្តុំ រាជា រជ្ជេន បូជេសិ។ រជ្ជេន បូជិតទិវសេសុ កិរ សកលទីបតោ ឧប្បន្នំ អាយំ គហេត្វា មហាពោធិមេវ បូជេសិ។

**បឋមបាដិបទទិវសេ**តិ សុក្កបក្ខបាដិបទទិវសេ។ តញ្ហិ កណ្ហបក្ខបាដិបទទិវសំ អបេក្ខិត្វា “បឋមបាដិបទទិវស”ន្តិ វុត្តំ, ឥទញ្ច តស្មិំ តម្ពបណ្ណិទីបេ វោហារំ គហេត្វា វុត្តំ, ឥធ បន បុណ្ណមិតោ បដ្ឋាយ យាវ អបរា បុណ្ណមី, តាវ ឯកោ មាសោតិ វោហារោ។ តស្មា ឥមិនា វោហារេន “ទុតិយបាដិបទទិវសេ”តិ វត្តព្ពំ សិយា កណ្ហបក្ខបាដិបទស្ស ឥធ បឋមបាដិបទត្តា។ **គច្ឆតិ វតរេ**តិ ឯត្ថ **អរេ**តិ ខេទេ។ **សមន្តាយោជន**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ, យោជនប្បមាណេ បទេសេ សព្ពត្ថាតិ អត្ថោ។ **សុបណ្ណរូបេនា**តិ មហាពោធី ពលក្ការេន គហេត្វា នាគភវនំ នេតុកាមានិ នាគរាជកុលានិ ឥទ្ធិយា គហិតេន គរុឡរូបេន **សន្តាសេតិ**។ **តំ វិភូតី បស្សិត្វា**តិ ទេវតាទីហិ ករិយមានំ បូជាមហត្តំ, មហាពោធិយា ច អានុភាវមហត្តំ ទិស្វា សយម្បិ តថា បូជេតុកាមា ថេរី **យាចិត្វា**តិ យោជនា។ **សមុទ្ទសាលវត្ថុស្មិ**ន្តិ យស្មិំ បទេសេ ឋត្វា រាជា សមុទ្ទេ អាគច្ឆន្តំ ពោធី ថេរានុភាវេន អទ្ទស, យត្ថ ច បច្ឆា សមុទ្ទស្ស ទិដ្ឋដ្ឋានន្តិ បកាសេតុំ សមុទ្ទសាលំ នាម សាលំ អកំសុ, តស្មិំ សមុទ្ទសាលាយ វត្ថុភូតេ បទេសេ។ **ថេរស្សា**តិ មហាមហិន្ទត្ថេរស្ស។ **បុប្ផអគ្ឃិយានី**តិ កូដាគារសទិសានិ បុប្ផចេតិយានិ។ **អាគតោ វតរេ**តិ ឯត្ថ **អរេ**តិ បមោទេ។ អដ្ឋហិ អមច្ចកុលេហិ អដ្ឋហិ ព្រាហ្មណកុលេហិ ចាតិ

**សោឡសហិ ជាតិសម្បន្នកុលេហិ។ វជ្ជំ វិចារេសីតិ** វជ្ជំ វិចារេតុំ វិស្សជ្ជេសិ។ **រាជវត្ថុទ្វារកោដ្ឋកដ្ឋានេតិ** រាជុយ្យានស្ស ទ្វារកោដ្ឋកដ្ឋានេ។ **អនុបុព្ពវិបស្សនន្តិ** ឧទយព្ពយាទិអនុបុព្ពវិបស្សនំ។ “សហ ពោធិបតិដ្ឋានេនា”តិ ករណវចនេន វត្តព្ពេ វិភត្តិបរិណាមេន “សហ ពោធិបតិដ្ឋានា”តិ និស្សក្កវចនំ កតំ។ សតិ ហិ សហ សទ្ទប្បយោគេ ករណវចនេនេវ ភវិតព្ពំ។ **ទស្សីសូតិ** បញ្ញាយីសុ។ **មហាអាសនដ្ឋានេតិ** បុព្ពបស្សេ មហាសិលាសនេន បតិដ្ឋិតដ្ឋានេ។ **បូជេត្វា វន្ទីតិ** អាគាមិនំ មហាចេតិយំ វន្ទិ។ បុរិមេ បន មហាវិហារដ្ឋានេ បូជាមគ្គស្សេវ កតត្តា អនាគតេ សង្ឃស្សបិ នវកតា អវន្ទិតព្ពតា ច បកាសិតាតិ វេទិតព្ពា។ អនាគតេ បន មេត្តេយ្យាទិពុទ្ធា បច្ចេកពុទ្ធា ច ពុទ្ធភាវក្ខណំ ឧទ្ទិស្ស វន្ទិតព្ពាវ សភាវេន វិសិដ្ឋបុគ្គលត្តាតិ គហេតព្ពំ។

**មហាអរិដ្ឋោតិ** បញ្ចបញ្ញាសាយ ភាតុកេហិ សទ្ធឹ ចេតិយគិរិម្ហិ បព្ពជិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **មេឃវណ្ណាភយអមច្ចស្ស បរិវេណដ្ឋានេតិ** មេឃវណ្ណអភយស្ស រញ្ញោ អមច្ចេន កត្តព្ពស្ស បរិវេណស្ស វត្ថុភូតេ ឋានេ។ មង្គលនិមិត្តភាវេន អាកាសេ សមុប្បន្នោ មនោហរសទ្ទោ អាកាសស្ស រវោ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ “អាកាសំ មហាវិរវំ រវី”តិ។ ន ហិ អាកាសោ នាម កោចិ ធម្មោ អត្ថិ, យោ សទ្ទំ សមុដ្ឋាបេយ្យ, អាកាសគតឧតុវិសេសសមុដ្ឋិតោវ សោ សទ្ទោតិ គហេតព្ពោ។ **បឋមកត្តិកបវារណទិវសេ...បេ.... វិនយបិដកំ បកាសេសីតិ** ឥទំ វិនយំ វាចេតុំ អារទ្ធទិវសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អនុសិដ្ឋិករានន្តិ** អនុសាសនីករានំ។ **រាជិនោតិ** ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ, ទេវានំបិយតិស្សរាជាននន្តិ អត្ថោ។ **អញ្ញេបីតិ** មហិន្ទាទីហិ អដ្ឋសដ្ឋិមហាថេរេហិ អញ្ញេបិ, តេសំ សរូបំ ទស្សេន្តោ អាហ **តេសំ ថេរានន្តិ**អាទិ។ តត្ថ **តេសំ ថេរានំ អន្តេវាសិកាតិ** មហិន្ទត្ថេរាទីនំ អដ្ឋសដ្ឋិមហាថេរានំ អរិដ្ឋាទយោ អន្តេវាសិកា ច មហាអរិដ្ឋត្ថេរស្ស អន្តេវាសិកា តិស្សទត្តកាឡសុមនាទយោ ចាតិ យោជេតព្ពំ។ **អន្តេវាសិកានំ អន្តេវាសិកាតិ** ឧភយត្ថ វុត្តអន្តេវាសិកានំ អន្តេវាសិកបរម្បរា ចាតិ អត្ថោ។ **បុព្ពេ វុត្តប្បការាតិ** មហិន្ទោ ឥដ្ដិយោ ឧត្តិយោតិអាទិគាថាហិ (បារា. អដ្ឋ. ១.តតិយសង្គីតិកថា) បកាសិតា អាចរិយបរម្បរា។

**ន បក្ខលតីតិ** ន គឡតិ, ន បមុស្សតីតិ អត្ថោ។ **សតិគតិធិតិមន្តេសូតិ** ឯត្ថ **សតីតិ** ឧគ្គហធារណេ សតិ។ **គតីតិ** សទ្ទត្ថវិភាគគ្គហណេ ញាណំ។ **ធិតីតិ** ឧគ្គហបរិហរណាទីសុ វីរិយំ។ **កុក្កុច្ចកេសូតិ** “កប្បតិ ន កប្បតី”តិ វីមំសកុក្កុច្ចការីសុ។ **មាតាបិតុដ្ឋានិយោតិ** វត្វា តមេវត្ថំ សមត្ថេតុំ អាហ **តទាយត្តាហីតិ**អាទិ។ **វិនយបរិយត្តឹ និស្សាយាតិ** វិនយបិដកបរិយាបុណនំ និស្សាយ។ **អត្តនោ សីលក្ខន្ធោ សុគុត្តោតិ** លជ្ជិនោ វិនយធារណស្ស អលជ្ជិអញ្ញាណតាទីហិ ឆហិ អាការេហិ អាបត្តិយា អនាបជ្ជនតោ អត្តនោ សីលក្ខន្ធោ ខណ្ឌាទិទោសវិរហិតោ សុគុត្តោ **សុរក្ខិតោ** ហោតិ។ **កុក្កុច្ចបកតានន្តិ** កប្បិយាកប្បិយំ និស្សាយ ឧប្បន្នេន កុក្កុច្ចេន បកតានំ ឧបទ្ទុតានំ អភិភូតានំ យថាវិនយំ កុក្កុច្ចំ វិនោទេត្វា សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋាបនេន **បដិសរណំ ហោតិ**។ វិគតោ សារទោ ភយមេតស្សាតិ **វិសារទោ**។ “ឯវំ កថេន្តស្ស ទោសោ ឯវំ ន ទោសោ”តិ ញត្វាវ កថនតោ និព្ភយោវ **សង្ឃមជ្ឈេ វោហរតិ ។ បច្ចត្ថិកេតិ** អត្តបច្ចត្ថិកេ ចេវ វជ្ជិបុត្តកាទិសាសនបច្ចត្ថិកេ ច។ **សហធម្មេនាតិ** សការណេន វចនេន សិក្ខាបទំ ទស្សេត្វា យថា តេ អសទ្ធម្មំ បតិដ្ឋាបេតុំ ន សក្កោន្តិ, ឯវំ **សុនិគ្គហិតំ** កត្វា **និគ្គណ្ហាតិ។ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយាតិ** បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធសង្ខាតស្ស តិវិធស្សាបិ សទ្ធម្មស្ស ឋិតិយា, បវត្តិយាតិ អត្ថោ។

**វិនយោ សំវរត្ថាយាតិ**អាទីសុ វិនយបរិយាបុណនំ **វិនយោ**, វិនយបញ្ញត្តិ វា កាយវចីទ្វារសំវរត្ថាយ។ **អវិប្បដិសារោតិ** កតាកតំ និស្សាយ វិប្បដិសារាភាវោ សន្តាបាភាវោ។ **បាមោជ្ជំ** តរុណបីតិ។ **បីតិ** នាម ពលវបីតិ។ **បស្សទ្ធីតិ** កាយចិត្តបស្សទ្ធិ។ **យថាភូតញាណទស្សនន្តិ** សប្បច្ចយនាមរូបបរិគ្គហោ។ **និព្ពិទាតិ** វិបស្សនា។ **វិរាគោតិ** អរិយមគ្គោ។ **វិមុត្តីតិ** អគ្គផលំ។ **វិមុត្តិញាណទស្សនន្តិ** បច្ចវេក្ខណញាណំ។ **អនុបាទាតិ** កញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទិយិត្វា បរិច្ចជិត្វា។ **បរិនិព្ពានត្ថាយាតិ** បច្ចវេក្ខណញាណេ អនុប្បន្នេ អន្តរា បរិនិព្ពានាភាវេន តំបរិនិព្ពានត្ថាយាតិ បច្ចយត្តេន វុត្តំ អនន្តរាទិបច្ចយត្តា។ **ឯតទត្ថា កថាតិ** អយំ វិនយកថា នាម ឯតស្ស អនុបាទាបរិនិព្ពានស្ស អត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **មន្តនាតិ** វិនយមន្តនាយេវ, ភិក្ខូនំ “ឯវំ ករិស្សាម, ឯវំ ន ករិស្សាមា”តិ វិនយបដិពទ្ធមន្តនា។ **ឧបនិសាតិ** ឧបនិសីទតិ ឯត្ថ ផលន្តិ ឧបនិសា, ការណំ។ វិនយោ សំវរត្ថាយាតិអាទិការណបរម្បរាបិ ឯតទត្ថាតិ អត្ថោ។ **សោតាវធានន្តិ** ឥមិស្សា បរម្បរបច្ចយកថាយ អត្ថានំ សមនត្ថាយ សោតាវធានំ, តម្បិ ឯតមត្ថំ។ **យទិទន្តិ** និបាតោ។ យោ អយំ ចតូហិ ឧបាទានេហិ អនុបាទិយិត្វា ចិត្តស្ស អរហត្តមគ្គសង្ខាតោ, តប្ផលសង្ខាតោ វា វិមោក្ខោ, សោបិ ឯតទត្ថាយ អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថាយ។ អថ វា យោ អយំ កញ្ចិ ធម្មំ អនុបាទាចិត្តស្ស **វិមោក្ខោ** វិមុច្ចនំ វិគមោ បរិនិព្ពានំ ឯតទត្ថា កថាតិ ឯវំ ឧបសំហរណវសេន យោជេតុម្បិ វដ្ដតិ មគ្គផលវិមោក្ខស្ស បុព្ពេ វុត្តត្តា។ **អាយោគោតិ** ឧគ្គហណាទិវសេន បុនប្បុនំ អភិយោគោ។

អាចរិយបរម្បរកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

ពាហិរនិទានកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា

**សេយ្យថិទ**ន្តិ តំ កតមំ, តំ កថន្តិ វា អត្ថោ។ **អនិយមនិទ្ទេសវចន**ន្តិ អត្តនោ អត្ថំ សរូបេន និយមេត្វា និទ្ទិសតីតិ និយមនិទ្ទេសោ, ន និយមនិទ្ទេសោ អនិយមនិទ្ទេសោ។ សោវ វុច្ចតេ អនេនាតិ វចនន្តិ អនិយមនិទ្ទេសវចនំ។ **តស្សា**តិ តេនាតិបទស្ស។ **បរិវិតក្កោ**តិ "កតមេសានំ ខោ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ព្រហ្មចរិយំ ន ចិរដ្ឋិតិកំ អហោសី"តិអាទិនា (បារា. ១៨) បវត្តោ។ **បុព្វេ វា បច្ឆា វា**តិ តេនាតិបទតោ ហេដ្ឋា វុត្តបាឋេ វា ឧបរិ វក្ខមានបាឋេ វាតិ អត្ថោ។ **អត្ថតោ សិទ្ធេនា**តិ សាមត្ថិយតោ សិទ្ធេន។ **តត្រិទំ មុខមត្តនិទស្សន**ន្តិ តស្សា យថាវុត្តយុត្តិយា បរិទីបនេ ឥទំ ឧបាយមត្តនិទស្សនំ។ មុខំ ទ្វារំ ឧបាយោតិ ហិ អត្ថតោ ឯកំ។

សមយសទ្ទោ ទិស្សតីតិ សម្ពន្ធោ។ **អស្សា**តិ សមយសទ្ទស្ស សមវាយោ អត្ថោតិ សម្ពន្ធោ។ **កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយា**តិ ឯត្ថ **កាលោ** នាម ឧបសង្កមនស្ស យុត្តកាលោ, **សមយោ** នាម សរីរពលាទិការណសមវាយោ, តេ ឧបាទាយ បដិច្ចាតិ អត្ថោ។ **ខណោ**តិ ឱកាសោ។ ពុទ្ធុប្បាទាទយោ ហិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស ឱកាសោ។ សោ ឯវ សមយោ។ តេនេវ "ឯកោវា"តិ វុត្តំ។ **មហាសមយោ**តិ មហាសមូហោ។ **បវនស្មិ**ន្តិ វនសណ្ឌេ។ **សមយោបិ ខោ តេ ភទ្ទាលី**តិ ឯត្ថ **សមយោ**តិ សិក្ខាបទាវិលង្ឃនស្ស ហេតុ, កោ សោ? អត្តនោ វិប្បដិបត្តិយា ភគវតោ ជាននំ, សោ សមយសង្ខាតោ ហេតុ តស្សា **អប្បដិវិទ្ធោ**តិ អត្ថោ។ **ភគវា**តិអាទិ តស្ស បដិវិជ្ឈនាការទស្សនំ។ **ឧគ្គហមានោ**តិ កិញ្ចិ កិញ្ចិ ឧគ្គហេតុំ សមត្ថតាយ ឧគ្គហមានោ, សុមនបរិព្វាជកស្សេវេតំ នាមំ។ សមយំ ទិដ្ឋឹ បវទន្តិ ឯត្ថាតិ **សមយប្បវាទកោ,** មល្លិកាយ អារាមោ។ ស្វេវ តិន្ទុកាចីរសង្ខាតាយ តិម្ពរុរុក្ខបន្តិយា បរិក្ខិត្តត្តា "តិន្ទុកាចីរ"ន្តិ ច, ឯកាវ និវាសា សាលា ឯត្ថាតិ "ឯកសាលកោ"តិ ច វុច្ចតិ។ **អត្ថាភិសមយា**តិ យថាវុត្តស្ស ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកស្ស អត្ថស្ស ហិតស្ស បដិលាភតោ។ **មានាភិសមយា**តិ មានប្បហានា។ **បីឡនដ្ឋោ**តិ បីឡនំ តំសមង្គិនោ ហឹសនំ, អវិប្ផារិកតាករណំ, បីឡនមេវ អត្ថោ បីឡនដ្ឋោ ។ **សន្តាបោ**តិ ទុក្ខទុក្ខតាទិវសេន សន្តាបនំ។ **វិបរិណាមោ**តិ ជរាយ មរណេន ចាតិ ទ្វិធា វិបរិណាមេតព្ពតា អភិសមេតព្ពោ បដិវិជ្ឈិតព្ពោតិ អភិសមយោ, សោវ **អភិសមយដ្ឋោ,** បីឡនាទីនិ។

ឯត្ថ ច ឧបសគ្គានំ ជោតកមត្តត្តា សមយសទ្ទស្ស អត្ថុទ្ធារេបិ សឧបសគ្គោ អភិសមយសទ្ទោ ឧទ្ធដោ។ តត្ថ សង្គមវសេន បច្ចយានំ ផលុប្បាទនំ បដិ អយនំ ឯកតោ បវត្តិ ឯត្ថាតិ សមយោ, **សមវាយោ**។ វិវដ្ដូបនិស្សយសង្គមេ សតិ ឯន្តិ ឯត្ថ សត្តា បវត្តន្តីតិ សមយោ, **ខណោ**។ សមេតិ ឯត្ថ សង្ខតធម្មោ, សយំ វា ឯតិ អាគច្ឆតិ វិគច្ឆតិ ចាតិ សមយោ, **កាលោ**។ សមេន្តិ អវយវា ឯតស្មិំ, សយំ វា តេសូតិ សមយោ, **សមូហោ**។ បច្ចយន្តរសង្គមេ ឯតិ អាគច្ឆតិ ឯតស្មា ផលន្តិ សមយោ, **ហេតុ**។ សញ្ញាវសេន វិបល្លាសតោ ធម្មេសុ ឯតិ អភិនិវិសតីតិ សមយោ, **ទិដ្ឋិ**។ សមីបំ អយនំ ឧបគមនំ សមយោ, **បដិលាភោ**។ សម្មទេវ សហិតានំ វាចានំ អយនំ វិគមោតិ សមយោ, **បហានំ**។ សម្មទេវ, សហិតានំ វា សច្ចានំ អយនំ ជាននន្តិ សមយោ, **បដិវេធោ**។ ឯវំ តស្មិំ តស្មិំ អត្ថេ សមយសទ្ទស្ស បវត្តិ វេទិតព្ពា។

ឯត្ថ ច សមយសទ្ទស្ស សាមញ្ញេន អនេកត្ថតា វុត្តា។ ន ហិ ឯកស្មិំ អត្ថវិសេសេ វត្តមានោ សទ្ទោ តទញ្ញេបិ វត្តតិ។ តស្មា អត្ថា វិយ តំតំវាចកា សមយសទ្ទាបិ ភិន្នា ឯវាតិ គហេតព្ពា។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថុទ្ធារេសុ។

**តត្ថ តថា**តិ តេសុ សុត្តាភិធម្មេសុ ឧបយោគភុម្មវចនេហិ។ **ឥធា**តិ វិនយេ, **អញ្ញថា**តិ ករណវចនេន។ **អច្ចន្តមេវា**តិ និរន្តរមេវ។ ភាវោ នាម កិរិយា, កិរិយាយ កិរិយន្តរូបលក្ខណំ **ភាវេនភាវលក្ខណំ,** យថា ឧទយេ សតិ ចន្ទេ ជាតោ រាជបុត្តោតិ។ **អធិករណញ្ហី**តិអាទិ អភិធម្មេ សមយសទ្ទោ កាលសមូហខណសមវាយហេតុសង្ខាតេសុ បញ្ចសុ អត្ថេសុ វត្តតិ, ន វិនយេ វិយ កាលេ ឯវ, តេសុ ច កាលសមូហត្ថា ទ្វេ តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ អធិករណភាវេន និទ្ទិសិតុំ យុត្តា។ ខណសមវាយហេតុអត្ថា បន តយោបិ អត្តនោ ភាវេន ផស្សាទីនំ ភាវស្ស ឧបលក្ខណភាវេន និទ្ទិសិតុំ យុត្តាតិ វិភាវនមុខេន យថាវុត្តមត្ថំ សមត្ថេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ យស្មិញ្ហិ កាលេ, ធម្មសមូហេ វា សមយេ អធិករណភូតេ កុសលំ ឧប្បន្នំ, តស្មិញ្ញេវ កាលេ, ធម្មសមូហេ វា សមយេ ផស្សាទយោ ហោន្តីតិ ឯវំ អធិករណត្ថយោជនា, យស្មិំ បន ខណេ, សមវាយេ ហេតុម្ហិ វា សមយេ សតិ វិជ្ជមានេ កុសលំ ឧប្បន្នំ, តស្មិញ្ញេវ ខណាទិម្ហិ សមយេបិ វិជ្ជមានេ ផស្សាទយោ ហោន្តីតិ ភាវេនភាវលក្ខណត្ថយោជនា ច វេទិតព្ពា។

**ហោតិ ចេត្ថា**តិ ឯត្ថ យថាវុត្តអត្ថវិសយេ សង្គហគាថា ហោតីតិ។ **អញ្ញត្រា**តិ សុត្តាភិធម្មេសុ។ **អភិលាបមត្តភេទោ**តិ ទេសនាវិលាសតោ សទ្ទមត្តេនេវ ភេទោ, ន អត្ថតោ។

**អវិសេសេនា**តិ សាមញ្ញេន។ **ឥរិយាបថោ**តិអាទីសុ ឥរិយាយ សព្ពទ្វារិកកិរិយាយ បថោ បវត្តនដ្ឋានំ តព្ពិនិមុត្តកម្មស្ស អភាវាតិ ឋានាទយោ ឥរិយាបថោ, សោវ វិហារោ។ ព្រហ្មភូតា សេដ្ឋភូតា បរហិតចិត្តាទិវសប្បវត្តិតោ មេត្តាទយោ **ព្រហ្មវិហារោ** នាម។ តទវសេសា បន មហគ្គតា សព្ពនីវរណវិគមនាទិសិទ្ធេន ជោតនាទិអត្ថេន **ទិព្ពវិហារោ** នាម។ ព្រហ្មវិហារភាវេន វិសុំ គហិតត្តា មេត្តាទយោ ឥធ អសង្គហិតា។ អរិយានមេវ វិហារោតិ ផលសមាបត្តិយោ **អរិយវិហារោ** នាម។

រុក្ខាទិមូលេយេវ មូលសទ្ទស្ស និរុឡ្ហភាវំ ទស្សេតុំ អបរេន មូលសទ្ទេន វិសេសេត្វា “មូលមូលេ”តិ វុត្តំ, យថា ទុក្ខទុក្ខន្តិ (វិភ. អដ្ឋ. ១៩០)។ លោភាទីនំ ទោសមូលាទិចិត្តាសាធារណត្តា “អសាធារណហេតុម្ហី”តិ វុត្តំ។

**តត្ថ សិយា**តិ តត្ថ វេរញ្ជាយន្តិអាទីសុ បទេសុ កស្សចិ ចោទនា សិយាតិ អត្ថោ។ ឧភយថា និទានកិត្តនស្ស បន កឹ បយោជនន្តិ? អាហ **គោចរគាមនិទស្សនត្ថ**ន្តិអាទិ។ តត្ថ **អស្សា**តិ ភគវតោ។

កិលមោវ កិលមថោ, អត្តនោ អត្តភាវស្ស កិលមថោ អត្តកិលមថោ, តស្ស អនុ អនុ យោគោ បុនប្បុនំ បវត្តនំ **អត្តកិលមថានុយោគោ**។ វត្ថុកាមារម្មណេ សុខេ សម្បយោគវសេន លីនា យុត្តា, កាមតណ្ហា , តំសហចរិតេ កាមេ សុខេ វា អារម្មណភូតេ អល្លីនា បវត្តតីតិ កាមសុខល្លិកា តណ្ហា, តស្សា កាមសុខល្លិកាយ អនុ អនុ យោគោ **កាមសុខល្លិកានុយោគោ។ លោកេ សំវឌ្ឍភាវ**ន្តិ អាមិសោបភោគេន សំវឌ្ឍិតភាវំ។ **ឧប្បជ្ជមានោ** ពហុជនហិតាទិអត្ថាយេវ ឧប្បជ្ជតីតិ យោជនា។

ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតត្តា សង្ឃោតិ ឥមមត្ថំ វិភាវេន្តោ អាហ **ទិដ្ឋី**តិអាទិ។ ឯត្ថ ច “យាយំ ទិដ្ឋិ អរិយា និយ្យានិកា និយ្យាតិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយ, តថារូបាយ ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ វិហរតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣២៤, ៣៥៦; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤; អ. និ. ៦.១២; បរិ. ២៧៤) ឯវំ វុត្តាយ ទិដ្ឋិយា។ “យានិ តានិ សីលានិ អខណ្ឌានិ...បេ.... សមាធិសំវត្តនិកានិ, តថារូបេសុ សីលេសុ សីលសាមញ្ញគតោ វិហរតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣២៤, ៣៥៦; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤; អ. និ. ៦.១២; បរិ. ២៧៤) ឯវំ វុត្តានញ្ច សីលានំ សាមញ្ញសង្ខាតេន សង្ឃាតោ សង្ឃដិតោ សមណគណោ, តេនាតិ អត្ថោ។ “ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញសង្ឃាតសង្ឃាតេនា”តិ វា បាឋេនេត្ថ ភវិតព្ពំ, តស្ស ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញភូតេន សំហននេន សង្ឃាតោ សមណគណោ, តេនាតិ អត្ថោ។ ឯវញ្ហិ បាឋេ សទ្ទតោ អត្ថោ យុត្តតរោ ហោតិ។ **អស្សា**តិ មហតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស។

**ព្រហ្មំ អណតី**តិ ឯត្ថ **ព្រហ្ម**-សទ្ទេន វេទោ វុច្ចតិ, សោ មន្តព្រហ្មកប្បវសេន តិវិធោ។ តត្ថ ឥរុវេទាទយោ តយោ វេទា មន្តា, តេ ច បធានា, ឥតរេ បន សន្និស្សិតា, តេន បធានស្សេវ គហណំ។ **មន្តេ សជ្ឈាយតី**តិ ឥរុវេទាទិកេ មន្តសត្ថេ សជ្ឈាយតីតិ អត្ថោ។ ឥរុវេទាទយោ ហិ គុត្តភាសិតព្ពតាយ “មន្តា”តិ វុច្ចន្តិ។ “ពាហិតបាបត្តា ព្រាហ្មណោ, សមិតបាបត្តា សមណោ”តិ យថាវុត្តមត្ថទ្វយំ ឧទាហរណទ្វយេន វិភាវេតុំ **វុត្តញ្ចេត**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ “សមិតត្តា ហិ បាបានំ ‘សមណោ’តិ បវុច្ចតី”តិ ហិ ឥទំ វចនំ គហេត្វា “សមិតបាបត្តា ‘សមណោ’តិ វុច្ចតី”តិ វុត្តំ, ពាហិតបាបោតិ ឥទំ បន អញ្ញស្មឹ គាថាពន្ធេ វុត្តវចនំ។ **យថាភុច្ចគុណាធិគត**ន្តិ យថាភូតគុណាធិគតំ។ **សកិញ្ចនោ**តិ សទោសោ។

**គោត្តវសេនា**តិ ឯត្ថ គំ តាយតីតិ គោត្តំ, គោ-សទ្ទេន ចេត្ថ អភិធានំ ពុទ្ធិ ច វុច្ចតិ។ **កេនចិ បារិជុញ្ញេនា**តិ ញាតិបារិជុញ្ញាទិនា កេនចិ បារិជុញ្ញេន , បរិហានិយាតិ អត្ថោ។ **តតោ បរ**ន្តិ វេរញ្ជាយន្តិអាទិវចនំ។ **ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ ឧបយោគវចន**ន្តិ ឥត្ថំ ឥមំ បការំ ភូតោ អាបន្នោតិ ឥត្ថម្ភូតោ, តស្ស អាខ្យានំ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានំ, សោយេវត្ថោ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថោ។ អថ វា “ឥត្ថំ ឯវំបការោ ភូតោ ជាតោ”តិ ឯវំ កថនត្ថោ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថោ, តស្មឹ ឧបយោគវចនន្តិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច **អព្ភុគ្គតោ**តិ ឯត្ថ អភិ-សទ្ទោ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថជោតកោ អភិភវិត្វា ឧគ្គមនប្បការស្ស ទីបនតោ, តេន យោគតោ តំ ខោ បន ភវន្តំ គោតមន្តិ ឥទំ ឧបយោគវចនំ សាមិអត្ថេបិ សមានេ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានទីបនតោ “ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ”តិ វុត្តំ, តេនេវាហ “តស្ស ខោ បន ភោតោ គោតមស្សាតិ អត្ថោ”តិ។

ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា សាធុ ទេវទត្តោ មាតរមភីតិ ឯត្ថ អភិសទ្ទយោគតោ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានេ ឧបយោគវចនំ កតំ, ឯវមិធាបិ តំ ខោ បន ភវន្តំ គោតមំ អភិ ឯវំ កល្យាណោ កិត្តិសទ្ទោ ឧគ្គតោតិ អភិសទ្ទយោគតោ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានេ ឧបយោគវចនន្តិ។ សាធុ ទេវទត្តោ មាតរមភីតិ ឯត្ថ ហិ “ទេវទត្តោ មាតរមភិ មាតរិ វិសយេ មាតុយា វា សាធូ”តិ ឯវំ អធិករណត្ថេ វា សាមិអត្ថេ វា ភុម្មវចនស្ស សាមិវចនស្ស វា បសង្គេ ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថជោតកេន អភិសទ្ទេន យោគេ ឧបយោគវចនំ កតំ, យថា ចេត្ថ ទេវទត្តោ មាតុវិសយេ មាតុសម្ពន្ធី វា សោ វុត្តប្បការប្បត្តោតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ, ឯវមិធាបិ ភោតោ គោតមស្ស សម្ពន្ធី កិត្តិសទ្ទោ

អត្ថុក្កតោ អភិភវិត្វា ឧគ្គមនបការប្បវត្តោតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ តត្ថ ហិ ទេវទត្តគ្គហណំ វិយ ឥធ កិត្តិសទ្ទគ្គហណំ, តត្ថ មាតរន្តិ វចនំ វិយ ឥធ តំ ខោ បន ភវន្តំ គោតមន្តិ វចនំ, តត្ថ សាធុសទ្ទគ្គហណំ វិយ ឥធ ឧគ្គតសទ្ទគ្គហណំ វេទិតព្វំ។ **កិត្តិសទ្ទោ**តិ កិត្តិភូតោ សទ្ទោ, ន ភេរវលោតិ ទស្សេនត្ថំ វិសេសិតន្តិ អាហ "កិត្តិ ឯវា"តិ។ តតោ **កិត្តី**តិ ថុតិ, តស្សា បកាសកោ **សទ្ទោ** កិត្តិសទ្ទោតិ ទស្សេតុំ "ថុតិឃោសោ វា"តិ វុត្តំ។

**សោ ភគវា**តិ ឯត្ថ **សោ**តិ បសិទ្ធិយំ, យោ សោ សមត្តិស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពកិលេសេ ភញ្ជិត្វា ទសសហស្សិលោកធាតុំ កម្បេន្តោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោ, សោ លោកេ អតិបាកដោតិ "សោ ភគវា"តិ វុត្តំ។ ភគវាតិ ច ឥទំ សត្ថុ នាមកិត្តនំ, ន គុណកិត្តនំ។ បរតោ បន ភគវាតិ គុណកិត្តនមេវ។ **ឥមិនា ច ឥមិនា ចា**តិ ឯតេន អរហន្តិអាទិបទានំ បច្ចេកំ អនេកគុណគណំ បដិច្ច បវត្តភាវំ ទស្សេតិ។

**សុវិទូរវិទូរេ**តិ ទ្វីហិ សទ្ទេហិ អតិវិយ ទូរេតិ ទស្សេតិ, សុវិទូរតា ឯវ ហិ វិទូរតា។ **សវាសនានំ កិលេសានំ វិទ្ធំសិតត្តា**តិ ឥមិនា បច្ចេកពុទ្ធាទីហិ អសាធារណំ ភគវតោ អរហត្តន្តិ ទស្សេតិ តេសំ វាសនាយ អប្បហីនត្តា, **វាសនា** ច នាម និក្កិលេសស្សាបិ សកលញេយ្យានវពោធាទិទ្វារត្តយប្បយោគវិគុណតាហេតុភូតោ កិលេសនិហិតោ អាការោ ចិរនិគឡិតបាទានំ និគឡមោក្ខេបិ សង្កុចិតតាគមនហេតុកោ និគឡនិហិតោ អាការោ វិយ។ យាយ បិលិន្ទវច្ឆាទីនំ វសលវោហារាទិវិគុណតា ហោតិ, អយំ វាសនាតិ គហេតព្វា។ **អារកា**តិ ឯត្ថ អាការស្ស រស្សត្តំ ក-ការស្ស ច ហ-ការំ សានុស្សរំ កត្វា និរុត្តិនយេន "អរហ"ន្តិ បទសិទ្ធិ វេទិតព្វា។ ឯវំ ឧបរិបិ យថារហំ និរុត្តិនយេន បទសិទ្ធិ វេទិតព្វា។ យញ្ចេតំ សំសារចក្កន្តិ សម្ពន្ធោ។ **បុញ្ញាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អបុញ្ញាភិសង្ខារអានេញ្ជាភិសង្ខារេ សង្គណ្ហាតិ។ អាសវា ឯវ អវិជ្ជាទីនំ ការណត្តា សមុទយោតិ អាហ "អាសវសមុទយមយេនា"តិ។ "អាសវសមុទយា អវិជ្ជាសមុទយោ"តិ (ម. និ. ១.១០៣) ហិ វុត្តំ។ វិបាកកដត្តារូបប្បភេទោ តិភវោ ឯវ រថោ, តស្មឹ **តិភវរថេ។ សំសារចក្ក**ន្តិ យថាវុត្តកិលេសកម្មវិបាកសមុទយោ។

> "ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនាន ច;
> អព្ពោច្ឆិន្នំ វត្តមានា, 'សំសារោ'តិ បវុច្ចតី"តិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៦១៨; ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៩៥ អបសាទនាវណ្ណនា; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.៦០; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.១៩៩; ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខារបទនិទ្ទេស; សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៥២៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៣៩; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ១៤, ៥៨; ថេរគា. អដ្ឋ. ១.៦៧, ៩៩; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ៥៨; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១១៧; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៦) –

ឯវំ វុត្តោ សំសារោវ ចក្កំ វិយ បរិព្ភមនតោ ចក្កំ, តស្ស ចក្កស្ស សព្វេ អរា ហតាតិ សម្ពន្ធោ។ **អនេនា**តិ ភគវតា។ ពោធីតិ ញាណំ, តំ ឯត្ថ មណ្ឌំ បសន្នំ ជាតន្តិ **ពោធិមណ្ឌោ។ កម្មក្ខយករំ ញាណផរសុ**ន្តិ អរហត្តមគ្គញាណំ វុត្តំ, តំ ឆិន្ទិតព្ពំ អភិសង្ខារសង្ខាតំ កម្មំ បរិច្ឆិន្ទតីតិ ទស្សេតុំ កម្មក្ខយករវិសេសនវិសិដ្ឋំ វុត្តន្តិ វេទិតព្វំ។

ឯវំ កតិបយង្គេហិ សំសារចក្កំ តទវសេសង្គេហិ ផលភូតនាមរូបធម្មេហិ តិភវរថញ្ច តស្មឹ រថេ យោជិតសំសារចក្ការានំ ហននប្បការញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ សព្ពេហិបិ ទ្វាទសហិ បដិច្ចសមុប្បាទង្គេហិ រថវិរហិតមេវ កេវលំ សំសារចក្កំ, តស្ស អរឃាតនប្បការភេទញ្ច ទស្សេតុំ **អថវា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អនមតគ្គ**ន្តិ អនុ អនុ អមតគ្គំ, សព្វថា អនុគច្ឆន្តេហិបិ អវិញ្ញាតកោដិកន្តិ អត្ថោ។ **អវិជ្ជាមូលកត្តា ជរាមរណបរិយោសានត្តា**តិ ឥទំ សង្ខារាទីនំ ទសន្នំ អរភាវេន ឯកត្តំ សមារោបេត្វាតិ វុត្តំ។ ន ហិ តេសំ បច្ចេកំ អវិជ្ជាមូលកតា ជរាមរណបរិយោសានតា ច អត្ថិ តថា **បដិច្ចសមុប្បាទបាឡិយំ** អវុត្តត្តា។ អថ វា តេសម្បិ យថារហំ អត្ថតោ អវិជ្ជាមូលកត្តំ, អត្តនោ អត្តនោ លក្ខណភូតខណិកជរាមរណវសេន តប្បរិយោសានតញ្ច សន្ធាយេតំ វុត្តន្តិ វេទិតព្វំ។ ឯវញ្ច តេសំ បច្ចេកំ អរភាវោ សិទ្ធោ ហោតិ។

ឯវំ សព្វាការំ សំសារចក្កមេវ ទស្សេត្វា ឥទានិ យេន ញាណេន ឥមស្ស សំសារចក្កស្ស អរានំ ឆេទោ ភគវតោ សិទ្ធោ, តស្ស ធម្មដ្ឋិតិញាណស្ស "បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណ"ន្តិ (បដិ. ម. ៤; ១.៤៥) មាតិកាវុត្តត្តា ភវចក្ការយវេសុ អវិជ្ជាទីសុ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នត្តា បរិគ្គហវសេន បវត្តិអាការំ ទស្សេត្វា បរតោ តស្ស អត្ថស្ស និគមនវសេន វុត្តេន **ឯវមយំ អវិជ្ជាហេតូ**តិអាទិកេន **បដិសម្ភិទាបាឡិ**សហិតេន (បដិ. ម. ១.៤៥) បាឋេន សរូបតោ ធម្មដ្ឋិតិញាណំ, តស្ស ច តេសុយេវ អវិជ្ជាទីសុ ចតុសង្ខេបាទិវសេន បវត្តិវិភាគញ្ច ទស្សេត្វា តតោ បរំ **ឥតិ ភគវា**តិអាទិបាឋេន ភគវតោ តេន ធម្មដ្ឋិតិញាណេន បដិច្ចសមុប្បាទស្ស សព្វាការតោ បដិវិទ្ធភាវំ ទស្សេត្វា បុន **ឥមិនា ធម្មដ្ឋិតិញាណេនា**តិអាទិនា ភគវតោ តេន ញាណេន សំសារចក្ការានំ វិទ្ធំសិតភាវំ ទស្សេតុំ **តត្ថ ទុក្ខាទីសុ អញ្ញាណំ អវិជ្ជា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តិណ្ណំ អាយតនាន**ន្តិ ចក្ខុសោតមនាយតនានំ តិណ្ណំ។ ឯស នយោ **តិណ្ណំ ផស្សាន**ន្តិអាទីសុបិ។ រូបតណ្ហាទិវសេន ឆ តណ្ហាកាយា ឯវ វេទិតព្វា។

**សគ្គសម្បត្តិ**ន្តិ កាមសុគតីសុ សម្បត្តឹ។ **តថេវា**តិ កាមុបាទានបច្ចយា ឯវ។ **ព្រហ្មលោកសម្បត្តិ**ន្តិ រូបីព្រហ្មលោកសម្បត្តឹ។ តេភូមកធម្មវិសយស្ស សព្ពស្សាបិ រាគស្ស កិលេសកាមភាវតោ ភវរាគោបិ កាមុបាទានមេវាតិ អាហ "កាមុបាទានបច្ចយាយេវ មេត្តំ ភាវេតី"តិ។ **សេសុបាទានមូលិកាសុបី**តិ ទិដ្ឋុបាទានសីលព្ពតុបាទានអត្តវាទុបាទានមូលិកាសុបិ យោជនាសុ។ តត្រាយំ យោជនានយោ – ឥធេកច្ចោ "នត្ថិ បរលោកោ ឧច្ឆិជ្ជតិ អត្តា"តិ (ទី. និ. ១.៨៥-៨៦ អត្ថតោ សមានំ) ទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ, សោ ទិដ្ឋុបាទានបច្ចយា កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរតីតិអាទិនា, អបរោ "អសុកស្មឹ ភវេ អត្តា ឧច្ឆិជ្ជតី"តិ ទិដ្ឋឹ គហេត្វា កាមរូបារូបភវូបបត្តិយា តំ តំ កុសលំ ករោតីតិអាទិនា ច ទិដ្ឋុបាទានមូលិកា យោជនា, ឥមិនាវ នយេន អត្តវាទុបាទានមូលិកា យោជនា វេទិតព្ពា។ អបរោ "សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធី"តិ អសុទ្ធិមគ្គំ "សុទ្ធិមគ្គោ"តិ បរាមសន្តោ សីលព្ពតុបាទានបច្ចយា កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរតីតិអាទិនា សព្ពភវេសុ សីលព្ពតុបាទានមូលិកា យោជនា វេទិតព្ពា។

ឥទានិ យស្ស សំសារចក្ការានំ ឃាតនសមត្ថស្ស ធម្មដ្ឋិតិញាណស្ស អវិជ្ជាទិបច្ចយបអគ្គហាការំ ទស្សេតុំ **កាមភវេ ច អវិជ្ជា កាមភវេ សង្ខារានំ បច្ចយោ ហោតី**តិអាទិនា អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវោ ទស្សិតោ, តមេវ ញាណំ អវិជ្ជាទីសុ បវត្តិអាការេន សទ្ធឹ **បដិសម្ភិទាមគ្គបាឡឹ** អានេត្វា និគមនវសេន ទស្សេន្តោ **ឯវមេយ**ន្តិអាទិមាហ។ **វិសុទ្ធិមគ្គដីកាយំ** បន "ឥទានិ យ្វាយំ សំសារចក្កំ ទស្សេន្តេន កាមភវេ អវិជ្ជា កាមភវេ សង្ខារានំ បច្ចយោ ហោតីតិអាទិនា អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយភាវោ សង្ខារាទីនំ បច្ចយុប្បន្នភាវោ ទស្សិតោ, តមេវ **បដិសម្ភិទាមគ្គបាឡឹ** អានេត្វា និគមនវសេន ទស្សេន្តោ ឯវមេយន្តិអាទិមាហា"តិ វុត្តំ។ **សារត្ថទីបនិយា** វិនយដីកាយបិ អយមេវ បាឋោ លិខិតោ។ តត្ថ ច **កាមភវេ ច អវិជ្ជា**តិអាទិនា អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវោ សំសារចក្កំ ទស្សេន្តេន វុត្តោ ន ហោតិ **តស្ស ច អវិជ្ជា នាភិ, មូលត្តា**តិអាទិនា បុព្ពេវ ទស្សិតត្តា ឧបរិ ចក្ករូបតោ បយោគត្តេន ឧបសំហារាភាវា ច។ "អបិ ច តមេវ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវំ និគមនវសេន ទស្សេន្តោ"តិ ច វុត្តំ, ន ចេត្ថ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវោ និគមនវសេន បធានត្តេន ទស្សិតោ, អថ ខោ បច្ចយបរិគ្គហវសប្បវត្តំ ធម្មដ្ឋិតិញាណមេវ យថាវុត្តបច្ចយបរិគ្គហាការស្ស និគមនវសេន ទស្សិតំ។ តថា ហិ "ឯវមេយំ អវិជ្ជា ហេតុ, សង្ខារា ហេតុសមុប្បន្នា, ឧភោបេតេ ធម្មា ហេតុសមុប្បន្នាតិ បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណំ។ អតីតម្បិ អទ្ធានំ។ អនាគតម្បិ អទ្ធានំ អវិជ្ជា ហេតុ...បេ.... ធម្មដ្ឋិតិញាណ"ន្តិ (បដិ. ម. ១.៤៦) ធម្មដ្ឋិតិញាណមេវ បធានត្តេន ទស្សិតំ។ "អវិជ្ជា ហេតុ, សង្ខារា ហេតុសមុប្បន្នា"តិអាទិ បន បច្ចយបរិគ្គហេ បញ្ញា ធម្មដ្ឋិតិញាណន្តិ (បដិ. ម. មាតិកា ៤; ១.៤៥) វុច្ចមានត្តា តស្ស បច្ចយបរិគ្គហាការបរិទីបនត្ថំ វិសយត្តេន វុត្តំ, ន បធានត្តេន។

អយញ្ចេត្ថ អត្ថោ – **ឯវ**ន្តិ អនន្តរេ វុត្តនយេន **អយំ អវិជ្ជា** សង្ខារានំ **ហេតុ, សង្ខារា** ច តេន ហេតុនា សមុប្បន្នា។ **ឧភោបេតេ**តិ យស្មា អយំ អវិជ្ជា បរបរិកប្បិតបកតិឥស្សរាទិ វិយ អហេតុកា និច្ចា ធុវា ន ហោតិ, អថ ខោ "អាសវសមុទយា អវិជ្ជាសមុទយោ"តិ (ម. និ. ១.១០៣) វចនតោ សយម្បិ សហេតុកា សង្ខតា អនិច្ចាយេវ ហោតិ, តស្មា ឧភោបេតេ អវិជ្ជាសង្ខារា ហេតុសមុប្បន្នាយេវ។ **ឥតី**តិ ឯវំ យថាវុត្តនយេន បច្ចយបរិគ្គណ្ហនេ យា បញ្ញា, តំ ធម្មានំ ឋិតិសង្ខាតេ ការណេ យាថាវតោ បវត្តត្តា ធម្មដ្ឋិតិញាណំ នាមាតិ។

ឯត្ថ ហិ ញាណស្ស វិសយវិភាវនវសេនេវ អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយាទិភាវោ វុត្តោ, ន បធានត្តេន, ញាណមេវ បនេត្ថ បធានតោ វុត្តំ, តស្មា ឯតស្ស ញាណស្ស បច្ចយបរិគ្គហាការទស្សនត្ថមេវ ហេដ្ឋាបិ **កាមភវេ ច អវិជ្ជា**តិអាទិនា អវិជ្ជាទីនំ បច្ចយាទិភាវោ វុត្តោ, ឥធាបិ និគមនវសេន ឧបសំហដោ, ន ភវចក្កទស្សនត្ថន្តិ អយមេត្ថ អត្តនោ មតិ។

តត្ថ ច បច្ចយុប្បន្នធម្មេសុ អទិដ្ឋេសុ ហេតូនំ បច្ចយភាវោបិ ន សក្កា ទដ្ឋុន្តិ "សង្ខារា ហេតុសមុប្បន្នា"តិ **បច្ចយបរិគ្គហញាណនិទ្ទេសេ** (បដិ. ម. ១.៤៥) បច្ចយុប្បន្នធម្មានម្បិ គហណំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឯតេន នយេនា**តិ អវិជ្ជាយំ វុត្តនយេន សង្ខារា ហេតុ, វិញ្ញាណំ ហេតុសមុប្បន្នន្តិអាទិនា សព្ពានិ ជាតិបរិយោសានានិ បទានិ វិត្ថារេតព្ពានិ។

ឯវំ **បដិសម្ភិទាមគ្គបាឡិយា** ធម្មដ្ឋិតិញាណស្ស អវិជ្ជាទីសុ បវត្តិអាការំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស តេសុ បច្ចយេសុ អញ្ញេហិបិ អាការេហិ បវត្តិអាការំ ទស្សេតុំ **តត្ថា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តេសុ បដិច្ចសមុប្បាទង្គេសុ។ សង្ខិប្បន្តិ ឯត្ថ អវិជ្ជាទយោ ហេតុសាមញ្ញេន ផលសាមញ្ញេន វាតិ **សង្ខេបោ**, សង្គហោ, កោដ្ឋាសោ រាសីតិ អត្ថោ។ សោ បន ជាតិតោ ទុវិធោបិ កាលភេទវសេន ចតុព្ពិធោ ជាតោ។ **បច្ចុប្បន្នោ អទ្ធា**តិ អនុវត្តតិ។ **តណ្ហុបាទានភវា គហិតា** កិលេសកម្មសាមញ្ញតោ តទវិនាភាវតោ ច។ អវិជ្ជាទិកិលេសវដ្ដម្បិ វិបាកធម្មធម្មតាសរិក្ខតាយ ឥធ កម្មវដ្ដមេវាតិ អាហ **ឥមេ បញ្ច ធម្មា**តិអាទិ។ វិបាកា ធម្មាតិអាទីសុ កម្មជអរូបក្ខន្ធានមេវ វិបាកសទ្ទវចនីយត្តេបិ នាមរូបាទិបទេសុ រូបមិស្សម្បិ ផលបញ្ចកំ អរូបប្បធានតាយ ច

តព្ពហុលតាយ ច “វិបាកវដ្ដ”ន្តិ វុត្តំ។ វិបាកប្បធានំ វដ្ដំ, វិបាកពហុលំ វា វដ្ដន្តិ អត្ថោ។ កម្មជបរិយាយោ វា ឯត្ថ វិបាក-សទ្ទោ ទដ្ឋព្វោ។ **ជាតិជរាមរណាបទេសេនា**តិ បរមត្ថធម្មវិនិមុត្តជាតិជរាមរណំ នាម នត្ថីតិ តទបទេសេន តេសំ កថនេន តំមុខេនាតិ អត្ថោ។ អាកិរិយន្តិ បកាសីយន្តីតិ **អាការា**, អវិជ្ជាទិសរូបា, តតោ បច្ចយាការតោតិ អត្ថោ។ **ឯកោ សន្ធី**តិ អវិច្ឆេទប្បវត្តិហេតុភូតោ ហេតុផលសន្ធិ, ទុតិយោ ផលហេតុសន្ធិ, តតិយោ ហេតុផលសន្ធីតិ ទដ្ឋព្វំ។

ឯវំ ធម្មដ្ឋិតិញាណស្ស អវិជ្ជាទីសុ អនេកេហិ បការេហិ បវត្តិអាការំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេហិ, អវុត្តេហិ ច សព្ពេហិ អាការេហិ ភគវតោ បដិច្ចសមុប្បាទស្ស បដិវិទ្ធភាវំ, តស្ស ច ញាណស្ស ធម្មដ្ឋិតិញាណសទ្ទប្បវត្តិនិមិត្តតំ **បដិសម្ភិទាបាឡិ**នយេន ទស្សេតុំ ឧបសំហារវសេន **ឥតិ ភគវា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥតី**តិ វុត្តប្បការបរាមសនំ, តេនាហ **ចតុសង្ខេប**ន្តិអាទិ។ **សព្ពាការតោ**តិ ឥធ កាមភវេ ច អវិជ្ជា កាមភវេ សង្ខារានំ បច្ចយោតិអាទិនា ឥធ វុត្តេហិ ច អវុត្តេហិ ច **បដិច្ចសមុប្បាទ**វិភង្គាទីសុ (វិភ. ២២៥ អាទយោ) អាគតេហិ សព្ពេហិ បការេហិ បដិវិជ្ឈតិ។ **តន្តិ** យេន ញាណេន ភគវា ឯវំ ជានាតិ, តំ ញាណំ។ **ញាតដ្ឋេនា**តិ ជាននដ្ឋេន។ **បជាននដ្ឋេនា**តិ បដិវិជ្ឈនដ្ឋេន។

ឥទានិ យមិទំ ធម្មដ្ឋិតិញាណំ បច្ចយបរិគ្គហាការភេទេហិ សទ្ធឹ បបញ្ចតោ ទស្សិតំ, តស្មឹ អវឃាតេ ឯតស្ស ឧបយោគិតំ ទស្សេតុំ **ឥមិនា ធម្មដ្ឋិតិញាណេនា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ធម្មដ្ឋិតិញាណេន អវេ ហនីតិ សម្ពន្ធោ។ កថន្តិ? អាហ **“តេ ធម្មេ”**តិអាទិ។ តេ អវិជ្ជាទិកេ ធម្មេ មហាវជិរញាណាវុធេន តេន **ធម្មដ្ឋិតិញាណេន យថាភូតំ** ញត្វា តេន ពលវវិបស្សនាវុធេន **និព្ពិន្ទន្តោ** អរិយមគ្គាវុធេន **វិរជ្ជន្តោ វិមុច្ចន្តោ អវេ ហនី**តិ យោជនា។ អរិយមគ្គញាណម្បិ ហិ កិច្ចតោ សមុទយសច្ចាទិពោធតោ “ធម្មដ្ឋិតិញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ។

ឯកេកំ ធម្មក្ខន្ធំ ឯកេកវិហារេន បូជេមីតិ ធម្មក្ខន្ធំ អារព្ភ បវត្តាបិ វិហារករណបូជា ភគវតិ បេមេនេវ បវត្តត្តា សធាតុកាទិចេតិយបដិមណ្ឌិតត្តា ច ភគវតោវ បូជាតិ អាហ **ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្សា**តិអាទិ។ **កិលេសារីន សោមុនី**តិ ឯត្ថ និគ្គហីតលោបោ, កិលេសារីនំ ហតត្តាតិ អត្ថោ។ **បច្ចយាទីន ចារហោ**តិ ឯត្ថាបិ និគ្គហីតលោបោ ទដ្ឋព្វោ។

**សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិ ឯត្ថ សំ-សទ្ទោ សយន្តិ អត្ថេ បវត្តតីតិ អាហ “សាម”ន្តិ, អបរនេយ្យោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **សព្ពធម្មាន**ន្តិ ឥទំ កស្សចិ វិសយវិសេសស្ស អគ្គហិតត្តា សិទ្ធំ។ បទេសគ្គហណេ ហិ អសតិ គហេតព្ពស្ស និប្បទេសតាវ វិញ្ញាយតិ, យថា ទិក្ខិតោ ន ទទាតីតិ។ ឯវញ្ច កត្វា អត្ថវិសេសានបេក្ខា កត្តរិយេវ ពុទ្ធ-សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា កម្មវចនិច្ឆាយ អភាវតោ។ “សម្មា សាមំ ពុទ្ធត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ ឯត្តកមេវ ហិ ឥធ សទ្ទតោ លព្ភតិ។ **សព្ពធម្មាន**ន្តិ ឥទំ បន អត្ថតោ លព្ភមានំ គហេត្វា វុត្តំ, ន ហិ ពុជ្ឈនកិរិយា អវិសយា យុជ្ជតិ។ **អភិញ្ញេយ្យេ**តិ លក្ខណាទិតោ អនិច្ចាទិតោ ច អភិវិសិដ្ឋេន លោកិយលោកុត្តរញាណេន ជានិតព្ពេ ចតុសច្ចធម្មេ។ **បរិញ្ញេយ្យេ**តិ អនិច្ចាទិវសេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា ជានិតព្ពំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចមាហ។ **បហាតព្ពេ**តិ សមុទយសច្ចំ។ **សច្ឆិកាតព្ពេ**តិ និរោធសច្ចំ។ ពហុវចននិទ្ទេសោ បនេត្ថ សោបាទិសេសាទិកំ បរិយាយសិទ្ធំ ភេទំ អបេក្ខិត្វា កតោ។

**អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិ គាថាយ បហាតព្ពភាវេតព្ពានំ សមុទយមគ្គសច្ចានំ ហេតុធម្មានំ គហណេនេវ តប្ផលានំ ទុក្ខសច្ចនិរោធសច្ចានម្បិ សិទ្ធិតោ បរិញ្ញាតព្ពញ្ច បរិញ្ញាតំ សច្ឆិកាតព្ពញ្ច សច្ឆិកតន្តិ ឥទម្បេត្ថ សង្គហិតមេវាតិ ទដ្ឋព្វំ, តេនាហ “តស្មា ពុទ្ធោស្មី”តិ។ យស្មា ចត្តារិបិ សច្ចានិ មយា ពុទ្ធានិ, **តស្មា** សព្ពម្បិ ញេយ្យំ **ពុទ្ធោស្មិ,** អព្ភញ្ញាសិន្តិ អត្ថោ។

វិចិត្តវិសយបត្ថនាការប្បវត្តិយា តណ្ហា ទុក្ខវិចិត្តតាយ បធានការណន្តិ អាហ “មូលការណភាវេនា”តិ។ **ឧភិន្ន**ន្តិ ចក្ខុស្ស តំសមុទយស្ស ច។ **អប្បវត្តី**តិ អប្បវត្តិនិមិត្តំ, ន អភាវមត្តំ។ តស្ស អវត្តត្តា សប្បច្ចយត្តាទិអនេកភេទា សព្ពសង្គហិតា។ **និរោធប្បជាននា**តិ សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន និរោធស្ស បដិវិជ្ឈនា។ **ឯកេកបទុទ្ធារេនាបី**តិ ចក្ខុ ចក្ខុសមុទយោតិអាទិនា ឯកេកកោដ្ឋាសនិទ្ធារណេនាបិ, ន ទុក្ខសច្ចាទិសាមញ្ញតោ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ តណ្ហាយបិ សង្ខារទុក្ខបរិយាបន្នតាយ បរិញ្ញេយ្យត្តា ទុក្ខសច្ចភាវំ ទស្សេតុំ “ឆ តណ្ហាកាយា”តិ វុត្តំ។ យស្មឹ បន អត្តភាវេ សា ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស មូលការណភាវេន សមុដ្ឋាបិកា បុរិមភវសិទ្ធា តណ្ហា សមុទយសច្ចន្តិ គហេតព្ពា។ **កសិណានី**តិ កសិណារម្មណានិ ឈានានិ។ **ទ្វត្តឹសាការា**តិ កេសាទយោ តទារម្មណជ្ឈានានិ ច។ **នវ ភវា**តិ កាមភវាទយោ តយោ សញ្ញីភវាទយោ តយោ ឯកវោការភវាទយោ តយោចាតិ នវ ភវា។ **ចត្តារិ ឈានានី**តិ អារម្មណវិសេសំ អនបេក្ខិត្វា សាមញ្ញតោ ចត្តារិ ឈានានិ វុត្តានិ។ វិបាកកិរិយានម្បិ យថារហំ សព្ពត្ថ សង្គហោ ទដ្ឋព្វោ។ ឯត្ថ ច កុសលធម្មានំ ឧបនិស្សយភូតា តណ្ហាសមុដ្ឋាបិកាតិ

វេទិតព្ពា, កិរិយធម្មានំ បន តស្ស អត្ថភាវស្ស ការណភូតា តណ្ហា។ **អនុលោមតោ**តិ ឯត្ថ អវិជ្ជា ទុក្ខសច្ចំ, តំសមុដ្ឋាបិកា បុរិមតណ្ហា អាសវា សមុទយសច្ចន្តិ យោជេតព្ពំ។ សង្ខារាទីសុ បន អវិជ្ជាទយោវ សមុទយសច្ចភាវេន យោជេតព្ពា។ **តេនា**តិ តស្មា។

**វិជ្ជា**តិ អត្តនោ វិសយំ វិទិតំ ករោតីតិ វិជ្ជា។ **សម្បន្នត្តា**តិ សមន្នាគតត្តា, សម្បុណ្ណត្តា វា។ **តត្រា**តិ អម្ពដ្ឋសុត្តេ។ **មនោមយិទ្ធិយា**តិ ឯត្ថ “ឥធ ភិក្ខុ ឥមម្ហា កាយា អញ្ញំ កាយំ អភិនិម្មិនាតី”តិ (ទី. និ. ១.២៣៦) វុត្តត្តា សរីរព្ភន្តរឈានមនេន អញ្ញស្ស សរីរស្ស និព្ពត្តិវសេន បវត្តា មនោមយិទ្ធិ នាម, សា អត្ថតោ ឈានសម្បយុត្តា បញ្ញា យេវ។ **សត្ត សទ្ធម្មា** នាម សទ្ធា ហិរី ឱត្តប្បំ ពាហុសច្ចំ វីរិយំ សតិ បញ្ញា ច។ **គច្ឆតិ អមតំ ទិស**ន្តិ ទុក្ខនិត្ថរណត្ថិកេហិ ទដ្ឋព្ពតោ អមតំ និព្ពានមេវ ទិសំ គច្ឆតិ, ឥមិនា ច ចរណានំ សិក្ខត្តយសង្គហិតអរិយមគ្គភាវតោ និព្ពានត្ថិកេហិ ឯកំសេន ឥច្ឆិតព្ពតំ ទស្សេតិ។ ឥទានិស្សា វិជ្ជាចរណសម្បទាយ សាវកាទិអសាធារណតំ ទស្សេតុំ **តត្ថ វិជ្ជាសម្បទា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អាសវក្ខយវិជ្ជាវសេន សព្ពញ្ញុតា សិជ្ឈតិ, ចរណធម្មភូតេសុ ឈានេសុ អន្តោគធាយ មហាករុណាសមាបត្តិយា វសេន មហាការុណិកតា សិជ្ឈតីតិ អាហ “វិជ្ជា…បេ. … មហាការុណិកត”ន្តិ។ **យថា ត**ន្តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ, យថា អញ្ញោបិ វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ ពុទ្ធោ និយោជេតិ, តថា អយម្បីតិ អត្ថោ។ **តេនា**តិ អនត្ថបរិវជ្ជនអត្ថនិយោជនេន។ **អត្តន្តបាទយោ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន បរន្តបឧភយន្តបា គហិតា។ **អសជ្ជមានោ ភវេសុ អបច្ចាគច្ឆន្តោ**តិ បហីនានំ បុនានុប្បត្តិតោ ន បុន ឧបគច្ឆន្តោ។

**តត្រា**តិ យុត្តវាចាភាសនេ សាធេតព្ពេ ចេតំ ភុម្មំ។ **អភូត**ន្តិ អភូតត្ថំ។ **អតច្ឆ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អនត្ថសំហិត**ន្តិ បិសុណាទិទោសយុត្តំ។ **សម្មាគទត្តា**តិ សុន្ទរវចនត្តា, គទនំ គទោ, កថនន្តិ អត្ថោ។ សុន្ទរោ គទោ វចនមស្សាតិ “សុគទោ”តិ វត្តព្ពេ និរុត្តិនយេន ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា “សុគតោ”តិ វុត្តំ។

**សភាវតោ**តិ ទុក្ខសភាវតោ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធាទិលោកំ។ យថាវុត្តមត្ថំ សុត្តតោ អាហ **យត្ថា**តិអាទិ។ តត្ថ **យត្ថា**តិ យស្មិំ លោកន្តសង្ខាតេ និព្ពានេ។ **ត**ន្តិ លោកស្សន្តំ, ឱកាសលោកេ កាយគមនេន ញាតព្ពំ បត្តព្ពន្តិ នាហំ វទាមីតិ យោជនា។ ឥទញ្ច រោហិតទេវបុត្តេន លោកស្ស កាយគតិវសេន អន្តគមនស្ស បុច្ឆិតត្តា វុត្តំ។ **អប្បត្វា លោកស្សន្ត**ន្តិ ខន្ធាទិលោកំ សន្ធាយ វុត្តំ។

កិន្តេ បទសា ឱកាសលោកបរិព្ភមនេន, បរិមិតដ្ឋានេ ឯវ តំ ញាណគមនេន គច្ឆន្តានំ ទស្សេមីតិ ទស្សេន្តោ **អបិ ចា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ**តិ សរីរេ។ តេន រូបក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។ **សសញ្ញិម្ហី**តិ សញ្ញាសីសេន វេទនាទយោ តយោ ខន្ធេ។ **សមនកេ**តិ វិញ្ញាណក្ខន្ធំ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធាទិលោកំ, ទុក្ខន្តិ អត្ថោ។ **លោកនិរោធ**ន្តិ និព្ពានេន លោកស្ស និរុជ្ឈនំ, និព្ពានមេវ វា។ អទេសម្បិ ហិ និព្ពានំ យេសំ និរោធាយ ហោតិ, ឧបចារតោ តន្និស្សិតំ វិយ ហោតីតិ “ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ លោកនិរោធម្បិ បញ្ញបេមី”តិ វុត្តំ, ចក្ខុ លោកេ បិយរូបំ, សាតរូបំ, ឯត្ថេសា តណ្ហា និរុជ្ឈមានា និរុជ្ឈតីតិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៤០១; វិភ. ២០៤) វិយ។ **កុទាចន**ន្តិ កទាចិបិ។ **អប្បត្វា**តិ អគ្គមគ្គេន អនធិគន្ត្វា។ **តស្មា**តិ យស្មា តំ គមនេន បត្តុំ ន សក្កា, តស្មា។ **ហវេ**តិ និបាតមត្តំ, ឯកំសត្ថេ វា ។ **លោកវិទូ**តិ សភាវាទិតោ ខន្ធាទិជាននកោ។ ចតុសច្ចធម្មានំ អភិសមិតត្តា **សមិតាវី,** សមិតកិលេសោតិ វា អត្ថោ។ **នាសីសតិ** ន បត្ថេតិ អប្បដិសន្ធិកត្តា។

ឯវំ សង្ខេបតោ លោកំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិត្ថារតោ តំ ទស្សេតុំ **អបិ ច តយោ លោកា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥន្ទ្រិយពទ្ធានំ ខន្ធានំ សមូហសន្តានភូតោ **សត្តលោកោ**។ សោ ហិ រូបាទីសុ សត្តវិសត្តតាយ “សត្តោ”តិ ច, លោកិយន្តិ ឯត្ថ កម្មកិលេសា តព្ពិបាកា ចាតិ “លោកោ”តិ ច វុច្ចតិ។ អនិន្ទ្រិយពទ្ធានំ ឧតុជរូបានំ សមូហសន្តានភូតោ **ឱកាសលោកោ**។ សោ ហិ សត្តសង្ខារានំ អាធារតោ “ឱកាសោ”តិ ច, លោកិយន្តិ ឯត្ថ តស្សាធារា ច អាធេយ្យភូតាតិ “លោកោ”តិ ច បវុច្ចតិ។ ឥន្ទ្រិយានិន្ទ្រិយពទ្ធា បន សព្ពេវ ឧបាទានក្ខន្ធា បច្ចយេហិ សង្ខតដ្ឋេន លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន ច “សង្ខារលោកោ”តិ ច វុច្ចតិ។ អាហរតិ អត្តនោ ផលន្តិ អាហារោ, បច្ចយោ។ តេន តិដ្ឋនសីលា ឧប្បជ្ជិត្វា យាវ ភង្គា បវត្តនសីលាតិ **អាហារដ្ឋិតិកា,** សព្ពេ សង្ខតធម្មា។ **សព្ពេ សត្តា**តិ ច ឥមិនាបិ វេនេយ្យានុរូបតោ បុគ្គលាធិដ្ឋានត្តា ទេសនាយ សង្ខារាវ គហិតា។

**យាវតា ចន្ទិមសូរិយា បរិហរន្តី**តិ យត្តកេ ឋានេ ចន្ទិមសូរិយា បរិវត្តន្តិ បវត្តន្តិ។ **វិរោចនា**តិ តេសំ វិរោចនហេតុ ឱភាសនហេតូតិ ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនំ។ **ទិសា ភន្តី**តិ សព្ពា ទិសា យាវតា វិគតន្ធការា បញ្ញាយន្តិ។ អថ វា **ទិសា**តិ ឧបយោគពហុវចនំ។ តស្មា វិរោចមានា ចន្ទិមសូរិយា យត្តកា ទិសា ភន្តិ ឱភាសេន្តីតិ អត្ថោ។ **តាវ សហស្សធា លោកោ**តិ តត្តកេន បមាណេន សហស្សប្បការោ ឱកាសលោកោ, សហស្សចក្កវាឡានីតិ អត្ថោ។ **ឯត្ថា**តិ សហស្សចក្កវាឡេ។ **វសោ**តិ ឥទ្ធិសង្ខាតោ វសោ វត្តតីតិ អត្ថោ។

**តម្បី**តិ តិវិធម្បិ លោកំ។ **អស្សា**តិ អនេន ភគវតា សង្ខារលោកោបិ សព្ពថា វិទិតោតិ សម្ពន្ធោ។ **ឯកោ លោកោ**តិ យ្វាយំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សព្ពសង្ខតានំ បច្ចយាយត្តវុត្តិតោ តេន សាមញ្ញេន សង្ខារលោកោ ឯកោ ឯកវិធោ, ឯស នយោ សេសេសុបិ។ សព្ពត្ថាបិ លោកិយធម្មាវ លោកោតិ អធិប្បេតា លោកុត្តរានំ បរិញ្ញេយ្យត្តាភាវា។ ឧបាទានានំ អារម្មណភូតា ខន្ធា **ឧបាទានក្ខន្ធា។ សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ**តិ តថា តថា សមុប្បន្នា បជាយេវ វុច្ចន្តិ។ នានត្តកាយា នានត្តសញ្ញិនោ, នានត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ, ឯកត្តកាយា នានត្តសញ្ញិនោ, ឯកត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ, ហេដ្ឋិមា ច តយោ អារុប្បាតិ ឥមា សត្តវិធា បជាយេវ វិញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ នាម។ តត្ថ នានត្តំ កាយោ ឯតេសមត្ថីតិ នានត្តកាយា។ នានត្តំ សញ្ញា ឯតេសន្តិ នានត្តសញ្ញិនោ។ សញ្ញាសីសេនេត្ថ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ គហិតំ, ឯស នយោ សេសេសុបិ។

តត្ថ សព្ពមនុស្សា ច ឆ កាមាវចរទេវា ច **នានត្តកាយា នានត្តសញ្ញិនោ** នាម។ តេសញ្ហិ អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសតាយ នានា កាយោ, បដិសន្ធិសញ្ញា ច នវវិធតាយ នានា។ តីសុ បឋមជ្ឈានភូមីសុ ព្រហ្មកាយិកា ចេវ ចតូសុ អបាយេសុ សត្តា ច **នានត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ** នាម។ តេសុ ហិ ព្រហ្មបារិសជ្ជាទីនំ តិណ្ណម្បិ សរីរំ អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសំ, បដិសន្ធិសញ្ញា បន បឋមជ្ឈានវិបាកវសេន ឯកាវ, តថា អាបាយិកានម្បិ, តេសំ បន សព្ពេសំ អកុសលវិបាកាហេតុកាវ បដិសន្ធិសញ្ញា។ ទុតិយជ្ឈានភូមិកា ច បរិត្តាភ អប្បមាណាភ អាភស្សរា **ឯកត្តកាយា នានត្តសញ្ញិនោ** នាម។ តេសញ្ហិ សព្ពេសំ ឯកប្បមាណោវ កាយោ, បដិសន្ធិសញ្ញា បន ទុតិយតតិយជ្ឈានវិបាកវសេន នានា ហោតិ។ តតិយជ្ឈានភូមិយំ បរិត្តសុភាទយោ តយោ, ចតុត្ថជ្ឈានភូមិយំ អសញ្ញសត្តវជ្ជិតា វេហប្ផលា, បញ្ច ច សុទ្ធាវាសាតិ នវសុ ភូមីសុ សត្តា **ឯកត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ** នាម។ អាភានានត្តេន បន សព្ពត្ថ កាយនានត្តំ ន គយ្ហតិ, សណ្ឋាននានត្តេនេវ គយ្ហតីតិ។ អសញ្ញសត្តា វិញ្ញាណាភាវេន វិញ្ញាណដ្ឋិតិសង្ខ្យំ ន គច្ឆន្តិ។ នេវសញ្ញា នាសញ្ញាយតនំ បន យថា សញ្ញាយ, ឯវំ វិញ្ញាណស្សាបិ សុខុមត្តា នេវវិញ្ញាណំ នាវិញ្ញាណំ, តស្មា បរិព្យត្តវិញ្ញាណកិច្ចវន្តេសុ វិញ្ញាណដ្ឋិតីសុ ន គយ្ហតិ។ តស្មា សេសានិ អាកាសានញ្ចាយតនាទីនិ តីណិយេវ គហិតានិ, តេហិ សទ្ធឹ ឥមា សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោតិ វេទិតព្ពា។

**អដ្ឋ លោកធម្មា**តិ លាភោ អលាភោ យសោ អយសោ និន្ទា បសំសា សុខំ ទុក្ខន្តិ ឥមេ អដ្ឋ លោកស្ស សភាវត្តា លោកធម្មា។ លាភាលាភាទិបច្ចយា ឧប្បជ្ជនកា បនេត្ថ អនុរោធវិរោធា វា លាភាទិសទ្ទេហិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **នវ សត្តាវាសា**តិ ហេដ្ឋា វុត្តា សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ឯវ អសញ្ញសត្តចតុត្ថារុប្បេហិ សទ្ធឹ "នវ សត្តាវាសា"តិ វុច្ចន្តិ។ សត្តា អាវសន្តិ ឯត្ថាតិ សត្តាវាសា, សត្តនិកាយោ, អត្ថតោ តថា បវត្តា បជា ឯវ ឥធ សង្ខារលោកភាវេន គយ្ហន្តីតិ វេទិតព្ពា។ **ទសាយតនានី**តិ ធម្មាយតនមនាយតនវជ្ជិតានិ ទស។

ឯត្ថ ច តីសុ ភវេសុ អស្សាទទស្សនវសេន តិស្សោ វេទនាវ លោកភាវេន វុត្តា, តថា បច្ចយទស្សនវសេន ចត្តារោវ អាហារា។ អត្តគ្គាហនិមិត្តទស្សនវសេន ឆ អជ្ឈត្តិកានេវ អាយតនានិ។ ថូលសញ្ញីភវទស្សនវសេន សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោវ, អនុរោធវិរោធទស្សនវសេន អដ្ឋ លោកធម្មា វា, ថូលាយតនទស្សនវសេន ទសាយតនានេវ លោកភាវេន វុត្តានិ។ តេសំ គហណេនេវ តន្និស្សយតប្បដិពទ្ធា តទារម្មណា សព្ពេ តេភូមកា នាមរូបធម្មា អត្ថតោ គហិតា ឯវ ហោន្តិ។ សេសេហិ បន ឯកវិធាទិកោដ្ឋាសេហិ សរូបេនេវ តេ គហិតាតិ វេទិតព្ពំ។

**អាសយំ ជានាតី**តិអាទីសុ អាហច្ច ចិត្តំ ឯត្ថ សេតីតិ អាសយោ, អញ្ញស្មឹ វិសយេ បវត្តិត្វាបិ ចិត្តំ យត្ថ សរសេន បរិវសិត្វា តិដ្ឋតិ, សោ វដ្ដាសយោ វិវដ្ដាសយោតិ ទុវិធោ។ តត្ថ វដ្ដាសយោបិ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិវសេន ទុវិធោ។ វិវដ្ដាសយោ បន វិបស្សនាសង្ខាតា អនុលោមិកា ខន្តិ, មគ្គសង្ខាតំ យថាភូតញាណញ្ចាតិ ទុវិធោ។ យថាហ –

> "សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋី ច, ខន្តិ ចេវានុលោមិកំ;
> យថាភូតញ្ច យំ ញាណំ, ឯតំ អាសយសទ្ទិត"ន្តិ។ (សារត្ថ. ដី. ១.វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា);

ឯតំ ទុវិធម្បិ អាសយំ សត្តានំ អប្បវត្តិក្ខណេយេវ ភគវា សព្ពថា ជានាតិ។ **អនុសយ**ន្តិ កាមរាគានុសយាទិវសេន សត្តវិធំ អនុសយំ។ **ចរិត**ន្តិ "សុចរិតទុច្ចរិត"ន្តិ **និទ្ទេសេ** វុត្តំ។ អថ វា ចរិតន្តិ ចរិយា, តេ រាគាទយោ ឆ មូលចរិយា, សំសគ្គសន្និបាតវសេន អនេកវិធា ហោន្តិ។ **អធិមុត្តិ**ន្តិ អជ្ឈាសយធាតុំ, តត្ថ តត្ថ ចិត្តស្ស អភិរុចិវសេន និន្នតា, សា ទុវិធា ហីនាធិមុត្តិ បណីតាធិមុត្តីតិ។ យាយ ទុស្សីលាទិកេ ហីនាធិមុត្តិកេ សេវន្តិ, សា **ហីនាធិមុត្តិ**។ យាយ បណីតាធិមុត្តិកេ សេវន្តិ, សា **បណីតាធិមុត្តិ**។ តំ ទុវិធម្បិ អធិមុត្តឹ ភគវា សព្ពាការតោ ជានាតិ។ អប្បំ រាគាទិរជំ ឯតេសន្តិ **អប្បរជក្ខា,** អនុស្សទរាគាទិទោសា។ ឧស្សទរាគាទិទោសា **មហារជក្ខា**។ ឧបនិស្សយភូតេហិ តិក្ខេហិ សទ្ធាទិឥន្ទ្រិយេហិ មុទុកេហិ ច សមន្នាគតា **តិក្ខិន្ទ្រិយា មុទិន្ទ្រិយា** ច។ ហេដ្ឋា វុត្តេហិ អាសយាទីហិ សុន្ទរេហិ អសុន្ទរេហិ ច សមន្នាគតា **ស្វាការា ទ្វាការា** ច វេទិតព្ពា។ សម្មត្តនិយាមំ

វិញ្ញាបេតុំ សុករា **សុវិញ្ញាបយា**, វិបរីតា **ទុវិញ្ញាបយា**។ មគ្គផលបដិវេធាយ ឧបនិស្សយសម្បន្នា **ភព្ពា**, វិបរីតា **អភព្ពា**។ ឯវំ សត្តសន្តានគតធម្មវិសេសជាននេនេវ **សត្តលោកោ**បិ **វិទិតោ** ធម្មវិនិមុត្តស្ស សត្តស្ស អភាវាតិ វេទិតព្ពំ។

**ឯកំ ចក្កវាឡំ…បេ… បណ្ណាសញ្ច យោជនានី**តិ ឯត្ថ ហោតីតិ សេសោ។ **បរិក្ខេបតោ** បមាណំ វុច្ចតីតិ សេសោ។ ចក្កវាឡស្ស សព្ពំ បរិមណ្ឌលំ ឆត្តឹស សតសហស្សានិ…បេ… សតានិ ច ហោន្តីតិ យោជេតព្ពំ។ **តត្ថា**តិ ចក្កវាឡេ, ទ្វេ សតសហស្សានិ ចត្តារិ នហុតានិ ច យោជនានិ យានិ ឯត្តកំ ឯត្តកប្បមាណំ ពហលត្តេន អយំ វសុន្ធរា សង្ខាតាតិ យោជនា។ តត្ថ **ឯត្តក**ន្តិ កិរិយាវិសេសនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សន្ធារកំ ជលំ ឯត្តកំ ឯត្តកប្បមាណំ ហុត្វា បតិដ្ឋិតន្តិ យោជនា។ **ឯត្ថា**តិ ចក្កវាឡេ។ **អជ្ឈោគាឡ្ហុគ្គតា**តិ អជ្ឈោគាឡ្ហា ច ឧគ្គតា ច។ **ព្រហា**តិ មហន្តា។ **យោជនានំ សតានុច្ចោ, ហិមវា បញ្ចា**តិ យោជនានំ បញ្ចសតានិ ឧច្ចោ ឧព្ពេធោ។ **តិបញ្ចយោជនក្ខន្ធបរិក្ខេបា**តិ បន្នរសយោជនប្បមាណក្ខន្ធបរិណាហា។ **នគវ្ហយា**តិ រុក្ខាភិធានា ជម្ពូតិ យោជនា។ **សមន្តតោ**តិ សព្ពសោភាគេន, អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ច សតយោជនវិត្ថារាតិ អត្ថោ។ **យស្សានុភាវេនា**តិ យស្សា មហន្តតាកប្បដ្ឋាយិកាទិប្បការេន បភាវេន។ **បរិក្ខិបិត្វា តំ សព្ពំ, លោកធាតុមយំ ឋិតោ**តិ ហេដ្ឋា វុត្តំ សព្ពម្បិ តំ បរិក្ខិបិត្វា **ចក្កវាឡសិលុច្ចយោ** ឋិតោ, **អយំ** ឯកា **លោកធាតុ** នាមាតិ អត្ថោ, **ម**-ការោ បទសន្ធិវសេន វុត្តោ។ អថ វា តំ សព្ពំ លោកធាតុំ បរិក្ខិបិត្វា អយំ ចក្កវាឡសិលុច្ចយោ ឋិតោតិ យោជេតព្ពំ។

**តត្ថា**តិ តស្សំ លោកធាតុយំ។ **តាវតឹសភវន**ន្តិ តិទសបុរំ។ **អសុរភវន**ន្តិ អសុរបុរំ។ អវីចិមហានិរយោ ច តថា ទសសហស្សយោជនោ, សោ បន ចតុន្នំ លោហភិត្តីនមន្តរា យោជនសតាយាមវិត្ថារោបិ សមន្តា សោឡសហិ ឧស្សទនិរយេហិ សទ្ធឹ ទសសហស្សយោជនោ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ **តទន្តរេសូ**តិ តេសំ ចក្កវាឡានំ អន្តរេសុ។ លោកានំ ចក្កវាឡានំ អន្តរេ វិវរេ ភវត្តា **លោកន្តរិកា**។ តិណ្ណញ្ហិ សកដចក្កានំ បត្តានំ វា អាសន្នដ្ឋបិតានំ អន្តរសទិសេ តិណ្ណំ តិណ្ណំ ចក្កវាឡានំ អន្តរេសុ ឯកេកោ លោកន្តរិកនិរយោ អដ្ឋយោជនសហស្សប្បមាណោ សីតនរកោ សត្តានំ អកុសលវិបាកេន និព្ពត្តតិ។ **អនន្តានី**តិ តិរិយំ អដ្ឋសុ ទិសាសុ ចក្កវាឡានិ អាកាសោ វិយ អនន្តានិ។ ឧទ្ធំ បន អធោ ច អន្តានេវ។ **អនន្តេន ពុទ្ធញាណេនា**តិ ឯត្ថ អនន្តញេយ្យបដិវេធសាមត្ថិយយោគតោវ ញាណំ “អនន្ត”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

**អត្តនោ**តិ និស្សក្កេ សាមិវចនមេតំ, អត្តតោតិ អត្ថោ។ គុណេហិ អត្តនោ វិសិដ្ឋតរស្សាតិ សម្ពន្ធោ, តរគ្គហណញ្ចេត្ថ អនុត្តរោតិ បទស្ស អត្ថនិទ្ទេសវសេន កតំ, ន វិសិដ្ឋស្ស កស្សចិ អត្ថិតាយ។ សទេវកេ ហិ លោកេ សទិសកប្បោបិ នាម កោចិ តថាគតស្ស នត្ថិ, កុតោ សទិសោ, តេនាហ **សីលគុណេនាបិ អសមោ**តិអាទិ។ តត្ថ អសមេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ សមោ **អសមសមោ**។ នត្ថិ បដិមា ឯតស្សាតិ **អប្បដិមោ**។ ឯសនយោ សេសេសុបិ។ តត្ថ ឧបមាមត្តំ បដិមា, សទិសូបមា បដិភាគោ។ យុគគ្គាហវសេន ឋិតោ បដិមោ បុគ្គលោតិ វេទិតព្ពោ។ **អត្តនា**តិ អត្តតោ។ **បុរិសទម្មេ**តិអាទីសុ ទមិតព្ពា ទម្មា, “ទម្មបុរិសា”តិ វត្តព្ពេ វិសេសនស្ស បរនិបាតំ កត្វា “បុរិសទម្មា”តិ វុត្តំ, បុរិសគ្គហណញ្ចេត្ថ ឧក្កដ្ឋវសេន ឥត្ថីនម្បិ ទមេតព្ពតោ។ **និព្ពិសា កតា** ទោសវិសស្ស វិនោទនេន។ **អត្ថបទ**ន្តិ អត្ថាភិព្យញ្ជនកំ បទំ, វាក្យន្តិ អត្ថោ។ ឯកបទភាវេន ច អនញ្ញសាធារណោ សត្ថុ បុរិសទម្មសារថិភាវោ ទស្សិតោ ហោតិ, តេនាហ **ភគវា ហី**តិអាទិ។ **អដ្ឋ ទិសា**តិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ។ **អសជ្ជមានា**តិ វសីភាវប្បត្តិយា និស្សង្គចារា។

ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ចតិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ, តត្ថ និយុត្តោតិ **ទិដ្ឋធម្មិកោ**, ឥធលោកត្ថោ។ កម្មកិលេសវសេន សម្បរេតព្ពតោ សមាគន្តព្ពតោ សម្បរាយោ , បរលោកោ, តត្ថ និយុត្តោតិ **សម្បរាយិកោ**, បរលោកត្ថោ។ បរមោ ឧត្តមោ អត្ថោ បរមត្ថោ, និព្ពានំ។ សហ អត្ថេន វត្តតីតិ **សត្ថោ**, ភណ្ឌមូលេន វាណិជ្ជាយ ទេសន្តរំ គច្ឆន្តោ ជនសមូហោ។ សោ អស្ស អត្ថីតិ សត្ថា, **សត្ថវាហោ**តិ និរុត្តិនយេន។ សោ វិយ ភគវាតិ អាហ “សត្ថា, ភគវា សត្ថវាហោ”តិ។ ឥទានិ តមត្ថំ និទ្ទេសបាឡិនយេន ទស្សេតុំ **យថា សត្ថវាហោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សត្ថេ**តិ សត្ថិកេ ជនេ។ កំ ឧទកំ តារេន្តិ ឯត្ថាតិ **កន្តារោ**, និរុទកោ អរញ្ញប្បទេសោ។ ចោរាទីហិ អធិដ្ឋិតអរញ្ញប្បទេសាបិ ទុគ្គមនដ្ឋេន តំសទិសតាយ កន្តារាត្វេវ និរូឡ្ហាតិ សាមញ្ញតោ “កន្តារំ តារេតី”តិ វត្វា តំ វិវរន្តោ **ចោរកន្តារ**ន្តិអាទិមាហ។

**ភគវតោ**តិ និស្សក្កេ សាមិវចនំ, ភគវន្តតោ ធម្មស្សវនេនាតិ អត្ថោ។ យថា “ឧបជ្ឈាយតោ អជ្ឈេតី”តិ, ភគវតោ សន្តិកេតិ វា អត្ថោ។ **សរេ និមិត្តំ អគ្គហេសី**តិ បុព្ពពុទ្ធុប្បាទេសុ សទ្ធម្មស្សវនបរិចយេន “ធម្មោ ឯសោ វុច្ចតី”តិ សរេ អាការំ គណ្ហិ។ បុញ្ញាភិយោគវសេនេវ ហិ ឦទិសានំ តិរច្ឆានានំ ធម្មស្សវនាទីសុ បសាទោ ឧប្បជ្ជតិ វគ្គុលិអាទីនំ វិយ។ ឥតរថា សព្ពតិរច្ឆានានម្បិ តថា បសាទុប្បត្តិប្បសង្គតោ។ យទិ ហិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ភគវា អនន្តចក្កវាឡេសុ សព្ពសត្តានម្បិ ឯកក្ខណេ សប្បាដិហារិយធម្មំ សាវេតុំ សក្កោតីតិ សព្ពសត្តានម្បិ ឥតោ បុព្ពេវ

វិមុត្តិប្បសង្គោ សិយា។ យេ បន ទេវមនុស្សនាគសុបណ្ណាទយោ បកតិយាវ កម្មស្សកតញ្ញាណាទិយុត្តា ហោន្តិ, តេយេវ បុព្ពេ អនុបនិស្សយាបិ ភគវតោ សទ្ធម្មស្សវនាទិនា បឋមំ វិវដ្ដូបនិស្សយំ បសាទំ ឧប្បាទេតុំ សក្កោន្តិ, ន ឥតរេតិ គហេតព្ពំ។ **អរេ អហម្បិ នាមា**តិ ឯត្ថ "កុតោហំ ឥជ និព្ពត្តោតិ ឱលោកេត្វា មណ្ឌូកភាវតោតិ ញត្វា"តិ ឥទំ ឯត្តកម្បិ អរេ អហម្បិ នាមាតិ វិម្ហយវចនេនេវ សិជ្ឈតីតិ អវុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ជលន្តិ** ជលន្តោ វិជ្ជោតមានោ។ **មណ្ឌូកោហន្តិ** គាថាយ **ឧទកេ**តិ សញ្ចាតដ្ឋានទស្សនំ, តេន ថលមណ្ឌូកតា និវត្តនំ កតំ ហោតិ។ ឧទកេ ជាតានម្បិ កច្ឆបាទីនំ ថលគោចរតាបិ អត្ថីតិ តំ និវត្តនត្ថំ "វារិគោចរោ"តិ វុត្តំ, ឧទកសញ្ចារីតិ អត្ថោ។

**វិមោក្ខន្តិកញាណវសេនា**តិ ឯត្ថ សព្ពសោ កិលេសេហិ វិមុច្ចតីតិ វិមោក្ខោ, អគ្គមគ្គោ, តស្ស អន្តោ, អគ្គផលំ, តត្ថ ភវំ វិមោក្ខន្តិកំ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សទ្ធិំ សព្ពម្បិ ពុទ្ធញាណំ។ ឥទានិ សម្មាសម្ពុទ្ធបទតោ ពុទ្ធបទស្ស វិសេសំ ទស្សេតុំ **យស្មា វា**តិអាទិ វុត្តំ។ សម្មាសម្ពុទ្ធបទេន ហិ សត្ថុ បដិវេធញាណានុភាវោ វុត្តោ, ឥមិនា បន ពុទ្ធបទេន ទេសនាញាណានុភាវោបិ, តេនាហ **អញ្ញេបិ សត្តេ ពោធេសី**តិអាទិ។

**គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមគរុគារវាធិវចនន្តិ** សព្ពេហិ សីលាទិគុណេហិ វិសិដ្ឋស្ស តតោ ឯវ សព្ពសត្តេហិ ឧត្តមស្ស គរុនោ គារវវសេន វុច្ចមានវចនមិទំ **ភគវា**តិ។ **សេដ្ឋន្តិ** សេដ្ឋវាចកំ វចនំ សេដ្ឋគុណសហចរណតោ។ អថ វា វុច្ចតីតិ វចនំ, អត្ថោ, សោ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **ឧត្តមន្តិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **គរុគារវយុត្តោ**តិ ឯត្ថ គរុភាវោ គារវំ, គរុគុណយោគតោ គរុករណំ វា គារវំ, តេន សាវកាទីនំ អសាធារណតាយ គរុភូតេន មហន្តេន គារវេន យុត្តោតិ គរុគារវយុត្តោ។ អថ វា គរុ ច សព្ពលោកស្ស សិក្ខកត្តា តេនេវ គារវយុត្តោ ចាតិបិ យោជេតព្ពំ។

អវត្ថាយ វិទិតំ **អាវត្ថិកំ**។ ឯវំ **លិង្គិកំ**។ និមិត្តតោ អាគតំ **នេមិត្តិកំ**។ អធិច្ច យំកិញ្ចិ និមិត្តំ អធិវចនវសេន អនបេក្ខិត្វា បវត្តំ **អធិច្ចសមុប្បន្នំ**, តេនាហ "វចនត្ថមនបេក្ខិត្វា"តិ។ យទិច្ឆាយ អាគតំ យាទិច្ឆកំ។ ឯត្ថ ច ពាហិរំ ទណ្ឌាទិ **លិង្គំ**, អព្ភន្តរំ តេវិជ្ជាទិ **និមិត្តំ**។ បចុរជនវិសយំ វា ទិស្សមានំ **លិង្គំ**, តព្ពិបរីតំ **និមិត្តន្តិ** វេទិតព្ពំ។ **សច្ឆិកាបញ្ញត្តី**តិ សព្ពធម្មានំ សច្ឆិកិរិយានិមិត្តា បញ្ញត្តិ។ អថ វា **សច្ឆិកាបញ្ញត្តី**តិ បច្ចក្ខសិទ្ធា បញ្ញត្តិ។ យំគុណនិមិត្តា ហិ សា, តេ គុណា សត្ថុ បច្ចក្ខភូតាតិ គុណា វិយ សាបិ សច្ឆិកតា ឯវ នាម ហោតិ, ន បរេសំ, វោហារមត្តេនាតិ អធិប្បាយោ។ **យំគុណនេមិត្តិកន្តិ** យេហិ គុណេហិ និមិត្តភូតេហិ **ឯតំ នាមំ** នេមិត្តិកញ្ច ជាតំ។ **វទន្តី**តិ ធម្មសេនាបតិស្ស គរុភាវតោ ពហុវចនេនាហ, សង្គីតិការេហិ វា កតមនុវាទំ សន្ធាយ។

ឥស្សរិយាទិភេទោ ភគោ អស្ស អត្ថីតិ **ភគី**។ មគ្គផលាទិអរិយគុណំ អរញ្ញាទិវិវេកដ្ឋានញ្ច ភជិ សេវិ សីលេនាតិ **ភជី**។ ចីវរាទិបច្ចយានំ អត្ថរសាទីនញ្ច សីលាទិគុណានញ្ច **ភាគី**, ទាយាទោតិ អត្ថោ។ វិភជិ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសាទិប្បការេហិ ធម្មរតនំ បវិភជីតិ **វិភត្តវា**។ រាគាទិបាបធម្មំ **ភគ្គំ អកាសីតិ ភគវា**តិ វុច្ចតីតិ សព្ពត្ថ សម្ពន្ធោ។ គរុបិ លោកេ ភគវាតិ វុច្ចតីតិ អាហ "គរូ"តិ, យស្មា គរុ, តស្មាបិ ភគវាតិ អត្ថោ។ បារមិតាសង្ខាតំ ភគ្យមស្ស អត្ថីតិ **ភគ្យវា។ ពហូហិ ញាយេហី**តិ កាយភាវនាទិកេហិ អនេកេហិ ភាវនាក្កមេហិ។ **សុភាវិតត្តនោ**តិ បច្ចត្តេ ឯតំ សាមិវចនំ, តេន សុភាវិតសភាវោតិ អត្ថោ។ ភវានំ អន្តំ និព្ពានំ គតោតិ **ភវន្តគោ**។ តត្ថ តត្ថ ភគវាតិ សទ្ទសិទ្ធិ និរុត្តិនយេនេវ វេទិតព្ពា។

ឥទានិ ភគី ភជីតិ និទ្ទេសគាថាយ នវហិ បទេហិ ទស្សិតមត្ថំ ភគ្យវាតិ គាថាយ ឆហិ បទេហិ សង្គហេត្វា បទសិទ្ធិ អត្ថយោជនានយភេទេហិ សទ្ធិំ ទស្សេតុំ **អយំ បន អបរោ នយោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **វណ្ណវិបរិយយោ**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, តេនេវ វណ្ណវិការោ វណ្ណលោបោ ធាតុអត្ថេន និយោជនញ្ចាតិ ឥមំ តិវិធំ លក្ខណំ សង្គណ្ហាតិ។ **សទ្ទនយេនា**តិ សទ្ទលក្ខណនយេន។ បិសោទរាទីនំ សទ្ទានំ អាកតិគណភាវតោ វុត្តំ **"បិសោទរាទិបក្ខេបលក្ខណំ គហេត្វា"**តិ។ បក្ខិបនមេវ លក្ខណំ។ តប្បរិយាបន្នតាករណញ្ហិ បក្ខិបនំ។ **ភគ្យន្តិ** កុសលំ។

លោភាទយោ ចត្តារោ ទោសា ឯកកវសេន គហិតា។ អហិរិកាទយោ ទុកវសេន។ អក្កោច្ឆិមន្តិអាទិនា (ធ. ប. ៣-៤) បុនប្បុនំ កុជ្ឈនវសេន ចិត្តបរិយោនទ្ធនោ កោធោវ **ឧបនាហោ**។ បរេសំ បុព្ពការិតាលក្ខណស្ស គុណស្ស និបុញ្ឆនោ **មក្ខោ** នាម។ ពហុស្សុតាទីហិ សទ្ធិំ យុគគ្គាហោ អត្តនោ សមករណំ **បលាសោ**។ អត្តនោ វិជ្ជមានទោសបដិច្ឆាទនា **មាយា**។ អវិជ្ជមានគុណប្បកាសនំ **សាឋេយ្យំ**។ គរូសុបិ ថទ្ធតា អនោនតតា **ថម្ភោ**។ តទុត្តរិករណលក្ខណោ **សារម្ភោ**។ ជាតិអាទី និស្សាយ ឧន្នតិលក្ខណោ **មានោ**។ អព្ភុន្នតិលក្ខណោ **អតិមានោ**។ ជាតិអាទី និស្សាយ មជ្ជនាការប្បត្តោ មានោវ **មទោ** នាម។ សោ សត្តវីសតិវិធោ។ កាមគុណេសុ ចិត្តស្ស វោស្សគ្គោ **បមាទោ**។ កាយទុច្ចរិតាទីនិ **តិវិធទុច្ចរិតានិ**។ តណ្ហាទិដ្ឋិទុច្ចរិតវសេន **តិវិធសំកិលេសា**។ រាគទោសមោហាវ **មលានិ**។ តេយេវ កាយទុច្ចរិតាទយោ ច **តិវិធវិសមានិ**។ កាមព្យាបាទវិហឹសាសញ្ញា **តិវិធសញ្ញា** នាម។ តេយេវ **វិតក្កា**។ តណ្ហាទិដ្ឋិមានា **បបញ្ចា**។ សុភសុខនិច្ចអត្តវិបរិយេសា **ចតុព្ពិធវិបរិយេសា**។ ឆន្ទាទយោ

**អគតិ**។ ថិរវាទីសុ បច្ចយេសុ លោភា **ចត្តារោ តណ្ហុបាទា**។ ពុទ្ធធម្មសង្ឃសិក្ខាសុ កង្ខា, សព្រហ្មចារីសុ កោបោ ច **បញ្ច ចេតោខីលា**។ កាមេ កាយេ រូបេ ច អវីតរាគតា, យាវទត្ថំ ភុញ្ជិត្វា សេយ្យសុខាទិអនុយោគោ, អញ្ញតរំ ទេវនិកាយំ បណិធាយ ព្រហ្មចរិយចរណញ្ច **បញ្ច ចេតោវិនិពន្ធា**។ រូបាភិនន្ទនាទយោ **បញ្ច អភិនន្ទនា**។ កោធមក្ខឥស្សាសាឋេយ្យបាបិច្ឆតាសន្ទិដ្ឋិបរាមាសា **ឆ វិវាទមូលានិ**។ រូបតណ្ហាទយោ **ឆ តណ្ហាកាយា**។ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ អដ្ឋមគ្គង្គបដិបក្ខា **មិច្ឆត្តា**។ តណ្ហំ បដិច្ច បរិយេសនា, បរិយេសនំ បដិច្ច លាភោ, លាភំ បដិច្ច វិនិច្ឆយោ, តំ បដិច្ច ឆន្ទរាគោ, តំ បដិច្ច អជ្ឈោសានំ, តំ បដិច្ច បរិគ្គហោ, តំ បដិច្ច មច្ឆរិយំ, តំ បដិច្ច អារក្ខា, អារក្ខាធិករណំ ទណ្ឌាទានាទិអនេកាកុសលរាសីតិ **នវ តណ្ហាមូលកា** ធម្មា។ បាណាតិបាតាទយោ **ទស អកុសលកម្មបថា**។ ចត្តារោ សស្សតវាទា តថា ឯកច្ចសស្សតវាទា អន្តានន្តិកា អមរាវិក្ខេបិកា ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា សោឡស សញ្ញីវាទា អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា សត្ត ឧច្ឆេទវាទា បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ឯតានិ **ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ**។ រូបតណ្ហាទិឆតណ្ហា ឯវំ បច្ចេកំ កាមតណ្ហាភវតណ្ហាវិភវតណ្ហាវសេន អដ្ឋារស ហោន្តិ, តា អជ្ឈត្តពហិទ្ធរូបាទីសុ បវត្តិវសេន ឆត្តឹស, បុន កាលត្តយវសេន **អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានិ** ហោន្តិ។ **បភេទ**-សទ្ទំ បច្ចេកំ សម្ពន្ធិត្វា លោភប្បភេទោតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ **សព្ពទរថបរិឡាហកិលេសសតសហស្សានី**តិ សព្ពានិ សត្តានំ ទរថសង្ខាតបរិឡាហករានិ កិលេសានំ អនេកានិ សតសហស្សានិ, អារម្មណាទិវិភាគតោ បវត្តិអាការវិភាគតោ ច នេសំ ឯវំ បភេទោ វេទិតព្ពោ។ បញ្ច មារេ អភញ្ជីតិ សម្ពន្ធោ។ **បរិស្សយាន**ន្តិ ឧបទ្ទវានំ។

ឯវំ ភគ្យវា ភគ្គវាតិ ទ្វិន្នំ បទានំ អត្ថំ វិភជិត្វា ឥទានិ តេហិ ទ្វីហិ គហិតមត្ថំ ទស្សេតុំ **ភគ្យវន្តតាយ ចស្សា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សតបុញ្ញជលក្ខណធរស្សា**តិ អនេកសតបុញ្ញនិព្ពត្តមហាបុរិសលក្ខណធរស្ស ភគវតោ។ **សកចិត្តេ ឥស្សរិយំ** នាម បដិក្កូលាទីសុ អប្បដិក្កូលសញ្ញិតាទិវសប្បវត្តិយា ចេវ ចេតោសមាធិវសេន ច អត្តនោ ចិត្តស្ស វសីភាវាបាទនមេវ។ **អណិមា លឃិមាទិក**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន មហិមា បត្តិ បាកម្មំ ឦសិតា វសិតា យត្ថកាមាវសាយិតាតិ ឥមេ ឆបិ សង្គហិតា។ តត្ថ កាយស្ស អណុភាវករណំ **អណិមា**។ អាកាសេ បទសា គមនាទិអរហភាវេន លហុភាវោ **លឃិមា**។ កាយស្ស មហន្តតាបាទនំ **មហិមា**។ ឥដ្ឋទេសស្ស បាបុណនំ **បត្តិ**។ អធិដ្ឋានាទិវសេន ឥច្ឆិតត្ថនិប្ផាទនំ **បាកម្មំ**។ សយំវសិតា ឥស្សរភាវោ **ឦសិតា**។ ឥទ្ធិវិធេ វសីភាវោ **វសិតា**។ អាកាសេន វា គច្ឆតោ, អញ្ញំ វា កិញ្ចិ ករោតោ យត្ថ កត្ថចិ វោសានប្បត្តិ **យត្ថកាមាវសាយិតា**, “កុមារករូបាទិទស្សន”ន្តិបិ វទន្តិ។ **សព្ពង្គបច្ចង្គសិរី**តិ សព្ពេសំ អង្គបច្ចង្គានំ សោភា។ **អត្ថី**តិ អនុវត្តតិ។ លហុសាធនំ តំ តំ កាលិកំ ឥច្ឆិតំ, គរុសាធនំ ចិរកាលិកំ ពុទ្ធត្តាទិបត្ថិតំ ។ **ភគា អស្ស សន្តីតិ ភគវា**តិ ឥទំ សទ្ទសត្ថនយេន សិទ្ធំ, សេសំ សព្ពំ និរុត្តិនយេន សិទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។

**បីឡនសង្ខតសន្តាបវិបរិណាមដ្ឋេនា**តិអាទីសុ បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោតិអាទិនា អត្ថ-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ។ តត្ថ អត្តនោ សភាវេន បីឡនលក្ខណំ ទុក្ខំ។ តស្ស យោ បីឡនមេវ អត្ថោ “បីឡនដ្ឋោ”តិ វុច្ចតិ, សោ សភាវោ។ យស្មា បន តំសមុទយេន សង្ខតំ, តស្មា **សង្ខតដ្ឋោ** សមុទយទស្សនេន អាវិភូតោ។ យស្មា ច មគ្គោ កិលេសសន្តាបហរត្តា សុសីតលោ, តស្មាស្ស មគ្គទស្សនេន **សន្តាបដ្ឋោ** អាវិភូតោ តប្បដិយោគត្តា។ អវិបរិណាមធម្មស្ស បន និរោធស្ស ទស្សនេន **វិបរិណាមដ្ឋោ** អាវិភូតោតិ។ ឯកស្សេវ សភាវធម្មស្ស សកភាវតោ ឥតរសច្ចត្តយនិវត្តិតោ ច បរិកប្បេតព្ពត្តា ចត្តារោ អត្ថា វុត្តា។ សមុទយស្ស បន រាសិករណតោ **អាយូហនដ្ឋោ** សភាវោ, តស្សេវ ទុក្ខទស្សនេន **និទានដ្ឋោ** អាវិភូតោ។ វិសំយោគភូតស្ស និរោធស្ស ទស្សនេន **សំយោគដ្ឋោ**។ និយ្យានភូតស្ស មគ្គស្ស ទស្សនេន **បលិពោធដ្ឋោ** អាវិភូតោ។

និរោធស្ស បន **និស្សរណដ្ឋោ** សភាវោ, តស្សេវ សមុទយទស្សនេន **វិវេកដ្ឋោ** អាវិភូតោ។ សង្ខតស្ស មគ្គស្ស ទស្សនេន **អសង្ខតដ្ឋោ**, វិសយភូតស្ស មរណធម្មស្ស វា ទុក្ខស្ស ទស្សនេន **អមតដ្ឋោ**។ មគ្គស្ស បន **និយ្យានដ្ឋោ** សភាវោ, តស្សេវ សមុទយទស្សនេន ទុក្ខស្សេវាយំ ហេតុ, និព្ពានប្បត្តិយា បន អយមេវ ហេតូតិ **ហេត្វដ្ឋោ**, អតិសុខុមនិរោធទស្សនេន ឥធមេវ ទស្សនន្តិ **ទស្សនដ្ឋោ**, អធិកបណស្ស ទុក្ខស្ស ទស្សនេន **អធិបតេយ្យដ្ឋោ** អាវិភូតោ។ ឯតេ ឯវំ ច បីឡនាទយោ សោឡស អាការាតិ វុច្ចន្តិ។

កាមេហិ វិវេកដ្ឋកាយតា **កាយវិវេកោ**។ នីវរណាទីហិ វិវិត្តា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ **ចិត្តវិវេកោ**។ ឧបធីយន្តិ ឯត្ថ យថាសកំ ផលានីតិ ឧបធយោ, បញ្ចកាមគុណសង្ខាតកាមខន្ធកិលេសអភិសង្ខារា, តេហិ ចតូហិ វិវិត្តំ និព្ពានំ **ឧបធិវិវេកោ** នាម។

អនត្តានុបស្សនាយ បដិលទ្ធោ ទុក្ខានិច្ចានុបស្សនាហិ ច បដិលទ្ធោ អរិយមគ្គោ អាគមនវសេន យថាក្កមំ **សុញ្ញតអប្បណិហិតអនិមិត្តវិមោក្ខ**សញ្ញំ បដិលភតិ, កិលេសេហិ វិមុត្តត្តា ហិ ឯស វិមោក្ខោតិ។

យថា លោកេ ឯកេកបទតោ ឯកេកមក្ខរំ គហេត្វា “មេខលា”តិ វុត្តំ, ឯវមិធាបីតិ អត្ថោ។ **មេហនស្សា**តិ គុយ្ហប្បទេសស្ស។ **ខស្សា**តិ ឱកាសស្ស។

**សហ ទេវេហី**តិអាទីសុ សហ ទេវេហិ វត្តតីតិ **សទេវកោ** លោកោ។ **តំ សទេវក**ន្តិអាទិនា យោជនា វេទិតព្ពា។ **សទេវកវចនេនា**តិ សទេវក-សទ្ទេ វិសេសនភាវេន ឋិតទេវវចនេន។ តស្សាបិ សទេវកបទេ អន្តោភូតត្តា អវយវេ សមុទាយោបចារវសេន វោហារោ កតោ។ ឥតរថា តេន ទេវវិសិដ្ឋលោកស្សេវ គហណតោ បញ្ចកាមាវចរទេវគ្គហណំ ន សិយា, ឯវំ ឧបរិបិ។ **សមារកវចនេន** មារសទ្ទេន តេន សហចរិតា សព្ពេ វសវត្តិទេវា ច គហិតាតិ អាហ “ឆដ្ឋកាមាវចរទេវគ្គហណ”ន្តិ។ ព្រហ្មកាយិកា នាម បឋមជ្ឈានភូមិកា។ តេ អាទិ យេសំ អារុប្បបរិយន្តានំ ព្រហ្មានំ តេសំ ព្រហ្មានំ គហណំ **ព្រហ្មកាយិកាទិព្រហ្មគ្គហណំ**។ លោក-សទ្ទស្ស ឱកាសលោកាទីនម្បិ សាធារណត្តា សត្តលោកាវេណិកមេវ បជាគហណំ កតន្តិ អាហ “បជាវចនេន សត្តលោកគ្គហណ”ន្តិ។ សទេវកាទិវចនេន ឧបបត្តិទេវានំ, សស្សមណវចនេន វិសុទ្ធិទេវានញ្ច គហិតត្តា អាហ “សទេវមនុស្សវចនេន សម្មុតិទេវអវសេសមនុស្សគ្គហណ”ន្តិ។ តត្ថ **សម្មុតិទេវា** រាជានោ, **អវសេសមនុស្សា** សម្មុតិទេវសមណព្រាហ្មណេហិ អវសិដ្ឋា។ សត្តលោកាវេណិកស្ស បជាសទ្ទស្ស វិសុំ គហិតត្តា សទេវកំ លោកន្តិ ឯត្ថ លោកសទ្ទគ្គហណំ ឱកាសលោកមេវ និយមេតីតិ អាហ “តីហិ បទេហិ ឱកាសលោកោ”តិ។ ឥទញ្ច សទេវកាទិបទត្តយវចនីយស្ស បធានត្តស្ស វសេន វុត្តំ។ ឱកាសលោកវិសេសនស្ស បនេត្ថ ទេវមារាទិសត្តលោកស្សាបិ គហណំ វេទិតព្ពំ សាមត្ថិយតោ គម្យមានត្តា សបុត្តោ អាគតោតិអាទីសុ បុត្តាទីនំ វិយ។ ឥមស្មិញ្ច នយេ សទេវកំ សមារកំ សព្រហ្មកំ ឱកាសលោកំ សស្សមណព្រាហ្មណឹ សទេវមនុស្សំ បជញ្ចាតិ **ច**-ការំ អានេត្វា យោជេតព្ពំ, ឱកាសសត្តលោកានំ គហណេន ចេត្ថ តទុភយសម្មុតិនិមិត្តភូតោ សង្ខារលោកោបិ តទវិនាភាវតោ គហិតោ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពោ។ អបរេ បន “សទេវកន្តិអាទីហិ បញ្ចហិ បទេហិ សត្តលោកោវ អត្តនោ អវយវភូតទេវាទិវិសេសនេហិ វិសេសេត្វា គហិតោ, តគ្គហណេន តទាធារោ ឱកាសលោកោ, តទុភយបញ្ញត្តិវិសយោ សង្ខារលោកោ ច គហិតា ឯវ ហោន្តី”តិ វទន្តិ។ តេសញ្ច បជន្តិ ឥទំ លោកសទ្ទស្ស វិសេសនំ កត្វា សទេវកំ បជំ លោកំ...បេ.... សទេវមនុស្សំ បជំ លោកន្តិ យោជេតព្ពំ។

អរូបាវចរលោកោ គហិតោ បារិសេសញាយេន ឥតរេសំ បទន្តរេហិ គហិតត្តា។ មារគ្គហណេន តប្បធានា តំសទិសា ច ឧបបត្តិទេវា សង្គយ្ហន្តីតិ អាហ “ឆកាមាវចរទេវលោកោ”តិ។ ខត្តិយបរិសាព្រាហ្មណគហបតិសមណចាតុមហារាជិកតាវតឹសមារព្រហ្មបរិសាតិ ឥមាសុ អដ្ឋសុ បរិសាសុ ចាតុមហារាជិកាទីនំ ចតុន្នំ បរិសានំ សទេវកាទិបទេហិ សង្គហិតត្តា ឥធ សស្សមណព្រាហ្មណិន្តិ ឥមិនា សមណបរិសា ព្រាហ្មណបរិសា ច, សទេវមនុស្សន្តិ ឥមិនា ខត្តិយបរិសា គហបតិបរិសា ច វុត្តាតិ អាហ “ចតុបរិសវសេនា”តិ។ តស្ស មនុស្សលោកោ គហិតោតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **មនុស្សលោកោ**តិ មនុស្សសមូហោ, តេនាហ “អវសេសសព្ពសត្តលោកោ វា”តិ។

វិកប្បន្តរំ ទស្សេន្តោ អាហ “សម្មុតិទេវេហិ វា សហ មនុស្សលោកោ”តិ។ ទេវបទេន សម្មុតិទេវា, សមណព្រាហ្មណមនុស្សបទេហិ សេសមនុស្សា ច គហិតាតិ ឯវំ វិកប្បទ្វយេបិ មនុស្សំ បជំ មនុស្សី បជន្តិ បជា-សទ្ទំ មនុស្ស-សទ្ទេន វិសេសេត្វា តំ បុន សហ ទេវេហិ វត្តតីតិ សទេវា, បជា។ សទេវា ច សា មនុស្សា ចាតិ សទេវមនុស្សា, តំ សទេវមនុស្សំ បជំ។ បុន កី ភូតំ សស្សមណព្រាហ្មណិន្តិ ឯវំ យថា បជាសទ្ទេន មនុស្សានញ្ញេវ គហណំ សិយា, តថា និព្ពចនំ កាតព្ពំ, ឥតរថា មនុស្សានញ្ញេវ គហណំ ន សម្បជ្ជតិ សព្ពមនុស្សានំ វិសេសនភាវេន គហិតត្តា អញ្ញបទត្ថភូតស្ស កស្សចិ មនុស្សស្ស អភាវា។ ឥទានិ បជន្តិ ឥមិនា អវសេសនាគាទិសត្តេបិ សង្គហេត្វា ទស្សេតុកាមោ អាហ “អវសេសសព្ពសត្តលោកោ វា”តិ។ ឯត្ថាបិ ចតុបរិសវសេន អវសេសសព្ពសត្តលោកោ សម្មុតិទេវមនុស្សេហិ វា សហ អវសេសសព្ពសត្តលោកោតិ យោជេតព្ពំ។

ឯត្តាវតា ភាគសោ លោកំ គហេត្វា យោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឯកេកបទេន អភាគសោ សព្ពលោកានំ គហណបក្ខេបិ តស្ស តស្ស វិសេសនស្ស សប្ផលតំ ទស្សេតុំ **អបិ ចេត្ថា**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទតោ**តិ ឧក្កដ្ឋានំ ទេវគតិបរិយាបន្នានំ បរិច្ឆិន្ទនវសេន ជាននវសេន កិត្តិសទ្ទោ សយំ អត្តនោ អវយវភូតេន សទេវកវចនេន តំ សុណន្តានំ សាវេន្តោ អព្ភុគ្គតោតិ យោជនា។ **អនុសន្ធិក្កមោ**តិ អត្ថានញ្ចេវ បទានញ្ច អនុសន្ធានក្កមោ, ជាននក្កមោតិ អត្ថោ។

អភិញ្ញាតិ យ-ការលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ “អភិញ្ញាយា”តិ។ **សមន្តភទ្រកត្តា**តិ សព្ពភាគេហិ សុន្ទរត្តា។ **សាសនធម្មោ**តិ បដិបត្តិបដិវេធសាសនស្ស បកាសកោ បរិយត្តិធម្មោ។ **ពុទ្ធសុពោធិតតាយា**តិ ឥទំ តិកំ ធម្មស្ស ហេតុសរូបផលវសេន វុត្តំ, តថា នាថបភវត្តិកម្បិ។ មជ្ឈេ តិកទ្វយំ ផលវសេនេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **កិច្ចសុទ្ធិយា**តិ ធម្មំ សុត្វា យថាសុតវសេន បដិបជ្ជន្តានំ សុប្បដិបត្តិសង្ខាតកិច្ចសុទ្ធិយា។

ឥទានិ អាទិកល្យាណាទិប្បការមេវ ធម្មំ ទេសេន្តោ ភគវា សោត្ថនំ យំ សាសនព្រហ្មចរិយំ មគ្គព្រហ្មចរិយញ្ច បកាសេតិ, តប្បកាសកស្ស ព្រហ្មចរិយបទស្ស **សាត្ថ**ន្តិអាទីនិ បទានិ វិសេសនភាវេន វុត្តានិ, ន ធម្មបទស្សាតិ ទស្សនមុខេន នានប្បការតោ អត្ថំ វិវរិតុកាមោ **សាត្ថំ សព្យញ្ជនន្តិ ឯវមាទីសុ បនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ តិស្សោ សិក្ខា សកលោ ច តន្តិធម្មោ **សាសនព្រហ្មចរិយំ** នាម។ ភគវា ហិ ធម្មំ ទេសេន្តោ សីលាទិកេ វិយ តប្បកាសកំ តន្តិធម្មម្បិ បកាសេតិ ឯវំ សទ្ទត្ថសមុទាយត្តា បរិយត្តិធម្មស្ស។ **យថានុរូប**ន្តិ យថារហំ។ សិក្ខត្តយសង្គហិតញ្ហិ សាសនព្រហ្មចរិយំ មគ្គព្រហ្មចរិយញ្ច អត្ថសម្បត្តិយា សម្បន្នត្ថតាយ, ឧបរូបរិ អធិគន្តព្ពវិសេសសង្ខាតអត្ថសម្បត្តិយា ច សហ អត្ថេន បយោជនេន វត្តតីតិ សាត្ថមេវ, ន តុ សព្យញ្ជនំ, តន្តិធម្មសង្ខាតំ សាសនព្រហ្មចរិយំ យថាវុត្តេន អត្ថេន សាត្ថំ សព្យញ្ជនញ្ច។ កិរិតាទិមិលក្ខវចនានម្បិ សាត្ថសព្យញ្ជនត្តេ សមានេបិ វិសិដ្ឋត្ថព្យញ្ជនយោគំ សន្ធាយ សហត្ថោ ទេវទត្តោ សវិត្តោតិអាទិ វិយ “សាត្ថំ សព្យញ្ជន”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ “អត្ថសម្បត្តិយា សាត្ថំ, ព្យញ្ជនសម្បត្តិយា សព្យញ្ជន”ន្តិ។ តត្ថ យំ អត្ថំ សុត្វា តថា បដិបជ្ជន្តា សព្ពទុក្ខក្ខយំ បាបុណន្តិ, តស្ស តាទិសសម្បត្តិ **អត្ថសម្បត្តិ** នាម, សម្បន្នត្ថតាតិ អត្ថោ។ **ព្យញ្ជនសម្បត្តិ** នាម សិថិលធនិតាទិព្យញ្ជនបរិបុណ្ណាយ មាគធិកាយ សភាវនិរុត្តិយា គម្ភីរម្បិ អត្ថំ ឧត្តានំ កត្វា ទស្សនសមត្ថតា សម្បន្នព្យញ្ជនតាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ **នេត្តិប្បករណនយេនា**បិ (នេត្តិ ៤ ទ្វាទសបទ) អត្ថំ ទស្សេតុំ **សង្កាសនា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សង្ខេបតោ កាសីយតិ ទីបីយតីតិ **សង្កាសន**ន្តិ កម្មសាធនវសេន អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, ឯវំ សេសេសុបិ។ បឋមំ កាសនំ **បកាសនំ**។ ឧភយម្បេតំ ឧទ្ទេសត្ថវចនសង្ខាតស្ស វិត្ថារវចនំ។ សកឹ វុត្តស្ស បុន វចនញ្ច **វិវរណវិភជនានិ**។ ឧភយម្បេតំ និទ្ទេសត្ថវចនំ។ វិវដស្ស វិត្ថារតរាភិធានំ វិភត្តស្ស ច បការេហិ ញាបនំ **ឧត្តានីករណបញ្ញត្តិយោ**។ ឧភយម្បេតំ បដិនិទ្ទេសត្ថវចនសង្ខាតស្ស វិត្ថារវចនំ។ **អត្ថបទសមាយោគតោ**តិ យថាវុត្តានិ ឯវ ឆ បទានិ បរិយត្តិយា អត្ថវិភាគត្តា អត្ថបទានិ, តេហិ សហិតតាយ អត្ថកោដ្ឋាសយុត្តត្តាតិ អត្ថោ។ អបរិយោសិតេ បទេ អាទិមជ្ឈគតវណ្ណោ **អក្ខរំ**, ឯកក្ខរំ, បទំ វា អក្ខរំ។ វិភត្តិយន្តំ **បទំ**។ បទាភិហិតំ អត្ថំ ព្យញ្ជេតីតិ **ព្យញ្ជនំ**, វាក្យំ។ កថិតស្សេវត្ថស្ស អនេកវិធេន វិភាគករណំ **អាការោ** នាម។ អាការាភិហិតស្ស និព្ពចនំ **និរុត្តិ**។ និព្ពចនត្ថវិត្ថារោ **និទ្ទេសោ**។ អថ វា “អក្ខរេហិ សង្កាសេតិ, បទេហិ បកាសេតិ, ព្យញ្ជនេហិ វិវរតិ, អាការេហិ វិភជតិ, និរុត្តីហិ ឧត្តានី ករោតិ, និទ្ទេសេហិ បញ្ញបេតី”តិ វចនតោ សង្កាសនបកាសនសង្ខាតឧទ្ទេសត្ថវាចកានិ វចនានិ អក្ខរបទានិ នាម។ វិវរណវិភជនសង្ខាតនិទ្ទេសត្ថវាចកានិ វចនានិ ព្យញ្ជនាការា នាម។ ឧត្តានីករណបញ្ញត្តិសង្ខាតបដិនិទ្ទេសត្ថវាចកានិ វចនានិ និរុត្តិនិទ្ទេសា នាម, តេសំ សម្បត្តិយា សព្យញ្ជនន្តិ អត្ថោ។

**អត្ថគម្ភីរតា**តិអាទីសុ **អត្ថោ** នាម តន្តិអត្ថោ, ហេតុផលំ វា។ **ធម្មោ** នាម តន្តិ, ហេតុ វា។ **ទេសនា** នាម យថាធម្មំ ធម្មាភិលាបោ។ **បដិវេធោ** នាម យថាវុត្តអត្ថាទីនំ អវិបរីតាវពោធោ។ តេ បនេតេ អត្ថាទយោ យស្មា សសាទីហិ វិយ មហាសមុទ្ទោ មន្ទពុទ្ធីហិ ទុក្ខោគាហា អលព្ភនេយ្យបតិដ្ឋា ច, តស្មា **គម្ភីរា**។ តេសុ បដិវេធស្សាបិ អត្ថសន្និស្សិតត្តា អត្ថសភាគត្តា ច វុត្តំ “អត្ថគម្ភីរតាបដិវេធគម្ភីរតាហិ សាត្ថ”ន្តិ។ ធម្មទេសនានំ អត្ថសន្និស្សិតត្តេបិ សយំ ព្យញ្ជនរូបត្តា វុត្តំ “ធម្មគម្ភីរតាទេសនាគម្ភីរតាហិ សព្យញ្ជន”ន្តិ។ យថាវុត្តអត្ថាទីសុ បភេទគតានិ ញាណានិ **អត្ថបដិសម្ភិទា**ទយោ។ តត្ថ **និរុត្តី**តិ តន្តិបទានំ និទ្ធារេត្វា វចនំ, និព្ពចនន្តិ អត្ថោ។ តីសុ បដិសម្ភិទាសុ ញាណំ **បដិភានបដិសម្ភិទា**។ លោកិយា សទ្ទេយ្យវចនមុខេនេវ អត្ថេសុ បសីទន្តិ, ន អត្ថមុខេនាតិ អាហ **សទ្ធេយ្យតោ**តិអាទិ។ **កេវល**សទ្ទោ សកលាធិវចនន្តិ អាហ “សកលបរិបុណ្ណភាវេនា”តិ។ **ព្រហ្មចរិយ**-សទ្ទោ ឥធ សិក្ខត្តយសង្គហំ សកលំ សាសនំ ទីបេតីតិ អាហ **សិក្ខត្តយបរិគ្គហិតត្តា**តិអាទិ។

យថាវុត្តមេវត្ថំ អបរេនាបិ បរិយាយេន ទស្សេតុំ **អបិ ចា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សនិទាន**ន្តិ ទេសកាលាទិទីបកេន និទានវចនេន សនិទានំ។ **សឧប្បត្តិក**ន្តិ អដ្ឋុប្បត្តិអាទិយុត្តិយុត្តំ។ តត្រាយំ បាឡិយោជនាក្កមោ – “វេរញ្ជោ ព្រាហ្មណោ សមណោ ខលុ ភោ…បេ…. វិហរតី”តិ ច, “តំ ខោ បន ភវន្តំ គោតមំ ‘ឥតិបិ សោ…បេ…. បវេទេតី’តិ ឯវំ កល្យាណោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ”តិ ច, “សោ ធម្មំ ទេសេតិ…បេ…. បរិយោសានកល្យាណំ, ទេសេន្តោ ច សាត្ថសព្យញ្ជនាទិគុណសំយុត្តំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតី”តិ ច, “សាធុ ខោ បន តថារូបានំ អរហតំ ទស្សនំ ហោតី”តិ ច អស្សោសិ, សុត្វា ច អថ ខោ វេរញ្ជោ ព្រាហ្មណោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ។

អដ្ឋកថាយំ បន កិញ្ចាបិ “ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ ហោតីតិ ឯវំ អជ្ឈាសយំ កត្វា អថ ខោ វេរញ្ជោ…បេ…. ឧបសង្កមី”តិ ឯវំ សាធុ ខោ បនាតិអាទិបាឋស្ស ព្រាហ្មណស្ស បរិវិតក្កនភាវេន វុត្តត្តា ព្រហ្មចរិយំ បកាសេតីតិ បទានន្តរមេវ អស្សោសីតិ បទំ សម្ពន្ធិតព្ពំ វិយ បញ្ញាយតិ, តថាបិ “សាធុ ខោ បន តថារូបានំ អរហតំ ទស្សនំ ហោតី”តិ ឯវំ យថាវុត្តនិទស្សនត្ថេន ឥតិ-សទ្ទេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា វុត្តត្តា បន អញ្ញត្ថ ឥតិ-សទ្ទស្ស អទស្សនតោ ច

អថ ខោ វេរញ្ជោតិអាទិនា កត្តព្ពន្តរទស្សនមុខេន បាឡិយា បការន្តរេ បវត្តិតោ ច យថាវុត្តវសេនេវ “សាធុ ខោ បន តថារូបានំ អរហតំ ទស្សនំ ហោតី”តិ វចនានន្តរមេវ អស្សោសីតិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធនំ យុត្តំ។ អដ្ឋកថាចរិយេន ហិ ព្រាហ្មណស្ស អត្តនា សុតវសេនេវ អជ្ឈាសយោ ឧប្បជ្ជតីតិ ឧបសង្កមនហេតុទស្សន មុខេន **ទស្សនមត្តម្បិ សាធុ ហោតីតិ ឯវំ អជ្ឈាសយំ កត្វា**តិអាទិ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

**២. សីតោទកំ វិយ ឧណ្ហោទកេនា**តិ ឥទំ ឧក្កមេន មុខារុឡ្ហវសេន វុត្តំ, អនុបសន្តសភាវតាយ ព្រាហ្មណស្សេវ ឧណ្ហោទកំ វិយ សីតោទកេនាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ, ញាណតេជយុត្តតាយ វា ភគវា ឧណ្ហោទកោបមោតិ កត្វា តព្ពិរហិតំ ព្រាហ្មណំ សីតោទកំ វិយ កត្វា តថា វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ **ឯកីភាវ**ន្តិ សម្មោទនកិរិយាយ ឯករូបតំ។ **យាយា**តិអាទីសុ យាយ កថាយ សម្មោទិ ព្រាហ្មណោ, តំ សម្មោទនីយំ កថន្តិ យោជនា។ តត្ថ **ខមនីយ**ន្តិ ទុក្ខពហុលំ ឥទំ សរីរំ, កច្ចិ ខមិតុំ សក្កុណេយ្យំ។ **យាបនីយ**ន្តិ ចិរប្បពន្ធសង្ខាតាយ យាបនាយ យាបេតុំ សក្កុណេយ្យំ។ រោគាភាវេន **អប្បាពាធំ**។ ទុក្ខជីវិតាភាវេន **អប្បាតង្កំ**។ តំតំកិច្ចករណក្ខមាយ លហុំ អកិច្ឆេន ឧដ្ឋាតុំ យោគ្គតាយ **លហុដ្ឋានំ។ ពល**ន្តិ សរីរស្ស សព្ពកិច្ចក្ខមំ ពលំ កច្ចិ អត្ថីតិ បុច្ឆតិ។ **ផាសុវិហារោ**តិ សុខវិហារោ។ សរណីយមេវ ទីឃំ កត្វា “សារណីយ”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ “សរិតព្ពភាវតោ ច សារណីយ”ន្តិ។ **បរិយាយេហី**តិ ការណេហិ។

ភាវោតិ កិរិយា, តស្មិំ វត្តមានោ នបុំសក-សទ្ទោ **ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ** នាម, កិរិយាវិសេសនសទ្ទោតិ អត្ថោ។ ឯកមន្តេ ឯកស្មិំ អន្តេ យុត្តប្បទេសេតិ អត្ថោ។ **ខណ្ឌិច្ចាទិភាវ**ន្តិ ខណ្ឌិតទន្តបលិតកេសាទិភាវំ។ **រាជបរិវដ្ដេ**តិ រាជូនំ បរិវត្តនំ, បដិបាដិយោតិ អត្ថោ។ បុរាតនុច្ចកុលប្បសុតតាយ ជិណ្ណតា, ន វយសាតិ អាហ “ចិរកាលប្បវត្តកុលន្វយេ”តិ។ វិភវានំ មហន្តត្តំ លាតិ គណ្ហាតីតិ មហល្លកោតិ អាហ “វិភវមហត្តតាយ សមន្នាគតេ”តិ។ **វិភាវនេ នាម អត្ថេ**តិ បកតិវិភាវនសង្ខាតេ អត្ថេ។ ន អភិវាទេតិ វាតិ អភិវាទេតព្ពន្តិ ន សល្លក្ខេតិ, ឯវំ អសល្លក្ខណបកតិកោតិ វុត្តំ ហោតិ។ រូបំ និច្ចំ វា អនិច្ចំ វាតិ ឯត្ថាបិ និច្ចបកតិកំ អនិច្ចបកតិកំ វាតិ អត្ថោ។ **អនិច្ចំ វា**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ អវធារណត្ថោ។

**សម្បតិជាតោ**តិ មុហុត្តជាតោ, ជាតសមនន្តរមេវាតិ អត្ថោ។ **សត្តបទវីតិហារេន គន្ត្វា...បេ.... ឱលោកេសី**តិ ឯត្ថ ទ្វារំ បិធាយ និក្ខន្តោតិអាទីសុ វិយ គមនតោ បុរេ កតម្បិ ឱលោកនំ បច្ឆា កតំ វិយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឱលោកេសិ**ន្តិ ច លោកវិវរណបាដិហារិយេ ជាតេ មំសចក្ខុនា វោលោកេសីតិ អត្ថោ។ **សេដ្ឋោ**តិ បសត្ថតរោ។ **បតិមានេសី**តិ បូជេសិ។ **អាសភិ**ន្តិ ឧត្តមំ។

**៣. តំ វចន**ន្តិ នាហំ តំ ព្រាហ្មណាតិអាទិវចនំ។ **អញ្ញាយ សណ្ឋហេយ្យា**តិ អរហត្តេ បតិដ្ឋហេយ្យ។ **ជាតិវសេនា**តិ ខត្តិយាទិជាតិវសេន។ **ឧបបត្តិវសេនា**តិ ទេវេសុ ឧបបត្តិវសេន។ **អារិញ្ចន្តី**តិ អាកឌ្ឍន្តិ។ យស្ស អភិវាទាទិករណសង្ខាតស្ស សាមគ្គិរសស្ស ភគវតិ អភាវំ មញ្ញមានោ ព្រាហ្មណោ “អរសរូបោ”តិ អាហ, តព្ពិធុរស្ស រូបតណ្ហាទិកស្សេវ សាមគ្គិរសស្ស អភាវេន ភគវា “អរសរូបោ”តិ ទស្សេតុំ សាមគ្គិរសសទ្ទស្ស រូបរសាទីសុ វត្តនប្បការំ ទស្សេន្តោ អាហ **វត្ថារម្មណាទី**តិអាទិ។

**តាលាវត្ថុកតា**តិ ឧច្ឆិន្នមូលានំ តាលានំ វត្ថុ វិយ នេសំ រូបរសាទីនំ វត្ថុ ចិត្តសន្តានំ កតន្តិ ឥមស្មិំ អត្ថេ មជ្ឈេបទលោបំ ទីឃញ្ច កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ **តាលវត្ថុ វិយា**តិអាទិ។ តាលវត្ថុ វិយ យេសំ វត្ថុ កតំ តេ តាលាវត្ថុកតាតិ វិសេសនស្ស បរនិបាតោ ទដ្ឋព្ពោ, កតតាលវត្ថុកាតិ អត្ថោ។ មត្ថកច្ឆិន្នតាលោយេវ បត្តផលាទីនំ អការណតាយ អវត្ថូតិ តាលាវត្ថុ, តំ វិយ យេសំ វត្ថុ កតំ តេ រូបរសាទយោ តាលាវត្ថុកតា, អយំ អញ្ញបទត្ថវសេន អត្ថគ្គាហោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សុគមោតិ វិសេសមត្តំ ទស្សេន្តោ អាហ “មត្ថកច្ឆិន្នតាលោ វិយ កតា”តិ។ ឯវញ្ច មត្ថកសទិសេសុ រូបរសាទីសុ រាគេសុ ឆិន្នេសុបិ តព្ពត្ថុភូតស្ស តាលាវត្ថុសទិសស្ស ចិត្តសន្តានស្ស យាវ បរិនិព្ពានដ្ឋានំ ឧបបន្នមេវ ហោតិ។ យថារុតតោ បន វិសេសនសមាសវសេន អត្ថេ គយ្ហមានេ រូបរសាទីនំ តាលាវត្ថុសទិសតាយ ឋានំ អាបជ្ជតិ។ យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ១.៣) ឯតំ ទោសំ បរិហរិតុំ រូបរសាទីនំ កុសលាកុសលត្តំ វុត្តំ, តំ តេ តថាគតស្ស បហីនាតិអាទិបាឡិយា, កាមសុខស្សាទសង្ខាតា រូបរសាតិអាទិអដ្ឋកថាយ ច ន សមេតិ, ខីណាសវានម្បិ យាវ បរិនិព្ពានា កុសលាកុសលានំ ផលុប្បត្តិតោ តេសំ មត្ថកច្ឆិន្នតាលសទិសតាបិ ន យុត្តាតិ គហេតព្ពំ។ អថ វា មត្ថកច្ឆិន្នតាលស្ស បិតំ អដ្ឋិតញ្ច អមនសិកត្វា បុន អនុប្បត្តិធម្មតាសទិសមត្តំ ឧបមេត្វា តាលាវត្ថុ វិយ កតាតិ វិសេសនសមាសវសេន អត្ថគ្គហណេបិ ន កោចិ ទោសោ។ **អនុ**-សទ្ទោ បច្ឆាតិ អត្ថេ វត្តតីតិ អាហ **បច្ឆាភាវោ ន ហោតី**តិអាទិ។ **អនុ អភាវំ គតា**តិ បច្ឆា អនុប្បត្តិធម្មតាវសេន អភាវំ គតា។ **អនច្ចវិយា**តិ អនុ អនុ ឧបរូបរិ វិម្ហយកតាតិ អត្ថោ។ **យញ្ច ខោ ត្វំ វទេសី**តិ យំ វន្ទនាទិសាមគ្គីរសាភាវសង្ខាតំ ការណំ អរសរូបតាយ វទេសិ, តំ ការណំ ន វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។

**៤. សន្ធាយ ភាសិតមត្ថ**ន្តិ យំ អត្ថំ សន្ធាយ ព្រាហ្មណោ និព្ភោគោ ភវំ គោតមោតិអាទិមាហ, ភគវា ច យំ សន្ធាយ និព្ភោគតាទី អត្ថានិ អនុជានាតិ, តំ សន្ធាយ ភាសិតមត្ថំ។

**៥. កុលសមុទាចារកម្ម**ន្តិ កុលាចារកម្មំ។ កាយតោ កាយទ្វារតោ បវត្តំ ទុច្ចរិតំ **កាយទុច្ចរិតំ។ អនេកវិហិតា**តិ អនេកប្បការា។

**៦. បញ្ចកាមគុណិករាគស្សា**តិ រូបាទីសុ បញ្ចសុ កាមកោដ្ឋាសេសុ អតិវិយ សង្គវសេន និយុត្តស្ស កាមរាគស្ស, ឯតេន អនាគាមិនំ វត្ថាភរណាទីសុ សង្គនិកន្តិវសេន ឧប្បជ្ជនកាមរាគស្ស កាមរាគតាភាវំ ទស្សេតិ តស្ស រូបរាគាទីសុ សង្គហតោ។ **អវសេសាន**ន្តិ ឯត្ថ សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានំ បឋមេន មគ្គេន, សេសានំ ចតូហិបិ ឧច្ឆេទំ វទតិ, តេនាហ “យថានុរូប”ន្តិ។

**៧. ជិគុច្ឆតិ មញ្ញេ**តិ ជិគុច្ឆតិ វិយ, “ជិគុច្ឆតី”តិ វា សល្លក្ខេមិ។ **អកោសល្លសម្ភូតដ្ឋេនា**តិ អញ្ញាណសម្ភូតដ្ឋេន។

**៨-១០. តត្រា**តិ យថាវុត្តេសុ ទ្វីសុ អត្ថវិកប្បេសុ។ បដិសន្ធិបរិយាយោបិ ឥធ គព្ភសទ្ទោតិ អាហ “ទេវលោកបដិសន្ធិបដិលាភាយា”តិ។ **អបុនព្ភវភូតា**តិ ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជមានានំ ធម្មានំ អភិនិព្ពត្តិ។

**១១. ធម្មធាតុ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ តញ្ហិ ធម្មេ យាថាវតោ ធារេតិ ឧបធារេតីតិ “ធម្មធាតូ”តិ វុច្ចតិ។ **ទេសនាវិលាសប្បត្តោ**តិ អភិរុចិវសេន បរិវត្តេត្វា ទេសេតុំ សមត្ថតា ទេសនាវិលាសោ, តំ បត្តោ។ **ករុណាវិប្ផារ**ន្តិ សព្ពសត្តេសុ មហាករុណាយ ផរណំ។ តាទិគុណលក្ខណមេវ ឧបមាយ វិភាវេន្តោ អាហ “បថវីសមចិត្តត”ន្តិ។ តតោយេវ អកុជ្ឈនសភាវតោ **អកុប្បធម្មតា។ ជាតិយា អនុគត**ន្តិ ជាតិយា អនុពទ្ធំ។ **ជរាយ អនុសដ**ន្តិ ជរាយ បលិវេឋិតំ។ **វដ្ដខាណុភូត**ន្តិ វដ្ដតោ ឧទ្ធរិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ វដ្ដេ និច្ចលភាវេន ឋិតំ ខាណុ វិយ ភូតំ។ ជាតានំ មច្ចានំ និច្ចំ មរណតោ ភយន្តិ អាហ **អជ្ជ មរិត្វា**តិអាទិ។ **អប្បដិសមំ បុរេជាតភាវ**ន្តិ អសទិសំ អរិយាយ ជាតិយា បឋមជាតភាវំ, សព្ពជេដ្ឋភាវន្តិ អត្ថោ។

“អបី”តិ អវត្វា “បី”តិ វទន្តោ **បិ**-សទ្ទោ វិសុំ អត្ថិ និបាតោតិ ទស្សេតិ។ **សម្មា អធិសយិតានី**តិ បាទាទីហិ ឧបឃាតំ អករោន្តិយា សម្មទេវ ឧបរិ សយិតានិ, អកម្មកស្សាបិ សយតិធាតុនោ អធិបុព្ពតាយ សកម្មកតា ទដ្ឋព្ពា។ **នខសិខា**តិ នខគ្គានិ។ សកុណានំ បក្ខា ហត្ថបាទដ្ឋានិយាតិ អាហ “សង្កុដិតហត្ថបាទា”តិ។ **ឯត្ថា**តិ អាលោកដ្ឋានេ។ **និក្ខមន្តាន**ន្តិ និក្ខមន្តេសុ, និទ្ធារណេ ហេតំ សាមិវចនំ។ **អណ្ឌកោស**ន្តិ អណ្ឌកបាលំ។

លោកោយេវ **លោកសន្និវាសោ**។ អពុជ្ឈិ ឯត្ថាតិ រុក្ខោ **ពោធិ,** សយំ ពុជ្ឈតិ, ពុជ្ឈន្តិ វា តេនាតិ មគ្គោបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណម្បិ ពោធិ។ ពុជ្ឈីយតីតិ និព្ពានំ ពោធិ។ **អន្តរា ច ពោធិ**ន្តិ ទុតិយមុទាហរណំ វិនាបិ រុក្ខ-សទ្ទេន ពោធិ-សទ្ទស្ស រុក្ខប្បវត្តិទស្សនត្ថំ។ **វរភូរិមេធសោ**តិ មហាបថវី វិយ បត្ថដបញ្ញោតិ អត្ថោ។ **តិស្សោ វិជ្ជា**តិ អរហត្តមគ្គោ អត្តនា សហ វត្តមានំ សម្មាទិដ្ឋិសង្ខាតំ អាសវក្ខយញាណញ្ចេវ ឥតរា ទ្វេ មហគ្គតវិជ្ជា ច តព្ពិនិពន្ធកកិលេសវិទ្ធំសនវសេន ឧប្បាទនតោ “តិស្សោ វិជ្ជា”តិ វុច្ចតិ។ **ឆ អភិញ្ញា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **សាវកបារមីញាណ**ន្តិ អគ្គសាវកេហិ បដិលភិតព្ពំ សព្ពមេវ លោកិយលោកុត្តរញាណំ។ **បច្ចេកពោធិញាណ**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

**ឱបម្មសម្បដិបាទន**ន្តិ ឱបម្មត្ថស្ស ឧបមេយ្យេន សមំ បដិបាទនំ។ **អត្ថេនា**តិ ឧបមេយ្យត្ថេន។ **តិក្ខខរវិប្បសន្នសូរភាវោ**តិ ឥមិនា សង្ខារុបេក្ខាបត្តតំ វិបស្សនាយ ទស្សេតិ។ **បរិណាមកាលោ**តិ ឥមិនា វុដ្ឋានគាមិនិភាវាបត្តិំ។ តទា ច សា មគ្គញាណគព្ភំ ធារេន្តី វិយ ហោតីតិ អាហ “គព្ភគ្គហណកាលោ”តិ។ **អនុបុព្ពាធិគតេនា**តិ បឋមមគ្គាទិបដិបាដិយា អធិគតេន។ **ចតុរង្គសមន្នាគត**ន្តិ “កាមំ តចោ ច ន្ហារុ ច អដ្ឋិ ច អវសិស្សតុ (ម. និ. ២.១៨៤; សំ. និ. ២.២២; អ. និ. ២.៥; មហានិ. ១៩៦), សរីរេ ឧបសុស្សតុ មំសលោហិត”ន្តិ ឯវំ វុត្តចតុរង្គសមន្នាគតំ វីរិយំ។

**ឆន្ទោ កាមោ**តិអាទីសុ បត្ថនាការេន បវត្តោ ទុព្ពលោ លោភោ ឥច្ឆនដ្ឋេន **ឆន្ទោ**។ តតោ ពលវា រញ្ជនដ្ឋេន **រាគោ**។ តតោបិ ពលវតរោ **ឆន្ទរាគោ**។ និមិត្តានុព្យញ្ជនសង្កប្បវសេន បវត្តោ **សង្កប្បោ**។ តតោបិ ពលវសង្កប្បវសេនេវ បវត្តោ **រាគោ**។ តតោបិ ពលវតរោ **សង្កប្បរាគោ**។ ស្វាយំ បភេទោ ឯកស្សេវ លោភស្ស បវត្តិអាការភេទេន អវត្ថាភេទេន ច វុត្តោ។

## បឋមជ្ឈានកថាវណ្ណនា

**សេយ្យថិទ**ន្តិ តំ កថន្តិ អត្ថោ។ **ឯត**ន្តិ បុព្ពបទេយេវ អវធារណករណំ, ឯតំ អត្ថជាតំ វា។ **តន្និស្សរណតោ**តិ តេសំ កាមានំ និស្សរណត្តា។ **ឯសា**តិ ឯវ-ការោ។ កាមធាតុ នាម កាមភវោ, **នេក្ខម្ម**ន្តិ បឋមជ្ឈានំ។ **ឯសា**តិ និយមោ។ តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិនិស្សរណវិវេកា **តទង្គវិវេកាទយោ**។ កាយចិត្តឧបធិវិវេកា **កាយវិវេកាទយោ, តយោ ឯវ ឥធ** ឈានកថាយ, សមុច្ឆេទវិវេកាទីនំ អសម្ភវា។ **និទ្ទេសេ**តិ មហានិទ្ទេសេ។ **តត្ថេវា**តិ មហានិទ្ទេសេ ឯវ។ **វិភង្គេ**តិ ឈានវិភង្គេ។ **ឯវញ្ហិ សតី**តិ ឧភយេសម្បិ កាមានំ សង្គហេ សតិ។

**បុរិមេនា**តិ កាយវិវេកេន។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ កាយចិត្តវិវេកទ្វយេ។ **ទុតិយេនា**តិ ចិត្តវិវេកេន។ **ឯតេស**ន្តិ យថាវុត្តនយេន វត្ថុកាមកិលេសកាមវិវេកទ្វយស្ស វាចកភូតានំ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហីតិ ឥមេសំ បទានំ, និទ្ធារណេ ចេតំ សាមិវចនំ។ **ពាលភាវស្ស** ហេតុបរិច្ចាគោតិ អនុវត្តតិ។ អកុសលធម្មោ ហិ ពាលភាវស្ស ហេតុ។ **អាសយបោសន**ន្តិ អាសយស្ស វិសោធនំ វឌ្ឍនញ្ច។ វិភង្គេ នីវរណានេវ វុត្តានីតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ ការណមាហ "ឧបរិឈានង្គបច្ចនីកបដិបក្ខភាវទស្សនតោ"តិ។ តត្ថ ឧបរិ សវិតក្កន្តិអាទិនា វុច្ចមានានិ ឈានង្គានិ, តេសំ អត្តនោ បច្ចនីកានំ បដិបក្ខភាវទស្សនតោតិ អត្ថោ។ ឧបរិឈានង្គានំ បច្ចនីកបដិបក្ខភាវស្ស ទស្សនតោតិបិ បាឋោ។ តត្ថ "ឧបរិ វុច្ចមានឈានង្គានំ ឧជុវិបច្ចនីកវសេន បដិបក្ខភាវទស្សនតោ"តិ "នីវរណានំ តានេវ វិភង្គេ វុត្តានី"តិបិ អត្ថំ វទន្តិ ។ **បេដកេ**តិ មហាកច្ចាយនត្ថេរេន កតំ នេត្តិប្បករណនយានុសារិបករណំ, តំ បន បិដកានំ វណ្ណនាភូតត្តា "បេដក"ន្តិ វុត្តំ, តស្មិន្តិ អត្ថោ។

វិតក្កនំ នាម អារម្មណបរិកប្បនន្តិ អាហ "ឩហន"ន្តិ។ រូបំ រូបន្តិអាទិនា វិសយេ អាកោដេន្តស្ស វិសយប្បវត្តិអាហននំ ឧបរិ អាហនននន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អារម្មណេ ចិត្តស្ស អានយនំ** នាម អារម្មណាភិមុខករណំ។ **អនុសញ្ចរណ**ន្តិ អនុបរិព្ភមនំ, តញ្ច ខណន្តរស្ស តថាការេន ឧប្បាទនមេវ, ន ហិ បរមត្ថតោ ឯកស្ស សញ្ចរណមត្ថិ, ឯវមញ្ញត្ថាបិ ឦទិសេសុ។ **អនុមជ្ជន**ន្តិ បរិមជ្ជនំ។ **តត្ថា**តិ អារម្មណេ។ **សហជាតានុយោជនំ** សកិច្ចានុវត្តិតាករណេន។ **កត្ថចី**តិ ទុតិយជ្ឈានវិរហិតេសុ សវិចារចិត្តេសុ សព្ពត្ថាតិ អត្ថោ។ វិចារេន សហ ឧប្បជ្ជមានោបិ វិតក្កោ អារម្មណេ អភិនិរោបនាការេន បវត្តិ សន្ធាយ "បឋមាភិនិបាតោ"តិ វុត្តោ។ **វិប្ផារវា**តិ អវូបសន្តសភាវតាយ វេគវា, តេនេវេស ទុតិយជ្ឈានេ បហានង្គំ ជាតំ។ **បឋមទុតិយជ្ឈានេសូ**តិ បញ្ចកនយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អង្គវិនិមុត្តស្ស ឈានស្ស អភាវំ ទស្សេន្តោ **វុត្តោ វិយា**តិអាទិមាហ។

វិវេក-សទ្ទស្ស ភាវសាធនបក្ខេ "តស្មា វិវេកា"តិ វុត្តំ, ឥតរបក្ខេ "តស្មិំ វិវេកេ"តិ។ **បិនយតី**តិ តប្បេតិ, វឌ្ឍេតិ វា។ **ផរណរសា**តិ បណីតរូបេហិ កាយេ ព្យាបនរសា។ **សាតលក្ខណ**ន្តិ ឥដ្ឋសភាវំ, មធុរន្តិ អត្ថោ។ សម្បយុត្តានំ បីឡនជ្ឈុបេក្ខនំ អកត្វា អនុ អនុ គណ្ហនំ ឧបការិតា វា **អនុគ្គហោ**។ វនមេវ **វនន្តំ**។ ឧទកមេវ **ឧទកន្តំ។ តស្មិំ តស្មិំ សមយេ បាកដភាវតោ**តិ ឥមិនា ឥដ្ឋារម្មណាទិបដិលាភសមយេបិ សុខំ វិជ្ជមានម្បិ អបាកដំ, បីតិយេវ តត្ថ បាកដា, បដិលទ្ធរសានុភវនសមយេ ច វិជ្ជមានបីតិតោបិ សុខមេវ បាកដតរន្តិ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ ច ចេតសិកសុខវសេនេវ បដិលទ្ធរសានុភវនំ វេទិតព្ពំ, ន កាយិកសុខវសេន តស្ស បីតិសម្បយោគស្សេវ អភាវេន ឥធានធិប្បេតត្តា។ **អយញ្ច បីតី**តិអាទិ អញ្ញបទត្ថសមាសទស្សនំ, អស្សត្ថិបក្ខេ តទ្ធិតបច្ចយទស្សនំ វា។ ទុតិយវិកប្បេន អញ្ញបទត្ថសមាសវសេនេវ "វិវេកជំ បីតិសុខ"ន្តិ ឥទំ ឯកំ បទន្តិ ទស្សេតិ, វិភត្តិយា ច អលោបំ។

**គណនានុបុព្ពតា**តិ ទេសនាក្កមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បឋមំ សមាបជ្ជតី**តិ ឥទំ អាទិកម្មិកវសេន វុត្តំ, ចិណ្ណវសីនំ បន យោគីនំ ឧប្បដិបាដិយាបិ ឈានំ ឧប្បជ្ជតេវ។ **ឈាបេតី**តិ ទហតិ។ អនិច្ចាទិលក្ខណវិសយាយ វិបស្សនាយ ឧបនិជ្ឈាយនំ កថំ និព្ពានាលម្ពនស្ស មគ្គស្ស ហោតីតិ អាហ **វិបស្សនាយា**តិអាទិ។ តត្ថ **មគ្គេន សិជ្ឈតី**តិ និច្ចាទិវិបល្លាសប្បហាយកេន សហ មគ្គេនេវ តំ លក្ខណូបនិជ្ឈានំ អសម្មោហតោ អត្តនោ សិជ្ឈតិ។ អថ វា មគ្គេនាតិ មគ្គកិច្ចេន, វិបល្លាសប្បហានេនាតិ អត្ថោ។

**អញ្ញោ**តិ សត្តោ។ **អវុត្តត្តា**តិ "សចិត្តេកគ្គត"ន្តិ **ឈានបាឡិយំ** (វិភ. ៥០៨ អាទយោ) អវុត្តត្តា។ **វុត្តត្តា**តិ តស្សា ឈានបាឡិយា **វិភង្គេ** វុត្តត្តា។

## ទុតិយជ្ឈានកថាវណ្ណនា

អជ្ឈត្តន្តិ ឈានវិសេសនត្តា វុត្តំ "ឥធ និយកជ្ឈត្តមធិប្បេត"ន្តិ។ ឈានញ្ហិ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តំ ន ហោតិ ឆឡិន្ទ្រិយានមេវ តព្ភាវតោ។ ឧទ្ទកា ឧមិយោ **វីចិយោ**។ មហតិយោ **តរង្គា**។ **សន្តា ហោន្តិ សមិតា**តិអាទីនិ

អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ, ឈានពលេន សមតិក្កន្តាតិ អធិប្បាយោ។ **អប្បិតា**តិ គមិតា វិនាសំ បាបិតា។ **បរិយាយោ**តិ ឈានបរិក្ខារេ ឈានវោហារត្ថា អបរមត្ថតោ។

## តតិយជ្ឈានកថាវណ្ណនា

**តទធិគមាយា**តិ តតិយមគ្គាធិគមាយ។ **ឧបបត្តិតោ ឥក្ខតី**តិ បញ្ញាយ សហចរណបរិចយេន យថា សមវាហិភាវោ ហោតិ, ឯវំ យុត្តិតោ បស្សតិ។ **វិបុលាយា**តិ មហគ្គតភាវប្បត្តាយ។ **ថាមគតាយា**តិ វិតក្កវិចារបីតិវិគមេន ថិរភាវប្បត្តិយា, តេនេវ វក្ខតិ “វិតក្កវិចារបីតីហិ អនភិភូតត្តា”តិអាទិ។ (បារា. អដ្ឋ. ១.១១ តតិយជ្ឈានកថា)។ ឧបេក្ខាភេទំ ទស្សេត្វា ឥធាធិប្បេតំ ឧបេក្ខំ បកាសេតុំ **ឧបេក្ខា បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តត្រមជ្ឈត្តតាវ ខីណាសវានំ ឥដ្ឋានិដ្ឋឆឡារម្មណាបាថេ បរិសុទ្ធបកតិភាវាវិជហនាការេន អជ្ឈុបេក្ខនតោ “ឆឡង្គុបេក្ខា”តិ ច, សត្តេសុ មជ្ឈត្តាការប្បវត្តត្តា “ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា”តិ ច, សហជាតធម្មានំ មជ្ឈត្តាការភូតា “ពោជ្ឈង្គុបេក្ខា”តិ ច, កេវលា “តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា”តិ ច, តតិយជ្ឈានសហគតា អគ្គសុខេបិ តស្មិំ អបក្ខបាតភូតា “ឈានុបេក្ខា”តិ ច, ចតុត្ថជ្ឈានសហគតា សព្ពបច្ចនីកបរិសុទ្ធិតាយ “បារិសុទ្ធុបេក្ខា”តិ ច តេន តេន អវត្ថាភេទេន ឆធា វុត្តា។

វីរិយមេវ បន អនច្ចារទ្ធអនតិសិថិលេសុ សហជាតេសុ សង្ខារេសុ ឧបេក្ខនាការេន បវត្តំ “វីរិយុបេក្ខា”តិ វុត្តំ។ អដ្ឋន្នំ រូបារូបជ្ឈានានំ បដិលាភតោ បុព្ពភាគេ ឯវំ នីវរណវិតក្កវិចារាទីនំ បហានាភិមុខីភូតត្តា តេសំ បហានេបិ អព្យាបារភាវូបគមនេន មជ្ឈត្តាការប្បវត្តា សមាធិវសេន ឧប្បន្នា អដ្ឋ បញ្ញា ចេវ ឧបាទានក្ខន្ធភូតេសុ សង្ខារេសុ អជ្ឈុបេក្ខនាការប្បវត្តា វិបស្សនាវសេន ឧប្បន្នា ចតុន្នំ មគ្គានំ បុព្ពភាគេ តស្ស តស្ស អធិគមាយ ចតស្សោ ចតុន្នំ ផលសមាបត្តីនំ បុព្ពភាគេ តស្ស តស្ស អធិគមាយ អប្បណិហិតវិមោក្ខវសេន បវត្តា ចតស្សោ សុញ្ញតអនិមិត្តវិមោក្ខវសេន ទ្វេតិ ទស បញ្ញា ចាតិ ឥមេ អដ្ឋារស បញ្ញា **សង្ខារុបេក្ខា** នាម។ យថាវុត្តវិបស្សនាបញ្ញាវ លក្ខណវិចិននេបិ មជ្ឈត្តភូតា **វិបស្សនុបេក្ខា** នាម។ អទុក្ខមសុខវេទនា **វេទនុបេក្ខា** នាម។ ឥមាសំ បន ទសន្នម្បិ ឧបេក្ខានំ “តត្ថ តត្ថ អាគតនយតោ វិភាគោ **ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ”តិ ទស្សេន្តោ អាហ **ឯវមយំ ទសវិធាបី**តិអាទិ។ តត្ថ តត្ថ អាគតនយតោតិ ឥទម្បិ ហិ តាសំ វិភាគទស្សនស្ស ភូមិបុគ្គលាទិបទំ វិយ វិសុំ មាតិកាបទវសេន វុត្តំ, ន បន ភូមិបុគ្គលាទិវសេន វិភាគទស្សនស្ស អាគតដ្ឋានបរាមសនំ អាគតដ្ឋានស្ស អដ្ឋសាលិនិយាតិអាទិនា វុត្តត្តា, តស្មា **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ១.១១ តតិយជ្ឈានកថា) យំ វុត្តំ “ឥមាសំ បន ទសន្នម្បិ ឧបេក្ខានំ ភូមិបុគ្គលាទិវសេន វិភាគោ តត្ថ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ ទស្សេន្តោ អាហ ឯវមយំ ទសវិធាតិអាទី”តិ, តំ អមនសិកត្វា វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ **តត្ថ តត្ថ អាគតនយតោ**តិ “ឥធ (ខីណាសវោ) ភិក្ខុ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា នេវ សុមនោ ហោតិ, ន ទុម្មនោ, ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ”តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣៤៨; អ. និ. ៦.១) ឆឡង្គុបេក្ខា អាគតា, “ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣០៨; ម. និ. ១.៧៧; ២.៣០៩; ៣.២៣០) ឯវំ ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា អាគតាតិ ឥមិនា នយេន ទសន្នម្បិ ឧបេក្ខានំ តត្ថ តត្ថ វុត្តបទេសេសុ អាគតនយទស្សនតោ ច អយំ ទសវិធាបិ ឧបេក្ខា ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។

**ភូមី**តិអាទីសុ បន ឆឡង្គុបេក្ខា កាមាវចរា, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា រូបាវចរាតិអាទិនា **ភូមិតោ** ច, ឆឡង្គុបេក្ខា អសេក្ខានមេវ, ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា បុថុជ្ជនាទីនំ តិណ្ណម្បិ បុគ្គលានន្តិអាទិនា **បុគ្គលតោ** ច, ឆឡង្គុបេក្ខា សោមនស្សុបេក្ខាសហគតចិត្តសម្បយុត្តាតិអាទិនា **ចិត្តតោ** ច, ឆឡង្គុបេក្ខា ឆឡារម្មណាតិអាទិនា **អារម្មណតោ** ច, “វេទនុបេក្ខា វេទនាក្ខន្ធេន សង្គហិតា, ឥតរា នវ សង្ខារក្ខន្ធេនា”តិ **ខន្ធសង្គហវសេន** ច, “ឆឡង្គុបេក្ខា ព្រហ្មវិហារពោជ្ឈង្គឈាន បារិសុទ្ធិតត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា ច អត្ថតោ ឯកា។ តស្មា ឯកក្ខណេ ច តាសុ ឯកាយ សតិ ឥតរា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តថា សង្ខារុបេក្ខា វិបស្សនុបេក្ខាបិ វេទិតព្ពា។ វេទនាវីរិយុបេក្ខានមេកក្ខណេ សិយា ឧប្បត្តី”តិ **ឯកក្ខណវសេន** ច, “ឆឡង្គុបេក្ខា អព្យាកតា ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា កុសលាព្យាកតា, តថា សេសា។ វេទនុបេក្ខា បន សិយា អកុសលាបី”តិ ឯវំ **កុសលត្តិកវសេន** ច, “សង្ខេបតោ ចត្តារោ ច ធម្មា វីរិយវេទនាតត្រមជ្ឈត្តតាញាណវសេនា”តិ ឯវំ **សង្ខេបវសេន** ច អយំ ទសវិធាបិ ឧបេក្ខា **ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពាតិ យោជនា។

ឯត្ថ ចេតា កិញ្ចាបិ **អដ្ឋសាលិនិយំ** ភូមិបុគ្គលាទិវសេន សរូបតោ ឧទ្ធរិត្វា ន វុត្តា, តថាបិ តត្ថ វុត្តប្បការេហេវ តាសំ ភូមិបុគ្គលាទិវិភាគោ នយតោ ឧទ្ធរិត្វា សក្កា ញាតុន្តិ តត្ថ សរូបតោ វុត្តញ្ច អវុត្តញ្ច ឯកតោ សង្គហេត្វា តត្ថ តត្ថ អាគតនយតោតិអាទីហិ នវហិ បការេហិ អតិទេសោ កតោ, តេនេវ “ធម្មសង្គហដ្ឋកថាយំ វុត្តវសេនា”តិ អវត្វា **“វុត្តនយេនេវា”**តិ វុត្តំ។ តថាហិ ខីណាសវោ ភិក្ខុ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ អាទិម្ហិ វុត្តេ ឆឡង្គុបេក្ខា រូបាទិអារម្មណតាយ ភូមិតោ កាមាវចរា ច បុគ្គលតោ អសេក្ខានមេវ ច ឧប្បជ្ជតិ,

ចិត្តតោ សោមនស្សុបេក្ខាចិត្តសម្បយុត្តា, អារម្មណតោ ឆឡារម្មណា, កុសលត្តិកតោ អព្យាកតា ចាតិ បណ្ឌិតេហិ សក្កា ញាតុំ, តថា ឆឡង្គុបេក្ខា ច ព្រហ្មវិហារុបេក្ខា ច តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា ច ឈានុបេក្ខា ច បារិសុទ្ធុបេក្ខា ច អត្ថតោ ឯកាតិអាទិម្ហិ វុត្តេ បនស្ស សង្ខារក្ខន្ធសង្គហិតត្តា ព្រហ្មវិហារុបេក្ខាទីហិ សហ ឯកក្ខណេ អនុប្បត្តិអាទយោ ច សក្កា ញាតុំ, យថា ច ឆឡង្គុបេក្ខា, ឯវំ សេសានម្បិ យថារហំ អដ្ឋសាលិនិយំ វុត្តនយតោ ភូមិអាទិវិភាគុទ្ធារនយោ ញាតព្ពោ។ **អនាភោគរសា**តិ បណីតសុខេបិ តស្មិំ អវនតិបដិបក្ខកិច្ចាតិ អត្ថោ។

**បុគ្គលេនា**តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន។ កិលេសេហិ សម្បយុត្តានំ **អារក្ខា។ តីរណំ** កិច្ចស្ស បារគមនំ។ **បរិចយោ** វីមំសា។ **ឥទ**ន្តិ សតិសម្បជញ្ញំ។ យស្មា តស្ស នាមកាយេន សម្បយុត្តំ សុខន្តិ ឥមស្ស តស្មា ឯតមត្ថន្តិអាទិនា សម្ពន្ធោ។ **តស្សា**តិ ឈានសមង្គិនោ។ **តំសមុដ្ឋានេនា**តិ តំ យថាវុត្តនាមកាយសម្បយុត្តំ សុខំ សមុដ្ឋានំ ការណំ យស្ស រូបស្ស តេន តំសមុដ្ឋានេន រូបេន។ **អស្សា**តិ យោគិនោ។ **យស្សា**តិ រូបកាយស្ស។ **ផុដត្តា**តិ អតិបណីតេន រូបេន ផុដត្តា។ **ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ**តិ កាយិកសុខហេតុភូតរូបសមុដ្ឋាបកនាមកាយសុខំ បដិសំវេទិយមានោ ឯវ ឈានសមង្គីតាករណេ ការិយោបចារតោ “សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតី”តិ វុច្ចតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោតិ អត្ថោ។ **យ**ន្តិ ហេតុអត្ថេ និបាតោតិ អាហ **“យំឈានហេតូ”**តិ។ **សុខបារមិប្បត្តេ**តិ សុខស្ស ឧក្កំសបរិយន្តំ បត្តេ។ ឯវមេតេសំ បហានំ វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ អថ កស្មា ឈានេស្វេវ និរោធោ វុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។

**ចតុត្ថជ្ឈានកថាវណ្ណនា**

**កត្ថ ចុប្បន្ន**ន្តិ ឯត្ថ **កត្ថា**តិ ហេតុម្ហិ ភុម្មំ, កស្មិំ ហេតុម្ហិ សតីតិ អត្ថោ។ **នានាវជ្ជនេ**តិ អប្បនាវីថិអាវជ្ជនតោ នានា ភិន្នំ បុរិមវីថិសុ អាវជ្ជនំ យស្ស ឧបចារស្ស, តស្មិំ នានាវជ្ជនេ។ វិសមនិសជ្ជាយ ឧប្បន្នកិលមថោ វិសមាសនុបតាបោ។ **ឧបចារេ វា**តិអាទិ បក្ខន្តរទស្សនំ ឯកាវជ្ជនូបចារេបិ វាតិ អត្ថោ។ **បីតិផរណេនា**តិ ឥមិនា អប្បនាវីថិយា វិយ ឯកវីថិយម្បិ កាមាវចរបីតិយា ផរណមត្តស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។ ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស អស្ស សិយា ឧប្បត្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **ឯត**ន្តិ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ សម្ពន្ធោ។ **វិតក្កវិចារប្បច្ចយេបី**តិ **បិ**-សទ្ទោ អដ្ឋានប្បយុត្តោ។ សោ “បហីនស្សា”តិ ហេដ្ឋា វុត្តបទានន្តរំ យោជេតព្ពោ “បហីនស្សាបិ ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្សា”តិ។ **វិតក្កវិចារភាវេ**តិ ឯត្ថ “ឧប្បជ្ជតិ ទោមនស្សិន្ទ្រិយ”ន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ និមិត្តត្ថេ ចេតំ ភុម្មំ, វិតក្កវិចារភាវហេតូតិ អត្ថោ។ **វិតក្កវិចារា**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ តស្មាតិ ឯតស្មិំ អត្ថេ ទដ្ឋព្ពោ, តេន យស្មា ឯតំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ វិតក្កវិចារបច្ចយេ...បេ.... នេវ ឧប្បជ្ជតិ, យត្ថ បន ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ វិតក្កវិចារភាវេយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្មា ច អប្បហីនាយេវ ទុតិយជ្ឈានូបចារេ វិតក្កវិចារា, តស្មា តត្ថស្ស សិយា ឧប្បត្តីតិ ឯវមេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។

**តត្ថា**តិ ទុតិយជ្ឈានូបចារេ។ **អស្សា**តិ ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស។ **សិយា ឧប្បត្តី**តិ ឥទញ្ច បច្ចយមត្តទស្សនេន សម្ភាវនមត្តតោ វុត្តំ។ ទោមនស្សុប្បត្តិសម្ភាវនាបិ ហិ ឧបចារក្ខណេយេវ កាតុំ យុត្តា, វិតក្កវិចាររហិតេ បន ទុតិយជ្ឈានក្ខណេ តទុប្បត្តិសម្ភាវនាបិ ន យុត្តា កាតុន្តិ។ ឥតរថា កុសលចិត្តក្ខណេ អកុសលទោមនស្សុប្បត្តិយា អសម្ភវតោ “តត្ថស្ស សិយា ឧប្បត្តី”តិ ន វត្តព្ពំ សិយា។ សមីបត្ថេ វា ឯតំ ភុម្មំ, ឧបចារជ្ឈានានន្តរវីថិសូតិ អត្ថោ។ **ទុតិយជ្ឈានេ**តិ ឯត្ថាបិ អនន្តរវីថិសុបិ ន ត្វេវ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ, ឯវំ ឧបរិ សុខិន្ទ្រិយេបិ។ សោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ឧប្បត្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **បហីនាតិ វុត្តា**តិ ឥទំ “បញ្ចន្នំ ឱរម្ភាគិយានំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា”តិ វុត្តត្តា វុត្តំ។ **ទុក្ខាភាវនា**តិ ទុក្ខតាភាវេន។ ឯវំ **សុខាភាវនា**តិ ឯត្ថាបិ។ **ឯតេនា**តិ ទុក្ខសុខបដិក្ខេបវចនេន។ **ឥដ្ឋានិដ្ឋវិបរីតានុភវនលក្ខណា**តិ អតិឥដ្ឋអតិអនិដ្ឋានំ វិបរីតស្ស មជ្ឈត្តារម្មណស្ស អនុភវនលក្ខណា, មជ្ឈត្តារម្មណម្បិ ហិ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ ឯវ បវិដ្ឋំ តព្ពិនិមុត្តស្ស អភាវា។

ឈានចតុក្កកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**បុព្ពេនិវាសកថាវណ្ណនា**

**១២**. អរូបជ្ឈានានម្បិ អង្គសមតាយ ចតុត្ថជ្ឈានេ សង្គហោតិ អាហ **កេសញ្ចិ អភិញ្ញាបាទកានី**តិអាទិ, តេនេវ វក្ខតិ “អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា”តិអាទិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១២)។ តេសុ ច ចតុត្ថជ្ឈានមេវ អភិញ្ញាបាទកំ និរោធបាទកំ ហោតិ, ន ឥតរានិ។ ទូរការណត្តា បន សន្ធាយ “ចត្តារិ ឈានានី”តិ នេសម្បិ ឯកតោ គហណំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ចិត្តេកគ្គតត្ថានី**តិ ឥទំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ **ខីណាសវាន**ន្តិអាទិ។ **សព្ពកិច្ចសាធក**ន្តិ ទិព្ពវិហារាទិសព្ពពុទ្ធកិច្ចសាធកំ។ **សព្ពលោកិយលោកុត្តរគុណទាយក**ន្តិ ឥមិនា យថាវុត្តំ វិបស្សនាបាទកត្តាទិសព្ពំ សម្បិណ្ឌេតិ។ ឥទញ្ហិ ឈានំ ភគវតោ សព្ពពុទ្ធគុណទាយកស្ស មគ្គញាណស្ស

បទដ្ឋានត្តា ឯវំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ **យថយិទ**ន្តិ យថា ឥទំ។ **អភិនីហារក្ខម**ន្តិ ឥទ្ធិវិធាទិអត្ថំ តទភិមុខំ នីហរណយោគ្គំ។

**ឈានប្បដិលាភបច្ចយាន**ន្តិ ឈានប្បដិលាភហេតុកានំ ឈានប្បដិលាភំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកានំ។ **បាបកាន**ន្តិ លាមកានំ។ **ឥច្ឆាវចរាន**ន្តិ ឥច្ឆាយ វសេន ឱតិណ្ណានំ នីវរណភាវំ គតេកទេសតញ្ច អប្បត្តានំ អត្តុក្កំសនាទិវសប្បវត្តានំ អហោ វត មមេវ សត្ថា បដិបុច្ឆិត្វា ភិក្ខូនំ ឯវរូបំ ធម្មំ ទេសេយ្យាតិអាទិនយប្បវត្តានំ មានាទីនំ។ បោត្ថកេសុ បន "ឈានប្បដិលាភបច្ចនីកាន"ន្តិបិ បាឋំ លិខន្តិ, សោ បមាទបាឋោតិ គហេតព្ពោ "ឈានប្បដិលាភបច្ចនីកានំ នីវរណានំ អភាវស្ស នីវរណទូរីភាវេន បរិសុទ្ធោ"តិ ឯវំ បុព្ពេ បរិសុទ្ធបទេយេវ វុត្តត្តា។ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ១.១២) បន "ឥច្ឆាវចរានន្តិ ឥច្ឆាយ អវចរានំ ឥច្ឆាវសេន ឱតិណ្ណានំ បវត្តានំ នានប្បការានំ កោបអប្បច្ចយានន្តិ អត្ថោតិ អយម្បិ បាឋោ អយុត្តោ ឯវាតិ គហេតព្ពំ។ តតោ ឯវ ច **វិសុទ្ធិមគ្គេ** អយំ បាឋោ សព្ពេន សព្ពំ ន ទស្សិតោ"តិ វុត្តំ។ តត្ថ ច នានប្បការានំ កោបអប្បច្ចយានន្តិ ឯវំ នីវរណភាវប្បត្តទោសានំ បរាមដ្ឋត្តា អយំ បាឋោ បដិក្ខិត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

**អភិជ្ឈាទីន**ន្តិ ឯត្ថ អភិជ្ឈា-សទ្ទេន ច អនីវរណសភាវស្សេវ លោភស្ស មានាទីនញ្ច គហណំ ឈានប្បដិលាភបច្ចយានន្តិ អនុវត្តមានត្តា។ **ឧភយម្បី**តិ អនង្គណត្តំ វិគតូបក្កិលេសត្តញ្ចាតិ ឯតំ ឧភយម្បិ យថាក្កមំ **អនង្គណសុត្តវត្ថសុត្តា**នុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ តេសុ ច សុត្តេសុ កិញ្ចាបិ នីវរណសភាវប្បត្តា ថូលទោសាបិ វុត្តា, តថាបិ អធិគតចតុត្ថជ្ឈានស្ស វសេន វុត្តត្តា ឥធ សុខុមា ឯវ តេ គហិតា។ អង្គណុបក្កិលេសសាមញ្ញេន បនេត្ថ សុត្តានំ អបទិសនំ។ តថា ហិ "សុត្តានុសារេនា"តិ វុត្តំ, ន បន សុត្តវសេនាតិ។

បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយំ ញាណំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណន្តិ និព្ពចនំ ទស្សេន្តោ អាហ **បុព្ពេនិវាសានុស្សតិម្ហី**តិអាទិ។ ឥទានិ បុព្ពេនិវាសំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតី តត្ថ ញាណញ្ច វិភាគតោ ទស្សេតុំ **តត្ថា**តិអាទិ វុត្តំ។ **បុព្ព**-សទ្ទោ អតីតភវវិសយោ, **និវាស**-សទ្ទោ ច កម្មសាធនោតិ អាហ "បុព្ពេ អតីតជាតីសុ និវុត្ថក្ខន្ធា"តិ។ និវុត្ថតា ចេត្ថ សកសន្តានេ បវត្តតា, តេនាហ **អនុភូតា**តិអាទិ។ ឥទានិ សបរសន្តានសាធនវសេន និវាស-សទ្ទស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ "និវុត្ថធម្មា វា និវុត្ថា"តិ វត្វា តំ វិវរិតុំ **គោចរនិវាសេនា**តិអាទិ វុត្តំ។ គោចរភូតាបិ ហិ ធម្មា ញាណេន និវុត្ថា នាម ហោន្តិ, តេ បន សបរវិញ្ញាណគោចរតាយ ទុវិធាតិ ទស្សេតុំ **អត្តនោ**តិអាទិ វុត្តំ។ បរវិញ្ញាណវិញ្ញាតាបិ វា និវុត្ថាតិ សម្ពន្ធោ។ ឥធាបិ បរិច្ឆិន្នាតិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ អនមតគ្គេបិ ហិ សំសារេ អត្តនា អវិញ្ញាតបុព្ពានំ សត្តានំ ខន្ធា បរេហេវ កេហិចិ វិញ្ញាតត្តា បរវិញ្ញាណវិញ្ញាតា នាម វុត្តា, តេសំ អនុស្សរណំ បុរិមតោ ទុក្ករំ យេហិ បរេហិ វិញ្ញាតតាយ តេ បរវិញ្ញាណវិញ្ញាតា នាម ជាតា, តេសំ វត្តមានសន្តានានុសារេន វិញ្ញាតព្ពតោ។ តេ ច បរវិញ្ញាណវិញ្ញាតា ទុវិធា បរិនិព្ពុតា អបរិនិព្ពុតាតិ។ តេសុ ច បរិនិព្ពុតានុស្សរណំ ទុក្ករំ សព្ពសោ សុសមុច្ឆិន្នសន្តានត្តា។ តំ បន សិខាប្បត្តបរិញ្ញាតំ បុព្ពេនិវាសំ ទស្សេតុំ "ឆិន្នវដុមកានុស្សរណាទីសូ"តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឆិន្នវដុមកា** អតីតេ បរិនិព្ពុតា ខីណាសវា ឆិន្នសំសារមគ្គត្តា ។ **អាទិ**-សទ្ទេន អបរិនិព្ពុតានំ បរវិញ្ញាណវិញ្ញាតានម្បិ សីហោក្កន្តិកវសេន អនុស្សរណំ គហិតំ។ យាយ សតិយា បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ, សា បុព្ពេនិវាសានុស្សតីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។

**វិហិត**-សទ្ទោ វិធ-សទ្ទបរិយាយោតិ អាហ "អនេកវិធ"ន្តិ, ភវយោនិអាទិវសេន ពហុវិធន្តិ អត្ថោ។ **វិហិត**ន្តិ វា បយុត្តំ វណ្ណិតន្តិ អត្ថំ គហេត្វា "អនេកេហិ បការេហិ វិហិត"ន្តិ វត្តព្ពេ មជ្ឈេបទលោបំ កត្វា និទ្ទិដ្ឋន្តិ អាហ "អនេកេហិ...បេ.... សំវណ្ណិត"ន្តិ។ **បការេហី**តិ នាមគោត្តាទិបការេហិ។ **សំវណ្ណិត**ន្តិ ពុទ្ធាទីហិ កថិតំ។ អនុ-សទ្ទោ អនន្តរវត្ថទីបកោតិ អាហ "អភិនិន្នាមិតមត្តេ ឯវា"តិ, ឯតេន ច បរិកម្មស្ស អារទ្ធតំ ទស្សេតិ។ **បូរិតបារមីនញ្ហី**តិអាទិនា បរិកម្មំ វិនាបិ សិទ្ធី ទស្សេតិ។

**អារទ្ធប្បការទស្សនត្ថេ**តិ អនុស្សរិតុំ អារទ្ធានំ បុព្ពេ និវុត្ថក្ខន្ធានំ ទស្សនត្ថេ។ ជាយតីតិ ជាតិ, ភវោ។ សោ ឯកកម្មមូលកោ អាទាននិក្ខេបបរិច្ឆិន្នោ ខន្ធប្បពន្ធោ ឥធ "ជាតី"តិ អធិប្បេតោតិ អាហ **ឯកម្បី**តិអាទិ។ **កប្បោ**តិ អសង្ខ្យេយ្យកប្បោ, សោ បន អត្ថតោ កាលោ តថាបវត្តធម្មមុបាទាយ បញ្ញត្តោ, តេសំ វសេនស្ស បរិហានិ ច វឌ្ឍិ ច វេទិតព្ពា។ សំវដ្ដោ សំវដ្ដនំ វិនាសោ អស្ស អត្ថីតិ សំវដ្ដោ, អសង្ខ្យេយ្យកប្បោ។ សំវដ្ដេន វិនាសេន សហ តិដ្ឋតិ សីលេនាតិ **សំវដ្ដដ្ឋាយី**។ ឯវំ **វិវដ្ដោ**តិអាទីសុបិ។ តត្ថ វិវដ្ដនំ វិវដ្ដោ, ឧប្បត្តិ, វឌ្ឍិ វា។ តេជេន វិនាសោ **តេជោសំវដ្ដោ។ វិត្ថារតោ បនា**តិ បុថុលតោ បន សំវដ្ដសីមាភេទោ នត្ថិ, តេនាហ "សទាបី"តិ។ ឯកនគរិយា វិយ អស្ស ជាតក្ខណេ វិការាបជ្ជនតោ ជាតិក្ខេត្តវោហារោតិ ទស្សេតុំ "បដិសន្ធិអាទីសុ កម្បតី"តិ វុត្តំ។ **អានុភាវោ បវត្តតី**តិ តទន្តោគធានំ សព្ពេសំ សត្តានំ រោគាទិឧបទ្ទវោ វូបសម្មតីតិ

អធិប្បាយោ។ **យំ យាវតា វា បន អាកង្ខេយ្យាតិ វុត្តន្តិ** យំ វិសយក្ខេត្តំ សន្ធាយ ឯកស្មឹ ឯវ ខណេ សព្ពត្ថ សរេន អភិវិញ្ញាបនំ, អត្តនោ រូបកាយទស្សនញ្ច បដិជានន្តេន ភគវតា “យាវតា វា បន អាកង្ខេយ្យា”តិ វុត្តំ។

**ឯតេសូ**តិ និទ្ទារណេ ភុម្មំ។ **បវត្តផលភោជនោ**តិ សយំបតិតផលាហារោ, ឥទញ្ច តាបសកាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឥច្ចុបបត្តិយា**តិ ឥជ ចរិមភវេ ឧបបត្តិយា។ **ឯកគោត្តោ**តិ តុសិតគោត្តេន ឯកគោត្តោ។ **ឥតរេ**តិ វណ្ណាទយោ។ **តិត្តិយា**តិ កម្មផលវាទិនោ។ **អភិនីហារោ**តិ អភិនីហារោបលក្ខិតោ បុញ្ញញាណសម្ភារណកាលោ វុត្តោ។ **ចុតិបដិសន្ធិវសេនា**តិ អត្តនោ បរស្ស វា តស្មឹ តស្មឹ អត្តភាវេ ចុតឹ ទិស្វា អន្តរា កិញ្ចិ អនាមសិត្វា បដិសន្ធិយា ឯវ គហណវសេន ឯវំ ជាននំ ឥច្ចិតប្បទេសោក្កមនន្តិ អាហ **តេសញ្ចា**តិអាទិ។ **ឧភយថាបី**តិ ខន្ធបដិបាដិយាបិ ចុតិបដិសន្ធិវសេនបិ។ **សីហោក្កន្តវសេនបី**តិ សីហនិបាតវសេនបិ។ កិលេសានំ អាតាបនបរិតាបនដ្ឋេន វីរិយំ អាតាបោតិ អាហ “វីរិយាតាបេនា”តិ។

### ទិព្ពចក្ខុញាណកថាវណ្ណនា

**១៣**. ទិវិ ភវត្តា ទិព្ពន្តិ ទេវានំ បសាទចក្ខុ វុច្ចតីតិ អាហ “ទិព្ពសទិសត្តា”តិ។ **ទូរេបី**តិ **បិ**-សទ្ទេន សុខុមស្សាបិ អារម្មណស្ស គហណំ។ វីរិយារម្ភវសេន ឥជ្ឈនតោ សព្ពាបិ ភាវនា, បធានសង្ខារសមន្នាគតោ វា ឥទ្ធិបាទភាវនាវិសេសតោ វីរិយភាវនាតិ អាហ “វីរិយភាវនាពលនិព្ពត្តំ”ន្តិ។ **ទិព្ពវិហារវសេនា**តិ កសិណាទិជ្ឈានចតុក្កវសេន។ ឥមិនា ទូរការណត្ថេ អស្ស ទិព្ពភាវមាហ។ **ទិព្ពវិហារសន្និស្សិតត្តា**តិ ឥមិនា អាសន្នការណភូតបាទកជ្ឈានតោ និព្ពត្តន្តិ ទិព្ពវិហារសន្និស្សិតត្តាតិ ឥមស្ស ទិព្ពវិហារបអយាបន្នំ អត្តនា សម្បយុត្តំ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ និស្សយបច្ចយភូតំ និស្សាយ ទិព្ពចក្ខុញាណស្ស បវត្តត្តាតិបិ អត្ថោ។ ទិវុធាតុស្ស ជុតិគតិយោគំ សន្ធាយ **អាលោកបអគ្គហេនា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អាលោកបរិគ្គហេនា**តិ កសិណាលោកបរិគ្គហវសេន។ **ទស្សនដ្ឋេនា**តិ រូបទស្សនភាវេន, ឥមិនា “ចក្ខតិ រូបំ វិភាវេតី”តិ និព្ពចនតោ ចក្ខុត្តំ ទស្សេតិ។ **ចក្ខុកិច្ចករណេនា**តិ ឥទំ ចក្ខុមិវ ចក្ខូតិ ឧបមាយ សទិសនិមិត្តទស្សនំ, សមវិសមាទិទស្សន សង្ខាតស្ស ចក្ខុកិច្ចស្ស ករណតោតិ អត្ថោ។

**យថាហា**តិ **ឧបក្កិលេសសុត្ត**ប្បទេសំ (ម. និ. ៣.២៤២) និទស្សេតិ។ តត្ថ **វិចិកិច្ឆា**តិអាទីសុ ភគវតោ ពោធិមូលេ អនភិសម្ពុទ្ធស្សេវ ទិព្ពចក្ខុនា នានាវិធានិ រូបានិ បស្សន្តស្ស “ឥទំ នុ ខោ កឹ, ឥទំ នុ ខោ កិ”ន្តិ វិចិកិច្ឆា ឧប្បន្នា, តតោ បន វិចិកិច្ឆានិវត្តនត្ថំ តានិ រូបានិ **អមនសិការោតោ** អមនសិករោន្តស្ស ថិនមិទ្ធំ ឧប្បន្នំ, តតោ និវត្តនត្ថំ បុន សព្ពរូបានិ មនសិករោតោ រក្ខសាទីសុ ឆម្ភិតត្តំ ឧប្បន្នំ, “កិមេត្ថ ភាយិតព្ព”ន្តិ ភយវិនោទនវសេន មនសិករោតោ អត្តនោ មនសិការកោសល្លំ បដិច្ច ឧប្បិលសង្ខាតា សមាធិទូសិកា គេហសិតបីតិ ឧប្បន្នា, តន្និសេធាយ មនសិការវីរិយំ សិថិលំ ករោន្តស្ស កាយាលសិយសង្ខាតំ ទុដ្ឋុល្លំ, តន្និសេធាយ បុន វីរិយំ បគ្គណ្ហតោ អច្ចារទ្ធវីរិយំ, បុន តន្និសេធាយ វីរិយំ សិថិលយតោ អតិលីនវីរិយំ ឧប្បន្នំ, តន្និសេធេត្វា ទិព្ពរូបានិ បស្សតោ អភិជប្បាសង្ខាតា តណ្ហា ឧប្បន្នា, តន្និសេធាយ ហីនាទិនានារូបានិ មនសិករោតោ នានារម្មណវិក្ខេបសង្ខាតា នានត្តសញ្ញា ឧប្បន្នា។ បុន តំ វិហាយ ឯកមេវ មនសិករោតោ អតិនិជ្ឈាយិតត្តំ រូបានំ អតិវិយ ចិន្តនំ ឧប្បន្នំ។ **ឱភាស**ន្តិ បរិកម្មសមុដ្ឋិតំ ឱភាសំ ។ **ន ច រូបានិ បស្សាមី**តិ “បរិកម្មោភាស មនសិការបសុតតាយ ទិព្ពចក្ខុនា រូបានិ ន បស្សាមី”តិ ឯវំ ឧប្បត្តិក្កមសហិតោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ, មនុស្សានំ ឥទន្តិ មានុសកំ មានុសកចក្ខុគោចរំ ថូលរូបំ វុច្ចតិ។ តទេវ មនុស្សានំ ទស្សនូបចារត្តា មនុស្សូបចារោតិ អាហ “មនុស្សូបចារំ អតិក្កមិត្វា”តិ។ **រូបទស្សនេនា**តិ ទូរសុខុមាទិរូបទស្សនេន។

យស្មា និយមេន បុរេជាតដ្ឋិតរូបារម្មណំ ទិព្ពចក្ខុញាណំ អាវជ្ជនបរិកម្មេហិ វិនា ន ឧប្បជ្ជតិ, ន ច ឧប្បជ្ជមានំ ភិជ្ជមានំ រូបមស្ស អារម្មណំ ហោតិ ទុព្ពលត្តា, ចុតិចិត្តញ្ច កម្មជរូបស្ស ភង្គក្ខណេ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ, បដិសន្ធិចិត្តញ្ច ឧបបត្តិក្ខណេ, តស្មា អាហ **ចុតិក្ខណេ**តិអាទិ។ រូបទស្សនមេវេត្ថ សត្តទស្សនន្តិ **ចវមានេ**តិអាទិនា បុគ្គលាធិដ្ឋានេន វុត្តំ។ **អភិរូបេ វិរូបេតិបី**តិ ឥទំ វណ្ណ-សទ្ទស្ស សណ្ឋានវាចកតំ សន្ធាយ វុត្តំ មហន្តំ ហត្ថិរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វាតិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៣៨) វិយ។ សុន្ទរំ គតឹ គតា សុគតាតិ អាហ “សុគតិគតេ”តិ។ **ឥមិនា បន បទេនា**តិ យថាកម្មុបគេតិ ឥមិនា បទេន។

នេរយិកានំ អគ្គិជាលសត្ថនិបាតាទីហិ វិភិន្នសរីរវណ្ណំ ទិស្វា តទនន្តរេហិ កាមាវចរជវនេហេវ ញាតំ តេសំ ទុក្ខានុភវនម្បិ ទស្សនផលាយត្តតាយ “ទិព្ពចក្ខុកិច្ចមេវា”តិ វុត្តំ។ **ឯវំ មនសិករោតី**តិ តេសំ កម្មស្ស ញាតុកាមតាវសេន បាទកជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ បរិកម្មវសេន កិន្នុ ខោតិអាទិនា មនសិករោតិ។ អថស្ស តំ កម្មំ អារម្មណំ កត្វា អាវជ្ជនបរិកម្មាទីនំ ឧបរិ ឧប្បន្នេន រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានេន សម្បយុត្តំ យំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, ឥទំ យថាកម្មុបគញាណំ នាមាតិ យោជនា។ ទេវានំ ទស្សនេបិ ឯសេវ នយោ។ **វិសុំ បរិកម្ម**ន្តិ បុព្ពេ

និវាសាទីនំ វិយ ទិព្ពចក្ខុញាណបរិកម្មំ វិនា វិសុំ បរិកម្មំ នត្ថិ។ កេចិ បនេត្ថ “បាទកជ្ឈានសមាបជ្ជនបរិកម្មេហិ កិច្ចំ នត្ថិ, កិន្តុ ខោ កម្មន្តិអាទិមនសិការានន្តរមេវ កម្មំ។ កម្មសីសេន តំសម្បយុត្តេ ច ធម្មេ អារម្មណំ កត្វា អប្បនាវីថិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមនាគតំសញាណេបិ, តេនេវ វិសុំ បរិកម្មំ នាម នត្ថិ…បេ…. ទិព្ពចក្ខុនា សហេវ ឥជ្ឈន្តីតិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ តំ ន គហេតព្ពំ វសីភូតានម្បិ អភិញ្ញានំ បាទកជ្ឈានាទិបរិកម្មំ វិនា អនុប្បត្តិតោ។ បាទកជ្ឈានាទិមត្តេន ច វិសុំ បរិកម្មំ នាម ន ហោតីតិ ទិព្ពចក្ខុនាវ ឯតានិ ញាណានិ សិទ្ធានីតិ គហេតព្ពំ។ **ឯវំ អនាគតំសញ្ញាណស្សាបី**តិ ទិព្ពចក្ខុនា ទិដ្ឋស្ស សត្តស្ស អនាគតេ បវត្តិំ ញាតុកាមតាយ បាទកជ្ឈានាទីនមនន្តរំ ញាណពលានុរូបំ អនាគតេសុ អនេកកប្បេសុ ឧប្បជ្ជនារហេ បុព្ពេ អត្តភាវបរិយាបន្នេ បញ្ចក្ខន្ធេ តប្បដិពទ្ធេ តទារម្មណេ ច សព្ពេ លោកិយលោកុត្តរធម្មេ សម្មុតិញ្ច ឯកក្ខណេ អាលម្ពិត្វា ឧប្បជ្ជនកស្ស ចតុត្ថជ្ឈានសម្បយុត្តស្ស អនាគតំសញ្ញាណស្សាបិ វិសុំ បរិកម្មំ នាម នត្ថីតិ យោជនា។

កេចិ បនេត្ថ “បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយំ វិយ នាមគោត្តាទិគហណម្បិ អត្ថេវ, តញ្ច ន អភិញ្ញាក្ខណេ, អថ ខោ តទនន្តរេសុ កាមាវចរជវនក្ខណេសុ ឯវ ហោតិ នាមបរិកប្បកាលេ ឥតរបរិកប្បាសម្ភវា កម្មេនុប្បត្តិយញ្ច បរិយន្តាភាវា។ សព្ពបរិកម្មនិមិត្តេសុ បន ធម្មេសុ អត្ថេសុបិ ឯកក្ខណេ អភិញ្ញាយ ទិដ្ឋេសុ យថារុចិវសេន បច្ឆា ឯវំនាមោតិអាទិនា កាមាវចរចិត្តេន វិកប្បោ ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុនា ទិដ្ឋេសុ ពហូសុ រូបេសុ ថម្ភកុម្ភាទិវិកប្បោ វិយ។ យញ្ច កត្ថ អវិកប្បិតំ, តម្បិ វិកប្បនារហន្តិ សព្ពំ នាមគោត្តាទិតោ វិកប្បិតមេវ ហោតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយម្បិ បរិកប្បារហតម្បិ សន្ធាយ **បាឡិយំ** ឯវំនាមោតិអាទិនា អបទេសសហិតមេវ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ បន “នាមគោត្តាទិកំ សព្ពម្បិ ឯកក្ខណេ បញ្ញាយតិ, អភិរុចិតំ បន វចសា វោហរន្តី”តិ វទន្តិ, តេបិ អត្ថតោ បុរិមេហិ សទិសា ឯវ, បុព្ពេ ទិដ្ឋស្ស បុន វោហារកាលេបិ បរិកប្បេតព្ពតោ បរិកប្បារហធម្មទស្សនមេវ តេហិបិ អត្ថតោ ឧបគតំ។ ឯកេ បន “សោ តតោ ចុតោ អមុត្រ ឧទបាទិន្តិអាទិវចនតោ កមេនេវ អតីតានាគតធម្មជាននេន នាមគោត្តាទីហិ សទ្ធិំ គហណំ សុករ”ន្តិ វទន្តិ, តំ អយុត្តមេវ ពុទ្ធានម្បិ សព្ពំ ញាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ សព្ពញ្ញុតាហានិប្បសង្គតោ។ **បាឡិយំ** ឥមេ វត ភោន្តោតិអាទិ យថាកម្មុបគញាណស្ស បវត្តិអាការទស្សនំ។ កាយវាចាទិ ចេត្ថ កាយវចីវិញ្ញត្តិយោ។

**ភារិយ**ន្តិ អានន្តរិយសទិសត្តា វុត្តំ។ ខមាបនេ ហិ អសតិ អានន្តរិយមេវ។ **តស្សា**តិ ភារិយសភាវស្ស ឧបវាទស្ស។ **មហល្លកោ**តិ កេវលំ វយសាវ មហល្លកោ, ន ញាណេន, “នាយំ កិញ្ចិ លោកវោហារមត្តម្បិ ជានាតិ, បរិសទូសកោ ឯវ អម្ហាកំ លជ្ជិតព្ពស្ស ករណតោ”តិ អធិប្បាយេន ហីឡេត្វា វុត្តត្តា គុណបរិធំសនេន ឧបវទតីតិ វេទិតព្ពំ។ **អាវុសោ**តិអាទិនា ថេរោ ឧបរិមគ្គុប្បត្តិមស្ស អាកង្ខន្តោ ករុណាយ អត្តានមាវិកាសិ។ **បាកតិកំ អហោសី**តិ មគ្គាវរណំ នាហោសីតិ អធិប្បាយោ។ **អត្តនា វុឌ្ឍតរោ**តិ សយម្បិ វុឌ្ឍោ។ ឯត្ថាបិ “ឧក្កុដិកំ និសីទិត្វា”តិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តំ។ អនាគាមី អរហា ច អាយតិំ សំវរត្ថាយ ន ខមេយ្យុំ, សេសា ទោសេនបីតិ អាហ “សចេ សោ ន ខមតី”តិ។

យេ ច…បេ…. សមាទបេន្តិ, តេបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មសមាទានាតិ យោជេតព្ពំ។ **សីលសម្បន្នោ**តិអាទីសុ និប្បរិយាយតោ អគ្គមគ្គដ្ឋោ អធិប្បេតោ តស្សេវ អញ្ញារាធនា និយមតោ, សេសាបិ វា បច្ឆិមភវិកា សីលាទីសុ ឋិតា តេសម្បិ អញ្ញុប្បត្តិនិយមតោ។ **អញ្ញ**ន្តិ អរហត្តផលំ។ **ឯវំ សម្បទ**ន្តិ ឯវំ និព្ពត្តិកំ។ យថា តំ អវិរជ្ឈនកនិព្ពត្តិកំ, ឯវមិទម្បិ ឯតស្ស និរយេ និព្ពត្តនន្តិ អត្ថោ។ យំ សន្ធាយ “ឯវំសម្បទមិទ”ន្តិ និទ្ទិដ្ឋំ, តំ ទស្សេតុំ **តំ វាច**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តំ វាច**ន្តិ អរិយូបវាទំ។ **ចិត្ត**ន្តិ អរិយូបវាទកចិត្តំ។ **ទិដ្ឋិ**ន្តិ អរិយូបវាទេ ទោសាភាវទស្សនទិដ្ឋឹ។ “សព្ពមេតំ បជហិស្សាមី”តិ ចិត្តេន អច្ចយំ ទេសេត្វា ខមាបនវសេន អប្បហាយ អប្បដិនិស្សជ្ជិត្វា។ **យថាភតំ និក្ខិត្តោ ឯវំ និរយេ**តិ យថា និរយបាលេហិ អាហរិត្វា និរយេ ឋបិតោ, ឯវំ និរយេ ឋបិតោ ឯវ, អរិយូបវាទេនេវស្ស ឥទំ និយមេន និរយេ និព្ពត្តនំ យថា មគ្គេន ផលំ សម្បជ្ជតិ, ឯវំ សម្បជ្ជនកន្តិ អធិប្បាយោ។

មិច្ឆាទិដ្ឋិ សព្ពបាបមូលត្តា បរមា បធានា យេសំ វជ្ជានំ តានិ មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមានិ វជ្ជានិ, សព្ពវជ្ជេហិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយេវ បរមំ វជ្ជន្តិ អត្ថោ។ អវីតរាគស្ស មរណតោ បរំ នាម ភវន្តរុបាទានមេវាតិ អាហ “បរំ មរណាតិ តទនន្តរំ អភិនិព្ពត្តក្ខន្ធគ្គហណេ”តិ។ យេន តិដ្ឋតិ, តស្ស ឧបច្ឆេទេនេវ កាយោ ភិជ្ជតីតិ អាហ “កាយស្ស ភេទាតិ ជីវិតិន្ទ្រិយស្សុបច្ឆេទា”តិ។ ឯតិ ឯតស្មា សុខន្តិ អយោ, បុញ្ញំ។ **អាយស្សា**តិ អាគមនស្ស, ហេតុស្ស វា។ អយតិ ឥដ្ឋារម្មណាទីហិ បវត្តតីតិ អាយោ, អស្សាទោ។ **អសុរសទិស**ន្តិ បេតាសុរសទិសំ។

**អាសវក្ខយញាណកថាវណ្ណនា**

**១៤. សរសលក្ខណបដិវេធេនា**តិ សភាវសង្ខាតស្ស លក្ខណស្ស អសម្មោហតោ បដិវិជ្ឈនេន។ **និព្ពត្តិក**ន្តិ និប្ផាទនំ។ **យំ ឋានំ បត្វា**តិ យំ និព្ពានំ មគ្គស្ស អារម្មណបច្ចយដ្ឋេន ឋានំ ការណភូតំ អាគម្ម។ **អប្បវត្តិ**ន្តិ អប្បវត្តិហេតុំ។ **កិលេសវសេនា**តិ យេសំ អាសវានំ ខេបនេន ឥទំ ញាណំ អាសវក្ខយញាណំ ជាតំ, តេសំ កិលេសានំ វសេន, តេសំ អាសវានំ វសេន សព្ពកិលេសានំ សង្គហណតោ **បរិយាយតោ** បការន្តរតោតិ អត្ថោ។ **បាឡិយំ** អតីតកាលវសេន "អព្ភញ្ញាសិ"ន្តិ វត្វាបិ អភិសមយកាលេ តស្ស តស្ស ជាននស្ស បច្ចុប្បន្នតំ ឧបាទាយ "ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោ"តិ វត្តមានកាលេន និទ្ទេសោ កតោ។ កាមាសវាទីនំ វិមុច្ចនេនេវ តទវិនាភាវតោ ទិដ្ឋាសវស្សាបិ វិមុត្តិ វេទិតព្ពា។

"ខីណា ជាតី"តិ ជាននំ កិលេសក្ខយបច្ចវេក្ខណវសេន, វុសិតំ ព្រហ្មចរិយន្តិអាទិជាននំ មគ្គផលនិព្ពានបច្ចវេក្ខណវសេន ហោតីតិ អាហ "ខីណា ជាតីតិអាទីហិ តស្ស ភូមិ"ន្តិ។ តត្ថ **ភូមិ**ន្តិ វិសយំ, តីសុ កាលេសុបិ ជាតិក្ខយំ បតិ ឧជុកមេវ វាយាមាសម្ភវេបិ តំ បតិ វាយាមករណស្ស សាត្ថកតំ, តស្ស អនាគតក្ខន្ធានុប្បត្តិផលតញ្ច ទស្សេតុំ **យា បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ **យា បន មគ្គស្ស អភាវិតត្តា**តិអាទិនា ហិ មគ្គេនាវិហតកិលេសេហេវ អាយតី ខន្ធានំ ជាតិ ហេស្សតិ, តេសញ្ច កិលេសានំ មគ្គេន វិនាសេ សតិ ខន្ធា ន ជាយិស្សន្តិ, កិលេសានញ្ច តេកាលិកតាយ ជាតិយំ វុត្តនយេន កេនចិ បច្ចយេន វិនាសយោគេបិ ចិត្តសន្តានេ កិលេសវិរុទ្ធអរិយមគ្គក្ខណុប្បាទនមេវ តព្ពិនាសោ វិរុទ្ធបច្ចយោបនិបាតេន អាយតី អនុប្បជ្ជនតោ ពីជសន្តានេ អគ្គិក្ខន្ធោបនិបាតេន អាយតី ពីជត្តានុប្បត្តិ វិយ, ឥតិ មគ្គក្ខណុប្បត្តិសង្ខាតកិលេសាភាវេន កិលេសផលានំ ខន្ធានំ អាយតី អនុប្បត្តិយេវ ជាតិក្ខយោតិ អយមត្ថោ វិភាវីយតិ, តេនាហ "មគ្គស្ស ភាវិតត្តា អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន ខីណា"តិ។ ឯត្ថ ចាយមត្ថោ កិលេសាភាវសង្ខាតស្ស មគ្គស្ស ភាវិតត្តា ឧប្បាទិតត្តា បច្ចយាភាវេន អនុប្បជ្ជន្តី ខន្ធានំ ជាតិ តេន អាយតី អនុប្បជ្ជនសង្ខាតេន អនុប្បាទធម្មតំ អាបជ្ជនេន វោហារតោ ខីណា មេ ជាតីតិ។ ន ហិ សង្ខតធម្មានំ បច្ចយន្តរេន វិនាសោ សម្ភវតិ, សម្ភវេ ច តស្ស បច្ចយន្តរតាទិប្បសង្គតោ។ តព្ពិរុទ្ធក្ខណុប្បាទនមេវ តព្ពិនាសុប្បាទនំ។ **ត**ន្តិ ខីណជាតី អព្ភញ្ញាសិន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥមេ បការា ឥត្ថំ, តព្ភាវោ ឥត្ថត្តំ, តទត្ថាយ។ **ទស្សេន្តោ**តិ និគមនវសេន ទស្សេន្តោតិ។

វិជ្ជាត្តយកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## ឧបាសកត្តបដិវេទនាកថាវណ្ណនា

**១៥. អញ្ញាណ**ន្តិ **ធិ**-សទ្ទយោគេន សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ **បាទានី**តិ បាទេ។ **យសសា**តិ បរិវារេន។ **កោតូហលច្ឆមេ**តិ កោតូហលេ អច្ឆរេ ច។ **អយ**ន្តិ អមិក្កន្ត-សទ្ទោ។ នយិទំ អាមេឌិតវសេន ទ្វិក្ខត្តុំ, អថ ខោ អត្ថទ្វយវសេនាតិ ទស្សេន្តោ **អថ វា**តិអាទិមាហ។ អវិសេសេន អត្ថសាមញ្ញេន និប្ផន្នោ អភិក្កន្តន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, ទេសនាបសាទាទិវិសេសាបេក្ខាយបិ តថេវ តិដ្ឋតិ បុព្ពេ និប្ផន្នត្តាតិ អាហ "អភិក្កន្តំ... បេ.... បសាទោ"តិ។ **អធោមុខឋបិតំ** កេនចិ។ **ហេដ្ឋាមុខជាតំ** សយមេវ។ **បរិយាយេហី**តិ បការេហិ, អវស្សបគ្គាទិបដិបាទកការណេហិ វា។

គមុជាតុស្ស ទ្វិកម្មកត្តាភាវា គោតមំ សរណន្តិ ឥទំ បទទ្វយម្បិ ន ឧបយោគវចនំ។ អបិ ច ខោ បុរិមមេវ, បច្ឆិមំ បន បច្ចត្តវចនន្តិ ទស្សេតុំ "គោតមំ សរណន្តិ គច្ឆាមី"តិ វុត្តំ។ តេន ច ឥតិ-សទ្ទោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោតិ ទស្សេតិ។ **អឃស្សា**តិ អឃតោ បាបតោ។ **តាតា**តិ ហិ បទំ អបេក្ខិត្វា និស្សក្កស្សេវ យុត្តត្តា។ **អធិគតមគ្គេ សច្ឆិកតនិរោធេ**តិ បទទ្វយេនាបិ ផលដ្ឋា ឯវ ទស្សិតា, ន មគ្គដ្ឋាតិ ទស្សេន្តោ "យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានេ ចា"តិ អាហ។ **វិត្ថារោ**តិ ឥមិនា "យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី"តិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤) វុត្តបទំ សង្គណ្ហាតិ។ **អនេជ**ន្តិ និត្តណ្ហំ។ **អប្បដិកូល**ន្តិ អវិរោធត្តាទិបទតោ អវិរុទ្ធសុចិ បណីតំ វា។ វាចាយ បគុណីកត្តព្ពតោ, បកដ្ឋេហិ សទ្ទត្ថគុណេហិ យោគតោ វា **បគុណំ។ សំហតោ**តិ យដិតោ សមេតោ ។ **យុគ្គា**តិ យេសុ បុរិសយុគេសូតិ សម្ពន្ធោ។ **អដ្ឋ ច បុគ្គលធម្មទសា តេ**តិ តេ អដ្ឋ បុគ្គលា អរិយធម្មស្ស ទិដ្ឋត្តា ធម្មទសា។

**សរណ**ន្តិអាទីសុ អយំ សង្ខេបត្ថោ – ភយហឹសនាទិអត្ថេន រតនត្តយំ **សរណំ** នាម, តទេវ មេ រតនត្តយំ តាណំ លេណំ បរាយណន្តិ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាទិគុណវសេន តប្បរាយណតាការប្បវត្តោ ចិត្តុប្បាទោ **សរណគមនំ** នាម។ យថាវុត្តេន ឥមិនា ចិត្តុប្បាទេន សមន្នាគតោ **សរណំ គច្ឆតិ** នាម។ ឯតស្ស ច សរណគមនស្ស លោកិយលោកុត្តរវសេន ទុវិធោ បភេទោ។ តត្ថ លោកុត្តរំ សរណគមនទូបក្កិលេសសមុច្ឆេទេន មគ្គក្ខណេយេវ សិជ្ឈតិ។ លោកិយសរណគមនំ ចតុធា បវត្តតិ អហំ អត្តានំ ពុទ្ធស្ស បរិច្ចជាមីតិអាទិនា អត្តនិយ្យាតនេន, យថាវុត្តតប្បរាយណតាយ, សិស្សភាវូបគមនេន, បណិបាតេន ចាតិ។ សព្ពត្ថាបិ ចេត្ថ សេដ្ឋទក្ខិណេយ្យភាវវសេនេវ

សរណគមនំ ហោតិ, ន ញាតិភយាចរិយាទិវសេនាតិ វេទិតព្វំ។ ឯវំ ញាតិអាទិវសេន តិក្ខត្តុំ វន្ទតោ សរណំ ន ភិជ្ជតិ, ទក្ខិណេយ្យភាវេន អញ្ញំ វន្ទតោ សរណំ ភិជ្ជតិ។ លោកិយស្ស សរណគមនស្ស និព្ពានប្បត្តិនិយមំ សទិសផលំ សរណគតស្ស អនាគតេ និព្ពានប្បត្តិនិយមតោ។ សព្ពលោកិយសម្បត្តិសមធិគមោ បន អបាយទុក្ខាទិសមតិក្កមោ ច អានិសំសផលំ។ តីសុ វត្ថូសុ ចស្ស សំសយមិច្ឆាញាណាទិ សំកិលេសោ។ ភេទោបិស្ស សាវជ្ជានវជ្ជវសេន ទុវិធោ។ តត្ថ បឋមោ មិច្ឆាទិដ្ឋិបុព្ពកេហិ តិក្ខត្តុំបណិបាតាទីហិ ហោតិ, សោ ច អនិដ្ឋផលត្តា សាវជ្ជោ។ អនវជ្ជោ បន កាលកិរិយាយ ហោតិ។ លោកុត្តរសរណគមនស្ស សព្ពថា សំកិលេសោ វា ភេទោ វា នត្ថីតិ វេទិតព្វំ។

**កោ ឧបាសកោ**តិអាទិ ឧបាសកត្តសរូបការណាទិបុច្ឆា។ តត្ថ យោ គហដ្ឋោ មនុស្សោ វា អមនុស្សោ វា វុត្តនយេន តិសរណំ គតោ, អយំ **ឧបាសកោ**។ យោ ច សរណគមនាទិកិរិយាយ រតនត្តយំ ឧបាសនតោ “ឧបាសកោ”តិ វុច្ចតិ។ បញ្ច វេរមណិយោ ចស្ស **សីលំ**។ បញ្ចមិច្ឆាវាណិជ្ជាទិបាបាជីវំ បហាយ ធម្មេន សមេន ជីវិតកប្បនមស្ស **អាជីវោ**។ អស្សទ្ធិយទុស្សីលតាទយោ ឧបាសកត្តស្ស **វិបត្តិ,** តទភាវោ **សម្បត្តី**តិ វេទិតព្វា។

***វិហារគ្គេនា***តិ ឱវរកាទិវសេនដ្ឋានកោដ្ឋាសេន។ **អជ្ឈភាវ**ន្តិ អស្មី អហនិ បវត្តំ បសាទាទឹ។ កាយវិញ្ញត្តិហេតុកោ សរីរាវយវោ **កាយង្គំ**។ វចីវិញ្ញត្តិហេតុកំ ឱដ្ឋជិវ្ហាទិ **វាចង្គំ។ អចោបេត្វា**តិ អចាលេត្វា។ ឯតេន ច វចីបវត្តិយា បុព្ពភាគេ ឋានករណានំ ចលនបច្ចយោ វាយោធាតុយា វិការាការោ វិសុំ កាយវិញ្ញត្តិ ន ហោតិ, តេន វិសុំ វិញ្ញាបេតព្ពស្ស អធិប្បាយស្ស អភាវា វចីវិញ្ញត្តិយមេវ សង្គយ្ហតិ តទុបការត្តា។ យថា កាយេន កាយកណ្ឌយនាទីសុ សទ្ទប្បត្តិហេតុភូតោ បឋវីធាតុយា អាការវិការោ វិសុំ អធិប្បាយស្ស អវិញ្ញាបនតោ វចីវិញ្ញត្តិ ន ហោតិ, ឯវមេយម្បីតិ ទស្សេតិ។ អធិប្បាយវិញ្ញាបនតោ ហេតា វិញ្ញត្តិយោ នាម ជាតា, ន កេវលំ វាយុបថវីនំ ចលនសទ្ទប្បត្តិបច្ចយភូតវិការាការមត្តតាយ។ ឯវញ្ច ពហិទ្ធា រុក្ខាទីសុ ចលនសទ្ទប្បត្តិបច្ចយានំ យថាវុត្តប្បការានំ វិការាការានំ អវិញ្ញត្តិតា សមត្ថិតា ហោតីតិ វេទិតព្វា។ កេចិ **វាចង្គ**ន្តិ “ហោតុ សាធូ”តិ ឯវមាទិវាចាយ អវយវន្តិអាទី វទន្តិ, តំ អចោបេត្វាតិ ឥមិនា ន សមេតិ។ **ខន្តី ធារេត្វា**តិ អនុមតី បវត្តេត្វា។ “ខន្តី ធារេត្វា”តិបិ បាឋោ, ពហិ អនិក្ខមនវសេន គណ្ហិត្វាតិ អត្ថោ។ **បដិមុខោ**តិ ភគវតិ បដិនិវត្តមុខោ, តេនាហ “អបក្កមិត្វា”តិ។

**១៦**. យាចធាតុស្ស ទ្វិកម្មកត្តា “ភគវា វស្សាវាសំ យាចិតោ”តិ វុត្តំ។ **សុសស្សកាលេបី**តិ វុត្តមេវត្ថំ បាកដំ កាតុំ “អតិសមគ្ឃេបី”តិ វុត្តំ។ អតិវិយ អប្បគ្ឃេបិ យទា កិញ្ចិទេវ ទត្វា ពហុំ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណំ គណ្ហន្តិ, តាទិសេ កាលេបីតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខមានា**តិ យាចមានា។ **វុត្តសស្ស**ន្តិ វបិតសស្សំ។ **តត្ថា**តិ វេរញ្ជាយំ, ឯតេន “វុត្តំ សលាកា ឯវ ហោតិ ឯត្ថាតិ សលាកាវុត្តា”តិ វិសេសនស្ស បរនិបាតេន និព្ពចនំ ទស្សេតិ។ អថ វា “សព្ពំ សស្សំ សលាកាមត្តមេវ វុត្តំ និព្ពត្តំ សម្បន្នំ ឯត្ថាតិ សលាកាវុត្តា”តិបិ និព្ពចនំ ទដ្ឋព្វំ, តេនាហ “សលាកា ឯវ សម្បជ្ជតី”តិ។ “សលាកាយ វុត្តំ ជីវិកា ឯតិស្សន្តិ សលាកាវុត្តា”តិបិ និព្ពចនំ ទស្សេតុំ **សលាកាយ វា**តិអាទិ វុត្តំ។ **ធញ្ញករណដ្ឋានេ**តិ ធញ្ញមិននដ្ឋានេ។ **វណ្ណជ្ជក្ខ**ន្តិ កហាបណបរិក្ខកំ។

**ឧញ្ឆេន បគ្គហេនា**តិ ឯត្ថ **បគ្គហេនា**តិ បត្តេន, តំ គហេត្វាតិ អត្ថោ។ បគ្គយ្ហតិ ឯតេន ភិក្ខាតិ ហិ បគ្គហោ, បត្តោ។ តេនាហ **បគ្គហេន យោ ឧញ្ឆោ**តិអាទិ។ អថ វា **បគ្គហេនា**តិ គហណេន, ឧញ្ឆត្ថាយ គហេតព្ពោ បត្តោតិ សិជ្ឈតីតិ អាហ “បត្តំ គហេត្វា”តិ។

គង្គាយ ឧត្តរទិសាបទេសោ ឧត្តរាបថោ, សោ និវាសោ ឯតេសំ, តតោ វា អាគតាតិ ឧត្តរាបថកា, តេនាហ **ឧត្តរាបថវាសិកា**តិអាទិ។ “ឧត្តរាហកា”តិបិ បាឋោ, សោ ឯវ អត្ថោ និរុត្តិនយេន។ **មន្ទិរ**ន្តិ អស្សសាលំ។ “មន្ទុរ”ន្តិបិ លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ សា ច មន្ទិរា យស្មា បរិមណ្ឌលាការេន ពហុវិធា ច កតា, តស្មា “អស្សមណ្ឌលិកាយោ”តិ វុត្តា។

គង្គាយ ទក្ខិណាយ ទិសាយ ទេសោ ទក្ខិណាបថោ, តត្ថ ជាតា មនុស្សា **ទក្ខិណាបថមនុស្សា**។ ពុទ្ធំ មមាយន្តិ មមេវាយន្តិ គណ្ហនសីលា **ពុទ្ធមាមកា,** ឯវំ សេសេសុបិ។ **ឯវ**ន្តិ បច្ឆា វុត្តនយេន អត្ថេ គយ្ហមានេ។ **បដិវីស**ន្តិ កោដ្ឋាសំ។ **តទុបិយ**ន្តិ តទនុរូបំ តប្បហោនកំ។ **លទ្ធា**តិ លភិត្វា នោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “លទ្ធោ”តិ វា បាឋោ, ឧបដ្ឋាកគង្គានំ នេវ លភិន្តិ អត្ថោ។ ញាតិ ច បសត្ថគមគុណយោគតោ សេដ្ឋោ ចាតិ **ញាតិសេដ្ឋោ។ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ អយមេវ បតិរូបោ**តិ អាមិសស្ស ទុល្លភកាលេសុ បរិកថោភាសាទី អកត្វា បរមសល្លេខវុត្តិយា អាជីវសុទ្ធិយំ ឋត្វា ភគវតោ អធិប្បាយានុគុណំ អាមិសំ វិចារេន្តេន នាម ញាតិសិនេហយុត្តេន អរិយសាវកេនេវ កាតុំ យុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

**មារាវដ្ដនាយា**តិ មារេន កតចិត្តបរិវដ្ដនេន, ចិត្តសម្មោហនេនាតិ អត្ថោ។ **តម្បី**តិ ឧត្តរកុរុំ វា តិទសបុរំ វា អាវដ្ដេយ្យ។

> “ផុស្សស្សាហំ បាវចនេ, សាវកេ បរិភាសយិំ;
> យវំ ខាទថ ភុញ្ជថ, មា ច ភុញ្ជថ សាលយោ”តិ។ (អប. ថេរ ១.៣៩.៨៨) –

**អបទានេ** វុត្តស្ស អកុសលស្ស តទា ឱកាសកតត្តា។ **និពទ្ធទានស្សា**តិ “ទស្សាមា”តិ វាចាយ និយមិតទានស្ស។ **អប្បិតវត្តស្សា**តិ កាយេន អតិហរិត្វា ទិន្នវត្ថុនោបិ។ **វិសហតី**តិ សក្កោតិ។ **សង្ខេបេនា**តិ នីហារេន។ **ព្យាមប្បភាយា**តិ សមន្តតោ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច អសីតិហត្ថមត្តេ ឋានេ ឃនីភូតាយ ឆព្ពណ្ណាយ បភាយ, យតោ ឆព្ពណ្ណរំសិយោ តទ្បាកតោ មាតិកាយោ វិយ និក្ខមិត្វា ទសសុ ទិសាសុ ធាវន្តិ, សា យស្មា ព្យាមមត្តា វិយ ខាយតិ, តស្មា “ព្យាមប្បភា”តិ វុច្ចតិ។ យស្មា អនុព្យញ្ជនានិ ច បច្ចេកំ ភគវតោ សរីរេ បភាសម្បត្តិយុត្តា អាកាសេ ចន្ទសូរិយាទយោ វិយ វិភាតា វិរោចន្តិ, តស្មា តានិ ព្យាមប្បភាយ សហ កេនចិ អនភិភវនីយានិ វុត្តានិ។

**អនត្ថសញ្ហិតេ**តិ ឃាតាបេក្ខំ សាមិអត្ថេ ភុម្មវចនំ, តេនាហ “តាទិសស្ស វចនស្ស ឃាតោ”តិ។ អត្ថោ ធម្មទេសនាយ ហេតុ ឧប្បជ្ជតិ ឯត្ថ, ធម្មទេសនាទិកោ វា អត្ថោ ឧប្បជ្ជតិ ឯតាយាតិ **អដ្ឋុប្បត្តិ**, បច្ចុប្បន្នវត្ថុ។

**ឯកំ គហេត្វា**តិ ធម្មទេសនាសិក្ខាបទបញ្ញត្តិសង្ខាតេសុ ទ្វីសុ ធម្មទេសនាការណំ គហេត្វា។ **រត្តិច្ឆេទោ វា**តិ សត្តាហករណីយវសេន គន្ត្វា ពហិ អរុណុដ្ឋាបនវសេន វុត្ថោ, ន វស្សច្ឆេទវសេន តស្ស វិសុំ វុច្ចមានត្តា។ ឯតេន ច វស្សច្ឆេទបច្ចយេ សត្តាហករណីយេន គមនំ អនុញ្ញាតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ន កិស្មិញ្ចី**តិ កិស្មិញ្ចិ គុណេ សម្ភាវនាវសេន ន មញ្ញន្តិ។ **បច្ឆា សីលំ អធិដ្ឋហេយ្យាមា**តិ អាជីវហេតុ សន្តគុណប្បកាសនេន អាជីវវិបត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អតិមញ្ញិស្សតី**តិ អវមញ្ញិស្សតិ។

**១៧**. “អាយស្មាតិ បិយវចនមេត”ន្តិ ឧច្ចនីចជនសាមញ្ញវសេន វត្វា បុន ឧច្ចជនាវេណិកវសេនេវ ទស្សេន្តោ “គរុគារវសប្បតិស្សាធិវចន”ន្តិ អាហ។ តត្ថ សហ បតិស្សយេន និស្សយេនាតិ **សប្បតិស្សោ**, សនិស្សយោ, តស្ស គរុគុណយុត្តេសុ គារវវចនន្តិ អត្ថោ។ ឥធ បន វចនមេវ អធិវចនំ។ **បប្បដកោជ**ន្តិ អាទិកប្បេ ឧទកូបរិ បឋមំ បថវីភាវេន សញ្ជាតំ នវនីតបិណ្ឌសទិសំ ឧទកេបិ ឧប្បិលនសភាវំ អវិលីយនកំ អតិសិនិទ្ធមធុរំ អនេកយោជនសហស្សពហលំ រសាតលសង្ខាតំ បថវោជំ។ យំ អាទិកប្បិកេហិ មនុស្សេហិ រសតណ្ហាយ គហេត្វា ភុញ្ជមានំ តេសំ កម្មពលេន ឧបរិភាគេ កក្ខឡភាវំ អាបជ្ជិត្វា ហេដ្ឋា បុរិមាការេនេវ ឋិតំ, យស្ស ច ពលេន អយំ មហាបថវី សបព្ពតសមុទ្ទកាននា ហេដ្ឋាឧទកេ អនិមុជ្ជមានា អវិកិរិយមានា កុល្លបរិ វិយ និច្ចលា តិដ្ឋតិ, តំ បថវីសារមណ្ឌន្តិ អត្ថោ, តេនាហ **បថវីមណ្ឌោ**តិអាទិ។ **សម្បន្ន**ន្តិ មធុររសេន ឧបេតំ, តេនាហ “សាទុរស”ន្តិ។ **ឧបបន្នផលោ**តិ ពហុផលោ។ “និម្មក្ខិក”ន្តិ វត្វា បុន “និម្មក្ខិកណ្ឌ”ន្តិ មក្ខិកណ្ឌានម្បិ អភាវំ ទស្សេតិ។ **យេ បថវីនិស្សិតា បាណា, តេ តត្ថ សង្កាមេស្សាមី**តិ ឯត្ថ មនុស្សាមនុស្សតិរច្ឆានគតិត្តីនម្បិ ហត្ថសង្កាមនេ កឹ អនាមាសទោសោ ន ហោតីតិ? ន ហោតិ, កស្មា? “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, ឥទ្ធិមស្ស ឥទ្ធិវិសយេ”តិ (បារា. ១៥៩) វចនតោ, តេនេវ ភគវាបិ អនាមាសទោសំ អទស្សេត្វា “វិបល្លាសម្បិ សត្តា បដិលភេយ្យុ”ន្តិ អាហ, ឧទ្ទកោ **គាមោ**។ មហន្តោ សាបណោ **និគមោ**។ **បទវីតិហារផនា**តិ បទនិក្ខេបេន។

### វិនយបញ្ញត្តិយាចនកថាវណ្ណនា

**១៨**. ***វិនយបញ្ញត្តិយា* មូលតោ បភុតី**តិ បារាជិកាទិគរុកានំ, តទញ្ញេសញ្ច សិក្ខាបទានំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសក្កមេន យេភុយ្យេន អបញ្ញត្តតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សព្ពេន សព្ពំ អបញ្ញត្តតាយ។ តេនេវ ថេរោ ភគវន្តំ “សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេយ្យ ឧទ្ទិសេយ្យ បាតិមោក្ខ”ន្តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេន សហ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិំ យាចិ។ **ខន្ធកេ** ហិ អានន្ទត្ថេរាទីនំ បព្ពជ្ជតោ បុរេតរមេវ រាហុលភទ្ទស្ស បព្ពជ្ជាយ “ន, ភិក្ខវេ, អននុញ្ញាតោ មាតាបិតូហិ បុត្តោ បព្ពាជេតព្ពោ, យោ បព្ពាជេយ្យ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ១០៥) បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ ទិស្សតិ។ ឥធេវ អដ្ឋកថាយម្បិ “សាមម្បិ បចនំ…បេ…. ន វដ្ដតី”តិ ច, “រត្តិច្ឆេទោ វស្សច្ឆេទោ វា ន កតោ”តិ ច វុត្តត្តា បុព្ពេ សាមបាកាទិបដិក្ខេបោ អត្ថីតិ បញ្ញាយតិ។ ឯវំ កតិបយសិក្ខាបទានំ បញ្ញត្តិសព្ភាវេបិ អបញ្ញត្តបារាជិកាទិកេ សន្ធាយ “ន តាវ, សារិបុត្ត, សត្ថា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតី”តិ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ បុថុត្តារម្មណតោ បដិនិវត្តិត្វា សម្មទេវ ឯការម្មណេ ចិត្តេន លីនោ បដិសល្លីនោ នាមាតិ អាហ “ឯកីភាវំ គតស្សា”តិ, ចិត្តវិវេកំ គតស្សាតិ អត្ថោ។ **ចិរ**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។

**សោឡសវិធាយ បញ្ញាយា**តិ មជ្ឈិមនិកាយេ **អនុបទសុត្តន្តទេសនាយំ** “មហាបញ្ញោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ បុថុបញ្ញោ ហាសបញ្ញោ ជវនបញ្ញោ តិក្ខបញ្ញោ និព្ពេធិកបញ្ញោ”តិ អាគតា ឆ បញ្ញា ច នវានុបុព្ពវិហារសមាបត្តិបញ្ញា ច អរហត្តមគ្គបញ្ញា ចាតិ ឯវំ សោឡសវិធេន អាគតាយ បញ្ញាយ។ យេសំ ពុទ្ធានំ សាវកា សុទ្ធាវាសេសុ សន្ទិស្សន្តិ, តេយេវ លោកេ បាកដាតិ វិបស្សីអាទយោវ ឥធ ឧទ្ធដា, ន ឥតរេ បុព្ពពុទ្ធា។ តេនេវ **អាដានាដិយសុត្តេ** (ទី. និ. ៣.២៧៥ អាទយោ) ទេវាបិ អត្តនោ បាកដានំ តេសញ្ញេវ គហណំ អកំសុ, នាញ្ញេសន្តិ វេទិតព្ពំ។

១៩. **កិលាសុនោ**តិ អប្បោស្សុក្កា បយោជនាភាវេន និរុស្សាហា អហេសុំ, ន អាលសិយេន, តេនាហ **ន អាលសិយកិលាសុនោ**តិអាទិ។ **និទ្ទោសតាយា**តិ កាយវចីវីតិក្កមសមុដ្ឋាបកទោសាភាវា។ បាណំ ន ហនេ ន ចាទិន្នមាទិយេតិអាទិនា (សុ. និ. ៤០២) ឱវាទសិក្ខាបទានំ វិជ្ជមានត្តា វុត្តំ **សត្ថាបត្តិក្ខន្ធវសេនា**តិអាទិ។ ឆន្នំ ឆន្នំ វស្សានំ ឱសានទិវសំ អបេក្ខិត្វា “សកឹ សកិ”ន្តិ វុត្តត្តា តទបេក្ខមេត្ថ សាមិវចនំ។ សកលជម្ពុទីបេ សព្ពោបិ ភិក្ខុសង្ឃោ ឧបោសថំ អកាសីតិ សម្ពន្ធោ។

**ខន្តី បរម**ន្តិអាទីសុ តិតិក្ខាសង្ខាតា ខន្តិ សត្តសង្ខារេហិ និព្ពត្តានិដ្ឋាខមនកិលេសតបនតោ **បរមំ តបោ** នាម។ វានសង្ខាតាយ តណ្ហាយ និក្ខន្តត្តា **និព្ពានំ** សព្ពធម្មេហិ **បរមំ** ឧត្តមន្តិ ពុទ្ធា វទន្តិ។ យថាវុត្តខន្តិយា អភាវេន បាណវធំ វា ឆេទនតាឡនាទី វា ករោន្តោ **បរូបឃាតី** បរស្សហរណបរទារាតិក្កមនាទីហិ មុសាបេសុញ្ញផរុសាទីហិ ច បរំ **វិហេឋយន្តោ** ច ពាហិតបាបតាយ អភាវេន បព្ពជិតោ វា សមិតបាបតាយ អភាវេន សមណោ វា ន ហោតីតិ អត្ថោ។ សីលសំវរេន សព្ពបាបស្ស អនុប្បាទនំ លោកិយសមាធិវិបស្សនាហិ កុសលស្ស ឧបសម្បាទនំ និប្ផាទនំ សព្ពេហិ មគ្គផលេហិ អត្តនោ ចិត្តស្ស បរិសោធនំ បភស្សរភាវករណំ យំ, ឯតមេតំ ពុទ្ធានំ **សាសនំ** អនុសិដ្ឋិ។ **អនុបវាទោ**តិ វាចាយ កស្សចិ អនុបវទនំ។ **អនុបឃាតោ**តិ កាយេន កស្សចិ ឧបឃាតាករណំ វុត្តាវសេសេ ច បាតិមោក្ខសង្ខាតេ សីលេ អត្តានំ សំវរណំ។ ភត្តស្មឹ មត្តញ្ញុតាសង្ខាតអាជីវបារិសុទ្ធិបច្ចយសន្និស្សិតសីលសមាយោគោ ឥមិនា ឥន្ទ្រិយសំវរោ បន្តសេនាសនសង្ខាតំ អរញ្ញវាសំ ឥមិនា បកាសិតេ ចតុបច្ចយសន្តោសភាវនារាមតាសង្ខាតមហាអរិយវំសេ បតិដ្ឋានញ្ច អធិចិត្តសង្ខាតេ លោកិយលោកុត្តរសមាធិម្ហិ តទុប្បាទនវសេន **អាយោគោ** អនុយោគោ ច យំ, ឯតមេតំ ពុទ្ធានំ អនុសិដ្ឋីតិ យោជនា។

“យាវ សាសនបរិយន្តា”តិ អាណាបាតិមោក្ខស្ស អភាវតោ វុត្តំ។ បរិនិព្ពានតោ បន ឧទ្ធំ ឱវាទបាតិមោក្ខុទ្ទេសោបិ នត្ថេវ, ពុទ្ធា ឯវ ហិ តំ ឧទ្ទិសន្តិ, ន សាវកា។ **បឋមពោធិយ**ន្តិ ពោធិតោ វីសតិវស្សបរិច្ឆិន្នេ កាលេ, **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** បន “បញ្ចចត្តាលីសាយ វស្សេសុ អាទិតោ បន្នរស វស្សានិ បឋមពោធី”តិ វុត្តំ, **សិក្ខាបទបញ្ញត្តិកាលតោ បន បភុតិ អាណាបាតិមោក្ខមេវ ឧទ្ទិសន្តី**តិ ឥទំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសក្កមេនេវ បរិបុណ្ណំ កត្វា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិកាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អដ្ឋានំ អនវកាសោ**តិ យថាក្កមំ ហេតុបច្ចយបដិក្ខេបវសេន ការណបដិក្ខេបោ។ **យ**ន្តិ យេន ការណេន។ **អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយា**តិ អលជ្ជីបុគ្គលេហិ វោមិស្សតាយ អសុទ្ធាយ បរិសាយ, ន កេវលំ ពុទ្ធានញ្ញេវ អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ អយុត្តោ, អថ ខោ សាវកានម្បិ។ ចោទនាសារណាទិវសេន បន សោធេត្វា សំវាសករណំ សាវកានញ្ញេវ ភារោ, ពុទ្ធា បន សិក្ខាបទានិ បញ្ញបេត្វា ឧបោសថាទិករណវិធានំ សិក្ខាបេត្វា វិស្សជ្ជេន្តិ, ចោទនាសារណាទីនិ ន ករោន្តិ, តេនេវ ភគវា អសុទ្ធាយ បរិសាយ បាតិមោក្ខំ អនុទ្ទិសិត្វា សកលរត្តឹ តុណ្ហីភូតោ និសីទិ។ ភិក្ខូ ច ភគវតោ អធិប្បាយំ ញត្វា អសុទ្ធបុគ្គលំ ពាហិ នីហរិំសុ។ តស្មា សាវកានម្បិ អសុទ្ធាយ បរិសាយ ញត្វា ឧបោសថាទិសង្ឃកម្មករណំ ព្រហ្មចរិយន្តរាយករណំ វិនា ន វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។

**សម្មុខសាវកាន**ន្តិ ពុទ្ធានំ សម្មុខេ ធរមានកាលេ បព្ពជិតានំ សព្ពន្តិមានំ សាវកានំ។ ឧឡារាតិសយជោតនត្ថំ “ឧឡារុឡារភោគាទិកុលវសេន វា”តិ បុន ឧឡារសទ្ទគ្គហណំ កតំ។ អាទិ-សទ្ទេន ឧឡារមជ្ឈត្តអនុឡារាទីនំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ តេ បច្ឆិមា សាវកា អន្តរធាបេសុន្តិ សម្ពន្ធោ។

អបញ្ញត្តេបិ សិក្ខាបទេ យទិ សាវកា សមានជាតិអាទិកា សិយុំ, អត្តនោ កុលានុគតគន្ថំ វិយ ភគវតោ វចនំ ន នាសេយ្យុំ។ យស្មា បន សិក្ខាបទញ្ច ន បញ្ញត្តំ, ឥមេ ច ភិក្ខូ ន សមានជាតិអាទិកា, តស្មា វិនាសេសុន្តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ **យស្មា ឯកនាមា...បេ.... តស្មា អញ្ញមញ្ញំ វិហេឋេន្តា**តិអាទិ វុត្តំ។ ចិរដ្ឋិតិកវារេ បន សាវកានំ នានាជច្ចាទិភាវេ សមានេបិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា បរិបុណ្ណតាយ សាសនស្ស ចិរប្បវត្តិ វេទិតព្ពា។ យទិ ឯវំ កស្មា សព្ពេបិ ពុទ្ធា សិក្ខាបទានិ ន បញ្ញបេន្តីតិ? យស្មា ច សាសនស្ស ចិរប្បវត្តិយា ន កេវលំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយេវ ហេតុ, អថ ខោ អាយតឹ ធម្មវិនយំ គហេត្វា សាវកេហិ វិនេតព្ពបុគ្គលានំ សម្ភវោបិ, តស្មា តេសំ សម្ភវេ សតិ ពុទ្ធា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តិ, នាសតីតិ បរិបុណ្ណបញ្ញត្តិយេវ វេនេយ្យសម្ភវស្សាបិ សូចនតោ សាសនស្ស ចិរប្បវត្តិយា ហេតុ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ បាឡិយំ **សហស្សំ ភិក្ខុសង្ឃំ...បេ.... ឱវទតី**តិ ឯត្ថ សហស្សសង្ខ្យាបរិច្ឆិន្នោ

សង្ខ្យា សហស្សា សហស្សិលោកធាតូតិអាទីសុ (ទី. និ. ២.១៨) វិយ។ តំ សហស្សំ ភិក្ខុសង្ឃន្តិ យោជនា។ សហស្ស សទ្ទស្ស ឯកវចនន្តតាយ “ភិក្ខុសហស្សស្សា”តិ វត្វា អវយវាបេក្ខាយ “ឱវទិយមានាន”ន្តិ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

**អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តានិ វិមុច្ចឹសូ**តិ ឯត្ថ **អាសវេហី**តិ កត្តុអត្ថេ ករណវចនំ។ **ចិត្តានី**តិ បច្ចត្តពហុវចនំ។ **វិមុច្ចឹសូ**តិ កម្មសាធនំ។ តស្មា អាសវេហិ កត្តុភូតេហិ អនុបាទាយ អារម្មណករណវសេន អគ្គហេត្វា ចិត្តានិ វិមោចិតានីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ **តេសញ្ហិ ចិត្តានី**តិអាទិ។ **យេហិ អាសវេហី**តិ ឯត្ថាបិ កត្តុអត្ថេ ឯវ ករណវចនំ។ **វិមុច្ចឹសូ**តិ កម្មសាធនំ។ **តេ**តិ អាសវា។ **តានី**តិ ចិត្តានិ, ឧបយោគពហុវចនញ្ចេតំ។ **វិមុច្ចឹសូ**តិ កត្តុសាធនំ, វិមោចេសុន្តិ អត្ថោ។ **អគ្គហេត្វា វិមុច្ចឹសូ**តិ អារម្មណវសេន តានិ ចិត្តានិ អគ្គហេត្វា អាសវា តេហិ ចិត្តេហិ មុត្តវន្តោ អហេសុន្តិ អត្ថោ។ អថ វា **អាសវេហី**តិ និស្សក្កវចនំ, **វិមុច្ចឹសូ**តិ កត្តុសាធនំ។ តស្មា កញ្ចិ សង្ខតធម្មំ តណ្ហាទិវសេន អនុបាទិយិត្វា ចិត្តានិ វិមុត្តវន្តានិ អហេសុន្តិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **បុរិមវចនាបេក្ខ**ន្តិ អញ្ញតរស្មិំ ភឹសនកេ វនសណ្ឌេតិ វុត្តវចនស្ស អបេក្ខនំ តស្មិំ បុរិមវចនេតិ ឯវំ អបេក្ខនន្តិ អត្ថោ, តេនាហ **យំ វុត្ត**ន្តិអាទិ។ ភឹសនស្ស ភយស្ស កតំ ករណំ កិរិយា ភឹសនកតំ, តស្មិំ ភឹសនកិរិយាយាតិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “ភឹសនកិរិយាយា”តិ។ ភឹសយតីតិ ភឹសនោ, សោវ ភឹសនកោ, តស្ស ភាវោ “ភឹសនកត្ត”ន្តិ វត្តព្ពេ ត-ការស្ស លោបំ កត្វា វុត្តន្តិ បការន្តរេន អត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អថ វា**”តិអាទិ។ **ពហុតរានំ សត្តានំ វា**តិ យេភុយ្យេនាតិ បទស្ស អត្ថទស្សនំ។ តេន ច យោ កោចីតិ បទស្សាបិ យោ យោ បវិសតីតិ វិច្ឆាវសេន នានត្ថេន អត្ថោ គហេតព្ពោតិ ទស្សេតិ, យោ យោ បវិសតិ, តេសុ ពហុតរានន្តិ អត្ថសម្ភវតោ។

**និគមន**ន្តិ បកតេ អត្ថេ យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស ឧបសំហារោ។ អយញ្ហេត្ថ និគមនក្កមោ – យា ហិ, សារិបុត្ត, វិបស្សីអាទីនំ តិណ្ណំ ពុទ្ធានំ អត្តនោ បរិនិព្ពានតោ ឧបរិ បរិយត្តិវសេន វិនេតព្ពានំ បុគ្គលានំ អភាវេន តេសំ អត្ថាយ វិត្ថារតោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយំ កិលាសុតា អប្បោស្សុក្កតា, យា ច ឧបនិស្សយសម្បន្នានំ វេនេយ្យានំ ចេតសា ចេតោ បរិច្ច ភឹសនកវនសណ្ឌេបិ គន្ត្វា ឱវទន្តានំ តេសំ មគ្គផលុប្បាទនត្ថាយ ធម្មទេសនាយ ឯវ អកិលាសុតា សឧស្សាហតា, ន វិត្ថារតោ ធម្មវិនយទេសនាយ, អយំ ខោ, សារិបុត្ត, ហេតុ, អយំ បច្ចយោ, យេន វិបស្សីអាទីនំ តិណ្ណំ ពុទ្ធានំ ព្រហ្មចរិយំ ន ចិរដ្ឋិតិកំ អហោសីតិ។ **បុរិសយុគវសេនា**តិ បុរិសានំ យុគំ បវត្តិកាលោ, តស្ស វសេន, បុរិសវសេនាតិ អត្ថោ។ **សព្ពបច្ឆិមកោ**តិ បរិនិព្ពានទិវសេ បព្ពជិតោ **សុភទ្ទ**សទិសោ។ **សតសហស្សំ សដ្ឋិមត្តានិ ច វស្សសហស្សានី**តិ ឥទំ ភគវតោ ជាតិតោ បដ្ឋាយ វុត្តំ, ពោធិតោ បដ្ឋាយ បន គណិយមានំ ឩនំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ទ្វេយេវា**តិ ធរមានេ ភគវតិ ឯកំ, បរិនិព្ពុតេ ឯកន្តិ ទ្វេ ឯវ បុរិសយុគានិ។

**២០-១. អសម្មុណន្តេនា**តិ អបាបុណន្តេន។ **កោ អនុសន្ធី**តិ បុរិមកថាយ ឥមស្ស កោ សម្ពន្ធោតិ អត្ថោ។ **យំ វុត្ត**ន្តិ យំ យាចិតន្តិ អត្ថោ។ **យេសូ**តិ វីតិក្កមធម្មេសុ។ **នេស**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអាសវានំ។ **តេ**តិ វីតិក្កមធម្មា។ ញាតិយេវ បិតាមហបិតុបុត្តាទិវសេន បរិវដ្ដនតោ បរិវដ្ដោតិ **ញាតិបរិវដ្ដោ។ លោកាមិសភូត**ន្តិ លោកបរិយាបន្នំ ហុត្វា កិលេសេហិ អាមសិតព្ពតោ លោកាមិសភូតំ។ **បព្ពជ្ជាសង្ខេបេនេវា**តិ ទសសិក្ខាបទទានាទិបព្ពជ្ជាមុខេន។ **ឯត**ន្តិ មេថុនាទីនំ អករណំ។ **ថាម**ន្តិ សិក្ខាបទបញ្ញាបនសាមត្ថិយំ។ **សញ្ញវិ**ន្តិ សុក្កច្ឆវិ បកតិច្ឆវិ, សុន្ទរច្ឆវិ វា។ **សេស**ន្តិ សេសបទយោជនទស្សនំ។ ឥទានិ អត្ថយោជនំ ទស្សេន្តោ អាហ **អយំ វា ហេត្ថា**តិអាទិ។ តត្ថ **វា**-សទ្ទោ អវធារណោ។ **ហិ**-សទ្ទោ បសិទ្ធិយំ, អយមេវ ហេត្ថាតិ អត្ថោ។ អថ សត្ថាតិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេតិ “តទា សត្ថា”តិ។ **រោបេត្វា**តិ ផាលិតដ្ឋានេ និន្នំ មំសំ សមំ វឌ្ឍេត្វា។ **សកេ អាចរិយកេ**តិ អត្តនោ អាចរិយភាវេ, អាចរិយកម្មេ វា។

**វិបុលភាវេនា**តិ ពហុភាវេន។ **អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជមានា**តិ អនុបាយេន អភិនិវិសមានា, វិបរីតតោ ជានមានាតិ អត្ថោ។ **រសេន រសំ សំសន្ទិត្វា**តិ អនវជ្ជសភាវេន សាវជ្ជសភាវំ សម្មិស្សេត្វា។ **ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយ**ន្តិ ឧគ្គតធម្មំ ឧគ្គតវិនយញ្ច, យថា ធម្មោ ច វិនយោ ច វិនស្សិស្សតិ, ឯវំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ឥមស្មឹ អត្ថេ**តិ ឥមស្មឹ សង្ខ្យាធិការេ។ **បភស្សរោ**តិ បភាសនសីលោ។ **ឯវំនាមោ ឯវំគោត្តោ**តិ សោយមាយស្មា សោតាបន្នោតិនាមគោត្តេន សមន្នាគតោ, អយំ វុច្ចតិ សោតាបន្នោតិ បកតេន សម្ពន្ធោ។ **អវិនិបាតធម្មោ**តិ ឯត្ថ **ធម្ម**-សទ្ទោ សភាវវាចី, សោ ច អត្ថតោ អបាយេសុ ខិបនកោ ទិដ្ឋិអាទិអកុសលធម្មោ ឯវាតិ អាហ **“យេ ធម្មា”**តិអាទិ។ ឥទានិ សភាវវសេនេវ អត្ថំ ទស្សេតុំ **វិនិបតនំ វា**តិអាទិ វុត្តំ។ **និយតោ**តិ សត្តភវព្ភន្តរេ និយតក្ខន្ធបរិនិព្ពានោ។ តស្ស ការណមាហ “សម្ពោធិបរាយណោ”តិ។

**២២. អនុធម្មតា**តិ លោកុត្តរធម្មានុគតោ សភាវោ។ **បវារណាសង្គហំ ទត្វា**តិ “អាគាមិនិយា បុណ្ណមិយា បវារេស្សាមា”តិ អនុមតិទានវសេន ទត្វា, បវារណំ ឧក្កឌ្ឍិត្វាតិ អត្ថោ, ឯតេន នយេន កេនចិ បច្ចយេន

បវារណុក្កឌ្ឍនំ កាតុំ វដ្ដតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **មាគសិរស្ស បឋមទិវសេ**តិ ចន្ទមាសវសេន វុត្តំ, អបរកត្តិក បុណ្ណមាយ អនន្តរេ បាដិបទទិវសេតិ អត្ថោ។ **ផុស្សមាសស្ស បឋមទិវសេ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទញ្ច និទស្សនមត្តំ វេនេយ្យានំ អបរិបាកំ បដិច្ច ផុស្សមាសតោ បរញ្ច ឯកទ្វិតិចតុមាសម្បិ តត្ថេវ វសិត្វា សេសមាសេហិ ចារិកាយ បរិយោសាបនតោ។ **ទសសហស្សចក្កវាឡេ**តិ ឥទំ ទេវព្រហ្មានំ វសេន វុត្តំ។ មនុស្សា បន ឥមស្មឹយេវ ចក្កវាឡេ ពោធនេយ្យា ហោន្តិ។ ឥតរចក្កវាឡេសុ បន មនុស្សានំ ឥមស្មឹ ចក្កវាឡេ ឧប្បត្តិយា ឆន្ទុប្បាទនត្ថំ អនន្តម្បិ ចក្កវាឡំ ឱលោកេត្វា តទនុគុណានុសាសនី បាដិហារិយំ ករោន្តិយេវ។

**អាយាមា**តិ ឯត្ថ **អា**-សទ្ទោ អាគច្ឆាតិ ឥមិនា សមានត្ថោតិ អាហ “អាគច្ឆ យាមា”តិ, ឯហិ គច្ឆាមាតិ អត្ថោ។ **សុវណ្ណរសបិញ្ជរាហី**តិ វិលីនសុវណ្ណជលំ វិយ បិញ្ជរាហិ សុវណ្ណវណ្ណាហីតិ អត្ថោ។ **បាឡិយំ** និមន្តិត ម្ហាតិអាទីសុ “និមន្តិតា វស្សំវុត្ថា អម្ហា”តិ ច, “និមន្តិតា វស្សំវុត្ថា អត្ថា”តិ ច សម្ពន្ធោ។

**យន្តិ** ទេយ្យធម្មជាតំ, យំ កិញ្ចីតិ អត្ថោ។ **នោ នត្ថី**តិ អម្ហាកំ នត្ថិ, នោតិ វា ឯតស្ស វិវរណំ នត្ថីតិ។ **ឯត្ថា**តិ យាវវាសេ។ **តន្តិ** តំ ការណំ, កិច្ចំ វា។ **កុតោ**តិ កតរហេតុតោ។ **យន្តិ** យេន ការណេន, កិច្ចេន វា។ ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេ ឯត្ថាតិ ឥមស្ស វិវរណំ **ឥមស្មឹ តេមាសព្ភន្តរេ**តិ។ **តន្តិ** តំ ទេយ្យធម្មំ។

**តត្ថ ចា**តិ កុសលេ។ តិក្ខវិសទភាវាបាទនេន **សមុត្តេជេត្វា។ វស្សេត្វា**តិ អាយតឹ វាសនាភាគិយំ ធម្មរតនវស្សំ ឱតារេត្វា។ **យំ ទិវស**ន្តិ យស្មឹ ទិវសេ។

**២៣. បត្តុណ្ណបត្តបដេ ចា**តិ បត្តុណ្ណបដេ ចីនបដេ ច។ **តុម្ហានី**តិ ចម្មមយតេលភាជនានិ។ **អនុពន្ធិត្វា**តិ អនុបគមនំ កត្វា។ **អភិវន្ត**-សទ្ទោ ឥធ អភិរុចិបរិយាយោតិ អាហ “**យថាជ្ឈាសយ**”ន្តិអាទិ។ **សោរេយ្យាទីនិ** មហាមណ្ឌលចារិកាយ មគ្គភូតានិ សោរេយ្យនគរាទីនិ។ **បយាគបតិដ្ឋាន**ន្តិ គង្គាយ ឯកស្ស តិត្ថវិសេសស្សាបិ, តំសមីបេ គាមស្សាបិ នាមំ។ **សមន្តបាសាទិកាយា**តិ សមន្តតោ សព្ពសោ បសាទំ ជនេតីតិ សមន្តបាសាទិកា, តស្សា។

យេ បន បការេ សន្ធាយ “សមន្តតោ”តិ វុច្ចតិ, តេ បការេ វិត្ថារេត្វា ទស្សេតុំ **តត្រិទ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “សមន្តបាសាទិកា”តិ យា សំវណ្ណនា វុត្តា, តត្រ តស្សំ សមន្តបាសាទិកាយំ សមន្តបសាទិកភាវេ ឥទំ វក្ខមានគាថាវចនំ ហោតីតិ យោជនា។ ពាហិរនិទានអព្ភន្តរនិទានសិក្ខាបទនិទានានំ វសេន **និទានប្បភេទទីបនំ** វេទិតព្ពំ។ “ថេរវាទប្បកាសនំ វត្ថុប្បភេទទីបន”ន្តិបិ វទន្តិ។ “សិក្ខាបទានំ បច្ចុប្បន្នវត្ថុប្បភេទទីបន”ន្តិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ សិក្ខាបទនិទានន្តិ បន វេសាលីអាទិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ការណភូតទេសវិសេសោ វេទិតព្ពោ។ **ឯត្ថា**តិ សមន្តបាសាទិកាយ។ សម្បស្សតំ វិញ្ញូនន្តិ សម្ពន្ធោ, តស្មា អយំ សមន្តបាសាទិកាត្វេវ បវត្តាតិ យោជេតព្ពា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ១. បារាជិកកណ្ឌោ

## ១. បឋមបារាជិកំ

### សុទិន្នភាណវារវណ្ណនា

**២៤**. វិក្កាយិកភណ្ឌស្ស វិក្កិណនំ ឥណទានញ្ច **ភណ្ឌប្បយោជនំ** នាម។ ឯវំ បយោជិតស្ស មូលស្ស សហ វឌ្ឍិយា គហណវាយាមោ **ឧទ្ធារោ** នាម។ **អសុកទិវសេ ទិន្នន្តិ**អាទិនា បមុដ្ឋស្ស សតុប្បាទនាទិ **សារណំ** នាម។ **ចតុព្ពិធាយា**តិ ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិសមណានំ វសេន, ភិក្ខុអាទីនំ វា វសេន ចតុព្ពិធាយ។ **ទិស្វានស្ស ឯតទហោសីតិ** ហេតុអត្ថេ អយំ ទិស្វាន-សទ្ទោ អសមានកត្តុកត្តា, យថា ឃតំ បិវិត្វា ពលំ ហោតីតិ, ឯវមញ្ញត្ថាបិ ឯវរូបេសុ។ **ភព្ពកុលបុត្តោ**តិ ឧបនិស្សយមត្តសភាវេន វុត្តំ, ន បច្ឆិមភវិកតាយ។ តេនេវស្ស មាតាទិអកល្យាណមិត្តសមាយោគេន កតវីតិក្កមនំ និស្សាយ ឧប្បន្នវិប្បដិសារេន អធិគមន្តរាយោ ជាតោ។ បច្ឆិមភវិកានំ បុព្ពពុទ្ធុប្បាទេសុ លទ្ធព្យាករណានំ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ។ តេនេវ **អង្គុលិមាល**ត្ថេរាទយោ អកុសលំ កត្វាបិ អធិគមសម្បន្នា ឯវ អហេសុន្តិ។ **ចរិមកចិត្តន្តិ** ចុតិចិត្តំ។ សង្ខំ វិយ លិខិតំ ឃំសិត្វា ធោវិតំ សង្ខលិខិតន្តិ អាហ **ធោត**តច្ឆាទិ។ **អជ្ឈាវសតា**តិ អធិ-សទ្ទយោគេន អគារន្តិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ "អគារមជ្ឈេ"តិ។ កសាយរសរត្តានិ កាសាយានីតិ អាហ "កសាយរសបីតតាយា"តិ។ កសាយតោ និព្ពត្តតាយ ច ហិ រសោបិ "កសាយរសោ"តិ វុច្ចតិ។

**២៦**. យទា ជានាតិ-សទ្ទោ ពោធនត្ថោ ន ហោតិ, តទា តស្ស បយោគេ សប្បិនោ ជានាតិ មធុនោ ជានាតីតិអាទីសុ វិយ ករណត្ថេ សាមិវចនំ សទ្ទសត្ថវិទូ ឥច្ឆន្តីតិ អាហ "កិញ្ចិ ទុក្ខេន នានុភោសី"តិ។ កេនចិ ទុក្ខេន នានុភោសីតិ អត្ថោ, កិញ្ចីតិ ឯត្ថាបិ ហិ ករណត្ថេ សាមិវចនស្ស លោបោ កតោ, តេនេវ វក្ខតិ "វិកប្បទ្វយេបិ បុរិមបទស្ស ឧត្តរបទេន សមានវិភត្តិលោបោ ទដ្ឋព្ពោ"តិ។ យទា បន ជានាតិ-សទ្ទោ សរណត្ថោ ហោតិ, តទា មាតុ សរតីតិអាទីសុ វិយ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ សទ្ទសត្ថវិទូ វទន្តីតិ អាហ "អថ វា កិញ្ចិ ទុក្ខំ នស្សរតីតិ អត្ថោ"តិ, កស្សចិ ទុក្ខស្ស អននុភូតតាយ នស្សរតីតិ អត្ថោ។ **វិកប្បទ្វយេបីតិ** អនុភវនសរណត្ថវសេន វុត្តេ ទុតិយតតិយវិកប្បទ្វយេ។ **បុរិមបទស្សា**តិ កិញ្ចីតិ បទស្ស។ **ឧត្តរបទេនា**តិ ទុក្ខស្សាតិបទេន។ សមានាយ សាមិវចនភូតាយ វិភត្តិយា "កស្សចិ ទុក្ខស្សា"តិ វត្តព្ពេ "កិញ្ចិ ទុក្ខស្សា"តិ លោបោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **មរណេនបិ មយំ តេ**តិ ឯត្ថ **តេ**តិ បទស្ស សហត្ថេ ករណវសេនបិ អត្ថំ ទស្សេតុំ **តយា វិយោគំ វា បាបុណិស្សាមា**តិ អត្ថន្តរំ វុត្តំ។

**២៨**. **គន្ធព្ពា** នាម គាយនកា។ **នដា** នាម រង្គនដា។ **នាដកា** លង្ឃនកាទយោ។ សុខូបករណេហិ អត្តនោ បរិចរណំ ករោន្តោ យស្មា លឡន្តោ កីឡន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេ **លឡា**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទានប្បទានាទីនី**តិ ឯត្ថ និច្ចទានំ **ទានំ** នាម, វិសេសទានំ **បទានំ** នាម, **អាទិ**-សទ្ទេន សីលាទីនិ សង្គណ្ហាតិ។

**៣០**. **ចុទ្ទស ភត្តានី**តិ សង្ឃភត្តំ ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនំ សលាកំ បក្ខិកំ ឧបោសថិកំ បាដិបទិកំ អាគន្តុកំ គមិកំ គិលានំ គិលានុបដ្ឋាកំ វិហារ-ធុរ-វារភត្តន្តិ ឥមានិ ចុទ្ទស ភត្តានិ។ ឯត្ថ ច សេនាសនាទិបច្ចយត្តយ និស្សិតេសុ អារញ្ញកង្គាទិបធានង្គានំ គហណវសេន សេសធុតង្គានិបិ គហិតានេវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **វជ្ជីនន្តិ** វជ្ជីរាជូនំ។ **វជ្ជីសូ**តិ ជនបទាបេក្ខំ ពហុវចនំ, វជ្ជីនាមកេ ជនបទេតិ អត្ថោ។ បញ្ចកាមគុណាយេវ ឧបភុញ្ជិតព្ពតោ បរិភុញ្ជិតព្ពតោ ច **ឧបភោគបរិភោគា**, ឥត្ថិវត្ថាទីនិ ច តទុបករណានីតិ អាហ **"យេហិ តេស"**ន្តិអាទិ។ **ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតិកត្តា**តិ សេសធុតង្គបរិវារិតេន ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតិកធុតង្គេន សមន្នាគតត្តា, តេនាហ "សបទានចារំ ចរិតុកាមោ"តិ។

**៣១**. **ទោសា**តិ រត្តិ។ តត្ថ អភិវុត្ថំ បរិវុសិតំ **អាភិទោសិកំ**, អភិទោសំ វា បច្ចូសកាលំ គតោ បត្តោ អតិក្កន្តោ អាភិទោសិកោ, តេនាហ **ឯករត្តាតិក្កន្តស្ស វា**តិអាទិ។

**៣២**. **ឧទកកញ្ជិយ**ន្តិ បានីយបរិភោជនីយឧទកញ្ច យាគុ ច។ **តថា**តិ សមុច្ចយត្ថេ។**អនោកប្បនំ** អសទ្ទហនំ, **អមរិសនំ** អសហនំ។

**៣៤**. **តទ្ទិតលោប**ន្តិ បិតាមហតោ អាគតំ "បេតាមហ"ន្តិ វត្តព្ពេ តទ្ធិតបច្ចយនិមិត្តស្ស ឯ-ការស្ស លោបំ កត្វាតិ អត្ថោ។ យេសំ សន្តកំ ធនំ គហិតំ, តេ **ឥណាយិកា។ បលិពុទ្ធោ**តិ 'មា គច្ឆ មា ភុញ្ជា'តិអាទិនា

កតាវរណោ, បិឡិតោតិ អត្ថោ។

**៣៥**. **អត្តនា**តិ សយំ។ សបតិនោ ធនសាមិនោ ឥទំ **សាបតេយ្យំ**, ធនំ។ តទេវ **វិភវោ**។

**៣៦**. **ភិជ្ជន្តី**តិ អគហិតបុព្ពា ឯវ ភិជ្ជន្តិ។ **ទិន្នាបិ បដិសន្ធី**តិ បិតរា ទិន្នំ សុក្កំ និស្សាយ ឧប្បន្នស្ស សត្តស្ស បដិសន្ធិបិ តេន ទិន្នា នាម ហោតីតិ វុត្តំ។ សុក្កមេវ វា ឥធ បដិសន្ធិនិស្សយត្តា "បដិសន្ធី"តិ វុត្តំ, តេនាហ "ខិប្បំ បតិដ្ឋាតី"តិ។ ន ហិ បិតុ សំយោគក្ខណេយេវ សត្តស្ស ឧប្បត្តិនិយមោ អត្ថិ សុក្កមេវ តថា បតិដ្ឋាន និយមតោ។ សុក្កេ បន បតិដ្ឋិតេ យាវ សត្ត ទិវសានិ, អឌ្ឍមាសមត្តំ វា, តំ គព្ភសណ្ឋានស្ស ខេត្តមេវ ហោតិ មាតុ មំសស្ស លោហិតលេសស្ស សព្ពទាបិ វិជ្ជមានត្តា។ បុព្ពេបិ បញ្ញត្តសិក្ខាបទានំ សព្ភាវតោ **អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**តិ ឥមស្ស បឋមបារាជិកសិក្ខាបទេ អដ្ឋបិតេតិ អត្ថោ វុត្តោ។ **ឯវរូប**ន្តិ ឯវំ គរុកសភាវំ, បារាជិកសង្ឃាទិសេសវត្ថុភូតន្តិ អត្ថោ, តេនាហ "អវសេសេ បញ្ចខុទ្ទកាបត្តិក្ខន្ធេ ឯវ បញ្ញបេសី"តិ។ យំ អាទីនវន្តិ សម្ពន្ធោ។ **កាយវិញ្ញត្តិចោបនតោ**តិ កាយវិញ្ញត្តិយា និព្ពត្តចលនតោ។

**តេនេវា**តិ អវធារណេន យានិ គព្ភគ្គហណការណានិ និវត្តិតានិ, តានិបិ ទស្សេតុំ **កឹ បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧភយេសំ ឆន្ទរាគវសេន កាយសំសគ្គោ វុត្តោ។ ឥត្ថិយា ឯវ ឆន្ទរាគវសេន នាភិបរាមសនំ វិសុំ វុត្តំ។ **សាមបណ្ឌិតស្ស** ហិ មាតា បុត្តុប្បត្តិយា សញ្ជាតាទរា នាភិបរាមសនកាលេ កាមរាគសមាកុលចិត្តា អហោសិ, ឥតរថា បុត្តុប្បត្តិយា ឯវ អសម្ភវតោ។ "សក្កោ ចស្សា កាមរាគសមុប្បត្តិនិមិត្តានិ អកាសី"តិបិ វទន្តិ, វត្ថុវសេន វា ឯតំ នាភិបរាមសនំ កាយសំសគ្គតោ វិសុំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **មាតង្គបណ្ឌិតស្ស** ទិដ្ឋមង្គលិកាយ នាភិបរាមសនេន មណ្ឌព្យស្ស និព្ពត្តិ អហោសិ។ **ចណ្ឌបជ្ជោតមាតុ** នាភិយំ វិច្ឆិកា ផរិត្វា គតា, តេន ចណ្ឌបជ្ជោតស្ស និព្ពត្តិ អហោសីតិ អាហ **ឯតេនេវ នយេនា**តិអាទិ។

**អយ**ន្តិ សុទិន្នស្ស បុរាណទុតិយិកា។ **យំ សន្ធាយា**តិ យំ អជ្ឈាចារំ សន្ធាយ។ **មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តី**តិ ឥមិនា សុក្កស្ស សម្ភវំ ទីបេតិ, **មាតា ច ឧតុនី ហោតី**តិ ឥមិនា សោណិតស្ស។ **គន្ធព្ពោ**តិ តត្រុបគោ សត្តោ អធិប្បេតោ, គន្តព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ, ត-ការស្ស ចេត្ថ ធ-ការោ កតោ។ អថ វា គន្ធព្ពា នាម វង្គនដា, តេ វិយ តត្រ តត្រ ភវេសុ នានាវេសគ្គហណតោ អយម្បិ "គន្ធព្ពោ"តិ វុត្តោ, សោ មាតាបិតូនំ សន្និបាតក្ខណតោ បច្ឆាបិ សត្តាហព្ភន្តរេ តត្រ ឧបបន្នោ "បច្ចុបដ្ឋិតោ"តិ វុត្តោ។ **គព្ភស្សា**តិ កលលរូបសហិតស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស។ តញ្ហិ ឥធ "គព្ភោ"តិ អធិប្បេតំ សា តេន គព្ភំ គណ្ហីតិអាទីសុ (បារា. ៣៦) វិយ។ អស្ស តំ អជ្ឈាចារន្តិ សម្ពន្ធោ។ **បាឡិយំ** និរព្ពុទោ វត ភោ ភិក្ខុសង្ឃោ និរាទីនវោតិ ឥមស្ស អនន្តរំ តស្មឹ ភិក្ខុសង្ឃេតិ អជ្ឈាហរិត្វា សុទិន្នេន...បេ.... អាទីនវោ ឧប្បាទិតោតិ យោជនា វេទិតព្ពា។ **ឥតិហា**តិ និបាតសមុទាយស្ស **ឯវ**ន្តិ ឥទំ អត្ថភវនំ។ **មុហុត្តេនា**តិ ឥទំ **ខណេនា**តិ បទស្ស វេវចនំ។ យាវ ព្រហ្មលោកា អព្ភុគ្គតោបិ ទេវានំ តាវ មហន្តោ សទ្ទោ តេសំ រូបំ វិយ មនុស្សានំ គោចរោ ន ហោតិ។ តស្មា បច្ឆា សុទិន្នេន វុត្តេ ឯវ ជានីសូតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៣៧**. **មគ្គព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គបទដ្ឋានំ សិក្ខត្តយមេវ ឧបចារតោ វុត្តំ តស្សេវ យាវជីវំ ចរិតព្ពត្តា។ **អវិប្បារិកោ**តិ ឧទ្ទេសាទីសុ អព្យាវដោ។ **វហច្ឆិន្នោ**តិ ឆិន្នបាទោ, ឆិន្នខន្ធោ វា។ **ចិន្តយី**តិ ឥមិនា **បជ្ឈាយី**តិ បទស្ស កិរិយាបទត្តំ ទស្សេតិ។ តេន "កិសោ អហោសិ...បេ.... បជ្ឈាយិ ចា"តិ ច-ការំ អានេត្វា បាឡិយោជនា កាតព្ពា។

**៣៨**. គណេ ជនសមាគមេ សន្និបាតនំ គណសង្គណិកា, សាវ បបញ្ចោ, តេន **គណសង្គណិកាបបញ្ចេន**។ **យស្សា**តិ យេ អស្ស។ **កថាផាសុកា**តិ វិស្សាសិកភាវេន ផាសុកកថា, សុខសម្ភាសាតិ អត្ថោ។ ឧបាទារូបំ ភូតរូបមុខេនេវ មន្ទនំ បីនេនញ្ច ហោតីតិ អាហ **បសាទ**ឥច្ចាទិ។ **ទានី**តិ និបាតោ ឥធ បន-សទ្ទត្ថេ វត្តតិ តក្កាលវាចិនោ ឯតរហិ-បទស្ស វិសុំ វុច្ចមានត្តាតិ អាហ "សោ បន ត្វ"ន្តិ។ នោ-សទ្ទោបិ នុ-សទ្ទោ វិយ បុច្ឆនត្ថោតិ អាហ "កច្ចិ នុ ត្វ"ន្តិ។ **តមេវា**តិ គិហិភាវបត្ថនាលក្ខណមេវ។ អនភិរតិមេវាតិ ឯវ-ការេន និវត្តិតាយ បន តទញ្ញាយ អនភិរតិយា វិជ្ជមានត្តំ ទស្សេតុំ **អធិកុសលាន**ន្តិអាទិ វុត្តំ, សមថវិបស្សនា **អធិកុសលា** នាម។ **ឥទំ បនា**តិអាទិ ឧបរិ វត្តព្ពវិសេសទស្សនំ។ **បរិយាយវចនមត្ត**ន្តិ សទ្ទត្ថកថនមត្តំ។

**តស្មិ**ន្តិ ធម្មេ, ឯវំ វិរាគាយ ទេសិតេ សតីតិ អត្ថោ។ **នាមា**តិ គរហាយំ។ **លោកុត្តរនិព្ពាន**ន្តិ វិរាគាយាតិអាទិនា វុត្តកិលេសក្ខយនិព្ពានតោ វិសេសេតិ។ ជាតឹ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកមានោ ឯវ មទជននដ្ឋេន មទោតិ **មានមទោ**។ "អហំ បុរិសោ"តិ បវត្តោ មានោ **បុរិសមទោ**។ "អសទ្ធម្មសេវនាសមត្ថតំ និស្សាយ មានោ, រាគោ ឯវ វា **បុរិសមទោ**"តិ កេចិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ពលមទាទី សង្គណ្ហាតិ។ **តេភូមកវដ្ដ**ន្តិ តីសុ ភូមីសុ កម្ម

កិលេសវិបាកា បវត្តនដ្ឋេន វដ្ដំ។ **វិវដ្ដតីតិ** វិគច្ឆតិ។ **យោនិយោ**តិ អណ្ឌជាទយោ, តា បន យវន្តិ តាហិ សត្តា អមិស្សិតាបិ សមានជាតិតាយ មិស្សិតា ហោន្តីតិ “យោនិយោ”តិ វុត្តា។

**ញាតតីរណបហានវសេនា**តិ ឯត្ថ លក្ខណាទិវសេន សប្បច្ចយនាមរូបបរិគ្គហោ **ញាតបរិញ្ញា** នាម។ កលាបសម្មសនាទិវសេន បវត្តា លោកិយវិបស្សនា **តីរណបរិញ្ញា** នាម។ អរិយមគ្គោ **បហានបរិញ្ញា** នាម។ ឥធ បន ញាតតីរណកិច្ចានម្បិ អសម្មោហតោ មគ្គក្ខណេ សិជ្ឈនតោ អរិយមគ្គមេវ សន្ធាយ តិវិធាបិ បរិញ្ញា វុត្តា, តេនេវ “លោកុត្តរមគ្គោវ កថិតោ”តិ វុត្តំ។ **កាមេសុ បាតព្យតាន**ន្តិ វត្ថុកាមេសុ បាតព្យតាសង្ខាតានំ សុភាទិអាការានំ តទាការគាហិកានំ តណ្ហានន្តិ អត្ថោ។ វិសយមុខេន ហេត្ថ វិសយិនោ គហិតា។ **តីសុ ឋានេសូ**តិ “វិរាគាយ ធម្មោ ទេសិតោ...បេ.... នោ សឧបាទានាយា”តិ ឯវំ វុត្តេសុ។

**៣៩. កលិសាសនារោបនត្ថាយា**តិ ទោសារោបនត្ថាយ។ កលីតិ កោធស្ស នាមំ, តស្ស សាសនំ កលិសាសនំ, កោធវសេន វុច្ចមានា គរហា។ អជ្ឈាចារោវ វីតិក្កមោ។ **សមណករណានំ ធម្មាន**ន្តិ សមណភាវករានំ ហិរោត្តប្បាទិធម្មានំ។ **បាឡិយំ** កថំ-សទ្ទយោគេន ន សក្ខិស្សសីតិ អនាគតវចនំ កតំ, “នាម-សទ្ទយោគេនា”តិបិ វទន្តិ។ **អតិវិយ ទុក្ខវិបាក**ន្តិ គហដ្ឋានំ នាតិសាវជ្ជម្បិ កម្មំ បព្ពជិតានំ ភគវតោ អាណាវីតិក្កមតោ ចេវ សមាទិន្នសិក្ខត្តយវិនាសនតោ ច មហាសាវជ្ជំ ហោតីតិ វុត្តំ។ ឧទកេ ភវំ ឱទកំ, ធោវនកិច្ចន្តិ អាហ **ឧទកកិច្ច**ន្តិអាទិ។ សមាបជ្ជិស្សសីតិ អនាគតវចនំ នាម-សទ្ទយោគេន កតន្តិ អាហ “នាម-សទ្ទេន យោជេតព្ព”ន្តិ។ ទុព្ភរតាទីនំ ហេតុភូតោ អសំវរោ ឥធ ទុព្ភរតាទិ-សទ្ទេន វុត្តោ ការណេ ការិយោបចារេនាតិ អាហ “ទុព្ភរតាទីនំ វត្ថុភូតស្ស អសំវរស្សា”តិ។ **អត្តា**តិ អត្តភាវោ។ **ទុព្ភរត**ន្តិ អត្តនា ឧបដ្ឋាកេហិ ច ទុក្ខេន ភរិតព្ពតំ។ សត្តេហិ កិលេសេហិ ច សង្គណនំ សមោធានំ សង្គណិកាតិ អាហ **គណសង្គណិកាយា**តិអាទិ។ **អដ្ឋកុសីតវត្ថុបារិបូរិយា**តិ ឯត្ថ កម្មំ កាតព្ពន្តិ ឯកំ, តថា អកាសិន្តិ, មគ្គោ គន្តព្ពោតិ អគមាសិន្តិ, នាលត្ថំ ភោជនស្ស បារិបូរិន្តិ, អលត្ថន្តិ, ឧប្បន្នោ មេ អាពាធោតិ, អចិរវុដ្ឋិតោ គេលញ្ញាតិ ឯកន្តិ ឥមានិ អដ្ឋ កុសីតវត្ថូនិ នាម។ ឯត្ថ ច កោសជ្ជំ កុសីត-សទ្ទេន វុត្តំ។ វិនាបិ ហិ ភាវជោតនបច្ចយំ ភាវត្ថោ វិញ្ញាយតិ យថា បដស្ស សុក្កន្តិ។ **សព្ពកិលេសាបចយភូតាយ វិវដ្ដាយា**តិ រាគាទិសព្ពកិលេសានំ អបចយហេតុភូតាយ និព្ពានាយ, និព្ពានត្ថន្តិ អត្ថោ។ **សំវរប្បហានបដិសំយុត្ត**ន្តិ សីលសំវរាទីហិ បញ្ចហិ សំវរេហិ ចេវ តទង្គប្បហានាទីហិ បញ្ចហិ បហានេហិ ច ឧបេតំ។ **អសុត្តន្ត វិនិពទ្ធ**ន្តិ តីសុ បិដកេសុ បាឡិសង្ខាតសុត្តន្តវសេន អរចិតំ, សង្គីតិការេហិ ច អនារោបិតំ, តេនាហ “បាឡិវិនិមុត្ត”ន្តិ។ តេន ច អដ្ឋកថាសុ យថានុរូបំ សង្គហិតន្តិ ទស្សេតិ។ ឯវរូបា ហិ បកិណ្ណកទេសនា អដ្ឋកថាយ មូលំ។ **ឱក្កន្តិកធម្មទេសនា** នាម តស្មឹ តស្មឹ បសង្គេ ឱតារេត្វា ឱតារេត្វា នានានយេហិ កថិយមានា ធម្មទេសនា, តេនាហ **ភគវា កិរា**តិអាទិ។ **បដិក្ខិបនាធិប្បាយា**តិ បញ្ញត្តម្បិ សិក្ខាបទំ “កិមេតេនា”តិ មទ្ទនចិត្តា។

**វុត្តត្ថវសេនា**តិ បតិដ្ឋាអធិគមុបាយវសេន។ **សិក្ខាបទវិភង្គេ** យា តស្មឹ សមយេ កាមេសុមិច្ឆាចារា អារតិ វិរតីតិអាទិនា (វិភ. ៧០៦) និទ្ទិដ្ឋវិរតិយោ ចេវ, យា តស្មឹ សមយេ ចេតនា សញ្ចេតនាតិអាទិនា (វិភ. ៧០៤) និទ្ទិដ្ឋចេតនា ច, កាមេសុមិច្ឆាចារា វិរមន្តស្ស ផស្សោ...បេ.... អវិក្ខេបោតិអាទិនា (វិភ. ៧០៥) និទ្ទិដ្ឋផស្សាទិធម្មា ច សិក្ខាបទន្តិ ទស្សេតុំ “អយញ្ច អត្ថោ សិក្ខាបទវិភង្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ”តិ វុត្តំ។ “យោ តត្ថ នាមកាយោ បទកាយោតិ ឥទំ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **នាមកាយោ**តិ នាមសមូហោ នាមបញ្ញត្តិយេវ, សេសានិបិ តស្សេវ វេវចនានិ។ **សិក្ខាកោដ្ឋាសោ**តិ វិរតិអាទយោ វុត្តា តប្បកាសកញ្ច វចនំ។

**អត្ថវសេ**តិ ហិតវិសេសេ អានិសំសវិសេសេ, តេ ច សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ហេតូតិ អាហ “ការណវសេ”តិ។ សុខវិហារាភាវេ សហជីវនស្ស អភាវតោ **សហជីវិតា**តិ សុខវិហារោវ វុត្តោ។ **ទុស្សីលបុគ្គលា**តិ និស្សីលា ទូសិតសីលា ច។ បារាជិកសិក្ខាបទប្បសង្គេ ហិ និស្សីលា អធិប្បេតា, សេសសិក្ខាបទបសង្គេ តេហិ តេហិ វីតិក្កមេហិ ខណ្ឌឆិទ្ទាទិភាវប្បត្តិយា ទូសិតសីលា អធិប្បេតា។ ឧភយេនបិ អលជ្ជិនោវ ឥធ “ទុស្សីលា”តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ សព្ពសិក្ខាបទានម្បិ ទស អត្ថវសេ បដិច្ចេវ បញ្ញត្តត្តា ឧបរិ ទុស្សីលបុគ្គលេ និស្សាយាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ, តេនេវ “យេ មង្កុតំ...បេ.... និគ្គហេស្សតី”តិ សព្ពសិក្ខាបទសាធារណវសេន អត្ថោ វុត្តោ។ តត្ថ **មង្កុត**ន្តិ និត្តេជតំ អធោមុខតំ។ **ធម្មេនា**តិអាទីសុ **ធម្មោ**តិ ភូតំ វត្ថុ។ **វិនយោ**តិ ចោទនា ចេវ សារណា ច។ **សត្ថុសាសន**ន្តិ ញត្តិសម្បទា ចេវ អនុសាវនសម្បទា ច។ **សន្ទិដ្ឋមានា**តិ សំសយំ អាបជ្ជមានា។ **ឧព្បាឡ្ហា**តិ បីឡិតា។ **ទុស្សីលបុគ្គលេ និស្សាយ ហិ ឧបោសថោ ន តិដ្ឋតិ, បវារណា ន តិដ្ឋតិ, សង្ឃកម្មានិ នប្បវត្តន្តិ, សាមគ្គី ន ហោតី**តិ តមិនា អលជ្ជីហិ សទ្ធឹ ឧបោសថាទិសកលសង្ឃកម្មំ កាតុំ ន វដ្ដតិ ធម្មបរិភោគត្តាតិ ទស្សេតិ។ ឧបោសថបវារណានំ និយតកាលិកតាយ ច អវស្សំ កត្តព្ពត្តា សង្ឃកម្មតោ វិសុំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **អកិត្តិ** គរហា។ **អយសោ** បរិវារហានិ។

**ចុទ្ទស ខន្ធកវត្តានិ** នាម **វត្តក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៣៥៦ អាទយោ) វុត្តានិ អាគន្តុកវត្តំ អាវាសិកគមិកអនុមោទនភត្តគ្គបិណ្ឌចារិកអារញ្ញកសេនាសនជន្តាឃរវច្ចកុដិឧបជ្ឈាយសទ្ធិវិហារិកអាចរិយអន្តេវាសិកវត្តន្តិ ឥមានិ ចុទ្ទស វត្តានិ, ឯតានិ ច សព្ពេសំ ភិក្ខូនំ សព្ពទា ច យថារហំ ចរិតព្ពានិ។ **ទ្វេ អសីតិ មហាវត្តានិ** បន តជ្ជនីយកម្មកតាទិកាលេយេវ ចរិតព្ពានិ, ន សព្ពទា។ តស្មា វិសុំ គណិតានិ។ តានិ បន "បារិវាសិកានំ ភិក្ខូនំ វត្តំ បញ្ញបេស្សាមី"តិ (ចូឡវ. ៧៥) អារភិត្វា "ន ឧបសម្បាទេតព្ពំ…បេ… ន ឆមាយ ចង្កមន្តេ ចង្កមេ ចង្កមិតព្ព"ន្តិ វុត្តាវសានានិ ឆសដ្ឋិ, តតោ បរំ "ន, ភិក្ខវេ, បារិវាសិកេន ភិក្ខុនា បារិវាសិកេន វុឌ្ឍតរេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ, មូលាយបដិកស្សនារហេន, មានត្តចារិកេន, មានត្តារហេន, អព្ភានារហេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ ឯកច្ឆន្នេ អាវាសេ វត្ថព្ព"ន្តិអាទិនា (ចូឡវ. ៨២) វុត្តវត្តានិ បកតត្តេន ចរិតព្ពេហិ អនញ្ញត្តា វិសុំ អគណេត្វា បារិវាសិកវុឌ្ឍតរាទីសុ បុគ្គលន្តរេសុ ចរិតព្ពត្តា តេសំ វសេន សម្បិណ្ឌេត្វា ឯកេកំ កត្វា គណិតានិ បញ្ចាតិ ឯកសត្តតិវត្តានិ ច ឧក្ខេបនីយកម្មកតវត្តេសុ ច វុត្តំ "ន បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោ អភិវាទនំ បច្ចុដ្ឋានំ…បេ… នហានេ បិដ្ឋិបរិកម្មំ សាទិតព្ព"ន្តិ (ចូឡវ. ៨៦) ឥទំ អភិវាទនាទីនំ អសាទិយនំ ឯកំ, "ន បកតត្តោ ភិក្ខុ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសេតព្ពោ"តិអាទីនិ (ចូឡវ. ៥១) ច ទសាតិ ឯវំ ទ្វាសីតិ វត្តានិ ហោន្តិ, ឯតេស្វេវ បន កានិចិ តជ្ជនីយកម្មាទិវត្តានិ កានិចិ បារិវាសិកាទិវត្តានីតិ អគ្គហិតគ្គហណេន ទ្វាសីតិយេវ។ អញ្ញត្ថ បន អដ្ឋកថាបទេសេ អប្បកំ ឩនមធិកំ វា គណនូបគំ ន ហោតីតិ អសីតិខន្ធកវត្តានីតិ អាគតំ។ អថ វា បុរិមេហិ ចុទ្ទសវត្តេហិ អសង្គហិតានិ វិនយាគតានិ សព្ពានិ វត្តានិ យថា ទ្វាសីតិ វត្តានិ, អសីតិ វត្តានិ ឯវ វា ហោន្តិ, តថា សង្គហេត្វា ញាតព្ពានិ។

**សំវរវិនយោ**តិ សីលសំវរោ សតិសំវរោ ញាណសំវរោ ខន្តិសំវរោ វីរិយសំវរោតិ បញ្ចវិធោបិ សំវរោ យថាសកំ សំវរិតព្ពានំ វិនេតព្ពានញ្ច កាយទុច្ចរិតាទីនំ សំវរណតោ សំវរោ, វិនយនតោ វិនយោតិ វុច្ចតិ។ **បហានវិនយោ**តិ តទង្គប្បហានំ វិក្ខម្ភនប្បហានំ សមុច្ឆេទប្បហានំ បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ និស្សរណប្បហានន្តិ បញ្ចវិធម្បិ បហានំ, យស្មា ចាគដ្ឋេន បហានំ, វិនយនដ្ឋេន វិនយោ, តស្មា "បហានវិនយោ"តិ វុច្ចតិ។ **សមថវិនយោ**តិ សត្ត អធិករណសមថា។ **បញ្ញត្តិវិនយោ**តិ សិក្ខាបទមេវ។ តម្បិ ហិ ភគវតោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយាវ អនុគ្គហិតំ ហោតិ តញ្ញាវេ ឯវ ភាវតោ។ សង្ខលិកនយំ កត្វា ទសក្ខត្តុំ យោជនញ្ច កត្វា យំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ បុរិមបុរិមបទស្ស អនន្តរបទេនេវ យោជិតត្តា អយោសង្ខលិកសទិសន្តិ "សង្ខលិកនយ"ន្តិ វុត្តំ។ ទសសុ បទេសុ ឯកមេកំ បទំ តទវសេសេហិ នវនវបទេហិ យោជិតត្តា "ឯកេកបទមូលិក"ន្តិ វុត្តំ។

**អត្ថសតំ ធម្មសត**ន្តិ ឯត្ថ យោ ហិ សោ **បរិវារេ** (បរិ. ៣៣៤) យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសូតិ អាទីកត្វា យំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, តំ វិនយានុគ្គហាយាតិ បរិយោសានំ ខណ្ឌចក្កវសេនេវ សង្ខលិកនយោ វុត្តោ, តស្មិំ ឯកមូលកនយេ អាគតពទ្ធចក្កនយេន យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សង្ឃសុដ្ឋូតិ ឥទម្បិ យោជេត្វា ពទ្ធចក្កេ កតេ បុរិមបុរិមានិ ទស ធម្មបទានិ, បច្ឆិមបច្ឆិមានិ ទស អត្ថបទានិ ចាតិ វីសតិ បទានិ ហោន្តិ។ ឯកមូលកនយេ បន ឯកស្មិំ វារេ នវេវ អត្ថបទានិ លព្ភន្តិ។ ឯវំ ទសហិ វារេហិ នវុតិ អត្ថបទានិ នវុតិ ធម្មបទានិ ច ហោន្តិ, តានិ សង្ខលិកនយេ វុត្តេហិ ទសហិ អត្ថបទេហិ ទសហិ ធម្មបទេហិ ច សទ្ធិំ យោជិតានិ យថាវុត្តំ អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច ហោន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ យំ បនេត្ថ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៣៩) សង្ខលិកនយេបិ ឯកមូលកនយេបិ បច្ចេកំ អត្ថសតស្ស ធម្មសតស្ស យោជនាមុខំ វុត្តំ, តំ តថា សិទ្ធេបិ អត្ថសតំ ធម្មសតន្តិ (បរិ. ៣៣៤) គាថាយ ន សមេតិ ទ្វេ អត្ថសតានិ ទ្វេ ធម្មសតានិ ចត្តារិ និរុត្តិសតានិ អដ្ឋ ញាណសតានីតិ វត្តព្ពតោ។ តស្មា ឥធ វុត្តនយេនេវ អត្ថសតំ ធម្មសតន្តិ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ **ទ្វេ ច និរុត្តិសតានី**តិ អត្ថជោតិកានំ និរុត្តីនំ វសេន និរុត្តិសតំ, ធម្មភូតានំ និរុត្តីនញ្ច វសេន និរុត្តិសតន្តិ ទ្វេ និរុត្តិសតានិ។ **ចត្តារិ ច ញាណសតានី**តិ អត្ថសតេ ញាណសតំ, ធម្មសតេ ញាណសតំ, ទ្វីសុ និរុត្តិសតេសុ ទ្វេ ញាណសតានីតិ ចត្តារិ ញាណសតានិ។ **អតិរេកានយនត្ថោ**តិ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោ។

បឋមបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

សុទិន្នភាណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**មក្កដីវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**៤០. បចុរត្ថេ ហិ វត្តមានវចន**ន្តិ ឯកទា បដិសេវិត្វា បច្ឆា អនោរមិត្វា ទិវសេ ទិវសេ សេវនិច្ឆាយ វត្តមានត្តា សេវនាយ អភាវក្ខណេបិ ឥហ មល្លា យុជ្ឈន្តីតិអាទីសុ វិយ អព្ពោច្ឆិន្នតំ ពាហុល្លវុត្តិតញ្ច ឧបាទាយ បដិសេវតីតិ វត្តមានវចនំ កតន្តិ អត្ថោ។ **អាហិណ្ឌន្តា**តិ វិចរន្តា។

**៤១**. **សហោឌ្ឍគ្គហិតោ**តិ សភណ្ឌគ្គហិតោ, អយមេវ វា បាឋោ។ **តំ សិក្ខាបទំ តថេវ ហោតី**តិ មនុស្សាមនុស្សាទិបុគ្គលវិសេសំ កិញ្ចិ អនុបាទិយិត្វា សាមញ្ញតោ “យោ បន ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិ (បារា. ៣៩) វុត្តត្តា មនុស្សាមនុស្សតិរច្ឆានគតានំ ឥត្ថិបុរិសបណ្ឌកឧភតោព្យញ្ជនានំ តីសវិធេបិ មគ្គេ មេថុនំ សេវន្តស្ស តំ សិក្ខាបទំ មូលច្ឆេជ្ជករំ ហោតិ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ ឯតេន យំ អនុបញ្ញត្តិមូលបញ្ញត្តិយា ឯវ អធិប្បាយប្បកាសនវសេន សុពោធត្ថាយ វត្ថុវសេន បវត្តានំ វិសេសត្ថជោតកវសេនាតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ **អាមសនំ** អាមដ្ឋមត្តំ។ តតោ ទឡ្ហតរំ **ផុសនំ។ ឃដ្ដនំ** បន តតោ ទឡ្ហតរំ កត្វា សរីរេន សរីរស្ស សង្ឃដ្ដនំ។ **តំ សព្ពម្បី**តិ អនុរាគេន បវត្តិតំ ទស្សនាទិសព្ពម្បិ។

**៤២**. **បាណាតិបាតា**ទិសចិត្តកសិក្ខាបទានំ **សុរាបានា**ទិអចិត្តកសិក្ខាបទានញ្ច (បាចិ. ៣២៦ អាទយោ) ឯកេនេវ លក្ខណវចនេន លោកវជ្ជតំ ទស្សេតុំ “យស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជំ នាមា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ **សចិត្តកបក្ខេ**តិ ឥទំ កិញ្ចាបិ អចិត្តកសិក្ខាបទំ សន្ធាយេវ វត្តុំ យុត្តំ តស្សេវ សចិត្តកបក្ខសម្ភវតោ, តថាបិ សចិត្តកសិក្ខាបទានម្បិ អសញ្ចិច្ច ចង្កមនាទីសុ លោកេ បាណឃាតវោហារសម្ភវេន អចិត្តកបក្ខំ បរិកប្បេត្វា ឧភិន្នម្បិ សចិត្តកាចិត្តកសិក្ខាបទានំ សាធារណវសេន “សចិត្តកបក្ខេ”តិ វុត្តំ។ ឥតរថា សចិត្តកសិក្ខាបទានំ ឥមស្មិំ វាក្យេ លោកវជ្ជតាលក្ខណំ ន វុត្តំ សិយា។ “សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវា”តិ វុត្តេ បន សចិត្តកសិក្ខាបទានំ ចិត្តំ អកុសលមេវ, ឥតរេសំ សចិត្តកបក្ខេយេវ អកុសលនិយមោ, ន អចិត្តកបក្ខេ។ តត្ថ បន យថាសម្ភវំ កុសលំ វា សិយា, អកុសលំ វា, អព្យាកតំ វាតិ អយមត្ថោ សាមត្ថិយតោ សិជ្ឈតីតិ វេទិតព្ពំ។ **សចិត្តកបក្ខេ**តិ វត្ថុវីតិក្កមវិជាននចិត្តេន សចិត្តកបក្ខេតិ គហេតព្ពំ, ន បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេន តថា សតិ សព្ពសិក្ខាបទានម្បិ លោកវជ្ជតាបសង្គតោ។ “បដិក្ខិត្តមិទំ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ ជានន្តស្ស ហិ បណ្ណត្តិវជ្ជេបិ អនាទរិយវសេន បដិឃចិត្តមេវ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ឥទំ វាក្យំ និរត្ថកមេវ សិយា សព្ពសិក្ខាបទានិបិ លោកវជ្ជានីតិ ឯត្តកមត្តស្សេវ វត្តព្ពតាបសង្គតោ។

ឯត្ថ ច សចិត្តកបក្ខេយេវ ចិត្តំ អកុសលន្តិ និយមស្ស អកតត្តា សុរាបានាទីសុ អចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលំ ន ហោតេវាតិ ន សក្កា និយមេតុំ, កេវលំ បន សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ, ន កុសលាទីតិ ឯវមេត្ថ និយមោ សិជ្ឈតិ, ឯវញ្ច សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តានម្បិ អកុសលចិត្តេនេវ បានំ គន្ធវណ្ណកាទិភាវំ អជានិត្វា លិម្បន្តីនំ ភិក្ខុនីនំ វិនាបិ អកុសលចិត្តេន លិម្បនញ្ច, ឧភយត្ថាបិ អាបត្តិសម្ភវោ ច សមត្ថិតោ ហោតិ។ យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៤២) “សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ វចនតោ អចិត្តកស្ស វត្ថុអជាននវសេន អចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ អយំ និយមោ នត្ថីតិ វិញ្ញាយតី”តិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ ។ អចិត្តកេសុ ហិ តេវសសុ លោកវជ្ជេសុ សុរាបានស្សេវ អចិត្តកបក្ខេបិ អកុសលចិត្តនិយមោ, ន ឥតរេសំ ទ្វាទសន្នំ អកុសលាទិចិត្តេនាបិ អាបជ្ជិតព្ពតោ។ យំ បន ឯវំ កេនចិ អនិច្ឆមានំ សទ្ទតោបិ អបតីយមានមិមំ និយមំ បរាធិប្បាយំ កត្វា ទស្សេតុំ “យទិ ហិ អចិត្តកស្ស អចិត្តកបក្ខេបិ ចិត្តំ អកុសលមេវ សិយា, សចិត្តកបក្ខេតិ ឥទំ វិសេសនំ និរត្ថកំ សិយា”តិអាទិ វុត្តំ, តំ និរត្ថកមេវ ឯវំ និយមស្ស កេនចិ អនធិប្បេតត្តា។ ន ហិ កោចិ សទ្ទសត្ថវិទូ និយមំ ឥច្ឆតិ, យេន សចិត្តកបក្ខេតិ ឥទំ វិសេសនំ និរត្ថកំ សិយាតិអាទិ វុត្តំ ភវេយ្យ, កិន្តុ សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ, អចិត្តកបក្ខេ បន ចិត្តំ អនិយតំ អកុសលមេវ វា សិយា, កុសលាទីសុ វា អញ្ញតរន្តិ ឯវមេវ ឥច្ឆតិ។ តេន **សចិត្តកបក្ខេ**តិ វិសេសនម្បិ សាត្ថកំ សិយា។ អចិត្តកសិក្ខាបទានំ សចិត្តកបក្ខេសុ អកុសលនិយមេន លោកវជ្ជតា ច សិជ្ឈតិ។ តេសុ ច សុរាបានស្សេវ អចិត្តកបក្ខេបិ លោកវជ្ជតា អកុសលចិត្តតា ច, ឥតរេសំ បន សចិត្តកបក្ខេ ឯវាតិ វាទោបិ ន វិរុជ្ឈតីតិ ន កិញ្ចេត្ថ អនុបបន្នំ នាម។

យំ បនេត្ថ “សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្ស...បេ.... វិនាបិ អកុសលចិត្តេន អាបត្តិសម្ភវតោ...បេ.... សុរាបានាទិអចិត្តកសិក្ខាបទានំ លោកវជ្ជតា ន សិយា”តិអាទិ វុត្តំ។ យញ្ច តមត្ថំ សាធេតុំ **គណ្ឋិបទេសុ** អាគតវចនំ ទស្សេត្វា ពហុំ បបញ្ចិតំ, តំ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ អដ្ឋកថាហិ វិរុទ្ធត្តា។ តថា ហិ “វត្ថុអជាននតាយ ចេត្ថ អចិត្តកតា វេទិតព្ពា អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា”តិ វុត្តំ។ យញ្ចេតស្ស “សចិត្តកបក្ខេ អកុសលេនេវ បាតព្ពតោ លោកវជ្ជតា”តិ វុត្តំ អដ្ឋកថាវចនំ, តំ ន សុន្ទរំ។ “សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវា”តិ សព្ពេសំ លោកវជ្ជានំ ឥធេវ បារាជិកដ្ឋកថាយ សាមញ្ញតោ វត្វា សុរាបានសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ “អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយា”តិ ឯវំ អចិត្តកបក្ខេបិ អកុសលចិត្តតាយ វិសេសេត្វា វុត្តត្តា។ ន ហិ “សាមញ្ញតោ ឥធ វុត្តោវ អត្ថោ បុន **សុរាបានដ្ឋកថាយម្បិ** វុត្តោ”តិ សក្កា វត្តុំ វុត្តស្សេវ បុន វចនេ បយោជនាភាវា, តទញ្ញេសុបិ អចិត្តកលោកវជ្ជេសុ វត្តព្ពតាបសង្គតោ ច, នាបិ ឯកត្ថ វុត្តោ នយោ តទញ្ញេសុបិ ឯកលក្ខណតាយ វុត្តោ ឯវ ហោតីតិ “សុរាបានសិក្ខាបទេយេវ (បាចិ. ៣២៦ អាទយោ) វុត្តោ”តិ សក្កា វត្តុំ អចិត្តកលោកវជ្ជានំ សព្ពបឋមេ ឧយ្យុត្តសិក្ខាបទេយេវ (បាចិ. ៣១១ អាទយោ) វត្តព្ពតោ, សុរាបានសិក្ខាបទេយេវ វា វត្វា ឯសេវ នយោ សេសេសុ អចិត្តកលោកវជ្ជេសុបីតិ អតិទិសិតព្ពតោ ច។

អបិច វុត្តមេវត្ថំ វទន្តេន “សចិត្តកបក្ខេ អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយា”តិ បុព្ពេ វុត្តក្កមេនេវ វត្តព្ពំ សន្ទេហាទិវិគមត្ថាយ បុន វចនស្ស។ សិក្ខាបទវិសយេ ច វិសេសិតព្ពំ វិសេសេត្វាវ វុច្ចតិ, ឥតរថា អាបត្តានាបត្តាទិភេទស្ស ទុវិញ្ញេយ្យត្តា។ តថា ហិ **ភិក្ខុនីវិភង្គដ្ឋកថាយំ** “វិនាបិ ចិត្តេន អាបជ្ជិតព្ពត្តា អចិត្តកានិ, ចិត្តេ បន សតិ អកុសលេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា លោកវជ្ជានិ ចេវ អកុសលចិត្តានិ ចា”តិ គិរគ្គសមជ្ជាទីនំ សចិត្តកបក្ខេ ឯវ លោកវជ្ជតា អកុសលចិត្តតា ច វិសេសេត្វា វុត្តា, ន ឯវំ សុរាបានស្ស។ តស្ស បន បក្ខទ្វយស្សាបិ សាធារណវសេន “អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយា”តិ វុត្តំ, ន បន “សចិត្តកបក្ខេ”តិ វិសេសេត្វា។ តស្មា ឥទំ សុរាបានំ សចិត្តកាចិត្តកបក្ខទ្វយេបិ លោកវជ្ជំ អកុសលចិត្តញ្ចាតិ ទស្សេតុមេវ “អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា”តិ វិសុំ វុត្តន្តិ សុដ្ឋុ សិជ្ឈតិ។ ឯតេនេវ យំ **សារត្ថទីបនិយំ** “សចិត្តកបក្ខេ អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា”តិ វុត្តស្ស ឥមស្សេវ អធិប្បាយស្ស បដិបាទកមេតន្តិ សញ្ញាយ ឥមិនា ឯវ ហិ អធិប្បាយេន អញ្ញេសុបិ លោកវជ្ជេសុ អចិត្តកសិក្ខាបទេសុ អកុសលចិត្តតា ឯវ វុត្តា, ន បន តិចិត្តតា។ តេនេវ **ភិក្ខុនីវិភង្គដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ “គិរគ្គសមជ្ជំ ចិត្តាគារសិក្ខាបទំ សង្ឃាណិ ឥត្ថាលង្ការោ គន្ធវណ្ណកោ វាសិតកបិញ្ញាកោ ភិក្ខុនីអាទីហិ ឧម្មទ្ទនបរិមទ្ទនានីតិ ឥមានិ ទស សិក្ខាបទានិ អចិត្តកានិ អកុសលចិត្តានិ, អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ វិនាបិ ចិត្តេន អាបជ្ជិតព្ពត្តា អចិត្តកានិ, ចិត្តេ បន សតិ អកុសលេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា លោកវជ្ជានិ ចេវ អកុសលចិត្តានិ ចា”តិ វុត្តំ, តម្បិ បដិសិទ្ធំ ហោតិ តព្ពិបរីតស្សេវ អត្ថស្ស យថាវុត្តនយេន សាធនតោ។ តស្មា សុរាបានស្ស អចិត្តកបក្ខេបិ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ ឥមំ វិសេសំ ទស្សេតុមេវ ឥទំ វចនំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ វត្ថុអជាននតាយ ចេត្ថាតិ ឯត្ថ ច-ការោ វិសេសត្ថជោតកោ អបិចាតិ ឥមិនា សមានត្ថោ។ តស្មា យទិទំ អញ្ញេសុ អចិត្តកលោកវជ្ជេសុ វិនាបិ ចិត្តេន អាបជ្ជិតព្ពត្តា អចិត្តកានិ, ចិត្តេ បន សតិ អកុសលេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា លោកវជ្ជានិ ចេវ អកុសលចិត្តានិ ចាតិ លោកវជ្ជតាយ អកុសលចិត្តតាយ ច លក្ខណំ វុច្ចតិ, តំ ឯត្ថ សុរាបានសិក្ខាបទេ នាគច្ឆតិ, ឥធ បន វិសេសោ អត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ កតរោតិ ចេ? វត្ថុអជាននតាយ ឯវ វត្ថុជាននចិត្តេន វិនាបិ អាបជ្ជិតព្ពតាយ ឯវ អចិត្តកតា វេទិតព្ពា, នត្វេត្ថ អចិត្តកតាយ វិសេសោ។ កិន្តុ វត្ថុអជាននសង្ខាតអចិត្តកបក្ខេបិ អកុសលចិត្តេនេវ សុរាមេរយស្ស អជ្ឈោហរិតព្ពតាយាតិ ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស សចិត្តកបក្ខេបិ អចិត្តកបក្ខេបិ លោកវជ្ជតា អកុសលចិត្តតា ច វេទិតព្ពាតិ អយមេត្ថ វិសេសោ។ ឥធ ហិ “ចិត្តេ បន សតី”តិ អវិសេសេត្វា “អកុសលេនេវា”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា ឧភយបក្ខេបិ លោកវជ្ជតា អកុសលចិត្តតា ច សិទ្ធាតិ វេទិតព្ពា។ តេនេវ **បរមត្ថជោតិកាយ** (ខុ. បា. អដ្ឋ. ២.បច្ឆិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា) ខុទ្ទកដ្ឋកថាយ សិក្ខាបទវណ្ណនាយ “សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានំ កាយតោ ច កាយចិត្តតោ ចាតិ ទ្វិសមុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ សុរាតិ ជាននចិត្តាភាវេនេវ ហេត្ថ ចិត្តង្គវិរហិតោ កេវលោបិ កាយោ ឯកសមុដ្ឋានំ វុត្តោ, តស្មិញ្ច ឯកសមុដ្ឋានក្ខណេបិ យាយ ចេតនាយ បិវតិ, សា ឯកន្តអកុសលា ឯវ ហោតិ។ តេនេវ តត្ថេវ អដ្ឋកថាយំ “បឋមា ចេត្ថ បញ្ច ឯកន្តអកុសលចិត្តសមុដ្ឋានត្តា បាណាតិបាតាទីនំ បកតិវជ្ជតោ វេរមណិយោ, សេសា បណ្ណត្តិវជ្ជតោ”តិ ឯវំ បញ្ចន្នម្បិ សាមញ្ញតោ អកុសលចិត្តតា លោកវជ្ជតាសង្ខាតា បកតិវជ្ជតា ច វុត្តា។ អង្គេសុ ច ជាននង្គំ ន វុត្តំ។ តថា ហិ “សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានស្ស បន សុរាទីនំ អញ្ញតរំ ហោតិ មទនីយំ, បាតុកាមតាចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, តជ្ជញ្ច វាយាមំ អាបជ្ជតិ, បីតេ ច បវិសតីតិ ឥមានិ ចត្តារិ អង្គានី”តិ វុត្តំ, ន បន សុរាតិ ជាននង្គេន សទ្ធឹ បញ្ចាតិ។ យទិ ហិ សុរាតិ ជាននម្បិ អង្គំ សិយា, អវស្សមេវ តំ វត្តព្ពំ សិយា, ន ច វុត្តំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ អញ្ញាសុបិ **សុត្តបិដកាទិអដ្ឋកថាសុ** កត្ថចិ ជាននង្គំ ន វុត្តំ។ តស្មា “អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា”តិ ឥមស្ស អដ្ឋកថាបាឋស្ស អចិត្តកបក្ខេបិ “អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា”តិ ឯវមេវ អត្ថោតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។

អបិច យំ **គណ្ឋិបទេសុ** “ឯតំ សត្តំ មារេស្សាមីតិ តស្មឹយេវ បទេសេ និបន្នំ អញ្ញំ មារេន្តស្ស បាណសាមញ្ញស្ស អត្ថិតាយ យថា បាណាតិបាតោ ហោតិ, ឯវំ ឯតំ មជ្ជំ បិវិស្សាមីតិ អញ្ញំ មជ្ជំ បិវន្តស្ស មជ្ជសាមញ្ញស្ស អត្ថិតាយ អកុសលមេវ ហោតិ, យថា បន កដ្ឋសញ្ញាយ សប្បំ ឃាតេន្តស្ស បាណាតិបាតោ ន ហោតិ, ឯវំ នាឡិកេរបានសញ្ញាយ មជ្ជំ បិវន្តស្ស អកុសលំ ន ហោតី”តិ បាណាតិបាតេន សទ្ធឹ សព្ពថា សមានត្តេន ឧបមេត្វា វុត្តំ, តំ អតិវិយ អយុត្តំ សព្ពេសំ សិក្ខាបទានំ បាណាតិបាតាទិអកុសលានញ្ច អញ្ញមញ្ញំ សមានតាយ និយមាភាវា។ បាណាតិបាតោ ហិ បរិយាយេនាបិ សិជ្ឈតិ, ន តថា អទិន្នាទានំ។ តំ បន អាណត្តិយាបិ សិជ្ឈតិ, ន ច មេថុនាទីសុ។ តស្មា បយោគង្គាទីហិបិ ភិន្នានមេវ សំសគ្គំ សព្ពថា សមីករណំ អយុត្តមេវ។ “បាណាតិបាតោ វិយ អទិន្នាទានមេថុនាទីនិបិ បរិយាយកថាទីហិ សិជ្ឈន្តី”តិ កេនចិ វុត្តេ តំ កិន្តិ ន គយ្ហតិ តថា វចនាភាវាតិ ចេ? ឥធាបិ “តថា បាណាតិបាតសទិសំ សុរាបាន”ន្តិ វចនាភាវា ឥទម្បិ ន គហេតព្ពមេវ។ កិញ្ចិ អដ្ឋកថាវចនេនេវ សិទ្ធមេវត្ថំ បដិពាហន្តេន វិនយញ្ញុនា សុត្តសុត្តានុលោមាទីហិ តស្ស វិរោធំ ទស្សេត្វា បដិពាហេតព្ពំ, ន បន បយោគង្គាទីហិ អច្ចន្តវិភិន្នេន សិក្ខាបទន្តរេន សហ សមីករណមត្តេន។ ន ហិ “សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្សាបិ អកុសលមេវា”តិ ឯត្ថ សុត្តាទិវិរោធោ អត្ថិ, វិនយបិដកេ តាវ ឯតស្ស អត្ថស្ស វិរុទ្ធំ សុត្តាទិកំ ន ទិស្សតិ, នាបិ សុត្តបិដកាទីសុ។

យំ បនេត្ថ កេចិ វទន្តិ “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ (ធ. ប. ១, ២) វុត្តត្តា សព្ពានិ អកុសលានិ បុព្ពេ វីតិក្កមវត្ថុំ ជានន្តស្សេវ ហោន្តី”តិ។ តំ តេសំ សុត្តាធិប្បាយានភិញ្ញាតមេវ បកាសេតិ។ ន ហិ “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា”តិ ឥទំ វចនំ បុព្ពេ វីតិក្កមវត្ថុំ ជានន្តស្សេវ អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ, អថ ខោ កុសលាកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បាទបច្ចយដ្ឋេន បុព្ពង្គមភូតំ សហជាតចិត្តំ និស្សាយេវ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន វិនា ចិត្តេនាតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ ន ហេត្ថ “សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្ស អកុសលមេវា”តិ វុត្តេ សហជាតចិត្តំ វិនាបិ លោភាទិ អកុសលចេតសិកា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ អយមត្ថោ អាបជ្ជតិ។ យេន តំ និសេធាយ ឥទំ សុត្តំ អាហរណីយំ សិយា, អភិធម្មវិរោធោបេត្ថ នត្ថិ បុព្ពេ នាមជាតិអាទិវសេន អជានន្តស្សេវ បញ្ចវិញ្ញាណវីថិយំ កុសលាកុសលជវនុប្បត្តិវចនតោ។

អបិច ពាលបុថុជ្ជនានំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឧប្បជ្ជមានានិ ជវនានិ យេភុយ្យេន អកុសលានេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ កុសលានិ បន តេសំ កល្យាណមិត្តាទិឧបនិស្សយពលេន អប្បកានេវ ឧប្បជ្ជន្តិ, តុណ្ហីភូតានម្បិ និទ្ទាយិត្វា សុបិនំ បស្សន្តានម្បិ ឧទ្ធច្ចាទិអកុសលជវនស្សេវ យេភុយ្យប្បវត្តិតោ កុសលាកុសលវិរហិតស្ស ជវនស្ស តេសំ អភាវា។ អកុសលា ហិ វិសយានុគុណំ វាសនានុគុណញ្ច យថាបច្ចយំ សមុប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ កី បុព្ពេ ជាននា ជាននិពទ្ធេន។ យេ បន ជាននាទិអង្គសម្បន្នា បាណាតិបាតាទយោ, យេ ច ជាននាទី វិនាបិ សិជ្ឈមានា សុរាបានមិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ, តេ តេ តថា តថា យាថាវតោ ញត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធេន និទ្ទិដ្ឋា, តេសញ្ច យថានិទ្ទិដ្ឋវសេន គហណេ កោ នាម អភិធម្មវិរោធោ។ ឯវំ សុត្តាទិវិរោធាភាវតោ, អដ្ឋកថាយ ច វុត្តត្តា យថាវុត្តវសេនេវេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ យទិ ឯវំ កស្មា “សាមណេរោ ជានិត្វា បិវន្តោ សីលភេទំ អាបជ្ជតិ, ន អជានិត្វា”តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តន្តិ? នាយំ ទោសោ សីលភេទស្ស ភគវតោ អាណាយត្តត្តា ឧត្ថិត្តានុវត្តិកាទីនំ សីលភេទោ វិយ។ ន ហិ តាសំ អកុសលុប្បត្តិយា ឯវ សីលភេទោ ហោតិ សង្ឃាយត្តសមនុភាសនានន្តរយេវ វិហិតត្តា។ ឯវមិធាបិ ជានិត្វា បិវនេ ឯវ វិហិតោ, ន អជានិត្វា បិវនេ។ អញ្ញោ ហិ សិក្ខាបទវិសយោ, អញ្ញោ អកុសលវិសយោ។ តេនេវ សាមណេរានំ បុរិមេសុ បញ្ចសុ សិក្ខាបទេសុ ឯកស្មឹ ភិន្នេ សព្ពានិបិ សិក្ខាបទានិ ភិជ្ជន្តិ។ អកុសលំ បន យំ ភិន្នំ, តេន ឯកេនេវ ហោតិ, នាញ្ញេហិ។ តស្មា សាមណេរស្ស អជានិត្វា បិវន្តស្ស សីលភេទាភាវេបិ កម្មបថប្បត្តំ អកុសលមេវាតិ គហេតព្ពំ។

យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៤២) “សាមណេរស្ស សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្ស បារាជិកំ នត្ថិ, អកុសលំ បន ហោតី”តិ កេហិចិ វុត្តវចនំ “តំ តេសំ មតិមត្ត”ន្តិ បដិក្ខិបិត្វា “ភិក្ខុនោ អជានិត្វាបិ ពីជតោ បដ្ឋាយ មជ្ជំ បិវន្តស្ស បាចិត្តិយំ។ សាមណេរោ ជានិត្វា បិវន្តោ សីលភេទំ អាបជ្ជតិ, ន អជានិត្វាតិ ឯត្តកមេវ ហិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ, អកុសលំ បន ហោតីតិ ន វុត្ត”ន្តិ តត្ថ ការណំ វុត្តំ, តំ អការណំ។ ន ហិ អដ្ឋកថាយំ សាមណេរានំ ជានិត្វា បិវនេ ឯវ សីលភេទោ, ន អជានិត្វាតិ សីលភេទកថនដ្ឋានេ អកុសលំ បន ហោតីតិ អវចនំ អជាននបក្ខេ អកុសលាភាវស្ស ការណំ ហោតិ, តត្ថ បសង្គាភាវា, វុត្តព្ពដ្ឋានេ ឯវ “អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា”តិ វុត្តត្តា ច។ ន ច តេ “អកុសលំ បន ហោតី”តិ វទន្តា អាចរិយា ឥមំ សាមណេរានំ សីលភេទប្បកាសកំ ខន្ធកដ្ឋកថាបាឋមេវ គហេត្វា អវោចុំ, យេន “ឯត្តកមេវ អដ្ឋកថាយំ វុត្ត”ន្តិ វត្តព្ពំ សិយា, អថ ខោ សុរាបានដ្ឋកថាគតំ សុត្តបិដកដ្ឋកថាគតញ្ច អនេកវិធំ វចនំ, មហាវិហារវាសីនំ បរម្បរោបទេសញ្ច គហេត្វា អវោចុំ។ ភិន្នលទ្ធិកានំ អភយគិរិកាទីនំ មតញ្ចេតំ, យទិទំ ជានិត្វា បិវន្តស្សេវ អកុសលន្តិ គហណំ។ តស្មា យំ វុត្តំ កេហិចិ “សាមណេរស្ស សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្ស បារាជិកំ នត្ថិ, អកុសលំ បន ហោតី”តិ, តំ សុវុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

យញ្ច **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៤២) “អជានិត្វា បិវន្តស្សាបិ សោតាបន្នស្ស មុខំ សុរា ន បវិសតិ កម្មបថប្បត្តអកុសលចិត្តេនេវ បាតព្ពតោ”តិ កេហិចិ វុត្តវចនំ “ន សុន្ទរ”ន្តិ បដិក្ខិបិត្វា “ពោធិសត្តេ កុច្ឆិគតេ ពោធិសត្តមាតុ សីលំ វិយ ហិ ឥទម្បិ អរិយសាវកានំ ធម្មតាសិទ្ធន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ វត្វា ធម្មតាសិទ្ធត្ថំយេវ សមត្ថេតុំ “ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ ជីវិតហេតុបិ នេវ បាណំ ហនតិ, ន សុរំ បិវតិ។ សចេ បិស្ស សុរញ្ច ខីរញ្ច មិស្សេត្វា មុខេ បក្ខិបន្តិ, ខីរមេវ បវិសតិ, ន សុរា។ យថា កឹ? យថា កោញ្ចសកុណានំ ខីរមិស្សកេ ឧទកេ ខីរមេវ បវិសតិ, ន ឧទកំ។ ឥទំ យោនិសិទ្ធន្តិ ចេ, ឥទម្បិ ធម្មតាសិទ្ធន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ ឥទំ អដ្ឋកថាវចនំ ទស្សិតំ, តម្បិ ន យុត្តមេវ។ យថា ហិ ពោធិសត្តមាតុ សីលំ វិយ អរិយសាវកានំ ធម្មតាសិទ្ធន្តិ ឯត្ថ ពោធិសត្តមាតុ ធម្មតា នាម ពោធិសត្តស្ស ច អត្តនោ ច បារមិតានុភាវេន អកុសលានុប្បត្តិនិយមោ ឯវ។ តថា អរិយសាវកានម្បិ ភវន្តរេ បាណាតិបាតាទីនំ ទសន្នំ កម្មបថានំ អញ្ញេសញ្ច អបាយហេតុកានំ អកុសលានំ អច្ចន្តប្បហាយកស្ស មគ្គស្ស អានុភាវេន តំតំសីលវីតិក្កមហេតុកស្ស អកុសលស្ស អនុប្បត្តិនិយមោ ឯវ ធម្មតា។ ន ហិ សភាវវាទីនំ ធម្មតា វិយ អហេតុកតា ឥធ ធម្មតា នាម។ យថា វា ឯវំធម្មតានយេ ការណស្ស ភាវេ អភាវេ ច ការិយស្ស ភាវោ អភាវោ ច ធម្មតា, ន អហេតុអប្បច្ចយាភាវាភាវោ, ឯវមិធាបិ បាណាតិបាតាទិកម្មបថានំ ហេតុភូតស្ស កិលេសស្ស អច្ចន្តាភាវេន តេសំ អភាវោ, តទវសេសានំ អកុសលានំ ហេតុនោ ភាវេន ភាវោ ច ធម្មតា , ន អ

ហេតុកតា។ តស្មា អបាយហេតុនោ រាគស្ស អភាវេនេវ អរិយានំ អជានិត្វាបិ សុរាយ អនជ្ឈោហរណន្តិ សុវុត្ត មេវិទំ កេហិចិ “អជានិត្វា បិវន្តស្សាបិ សោតាបន្នស្ស មុខំ សុរា ន បវិសតិ កម្មបថប្បត្តអកុសលចិត្តេនេវ បាតព្ពតោ”តិ, តំ កេន ហេតុនា ន សុន្ទរំ ជាតន្តិ ន ញាយតិ, ធម្មតាសិទ្ធន្តិ វា កថនេន កថំ តំ បដិក្ខិត្តន្តិ។

យម្បិ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣៥២) “សុរញ្ច ខីរញ្ច មិស្សេត្វា…បេ…. ឥទំ ធម្មតាសិទ្ធ”ន្តិ វចនំ, តម្បិ សុរាបានស្ស អចិត្តកបក្ខេបិ អកុសលចិត្តេញេវ សាធេតិ។ តថា ហិ “ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ ជីវិតហេតុបិ បាណំ ន ហនតិ, នាទិន្នំ អាទិយតិ…បេ…. ន សុរំ បិវតី”តិ វុត្តេ “បុរិមានំ តាវ ចតុន្នំ កម្មបថានំ សចិត្តកត្តា វិរមណំ សុករំ, បច្ឆិមស្ស បន សុរាបានស្ស អចិត្តកត្តា កថំ វិរមណំ ភវេយ្យា”តិ ចោទនាសម្ភវំ មនសិកត្វា វត្ថុអជាននវសេន អចិត្តកត្តេបិ យស្មា កម្មបថប្បត្តអកុសលេនេវ សុរា អជ្ឈោហរិតព្ពា, តាទិសី ច អកុសលប្បវត្តិ អរិយសាវកស្ស មគ្គេនេវ ហតា, តស្មាស្ស បរគលំ សុរាយ បវិសនំ នត្ថីតិ អត្ថតោ គម្យមានត្ថំ បរិហារវចនំ វទតា “សចេ បិស្ស សុរញ្ច ខីរញ្ច”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ខីរមេវ បវិសតិ, ន សុរាតិ ឥទំ សុរាយ សព្ពថាបិ បរគលប្បវេសាភាវទស្សនបរំ, ន បន សុរាមិស្សខីរស្ស សុរាយ វិយោជនសាមត្ថិយទស្សនបរំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – យទិ ហិ សុរាមិស្សេ ខីរេ កិញ្ចិ បវិសេយ្យ, ខីរមេវ បវិសេយ្យ, ន សុរា។ ខីរេ បន សុរាយ អវិយុត្តេ ន កិញ្ចិ បវិសតីតិ ។ **ឥទំ យោនិសិទ្ធ**ន្តិ ឧទកស្ស មុខេ អប្បវិសនំ យោនិសិទ្ធំ។ យោនីតិ ចេត្ថ ជាតិ អធិប្បេតា។ តស្មា កោញ្ចជាតិកានំ មុខគុណ្ឌសង្ខាតានំ រូបធម្មានំ ខីរមិស្សឧទកជ្ឈោហរណហេតុត្តាភាវេន តំ អប្បវិសនំ សិទ្ធន្តិ អត្ថោ។ ឥទម្បិ ហិ ខីរមិស្សាយ សុរាយ ខីរេ បវិសន្តេបិ បរគលាបវិសនន្តិ។ **ធម្មតាសិទ្ធ**ន្តិ អរិយសាវកស្ស អរូបធម្មានំ សុរាបិវនហេតុភូតកិលេសសហិតត្តាភាវសង្ខាតាយ ធម្មតាយ សិទ្ធំ។ ឯវមេត្ថ អចិត្តកបក្ខេបិ សុរាយ អកុសលចិត្តេនេវ បាតព្ពតោ អរិយសាវកានំ អបិវនំ សមត្ថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ អថាបិ សិយា អជាននបក្ខេ អកុសលចិត្តេន វិនាវ បាតព្ពត្តេបិ សុរាយ អបិវនំ អរិយានំ ធម្មតាតិ សមត្ថនបរមេតន្តិ, តំ ន, អដ្ឋកថាវចនន្តរេហិ វិរុជ្ឈនតោ។ យថា ហិ វចនន្តរេហិ ន វិរុជ្ឈតិ, តថាយេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

អបិច បាណាតិបាតាទីនំ បញ្ចន្នំ កម្មបថានំ ភវន្តរេបិ អករណំ អរិយានំ ធម្មតាសីលមេវ, តេសញ្ច យទិ សចិត្តកតំ សមានំ។ សុរាបានំ វិយ ឥតរានិបិ ចត្តារិ អជានន្តេនាបិ អរិយសាវកេន ន កត្តព្ពានិ សិយុំ, តថា ច អជានន្តានំ អរិយានំ កុសលាព្យាកតចិត្តេហិបិ វិរមណបរមារណបរសន្តកគហណាទីសុ កាយវចីបវត្តិ ន សម្បជ្ជេយ្យ, នោ ចេ សម្បជ្ជតិ, ចក្ខុបាលត្ថេរស្ស ចង្កមនេន បាណវិយោគស្ស, ឧប្បលវណ្ណត្ថេរិយា ពលក្ការេន មគ្គេនមគ្គផុសនស្ស ច បវត្តត្តា។ តស្មា សុរាបានស្ស អចិត្តកបក្ខេបិ អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ សុរា អរិយានំ បរគលំ ន បវិសតីតិ វិសេសេត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ននុ វត្ថុំ ជានន្តស្សេវ សព្ពេ កម្មបថា វុត្តាតិ? ន, មិច្ឆាទិដ្ឋិយា វិបរីតគ្គហណេនេវ បវត្តត្តា។ កថញ្ហិ នាម អសព្ពញ្ញុំ សព្ពញ្ញុតោ, អនិច្ចាទី និច្ចាទិតោ ច គហណន្តិ ទិដ្ឋិ វត្ថុំ វិជានាតិ។ យទិ ហិ ជានេយ្យ, មិច្ឆាទិដ្ឋិយេវ ន សិយា។ សា ច កម្មបថេសុ គណិតាតិ កុតោ ជានន្តស្សេវ កម្មបថប្បវត្តិនិយមោ។ អថ សព្ពញ្ញុំ សព្ពញ្ញូតិ គណ្ហន្តីបិ “អយំ សត្ថោ”តិ តស្ស សរូបគ្គហណតោ ទិដ្ឋិបិ វត្ថុំ វិជានាតីតិ ចេ? ន, សុរាបានស្សាបិ “អយំ ន សុរា”តិ សរូបគ្គហណស្ស សមានត្តា។ “អយ”ន្តិ ច វត្ថុបរាមសនេបិ “សុរា”តិ វិសេសវិជាននាភាវា ន ជានាតីតិ ចេ? “អយ”ន្តិ បុគ្គលត្ថំ ជានន្តីបិ “អសព្ពញ្ញូ”តិបិ វិសេសជាននាភាវា ទិដ្ឋិបិ វត្ថុំ ន ជានាតីតិ សមានមេវ។ ឯវញ្ចិ តេសំ ពុទ្ធាតិ អហិតោតិ អហិតំ វា បូរណកស្សបាទី ហិតោ បដិឃស្ស វា អនុនយស្ស វា ឧប្បាទនេបិ ឯសេវ នយោ។ វិបល្លាសបុព្ពកញ្ហិ សព្ពំ អកុសលំ។

អបិច សុរាយ បីយមានាយ និយមេន អកុសលុប្បាទនំ សភាវោ បីតាយ វិយ។ ខីរាទិសញ្ញាយ បីតសុរស្ស បុគ្គលស្ស មាតុភគិនិអាទីសុបិ រាគទោសាទិអកុសលប្បពន្ធោ វត្ថុសភាវេនេវ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ បីយមានក្ខណេបិ តិខិណោ រាគោ ឧប្បជ្ជតេវ, តេនេវ សាគតត្ថេរស្ស អជានិត្វា បិវនកាលេ បញ្ចាភិញ្ញាទិឈានបរិហានិ, បច្ឆា ច ពុទ្ធាទីសុ អគារវាទិអកុសលប្បពន្ធោ យាវ សុរាវិគមា បវត្តិត្ថ។ តេនេវ ភគវាបិ តស្ស អគារវាទិអកឧសលប្បវត្តិ ទស្សនមុខេន សុរាទោសំ បកាសេត្វា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសិ។ ន ហិ បញ្ចនីវរណុប្បត្តិំ វិនា ឈានបរិហានិ ហោតិ។ តស្មា អជានន្តស្សាបិ សុរា បីយមានា បីតា ច អត្តនោ សភាវេនេវ អកុសលុប្បាទិកាតិ អយមត្ថោ សាគតត្ថេរស្ស ឈានបរិហានិយា អន្វយតោបិ, អរិយានំ កិលេសាភាវេន មុខេន សុរាយ អប្បវេសសង្ខាតព្យតិរេកតោបិ សិជ្ឈតីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ, ឯវំ គហណមេវ ហិ វិភជ្ជវាទីមតានុសារំ។

យំ បន “ជានិត្វា បិវន្តស្សេវ អកុសល”ន្តិ គហណំ, តំ ភិន្នលទ្ធិកានំ អភយគិរិកាទីនមេវ មតំ, តំ បន គណ្ឋិបទការកាទីហិ “បរវាទោ”តិ អជានន្តេហិ អត្តនោ មតិយា សំសន្ទិត្វា លិខិតំ វិភជ្ជវាទីមណ្ឌលម្បិ បវិសិត្វា យាវជ្ជតនា សាសនំ ទូសេតិ, បុរាបិ កិរ **ឥមស្មិម្បិ ទមិឡរដ្ឋេ** កោចិ ភិន្នលទ្ធិកោ នាគសេនោ នាម ថេរោ កុណ្ឌលកេសិវត្ថុំ បរវាទមថននយទស្សនត្ថំ ទមិឡកព្ពរូបេន ការេន្តោ “ឥមំ សុរាបានស្ស ជានិត្វាវ បិវនេ

អកុសលនយំ, អញ្ញញ្ច ទេសកាលាទិភេទេន អនន្តម្បិ ញេយ្យំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ សលក្ខណវសេនេវ ញាតុំ ន សក្កោតិ ញាណេន បរិច្ឆិន្នត្តេន ញេយ្យស្ស អនន្តត្តហានិប្បសង្គតោ។ អនិច្ចាទិសាមញ្ញលក្ខណវសេនេវ បន ញាតុំ សក្កោតី”តិ ច, “បរមត្ថធម្មេសុ នាមរូបន្តិអាទិភេទោ វិយ បុគ្គលាទិសម្មុតិបិ វិសុំ វត្ថុភេទោ ឯវា”តិ ច ឯវមាទិកំ ពហុំ វិបរីតត្ថនយំ កព្ពការស្ស ករិនោ ឧបទិសិត្វា តស្មិំ បពន្ធេ ការណាភាសេហិ សតី សម្មោហេត្វា បពន្ធាបេសិ, តញ្ច កព្ពំ និស្សាយ ឥមំ ភិន្នលទ្ធិកមតំ ឥធ វិភជ្ជវាទីមតេ សម្មិស្សំ ចិរំ បវត្តិត្ថ។ តំ បន បច្ឆា អាចរិយពុទ្ធប្បិយមហាថេរេន ពាហិរព្ភន្តរិកំ ទិដ្ឋិជាលំ វិឃាដេត្វា ឥធ បរិសុទ្ធំ សាសនំ បតិដ្ឋាបេន្តេន សោធិតម្បិ **សារត្ថទីបនិយា** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៤២) វិនយដីកាយ សុរាបានស្ស សចិត្តកបក្ខេយេវ ចិត្តំ អកុសលន្តិ សមត្ថនវចនំ និស្សាយ កេហិចិ វិបល្លត្ថចិត្តេហិ បុន ឧក្ខិត្តសិរំ ជាតំ, តញ្ច មហាថេរេហិ វិនិច្ឆិនិត្វា គារយ្ហវាទំ កត្វា មទ្ទិត្វា លទ្ធិគាហកេ ច ភិក្ខូ វិយោជេត្វា ធម្មេន វិនយេន សត្ថុសាសនេន ចិរេនេវ វូបសមិតំ។ តេនេវេត្ថ មយំ ឯវំ វិត្ថារតោ ឥទំ បដិក្ខិបិម្ហ “មា អញ្ញោបិ វិភជ្ជវាទិនោ អយំ លទ្ធិ ទូសេសី”តិ។ តស្មា ឥធ វុត្តានិ អវុត្តានិ ច ការណានិ សុដ្ឋុ សល្លក្ខេត្វា យថា អាគមវិរោធោ ន ហោតិ, តថា អត្ថោ គហេតព្ពោ។

**សេស**ន្តិ យស្ស វត្ថុវិជាននេនចិត្តេន សចិត្តកបក្ខេបិ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ និយមោ នត្ថិ, តំ សព្ពន្តិ អត្ថោ។ **វុន្ទន្តី**តិ “តិរច្ឆានគតិត្ថិយា ទោសោ នត្ថី”តិអាទិនា អនាបត្តិយា លេសគ្គហណំ និវារេន្តី។ **ទ្វារំ បិទហន្តី**តិ “តញ្ច ខោ មនុស្សិត្ថិយា”តិអាទិនា (បារា. ៤១) លេសគ្គហណស្ស ការណសង្ខាតំ ទ្វារំ បិទហន្តី។ **សោតំ បច្ឆិន្ទមានា**តិ តទុភយលេសគ្គហណទ្វារានំ វសេន អវិច្ឆិន្នំ វីតិក្កមសោតំ បច្ឆិន្ទមានា។ **គាឡ្ហតរំ ករោន្តី**តិ យថាវុត្តេហិ ការណេហិ បឋមបញ្ញត្តិសិទ្ធំ អាបត្តិញ្ញេវ ទឡ្ហំ ករោន្តី, អនាបត្តិយា ឱកាសំ អទទមានាតិ អត្ថោ។ សា ច យស្មា វីតិក្កមាភាវេ, អវិសយតាយ អព្ពោហារិកេ វីតិក្កមេ ច លោកវជ្ជេបិ សិថិលំ ករោន្តី ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា តថា ឧប្បត្តិំ ឧប្បត្តិការណញ្ច ទស្សេន្តោ អាហ **អញ្ញត្រ អធិមានា**តិអាទិ។ អញ្ញត្រ អធិមានាតិ ឥមិស្សា អនុបញ្ញត្តិយា “វីតិក្កមាភាវា”តិ ការណំ វុត្តំ។ អញ្ញត្រ សុបិនន្តាតិ ឥមិស្សា “អព្ពោហារិកត្តា”តិ ការណំ វុត្តំ។ តត្ថ **វីតិក្កមាភាវា**តិ បាបិច្ឆាយ អវិជ្ជមានស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស វិជ្ជមានតោ បកាសនវសប្បវត្តវិសំវាទនាធិប្បាយសង្ខាតស្ស វីតិក្កមស្ស អភាវតោ។ អធិមានិកស្ស ហិ អនធិគតេ អធិគតសញ្ញិតាយ យថាវុត្ត វីតិក្កមោ នត្ថិ។ **អព្ពោហារិកត្តា**តិ “អត្ថេសា, ភិក្ខវេ, ចេតនា, សា ច ខោ អព្ពោហារិកា”តិ (បារា. ២៣៥) វចនតោ មោចនស្សាទចេតនាយ ឧបក្កមនស្ស ច វិជ្ជមានត្តេបិ ថិនមិទ្ធេន អភិភូតតាយ អវសត្តេន អព្ពោហារិកត្តា, អាបត្តិការណវោហារាភាវាតិ អត្ថោ។ **វា**-សទ្ទោ ចេត្ថ សមុច្ចយត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, “អព្ពោហារិកត្តា ចា”តិ វា បាឋោ។ **វុត្តា**តិ ទុវិធាបិ ចេសា អនុបញ្ញត្តិ អនាបត្តិករា វុត្តាតិ អធិប្បាយោ។

**អកតេ វីតិក្កមេ**តិ អាបទាសុបិ ភិក្ខូហិ សិក្ខាបទវីតិក្កមេ អកតេ, កុក្កុច្ចា ន ភុញ្ជិស្សូតិអាទីសុ វិយ វីតិក្កមំ អកត្វា ភិក្ខូហិ អត្តនោ ទុក្ខុប្បត្តិយា អារោចិតាយាតិ អត្ថោ។ **សិថិលំ ករោន្តី**តិ បឋមំ សាមញ្ញតោ ពទ្ធសិក្ខាបទំ មោចេត្វា អត្តនោ វិសយេ អនាបត្តិករណវសេន សិថិលំ ករោន្តី។ **ទ្វារំ ទទមានា**តិ អនាបត្តិយា ទ្វារំ ទទមានា។ **អបរាបរម្បិ អនាបត្តិំ កុរុមានា**តិ ទិន្នេន តេន ទ្វារេន ឧបរូបរិ អនាបត្តិភាវំ ទីបេន្តី។ បញ្ញត្តេបិ សិក្ខាបទេ ឧទាយិនា “មុហុត្តិកាយ វេសិយា ន ទោសោ”តិ លេសេន វីតិក្កមិត្វា **សញ្ចរិត្តាបជ្ជនវត្ថុស្មិំ** (បារា. ២៩៦ អាទយោ) បញ្ញត្តត្តា “កតេ វីតិក្កមេ”តិ វុត្តំ។ **បញ្ញត្តិគតិកា**តិ អត្ថតោ មូលបញ្ញត្តិយេវាតិ អធិប្បាយោ។

មក្កដីវត្ថុកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**សន្ថតភាណវារោ**

**វជ្ជិបុត្តកវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**៤៣-៤៤**. វជ្ជិបុត្តកវត្ថុកថាយ **បាឡិយំ** “វេសាលិកា…បេ.… មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិំសូ”តិ ឯត្ថ តេ ញាតិកុលំ គន្ត្វា គិហិលិង្គំ គហេត្វា “គិហិភូតា មយ”ន្តិ សញ្ញាយ មេថុនំ បដិសេវិំសូតិ គហេតព្ពំ, តេនាហ **ញាតិព្យសនេនបិ ផុដ្ឋា**តិអាទិ។ ញាតីនំ វិនាសោ រាជទណ្ឌាទិការណេន ហោតីតិ អាហ **រាជទណ្ឌ**ឥច្ចាទិ។ ធញ្ញហិរញ្ញទាសិទាសគោមហិសាទិធនានិ **ភោគា** នាម, តេសម្បិ រាជទណ្ឌាទិនាវ វិនាសោតិ អាហ “ឯស នយោ ទុតិយបទេបី”តិ។ ន សព្ពញ្ញុពុទ្ធោតិអាទិនា តីសុ វត្ថូសុ អប្បសន្នាវ សាសនេ អភព្ពាតិ សញ្ញាយ អត្តនោ ភព្ពតំ បកាសេន្តា **ន មយ**ន្តិអាទិមាហំសូតិ វេទិតព្ពំ។ “អដ្ឋតីសារម្មណេសូ”តិ **បាឡិយំ** អនាគតេ អាលោកាកាសកសិណេ វជ្ជេត្វា វុត្តំ, តេហិ បន សទ្ធិំ ចត្តាលីស ហោន្តិ។ **វិភត្តា កុសលា ធម្មា**តិ “ឥមស្មិំ អារម្មណេ ឥទំ ហោតី”តិ វិភាគសោ ទស្សិតា សឧបចារជ្ឈានា មហគ្គតកុសលា ធម្មា។ **គិហិបលិពោធ**ន្តិ សហសោកិតាទិវសេន គិហីសុ ព្យាវដតំ។ **អាវាសបលិពោធ**ន្តិ សេនាសនេសុ នវកម្មាទិវសេន និច្ចព្យាវដតំ។ ទុប្បរិច្ចាគានំ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ បលិពោធានំ វសេន សព្ពេបិ បលិពោធា សង្គហិតា ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។

**យេនា**តិ ការណេន។ **អសំវាសោ**តិ ឥទំ តស្មឹ អត្តភាវេ កេនចិបិ បរិយាយេន ភិក្ខុ ហុត្វា ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ សំវាសំ នារហតីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ “អសំវាសោ”តិ។ **បញ្ញត្តំ សមូហនេយ្យា**តិ “សោ អាគតោ ន បព្ពាជេតព្ពោ”តិ អវត្វា “ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ ឯត្តកស្សេវ វុត្តត្តា បារាជិកស្ស សាមណេរភូមិ អនុញ្ញាតាតិ វិញ្ញាយតិ, តេនាហ **សាមណេរភូមិយំ បន ឋិតោ**តិអាទិ។ “យោ បន ភិក្ខូ”តិ វុត្តត្តា (បារា. ៣៩) បច្ចក្ខាតសិក្ខោ យស្មា ភិក្ខុ ន ហោតិ, មេថុនសេវនេ ច បារាជិកំ នាបជ្ជតិ, តស្មាស្ស “អាគតោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ ឧបសម្បទំ អនុជានន្តោ បារាជិកំ ន សមូហនតិ នាម, តេនាហ “ភិក្ខុភាវេ ឋត្វា អវិបន្នសីលតាយា”តិ។ **ឧត្តមត្ថំ** អរហត្តំ, និព្ពានមេវ វា។

## ចតុព្ពិធវិនយាទិកថាវណ្ណនា

**៤៥**. **នីហរិត្វា**តិ បាឡិតោ ឧទ្ធរិត្វា, តថា ហិ “បញ្ចហុបាលិ, អង្គេហិ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា នានុយុញ្ជិតព្ពំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? សុត្តំ ន ជានាតិ, សុត្តានុលោមំ ន ជានាតី”តិអាទិបាឡិតោ សុត្តំ សុត្តានុលោមញ្ច នីហរិំសុ។ “អនាបត្តិ ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយានំ ឧគ្គហោ បរិបុច្ឆាតិ ភណតី”តិ ឯវមាទិតោ អាចរិយវាទំ។ “អាយស្មា ឧបាលិ ឯវមាហ – ‘អនាបត្តិ, អាវុសោ, សុបិនន្តេនា’តិ” ឯវមាទិតោ អត្តនោ មតឹ នីហរឹសុ, សា ច ថេរស្ស អត្តនោមតិ សុត្តេន សង្គហិតត្តា សុត្តំ ជាតំ, ឯវមញ្ញាបិ សុត្តាទីហិ សង្គហិតាវ គហេតព្ពា, នេតរាតិ វេទិតព្ពំ។ អថ វា **នីហរិត្វា**តិ វិភជិត្វា សាដ្ឋកថំ សកលំ វិនយបិដកំ សុត្តាទីសុ ចតូសុ បទេសេសុ បក្ខិបិត្វា ចតុធា វិភជិត្វា វិនយំ បកាសេសុំ តព្ពិនិមុត្តស្ស អភាវាតិ អធិប្បាយោ។ **វុត្ត**ន្តិ នាគសេនត្ថេរេន **មិលិន្ទបញ្ហេ** វុត្តំ។ កណ្ឌាទិវណ្ណប្បត្តិដ្ឋានករណាទីហិ អាហរិត្វា អត្តនោ វចីវិញ្ញត្តិយាវ ភាសិតវចនំ **អាហច្ចបទំ**។ **រសោ**តិ សារោ “បត្តរសោ”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៦២៨-៦៣០) វិយ, បដិក្ខិត្តអនុញ្ញាតសុត្តសារោតិ អត្ថោ, **រសោ**តិ វា លក្ខណំ បដិវត្តុកំ អនុទ្ធរិត្វា លក្ខណានុលោមេន វុត្តត្តា។ ធម្មសង្គាហកាទិអាចរិយវំសេន អាភតា អដ្ឋកថា អាចរិយវំសោតិ អាហ “អាចរិយវំសោតិ អាចរិយវាទោ”តិ។

**វិនយបិដកេ បាឡី**តិ ឥធ អធិការវសេន វុត្តំ។ សេសបិដកេសុបិ សុត្តាទិចតុនយា យថានុរូបំ លព្ភន្តេវ។ **មហាបទេសា**តិ មហាឱកាសា មហាវិសយា, តេ អត្ថតោ “យំ, ភិក្ខវេ”តិអាទិបាឡិវសេន អកប្បិយានុលោមតោ កប្បិយានុលោមតោ ច បុគ្គលេហិ នយតោ តថា តថា គយ្ហមានា អត្ថនយា ឯវ។ តេ ហិ ភគវតា សរូបតោ អវុត្តេសុបិ បដិក្ខិត្តានុលោមេសុ, អនុញ្ញាតានុលោមេសុ ច សេសេសុ កិច្ចេសុ និវត្តិបវត្តិហេតុតាយ មហាគោចរាតិ “មហាបទេសា”តិ វុត្តា, ន បន “យំ, ភិក្ខវេ, មយា ឥទំ ន កប្បតី”តិអាទិនា វុត្តា សាធិប្បាយា បាឡិយេវ តស្សា សុត្តេ បវិដ្ឋត្តា។ “សុត្តានុលោមម្បិ សុត្តេ ឱតារេតព្ពំ…បេ…. សុត្តមេវ ពលវតរ”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥) ហិ វុត្តំ, ន ហេសា សាធិប្បាយា បាឡិ សុត្តេ ឱតារេតព្ពា, ន គហេតព្ពា វា ហោតិ, យេនាយំ សុត្តានុលោមំ សិយា។ តស្មា ឥមំ បាឡិអធិប្បាយំ និស្សាយ បុគ្គលេហិ គហិតា យថាវុត្តអត្ថាវ សុត្តានុលោមំ។ តប្បកាសកត្តា បន អយំ បាឡិបិ សុត្តានុលោមន្តិ គហេតព្ពំ, តេនាហ **យេ ភគវតា ឯវំ វុត្តា**តិអាទិ។ យំ ភិក្ខវេតិអាទិបាឡិនយេន ហិ បុគ្គលេហិ គហេតព្ពា យេ អកប្បិយានុលោមាទយោ អត្ថា វុត្តា, តេ មហាបទេសាតិ អត្ថោ។

ភគវតោ បកិណ្ណកទេសនាភូតា ច សុត្តានុលោមភូតា ច អដ្ឋកថា។ យស្មា ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ បាឡិវណ្ណនាក្កមេន សង្គហេត្វា វុត្តា, តស្មា “អាចរិយវាទោ”តិ វុត្តា, ឯតេន ច អដ្ឋកថា សុត្តសុត្តានុលោមេសុ អត្ថតោ សង្គយ្ហតីតិ វេទិតព្ពា។ យថា ច ឯសា, ឯវំ អត្តនោមតិបិ បមាណភូតា។ ន ហិ ភគវតោ វចនំ វចនានុលោមញ្ច អនិស្សាយ អគ្គសាវកាទយោបិ អត្តនោ ញាណពលេន សុត្តាភិធម្មវិនយេសុ កញ្ចិ សម្មុតិបរមត្ថភេទំ អត្ថំ វត្តុំ សក្កោន្តិ, តស្មា សព្ពម្បិ វចនំ សុត្តេ សុត្តានុលោមេ ច សង្គយ្ហតិ។ វិសុំ បន អដ្ឋកថាទីនំ សង្គហិតត្តា តទវសេសំ សុត្តសុត្តានុលោមតោ គហេត្វា ចតុធា វិនយោ និទ្ទិដ្ឋោ។ សុត្តាទយោ និស្សាយេវ បវត្តាបិ អត្តនោមតិ តេសុ សរូបេន អនាគតត្តា វុត្តំ “សុត្តសុត្តានុលោមអាចរិយវាទេ មុញ្ចិត្វា”តិ, តេនាហ “អនុពុទ្ធិយា នយគ្គាហេនា”តិ។ តត្ថ សុត្តាទីនិ អនុគតាយ ឯវ ពុទ្ធិយា តេហិ លទ្ធនយគ្គាហេន ចាតិ អត្ថោ។

**ថេរវាទោ**តិ មហាសុមត្ថេរាទីនំ គាហោ។ សុត្តាទី និស្សាយេវ វិបរីតតោបិ អត្តនោមតិ ឧប្បជ្ជតីតិ អាហ **តំ បនា**តិអាទិ។ **អត្ថេនា**តិ អត្តនា នយគ្គហិតេន អត្ថេន។ **បាឡិ**ន្តិ អត្តនោ គាហស្ស និស្សយភូតំ សាដ្ឋកថំ បាឡឹ។ **បាឡិយា**តិ តប្បដិក្ខេបត្ថំ បរេនាហដាយ សាដ្ឋកថាយ បាឡិយា, អត្តនា គហិតំ អត្ថំ និស្សាយ បាឡិញ្ច សំសន្ទិត្វាតិ អត្ថោ។ **អាចរិយវាទេ**តិ អត្តនា បរេន ច សមុទ្ធដអដ្ឋកថាយ។ **ឱតរតិ ចេវ សមេតិ ចា**តិ អត្តនា ឧទ្ធដេហិ សំសន្ទនវសេន ឱតរតិ, បរេន ឧទ្ធដេន សមេតិ។ **សព្ពទុព្ពលា**តិ អសព្ពញ្ញុបុគ្គលស្ស ទោសវាសនាយ

យាថាវតោ អត្ថសម្បដិបត្តិអភាវតោ វុត្តំ។ បមាទបាឋវសេន អាចរិយវាទស្ស សុត្តានុលោមេន អសំសន្ទនាបិ សិយាតិ អាហ “ឥតរោ ន គហេតព្ពោ”តិ។

**សមេន្តមេវ គហេតព្ព**ន្តិ យេ សុត្តេន សំសន្ទន្តិ, ឯវរូបាវ អត្ថា មហាបទេសតោ ឧទ្ធរិតព្ពាតិ ទស្សេតិ តថា តថា ឧទ្ធដអត្ថានមេវ សុត្តានុលោមត្តា, តេនាហ “សុត្តានុលោមតោ ហិ សុត្តមេវ ពលវតរ”ន្តិ។ **អប្បដិវត្តិយ**ន្តិ អប្បដិពាហិយំ។ **ការកសង្ឃសទិស**ន្តិ បមាណត្តា សង្គីតិការកសង្ឃសទិសំ។ **ពុទ្ធានំ ឋិតកាលសទិស**ន្តិ ធរមានកពុទ្ធសទិសន្តិ អត្ថោ។ **សកវាទី សុត្តំ គហេត្វា កថេតី**តិអាទីសុ យោ យថាភូតមត្ថំ គហេត្វា កថនសីលោ, សោ **សកវាទី។ សុត្ត**ន្តិ សង្គីតិត្តយារុឡ្ហំ បាឡិវចនំ។ **បរវាទី**តិ មហាវិហារវាសី វា ហោតុ អញ្ញនិកាយវាសី វា, យោ វិបរីតតោ អត្ថំ គហេត្វា កថនសីលោ, សោវ ឥធ “បរវាទី”តិ វុត្តោ។ **សុត្តានុលោម**ន្តិ សង្គីតិត្តយារុឡ្ហំ វា អនារុឡ្ហំ វា យំកិញ្ចិ វិបល្លាសតោ វា វញ្ចនាយ វា “សង្គីតិត្តយាគតមិទ”ន្តិ ទស្សិយមានំ សុត្តានុលោមំ។ កេចិ “អញ្ញនិកាយេ សុត្តានុលោម”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ សកវាទីបរវាទីនំ ឧភិន្នម្បិ សង្គីតិត្តយារុឡ្ហសុត្តាទីនំ ឯវ គហេតព្ពតោ។ តថា ហិ វក្ខតិ “តិស្សោ សង្គីតិយោ អារុឡ្ហំ បាឡិអាគតំ បញ្ញាយតិ, គហេតព្ព”ន្តិអាទិ។ ន ហិ សកវាទី អញ្ញនិកាយសុត្តាទី បមាណតោ គណ្ហាតិ, យេន តេសុ សុត្តាទីសុ ទស្សិតេសុ តត្ថ ឋាតព្ពំ ភវេយ្យ, វក្ខតិ ច “បរោ តស្ស អកប្បិយភាវសាធកំ សុត្តតោ ពហុំ ការណញ្ច វិនិច្ឆយញ្ច ទស្សេតិ… បេ… ‘សាធូ’តិ សម្បដិច្ឆិត្វា អកប្បិយេយេវ ឋាតព្ព”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥)។ តស្មា បរវាទិនាបិ សង្គីតិត្តយេ អនារុឡ្ហម្បិ អនារុឡ្ហមិច្ចេវ ទស្សិយតិ, កេវលំ តស្ស តស្ស សុត្តាទិនោ សង្គីតិត្តយេ អនាគតស្ស កូដតា, អាគតស្ស ច ព្យញ្ជនច្ឆាយាយ អញ្ញថា អធិប្បាយយោជនា ច វិសេសោ។ តត្ថ ច យំ កូដំ, តំ អបនីយតិ។ យំ អញ្ញថា យោជិតំ, តស្ស វិបរីតតាសន្ទស្សនត្ថំ តទញ្ញេន សុត្តាទិនា សំសន្ទនា ករិយតិ។ យោ បន បរវាទិនា គហិតោ អធិប្បាយោ សុត្តន្តាទិនា សំសន្ទតិ, សោ សកវាទិនាបិ អត្តនោ គាហំ វិស្សជ្ជេត្វា គហេតព្ពោតិ ឧភិន្នម្បិ សង្គីតិត្តយាគតមេវ សុត្តាទិបមាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **កថាវត្ថុ**ប្បករណេ សកវាទេ បញ្ច សុត្តសតានិ បរវាទេ បញ្ចាតិ (ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា; កថា. អដ្ឋ. និទានកថា) សុត្តសហស្សម្បិ អធិប្បាយគ្គហណនានត្តេន សង្គីតិត្តយាគតមេវ គហិតំ, ន និកាយន្តរេ កិញ្ចីតិ។

**ខេប**ន្តិ “កិំ ឥមិនា”តិ បដិក្ខេបំ ឆឌ្ឌនំ។ **គរហ**ន្តិ “កិមេស ពាលោ ជានាតី”តិ និន្ទនំ។ **សុត្តេ ឱតារេតព្ព**ន្តិ យស្ស សុត្តស្ស អនុលោមនតោ ឥទំ សុត្តានុលោមំ អកាសិ, តស្មិំ, តទនុរូបេ វា អញ្ញតរស្មិំ សុត្តេ អត្តនា គហិតំ សុត្តានុលោមំ អត្ថតោ សំសន្ទនវសេន ឱតារេតព្ពំ, “ឥមិនា ច ឥមិនា ច ការណេន ឥមស្មិំ សុត្តេ សំសន្ទតី”តិ សំសន្ទិត្វា ទស្សេតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **អយ**ន្តិ សកវាទី។ **បរោ**តិ បរវាទី។ **អាចរិយវាទោ សុត្តេ ឱតារេតព្ពោ**តិ យស្ស សុត្តស្ស វណ្ណនាវសេន អយំ អាចរិយវាទោ បវត្តោ, តស្មិំ, តាទិសេ ច អញ្ញតរស្មិំ សុត្តេ បុព្ពាបរអត្ថសំសន្ទនវសេន ឱតារេតព្ពំ។ **គារយ្ហាចរិយវាទោ**តិ បមាទលិខិតោ, ភិន្នលទ្ធិកេហិ វា ឋបិតោ, ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

យំ កិញ្ចិ កូដសុត្តំ ពាហិរកសុត្តាទិវចនំ ន គហេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **សុត្តំ សុត្តានុលោមេ ឱតារេតព្ព**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ គុឡ្ហវេស្សន្តរាទីនិ មហាសង្ឃិកាទិភិន្នលទ្ធិកានំ បករណានិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន គុឡ្ហឧម្មគ្គាទីនំ គហណំ ។ សកវាទី សុត្តំ គហេត្វា កថេតិ, បរវាទីបិ សុត្តន្តិអាទិនា អញ្ញេបិ វាទាលម្ពនា វុត្តនយេន សក្កា ញាតុន្តិ ឥធ ន វុត្តា។

ឯវំ សុត្តសុត្តានុលោមាទិមុខេន សាមញ្ញតោ វិវាទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិសេសតោ វិវាទវត្ថុំ តព្ពិនិច្ឆយមុខេន សុត្តាទីនញ្ច ទស្សេតុំ **អថ បនាយំ កប្បិយ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **សុត្តេ ច សុត្តានុលោមេ ចា**តិ ឯត្ថ **ច**-ការោ វិកប្បត្ថោ, តេន អាចរិយវាទាទីនម្បិ សង្គហោ, តេនាហ “ការណញ្ច វិនិច្ឆយញ្ច ទស្សេតី”តិ។ តត្ថ **ការណ**ន្តិ សុត្តាទិនយំ និស្សាយ អត្តនោមតិយា ឧទ្ធដំ ហេតុំ។ **វិនិច្ឆយ**ន្តិ អដ្ឋកថាវិនិច្ឆយំ។ **ការណច្ឆាយា**តិ សុត្តាទីសុ “កប្បិយ”ន្តិ គាហស្ស, “អកប្បិយ”ន្តិ គាហស្ស ច និមិត្តភូតំ កិច្ចេន បដិបាទនីយំ អវិភូតការណំ ការណច្ឆាយា, ការណបតិរូបកន្តិ អត្ថោ។ **វិនយញ្ញូ បត្វា**តិ ឥមស្ស វិវរណំ **កប្បិយាកប្បិយវិចារណមាគម្មា**តិ។ **វុន្ទិតព្ព**ន្តិ កប្បិយសញ្ញាយ វីតិក្កមករណំ វុន្ទិតព្ពំ, តំនិវារណចិត្តំ ទឡ្ហតរំ កាតព្ពំ។ **សោតំ បច្ឆិន្ទិតព្ព**ន្តិ តត្ថ វីតិក្កមប្បវត្តិ បច្ឆិន្ទិតព្ពា។ **គរុកភាវេ**តិ អកប្បិយភាវេ។ **សុត្តវិនិច្ឆយការណេហី**តិ សុត្តេន អដ្ឋកថាវិនិច្ឆយេន ច លទ្ធការណេហិ។ **ឯវ**ន្តិអាទិ យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស និគមនវចនំ។ **អតិរេកការណ**ន្តិ សុត្តាទីសុ បុរិមំ បុរិមំ អតិរេកការណំ នាម, ពហុការណំ វា។

**វាចុគ្គត**ន្តិ វាចាយ ឧគ្គតំ, តត្ថ និរន្តរំ ឋិតន្តិ អត្ថោ។ “សុត្តំ នាម សកលំ វិនយបិដក”ន្តិ វុត្តត្តា បុន **សុត្តតោតិ** តទត្ថបដិបាទកំ សុត្តាភិធម្មបាឡិវចនំ អធិប្បេតំ។ **អនុព្យញ្ជនតោតិ** ឥមស្ស វិវរណំ **បរិបុច្ឆតោ ច អដ្ឋកថាតោ ចា**តិ។ តត្ថ **បរិបុច្ឆា**តិ អាចរិយស្ស សន្តិកា បាឡិយា អត្ថសវនំ។ **អដ្ឋកថា**តិ បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយោ។ តទុភយម្បិ ហិ បាឡិំ អនុគន្ត្វា អត្ថស្ស ព្យញ្ជនតោ “អនុព្យញ្ជន”ន្តិ វុត្តំ។ **វិនយេ**តិ វិនយាចារេ,

តេនេវ វក្ខតិ **វិនយំ អវិជហន្តោ អវោក្កមន្តោ**តិអាទិ។ តត្ថ បតិដ្ឋានំ នាម សញ្ចិច្ច អាបត្តិយា អនាបជ្ជនាទិ ហោតីតិ អាហ "លជ្ជីភាវេន បតិដ្ឋិតោ"តិ, តេន លជ្ជី ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ វិនយធរស្ស លក្ខណេ វត្តព្ពេ កឹ ឥមិនា លជ្ជីភាវេនាតិ អាហ **អលជ្ជី ហី**តិអាទិ។ តត្ថ **ពាហុស្សុតោបី**តិ ឥមិនា បឋមលក្ខណសមន្នាគមំ ទស្សេតិ។ **លាភគរុតាយា**តិអាទិនា វិនយេ ឋិតតាយ អភាវេ បឋមលក្ខណយោគោ កិច្ចករោ ន ហោតិ, អថ ខោ អកិច្ចករោ អនត្ថករោ ឯវាតិ ទស្សេតិ។ សង្ឃភេទស្ស បុព្ពភាគោ កលហោ **សង្ឃរាជិ**។

**វិត្ថុនតី**តិ វិត្ថម្ភតិ, និត្ថុនតិ វា សន្តិដ្ឋិតុំ ន សក្កោតិ, តេនាហ **យំ យន្តិ**អាទិ។ **អាចរិយបរម្បរា**តិ អាចរិយានំ វិនិច្ឆយបរម្បរា, តេនេវ វក្ខតិ "អត្តនោ មតឹ បហាយ...បេ.... យថា អាចរិយោ ច អាចរិយាចរិយោ ច បាឡិញ្ច បរិបុច្ឆញ្ច វទន្តិ, តថា ញាតុំ វដ្ដតី"តិ។ ន ហិ អាចរិយានំ នាមមត្តតោ បរម្បរាជាននេ បយោជនមត្ថិ។ **បុព្ពាបរានុសន្ធិតោ**តិ បុព្ពវចនស្ស អបរវចនេន សហ អត្ថសម្ពន្ធជាននតោ។ **អត្ថតោ**តិ បទត្ថបិណ្ឌត្ថអធិប្បេតត្ថាទិតោ។ **ការណតោ**តិ តទត្ថុបបត្តិតោ។ **ថេរវាទង្គ**ន្តិ ថេរវាទបដិបាដឹ, តេសំ វិនិច្ឆយបដិបាដិន្តិ អត្ថោ។

**ឥមេហិ ច បន តីហិ លក្ខណេហី**តិ ឯត្ថ បឋមេន លក្ខណេន វិនយស្ស សុដ្ឋុ ឧគ្គហិតភាវោ វុត្តោ។ ទុតិយេនស្ស លជ្ជីភាវេន ថេរ អចលតាយ ច បតិដ្ឋិតតា។ តតិយេន បាឡិអដ្ឋកថាសុ អនុរូបេន អនាគតម្បិ តទនុលោមតោ អាចរិយេហិ ទិន្ននយតោ វិនិច្ឆិនិតុំ សមត្ថតា។ **ឱតិណ្ណេ វត្ថុស្មិ**ន្តិ ចោទនាវសេន វីតិក្កមវត្ថុស្មឹ សង្ឃមជ្ឈេ ឱតិណ្ណេ។ **ចោទកេន ចុទិតកេន ច វុត្តេ វត្តព្ពេ**តិ ឯវំ ឱតិណ្ណេ វត្ថុំ និស្សាយ ចោទកេន "ទិដ្ឋំ សុត"ន្តិអាទិនា ចុទិតកេន "អត្ថិ នត្ថី"តិអាទិនា ច យំ វត្តព្ពំ, តស្មឹ វត្តព្ពេ វុត្តេតិ អត្ថោ។ ថុល្លច្ចយទុព្ភាសិតានំ មាតិកាយ អនាគតត្តា "បញ្ចន្នំ អាបត្តីន"ន្តិ វុត្តំ។ **តិកទុក្កដ**ន្តិ "អនុបសម្បន្នេ ឧបសម្បន្នសញ្ញី ឧជ្ឈាយតិ វា ខីយតិ វា អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិអាទិនា (បាចិ. ១០៦ ថោកំ វិសទិសំ) អាគតំ តិកទុក្កដំ។ **អញ្ញតរំ វា អាបត្តិ**ន្តិ "កាលេ វិកាលសញ្ញី អាបត្តិ ទុក្កដស្ស, កាលេ វេមតិកោ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា"តិអាទិកំ (បាចិ. ២៥០) ទុកទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អន្តរាបត្តិ**ន្តិ តស្មឹ តស្មឹ សិក្ខាបទេ អាគតវត្ថុវីតិក្កមំ វិនា អញ្ញស្មឹ វត្ថុវីតិក្កមេ និទានតោ បភុតិ វិនីតវត្ថុបរិយោសានា អន្តរន្តរា វុត្តំ អាបត្តឹ។ ឥធ បន "វត្ថុំ ឱលោកេតី"តិ វិសុំ គហិតត្តា តទវសេសា អន្តរាបត្តីតិ គហិតា។ **បដិលាតំ ឧក្ខិបតី**តិ ឥទំ វិសិព្ពនសិក្ខាបទេ (បាចិ. ៣៥០-៣៥១) អាគតំ។ តត្ថ ឧយ្ហមានំ អលាតំ អគ្គិកបាលាទិតោ ពហិ បតិតំ អវិជ្ឈាតមេវ បដិឧក្ខិបតិ , បុន យថាឋានេ ឋបេតីតិ អត្ថោ។ វិជ្ឈាតំ បន បក្ខិបន្តស្ស បាចិត្តិយមេវ។ **អនាបត្តិ**ន្តិ ឯត្ថ អន្តរន្តរា វុត្តា អនាបត្តិបិ អត្ថិ, "អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, ឥទ្ធិមស្ស ឥទ្ធិវិសយេ"តិអាទិ (បារា. ១៥៩) វិយ សាបិ សង្គយ្ហតិ។

**បារាជិកាបត្តីតិ ន តាវ វត្តព្ព**ន្តិ ឥទំ អាបន្នបុគ្គលេន លជ្ជីធម្មេ ឋត្វា យថាភូតំ អាវិករណេបិ ទុព្ពិនិច្ឆយំ អទិន្នាទានាទឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ យំ បន មេថុនាទីសុ វិជាននំ, តំ វត្តព្ពមេវ, តេនាហ **មេថុនធម្មវីតិក្កមោ ហី**តិអាទិ។ យោ បន អលជ្ជិតាយ បដិញ្ញំ អទត្វា វិក្ខេបំ ករោតិ, តស្ស អាបត្តិ ន សក្កា ឱឡារិកាបិ វិនិច្ឆិនិតុំ, យាវ សោ យថាភូតំ នាវិ ករោតិ, សង្ឃស្ស ច អាបត្តិសន្ទេហោ ន វិគច្ឆតិ, តាវ នាសិតកោវ ភវិស្សតិ។ **សុខុមា**តិ ចិត្តបរិវត្តិយា សុខុមតាយ សុខុមា។ តេនាហ "ចិត្តលហុកា"តិ, ចិត្តំ តស្ស លហុកន្តិ អត្ថោ។ **តេ**តិ វីតិក្កមេ។ **តំ វត្ថុក**ន្តិ អទិន្នាទានាទិមូលកំ។ **យំ អាចរិយោ ភណតិ, តំ ករោហី**តិអាទិ សព្ពំ លជ្ជីបេសលំ កុក្កុច្ចកមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ យោ យាថាវតោ បកាសេត្វា សុទ្ធិមេវ គវេសតិ, **តេនាបិ, បារាជិកោសីតិ ន វត្តព្ពោ**តិ អនាបត្តិកោដិយាបិ សង្កិយមានត្តា វុត្តំ, តេនេវ "បារាជិកច្ឆាយា"តិ វុត្តំ។ **សីលានិ សោធេត្វា**តិ យស្មឹ វីតិក្កមេ បារាជិកាសង្កា វត្តតិ, តត្ថ បារាជិកាភាវបក្ខំ គហេត្វា ទេសនាវុដ្ឋានគាមិនីនំ អាបត្តីនំ សោធនវសេន សីលានិ សោធេត្វា។ **ទ្វត្តឹសាការ**ន្តិ បាកដភាវតោ ឧបលក្ខណវសេន វុត្តំ, យំ កិញ្ចិ អភិរុចិតំ មនសិកាតុំ វដ្ដតេវ។ **កម្មដ្ឋានំ ឃដិយតី**តិ វិប្បដិសារមូលកេន វិក្ខេបេន អន្តរន្តរា ខណ្ឌំ អទស្សេត្វា បពន្ធវសេន ចិត្តេន សង្ឃដិយតិ។ **សង្ខារា**តិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានវសេន វុត្តំ។ សាបត្តិកស្ស ហិ បគុណម្បិ កម្មដ្ឋានំ ន សុដ្ឋុ ឧបដ្ឋាតិ, បគេវ បារាជិកស្ស។ តស្ស ហិ វិប្បដិសារនិន្នតាយ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ន ហោតិ។ ឯកស្ស បន វិតក្កវិក្ខេបាទិពហុលស្ស សុទ្ធសីលស្សបិ ចិត្តំ ន សមាធិយតិ, តំ ឥធ បារាជិកមូលកន្តិ ន គហេតព្ពំ។ កតបាបមូលកេន វិប្បដិសារេនេវេត្ថ ចិត្តស្ស អសមាធិយនំ សន្ធាយ "កម្មដ្ឋានំ ន ឃដិយតី"តិ វុត្តំ, តេនាហ **វិប្បដិសារគ្គិនា**តិអាទិ។ **អត្តនា**តិ ចិត្តេន ករណភូតេន បុគ្គលោ កត្តា ជានាតិ, បច្ចត្តេ វា ករណវចនំ, អត្តា សយំ បជានាតីតិ អត្ថោ។

ចតុព្ពិធវិនយាទិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**បទភាជនីយវណ្ណនា**

យោ វិយ ទិស្សតីតិ **យាទិសោ**, យំ-សទ្ទត្ថេ យថា-សទ្ទោ វត្តតីតិ អាហ “យេន វា តេន វា យុត្តោ”តិ។ យេន តេនាតិ ហិ បទទ្វយេន អនិយមតោ យំ-សទ្ទត្ថោវ ទស្សិតោ។ **វាសធុរយុត្តោ**តិ វិបស្សនាធុរយុត្តោ។ យា ជាតិ អស្សាតិ យំជាតិ, បុគ្គលោ, សោវ **យំជច្ចោ** សកត្ថេ យបច្ចយំ កត្វា។ គោត្តវសេន យេន វា តេន វា គោត្តេន យថាគោត្តោ វា តថាគោត្តោ វា ហោតូតិ សម្ពន្ធោ។ **សីលេសូ**តិ បកតីសុ។ **អថ ខោ**តិ ឥទំ កិន្តូតិ ឥមស្មឹ អត្ថេ។ កឹ វុត្តំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **ឥមស្មឹ អត្ថេ**តិ ឥមស្មឹ បារាជិកវិសយេ។ **ឯសោ**តិ យថាវុត្តេហិ បការេហិ យុត្តោ។ **អរិយាយា**តិ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយានំ យាចនា”តិ ឯវំ វុត្តាយ, ន, “ទេហិ មេ”តិ កបណាយ។ **លិង្គសម្បដិច្ឆនេនា**តិ “ភិក្ខុំ ចរិស្សាមី”តិ ចិត្តាភាវេបិ ភិក្ខាហារនិស្សិតបព្ពជ្ជាលិង្គស្ស សម្បដិច្ឆនេន។ **កាជភត្ត**ន្តិ កាជេហិ អានីតភត្តំ។ **អធម្មិកាយា**តិ អធិសីលសិក្ខាទិភិក្ខុគុណាភាវតោ វុត្តំ, តេនាហ “អភូតាយា”តិ។ “មយំ ភិក្ខូ”តិ វទន្តា បដិញ្ញាមត្តេនេវ ភិក្ខូ, ន អត្ថតោតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច “មយំ ភិក្ខូ”តិ បដិជាននស្សាបិ សម្ភវតោ វុត្តំ។ “មយំ ភិក្ខូ”តិ អប្បដិជានន្តាបិ ហិ ភិក្ខុវោហារនិមិត្តស្ស លិង្គស្ស គហណេន ចេវ ភិក្ខូនំ ទិន្នបច្ចយភាគគ្គហណាទិនា ច ភិក្ខុបដិញ្ញា ឯវ នាម ហោន្តិ។ តថា ហិ វុត្តំ **បុគ្គលបញ្ញត្តិអដ្ឋកថាយំ** –

> “‘អព្រហ្មចារី ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ’តិ អញ្ញេ ព្រហ្មចារិនោ សុនិវត្ថេ សុបារុតេ សុម្ភកបត្តធរេ គាមនិគមជនបទរាជធានីសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ជីវិកំ កប្បេន្តេ ទិស្វា សយម្បិ តាទិសេន អាការេន តថា បដិបជ្ជនតោ ‘អហំ ព្រហ្មចារី’តិ បដិញ្ញំ ទេន្តោ វិយ ហោតិ។ ‘អហំ ភិក្ខូ’តិ វត្វា ឧបោសថគ្គាទីនិ បវិសន្តោ បន ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ ហោតិយេវ, តថា សង្ឃិកំ លាភំ គណ្ហន្តោ”តិ (បុ. ប. អដ្ឋ. ៩១)។

តស្មា ឯវរូបេហិ បដិញ្ញាយ ភិក្ខូហិ គោត្រភុបរិយោសានេហិ សទ្ធឹ សម្ភោគបរិភោគោ ន វដ្ដតិ, អលជ្ជីបរិភោគោវ ហោតិ។ សញ្ចិច្ច អាបត្តិអាបជ្ជនាទិអលជ្ជីលក្ខណំ បន ឧក្កដ្ឋានំ ភិក្ខូនំ វសេន វុត្តំ សាមណេរាទីនម្បិ អលជ្ជីវោហារទស្សនតោ។ “អលជ្ជីសាមណេរេហិ ហត្ថកម្មម្បិ ន ការេតព្ព”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ យថាវិហិតបដិបត្តិយំ អតិដ្ឋនញ្ហិ សព្ពសាធារណំ អលជ្ជីលក្ខណំ។ ទុស្សីលា លិង្គគ្គហណតោ បដ្ឋាយ យថាវិហិតបដិបត្តិយា អភាវតោ ឯកន្តា លជ្ជិនោវ មហាសង្ឃិកាទិនិកាយន្តរិកា វិយ, លិង្គត្ថេនកាទយោ វិយ, ច។ យាវ ១១ ច តេសំ ភិក្ខុបដិញ្ញា អនុវត្តតិ, តាវ ភិក្ខុ ឯវ, តេហិ ច បរិភោគោ អលជ្ជិបអភោគោវ, តេសញ្ច ភិក្ខុសង្ឃសញ្ញាយ ទិន្នំ សង្ឃេ ទិន្នំ នាម ហោតិ។ វុត្តញ្ហិ ភគវតា –

> “ភវិស្សន្តិ ខោ បនានន្ទ, អនាគតមទ្ធានំ គោត្រភុនោ កាសាវកណ្ឋា ទុស្សីលា បាបធម្មា, តេសុ ទុស្សីលេសុ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទានំ ទស្សន្តិ, តទាបាហំ, អានន្ទ, សង្ឃគតំ ទក្ខិណំ អសង្ខេយ្យំ អប្បមេយ្យំ វទាមី”តិ (ម. និ. ៣.៣៨០)។

ភគវតោ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នត្តា ទក្ខិណា អសង្ខេយ្យា អប្បមេយ្យា ជាតា។ ទុស្សីលានំ ទិន្នត្តា នាតិ ចេ? ន, តេសុ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្សាតិ គោត្រភូនំ បដិគ្គាហកត្តេន បរាមដ្ឋត្តា, ឥតរថា “យេសុ កេសុចិ គហដ្ឋេសុ វា បព្ពជិតេសុ វា សង្ឃំ ឧទ្ទិស្សា”តិ វត្តព្ពតាបសង្គតោ, តថា ច “តទាបាហំ, អានន្ទា”តិ ហេដ្ឋិមកោដិទស្សនស្ស បយោជនំ ន សិយា។ តស្មា គោត្រភូនម្បិ អភាវេ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទានំ នត្ថិ, ហេដ្ឋិមកោដិយា តេសុបិ ទិន្នា សង្ឃគតា ទក្ខិណា អសង្ខេយ្យា, ន តតោ បរំ សិជ្ឈតីតិ តេបិ បដិញ្ញាយ ភិក្ខុ ឯវាតិ គហេតព្ពំ។

**ព្រហ្មឃោស**ន្តិ ឧត្តមឃោសំ, ព្រហ្មុនោ ឃោសសទិសំ វា ឃោសំ។ **ឯហិ ភិក្ខូ**តិ “ភិក្ខូ”តិសម្ពោធនំ។ សំសារេ ភយឥក្ខក តស្ស ភយស្ស សព្ពសោ វិនាសនត្ថំ តិសរណំ, សាសនំ វា **ឯហិ** មនសា “តាណំ លេណ”ន្តិ បវិស ឧបគច្ឆ។ ឧបគន្ត្វាបិ **ចរ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សាសនព្រហ្មចរិយំ មគ្គព្រហ្មចរិយញ្ច ចរស្សុ។ **ភណ្ឌូ**តិ មុណ្ឌិតកេសោ។ **វាសី**តិ ទន្តកដ្ឋាទិច្ឆេទនវាសិ។ **ពន្ធន**ន្តិ កាយពន្ធនំ។ យុត្តោ យោគោ សមាធិបញ្ញាវសេន សោ **យុត្តយោគោ**, តស្ស អង្គេតេ បរិក្ខារាតិ សេសោ។ សរីរេ បដិមុក្កេហិយេវ ឧបលក្ខិតោតិ សេសោ។ “តីណិ សតានី”តិ វត្តព្ពេ គាថាពន្ធសុខត្ថំ “តីណិ សត”ន្តិ វុត្តំ។

**តស្មា**តិ ភគវា ហេដ្ឋា វុត្តំ បរាមសតិ។ ហេដ្ឋា ហិ “អហំ ខោ បន, កស្សប, ជានញ្ញេវ វទាមិ ‘ជានាមី’តិ, បស្សញ្ញេវ វទាមិ ‘បស្សាមី’”តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) វុត្តំ, តំ បរាមសតិ, យស្មា អហំ ជានំ វទាមិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **ឥហា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **តិព្ព**ន្តិ មហន្តំ។ **បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវិស្សតី**តិ ថេរាទិឧបសង្កមនតោ បុរេតរមេវ តេសុ យំនូន មេ ហិរោត្តប្បំ ឧបដ្ឋិតំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ **កុសលូបសំហិត**ន្តិ អនវជ្ជធម្មនិស្សិតំ។ **អដ្ឋឹ កត្វា**តិ អត្តានំ តេន ធម្មេន អដ្ឋិកំ កត្វា, តំ វា ធម្មំ “ឯស មេ អត្ថោ”តិ អត្ថំ កត្វា។ **ឱហិតសោតោ**តិ ធម្មេ និហិតសោតោ។ **ឯវញ្ហិ តេ, កស្សប, សិក្ខិតព្ព**ន្តិ ញាណសោតញ្ច បសាទសោតញ្ច ឱទហិត្វា “ធម្មំ សក្កច្ចមេវ សុណិស្សាមី”តិ ឯវមេវ តយា សិក្ខិតព្ពំ។ **សាតសហគតា ច មេ កាយគតាសតី**តិ អសុភេសុ ចេវ អានាបានេ ច បឋមជ្ឈានវសេន

សុខសម្បយុត្តកាយគតាសតិ។ យំ បនេតស្ស ឱវាទស្ស សក្កច្ចបដិគ្គហណំ, អយមេវ ថេរស្ស បព្ពជ្ជា ច ឧបសម្បទា ច អហោសិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.១៥៤)។

ឧទ្ធុមាតកបដិភាគារម្មណំ ឈានំ **ឧទ្ធុមាតកសញ្ញា**។ កសិណារម្មណំ រូបាវចរជ្ឈានំ **រូបសញ្ញា។ ឥមេ**តិ សញ្ញាសីសេន និទ្ទិដ្ឋា ឥមេ ទ្វេ ឈានធម្មា។ សោបាកោ ច ភគវតា បុដ្ឋោ “រូបាវចរភាវេន ឯកត្ថា, ព្យញ្ជនមេវ នាន”ន្តិ អាហ។ **អារទ្ធចិត្តោ**តិ អារាធិតចិត្តោ។ គរុធម្មបដិគ្គហណាទិឧបសម្បទា ឧបរិ សយមេវ អាវិ ភវិស្សតិ។

**សព្ពន្តិមេន បរិយាយេនា**តិ សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន។ ញត្តិចតុត្ថា កម្មវាចា ឧបសម្បទាកម្មស្ស ការណត្តា ឋានំ, តស្ស ឋានស្ស អរហំ អនុច្ឆវិកន្តិ វត្ថុទោសាទិវិនិមុត្តកម្មំ “ឋានារហ”ន្តិ វុត្តំ វត្ថាទិទោសយុត្តស្ស កម្មស្ស សភាវតោ កម្មវាចារហត្តាភាវា។ អថ វា ឋានន្តិ និព្ពានប្បត្តិហេតុតោ សិក្ខត្តយសង្គហំ សាសនំ វុច្ចតិ, តស្ស អនុច្ឆវិកំ កម្មំ ឋានារហំ។ យថាវិហិតលក្ខណេន ហិ កម្មេន ឧបសម្បន្នោវ សកលំ សាសនំ សមាទាយ បរិបូរេតុមរហតិ។ តស្មា បរិសុទ្ធកម្មវាចាបរិយោសានំ សព្ពំ សង្ឃកិច្ចំ ឋានារហំ នាម, តេនាហ “សត្ថុ សាសនារហេនា”តិ, សីលាទិសកលសាសនបរិបុណ្ណស្ស អនុច្ឆវិកេនាតិ អត្ថោ។ **អយំ ឥមស្មិំ អត្ថេ**តិ ញត្តិចតុត្ថកម្មេន ឧបសម្បន្នស្សេវ សព្ពសិក្ខាបទេសុ វុត្តត្តា កិញ្ចាបិ ឯហិភិក្ខូបសម្បទាទីហិ ឧបសម្បន្នានំ សុទ្ធសត្តានំ បណ្ណត្តិវជ្ជសិក្ខាបទវីតិក្កមេបិ អភព្ពតា វា ទោសាភាវោ វា សទ្ធតោ បញ្ញាយតិ, តថាបិ អត្ថតោ តេសម្បិ បណ្ណត្តិវជ្ជេសុ, លោកវជ្ជេសុបិ វា សុរាបានាទិលហុកេសុ មគ្គុប្បត្តិតោ បុព្ពេ អសញ្ចិច្ចាទិនា អាបត្តិអាបជ្ជនំ សិជ្ឈតិយេវ។ តថា ហិ “ទ្វេ បុគ្គលា អភព្ពា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ពុទ្ធា ច បច្ចេកពុទ្ធា ច។ ទ្វេ បុគ្គលា ភព្ពា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភិក្ខូ ច ភិក្ខុនិយោ ចា”តិ (បរិ. ៣២២) វុត្តំ។ **ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន ឧបសម្បន្នោ**តិ ឥទំ បន សព្ពសិក្ខាបទវីតិក្កមារហេ សព្ពកាលិកេ ច ភិក្ខូ គហេត្វា យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ **និរុត្តិវសេនា**តិ និព្ពចនវសេន។ **អភិលាបវសេនា**តិ វោហារវសេន។ **គុណវសេនា**តិ ភិក្ខុវោហារនិមិត្តានំ គុណានំ វសេន។

## សាជីវបទភាជនីយវណ្ណនា

វិវដ្ដូបនិស្សយា សីលាទយោ លោកិយេហិ អភិវិសិដ្ឋត្តា អធិសីលាទិវោហារេន វុត្តាតិ ទស្សេតុំ **កតមំ បនា**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **បញ្ចង្គទសង្គសីល**ន្តិ អពុទ្ធុប្បាទកាលេ សីលំ សន្ធាយ វុត្តំ តស្ស វិវដ្ដូបនិស្សយត្តាភាវា។ យំ បន ពុទ្ធុប្បាទេ រតនត្តយគុណំ តថតោ ញត្វា សាសនេ សុនិវិដ្ឋសទ្ធាហិ ឧបាសកោបាសិកាហិ ថេរ សាមណេរសិក្ខមានាហិ ច រក្ខិយមានំ បញ្ចង្គអដ្ឋង្គទសង្គសីលំ, តម្បិ អធិសីលមេវ មគ្គុប្បត្តិហេតុតោ។ វិបស្សនាមគ្គុប្បត្តិនិមិត្តតាយ ហិ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ លោកិយានំ សីលេហិ អធិសីលំ ជាតំ អធិចិត្តំ វិយ។ ន ហិ វិបស្សនាមគ្គនិមិត្តតំ មុញ្ចិត្វា លោកិយចិត្តតោ អធិចិត្តស្ស អញ្ញោ កោចិ វិសេសោ ឧបលព្ភតិ, តទុភយញ្ច អនាទិមតោ សំសារវដ្ដស្ស អត្តាទិសារវិរហិតតាយ តិលក្ខណព្ភាហតត្តំ, “អហំ មមា”តិ អាការេន បវត្តអវិជ្ជាតណ្ហាទិទោសមូលកត្តញ្ច, តំទោសមូលវិទ្ធំសនសមត្ថាយ សីលចិត្តពលោបត្ថទ្ធាយ វិបស្សនាយ ឧក្កំសេនេវ តស្ស សំសារវដ្ដស្ស វិគមញ្ច, តទុបទេសកស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សព្ពញ្ញុតាទិអបរិមិតគុណគណយោគេន អវិបរីតសទ្ធម្មទេសកត្តញ្ច យាថាវតោ ញត្វា បដិបន្នេន សមាទាយ សិក្ខិតព្ពតាយ វិវដ្ដូបនិស្សយំ ជាតំ, ន អញ្ញេន ការណេន, តញ្ច វិវដ្ដូបនិស្សយត្តំ យទិ សាសនេ បញ្ចសីលាទិស្សាបិ សមានំ, កិមិទំ អធិសីលំ ន សិយា។ បញ្ចសីលាទិមត្តេ ឋិតានញ្ហិ អនាថបិណ្ឌិកាទីនំ គហដ្ឋានម្បិ មគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ។ ន ហិ អធិសីលាធិចិត្តំ វិនា មគ្គុប្បត្តិ ហោតិ, តញ្ច កិញ្ចាបិ កេសញ្ចិ អនុបនិស្សយតាយ តស្មឹ អត្តភាវេ មគ្គុប្បត្តិយា ហេតុ ន ហោតិ, តថាបិ ភវន្តរេ អវស្សំ ហោតេវាតិ អធិសីលមេវ កាលំ ករោន្តានំ កល្យាណបុថុជ្ជនានំ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ វិយ, តេនាហ **ពុទ្ធុប្បាទេយេវ ច បវត្តតី**តិអាទិ។ វិវដ្ដំ បត្ថេត្វា រក្ខិយមានម្បិ បញ្ចសីលាទិ ពុទ្ធុប្បាទេយេវ បវត្តតិ។ **ន ហិ តំ បញ្ញត្តិ**ន្តិអាទិ បន ឧក្កដ្ឋវសេន សព្ពំ បាតិមោក្ខំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តទេកទេសភូតម្បិ ហិ បាណាតិបាតាទិន្នាទានាទិគហដ្ឋសីលម្បិ។ ពុទ្ធាយេវ វិនយេ បារាជិកសុត្តវិភង្គាទីសុ អាគតវសេន សព្ពសោ កាយវចីទ្វារេសុ មគ្គុប្បត្តិយា វិពន្ធកអជ្ឈាចារសោតំ ឆិន្ទិត្វា មគ្គុប្បត្តិយា បទដ្ឋានភាវេន បញ្ញបេតុំ សក្កោន្តិ, ន អញ្ញេ។ មគ្គុប្បត្តឹ សន្ធាយ ហិស្ស អធិសីលតា វុត្តា។ តេនាហ “បាតិមោក្ខសំវរតោបិ ច មគ្គផលសម្បយុត្តមេវ សីលំ អធិសីល”ន្តិ។ តស្សេវ ហិ អធិសីលន្តិ អព្យវធានេន មគ្គាធិដ្ឋានាតិ។ **ឥធ អនធិប្បេត**ន្តិ ឥមស្មិំ បឋមបារាជិកវិសយេ “សិក្ខា”តិ អនធិប្បេតំ។

**លោកិយអដ្ឋសមាបត្តិចិត្តានី**តិ សាសនសភាវំ អជានន្តេហិ លោកិយជនេហិ សមាបជ្ជិតព្ពានិ អដ្ឋ រូបារូបជ្ឈានសម្បយុត្តចិត្តានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន ហិ មហគ្គតេសុ លោកិយលោកុត្តរភេទោ អត្ថិ, យេន លោកិយវិសេសនំ លោកុត្តរនិវត្តនំ សិយា។ តស្មា សាសនិកេហិ សមាបជ្ជិតព្ពមហគ្គតជ្ឈាននិវត្តនមេវ លោកិយវិសេសនំ កតំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ **កាមាវចរានិ បន អដ្ឋ កុសលចិត្តានី**តិ ឯត្ថាបិ លោកិយវិសេសនំ កាតព្ពមេវ។ អយមេវ

ហិ អធិចិត្តតោ ចិត្តស្ស ភេទោ, យំ សាសនំ អជានន្តស្ស បុគ្គលស្ស សមុប្បជ្ជនំ។ ឯវញ្ច អពុទ្ធុប្បាទេបិ សាសនសភាវំ ជានន្តានំ បច្ចេកពុទ្ធាទីនម្បិ សីលចិត្តានំ អធិសីលាធិចិត្តតា សមត្ថិតា ហោតិ។ **ន វិនា ពុទ្ធុប្បាទា**តិ ឥទំ បន អញ្ញេសំ អភិសមយហេតុភាវេន បច្ចេកពុទ្ធពោធិសត្តាទីនំ ទេសនាសាមត្ថិយាភាវតោ វុត្តំ។ អាយតឹ វាសនាហេតុំ បន សីលចិត្តំ តេបិ ទេសេន្តិយេវ, តញ្ច មគ្គហេតុតាយ អធិសីលាធិចិត្តម្បិ ហោន្តំ អប្បកតាយ វិជ្ជាវិកតាពាហុជញ្ញត្តាភាវេន អព្ពោហារិកន្តិ “ពុទ្ធុប្បាទេយេវា”តិ អវធារណំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ន ហិ តំសមាបន្នោ**តិអាទិអដ្ឋកថាវចនេហិ ឥធ អធិចិត្តនិទ្ទេសេ, ឧបរិ អធិបញ្ញានិទ្ទេសេ ច មគ្គផលសម្បយុត្តអធិចិត្តអធិបញ្ញានមេវ បដិក្ខេបតោ លោកិយាធិចិត្តាធិបញ្ញានំ ឥធ អធិប្បេតតា, តំ ទ្វយំ សមាបន្នស្សាបិ មេថុនធម្មសមាបជ្ជនសភាវោ ច វិញ្ញាយតិ, **បាឡិយំ** បន “យាយំ អធិសីលសិក្ខា, អយំ ឥមស្មិំ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិ វុត្តត្តា លោកិយាបិ អធិចិត្តាធិបញ្ញា អនធិប្បេតាតិ វិញ្ញាយតិ។ តស្មា **បាឡិយំ** អដ្ឋកថាយញ្ច ឯវមធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ – “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នមត្តេ លោកិយំ អធិចិត្តំ អធិបញ្ញា ច បរិហាយតិ, អធិសីលំ បន ចិត្តុប្បាទមត្តេន ន បរិហាយតីតិ **បាឡិយំ** អធិសីលសិក្ខាវ វុត្តា។ អដ្ឋកថាយំ បន បដិលទ្ធលោកុត្តរមគ្គស្ស ភិក្ខុនោ “មេថុនំ បដិសេវិស្សាមី”តិ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បជ្ជតិ សព្ពសោ អកុប្បធម្មត្តា, បុថុជ្ជនានំ សមាបត្តិលាភីនម្បិ កេនចិ ការណេន ឧប្បជ្ជតិ កុប្បធម្មត្តាតិ ឥមំ វិសេសំ ទស្សេតុំ “ន ហិ តំសមាបន្នោ”តិ លោកុត្តរាវ បដិក្ខិត្តាតិ វេទិតព្ពំ។

**អត្ថិ ទិន្ន**ន្តិ ឯត្ថ **ទិន្ន**ន្តិ ទានចេតនា អធិប្បេតា, តស្ស ទិន្នស្ស ផលំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ **អត្ថិ យិដ្ឋ**ន្តិ ឯត្ថាបិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ហុតាទីនំ សង្គហោ។ តត្ថ **យិដ្ឋ**ន្តិ មហាយាគោ សព្ពសាធារណំ មហាទានមេវ។ **ហុត**ន្តិ បហោនកសក្ការោ, អត្តនោ វា ហោតុ, បរេសំ វា ទស អកុសលកម្មបថា, សព្ពេបិ វា អកុសលា ធម្មា អនត្ថុប្បាទនតោ ន សកំ កម្មំ នាម, តព្ពិបរីតា កុសលា ធម្មា សកំ នាម, តទុភយម្បិ វា កុសលាកុសលំ កម្មស្សកោម្ហីតិអាទិវចនតោ សតិ សំសារប្បវត្តិយំ អធិមុច្ចនដ្ឋេន សត្តានំ សកន្តិ ឯវំ កម្មស្សកតាយ សកភាវេ អត្តនោ សន្តកតាយ ឧប្បជ្ជនកញាណំ **កម្មស្សកតញាណំ**, ឧបលក្ខណមត្តញ្ចេតំ។ សាសននិស្សិតា បន សព្ពាបិ វដ្ដគាមិនិកុសលបញ្ញា កម្មស្សកតញាណេ បវិដ្ឋា។ សាសននិស្សិតា ហិ វិវដ្ដគាមិនី សព្ពាបិ បញ្ញា “សច្ចានុលោមិកញាណ”ន្តិ វុច្ចតិ។ សា ឯវ ច អធិបញ្ញា តទវសេសំ សព្ពំ កម្មស្សកតញាណន្តិ វេទិតព្ពំ, តេនេវ ភគវា “កម្មស្សកតញាណំ សច្ចានុលោមិកញាណំ មគ្គសមង្គិស្ស ញាណំ ផលសមង្គិស្ស ញាណ”ន្តិ សព្ពម្បិ ញាណចតុក្កេយេវ សង្គហេសិ។ **តិលក្ខណាការបរិច្ឆេទកំ បន វិបស្សនាញាណ**ន្តិ ឥទំ បន មគ្គស្ស អាសន្នបច្ចយតាយ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ។ តទិតរាសញ្ហិ រតនត្តយានុស្សរណាទិបញ្ញានម្បិ មគ្គហេតុតាយ អធិបញ្ញតា សមានាវាតិ គហេតព្ពំ។

សាជីវបទភាជនីយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## បច្ចក្ខានវិភង្គវណ្ណនា

**ទុព្ពល្យេ អាវិកតេ**តិ យំនូនាហំ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខេយ្យន្តិអាទិនា ទុព្ពលភាវេ បកាសិតេ។ **មុខារុឡ្ហតា**តិ លោកជនានំ សត្តដ្ឋាតិអាទីសុ មុខារុឡ្ហញាយេនាតិ អធិប្បាយោ។ **ទិរត្តតិរត្ត**ន្តិ (បាចិ. ៥២) ឯត្ថ យថា អន្តរន្តរា សហសេយ្យាវសេន តិរត្តំ អគ្គហេត្វា និរន្តរមេវ តិស្សោ រត្តិយោ អនុបសម្បន្នេន សទ្ធិំ សហសេយ្យាយ អរុណុដ្ឋាបនវសេន តិរត្តគ្គហណត្ថំ “ទិរត្តតិរត្ត”ន្តិ អព្យវធានេន វុត្តន្តិ ទិរត្តគ្គហណស្ស បយោជនម្បិ សក្កា គហេតុំ, ឯវមិធាបិ **ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា**តិ ឥមស្សាបិ គហណស្ស បយោជនមត្ថេវាតិ ទស្សេតុំ **យស្មា វា សិក្ខាបច្ចក្ខានស្សា**តិអាទិ វុត្តំ។

ឥទានិ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វាតិ ឥមស្ស បុរិមបទស្សេវ វិវរណភាវំ វិនាបិ វិសុំ អត្ថសព្ភាវំ ទស្សេតុំ **អបិចា**តិអាទិ វុត្តំ។ **វិសេសាវិសេស**ន្តិ ឯត្ថ យេន វាក្យេន ទុព្ពល្យាវិកម្មមេវ ហោតិ, ន សិក្ខាបច្ចក្ខានំ, តត្ថ សិក្ខាបច្ចក្ខានទុព្ពល្យាវិកម្មានំ អញ្ញមញ្ញំ វិសេសោ ហោតិ។ យេន បន វចនេន តទុភយម្បិ ហោតិ, តត្ថ នេវត្ថិ វិសេសោ អវិសេសោបិ, តំ វិសេសាវិសេសំ។ “កប កិច្ឆជីវនេ”តិ ធាតូសុ បឋិតត្តា វុត្តំ “កិច្ឆជីវិកប្បត្តោ”តិ។ ឧក្កណ្ឋនញ្ហិ ឧក្កណ្ឋា, តំ ឥតោ គតោតិ ឧក្កណ្ឋិតោ, កិច្ឆជីវិកំ បត្តោតិ អត្ថោ។ ឧទ្ធំ គតោ កណ្ឋោ ឯតិស្សាតិ ឧក្កណ្ឋា, អនភិរតិយា វជេ និរុទ្ធគោគណោ វិយ គមនមគ្គំ គវេសន្តោ បុគ្គលោ ឧក្កណ្ឋោ ហោតិ, តំ ឧក្កណ្ឋំ។ អនភិរតឹ ឥតោតិបិ ឧក្កណ្ឋិតោតិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ – “ឧទ្ធំ កណ្ឋំ កត្វា វិហរមានោ”តិ។ សា ច ឧក្កណ្ឋតា វិក្ខេបេនេវាតិ **វិក្ខិត្តោ**តិអាទិ វុត្តំ។

**សមណភាវតោ**តិ ឧបសម្បទតោ។ **ភាវវិកប្បាការេនា**តិ ភិក្ខុភាវតោ ចវិត្វា យំ យំ គិហិអាទិភាវំ បត្តុកាមោ “អហំ អស្ស”ន្តិ អត្តនោ ភវនំ វិកប្បេតិ, តេន តេន គិហិអាទិអាការេន, អត្តនោ ភវនស្ស វិកប្ប

នាការេនាតិ អធិប្បាយោ។

**៤៦. បាឡិយំ យទិ បនាហ**ន្តិ អហំ យទិ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខេយ្យំ, សាធុ វតស្សាតិ អត្ថោ។ **អបាហំ, ហន្ទាហ**ន្តិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ “ហោតិ មេ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខេយ្យ”ន្តិ មម ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ វទតិ។

**៥០. ន រមាមី**តិ បព្ពជ្ជាយ ទុក្ខពហុលតាយ សុខាភាវំ ទស្សេតិ។ **នាភិរមាមី**តិ បព្ពជ្ជាយ វិជ្ជមានេបិ អនវជ្ជសុខេ អត្តនោ អភិរតិអភាវំ ទស្សេតិ។

**៥១. តេនេវ វចីភេទេនា**តិ វចីភេទំ កត្វាបិ អញ្ញេន កាយប្បយោគេន វិញ្ញាបនំ និវត្តេតិ។ **អយំ សាសនំ ជហិតុកាមោ**តិអាទិនា ភាសាកោសល្លាភាវេន សព្ពសោ បទត្ថាវពោធាភាវេបិ “អយំ អត្តនោ បព្ពជិតភាវំ ជហិតុកាមោ ឥមំ វាក្យភេទំ ករោតី”តិ ឯត្តកំ អធិប្បេតត្ថមត្តំ ចេបិ សោ តាវ ជានាតិ, បច្ចក្ខានមេវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “ឯត្តកមត្តម្បិ ជានាតី”តិ។ **បទបច្ចាភដ្ឋ**ន្តិ បទបរាវត្តិ, មាគធភាសតោ អវសិដ្ឋា សព្ពាបិ ភាសា “មិលក្ខភាសា”តិ វេទិតព្ពា។ **ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណ**ន្តិ សិក្ខាបច្ចក្ខានស្ស រុហនដ្ឋានភូតំ ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណំ។

**ទូត**ន្តិ មុខសាសនំ។ **សាសន**ន្តិ បណ្ណសាសនំ, ភិត្តិថម្ភាទីសុ អក្ខរំ វា ឆិន្ទិត្វា ទស្សេតិ។ បច្ចក្ខាតុកាមតាចិត្តេ ធរន្តេយេវ វចីភេទសមុប្បត្តិំ សន្ធាយ “ចិត្តសម្បយុត្ត”ន្តិ វុត្តំ, ចិត្តសមុដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ និយមិតានិយមិតវសេន វិជាននភេទំ ទស្សេតុមាហ **យទិ អយមេវ ជានាតូ**តិអាទិ។ អយញ្ច វិភាគោ វទតិ **វិញ្ញាបេតី**តិ ឯត្ថ យស្ស វទតិ, តស្សេវ វិជាននំ អធិប្បេតន្តិ ឥមិនា វុត្តនយេន លទ្ធោតិ ទដ្ឋព្ពំ, ន ហេត្ថ ឯកស្ស វទតិ អញ្ញស្ស វិញ្ញាបេតីតិ អយមត្ថោ សម្ភវតិ។ “តេសុ ឯកស្មឹ ជានន្តេបី”តិ វុត្តត្តា “ទ្វេយេវ ជានន្តុ ឯកោ មា ជានាតូ”តិ ឯវំ ទ្វិន្នម្បិ ជនានំ និយមេត្វា អារោចិតេបិ តេសុ ឯកស្មិម្បិ ជានន្តេ បច្ចក្ខានំ ហោតិយេវាតិ គហេតព្ពំ។ **បរិសង្កមានោ**តិ “វារេស្សន្តី”តិ អាសង្កមានោ។ **សមយញ្ញូ**តិ សាសនសង្កេតញ្ញូ, ឥធ បន អធិប្បាយមត្តជាននេនាបិ សមយញ្ញូ នាម ហោតិ, តេនាហ **ឧក្កណ្ឋិតោ**តិអាទិ។ តស្មា ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិអាទិខេត្តបទានំ សព្ពសោ អត្ថំ ញត្វាបិ សចេ “ភិក្ខុភាវតោ ចវិតុកាមតាយ ឯស វទតី”តិ អធិប្បាយំ ន ជានាតិ, អប្បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ អត្ថំ បន អជានិត្វាបិ “ឧក្កណ្ឋិតោ វទតី”តិ តំ ជានាតិ, បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ សោតវិញ្ញាណវីថិយា សទ្ទមត្តគ្គហណមេវ, អត្ថគ្គហណំ បន មនោវិញ្ញាណវីថិបរម្បរាយាតិ អាហ **តង្ខណញ្ញេវា**តិអាទិ។

**៥៣. វណ្ណបដ្ឋាន**ន្តិ សត្ថុគុណវណ្ណប្បកាសកំ បករណំ។ **ឧបាលិគាថាសូ**តិ ឧបាលិសុត្តេ ឧបាលិគហបតិនា ធីរស្ស វិគតមោហស្សាតិអាទិនា វុត្តគាថាសុ។ **យថារុត**ន្តិ បាឡិយំ វុត្តមេវាតិ អត្ថោ។ **អនន្តពុទ្ធី**តិអាទីនិ វណ្ណបដ្ឋានេ អាគតនាមានិ។ **ធីរ**ន្តិអាទីនិ (ម. និ. ២.៧៦) បន ឧបាលិគាថាសុ។ តត្ថ ពោធិ វុច្ចតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, សា ជាននហេតុត្តា បញ្ញាណំ ឯតស្សាតិ **ពោធិបញ្ញាណោ។ ស្វាក្ខាតំ ធម្ម**ន្តិអាទីសុ **ធម្ម**-សទ្ទោ ស្វាក្ខាតាទិបទានំ ធម្មវេវចនភាវំ ទស្សេតុំ វុត្តោ។ តស្មា ស្វាក្ខាតំ បច្ចក្ខាមីតិអាទិនា វុត្តេយេវ វេវចនេន បច្ចក្ខានំ នាម ហោតិ។ ធម្ម-សទ្ទេន សហ យោជេត្វា វុត្តេ បន យថារុតវសេន បច្ចក្ខានន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សុប្បដិបន្នំ សង្ឃ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **កុសលំ ធម្ម**ន្តិអាទីនិបិ កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មាតិអាទិធម្មមេវ (ធ. ស. តិកមាតិកា ១) សន្ធាយ វុត្តនាមានិ, ឥតរថា អកុសលធម្មបច្ចក្ខានេ ទោសាភាវប្បសង្គតោតិ, តេនាហ **ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សេសូ**តិអាទិ។ **បឋមបារាជិក**ន្តិអាទិនា សិក្ខាបទានំយេវ គហណំ វេទិតព្ពំ, ន អាបត្តីនំ។

**យស្ស មូលេនា**តិ យស្ស សន្តិកេ។ អាចរិយវេវចនេសុ យោ ឧបជ្ឈំ អទត្វា អាចរិយោវ ហុត្វា បព្ពាជេសិ, តំ សន្ធាយ “យោ មំ បព្ពាជេសី”តិ វុត្តំ។ **តស្ស មូលេនា**តិ តស្ស សន្តិកេ។ **ឱកល្លកោ**តិ ឧប្បិលាសាទិទុក្ខាតុរានំ កិសលូខសរីរវេសានំ គហដ្ឋមនុស្សានំ អធិវចនំ។ **មោឡិពទ្ធោ**តិ ពទ្ធកេសកលាបោ គហដ្ឋោ។ **កុមារកោ**តិ កុមារាវត្ថោ អតិវិយ ទហរោ សាមណេរោ។ **ចេល្លកោ**តិ តតោ កិញ្ចិ មហន្តោ។ **ចេដកោ**តិ មជ្ឈិមោ។ **មោឡិគល្លោ**តិ មហាសាមណេរោ។ **សមណុទ្ទេសោ**តិ អវិសេសតោ សាមណេរាធិវចនំ។ **អសុចិសង្កស្សរសមាចារោ**តិ អសុចិ ហុត្វា “មយា កតំ បរេ ជានន្តិ នុ ខោ, ន នុ ខោ”តិ អត្តនា, “អសុកេន នុ ខោ ឥទំ កត”ន្តិ បរេហិ ច សង្កាយ សរិតព្ពេន អនុស្សរិតព្ពេន សមាចារេន យុត្តោ។ សញ្ជាតរាគាទិកចវរត្តា **កសម្ពុជាតោ។ កោណ្ឌោ**តិ ទុស្សីលាធិវចនមេតំ។

**៥៤. តិហេតុកបដិសន្ធិកា**តិ អតិខិប្បំ ជាននសមត្ថេ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ទុហេតុកានំ តត្ថ អសម្ភវតោ។ **សភាគស្សា**តិ បុរិសស្ស។ **វិសភាគស្សា**តិ មាតុគាមស្ស។ **បោត្ថករូបសទិសស្សា**តិ មត្តិកាទីហិ កតរូបសទិសស្ស ។ **គរុមេធស្សា**តិ អារម្មណេសុ លហុប្បវត្តិយា អភាវតោ ទន្ធគតិកតាយ គរុបញ្ញស្ស, មន្ទបញ្ញស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥទានេត្ថ សិក្ខាបច្ចក្ខានវារស្ស **បាឡិយំ** អដ្ឋកថាយញ្ច វុត្តនយានំ សម្បិណ្ឌនត្ថវសេន ឯវំ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ – តត្ថ ហិ សាមញ្ញា ចវិតុកាមោតិអាទីហិ បទេហិ ចិត្តនិយមំ ទស្សេតិ។ ពុទ្ធន្តិអាទីហិ បទេហិ ខេត្តនិយមំ, បច្ចក្ខាមិ ធារេតីតិ ឯតេន កាលនិយមំ, វទតីតិ ឥមិនា បយោគនិយមំ, អលំ មេ ពុទ្ធេន, កឹ នុ មេ, ន មមត្ថោ, សុមុត្តាហន្តិអាទីហិ អនាមដ្ឋកាលវសេនបិ បច្ចក្ខានំ ហោតីតិ ទស្សេតិ, វិញ្ញាបេតីតិ ឥមិនា វិជាននិយមំ, ឧម្មត្តកោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតិ ឧម្មត្តកស្ស សន្តិកេតិអាទីហិ បុគ្គលនិយមំ, សោ ច នប្បដិវិជានាតីតិអាទីហិ វិជាននិយមាភាវេន បច្ចក្ខានាភាវំ ទស្សេតិ, ទវាយាតិអាទីហិ ចិត្តនិយមាភាវេន, សាវេតុកាមោ ន សាវេតីតិ ឥមិនា បយោគនិយមាភាវេន, អវិញ្ញុស្ស សាវេតិ វិញ្ញុស្ស ន សាវេតីតិ ឯតេហិ យំ បុគ្គលំ ឧទ្ទិស្ស សាវេតិ, តស្សេវ សវនេ សីសំ ឯតិ, នាញ្ញស្សាតិ។ សព្ពសោ វា បន ន សាវេតិ អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខាតិ ឥទំ បន ចិត្តាទិនិយមមេនេវ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តស្មា ចិត្តខេត្តកាលបយោគបុគ្គលវិជាននវសេន សិក្ខាយ បច្ចក្ខានំ ញត្វា តទភាវេន អប្បច្ចក្ខានំ វេទិតព្ពំ។

កថំ? ឧបសម្បន្នភាវតោ ចវិតុកាមតាចិត្តេនេវ ហិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន ទវា វា រវា វា ភណន្តស្ស។ ឯវំ ចិត្តវសេន សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។ តថា ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិអាទិនា វុត្តានំ ពុទ្ធាទីនំ សព្រហ្មចារិបរិយោសានានំ ចតុទ្ទសន្នញ្ចេវ គិហីតិ មំ ធារេហីតិអាទិនា វុត្តានំ គិហិអាទីនំ អសក្យបុត្តិយបរិយោសានានំ អដ្ឋន្នញ្ចាតិ ឥមេសំ ទ្វាវីសតិយា ខេត្តបទានំ យស្ស កស្សចិ សវេវចនស្ស វសេន តេសុ យំ កិញ្ចិ វត្តុកាមស្ស យំ កិញ្ចិ វទតោបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ។ ឯវំ ខេត្តវសេន សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។ តត្ថ យទេតំ “បច្ចក្ខាមីតិ ច មំ ធារេហីតិ ចា”តិ វុត្តំ វត្តមានកាលវចនំ, យានិ ច “អលំ មេ ពុទ្ធេន, កឹ នុ មេ ពុទ្ធេន, ន មមត្ថោ ពុទ្ធេន, សុមុត្តាហំ ពុទ្ធេនា”តិអាទិនា នយេន អាខ្យាតវសេន កាលំ អនាមសិត្វា បុរិមេហិ ចុទ្ទសហិ បទេហិ សទ្ធឹ យោជេត្វា វុត្តានិ អលំ មេតិអាទីនិ ចត្តារិ បទានិ, តេសំយេវ ច សវេវចនានំ វសេន បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន បន “បច្ចក្ខាសិ”ន្តិ វា, “បច្ចក្ខិស្ស”ន្តិ វា, “មំ ធារេសី”តិ វា, “មំ ធារេស្សសី”តិ វា, “យំនូនបច្ចក្ខេយ្យ”ន្តិ វាតិអាទីនិ អតីតានាគតបរិកប្បវចនានិ ភណន្តស្ស។ ឯវំ វត្តមានកាលវសេន ចេវ អនាមដ្ឋកាលវសេន ច បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។ បយោគោ បន ទុវិធោ កាយិកោ វាចសិកោ, តត្ថ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិអាទិនា នយេន យាយ កាយចិ ភាសាយ វចីភេទំ កត្វា វាចសិកបយោគេនេវ បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន អក្ខរលិខនំ វា ហត្ថមុទ្ទាទិទស្សនំ វា កាយបយោគំ ករោន្តស្ស។ ឯវំ វាចសិកបយោគេនេវ បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។

បុគ្គលោ បន ទុវិធោ យោ ច បច្ចក្ខាតិ, យស្ស ច បច្ចក្ខាតិ, តត្ថ យោ បច្ចក្ខាតិ, សោ សចេ ឧម្មត្តកខិត្តចិត្តវេទនដ្ដានំ អញ្ញតរោ ន ហោតិ, យស្ស បន បច្ចក្ខាតិ, សោ សចេ មនុស្សជាតិកោ ហោតិ, ន ច ឧម្មត្តកាទីនំ អញ្ញតរោ សម្មុខីភូតោ ច, សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ។ ន ហិ អសម្មុខីភូតស្ស ទូតេន វា បណ្ណេន វា អារោចនំ រុហតិ។ ឯវំ យថាវុត្តបុគ្គលវសេន បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។ វិជាននម្បិ និយមិតានិយមិតវសេន ទុវិធំ។ តត្ថ យស្ស យេសំ វា និយមេត្វា ឥមស្ស ឥមេសំ វា អារោចេមីតិ វទតិ, សចេ តេ យថាបកតិយា លោកេ មនុស្សា វចនំ សុត្វា អាវជ្ជនសមយេ ជានន្តិ, ឯវំ តស្ស វចនានន្តរមេវ “អយំ ឧក្កណ្ឋិតោ”តិ វា, “គិហិភាវំ បត្ថយតី”តិ វា យេន កេនចិ អាការេន មនុស្សជាតិកោ វចនត្ថំ ជានាតិ, បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ អថ អបរភាគេ “កឹ ឥមិនា វុត្ត”ន្តិ ចិន្តេត្វា ជានន្តិ, អញ្ញេ វា ជានន្តិ, អប្បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ។ អនិយមេត្វា អារោចេន្តស្ស បន សចេ វុត្តនយេន យោ កោចិ មនុស្សជាតិកោ វចនត្ថំ ជានាតិ, បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា, ឯវំ ជាននវសេន បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។ ឥតិ ឥមេសំ វុត្តប្បការានំ ចិត្តាទីនំ វសេនេវ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សិក្ខាបច្ចក្ខានវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**មូលបញ្ញត្តិវណ្ណនា**

**៥៥. ឥតោ បង្កាយា**តិ ទុដ្ឋុល្លបទតោ បង្កាយ។ មេថុនធម្មោ យថា សរូបេនេវ ទុដ្ឋុល្លំ, ឯវំ ទស្សនាទិទុដ្ឋុល្លធម្មបរិវារត្តាបិ ទុដ្ឋុល្លន្តិ ទស្សេតុំ **យស្មា**តិអាទិ វុត្តំ។ **អវស្សុតាន**ន្តិ មេថុនរាគេន តិន្តានំ។ **បរិយុដ្ឋិតាន**ន្តិ មេថុនរាគេន អភិភូតចិត្តានំ។ មេថុន-សទ្ទស្ស សទិសសទ្ទបអយាយត្តា វុត្តំ “សទិសាន”ន្តិ, វត្តតាទីហិ សទិសានន្តិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច យេភុយ្យតោ វុត្តំ ឧភោសុ អញ្ញតរស្ស រាគាភាវេបិ ឥតរស្ស មេថុនសេវនសំសិទ្ធិតោ។ មេថុន-សទ្ទោ វា ឧភយសទ្ទបអយាយោ, មេថុនំ យុគឡំ យមកំ ឧភយន្តិ ហិ អត្ថតោ ឯកំ, តេនាហ “ឧភិន្នំ រត្តាន”ន្តិ។ “ទ្វយំទ្វយសមាបត្តី”តិ ហិ **បាឡិយម្បិ** វុត្តំ។ **និមិត្តេនា**តិ ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ, ឥត្ថិនិមិត្តេ អត្តនោ និមិត្តំ បវេសេតីតិ អត្ថោ។ និមិត្តំ អង្គជាតន្តិ អត្ថតោ ឯកំ។ តិលផលន្តិ សាសបមត្តំ តិលពីជំ អធិប្បេតំ, ន កោសសហិតំ ផលន្តិ អាហ “តិលពីជមត្តម្បី”តិ។ **អល្លោកាសេ**តិ សភាវេន បិហិតស្ស និមិត្តស្ស

បកតិវាតេន អសម្ផុដ្ឋេ តិន្ទុប្បទេសេ។ តាទិសោ បទេសោ សចេបិ កេនចិ វាតាទិវិការេន សុក្ខតិ, តថាបិ អនល្លោកាសោតិ ឧបក្កមតោ បារាជិកមេវ។

**វេមជ្ឈ**ន្តិ យថា ចត្តារិ បស្សានិ អផុសន្តោ បវេសេតិ, ឯវំ កតវិវរស្ស ឥត្ថិនិមិត្តស្ស អព្ភន្តរតលំ វុច្ចតិ។ បុរិសនិមិត្តេ បន **មជ្ឈ**ន្តិ អគ្គកោដី សន្ធាយ វទតិ។ **ឧបរី**តិ មជ្ឈិមបព្ពេន សមិញ្ជិត្វា បវេសិយមានស្ស អង្គជាតស្ស សមិញ្ជិតង្គុលិយា មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិសទិសអគ្គកោដិយេវ។ **ហេដ្ឋា បវេសេន្តោ**តិ ឥត្ថិនិមិត្តស្ស ហេដ្ឋាភាគេន ឆុបិយមានំ បវេសេន្តោ, យថា ឥត្ថិនិមិត្តស្ស អល្លោកាសំ ហេដ្ឋិមតលំ តិលពីជមត្តម្បិ អត្តនោ និមិត្តេន ឆុបតិ, ឯវំ បវេសេន្តោតិ អត្ថោ។ ឆុបនមេវ ហេត្ថ បវេសនំ, ឯវំ សេសេសុបិ។ **មជ្ឈេន បវេសេន្តោ**តិ អព្ភន្តរតលេន ឆុបិយមានំ បវេសេន្តោ, យថា អព្ភន្តរតលំ ឆុបតិ, ឯវំ បវេសេន្តោតិ អត្ថោ។ កត្ថចិ អច្ឆុបន្តំ បវេសេត្វា អាកាសគតមេវ នីហរន្តស្ស នត្ថិ បារាជិកំ, ទុក្កដំ បន ហោតិ **ឆិន្នសីសវត្ថុស្មិំ** (បារា. ៧៣) វិយ។ **មជ្ឈេនេវ ឆុបន្តំ បវេសេន្តោ**តិ អគ្គកោដិយា ឆុបន្តំ បវេសេន្តោ។ **មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិយា សង្កោចេត្វា**តិ និមិត្តំ អត្តនោ មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិយា សមិញ្ជិត្វា ឧបរិភាគេន ឆុបន្តំ បវេសេន្តោបិ។ កីវិយ? សមិញ្ជិតង្គុលិ វិយាតិ យោជនា។ អថ វា មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិយា សមិញ្ជិតង្គុលិ វិយាតិ សម្ពន្ធោ, សមិញ្ជិតង្គុលី វា មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិយា បវេសេន្តោ វិយាតិបិ យោជេតព្ពំ។ **ឧបរិភាគេនា**តិ សង្កោចិតស្ស និមិត្តស្ស ឧបរិកោដិយា។

ឥទានិ បុរិសនិមិត្តស្ស ហេដ្ឋា វុត្តេសុ ឆសុ “ឧបរី”តិ វុត្តស្ស ឆដ្ឋស្ស ឋានស្ស វសេន វិសុំ ចត្តារិ បស្សានិ គហេត្វា បុរិសនិមិត្តេ ទសដ្ឋានភេទំ ទស្សេន្តោ **តត្ថា**តិអាទិមាហ។ ហេដ្ឋា បន អគហិតគ្គហណវសេន ឆ ឋានានិ វុត្តានិ។ **តុលាទណ្ឌសទិសំ បវេសេន្តស្សាបី**តិ អសមិញ្ជិត្វា ឧជុកំ បវេសេន្តស្ស។ **ចម្មខីល**ន្តិ ឯឡកាទីនំ គីវាយ វិយ និមិត្តេ ជាតំ ចម្មង្កុរំ, “ឧណ្ណិគណ្ឌោ”តិបិ វទន្តិ។ “ឧបហតកាយប្បសាទ”ន្តិ អវត្វា **នដ្ឋកាយប្បសាទ**ន្តិ វចនេន ឧបាទិន្នភាវេ សតិ កេនចិ បច្ចយេន ឧបហតេបិ កាយប្បសាទេ **ឧបហតិន្ទ្រិយវត្ថុស្មិំ** (បារា. ៧៣) វិយ បារាជិកមេវាតិ ទស្សេតិ។ ឥត្ថិនិមិត្តស្ស បន នដ្ឋេបិ ឧបាទិន្នភាវេ សតិ មតសរីរេ វិយ បារាជិកក្ខេត្តតា ន វិជហតីតិ វេទិតព្ពា។ **មេថុនស្សាទេនា**តិ ឥទំ កាយសំសគ្គរាគេ សតិ សង្ឃាទិសេសោ ហោតីតិ វុត្តំ។ **ពីជានី**តិ អណ្ឌានិ។

**មុខំ អបិធាយា**តិ បមាទេន សមុប្បន្នម្បិ ហាសំ ពីជនិយា បដិច្ឆាទនម្បិ អកត្វា និសីទនំ អគារវន្តិ វុត្តំ។ អថ វា **អបិធាយា**តិ បិទហិត្វា, ពីជនិយា មុខំ បដិច្ឆាទេត្វា ហសមានេន ន និសីទិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **ទន្តវិទំសក**ន្តិ ទន្តេ ទស្សេត្វា។ **គព្ភិតេនា**តិ “អយុត្តកថា”តិ សង្កោចំ អនាបជ្ជន្តេន, និរវសេសាធិប្បាយកថនេ សញ្ជាតុស្សាហេនាតិ អត្ថោ។

### អនុបញ្ញត្តិវណ្ណនា

**បារាជិកវត្ថុភូតា**តិ យេសំ តីសុ មគ្គេសុ តិលពីជមត្តម្បិ និមិត្តស្ស បវេសោកាសោ ហោតិ, តេ ឥត្ថិបុរិសាទិភេទា សព្ពេ សង្គយ្ហន្តិ, ន ឥតរេ។ ឥធ បន តិរច្ឆានគតាយាតិ-បាឡិបទានុរូបតោ ន សព្ពាតិអាទិនា ឥត្ថិលិង្គវសេន វុត្តំ។ **គោនសា**តិ សប្បវិសេសា, យេសំ បិដ្ឋីសុ មហន្តមហន្តានិ មណ្ឌលានិ ហោន្តិ។ កច្ឆបមណ្ឌូកានំ ចតុប្បទត្តេបិ ឱទកតាសាមញ្ញេន អបទេហិ សហ គហណំ។ **មុខសណ្ឋាន**ន្តិ ឱដ្ឋចម្មសណ្ឋានំ។ **វណសង្ខេប**ន្តិ វណសង្គហំ។ វណេ ថុល្លច្ចយញ្ច “អមគ្គេន អមគ្គំ បវេសេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (បារា. ៦៦) ឥមស្ស សុត្តស្ស វសេន វេទិតព្ពំ។ **មង្គុសា**តិ នកុលា។ **ឯតមេវ ហិ អត្ថ**ន្តិ យោ នំ អជ្ឈាបជ្ជតិ, តំ បរាជេតីតិ ឥមមត្ថំ វុត្តានំយេវ បារាជិកាទិសទ្ទានំ និព្ពចនប្បសង្គេ ឥមិស្សា បរិវារគាថាយ បវត្តត្តា។ **ភដ្ឋោ**តិ សាសនតោ បរិហីនោ។ **និរង្កតោ**តិ និរាកតោ។ **ឯត**ន្តិ អាបត្តិរូបំ បារាជិកំ។ **ឆិន្នោ**តិ អន្តរាខណ្ឌិតោ។

**បកតត្តេហិ ភិក្ខូហី**តិ ឯត្ថ **បកតត្តា** នាម បារាជិកំ អនាបន្នា អនុក្ខិត្តា ច។ កេចិ បន “បកតត្តេហិ ភិក្ខូហិ ឯកតោ កត្តព្ពត្តាតិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា បកតត្តភូតេហិ អលជ្ជីហិបិ សទ្ធឹ ឧបោសថាទិសង្ឃកម្មករណេ ទោសោ នត្ថី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, ឥមិនា វចនេន តស្ស អត្ថស្ស អសិជ្ឈនតោ។ យទិ ហិ សង្ឃកម្មំ ករីយតិ, បកតត្តេហេវ ករីយតិ, ន អបកតត្តេហីតិ ឯវំ អបកតត្តេហិ សហសំវាសបដិក្ខេបបរំ ឥទំ វចនំ, ន បន បកតត្តេហិ សព្ពេហិ អលជ្ជីអាទីហិ ឯកតោ សង្ឃកម្មំ កត្តព្ពមេវាតិ។ ឯវំ សំវាសវិធានបរំ បកតត្តេសុបិ សភាគាបត្តឹ អាបន្នេហិ អញ្ញមញ្ញញ្ច អលជ្ជីហិ ច សទ្ធឹ ឯកតោ កម្មករណស្ស បដិក្ខិត្តត្តា។ វុត្តញ្ហិ “សចេ សព្ពោ សង្ឃោ សភាគាបត្តិយា សតិ វុត្តវិធឹ អកត្វា ឧបោសថំ ករោតិ, វុត្តនយេនេវ សព្ពោ សង្ឃោ អាបត្តឹ អាបជ្ជតី”តិអាទិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា)។ “យត្ថ អាមិសបរិភោគោ វដ្ដតិ, ធម្មបរិភោគោបិ តត្ថ វដ្ដតី”តិ អលជ្ជីហិ សហ បរិភោគោ ច អដ្ឋកថាយំ បដិក្ខិត្តោ ឯកតោ កម្មករណស្សាបិ ធម្មបរិភោគត្តា។ តស្មា យថា ហិ **បាឡិយំ** បារាជិកាបត្តិអាបជ្ជនកបុគ្គលនិយមត្ថំ ឃ្វាយំ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន...បេ.... ឧបសម្បន្នោ, អយំ

តមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូតិ តមស្មឹ វចនេ សព្ពេបិ ញត្តិចតុត្ថកម្មេន ឧបសម្បន្នា បារាជិកាបជ្ជនក បុគ្គលាយេវាតិ និយមោ ន សិជ្ឈតិ បារាជិកានាបជ្ជនកានម្បិ សេក្ខាទីនំ សង្គហា, អថ ខោ ញត្តិចតុត្ថកម្មេន ឧបសម្បន្នេសុយេវ បារាជិកាបត្តិអាបជ្ជនកា អលជ្ជី ពាលបុថុជ្ជនា លព្ភន្តិ, ន បន ឯហិភិក្ខុអាទីសូតិ ឯវំ និយមោ សិជ្ឈតិ, ឯវមិធាបិ បកតត្តេសុយេវ ឯកតោ កម្មករណារហា អនាបត្តិកា លជ្ជី កុក្កុច្ចកា សិក្ខាកាមា ឧបលព្ភន្តិ , ន អបកតត្តេសូតិ ឯវមេវ និយមោ សិជ្ឈតិ អបកតត្តានំ គណបូរណត្តាភាវេន អសំវាសិកត្ត និយមតោ។ អលជ្ជិនោ បន គណបូរកា ហុត្វា កម្មស្ស សាធនតោ អសំវាសិកេសុ ន គហិតា កត្តព្ពវិធី អកត្វា តេហិ សហ មន្តេត្វា កម្មំ ករោន្តានំ អាបត្តិ អលជ្ជិតា ច ន វិគច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។ “ឯកោ អលជ្ជី អលជ្ជីសតម្បិ ករោតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥៨៥) ហិ វុត្តំ, តេនេវ វក្ខតិ “សព្ពេបិ លជ្ជិនោ ឯតេសុ កម្មាទីសុ សហ វសន្តី”តិអាទិ។ អយញ្ចត្ថោ ឧបរិ វិត្ថារតោ អាវិ ភវិស្សតិ។

**តថា**តិ សីមាបរិច្ឆិន្នេហីតិអាទី បរាមសតិ។ ឯកតោ វន្ទនភុញ្ជនគាមប្បវេសនវត្តា បដិវត្តករណឧគ្គហបរិបុច្ឆាសជ្ឈាយករណាទិសាមគ្គិកិរិយាវសេន ភគវតា បញ្ញត្តសិក្ខាបទសិក្ខនំ សមសិក្ខតា នាម, តញ្ច លជ្ជីហេវ សមំ សិក្ខិតព្ពំ, ន អលជ្ជីហីតិ ទស្សេតុំ “បញ្ញត្តំ បន...បេ.... សមសិក្ខតា នាមា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ អនតិក្កមនវសេន ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទិវសេន ច លជ្ជីបុគ្គលេហិ សមំ ឯកតោ សិក្ខិតព្ពា សមសិក្ខាតិ សិក្ខាប ទានិ វុត្តានិ, តាសំ សមសិក្ខនំ យថាវុត្តនយេន លជ្ជីហិ សិក្ខិតព្ពភាវោ សមសិក្ខតា នាមាតិ អធិប្បាយោ។ យថា វុត្តេសុ ឯកកម្មាទីសុ អលជ្ជីនំ លជ្ជិធម្មេ អនោក្កន្តេ លជ្ជីហិ សហ សំវាសោ នត្ថិ, តតោ ពហិយេវ តេ សន្ទិស្សន្តីតិ អាហ **សព្ពេបិ លជ្ជិនោ**តិអាទិ។

**៥៦**. យំ តំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ **វត្ថុមេវ ន ហោតី**តិ សុវណ្ណាទីហិ កតតត្តិរូបានំ អង្គជាតេសុបិ និមិត្តវោហារ ទស្សនតោ តត្ថ បារាជិកាសង្កានិវត្តនត្ថំ វុត្តំ។ តេនេវ វិនីតវត្ថូសុ លេបចិត្តាទិវត្ថូសុ សញ្ជាតកុក្កុច្ចស្ស បារាជិកេន អនាបត្តិ វុត្តា។

## បឋមចតុក្កវណ្ណនា

**៥៧**. **អស្សា**តិ អាខ្យាតបទន្តិ តស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ “ហោតី”តិ អាហ, ភវេយ្យាតិ អត្ថោ, ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេ “ហោតី”តិ ឥទំ វចនសេសោ។

**៥៨**. **សាទិយន្តស្សេវា**តិ **ឯត្ថ សាទិយនំ នាម សេវេតុកាមតាចិត្តស្ស ឧប្បាទនមេវាតិ អាហ “បដិសេវនចិត្តសមង្គិស្សា”**តិ។ **បដិបក្ខ**ន្តិ អនិដ្ឋំ អហិតំ។ “ភិក្ខូនំ បច្ចត្ថិកា ភិក្ខុបច្ចត្ថិកា”តិ វុត្តេ ឧបរិ វុច្ចមានា រាជ បច្ចត្ថិកាទយោបិ ឥធេវ បវិសន្តីតិ តំ និវត្តនត្ថំ **ភិក្ខូ ឯវ បច្ចត្ថិកា**តិ រាជបច្ចត្ថិកាទិរូបេន អត្ថោ ទស្សិតោ។ **តស្មិំ ខណេ**តិ បវេសនក្ខណេ។ អគ្គតោ ហិ យាវ មូលា បវេសនកិរិយាយ វត្តមានកាលោ បវេសនក្ខណោ នាម។ **បវិដ្ឋកាលេ**តិ អង្គជាតស្ស យត្តកំ ឋានំ បវេសនារហំ, តត្តកំ អនវសេសតោ បវិដ្ឋកាលេ, បវេសនកិរិយាយ និដ្ឋិតក្ខណេតិ អត្ថោ។ ឯវំ បវិដ្ឋស្ស ឧទ្ធរណារម្ភតោ អន្តរា ឋិតកាលេ ឋិតំ អង្គជាតំ, តស្ស ឋិតិ វា **ឋិតំ** នាម, **អដ្ឋកថាយំ** បន មាតុគាមស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋី បត្វា សព្ពថា វាយាមតោ ឱរមិត្វា ឋិតកាលំ សន្ធាយ “សុក្កវិស្សដ្ឋិសមយេ”តិ វុត្តំ, តទុភយម្បិ ឋិតមេវាតិ គហេតព្ពំ។ **ឧទ្ធរណំ** នាម យាវ អគ្គា នីហរណកិរិយាយ វត្តមានកាលោតិ អាហ “នីហរណកាលេ បដិសេវនចិត្តំ ឧបដ្ឋាបេតី”តិ។

ឯត្ថ ច យស្មា បរេហិ ឧបក្កមិយមានស្ស អង្គជាតាទិកាយចលនស្ស វិជ្ជមានត្តា សេវនចិត្តេ ឧបដ្ឋិតមត្តេ តស្មិំ ខណេ ចិត្តជរូបេន សញ្ញាយមានំ អង្គជាតាទិចលនំ ឥមិនា សេវនចិត្តេន ឧប្បាទិតមេវ ហោតិ។ អបិច សេវនចិត្តេ ឧប្បន្នេ បរេហិ អនុបក្កមិយមានស្សាបិ អង្គជាតេ ចលនំ ហោតេវ, តញ្ច តេន កតំ នាម ហោតិ, តស្មា កាយចិត្តតោ សមុដ្ឋិតំ បារាជិកាបត្តិំ សោ អាបជ្ជតិយេវ **ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកា** (បាចិ. ៦៥៧-៦៥៨) វិយ។ តត្ថាបិ ហិ “អធក្ខកំ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលំ អាមសនំ វា...បេ.... បដិបីឡនំ វា សាទិយេយ្យា”តិ (បាចិ. ៦៥៧) សាទិយនមត្តេយេវ អាបត្តិ វុត្តា, ភិក្ខុនោ កាយសំសគ្គេ បន “កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យា”តិ (បារា. ២៧០) អត្តនោ ឧបក្កមស្ស អាបត្តិនិមិត្តភាវេន វុត្តត្តា ឥត្ថិយា ផុសិយមានស្ស កាយសំសគ្គរាគេ ច ឥត្ថិយា សញ្ចិត កាយចលនេ ច វិជ្ជមានេបិ អត្តនោ បយោគាភាវេន អនាបត្តិយេវ វុត្តាតិ គហេតព្ពំ។ កេចិ បន “បឋមសង្ឃាទិសេសវិសយេបិ បរេហិ ពលក្ការេន ហត្ថាទីហិ ឧបក្កមិយមានស្ស មោចនស្សាទោ ច ឧប្បជ្ជតិ, តេន ច អសុចិម្ហិ មុត្តេ សង្ឃាទិសេសោ, អមុត្តេ ថុល្លច្ចយំ ឯវា”តិ វទន្តិ។ **អង្គារកាសុ**ន្តិ អង្គាររាសឹ, អង្គារបុណ្ណាវាដំ វា។ ឥត្ថិយា ឧបក្កមិយមានេ អសាទិយនំ នាម ន សព្ពេសំ វិសយោតិ អាហ **ឥមញ្ហី**តិអាទិ។ **ឯកាទសហិ អគ្គីហី**តិ រាគទោសមោហជាតិជរាមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសសង្ខាតេហិ ឯកាទសគ្គីហិ។ **អស្សា**តិ អសាទិយន្តស្ស។ **ចតុក្កំ នីហរិត្វា ឋបេសី**តិ ឯត្ថ ឯកបុគ្គលវិសយតាយ ឯកោបិ អនាបត្តិវារោ

បវេសនបវិដ្ឋបិតឧទ្ធរណសង្ខាតានំ ចតុន្នំ បទានំ វសេន “ចតុក្ក”ន្តិ វុត្តោ។ **បឋមចតុក្កកថា**តិ ឯត្ថ បន អនាបត្តិវារេន សទ្ធឹ បញ្ចន្នំ វារានំ វុត្តនយេន “បញ្ច ចតុក្កា”តិ វត្តព្ពេបិ ឯកមគ្គវិសយតាយ តេសំ ឯកត្តំ អារោបេត្វា បឋមចតុក្កតា វុត្តា។ តេនេវ វក្ខតិ **តិណ្ណំ មគ្គានំ វសេន តីណិ សុទ្ធិកចតុក្កានី**តិអាទិ។

## ឯកូនសត្តតិទ្វិសតចតុក្កកថាវណ្ណនា

**៥៩-៦០**. **មត្ត**ន្តិ សុរាទីហិ មត្តំ។ អក្ខាយិតនិមិត្តា ឥធ ឧត្តរបទលោបេន អក្ខាយិតសទ្ទេន វុត្តាតិ អាហ “អក្ខាយិតនិមិត្ត”ន្តិ។ **ជាគរន្តិ**ន្តិអាទិ វិសេសនរហិតត្តា “សុទ្ធិកចតុក្កានី”តិ វុត្តំ។ **សមានាចរិយកាថេរា**តិ ឯកាចរិយស្ស ឧទ្ទេសន្តេវាសិកា។ គង្គាយ អបរភាគោ **អបរគង្គំ។ វតេរេ**តិ គរហត្ថេ និបាតោ។ **ឯវំ វិនយគរុកាន**ន្តិ ឥមិនា ឧបរិ ឧបតិស្សត្ថេរេន វុច្ចមានវិនិច្ឆយស្ស គរុករណីយតាយ ការណំ វុត្តំ។ **សព្ពំ បរិយាទិយិត្វា**តិ សព្ពំ បារាជិកខេត្តំ អនវសេសតោ គហេត្វា។ យទិ ហិ សាវសេសំ កត្វា បញ្ញបេយ្យ, អលជ្ជីនំ តត្ថ លេសេន អជ្ឈាចារសោតោ បវត្តតីតិ អាហ “សោតំ ឆិន្ទិត្វា”តិ។ សហសេយ្យាទិបណ្ណត្តិវជ្ជសិក្ខាបទេសុយេវ (បាចិ. ៤៩-៥១) សាវសេសំ កត្វាបិ បញ្ញាបនំ សម្ភវតិ, ន លោកវជ្ជេសូតិ អាហ **ឥទញ្ហី**តិអាទិ។ **សហសេយ្យសិក្ខាបទេ** ហិ (បាចិ. ៤៩ អាទយោ) កិញ្ចាបិ យេភុយ្យច្ឆន្នេ យេភុយ្យបរិច្ឆន្នេ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទតោ បាចិត្តិយំ ទស្សិតំ, ឧបឌ្ឍច្ឆន្នេ ឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នេ ទុក្កដំ, តថាបិ សាវសេសត្តា បញ្ញត្តិយា យេភុយ្យច្ឆន្នឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នាទីសុបិ **អដ្ឋកថាយំ** បាចិត្តិយមេវ ទស្សិតំ។ ឥធ បន និរវសេសត្តា បញ្ញត្តិយា ភគវតា ទស្សិតំ យេភុយ្យេន អក្ខាយិតនិមិត្តតោ ហេដ្ឋា បារាជិកក្ខេត្តំ នត្ថិ, ថុល្លច្ចយាទិមេវ តត្ថ លព្ភតិ។

ឧបតិស្សត្ថេរេន វុត្តស្សេវ វិនិច្ឆយស្ស អញ្ញម្បិ ឧបត្ថម្ភការណំ ទស្សេន្តោ **អបិចា**តិអាទិមាហ។ និមិត្តេ អប្បមត្តិកាបិ មំសរាជិ សចេ អវសិដ្ឋា ហោតិ, តំ យេភុយ្យក្ខាយិតមេវ ហោតិ, តតោ បរំ បន សព្ពសោ ខាយិតេ និមិត្តេ ទុក្កដមេវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “តតោ បរំ ថុល្លច្ចយំ នត្ថី”តិ។ កេចិ បនេត្ថ វច្ចមគ្គាទី ចត្តារោ កោដ្ឋាសេ កត្វា “តេសុ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អតិក្កម្ម យាវ តតិយកោដ្ឋាសស្ស បរិយោសានា ខាយិតំ យេភុយ្យក្ខាយិតំ នាម, តតោ បរំ ថុល្លច្ចយំ នត្ថិ, យាវ ចតុត្ថកោដ្ឋាសស្ស បរិយោសានា ខាយិតំ, តម្បិ ទុក្កដវត្ថុយេវា”តិ ច វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ **មតសរីរស្មឹយេវ វេទិតព្ព**ន្តិ មតំ យេភុយ្យេន អក្ខាយិតន្តិអាទិវចនតោ វុត្តំ។ **យទិបិ និមិត្ត**ន្តិអាទិ ជីវមានកសរីរមេវ សន្ធាយ វុត្តំ តស្សេវ អធិកតត្តា។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) “ជីវមានកសរីរស្ស វុត្តប្បការេ មគ្គេ សចេបិ តចាទីនិ អនវសេសេត្វា សព្ពសោ ឆិន្នេ”តិអាទិ វុត្តំ។ **សព្ពសោ ខាយិត**ន្តិ និមិត្តមំសំ សព្ពំ ឆិន្នន្តិ អត្ថោ។ **និមិត្តសណ្ឋាន**ន្តិ ឆិន្នមំសស្ស អន្តោ យាវ មុត្តវត្ថិកោសា ឆិទ្ទាការោ អព្ភន្តរឆវិចម្មមត្តោ ឥត្ថិនិមិត្តាការោ, តេនាហ “បវេសនំ ជាយតី”តិ។ **និមិត្តសណ្ឋានំ បន អនវសេសេត្វា**តិ បវេសនារហឆិទ្ទាការេន ឋិតអព្ភន្តរមំសាទី អនវសេសេត្វា។ ឯតេន យាវ បវេសោ លព្ភតិ, តាវ មគ្គោយេវាតិ ទស្សេតិ។ **និមិត្តតោ បតិតាយ មំសបេសិយា**តិ ឥទំ និមិត្តសណ្ឋានវិរហិតំ អព្ភន្តរមំសខណ្ឌំ សន្ធាយ វុត្តំ។ និមិត្តសណ្ឋានំ អកោបេត្វា សមន្តតោ ឆិន្ទិត្វា ឧទ្ធដមំសបេសិយា បន មតសរីរេ យេភុយ្យេន អក្ខាយិតនិមិត្តេ វិយ ឧបក្កមន្តស្ស បារាជិកមេវ។

ឯវំ ជីវមានកមនុស្សសរីរេ លព្ភមានវិសេសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ មតសរីរេ ទស្សេតុំ **មតសរីរេ បនា**តិអាទិមាហ។ **វត្ថិកោសេសូ**តិ បុរិសានំ អង្គជាតកោសចម្មេសុ។ “នវទ្វារោ មហាវណោ”តិអាទិ (មិ. ប. ២.៦.១) វចនតោ មនុស្សានំ អក្ខិនាសាទីនិ វណសង្ខេបេន ថុល្លច្ចយក្ខេត្តានីតិ តេសុបិ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ, ឯវំ មនុស្សានំ មតសរីរេបិ, តេនាហ **មតេ អល្លសរីរេ**តិអាទិ។ តត្ថ **អល្លសរីរេ**តិ អកុថិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បារាជិកក្ខេត្តេ**តិ យេភុយ្យេន អក្ខាយិតម្បិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ថុល្លច្ចយក្ខេត្តេ**តិ ឧបឌ្ឍក្ខាយិតាទិម្បិ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច អក្ខិនាសាទិថុល្លច្ចយក្ខេត្តេសុ យេភុយ្យេន អក្ខាយិតេសុបិ ថុល្លច្ចយំ, ឧបឌ្ឍក្ខាយិតាទីសុ ទុក្កដន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សព្ពេសម្បី**តិ យថាវុត្តហត្ថិអាទីហិ អញ្ញេសំ តិរច្ឆានានំ សង្គណ្ហនត្ថំ វុត្តំ។ តិរច្ឆានគតានំ អក្ខិកណ្ណវណេសុ ទុក្កដំ បន អដ្ឋកថាប្បមាណេន គហេតព្ពំ, “អមគ្គេន អមគ្គំ បវេសេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (បារា. ៦៦) ហិ សាមញ្ញតោ វុត្តំ, ន បន មនុស្សានន្តិ វិសេសេត្វា។ យទិ ហិ មនុស្សានញ្ញេវ វណេសុ ថុល្លច្ចយំ សិយា, ហត្ថិអស្សាទីនំ នាសវត្ថិកោសេសុបិ បដង្គមុខមណ្ឌូកស្ស មុខសណ្ឋានេបិ ច វណសង្ខេបតោ ថុល្លច្ចយំ ន វត្តព្ពំ សិយា, វុត្តញ្ច។ តស្មា អដ្ឋកថាចរិយា ឯវេត្ថ បមាណំ។ មតានំ តិរច្ឆានគតានន្តិ មតកេន សម្ពន្ធោ។

មេថុនរាគេន វត្ថិកោសំ បវេសេន្តស្ស ថុល្លច្ចយំ វុត្តន្តិ អាហ “វត្ថិកោសំ អប្បវេសេន្តោ”តិ។ **មេថុនរាគោ** ច នាម កាយសំសគ្គរាគំ មោចនស្សាទញ្ច មុញ្ចិត្វា វិសុំ ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិយា រាគោ, សោ ច បុរិសាទីសុបិ ឧប្បជ្ជតិ, តេន ច អបារាជិកក្ខេត្តេ ឥត្ថិសរីរេបិ ឧបក្កមន្តស្ស អសុចិម្ហិ មុត្តេបិ សង្ឃាទិសេសោ ន ហោតិ, ខេត្តានុរូបំ ថុល្លច្ចយទុក្កដមេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **អប្បវេសេន្តោ**តិ ឥមិនា តីសុ មគ្គេសុ បវេសនាធិប្បាយេ

អសតិបិ មេថុនរាគេន ពហិ យដ្ឋនំ សម្ភវតីតិ ទស្សេតិ, តេនេវ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ, ឥតរថា បវេសនាធិប្បាយេន ពហិ ឆុបន្តស្ស មេថុនស្ស បុព្ពបយោគត្តា ទុក្កដមេវ វត្តព្ពំ សិយា។ **និមិត្តេន និមិត្តំ ឆុបតិ ថុល្លច្ចយ**ន្តិ ឥទញ្ច "ន ច, ភិក្ខវេ, រត្តចិត្តេន អង្គជាតំ ឆុបិតព្ពំ, យោ ឆុបេយ្យ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា"តិ (មហាវ. ២៥២) ឥមស្ស ចម្មក្ខន្ធកេ អាគតស្ស សុត្តស្ស វសេន វុត្តំ។ តត្ថ ច កេសញ្ចិ អញ្ញថាបិ អត្ថវិកប្បស្ស ពីជំ ទស្សេន្តោ **មហាអដ្ឋកថាយំ បនា**តិអាទិមាហ។ **មុខេនេវ ឆុបនំ សន្ធាយា**តិ ឱដ្ឋជិវ្ហាទិមុខាវយវេន ឆុបនំ សន្ធាយ។ **ឱឡារិកត្តា**តិ អជ្ឈាចារស្ស ថុល្លត្តា។ **តំ សន្ធាយភាសិត**ន្តិ តំ យថាវុត្តសុត្តំ។ សុត្តញ្ហិ អជ្ឈាចារំ សន្ធាយ បដិច្ច វុត្តត្តា "សន្ធាយភាសិត"ន្តិ វុច្ចតិ។ **សុដ្ឋុសល្លក្ខេត្វា**តិ បិដ្ឋិ អភិរុហន្តានំ អង្គជាតមុខេនេវ និមិត្តឆុបនស្ស សម្ភវំ មេថុនរាគីនញ្ច អង្គជាតេន ឆុបនស្សេវ អនុរូបតញ្ច សុត្តេ ច "មុខេនា"តិ អវុត្តតញ្ច អញ្ញញ្ច នយំ យថាពលំ សុដ្ឋុ សល្លក្ខេត្វាតិ អត្ថោ។ **សង្ឃាទិសេសោ**តិ មនុស្សិត្ថី សន្ធាយ វុត្តំ។ **បស្សាវមគ្គ**ន្តិ ឥទំ **ចម្មក្ខន្ធកេ** និទានវសេន វុត្តំ។ ឥតរមគ្គទ្វយំ បន និមិត្តមុខេន ឆុបន្តស្ស វណសង្ខេបេន ថុល្លច្ចយមេវ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ មេថុនរាគេនេវ។ និមិត្តមុខេន បន វិនា មេថុនរាគេន មនុស្សិត្ថិយា វា តិរច្ឆានគតិត្ថិយា វា បស្សាវមគ្គំ បកតិមុខេន ឆុបន្តស្ស ទុក្កដមេវ បកតិមុខេន បកតិមុខឆុបនេ វិយ, ឥតរថា តត្ថាបិ ថុល្លច្ចយេន ភវិតព្ពំ, តញ្ច ន យុត្តំ ខន្ធកសុត្តេបិ តថា អវុត្តត្តា។ **កាយសំសគ្គរាគេន ទុក្កដ**ន្តិ និមិត្តមុខេន វា បកតិមុខាទី ឥតរកាយេន វា កាយសំសគ្គរាគេន ឆុបន្តស្ស ទុក្កដមេវ។

ឯត្ថ ច កាយសំសគ្គរាគេន ពហិនិមិត្តេ ឧបក្កមតោ អជានន្តស្សេវ អង្គជាតំ យទិ បារាជិកក្ខេត្តំ ឆុបតិ, តត្ថ កឹ ហោតីតិ? កេចិ តាវ "មេថុនរាគស្ស អភាវា មនុស្សិត្ថិយា សង្ឃាទិសេសោ, សេសេសុ វត្ថុវសេន ថុល្លច្ចយទុក្កដានី"តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ បន "បវេសនក្ខណេ ផស្សស្ស សាទិយនសម្ភវតោ ពលក្ការេន ឧបក្កមនក្ខណេ វិយ បារាជិកមេវា"តិ វទន្តិ, ឥទមេវ យុត្តតរំ។ មគ្គត្តយតោ ហិ អញ្ញស្មិំ បទេសេយេវ កាយសំសគ្គាទិរាគភេទតោ អាបត្តិភេទោ លព្ភតិ, ន មគ្គត្តយេ។ តត្ថ បន យេន កេនចិ អាការេន ផស្សស្ស សាទិយនក្ខណេ បារាជិកមេវ, តេនេវ បរោបក្កមេន បវេសនាទីសុ រាគភេទំ អនុទ្ធរិត្វា សាទិយនមត្តេន បារាជិកំ វុត្តំ។

## សន្ថតចតុក្កភេទកថាវណ្ណនា

**៦១-២**. **បដិបន្នកស្សា**តិ អារទ្ធវិបស្សកស្ស។ **ឧបាទិន្នក**ន្តិ កាយិន្ទ្រិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧបាទិន្នកេន ផុសតី**តិ ឧបាទិន្នកសរីរេន ផុសិយតីតិ កម្មសាធនេន អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អថ វា ឯវំ ករោន្តោ ភិក្ខុ កិញ្ចិ ឧបាទិន្នកំ ឧបាទិន្នកេន ន ផុសតីតិ អត្ថោ។ **លេសំ ឱឌ្ឌេស្សន្តី**តិ លេសំ បបេស្សន្តិ, បរិកប្បេស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **សន្ថតាទិភេទេហិ ភិន្ទិត្វា**តិ សន្ថតាទិវិសេសនេហិ វិសេសេត្វា។ **សន្ថតាយា**តិ សមុទាយេ ឯកទេសវោហារោ ទឡ្ហស្ស បដស្ស ឆិទ្ទន្តិអាទីសុ វិយ។ យថា ហិ បដស្ស ឯកទេសោវ វត្ថតោ ទឡ្ហោតិ វុច្ចតិ, តំ ឯកទេសវោហារំ សមុទាយេ បដេ ឧបចារតោ អារោបេត្វា បុន តំ សមុទាយំ ទឡ្ហប្បទេសសង្ខាតឆិទ្ទសម្ពន្ធីភាវេន "ទឡ្ហស្ស បដស្ស ឆិទ្ទ"ន្តិ វោហរន្តិ, ឯវមិធាបិ ឥត្ថិយា មគ្គប្បទេសវោហារំ សមុទាយភូតាយ ឥត្ថិយា អារោបេត្វា បុន តំ ឥត្ថឹ សន្ថតមគ្គសម្ពន្ធិនី កត្វា **សន្ថតាយ ឥត្ថិយា វច្ចមគ្គេនា**តិអាទិ វុត្តំ។ សារត្ថទីបនិយំ (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៦១-៦២) បនេត្ថ "ឯកទេសេ សមុទាយវោហារោ"តិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ អវយវវោហារេន សមុទាយស្សេវ បតីយមានត្តា។ ឥតរថា ហិ សន្ថតាយ វច្ចមគ្គេនាតិ ឥត្ថិលិង្គតា មគ្គសម្ពន្ធិតា ច ន សិយា, ឯកទេសេ សមុទាយោបចារស្ស បន ឯកទេសោវ អត្ថោ សាខាយ ឆិជ្ជមានាយ រុក្ខោ ឆិជ្ជតីតិអាទីសុ វិយ។

វត្ថាទីនិ មគ្គស្ស អន្តោ អប្បវេសេត្វា ពហិយេវ វេឋនំ សន្ធាយ "បលិវេឋេត្វា"តិ វុត្តំ។ សមុទាយេ អវយវរូបចារេនេវ ភិក្ខុបិ **សន្ថតោ នាមា**តិអាទិ វុត្តំ។ **យត្តកេ បវិដ្ឋេ**តិ តិលពីជមត្តេ បវិដ្ឋេ។ អក្ខិនាសាទីនំ សន្ថតត្តេបិ យថាវត្ថុកមេវាតិ អាហ **ថុល្លច្ចយក្ខេត្តេ ថុល្លច្ចយ**ន្តិអាទិ។ **ខាណុំ ឃដ្ដេន្តស្ស ទុក្កដ**ន្តិ ឥត្ថិនិមិត្តស្ស អន្តោ ខាណុំ បវេសេត្វា សមតលំ, អតិរិត្តំ វា ឋិតំ ខាណុំ សចេ ឃដ្ដេតិ, ឃដ្ដេន្តស្ស ទុក្កដំ បវេសាភាវតោ។ សចេ បន ឦសកំ អន្តោ អល្លោកាសេ បវេសេត្វា ឋិតំ អនុបាទិន្នមេវ ខាណុសីសំ អង្គជាតេន ឆុបតិ, បារាជិកមេវ។ **តស្ស តល**ន្តិ វេឡុនឡាទិកស្ស អន្តោតលំ។ **ពហិទ្ធា ខាណុកេ**តិ អន្តោ បវេសិតវេឡុបព្ពាទិកស្ស ពហិ និក្ខន្តសីសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យថា ច ឥត្ថិនិមិត្តេ**តិអាទីសុ យថា ឥត្ថិយា បស្សាវមគ្គេ ខាណុំ កត្វា ឃដ្ដនាទិកំ វុត្តំ, ឯវំ សព្ពត្ថ វច្ចមគ្គាទីសុបិ លក្ខណំ វេទិតព្ពន្តិ អត្ថោ។

## រាជបច្ចត្ថិកាទិចតុក្កភេទកថាវណ្ណនា

**៦៥**. **កេរាដិកា**តិ វញ្ចកា។ បឋមំ ឥត្ថិធុត្តមេវ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឥតរធុត្តេបិ សង្គហេត្វា ទស្សេតុំ "ឥត្ថិធុត្តសុរាធុត្តាទយោ វា"តិ វុត្តំ។

## អាបត្តានាបត្តិវារវណ្ណនា

**៦៦**. បដិញ្ញាតករណំ នត្ថិ សេវេតុកាមតា មគ្គេន មគ្គប្បដិបត្តីតិ ទ្វិន្នំ អង្គានំ សិទ្ធត្តា។ ទូសិតស្ស បន មគ្គេន មគ្គប្បដិបត្តិ ឯវមេកំ អង្គំ សិទ្ធំ, សេវេតុកាមតាសង្ខាតំ សាទិយនំ អសិទ្ធំ។ តស្មា សោ បុច្ឆិត្វា “សាទិយិ”ន្តិ វុត្តបដិញ្ញាយ នាសេតព្ពោ។ **តត្ថេវា**តិ វេសាលិយំ មហាវនេ ឯវ។ **សព្ពង្គគត**ន្តិ សព្ពកាយគតំ។ “លោហិតំ វិយា”តិ វុត្តត្តា កេសាទីនំ វិនិមុត្តដ្ឋានេ សព្ពត្ថាតិ គហេតព្ពំ។ **និច្ចមេវ ឧម្មត្តកោ ហោតី**តិ យស្ស បិត្តកោសតោ បិត្តំ ចលិត្វា សព្ពទា ពហិ និក្ខន្តំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យស្ស បន បិត្តំ ចលិត្វា បិត្តកោសេយេវ ឋិតំ ហោតិ, កទាចិ វា និក្ខន្តំ បុន និក្ខមតិ, សោបិ អន្តរន្តរា សញ្ញំ បដិលភតិ ភេសជ្ជេន ច បកតិអារោគ្យំ បដិលភតីតិ វេទិតព្ពំ។

បទភាជនីយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

**បកិណ្ណក**ន្តិ វោមិស្សកនយំ។ **សមុដ្ឋាន**ន្តិ ឧប្បត្តិការណំ។ **កិរិយា**តិអាទិ និទស្សនមត្តំ អកិរិយាទីនម្បិ សង្គហិតោ។ វេទនាយ សហ កុសលញ្ច វេទិតព្ពន្តិ យោជេតព្ពំ។ **សព្ពសង្គាហកវសេនា**តិ សព្ពេសំ សិក្ខាបទានំ សង្គាហកវសេន “កាយោ វាចា កាយវាចា កាយចិត្តំ វាចាចិត្តំ កាយវាចាចិត្ត”ន្តិ ឯវំ វុត្តានិ ឆ អាបត្តិសមុដ្ឋានានិ។ សមុដ្ឋានាទយោ ហិ អាបត្តិយា ឯវ ហោន្តិ, ន សិក្ខាបទស្ស។ តំតំសិក្ខាបទស្ស និយតអាបត្តិយា ឯវ គហណត្ថំ បន សិក្ខាបទសីសេន សមុដ្ឋានាទីនំ កថនំ។ ឯវញ្ហិ អាបត្តិវិសេសោ បញ្ញាយតិ អាបត្តិ-សទ្ទស្ស សព្ពាបត្តិសាធារណត្តា, ឥមេសុ បន ឆសុ សមុដ្ឋានេសុ បុរិមានិ តីណិ អចិត្តកានិ, បច្ឆិមានិ សចិត្តកានិ។ សមាសតោ តំ ឥមំ បកិណ្ណកំ វិទិត្វា វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ ឆ សមុដ្ឋានានិ ឯតស្សាតិ **ឆសមុដ្ឋានំ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។

**អត្ថិ កថិនសមុដ្ឋាន**ន្តិអាទិ សមុដ្ឋានសីសវសេន ទ្វិសមុដ្ឋានឯកសមុដ្ឋានានំ ទស្សនំ។ តេរស ហិ សមុដ្ឋានសីសានិ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានំ អទិន្នាទានសមុដ្ឋានំ សញ្ចរិត្តសមុដ្ឋានំ សមនុភាសនសមុដ្ឋានំ កថិនសមុដ្ឋានំ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានំ បទសោធម្មសមុដ្ឋានំ អទ្ធានសមុដ្ឋានំ ថេយ្យសត្ថសមុដ្ឋានំ ធម្មទេសនាសមុដ្ឋានំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានំ ចោរិវុដ្ឋាបនសមុដ្ឋានំ អននុញ្ញាតសមឧដ្ឋានន្តិ។ តត្ថ **អត្ថិ ឆ សមុដ្ឋាន**ន្តិ ឥមិនា សញ្ចរិត្តសមុដ្ឋានំ វុត្តំ, បញ្ចសមុដ្ឋានស្ស អភាវតោ “អត្ថិ បញ្ចសមុដ្ឋាន”ន្តិ អវត្វា “អត្ថិ ចតុសមុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ, ឥមិនា ច អទ្ធានសមុដ្ឋានំ អននុញ្ញាតសមុដ្ឋានញ្ច សង្គហិតំ។ យញ្ហិ បឋមតតិយចតុត្ថឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋានេហិ សមុដ្ឋាតិ , ឥទំ អទ្ធានសមុដ្ឋានំ។ យំ បន ទុតិយតតិយបញ្ចមឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ អននុញ្ញាតសមុដ្ឋានំ។ **អត្ថិ តិសមុដ្ឋាន**ន្តិ ឥមិនា អទិន្នាទានសមុដ្ឋានំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានញ្ច សង្គហិតំ។ យញ្ហិ សចិត្តកេហិ តីហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ អទិន្នាទានសមុដ្ឋានំ។ យំ បន អចិត្តកេហិ តីហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានំ។ **អត្ថិ កថិនសមុដ្ឋាន**ន្តិអាទិនា បន អវសេសសមឧដ្ឋានសីសវសេន ទ្វិសមុដ្ឋានំ ឯកសមុដ្ឋានញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ ហិ យំ តតិយឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ កថិនសមុដ្ឋានំ នាម។ យំ បន បឋមចតុត្ថេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានំ។ យំ ឆដ្ឋេនេវ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ធុរនិក្ខេបសមុដ្ឋានំ, “សមនុភាសនសមឧដ្ឋាន”ន្តិបិ តស្សេវ នាមំ។ ឥតិ សរូបេន អដ្ឋ អាបត្តិសីសានិ ទស្សិតានិ។ អាទិសទ្ទេន បនេត្ថ អវសេសានិ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានបទសោធម្មថេយ្យសត្ថធម្មទេសនាចោរិវុដ្ឋាបនសមុដ្ឋានានិ បញ្ចបិ សមុដ្ឋានសីសានិ សង្គហិតានិ។ តត្ថ យំ កាយចិត្តតោ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានំ។ យំ ទុតិយបញ្ចមេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ បទសោធម្មសមុដ្ឋានំ។ យំ ចតុត្ថឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ថេយ្យសត្ថសមុដ្ឋានំ។ យំ បញ្ចមេនេវ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ធម្មទេសនាសមឧដ្ឋានំ។ យំ បញ្ចមឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ចោរិវុដ្ឋាបនសមុដ្ឋានំ។ ឯត្ថ ច បច្ឆិមេសុ តីសុ សចិត្តកសមុដ្ឋានេសុ ឯកេកសមុដ្ឋានវសេន ឯកសមុដ្ឋានានិ តិវិធានិ។ ទ្វិសមុដ្ឋានានិ បន បឋមចតុត្ថេហិ វា ទុតិយបញ្ចមេហិ វា តតិយឆដ្ឋេហិ វា ចតុត្ថឆដ្ឋេហិ វា បញ្ចមឆដ្ឋេហិ វា សមុដ្ឋានវសេន បញ្ចវិធានីតិ វេទិតព្ពានិ។

ឯវំ សមុដ្ឋានវសេន សព្ពសិក្ខាបទានិ តេរសធា ទស្សេត្វា ឥទានិ កិរិយាវសេន បញ្ចធា ទស្សេតុំ **តត្រាបី**តិអាទិ វុត្តំ។ **កិញ្ចី**តិ សិក្ខាបទំ។ **កិរិយតោ**តិ បថវិខណនាទិ (បាចិ. ៨៤-៨៥) វិយ កាយវចីវិញ្ញត្តិជនិតកម្មតោ។ **អកិរិយតោ**តិ បឋមកថិនាទិ (បារា. ៤៥៩ អាទយោ) វិយ កត្តព្ពស្ស អករណេនេវ។ **កិរិយាកិរិយតោ**តិ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ហត្ថតោ ចីវរបដិគ្គហណាទិ (បារា. ៥០៨ អាទយោ) វិយ។ **សិយា កិរិយតោ, សិយា អកិរិយតោ** រូបិយបដិគ្គហណាទិ (បារា. ៥៨២ អាទយោ) វិយ, **សិយា កិរិយតោ, សិយា កិរិយាកិរិយតោ** កុដិការាទិ (បារា. ៣៤២) វិយ។ វីតិក្កមសញ្ញាយ អភាវេន វិមោក្ខោ អស្សាតិ **សញ្ញាវិមោក្ខ**ន្តិ មជ្ឈេបទលោបី

សមាសោ ទដ្ឋព្វោ។ **ចិត្តង្គំ លភតិ** សចិត្តកសមុដ្ឋានេហេវ សមុដ្ឋហនតោ។ **ឥតរ**ន្តិ យស្ស ចិត្តង្គនិយមោ នត្ថិ, តំ, អនាបត្តិមុខេន ចេតំ សញ្ញាទុកំ វុត្តំ, អាបត្តិមុខេន សចិត្តកទុកន្តិ ឯត្តកមេវ វិសេសោ, អត្ថតោ សមានាវ។

កាយវចីទ្វារេហិ អាបជ្ជិតព្ពម្បិ កាយកម្មេ វា វចីកម្មេ វា សង្គយ្ហតិ។ តត្ថ ពាហុល្លវុត្តិតោ អទិន្នាទាន មុសាវាទាទយោ វិយាតិ **អត្ថិ សិក្ខាបទំ កាយកម្ម**ន្តិអាទិនា កាយកម្មំ វចីកម្មញ្ចាតិ ទុកមេវ វុត្តំ, វិភាគតោ បន កាយវចីកម្មេន សទ្ធឹ តិកមេវ ហោតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តំ “សព្ពា ច កាយកម្មវចីកម្មតទុភយវសេន តិវិធា ហោន្តី”តិ។ តតោយេវ ឥធាបិ អទិន្នាទានាទីសុ (បារា. ៨៩) កាយកម្មវចីកម្មន្តិ តទុភយវសេន ទស្សិតំ។ **អត្ថិ បន សិក្ខាបទំ កុសល**ន្តិអាទិ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកចិត្តវសេន ការិយេ ការណោបចារេន វុត្តំ, ន បន អាបត្តិយា កុសលាទិបរមត្ថធម្មតាវសេន អាបត្តិយា សម្មុតិសភាវត្តា។ កុសលាកុសលាទិបរមត្ថធម្មេ ឧបាទាយ ហិ ភគវតា អាបត្តិសម្មុតិ បញ្ញត្តា។ វក្ខតិ ហិ “យំ កុសលចិត្តេន អាបជ្ជតិ, តំ កុសល”ន្តិអាទិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៦៦ បកណ្ណកកថា)។ ន ហិ ភគវតោ អាណាយត្តា អាបត្តិ កុសលាទិបរមត្ថសភាវា ហោតិ អនុបសម្បន្នានំ អាទិកម្មិកានញ្ច អាបត្តិប្បសង្គតោ, តស្សា ទេសនាទីហិ វិសុទ្ធិអភាវប្បសង្គតោ ច។ ន ហិ ការណពលេន ឧប្បជ្ជមានា កុសលាទិសភាវា អាបត្តិ អនុបសម្បន្នាទីសុ និវត្តតិ, ឧប្បន្នាយ ច តស្សា កេនចិ វិនាសោ ន សម្ភវតិ។ សរសវិនាសតោ ទេសនាទិនា ច អាបត្តិ វិគច្ឆតីតិ វចនមត្ថិ, ន បន តេន អកុសលាទិ វិគច្ឆតិ។ បិតុឃាតាទិកម្មេន ហិ បារាជិកំ អាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ គិហិលិង្គំ គហេត្វា ភិក្ខុភាវបរិច្ចាគេន បារាជិកាបត្តិ វិគច្ឆតិ, ន បាណាតិបាតាទិអកុសលំ អានន្តរិយាទិភាវតោ។ តស្មា ទុម្មង្កូនំ និគ្គហាទិទសអត្ថវសេ (បារា. ៣៩; បរិ. ២) បដិច្ច ភគវតា យថាបច្ចយំ សមុប្បជ្ជមានេ កុសលាកុសលាទិនាមរូបធម្មេ ឧបាទាយ បញ្ញត្តា សម្មុតិយេវ អាបត្តិ, សា ច យថាវិធិបដិកម្មករណេន វិគតា នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពំ, តេនាហ **ទ្វត្តិសេវ ហិ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកចិត្តានី**តិអាទិ។ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកត្តេនេវ ហេត្ថ កុសលាទីនំ អាបត្តិតោ ភេទោ សិទ្ធោ។ ន ហិ តំសមុដ្ឋិតស្ស តតោ អភេទោ យុត្តោ សមុដ្ឋាន សមុដ្ឋិតភេទព្យវហារុបច្ឆេទប្បសង្គតោ។ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៦៦ បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា) បន អាបត្តិយា បរមត្ថតោ កុសលត្តមេវ ន សម្ភវតិ “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកតំ, នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ វចនតោ, “អកុសលត្តំ បន អព្យាកតត្តញ្ច អាបត្តិយា សម្ភវតី”តិ សញ្ញាយ កុសលចិត្តសមុដ្ឋានក្ខណេបិ រូបាព្យាកតត្តំ អាបត្តិយា សមត្ថេតុំ យំ កុសលចិត្តេន អាបជ្ជតិ, តំ កុសលំ, ឥតរេហិ ឥតរន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៦៦ បកិណ្ណកកថា) ឥមំ អដ្ឋកថាវចនំ និស្សាយ វុត្តំ “យំ កុសលចិត្តេន អាបជ្ជតីតិ យំ សិក្ខាបទសីសេ គហិតំ អាបត្តឹ កុសលចិត្តសមង្គី អាបជ្ជតិ, ឥមិនា បន វចនេន តំ កុសលន្តិ អាបត្តិយា វុច្ចមានោ កុសលភាវោ បរិយាយតោ, ន បរមត្ថតោតិ ទស្សេតិ។ កុសលចិត្តេន ហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ សវិញ្ញត្តិកំ អវិញ្ញត្តិកំ វា សិក្ខាបទវីតិក្កមាការប្បវត្តំ រូបក្ខន្ធសង្ខាតំ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតី”តិ។ តត្ថ យំ កុសលចិត្តេន អាបជ្ជតីតិ ឥមំ វចនំ ឧទ្ទិស្ស “ឥមិនា បន វចនេន តំ កុសលន្តិ អាបត្តិយា វុច្ចមានោ កុសលភាវោ បរិយាយតោ, ន បរមត្ថតោតិ ទស្សេតី”តិ វុត្តំ, ឯវំ ឥតរេហិ ឥតរន្តិ វចនេន “យំ អកុសលចិត្តេន អាបជ្ជហិ, តំ អកុសលំ, យំ អព្យាកតចិត្តេន អាបជ្ជតិ, តំ អព្យាកត”ន្តិ ឥមស្ស អត្ថស្ស វុត្តត្តា ឥតរេហីតិ វចនំ ឧទ្ទិស្ស “ឥមិនាបិ វចនេន ឥតរន្តិ អាបត្តិយា វុច្ចមានោ អកុសលភាវោ អព្យាកតភាវោ ច បរិយាយតោ ទស្សេតី”តិ វត្តព្ពំ។ ឯវំ អវត្វា កុសលបក្ខេ ឯវ កថនស្ស ការណំ ន បស្សាម។ យំ បន អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលន្តិអាទិវចនំ ការណត្តេន វុត្តំ, តម្បិ អការណំ យំ អកុសលចិត្តេន អាបជ្ជតិ, តំ អកុសលន្តិអាទិនា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន អកុសលាទិភាវស្ស បរិយាយទេសិតត្តា, អាបត្តិយា កុសលវោហារស្ស អយុត្តតាយ នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសលន្តិ វុត្តត្តា ច។ អាបត្តិយា ហិ កុសលចិត្តសមុដ្ឋិតត្តេបិ ភគវតា បដិក្ខិត្តភាវេន សាវជ្ជធម្មត្តា ការណូបចារេនាបិ អនវជ្ជកុសលវោហារោ ន យុត្តោ សាវជ្ជានវជ្ជានំ អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធត្តា។ យថា អាកាសាទិសម្មុតិសច្ចានំ ឧប្បន្នតាទិវោហារោ វិយ ជាតិជរាភង្គានំ ឧប្បន្នតាទិវោហារោ អនវជ្ជានាទិទេសតោ អយុត្តោ, ឯវមិធាបិ កុសលវោហារោ អយុត្តោ វិរុទ្ធត្តា។ អកុសលាទិវោហារោ បន យុត្តោ , ការណូបចារេន បន អកុសលាទិសភាវតា យថាវុត្តទោសានតិវត្តនតោ។ សុត្តស្សាបិ ហិ យថា សុត្តសុត្តានុលោមាទីហិ វិរោធោ ន ហោតិ, តថេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

យំ បន វុត្តំ “កុសលចិត្តេន ហិ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ…បេ… រូបក្ខន្ធសង្ខាតំ អព្យាកតាបត្តឹ អាបជ្ជតី”តិ, តំ អយុត្តមេវ រូបក្ខន្ធស្ស ខណិកតាយ អាបត្តិយាបិ ទេសនាទិបដិកម្មំ វិនាវ បដិបស្សទ្ធិប្បសង្គតោ។ រូបបរម្បរា អាបត្តីតិ ចេ? តន្ន, បដិកម្មេនាបិ អវិគមប្បសង្គតោ។ ន ហិ រូបសន្តតិទេសនាទីហិ វិគច្ឆតិ សការណាយត្តត្តា, ឥតិ សព្ពថា អាបត្តិយា បរមត្ថតា អយុត្តា, ឯតេនេវ យំ វុត្តំ “និបជ្ជិត្វា និរោធសមាបន្នស្ស សហសេយ្យវសេន តថាការប្បវត្តរូបធម្មស្សេវ អាបត្តិភាវតោ”តិអាទិ, តម្បិ បដិសិទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥធ បន និរោធសមាបន្នានំ រូបធម្មមេវ បដិច្ច ឧប្បន្នត្តា អាបត្តិ អចិត្តា អវេទនា, អញ្ញត្ថ បន សចិត្តា សវេទនាវ, សព្ពត្ថាបិ បញ្ញត្តិសភាវាតិ វេទិតព្ពា។ តេនេវ **ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** អាបត្តិយា អកុសលាទិសភាវំ បរបរិ

កប្បិតំ និសេធេតុំ “អាទិកម្មិកស្ស អនាបត្តិវចនតោ...បេ.... បណ្ណត្តិមត្តមេវ អាបត្តាធិករណន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ សយមេវ វក្ខតិ, តស្មា “តំតំកុសលាទិធម្មសមុប្បត្តិយា ភគវតា បញ្ញត្តា អាបត្តិសម្មុតិ សមុដ្ឋិតា”តិ ច, “យាវ បដិប្បស្សទ្ធិការណា តិដ្ឋតី”តិ ច, “បដិប្បស្សទ្ធិការណេហិ វិនស្សតី”តិ ច វោហរិយតិ។ អាបត្តិយា ច សម្មុតិសភាវត្តេបិ ហិ សញ្ចិច្ច តំ អាបជ្ជន្តស្ស, បដិកិរិយំ អករោន្តស្ស ច អនាទរេ អកុសលរាសិ ចេវ សគ្គមគ្គន្តរាយោ ច ហោតីតិ លជ្ជិនោ យថាវិធិ នាតិក្កមន្តិ, អនតិក្កមនប្បច្ចយា ច តេសំ អនន្តប្បភេទា សីលាទយោ ធម្មា បរិវឌ្ឍន្តីតិ គហេតព្ពំ។ ទុតិយសេវាតិ និយមោ អាបត្តិនិមិត្តានំ កាយវចីវិញ្ញត្តីនំ ឯតេហេវ សមុប្បជ្ជនតោ កតោ, ន បន សព្ពាបត្តីនម្បិ ឯតេហេវ សមុប្បជ្ជនតោ។ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តានញ្ហិ ឈាននិរោធសមាបន្នានញ្ច អវិញ្ញត្តិជនកេហិ វិបាកអព្យាកតចិត្តេហិ ចេវ រូបធម្មេហិ ច សហសេយ្យាទិអាបត្តិ សម្ភវតិ។

**ទសា**តិ កិរិយាហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុទ្វយេន សហ អដ្ឋ មហាកិរិយចិត្តានិ។ បញ្ញត្តិំ អជានិត្វា ឥទ្ធិវិកុព្ពនាទីសុ អភិញ្ញានំ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកត្តំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចិ សិក្ខាបទំ អកុសលចិត្តមេវ, កិញ្ចិ កុសលាព្យាកតវសេន ទ្វិចិត្តំ, កិញ្ចិ តិចិត្តន្តិ អយមេវ ភេទោ លព្ភតិ, នាញ្ញោតិ វេទិតព្ពំ។ **កិរិយាសមុដ្ឋាន**ន្តិ បរូបក្កមេន ជាយមានំ អង្គជាតាទិចលនំ សាទិយនចិត្តសង្ខាតេ សេវនចិត្តេ ឧប្បន្នេ តេន ចិត្តេន សមុប្បាទិតមេវ ហោតីតិ វុត្តំ ឥតរថា “សិយា កិរិយសមុដ្ឋានំ, សិយា អកិរិយសមុដ្ឋាន”ន្តិ វត្តព្ពតោ។

យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៦៦ បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា) វុត្តំ “កិរិយសមុដ្ឋានន្តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ បរូបក្កមេ សតិ សាទិយន្តស្ស អកិរិយសមុដ្ឋានភាវតោ”តិអាទិ, តំ ន គហេតព្ពំ បឋមបារាជិកស្ស អកិរិយសមុដ្ឋានតាយ បាឡិអដ្ឋកថាសុ អវុត្តត្តា។ “មនោទ្វារេ អាបត្តិ នាម នត្ថី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា; បារា. អដ្ឋ. ២.៥៨៣-៤) ហិ វុត្តំ។ កថញ្ហិ នាម បរូបក្កមេន មេថុនំ សាទិយន្តោ អត្តនោ អង្គជាតាទិកាយចលនំ ន សាទិយេយ្យ, សាទិយនចិត្តានុគុណមេវ បន សកលសរីរេ ចិត្តជរូបសមុប្បត្តិយា វិញ្ញត្តិបិ សុខុមា សមុប្បន្នា ឯវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ, តេនាហ **កាយទ្វារេនេវ សមុដ្ឋានតោ កាយកម្ម**ន្តិអាទិ។ **ចិត្តំ បនេត្ថ អង្គមត្តំ ហោតី**តិ កាយវិញ្ញត្តិ ឯវ កាយកម្មភាវេ ការណំ, ន ចិត្តំ។ តំ បនេត្ថ កាយសង្ខាតាយ វិញ្ញត្តិយាយេវ អង្គមត្តំ, ន កាយកម្មភាវស្ស, ឥតរថា មេថុនស្ស “មនោកម្ម”ន្តិ វត្តព្ពតោ, តេនាហ “ន តស្ស វសេន កម្មភាវោ លព្ភតី”តិ។ **កម្មភាវោ**តិ កាយកម្មភាវោ។ **សព្ពញ្ចេត**ន្តិ ឯតំ សមុដ្ឋានាទិកំ។ **សិក្ខាបទសីសេនា**តិ តំតំសិក្ខាបទនិយតអាបត្តិយា ឯវ គហណត្ថំ សិក្ខាបទមុខេន។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**វិនីតវត្ថុវណ្ណនា**

**ឥទំ កិ**ន្តិ កថេតុកាមតាបុច្ឆា។ **ឥមា**តិអាទិ វិស្សជ្ជនំ។ វិនីតានិ អាបត្តិំ ត្វំ ភិក្ខុ អាបន្នោតិអាទិនា (បារា. ៦៧) ភគវតា វិនិច្ឆិនិតានិ វត្ថូនិ **វិនីតវត្ថូនិ**។ តំ តំ វត្ថុំ ឧទ្ទរិត្វា ទានតោ ទស្សនតោ ឧទ្ទានភូតា គាថា **ឧទ្ទានគាថា**, សង្គហគាថា, ឧទ្ទេសគាថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វត្ថុ គាថា**តិ តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខូតិអាទិកា វិនីតវត្ថុបាឡិយេវ តេសំ តេសំ វិនីតវត្ថូនំ គន្ថនតោ “វត្ថុគាថា”តិ វុត្តា , ន ឆន្ទោវិចិតិលក្ខណេន។ ឧទ្ទានគាថានំ វត្ថុ វត្ថុគាថាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឯត្ថា**តិ វិនីតវត្ថូសុ។ **ទុតិយាទីន**ន្តិ ទុតិយបារាជិកាទីនំ។ យំ បស្សិត្វា ចិត្តការាទយោ សិប្បិកា ចិត្តកម្មាទីនិ សិក្ខន្តិ, តំ **បដិច្ឆន្នករូបំ**, បដិមារូបន្តិ អត្ថោ។

**៦៧. បុរិមានិ ទ្វេ**តិ មក្កដិវត្ថុបុត្តកវត្ថូនិ ទ្វេ។ តានិបិ ភគវតា វិនីតភាវេន បុន វិនីតវត្ថូសុ បក្ខិត្តានិ។ តត្ថ តស្ស កុក្កុច្ចំ អហោសីតិអាទិ បន កិញ្ចាបិ តេសំ បឋមំ កុក្កុច្ចំ ន ឧប្បន្នំ, ភិក្ខូហិ បន ភគវតា ច គរហិត្វា វុត្តវចនំ សន្ធាយ បច្ឆា ឧប្បន្នត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុន្តិអាទិ ច ភិក្ខូហិ អានន្ទត្ថេរេន ច បឋមំ ភគវតោ អារោចិតេ, ភគវតា ច តេសំ បារាជិកត្តេ បកាសិតេ ភីតា តេ សយម្បិ គន្ត្វា អត្តនោ កុក្កុច្ចំ បច្ឆា អារោចេន្តិ ឯវ។ “សច្ចំ កិរ ត្វ”ន្តិអាទិនា ភគវតា បុដ្ឋា បន “សច្ចំ ភគវា”តិ បដិជាននវសេនាបិ អារោចេន្តិ។ ភគវាបិ អាបត្តិំ ត្វន្តិអាទិនា តេសំ បារាជិកត្តំ វិនិច្ឆិនោតិ ឯវ។ អនុបញ្ញត្តិកថាយំ បន តំ សព្ពំ អវត្វា អនុបញ្ញត្តិយា អនុគុណមេវ កិញ្ចិមត្តំ វុត្តំ, ឥធាបិ តេសំ វត្ថូនំ ភគវតា វិនីតភាវទស្សនត្ថំ ឯវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ ឥមំ អធិប្បាយំ អមនសិកត្វា “អញ្ញានេវេតានិ វត្ថូនី”តិ វទន្តិ។ **កុសេ**តិ កុសតិណានិ។ **កេសេហី**តិ មនុស្សកេសេហិ។

**៦៨. វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ ឯត្ថ បោក្ខលំ នាម សមិទ្ធំ សុន្ទរញ្ច, តស្ស ភាវោ “បោក្ខរតា”តិ រ-ការំ កត្វា វុត្តោ, សមិទ្ធតា សុន្ទរតាតិ អត្ថោ។ **បធំសេសី**តិ អភិភវិ។ **ន លិម្បតី**តិ ន អល្លីយតិ។

**៦៩**. ឯវរូបា បរិវត្តលិង្គា ភិក្ខុនិយោ អត្តនោ ឯកតោ ឧបសម្បន្នាបិ ឧភតោសង្ឃេ ឧបសម្បន្នាសុយេវ សង្គយ្ហន្តិ ភិក្ខូបសម្បទាយ ភិក្ខុនីឧបសម្បទតោបិ ឧក្កដ្ឋត្តា។ **បាឡិយំ** “តាហិ អាបត្តីហិ អនាបត្តី”ន្តិ ឧបយោគវចនំ កត្វា អនុជានាមីតិ បទេន សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឥត្ថិលិង្គន្តិ ថនាទិកំ ឥត្ថិសណ្ឋានំ វុត្តន្តិ អាហ – “បុរិស…បេ… ឥត្ថិសណ្ឋានំ ឧប្បន្ន”ន្តិ។ តំ នានន្តរិកតោ បន “បុរិសិន្ទ្រិយម្បិ អន្តរហិតំ, ឥត្ថិន្ទ្រិយញ្ច ឧប្បន្ន”ន្តិ វុត្តមេវ ហោតិ, ឯវំ ឧបរិបិ លិង្គគ្គហណេនេវ ឥត្ថិន្ទ្រិយាទិគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ **តា**តិ អាបត្តិយោ, តស្ស វុដ្ឋាតុន្តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ, តាហិ អាបត្តីហិ វុដ្ឋាបេតុន្តិ អត្ថោ។ កថន្តិ អាហ **តា សព្ពាបិ ភិក្ខុនីហិ កាតព្ព**ន្តិអាទិ។ តេន បដិច្ឆន្នាយបិ អប្បដិច្ឆន្នាយបិ គរុកាបត្តិយា បក្ខមានត្តចរណាទិកំ វិធឹ ទស្សេតិ។

**ឱក្កន្តិកវិនិច្ឆយោ**តិ បសង្គានុគុណំ ឱតរណកវិនិច្ឆយោ។ **ពលវអកុសលេនា**តិ បរទារិកកម្មាទិនា។ **ទុព្ពលកុសលេនា**តិ យថាវុត្តពលវាកុសលោបហតសត្តិនា តតោ ឯវ ទុព្ពលភូតេន កុសលេន។ **ទុព្ពលអកុសលេនា**តិ បុរិសភាវុប្បាទកព្រហ្មចរិយាទិពលវកុសលោបហតសត្តិនា តតោ ឯវ ទុព្ពលភូតេន បរទារិកាទិអកុសលេន។ សុគតិយំ ភាវទ្វយស្ស កុសលកម្មជត្តា អកុសលេនេវ វិនាសោ កុសលេនេវ ឧប្បត្តីតិ អាហ **ឧភយម្បី**តិអាទិ។ ទុគ្គតិយំ បន អកុសលេនេវ ឧភិន្នម្បិ ឧប្បត្តិ ច វិនាសោ ច, តត្ថ ទុព្ពលពលវភាវោវ វិសេសោ។

“ឯហិ មយំ គមិស្សាមា”តិ ភិក្ខុនិយា សទ្ធឹ សំវិធាយ ឯកទ្ធានគមនេ បាចិត្តិយាបត្តិបរិហារត្ថំ វុត្តំ “សំវិទហនំ បរិមោចេត្វា”តិ។ តេន ឯកគាមក្ខេត្តេបិ ពហិគាមតោ អន្តរឃរំ សំវិធាយ គមនម្បិ អាបត្តិករមេវាតិ ទស្សេតិ។ បរិមោចនវិធឹ ទស្សេន្តោ អាហ **មយ**ន្តិអាទិ។ **ពហិគាមេ**តិ គាមន្តរេ។ ទុតិយិកា ភិក្ខុនី បក្កន្តា វា ហោតីតិអាទិនា (បាចិ. ៦៩៣) វុត្តអនាបត្តិលក្ខណំ អនុលោមេតីតិ វុត្តំ “គាមន្តរ…បេ… អនាបត្តី”តិ។ **កោបេត្វា**តិ បរិច្ឆិជិត្វា។ **លជ្ជិនិយោ…បេ… លព្ភតី**តិ លិង្គបរិវត្តនទុក្ខបីឡិតស្ស សង្គហេបិ អសតិ ហីនាយាវត្តនម្បិ ភវេយ្យាតិ “អាបទាសូ”តិ វុត្តអនាបត្តិអនុលោមេន វុត្តំ។ តាយ ទុតិយិកំ គហេត្វាវ គន្តព្ពំ។ **អលជ្ជិនិយោ…បេ… លព្ភតី**តិ អលជ្ជិនីហិ សទ្ធឹ ឯកកម្មាទិសំវាសេ អាបត្តិសម្ភវតោ តា អសន្តបក្ខំ ភជន្តីតិ វុត្តំ, ឥមិនាបេតំ វេទិតព្ពំ “អលជ្ជិនីហិ សទ្ធឹ បរិភោគោ ន វដ្ដតី”តិ។ យទិ ហិ វដ្ដេយ្យ, តតោបិ ទុតិយិកំ វិនា គាមន្តរគមនាទីសុ អាបត្តិ ឯវ សិយា សង្គាហិកត្តា តាសំ សង្គាហិកលជ្ជិនិគណតោ វិយ។ **ញាតិកា ន ហោន្តិ…បេ… វដ្ដតីតិ វទន្តី**តិ ឥមិនា អដ្ឋកថាសុ អនាគតភាវំ ទីបេតិ។ តត្ថាបិ វិស្សាសិកញាតិកភិក្ខុនិយោ វិនា ភិក្ខុនិភាវេ អរមន្តស្ស មានបកតិកស្ស អាបទាដ្ឋានសម្ភវេន តំ វចនំ អប្បដិក្ខិត្តម្បិ តទញ្ញេសំ ន វដ្ដតិយេវាតិ គហេតព្ពំ។ **ភិក្ខុភាវេបី**តិ ភិក្ខុកាលេបិ ។ **តំ និស្សាយា**តិ តំ និស្សយាចរិយំ កត្វា។ **ឧបជ្ឈា គហេតព្ពា**តិ ឧបសម្បទាគហណត្ថំ ឧបជ្ឈា គហេតព្ពា។

**វិនយកម្ម**ន្តិ វិកប្បនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បុន កាតព្ព**ន្តិ បុន វិកប្បេតព្ពំ។ **បុន បដិគ្គហេត្វា សត្តាហំ វដ្ដតី**តិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនីនំ សន្និធឹ ភិក្ខូហិ, ភិក្ខូនំ សន្និធឹ ភិក្ខុនីហិ ច បដិគ្គាហាបេត្វា បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ៤២១) វចនតោ បុន បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **សត្តមេ ទិវសេ**តិ ឥទញ្ច និស្សគ្គិយំ អនាបជ្ជិត្វាវ បុនបិ សត្តាហំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **បកតត្តោ**តិ អបរិវត្តលិង្គោ។ **រក្ខតី**តិ តំ បដិគ្គហណវិជហនតោ រក្ខតិ, អវិភត្តតាយ បដិគ្គហណំ ន វិជហតីតិ អធិប្បាយោ។

**សាមំ គហេត្វាន និក្ខិបេយ្យា**តិ សហត្ថេន បដិគ្គហេត្វាន និក្ខិបេយ្យ។ **បរិភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តី**តិ លិង្គបរិវត្តេ ជាតេ បុន អប្បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តិ។

**ហីនាយាវត្តនេនា**តិ ឯត្ថ កេចិ “បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ‘គិហី ភវិស្សាមី’តិ គិហិលិង្គគ្គហណំ ហីនាយាវត្តន”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ តត្តកេន ភិក្ខុភាវស្ស អវិជហនតោ។ អញ្ញេ បន “បារាជិកំ អាបន្នស្ស ភិក្ខុបដិញ្ញំ បហាយ គិហិលិង្គភាវូបគមនម្បិ ហីនាយាវត្តន”ន្តិ វទន្តិ, តំ យុត្តមេវ។ បារាជិកំ អាបន្នោ ហិ តំ បដិច្ឆាទេត្វា យាវ ភិក្ខុបដិញ្ញោ ហោតិ, តាវ ភិក្ខុ ឯវ ហោតិ ភិក្ខូនមេវ បារាជិកស្ស បញ្ញត្តត្តា។ “យោ បន ភិក្ខូ”តិ ហិ វុត្តំ។ តថា ហិ សោ សំវាសំ សាទិយន្តោបិ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតិ, សហសេយ្យាទិអាបត្តិញ្ច ន ជនេតិ, អត្តានំ ឱមសន្តស្ស បាចិត្តិយញ្ច ជនេតិ។ វុត្តញ្ហិ –

> “អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ ឱកាសំ ការាបេត្វា អក្កោសាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ឱមសវាទស្សា”តិ (បារា. ៣៨៩)។

ឯកេ បន “បារាជិកំ អាបន្នានំ ទោសំ បដិជានិត្វា គិហិលិង្គគ្គហណំ នាម សិក្ខាបច្ចក្ខានេ សមោធានំ គច្ឆតិ តេនាបិ បដិញ្ញាយ ភិក្ខុភាវស្ស វិជហនតោ។ តេនេវ វិនយវិនិច្ឆយាទីសុ ហីនាយាវត្តនំ សិក្ខាបច្ចក្ខានេ សមោធានេត្វា វិសុំ តំ ន វុត្តំ។ តស្មា ភិក្ខុនីនំ វិព្ភមិតុកាមតាយ គិហិលិង្គគ្គហណំ ឥធ ហីនាយាវត្តនំ តាសំ

សិក្ខាបច្ចក្ខានស្ស អភាវតោ។ តាសំ បដិគ្គហណវិជហនស្សាបិ សព្ពសោ វត្តព្ពត្តា”តិ វទន្តិ, តម្បិ អប្បដិពាហិយមេវ។ តស្មា បារាជិកានំ ភិក្ខុនីនញ្ច “ឧប្បព្ពជិស្សាមី”តិ គិហិលិង្គគ្គហណំ ហីនាយាវត្តនន្តិ គហេតព្ពំ។ វិព្ភមោតិបិ ឯតស្សេវ នាមំ, តេនេវ តំ **ខុទ្ទសិក្ខាយំ** “អច្ឆេទវិស្សជ្ជនគាហវិព្ភមា”តិ អធិដ្ឋានវិជហនេ វិព្ភមនាមេន វុត្តំ។

**អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេនា**តិ អញ្ញស្ស អទត្វាវ អនត្ថិកស្សេវ បដិគ្គហិតវត្ថូនំ ពហិ ឆឌ្ឌនេន។ កេចិ “បដិគ្គហិតវត្ថូសុ សាបេក្ខស្ស បុរេ បដិគ្គហិតភាវតោ បរិមោចនត្ថំ តត្ថ បដិគ្គហមត្តស្ស វិស្សជ្ជនម្បិ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនមេវ ចីវរាទិអធិដ្ឋានបច្ចុទ្ធារោ វិយា”តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ តថាវចនាភាវា។ យថេវ ហិ ចីវរាទីសុ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេន អធិដ្ឋានវិជហនំ វត្វាបិ វិសុំ បច្ចុទ្ធារោ ច វុត្តោ, ឯវមិធាបិ វត្តព្ពំ, យថា ច ចីវរាទីសុ កាយបដិពទ្ធេសុបិ បច្ចុទ្ធារេន អធិដ្ឋានំ វិគច្ឆតិ, ន ឯវមិធ។ ឥធ បន បដិគ្គហិតវត្ថុស្មឹ អនបេក្ខស្សាបិ កាយតោ មុត្តេយេវ តស្មឹ បដិគ្គហណំ វិជហតិ។ តថា ហិ វុត្តំ “សតក្ខត្តុម្បិ បរិច្ចជតុ, យាវ អត្តនោ ហត្ថគតំ បដិគ្គហិតមេវា”តិ។ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេនាតិ ឯត្ថ ច “អនបេក្ខាយា”តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ អនបេក្ខតំ មុញ្ចិត្វា ឥធ វិសុំ វិស្សជ្ជនស្ស អភាវា។ ន ហេត្ថ បច្ចុទ្ធារេ វិយ វិស្សជ្ជនវិធានមត្ថិ។ អបិច បដិគ្គហណមត្តវិស្សជ្ជនេ សតិ បុរេ បដិគ្គហិតោបិ អាហារោ ភុញ្ជិតុកម្យតាយ ឧប្បន្នាយ បដិគ្គហណមត្តំ វិស្សជ្ជេត្វា បុន បដិគ្គហេត្វា យថាសុខំ ភុញ្ជិតព្ពោ សិយាតិ, តថា ច **សន្និធិការកសិក្ខាបទេ** វុត្តា សព្ពាបិ វិនិច្ឆយភេទា និរត្ថកា ឯវ សិយុំ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ –

“គណ្ឋិកបត្តស្ស វា គណ្ឋិកន្តរេ ស្នេហោ បវិដ្ឋោ ហោតិ…បេ…. តាទិសេ បត្តេបិ បុនទិវសេ ភុញ្ជន្តស្ស បាចិត្តិយ”ន្តិអាទិ (បាចិ. អដ្ឋ. ២៥៣)។

តត្ថ បន “បដិគ្គហណំ អនបេក្ខចិត្តេន វិស្សជ្ជេត្វា ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ ឯត្តកមេវ វត្តព្ពំ, ន ច វុត្តំ។ កត្ថចិ ឦទិសេសុ ច គណ្ឋិកបត្តាទីសុ បដិគ្គហណេ អបេក្ខា កស្សចិបិ នត្ថេវ តប្បហានាយ វាយាមតោ, តថាបិ តត្ថគតអាមិសេ បដិគ្គហណំ ន វិគច្ឆតិ។ កស្មា? ភិក្ខុស្ស បត្តេ បុន ភុញ្ជិតុកាមតាបេក្ខាយ វិជ្ជមានត្តា បត្តគតិកេ អាហារេបិ តស្សា វត្តនតោ។ ន ហិ បត្តំ អវិស្សជ្ជេត្វា តគ្គតិកំ អាហារំ វិស្សជ្ជេតុំ សក្កា, នាបិ អាហារំ អវិស្សជ្ជេត្វា តគ្គតិកំ បដិគ្គហណំ វិស្សជ្ជេតុំ។ តស្មា វត្ថុនោ វិស្សជ្ជនមេវ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនំ, ន បដិគ្គហណស្សាតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ តេនេវ សន្និធិសិក្ខាបទស្ស **អនាបត្តិវារេ** –

“អន្តោសត្តាហំ អធិដ្ឋេតិ, វិស្សជ្ជេតិ, នស្សតិ, វិនស្សតិ, ឌយ្ហតិ, អច្ឆិន្ទិត្វា គណ្ហន្តិ, វិស្សាសំ គណ្ហន្តិ, អនុបសម្បន្នស្ស ចត្តេន វន្តេន មុត្តេន អនបេក្ខោ ទត្វា បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតី”តិ –

ឯវំ សព្ពត្ថ វត្ថុវិស្សជ្ជនមេវ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច “អន្តោសត្តាហំ អធិដ្ឋេតី”តិ ពាហិរបរិភោគាយ អធិដ្ឋានវចនតោ វត្ថុំ អវិស្សជ្ជេត្វាបិ កេវលំ អនជ្ឈោហរិតុកាមតាយ សុទ្ធចិត្តេន ពាហិរបរិភោគត្ថាយ និយមនម្បិ វិសុំ ឯកំ បដិគ្គហណវិជហនការណមេវ, ឥទញ្ច សន្ធាយ បដិគ្គហណមត្តវិស្សជ្ជនំ វុត្តំ សិយា, សុវុត្តមេវ សិយា, តថា ច “បុន បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិស្សាមី”តិ បដិគ្គហណវិស្សជ្ជនំ ន វត្តព្ពំ សិយា ពាហិរបរិភោគាធិដ្ឋានស្ស ឥធាធិប្បេតត្តា។

**សារត្ថទីបនិយ**ញ្ហិ (សារត្ថ. ទី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៦៩) “អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេនាតិ ឯត្ថ អញ្ញស្ស អទត្វាវ អនត្ថិកតាយ ‘នត្ថិ ឥមិនា កម្មំ ន ទានិ នំ បរិភុញ្ជិស្សាមី’តិ វត្ថូសុ វា, ‘បុន បដិគ្គហេត្វា បដិភុញ្ជិស្សាមី’តិ បដិគ្គហណេ វា អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេនា”តិ ឯវំ បរិភុញ្ជិតុកាមស្សេវ បដិគ្គហណមត្តវិស្សជ្ជនម្បិ បដិគ្គហណវិជហនការណំ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។ បុរិមមេវ បន ពាហិរបរិភោគាធិដ្ឋានំ គហេតព្ពំ។ ឥទំ បន **អដ្ឋកថាសុ** “អនបេក្ខវិស្សជ្ជនសង្ខាតេ វិស្សជ្ជេតី”តិ វុត្តបាឡិបទត្ថេ សង្គហេត្វា វិសុំ ន វុត្តំ។ នស្សតិ, វិនស្សតិ, ឌយ្ហតិ, វិស្សាសំ វា គណ្ហន្តីតិ ឥមានិ បន បទានិ អច្ឆិន្ទិត្វា គណ្ហន្តីតិ ឥមស្មឹ បទេ សង្គហិតានីតិ វេទិតព្ពំ។

**អច្ឆិន្ទិត្វា គហណេនា**តិ អនុបសម្បន្នានំ ពលក្ការាទិនា អច្ឆិន្ទិត្វា គហណេន។ ឧបសម្បន្នានញ្ហិ អច្ឆិន្ទនវិស្សាសគ្គាហេសុ បដិគ្គហណំ ន វិជហតិ។ **ឯត្ថា**តិ ភិក្ខុវិហារេ។ **ឧបរោបកា**តិ តេន រោបិតា រុក្ខគច្ឆា។ **តេរសសុ សម្មុតីសូ**តិ ភត្តុទ្ទេសកសេនាសនបញ្ញាបកភណ្ឌាគារិកចីវរបដិគ្គាហកចីវរភាជកយាគុភាជកផលភាជកខជ្ជភាជកអប្បមត្តកវិស្សជ្ជកសាទិយគាហាបកបត្តគាហាបកអារាមិកបេសកសាមណេរបេសកសម្មុតិសង្ខាតាសុ តេរសសុ សម្មុតីសុ។

បច្ឆិមិកាយ សេនាសនគ្គាហេ បដិប្បស្សទ្ធេបិ អប្បដិប្បស្សទ្ធេបិ កឋិនត្ថារស្ស, តម្មូលកានំ បញ្ចានិសំសានញ្ច អភាវស្ស សមានត្តា តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ សេនាសនគ្គាហបដិប្បស្សទ្ធឹ អទស្សេត្វា តត្ថ ភិក្ខូហិ កត្តព្ពំ

សង្គហមេវ ទស្សេតុំ **សចេ បច្ឆិមិកាយា**តិអាទិ វុត្តំ។ **សចេ អកុសលវិបាកេ ...បេ.... ឆារត្តំ មានត្តមេវ ទាតព្ព**ន្តិ ឥទំ បដិច្ឆន្នាយ សាធារណាបត្តិយា បរិវសន្តស្ស អសមោធានបរិវាសស្ស វា លិង្គេ បរិវត្តេ បក្ខមានត្តំ ចរន្តស្ស វសេន វុត្តំ។ សចេ បនស្ស បក្ខមានត្តេ អសមាទិន្នេ ឯវ បុន លិង្គំ បរិវត្តតិ, បរិវាសំ ទត្វា បរិវុត្ថបរិវាសស្សេវ ឆារត្តំ មានត្តំ ទាតព្ពំ។ **បរិវាសទានំ នត្ថី**តិ ភិក្ខុកាលេ អប្បដិច្ឆន្នភាវតោ។ សចេ បន ភិក្ខុកាលេបិ សញ្ចិច្ច នារោចេតិ, អាបត្តិ បដិច្ឆន្នាវ ហោតិ, អាបត្តិបដិច្ឆន្នភាវតោ បរិវាសោ ច ទាតព្ពោតិ វទន្តិ។ បារាជិកំ អាបន្នានំ ឥត្ថិបុរិសានំ លិង្គេ បរិវត្តេបិ បារាជិកត្តស្ស ឯកស្មិំ អត្តភាវេ អវិជហនតោ បុន ឧបសម្បទា ន ទាតព្ពាតិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ តេសំ សីសច្ឆិន្នបុរិសាទយោ និទស្សិតា។

**៧១**. **តថេវា**តិ មុច្ចតុ វា មា វាតិ ឥមមត្ថំ អតិទិសតិ។ **អញ្ញោស**ន្តិ បុថុជ្ជនេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសញ្ហិ ព្លទិសេ ឋានេ អសាទិយនំ ទុក្ករំ សោតាបន្នាទិអរិយានំ តត្ថ ទុក្ករត្តាភាវា។ ន ហិ អរិយា បារាជិកាទិលោកវជ្ជាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ។

**៧៣**. **សុផុសិតា**តិ ឧបរិមាយ ទន្តបន្តិយា ហេដ្ឋិមា ទន្តបន្តិ អាហច្ច ឋិតា, អវិវដាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “អន្តោមុខេ ឱកាសោ នត្ថី”តិ។ **ឧប្បាដិតេ បន ឱដ្ឋមំសេ ទន្តេ សុយេវ ឧបក្កមន្តស្ស ថុល្លច្ចយ**ន្តិ និមិត្តេន ពហិនិមិត្តេ ឆុបនត្តា វុត្តំ។ ពហិនិក្ខន្តទន្តជិវ្ហាសុបិ ឯសេវ នយោ។ **និជ្ឈាមតណ្ហិកា** នាម លោមកូបេហិ សមុដ្ឋិតអគ្គិជាលាហិ ទឌ្ឍសរីតាយ អតិវិយ តសិតរូបា។ **អាទិ**-សទ្ទេន ឧប្បិបាសាសុរា អដ្ឋិចម្មាវសិដ្ឋា ភយានកសរីរា បេតិយោ សង្គហិតា។ **វិសញ្ញំ កត្វា**តិ យថា សោ កតម្បិ ឧបក្កមំ ន ជានាតិ, ឯវំ កត្វា។ តេន ច វិសញ្ញី អហុត្វា សាទិយន្តស្ស បារាជិកមេវាតិ ទស្សេតិ។ **ឧបហតកាយប្បសាទោ**តិ វាតបិត្តាទិទោសេហិ កាយ វិញ្ញាណនុប្បាទកភាវេន ទូសិតកាយប្បសាទោ, ន បន វិនដ្ឋកាយប្បសាទោ។ **សីសេ បត្តេ**តិ មគ្គេន មគ្គប្បដិបាទនេ ជាតេ។ អប្បវេសេតុកាមតាយ ឯវ និមិត្តេន និមិត្តឆុបនេ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ, សេវេតុកាមស្ស បន តត្ថាបិ ទុក្កដមេវាតិ អាហ “ទុក្កដមេវ សាមន្ត”ន្តិ។

**៧៤**. ជាតិ-សទ្ទេន សុមនបុប្ផបរិយាយេន តន្និស្សយោ គុម្ពោ អធិប្បេតោតិ អាហ “ជាតិបុប្ផគុម្ពាន”ន្តិ។ តេន ច ជាតិយា ឧបលក្ខិតំ វនំ ជាតិយាវនន្តិ អលុត្តសមាសោតិ ទស្សេតិ។ **ឯករស**ន្តិ វីថិចិត្តេហិ អសម្មិស្សំ។

**៧៧**. **ឧប្បន្នេ វត្ថុម្ហី**តិ ឥត្ថីហិ កតអជ្ឈាចារវត្ថុស្មឹ។ **រុក្ខសូចិកណ្ដកទ្វារ**ន្តិ រុក្ខសូចិទ្វារំ កណ្ដកទ្វារំ, ឯវមេវ វា បាឋោ។ តត្ថ យំ ឧភោសុ បស្សេសុ រុក្ខថម្ភេ និខនិត្វា តត្ថ មជ្ឈេ វិជ្ឈិត្វា ទ្វេ តិស្សោ រុក្ខសូចិយោ បវេសេត្វា ករោន្តិ, តំ **រុក្ខសូចិទ្វារំ** នាម។ បវេសននិក្ខមនកាលេ បន អបនេត្វា ថកនកយោគ្គេន កណ្ដកសាខាបដលេន យុត្តំ ទ្វារំ **កណ្ដកទ្វារំ** នាម។ គាមទ្វារស្ស បិធានត្ថំ បទរេន កណ្ដកសាខាទីហិ វា កតស្ស កវាដស្ស ឧទុក្ខលបាស រហិតតាយ ឯកេន សំវរិតុំ វិវរិតុញ្ច អសក្កុណេយ្យស្ស ហេដ្ឋា ឯកំ ចក្កំ យោជេន្តិ, យេន បរិវត្តមានេន តំ កវាដំ សុខថកនំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “ចក្កលកយុត្តទ្វារ”ន្តិ។ ចក្កមេវ ហិ លាតព្ពង្គេន សំវរណវិវរណត្ថាយ គហេតព្ពង្គេន ចក្កលកំ, តេន យុត្តម្បិ កវាដំ ចក្កលកំ នាម, តេន យុត្តំ ទ្វារំ ចក្កលកយុត្តទ្វារំ។ មហាទ្វារេសុ បន ទ្វេ តីណិបិ ចក្កលកានិ យោជេន្តីតិ អាហ **ផលកេសូ**តិអាទិ។ **កិដិកាសូ**តិ វេឡុបេសិកាហិ កណ្ដកសាខាទីហិ ច កតថកនកេសុ។ **សំសរណកិដិកទ្វារ**ន្តិ ចក្កលកយន្តេន សំសរណកិដិកាយុត្តមហាទ្វារំ។ **គោប្ផេត្វា**តិ អាវុណិត្វា, រជ្ជូហិ គន្ថេត្វា វា។ **ឯកំ ទុស្សសាណិទ្វារមេវា**តិ ឯត្ថ កិលញ្ជសាណិទ្វារម្បិ សង្គហំ គច្ឆតិ តត្តតិកត្តា។ **អថ ភិក្ខុ...បេ.... និសិន្នា ហោន្តី**តិ ឥទំ ភិក្ខូនំ សន្និហិតភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ និបន្នេបិ អាភោគំ កាតុំ វដ្ដតិ, និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តេ បន អាភោគំ កាតុំ ន វដ្ដតិ អសន្តបក្ខេ ឋិតត្តា។ រហោ និសជ្ជាយ វិយ ទ្វារសំវរណំ នាម មាតុគាមានំ បវេសននិវារណត្ថំ អនុញ្ញាតន្តិ អាហ **ភិក្ខុនី វា**តិអាទិ។ **និស្សេណឹ អារោបេត្វា**តិ ឥទំ ហេដ្ឋិមតលស្ស សទ្វារពន្ធតាយ វុត្តំ។ ចតូសុ ទិសាសុ បរិក្ខិត្តស្ស កុដ្ដស្ស ឯកាពទ្ធតាយ “ឯកកុដ្ដកេ”តិ វុត្តំ។ **បច្ឆិមានំ ភារោ**តិ បាឡិយា អាគច្ឆន្តេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យេន កេនចិ បរិក្ខិត្តេ**តិ ឯត្ថ បរិក្ខេបស្ស ឧព្ពេធតោ បមាណំ សហសេយ្យប្បហោនកេ វុត្តសទិសមេវ។

**មហាបរិវេណ**ន្តិ មហន្តំ អង្គណំ, តេន ច ពហុជនសញ្ចារំ ទស្សេតិ, តេនាហ **មហាពោធី**តិអាទិ។ **អរុណេ ឧគ្គតេ វុដ្ឋហតិ, អនាបត្តិ** អនាបត្តិខេត្តភូតាយ រត្តិយា សុទ្ធចិត្តេន និបន្នត្តា។ **បពុជ្ឈិត្វា បុន សុបតិ អាបត្តី**តិ អរុណេ ឧគ្គតេ បពុជ្ឈិត្វា អរុណុគ្គមនំ ញត្វា វា អញត្វា វា អនុដ្ឋហិត្វា សយិតសន្តានេន សុបតិ ឧដ្ឋហិត្វា កត្តព្ពស្ស ទ្វារសំវរណាទិនោ អកតត្តា អកិរិយសមុដ្ឋានា អាបត្តិ ហោតិ អនាបត្តិខេត្តេ កតនិបជ្ជនកិរិយាយ អនង្គត្តា។ អយញ្ហិ អាបត្តិ ព្លទិសេ ឋានេ អកិរិយា, ទិវា អសំវរិត្វា និបជ្ជនក្ខណេ កិរិយា ច អចិត្តកា ចាតិ វេទិតព្ពា។ បុរារុណា បពុជ្ឈិត្វាបិ យាវ អរុណុគ្គមនា សយន្តស្សាបិ បុរិមនយេន អាបត្តិយេវ។ **អរុណេ ឧគ្គតេ វុដ្ឋហិស្សាមីតិ...បេ.... អាបត្តិយេវា**តិ ឯត្ថ កទា តស្ស អាបត្តីតិ? វុច្ចតេ – ន តាវ រត្តិយំ “ទិវា អាបជ្ជតិ នោ រត្តិ”ន្តិ (បរិ. ៣២៣) វុត្តត្តា។ “អនាទរិយទុក្កដា ន មុច្ចតី”តិ វុត្តទុក្កដំ បន ទិវាសយនទុក្កដមេវ

ន ហោតិ អនាទរិយទុក្កដត្តា។ ឯវំ អរុណុគ្គមនេ បន អចិត្តកំ អកិរិយសមុដ្ឋានំ អាបត្តឹ អាបជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ សោ សចេ ទ្វារំ សំវរិត្វា “អរុណេ ឧគ្គតេ វុដ្ឋហិស្សាមី”តិ និបជ្ជតិ, ទ្វារេ ច អញ្ញេហិ អរុណុគ្គមនកាលេ វិវដេបិ តស្ស អនាបត្តិយេវ ទ្វារបិទហនស្ស រត្តិទិវាភាគេសុ វិសេសាភាវា។ អាបត្តិអាបជ្ជនស្សេវ កាលវិសេសោ ឥច្ឆិតព្ពោ, ន តប្បរិហារស្សាតិ គហេតព្ពំ, “ទ្វារំ អសំវរិត្វា រត្តឹ និបជ្ជតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៧៧) ហិ វុត្តំ។ ទិវា សំវរិត្វា និបន្នស្ស កេនចិ វិវដេបិ ទ្វារេ អនាបត្តិយេវ។ អត្តនាបិ អនុដ្ឋហិត្វាវ សតិ បច្ចយេ វិវដេបិ អនាបត្តីតិ វទន្តិ។ **យថាបរិច្ឆេទមេវ ច ន វុដ្ឋាតី**តិ អរុណេ ឧគ្គតេយេវ ឧដ្ឋាតិ។ **អាបត្តិយេវា**តិ មូលាបត្តិយេវ សន្ធាយ វុត្តំ, អនាទរិយអាបត្តិ បន បុរារុណា ឧដ្ឋិតស្សាបិ តស្ស ហោតេវ “ទុក្កដា ន មុច្ចតី”តិ វុត្តត្តា, ទុក្កដា ន មុច្ចតីតិ ច បុរារុណា ឧដ្ឋហិត្វា មូលាបត្តិយា មុត្តោបិ អនាទរិយទុក្កដា ន មុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។

**និទ្ទាវសេន និបជ្ជតី**តិ វោហារវសេន វុត្តំ, បាទានំ បន ភូមិតោ អមោចិតត្តា អយំ និបន្នោ នាម ន ហោតិ, តេនេវ អនាបត្តិ វុត្តា។ **អបស្សាយ សុបន្តស្សា**តិ កដិដ្ឋិតោ ឧទ្ធំ បិដ្ឋិកណ្ដកេ អប្បមត្តកម្បិ បទេសំ ភូមឹ អផុសាបេត្វា ថម្ភាទឹ អបស្សាយ សុបន្តស្ស។ កដិដ្ឋឹ បន ភូមឹ ផុសាបេន្តស្ស សយនំ នាម ហោតិ។ បិដ្ឋិបសារណលក្ខណា ហិ សេយ្យា។ ទីឃវន្ទនាទីសុបិ តិរិយំ បិដ្ឋិកណ្ដកានំ បសារិតត្តា និបជ្ជនមេវាតិ អាបត្តិ បរិហរិតព្ពាវ “វន្ទាមីតិ បាទមូលេ និបជ្ជី”តិអាទីសុ និបជ្ជនស្សេវ វុត្តត្តា។ **តស្សាបិ អនាបត្តិ** បតនក្ខណេ អវិសយត្តា, វិសយេ ជាតេ សហសា វុដ្ឋិតត្តា ច។ យស្ស បន វិសញ្ញិតាយ បច្ឆាបិ អវិសយោ, ឯតស្ស អនាបត្តិយេវ បតិតក្ខណេ វិយ។ **តត្ថេវ សយតិ ន វុដ្ឋាតី**តិ ឥមិនា វិសយេបិ អករណំ ទស្សេតិ, តេនេវ “តស្ស អាបត្តី”តិ វុត្តំ។

**ឯកភង្គេនា**តិ ឧភោ បាទេ ភូមិតោ អមោចេត្វាវ ឯកបស្សេន សរីរំ ភញ្ជិត្វា និបន្នោ។ មហាអដ្ឋកថាយំ បន មហាបទុមត្ថេរេន វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ, តេន “មហាអដ្ឋកថាយ លិខិតមហាបទុមត្ថេរវាទោ អយ”ន្តិ ទស្សេតិ។ តត្ថ សុបន្តស្សាបិ អវិសយត្តមត្ថីតិ មហាបទុមត្ថេរេន “អវិសយត្តា បន អាបត្តិ ន ទិស្សតី”តិ វុត្តំ។ អាចរិយា បន សុបន្តស្ស វិសញ្ញត្តាភាវេន វិសយត្តា អនាបត្តឹ ន កថយន្តិ។ វិសញ្ញត្តេ សតិ អនាបត្តិយេវ។ **ទ្វេ បន ជនា**តិអាទិបិ មហាអដ្ឋកថាយមេវ វចនំ, តទេវ បច្ឆា វុត្តត្តា បមាណំ។ យក្ខគហិតគ្គហណេនេវ ចេត្ថ វិសញ្ញីភូតោបិ សង្គហិតោ។ ឯកភង្គេន និបន្នោ បន អនិបន្នត្តា អាបត្តិតោ មុច្ចតិយេវាតិ គហេតព្ពំ។

**៧៨. អបទេ**តិ អាកាសេ។ **បទ**ន្តិ បទវឡញ្ជំ, តេនាហ “អាកាសេ បទ”ន្តិ។ **ឯតទគ្គ**ន្តិ ឯសោ អគ្គោ។ **យទិទ**ន្តិ យោ អយំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

បឋមបារាជិកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

### ២. ទុតិយបារាជិកំ

**អទុតិយេនា**តិ អសទិសេន ជិនេន យំ ទុតិយំ បារាជិកំ បកាសិតំ, តស្ស ឥទានិ យស្មា សំវណ្ណនាក្កមោ បត្តោ, តស្មា អស្ស ទុតិយស្ស អយំ សំវណ្ណនា ហោតីតិ យោជនា។

### ធនិយវត្ថុវណ្ណនា

**៨៤**. រាជូហិ គហិតន្តិ រាជគហន្តិ អាហ “មន្ធាតុ”តិ។ រាជបុរោហិតេន បរិគ្គហិតម្បិ រាជបរិគ្គហិតមេវាតិ **មហាគោវិន្ទ**គ្គហណំ, នគរសទ្ទាបេក្ខាយ ចេត្ថ “រាជគហ”ន្តិ នបុំសកនិទ្ទេសោ។ **អញ្ញេបេត្ថ បការេ**តិ សុសំវិហិតារក្ខត្តា រាជូនំ គហំ គេហភូតន្តិ រាជគហន្តិអាទិកេ បការេ។ **វសន្តវន**ន្តិ កីឡាវនំ, វសន្តកាលេ កីឡាយ យោគ្យត្តា បន វសន្តវនន្តិ វុត្តំ។

**សទ្វារពន្ធា**តិ វស្សូបគមនយោគ្គតាទស្សនំ។ **នាលកបដិបទ**ន្តិ **សុត្តនិបាតេ** (សុ. និ. ៦៨៤ អាទយោ) នាលកត្ថេរស្ស ទេសិតំ មោនេយ្យបដិបទំ។ **បញ្ចន្នំ ឆទនាន**ន្តិ តិណបណ្ណឥដ្ឋកសិលាសុធាសង្ខាតានំ បញ្ចន្នំ។ **នោ ចេ លភតិ…បេ…. សាមម្បិ កាតព្ព**ន្តិ ឥមិនា នាវាសត្ថវជេ ឋបេត្វា អញ្ញត្ថ “អសេនាសនិកោ អហ”ន្តិ អាលយករណមត្តេន ឧបគមនំ ន វដ្ដតិ។ សេនាសនំ បរិយេសិត្វា វចីភេទំ កត្វា វស្សំ ឧបគន្តព្ពមេវាតិ ទស្សេតិ។ “ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេនា”តិអាទិនា (មហាវ. ២០៤) ហិ **បាឡិយំ** “នាលកបដិបទំ បដិបន្នោ នាបី”តិ អដ្ឋកថាយញ្ច អវិសេសេន ទឡ្ហំ កត្វា វុត្តំ, នាវាសត្ថវជេសុយេវ ច “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, នាវាយ វស្សំ ឧបគន្តុ”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ២០៣) អសតិបិ សេនាសនេ អាលយករណវសេន វស្សូបគមនំ អនុញ្ញាតំ,

នាញ្ញត្តាតិ គហេតព្ពំ។ **អយមនុធម្មតា**តិ សាមីចិវត្តំ។ **កតិកវត្តានី**តិ ភស្សារាមតាទី វិហាយ សព្ពទា អប្បមត្តេហិ ភវិតព្ពន្តិអាទិកតិកវត្តានិ។ **ខន្ធកវត្តានី**តិ “អាគន្តុកាទិខន្ធកវត្តំ បូរេតព្ព”ន្តិ ឯវំ ខន្ធកវត្តានិ ច អធិដ្ឋហិត្វា។

វស្សំវុត្ថាតិ បទស្ស អដ្ឋកថាយំ “បុរិមិកាយ ឧបគតា មហាបវារណាយ បវារិតា បាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ ‘វុត្ថវស្សា’តិ វុច្ចន្តី”តិ វុត្តត្តា មហាបវារណាទិវសេ បវារេត្វា វា អប្បវារេត្វា វា អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តេហិ សត្តាហករណីយនិមិត្តេ សតិ ឯវ គន្តព្ពំ, នាសតិ, ឥតរថា វស្សច្ឆេទោ ទុក្កដញ្ច ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ “ឥមំ តេមាសំ វស្សំ ឧបេមី”តិ ហិ “ន, ភិក្ខវេ, វស្សំ ឧបគន្ត្វា បុរិមំ វា តេមាសំ បច្ឆិមំ វា តេមាសំ អវសិត្វា ចារិកា បក្កមិតព្ពា”តិ (មហាវ. ១៨៥) ច វុត្តំ។ ឥធេវ ច វស្សំវុត្ថា តេមាសច្ចយេន...បេ.... បក្កមីសូតិ វុត្តំ។ បវារណាទិវសោបិ តេមាសបរិយាបន្នោវ។ កេចិ បន “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំវុត្ថានំ ភិក្ខូនំ តីហិ ឋានេហិ បវារេតុន្តិ (មហាវ. ២០៩) បវារណាកម្មស្ស បុព្ពេយេវ វស្សំវុត្ថានន្តិ វុត្តវស្សតាយ វុត្តត្តា មហាបវារណាទិវសេ សត្តាហករណីយនិមិត្តំ វិនាបិ យថាសុខំ គន្តុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ, វុត្ថវស្សានញ្ហិ បវារណានុជាននំ អនុបគតឆិន្នវស្សាទីនំ និវត្តនត្ថំ កតំ, ន បន បវារណាទិវសេ អវសិត្វា បក្កមិតព្ពន្តិ ទស្សនត្ថំ តទត្ថស្ស ឥធ បសង្គាភាវា, បវារណំ កាតុំ អនុច្ឆវិកានំ បវារណា ឥធ វិធីយតិ, យេ ច វស្សំ ឧបគន្ត្វា វស្សច្ឆេទញ្ច អកត្វា យាវ បវារណាទិវសា វសឹសុ, តេ តត្តកេន បវារណាកម្មំ បតិ បរិយាយតោ វុត្ថវស្សាតិ វុច្ចន្តិ, អប្បកំ ឩនមធិកំ វា គណនូបគំ ន ហោតីតិ ញាយតោ, ន កថិនកម្មំ បតិ តេមាសស្ស អបរិបុណ្ណត្តា, ឥតរថា តស្មឹ មហាបវារណាទិវសេបិ កថិនត្ថារប្បសង្គតោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំវុត្ថានំ ភិក្ខូនំ កថិនំ អត្ថរិតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣០៦) ឥទំ បន “ន, ភិក្ខវេ, វស្សំ ឧបគន្ត្វា បុរិមំ វា តេមាសំ បច្ឆិមំ វា តេមាសំ អវសិត្វា ចារិកា បក្កមិតព្ពា”តិអាទិ (មហាវ. ១៨៥) ច និប្បរិយាយតោ មហាបវារណាយ អនន្តរបាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ កថិនត្ថារំ បក្កមនញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ, **បរិវារេ** ច “កថិនស្ស អត្ថារមាសោ ជានិតព្ពោ”តិ (បរិ. ៤១២) វត្វា “វស្សានស្ស បច្ឆិមោ មាសោ ជានិតព្ពោ”តិ (បរិ. ៤១២) វុត្តំ។ យោ ហិ កថិនត្ថារស្ស កាលោ, តតោ បដ្ឋាយេវ ចារិកាបក្កមនស្សាបិ កាលោ, ន តតោ បុរេ វស្សំវុត្ថានំយេវ កថិនត្ថារារហត្តា។ យទគ្គេន ហិ បវារណាទិវសេ កថិនត្ថារោ ន វដ្ដតិ, តទគ្គេន ភិក្ខូបិ វុត្ថវស្សា ន ហោន្តិ បវារណាទិវសស្ស អវុត្ថត្តា។

យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.៨៤) “ឯកទេសេន អវុត្ថម្បិ តំ ទិវសំ វុត្ថភាគាបេក្ខាយ វុត្ថមេវ ហោតី”តិអាទិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ, តំទិវសបរិយោសានេ អរុណុគ្គមនកាលេ វសន្តោវ ហិ តំ ទិវសំ វុត្ថោ នាម ហោតិ បរិវាសអរញ្ញវាសាទីសុ វិយ, អយញ្ច វិចារណា ឧបរិ វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកេ អាវិ ភវិស្សតីតិ តត្ថេវ តំ បាកដំ ករិស្សាម។

**មហាបវារណាយ បវារិតា**តិ បុរិមិកាយ វស្សំ ឧបគន្ត្វា អច្ឆិន្នវស្សតាទស្សនបរំ ឯតំ កេនចិ អន្តរាយេន អប្បវារិតានម្បិ វុត្ថវស្សត្តា។ ន ឱវស្សិយតីតិ **អនោវស្សក**ន្តិ កម្មសាធនំ ទដ្ឋព្ពំ, យថា ន តេមិយតិ, តថា កត្វាតិ អត្ថោ។ **អនវយោ**តិ ឯត្ថ អនុសទ្ទោ វិជ្ជាយំ វត្តតីតិ អាហ **អនុ អនុ អវយោ**តិអាទិ។ អាចរិយស្ស កម្មំ អាចរិយកន្តិ អាហ “អាចរិយកម្មេ”តិ។ កដ្ឋកម្មំ **ថម្ភាទិ។ តេលតម្ពមត្តិកាយា**តិ តេលមិស្សាយ តម្ពមត្តិកាយ។

**៨៥. កុដិកាយ ករណភាវ**ន្តិ កុដិយា កតភាវំ។ កី-សទ្ទប្បយោគេ អនាគតប្បច្ចយវិធានំ សន្ធាយ **តស្ស លក្ខណ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ ថេរស្ស បាណឃាតាធិប្បាយោ នត្ថិ, អនុបបរិក្ខិត្វា ករណេន បន ពហូនំ បាណានំ មរណត្តា **បាណេ ព្យាពាធេន្តស្សា**តិអាទិ វុត្តំ។ **បាតព្យភាវ**ន្តិ វិនាសេតព្ពតំ។ **បាណាតិបាតំ ករោន្តាន**ន្តិ ថេរេន អកតេបិ បាណាតិបាតេ បាណកានំ មរណមត្តេន បច្ឆិមានំ លេសេន គហណាការំ ទស្សេតិ, តេន ច “មម តាទិសំ អកុសលំ នត្ថី”តិ បច្ឆិមានំ វិបល្លាសលេសគ្គហណនិមិត្តកិច្ចំ ន កត្តព្ពន្តិ ទីបិតំ ហោតិ។ **ទិដ្ឋានុគតិ**ន្តិ ទិដ្ឋស្ស កម្មស្ស អនុបគមនំ អនុកិរិយំ, ទិដ្ឋិយា វា លទ្ធិយា អនុគមនំ គាហំ។ **យំសិតព្ពោ**តិ មទ្ទិតព្ពោ, វិនាសិតព្ពោតិ អត្ថោ។ **កតំ លភិត្វា តត្ថ វសន្តានម្បិ ទុក្កដមេវា**តិ ឥទំ ភគវតា កុដិយា ភេទាបនវចនេន សិទ្ធំ, សាបិ តិណទព្ពសម្ភារេហិ តុលាថម្ភាទីហិ អមិស្សា សុទ្ធមត្តិកាមយាបិ ឥដ្ឋកាហិ កតា វដ្ដតិ។ កេចិ ហិ ឥដ្ឋកាហិយេវ ថម្ភេ ចិនិត្វា តទុបរិ ឥដ្ឋកាហិយេវ វិតានាទិសណ្ឋានេន តុលាទិទារុសម្ភារវិរហិតំ ឆទនម្បិ ពន្ធិត្វា ឥដ្ឋកាមយមេវ អាវសថំ ករោន្តិ, តាទិសំ វដ្ដតិ។ **គិញ្ជកាវសថសង្ខេបេន កតា**តិ ឯត្ថ គិញ្ជកា វុច្ចន្តិ ឥដ្ឋកា, តាហិយេវ កតោ អាវសថោ គិញ្ជកាវសថោ។ **វយកម្មម្បី**តិ មត្តិកុទ្ធារណឥដ្ឋកទារុច្ឆេទនាទិការកានំ ទិន្នភត្តវេត្តនាទិវត្ថុព្ពយេន និប្ផន្នកម្មម្បិ អត្ថិ, ឯតេន កុដិភេទកានំ គីវាទិភាវំ បរិសង្កតិ។ **តិត្ថិយធជោ**តិ តិត្ថិយានមេវ សញ្ញាណភូតត្តា វុត្តំ។ តេ ហិ ឦទិសេសុ ចាដិអាទីសុ វសន្តិ។ **អញ្ញានិបី**តិ **បិ**-សទ្ទេន អត្តនា វុត្តការណទ្វយម្បិ **មហាអដ្ឋកថាយមេវ** វុត្តន្តិ ទស្សេតិ។ យស្មា សព្ពមត្តិកាមយា កុដិ សីតកាលេ អតិសីតា ឧណ្ហកាលេ ច ឧណ្ហា សុករា ច ហោតិ ចោរេហិ ភិន្ទិតុំ, តស្មា តត្ថ ឋបិតបត្តចីវរាទិកំ សីតុណ្ហចោរាទីហិ វិនស្សតីតិ វុត្តំ “បត្តចីវរគុត្តត្ថាយា”តិ។ ឆិន្ទាបេយ្យ វា ភិន្ទាបេយ្យ វា អនុបវដ្ឋោតិ ឥទំ អយំ កុដិ វិយ សព្ពថា

អនុបយោគារហំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យំ បន បញ្ចវណ្ណសុត្តេហិ វិនទ្ធឆត្តាទិកំ, តត្ថ អកប្បិយភាគោវ ឆិន្ទិតព្ពោ, ន តទវសេសោ តស្ស កប្បិយត្តា, តំ ឆិន្ទន្តោ ឧបរជ្ជេវ ហោតិ។ តេនេវ វក្ខតិ “ឃដកម្បិ វាឡរូបម្បិ ភិន្ទិត្វា ធារេតព្ព”ន្តិអាទិ។

## បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយវណ្ណនា

**ឆត្តទណ្ឌគ្គាហកំ សលាកបញ្ជរ**ន្តិ ឯត្ថ យោ បញ្ជរសលាកានំ មជ្ឈដ្ឋោ ពុន្ទេ បុថុលោ អហិច្ឆត្តកសទិសោ អគ្គេ សឆិទ្ទោ យត្ថ ទណ្ឌន្តរំ បវេសេត្វា ឆត្តំ គណ្ហន្តិ, យោ វា សយមេវ ទីឃតាយ គហណទណ្ឌោ ហោតិ, អយំ ឆត្តទណ្ឌោ នាម, តស្ស អបរិគឡនត្ថាយ ឆត្តសលាកានំ មូលប្បទេសទណ្ឌស្ស សមន្តតោ ទឡ្ហបញ្ជរំ កត្វា សុត្តេហិ វិនន្ធន្តិ, សោ បទេសោ ឆត្តទណ្ឌគាហកសលាកបញ្ជរំ នាម, តំ វិនន្ធិតុំ វដ្ដតិ។ **ន វណ្ណមដ្ឋត្ថាយា**តិ ឥមិនា ចិរករណត្ថមេវ ឯកវណ្ណសុត្តេន វិនន្ធិយមានំ យទិ វណ្ណមដ្ឋំ ហោតិ, ន តត្ថ ទោសោតិ ទស្សេតិ។ **អារគ្គេនា**តិ និខាទនមុខេន។ **ទណ្ឌពុន្ទេ**តិ ទណ្ឌមូលេ កោដិយំ។ **ឆត្តមណ្ឌលិក**ន្តិ ឆត្តបញ្ជរេ មណ្ឌលាការេន ពទ្ធទណ្ឌវលយំ។ **ឧក្កិរិត្វា**តិ និន្នំ, ឧន្នតំ វា កត្វា។

**នានាសុត្តកេហី**តិ នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ។ ឥទញ្ច តថា ករោន្តានំ វសេន វុត្តំ, ឯកវណ្ណសុត្តកេនាបិ ន វដ្ដតិយេវ, “បកតិសូចិកម្មមេវ វដ្ដតី”តិ ហិ វុត្តំ។ **បដ្ដមុខេ**តិ ទ្វិន្នំ បដ្ដានំ សង្ឃដិតដ្ឋានំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **បរិយន្តេ**តិ ចីវរបរិយន្តេ, អនុវាតំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **វេណិ**ន្តិ វរកសីសាការេន សិព្ពនំ។ **សង្ខលិក**ន្តិ ទិគុណសង្ខលិកាការេន សិព្ពនំ, វេណី វា សង្ខលិកំ វា ករោន្តីតិ បកតេន សម្ពន្ធោ។ **អគ្ឃិយំ** នាម ចេតិយសណ្ឋានំ, យំ អគ្ឃិយត្ថម្ភោតិ វទន្តិ។ **ឧក្កិរន្តី**តិ ឧដ្ឋបេន្តិ។ **ចតុកោណមេវ វដ្ដតី**តិ គណ្ឋិកបាសកបដ្ដានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កោណសុត្តបិឡកា**តិ គណ្ឋិកបាសកបដ្ដានំ កោណេហិ ពហិ និគ្គតសុត្តានំ បិឡកាការេន ឋបិតកោដិយោតិ កេចិ វទន្តិ, តេ បិឡកេ ឆិន្ទិត្វា ទុវិញ្ញេយ្យា កាតព្ពាតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន “កោណសុត្តា ច បិឡកាតិ ទ្វេយេវា”តិ វទន្តិ, តេសំ មតេន គណ្ឋិកបាសកបដ្ដានំ កោណតោ កោណេហិ នីហតសុត្តា កោណសុត្តា នាម។ សមន្តតោ បន បរិយន្តេន កតា ចតុរស្សសុត្តា បិឡកា នាម។ តំ ទុវិធម្បិ កេចិ ចីវរតោ វិសុំ បញ្ញាយនត្ថាយ វិការយុត្តំ ករោន្តិ, តំ និសេធាយ “ទុវិញ្ញេយ្យរូបា វដ្ដន្តី”តិ វុត្តំ, ន បន សព្ពថា អចក្ខុគោចរភាវេន សិព្ពនត្ថាយ តថាសិព្ពនស្ស អសក្កុណេយ្យត្តា។ យថា បកតិចីវរតោ វិការោ ន បញ្ញាយតិ, ឯវំ សិព្ពិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ រជនកម្មតោ បុព្ពេ បញ្ញាយមានោបិ វិសេសោ ចីវរេ រត្តេ ឯកវណ្ណតាយ ន បញ្ញាយតីតិ អាហ “ចីវរេ រត្តេ”តិ។ **មណិនា**តិ នីលមណិអាទិមដ្ឋបាសាណេន, អំសវទ្ធកកាយពន្ធនាទិកំ បន អចីវរត្តា សង្ខាទីហិ ឃំសិតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **កណ្ណសុត្តក**ន្តិ ចីវរស្ស ទីឃតោ តិរិយញ្ច សិព្ពិតានំ ចតូសុ កណ្ណេសុ កោណេសុ ច និក្ខន្តានំ សុត្តសីសានមេតំ នាមំ, តំ ឆិន្ទិត្វាវ បារុបិតព្ពំ, តេនាហ “រជិតកាលេ ឆិន្ទិតព្ព”ន្តិ។ ភគវតា អនុញ្ញាតំ ឯកំ កណ្ណសុត្តម្បិ អត្ថិ, តំ បន នាមេន សទិសម្បិ ឥតោ អញ្ញមេវាតិ ទស្សេតុំ **យំ បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ **លគ្គនត្ថាយា**តិ ចីវររជ្ជុយំ ចីវរពន្ធនត្ថាយ។ **គណ្ឋិកេ**តិ ទន្តាទិមយេ។ **បីឡកា**តិ ពិន្ទុំ ពិន្ទុំ កត្វា ឧដ្ឋាបេតព្ពបីឡកា។

**ថាលកេ វា**តិ តម្ពាទិមយេ បុគ្គលិកេ តិវិធេបិ កប្បិយថាលកេ។ **ន វដ្ដតី**តិ មណិវណ្ណករណប្បយោគោ ន វដ្ដតិ, តេលវណ្ណករណត្ថំ បន វដ្ដតិ។ **បត្តមណ្ឌលេ**តិ តិបុសីសាទិមយេ។ “ន, ភិក្ខវេ, ចិត្តានិ បត្តមណ្ឌលានិ ធារេតព្ពានិ រូបកាកិណ្ណានិ ភិត្តិកម្មកតានី”តិ (ចូឡវ. ២៥៣) វុត្តត្តា “ភិត្តិកម្មំ ន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, មករទន្តកំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៥៣) វុត្តត្តា “មករទន្តកំ បន វដ្ដតី”តិ វុត្តំ, ឥទំ បន បាឡិយា លទ្ធម្បិ ឥធ បាឡិយា មុត្តត្តា បាឡិមុត្តកនយេ វុត្តំ។ ឯវមញ្ញម្បិ ឦទិសំ។

**លេខា ន វដ្ដតី**តិ អារគ្គេន ទិន្នលេខាវ ន វដ្ដតិ, ជាតិហិង្គុលិកាទិវណ្ណេហិ កតលេខា វដ្ដតិ។ **ឆត្តមុខវដ្ដិយ**ន្តិ ធមករណស្ស ហត្ថេន គហណឆត្តាការស្ស មុខវដ្ដិយំ, “បរិស្សាវនចោឡពន្ធនដ្ឋានេ”តិ កេចិ។

**ទេឌ្ឌុភសីស**ន្តិ ឧទកសប្បសីសំ។ **អច្ឆីនី**តិ កុញ្ជរច្ឆិសណ្ឋានានិ។ **ឯកមេវ វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ ឯករជ្ជុកំ ទិគុណំ តិគុណំ កត្វាបិ ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតិ, ឯកមេវ បន សតវារម្បិ សរីរំ បរិក្ខិបិត្វា ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ, ពហុរជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា ឯកេន និរន្តរំ វេឋេត្វា កតំ “ពហុរជ្ជុក”ន្តិ ន វត្តព្ពំ “វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា, តំ មុរជសង្ខំ ន គច្ឆតីតិ វេទិតព្ពំ។ មុរជញ្ហិ នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ មុរជវដ្ដិសណ្ឋានំ វេឋេត្វា កតំ, ឥទំ បន មុរជំ មទ្ទវីណសង្ខាតំ បាមង្គសណ្ឋានញ្ច ទសាសុ វដ្ដតិ “កាយពន្ធនស្ស ទសា ជីរន្តិ; អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, មុរជំ មទ្ទវីណ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៧៨) វុត្តត្តា។

**វិធេ**តិ ទសាបរិយោសានេ ថិរភាវាយ ទន្តវិសាណសុត្តាទីហិ កត្តព្ពេ វិធេ។ **អដ្ឋ មង្គលានិ** នាម សង្ខោ ចក្កំ បុណ្ណកុម្ភោ គយា សិរិវច្ឆោ អង្កុសោ ធជំ សោវត្ថិកន្តិ វទន្តិ។ មច្ឆយុគឡឆត្តនន្ទិយាវដ្ដាទិវសេនបិ វទន្តិ។ **បរិច្ឆេទលេខាមត្ត**ន្តិ ទន្តាទីហិ កតវិធស្ស ឧភោសុ កោដីសុ កតបរិច្ឆេទរាជិមត្តំ។

“ឧជុកមេវា”តិ វុត្តត្តា ចតុរស្សាទិសណ្ឋានាបិ អញ្ញានី វង្កគតិកា ន វដ្ដតិ។ **សិបាដិកាយា**តិ វាសិអាទិភណ្ឌនិក្ខិបនបសិព្ពកេ។ **អារកណ្ដកំ** នាម បោត្ថកាទិអអសង្ខារណត្ថំ កតទីឃមុខសត្ថកន្តិ វទន្តិ។ “ភមការានំ ទារុអាទិលិខនសត្ថក”ន្តិ កេចិ។ **វដ្ដមណិក**ន្តិ វដ្ដំ កត្វា ឧដ្ឋបេតព្ពំ បុប្ផុឡកំ។ **អញ្ញ**ន្តិ ឥមិនា បិឡកាទី សង្គណ្ហាតិ។ **បិប្ផលិកេ**តិ យំ កិញ្ចិ ឆេទនកេ ខុទ្ទកសត្ថេ។ **វលិតក**ន្តិ នខច្ឆេទនកាលេ ទឡ្ហគ្គហណត្ថំ វលីហិ យុត្តមេវ ករោន្តិ។ **តស្មា តំ វដ្ដតី**តិ ឥមិនា យំ អញ្ញម្បិ វិការំ ទឡ្ហីកម្មាទិអត្ថាយ ករោន្តិ, ន វណ្ណមដ្ឋត្ថាយ, តំ វដ្ដតីតិ ទីបិតំ, តេន ច កត្តរទណ្ឌកោដិយំ អញ្ញមញ្ញម្បិ ឃដ្ដនេន សទ្ទនិច្ឆរណត្ថាយ កតំ អយោវលយាទិកំ សំយុត្តម្បិ កប្បិយតោ ឧបបន្នំ ហោតិ។ **មណ្ឌល**ន្តិ ឧត្តរារណិយា បវេសនត្ថំ អាវាដមណ្ឌលំ ហោតិ។ ឧជុកមេវ ពន្ធិតុន្តិ សម្ពន្ធោ, ឧភោសុ វា បស្សេសុ ឯកបស្សេ វាតិ វចនសេសោ។ វាសិទណ្ឌស្ស ឧភោសុ បស្សេសុ ទណ្ឌកោដីនំ អចលនត្ថំ ពន្ធិតុន្តិ អត្ថោ។

**អាមណ្ឌសារកេ**តិ អាមលកផលានិ បិសិត្វា តេន កក្កេន កតតេលភាជនេ។ តត្ថ កិរ បក្ខិត្តំ តេលំ សីតលំ ហោតិ។ **ភូមត្ថរណេ**តិ កដសារាទិមយេ បរិកម្មកតាយ ភូមិយា អត្ថរិតព្ពអត្ថរណេ។ **បានីយឃដេ**តិ សព្ពំ ភាជនវិកតី សង្គណ្ហាតិ។ **សព្ពំ...បេ.... វដ្ដតី**តិ យថាវុត្តេសុ មញ្ចាទីសុ ឥត្ថិបុរិសរូបម្បិ វដ្ដតិ តេលភាជនេសុយេវ ឥត្ថិបុរិសរូបានំ បដិក្ខិត្តត្តា, តេលភាជនេន សហ អគណេត្វា វិសុំ មញ្ចាទីនំ គហិតត្តា ចាតិ វទន្តិ, កិញ្ចាបិ វទន្តិ, ឯតេសំ បន មញ្ចាទីនំ ហត្ថេន អាមសិតព្ពភណ្ឌត្តា ឥត្ថិរូបមេវេត្ថ ន វដ្ដតីតិ គហេតព្ពំ។ **អញ្ញោស**ន្តិ សីមសាមិកានំ។ **រាជវល្លភេហី**តិ លជ្ជីបេសលាទីនំ ឧបោសថាទិអន្តរាយករា អលជ្ជិនោ ភិន្នលទ្ធិកា ច ភិក្ខូ អធិប្បេតា តេហិ សហ ឧបោសថាទិករណាយោគា, តេនេវ “សីមាយា”តិ វុត្តំ។ **តេសំ លជ្ជីបរិសា**តិ តេសំ សីមាសាមិកានំ អនុពលំ ទាតុំ សមត្ថា លជ្ជីបរិសា។ **ភិក្ខូហិ កត**ន្តិ យំ អលជ្ជីនំ សេនាសនភេទនាទិកំ លជ្ជីភិក្ខូហិ កតំ, សព្ពញ្ចេតំ សុកតមេវ អលជ្ជីនិគ្គហត្ថាយ បវត្តិតព្ពតោ។

៨៨. **អវជ្ឈាយន្តី**តិ នីចតោ ចិន្តេន្តិ។ **ឧជ្ឈាយនត្ថោ**តិ ភិក្ខុនោ ថេយ្យកម្មនិន្ទនត្ថោ “កថញ្ហិ នាម អទិន្នំ អាទិយិស្សតី”តិ, ន បន ទារុ-សទ្ទវិសេសនត្ថោ តស្ស ពហុវចនត្តា។ **វចនភេទេ**តិ ឯកវចនពហុវចនានំ ភេទេ។ **សព្ពាវន្ត**ន្តិ ភិក្ខុភិក្ខុនីអាទិសព្ពាវយវវន្តំ។ **ពិម្ពិសារោតិ តស្ស នាម**ន្តិ ឯត្ថ **ពិម្ពី**តិ សុវណ្ណំ។ តស្មា សារសុវណ្ណសទិសវណ្ណតាយ “ពិម្ពិសារោ”តិ វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពំ។ បោរាណសត្ថានុរូបំ ឧប្បាទិតោ វីសតិមាសប្បមាណឧត្តមសុវណ្ណគ្ឃនកោ លក្ខណសម្បន្នោ **នីលកហាបណោ**តិ វេទិតព្ពោ។ រុទ្រទាមេន នាម កេនចិ ឧប្បាទិតោ **រុទ្រទាមកោ**។ សោ កិរ នីលកហាបណស្ស តិភាគំ អគ្ឃតិ។ យស្មិំ បន ទេសេ នីលកហាបណា ន សន្តិ, តត្ថាបិ កាឡកវិរហិតស្ស និទ្ធន្តសុវណ្ណស្ស បញ្ចមាសគ្ឃនកេន ភណ្ឌេន បាទបរិច្ឆេទោ កាតព្ពោ។ **តេនា**តិ នីលកហាបណស្ស ចតុត្ថភាគភូតេន។ **បារាជិកវត្ថុម្ហិ វា**តិអាទិ បារាជិកានំ សព្ពពុទ្ធេហិ បញ្ញត្តភាវេន វុត្តំ, សង្ឃាទិសេសាទីសុ បន ឥតរាបត្តីសុបិ តព្ពត្ថូសុ ច នានត្តំ នត្ថេវ, កេវលំ កេចិ សព្ពាការេន បញ្ញាបេន្តិ, កេចិ ឯកទេសេនាតិ ឯត្តកមេវ វិសេសោ។ ន ហិ កទាចិបិ សម្មាសម្ពុទ្ធា យថាបរាធំ អតិក្កម្ម ឩនមធិកំ វា សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេន្តិ។

## បទភាជនីយវណ្ណនា

៩២. **បុនបិ** “អាគន្តុកាមា”តិ វុត្តត្តា ច សព្ពថា មនុស្សេហិ អនិវុត្ថបុព្ពេ អភិនវមាបិតេ, “បុន ន បវិសិស្សាមា”តិ និរាលយេហិ បរិច្ចត្តេ ច គាមេ គាមវោហារាភាវា គាមប្បវេសនាបុច្ឆនាទិកិច្ចំ នត្ថីតិ វេទិតព្ពំ។ **អរញ្ញបរិច្ឆេទទស្សនត្ថ**ន្តិ គាមគាមូបចារេសុ ទស្សិតេសុ តទញ្ញំ អរញ្ញន្តិ អរញ្ញបរិច្ឆេទោ សក្កា ញាតុន្តិ វុត្តំ។ **មាតិកាយំ** បន គាមគ្គហណេនេវ គាមូបចារោបិ គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥន្ទខីលេ**តិ ឧម្មារេ។ **អរញ្ញសង្ខេបំ គច្ឆតិ** តថា **អភិធម្មេ** វុត្តត្តា។ អសតិបិ ឥន្ទខីលេ ឥន្ទខីលដ្ឋានិយត្តា “វេមជ្ឈមេវ ឥន្ទខីលោតិ វុច្ចតី”តិ វុត្តំ។ យត្ថ បន ទ្វារពាហាបិ នត្ថិ, តត្ថ បាការវេមជ្ឈមេវ ឥន្ទខីលោតិ គហេតព្ពំ។ **លុបិត្វា**តិ បវដ្ដិត្វា។

**មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស សុប្បបាតោ វា**តិអាទិ មាតុគាមស្ស កាកុឌ្ឌាបនវសេន គហេតព្ពំ, ន ពលទស្សនវសេន “មាតុគាមោ ភាជនធោវនឧទកំ ឆឌ្ឌេតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៩២) ឧបរិ វុច្ចមានត្តា, តេនេវ “លេឌ្ឌុបាតោ”តិ អវត្វា **សុប្បបាតោ**តិអាទិ វុត្តំ។ **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ មហាបច្ចរិយញ្ច** ឃរូបចារេវ គាមោតិ អធិប្បាយេន “ឃរូបចារេ ឋិតស្ស លេឌ្ឌុបាតោ គាមូបចារោ”តិ វុត្តំ។ **កតបរិក្ខេបោ**តិ ឥមិនា បរិក្ខេបតោ ពហិ ឧបចារោ ន គហេតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ សុប្បមុសលបាតោបិ អបរិក្ខិត្តគេហស្សេវ, សោ ច យតោ បហោតិ, តត្ថេវ គហេតព្ពោ, អប្បហោនដ្ឋានេ បន វិជ្ជមានដ្ឋានមេវ គហេតព្ពំ។ យស្ស បន ឃរស្ស សមន្តតោ បាការាទីហិ បរិក្ខេបោ កតោ ហោតិ, តត្ថ សោវ បរិក្ខេបោ ឃរូបចារោតិ គហេតព្ពំ។

**បុព្ពេ វុត្តនយេនា**តិ បរិក្ខិត្តគាមេ វុត្តនយេន។ **សង្ករិយតី**តិ មិស្សីយតិ។ វិកាលេ គាមប្បវេសនេ “បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស។ អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា”តិ (បាចិ. ៥១៣) វុត្តត្តា គាមគាមូបចារានំ អសង្ករតា ឥច្ឆិតព្ពាតិ អាហ **អសង្ករតោ ចា**តិអាទិ។ កេចិ បនេត្ថ **បាឡិយំ** “អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្សាតិ ឥទំ បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន តតោ បរំ ឯកលេឌ្ឌុបាតបរិច្ឆិន្នំ ឧបចារំ ។ តស្មា បរិក្ខេបារហដ្ឋានសង្ខាតំ គាមំ ឱក្កមន្តស្សេវ អាបត្តិ, ន ឧបចារ”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ “ឃរូបចារេ ឋិតស្ស មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស លេឌ្ឌុបាតព្ភន្តរំ គាមោ នាម។ តតោ អញ្ញស្ស លេឌ្ឌុបាតស្ស អព្ភន្តរំ គាមូបចារោ នាមា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៩២) ឥធេវ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា។ វិកាលេ គាមប្បវេសនសិក្ខាបទដ្ឋកថាយញ្ហិ អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារោ អទិន្នាទានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ (បាចិ. អដ្ឋ. ៥១២) អយមេវ នយោ អតិទិសិតោ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ “ឃ្វាយំ អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារោ ទស្សិតោ, តស្ស វសេន វិកាលេ គាមប្បវេសនាទីសុ អាបត្តិ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពា”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តំ, តស្មា បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តស្ស, អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឃរូបចារតោ បដ្ឋាយ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតំ គាមូបចារំ ឱក្កមន្តស្ស វិកាលេ គាមប្បវេសនាបត្តិ ហោតិ, **មាតិកាយ**ញ្ច វិកាលេ គាមំ បវិសេយ្យាតិ គាមគ្គហណេនេវ គាមូបចារោបិ គហិតោតិ វេទិតព្ពំ។ **វិកាលេ គាមប្បវេសនាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ឃរឃរូបចារាទីសុ ឋិតានំ ឧប្បន្នលាភភាជនាទី សង្គណ្ហាតិ។

**និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា**តិ ឥន្ទខីលតោ ពហិ និក្ខមិត្វា ឋិតំ យំ ឋានំ សព្ពមេតំ អរញ្ញន្តិ យោជនា។ **អាចរិយធនុ** នាម បកតិហត្ថេន នវវិទត្ថិបមាណំ, ជិយាយ បន អារោបិតាយ សត្តដ្ឋវិទត្ថិមត្តន្តិ វទន្តិ។

**កប្បិយ**ន្តិ អនុរូបវសេន វុត្តំ អកប្បិយស្សាបិ អប្បដិគ្គហិតស្ស បរិភោគេ បាចិត្តិយត្តា។ បរិច្ចាគាទិម្ហិ អកតេ “ឥទំ មយ្ហំ សន្តក”ន្តិ វត្ថុសាមិនា អវិទិតម្បិ បរិគ្គហិតមេវ ពាលុម្មត្តាទីនំ សន្តកំ វិយ, តាទិសំ អវហរន្តោបិ ញាតកាទីហិ បច្ឆា ញត្វា វត្ថុសាមិនា ច អនុពន្ធិតព្ពតោ បារាជិកោវ ហោតិ។ យស្ស វសេន បុរិសោ ថេនោ ហោតិ, តំ ថេយ្យន្តិ អាហ “អវហរណចិត្តស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ **បបញ្ចសង្ខា**តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិសង្ខាតា ប បញ្ចកោដ្ឋាសា។ **ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោ**តិ ឋានាចាវនបយោគសមុដ្ឋាបកោ ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។

**អភិយោគវសេនា**តិ អដ្ដករណវសេន។ **សវិញ្ញាណកេនេវា**តិ ឥទំ សវិញ្ញាណកានញ្ញេវ អាវេណិកវិនិច្ឆយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បាណោ អបទន្តិអាទីសុ ហិ “បទសា នេស្សាមី”តិ បឋមំ បាទំ សង្កាមេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ច យស្សាតិអាទិនា **បាឡិយំ** (បារា. ១១១), ភិក្ខុ ទាសំ ទិស្វា សុខទុក្ខំ បុច្ឆិត្វា វា អបុច្ឆិត្វា វា “គច្ឆ, បលាយិត្វា សុខំ ជីវា”តិ វទតិ, សោ ចេ បលាយតិ, ទុតិយបទវារេ បារាជិកន្តិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ១.១១៤) **អដ្ឋកថាយញ្ច** យោ ស វិញ្ញាណកានញ្ញេវ អាវេណិកោ វិនិច្ឆយោ វុត្តោ, សោ អារាមាទិអវិញ្ញាណកេសុ ន លព្ភតីតិ តាទិសំ សន្ធាយ “ស វិញ្ញាណកេនេវា”តិ វុត្តំ។ យោ បន វិនិច្ឆយោ អារាមាទិអវិញ្ញាណកេសុ លព្ភតិ, សោ យស្មា សវិញ្ញាណកេសុ អលព្ភនកោ នាម នត្ថិ, តស្មា វុត្តំ “នានាភណ្ឌវសេន សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកមិស្សកេនា”តិ។ សវិញ្ញាណកេន ច អវិញ្ញាណកេន ចាតិ អត្ថោ។ យស្មា ចេត្ថ អវិញ្ញាណកេនេវ អាទិយនាទីនិ ឆបិ បទានិ ន សក្កា យោជេតុំ ឥរិយាបថវិកោបនស្ស សវិញ្ញាណកវសេនេវ យោជេតព្ពតោ, តស្មា “អវិញ្ញាណកេនេវា”តិ តតិយំ បការំ ន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**អារាម**ន្តិ ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ ទាសាទិសវិញ្ញាណកស្សាបិ ឥធ សង្គហេតព្ពតោ, នានាភណ្ឌវសេន ហេត្ថ យោជនា ទស្សិយតិ។ **បរិកប្បិតដ្ឋាន**ន្តិ បរិកប្បិតោកាសំ។ **សុង្កឃាត**ន្តិ ឯត្ថ មគ្គំ គច្ឆន្តេហិ សត្ថិកេហិ អត្តនា នីយមានភណ្ឌតោ រញ្ញោ ទាតព្ពភាគោ សុង្កោ នាម, សោ ឯត្ថ ហញ្ញតិ អទត្វា គច្ឆន្តេហិ អវហរីយតិ, តំ វា ហន្តិ ឯត្ថ រាជបុរិសា អទទន្តានំ សន្តកំ ពលក្ការេនាតិ សុង្កឃាតោ, “ឯត្ថ បវិដ្ឋេហិ សុង្កោ ទាតព្ពោ”តិ រុក្ខបព្ពតាទិសញ្ញាណេន និយមិតប្បទេសស្សេតំ អធិវចនំ។

## បញ្ចវីសតិអវហារកថាវណ្ណនា

**កត្ថចី**តិ ឯកិស្សា អដ្ឋកថាយំ។ **ឯកំ បញ្ចកំ ទស្សិត**ន្តិ “បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតិ, បរបរិគ្គហិតសញ្ញី ច, គរុកោ ច ហោតិ បរិក្ខារោ បញ្ចមាសកោ វា អតិរេកបញ្ចមាសកោ វា, ថេយ្យចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, ឋានា ចាវេតី”តិ (បារា. ១២២) វុត្តបញ្ចអវហារង្គានិ ឯកំ បញ្ចកន្តិ ទស្សិតំ។ **ទ្វេ បញ្ចកានិ ទស្សិតានី**តិ “ឆហិ អាការេហិ អទិន្នំ អាទិយន្តស្ស អាបត្តិ បារាជិកស្ស។ ន ច សកសញ្ញី, ន ច វិស្សាសគ្គាហី, ន ច តាវកាលិកំ, គរុកោ ច ហោតិ បរិក្ខារោ បញ្ចមាសកោ វា អតិរេកបញ្ចមាសកោ វា, ថេយ្យចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, ឋានា ចាវេតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ១២៥) ឯវំ វុត្តេសុ ឆសុ បទេសុ ឯកំ អបនេត្វា សេសានិ បញ្ច បទានិ

ឯកំ បញ្ចកំ កត្វា ហេដ្ឋា វុត្តបញ្ចកញ្ច គហេត្វា ទ្វេ បញ្ចកានិ ទស្សិតានិ។ **ឯត្ថ បនា**តិ បញ្ចហាការេហីតិអាទីសុ។ **សព្ពេហិបិ បទេហី**តិ បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតីតិអាទីហិ សព្ពេហិ បញ្ចហិ បទេហិ។

បញ្ចន្នំ អវហារានំ សមូហោ **បញ្ចកំ**។ សកោ ហត្ថោ សហត្ថោ, តេន និព្ពត្តោ, តស្ស វា សម្ពន្ធីតិ សាហត្ថិកោ, អវហារោ។ សាហត្ថិកាទិ បញ្ចកំ **សាហត្ថិកបញ្ចក**ន្តិអាទិបទវសេន នាមលាភោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ **តតិយបញ្ចមេសុ បញ្ចកេសូ**តិ សាហត្ថិកបញ្ចកថេយ្យាវហារបញ្ចកេសុ។ **លព្ភមានបទវសេនា**តិ សាហត្ថិកបញ្ចកេ លព្ភមានស្ស និស្សគ្គិយាវហារបទស្ស វសេន, ថេយ្យាវហារបញ្ចកេ លព្ភមានស្ស បរិកប្បាវហារបទស្ស ច វសេន យោជេតព្ពន្តិ អត្ថោ។

**និស្សគ្គិយោ នាម...បេ.... បារាជិកស្សា**តិ ឥមិនា ពហិសុង្កឃាតបាតនំ និស្សគ្គិយបយោគោតិ ទស្សេតិ។ “ហត្ថេ ភារំ ថេយ្យចិត្តោ ភូមិយំ និក្ខិបតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ១០១) វុត្តត្តា បន សុទ្ធចិត្តេន គហិតបរភណ្ឌស្ស ថេយ្យចិត្តេន គុម្ពាទិបដិច្ឆន្នដ្ឋានេ ខិបនម្បិ ឥមស្មិំ និស្សគ្គិយបយោគេ សង្គយ្ហតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កិរិយាសិទ្ធិតោ បុរេតរមេវ បារាជិកាបត្តិសង្ខាតំ អត្ថំ សាធេតីតិ **អត្ថសាធកោ**។ អថ វា អត្ថនោ វត្តមានក្ខណេ អវិជ្ជមានម្បិ កិរិយាសិទ្ធិសង្ខាតំ អត្ថំ អវស្សំ អាបត្តិំ សាធេតីតិបិ **អត្ថសាធកោ។ អសុកំ នាម ភណ្ឌំ យទា សក្កោសី**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ បរស្ស តេលកុម្ភិយា ឧបាហនាទីនំ និក្ខេបបយោគស្សាបិ អត្ថសាធកត្តា។ តថា ហិ វុត្តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** –

> “**អត្ថសាធកោ** នាម ‘អសុកស្ស ភណ្ឌំ យទា សក្កោតិ, តទា តំ អវហរា’តិ អញ្ញំ អាណាបេតិ។ តត្ថ សចេ បរោ អនន្តរាយិកោ ហុត្វា តំ អវហរតិ, អាណាបកស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ បារាជិកំ។ បរស្ស វា បន តេលកុម្ភិយា បាទគ្ឃនកតេលំ អវស្សំ បិវនកានិ ឧបាហនាទីនិ បក្ខិបតិ, ហត្ថតោ មុត្តមត្តេយេវ បារាជិក”ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា)។

ឥមស្ស អត្ថសាធកស្ស អាណត្តិយា ច កោ វិសេសោតិ? តង្ខណញ្ញេវ គហណេ និយុញ្ជនំ **អាណត្តិកបយោគោ**, កាលន្តរេន គហណត្ថំ និយោគោ **អត្ថសាធកោ**តិ អយំ នេសំ វិសេសោ។ តេនេវាហ “អសុកំ នាម ភណ្ឌំ យទា សក្កោសី”តិអាទិ។ **ធុរនិក្ខេបោ បន ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌវសេន វេទិតព្ពោ**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, អារាមាភិយុញ្ជនាទីសុបិ តាវកាលិកភណ្ឌទេយ្យានំ អទានេបិ ឯសេវ នយោ។ ភណ្ឌគ្គហណប្បយោគតោ អាណត្តិយា បុព្ពត្តា អាហ “អាណត្តិវសេន បុព្ពបយោគោ វេទិតព្ពោ”តិ។ បយោគេន សហ វត្តមានោ អវហារោ សហបយោគោតិ អាហ “ឋានាចាវនវសេនា”តិ, ឥទញ្ច និទស្សនមត្តំ ខីលសង្កមនាទីសុបិ អសតិ ឋានាចាវនេ សហបយោគត្តា។ វុត្តញ្ហិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “ឋានាចាវនវសេន ខីលាទីនិ សង្កាមេត្វា ខេត្តាទិគ្គហណវសេន ច **សហបយោគោ** វេទិតព្ពោ”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា)។

**តុលយិត្វា**តិ ឧបបរិក្ខិត្វា។ **សាមីចី**តិ វត្តំ។ សកសញ្ញាយ អទេន្តស្ស អាបត្តិ នត្ថីតិ វទន្តិ។ **សម្មន្នោ**តិ និវិទ្ធតាសង្ខោភោ។ **ភដេ្ឋ ជនកាយេ**តិ អបគតេ ជនសមូហេ។ **អត្តនោ សន្តកំ កត្វា ឯតស្សេវ ភិក្ខុនោ ទេហី**តិ ឥទំ ឧភិន្នម្បិ កុក្កុច្ចវិនោទនត្ថំ វុត្តំ។ អវហារកស្ស ហិ “មយា សហត្ថេន ន ទិន្នំ, ភណ្ឌទេយ្យំ ឯត”ន្តិ កុក្កុច្ចំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ឥតរស្ស ច “មយា បឋមំ ធុរនិក្ខេបំ កត្វា បច្ឆា អទិន្នំ គហិត”ន្តិ កុក្កុច្ចំ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ។

**សមគ្ឃន្តិ** អប្បគ្ឃំ។ **ទារុអត្ថំ ផរតី**តិ ទារូហិ កត្តព្ពកិច្ចំ សាធេតិ។ ឯកទិវសំ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនាទិនា យា អយំ អគ្ឃហានិ វុត្តា, សា សព្ពា ភណ្ឌសាមិនា កិណិត្វា គហិតមេវ សន្ធាយ វុត្តា។ សព្ពំ បនេតំ អដ្ឋកថា ចរិយប្បមាណេន វេទិតព្ពំ។ បាសាណញ្ច សក្ខរញ្ច **បាសាណសក្ខរំ**។

**អក្ខទស្សា**តិ ឯត្ថ អក្ខ-សទ្ទេន កិរ វិនិច្ឆយសាលា វុច្ចតិ, តត្ថ និសីទិត្វា វជ្ជាវជ្ជំ និរូបយន្តីតិ “អក្ខទស្សា”តិ វុច្ចន្តិ ធម្មវិនិច្ឆនកា។ ហននំ នាម ហត្ថបាទាទីហិ បោថនញ្ចេវ ហត្ថនាសាទិច្ឆេទនញ្ច ហោតីតិ អាហ “ហនេយ្យុន្តិ បោថេយ្យុញ្ចេវ ឆិន្ទេយ្យុញ្ចា”តិ។

បទភាជនីយញ្ច “ហត្ថេន វា បាទេន វា កសាយ វា វេត្តេន វា អឌ្ឍទណ្ឌកេន វា ឆេជ្ជាយ វា ហនេយ្យុ”ន្តិ (បារា. ៩២) វុត្តំ។ តត្ថ **អឌ្ឍទណ្ឌកេនា**តិ ទ្វិហត្ថប្បមាណេន រស្សមុគ្គរេន, វេឡុបេសិកាយ វា។ **ឆេជ្ជាយ វា**តិ ហត្ថាទីនំ ឆេទនេន។ ឆិន្ទន្តិ ឯតាយ ហត្ថបាទាទីនីតិ ឆេជ្ជា, សត្ថំ, តេន សត្ថេនាតិបិ អត្ថោ។ **នីហរេយ្យុ**ន្តិ រដ្ឋតោ នីហរេយ្យុំ។ “ចោរោសិ...បេ.... ថេនោសី”តិ ឯត្ថ បរិភាសេយ្យុន្តិ បទំ អជ្ឈាហរិត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អាហ “ចោរោសិ...បេ.... បរិភាសេយ្យុ”ន្តិ។ យំ តំ ភណ្ឌំ ទស្សិតន្តិ សម្ពន្ធោ។

**៨៣. យត្ថ យត្ថ ឋិតន្តិ** ភូមិយាទីសុ យត្ថ យត្ថ ឋិតំ។ **យថា យថា អាទានំ គច្ឆតីតិ** យេន យេន អាការេន គហណំ ឧបគច្ឆតិ។

## ភូមដ្ឋកថាវណ្ណនា

**៨៤. វាចាយ វាចាយាតិ** ឯកេកត្ថទីបិកាយ វាចាយ វាចាយ។ **ឧបលទ្ធោតិ** ញាតោ។ **បាឡិយំ** សេសអដ្ឋកថាសុ ច កុទាលំ វា បិដកំ វាតិ ឥទមេវ ទ្វយំ វត្វា វាសិផរសូនំ អវុត្តត្តា តេសម្បិ សង្ខេបដ្ឋកថាទីសុ អាគតភាវំ ទស្សេតុំ **សង្ខេបដ្ឋកថាយន្តិ**អាទិ វុត្តំ។ ថេយ្យចិត្តេន កតត្តា "ទុក្កដេហិ សទ្ធិំ បាចិត្តិយានី"តិ វុត្តំ។

**អដ្ឋវិធំ ហោតន្តិ**អាទីសុ ឯតំ ទុក្កដំ នាម ថេរេហិ ធម្មសង្គាហកេហិ ឥមស្មិំ ឋានេ សមោធានេត្វា អដ្ឋវិធន្តិ ទស្សិតន្តិ យោជនា។ សព្ពេសម្បិ ទុក្កដានំ ឥមេសុយេវ អដ្ឋសុ សង្គហេតព្ពភាវតោ បន ឥតរេហិ សត្តហិ ទុក្កដេហិ វិនិមុត្តំ វិនយទុក្កដេយេវ សង្គហេតព្ពំ។ **ទសវិធំ រតនន្តិ** "មុត្តា មណិ វេឡុរិយោ សង្ខោ សិលា បវាឡំ រជតំ ជាតរូបំ លោហិតកោ មសារគល្ល"ន្តិ ឯវមាគតំ ទសវិធំ រតនំ។

> "មុត្តា មណិ វេឡុរិយោ ច សង្ខោ,
> សិលា បវាឡំ រជតញ្ច ហេមំ;
> លោហិតកញ្ច មសារគល្លំ,
> ទសេតេ ធីរោ រតនានិ ជញ្ញា"តិ។ –

ហិ វុត្តំ។ **សត្តវិធំ ធញ្ញន្តិ** សាលិ វីហិ យវោ កង្គុ កុទ្រូសំ វរកោ គោធុមោតិ ឥមំ សត្តវិធំ ធញ្ញំ។ **អាវុធភណ្ឌាទិន្តិ អាទិ-**សទ្ទេន តុរិយភណ្ឌឥត្ថិរូបាទី សង្គណ្ហាតិ។ អនាមសិតព្ពេ វត្ថុម្ហិ ទុក្កដំ **អនាមាសទុក្កដំ។ ទុរូបចិណ្ណទុក្កដន្តិ** "អកត្តព្ព"ន្តិ វារិតស្ស កតត្តា ទុដ្ឋុ ឧបចិណ្ណំ ចរិតន្តិ ទុរូបចិណ្ណំ, តស្មិំ ទុក្កដំ ទុរូបចិណ្ណទុក្កដំ។ វិនយេ បញ្ញត្តំ អវសេសំ ទុក្កដំ **វិនយទុក្កដំ។ ឯកាទស សមនុភាសនា** នាម ភិក្ខុបាតិមោក្ខេ ចត្តារោ យាវតតិយកា សង្ឃាទិសេសា អរិដ្ឋសិក្ខាបទន្តិ បញ្ច, ភិក្ខុនីបាតិមោក្ខេ ឯកំ យាវតតិយកបារាជិកំ ចត្តារោ សង្ឃាទិសេសា ចណ្ឌកាឡីសិក្ខាបទន្តិ ឆ។

សហបយោគតោ បដ្ឋាយ ចេត្ថ បុរិមបុរិមា អាបត្តិយោ បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ អាហ **អថ ធុរនិក្ខេបំ អកត្វាតិ**អាទិ។ "ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា"តិ វុត្តត្តា ធុរនិក្ខេបំ កត្វា បុន ខណន្តស្ស បុរិមាបត្តិយោ ន បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ វទន្តិ។ "ឆេទនបច្ចយា ទុក្កដំ ទេសេត្វា មុច្ចតី"តិ វត្វា បុព្ពបយោគេ អាបត្តីនំ ទេសេតព្ពតាយ អវុត្តត្តា សហបយោគេ បត្តេ បុព្ពបយោគេ អាបត្តិយោ បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ វេទិតព្ពំ។

**អបរទ្ធំ វិរទ្ធំ ខលិតន្តិ** សព្ពមេតំ **យញ្ច ទុក្កដន្តិ** ឯត្ថ វុត្តស្ស ទុក្កដស្ស បរិយាយវចនំ, **យំ មនុស្សោ ករេតិ**អាទិ បនេត្ថ ឱបម្មនិទស្សនំ។ **សំយោគភាវោតិ** ទ្វិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេន រស្សត្តស្សាបិ និមិត្តំ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឯកស្ស មូលេតិ** ឯកស្ស សន្តិកេ។ សព្ពត្ថាបិ អាមសនេ ទុក្កដំ, ផន្ទាបនេ ថុល្លច្ចយញ្ច វិសុំ វិសុំ អាមសនផន្ទាបនបយោគំ ករោន្តស្សេវ ហោតិ, ឯកបយោគេន គណ្ហន្តស្ស បន ឧទ្ធារេ បារាជិកមេវ, ន ទុក្កដថុល្លច្ចយានីតិ វទន្តិ, ឯកបយោគេន គណ្ហន្តស្សាបិ អាមសនផន្ទាបនានម្បិ លព្ភមានត្តា តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហិ សក្កា អនាមសិត្វា អផន្ទាបេត្វា ច កិញ្ចិ គហេតុំ។ "ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតី"តិ បំសុខណនាទិសមានបយោគេបិ បុរិមា អាបត្តិ ឧត្តរមុត្តរំ អាបត្តឹ បត្វា បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ សញ្ញាយ **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ, **ឥតរដ្ឋកថាសុ** បន ខណនបយោគភេទេហិ បយោគេ បយោគេ អាបន្នា អាបត្តិយោ ឧត្តរុត្តរំ បត្វា ន បដិប្បស្សម្ភន្តិ អញ្ញមញ្ញំ សទិសត្តា វិយូហានំ បត្វា តា សព្ពាបិ បដិប្បស្សម្ភន្តិ វិសទិសបយោគត្តាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន បដិប្បស្សទ្ធិវិធានំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមិនា ហិ អវហារកស្ស អាសន្នំ ឱរិមន្តំ បរាមសតិ។

**តត្តោវាតិ** មុខវដ្ដិយមេវ។ **ពុន្ទេនាតិ** កុម្ភិយា ហេដ្ឋិមតលេន។ ឯកដ្ឋានេ ឋិតាយ កុម្ភិយា ឋានា ចាវនំ ឆហិ អាការេហិ វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឯកដ្ឋានេតិ** ច សង្ខលិកពទ្ធភាវេន ឯកស្មិំ បតិដ្ឋិតោកាសដ្ឋានេតិ អត្ថោ។ **ខាណុកំ កេសគ្គមត្តម្បិ ឋានា ចាវេតីតិ** ខាណុកំ អត្តនោ បតិដ្ឋិតដ្ឋានតោ បញ្ចហិ អាការេហិ ឋានា ចាវេតិ។ **ឆិន្នមត្តេ បារាជិកន្តិ** អវស្សំ ចេ បតតិ, ឆិន្នមត្តេ បារាជិកំ។ **បរិច្ឆេទោតិ** បញ្ចមាសកាទិគរុភាវបរិច្ឆេទោ។ **អបព្យូហន្តោតិ** ឋិតដ្ឋានតោ អបនយនវសេន វិយូហន្តោ រាសី ករោន្តោ។ **ឯវំ កត្វាតិ** ភាជនមុខវដ្ដិយា កុម្ភិគតេន ភាជនគតស្ស ឯកាពទ្ធភាវំ វិយោជេត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧបឌ្ឍកុម្ភីយន្តិ** ឧបឌ្ឍបុណ្ណាយ កុម្ភិយា។ **វិនយធម្មតាតិ** អធិកការណាលាភេ វិនយវិនិច្ឆយធម្មតាតិ អធិប្បាយោ។ ន កេវលញ្ចេត្ថ គរុកតាវ, សុត្តានុគមនម្បិ

អត្ថីតិ ទស្សេន្តោ **អបិចា**តិអាទិមាហ។ **កណ្ណេន បន បរិច្ឆិន្នកាលេ**តិ មុខគតំ អជ្ឈោហដកាលេតិ អត្ថោ។ អជ្ឈោហរណមេវ ហេត្ថ បរិច្ឆិន្ទនំ, ន កណ្ឋបិទហនំ។ **ចិក្កន**ន្តិ ថទ្ធំ, ពហលំ ឃនន្តិ អត្ថោ។

**យោបិ ថេយ្យចិត្តេន បរស្ស កុម្ភិយា បាទគ្ឃនកំ សប្បឹ វា តេលំ វា អវស្សំ បិវនកំ យំ កិញ្ចិ ទុកូលសាដកំ វា ចម្មខណ្ឌាទីនំ វា អញ្ញតរំ បក្ខិបតិ, ហត្ថតោ មុត្តមត្តេ បារាជិក**ន្តិ ឯត្ថ អវហារោ វីមំសិតព្ពោ។ យទិ ច ទុកូលាទីសុ សប្បិតេលានំ បវិសនំ សន្ធាយ បារាជិកំ ភវេយ្យ, តត្ថ បវិដ្ឋតេលាទិនោ កុម្ភិគតេន ឯកាពទ្ធតាយ ន តាវ អវហារោ ភាជនន្តរំ បវេសេត្វា គហណកាលេ វិយ។ តថា ហិ វុត្តំ – “ភាជនំ បន និមុជ្ជាបេត្វា គណ្ហន្តស្ស យាវ ឯកាពទ្ធំ ហោតិ, តាវ រក្ខតី”តិអាទិ។ អថ តេលាទិវិនាសេន បារាជិកំ ភវេយ្យ, តទាបិ តិណជ្ឈាបនាទីសុ វិយ អវហារោ នត្ថិ, ទុក្កដេន សទ្ធឹ ភណ្ឌទេយ្យមេវ ហោតិ, តថា ច បាទគ្ឃនកំ តេលាទឹ បីតំ ទុកូលាទឹ ឧទ្ធរន្តស្សាបិ បារាជិកំ ន សិយា តត្ថ បវិដ្ឋស្ស តេលាទិនោ វិនដ្ឋត្តេន គហណក្ខណេ អវិជ្ជមានត្តា, វិជ្ជមានត្តេន ច ឧទ្ធារេយេវ បារាជិកំ វត្តព្ពំ, ន ហត្ថតោ មុត្តមត្តេតិ។ **សព្ពអដ្ឋកថាសុ** ច ទុកូលាទីនំ បក្ខិបនេ ហត្ថតោ មុត្តមត្តេ បារាជិកស្ស វុត្តត្តា ន តំ បដិក្ខិបិតុំ សក្កា។ អដ្ឋកថាប្បមាណេន បនេតំ គហេតព្ពំ, យុត្តិ បនេត្ថ បណ្ឌិតេហិ បុព្ពាបរំ សំសន្ទិត្វា ឧទ្ធារេតព្ពា។

**បលិពុជ្ឈិស្សតី**តិ និវារេស្សតិ។ **វុត្តនយេន បារាជិក**ន្តិ ហត្ថតោ មុត្តមត្តេយេវ បារាជិកំ។ **នេវ អវហារោ, ន គីវា**តិ អត្តនោ ភាជនត្តា វុត្តំ, អនាបត្តិមត្តមេវ វុត្តំ, ន បន ឯវំ វិចារិតន្តិ អធិប្បាយោ។ **ពហិគតំ នាម ហោតី**តិ តតោ បដ្ឋាយ តេលស្ស អដ្ឋានតោ អធោមុខភាវតោ ច ពហិគតំ នាម ហោតិ។ អន្តោ បដ្ឋាយ ឆិទ្ទេ ករិយមានេ តេលស្ស និក្ខមិត្វា គតគតដ្ឋានំ ភាជនសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ អាហ “ពាហិរន្តតោ បាទគ្ឃនកេ គឡិតេ បារាជិក”ន្តិ។ **យថា តថា វា កតស្សា**តិ ពាហិរន្តតោ វា អព្ភន្តរន្តតោ វា បដ្ឋាយ កតស្ស។ **មជ្ឈេ ឋបេត្វា កតឆិទ្ទេ**តិ មជ្ឈេ ថោកំ កបាលំ ឋបេត្វា បច្ឆា តំ ឆិន្ទន្តេន កតឆិទ្ទេ។

បត្ថីនស្ស ខាទនំ ឥតរស្ស បានញ្ច សប្បិអាទីនំ បរិភោគោតិ អាហ “អខាទិតព្ពំ វា អបាតព្ពំ វា ករោតី”តិ។ កស្មា បនេត្ថ ទុក្កដំ វុត្តន្តិ អាហ “ឋានាចាវនស្ស នត្ថិតាយ ទុក្កដ”ន្តិ។ **បុរិមទ្វយ**ន្តិ ភេទនំ ឆឌ្ឌនញ្ច។ **កុម្ភិជជ្ជរករណេនា**តិ បុណ្ណកុម្ភិយា ជជ្ជរករណេន។ **មាតិកាឧជុករណេនា**តិ ឧទកបុណ្ណាយ មាតិកាយ ឧជុករណេន។ **ឯកលក្ខណ**ន្តិ ភេទនំ កុម្ភិយា ជជ្ជរករណេន, ឆឌ្ឌនំ មាតិកាយ ឧជុករណេន ច សទ្ធឹ ឯកសភាវំ។ **បច្ឆិមំ បន ទ្វយ**ន្តិ ឈាបនំ អបរិភោគករណញ្ច។ **ឯត្ថ ឯវំ វិនិច្ឆយំ វទន្តី**តិ ឯតស្មឹ **មហាអដ្ឋកថាយំ** វុត្តេ អត្ថេ ឯកេ អាចរិយា ឯវំ វិនិច្ឆយំ វទន្តិ។ **បច្ឆិមទ្វយំ សន្ធាយ វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ បុរិមបទទ្វយេ វិនិច្ឆយោ ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ តត្ថ កិញ្ចិ អវត្វា បច្ឆិមបទទ្វយំ សន្ធាយ “ឋានាចាវនស្ស នត្ថិតាយ ទុក្កដ”ន្តិ ឥទំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ ។ **ថេយ្យចិត្តេនា**តិ អត្តនោ វា បរស្ស វា កាតុកាមតាវសេន ឧប្បន្នថេយ្យចិត្តេន។ **វិនាសេតុកាមតាយា**តិ ហត្ថបាទាទីនិ ឆិន្ទន្តោ វិយ កេវលំ វិនាសេតុកាមតាយ។ **វុត្តនយេន ភិន្នន្តស្ស វា ឆឌ្ឌេន្តស្ស វា**តិ មុគ្គរេន បោថេត្វា ភិន្ទន្តស្ស វា ឧទកំ វា វាលិកំ វា អាកិរិត្វា ឧត្តរាបេន្តស្ស វាតិ អត្ថោ។ **អយុត្តន្តិ ចេ**តិ បាឡិយំ បុរិមទ្វយេបិ ទុក្កដស្សេវ វុត្តត្តា “បុរិមទ្វយេ បារាជិក”ន្តិ ឥទំ អយុត្តន្តិ យទិ តុម្ហាកំ សិយាតិ អត្ថោ។ **នា**តិ អយុត្តភាវំ និសេធេត្វា តត្ថ ការណមាហ “អញ្ញថា គហេតព្ពត្ថតោ”តិ។

**ឯវមេកេ វទន្តី**តិ ហេដ្ឋា វុត្តស្ស អត្ថនយស្ស អត្តនា អនភិមតភាវំ ទស្សេត្វា សយំ អញ្ញថាបិ បាឡឹ អដ្ឋកថញ្ច សំសន្ទិត្វា អត្ថំ ទស្សេតុកាមោ **អយំ បនេត្ថ សារោ**តិអាទិមាហ។ **អចាវេតុកាមោវា**តិ ថេយ្យចិត្តេន ឋានា អចាវេតុកាមោវ។ **អឆឌ្ឌេតុកាមោយេវា**តិ ឯត្ថាបិ ថេយ្យចិត្តេនាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឥទញ្ហិ ថេយ្យចិត្តបក្ខំ សន្ធាយ វុត្តំ នាសេតុកាមតាបក្ខស្ស វក្ខមានត្តា។ តេនេវាហ **នាសេតុកាមតាបក្ខេ បនា**តិអាទិ។ **ឥតរថាបិ យុជ្ជតី**តិ ថេយ្យចិត្តាភាវា ឋានា ចាវេតុកាមស្សាបិ ទុក្កដំ យុជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ភូមដ្ឋកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## អាកាសដ្ឋកថាវណ្ណនា

**៩៦**. អាកាសដ្ឋកថាយំ **អន្តោវត្ថុម្ហី**តិ បរិក្ខិត្តស្ស វត្ថុស្ស អន្តោ។ **អន្តោគាមេ**តិ បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស អន្តោ។ អបរិក្ខិត្តេ បន វត្ថុម្ហិ គាមេ វា ឋិតដ្ឋានមេវ ឋានំ។ **អងវិមុខំ ករោតិ…បេ…. រក្ខតី**តិ តេន បយោគេន តស្ស ឥច្ឆិតដ្ឋានំ អាគតត្តា រក្ខតិ។ **គាមតោ និក្ខន្តស្សា**តិ បរិក្ខិត្តគាមតោ និក្ខន្តស្ស។ **កបិញ្ជរោ** នាម អញ្ញមញ្ញំ យុជ្ឈាបនត្ថាយ ពាលជនេហិ បោសាវនិយបក្ខិជាតិ។

## វេហាសដ្ឋកថាវណ្ណនា

**៩៧**. វេហាសង្គកថាយំ **ឆិន្នមត្តេ មុត្តមត្តេ**តិ យថា ឆិន្នំ មុត្តញ្ច បកតិដ្ឋានេ ន តិដ្ឋតិ, តថា ឆេទនំ មោចនញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។

**ឧទកដ្ឋកថាវណ្ណនា**

**៩៨**. ឧទកដ្ឋកថាយំ សន្ទមានឧទកេ និក្ខិត្តំ ន តិដ្ឋតីតិ អាហ “អសន្ទនកេ ឧទកេ”តិ។ **អនាបត្តី**តិ ហត្ថវារបទវារេសុ ទុក្កដាបត្តិយា អភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កឌ្ឍតី**តិ ហេដ្ឋតោ ឱសារេតិ។ **សកលមុទក**ន្តិ ទណ្ឌេន ផុដ្ឋោកាសគតំ សកលមុទកំ។ **ន ឧទកំ ឋាន**ន្តិ អត្តនា កតដ្ឋានស្ស អដ្ឋានត្តា។ **បទុមិនិយ**ន្តិ បទុមគច្ឆេ។ **កលាបពន្ធ**ន្តិ ហត្ថករសេន ឧទ្ធំ កត្វា ពទ្ធំ កលាបពទ្ធំ។ **ភារពទ្ធំ** នាម សីសភារាទិវសេន ពទ្ធំ។ **មុឡាល**ន្តិ កន្ទំ។ **បត្តំ វា បុប្ផំ វា**តិ ឥទំ កទ្ទមស្ស អន្តោ បវិសិត្វា ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **និទ្ធមនតុម្ព**ន្តិ វាបិយា ឧទកស្ស និក្ខមននាឡិ។ **ឧទកវាហក**ន្តិ មហាមាតិកំ។ **អវហារេន សោ ន ការេតព្ពោ**តិ ឥមិនា បាណំ ជីវិតា វោរោបនេ អាបត្តិយា សព្ពត្ថ ន មុច្ចតីតិ ទីបេតិ។ **មាតិកំ អារោបេត្វា**តិ ឧទ្ទកមាតិកំ អារោបេត្វា។ **មរិត្វា...បេ.... តិដ្ឋន្តី**តិ ឯត្ថ មតមច្ឆានំយេវ តេសំ សន្តកត្តា អមតេ គណ្ហន្តស្ស នត្ថិ អវហារោ។

**នាវដ្ឋកថាវណ្ណនា**

**៩៩**. នាវដ្ឋកថាយំ **ថុល្លច្ចយម្បិ បារាជិកម្បិ ហោតី**តិ ឯត្ថ បឋមំ ឋានា អចាវេត្វា មុត្តេ ថុល្លច្ចយំ, បឋមំ បន ឋានា ចាវេត្វា មុត្តេ បារាជិកន្តិ វេទិតព្ពំ។ បាសេ ពទ្ធសូករោ វិយាតិអាទិនា វុត្តំ សន្ធាយាហ “តត្ថ យុត្តិ បុព្ពេ វុត្តាឯវា”តិ។ **វិបន្នដ្ឋនាវា**តិ វិសមវាតេហិ ទេសន្តរំ បលាតា, ភិជ្ជិត្វា វា វិនាសំ បត្វា ឧទកេ និមុជ្ជិត្វា ហេដ្ឋា ភូមិតលំ អប្បត្វា សាមិកេហិ ច អបរិច្ចត្តាលយា វុច្ចតិ។ **ពលវា ច វាតោ អាគម្មា**តិ ឥមិនា អសតិ វាតេ អយំ បយោគោ កតោតិ ទស្សេតិ។ **បុគ្គលស្ស នត្ថិ អវហារោ**តិ សុក្ខមាតិកាយំ ឧជុករណេនយេន វុត្តំ។ តំ អត្តនោ បាទេន អនក្កមិត្វា ហត្ថេន ច អនុក្ខិបិត្វា អញ្ញស្មីំ ទណ្ឌាទីសុ ពន្ធិត្វា ឋបិតេ យុជ្ជតិ, អត្តនោ បាទេន អក្កមិត្វា ហត្ថេន ច ឧក្ខិបិត្វា ឋិតស្ស បន ពលវវាតេន ឆត្តចីវរាទីសុ បហដេសុ បកតី វិជហិត្វា ទន្ធតរំ អក្កមនគហណាទិបយោគោ អភិនវោ កាតព្ពោ សិយា។ ឥតរថា ឆត្តចីវរាទីនិ វា វិគច្ឆន្តិ, អវហារកោ វា សយំ បតិស្សតិ, នាវា ច តទា ន គមិស្សតិ។ តស្មា ឦទិសេ អភិនវប្បយោគេ សតិ អវហារេន ភវិតព្ពំ។ សុក្ខមាតិកាយំ ឧជុកតាយ ឧទកាគមនកាលេ កាតព្ពកិច្ចំ នត្ថីតិ តំ ឥធ និទស្សនំ ន ហោតិ។ ទាសំ បន បកតិយា បលាយន្តំ “សីឃំ យាហី”តិ វត្វា បកតិគមនតោ តុរិតគមនុប្បាទនាទិនា ឥធ និទស្សនេន ភវិតព្ពន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ , វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ វាតេ អាគតេបិ យត្ថ អតិលហុកត្តា នាវាយ កញ្ចិ បយោគំ អកត្វា បកតិយា អវហារកោ តិដ្ឋតិ, តត្ថិទំ អដ្ឋកថាយំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

**យានដ្ឋកថាវណ្ណនា**

**១០០**. យានដ្ឋកថាយំ **ឧភោសុ បស្សេសូ**តិ ចតុន្នំ ថម្ភានំ ឧបរិ ចតុរស្សំ ទារុសង្ឃាដំ អារោបេត្វា តស្ស វាមទក្ខិណបស្សេសុ ឧភោសុ វាតាតបាទិបរិស្សយវិនោទនត្ថំ គរុឡបក្ខិនោ ឧភោ បក្ខា វិយ កតា **សន្ទមានិកា**។ **ទុកយុត្តស្សា**តិ ទ្វីហិ គោណេហិ យុត្តស្ស។ **អយុត្តក**ន្តិ គោណេហិ អយុត្តំ។ **កប្បកតា**តិ ទ្វិន្នំ សិខានំ សន្ធិដ្ឋានេ គោសិង្គានិ វិយ ទ្វេ កោដិយោ ឋបេត្វា ឧបត្ថម្ភនី កប្បកតា នាម, សា ទ្វីហិបិ កោដីហិ ភូមិយំ បតិដ្ឋាតិ, តេនាហ “ឆ ឋានានី”តិ។ **តីណិ វា ចត្តារិ វា ឋានានី**តិ អកប្បកតាយ ឧបត្ថម្ភនិយា ច ទ្វិន្នំ ចក្កានញ្ច វសេន តីណិ ឋានានិ, កប្បកតាយ វសេន ចត្តារិ ឋានានិ, តថា បឋវិយំ ឋបិតស្ស តីណិ ឋានានីតិ សម្ពន្ធោ។ **អក្ខសីសេហី**តិ អក្ខទារុនោ ទ្វីហិ កោដីហិ។ **អក្ខុទ្ធីហី**តិ អក្ខទារុនា សម្បដិច្ឆកា ហេដ្ឋិមភាគេ កប្បកតា ទ្វេ ទារុខណ្ឌា អក្ខុទ្ធិយោ នាម, តាសំ កប្បកតានំ ទ្វិន្នំ កប្បសីសានិ ចត្តារិ ឥធ “អក្ខុទ្ធិយោ”តិ វុច្ចន្តិ, តេនាហ “ចតូហិ ច អក្ខុទ្ធីហី”តិ។ តាហិ បតិដ្ឋិតាហិ បតិដ្ឋិតដ្ឋានានិ ចត្តារិ ធុរេន បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ ឯកន្តិ **បញ្ច ឋានានិ** ហោន្តិ។ ឧទ្ធិយោវ “ឧទ្ធិខាណុកា”តិ វុត្តា, ឧទ្ធិខាណុកានំ អភាវេ អក្ខសីសានំ បតិដ្ឋានោកាសំ ទស្សេន្តោ អាហ **សមមេវ ពាហំ កត្វា**តិអាទិ។ តត្ថ **សមមេវា**តិ ឧទ្ធិយោ ហេដ្ឋា អនោលម្ពេត្វា ពាហុនោ ហេដ្ឋិមភាគំ សមំ កត្វា ទ្វិន្នំ ពាហុទារូនំ មជ្ឈេ អក្ខសីសប្បមាណេន ឆិទ្ទំ កត្វា តត្ថ អក្ខសីសានិ បវេសិតានិ ហោន្តិ, តេន ពាហានំ ហេដ្ឋាភាគំ សព្ពំ ភូមី ផុសិត្វា តិដ្ឋតិ, តេនាហ “សព្ពំ បឋវី ផុសិត្វា តិដ្ឋតី”តិ។ សេសំ នាវាយំ **វុត្តសទិស**ន្តិ ឥមិនា យទិ បន តំ ឯវំ គច្ឆន្តំ បកតិគមនំ បច្ឆិន្ទិត្វា អញ្ញំ ទិសាភាគំ នេតិ, បារាជិកំ។ សយមេវ យំ កិញ្ចិ ឋានំ សម្បត្តំ ឋានា អចាលេន្តោវ វិក្កិណិត្វា គច្ឆតិ, នេវត្ថិ អវហារោ, ភណ្ឌទេយ្យំ បន ហោតីតិ ឥមំ នយំ អតិទិសតិ។

**ភារដ្ឋកថាវណ្ណនា**

**១០១**. ភារដ្ឋកថាយំ ភារដ្ឋន្តិ មាតិកាបទស្ស ភារោ នាមាតិ ឥទំ អត្ថទស្សនន្តិ អាហ “ភារោយេវ ភារដ្ឋ”ន្តិ។ **បុរិមគលេ**តិ គលស្ស បុរិមភាគេ។ **គលវាដកោ**តិ គីវាយ ឧបរិមគលវាដកោ។ **ឧរបរិច្ឆេទមជ្ឈេ**តិ ឧរបរិយន្តស្ស មជ្ឈេ។ **សាមិកេហិ អនាណត្តោ**តិ ឥទំ យទិ សាមិកេហិ “ឥមំ ភារំ នេត្វា អសុកដ្ឋានេ ទេហី”តិ អាណត្តោ ភវេយ្យ, តទា តេន គហិតភណ្ឌំ ឧបនិក្ខិត្តំ សិយា, តញ្ច ថេយ្យចិត្តេន សីសាទិតោ ឱរោបេន្តស្សាបិ អវហារោ ន សិយា, សាមិកានំ បន ធុរនិក្ខេបេ ឯវ សិយាតិ តតោ ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌភាវតោ វិយោជេតុំ វុត្តំ, តេនេវ វក្ខតិ “តេហិ បន អនាណត្តត្តា បារាជិក”ន្តិ។ **ឃំសន្តោ**តិ សីសតោ អនុក្ខិបន្តោ, យទិ ឧក្ខិបេយ្យ, ឧក្ខិត្តមត្តេ បារាជិកំ, តេនាហ **សីសតោ កេសគ្គមត្តម្បី**តិអាទិ។ **យោ ចាយ**ន្តិ យោ អយំ វិនិច្ឆយោ។

## អារាមដ្ឋកថាវណ្ណនា

**១០២**. អារាមដ្ឋកថាយំ **អារាមំ អភិយុញ្ជតី**តិ ឥទំ អភិយោគករណំ បរេសំ ភូមដ្ឋភណ្ឌាទីសុបិ កាតុំ វដ្ដតិយេវ។ អារាមាទិថាវរេសុ បន យេភុយ្យេន អភិយោគវសេនេវ គហណសម្ភវតោ ឯត្ថេវ **បាឡិយំ** អភិយោគោ វុត្តោ, ឥតិ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថាបិ សក្កា ញាតុន្តិ គហេតព្ពំ។ **អទិន្នាទានស្ស បយោគត្តា**តិ សហបយោគមាហ។ វត្ថុម្ហិយេវ កតបយោគត្តា សហបយោគវសេន ហេតំ ទុក្កដំ។ **សយម្បី**តិ អភិយុញ្ជកោបិ។ “កឹ ករោមិ កឹ ករោមី”តិ ឯវំ កិង្ការមេវ បដិស្សុណន្តោ វិយ ចរតីតិ កិង្ការបដិស្សាវី, តស្ស ភាវោ **កិង្ការបដិស្សាវិភាវោ**, តស្មឹ, អត្តនោ វសវត្តិភាវេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧក្កោច**ន្តិ លញ្ជំ។ **សព្ពេសំ បារាជិក**ន្តិ កូដវិនិច្ឆយិកាទីនំ។ អយំ វត្ថុសាមីតិអាទិកស្ស ឧភិន្នំ ធុរនិក្ខេបករណហេតុនោ បយោគស្ស ករណក្ខណេវ បារាជិកំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ សចេ បន សាមិកស្ស វិមតិ ច ធុរនិក្ខេបោ ច កមេន ឧប្បជ្ជន្តិ, បយោគសមុដ្ឋាបកចិត្តក្ខណេ បារាជិកមេវ ហោតិ, ន ថុល្លច្ចយំ។ យទិ វិមតិយេវ ឧប្បជ្ជតិ, តទា ថុល្លច្ចយមេវាតិ វេទិតព្ពំ, អយំ នយោ សព្ពត្ថ យថានុរូបំ គហេតព្ពោ។ **ធុរនិក្ខេបវសេនេវ បរាជយោ**តិ សាមិកោ “អហំ ន មុច្ចាមី”តិ ធុរំ អនិក្ខិបន្តោ អឌ្ឌោ បរាជិតោ នាម ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។

## វិហារដ្ឋកថាវណ្ណនា

**១០៣**. វិហារដ្ឋកថាយំ **វិហារ**ន្តិ ឧបចារសីមាសង្ខាតំ សកលំ វិហារំ។ **បរិវេណ**ន្តិ តស្ស វិហារស្ស អព្ភន្តរេ វិសុំ វិសុំ បាការាទិបរិច្ឆិន្នដ្ឋានំ។ **អាវាស**ន្តិ ឯកំ អាវសថមត្តំ។ គណសន្តកេ បរិច្ឆិន្នសាមិកត្តា សក្កា ធុរំ និក្ខិបាបេតុន្តិ អាហ “ទីឃភាណកាទិភេទស្ស បន គណស្សា”តិ។ ឥធាបិ សចេ ឯកោបិ ធុរំ ន និក្ខិបតិ, រក្ខតិយេវ។ ឯស នយោ ពហូនំ សន្តកេ សព្ពត្ថ។

## ខេត្តដ្ឋកថាវណ្ណនា

**១០៤**. ខេត្តដ្ឋកថាយំ **និរុម្ភិត្វា វា**តិអាទីសុ គណ្ហន្តស្សាតិ បច្ចេកំ យោជេតព្ពំ, តត្ថ និរុម្ភិត្វា គហណំ នាម វីហិសីសំ អច្ឆិន្ទិត្វា យថាឋិតមេវ ហត្ថេន គហេត្វា អាកឌ្ឍិត្វា ពីជមត្តស្សេវ គហណំ។ **ឯកមេក**ន្តិ ឯកំ វីហិសីសំ។ **យស្មឹ ពីជេ វា**តិអាទិ និរុម្ភិត្វា គហណាទីសុ យថាក្កមំ យោជេតព្ពំ។ “តស្មឹ ពន្ធនា មោចិតមត្តេ”តិ វចនតោ តស្មឹ ពីជាទិម្ហិ ពន្ធនា មុត្តេ សតិ តតោ អនបនីតេបិ ឋានន្តរស្ស អភាវា បារាជិកមេវ។ យស្ស បន សីសាទិកស្ស សន្តរាទិនា សហ សំសិព្ពនំ វា ឯកាពទ្ធតា វា ហោតិ, តស្ស ពន្ធនា មោចិតេ ថុល្លច្ចយំ, ឥតរដ្ឋានតោ មោចិតេ បារាជិកន្តិ គហេតព្ពំ, តេនាហ **វីហិនាឡ**ន្តិអាទិ។ **សភុស**ន្តិ បលាលសហិតំ។ **ខីលេនា**តិ ខាណុកេន។ ឯត្ថ ច ខីលសង្កមនាទីសុ សហបយោគោ ធុរនិក្ខេបោ ចាតិ ឧភយំ សម្ភវតិ។ **ខីលសង្កមនាទិ** ឯត្ថ សហបយោគោ។ តស្មិញ្ច កតេ យទិ សាមិកា ធុរំ ន និក្ខិបន្តិ បុន គណ្ហិតុកាមាវ ហោន្តិ, ន តាវ អវហារោ, “ខីលំ សង្កាមេត្វា ខេត្តាទឹ អសុកោ រាជវល្លភោ ភិក្ខុ គណ្ហិតុកាមោ”តិ ញត្វា តស្ស ពលំ កក្ខឡាទិភាវញ្ច និស្សាយ ខីលសង្កមនាទិកិរិយានិដ្ឋានតោ បឋមមេវ សាមិកា ធុរំ និក្ខិបន្តិ, ន អវហារោ ឯតស្ស បយោគនិដ្ឋានតោ បុរេតរមេវ ធុរស្ស និក្ខិត្តត្តា។ យទា បន ខីលសង្កមនាទិបយោគេនេវ ធុរនិក្ខេបោ ហោតិ, តទាយេវ អវហារោ, តេនេវេត្ថ “តញ្ច ខោ សាមិកានំ ធុរនិក្ខេបេនា”តិ វុត្តំ។ ខីលាទីនំ សង្កមិតភាវំ អជានិត្វា សាមិកានំ សម្បជិច្ឆនម្បេត្ថ ធុរនិក្ខេបោតិ វេទិតព្ពោ។ **ឯវំ សព្ពត្ថា**តិ យថាវុត្តមត្ថំ រជ្ជុសង្កមនាទីសុបិ អតិទិសតិ។ **យដ្ឋិ**ន្តិ មានទណ្ឌំ។ **ឯកស្មឹ អនាគតេ ថុល្លច្ចយំ, តស្មឹ អាគតេ បារាជិក**ន្តិ សចេ ទារូនិ និខណិត្វា តត្តកេនេវ គណ្ហិតុកាមោ ហោតិ, អវសានេ ទារុម្ហិ បារាជិកំ។ សចេ តត្ថ កណ្ដកសាខាទីហិ បាទានំ អន្តរំ បដិច្ឆាទេត្វា កស្សចិ អប្បវេសារហំ កត្វា គហេតុកាមោ ហោតិ, អវសានសាខាយ បារាជិកំ, តេនាហ “សាខាបរិវារេនេវ អត្តនោ កាតុំ សក្កោតី”តិ, ទារូនិ ច និខណិត្វា សាខាបរិវារញ្ច កត្វា ឯវំ អត្តនោ សន្តកំ កាតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ។ ខេត្តមរិយាទន្តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ “កេទារបាឡិ”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទញ្ច ខីលសង្កមនាទិនា គហណំ អារាមាទីសុបិ លព្ភតេវ។

## វត្ថុដ្ឋកថាវណ្ណនា

**១០៥**. វត្ថុដ្ឋកថាយំ **តិណ្ណំ បាការានន្តិ** ឥដ្ឋកសិលាទារូនំ វសេន តិណ្ណំ បាការានំ។

**១០៦**. កាមដ្ឋកថាយំ “កាមោ នាមា”តិ **បាឡិយំ** ន វុត្តំ សព្ពសោ កាមលក្ខណស្ស បុព្ពេ វុត្តត្តា។

## អរញ្ញដ្ឋកថាវណ្ណនា

**១០៧**. អរញ្ញដ្ឋកថាយំ **វិនិវិជ្ឈិត្វា**តិ ឧជុកមេវ វិនិវិជ្ឈិត្វា។ **លក្ខណច្ឆិន្នស្សា**តិ អរញ្ញសាមិកានំ ហត្ថតោ កិណិត្វា គណ្ហន្តេហិ កតអក្ខរាទិសញ្ញាណស្ស។ **ឆល្លិយា បរិយោនទ្ធ**ន្តិ ឥមិនា សាមិកានំ និរាបេក្ខតាយ ចិរឆឌ្ឌិតភាវំ ទីបេតិ, តេនាហ “គហេតុំ វដ្ដតី”តិ។ យទិ សាមិកានំ សាបេក្ខតា អត្ថិ, ន វដ្ដតិ។ **តានិ កតានិ អជ្ឈារុឡ្ហានិ ច ហោន្តី**តិ តានិ គេហាទីនិ កតានិ បរិនិដ្ឋិតានិ មនុស្សេហិ ច អជ្ឈារុឡ្ហានិ ច ហោន្តិ។ **ទារូនី**តិ គេហាទីនំ កតត្តា អវសិដ្ឋទារូនិ។ **គហេតុំ វដ្ដតី**តិ សាមិកានំ អនាលយត្តា វុត្តំ, តេ ច យទិ គហណកាលេ ទិស្វា សាលយា ហុត្វា វារេន្តិ, គហេតុំ ន វដ្ដតិយេវ។ **“ទេហី”តិ វុត្តេ ទាតព្ពមេវាតិ** “ទេហី”តិ វុត្តេ “ទស្សាមី”តិ អាភោគំ កត្វា គច្ឆន្តស្ស “ទេហី”តិ អវុត្តេ អទត្វា គមនេ អាបត្តិ នត្ថិ។ បច្ឆាបិ តេហិ ចោទិតេ ទាតព្ពមេវ។

**អទិស្វា គច្ឆតិ, ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ សុទ្ធចិត្តេន គតស្ស ភណ្ឌទេយ្យំ។ អារក្ខដ្ឋានម្បិ សុទ្ធចិត្តេន អតិក្កមិត្វា ថេយ្យចិត្តេ ឧប្បន្នេបិ អវហារោ នត្ថិ អារក្ខដ្ឋានស្ស អតិក្កន្តត្តា។ កេចិ បន “យត្ថ កត្ថចិ នីតានម្បិ ទារូនំ អរញ្ញសាមិកានញ្ញេវ សន្តកត្តា បុន ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា គច្ឆតិ, បារាជិកមេវា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ “អារក្ខដ្ឋានំ បត្វា...បេ.... អស្សតិយា អតិក្កមតី”តិ, សហសា តំ ឋានំ អតិក្កមតីតិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ១.១០៧) ច អារក្ខដ្ឋានាតិក្កមេយេវ អាបត្តិយា វុច្ចមានត្តា, អារក្ខដ្ឋានាតិក្កមមេវ សន្ធាយ “ឥទំ បន ថេយ្យចិត្តេន បរិហរន្តស្ស អាកាសេន គច្ឆតោបិ បារាជិកមេវា”តិ វុត្តំ។ យញ្ច “យត្ថ កត្ថចិ នីតានម្បិ ទារូនំ អរញ្ញសាមិកានញ្ញេវ សន្តកត្តា”តិ ការណំ វុត្តំ, តម្បិ អារក្ខដ្ឋានតោ ពហិ បារាជិកាបជ្ជនស្ស ការណំ ន ហោតិ ភណ្ឌទេយ្យភាវស្សេវ ការណត្តា។ តេសំ សន្តកត្តេនេវ ហិ ពហិ កតស្សាបិ ភណ្ឌទេយ្យំ ជាតំ, ឥតរថា ច ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន សិយា សុង្កឃាតាតិក្កមេ វិយ។ អទ្ធិកេហិ ទិន្នមេវ សុង្កិកានំ សន្តកំ ហោតិ, នាទិន្នំ, តេន តំ ឋានំ យតោ កុតោចិ បច្ចយតោ សុទ្ធចិត្តេន អតិក្កន្តស្ស ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតិ។ ឥធ បន អរញ្ញសាមិកានំ សន្តកត្តា សព្ពត្ថាបិ ភណ្ឌទេយ្យមេវ ហោតិ, តេនេវេតំ អរញ្ញេ អារក្ខដ្ឋានំ សុង្កឃាតតោបិ គរុតរំ ជាតំ។ យទិ ហិ អារក្ខដ្ឋានតោ ពហិបិ ថេយ្យចិត្តេ សតិ អវហារោ ភវេយ្យ, អារក្ខដ្ឋានំ បត្វាតិអាទិនា ឋាននិយមោ និរត្ថកោ សិយា យត្ថ កត្ថចិ ថេយ្យចិត្តេ ឧប្បន្នេ បារាជិកន្តិ វត្តព្ពតោ។ តស្មា អារក្ខដ្ឋានតោ ពហិ ថេយ្យចិត្តេន គច្ឆន្តស្ស អវហារោ ន ភវតិ ឯវាតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ **ឥទំ បន ថេយ្យចិត្តេន បរិហរន្តស្សា**តិ យស្មិំ បទេសេ អតិក្កន្តេ តេសំ អរញ្ញំ អារក្ខដ្ឋានញ្ច អតិក្កន្តោ នាម ហោតិ, តំ បទេសំ អាកាសេនាបិ អតិក្កមនវសេន គច្ឆន្តស្សាបីតិ អត្ថោ។

## ឧទកកថាវណ្ណនា

**១០៨**. ឧទកកថាយំ មហាកុច្ឆិកា ឧទកចាដិ **ឧទកមណិកោ,** “សមេខលា ចាដិ ឧទកមណិកោ”តិបិ វទន្តិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ភាជនេសុ។ **ភូតគាមេន សទ្ធិម្បី**តិ **បិ**-សទ្ទេន អកប្បិយបថវិម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **តឡាករក្ខណត្ថាយា**តិ “មហោទកំ អាគន្ត្វា តឡាកមរិយាទំ មា ឆិន្ទី”តិ តឡាករក្ខណត្ថំ។ **និព្ពហនឧទក**ន្តិ ឯត្ថ តឡាកស្ស ឯកេន ឧន្នតេន បស្សេន អធិកជលំ និព្ពហតិ និគច្ឆតិ ឯតេនាតិ “និព្ពហន”ន្តិ អធិកជលនិក្ខមនមាតិកា វុច្ចតិ។ តត្ថ គច្ឆមានំ ឧទកំ និព្ពហនឧទកំ នាម។ **និទ្ធមនតុម្ព**ន្តិ សស្សាទីនំ អត្ថាយ ឥដ្ឋកាទីហិ កតំ ឧទកនិក្ខមនបនាឡិ។ **មរិយាទំ ទុព្ពលំ កត្វា**តិ ឯត្ថ ទុព្ពលំ អកត្វាបិ យថាវុត្តប្បយោគេ កតេ មរិយាទំ ឆិន្ទិត្វា និក្ខន្តឧទកគ្ឃានុរូបេន អវហារេន កត្តព្ពមេវ។ **យត្តកំ តប្បច្ចយា សស្សំ ឧប្បជ្ជតី**តិ ពីជកសិកម្មាទិព្ពយំ ឋបេត្វា យំ អធិកលាភំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន ហិ តេហិ កាតព្ពំ វយករណម្បិ ឯតស្ស ទាតព្ពំ។ ឥទញ្ច តរុណសស្សេ ជាតេ ឧទកំ វិនាសេន្តស្ស យុជ្ជតិ, សស្សេ បន សព្ពថា អកតេយេវ ឧទកំ វិនាសេន្តេន ច ឧទកគ្ឃមេវ ទាតព្ពំ, ន តប្បច្ចយា សកលំ សស្សំ តេន វិនាសិតភណ្ឌស្សេវ ភណ្ឌទេយ្យត្តា, ឥតរថា វាណិជ្ជាទិអត្ថាយ បរេហិ ឋបិតភណ្ឌំ អវហរន្តស្ស តទុភយម្បិ គហេត្វា ភណ្ឌគ្ឃំ កាតព្ពំ សិយា, តញ្ច ន យុត្តន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ **សាមិកានំ ធុរនិក្ខេបេនា**តិ ឯត្ថ ឯកស្ស សន្តកេ តឡាកេ ខេត្តេ ច ជាតេ តស្សេវ ធុរនិក្ខេបេន បារាជិកំ, យទិ បន តំ តឡាកំ សព្ពសាធារណំ, ខេត្តានិ បាដិបុគ្គលិកានិ, តស្ស តស្ស បុគ្គលស្សេវ ធុរនិក្ខេបេ អវហារោ, អថ ខេត្តានិបិ សព្ពសាធារណានិ, សព្ពេសំ ធុរនិក្ខេបេយេវ បារាជិកំ, នាសតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**អនិគ្គតេ**តិ អនិក្ខន្តេ, តទ្បាកេយេវ ឋិតេតិ អត្ថោ។ **បរេសំ មាតិកាមុខ**ន្តិ ឧទ្ទកមាតិកាមុខំ។ **អសម្បត្តេវា**តិ តឡាកតោ និក្ខមិត្វា មហាមាតិកាយំ ឯវ ឋិតេ។ **អនិក្ខន្តេ ពទ្ធា សុពទ្ធា**តិ តឡាកតោ អនិក្ខន្តេ ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតិ សព្ពសាធារណត្តា ឧទកស្សាតិ អធិប្បាយោ។ និក្ខន្តេ បន បាដិបុគ្គលិកំ ហោតីតិ អាហ “និក្ខន្តេ ពទ្ធា ភណ្ឌទេយ្យ”ន្តិ។ ឥធ បន ឧទ្ទកមាតិកាយំ អប្បវិដ្ឋត្តា អវហារោ ន ជាតោ, “តឡាកតោ អនិគ្គតេ បរេសំ មាតិកាមុខំ អសម្បត្តេវា”តិ ហេដ្ឋា វុត្តស្ស វិកប្បទ្វយស្ស “អនិក្ខន្តេ ពទ្ធា សុពទ្ធា, និក្ខន្តេ ពទ្ធា ភណ្ឌទេយ្យ”ន្តិ ឥទំ ទ្វយំ យថាក្កមេន យោជនត្ថំ វុត្តំ។ **នត្ថិ អវហារោ**តិ ឯត្ថ “អវហារោ នត្ថិ, ភណ្ឌទេយ្យំ បន ហោតី”តិ កេចិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ **វត្ថុំ...បេ.... ន សមេតី**តិ ឯត្ថ តឡាកគតឧទកស្ស សព្ពសាធារណត្តា បរសន្តកវត្ថុ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

### ទន្តបោនកថាវណ្ណនា

**១០៩**. ទន្តកដ្ឋកថាយំ **តតោ បដ្ឋាយ អវហារោ នត្ថី**តិ “យថាសុខំ ភិក្ខុសង្ឃោ បរិភុញ្ជតូ”តិ អភាជេត្វាវ យាវទិច្ឆកំ គហណត្ថមេវ ឋបិតត្តា អរក្ខិតត្តា សព្ពសាធារណត្តា ច អញ្ញំ សង្ឃិកំ វិយ ន ហោតីតិ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តស្សាបិ នត្ថិ អវហារោ។ **ខាទន្តុ, បុន សាមណេរា អាហរិស្សន្តីតិ កេចិ** ថេរា វទេយ្យុន្តិ យោជេតព្ពំ។

### វនប្បតិកថាវណ្ណនា

**១១០**. វនប្បតិកថាយំ **សន្ធារិតត្តា**តិ ឆិន្នស្ស រុក្ខស្ស បតិតុំ អារទ្ធស្ស សន្ធារណមត្តេន វុត្តំ, ន បន មរិចវល្លិ អាទីហិ បុព្ពេ វេឋេត្វា ឋិតភាវេន។ តាទិសេ ហិ ឆិន្នេបិ អវហារោ នត្ថិ អរញ្ញដ្ឋកថាយំ វេឋិតវល្លិយំ វិយ។ **ឧជុកមេវ តិដ្ឋតី**តិ ឥមិនា សព្ពសោ ឆិន្នមេវ វល្លិអាទីហិ អសម្ពទ្ធស្ស រុក្ខស្ស ឋានាចាវនំ បុព្ពេ វិយ អាកាសាទីសុ ផុដ្ឋសកលបទេសតោ មោចនន្តិ អាវេណិកមិធ ឋានាចាវនំ ទស្សេតិ។ កេចិ បន “រុក្ខភារេន កិញ្ចិទេវ ភស្សិត្វា ឋិតត្តា ហោតិយេវ ឋានាចាវន”ន្តិ វទន្តិ, តន្ន, រុក្ខេន ផុដ្ឋស្ស សកលស្ស អាកាសបទេសស្ស បញ្ចហិ ឆហិ វា អាការេហិ អនតិក្កមិតត្តា។ **វាតមុខំ សោធេតី**តិ យថា វាតោ អាគន្ត្វា រុក្ខំ បាតេតិ, ឯវំ វាតស្ស អាគមនមគ្គំ រុន្ធិត្វា ឋិតានិ សាខាគុម្ពាទីនិ ឆិន្ទិត្វា អបនេន្តោ សោធេតិ។ **មណ្ឌូកកណ្ដកំ វា**តិ មណ្ឌូកានំ នង្គុដ្ឋេ អគ្គកោដិយំ ឋិតកណ្ដកន្តិ វទន្តិ, ឯកេ “វិសមច្ឆកណ្ដក”ន្តិបិ វទន្តិ។

### ហរណកកថាវណ្ណនា

**១១១**. ហរណកកថាយំ **ហរណក**ន្តិ វត្ថុសាមិនា ហរិយមានំ។ **សោ ច បាទំ អគ្ឃតិ, បារាជិកមេវាតិ** “អន្តំ ន គណ្ហិស្សាមី”តិ អសល្លក្ខិតត្តា សាមញ្ញតោ “គណ្ហិស្សាមិ ឯត”ន្តិ សល្លក្ខិតស្សេវ បដស្ស ឯកទេសតាយ តម្បិ គណ្ហិតុកាមោវាតិ បារាជិកំ វុត្តំ។ **សភណ្ឌហារក**ន្តិ សហភណ្ឌហារកំ, សការាទេសស្ស វិកប្បត្តា សហ សទ្ទោវ ឋិតោ, ភណ្ឌហារកេន សហ តំ ភណ្ឌន្តិ អត្ថោ។ **សាសង្កោ**តិ “យទិ ឧបសង្កមិត្វា ភណ្ឌំ គណ្ហិស្សាមិ, អាវុធេន មំ បហរេយ្យា”តិ ភយេន សញ្ជាតាសង្កោ។ **ឯកមន្តំ បដិក្កម្មា**តិ ភយេនេវ អនុបគន្ត្វា មគ្គតោ សយំ បដិក្កម្ម។ **សន្តជ្ជេត្វា**តិ ផរុសវាចាយ ចេវ អាវុធបរិវត្តនាទិកាយវិការេន ច សន្តជ្ជេត្វា។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ អបរិគ្គហិតកំ។ អាលយេន អនធិមុត្តម្បិ ភណ្ឌំ អនជ្ឈាវុត្ថកំ នាម ហោតីតិ អាហ “អាហរាបេន្តេ ទាតព្ព”ន្តិ, ឥមិនា បឋមំ បរិច្ចត្តាលយានម្បិ យទិ បច្ឆាបិ សកសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តេសញ្ញេវ តំ ភណ្ឌំ ហោតិ, ពលក្ការេនាបិ សកសញ្ញាយ តស្ស គហណេ ទោសោ នត្ថិ, អទទន្តស្សេវ អវហារោតិ ទស្សេតិ។ យទិ បន សាមិនោ “បរិច្ចត្តំ មយា បឋមំ, ឥទានិ មម សន្តកំ វា ឯតំ, នោ”តិ អាសង្កា ហោតិ, ពលក្ការេន គហេតុំ ន វដ្ដតិ សកសញ្ញាពលេនេវ បុន គហេតព្ពភាវស្ស អាបន្នត្តា។ “អទេន្តស្ស បារាជិក”ន្តិ វចនតោ ចោរស្ស សកសញ្ញាយ វិជ្ជមានាយបិ សាមិកេសុ សាលយេសុ អទាតុំ ន វដ្ដតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **អញ្ញេសូ**តិ មហាបច្ចរិយាទីសុ។ **វិចារណាយេវ នត្ថី**តិ ឥមិនា តត្ថាបិ បដិក្ខេបាភាវតោ អយមេវ អត្ថោតិ ទស្សេតិ។

### ឧបនិធិកថាវណ្ណនា

**១១២**. ឧបនិធិកថាយំ សង្គោបនត្ថាយ អត្តនោ ហត្ថេ និក្ខិត្តស្ស ភណ្ឌស្ស គុត្តដ្ឋានេ បដិសាមនប្បយោគំ វិនា នាហំ គណ្ហាមីតិអាទិនា អញ្ញស្មឹ បយោគេ អកតេ រជ្ជសង្ខោភាទិកាលេ “ន ទានិ តស្ស ទស្សាមិ, ន មយ្ហំ ទានិ ទស្សតី”តិ ឧភោហិបិ សកសកដ្ឋានេ និសីទិត្វា ធុរនិក្ខេបេ កតេបិ អវហារោ នត្ថិ។ កេចិ បនេត្ថ “បារាជិកមេវ បដិសាមនប្បយោគស្ស កតត្តា”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ, ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ បដិសាមនកាលេ ហិស្ស ថេយ្យចិត្តំ នត្ថិ, “ន ទានិ តស្ស ទស្សាមី”តិ ថេយ្យចិត្តុប្បត្តិក្ខណេ បន សាមិនោ ធុរនិក្ខេបចិត្តុប្បត្តិយា ហេតុភូតោ កាយវចីបយោគោ នត្ថិ, យេន សោ អាបត្តឹ អាបជ្ជេយ្យ។ ន ហិ អកិរិយសមុដ្ឋានាយំ

អាបត្តីតិ។ **ទានេ សខស្សាហោ, វក្ខតិ តាវា**តិ អវហារំ សន្ធាយ អវុត្តត្តា នាហំ គណ្ហាមីតិអាទិនា មុសាវាទករណេ បាចិត្តិយមេវ ហោតិ, ន ទុក្កដំ ថេយ្យចិត្តាភាវេន សហបយោគស្សាបិ អភាវតោតិ គហេតព្វំ។ **យទិបិ មុខេន ទស្សាមីតិ វទតិ...បេ.... បារាជិក**ន្តិ ឯត្ថ កតបយោគេន អាបត្តិ, ន តាវ បឋមេន ភណ្ឌបដិសាមនប្បយោគេន តទា ថេយ្យចិត្តាភាវា, នាបិ "ទស្សាមី"តិ កថនប្បយោគេន តទា ថេយ្យចិត្តេ វិជ្ជមានេបិ បយោគស្ស កប្បិយត្តាតិ? វុច្ចតេ – សាមិនា "ទេហី"តិ ពហុសោ យាចិយមានោបិ អទត្វា យេន បយោគេន អត្តនោ អទាតុកាមតំ សាមិកស្ស ញាបេតិ, យេន ច សោ "អទាតុកាមោ អយំ វិក្ខិបតី"តិ ញត្វា ធុរំ និក្ខិបតិ, តេនេវ បយោគេនស្ស អាបត្តិ។ ន ហេត្ថ ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌេ បរិយាយេន មុត្តិ អត្ថិ។ អទាតុកាមតាយ ហិ កទា តេ ទិន្នំ, កត្ថ តេ ទិន្នន្តិអាទិបរិយាយវចនេនាបិ សាមិកស្ស ធុរេ និក្ខិបាបិតេ អាបត្តិយេវ។ តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ – "កឹ តុម្ហេ ភណថ...បេ.... ឯវំ ឧភិន្នំ ធុរនិក្ខេបេន ភិក្ខុនោ បារាជិក"ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១១១)។ បរសន្តកស្ស បរេហិ គណ្ហាបនេ ឯវំ បរិយាយតោ មុត្តិ, ន សព្ពត្ថាតិ គហេតព្វំ។ **អត្តនោ ហត្ថេ និក្ខិត្តត្តា**តិ ឯត្ថ អត្តនោ ហត្ថេ សាមិនា ទិន្នតាយ ភណ្ឌាគារិកដ្ឋានេ ឋិតត្តា ច ឋានាចាវនេបិ នត្ថិ អវហារោ, ថេយ្យចិត្តេន បន គហណេ ទុក្កដតោ ន មុច្ចតីតិ វេទិតព្វំ។

**ឯសេវ នយោ**តិ ឧទ្ធារេយេវ ចោរស្ស បារាជិកំ, កស្មា? អញ្ញេហិ សាធារណស្ស អភិញ្ញាណស្ស វុត្តត្តា។ **អញ្ញំ តាទិសមេវ គណ្ហន្តេ យុជ្ជតី**តិ សញ្ញាណតោ ឱកាសតោ ច តេន សទិសមេវ អញ្ញំ គណ្ហន្តេ យុជ្ជតិ, ចោរេន សល្លក្ខិតប្បទេសតោ តំ អបនេត្វា កេហិចិ តត្ថ តាទិសេ អញ្ញស្មឹ បត្តេ ឋបិតេ តំ គណ្ហន្តេយេវ យុជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ, តេន ចោរេន ទិវា សល្លក្ខិតបត្តំ អញ្ញត្ថ អបនេត្វា តទញ្ញេ តាទិសេ បត្តេ តត្ថ ឋបិតេបិ ចោរស្ស បច្ឆា រត្តិភាគេ ឧប្បជ្ជមានំ ថេយ្យចិត្តំ ទិវា សល្លក្ខិតប្បទេសេ ឋបិតំ អញ្ញំ តាទិសំ បត្តមេវ អាលម្ពិត្វា ឧប្បជ្ជតីតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ **បទវារេនា**តិ ថេរេន នីហរិត្វា ទិន្នំ បត្តំ គហេត្វា គច្ឆតោ ចោរស្ស បទវារេន។ **អតាទិសមេវ គណ្ហន្តេ យុជ្ជតី**តិ អតាទិសស្ស ថេរេន គហណក្ខណេ អវហារាភាវតោ បច្ឆា ហត្ថបត្តំ "ត"ន្តិ វា "អញ្ញ"ន្តិ វា សញ្ញាយ "ឥទំ គហេត្វា គច្ឆាមី"តិ គមនេ បទវារេនេវ អវហារោ យុជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។

**បារាជិកំ នត្ថី**តិ បទវារេបិ បារាជិកំ នត្ថិ ឧបនិធិភណ្ឌេ វិយាតិ គហេតព្វំ។ **គាមទ្វារ**ន្តិ ពហិគាមេ វិហារស្ស បតិដ្ឋិតត្តា គាមប្បវេសស្ស អារម្ភប្បទេសទស្សនវសេន វុត្តំ, អន្តោគាមន្តិ អត្ថោ។ **ទ្វិន្នម្បិ ឧទ្ធារេយេវ បារាជិក**ន្តិ ថេរស្ស អភណ្ឌាគារិកត្តា វុត្តំ។ យទិ ហិ សោ ភណ្ឌាគារិកោ ភវេយ្យ, សព្ពម្បិ ឧបនិក្ខិត្តមេវ សិយា, ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌេ ច ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហតោបិ ន តាវ ថេរស្ស អវហារោ ហោតិ, ចោរស្សេវ អវហារោ។ **ឧភិន្នម្បិ ទុក្កដ**ន្តិ ថេរស្ស អត្តនោ សន្តកតាយ ចោរស្ស សាមិកេន ទិន្នត្តា អវហារោ ន ជាតោ, ឧភិន្នម្បិ អសុទ្ធចិត្តេន គហិតត្តា ទុក្កដន្តិ អត្ថោ។

**អាណត្តិយា គហិតត្តា**តិ "បត្តចីវរំ គណ្ហា"តិ ឯវំ ថេរេន កតអាណត្តិយា គហិតត្តា។ **អដវឹ បវិសតិ, បទវារេន ការេតព្វោ**តិ "បត្តចីវរំ គណ្ហ, អសុកំ នាម គាមំ គន្ត្វា បិណ្ឌាយ ចរិស្សាមា"តិ ថេរេន វិហារតោ បដ្ឋាយ គាមមគ្គេបិ សកលេបិ គាមេ វិចរណស្ស និយមិតត្តា មគ្គតោ ឱក្កម្ម គច្ឆន្តស្សេវ បទវារេន អាបត្តិ វុត្តា។ វិហារស្ស ហិ បរភាគេ ឧបចារតោ បដ្ឋាយ យាវ តស្ស គាមស្ស បរតោ ឧបចារោ, តាវ សព្ពំ ទហរស្ស ថេរាណត្តិយា សញ្ចរណូបចារោវ ហោតិ, ន បន តតោ បរំ។ តេនេវ "ឧបចារាតិក្កមេ បារាជិកំ។ គាមូបចារាតិក្កមេ បារាជិក"ន្តិ ច វុត្តំ។ បដិនិវត្តនេ ចីវរធោវនាទិអត្ថាយ បេសនេបិ ឯសេវ នយោ។ **អដ្ឋត្វា អនិសីទិត្វា**តិ ឯត្ថ វិហារំ បវិសិត្វា សីសាទីសុ ភារំ ភូមិយំ អនិក្ខិបិត្វា តិដ្ឋន្តោ វា និសីទន្តោ វា វិស្សមិត្វា ថេយ្យចិត្តេ វូបសន្តេ បុន ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា គច្ឆតិ ចេ, បាទុទ្ធារេន ការេតព្វោ។ សចេ ភូមិយំ និក្ខិបិត្វា បុន តំ គហេត្វា គច្ឆតិ, ឧទ្ធារេន ការេតព្វោ។ កស្មា? អាណាបកស្ស អាណត្តិយា យំ កត្តព្វំ, តស្ស តាវតា បរិនិដ្ឋិតត្តា។ "អសុកំ នាម គាម"ន្តិ អនិយមេត្វា "អន្តោគាមំ គមិស្សាមា"តិ អវិសេសេន វុត្តេ វិហារសាមន្តា បុព្ពេ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋបុព្ពា សព្ពេ គោចរគាមាបិ ខេត្តមេវាតិ វទន្តិ។ **សេស**ន្តិ មគ្គុក្កមនវិហារាភិមុខគមនាទិ សព្ពំ។ **បុរិមសទិសមេវា**តិ អនាណត្តិយា គហិតេបិ សាមិកស្ស កថេត្វា គហិតត្តា ហេដ្ឋា វុត្តវិហារូបចារាទិ សព្ពំ ខេត្តមេវាតិ កត្វា វុត្តំ។ **ឯសេវ នយោ**តិ អន្តរាមគ្គេ ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វាតិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ១.១១២) វុត្តំ នយំ អតិទិសតិ។

**និមិត្តេ វា កតេ**តិ ចីវរំ មេ កិលិដ្ឋំ, កោ នុ ខោ រជិត្វា ទស្សតីតិអាទិនា និមិត្តេ កតេ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ អនាណត្តស្ស ថេរេន សទ្ធឹ បត្តចីវរំ គហេត្វា គមនវារេ វុត្តនយេនេវ។ **ឯកបស្សេ**តិ វិហារស្ស មហន្តតាយ អត្តានំ អទស្សេត្វា ឯកស្មឹ បស្សេ។ **ថេយ្យចិត្តេន បរិភុញ្ជន្តោ ជីរាបេតី**តិ ថេយ្យចិត្តេ ឧប្បន្នេ ឋានាចាវនំ អកត្វា និវត្ថបារុតនីហារេនេវ បរិភុញ្ជន្តោ ជីរាបេតិ, ឋានា ចាវេន្តស្ស បន ថេយ្យចិត្តេ សតិ បារាជិកមេវ សីសេ ភារំ ខន្ធេ ករណាទីសុ វិយ (បារា. ១០១)។ **យថា វា តថា វា នស្សតី**តិ អគ្គិអាទិនា នស្សតិ, **អញ្ញោ វា កោចី**តិ ឥមិនា យេន ឋបិតំ, សោបិ សង្គហិតោតិ វេទិតព្វំ។

**ឥតរស្សា**តិ ចោរស្ស។ **ឥតរំ គណ្ហតោ ឧទ្ធារេ បារាជិក**ន្តិ ឯត្ថ “បរិសិត្វា តវ សាដកំ គណ្ហាហី”តិ ឥមិនាវ ឧបនិធិភាវតោ មោចិតត្តា, សាមិកស្ស ឥតរំ គណ្ហតោ អត្តនោ សាដកេ អាលយស្ស សព្ភាវតោ ច “ឧទ្ធារេ បារាជិក”ន្តិ វុត្តំ។ សាមិកោ ចេ “មម សន្តកំ ឥទំ វា ហោតុ, អញ្ញំ វា, កឹ តេន, អលំ មយ្ហំ ឥមិនា”តិ ឯវំ សុដ្ឋុ និរាលយោ ហោតិ, ចោរស្ស បារាជិកំ នត្ថីតិ គហេតព្ពំ។ **ន ជានន្តី**តិ តេន វុត្តវចនំ អសុណន្តា ន ជានន្តិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឯត្ថ សចេ ជានិត្វាបិ ចិត្តេន ន សម្បដិច្ឆន្តិ, ឯសេវ នយោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បដិក្ខិបន្តី**តិ ឯត្ថ ចិត្តេន បដិក្ខេបោបិ សង្គហិតោវាតិ វេទិតព្ពំ។ **ឧបចារេ វិជ្ជមានេ**តិ ភណ្ឌាគារស្ស សមីបេ ឧច្ចារបស្សាវដ្ឋានេ វិជ្ជមានេ។ **មយិ ច មតេ សង្ឃស្ស ច សេនាសនេ វិនដ្ឋេ**តិ ឯត្ថ “តំ មារេស្សាមា”តិ ឯត្តកេ វុត្តេបិ វិវរិតុំ វដ្ដតិ គិលានបក្ខេ ឋិតត្តា អវិសយោតិ វុត្តត្តា។ មរណតោ ហិ បរំ គេលញ្ញំ អវិសយត្តញ្ច នត្ថិ។ “ទ្វារំ ឆិន្ទិត្វា បរិក្ខារំ ហរិស្សាមា”តិ ឯត្តកេ វុត្តេបិ វិវរិតុំ វដ្ដតិយេវ។ **សហាយេហិ ភវិតព្ព**ន្តិ តេហិបិ ភិក្ខាចារាទីហិ បរិយេសិត្វា អត្តនោ សន្តកេបិ កិញ្ចិ កិញ្ចិ ទាតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អយំ សាមីចី**តិ ភណ្ឌាគារេ វសន្តានំ ឥទំ វត្តំ។

**លោលមហាថេរោ**តិ មន្ទោ មោមូហោ អាកិណ្ណវិហារី។ **ឥតរេហី**តិ តស្មិំយេវ គព្ភេ វសន្តេហិ ឥតរភិក្ខូហិ។ វិហាររក្ខណវារេ និយុត្តោ **វិហារវារិកោ**, វុឌ្ឍបដិបាដិយា អត្តនោ វារេ វិហាររក្ខណកោ។ **និវាប**ន្តិ ភត្តវេតនំ។ **ចោរានំ បដិបថំ គតេសូ**តិ ចោរានំ អាគមនំ ញត្វា “បឋមតរញ្ញេវ គន្ត្វា សទ្ទំ ករិស្សាមា”តិ ចោរានំ អភិមុខំ គតេសុ, “ចោរេហិ ហដភណ្ឌំ អាហរិស្សាមា”តិ តទនុបថំ គតេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **និពទ្ធំ កត្វា**តិ “អសុកកុលេ យាគុភត្តំ វិហារវារិកានញ្ញេវា”តិ ឯវំ និយមនំ កត្វា។ **ទ្វេ តិស្សោ យាគុសលាកា ចត្តារិ បញ្ច សលាកភត្តានិ ច លភមានោវា**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, តតោ ឩនំ វា ហោតុ អធិកំ វា អត្តនោ វេយ្យាវច្ចករស្ស ច យាបនមត្តំ លភនមេវ បមាណន្តិ គហេតព្ពំ។ **និស្សិតកេ ជគ្គន្តី**តិ តេហិ វិហារំ ជគ្គាបេន្តីតិ អត្ថោ។ **អសហាយកស្សា**តិ សហាយរហិតស្ស។ **អត្តទុតិយស្សា**តិ អប្បិច្ឆស្ស អត្តា សរីរមេវ ទុតិយោ អស្ស នាញ្ញោតិ អត្តទុតិយោ។ តទុភយស្សាបិ អត្ថស្ស វិភាវនំ **យស្សា**តិអាទិ, ឯតេន សព្ពេន ឯកេកស្ស វារោ ន បាបេតព្ពោតិ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បាករវត្តត្តាយា**តិ និច្ចំ បចិតព្ពយាគុភត្តសង្ខាតវត្តត្តាយ។ **ឋបេន្តី**តិ ទាយកា ឋបេន្តិ។ **តំ គហេត្វា**តិ តំ អារាមិកាទីហិ ទិយ្យមានំ ភាគំ គហេត្វា។ **ន គាហាបេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ អញ្ញោកាសិកស្សាបិ អត្តនោ អធិក បរិក្ខារោ វា ឋបិតោ អត្ថិ, ចីវរាទិសង្ឃិកភាគេបិ អាលយោ វា អត្ថិ, សោបិ គាហាបេតព្ពោវ។ **ទិគុណ**ន្តិ អញ្ញេហិ លព្ភមានតោ ទិគុណំ។ **បក្ខវារេនា**តិ អឌ្ឍមាសវារេន។

## សុង្កឃាតកថាវណ្ណនា

**១១៣**. សុង្កឃាតកថាយំ សុង្កំ យត្ថ រាជបុរិសា ហនន្តិ អទទន្តានំ សន្តកំ អច្ឆិន្ទិត្វាបិ គណ្ហន្តិ, តំ ឋានំ **សុង្កឃាត**ន្តិ ឯវម្បិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ វុត្តមេវត្ថំ បាកដំ កាតុំ **តញ្ហី**តិអាទិ វុត្តំ។ **ទុតិយំ បាទំ អតិក្កាមេតី**តិ ឯត្ថ បឋមបាទំ បរិច្ឆេទតោ ពហិ ឋបេត្វា ទុតិយបាទេ ឧទ្ធដមត្តេ **បារាជិកំ**។ ឧទ្ធរិត្វា ពហិ អដ្ឋបិតេបិ ពហិ ឋិតោ ឯវ នាម ហោតីតិ កត្វា ឯវំ សព្ពត្ថ បទវារេសុបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិវត្តិត្វា អព្ភន្តរិមំ ពហិ ឋបេតិ, បារាជិក**ន្តិ ឥទំ សយំ ពហិ ឋត្វា បឋមំ អព្ភន្តរិមំ ឧក្ខិបិត្វា វា សមកំ ឧក្ខិបិត្វា វា បរិវត្តនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ពហិ ឋត្វា ឧក្ខិត្តមត្តេ ហិ សព្ពំ ពហិគតមេវ ហោតីតិ។ សចេ បន សោ ពហិ ឋត្វាបិ ពាហិរបុដកំ បឋមំ អន្តោ ឋបេត្វា បច្ឆា អព្ភន្តរិមំ ឧក្ខិបិត្វា ពហិ ឋបេតិ, តទាបិ ឯកាពទ្ធតាយ អវិជហិតត្តា អវហារោ ន ទិស្សតិ។ កេចិ បន “ភូមិយំ បតិត្វា វត្តន្តំ បុន អន្តោ បវិសតិ, បារាជិកមេវាតិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១១៣) វុត្តត្តា ពាហិរបុដកេ អន្តោបវិដ្ឋេបិ ពហិគតភាវតោ ន មុច្ចតិ, អន្តោគតំ បន បុដកំ បឋមំ, បច្ឆា ឯវ វា ពហិ ឋបិតមត្តេ វា បារាជិកមេវា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ ពហិ ភូមិយំ បាតិតស្ស កេនចិ សទ្ធិំ ឯកាពទ្ធតាយ អភាវេន អន្តោបវិដ្ឋេបិ បារាជិកមេវាតិ វត្តុំ យុត្តំ, ឥទំ បន ឯកាពទ្ធត្តា តេន សទ្ធិំ ន សមេតិ។ តស្មា យថា អន្តោភូមិគតេន ឯកាពទ្ធតា ន ហោតិ, ឯវំ ឧភយស្សាបិ ពហិគតភាវេ សាធិតេយេវ អវហារោតិ វិញ្ញាយតិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ យេ បន បរិវត្តិត្វាតិ ឥមស្ស និវត្តិត្វាតិ អត្ថំ វទន្តិ, តេហិ បន អព្ភន្តរិមំ ពហិ ឋបេតីតិ អយមត្ថោ គហិតោ ហោតីតិ តត្ថ សង្កាយេវ នត្ថិ។ **ឯកាពទ្ធ**ន្តិ កាជកោដិយំ រជ្ជុយា ពន្ធនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អពន្ធិត្វា កាជកោដិយំ ឋបិតមត្តមេវ ហោតិ, បារាជិក**ន្តិ ពហិ គហិតកាជកោដិយំ ឋបិតំ យទិ បាទំ អគ្ឃតិ, បារាជិកមេវ, អន្តោឋបិតេន ឯកាពទ្ធតាយ អភាវាតិ អធិប្បាយោ។ **គច្ឆន្តេ យានេ វា...បេ.... ឋបេតី**តិ សុង្កឃាតំ បវិសិត្វា អប្បវិសិត្វា វា ឋបេតិ។ **សុង្កដ្ឋានស្ស ពហិ ឋិត**ន្តិ យានាទីហិ នីហដត្តា ពហិ ឋិតំ។ កេចិ បន “ពហិ ឋបិត”ន្តិ បាឋំ វិកប្បេត្វា សុង្កដ្ឋានតោ បុព្ពេវ ពហិ ឋបិតន្តិ អត្ថំ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ; សុង្កដ្ឋានេ បវិសិត្វា យានេ ឋបិតេបិ បវត្តិត្វា គតេ វិយ ទោសាភាវតោ។ យោ បន សុង្កដ្ឋានស្ស អន្តោវ បវិសិត្វា “សុង្កដ្ឋាន”ន្តិ ញត្វា ថេយ្យចិត្តេន អាគតមគ្គេន បដិនិវត្តិត្វា គច្ឆតិ, តស្សាបិ យទិ តេន ទិសាភាគេន គច្ឆន្តានម្បិ ហត្ថតោ សុង្កំ គណ្ហន្តិ, បារាជិកមេវ។ **ឥមស្មិំ ឋានេ**តិ យានាទីហិ នីហរណេ។ **តត្រា**តិ តស្មិំ ឯឡកលោមសិក្ខាបទេ (បារា. ៥៧១ អាទយោ)។

## បាណកថាវណ្ណនា

**១១៤**. បាណកថាយំ **អាបបិតោ**តិ មាតាបិតូហិ គណំ គណ្ហន្តេហិ “យាវ គណទានា អយំ តុម្ហាកំ សន្តិកេ ហោតូ”តិ គណទាយកានំ និយ្យាតិតោ។ **អវហារោ នត្ថី**តិ មាតាបិតូហិ បុត្តស្ស អបរិច្ចត្តត្តា មាតាបិតូនញ្ច អសន្តកត្តា អវហារោ នត្ថិ។ **ធនំ បន គតដ្ឋានេ វឌ្ឍតី**តិ តមិនា អាបបេត្វា គហិតធនំ វឌ្ឍិយា សហ អាបបិតបុត្តហារកស្ស គីវាតិ ទស្សិតន្តិ វទន្តិ។ **ទាសស្ស ជាតោ**តិ ឧក្កដ្ឋលក្ខណំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ ទាសិកុច្ឆិយំ បន អទាសស្ស ជាតោបិ ឯត្ថេវ សង្គហិតោ ។ **បរទេសតោ បហរិត្វា**តិ បរទេសវិលុម្បកេហិ រាជចោរាទីហិ បហរិត្វា។ **សុខំ ជីវាតិ វទតី**តិ ថេយ្យចិត្តេន សាមិកានំ សន្តិកតោ បលាបេតុកាមតាយ វទតិ, តថា បន អចិន្តេត្វា ការុញ្ញេន “សុខំ គន្ត្វា ជីវា”តិ វទន្តស្ស នត្ថិ អវហារោ, គីវា បន ហោតិ។ **ទុតិយបទវារេ**តិ យទិ ទុតិយបទំ អវស្សំ ឧទ្ធរិស្សតិ, ភិក្ខុស្ស “បលាយិត្វា សុខំ ជីវា”តិ វចនក្ខណេយេវ បារាជិកំ។ **អនាបត្តិ បារាជិកស្សា**តិ តស្ស វចនេន វេគវឌ្ឍនេ អកតេបិ ទុក្កដា ន មុច្ចតីតិ ទស្សេតិ។ “អទិន្នំ ថេយ្យសង្ខាតំ អាទិយេយ្យា”តិ (បារា. ៨៩, ៩១) អាទានស្សេវ វុត្តត្តា វុត្តបរិយាយេន មុច្ចតីតិ។

### ចតុប្បទកថាវណ្ណនា

**១១៧**. ចតុប្បទកថាយំ **បាឡិយំ អាគតាវសេសា**តិ បាឡិយំ អាគតេហិ ហត្ថិ អាទីហិ អញ្ញេ បសុ-សទ្ទស្ស សព្ពសាធារណត្តា។ **ភិង្កច្ឆាប**ន្តិ “ភិង្កា ភិង្កា”តិ សទ្ទាយនតោ ឯវំ លទ្ធនាមំ ហត្ថិបោតកំ។ **អន្តោវត្ថុម្ហី**តិ បរិក្ខិត្តេ។ **ពហិនគរេ ឋិតស្សា**តិ បរិក្ខិត្តនគរំ សន្ធាយ វុត្តំ, អបរិក្ខិត្តនគរេ បន អន្តោនគរេ ឋិតស្សាបិ ឋិតដ្ឋានមេវ ឋានំ។ **ខណ្ឌទ្វារ**ន្តិ អត្តនា ខណ្ឌិតទ្វារំ។ **ឯកោ និបន្នោ**តិ ឯត្ថាបិ ពន្ធោតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ, តេនាហ “និបន្នស្ស ទ្វេ”តិ។ **ឃាតេតី**តិ ឯត្ថ ថេយ្យចិត្តេន វិនាសេន្តស្ស សហបយោគត្តា ទុក្កដមេវាតិ វទន្តិ។

### ឱចរកកថាវណ្ណនា

**១១៨**. ឱចរកកថាយំ **បរិយាយេន ហិ អទិន្នាទានតោ មុច្ចតី**តិ ឥទំ អាណត្តិកបយោគំ សន្ធាយ វុត្តំ, សយមេវ បន អភិយុញ្ជនាទីសុ បរិយាយេនបិ មោក្ខោ នត្ថិ។

### ឱណិរក្ខកថាវណ្ណនា

ឱណិរក្ខកថាយំ **ឱណិ**ន្តិ ឱណីតំ, អានីតន្តិ អត្ថោ។ ឱណិរក្ខស្ស សន្តិកេ ឋបិតភណ្ឌំ **ឧបនិធិ** (បារា. ១១២) វិយ គុត្តដ្ឋានេ ឋបេត្វា សង្គោបនត្ថាយ អនិក្ខិបិត្វា យថាឋបិតដ្ឋានេ ឯវ មុហុត្តមត្តំ ឱលោកនត្ថាយ ឋបិតត្តា តស្ស ភណ្ឌស្ស ឋានាចាវនមត្តេន ឱណិរក្ខកស្ស បារាជិកំ ហោតិ។

### សំវិទាវហារកថាវណ្ណនា

សំវិទាវហារកថាយំ **សំវិធាយា**តិ សំវិទហិត្វា។ **តេន នេសំ ទុក្កដាបត្តិយោ**តិ អាណត្តិវសេន បារាជិកាបត្តិយា អសម្ភវេ សតីតិ វុត្តំ។ យទិ ហិ តេន អាណត្តា យថាណត្តិវសេន ហរន្តិ, អាណត្តិក្ខណេ ឯវ បារាជិកាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ។ **បាឡិយំ** “សម្ពហុលា សំវិទហិត្វា ឯកោ ភណ្ឌំ អវហរតិ, អាបត្តិ សព្ពេសំ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ១១៨) ឯត្ថាបិ អាណាបកានំ អាណត្តិក្ខណេយេវ អាបត្តិ, អវហារកស្ស ឧទ្ធារេតិ គហេតព្ពោ។ **សម្ពហុលា ភិក្ខូ ឯកំ អាណាបេន្តិ ‘គច្ឆេតំ អាហរា’តិ, តស្សុទ្ធារេ សព្ពេសំ បារាជិក**ន្តិអាទីសុបិ ឯវមេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **សាហត្ថិកំ វា អាណត្តិកស្ស អាណត្តិកំ វា សាហត្ថិកស្ស អង្គំ ន ហោតី**តិ ភិន្នកាលិកត្តា អញ្ញមញ្ញស្ស អង្គំ ន ហោតិ។ តថា ហិ សហត្ថា អវហរន្តស្ស ឋានាចាវនក្ខណេ អាបត្តិ, អាណត្តិយា បន អាណត្តិក្ខណេយេវាតិ ភិន្នកាលិកត្តា អាបត្តិយោតិ។

### សង្កេតកម្មកថាវណ្ណនា

**១១៩**. សង្កេតកម្មកថាយំ **ឱចរកេ វុត្តនយេនេវា**តិ ឯត្ថ អវស្សំ ហារិយេ ភណ្ឌេតិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ១.១១៨) វុត្តនយេនេវ។ **បាឡិយំ** “តំ សង្កេតំ បុរេ វា បច្ឆា វា”តិ តស្ស សង្កេតស្ស បុរេ វា បច្ឆា វាតិ អត្ថោ។ “តំ និមិត្តំ បុរេ វា បច្ឆា វា”តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

### និមិត្តកម្មកថាវណ្ណនា

**១២០**. និមិត្តកម្មកថាយំ អក្ខិនិខណនាទិនិមិត្តកម្មំ បន លហុកំ ឥត្តរកាលំ, តស្មា តង្ខណេយេវ តំ ភណ្ឌំ អវហរិតុំ ន សក្កា។ និមិត្តកម្មានន្តរមេវ គណ្ហិតុំ អារទ្ធត្តា តេនេវ និមិត្តេន អវហរតីតិ វុច្ចតិ។ យទិ ឯវំ បុរេ

ភត្តប្បយោគោវ ឯសោតិ វាទោ បមាណភាវំ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ។ ន ហិ **សង្កេតកម្មំ** (បារា. ១១៩) វិយ និមិត្តកម្មំ កាលបរិច្ឆេទយុត្តំ។ កាលវសេន ហិ សង្កេតកម្មំ វុត្តំ, កិរិយាវសេន និមិត្តកម្មន្តិ អយមេវ តេសំ វិសេសោ។ “តំ និមិត្តំ បុរេ វា បច្ឆា វា តំ ភណ្ឌំ អវហរតិ, មូលដ្ឋស្ស អនាបត្តី”តិ ឥទំ បន និមិត្តករណតោ បុរេ គណ្ហន្តស្ស ចេវ និមិត្តកម្មេ ច កតេបិ គណ្ហិតុំ អនារភិត្វា បច្ឆា សយមេវ គណ្ហន្តស្ស ច វសេន វុត្តំ។

## អាណត្តិកថាវណ្ណនា

**១២១**. អាណត្តិកថាយំ **អសម្មោហត្ថ**ន្តិ យស្មា សង្កេតកម្មនិមិត្តកម្មានិ ករោន្តោ ន កេវលំ បុរេភត្តាទិកាលសង្កេតកម្មំ អក្ខិនិខណនាទិនិមិត្តកម្មមេវ វា ករោតិ, អថ ខោ ឯវំវណ្ណសណ្ឋានភណ្ឌំ គណ្ហាតិ, ភណ្ឌនិយមម្បិ ករោតិ, តញ្ច ឥត្ថន្នាមស្ស បាវទ, សោ អញ្ញស្ស បាវទតូតិអាទិនា បុគ្គលបដិបាដិយា ច អាណាបេតិ, តស្មា បុព្ពណ្ហាទិកាលវសេន អក្ខិនិខណនាទិកិរិយាវសេន ភណ្ឌបុគ្គលបដិបាដិវសេន ច អាណត្តេ ឯតេសុ សង្កេតកម្មនិមិត្តកម្មេសុ វិសង្កេតា វិសង្កេតភាវេ សម្មោហោ ជាយតិ, តទបគមេន អសម្មោហត្ថំ។ **យំ អាណាបកេន និមិត្តសញ្ញំ កត្វា វុត្ត**ន្តិ បុព្ពណ្ហាទីសុ អក្ខិនិខណនាទីសុ វា គហណត្ថំ អាណាបេន្តេន ឦទិសវណ្ណសណ្ឋានាទិយុត្តំ គណ្ហាតិ ឯវំ គហណស្ស និមិត្តភូតសញ្ញាណំ កត្វា យំ ភណ្ឌំ វុត្តំ។ **អយំ យុត្តិ សព្ពត្ថា**តិ ហេដ្ឋា វុត្តេសុ ឧបរិ វក្ខមានេសុ ច សព្ពត្ថ អាណត្តិប្បសង្គេសុ អាណត្តិក្ខណេយេវ បារាជិកាទីនំ ភាវសង្ខាតា វិនយយុត្តិ, សា ច អាណត្តស្ស កិរិយានិដ្ឋាបនក្ខណេ អាណាបកស្ស បយោគេ ថេយ្យចិត្តានំ អភាវា អាណត្តិក្ខណេ ឯកា ឯវ អាបត្តិ ហោតីតិ ឯវំ ឧបបត្តិយា បវត្តត្តា យុត្តីតិ វុត្តា។ “មូលដ្ឋស្ស ថុល្លច្ចយ”ន្តិ វុត្តត្តា សង្ឃាទិសេសក្ខិតេន បដិគ្គហិតេបិ ពុទ្ធរក្ខិតធម្មរក្ខិតានំ ទុក្កដមេវ, កស្មា បនេត្ថ អាចរិយស្ស ថុល្លច្ចយន្តិ អាហ **“មហាជនោ ហី”**តិអាទិ។ មហាជនោតិ ច ពុទ្ធរក្ខិតធម្មរក្ខិតសង្ឃរក្ខិតេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **មូលដ្ឋស្សេវ ទុក្កដ**ន្តិ ពុទ្ធរក្ខិតស្ស ទុក្កដំ។ ឥទញ្ច មូលដ្ឋស្ស ថុល្លច្ចយាភាវទស្សនត្ថំ បឋមំ អាណត្តិក្ខណេ ទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន សង្ឃរក្ខិតស្ស បដិគ្គហណបច្ចយា បុន ទុក្កដសម្ភវំ សន្ធាយ។ ន ហិ សោ ឯកបយោគេន ទុក្កដទ្វយំ អាបជ្ជតិ។ កេចិ បន “វិសង្កេតត្តា **បាឡិយំ** ‘មូលដ្ឋស្សា’តិ អវត្វា ‘បដិគ្គណ្ហាតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិ សាមញ្ញេន វុត្តត្តា ឥទំ សង្ឃរក្ខិតស្ស ទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ កិញ្ចាបិ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ, បាឡិតោ បន យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ ន ហិ តស្ស បដិគ្គហណប្បយោគេ អនាបត្តិ ហោតីតិ។ ឥមិនាវ ហេដ្ឋា អាគតវារេសុបិ បដិគ្គណ្ហន្តានំ ទុក្កដំ វេទិតព្ពំ។ “បណ្ណេ វា សិលាទីសុ វា ‘ចោរិយំ កាតព្ព’ន្តិ លិខិត្វា ឋបិតេ បារាជិកមេវា”តិ កេចិ វទន្តិ, តំ បន “អសុកស្ស គេហេ ភណ្ឌ”ន្តិ ឯវំ និយមេត្វា លិខិតេ យុជ្ជតិ, ន អនិយមេត្វា លិខិតេតិ វីមំសិតព្ពំ។ **មគ្គានន្តរផលសទិសា**តិ ឥមិនា យថា អរិយបុគ្គលានំ មគ្គានន្តរេ ផលេ ឧប្បន្នេ កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិបរិយោសានំ ភាវនាកិច្ចំ និប្ផន្នំ នាម ហោតិ, ឯវមេតិស្សា អត្ថសាធកចេតនាយ ឧប្បន្នាយ អាណត្តិកិច្ចំ និប្ផន្នមេវាតិ ទស្សេតិ, តេនាហ “តស្មា អយំ អាណត្តិក្ខណេយេវ បារាជិកោ”តិ, អាណត្តិវចីបយោគសមុដ្ឋាបកចេតនាក្ខណេយេវ បារាជិកោ ហោតីតិ អត្ថោ។

អាណត្តិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## អាបត្តិភេទវណ្ណនា

**១២២**. **តត្ថ តត្ថា**តិ ភូមដ្ឋថលដ្ឋាទីសុ។ **បាឡិយំ** មនុស្សបរិគ្គហិតំ សន្ធាយ “បរបរិគ្គហិត”ន្តិ វុត្តំ។ អាមសតិ ផន្ទាបេតិ ឋានា ចាវេតីតិ ឥមេហិ តីហិ បទេហិ បុព្ពបយោគសហិតំ បញ្ចមំ អវហារង្គំ វុត្តំ, ឋានា ចាវេតីតិ ច ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ។ អាណត្តិកាទយោ សព្ពេបិ បយោគា ធុរនិក្ខេបោ ច ឥធ សង្គហេតព្ពាវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**១២៥**. **ឋានាចាវន**ន្តិ ឥទំ បាឡិអនុសារតោ វុត្តំ ធុរនិក្ខេបស្សាបិ សង្គហេតព្ពតោ។ ឯស នយោ ឧបរិបិ សព្ពត្ថ។ តត្ថ ហិ ន ច សកសញ្ញីតិ ឥមិនា បរបរិគ្គហិតតា វុត្តា, ន ច វិស្សាសគ្គាហី ន ច តាវកាលិកន្តិ ឥមេហិ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា, តីហិ វា ឯតេហិ បរបរិគ្គហិតតា បរបរិគ្គហិតសញ្ញិតា ច វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ “មមេទ”ន្តិ បរិគ្គហវសេន អនជ្ឈាវុត្ថកំ អរញ្ញេ ទារុតិណបណ្ណាទិ។ **ឆឌ្ឌិត**ន្តិ បឋមំ បរិគ្គហេត្វា បច្ឆា អនត្ថិកតាយ ឆឌ្ឌិតំ យំ កិញ្ចិ។ **ឆិន្នមូលក**ន្តិ នដ្ឋំ បរិយេសិត្វា អាលយសង្ខាតស្ស មូលស្ស ឆិន្នត្តា ឆិន្នមូលកំ។ **អស្សាមិក**ន្តិ អនជ្ឈាវុត្ថកាទីហិ តីហិ អាការេហិ ទស្សិតំ អស្សាមិកវត្ថុ។ **ឧភយម្បី**តិ អស្សាមិកំ អត្តនោ សន្តកញ្ច។

## អនាបត្តិភេទវណ្ណនា

**១៣១**. **តស្មិំយេវ អត្តភាវេ និព្ពត្តោ**តិ តស្មិំយេវ មតសរីរេ បេតត្តភាវេន និព្ពត្តោ។ **រុក្ខាទីសុ លគ្គិតសាដកេ វត្តព្ពមេវ នត្ថី**តិ មនុស្សេហិ អគោបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ, សចេ បនេតំ ទេវាលយចេតិយរុក្ខាទីសុ និយុត្តេហិ បុរិសេហិ រក្ខិតគោបិតំ ហោតិ, គហេតុំ ន វដ្ដតិ។ **ថោកេ ខាយិតេ...បេ.... គហេតុំ វដ្ដតី**តិ ឥទំ អទិន្នាទានាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ជិឃច្ឆិតបាណិនា ខាទិយមានមំសស្ស អច្ឆិន្ទិត្វា ខាទនំ នាម ការុញ្ញហានិតោ លោលភាវតោ ច អសារុប្បមេវ។ តេនេវ ហិ អរិយវំសិកា អត្តនោ បត្តេ ភត្តំ ខាទន្តម្បិ សុនខាទី តជ្ជេត្វា ន វារេន្តិ, តិរច្ឆានានំ អាមិសទានេ កុសលំ វិយ តេសំ អាមិសស្ស អច្ឆិន្ទនេបិ អកុសលមេវាតិ គហេតព្ពំ, តេនេវ វក្ខតិ “បរានុទ្ទយតាយ ច ន គហេតព្ព”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១៥០)។

## បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

ពហុ ឯកតោ ទារុអាទិភារិយស្ស ឯកស្ស ភណ្ឌស្ស ឧក្ខិបនកាលេ “គណ្ហថ ឧក្ខិបថា”តិ វចីបយោគេន សទ្ធិំ កាយបយោគសព្ភាវម្ពានំ សន្ធាយ “សាហត្ថិកាណត្តិក”ន្តិ វុត្តំ។ “ត្វំ ឯតំ វត្ថុំ គណ្ហ, អហំ អញ្ញ”ន្តិ ឯវំ បវត្តេ បន អវហារេ អត្តនា គហិតំ សាហត្ថិកមេវ, បរេន គាហាបិតំ អាណត្តិកមេវ, តេនេវ តទុភយគ្ឃេន បញ្ចមាសេបិ បារាជិកំ ន ហោតិ, ឯកេកភណ្ឌគ្ឃវសេន ថុល្លច្ចយាទិមេវ ហោតិ។ វុត្តញ្ហិ “សាហត្ថិកំ វា អាណត្តិកស្ស អង្គំ ន ហោតី”តិអាទិ។ ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌំ ភណ្ឌទេយ្យញ្ច អទាតុកាមតាយ “ទេមិ ទម្មី”តិ វិក្ខិបន្តោ តុណ្ហីភាវេន វិហេឋេន្តោបិ តេន តេន កាយវិការាទិកិរិយាយ បរស្ស ធុរំ និក្ខិបាបេសីតិ “កិរិយាសមុដ្ឋានញ្ចា”តិ វុត្តំ។

បទភាជនីយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

**១៣៥**. វិនីតវត្ថូសុ និរុត្តិយេវ តំតំអត្ថគ្គហណស្ស ឧបាយតាយ បថោតិ និរុត្តិបថោ, តេនេវាហ “វោហារវចនមត្តេ”តិ។ **យថាកម្មំ គតោ**តិ តតោ បេតត្តភាវតោ មតភាវំ ទស្សេតិ។ **អព្ភុណ្ហេ**តិ អាសន្នមរណតាយ សរីរស្ស ឧណ្ហសមង្គិតំ ទស្សេតិ, តេនេវាហ “អល្លសរីរេ”តិ។ កុណបភាវំ ឧបគតម្បិ ភិន្នមេវ អល្លភាវតោ ភិន្នត្តា។ **វិសភាគសរីរេ**តិ ឥត្ថិសរីរេ។ **សីសេ វា**តិអាទិ អធក្ខកេ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលេ បទេសេ ចិត្តវិការប្បត្តិំ សន្ធាយ វុត្តំ, យត្ថ កត្ថចិ អនាមសន្តេន កតំ សុកតមេវ។ មតសរីរម្បិ ហិ យេន កេនចិ អាការេន សញ្ចិច្ច ផុសន្តស្ស អនាមាសទុក្កដមេវាតិ វទន្តិ, តំ យុត្តមេវ។ ន ហិ អបារាជិកវត្ថុកេបិ ចិត្តាទិឥត្ថិរូបេ ភវន្តំ ទុក្កដំ បារាជិកវត្ថុភូតេ មតិត្ថិសរីរេ និវត្តតិ។

## កុសសង្កាមនវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១៣៨**. **ពលសា**តិ ពលេន។ **សាដកោ ភវិស្សតិ, គណ្ហិស្សាមី**តិ អនាគតវចនំ បសិព្ពកគ្គហណតោ បុរេតរំ សមុប្បន្នបរិកប្បទស្សនវសេន វុត្តំ។ គហណក្ខណេ បន “សាដកោ ចេ, គណ្ហាមី”តិ បសិព្ពកំ គណ្ហាតីតិ ឯវមេត្ថ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ, ន បន ពហិ នីហរិត្វា សាដកភាវំ ញត្វា គហេស្សាមីតិ, តេនាហ “ឧទ្ធារេយេវ បារាជិក”ន្តិ។ ឥតរថា “ឥទានិ ន គណ្ហាមិ, បច្ឆា អន្ធការេ ជាតេ វិជានេនកាលេ វា គណ្ហិស្សាមិ, ឥទានិ ឱលោកេន្តោ វិយ ហត្ថគតំ ករោមី”តិ គណ្ហន្តស្សាបិ គហណក្ខណេ អវហារោ ភវេយ្យ, ន ច តំ យុត្តំ តទា គហណេ សន្និដ្ឋានាភាវា។ សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ ឯវ ហិ បាណាតិបាតាទិអកុសលំ វិយ។ ន ហិ “បច្ឆា វធិស្សាមី”តិ បាណំ គណ្ហន្តស្ស តទេវ តស្មិំ មតេបិ បាណាតិបាតោ ហោតិ វធកចេតនាយ បយោគស្ស អកតត្តា, ឯវមិធាបិ អត្ថង្គតេ សូរិយេ អវហរិស្សាមីតិអាទិនា កាលបរិកប្បនវសេន ឋានា ចាវិតេបិ តទាបិ អវហារោ ន ហោតិ **ឱកាសបរិកប្បេ** (បារា. អដ្ឋ. ១.១៣៨) វិយ, តស្មិំ បន យថាបរិកប្បិតដ្ឋានេ កាលេ អាគតេ ភណ្ឌំ ភូមិយំ អនិក្ខិបិត្វាបិ ថេយ្យចិត្តេន គច្ឆតោ បទវារេន អវហារោតិ ខាយតិ។ តស្មា ភណ្ឌបរិកប្បោ ឱកាសបរិកប្បោ កាលបរិកប្បោតិ តិវិធោបិ បរិកប្បោ គហេតព្ពោ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន ឱកាសបរិកប្បេ សមោធានេត្វា កាលបរិកប្បោ វិសុំ ន វុត្តោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **បទវារេន កាតព្ពោ**តិ ភូមិយំ អនិក្ខិបិត្វា វីមំសិតត្តា វុត្តំ។ **បរិយុដ្ឋិតោ**តិ អនុពទ្ធោ។

**បរិកប្បោ ទិស្សតី**តិ គហណក្ខណេ បរិកប្បោ ទិស្សតិ, ន តទា តេសំ មតេន អវហារោតិ ទស្សេតិ។ **ទិស្វា ហដត្តា បរិកប្បាវហារោ ន ទិស្សតី**តិ បច្ឆា បន ពហិ វីមំសិត្វា សាដកភាវំ ញត្វា តតោ បច្ឆា ថេយ្យចិត្តេន ហដត្តា បុព្ពេ កតស្ស បរិកប្បស្ស អវហារានង្គត្តា “សុត្ត”ន្តិ ញត្វា ហរណេ វិយ ថេយ្យាវហារោ ឯវ សិយា។ តស្មា បរិកប្បាវហារោ ន ទិស្សតិ។ សាដកោ ចេ ភវិស្សតីតិអាទិកស្ស បរិកប្បស្ស តទា អវិជ្ជមានត្តា កេវលំ អវហារោ ឯវ, ន បរិកប្បាវហារោតិ អធិប្បាយោ, តេន ភណ្ឌបរិកប្បាវហារស្ស “សាដកោ ចេ ភវិស្សតិ, គហេស្សាមី”តិ ឯវំ

ភណ្ឌសន្និដ្ឋានាភាវក្ខណេយេវ បវត្តិ ទស្សេតិ, តេនាហ “យំ បរិកប្បិតំ, តំ អទិដ្ឋំ បរិកប្បិតភាវេ ឋិតំយេវ ឧទ្ធរន្តស្ស អវហារោ”តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា ឱកាសបអប្បាវហារោ ភណ្ឌំ ទិស្វា អវហរន្តស្ស បរិកប្បាវហារោ សិយាតិ? នាយំ ទោសោ អភណ្ឌវិសយត្តា តស្ស បរិកប្បស្ស, បុព្វេវ ទិស្វា ញាតភណ្ឌស្សេវ ហិ ឱកាសបរិកប្បោ វុត្តោ។ **តំ មញ្ញមានោ តំ អវហរី**តិ ឥទំ សុត្តំ កិញ្ចាបិ “តញ្ញេវេត”ន្តិ និយមេត្វា គណ្ហន្តស្ស វសេន វុត្តំ, តថាបិ “តញ្ចេ គណ្ហិស្សាមី”តិ ឯវំ បវត្តេ ឥមស្មឹ បរិកប្បេបិ “គណ្ហិស្សាមី”តិ គហណេ និយមសព្ភាវា អវហារត្ថសាធកំ ហោតីតិ ឧទ្ធដំ, តេនេវ “សមេតី”តិ វុត្តំ។

**កេចី**តិ មហាអដ្ឋកថាយមេវ ឯកច្ចេ អាចរិយា។ **មហាបច្ចរិយំ បនា**តិអាទិនាបិ កេចិវាទោ គារយ្ហោ, មហាអដ្ឋកថាវាទោវ យុត្តតរោតិ ទស្សេតិ។

**អលង្ការភណ្ឌ**ន្តិ អង្គុលិមុទ្ទិកាទិ។ **កុសំ បាតេត្វា**តិ វិលីវមយំ វា តាលបណ្ណាទិមយំ វា កតសញ្ញាណំ បាតេត្វា។ បរកោដ្ឋាសតោ កុសេ ឧទ្ធដេបិ ន តាវ កុសស្ស បរិវត្តនំ ជាតន្តិ វុត្តំ “ឧទ្ធារេ រក្ខតី”តិ។ **ហត្ថតោ មុត្តមត្តេ បារាជិក**ន្តិ ឥមិនា ឋានាចាវនំ ធុរនិក្ខេបញ្ច វិនា កុសសង្កាមនំ នាម វិសុំ ឯកោយំ អវហារោតិ ទស្សេតិ។ សព្ពេបិ ហិ អវហារា សាហត្ថិកាណត្តិកាធិប្បាយយោគេហិ និប្ផាទិយមានា អត្ថតោ ឋានាចាវនធុរនិក្ខេបកុសសង្កាមនេសុ តីសុ សមោសរន្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឥតរោ តស្ស ភាគំ ឧទ្ធរតិ, ឧទ្ធារេ បារាជិក**ន្តិ បុរិមស្ស អត្តនោ កោដ្ឋាសេ អាលយស្ស អវិគតត្តា វុត្តំ, អាលយេ បន សព្ពថា អសតិ អវហារោ ន ហោតិ, តេនាហ “វិចិនិតាវសេសំ គណ្ហន្តស្សាបិ អវហារោ នត្ថេវា”តិ។

**នាយំ មមាតិ ជានន្តោបី**តិ ឯត្ថ **បិ**-សទ្ទេន តត្ថ វេមតិកោបិ ហុត្វា ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តោបិ សង្គយ្ហតិ។ **សិវេយ្យក**ន្តិ សិវិរដ្ឋេ ជាតំ។

**១៤០-១. កប្បិយំ ការាបេត្វា**តិ បចាបេត្វា។ **តស្មឹ បាចិត្តិយ**ន្តិ អទិន្នាទានភាវេន សហបយោគស្សាបិ អភាវា ទុក្កដំ ន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អាណត្តេហី**តិ សម្មតេន អាណត្តេហិ។ **អាណត្តេនា**តិ សាមិកេហិ អាណត្តេន។ **ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ សម្មតាទីហិ ទិន្នត្តា ន បារាជិកំ ជាតំ, អសន្តំ បុគ្គលំ វត្វា គហិតត្តា បន ភណ្ឌទេយ្យំ វុត្តំ។ **អញ្ញេន ទិយ្យមាន**ន្តិ សម្មតាទីហិ ចតូហិ អញ្ញេន ទិយ្យមានំ។ **គណ្ហន្តោ**តិ “អបរស្ស ភាគំ ទេហី”តិ វត្វា គណ្ហន្តោ។ **អបរស្សា**តិ អសន្តំ បុគ្គលំ អទស្សេត្វា បន “អបរំ ភាគំ ទេហី”តិ វា កូដវស្សានិ គណេត្វា វា គណ្ហតោ គិហិសន្តកេ សាមិនា ច “ឥមស្ស ទេហី”តិ ឯវំ អាណត្តេន ច ទិន្នេ ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតិ, សង្ឃសន្តកេ បន ហោតីតិ ឥមំ វិសេសំ ទស្សេតុំ **អសម្មតេន វា អនាណត្តេន វា**តិអាទិ បុន វុត្តំ។ **ឥតរេហិ ទិយ្យមាន**ន្តិ សម្មតេន អាណត្តេន វា ទិយ្យមានំ។ **ឯវំ គណ្ហតោ**តិ “អបរម្បិ ភាគំ ទេហី”តិ វត្វា កូដវស្សានិ គណេត្វា វា គណ្ហតោ។ **សាមិកេន បនា**តិ ឯត្ថ **បន**-សទ្ទោ វិសេសត្ថជោតកោ, តេន “អបរម្បិ ភាគំ ទេហី”តិ វា កូដវស្សានិ គណេត្វា វា គណ្ហន្តេ សាមិកេន សយំ ទេន្តេ វា ទាបេន្តេ វា វិសេសោ អត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុទិន្ន**ន្តិ ភណ្ឌទេយ្យំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ហេដ្ឋា បន សាមិកេន តេន អាណត្តេន វា ទិយ្យមានំ គិហិសន្តកំ “អបរស្ស ភាគំ ទេហី”តិ វត្វា គណ្ហតោ អបរស្ស អភាវតោ សាមិសន្តកមេវ ហោតីតិ ភណ្ឌទេយ្យំ ជាតំ, ឥធ បន តេហិយេវ ទិយ្យមានំ “អបរម្បិ ភាគំ ទេហី”តិ វត្វា វា កូដវស្សានិ គណេត្វា វា គណ្ហតោ “ទេហី”តិ វុត្តត្តា អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិមត្តំ ឋបេត្វា ភណ្ឌទេយ្យំ ន ហោតីតិ សុទិន្នមេវាតិ វុត្តំ។ អស្សាមិកេន បន អាណត្តេន ទិន្នំ ភណ្ឌំ គណ្ហតោ ភណ្ឌទេយ្យមេវាតិ វទន្តិ, បត្តចតុក្កេ វិយ អវហារតាវេត្ថ យុត្តា, សង្ឃសន្តកេ បន “ទេហី”តិ វុត្តេបិ សាមិកស្ស កស្សចិ អភាវា សម្មតេន ទិន្នេបិ ភណ្ឌទេយ្យំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

**១៤៦-៩. អាហរាបេន្តេសុ ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ “គហិតេ អត្តមនោ ហោតី”តិ វចនតោ អនត្តមនស្ស សន្តកំ គហិតម្បិ បុន ទាតព្ពមេវាតិ វុត្តំ។ “សម្ពុឌ្ឋិភូតេហិ ភាជេតព្ព”ន្តិ វចនតោ ភាជនីយភណ្ឌំ ឧបចារសីមដ្ឋានមេវ បាបុណាតីតិ អាហ “អន្តោឧបចារសីមាយំ ឋិតស្សេវ គហេតុំ វដ្តតី”តិ។ **ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ ឧភិន្នំ សាលយភាវេបិ ចោរស្ស អទត្វា សាមិកស្សេវ ទាតព្ពំ ចោរេនាបិ សាមិកស្សេវ ទាតព្ពតោ។ **ឯសេវ នយោ**តិ បំសុកូលសញ្ញាយ គហិតេ ភណ្ឌទេយ្យំ, ថេយ្យចិត្តេន បារាជិកន្តិ អត្ថោ។

**វុឌ្ឍហន្តេសូ**តិ គាមំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយន្តេសុ។ **អវិសេសេនា**តិ សឧស្សាហតាទិវិសេសំ អបរាមសិត្វា សាមញ្ញតោ។ សឧស្សាហមត្តមេវ អាបត្តិភាវស្ស បមាណំ សាមិកានំ បរិច្ឆិន្នភាវតោ។ **តតោ**តិ គណសន្តកាទិតោ។ **កុលសង្គហណត្ថាយ ទេតី**តិ បំសុកូលវិស្សាសិកាទិសញ្ញាយ គហេត្វា ទេតិ, តទា កុលសង្គហបច្ចយា ច ទុក្កដំ ភណ្ឌទេយ្យញ្ច, ថេយ្យចិត្តេ បន សតិ កុលសង្គហណត្ថាយ គណ្ហតោបិ បារាជិកមេវ។ ឩនបញ្ចមាសកាទីសុ កុលទូសកទុក្កដេន សទ្ធឹ ថុល្លច្ចយទុក្កដានិ។ **សេនាសនត្ថាយ និយមិត**ន្តិ ឥទំ ឥស្សរវតាយ ទទតោ ថុល្លច្ចយទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឥតរបច្ចយត្ថាយ ទិន្នម្បិ អថេយ្យចិត្តេន ឥស្សរវតាយ

កុលសង្គហណត្ថាយ វា ញាតកាទីនំ វា ទទតោ ទុក្កដំ ភណ្ឌទេយ្យញ្ច ហោតេវ។ **ឥស្សរវតាយា**តិ "មយិ ទេន្តេ កោ និវារេស្សតិ, អហមេវេត្ថ បមាណ"ន្តិ ឯវំ អត្តនោ ឥស្សរិយភាវេន។ **ថុល្លច្ចយ**ន្តិ កុលសង្គហណត្ថាយ វា អញ្ញថា វា ការណេន ទទតោ សេនាសនត្ថាយ និយមិតស្ស គរុភណ្ឌតាយ ថុល្លច្ចយំ ភណ្ឌទេយ្យញ្ច។ **គីវា**តិ ឯត្ថ សេនាសនត្ថាយ និយមិតេ ថុល្លច្ចយេន សទ្ធឹ គីវា, ឥតរស្មឹ ទុក្កដេន សទ្ធិន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សុខាទិតមេវា**តិ អន្តោ ឧបចារសីមាយំ ឋត្វា ភាជេត្វា អត្តនោ សន្តកំ កត្វា ខាទិតត្តា វុត្តំ។ សង្ឃិកញ្ហិ វិហារបដិពទ្ធំ វេភង្គិយំ ពហិ ឧបចារសីមដ្ឋំ ភណ្ឌំ អន្តោឧបចារដ្ឋេហិ ភិក្ខូហិ ឯវំ ភាជេតព្ពំ, ន ពហិ ឋិតេហិ ឧបចារសីមាយ ភាជេតព្ពន្តិ។

**១៥០**. "វុត្តោ វជ្ជេមី"តិ វុត្តភិក្ខុស្មឹ "វុត្តោ វជ្ជេហី"តិ វុត្តស្ស បច្ឆា ឧប្បជ្ជនកបារាជិកាទិទោសារោបនតោ, គហដ្ឋានំ វា "ភទន្តា អបរិច្ឆេទំ កត្វា វទន្តី"តិ ឯវំ ទោសារោបនតោ។

**១៥៣-៥**. **ឆាតជ្ឈត្ត**ន្តិ តេន ឆាតេន ជិឃច្ឆាយ ឧទរគ្គិនា ឈត្តំ, ទឌ្ឍំ បីឡិតន្តិ អត្ថោ។ **ធនុក**ន្តិ ឧទុក្កធនុសណ្ឋានំ លគ្គនកទណ្ឌំ។ **មទ្ទន្តោ គច្ឆតិ, ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ ឯត្ថ ឯកសូករគ្ឃនកភណ្ឌំ ទាតព្ពំ ឯកស្មឹ ពន្ធេ អញ្ញេសំ តត្ថ អពជ្ឈនតោ។ **អទូហល**ន្តិ យន្តបាសាណោ, យេន អជ្ឈោត្ថដត្តា មិគា បលាយិតុំ ន សក្កោន្តិ។ **បច្ឆា គច្ឆតី**តិ តេន កតបយោគេន អគន្ត្វា បច្ឆា សយមេវ គច្ឆតិ, ហេដ្ឋា វុត្តេសុបិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ ឯសេវ នយោ។ **រក្ខំ យាចិត្វា**តិ រាជបុរិសានំ សន្តិកំ គន្ត្វា អនុទ្ទិស្ស រក្ខំ យាចិត្វា។ **កុមីនមុខ**ន្តិ កុមីនស្ស អន្តោ មច្ឆានំ បវិសនមុខំ។

**១៥៦**. **ថេរាន**ន្តិ អាគន្តុកត្ថេរានំ។ **តេសម្បី**តិ អាវាសិកភិក្ខូនម្បិ។ **បរិភោគត្ថាយា**តិ សង្ឃិកេ កត្តព្ពវិធឹ កត្វា បរិភុញ្ជនត្ថាយ។ **គហណេ**តិ បាបសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **យត្ថា**តិ យស្មឹ អាវាសេ។ **អញ្ញេស**ន្តិ អញ្ញេសំ អាគន្តុកានំ។ **តេសុបិ អាគន្តុកា អនិស្សរា**តិ សេនាសនេ និវន្ថានំ វសន្តានំ ចីវរត្ថាយ ទាយកេហិ ភិក្ខូហិ វា និយមេត្វា ទិន្នត្តា ភាជេត្វា ខាទិតុំ អនិស្សរា, អាគន្តុកេហិបិ ឥច្ឆន្តេហិ តស្មឹ វិហារេ វស្សានាទីសុ បវិសិត្វា ចីវរត្ថាយ គហេតព្ពំ។ **តេសំ កតិកាយ ឋាតព្ព**ន្តិ សព្ពានិ ផលាផលានិ អភាជេត្វា "ឯត្តកេសុ រុក្ខេសុ ផលានិ ភាជេត្វា បរិភុញ្ជិស្សាម, អញ្ញេសុ ផលាផលេហិ សេនាសនានិ បដិជគ្គិស្សាមា"តិ វា, "បិណ្ឌបាតាទិបច្ចយំ សម្បាទេស្សាមា"តិ វា, "កិញ្ចិបិ អភាជេត្វា ចតុបច្ចយត្ថាយេវ ឧបនេមា"តិ វា ឯវំ សម្មា ឧបនេន្តានំ អាវាសិកានំ កតិកាយ អាគន្តុកេហិ ឋាតព្ពំ។ **មហាអដ្ឋកថាយំ** "អនិស្សរា"តិ វចនេន ទីបិតោ ឯវ អត្ថោ, **មហាបច្ចរិយំ** ចតុន្នំ បច្ចយានន្តិអាទិនា វិត្ថារេត្វា ទស្សិតោ។ **បរិភោគវសេនេវា**តិ ឯត្ថ **ឯវ**-សទ្ទោ អដ្ឋានប្បយុត្តោ, បរិភោគវសេន តមេវ ភាជេត្វាតិ យោជេតព្ពំ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ វិហារេ, រដ្ឋេ វា។

**សេនាសនបច្ចយ**ន្តិ សេនាសនញ្ច តទត្ថាយ និយមេត្វា ឋបិតញ្ច។ **ឯកំ វា ទ្វេ វា វរសេនាសនានិ ឋបេត្វា**តិ វុត្តមេវត្ថំ បុន ព្យតិរេកមុខេន ទស្សេតុំ "មូលវត្ថុច្ឆេទំ បន កត្វា ន ឧបនេតព្ព"ន្តិ វុត្តំ, សេនាសនសង្ខាត វត្ថុនោ មូលច្ឆេទំ កត្វា សព្ពានិ សេនាសនានិ ន វិស្សជ្ជេតព្ពានីតិ អត្ថោ។ កេចិ បនេត្ថ "ឯកំ វា ទ្វេ វា វរ សេនាសនានិ ឋបេត្វា លាមកតោ បដ្ឋាយ វិស្សជ្ជេន្តេហិបិ សេនាសនភូមិយោ ន វិស្សជ្ជេតព្ពាតិ អយមត្ថោ វុត្តោ"តិ វទន្តិ, តម្បិ យុត្តមេវ ឥមស្សាបិ អត្ថស្ស អវស្សំ វត្តព្ពតោ, ឥតរថា កេចិ សហ វត្ថុនាបិ វិស្សជ្ជេតព្ពំ មញ្ញេយ្យុំ។

**បណ្ណំ អារោបេត្វា**តិ "ឯត្តកេ រុក្ខេ រក្ខិត្វា តតោ ឯត្តកំ គហេតព្ព"ន្តិ បណ្ណំ អារោបេត្វា។ **និមិត្តសញ្ញំ កត្វា**តិ សង្កេតំ កត្វា។ **ទារកា**តិ តេសំ បុត្តនត្តាទយោ យេ កេចិ គោបេន្តិ, តេ សព្ពេបិ ឥធ "ទារកា"តិ វុត្តា។ **តតោ**តិ យថាវុត្តទារុសម្ភារតោ។ **អាបុច្ឆិត្វា**តិ ការកសង្ឃំ អាបុច្ឆិត្វា។ **តំ សព្ពម្បិ អាហរិត្វា**តិ អនាបុច្ឆិត្វាបិ តាវកាលិកំ អាហរិត្វា។ **អយមេវ ភិក្ខុ ឥស្សរោ**តិអាទិតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ សន្តកេហិ ទារុសម្ភារាទីហិ ច ការាបិតត្តា បដិជគ្គិតត្តា ច សង្ឃិកសេនាសនេ ភាគិតាយ ច អយមេវ ឥស្សរោ, ន ច សោ តតោ វុដ្ឋាបេតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧទកបូជ**ន្តិ ចេតិយង្គណេ សិញ្ចនាទិបូជំ។ **វត្តសីសេនា**តិ កេវលំ សទ្ធាយ, ន វេតនាទិអត្ថាយ។ **សវត្ថុក**ន្តិ សហ ភូមិយា។ **កុដ្ដ**ន្តិ គេហភិត្តឹ។ **បាការ**ន្តិ បរិក្ខេបបាការំ។ **តតោ**តិ ឆឌ្ឌិត វិហារតោ។ **តតោ អាហរិត្វា សេនាសនំ កតំ ហោតី**តិ សាមន្តគាមវាសីហិ ភិក្ខូហិ ឆឌ្ឌិតវិហារតោ ទារុសម្ភារាទី អាហរិត្វា សេនាសនំ កតំ ហោតិ។

**១៥៧**. "បុគ្គលិកបរិភោគេន បរិភុញ្ជតី"តិ វុត្តមត្ថំយេវ បាកដំ កាតុំ "អាគតាគតានំ វុឌ្ឍតរានំ ន ទេតី"តិ វុត្តំ។ **ចតុភាគឧទកសម្ភិន្នេ**តិ ចតុត្ថភាគេន សម្ភិន្នេ។ **បាឡិយំ** "អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, បារាជិកស្សា"តិ (បារា. ១៥៧) សាមិកេហិ ថុល្លនន្ទំ ឧទ្ទិស្ស ឯតិស្សា ហត្ថេ ទិន្នត្តា, អថេយ្យចិត្តេន បរិភុញ្ជិតត្តា ច វុត្តំ។ ថេយ្យចិត្តេន បរិភុត្តេបិ ចស្សា ភណ្ឌទេយ្យមេវ ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌដ្ឋានិយត្តា។ **ឱទនភាជនីយវត្ថុស្មិ**ន្តិ "អបរស្ស ភាគំ ទេហី"តិ អាគតវត្ថុស្មឹ (បារា. ១៤១)។

**១៥៩**. **តស្ស កុលស្ស អនុកម្បាយ បសាទានុរក្ខណត្ថាយា**តិអាទិនា កុលសង្គហត្ថំ នាកាសីតិ ទស្សេតិ។ “យាវ ទារកា បាសាទំ អារោហន្តិ, តាវ បាសាទោ តេសំ សន្តិកេ ហោតូ”តិ បុព្ពេ កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា អធិដ្ឋិតត្តា ឯវ យថាកាលបរិច្ឆេទមេវ តត្ថ តិដ្ឋតិ, តតោ បរំ បាសាទោ សយមេវ យថាឋានំ គច្ឆតិ, តថាគមនញ្ច ឥទ្ធិវិស្សជ្ជនេន សញ្ជាតំ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ “ថេរោ ឥទ្ធឹ បដិសំហរី”តិ។ យស្មា ឯវំ ឥទ្ធិវិធញាណេន ករោន្តស្ស កាយវចីបយោគា ន សន្តិ ថេយ្យចិត្តញ្ច នត្ថិ បាសាទស្សេវ វិចារិតត្តា, តស្មា “ឯត្ថ អវហារោ នត្ថី”តិ ថេរោ ឯវមកាសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា ទារកេសុ អនុកម្បាយ អានយនត្ថមេវ បាសាទេ ឧបនីតេ បាសេ ពទ្ធសូករាទីនំ អាមិសំ ទស្សេត្វា ឋានាចាវនំ វិយ ករមរានីតេសុ ទារកេសុ បាសាទំ អារុឡ្ហេសុបិ បុន បដិសំហរណេ ច ឥធ អវហារោ នត្ថិ ការុញ្ញាធិប្បាយត្តា, ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតិ កាយវចីបយោគាភាវា។ កាយវចីបយោគេ សតិយេវ ហិ អាបត្តិ ភណ្ឌទេយ្យំ វា ហោតិ, តេនេវ ភគវា “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, អថេយ្យចិត្តស្សា”តិអាទឹ អវត្វា “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, ឥទ្ធិមស្ស ឥទ្ធិវិសយេ”តិ (បារា. ១៥៩) ឯត្តកមេវ អវោច។ **ឥទ្ធិវិសយេ**តិ ចេត្ថ បរភណ្ឌាទាយក កាយវចីបយោគាសមុដ្ឋាបកស្ស កេវលំ មនោទ្វារិកស្ស អថេយ្យចិត្តភូតស្ស ឥទ្ធិចិត្តស្ស វិសយេ អាបត្តិ នាម នត្ថីតិ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។ កឹ បន បដិក្ខិត្តំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ កាតុំ វដ្ដតីតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “ព្លទិសាយ អធិដ្ឋានិទ្ធិយា អនាបត្តី”តិ។ “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, ឥទ្ធិមស្ស ឥទ្ធិវិសយេ”តិ ហិ ឥមិនាយេវ សុត្តេន អធិដ្ឋានិទ្ធិយា អប្បដិក្ខិត្តភាវោ សិជ្ឈតិ។ អត្តនោ បកតិវណ្ណំ អវិជហិត្វា ពហិទ្ធា ហត្ថិអាទិទស្សនំ, “ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.២៣៨, ២៣៩; ម. និ. ១.១៤៧; បដិ. ម. ១.១០២) អាគតញ្ច អធិដ្ឋានវសេន និប្ផន្នត្តា **អធិដ្ឋានិទ្ធិ** នាម, “សោ បកតិវណ្ណំ វិជហិត្វា កុមារកវណ្ណំ វា ទស្សេតិ, នាគវណ្ណំ…បេ…. វិវិធម្បិ សេនាព្យូហំ ទស្សេតី”តិ (បដិ. ម. ៣.១៣) ឯវំ អាគតា ឥទ្ធិ បកតិវណ្ណវិជហនវិការវសេន បវត្តត្តា **វិកុព្ពនិទ្ធិ** នាម។ អត្តនោ បន បកតិរូបំ យថាសភាវេន ឋបេត្វាវ ពហិ ហត្ថិអាទិទស្សនំ វិកុព្ពនិទ្ធិ នាម ន ហោតិ, អត្តនោ រូបមេវ ហត្ថិអាទិរូបេន និម្មានំ វិកុព្ពនិទ្ធីតិ វេទិតព្ពំ។

**បរាជិតកិលេសេនា**តិ វិជិតកិលេសេន, និក្កិលេសេនាតិ អត្ថោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ, តេន ទុតិយបារាជិកសិក្ខាបទេន សមំ អញ្ញំ អនេកនយវោកិណ្ណំ គម្ភីរត្ថវិនិច្ឆយំ កិញ្ចិ សិក្ខាបទំ ន វិជ្ជតីតិ យោជនា។ តត្ថ អត្ថោ នាម បាឡិអត្ថោ, វិនិច្ឆយោ បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយោ, តេ គម្ភីរា យស្មឹ, តំ **គម្ភីរត្ថវិនិច្ឆយំ**។ **វត្ថុម្ហិ ឱតិណ្ណេ**តិ ចោទនាវសេន វា អត្តនាវ អត្តនោ វីតិក្កមារោចនវសេន វា សង្ឃមជ្ឈេ អទិន្នាទានវត្ថុស្មឹ ឱតិណ្ណេ។ **ឯត្ថា**តិ ឱតិណ្ណវត្ថុម្ហិ។ **វិនិច្ឆយោ**តិ អាបត្តានាបត្តិនិយមនំ។ **កប្បិយេបិ ច វត្ថុស្មិ**ន្តិ អត្តនា គហេតុំ យុត្តេ មាតាបិតាទីនំ សន្តកេបិ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

ទុតិយបារាជិកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## ៣. តតិយបារាជិកំ

**តីហី**តិ កាយវចីមនោទ្វារេហិ។

## បឋមបញ្ញត្តិនិទានវណ្ណនា

**១៦២**. យា អយំ ហេដ្ឋា តំ បនេតំ ពុទ្ធកាលេ ច ចក្កវត្តិកាលេ ច នគរំ ហោតីតិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ១.៨៤) រាជគហស្ស ពុទ្ធុប្បាទេយេវ វេបុល្លប្បត្តិ វុត្តា, សា ឯត្ថាបិ សមានាតិ ទស្សេតុំ “ឥទម្បិ ច នគរ”ន្តិ វុត្តំ, តេន ច ន កេវលំ រាជគហាទយោ ឯវាតិ ទស្សេតិ។ **មហាវនំ នាមា**តិអាទិ មជ្ឈិមភាណកសំយុត្តភាណកានំ មតេន វុត្តំ, ទីឃភាណកា បន “ហិមវន្តេន សទ្ធឹ ឯកាពទ្ធំ ហុត្វា ឋិតំ មហាវន”ន្តិ វទន្តិ។ **ហំសវដ្ដកច្ឆទនេនា**តិ ហំសវដ្ដកបដិច្ឆន្នេន, ហំសមណ្ឌលាការេនាតិ អត្ថោ។ **កាយវិច្ឆន្ទនិយកថ**ន្តិករជកាយេ វិរាគុប្បាទនកថំ។ **ឆន្ទោ**តិ ទុព្ពលរាគោ។ **រាគោ**តិ ពលវរាគោ។ “កេសលោមាទិ”ន្តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិភាគេន ទស្សេតុំ **យេបិ ហី**តិអាទិ វុត្តំ។ **បញ្ចបញ្ចប្បភេទេនា**តិ ឯត្ថ បញ្ច បញ្ច បភេទា ឯកស្ស បរិយាយស្សាតិ បញ្ចបញ្ចប្បភេទោ , តេន បញ្ចបញ្ចប្បភេទេនាតិ ឯវំ ពាហិរត្ថសមាសវសេន បរិយាយវិសេសនតា ទដ្ឋព្ពា។

**អសុភាយា**តិ អសុភមាតិកាយ។ វណ្ណេតព្ពមាតិកញ្ហិ អបេក្ខិត្វា ឥត្ថិលិង្គេ សាមិវចនំ, តេនាហ **មាតិកំ និក្ខិបិត្វា**តិអាទិ។ **តំ វិភជន្តោ**តិ មាតិកំ វិភជន្តោ។ **ផាតិកម្ម**ន្តិ និប្ផត្តិករណំ។ **បញ្ចង្គវិប្បហីន**ន្តិ កាមច្ឆន្ទាទិបញ្ចនីវរណង្គវិគមេន បញ្ចង្គវិប្បហីនតា, អប្បនាប្បត្តវិតក្កាទិជ្ឈានង្គានំ ឧប្បត្តិវសេន បញ្ចង្គសមន្នាគតតា ច វេទិតព្ពា។ **តិវិធកល្យាណំ ទសលក្ខណសម្បន្ន**ន្តិ ឯត្ថ បន ឈានស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានានំ វសេន តិវិធ

កល្យាណតា, តេសំយេវ អាទិមជ្ឈបរិយោសានានំ លក្ខណវសេន ទសលក្ខណសម្បន្នតា ច វេទិតព្ពា។ **អដ្ឋកថាយំ** បន “ទសលក្ខណវិភាវនេនេវ តន្និស្សយភូតា តិវិធកល្យាណតាបិ ឈានស្ស បាកដា ហោតីតិ **តត្រិមានី**តិអាទិ វុត្តំ។

**តត្រាយំ បាឡី**តិ តស្មឹ ទសលក្ខណវិភាវនវិសយេ អយំ បាឡិ។ **បដិបទាវិសុទ្ធី**តិ គោត្រភុបរិយោសានាយ បុព្ពភាគបដិបទាយ ឈានស្ស នីវរណាទិបរិពន្ធតោ វិសុទ្ធិ, សាយំ យស្មា ឧបេក្ខានុព្រូហនាទីនម្បិ បច្ចយត្តេន បធានា បុរិមការណសិទ្ធា ច, តស្មា វុត្តំ “បដិបទាវិសុទ្ធិ អាទី”តិ។ **ឧបេក្ខានុព្រូហនា**តិ វិសោធេតព្ពតាទីនំ អភាវតោ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាយ កិច្ចនិប្ផត្តិយា អនុព្រូហនា, សា បន បរិពន្ធវិសុទ្ធិសមកាលវិភាវិនីបិ តព្ពិសុទ្ធិយាវ និប្ផន្នាតិ ទីបនត្ថមាហ “ឧបេក្ខានុព្រូហនា មជ្ឈេ”តិ។ **សម្បហំសនា**តិ វត្ថុធម្មាទីនំ អនតិវត្តនាទិសាធកស្ស ញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន បរិយោទបនា, សា បន យស្មា កត្តព្ពស្ស សព្ពកិច្ចស្ស និប្ផត្តិយាវ សិទ្ធា នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “សម្បហំសនា បរិយោសាន”ន្តិ។ តីណិបិ ចេតានិ កល្យាណានិ ឯកក្ខណេ លព្ភមានានិបិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នតាទិវសេន បវត្តន្តីតិ ទស្សនត្ថំ អាទិមជ្ឈបរិយោសានភាវេន វុត្តានិ, ន បន ឈានស្ស ឧប្បាទាទិក្ខណត្តយេ យថាក្កមំ លព្ភមានត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **មជ្ឈិមំ សមាធិនិមិត្តំ បដិបជ្ជតី**តិអាទីសុ មជ្ឈិមំ សមាធិនិមិត្តំ នាម សមប្បវត្តោ អប្បនាសមាធិយេវ។ សោ ហិ លីនុទ្ធច្ចសង្ខាតានំ ឧភិន្នំ អន្តានំ អនុបគមនេន មជ្ឈិមោ, សវិសេសំ ចិត្តស្ស ឯកត្តារម្មណេ ឋបនតោ សមាធិយេវ ឧបរិវិសេសានំ ការណភាវតោ “សមាធិនិមិត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ, តំ បដិបជ្ជតិ បដិលព្ភតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ បដិបន្នត្តា មជ្ឈិមេន សមាធិនិមិត្តេន តត្ថ ឯកត្តារម្មណេ អប្បនាគោចរេ បក្ខន្ទតិ ឧបតិដ្ឋតិ, ឯវំ វិសុទ្ធស្ស បន តស្ស ចិត្តស្ស បុន វិសោធេតព្ពាភាវតោ វិសោធនេ ព្យាបារំ អករោន្តោ បុគ្គលោ វិសុទ្ធំ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខតិ នាម។ សមថភាវូបគមនេន សមថបដិបន្នស្ស បុន សមាធានេ ព្យាបារំ អករោន្តោ សមថបដិបន្នំ អជ្ឈុបេក្ខតិ, សមថបដិបន្នភាវតោ ឯវមស្ស កិលេសសំសគ្គំ បហាយ ឯកត្តេន ឧបដ្ឋិតស្ស បុន ឯកត្តុបដ្ឋានេ ព្យាបារំ អករោន្តោ ឯកត្តុបដ្ឋានំ អជ្ឈុបេក្ខតិ នាម។

**តត្ថ ជាតាន**ន្តិអាទីសុ យេ បន តេ ឯវំ ឧបេក្ខានុព្រូហិតេ តស្មឹ ឈានចិត្តេ ជាតា សមាធិបញ្ញាសង្ខាតា យុគនទ្ធធម្មា, តេសំ អញ្ញមញ្ញំ អនតិវត្តនសភាវេន សម្បហំសនា វិសោធនា បរិយោទបនា ច, សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ កិលេសេហិ វិមុត្តត្តា វិមុត្តិរសេន ឯករសតាយ សម្បហំសនា ច, យញ្ចេតំ តទុបគំ តេសំ អនតិវត្តនឯករសភាវានំ អនុច្ឆវិកំ វីរិយំ, តស្ស តទុបគវីរិយស្ស វាហនដ្ឋេន បវត្តនដ្ឋេន សម្បហំសនា ច, តស្មឹ ខណេ យថាវុត្តធម្មានំ អាសេវនដ្ឋេន សម្បហំសនា ច, បរិយោទបនា ច បរិយោទបនកស្ស ញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិវសេនេវ ឥជ្ឈតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ឯវំ តិវិធត្តគតំ ចិត្ត**ន្តិអាទីនិ តស្សេវ ចិត្តស្ស ថោមនវចនានិ។ **វិតក្កសម្បន្ន**ន្តិ វិតក្កង្គេន សុន្ទរភាវមុបគតំ។ **ចិត្តស្ស អធិដ្ឋានសម្បន្ន**ន្តិ តស្មិញ្ញេវ អារម្មណេ ចិត្តស្ស និរន្តរប្បវត្តិសង្ខាតេន សមាធិនា សម្បន្នំ, ឥទំ ឈានង្គវសេន វុត្តំ។ **សមាធិសម្បន្ន**ន្តិ ឥទំ បន ឥន្ទ្រិយវសេនាតិ វេទិតព្ពំ។

**បដិកុដតី**តិ សង្កុចតិ។ **បដិវដ្ដតី**តិ បដិនិវដ្ដតិ។ **ន្ហារុទទ្ទុល**ន្តិ ន្ហារុខណ្ឌំ។ **បយុត្តវាច**ន្តិ បច្ចយបរិយេសនេ និយុត្តវាចំ។ **ទណ្ឌវាគុរាហី**តិ ទណ្ឌបដិពទ្ធាហិ ទីឃជាលសង្ខាតាហិ វាគុរាហិ។

**សមណកុត្តកោ**តិ កាសាយនិវាសនាទិសមណកិច្ចកោ។ **វគ្គុមុទា**តិ ឯត្ថ “វគ្គុមតា”តិ វត្តព្ពេ លោកិកា “មុទា”តិ វោហរិំសូតិ ទស្សេន្តោ អាហ “វគ្គុមតា”តិ។ “វគ្គូ”តិ មតា, សុទ្ធសម្មតាតិ អត្ថោ, តេនាហ “បុញ្ញសម្មតា”តិ។ សត្តានំ បាបុននេន សោធនេន សា បុញ្ញសម្មតា។

**១៦៣**. មារស្ស ធេយ្យំ ឋានំ, វត្ថុ វា និវាសោ មារធេយ្យំ, សោ អត្ថតោ តេភូមកធម្មា ឯវ, ឥធ បន បញ្ច កាមគុណា អធិប្បេតា, តំ **មារធេយ្យំ** ។ “អយំ សមណកុត្តកោ យថាសមុប្បន្នសំវេគមូលកេន សមណភាវូបគមនេន អតិក្កមិតុំ សក្ខិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា អវោច, ន បន “អរហត្តុប្បត្តិយា តីសុ ភវេសុ អប្បដិសន្ធិកតាយ តំ អតិក្កមិតុំ សក្ខិស្សតី”តិ មរណេនេវ សត្តានំ សំសារមោចនលទ្ធិកត្តា ទេវតាយ។ ន ហិ មតានំ កត្ថចិ បដិសន្ធិ គច្ឆតិ។ **ឥមិនា អត្តេន ឯវមេវ ភវិតព្ព**ន្តិ ឥមិនា បរេសំ ជីវិតា វោរោបនត្តេន ឯវមេវ សំសារមោចនសភាវេនេវ ភវិតព្ពំ។ “អត្តនាបិ អត្តានំ ជីវិតា វោរោបេន្តិ, អញ្ញមញ្ញម្បិ ជីវិតា វោរោបេន្តី”តិ (បារា. ១៦២) វុត្តត្តា **សព្ពានិបិ តានិ បញ្ចភិក្ខុសតានិ ជីវិតា វោរោបេសី**តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ តស្មា យេ អត្តនាបិ អត្តានំ អញ្ញមញ្ញញ្ច ជីវិតា វោរោបេសុំ, តេ បុថុជ្ជនភិក្ខូ ឋបេត្វា តទវសេសេ ច បុថុជ្ជនភិក្ខូ, សព្ពេ ច អរិយេ អយំ ជីវិតា វោរោបេសីតិ វេទិតព្ពំ។

**១៦៤**. **ឯកីភាវតោ**តិ បវិវេកតោ។ **ឧទ្ទេសំ បរិបុច្ឆំ គណ្ហន្តី**តិ អត្តនោ អត្តនោ អាចរិយានំ សន្តិកេ គណ្ហន្តិ, គហេត្វា ច អាចរិយេហិ សទ្ធឹ ភគវន្តំ ឧបដ្ឋហន្តិ។ តទា បន ឧទ្ទេសាទិទាយកា តន្នុភូតេហិ ភិក្ខូហិ

ភគវន្តំ ឧបគតា, តំ សន្ធាយ ភគវា បុច្ឆតិ។

## អានាបានស្សតិសមាធិកថាវណ្ណនា

**១៦៥**. ទសានុស្សតីសុ អន្តោគធាបិ អានាបានស្សតិ តទា ភិក្ខូនំ ពហូនំ សប្បាយតំ ទស្សេតុំ បុន គហិតា។ តថា ហិ តំ ភគវា តេសំ ទេសេសិ។ អាហារេ បដិក្កូលសញ្ញា អសុភកម្មដ្ឋានសទិសា, ចត្តារោ បន អារុប្បា អាទិកម្មិកានំ អននុរូបាតិ តេសំ ឥធ អគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ **អញ្ញំ បរិយាយ**ន្តិ អរហត្តាធិគមត្ថាយ អញ្ញំ ការណំ។ **អត្ថយោជនាក្កម**ន្តិ អត្ថញ្ច យោជនាក្កមញ្ច។ **អស្សាសវសេនា**តិ អស្សាសំ អារម្មណំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបដ្ឋានំ សតី**តិ អប្បមុស្សនតាយ តមេវ អស្សាសំ បស្សាសញ្ច ឧបគន្ត្វា ឋានំ, តថា តិដ្ឋនកធម្មោ សតិ នាមាតិ អត្ថោ។ ឥទានិ សតិវសេនេវ បុគ្គលំ និទ្ទិសិតុកាមេន **យោ អស្សសតី**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យោ អស្សសតិ, តស្ស សតិ អស្សាសំ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតីតិអាទិនា អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អកោសលសម្ភូតេ**តិ អវិជ្ជាសម្ភូតេ ។ **ខណេនេវា**តិ អត្តនោ បវត្តិក្ខណេនេវ។ អរិយមគ្គស្ស បាទកភូតោ អយំ សមាធិ អនុក្កមេន វឌ្ឍិត្វា អរិយមគ្គភាវំ ឧបគតោ វិយ ហោតីតិ អាហ “អរិយមគ្គវុឌ្ឍិប្បត្តោ”តិ។ **ឱបម្មនិទស្សន**ន្តិ ឯត្ថ ឧបមាវ ឱបម្មំ, តស្ស និទស្សនំ។

ពាហិរកា អានាបានស្សតី ឋានន្តា អាទិតោ ចតុប្បការមេវ ឋានន្តិ, ន សព្ពំ សោឡសប្បការន្តិ អាហ **សព្ពប្បការ**ឥច្ចាទិ។ **ឯវមស្សេតំ សេនាសន**ន្តិ ឯត្ថ **ឯវ**ន្តិ ភាវនាសតិយា យថាវុត្តនយេន អារម្មណេ ចិត្តស្ស និពន្ធនេ សតិយេវ, នាសតីតិ អត្ថោ, តេន មុដ្ឋស្សតិស្ស អរញ្ញវាសោ និរត្ថកោ អននុរូបោតិ ទស្សេតិ។ **អវសេស សត្តវិធសេនាសន**ន្តិ “បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ សុសានំ វនបត្ថំ អព្ភោកាសំ បលាលបុញ្ជ”ន្តិ (វិភ. ៥០៨) ឯវំ វុត្តំ។ **ឧតុត្តយានុកូលំ ធាតុចរិយានុកូល**ន្តិ គិម្ហានាទិឧតុត្តយស្ស សេម្ហាទិធាតុត្តយស្ស មោហាទិចរិយត្តយស្ស ច អនុកូលំ។ និសជ្ជាយ ទឡ្ហភាវំ បល្លង្កាភុជនេន, អស្សាសបស្សាសានំ បវត្តនសុខតំ ឧបរិមកាយស្ស ឧជុកំ ឋបនេន, អារម្មណបរិគ្គហូបាយំ បរិមុខំ សតិយា ឋបនេន **ឧបទិសន្តោ។ ន បណមន្តី**តិ ន ឱណមន្តិ។ **បរិគ្គហិតនិយ្យានំ សតិ**ន្តិ សព្ពថា គហិតំ សម្មោសបដិបក្ខតោ និគ្គមនសង្ខាតំ សតី កត្វា, បរមំ សតិនេបក្កំ ឧបដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។

**សតោវា**តិ សតិយា សមន្នាគតោ ឯវ។ **ពាត្តឹសាយ អាការេហី**តិ ចតូសុ ចតុក្កេសុ អាគតានិ ទីឃរស្សាទីនិ សោឡស បទានិ អស្សាសបស្សាសវសេន ទ្វិធា វិភជិត្វា វុត្តេហិ ទ្វត្តឹសាការេហិ។ **ទីឃំអស្សាសវសេនា**តិ ទីឃអស្សាសវសេន, វិភត្តិអលោបំ កត្វា និទ្ទេសោ, ទីឃន្តិ វា ភគវតា វុត្តអស្សាសវសេន។ **ចិត្តស្ស ឯកគ្គតំ អវិក្ខេប**ន្តិ វិក្ខេបបដិបក្ខភាវតោ “អវិក្ខេបោ”តិ លទ្ធនាមំ ចិត្តស្ស ឯកគ្គភាវំ **បជានតោ។ បដិនិស្សគ្គានុបស្សី អស្សាសវសេនា**តិ បដិនិស្សគ្គានុបស្សី ហុត្វា អស្សាសវសេន, “បដិនិស្សគ្គានុបស្សិអស្សាសនវសេនា”តិ វា បាឋោ, តស្ស បដិនិស្សគ្គានុបស្សិនោ អស្សាសវសេនាតិ អត្ថោ។ អា បឋមំ ពហិមុខំ សសនំ អស្សាសោ, តតោ អន្តោមុខំ បដិសសនំ បស្សាសោតិ អាហ **អស្សាសោតិ ពាហិនិក្ខមនវាតោ**តិអាទិ, **សុត្តន្តដ្ឋកថាសុ** បន អាកឌ្ឍនវសេន អន្តោ សសនំ អស្សាសោ, ពហិ បដិសសនំ បស្សាសោតិ កត្វា ឧប្បដិបាដិយា វុត្តំ។

**តត្ថា**តិ ពហិនិក្ខមនអន្តោបវិសនវាតេសុ, តស្ស ច បឋមំ អព្ភន្តរវាតោ និក្ខមតីតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ “**សព្ពេសម្បិ គព្ភសេយ្យកាន**ន្តិអាទិនា ទារកានំ បវត្តិក្កមេន អស្សាសោ ពហិនិក្ខមនវាតោតិ គហេតព្ពន្តិ ទីបេតី”តិ កេចិ វទន្តិ។ សុត្តនយោ ឯវ ចេត្ថ “អស្សាសាទិមជ្ឈបរិយោសានំ សតិយា អនុគច្ឆតោ អជ្ឈត្តំ វិក្ខេបគតេន ចិត្តេន កាយោបិ ចិត្តម្បិ សារទ្ធា ច ហោន្តិ ឥញ្ជិតា ច ផន្ទិតា ច បស្សាសាទិមជ្ឈបរិយោសានំ សតិយា អនុគច្ឆតោ ពហិទ្ធា វិក្ខេបគតេន ចិត្តេន កាយោបិ ចិត្តម្បិ សារទ្ធា ច ហោន្តិ ឥញ្ជិតា ច ផន្ទិតា ចា”តិ ឥមាយ បាឡិយា សមេតីតិ គហេតព្ពំ។ **អទ្ធានវសេនា**តិ កាលទ្ធានវសេន។ អយញ្ហិ អទ្ធាន-សទ្ទោ កាលស្ស ទេសស្ស ច វាចកោ។ តត្ថ **យថា ហី**តិអាទិនា ទេសទ្ធានំ ឧបមាវសេន ទស្សិតំ។ ឥទានិ តព្ពិសិដ្ឋកាលទ្ធានវសេន អស្សាសបស្សាសានំ ទីឃរស្សតំ ឧបមេយ្យវសេន វិភាវេតុំ **ឯវ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ចុណ្ណវិចុណ្ណា** អនេកកលាបភាវេន។ ឯត្ថ ច ហត្ថិអាទិសរីរេ សុនខាទិសរីរេ ច អស្សាសបស្សាសានំ ទេសទ្ធានវិសិដ្ឋកាលទ្ធានវសេនេវ ទីឃរស្សតា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា អត្តភាវសង្ខាតំ ទីឃំ អទ្ធានំ សណិកំ បូរេត្វាតិអាទិវចនតោ។ **តេស**ន្តិ សត្តានំ។ **តេ**តិ អស្សាសបស្សាសា។ **ឥត្តរមទ្ធាន**ន្តិ អប្បកំ កាលំ។ **នវហាការេហី**តិ ភាវនមនុយុញ្ជន្តស្ស បុព្ពេនាបរំ អលទ្ធវិសេសស្ស កេវលំ អទ្ធានវសេន អាទិតោ វុត្តា តយោ អាការា, តេ ច កស្សចិ អស្សាសោវ, កស្សចិ បស្សាសោវ, កស្សចិ តទុភយម្បិ ឧបដ្ឋាតីតិ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ វសេន វុត្តា, តថា ឆន្ទវសេន តយោ, តថា បាមោជ្ជវសេនាតិ ឥមេហិ នវហិ អាការេហិ។ **ឯកេនាការេនា**តិ ទីឃំ អស្សាសាទីសុ ឯកេនាការេន។

**អទ្ធានសង្ខាតេ**តិ ទីឃេ ឱកាសទ្ធានសង្ខាតេ អត្តភាវេ កាលទ្ធានេបិ វា, ឯវំ ឧបរិ **ឥត្តរសង្ខាតេ**តិ ឯត្ថាបិ។ **ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតី**តិ ភាវនាយ បុព្ពេនាបរំ វិសេសំ អាវហន្តិយា លទ្ធស្សាទត្តា តត្ថ សាតិសយោ

កត្ថកាមតាលក្ខណោ កុសលច្ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតិ។ **ឆន្ទវសេនា**តិ តថាបវត្តឆន្ទស្ស វសេន។ **បាមោជ្ជំ ឧប្បជ្ជតី**តិ អស្សាសបស្សាសានំ សុខុមតរភាវេ អារម្មណស្ស សន្តតរភាវាយ, កម្មដ្ឋានស្ស ច វីថិបដិបន្នតាយ ភាវនាចិត្តសហគតោ បមោទោ ខុទ្ទកាទិភេទា តរុណា បីតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **ចិត្តំ វិវត្តតី**តិ បដិភាគនិមិត្តេ ឧប្បន្នេ បកតិអស្សាសបស្សាសតោ ចិត្តំ និវត្តតិ។ **ឧបេក្ខា សណ្ឋាតី**តិ តស្មិំ បដិភាគនិមិត្តេ ឧបចារប្បនាភេទេ សមាធិម្ហិ ឧប្បន្នេ បុន ឈាននិព្ពត្តនត្ថំ ព្យាបារាភាវតោ អជ្ឈុបេក្ខនំ ហោតិ, សា បនាយំ ឧបេក្ខា តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាតិ វេទិតព្ពា។ **អនុបស្សនាញាណ**ន្តិ សមថវសេន និមិត្តស្ស អនុបស្សនា, វិបស្សនាវសេន អស្សាសបស្សាសមុខេន តន្និស្សយនាមរូបស្ស អនុបស្សនា ច ញាណំ។ **កាយោ ឧបដ្ឋាន**ន្តិ អស្សាសបស្សាសសង្ខាតោ កាយោ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតិ ឯត្ថ សតីតិ ឧបដ្ឋានំ, នោ សតិ, សតិ បន សរណដ្ឋេន ឧបតិដ្ឋនដ្ឋេន ច ឧបដ្ឋានញ្ចេវ សតិ ច។ **តេន វុច្ចតី**តិអាទីសុ យា អយំ យថាវុត្តអស្សាសបស្សាសកាយេ, តន្និស្សយភូតេ ករជកាយេ ច កាយស្សេវ អនុបស្សនា និច្ចាទិភាវំ វា ឥត្ថិបុរិសសត្តជីវាទិភាវំ វា អននុបស្សិត្វា អស្សាសបស្សាសកាយមត្តស្សេវ អនិច្ចាទិភាវស្ស ច អនុបស្សនា, តាយ កាយានុបស្សនាយ សតិសង្ខាតស្ស បដ្ឋានស្ស ភាវនា វឌ្ឍនា **កាយេ កាយានុបស្សនា សតិបដ្ឋានភាវនា**តិ អយំ សង្ខេបត្ថោ។

**ឥត្តរវសេនា**តិ បរិត្តកាលវសេន។ **តាទិសោ**តិ ទីឃោ រស្សោ ច។ **វណ្ណា**តិ ទីឃាទិអាការា។ **នាសិកគ្គេវ ភិក្ខុនោ**តិ នាសិកគ្គេ វា, **វា**-សទ្ទេន ឧត្តរោដ្ឋេ វាតិ អត្ថោ។ **តស្មា**តិ យស្មា “អាទិមជ្ឈបរិយោសានវសេន សព្ពំ អស្សាសបស្សាសកាយំ វិទិតំ បាកដំ ករិស្សាមី”តិ បុព្ពេ បវត្តអាភោគវសេន បច្ឆា តថា សមុប្បន្នេន ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន តំ អស្សាសបស្សាសកាយំ ឯវំ វិទិតំ បាកដំ ករោន្តោ អស្សសតិ ចេវ បស្សសតិ ច, តស្មា ឯវំភូតោ សព្ពកាយបដិសំវេទី អស្សសិស្សាមិ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ នាម, ន បន “អនាគតេ ឯវំ ករិស្សាមី”តិ ចិន្តនមត្តេន សោ ឯវំ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។ **តថាភូតស្សា**តិ អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ វិទិតំ ករោន្តស្ស។ **សំវរោ**តិ សតិ វីរិយម្បិ វា។ **ន អញ្ញំ កិញ្ចី**តិ សព្ពកាយំ វិទិតំ ករិស្សាមីតិអាទិកំ បុព្ពាភោគំ សន្ធាយ វទតិ។ **ញាណុប្បាទនាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កាយសង្ខារបស្សម្ភនបីតិបដិសំវេទនាទី សង្គណ្ហាតិ។ **កាយសង្ខារ**ន្តិ អស្សាសបស្សាសំ។ សោ ហិ ចិត្តសមុដ្ឋានោបិ សមានោ ករជកាយបដិពទ្ធវុត្តិតាយ តេន សង្ខរិយតីតិ កាយសង្ខារោតិ វុច្ចតិ។ **អបរិគ្គហិតកាលេ**តិ កម្មដ្ឋានស្ស អនារទ្ធកាលេ, តទារម្ភត្ថាយ កាយចិត្តានម្បិ អបរិគ្គហិតកាលេតិ អត្ថោ។ និសីទតិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧជុំ កាយំ បណិធាយាតិ ហិ ឥមិនា កាយបរិគ្គហោ, បរិមុខំ សតី ឧបដ្ឋបេត្វាតិ ឥមិនា ចិត្តបរិគ្គហោ វុត្តោ។ **អធិមត្ត**ន្តិ ពលវំ ឱឡារិកំ, លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ កាយសង្ខារោ ហិ អធិប្បេតោ។ អធិមត្តំ ហុត្វា បវត្តតីតិ កិរិយាវិសេសនំ វា ឯតំ។ **សព្ពេសំយេវា**តិ ឧភយេសម្បិ។

**មហាភូតបរិគ្គហេ សុខុមោ**តិ ចតុធាតុមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនាយា**តិ កលាបសម្មសនមាហ។ និព្ពិទានុបស្សនតោ បដ្ឋាយ ពលវវិបស្សនា, តតោ ឱរំ ទុព្ពលវិបស្សនា។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនា**តិ អបរិគ្គហិតកាលេតិអាទិនា សមថនយេ វុត្តនយេន។

**ចោទនាសោធនាហី**តិ អនុយោគបរិហារេហិ។ **កថ**ន្តិអាទិ បដិសម្ភិទាបាឡិ, តត្ថ កថំ សិក្ខតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ឥតិ កិរា**តិអាទិ ចោទកវចនំ។ **ឥតិ កិរា**តិ ឯវញ្ចេតិ អត្ថោ។ អស្សាសបស្សាសោ សព្ពថា អភាវំ ឧបនេតិ ចេតិ ចោទកស្ស អធិប្បាយោ។ **វាតូបលទ្ធិយា**តិ អស្សាសបស្សាសវាតស្ស អភាវេន តព្ពិសយាយ ឧបលទ្ធិយា ភាវនាចិត្តស្ស ឧប្បាទោ វឌ្ឍិ ច ន ហោតីតិ អត្ថោ។ **ន ច ន**ន្តិ ឯត្ថ **ន**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **បុន ឥតិ កិរា**តិអាទិ យថាវុត្តាយ ចោទនាយ វិស្សជ្ជនា, តត្ថ **ឥតិ កិរ សិក្ខតី**តិ មយា វុត្តាការេន យទិ សិក្ខតីតិ អត្ថោ។ **បភាវនា ហោតី**តិ យទិបិ ឱឡារិកា កាយសង្ខារា បដិប្បស្សម្ភន្តិ, សុខុមា បន អត្ថេវាតិ ភាវនាយបិ វឌ្ឍិ ហោតេវាតិ អធិប្បាយោ។ **កំសេ**តិ កំសភាជនេ។ **និមិត្ត**ន្តិ និមិត្តស្ស, តេសំ សទ្ទានំ បវត្តិអាការស្សាតិ អត្ថោ។ **សុខុមកា សទ្ទា**តិ អនុរវេ អាហ។ **សុខុមសទ្ទនិមិត្តារម្មណតាបី**តិ សុខុមោ សទ្ទោវ និមិត្តំ តទារម្មណតាយបិ។

**អាភិសមាចារិកសីល**ន្តិ ឯត្ថ អភិសមាចារោតិ ឧត្តមសមាចារោ, តទេវ អាភិសមាចារិកំ សីលំ, ខន្ធកវត្តបរិយាបន្នស្ស សីលស្សេតំ អធិវចនំ។ **អហំ សីលំ រក្ខាមី**តិ ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នំ សីលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អាវាសោ**តិ អាវាសបលិពោធោ។ **កុល**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **កម្ម**ន្តិ នវកម្មំ។ **ឥទ្ធី**តិ បោថុជ្ជនិកា ឥទ្ធិ, សា វិបស្សនាយ បលិពោធោ។ **សោ ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ**តិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៤១) វុត្តេន តស្ស តស្ស បលិពោធស្ស ឧបច្ឆេទប្បការេន ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ។ **យោគានុយោគោ**តិ យោគស្ស ភាវនាយ អនុយុញ្ជនំ។ **អដ្ឋតីសារម្មណេសូ**តិ អាលោកាកាសកសិណទ្វយំ វជ្ជេត្វា **បាឡិយំ** អាគតានំ អដ្ឋន្នំ កសិណានំ វសេន វុត្តំ, ចត្តាលីសញ្ចេវ បន កម្មដ្ឋានានិ។ **យថាវុត្តេនេវ នយេនា**តិ យោគានុយោគកម្មស្ស បទដ្ឋានត្តាតិ ឥមមត្ថំ អតិទិសតិ។ **ឥមិនាវ កម្មដ្ឋានេនា**តិ ឥមិនា អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានេន។ **មហាហត្ថិបថំ នីហរន្តោ វិយា**តិ កម្មដ្ឋានវីថិំ មហាហត្ថិមគ្គំ កត្វា ទស្សេន្តោ វិយ។

**វុត្តប្បការមាចរិយ**ន្តិ “ឥមិនាវ កម្មដ្ឋានេន ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តស្សា”តិអាទិនា ហេដ្ឋា វុត្តប្បការំ អាចរិយំ។ “បិយោ គរុ ភាវនីយោ”តិអាទិនា (អ. និ. ៧.៣៧; នេត្តិ. ១១៣; មិ. ប. ៦.១.១០) **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៤២) វុត្តប្បការមាចរិយន្តិបិ វទន្តិ។ **បញ្ចសន្ធិក**ន្តិ បញ្ចបព្ពំ, បញ្ចភាគន្តិ អត្ថោ។ **កម្មដ្ឋានស្ស ឧគ្គណ្ហន**ន្តិ កម្មដ្ឋានគន្ថស្ស ឧគ្គណ្ហនំ។ តទត្ថបរិបុច្ឆា **កម្មដ្ឋានស្ស បរិបុច្ឆា,** តត្ថ សំសយបរិបុច្ឆា វា។ **កម្មដ្ឋានស្ស ឧបដ្ឋាន**ន្តិ ឯវំ ភាវនមនុយុញ្ជន្តស្ស ឯវមិទ និមិត្តំ ឧបតិដ្ឋតីតិ ឧបធារណំ។ តថា **កម្មដ្ឋានប្បនា** ឯវំ ឈានមប្បេតីតិ។ **កម្មដ្ឋានស្ស លក្ខណ**ន្តិ គណនានុពន្ធនាផុសនានំ វសេន ភាវនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ឋបនាវសេន មត្ថកប្បត្តិ ឥធ ភាវនាតិ កម្មដ្ឋានសភាវស្ស សល្លក្ខណំ, តេនាហ “កម្មដ្ឋានសភាវូបធារណន្តិ វុត្តំ ហោតី”តិ។

**អដ្ឋារសសេនាសនទោសវិវជ្ជិត**ន្តិ មហត្តំ នវត្តំ ជិណ្ណត្តំ បន្ថនិស្សិតត្តំ សោណ្ឌិបណ្ណបុប្ផផលយុត្តតា បត្ថនីយតា នគរទារុខេត្តសន្និស្សិតតា វិសភាគានំ បុគ្គលានំ អត្ថិតា បដ្ដនសន្និស្សិតតា បច្ចន្តសន្និស្សិតតា រជ្ជសីមសន្និស្សិតតា អសប្បាយតា កល្យាណមិត្តានំ អលាភោតិ ឥមេហិ អដ្ឋារសហិ សេនាសនទោសេហិ វិវជ្ជិតំ។ **បញ្ចសេនាសនង្គសមន្នាគត**ន្តិ –

“ឥធ, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ នាតិទូរំ ហោតិ នាច្ចាសន្នំ គមនាគមនសម្បន្នំ ទិវា អប្បាកិណ្ណំ រត្តឹ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសំ អប្បឌំសមកសវាតាតបសរីសបសម្ផស្សំ, តស្មឹ ខោ បន សេនាសនេ វិហរន្តស្ស អប្បកសិរេន ឧប្បជ្ជន្តិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារា, តស្មឹ ខោ បន សេនាសនេ ថេរា ភិក្ខូ វិហរន្តិ …បេ… ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតី”តិ (អ. និ. ១០.១១) –

ឯវំ ភគវតា វុត្តេហិ បញ្ចហិ សេនាសនង្គេហិ សមន្នាគតំ, ឯត្ថ ច នាតិទូរតាទិ ឯកំ, ទិវា អប្បាកិណ្ណតាទិ ឯកំ, អប្បឌំសាទិតា ឯកំ, ចីវរាទិលាភោ ឯកំ, ថេរានំ ភិក្ខូនំ និវាសោ ឯកន្តិ ឯវំ បញ្ចង្គានិ វេទិតព្ពានិ។

**ឧបច្ឆិន្នខុទ្ទកបលិពោធេនា**តិ ទីឃានំ កេសាទីនំ ហរណេន បត្តចីវរាទីនំ បចនតុន្នករណរជនាទិករណេហិ ច ឧបច្ឆិន្នា ខុទ្ទកា បលិពោធា យេន, តេន។ **ភត្តសម្មទ**ន្តិ ភោជននិមិត្តំ បរិស្សមំ។ អាចរិយតោ ឧគ្គហោ **អាចរិយុគ្គហោ,** សព្ពោបិ កម្មដ្ឋានវិធិ, ន បុព្ពេ វុត្តឧគ្គហមត្តំ, តតោ។ **ឯកបទម្បី**តិ ឯកកោដ្ឋាសម្បិ។

**អនុវហនា**តិ អស្សាសបស្សាសានំ អនុគមនវសេន សតិយា និរន្តរំ អនុប្បវត្តនា។ យស្មា បន គណនាទិវសេន វិយ ផុសនាវសេន វិសុំ មនសិការោ នត្ថិ, ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេ ឯវ គណនាទិ កាតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ ឥធ ផុសនាគហណន្តិ ទីបេន្តោ “ផុសនាតិ ផុដ្ឋដ្ឋាន”ន្តិ អាហ។ ឋបនាតិ សមាធានំ, សមាធិប្បធានា បន អប្បនាតិ អាហ “ឋបនាតិ អប្បនា”តិ។ អនិច្ចតាទីនំ លក្ខណតោ **សល្លក្ខណា វិបស្សនា**។ បវត្តតោ និមិត្តតោ ច វិនិវដ្ដនតោ **វិនិវដ្ដនា មគ្គោ**។ កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិភាវតោ **បារិសុទ្ធិ ផលំ។ តេស**ន្តិ វិនិវដ្ដនាបារិសុទ្ធីនំ។ **ខណ្ឌ**ន្តិ “ឯកំ តីណិ បញ្ចា”តិ ឯកន្តរិកាទិភាវេន គណនាយ ខណ្ឌនំ។ អថ វា ខណ្ឌន្តិ អន្តរន្តរា កតិបយកាលំ អគណេត្វា បុន គណនវសេន អន្តរា ឱធិបរិច្ឆេទោ ន ទស្សេតព្ពោ។ តថា ខណ្ឌំ ទស្សេន្តស្ស ហិ “កម្មដ្ឋាននិទ្ទំ បវត្តតិ នុ ខោ មេ ចិត្តំ, នោ”តិ វីមំសុប្បត្តិយា វិក្ខេបោ ហោតិ, តេនាហ **សិខាប្បត្តំ នុ ខោ មេ**តិអាទិ, ឥទញ្ច ឯវំ ខណ្ឌំ ទស្សេត្វា ចិរតរំ គណនាយ មនសិករោន្តស្ស វសេន វុត្តំ។ សោ ហិ តថា លទ្ធំ អវិក្ខេបមត្តំ និស្សាយ ឯវំ មញ្ញេយ្យ។ **យោ ឧបដ្ឋាតិ, តំ គហេត្វា**តិ ឥទំ អស្សាសបស្សាសេសុ យស្ស ឯកោវ បឋមំ ឧបដ្ឋាតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ, យស្ស បន ឧភោបិ ឧបដ្ឋហន្តិ, តេន ឧភយម្បិ គហេត្វា គណិតព្ពំ។ យោ ឧបដ្ឋាតីតិ ឥមិនាវ ទ្វីសុ នាសាបុដវាតេសុ យោ បាកដោ ហោតិ, សោ គហេតព្ពោតិ អយម្បិ អត្ថោ ទីបិតោតិ គហេតព្ពំ។ បឋមំ ឯកេកស្មឹ ឧបដ្ឋិតេបិ ឧបលក្ខេត្វា គណន្តស្សេវ កមេន ឧភោបិ បាកដា ហោន្តីតិ អាហ “អស្សាសបស្សាសា បាកដា ហោន្តី”តិ។ ឯវំ សីឃំ សីឃំ គណេតព្ពមេវាតិ សម្ពន្ធោ។ ឯវំ សីឃគណនារម្ភស្ស ឱកាសំ ទស្សេតុំ **ឥមស្សាបិ បុរិមនយេន គណយតោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បុរិមនយេនា**តិ ទន្ធគណនាយ, **បាកដា ហុត្វា**តិ ឥមិនា ទន្ធគណនាយ អារទ្ធកាលេ ចិត្តស្ស អវិសទតាយ សុខុមស្សាសាទីនំ អបាកដតំ, បច្ឆា វិសទកាលេ បាកដតញ្ច តេសុ ច បាកដេសុ ទន្ធគណនំ បហាយ សីឃគណនា កាតព្ពាតិ ទស្សេតិ។ សីឃគណនាយ និប្បរិយាយតោ និរន្តរប្បវត្តិ អប្បនាវីថិយមេវ, ន កាមាវចរេ ភវង្គន្តរិកត្តាតិ អាហ “និរន្តរប្បវត្តំ វិយា”តិ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ សីឃគណនាយ។ អន្តោ បវិសន្តំ វាតំ មនសិករោន្តោ អន្តោ ចិត្តំ បវេសេតិ នាម។

**ឯត**ន្តិ ឯតំ អស្សាសបស្សាសជាតំ។ **អនុគមន**ន្តិ ផុដ្ឋដ្ឋានេ មនសិករណមេវ, ន អស្សាសបស្សាសានំ អនុវត្តនំ, តេនាហ – “តញ្ច ខោ ន អាទិមជ្ឈបរិយោសានានុគមនវសេនា”តិ។ **ផុសនាឋបនាវសេន វិសុំ**

**មនសិការោ នត្ថី**តិ ឥមិនា យថា គណនាយ ផុសនាយ ច មនសិករោតិ, ឯវំ អនុពន្ធនំ វិនា កេវលំ ឋបនាយ ច ផុសនាយ ច មនសិការោបិ នត្ថីតិ ទស្សេន្តេន គណនំ បដិសំហរិត្វា យាវ អប្បនា ឧប្បជ្ជតិ, តាវ អនុពន្ធនាយ ច ផុសនាយ ច មនសិករោតិ, អប្បនាយ បន ឧប្បន្នាយ អនុពន្ធនាយ ឋបនាយ ច មនសិករោតិ នាមាតិ ទីបិតំ ហោតិ, **អដ្ឋកថាយំ** បន អនុពន្ធនាយ វិនា ឋបនាយ មនសិការោ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ "អនុពន្ធនាយ ច ផុសនាយ ច ឋបនាយ ច មនសិករោតីតិ វុច្ចតី"តិ ឯត្តកមេវ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ ។ យា អច្ចន្តាយ ន មិនោតិ ន វិនិច្ឆនតិ, សា មានស្ស សមីបេតិ ឧបមានំ សិទ្ធសាទិសេន សាធ្យសាធនំ យថា គោ វិយ គវយោតិ។ **បង្គុឡោ**តិ បីឋសប្បី។ **ទោលា**តិ បេង្ខោលោ។ **កីឡតន្តិ** កីឡន្តានំ។ **ឧបនិពន្ធនត្ថម្ភមូលេ**តិ នាសិកគ្គំ មុខនិមិត្តញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ **អាទិតោ បភុតី**តិ ឧបមេយ្យត្ថទស្សនតោ បដ្ឋាយ។ **និមិត្តន្តិ** ឧបនិពន្ធននិមិត្តំ នាសិកគ្គំ, មុខនិមិត្តំ វា។ **អនារម្មណមេកចិត្តស្សា**តិ អស្សាសបស្សាសានំ ឯកក្ខណេ អប្បវត្តនតោ ឯកស្ស ចិត្តស្ស តយោបិ អារម្មណំ ន ហោន្តិ, និមិត្តេន សហ អស្សាសោ បស្សាសោ វាតិ ទ្វេយេវ ឯកក្ខណេ អារម្មណំ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **អជានតោ ច តយោ ធម្មេ**តិ និមិត្តំ អស្សាសោ បស្សាសោតិ ឥមេ តយោ ធម្មេ អារម្មណករណវសេន អវិន្ទន្តស្ស, **ច**-សទ្ទោ ព្យតិរេកោ, តេន ឯវញ្ច សតិ អយំ អនិដ្ឋប្បសង្គោតិ ព្យតិរេកំ ទស្សេតិ។ **ភាវនា**តិ អានាបានស្សតិភាវនា។

**កថំ ឥមេ...បេ.... វិសេសមធិគច្ឆតី**តិ ឥទំ បរិហារគាថាយ វុត្តមេវត្ថំ **កកចោបមាយ** (ម. និ. ១.២២២ អាទយោ) វិវរិតុំ បុច្ឆាឋបនំ។ តត្ថ កថំ-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ "កថមិមេ អវិទិតា...បេ.... កថំ វិសេសមធិគច្ឆតី"តិ។ **បធាន**ន្តិ ភាវនានិប្ផាទកំ វីរិយំ។ **បយោគ**ន្តិ នីវរណវិក្ខម្ភកំ ភាវនានុយោគំ។ **វិសេស**ន្តិ អរហត្តបរិយោសានវិសេសំ។ **បធាន**ន្តិ រុក្ខស្ស ឆេទនវីរិយំ។ **បយោគ**ន្តិ តស្សេវ ឆេទនកកិរិយំ។ កិញ្ចាបេត្ថ "វិសេសមធិគច្ឆតី"តិ ឧបមាយំ ន វុត្តំ, តថាបិ អត្ថតោ យោជេតព្ពមេវ។ **យថា រុក្ខោ**តិអាទិ ឧបមាសំសន្ទនំ។ **នាសិកគ្គេ វា មុខនិមិត្តេ វា**តិ ទីឃនាសិកោ នាសិកគ្គេ, ឥតរោ មុខំ និមិយតិ ឆាទិយតិ ឯតេនាតិ មុខនិមិត្តន្តិ លទ្ធនាមេ ឧត្តរោដ្ឋេ។

**ឥទំ បធាន**ន្តិ យេន វីរិយារម្ភេន កាយោបិ ចិត្តម្បិ ភាវនាកម្មស្ស អរហំ ឥធ បធានន្តិ ផលេន ហេតុំ ទស្សេតិ។ **ឧបក្កិលេសា**តិ នីវរណា។ **វិតក្កា**តិ កាមវិតក្កាទិមិច្ឆាវិតក្កា, នីវរណប្បហានេន វា បឋមជ្ឈានាធិគមំ ទស្សេត្វា វិតក្កូបសមាបទេសេន ទុតិយជ្ឈានាទីនមធិគមមាហ។ **អយំ បយោគោ**តិ អយំ ឈានាធិគមស្ស ហេតុភូតោ កម្មដ្ឋានានុយោគសង្ខាតោ បយោគោ។ **សំយោជនា បហីយន្តី**តិ ទសបិ សំយោជនានិ មគ្គបអបាដិយា សមុច្ឆេទវសេន បហីយន្តិ។ **ព្យន្តី ហោន្តី**តិ តថា សត្តបិ អនុសយា ភង្គមត្តស្សបិ អនវសេសតោ វិគតន្តា ហោន្តិ។ **អយំ វិសេសោ**តិ ឥមំ សមាធឹ និស្សាយ អនុក្កមេន លព្ភមានោ អយំ សំយោជនប្បហានាទិកោ ឥមស្ស សមាធិស្ស វិសេសោតិ អត្ថោ។ **ឯវំ ឥមេ តយោ ធម្មា**តិអាទិ និគមនវចនំ។ **បរិបុណ្ណា**តិ សោឡសន្នំ វត្ថូនំ បារិបូរិយា សព្ពសោ បុណ្ណា។ **អនុបុព្ព**ន្តិ អនុក្កមេន។ **បរិចិតា**តិ បរិចិណ្ណា។ **ឥមំ លោក**ន្តិ ខន្ធាទិលោកំ បញ្ញាបភាសេន បភាសេតិ។

**ឥធា**តិ ឥមស្មឹ ឋានេ។ **អស្សា**តិ ឧបមាភូតស្ស កកចស្ស។ អានយនេ បយោជនន្តិ យោជេតព្ពំ។ **និមិត្ត**ន្តិ បដិភាគនិមិត្តំ។ **អវសេសឈានង្គបដិមណ្ឌិតា**តិ វិតក្កាទិអវសេសឈានង្គបដិមណ្ឌិតាតិ វទន្តិ។ វិចារាទីហីតិ បន វត្តព្ពំ និប្បរិយាយេន វិតក្កស្ស អប្បនាភាវតោ។ សោ ហិ "អប្បនា ព្យប្បនា"តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ ឯវញ្ហិ សតិ អវសេស-សទ្ទោ ឧបបន្នោ ហោតិ, វិតក្កសម្បយោគតោ វា ឈានង្គេសុ បធានភូតោ សមាធិ អប្បនាតិ កត្វា "អវសេសឈានង្គបដិមណ្ឌិតា អប្បនាសង្ខាតា ឋបនា ច សម្បជ្ជតី"តិ វុត្តំ។ **កស្សចិ បន គណនាវសេនេវ មនសិការកាលតោ បភុតី**តិ ឯត្ថ "អនុក្កមតោ...បេ.... បត្តំ វិយ ហោតី"តិ ឧបរិ វក្ខមានោ គន្ថោ បុរាណបោត្ថកេសុ ទិស្សតិ, តស្មា អយំ បាឋោ ឯត្ថាបិ លិខិតព្ពោ, លេខកានំ បន ទោសេន គឡិតោតិ វេទិតព្ពោ។

**ឱឡារិកេ អស្សាសបស្សាសេ និរុទ្ធេ**តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តនយម្បិ វិចេតព្ពាការប្បត្តស្ស កាយសង្ខារស្ស វិចយនវិធឹ ទស្សេតុំ អានីតំ។ **ទេសតោ**តិ បុព្ពេ ផុសនវសេន គហិតដ្ឋានតោ។ **និមិត្តំ បដ្ឋបេតព្ព**ន្តិ បុព្ពេ គហិតាការនិមិត្តគ្គាហិកា សញ្ញា ផុសនដ្ឋានេ បដ្ឋបេតព្ពា។ **ឥមមេវ ហិ អត្ថវស**ន្តិ ឥមំ អនុបដ្ឋហន្តស្ស អារម្មណស្ស ឧបដ្ឋានវិធិសង្ខាតំ ការណំ បដិច្ច។ **ឥតោ**តិ អានាបានកម្មដ្ឋានតោ។ គរុកតា ច ភាវនាទុក្ករតាយាតិ អាហ "គរុកភាវន"ន្តិ។ **ចរិត្វា**តិ គោចរំ គហេត្វា។ **និមិត្ត**ន្តិ ឧគ្គហនិមិត្តំ, បដិភាគនិមិត្តំ វា។ ឧភយម្បិ ហិ ឥធ ឯកជ្ឈំ វុត្តំ។ តថា ហិ តូលបិចុអាទិឧបមត្តយំ ឧគ្គហេ យុជ្ជតិ, សេសំ ឧភយត្ថ។

**តារករូបំ វិយា**តិ តារកាយ សរូបំ វិយ។ **សញ្ញានានតាយា**តិ និមិត្តុបដ្ឋានតោ បុព្ពេ បវត្តសញ្ញានំ នានតាយ។ **សញ្ញជ**ន្តិ ភាវនាសញ្ញាយ បរិកប្បិតំ, ន ឧប្បាទិតំ អវិជ្ជមានត្តា, តេនាហ "នានតោ ឧបដ្ឋាតី"តិ។

**ឯវំ ហោតី**តិ ភាវនមនុយុត្តស្ស ឯវំ ឧបដ្ឋាតិ។ **ឯវ**ន្តិ ឯវំ សតិ, យថាវុត្តនយេន និមិត្តេ ឯវំ ចិត្តស្ស ឋបនេ សតីតិ អត្ថោ។ **តតោ បភុតី**តិ តតោ បដិភាគនិមិត្តុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ។ **និមិត្តេ**តិ បដិភាគនិមិត្តេ។ **ឋបយ**ន្តិ ឋបនាវសេន ចិត្តំ ឋបេន្តោ។ **នានាការ**ន្តិ “ចត្តារោ វណ្ណា”តិ ឯវំ វុត្តំ នានាការំ។ **វិភាវយ**ន្តិ វិភាវេន្តោ អន្តរធាបេន្តោ។ និមិត្តុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ ហិ តេ អាការា អមនសិករោតោ អន្តរហិតា វិយ ហោន្តិ។ **អស្សាសបស្សាសេ**តិ អស្សាសេ បស្សាសេ ច យោ នានាការោ, តំ វិភាវយំ អស្សាសបស្សាសសម្ភូតេ វា និមិត្តេ ចិត្តំ ឋបយំ សកំ ចិត្តំ និពន្ធតិ នាមាតិ យោជនា។ កេចិ បន វិភាវយន្តិ ឯតស្ស វិភាវេន្តោ វិទិតំ បាកដំ ករោន្តោតិ អត្ថំ វទន្តិ, តំ បុព្ពភាគវសេន យុជ្ជេយ្យ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – អស្សាសបស្សាសេ នានាការំ វិភាវេន្តោ បជានន្តោ តត្ថ យំ លទ្ធំ និមិត្តំ, តស្មឹ ចិត្តំ ឋបេន្តោ អនុក្កមេន សកំ ចិត្តំ និពន្ធតិ អប្បេតីតិ។

**កិលេសា**តិ អវសេសកិលេសា។ **សន្និសិន្នាយេវា**តិ អលទ្ធនីវរណសហាយា ឱលីនាយេវ។ **ឧបចារភូមិយ**ន្តិ ឧបចារាវត្ថាយំ។ **លក្ខណតោ**តិ វិក្ខម្ភនាទិសភាវតោ វា អនិច្ចាទិសភាវតោ វា។ **គោចរោ**តិ ភិក្ខាចារគាមោ។ យត្ថ ទុល្លភា សប្បាយភិក្ខា, សោ អសប្បាយោ, ឥតរោ សប្បាយោ។ **ភស្ស**ន្តិ ទសកថាវត្ថុនិស្សិតំ ភស្សំ, តំ សប្បាយំ, ឥតរមសប្បាយំ។ សេសេសុ អាវាសាទីសុ យត្ថ យត្ថ អសមាហិតំ ចិត្តំ សមាធិយតិ, តំ តំ សប្បាយំ, ឥតរមសប្បាយន្តិ គហេតព្ពំ។ យស្ស បន ឯវំ សត្តវិធំ អសប្បាយំ វជ្ជេត្វា សប្បាយមេវ សេវន្តស្សាបិ អប្បនា ន ហោតិ, តេន សម្បាទេតព្ពំ ទសវិធំ អប្បនាកោសល្លំ ទស្សេន្តោ **វត្ថុវិសទកិរិយា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វត្ថុវិសទកិរិយា** នាម កេសនខច្ឆេទនាទីហិ អជ្ឈត្តិកស្ស សរីរវត្ថុស្ស, ចីវរសេនាសនាទិធោវនបរិកម្មាទីហិ ពាហិរវត្ថុស្ស ច វិសទភាវករណំ។ ឯវញ្ហិ ញាណម្បិ វិសទកិច្ចនិប្ផត្តិករំ ហោតិ។ **ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា** នាម សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ សមភាវករណំ។ **និមិត្តកុសលតា** នាម ភាវនាយ លទ្ធនិមិត្តស្ស រក្ខណកោសល្លំ។ **យស្មឹ សមយេ ចិត្តំ និគ្គហេតព្ព**ន្តិអាទីសុ យស្មឹ សមយេ ចិត្តំ អច្ចារទ្ធតាទីហិ ការណេហិ ឧទ្ធតតាយ និគ្គហេតព្ពំ, តទា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ តយោ អភាវេត្វា បស្សទ្ធាទីនំ តិណ្ណំ ភាវនេន ចិត្តស្ស និគ្គណ្ហនា ហោតិ។ យទាស្ស ចិត្តំ អតិសិថិលវីរិយតាទីហិ លីនតាយ បគ្គហេតព្ពំ, តទា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ តយោ អភាវេត្វា ធម្មវិចយាទីនំ តិណ្ណំ ភាវនេន ចិត្តស្ស បគ្គណ្ហនំ ហោតិ។ យទាស្ស បញ្ញាបយោគមន្ទតាទីហិ និរស្សាទំ ចិត្តំ ហោតិ, តទា តស្ស ចិត្តស្ស អដ្ឋសំវេគវត្ថុបច្ចវេក្ខណាទិនា (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៤១៨) សម្បហំសនសង្ខាតា សំវេជនា ហោតិ។ យទា បនស្ស ឯវំ បដិបជ្ជនតោ អលីនំ អនុទ្ធតំ អនិរស្សាទំ អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថវីថិបដិបន្នញ្ច ចិត្តំ ហោតិ, តទា តស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្បហំសនេសុ អព្យាបារតាសមាបជ្ជនេន អជ្ឈុបេក្ខនា ហោតិ។

**តទធិមុត្តតា** នាម សមាធិអធិមុត្តតា, សមាធិនិន្នបោណបព្ភារតាតិ អត្ថោ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតិស្សំ កាយានុបស្សនាយំ។

**បារិសុទ្ធឹ បត្តុកាមោ**តិ ផលំ អធិគន្តុកាមោ សមាបជ្ជិតុកាមោ ច។ តត្ថ សល្លក្ខណាវិវដ្ដនាវសេន បឋមំ មគ្គានន្តរផលំ អធិគន្តុកាមោ។ តតោ បរំ សល្លក្ខណវសេន ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិតុកាមោបីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អាវជ្ជនសមាបជ្ជន...បេ.... វសិប្បត្ត**ន្តិ ឯត្ថ បដិលទ្ធឈានតោ វុដ្ឋាយ វិតក្កាទីសុ ឈានង្គេសុ ឯកេកំ អាវជ្ជយតោ ភវង្គំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា ឧប្បន្នាវជ្ជនានន្តរំ វិតក្កាទីសុ យថាវជ្ជិតឈានង្គារម្មណានិ កាមាវចរជវនានិ ភវង្គន្តរិតានិ យទា និរន្តរំ បវត្តន្តិ, អថស្ស **អាវជ្ជនវសី** សិទ្ធា ហោតិ។ តំ បន ឈានំ សមាបជ្ជិតុកាមតានន្តរំ សីឃំ សមាបជ្ជនសមត្ថតា **សមាបជ្ជនវសី** នាម។ អច្ឆរាមត្តំ វា ទសច្ឆរាមត្តំ វា ខណំ ឈានំ ឋបេតុំ សមត្ថតា **អធិដ្ឋានវសី** នាម។ តថេវ លហុំ ខណំ ឈានសមង្គី ហុត្វា ឈានតោ ភវង្គុប្បត្តិវសេន វុដ្ឋាតុំ សមត្ថតា **វុដ្ឋានវសី** នាម។ “ឯត្តកមេវ ខណំ សមាបជ្ជិស្សាមី”តិ, “ឯត្តកមេវ ខណំ ឈានសមង្គី ហុត្វា ឈានតោ វុដ្ឋហិស្សាមី”តិ ច បវត្តបុព្ពបរិកម្មភេទេនេត្ថ អធិដ្ឋានវុដ្ឋានវសិយោ ភិន្នា, ន សរូបភេទេន, យា “សមាបត្តិកុសលតា, វុដ្ឋានកុសលតា”តិ វុច្ចន្តិ។ **បច្ចវេក្ខណវសី** បន អាវជ្ជនវសិយា ឯវ វុត្តា។ បច្ចវេក្ខណវីថិយញ្ហិ សីឃំ អាវជ្ជនុប្បត្តិយា អាវជ្ជនវសី តទនន្តរានំ ជវនានំ សមុប្បត្តិយា បច្ចវេក្ខណវសីតិ អាវជ្ជនវសីសិទ្ធិយាវ បច្ចវេក្ខណវសី សិទ្ធា ឯវ ហោតីតិ វេទិតព្ពា។ **ឈានង្គានិ បរិគ្គហេត្វា**តិ ឈានចិត្តសម្បយុត្តានិ ឈានង្គានិ លក្ខណាទិវសេន បរិគ្គហេត្វា។ **តេសញ្ច និស្សយ**ន្តិ តេសំ វត្ថុនិស្សយានំ ភូតានំ និស្សយំ។ ឥទញ្ច ករជកាយស្ស វត្ថុទសកស្ស ភូតនិស្សយត្តា សុត្តន្តនយេន វុត្តំ, ន បដ្ឋាននយេន។ ន ហិ កលាបន្តរគតានិ ភូតានិ កលាបន្តរគតានំ ភូតានំ និស្សយបច្ចយា ហោន្តិ, សុត្តន្តនយេន បន ឧបនិស្សយបច្ចយោតិ វេទិតព្ពានិ។ បដ្ឋានេ ហិ អសង្គហិតា សព្ពេ បច្ចយា សុត្តន្តិកនយេន ឧបនិស្សយបច្ចយេ សង្គយ្ហន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **តំនិស្សិតរូបានី**តិ ឧបាទារូបានិ។ **យថាបរិគ្គហិតរូបវត្ថុទ្វារារម្មណំ វា**តិ ឯត្ថ យថាបរិគ្គហិតកេសាទិរូបារម្មណំ តតោ បុព្ពេ វុត្តនយវត្ថារម្មណញ្ច តន្និស្សយករជកាយបអគ្គហមុខេន ឧបដ្ឋិតចក្ខាទិទ្វារញ្ច សសម្បយុត្តធម្មវិញ្ញាណំ វាតិ យោជេតព្ពំ។ **កម្មារគគ្គរី**តិ កម្មារានំ អគ្គិធមនភស្តា។ **តជ្ជ**ន្តិ តទនុរូបំ។ **តស្សា**តិ នាមរូបស្ស។ **តំ ទិស្វា**តិ អវិជ្ជាតណ្ហាទិបច្ចយំ ទិស្វា។ **កង្ខំ វិតរតី**តិ អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានន្តិអាទិនយប្បវត្តំ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) សោឡសវត្ថុកំ វិចិកិច្ឆំ អតិក្កមតិ។ **កលាបសម្មសនវសេនា**តិ យំ កិញ្ចិ រូបំ

អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នន្តិអាទិនា (ម. និ. ១.៣៦១; ៣.៨៦, ៨៩; អ. និ. ៤.១៨១) បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អតីតាទិកោដ្ឋាសំ ឯកេកកលាបតោ គហេត្វា អនិច្ចាទិវសេន សម្មសនំ កលាបសម្មសនំ, តស្ស វសេន។ **បុព្ពភាគេ**តិ បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិបរិយាបន្នាយ ឧទយព្ពយានុបស្សនាយ បុព្ពភាគេ។ **ឱភាសាទយោ**តិ ឱភាសោ ញាណំ បីតិ បស្សទ្ធិ សុខំ អធិមោក្ខោ បគ្គហោ ឧបេក្ខា ឧបដ្ឋានំ និកន្តិ ច។ តត្ថ **អធិមោក្ខោ**តិ សទ្ធា។ **ឧបដ្ឋាន**ន្តិ សតិ។ **ឧបេក្ខា**តិ តត្រមជ្ឈត្តតា។ ឯត្ថ ច ឱភាសាទយោ នវ និកន្តិសង្ខាតតណ្ហុបក្កិលេសវត្ថុតាយ ឧបក្កិលេសា វុត្តា , និកន្តិ បន ឧបក្កិលេសតាយ តព្ពត្ថុតាយ ច។ **និព្ពិន្ទន្តោ** អាទីនវានុបស្សនាបុព្ពង្គមាយ និព្ពិទានុបស្សនាយ និព្ពិន្ទន្តោ។ មុញ្ចិតុកម្យតាបដិសង្ខានុបស្សនាសង្ខារុបេក្ខានុលោមញាណានំ ចិណ្ណបរិយន្តេ ឧប្បន្នគោត្រភុញាណានន្តរំ ឧប្បន្នេន មគ្គញាណេន សព្ពសង្ខារេសុ **វិរជ្ជន្តោ វិមុច្ចន្តោ**។ ផលក្ខណេ ហិ វិមុត្តោ នាម វុច្ចតិ, មគ្គក្ខណេ វិមុច្ចន្តោតិ។ **ឯកូនវីសតិភេទស្សា**តិ ចតុន្នំ មគ្គវីថីនំ អនន្តរំ បច្ចេកំ ឧប្បជ្ជន្តស្ស មគ្គផលនិព្ពានបហីនាវសិដ្ឋកិលេសានំ បញ្ចន្នំ បច្ចវេក្ខិតព្ពានំ វសេន ឯកូនវីសតិភេទស្ស។ អរហតោ ហិ អវសិដ្ឋកិលេសាភាវេន ឯកូនវីសតិតា។ **អស្សា**តិ អានាបានកម្មដ្ឋានិកស្ស។

**សប្បីតិកេ ទ្វេ ឈានេ**តិ បីតិសហគតានិ ចតុក្កនយេ ទ្វេ បឋមទុតិយជ្ឈានានិ។ **តស្សា**តិ តេន យោគិនា។ **សមាបត្តិក្ខណេ**តិ សមាបន្នក្ខណេ។ **អារម្មណតោ**តិ បដិភាគារម្មណគ្គហណមុខេន **បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ, អារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តា**។ អារម្មណេ ហិ វិទិតេ តព្ពិសយា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា សយំ អត្តនោ បដិសំវិទិតា នាម ហោតិ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច បច្ឆា គហណេ សន្ទេហាភាវតោ។ **វិបស្សនាក្ខណេ**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ វិសយតោ ទស្សនក្ខណេ។ ឯវំ បីតី អនិច្ចាទិវសេន គហណមេវ **អសម្មោហតោ** បីតិបដិសំវេទនំ នាម។

**ទីឃំ អស្សាសវសេនា**តិ ទីឃស្ស អស្សាសស្ស អារម្មណភូតស្ស វសេន, បជានតោ សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ចិត្តស្ស ឯកគ្គតំ អវិក្ខេបំ បជានតោ**តិ ឈានបរិយាបន្នំ អវិក្ខេបាបន្នំ នាម ចិត្តស្សេកគ្គតំ តំសម្បយុត្តាយ បញ្ញាយ បជានតោ។ យថេវ ហិ អារម្មណមុខេន បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ, ឯវំ តំសម្បយុត្តធម្មាបិ បដិសំវិទិតា ឯវ ហោន្តីតិ។ **សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតី**តិ ទីឃំ អស្សាសវសេន ឈានសម្បយុត្តា សតិ តស្ស អារម្មណេ ឧបដ្ឋិតា តទារម្មណជ្ឈានេបិ ឧបដ្ឋិតា នាម ហោតីតិ។ **ទីឃំ បស្សាសវសេនា**តិអាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ ទស្សិតំ បីតិបដិសំវេទនំ អារម្មណតោ អសម្មោហតោ ច វិភាគតោ ទស្សេតុំ **អាវជ្ជតោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អាវជ្ជតោ**តិ ឈានំ អាវជ្ជន្តស្ស។ **សា បីតី**តិ សា ឈានបរិយាបន្នា បីតិ។ **ជានតោ**តិ សមាបន្នក្ខណេ អារម្មណមុខេន ជានតោ, តស្ស សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **បស្សតោ**តិ ទស្សនភូតេន ញាណេន ឈានតោ វុដ្ឋាយ បស្សន្តស្ស។ **បច្ចវេក្ខតោ**តិ ឈានំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស។ **ចិត្តំ អធិដ្ឋហតោ**តិ "ឯត្តកំ វេលំ ឈានសមង្គី ភវិស្សាមី"តិ ឈានចិត្តំ អធិដ្ឋហន្តស្ស។ ឯវំ បញ្ចន្នំ វសិភាវានំ វសេន ឈានស្ស បជាននមុខេន អារម្មណតោ បីតិយា បដិសំវេទនា ទស្សិតា។ **អធិមុច្ចតោ**តិ សទ្ទហន្តស្ស, សមថវិបស្សនាវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ **វីរិយំ បគ្គណ្ហតោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិ វិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ ជានិតព្ពំ ចតុសច្ចំ វិបស្សនាបញ្ញាបុព្ពង្គមាយ មគ្គបញ្ញាយ អភិជានតោតិអាទិ យោជនា។ ឯវំ **បរិញ្ញេយ្យ**ន្តិអាទីសុបិ បរិជានតោតិអាទិនា យោជនា វេទិតព្ពា។ តត្ថ **បរិញ្ញេយ្យ**ន្តិ ទុក្ខសច្ចំ។ **អវសេសបទានី**តិ សុខបដិសំវេទី ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទីតិ បទានិ។

**វេទនាទយោ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សញ្ញា គហិតា, តេនាហ "ទ្វេ ខន្ធា"តិ។ **វិបស្សនាភូមិទស្សនត្ថ**ន្តិ កាយិកសុខាទិសីសេន បកិណ្ណកសង្ខារទស្សនតោ វុត្តំ សមថេ កាយិកសុខាភាវតោ។ **សោ**តិ បស្សម្ភនបរិយាយេន វុត្តោ និរោធោ។ **វុត្តនយេនា**តិ ឥមស្ស ហិ ភិក្ខុនោ បុព្ពេ អបរិគ្គហិតកាលេតិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ២.១៦៥) កាយសង្ខារេ វុត្តនយេន។ **បីតិសីសេន វេទនា វុត្តា**តិ បីតិអបទេសេន វេទនា វុត្តា, សុខគ្គហណតោ វេទនានុបស្សនាបសង្គតោតិ អធិប្បាយោ។ **ទ្វីសុ ចិត្តសង្ខារបទេសូ**តិ "ចិត្តសង្ខារបដិសំវេទី បស្សម្ភយំ ចិត្តសង្ខារ"ន្តិ ឥមេសុ ទ្វីសុ កោដ្ឋាសេសុ។ **សញ្ញាសម្បយុត្តា វេទនា**តិ វេទនានុបស្សនាភាវតោ វុត្តំ។ **ចិត្តបដិសំវេទិតា វេទិតព្ពា**តិ អារម្មណតោ អសម្មោហតោតិអាទិនា វុត្តនយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ចិត្ត**ន្តិ ឈានសម្បយុត្តំ វិបស្សនាសម្បយុត្តញ្ច ចិត្តំ។ **អាមោទេតី**តិ សម្បយុត្តាយ បីតិយា ឈានវិសយាយ មោទេតិ។ **វិបស្សនាក្ខណេ**តិអាទិនា វុត្តភង្គានុបស្សនក្ខណេ។

អានាបានស្សតិសមាធិកថាវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**១៦៧**. យទិបិ អរិយា នេវ អត្តនាវ អត្តានំ អញ្ញមញ្ញំ វា ជីវិតា វោរោបេន្តិ, នាបិ បរេហិ សមាទបេន្តិ, តថាបិ យថាវុត្តេហិ តីហិ បការេហិ មតានំ បុថុជ្ជនានំ អន្តរេ មិគលណ្ឌិកេន មារិតានំ អរិយបុគ្គលានម្បិ

អត្ថិតាយ “អរិយបុគ្គលមិស្សកត្តា”តិ វុត្តំ។ អថ វា បុថុជ្ជនកាលេ អត្តនាវ អត្តានំ ឃាតេត្វា មរណសមយេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរិយមគ្គំ បដិលភិត្វា មតានម្បិ សង្គហោ ឯវំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

## បទភាជនីយវណ្ណនា

**១៧២. ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វា**តិ ជានិត្វា សញ្ចានិត្វាតិអាទិនា ព្យញ្ជនានុរូបំ អវុត្តត្តា វុត្តំ។ **បាណោតិ ជានន្តោ**តិ ឥទំ មនុស្សោតិ អជានិត្វាបិ កេវលំ សត្តសញ្ញាយ ឯវ បារាជិកភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **វធកចេតនាវសេន ចេតេត្វា**តិ “ឥមំ មារេមី”តិ វធកចេតនាយ ចិន្តេត្វា។ **បកប្បេត្វា**តិ “វធាមិ ន”ន្តិ ឯវំ ចិត្តេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **អភិវិតរិត្វា**តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា, តេនាហ “និរាសង្កចិត្តំ បេសេត្វា”តិ។ **សិខាប្បត្តោ អត្ថោ**តិ សញ្ចិច្ចាតិ បុព្ពកាលកិរិយាវសេន វុត្តស្សាបិ វីតិក្កមភូតស្ស អបរកាលកិរិយាយុត្តទស្សនេន កោដិប្បត្តោ អត្ថោ។ **ជាតិឧណ្ណា** នាម តទហុជាតកឯឡកស្ស លោមំ។ **ឯវំ វណ្ណប្បដិភាគ**ន្តិ ឯវំ វណ្ណសណ្ឋានំ។ **តតោ វា ឧទ្ធ**ន្តិ ទុតិយសត្តាហាទីសុ អព្ពុទាទិភាវប្បត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បរិហីនវេគស្ស សន្តានស្ស បច្ចយោ ហោតី**តិ សហការីបច្ចយោ ហោតិ, ន ជនកោ។ កម្មមេវ ហិ ខណេ ខណេ ឧប្បជ្ជមានានំ កម្មជរូបានំ ជនកបច្ចយោ, តញ្ច បវត្តិយំ បុព្ពេ ឧប្បជ្ជិត្វា ឋិតំ អនុបហតំ ចតុសន្តតិរូបំ សហការីបច្ចយំ លភិត្វាវ កាតុំ សក្កោតិ, ន អញ្ញថា, យេន កេនចិ វិរោធិបច្ចយេន និរុទ្ធចក្ខាទិប្បសាទានំ បុគ្គលានំ វិជ្ជមានម្បិ កម្មំ ចក្ខាទិកំ ជនេតុំ ន សក្កោតីតិ សិទ្ធមេវ ហោតិ។

**អតិបាតេន្តោ**តិ អតិបាតេន្តោ វិនាសេន្តោ។ **វុត្តបការមេវា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយាតិបាតនវិធានំ វុត្តប្បការមេវ។ សរសេនេវ បតនសភាវស្ស សណិកំ បតិតុំ អទត្វា អតីវ បាតនំ សីឃបាតនំ អតិបាតោ, បាណស្ស អតិបាតោ បាណាតិបាតោ។ **អាថព្ពណិកា**តិ អថព្ពណវេទិនោ។ **អថព្ពណ**ន្តិ អថព្ពណវេទវិហិតំ។ **មន្តំ បយោជេន្តី**តិ អលោណភោជនទព្ពសយនសុសានគមនាទីហិ បយោគេហិ មន្តំ បរិវត្តេន្តិ, តេន យថិច្ឆិតបាណវធាទិផលំ ឧបបជ្ជតិ, តស្មា តំ កាយវចីកម្មេសុ បវិដ្ឋំ។ **ឦតិ**ន្តិ បីឡំ។ **ឧបទ្ទវ**ន្តិ តតោ អធិកតរំ បីឡំ។ **បជ្ជរក**ន្តិ វិសមជ្ជរំ។ **សូចិក**ន្តិ សូចីហិ វិយ វិជ្ឈមានំ សូលំ។ **វិសូចិក**ន្តិ សសូលំ អាមាតិសារំ។ **បក្ខន្ទិយ**ន្តិ រត្តាតិសារំ។ **វិជ្ជំ បរិវត្តេត្វា**តិ គន្ធារវិជ្ជាទិកំ អត្តនោ វិជ្ជំ កតូបចារំ មន្តបឋនក្កមេន បរិជប្បិត្វា។ **តេហី**តិ តេហិ វត្ថូហិ។ **បយោជន**ន្តិ បវត្តនំ។ **អហោ វតាយ**ន្តិ អយំ តំ កុច្ឆិគតំ។ **គព្ភ**ន្តិ ឥទំ កុច្ឆិគតំ គព្ភំ។ **កុលុម្ពស្សា**តិ គព្ភស្ស, កុលស្សេវ វា, កុដុម្ពស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភាវនាមយិទ្ធិយា**តិ អធិដ្ឋានិទ្ធី សន្ធាយ វុត្តំ។ **តំ តេសំ ឥច្ឆាមត្ត**ន្តិ សុត្តត្ថតោ ន សមេតីតិ អធិប្បាយោ។ អថព្ពណិទ្ធិវសេនេវ ហិ សុត្តេ “ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ”តិ វុត្តំ, ន ភាវនាមយិទ្ធិវសេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**ឥតរថា**តិ បរិយេសេយ្យាតិ បទស្ស គវេសនមត្តមេវ យថារុតវសេន អត្ថោ សិយា, តទា បរិយិដ្ឋមត្តេន បរិយេសិត្វា សត្ថាទីនំ លទ្ធមត្តេនាតិ អត្ថោ។ សសន្តិ ហីសន្តិ ឯតេនាតិ សត្ថន្តិ វធោបករណស្ស បាសាណរជ្ជុអាទិនោ សព្ពស្សាបិ នាមន្តិ អាហ **លគុឡា**តិអាទិ។ **លគុឡ**ន្តិ មុគ្គរស្សេតំ អធិវចនំ។ **សត្ថសង្គហោ**តិ មាតិកាយំ **សត្ថហារក**ន្តិ ឯត្ថ វុត្តសត្ថសង្គហោ។ **បរតោ វុត្តនយត្តា**តិ បរតោ និគមនវសេន វុត្តស្ស ទុតិយបទស្ស បទភាជនេ វុត្តនយត្តា។ **ចិត្តសទ្ទស្ស អត្ថទីបនត្ថំ វុត្តោ**តិ ចិត្ត-សទ្ទស្ស វិចិត្តាទិអនេកត្ថវិសយត្តា ឥតរេហិ និវត្តេត្វា វិញ្ញាណត្ថំ និយមេតុំ វុត្តោ។

**១៧៤. កម្មុនា ពជ្ឈតី**តិ បាណាតិបាតកម្មុនា ពជ្ឈតិ, តំ កម្មមស្ស សិទ្ធន្តិ អត្ថោ។ **ឧភយថាបី**តិ ឧទ្ទិសកានុទ្ទិសកវសេន។ **បច្ឆា វា តេន រោគេនា**តិ ឯតេន អនាគតម្បិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារព្ភ បាណាតិបាតស្ស បវត្តិំ ទស្សេតិ។ ឯវញ្ច “យទា សក្កោតិ, តទា តំ ជីវិតា វោរោបេហី”តិ អាណត្តិយា ចិរេន សមិទ្ធិយម្បិ អាណត្តិក្ខណេយេវ បាណាតិបាតោ។ ឱបាតខណនាទិថាវរបយោគេសុ បយោគករណតោ បច្ឆា គហិតបដិសន្ធិកស្សាបិ សត្តស្ស មរណេ បាណាតិបាតោ ច អនាគតារម្មណោ ឧបបន្នោ ហោតិ។ យំ បន **សិក្ខាបទវិភង្គេ** “បញ្ច សិក្ខាបទានិ បច្ចុប្បន្នារម្មណានេវា”តិ វុត្តំ, តំ បាណាតិបាតាទិតោ វិរតី សន្ធាយ វុត្តំ, ន បាណាតិបាតាទិន្តិ គហេតព្ពំ។ **អញ្ញចិត្តេនា**តិ អមារេតុកាមតាចិត្តេន។ **ទុតិយប្បហារេន មរតី**តិ បឋមប្បហារំ វិនា ទុតិយេនេវ មរតីតិ អត្ថោ។ **បឋមប្បហារេនេវា**តិ បឋមប្បហារសមុដ្ឋាបកចេតនាក្ខណេយេវាតិ អត្ថោ។ កិញ្ចាបិ បឋមប្បហារោ សយមេវ ន សក្កោតិ មារេតុំ, ទុតិយំ បន លភិត្វា សក្កោន្តោ ជីវិតវិនាសហេតុ ហោតិ, តស្មា បឋមប្បហារំ វិនា មរណស្ស អសិទ្ធត្តា “បយោគោ តេន ច មរណ”ន្តិ ឥមិនា សំសន្ទនតោ បឋមប្បហារេនេវ កម្មពទ្ធោ យុត្តោ, ន ទុតិយេន តស្ស អញ្ញចិត្តេន ទិន្នត្តា។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ អញ្ញេន បុគ្គលេន ទុតិយប្បហារទានាទីសុ វិយ។ យទិ បន ទុតិយប្បហារទាយកស្សាបិ បុគ្គលស្ស វធកចេតនា អត្ថិ, តស្សាបិ អត្តនោ បយោគេនាបិ មតត្តា បយោគក្ខណេ បាណាតិបាតោតិ វេទិតព្ពំ។

**កម្មាបត្តិព្យត្តិភាវត្ថ**ន្តិ អានន្តរិយាទិកម្មវិភាគស្ស បារាជិកាទិអាបត្តិវិភាគស្ស ច បាកដភាវត្ថំ។ “ឯឡកំ មារេមី”តិ វិបរីតគ្គហណេបិ “ឥម”ន្តិ យថានិបន្នស្សេវ បរមត្ថតោ គហិតត្តា យថាវត្ថុកំ កម្មពទ្ធោ ហោតិយេវាតិ អាហ **ឥមំ វត្ថុ**ន្តិអាទិ។ **ឃាតកោ ច ហោតី**តិ បាណាតិបាតកម្មេន ពទ្ធោតិ អត្ថោ។ មាតាទិគុណមហន្តេ អារព្ភ បវត្តវធកចេតនាយ មហាសាវជ្ជតាយ វុត្តំ “ឥធ បន ចេតនា ទារុណា ហោតី”តិ។

**លោហិតក**ន្តិ លោហិតមក្ខិតំ។ **កម្មំ ករោន្តេ**តិ យុទ្ធកម្មំ ករោន្តេ។ **យថាធិប្បាយំ គតេ**តិ យោធំ វិជ្ឈិត្វា បិតរិ វិទ្ធេ, យោធំ បន អវិជ្ឈិត្វា កេវលំ បិតរិ វិទ្ធេបិ វិសង្កេតោ នត្ថិយេវ បិតរិបិ វធកចិត្តស្ស អត្ថិតាយ, កេវលំ យោធេ វិទ្ធេបិ ឯសេវ នយោ។ **អានន្តរិយំ បន នត្ថី**តិ បិតុវិសយំ បាណាតិបាតកម្មំ នត្ថីតិ អត្ថោ។

**ឯវំ វិជ្ឈា**តិ ឯវំ បាទេហិ ភូមិយំ ឋត្វា ឯវំ ធនុំ គហេត្វា អាកឌ្ឍិត្វាតិអាទិនា វិជ្ឈនប្បការសិក្ខាបនមុខេន អាណាបេតីតិ អត្ថោ។ **ឯវំ បហរា**តិ ទណ្ឌំ អសឹ គហេត្វា ឯវំ បហរ។ **ឯវំ ឃាតេហី**តិ ឯវំ កម្មការណំ កត្វា មារេហិ។ **តត្ថកា ឧភិន្នំ បាណាតិបាតា**តិ អនុទ្ទិសិត្វា យេសំ កេសញ្ចិ មារណត្ថាយ ឧភោហិ បយោគស្ស កតត្តា វុត្តំ។ សចេ ហិ អាណាបកោ “ឯវំ វិទ្ធេ អសុកោ ឯវំ មរតី”តិ សញ្ញាយ “ឯវំ វិជ្ឈា”តិ អាណាបេតិ, និយមិតស្សេវ មរណេ អាណាបកស្ស កម្មពទ្ធោតិ វទន្តិ។ សចេ អាណត្តោ “អសុក”ន្តិ និយមេត្វា ឧទ្ទិស្ស សរំ ខិបតិ, អាណាបកោ អនិយមេត្វា អាណាបេតិ, អាណាបកស្ស យេសំ កេសញ្ចិ មរណេបិ កម្មពទ្ធោ, អាណត្តស្ស បន និយមិតមរណេយេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **មជ្ឈេ**តិ ហត្ថិនោ បិដ្ឋិនោ មជ្ឈេ។ **ឯតេនា**តិ អធិដ្ឋហិត្វា អាណាបេតីតិអាទិបាឡិវចនេន។ **តត្ថា**តិ អាណត្តិកបយោគេ។

កិញ្ចាបិ កិរិយាវិសេសោ អដ្ឋកថាសុ អនាគតោ, **បាឡិយំ** បន “ឯវំ វិជ្ឈ, ឯវំ បហរ, ឯវំ ឃាតេហី”តិ (បារា. ១៧៤) កិរិយាវិសេសស្ស បរាមដ្ឋត្តា អាចរិយបរម្បរា អាគតំ កិរិយាវិសេសម្បិ បាឡិសំសន្ទនតោ គហេត្វា ទស្សេន្តោ **អបរោ នយោ**តិអាទិមាហ។ **វិជ្ឈន**ន្តិ ឧសុសត្តិអាទីហិ វិជ្ឈនំ។ **ឆេទន**ន្តិ អសិអាទីហិ ហត្ថបាទាទិច្ឆេទនំ។ **ភេទន**ន្តិ មុគ្គរាទីហិ សីសាទិភេទនំ ទ្វិធាករណំ។ **សង្ខមុណ្ឌក**ន្តិ សីសកដាហេ ចម្មំ សហ កេសេហិ ឧប្បាដេត្វា ថូលសក្ខរាហិ សីសកដាហំ ឃំសិត្វា សង្ខវណ្ណករណវសេន សង្ខមុណ្ឌកម្មករណំ។ **ឯវមាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ពិឡង្គថាលិកាទី សង្គណ្ហាតិ។ ឧរេ បហរិត្វា បិដ្ឋិយំ បហរិត្វា គីវាយំ បហរិត្វាតិអាទិនា សរីរាវយវប្បទេសេសុ បហរណវិជ្ឈនាទិនិយមោបិ កិរិយាវិសេសេយេវ សង្គយ្ហតិ អដ្ឋកថាសុ សង្ខមុណ្ឌកាទិសរីរប្បទេសវិសយាយបិ ឃាតនាយ តត្ថ បវេសិតត្តា, យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ២.១៧៤ បយោគកថាវណ្ណនា) បុរតោ បហរិត្វា មារេហីតិអាទិកស្ស អដ្ឋកថាបាឋស្ស “បុរិមបស្សាទីនម្បិ វត្ថុសភាគតោ វត្ថុគ្គហណេនេវ គហណន្តិ អាហ បុរតោ បហរិត្វាតិអាទី”តិ ឯវមធិប្បាយកថនំ, តំ សង្ខមុណ្ឌកាទិកស្ស សរីរប្បទេសេ កម្មការណាករណស្ស អដ្ឋកថាយ កិរិយាវិសេសវិសយេ វុត្តត្តា ន យុជ្ជតិ។ យថាណត្តំ មុញ្ចិត្វា បុគ្គលន្តរមារណមេវ ហិ វត្ថុវិសំវាទោ, ន បហរិតុំ អាណត្តំ សរីរប្បទេសវិសំវាទនំ, តេនាហ “វត្ថុំ វិសំ វាទេត្វា…បេ. … តតោ អញ្ញំ មារេតិ។ បុរតោ បហរិត្វា មារេហីតិ វា…បេ.… នត្ថិ កម្មពទ្ធោ”តិ, ឥទំ បន យថាណត្តវត្ថុស្មិម្បិ កិរិយាវិសេសវិសង្កេតេន កម្មពទ្ធាភាវំ ទស្សេតុំ វុត្តន្តិ បញ្ញាយតិ។ តេន “វត្ថុំ អវិសំវាទេត្វា មារេន្តី”តិ ឯត្តកមេវ អវត្វា “យថាណត្តិយា”តិ កិរិយាវិសេសនិយមោបិ ទស្សិតោ, ឥតរថា យថាណត្តិយាតិ វចនស្ស និរត្ថកតាបត្តិតោ។ **វត្ថុនិទ្ទេសេ** ច “វត្ថូតិ មារេតព្ពោ សត្តោ”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.១៧៤) ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ន បន “យថាណត្តស្ស បហរិតព្ពសរីរប្បទេសោបី”តិ វុត្តំ។ តស្មា បុរតោ បហរណាទិបិ កិរិយាវិសេសេ ឯវ សង្គយ្ហតីតិ អម្ហាកំ ខន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **វត្ថុវិសេសេនា**តិ មាតុអាទិមតសត្តវិសេសេន។ **កម្មវិសេសោ**តិ អានន្តរិយាទិកម្មវិសេសោ។ **អាបត្តិវិសេសោ**តិ បារាជិកាទិអាបត្តិវិសេសោ។

**យទា កទាចិ បុព្ពណ្ហេ**តិ អាណត្តទិវសតោ អញ្ញស្សបិ យស្ស កស្សចិ ទិវសស្ស បុព្ពណ្ហេ។ **ឯតំ គាមេ ឋិត**ន្តិ គាមោ បុគ្គលនិយមនត្ថំ វុត្តោ, ន ឱកាសនិយមនត្ថំ, តស្មា “យត្ថ កត្ថចិ មារេតិ, នត្ថិ វិសង្កេតោ”តិ វុត្តំ, ឯតេន កាលោកាសអាវុធឥរិយាបថកិរិយាវិសេសានំ និយមិច្ឆាយ អសតិ យេន កេនចិ បការេន មរណមេវ ឥច្ឆន្តស្ស អាណាបកស្ស មុខារុឡ្ហវសេន វុត្តស្ស ទេសកាលាទិនិយមស្ស វិសង្កេតេបិ កម្មពទ្ធោយេវាតិ ញាបិតំ ហោតិ។ យោ បន ចិត្តេន យត្ថ កត្ថចិ យទា កទាចិ យេន កេនចិ បការេន មរណមេវ ឥច្ឆន្តោបិ កាលាទិវិសង្កេតេន អកុសលតោ ចោទនតោ វា មុច្ចិតុកាមោ លេសេន កាលាទិនិយមំ ករោតិ, តស្ស មនុស្សវិគ្គហបារាជិកតោ បរិយាយេន អមុច្ចនតោ កាលាទិវិសង្កេតេបិ កម្មពទ្ធោវាតិ គហេត្វា វិចារណតោ គហេតព្ពំ, កេចិ បនេតំ ន ឥច្ឆន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ **តុណ្ឌេនា**តិ អគ្គកោដិយា។ **ថរុនា**តិ ខគ្គមុដ្ឋិនា។ **ឯតំ គច្ឆន្ត**ន្តិ គមនេន បុគ្គលោវ និយមិតោ, ន ឥរិយាបថោ, តេនាហ “នត្ថិ វិសង្កេត”ន្តិ។

“ទីឃំ មារេហី”តិ វុត្តេបិ ទីឃសណ្ឋានានំ ពហុភាវតោ “ឥត្ថន្នាមំ ឯវរូបញ្ច ទីឃ”ន្តិ អញ្ញេសំ អសាធារណលក្ខណេន អនិទ្ទិដ្ឋត្តា “អនិយមេត្វា អាណាបេតី”តិ វុត្តំ, តេនេវាហ “យំ កិញ្ចិ តាទិសំ មារេមី”តិ។ ឯត្ថ ច

ចិត្តេន ពហូសុ ទីឃសណ្ឋានេសុ ឯកំ និយមេត្វា វុត្តេបិ វាចាយ អនិយមិតត្តា អញ្ញស្មឹ តាទិសេ មារិតេ នត្ថិ វិសង្កេតោតិ វទន្តិ។ អត្ថានំ មុញ្ចិត្វា បរបាណិម្ហិ បាណសញ្ញិតាលក្ខណស្ស អង្គស្ស អភាវតោ នេវត្ថិ បាណាតិបាតោតិ អាហ “អាណាបកោ មុច្ចតី”តិ។ អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស “អសុកដ្ឋានេ និសិន្ន”ន្តិ ឱកាសនិយមេ តស្មឹ បទេសេ និសិន្នស្ស យស្ស កស្សចិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារព្ភ វធកចិត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ “នេវ វធកោ មុច្ចតិ ន អាណាបកោ”តិ។ ឱកាសញ្ហិ និយមេត្វា និទ្ទិសន្តោ តស្មឹ ឱកាសេ និសិន្នំ មារេតុកាមោ ហោតិ, សយំ បន តទា តត្ថ នត្ថិ, តស្មា ឱកាសេន សហ តត្ថ និសិន្នស្សេវ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ ហោតិ, ន អត្តនោតិ គហេតព្ពំ។ សចេ បន សយំ តត្ថេវ និសីទិត្វា អត្តនោ និសិន្នដ្ឋានមេវ និយមេត្វា “មារេហី”តិ វុត្តេបិ អញ្ញោ តត្ថ និសិន្នោ មារិយតិ, តស្សាបិ អត្តនោបិ ជីវិតំ អារព្ភ វធកចេតនា បវត្តតិ, បរស្មឹ តត្ថ មារិតេ អាណាបកស្ស កម្មពទ្ធោតិ គហេតព្ពំ។ ឯវរូបេ ឋានេ ចិត្តប្បវត្តិនិយមោ ពុទ្ធវិសយោ, ន អញ្ញេសំ វិសយោតិ អាហ “តស្មា ឯត្ថ ន អនាទរិយំ កាតព្ព”ន្តិ។

**ឯវំ អាណាបេន្តស្ស អាចរិយស្ស តាវ ទុក្កដ**ន្តិ សចេ អាណត្តិកោ យថាធិប្បាយំ ន គច្ឆតិ, អាចរិយស្ស អាណត្តិក្ខណេ ទុក្កដំ។ សចេ បន សោ យថាធិប្បាយំ គច្ឆតិ, យំ បរតោ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ, អាណត្តិក្ខណេ តទេវ ហោតិ។ អថ សោ អវស្សំ ឃាតេតិ, យំ បរតោ “អាបត្តិ សព្ពេសំ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ១៧៤) វុត្តំ, តតោ តមស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ បារាជិកំ ហោតិ, ន ទុក្កដថុល្លច្ចយានីតិ គហេតព្ពំ។ **តេសម្បិ ទុក្កដ**ន្តិ ពុទ្ធរក្ខិតាទីនម្បិ អារោចនបច្ចយា ទុក្កដំ, តទេវ យថាណត្តិវសេន សង្ឃរក្ខិតស្ស ជីវិតា វោរោបនេ អសតិ យុជ្ជតិ, វោរោបនេ សតិ តេសម្បិ អារោចនក្ខណេយេវ បារាជិកំ។ **បដិគ្គហិតមត្តេ**តិ ឥទំ អវស្សំ បដិគ្គហណសភាវទីបនត្ថំ វុត្តំ, ន បដិគ្គហិតក្ខណេយេវ ថុល្លច្ចយន្តិ ទស្សនត្ថំ។ សចេ ហិ សោ អវស្សំ បដិគ្គហេស្សតិ, កម្មំ បន ន និប្ផាទេស្សតិ, តទា អាចរិយស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ ថុល្លច្ចយំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**មូលដ្ឋស្សេវ ទុក្កដ**ន្តិ ឥទំ មហាអដ្ឋកថាយំ អាគតនយទស្សនមត្តំ, ន បនេតំ អត្តនា អធិប្បេតំ, តេនាហ **ឯវំ សន្តេ**តិអាទិ, ឯវំ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេន អត្ថេ សតីតិ អត្ថោ។ **បដិគ្គហណេ អាបត្តិយេវ ន សិយា**តិ វធកស្ស “សាធុ សុដ្ឋូ”តិ មរណបដិគ្គហណេ ទុក្កដាបត្តិ នេវ សិយា, ឯវំ អនោទ្បារិកវិសយេបិ តាវ ទុក្កដំ, កិមង្គំ បន មរណបដិគ្គហណេតិ ទស្សនត្ថំ សញ្ចរិត្តបដិគ្គហណាទិ និទស្សិតំ។ “អហោ វត ឥត្ថន្នាមោ ហតោ អស្សា”តិ ឯវំ មរណាភិនន្ទនទស្សនត្ថំ សញ្ចរិត្តបដិគ្គហណាទិភិនន្ទនេ ទុក្កដេ សតិ បគេវ “អហំ តំ មារេស្សាមី”តិ មរណបដិគ្គហណេតិ អធិប្បាយោ។ **បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវេតំ ទុក្កដ**ន្តិ អវធារណេន សង្ឃរក្ខិតស្ស បដិគ្គហណបច្ចយា មូលដ្ឋស្ស នត្ថេវ អាបត្តីតិ ទស្សេតិ, វិសង្កេតត្តា បឋមំ អាណត្តទុក្កដមេវស្ស ហោតិ។ កេចិ បន “មូលដ្ឋស្សាបិ ទុក្កដមេវា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ ឯកេន បយោគេន ទ្វិន្នំ ទុក្កដានំ អសម្ភវា។ **បុរិមនយេ**តិ សមនន្តរាតីតេ អវិសក្កិយទូតនិទ្ទេសេ។ **ឯតន្តិ** ទុក្កដំ។ **ឱកាសាភាវេនា**តិ មូលដ្ឋស្ស ថុល្លច្ចយស្ស វុច្ចមានត្តា បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដំ ន វុត្តំ ឱកាសាភាវេន, ន បន អាបត្តិអភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

**១៧៥**. សយំ សង្ឃត្ថេរត្តា “ឧបដ្ឋានកាលេ”តិ វុត្តំ។ **វាចាយ វាចាយ ទុក្កដ**ន្តិ “យោ កោចិ មម វចនំ សុត្វា ឥមំ មារេតូ”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន អវត្វា កេវលំ មរណាភិនន្ទនវសេនេវ វុត្តត្តា **ចោរាបិ នាម តំ ន ហនន្តី**តិអាទិវាចាយបិ ទុក្កដមេវ វុត្តំ។ **ទ្វិន្នំ ឧទ្ទិស្សា**តិ ទ្វេ ឧទ្ទិស្ស, ទ្វិន្នំ វា មរណំ ឧទ្ទិស្ស។ ឧភោ ឧទ្ទិស្ស មរណំ សំវណ្ណេន្តស្ស បយោគសមុដ្ឋាបិកាយ ចេតនាយ ឯកត្តេបិ “ទ្វេ បាណាតិបាតា”តិ វត្តព្ពតាសង្ខាតំ ពលវភាវំ អាបជ្ជិត្វា បដិសន្ធិបវត្តីសុ មហាវិបាកត្តា “អកុសលរាសី”តិ វុត្តំ, ពហូ ឧទ្ទិស្ស មរណសំវណ្ណនេបិ ឯសេវ នយោ។ **តត្តកា បាណាតិបាតា**តិ យត្តកា សំវណ្ណនំ សុត្វា មរិស្សន្តិ, តត្តកានម្បិ វត្តមានំ អនាគតញ្ច ជីវិតិន្ទ្រិយំ សព្ពំ អាលម្ពិត្វាវ ចេតនាយ បវត្តនតោ តត្តកា បាណាតិបាតា ហោន្តិ, តត្តកាហិ ចេតនាហិ ទាតព្ពំ បវត្តិវិបាកំ ឯកាវ សា ចេតនា ទាតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ, បដិសន្ធិវិបាកំ បន សយញ្ច បុព្ពាបរចេតនា ច ឯកេកមេវ ទាតុំ សក្កោតីតិ គហេតព្ពំ។

**១៧៦**. **យេសំ ហត្ថតោ**តិ យេសំ ញាតកបវារិតាទីនំ ហត្ថតោ, ឥទញ្ច ភិក្ខុនោ រូបិយមូលស្ស អភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, អត្តនោវ ធនញ្ចេ, សយមេវ មូលំ គហេត្វា មុញ្ចតិ, មូលំ បន អត្តហេត្វាបិ បោត្ថកស្ស បោត្ថកសាមិនោ សន្តកត្តាបាទនមេវេត្ថ បមាណន្តិ គហេតព្ពំ។ **លេខាទស្សនកោតូហលកា**តិ សុន្ទរក្ខរំ ទិស្វា វា “កីទិសំ នុ ខោ បោត្ថក”ន្តិ វា ឱលោកេតុកាមា។

**បាណាតិបាតស្ស បយោគត្តា**តិ សរីរតោ បាណវិយោជនស្ស និដ្ឋាបកបយោគត្តា។ ឱបាតខណនត្ថំ បន កុទាលាទិអត្ថាយ អយោពីជសមុដ្ឋាបនត្ថំ អកប្បិយបថវី វា កុទាលទណ្ឌាទីនំ អត្ថាយ ភូតគាមំ វិកោបេន្តស្ស បាចិត្តិយមេវ។ បាណាតិបាតបយោគត្តាភាវា អទិន្នាទានបុព្ពបយោគេ វិយ ទុតិយបរិយេសនាទីសុបិ ឯត្ថ ទុក្កដដ្ឋានេ ទុក្កដំ, មុសាវាទាទិបាចិត្តិយដ្ឋានេ បាចិត្តិយមេវាតិ គហេតព្ពំ។ **បមាណេ**តិ អត្តនា សល្លក្ខិតេ

បមាណេ។ **តច្ឆេត្វា**តិ ឧន្នតប្បទេសំ តច្ឆេត្វា។ **បំសុបច្ឆិ**ន្តិ សព្ពន្តិមំ បំសុបច្ឆឹ។ **ឯត្តកំ អល**ន្តិ និដ្ឋាបេតុកាមតាយ សព្ពន្តិមបយោគសាធិកា ចេតនា សន្និដ្ឋាបកចេតនា, **មហាអដ្ឋកថាយំ** “ឯកស្មឹ ទិវសេ អវូបសន្តេនេវ បយោគេន ខណិត្វា និដ្ឋាបេន្តំ សន្ធាយ សព្ពន្តិមា សន្និដ្ឋាបកចេតនា វុត្តា, ឥតរាសុ បន **អដ្ឋកថាសុ** “ឥមស្មឹ បតិត្វា មរន្តូ”តិ អធិប្បាយេន ឯកស្មឹ ទិវសេ កិញ្ចិ ខណិត្វា អបរស្មិម្បិ ទិវសេ តតោ កិញ្ចិ កិញ្ចិ ខណិត្វា និដ្ឋាបេន្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ឯវំ អដ្ឋកថានំ អញ្ញមញ្ញវិរោធោ ញាតព្ពោ។ **អត្តនោ ធម្មតាយា**តិ អជានិត្វា, បក្ខលិត្វា វា។ **អរហន្តាបិ សង្គហំ គច្ឆន្តី**តិ អញ្ញេហិ បាតិយមានានំ អមរិតុកាមានម្បិ អរហន្តានំ មរណំ សម្ភវតីតិ វុត្តំ។ **បុរិមនយេ**តិ “មរិតុកាមា ឥធ មរិស្សន្តី”តិ វុត្តនយេ។ **វិសង្កេតោ**តិ មរិតុកាមានំ មារេតុកាមានញ្ច ឧទ្ទិស្ស ខតត្តា អមរិតុកាមានំ មរណេ កម្មពទ្ធោ នត្ថីតិ អត្ថោ។

**តត្ថ បតិតំ ពហិ នីហរិត្វា**តិ ឥទំ តត្ថ បតនបច្ចយា មរណស្ស បវត្តត្តា វុត្តំ។ អាវាដេ បតិត្វា ថោកំ ចិរាយិត្វា គច្ឆន្តំ គហេត្វា មារិតេ តត្ថ បតិតរោគេន បីឡិតស្ស គច្ឆតោ បក្ខលិត្វា បាសាណាទីសុ បតនេនាបិ មរណេបិ ឱបាតខណកោ ន មុច្ចតីតិ វេទិតព្ពំ។ អមរិតុកាមា វាតិ អធិប្បាយស្ស សម្ភវតោ ឱបបាតិកេ ឧត្តរិតុំ អសក្កុណិត្វា មតេបិ បារាជិកំ វុត្តំ។ “និព្ពត្តិត្វា”តិ វុត្តត្តា បតនំ ន ទិស្សតីតិ ចេ? តត្ថស្ស និព្ពត្តិយេវ បតនន្តិ នត្ថិ វិរោធោ។ យស្មា មាតុយា បតិត្វា បរិវត្តិតលិង្គាយ មតាយ សោ មាតុឃាតកោ ហោតិ, ន កេវលំ មនុស្សបុរិសឃាតកោ, តស្មា បតិតស្សេវ វសេន អាបត្តីតិ អធិប្បាយេន “បតនរូបំ បមាណ”ន្តិ វុត្តំ, ឥទំ បន អការណំ “លិង្គេ បរិវត្តេបិ ឯកសន្តានត្តស្ស អវិគតត្តា។ មនុស្សភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា អបិ បរិវត្តលិង្គំ ជីវិតា វោរោបេន្តស្ស កម្មំ អានន្តរិយ”ន្តិ ហិ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ។ យេន បន សភាវេន សត្តា ជាយន្តិ, តេនេវ មរន្តិ, សោវ តេសំ រូបន្តរគ្គហណេបិ សភាវោតិ “មរណរូបមេវ បមាណំ, តស្មា បាចិត្តិយ”ន្តិ វុត្តោ។ បច្ឆិមោ វាទោ បមាណំ, ឯវំ សន្តេ **បាឡិយំ** “យក្ខោ វា បេតោ វា តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហោ វា តស្មឹ បតតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ បតិតេ ទុក្ខា វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ មរតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? នាយំ ទោសោ។ “យក្ខោ វា បេតោ វា”តិ ហិ បឋមំ សករូបំ ទស្សេត្វា រូបន្តរំ គហេត្វាបិ ឋិតេយេវ យក្ខបេតេ ទស្សេតុំ “តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហោ វា”តិ វុត្តំ។ តស្មា តិរច្ឆានគតវិគ្គហោ មនុស្សវិគ្គហោ វា យក្ខោ វា បេតោ វាតិ ឯវមេត្ថ យោជនា កាតព្ពា។ កេចិ បន “មនុស្សវិគ្គហេន ឋិតតិរច្ឆានគតានំ អាវេណិកំ កត្វា ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ វិយ ទិស្សតី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ តិរច្ឆានោ វា មនុស្សវិគ្គហោតិ វត្តព្ពតោ, អដ្ឋកថាសុ ច ឥមស្ស វិសេសស្ស អវុត្តត្តា។ **យក្ខបេតរូបេន មតេបិ ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា មរណរូបស្សេវ បមាណត្តា ថុល្លច្ចយំ អតិទិសតិ។

**មុធា**តិ អមូលេន។ **សោ និទ្ទោសោ**តិ តេន តត្ថ កតបយោគស្ស អភាវតោ, យទិ បន សោបិ តត្ថ កិញ្ចិ ករោតិ, ន មុច្ចតិ ឯវាតិ ទស្សេន្តោ **ឯវំ បតិតា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ឯវំ មយា កតេតិ អត្ថោ ។ **ន នស្សិស្សន្តី**តិ អទស្សនំ ន គមិស្សន្តិ, ន បលាយិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **សុខន្ទវា វា ភវិស្សន្តី**តិ ឥទំ គម្ភីរស្ស ឱបាតស្ស បូរណេ បយោជនទស្សនំ។ ឧត្តានេ កតេ ឱបាតេ សីឃំ អម្ហេហិ គហេត្វា មារេតុំ សុខន្ទវា ភវិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ**តិ មូលដ្ឋំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យទិ បន បច្ឆិមោបិ លភិត្វា តត្ថ វុត្តប្បការំ កិញ្ចិ កត្វា បុន វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ ឯវំ ករោតិ, តស្សាបិ ឯសេវ នយោ។ **ជាតបថវី ជាតា**តិ ព្លទិសេ បុន អញ្ញេន ឱបាតេ ខតេ តទា មុច្ចតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ជាតបថវីសទិសំ កត្វា បុន សុដ្ឋុ កោដ្ដេត្វា ទឡ្ហតរំ បូរិតេបិ មុច្ចតិយេវាតិ គហេតព្ពំ។

**ថទ្ធតរ**ន្តិ ថិរករណត្ថំ អបរាបរាយ បាសយដ្ឋិយា សទ្ធឹ ពន្ធិត្វា វា តមេវ វា សិថិលភូតបាសំ ថទ្ធតរំ ពន្ធិត្វា ឋបេតិ។ **ខាណុក**ន្តិ បាសយដ្ឋិពន្ធនខាណុកំ។ **តត្ថជាតកយដ្ឋឹ ឆិន្ទិត្វា មុច្ចតី**តិ ឥទំ អរញ្ញេ យថាឋិតមេវ ទណ្ឌំ មូលេ អច្ឆិន្ទិត្វា បាសពន្ធនយោគ្គំ កត្វា ឋបិតត្តា តត្ថ អញ្ញោបិ កោចិ បាសំ ពន្ធេយ្យ, មូលដ្ឋោ ន មុច្ចតិ, តំ បន មូលេបិ ឆិន្ទិត្វា ខណ្ឌាខណ្ឌំ កត្វា មុច្ចតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **វដ្ដកេ**តិ វាកេហិ ឯកវារំ វដ្ដិតវដ្ដកេ។ **សយំ វដ្ដិត**ន្តិ តនុកវដ្ដិតំ ទិគុណតិគុណតាបាទនេន អត្តនា វដ្ដិតំ។ **ឧព្ពេដ្ដេត្វា**តិ បាកតិកំ កត្វា។ **គោបេន្តោបី**តិ ហីរំ ហីរំ កត្វា គោបេន្តោបិ។

**១៧៧. អាលម្ពនរុក្ខោ វា**តិ តត្ថជាតកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តទត្ថមេវ កត្វា**តិ មារណត្ថមេវ អយោពីជសមុដ្ឋាបនាទិនា វាសិអាទី សត្ថំ ការេត្វា។ **បាកតិក**ន្តិ អញ្ញេហិ កតំ បកតិសត្ថមេវ លភិត្វា មូលដ្ឋេន ឋបិតំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **មុច្ចតី**តិ មូលដ្ឋោ មុច្ចតិ។ **វិសមណ្ឌល**ន្តិ មញ្ចបីឋាទីសុ អាលិត្តំ វិសមណ្ឌលំ។

**វត្វា អសឹ ឧបនិក្ខិបតី**តិ ឯត្ថ មុខេន អវត្វា មនសាវ ចិន្តេត្វា ឧបនិក្ខិបនេបិ ឯសេវ នយោ។ **បុរិមនយេនា**តិ យេសំ ហត្ថតោ មូលំ គហិតន្តិអាទិនា។ **វិសភាគរោគោ** នាម កុដ្ឋាទិវិរូបភាវតោ, គណ្ឌបីឡកាទិ វា ជីវិតប្បវត្តិយា បច្ចនីកត្តា។

**១៧៨. មនាបិយេបិ ឯសេវ នយោ**តិ ឯតេន មនាបិយំ រូបំ ឧបសំហរតីតិ ឯត្ថ យំ វា មនាបរូបំ, តស្ស សមីបេ ឋបេតិ, អត្តនា វា មនាបិយេន រូបេន សមន្នាគតោ តិដ្ឋតីតិអាទិ យោជេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **អលង្ករិត្វា ឧបសំហរតី**តិ “អលាភកេន សុស្សិត្វា មរតូ”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ឧបសំហរតិ, តេនេវ “សចេ ឧត្តសិត្វា មរតិ, វិសង្កេតោ”តិ វុត្តំ។ **អលាភកេន សុស្សិត្វា មរតី**តិ ឯត្ថ បារាជិកោតិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មហាកច្ឆុ** នាម វល្លិផលវិសេសោ, យស្ស មជ្ឈរបាទស្សេវ សណ្ឋានំ ទុក្ខសម្ផស្សានិ សុខុមលោមានិ ច ហោន្តិ។ **ហំសបុប្ផន្តិ** ហំសាទីនំ បក្ខលោមំ សន្ធាយ វទន្តិ។ **អត្តនោ ធម្មតាយ មរតិ, អនាបត្តី**តិ បារាជិកំ សន្ធាយ វុត្តំ ទុក្កដា ន មុច្ចនតោ។

**១៧៩**. អសញ្ចិច្ចាតិ ឥទំ មរណសំវត្តនិកឧបក្កមស្ស អសល្លក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ **ឥមិនា ឧបក្កមេនា**តិអាទិ។ អជានន្តស្សាតិ ឥទំ បន មរណសំវត្តនិកវិសាទិឧបក្កមករណស្ស អជាននំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ **ឥមិនា អយំ មរិស្សតី**តិអាទិ។ ន មរណាធិប្បាយស្សាតិ ឥទំ ទុក្ខុប្បាទកំ ឧបក្កមន្តិ ជានន្តស្សាបិ មរណាធិប្បាយស្ស អភាវំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ **មរណំ អនិច្ឆន្តស្សា**តិអាទិ។ **អនុប្បពន្ធាភាវា**តិ ទោមនស្សវីថីនំ និរន្តរប្បវត្តិអភាវា។

បទភាជនីយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**វិនីតវត្ថុវណ្ណនា**

**១៨០. វោហារវសេនា**តិ បុព្ពភាគវោហារវសេន, មរណាធិប្បាយស្ស សន្និដ្ឋាបកចេតនាក្ខណេ ករុណាយ អភាវតោ ការុញ្ញេន បាសេ ពទ្ធសូករមោចនំ (បារា. ១៥៣) វិយ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ “យថាយុនា”តិ វុត្តមេវត្ថំ “យថានុសន្ធិនា”តិ បរិយាយន្តរេន វុត្តំ។ ហេដ្ឋា កិស្មិញ្ចិ វិជ្ជមានេ សាដកំ វលី គណ្ហាតីតិ អាហ “យស្មឹ វលិ ន បញ្ញាយតី”តិ។ បដិវេក្ខណញ្ចេតំ គិហីនំ សន្តកេ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បាឡិយំ **មុសលេ ឧស្សិតេ**តិ អញ្ញមញ្ញំ ឧបត្ថម្ភេត្វា ទ្វីសុ មុសលេសុ ភិត្តីំ អបស្សាយ ឋបិតេសូតិ អត្ថោ។ **ឧទុក្ខលភណ្ឌិក**ន្តិ ឧទុក្ខលត្ថាយ អានីតំ ទារុភណ្ឌំ។ **បរិវាន្ន**ន្តិ ភោជនបរិវាន្នំ, ភោជនន្តរាយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

**១៨១**. អគ្គការិកន្តិ ឯត្ថ ការិក-សទ្ទស្ស ភាវវចនត្តា “អគ្គកិរិយ”ន្តិ អត្ថំ វត្វាបិ យស្មា កិរិយំ ទាតុំ ន សក្កា, តស្មា ទានសង្ខាតាយ អគ្គកិរិយាយ យុត្តបិណ្ឌបាតមេវ ឥធ ឧបចារយុត្តិយា អគ្គកិរិយាតិ គហេតព្ពន្តិ អាហ **បឋមំ លទ្ធបិណ្ឌបាត**ន្តិអាទិ។

**១៨២-៣. ទណ្ឌមុគ្គរនិខាទនវេមាទីនំ វសេនា**តិ ឯត្ថ **ទណ្ឌោ** នាម ទីឃទណ្ឌោ។ **មុគ្គរោ** នាម រស្សោ។ **វេមំ** នាម តន្តវាយានំ វត្ថវាយនឧបករណំ, យេន វីតំ តន្តំ ឃដ្ដេន្តិ។ **វិភត្តិព្យត្តយេនា**តិ វិភត្តិវិបរិណាមេន។ **វិសេសាធិគមោ**តិ សមាធិ វិបស្សនា ច។ **វិសេសាធិគម**ន្តិ លោកុត្តរធម្មបដិលាភំ។ **ព្យាករិត្វា**តិ អារោចេត្វា, ឥទញ្ច វិសេសស្ស អធិគតភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អធិគតវិសេសា ហិ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនត្ថំ លជ្ជីភិក្ខូនំ អវស្សំ អធិគមំ ព្យាករោន្តិ, អធិគតវិសេសេន បន អព្យាករិត្វាបិ អាហារំ ឧបច្ឆិន្ទិតុំ ន វដ្ដតិ, អធិគមន្តរាយវិនោទនត្ថមេវ អាហារូបច្ឆេទស្ស អនុញ្ញាតត្តា តទធិគមេ សោ ន កាតព្ពោវ។ កឹ បនាធិគមំ អារោចេតុំ វដ្ដតីតិ អាហ **សភាគាន**ន្តិអាទិ។ **ភណ្ឌកំ វា ធោវន្តា**តិ ចីវរំ វា ធោវន្តា។ **ធោវនទណ្ឌក**ន្តិ ចីវរធោវនទណ្ឌំ។

**១៨៥. មន្ទាបេត្វា បាតេតិ, វិសង្កេតោ**តិ យថាណត្តិយា អកតត្តា វុត្តំ, យទិ បន អាណាបកោ មន្ទនម្បិ មន្ទាបនម្បិ សន្ធាយ វោហារវសេន “មទ្ទិត្វា បាតេហី”តិ វទតិ, វិសង្កេតោ នត្ថីតិ វេទិតព្ពំ។ “មរណវណ្ណំ វា សំវណ្ណេយ្យា”តិ (បារា. ១៧១) វុត្តត្តា អាហ “បរិយាយោ នាម នត្ថី”តិ, បរិយាយេន អាបត្តិមោក្ខោ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ អវិជាយនត្ថាយ គព្ភគ្គហណតោ បុរេតរមេវ ភេសជ្ជំ ទេន្តស្ស កុច្ឆិយំ ឧប្បជ្ជិត្វា គព្ភោ វិនស្សតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ទិន្នេ តថាមរន្តានំ វសេន កម្មពទ្ធោ, កុច្ឆិយំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ទិន្នេ ឧប្បជ្ជិត្វា មរតុ វា មា វា, នេវត្ថិ កម្មពទ្ធោ។

**សហធម្មិកាន**ន្តិ ឯកស្ស សត្ថុ សាសនេ សហសិក្ខមានធម្មានំ, សហធម្មេ វា សិក្ខាបទេ សិក្ខនភាវេន និយុត្តានំ។ **សមសីលសទ្ធាន**ន្តិអាទិនា ទុស្សីលានំ ភិន្នលទ្ធិកានញ្ច អកាតុម្បិ លព្ភតីតិ ទស្សេតិ។ **ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ**តិ អត្តនោ តេសំ វា ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ។ អរិយេហិ អកតា អយុត្តវសេន អកតបុព្ពា វិញ្ញត្តិ **អកតវិញ្ញត្តិ**។

**បដិយាទិយតី**តិ សម្បាទិយតិ។ **អកាតុំ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ ទុក្កដំ វទន្តិ, អយុត្តតាវសេនេវ បនេត្ថ អករណបដិក្ខេបោ យុត្តោ, ន អាបត្តិវសេនាតិ គហេតព្ពំ។ **យាវ ញាតកា បស្សន្តី**តិ យាវ តស្ស ញាតកា បស្សន្តិ។

បិតុភគិនី **បិតុច្ឆា**។ មាតុភាតា **មាតុលោ**។ **នប្បហោន្តី**តិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ **ន យាចន្តី**តិ លជ្ជាយ ន យាចន្តិ។ “អាភោគំ កត្វា”តិ វុត្តត្តា អញ្ញថា ទេន្តស្ស អាបត្តិយេវ។ កេចិ បន “អាភោគំ អកត្វាបិ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ ភេសជ្ជករណស្ស **បាឡិយំ** “អនាបត្តិ ភិក្ខុ បារាជិកស្ស, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (បារា. ១៨៧) ឯវំ អន្តរាបត្តិទស្សនវសេន សាមញ្ញតោ បដិក្ខិត្តត្តា, អដ្ឋកថាយំ អវុត្តប្បការេន ករោន្តស្ស សុត្តេនេវ អាបត្តិ សិទ្ធាតិ ទដ្ឋព្ពា, តេនេវ អដ្ឋកថាយម្បិ “តេសញ្ញេវ សន្តក”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អញ្ញេស**ន្តិ អសាលោហិតានំ, តេនាហ **ឯតេសំ បុត្តបរម្បរាយា**តិអាទិ។ **កុលបរិវដ្ដោ**តិ កុលស្មឹ ញាតិបរម្បរា។ **ភេសជ្ជំ ករោន្តស្សា**តិ យថាវុត្តវិធិនា ករោន្តស្ស, “តាវកាលិកំ ទស្សាមី”តិ អាភោគំ អកត្វា ទេន្តស្សាបិ បន អន្តរាបត្តិ ទុក្កដំ វិនា មិច្ឆាជីវំ វា កុលទូសនំ វា ន ហោតិយេវ, តេនាហ – “វេជ្ជកម្មំ វា កុលទូសកាបត្តិ វា ន ហោតី”តិ។ ញាតកានញ្ហិ សន្តកំ យាចិត្វាបិ គហេតុំ វដ្ដតិ, តស្មា តត្ថ កុលទូសនាទិ ន សិយា។ **សព្ពបទេសូ**តិ “ចូឡមាតុយា”តិអាទីសុ សព្ពបទេសុ។

**ឧបជ្ឈាយស្ស អាហរាមា**តិ ឥទំ ឧបជ្ឈាយេន “មម ញាតកានំ ភេសជ្ជំ អាហរថា”តិ អាណត្តេហិ កត្តព្ពវិធិទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ឥមិនា ច សាមណេរាទីនំ អបច្ចាសាយបិ បរជនស្ស ភេសជ្ជករណំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **វុត្តនយេន បរិយេសិត្វា**តិ ឥមិនា “ភិក្ខាចារវត្តេន វា”តិ ឥមិនា, “ញាតិសាមណេរេហី”តិ ឥមិនា ច វុត្តមត្ថំ អតិទិសតិ។ **អបច្ចាសីសន្តេនា**តិ អាគន្តុកចោរាទីនំ ករោន្តេនាបិ “មនុស្សា នាម ឧបការកា ហោន្តី”តិ អត្តនោ តេហិ លាភំ អបត្ថយន្តេន។ បច្ចាសាយ ករោន្តស្ស បន វេជ្ជកម្មកុលទូសនាទិទោសោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ “ឯវំ ឧបការេ កតេ សាសនគុណំ ញត្វា បសីទន្តិ, សង្ឃស្ស វា ឧបការកា ហោន្តី”តិ ករណេ បន ទោសោ នត្ថិ។ កេចិ បន “អបច្ចាសីសន្តេន អាគន្តុកាទីនំ បដិក្ខិត្តបុគ្គលាទីនម្បិ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ កត្តព្ពាកត្តព្ពដ្ឋានវិភាគស្សនិរត្ថកត្តប្បសង្គតោ “អបច្ចាសីសន្តេន សព្ពេសំ ទាតុំ កាតុញ្ច វដ្ដតី”តិ ឯត្តកមត្តស្សេវ វត្តព្ពតោ។ អបច្ចាសីសនញ្ច មិច្ឆាជីវកុលទូសនាទិទោសនិសេធនត្ថមេវ វុត្តំ ភេសជ្ជករណសង្ខតាយ ឥមិស្សា អន្តរាបត្តិយា មុច្ចនត្ថំ អាគន្តុកចោរាទីនំ អនុញ្ញាតានំ ទានេនេវ តាយ អាបត្តិយា មុច្ចនតោតិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ អបច្ចាសីសន្តេនាបិ អកាតព្ពដ្ឋានំ ទស្សេតុំ **សទ្ធំ កុល**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បុច្ឆន្តី**តិ ឥមិនា ទិដ្ឋទិដ្ឋរោគីនំ បរិយាយេនាបិ វត្វា វិចរណំ អយុត្តន្តិ ទស្សេតិ។ បុច្ឆិតស្សាបិ បន បច្ចាសីសន្តស្ស បរិយាយកថាបិ ន វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

**សមុល្លបេសី**តិ អបច្ចាសីសន្តោ ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ កថំ សមុដ្ឋាបេសិ។ **អាចរិយភាគោ**តិ វិនយាចារំ អកោបេត្វា ភេសជ្ជាចិក្ខណេន វេជ្ជាចរិយភាគោតិ អត្ថោ។ បុប្ផបូជនត្ថាយ សម្បដិច្ឆិយមានំ រូបិយំ អត្តនោ សន្តកត្តភជនេន និស្សគ្គិយមេវាតិ អាហ “កប្បិយវសេន គាហាបេត្វា”តិ, “អម្ហាកំ រូបិយំ ន វដ្ដតិ, បុប្ផបូជនត្ថំ បុប្ផំ វដ្ដតី”តិអាទិនា បដិក្ខិបិត្វា កប្បិយេន កម្មេន គាហាបេត្វាតិ អត្ថោ។

យទិ “បរិត្តំ ករោថា”តិ វុត្តេ ករោន្តិ, ភេសជ្ជករណំ វិយ គិហិកម្មំ វិយ ហោតីតិ “ន កាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ “បរិត្តំ ភណថា”តិ វុត្តេ បន ធម្មជ្ឈេសនត្តា អនជ្ឈិដ្ឋេនបិ ភណិតព្ពោ ធម្មោ, បគេវ អជ្ឈិដ្ឋេនាបីតិ “កាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **ចាលេត្វា សុត្តំ បរិមជ្ជិត្វា**តិ ឥទំ “បរិត្តាណំ ឯត្ថ បវេសេមី”តិ ចិត្តេន ឯវំ កតេ បរិត្តាណា តត្ថ បវេសិតា នាម ហោតីតិ វុត្តំ។ **វិហារតោ…បេ…. ទុក្កដ**ន្តិ ឥទំ អញ្ញាតកគហដ្ឋេ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ **បាទេសុ ឧទកំ អាកិរិត្វា**តិ ឥទំ តស្មឹ ទេសេ ចារិត្តវសេន វុត្តំ។ វុត្តញ្ហិ “តត្ថ បាឡិយា និសិន្នានំ ភិក្ខូនំ បាទេសុ រោគវូបសមនាទិអត្ថាយ ឧទកំ សិញ្ចិត្វា បរិត្តំ កាតុំ សុត្តញ្ច ឋបេត្វា ‘បរិត្តំ ភណថា’តិ វត្វា គច្ឆន្តិ។ ឯវញ្ហិ ករិយមានេ យទិ បាទេ អបនេន្តិ, មនុស្សា តំ អវមង្គលន្តិ មញ្ញន្តិ, រោគោ វា ន វូបសមិស្សតី”តិ។ តេនាហ “ន បាទា អបនេតព្ពា”តិ។ មតសរីរទស្សនេ វិយ កេវលំ សុសានទស្សនេបិ “ឥទំ ជាតានំ សត្តានំ ខយគមនដ្ឋាន”ន្តិ មរណសញ្ញា ឧប្បជ្ជតីតិ អាហ “សីវថិកទស្សនេ…បេ…. ‘មរណស្សតឹ បដិលភិស្សាមា’តិ កម្មដ្ឋានសីសេន គន្តុំ វដ្ដតី”តិ។ លេសកប្បំ អកត្វា សមុប្បន្នសុទ្ធចិត្តេន “បរិវារត្ថាយ អាគច្ឆន្តូ”តិ វុត្តេបិ គន្តុំ វដ្ដតិ។

**អនាមដ្ឋបិណ្ឌបាតោ**តិ អគ្គហិតអគ្គោ, អបរិភុត្តោតិ អត្ថោ។ **គហាបណគ្ឃនកោ ហោតី**តិ ឥមិនា ទាយកេហិ ពហុព្យញ្ជនេន សម្បាទេត្វា សក្កច្ចំ ទិន្នភាវំ ទីបេតិ។ **ថាលកេ**តិ សង្ឃិកេ កំសាទិមយេ ថាលកេ, បត្តោបិ ឯត្ថ សង្គយ្ហតិ។ **ន វដ្ដតី**តិ ឥមិនា ទុក្កដន្តិ ទស្សេតិ។ **ទាមរិកចោរស្សា**តិ រជ្ជំ បត្ថេន្តស្ស បាកដចោរស្ស។ អទីយមានេបិ “ន ទេន្តី”តិ កុជ្ឈន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ អាមិសស្ស ធម្មស្ស ច អលាភេន អត្តនោ បរស្ស ច អន្តរេ សម្ភវន្តស្ស ឆិទ្ទស្ស ច វិវរស្ស បដិសន្ថរណំ បិទហនំ **បដិសន្ថារោ**, សោ បន ធម្មាមិសវសេន ទុវិធោ។ តត្ថ

អាមិសបដិសន្ថារំ សន្ធាយ “កស្ស កាតព្ពោ, កស្ស ន កាតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ “អាគន្តុកស្ស វា...បេ.... កត្តព្ពោយេវា”តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ បាកដំ កាតុំ **អាគន្តុកំ តាវា**តិអាទិមាហ។ **ខីណបរិព្ពយ**ន្តិ ឥមិនា អគតិភាវំ ការុញ្ញភាជនតញ្ច ទស្សេតិ, តេន ច តព្ពិធុរានំ សមិទ្ធានំ ទាយកាទីនំ អាគន្តុកស្សាបិ ទាតុំ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ តណ្ឌុលាទិម្ហិ ទាតព្ពេ សតិ “អវេលាយំ...បេ.... ន វត្តព្ពោ”តិ វុត្តំ។ “អបច្ចាសីសន្តេនា”តិ វត្វា បច្ចាសីសនប្បការំ ទស្សេតុំ **មនុស្សា នាមា**តិអាទិ វុត្តំ។ អននុញ្ញាតានំ បន អបច្ចាសីសន្តេនាបិ ទាតុំ ន វដ្ដតិ សទ្ធាទេយ្យវិនិបាតត្តា, បច្ចាសីសាយ បន សតិ កុលទូសនម្បិ ហោតិ។

**ឧព្ពាសេត្វា**តិ សមន្តតោ តិយោជនំ វិលុម្បន្តេ មនុស្សេ បលាបេត្វា។ **វរបោត្ថកចិត្តត្ថរណ**ន្តិ អនេកប្បការឥត្ថិបុរិសាទិឧត្តមរូបវិចិត្តំ អត្ថរណំ។

**១៨៧**. សត្តរសវគ្គិយេសុ បុព្ពេ ឯកស្ស អង្គុលិបតោទកេន មារិតត្តា សេសេសុ សោឡសជនេសុ ឧទរំ អារុហិត្វា និសិន្នមេកំ ឋបេត្វា “សេសាបិ បន្នរស ជនា”តិ វុត្តំ។ **អទ្ធហលបាសាណា វិយា**តិ អទ្ធហលេ អារោបិតបាសាណា វិយ។ **កម្មាធិប្បាយា**តិ តជ្ជនីយាទិកម្មករណាធិប្បាយា។

**អាវាហេត្វា**តិ អាវិសាបេត្វា។ **រូបំ កត្វា ហត្ថបាទាទីនិ ឆិន្ទន្តី**តិ តស្មិំ បិដ្ឋាទិមយេ រូបេ អមនុស្សំ អាវាហេត្វា តស្ស ហត្ថបាទាទីនិ ឆិន្ទន្តិ។ **សក្កំ ទេវរាជានំ មារេយ្យា**តិ ឥទំ សម្ភាវនវសេន វុត្តំ។ ន ហិ តាទិសា មហានុភាវា យក្ខា សត្ថឃាតារហា ហោន្តិ ទេវាសុរយុទ្ធេបិ តេសំ សត្ថប្បហារេន មរណាភាវា។

**១៨៨**. បហារោ ន ទាតព្ពោតិ សម្ពន្ធោ។ អមនុស្សំ កោធចិត្តេន បហរន្តស្ស ទុក្កដមេវ។ ចិកិច្ឆាធិប្បាយេន បហរន្តស្ស អនាបាគិតិ គហេតព្ពោ។ **តាលបណ្ណំ...បេ.... ពន្ធិតព្ព**ន្តិ អមនុស្សា តាលបណ្ណពន្ធនេន បលាយន្តីតិ កត្វា វុត្តំ, ឥទញ្ច គិហីនំ វេជ្ជកម្មវសេន កាតុំ ន វដ្ដតិ។

**១៨៩**. **យោ រុក្ខេន ឱត្ថតោបិ ន មរតី**តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ ភូតគាមសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ សយមេវ វក្ខតិ, តំ តត្ថេវ គហេតព្ពំ។

**១៩០**. **ទព្ពូបករណានី**តិ គេហាទិ ឆិន្ទិត្វា ឋបិតានិ សបរិគ្គហិតានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ ឋានាចាវនាភាវេន វិនាសាធិប្បាយស្ស ទុក្កដំ វុត្តំ។ **ខិឌ្ឌាធិប្បាយេនាបិ ទុក្កដ**ន្តិ សុក្ខតិណាទីសុ អគ្គិករណំ សន្ធាយ វុត្តំ, អល្លេសុ បន កីឡាធិប្បាយេនបិ ករោន្តស្ស បាចិត្តិយមេវ។ បដិបក្ខភូតោ, បដិមុខំ គច្ឆន្តោ វា អគ្គិ **បដគ្គិ**, តស្ស អល្លតិណាទីសុបិ ទានំ អនុញ្ញាតំ, តំ ទេន្តេន ទូរតោ អាគច្ឆន្តំ ទាវគ្គិ ទិស្វា វិហារស្ស សមន្តតោ ឯកក្ខណេ អទត្វា ឯកទេសតោ បដ្ឋាយ វិហារស្ស សមន្តតោ សណិកំ ឈាបេត្វា យថា មហន្តោបិ អគ្គិ វិហារំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ វិហារស្ស សមន្តា អព្ភោកាសំ កត្វា បដគ្គិ ទាតព្ពោ, សោ ទាវគ្គិនោ បដិបថំ គន្ត្វា ឯកតោ ហុត្វា តេន សហ និព្ពាតិ។ **បរិត្តករណ**ន្តិ សមន្តា រុក្ខតិណាទិច្ឆេទនបរិខាខណនាទិអារក្ខករណំ, តេនាហ **តិណកុដិកានំ សមន្តា ភូមិតច្ឆន**ន្តិអាទិ។

**១៩១**. **ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណត្តា បារាជិក**ន្តិ ទ្វីសុ ឯកស្សាបិ អន្តោគធត្តា “ទ្វីហី”តិ វុត្តខេត្តេ ឯកស្សាបិ ឱតិណ្ណត្តា បារាជិកំ, “ទ្វីហិ ឯវ មារេហិ ន ឯកេនា”តិ និយមិតេ បន ឯកេនេវ មារិតេ នត្ថិ បារាជិកន្តិ វទន្តិ, ឯវំ ទ្វេ ឯវ បុរិសាតិអាទីសុបិ។ បុព្ពេ កតសីសច្ឆេទបយោគតោ អញ្ញោ បយោគោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកោ ន ឧបលព្ភតិ, បឋមេន បយោគេនស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយំ ឧបច្ឆិជ្ជតីតិ “សីសច្ឆេទកស្សា”តិ វុត្តំ, យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** “ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស អវិជ្ជមានត្តា”តិ ការណំ វុត្តំ, តំ អការណំ ជីវិតិន្ទ្រិយសន្និស្សិតចិត្តសន្តតី វិនា ឧក្ខិបនសន្និរុជ្ឈនាទិវសប្បវត្តស្ស គមនស្ស អសម្ភវតោ។ ន ហិ វាយុវេគេន បណ្ណបដាទយោ វិយ កាយោ គច្ឆតិ, ន ច ឧក្ខិបនេ បវត្តាវ ចិត្តជវិញ្ញត្តិអាទយោវ និក្ខិបនាទិនោបិ ហេតុភូតាតិ សក្កា វត្តុំ វិច្ឆិន្ទិត្វា បវត្តនតោ។ បុព្ពេ អនាហិតវេគោបិ ហិ កាចិ សរីសបជាតិ ទ្វិធា ឆិន្នា ឆេទនមត្តា ទ្វីហិ វិភាគេហិ កតិបយក្ខណំ ទ្វីសុ ទិសាសុ គច្ឆតិ, តត្ថ ច យស្មិំ ភាគេ ហទយវត្ថុ តិដ្ឋតិ, តត្រដ្ឋំ បញ្ចទ្វារវជ្ជនចិត្តំ ទ្វីសុបិ ភាគេសុ កាយប្បសាទេ ឃដ្ដិតំ ផោដ្ឋព្ពំ អាលម្ពិត្វា ឧប្បជ្ជតិ, តតោ តទារម្មណមេវ យថារហមេកស្មិំ ភាគេ ឯកទា អញ្ញស្មិំ អញ្ញទាតិ ឯវំ បរិយាយេន កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តតោ ហទយវត្ថុស្មិំយេវ សម្បដិច្ឆនាទិវីថិចិត្តានិ ភវង្គន្តរិតានិ មនោទ្វារវីថិវិញ្ញាណានិ ច វិញ្ញត្តិជនកានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, យេ ហិ ឧភយភាគា គច្ឆន្តិ វា ចលន្តិ វា ផន្ទន្តិ វា។ ចិត្តស្ស បន លហុបរិវត្តិយា ឯកក្ខណេ ឧភយភាគាបិ ចលន្តា វិយ ឧបដ្ឋហន្តិ, សេយ្យថាបិ នាម កុក្កុឡាទិនរកេសុ និមុគ្គសកលសរីរស្ស សត្តស្ស ឯកស្មិំ ខណេ សកលសរីរេបិ កាយវិញ្ញាណទុក្ខំ ឧប្បជ្ជមានំ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ, តតោ បន យស្មិំ ភាគេ ជីវិតិន្ទ្រិយំ សសេសកម្មជរូបំ និរុជ្ឈតិ, តត្ថ កាយវិញ្ញាណំ នប្បវត្តតិ, ហទយវត្ថុសហិតភាគេយេវ យាវ ជីវិតិន្ទ្រិយនិរោធា បវត្តតិ។

ននុ នរកាទីសុ ឯកាពទ្ធេ សរីរេ សព្ពត្ថ បរិយាយេន កាយវិញ្ញាណសមុប្បត្តិ យុត្តា ហោតុ, ទ្វិធា ហុត្វា វិច្ឆិន្នេ បន ភាគទ្វយេ កថន្តិ? នាយំ ទោសោ។ សរីរេ ហិ ឯកាពទ្ធតា នាម បរមត្ថធម្មព្យតិរិត្តា កាចិ នត្ថិ បរវាទីនំ អវយវីអាទិ វិយ, កម្មាទិឯកការណបុញ្ញាយត្តតាយ ពហូនំ សហុប្បត្តិយេវ ឯកាពទ្ធតា។ តត្ថ ច សត្ថប្បហារាទិវិរុទ្ធបច្ចយោបនិបាតេន វិភិន្នានម្បិ កម្មាទិឯកការណានំ បុញ្ញាយត្តតា ន វិគច្ឆតិ, យាវ សា ន វិគច្ឆតិ, តាវ អវិច្ឆិន្នាវ តត្ថ វិញ្ញាណប្បវត្តិ។ វិភិន្នានំ បន កម្មជរូបានំ អញ្ញេសញ្ច សេសតិសន្តតិរូបានញ្ច ឧបត្ថម្ភនភាវេន ចិរំ បវត្តិតុំ ន សក្កោន្តិ, យាវ ច ធរន្តិ, តាវ វិញ្ញាណបច្ចយា ហោន្តិ, វិញ្ញាណេន ច តេសំ ចលនគមនាទិទេសន្តរុប្បត្តិ។ តស្មា កពន្ធស្សបិ ធាវក្ខណេ សវិញ្ញាណជីវិតិន្ទ្រិយំ អត្ថេវ, តញ្ច សីសច្ឆេទកប្បយោគេនេវ សីឃំ បតតិ, តតោ អញ្ញប្បយោគស្ស សរីរេ វិសេសុប្បាទនតោ បុរេតរមេវ បឋមេនេវ កិច្ចនិប្ផត្តិតោ សីសច្ឆេទកស្សេវ កម្មពទ្ធោតិ គហេតព្ពោ។ **ឯវរូបានី**តិ កពន្ធវត្ថុសទិសានិ។ **ឥមស្ស វត្ថុស្សា**តិ អាឃាតនវត្ថុស្ស។ **អត្ថទីបនេ**តិ ឯកេន បុរិសេន បយោគេន វា មារិតតាសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស ទីបនេ។

**១៨២**. បានបរិភោគេន វដ្ដតីតិ សម្ពន្ធោ។ ឯវំ បន វុត្តត្តា "លោណសោវីរកំ យាមកាលិក"ន្តិ កេចិ វទន្តិ, កេចិ បន "គិលានានំ បាកតិកមេវ, អគិលានានំ បន ឧទកសម្ភិន្ន"ន្តិ វុត្តត្តា "គុឡំ វិយ សត្តាហកាលិក"ន្តិ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

តតិយបារាជិកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## ៤. ចតុត្ថបារាជិកំ

## វគ្គុមុទាតីរិយភិក្ខុវត្ថុវណ្ណនា

**១៨៣**. **អថិជ្ជេមា**តិ សំវិទហាម។ **ឥរិយាបថំ សណ្ឋបេត្វា**តិ បធានានុរូបំ កត្វា។ **អនាគតសម្ពន្ធេ បន អសតី**តិ ភាសិតោ ភវិស្សតីតិ បាឋសេសំ កត្វា អនាគតសម្ពន្ធេ អសតិ។ ភាសិតោតិ អតីតវចនំ កថំ អនាគតវចនេន សម្ពន្ធមុបគច្ឆតីតិ អាហ **លក្ខណំ បនា**តិអាទិ។ ព្លទិសេ ហិ ឋានេ ធាតុសម្ពន្ធេ បច្ចយាតិ ឥមិនា លក្ខណេន ធាត្វត្ថសម្ពន្ធេ សតិ អយថាកាលវិហិតាបិ បច្ចយា សាធវោ ភវន្តីតិ សទ្ទសត្ថវិទូ វទន្តិ។

**១៨៤**. **វណ្ណវា**តិ ឥមិនា អភិនវុប្បន្នវណ្ណតា វុត្តា។ **បសន្នមុខវណ្ណា**តិ ឥមិនា មុខវណ្ណស្ស អតិបណីតតា វុត្តា។ **វិប្បសន្នច្ឆវិវណ្ណា**តិ ឥមិនា បកតិសរីរវណ្ណស្សេវ យថាវុត្តនយេន វិប្បសន្នតា វុត្តា។ យស្មា ឥន្ទ្រិយានំ ឧបាទារូបត្តា និស្សយវសេនេវ បីណនន្តិ អាហ "អភិនិវិដ្ឋោកាសស្ស បរិបុណ្ណត្តា"តិ។ បញ្ចប្បសាទានំ វិយ ហទយរូបស្សាបិ បរិបុណ្ណតា វុត្តាយេវាតិ អាហ "មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយាន"ន្តិ។ ឧទ្ទេសំ បរិបុច្ឆំ អនុយុញ្ជន្តា ឥមំ សរីរសោភំ នេវ បាបុណីសូតិ សម្ពន្ធោ។ **យថា តន្តិ** ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **ចតុចក្ក**ន្តិ ឯត្ថ បវត្តនដ្ឋេន ឥរិយាបថោវ ចក្កន្តិ វុត្តោ។

**១៨៥**. **ឧបលព្ភន្តី**តិ ទិស្សន្តិ, ញាយន្តីតិ អត្ថោ។ **បចន្តោ**តិ បីឡេន្តោ, គេហាទីនិ វា សយំ ឌហន្តោ, អញ្ញេហិ វា បាចេន្តោ។ **ឧទ្ធតេ**តិ ឧទ្ធច្ចបកតិកេ។ **ឧន្នឡេ**តិ ឧគ្គតនឡសទិសេន ឧគ្គតតុច្ឆមានេន សហិតេ។ **ចបលេ**តិ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិនា ចាបល្លេន យុត្តេ។ **មុខរេ**តិ ខរវចនេ។ **បាកតិន្ទ្រិយេ**តិ អសំវុតត្តា គិហិកាលេ វិយ បកតិយំ ឋិតិន្ទ្រិយេ។ **ឥរិយាបថសណ្ឋបនាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន បច្ចយបដិសេវនសាមន្តជប្បានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ បរមសល្លេខវុត្តីហិ មហាអរិយវំសេហិ ភិក្ខូហិ និវុត្ថសេនាសនានិ **លោកសម្មតសេនាសនានិ** នាម។ **បរិបាចេតុ**ន្តិ វិម្ហាបនវសេន បរិណាមេតុំ។ **ភិក្ខាចារេ អសម្បជ្ជមានេ**តិ ឥទំ **ជនបទចារិកំ ចរន្តី**តិ ឥមិនា សម្ពន្ធិតព្ពំ, ន បន **បាឡី វាចេន្តោ**តិអាទីហិ, តានិ បន បទានិ អត្តនោ និវន្តវាសដ្ឋានេបិ ជនបទេសុបិ កត្តព្ពកិច្ចទស្សនវសេន វុត្តានិ, តានិ ច តេ វត្តសីសេន ករោន្តិ, ន លាភនិមិត្តំ, តេនាហ **តន្តី**តិអាទិ។ **កិច្ចេនា**តិ ឥមស្សេវ វេវចនំ **កសិរេនា**តិ។ តទុភយម្បិ បារមីបូរណវាយាមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សាធារណបរិក្ខារភាវេនា**តិ សង្ឃិកបរិក្ខារភាវេន។ **តថាភាវតោ ថេនេត្វា**តិ អវិស្សជ្ជិយអវេភង្គិយភាវតោ ថេនេត្វា, ន ឋានាចាវនវសេនាតិ អធិប្បាយោ, តេនាហ "កុលទូសកទុក្កដំ អាបជ្ជតី"តិ។ **អសន្ត**ន្តិ ឥមស្ស **អភូត**ន្តិ ឥទំ ការណវចនំ, អនុប្បន្នត្តា អវិជ្ជមានន្តិ អត្ថោ។ **កិតវស្សេវា**តិ កិតវស្ស សកុណគហណមិវ។ **កេរាដិកស្សា**តិ សឋស្ស។ សមណោតិ គោត្តមត្តំ អនុភោន្តិ ធារេន្តីតិ **គោត្រភុនោ**, នាមមត្តសមណាតិ អត្ថោ។ **ទុជ្ជាន បរិច្ឆេទ**ន្តិ អនន្តទុក្ខត្តា "ឯត្តកំ ទុក្ខ"ន្តិ សង្ខ្យាវសេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា ញាតុំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេនាបិ ទុក្ករំ, ន បន សរូបវសេន ញាតុំ ពុទ្ធញាណស្ស អវិសយភាវា។

### អធិមានវត្ថុវណ្ណនា

**១៩៦**. **អរហត្តេ**តិ អគ្គផលេ។ **ញាណចក្ខុនា**តិ បច្ចវេក្ខណញាណសង្ខាតេន ចក្ខុនា, អថ វា ផលចិត្តសម្បយុត្តេនេវ ញាណចក្ខុនា។ អត្តនា សម្បយុត្តេនាបិ ហិ ញាណេន អសម្មោហតោ សយំ ទិដ្ឋំ នាម ហោតិ, តថា តស្មិំ អទិដ្ឋេតិ អត្ថោ។ សព្ពេសំ កិលេសានំ បហាយករសេន អាជានាតិ, សមន្តតោ សព្ពេន វា បការេន ជានាតីតិ “អញ្ញា”តិ អគ្គមគ្គោ វុច្ចតិ, តទុបចារេន បន តប្ផលម្បីតិ អាហ “អញ្ញំ ព្យាករិស្សតិ អរហត្តំ ព្យាករិស្ស”តិ។ **អន្តរា បបេតី**តិ សេខភូមិយំ អធិមានោ បបេតិ។ **កិលេសសមុទាចារំ អបស្សន្តោ**តិ បុរិមមគ្គត្តយវជ្ឈានំយេវ កិលេសានំ វសេន វុត្តំ, ន ភវរាគាទីនំ។

### សវិភង្គសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៩៧**. បកតិមនុស្សេហិ ឧត្តរិតរានំ ពុទ្ធាទិឧត្តមបុរិសានំ អធិគមធម្មោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោតិ អាហ **ឧត្តរិមនុស្សាន**ន្តិអាទិ។ **បាឡិយំ** (បារា. ១៩៨) “អត្ថិ ច មេ ឯតេ ធម្មា មយី”តិ ឯត្ថ **មេ**តិ ឥទំ បទបូរណមត្តំ។ អធិគន្តព្ពតោ អធិគមសង្ខាតស្ស ឈានាទិនោ បុច្ឆា **អធិគមបុច្ឆា**, សា ច ឈានាទីសុ សាមញ្ញតោ បវត្តាតិ ឥទានិ តត្ថ បឋមជ្ឈានំ វា ទុតិយាទីសុ អញ្ញតរំ វា តត្ថាបិ កសិណាទិអារម្មណេសុ កតរមារម្មណំ ឈានំ វា លោកុត្តរេសុ ច សោតាបត្តិមគ្គំ វា សកទាគាមិមគ្គាទីសុ អញ្ញតរំ វា តត្ថាបិ សុញ្ញតវិមោក្ខំ វា អប្បណិហិតវិមោក្ខាទីសុ អញ្ញតរំ វាតិ ឯវំ បច្ចេកំ ភេទនិទ្ធារណវសេន បុច្ឆនាការំ ទស្សេតុំ **បាឡិយំ** (បារា. ១៩៨) “បុន កតមេសំ ត្វំ ធម្មានំ លាភី”តិ អយំ បុច្ឆា ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពា, តេនាហ **បឋមមគ្គាទីសូ**តិអាទិ។ យាយ អនុក្កមបដិបត្តិយា លោកុត្តរោ អធិគមោ អាគច្ឆតិ, សា បុព្ពភាគបដិបត្តិ **អាគមនបដិបទា**។ **ន សុជ្ឈតី**តិ បុច្ឆិយមានោ បដិបត្តិក្កមំ ឧល្លង្ឃិត្វា កថេតិ។ **អបនេតព្ពោ**តិ តយា វុត្តក្កមេនាយំ ន សក្កា អធិគន្តុន្តិ អធិគតមានតោ អបនេតព្ពោ។ សន្និហិតេសុ កប្បិយេសុបិ ចតូសុ បច្ចយេសុ អលគ្គត្តា “អាកាសេ បាណិសមេន ចេតសា”តិ វុត្តំ។ វុត្តសទិសំ ព្យាករណំ ហោតីតិ យោជនា។ **ខីណាសវបដិបត្តិសទិសា បដិបទា ហោតិ** សុវិក្ខម្ភិតកិលេសត្តា។ ឥទញ្ច អរហត្តំ បដិជានន្តស្ស វសេន វុត្តំ, តេនាហ **ខីណាសវស្ស នាមា**តិអាទិ។ ឯវំ សុវិក្ខម្ភិតកិលេសស្ស វត្តនសេក្ខធម្មបដិជាននំ ឥមិនា ភយុប្បាទនេន, អម្ពិលាទិទស្សនេ ខេឡុប្បាទាទិនា ច ន សក្កា វីមំសិតុំ, តស្មា តស្ស វចនេនេវ តំ សទ្ធាតព្ពំ។ **អយំ ភិក្ខុ សម្បន្នព្យាករណោ**តិ ឥទំ ន កេវលំ អភាយនកមេវ សន្ធាយ វុត្តំ ឯកច្ចស្ស សូរជាតិកស្ស បុថុជ្ជនស្សាបិ អភាយនតោ, រជនីយារម្មណានំ ពទរសាឡវាទិអម្ពិលមទ្ទនាទីនំ ឧបនយនេបិ ខេឡុប្បាទាទិតណ្ហាបវត្តរហិតំ សព្ពថា សុសោធិតមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

អសន្តគុណសម្ភាវនលក្ខណា បាបិច្ឆាតិ អាហ **យា សា ឥធេកច្ចោ**តិអាទិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន អស្សទ្ធោតិអាទិបាឋំ សង្គណ្ហាតិ។ **សាមញ្ញំ ទុប្បរាមដ្ឋ**ន្តិ សមណធម្មសង្ខាតំ សាមញ្ញំ ខណ្ឌសីលាទិតាយ ទុប្បរាមដ្ឋំ ទុដ្ឋុ គហិតំ និរយាយ និរយទុក្ខាយ តំ បុគ្គលំ តត្ថ និរយេ ឧបកឌ្ឍតិ និព្ពត្តាបេតីតិ អត្ថោ។ **សិថិលោ**តិ ឱលីយិត្វា ករណេន សិថិលគាហេន កតោ, សថេន វា សាបេយ្យេន អាទិណ្ណោ សិថិលោ។ **បរិព្ពជោ**តិ សមណភាវោ។ **ភិយ្យោ**តិ បុព្ពេ វិជ្ជមានានំ រាគរជាទីនំ ឧបរិ អបរម្បិ រជំ អាកិរតីតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខុភាវោ**តិ អធម្មិកបដិញ្ញាមត្តសិទ្ធោ ភិក្ខុភាវោ។ **អជានមេវា**តិ ឯត្ថ ឯវ-សទ្ទោ អវធារណេ អជានន្តោ ឯវាតិ, “អជានមេវ”ន្តិបិ បាឋោ, តត្ថ បន ឯវំ ជានាមិ ឯវំ បស្សាមីតិ យោជេតព្ពំ។

### បទភាជនីយវណ្ណនា

**១៩៨**. **ឯវ**ន្តិ ច បឋមជ្ឈានាទិបរាមសនំ បឋមជ្ឈានំ ជានាមិ ទុតិយាទិឈានន្តិ។ **អសុភជ្ឈានាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កាយគតាសតិជ្ឈានំ កសិណជ្ឈានំ កសិណមូលកានិ អារុប្បជ្ឈានានិ ច សង្គណ្ហាតិ។ **វិមោក្ខោ**តិ ចតុព្ពិធោ មគ្គោ, តស្ស សគុណតោ សុញ្ញតាទិនាមំ ទស្សេន្តោ អាហ **សោ បនាយ**ន្តិអាទិ។ មគ្គោ ហិ នាម បញ្ចហិ ការណេហិ នាមំ លភតិ សរសេន វា បច្ចនីកេន វា សគុណេន វា អារម្មណេន វា អាគមនេន វា។ សចេ ហិ សង្ខារុបេក្ខា អនិច្ចតោ សង្ខារេ សម្មសិត្វា វុដ្ឋាតិ, មគ្គោ អនិមិត្តវិមោក្ខេន វិមុច្ចតិ។ សចេ ទុក្ខតោ សម្មសិត្វា វុដ្ឋាតិ, អប្បណិហិតវិមោក្ខេន វិមុច្ចតិ។ សចេ អនត្តតោ សម្មសិត្វា វុដ្ឋាតិ, សុញ្ញតវិមោក្ខេន វិមុច្ចតិ, ឥទំ **សរសតោ** នាមំ នាម។ យស្មា បនេស សង្ខារេសុ អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចនិមិត្តំ បជហន្តោ អាគតោ, តស្មា អនិមិត្តោ។ ទុក្ខានុបស្សនាយ សុខសញ្ញំ បណិធិំ បត្ថនំ បហាយ អាគតត្តា អប្បណិហិតោ។ អនត្តានុបស្សនាយ អត្តសញ្ញំ បហាយ អត្តសុញ្ញតាទស្សនវសេន សុញ្ញតា ហោតិ, ឥទំ **បច្ចនីកតោ** នាមំ នាម។ រាគាទីហិ បនេស សុញ្ញតត្តា សុញ្ញតោ, រូបនិមិត្តាទីនំ, រាគនិមិត្តាទីនំ ឯវ វា អភាវេន អនិមិត្តោ, រាគបណិធិអាទីនំ អភាវតោ អប្បណិហិតោតិ វុច្ចតិ, ឥទំ អស្ស **សគុណតោ** នាមំ។ រាគាទិសុញ្ញំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិតញ្ច និព្ពានំ អារម្មណំ ករោតីតិ សុញ្ញតោ អនិមិត្តោ អប្បណិហិតោតិ វុច្ចតិ, ឥទមស្ស **អារម្មណតោ** នាមំ។ អាគមនំ បន ទុវិធំ

វិបស្សនាគមនំ មគ្គាគមនញ្ច។ តត្ថ មគ្គេ វិបស្សនាគមនមេវ, ផលេ បន មគ្គានន្តរេ មគ្គាគមនំ, ផលសមាបត្តិយំ វិបស្សនាគមនម្បិ។ អនត្តានុបស្សនាវសេន មគ្គោ សុញ្ញតោ អនិច្ចទុក្ខានុបស្សនាហិ អនិមិត្តោ អប្បណិហិតោតិ ឯវំ វិបស្សនា អត្តនោ នាមំ មគ្គស្ស ទេតិ, មគ្គោ ផលស្សាតិ ឥទំ **អាគមនតោ** នាមំ។

**សុញ្ញត្តា**តិ វិវិត្តត្តា។ រាគាទយោវ បតិដ្ឋានដ្ឋេន បណិធីតិ អាហ “រាគទោសមោហបណិធីន”ន្តិ។ **ឥមិស្សា វិជ្ជាយាតិ ទិព្ពចក្ខុវិជ្ជាយា**តិអាទិនា ឯកេកវិជ្ជំ សន្ធាយ វទន្តិ។ ឯវំ ឯកិស្សាបិ នាមំ អគ្គហេត្វាបិ តា ឯវ សន្ធាយ “វិជ្ជានំ លាភិម្ហី”តិ ភណន្តោបិ បារាជិកោ ហោតីតិ សង្ខេបដ្ឋកថាយំ អធិប្បាយោ។ វត្ថុវិជ្ជាទីនិ បន សន្ធាយ វទន្តោ ន ហោតិ។ **ឯកេកកោដ្ឋាសវសេនា**តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេន លោកុត្តរវិសេសំ អកត្វា កេវលំ “សតិបដ្ឋានានំ លាភី”តិ ឯកេកកោដ្ឋាសវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ **តត្ថា**តិ តេសុ កោដ្ឋាសេសុ។ កិលេសានំ បហានំ នាម អភាវមត្តម្បិ លោកុត្តរកិច្ចត្តា លោកុត្តរន្តិ សមត្ថេតុំ **តំ បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ **រាគា ចិត្តំ វិនីវរណតា**តិ រាគតោ ចិត្តស្ស វិនីវរណតា, តតោ រាគតោ វិមុត្តត្តា ឯវ វីតរាគនីវរណតាតិ អត្ថោ, យា ច បញ្ច វិជ្ជាតិ យោជេតព្ពំ។ **ន អាគតា**តិ ឥធ បទភាជនេ “ញាណន្តិ តិស្សោ វិជ្ជា”តិ (បារា. ១៩៩) វុត្តត្តា សេសា បញ្ច វិជ្ជា ន អាគតាតិ អត្ថោ។ **និព្ពត្តិតលោកុត្តរត្តា**តិ លោកិយធម្មសាធារណសង្ខតស្សាបិ អភាវា លោកិយេហិ សព្ពថា អសម្មិស្សលោកុត្តរត្តា។ **អញ្ញ**ន្តិ សង្ខេបដ្ឋកថាទី វទន្តិ, តម្បិ តត្ថេវ បដិក្ខិត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។

**២០០. បុន អានេត្វា បឋមជ្ឈានាទីហិ ន យោជិត**ន្តិ ឯត្ថ “បឋមជ្ឈានេនាតិ បាឋោ”តិ កេចិ វទន្តិ, តំ យុត្តមេវ អាទិ-សទ្ទេន គហេតព្ពស្ស ឈានស្ស អភាវា។ បឋមជ្ឈានមូលកញ្ហិ ឯកមេវ ខណ្ឌចក្កំ។ កត្ថ សាធនោបិ ភណិត-សទ្ទោ ហោតីតិ អាហ **អថ វា**តិអាទិ។ យេន ចិត្តេន មុសា ភណតិ, តេនេវ ចិត្តេន ន សក្កា “មុសា ភណាមី”តិ ជានិតុំ, អន្តរន្តរា បន អញ្ញាហិ មនោទ្វារវីថីហិ “មុសា ភណាមី”តិ ជានាតីតិ វុត្តំ “ភណន្តស្ស ហោតិ មុសា ភណាមី”តិ។ **អយមេត្ថ អត្ថោ ទស្សិតោ**តិ តីហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ មុសាវាទោតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ **ទវា**តិ សហសា។ **រវា**តិ អញ្ញំ វត្តុកាមស្ស ខលិត្វា អញ្ញភណនំ។ តំ ជានាតីតិ តំញាណំ, តស្ស ភាវោ **តំញាណតា,** ញាណស្ស វិសយវិសយីភាវេន អត្តសំវេទនន្តិ អត្ថោ។ **ញាណសមោធាន**ន្តិ ពហូនំ ញាណានំ ឯកស្មឹ ខណេ សមោធានំ, សហុប្បត្តីតិ អត្ថោ។ **យេន ចិត្តេន “មុសា ភណិស្ស”ន្តិ ជានាតី**តិ ឥទំ បុព្ពភាគចេតនញ្ច សន្និដ្ឋានចេតនញ្ច ឯកតោ កត្វា វុត្តំ។ យេន ចិត្តេន បុព្ពភាគចេតនាភូតេន សន្និដ្ឋានចេតនាភូតេន ច វិសំវាទិតព្ពសត្តសង្ខារេ ជានាតិ, យេន ចិត្តេន មុសា ភណិស្សន្តិ អត្ថោ។ **តេនេវ...បេ.... បរិច្ឆជិតព្ពា**តិ តេនេវ ចិត្តេន “ឯវំ អហំ មុសា ភណាមី”តិ វា “ភណិត”ន្តិ វា តទេវ មុសាវាទចិត្តមារម្មណំ កត្វា ភិក្ខុ ជានាតីតិ ឯវំ បុព្ពាបរសន្និដ្ឋានចេតនាក្ខណេសុ តីសុ ឯកេនេវ ចិត្តេន ញាណវិសយញ្ច ញាណញ្ចាតិ ឧភយម្បិ ឯកក្ខណេ បុគ្គលោ ជានាតីតិ អយំ តំញាណតា បរិច្ឆជិតព្ពា វិសយស្សេវ តទា បកាសនតោតិ អធិប្បាយោ, តេនាហ **ន ហី**តិអាទិ។ យទិ ញាណស្ស អត្តនោ សរូបំ ន ញាយតិ, កថំ បច្ឆិមំ ចិត្តំ ជានាតីតិ អាហ **បុរិមំ បុរិម**ន្តិអាទិ។ តត្ថ **ភណិស្សាមី**តិអាទិនា តីសុ កាលេសុ ឧប្បន្នំ បុរិមបុរិមចិត្តំ អត្ថានំ វិសយំ កត្វា ឧប្បជ្ជមានស្ស បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស ចិត្តស្ស តថា ឧប្បត្តិយា បច្ចយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **តេនា**តិ យេន ការណេន តីសុ ខណេសុ ចិត្តានិ តទញ្ញេហេវ ចិត្តេហិ ជានិតព្ពានិ, តានិ ច បុរិមបុរិមចិត្តេនេវ អវស្សំ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេន ការណេនាតិ អត្ថោ។ **តស្មឹ សតី**តិ ភណិស្សាមីតិ បុព្ពភាគេ សតិ។ **សេសទ្វយ**ន្តិ ភណាមិ, ភណិតន្តិ ឥទំ ទ្វយំ ន ហេស្សតីតិ ឯតំ នត្ថីតិ យោជនា ហោតិយេវាតិ អត្ថោ។ **ឯកំ វិយ បកាសតី**តិ ភិន្នក្ខណានម្បិ និរន្តរុប្បត្តិយា “តទេវេទ”ន្តិ គហេតព្ពតំ សន្ធាយ វទតិ។

**ពលវធម្មវិនិធានវសេនា**តិ ពលវគាហស្ស វិនិធានវសេន។ **ទុព្ពលទុព្ពលាន**ន្តិ ទុព្ពលទុព្ពលានំ គាហានំ។ **សកភាវបរិច្ចជនវសេនា**តិ អត្តនោ សន្តកភាវស្ស បរិច្ចជនវសេន។

**២០៧. ឧត្តាសិតត្តា**តិ ភយំ ជនេត្វា វិយ បលាបិតត្តា។ ឯវំ បលាបិតោ ន បុន តំ ឋានំ អាគច្ឆតីតិ អាហ “បុន អនល្លីយនភាវទស្សនវសេនា”តិ។ ខេដ-សទ្ទំ សទ្ទត្ថវិទូ ឧត្តាសត្ថេ បឋន្តីតិ អាហ **ស្វាយមត្ថោ**តិអាទិ។ អណុ ឯវ អណុសហគតំ, អណុត្តេន វា យុត្តន្តិ អត្ថោ។

### វត្ថុកាមវារកថាវណ្ណនា

**២១៥. កេវលញ្ហិយ**ន្តិ កេវលញ្ហិ អយំ វារោតិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។ **តង្ខណញ្ញេវ ជានាតី**តិ បកតិយា វចនានន្តរំ វិជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវំ បន វចីភេទំ អកត្វា “យោ ឥមម្ហា អាវាសា បឋមំ បក្កមិស្សតិ, តំ មយំ ‘អរហា’តិ ជានិស្សាមា”តិ ឯវំ កតសង្កេតា វិហារា បឋមំ បក្កមនេន តស្មឹ ខណេ អវីតិវត្តេបិ និក្ខន្តមត្តេបិ បារាជិកំ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ “មំ ‘អរហា’តិ ជានន្តូ”តិ តម្ហា អាវាសា បឋមំ បក្កាមីតិ អាគតវត្ថុម្ហិ (បារា. ២២៧) វិយ។ **វិញ្ញត្តិបថេ**តិ កាយវចីវិញ្ញត្តីនំ គហណយោគ្គេ បទេសេ, តេន វិញ្ញត្តិបថំ អតិក្កមិត្វា ឋិតោ កោចិ ទិព្ពេន

ចក្ខុនា កាយវិការំ ទិស្វា ទិព្ពាយ សោតធាតុយា វចីភេទញ្ច សុត្វា ជានាតិ, ន បារាជិកន្តិ ទីបេតិ។ **បាឡិយំ** “បដិវិជានន្តស្ស អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ២១៥) ឥមស្មឹ បដិវិជាននវារេ យស្មឹ អក្ខរេ វា ឧច្ចារិតេ កាយប្បយោគេ វា កតេយេវ អយំ បឋមជ្ឈានំ សមាបន្នោតិអាទិអត្ថំ បរោ វិជានាតិ, តតោ បុរិមេសុ អក្ខរុច្ចារណាទិប្បយោគេសុ ថុល្លច្ចយំ អាបជ្ជិត្វា បច្ឆិមេវ បដិវិជាននបយោគក្ខណេ បារាជិកំ អាបជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ ថុល្លច្ចយស្សេវេត្ថ សាមន្តត្តា, តេនេវ **ពុទ្ធទត្តាចរិយេន** –

> “ទុក្កដំ បឋមស្សេវ, សាមន្តមិតិ វណ្ណិតំ;
> សេសានំ បន តិណ្ណម្បិ, ថុល្លច្ចយមុទីរិត”ន្តិ –

វុត្តំ , អយញ្ចត្ថោ “ន បដិវិជានន្តស្ស អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ ឥមិនា សុត្តេន សង្គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទិវសេនា**តិអាទិនា ឈានសមាធិអាទិសទ្ទានមត្ថេសុ បុព្ពេ អកតបរិចយត្តា សុត្វា “អត្ថំ ញត្វា”តិ សទ្ទំ អជានិត្វា កេវលំ “វិសិដ្ឋោ កោចិ សមណគុណោ អនេន លទ្ធោ”តិ បរេន ញាតេបិ បារាជិកមេវាតិ ទស្សេតិ។

## អនាបត្តិភេទកថាវណ្ណនា

**២២០. អនុល្លបនាធិប្បាយស្សា**តិ “ឯវំ វុត្តេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ មយា បកាសិតោ ហោតី”តិ អមនសិកត្វា “នាហំ, អាវុសោ, មច្ចុនោ ភាយាមី”តិអាទិកំ កថេន្តស្ស។ ឯវំ កថេន្តោ ច វោហារតោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ នាម ហោតីតិ វុត្តំ “អញ្ញំ ព្យាករោន្តស្សា”តិ។ **ភាយន្តោ**តិ “ញត្វា គរហន្តិ នុ ខោ”តិ ភាយន្តោ។

បទភាជនីយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

## វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

**២២៣. សេក្ខភូមិយ**ន្តិ ឥមិនា ឈានភូមិម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **តិណ្ណំ វិវេកាន**ន្តិ កាយចិត្តឧបធិវិវេកានំ។ បិណ្ឌាយ ចរណស្ស ភោជនបរិយោសានតាយ វុត្តំ “យាវ ភោជនបអយោសាន”ន្តិ។ អន្តរឃរេ ភុត្វា អាគច្ឆន្តស្សាបិ វុត្តនយេនេវ សម្ភាវនិច្ឆាយ ចីវរសណ្ឋាបនាទីនិ ករោន្តស្ស ទុក្កដមេវ, **បាឡិយំ** បន ទុក្កដាទិវត្ថូសុ “អនាបត្តិ អនុល្លបនាធិប្បាយស្សា”តិ ឥទំ ថុល្លច្ចយេនាបិ អនាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឧល្លបនាធិប្បាយស្សាបិ ហិ “នាវុសោ, ទុក្ករំ អញ្ញំ ព្យាកាតុ”ន្តិ វុត្តេ ថុល្លច្ចយមេវ អត្តុបនាយិកត្តាភាវតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**២២៧. ន ទានាហំ តត្ថ គមិស្សាមី**តិ បុន តត្ថ វសិតដ្ឋានេ ន គមិស្សាមិ, ឯវំ សតិ បឋមំ គតោ អយំ បុន ច នាគតោ, តស្មា អរហាតិ មញ្ញិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **តំ ឋាន**ន្តិ អាវាសំ វាតិអាទិនា បុព្ពេ បរិច្ឆិន្នដ្ឋានំ។ បទសា គមនំ សន្ធាយ កតិកាយ កតត្តា **យានេនា**តិអាទិ វុត្តំ។ វិជ្ជាមយិទ្ធី សន្ធាយ “ឥទ្ធិយា”តិ វុត្តំ ឧល្លបនាធិប្បាយស្ស អភិញ្ញិទ្ធិយា អសម្ភវតោ។ **អញ្ញមញ្ញំ រក្ខន្តី**តិ ឧល្លបនាធិប្បាយេ សតិបិ ឯកស្សាបិ បឋមគមនាភាវា រក្ខន្តិ។ សចេ បន កតិកំ កត្វា និសិន្នេសុ ឯកំ ទ្វេ បបេត្វា អវសេសា ឧល្លបនាធិប្បាយេន ឯកតោ គច្ឆន្តិ, គតានំ សព្ពេសំ បារាជិកមេវ។ តេសុ យស្ស ឧល្លបនាធិប្បាយោ នត្ថិ, តស្ស អនាបត្តិ។ **ឯត**ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តំ សព្ពំ កតិកវត្ថុំ។ **នានាវេរជ្ជកា**តិ នានាជនបទវាសិនោ។ **សង្ឃលាភោ**តិ យថាវុឌ្ឍំ បាបុណនក កោដ្ឋាសោ។ អយញ្ច បដិក្ខេបោ អវិសេសេត្វា ករណំ សន្ធាយ កតោ, វិសេសេត្វា បន “ឯត្តកោ អសុកស្សា”តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អបលោកេត្វា ទាតុំ វដ្ដតិ។

**២២៨. ធម្មធាតូ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, ធម្មានំ សភាវោ វា។ **ឧបបត្តី**តិ អត្តភាវំ សន្ធាយ វទតិ។ **ទុស្សទ្ធាបយា ហោន្តី**តិ បុថុជ្ជនេ សន្ធាយ វុត្តំ, ន លក្ខណត្ថេរាទិកេ អរិយបុគ្គលេ ។ **វិតុឌេន្តី**តិ វិនិវិជ្ឈិត្វា ឌេន្តិ គច្ឆន្តិ, ផាសុឡន្តរិកាយោ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទំ កត្វា តាហិ គច្ឆន្តីតិ និស្សក្កវសេន អត្ថោ។ វិតុទេន្តីតិ បាឋេ ផាសុឡន្តរិកាហីតិ អាធារត្ថេ និស្សក្កវចនំ។ **លោហតុណ្ឌេហី**តិ កាឡលោហមយេហិ តុណ្ឌេហិ។ **អច្ឆរិយំ វតា**តិ គរហិតព្ពតាយ អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្តរូបំ។ **ចក្ខុភូតា**តិ លោកស្ស ចក្ខុ វិយ ភូតា សញ្ជាតា, ចក្ខុសទិសាតិបិ អត្ថោ។ **តស្សេវ កម្មស្សា**តិ យេន គោឃាតកកម្មេនេវ និរយេ និព្ពត្តោ, តស្សេវាតិ អត្ថេ គយ្ហមានេ ឯកាយ ចេតនាយ ពហុបដិសន្ធិយោ ហោន្តីតិ អាបជ្ជតិ, ន ចេតំ យុត្តំ ឯកស្ស អម្ពាទិពីជស្ស អនេកង្កុរុប្បត្តិ វិយាតិ តំ បរិហរន្តោ អាហ **តស្ស នានាចេតនាហិ អាយូហិតស្សា**តិអាទិ, តេន គោឃាតកកម្មក្ខណេ បុព្ពចេតនា អបរចេតនា សន្និដ្ឋាបកចេតនាតិ ឯកស្មិម្បិ បាណាតិបាតេ ពហូ ចេតនា ហោន្តិ, នានាបាណាតិបាតេសុ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ តត្ថ ឯកាយ ចេតនាយ នរកេ បចិត្វា តទញ្ញចេតនាសុ ឯកាយ អបរាបរិយចេតនាយ ឥមស្មឹ បេតត្តភាវេ និព្ពត្តោតិ ទស្សេតិ,

តេនាហ “អវសេសកម្មំ វា កម្មនិមិត្តំ វា”តិ។ ឯត្ថ ច កម្មសរិក្ខវិបាកុប្បត្តិំ សន្ធាយ កម្មកម្មនិមិត្តានមេវ គហណំ កតំ, ន គតិនិមិត្តស្ស, តេនាហ “អដ្ឋិរាសិយេវ និមិត្តំ អហោសី”តិ។ **បាទឡិយំ** វិតច្ឆេន្តីតិ តុណ្ឌេហិ តច្ឆេន្តោ វិយ លុញ្ចន្តិ។ **វិរាជេន្តី**តិ វិលិខន្តិ។

**២២៩**. **វល្លូរវិក្កយេនា**តិ សុក្ខាបិតមំសវិក្កយេន។ **និប្បក្ខចម្មេ**តិ វិគតបក្ខលោមចម្មេ។ **ឯកំ មិគ**ន្តិ ទីបកមិគំ។ **ការណាហី**តិ ឃាតនាហិ។ **ញត្វា**តិ កម្មដ្ឋានំ ញត្វា។

**២៣០**. មង្គុនវសេន ឧលតីតិ **មង្គុលិ**, វិរូបពីភច្ឆភាវេន បវត្តតីតិ អត្ថោ។ **ចិត្តកេឡិ**ន្តិ ចិត្តរុចិយំ អនាចារកីឡំ។

**២៣១**. **និស្សេវាលបណកកទ្ទមោ**តិ តិលពីជកាទិសេវាលេន នីលមណ្ឌូកបិដ្ឋិវណ្ណេន ឧទកបិដ្ឋេ ឧទកំ នីលវណ្ណំ កុរុមានេន បណកេន កទ្ទមេន ច វិរហិតោ។ ឧណ្ហភាវេន តបនតោ តបំ ឧទកំ អស្សាតិ តបោទកាតិ វត្តព្ពេ ក-ការលោបំ កត្វា “តបោទា”តិ វុច្ចតិ។ **បេតលោកោ**តិ បកដ្ឋេន អកុសលកម្មេន សុគតិតោ ទុគ្គតិំ ឥតានំ គតានំ លោកោ សមូហោ, និវាសដ្ឋានំ វា។ **កតហត្ថា**តិ ធនុសិប្បេ សុដ្ឋុ សិក្ខិតហត្ថា, អវិរជ្ឈន លក្ខវេធាតិ អត្ថោ។ សិប្បទស្សនវសេន រាជកុលាទីសុ រាជសមូហំ ឧបេច្ច កតំ អសនំ សរក្ខេបោ ឯតេសន្តិ **កតុបាសនា**, សព្ពត្ថ ទស្សិតសិប្បាតិ អត្ថោ។ **បភគ្គោ**តិ បភញ្ជិតោ, បរាជិតោតិ អត្ថោ។

**២៣២**. **អានេញ្ជសមាធិ**ន្តិ អរូបសមាបត្តិយំ និរុទ្ធេ សតិបិ សទ្ទកណ្ដកេន ឧដ្ឋានារហោ រូបាវចរសមាធិយេវ ឥធ វុត្តព្ពោតិ អាហ **អនេជំ អចល**ន្តិអាទិ។ **សមាធិបរិបន្ថកេ**តិ វិតក្កាទិកេ សន្ធាយ វទតិ, ឥទំ បន បឋម ពោធិយំ ឧប្បន្នម្បិ វត្ថុំ អនាចារមត្តវសេន ភិក្ខូហិ ចោទិតេបិ ភគវតា “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, មោគ្គល្លានស្សា”តិ (បារា. ២២៨) ឯវំ អាយតិំ អត្តនា បញ្ញាបិយមានបារាជិកានុគុណំ តទា ឯវំ វិនីតន្តិ ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ បច្ឆា បញ្ញត្តស្ស ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស វិនីតវត្ថុភាវេន សង្គហមារោបិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សាវកានំ ឧប្បដិបាដិយា អនុស្សរណាភាវំ ទស្សេតុំ “ន ឧប្បដិបាដិយា”តិ វុត្តំ។ **ទុក្ករំ កត**ន្តិ អនន្តរេ បញ្ចកប្បសតិកេ កាលេ វិញ្ញាណ សន្តតិំ អទិស្វាបិ អសម្មុយ្ហិត្វា បរតោ តតិយត្តភាវេ ទិដ្ឋចុតិចិត្តេន សទ្ធិំ វត្តមានភវបដិសន្ធិយា អនុមានេនាបិ ការិយការណាភាវគហណំ នាម សាវកានំ ទុក្ករត្តា វុត្តំ។ **បដិវិទ្ធា**តិ បដិវិទ្ធសទិសា។ យថា នាម សត្តធា ផាលិតស្ស ចាមរវាលលោមស្ស ឯកាយ អគ្គកោដិយា អបរស្ស វាលលោមំសុនោ កោដិំ ទូរេ ឋត្វា វិជ្ឈេយ្យ អារុនន្តោ វិយ បដិបាទេយ្យ, ឯវមេវ ឥមិនាបិ ទុក្ករំ កតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯតទគ្គ**ន្តិ ឯសោ អគ្គោ។ **យទិទ**ន្តិ យោ អយំ។

**និគមនវណ្ណនា**

**២៣៣**. **ឥធា**តិ ភិក្ខុវិភង្គេ។ **ឧទ្ទិដ្ឋបារាជិកបរិទីបន**ន្តិ សិក្ខាបទេសុ បាតិមោក្ខុទ្ទេសវសេន ឧទ្ទិដ្ឋ បារាជិកបរិទីបនំ, ន បន សព្ពស្មិំ បារាជិកវិភង្គេ អាគតអាបត្តិបរិទីបនំ តត្ថ ថុល្លច្ចយាទីនម្បិ អាគតត្តា តេនេវ ឧទ្ទិដ្ឋ-សទ្ទេន វុត្តវិភង្គស្ស និទ្ទេសត្តា។ **ភិក្ខុនីនំ អសាធារណានិ ចត្តារី**តិ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកា (បាចិ. ៦៥៨) វជ្ជប្បដិច្ឆាទិកា (បាចិ. ៦៦៥) ឧក្ខិត្តានុវត្តិកា (បាចិ. ៦៦៩) អដ្ឋវត្ថុកាតិ (បាចិ. ៦៧៥) ឥមានិ ភិក្ខូហិ អសាធារណានិ ភិក្ខុនីនំ ឯវ បញ្ញត្តានិ បារាជិកានីតិ អត្ថោ។ **វត្ថុវិបន្នា**តិ បព្ពជ្ជុបសម្បទានំ វត្ថុភាវោ វត្ថុ នាម, តេន វត្ថុមត្តេន វិបន្នា, វិបន្នវត្ថុកាតិ អត្ថោ។ **អហេតុកបដិសន្ធិកា**តិ មគ្គានុប្បត្តិការណមាហ។ កិញ្ចាបិ ទុហេតុកានម្បិ មគ្គោ នុប្បជ្ជតិ, តេ បន បព្ពជ្ជុបសម្បទាសុ ឋត្វា អាយតិំ មគ្គហេតុំ សម្បាទេតុំ សក្កោន្តិ, អហេតុកា បន បរិសុទ្ធេ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ ឋត្វា សម្បាទេតុំ ន សក្កោន្តិ, តស្មា តេ តម្បិ បដិច្ច វត្ថុវិបន្នាវាតិ វេទិតព្ពា។ **បារាជិកា**តិ កម្មវិបត្តិយា បដិសន្ធិក្ខណេយេវ បរាជយំ អាបន្នា។ ថេយ្យសំវាសកាទីនំ គិហិភាវេ ឋត្វា វិបស្សនាយ វាយមន្តានម្បិ តស្មិំ អត្តភាវេ មគ្គុប្បត្តិអភាវតោ “មគ្គោ បន វារិតោ”តិ វុត្តំ។ ទីឃតាយ លម្ពមានំ អង្គជាតំ លម្ពំ នាម, តំ យស្ស អត្ថិ សោ **លម្ពី**។ សោ ឯត្តាវតា ន បារាជិកោ, តំ បន ទីឃំ អង្គជាតំ អត្តនោ មុខេ វា វច្ចមគ្គេ វា សេវនាធិប្បាយេន បវេសេន្តោវ បារាជិកោ, ឥធ បន វច្ចមគ្គេ បវេសេន្តោវ អធិប្បេតោ មុខុបិដ្ឋិកេនេវ មុខេ បវេសនស្ស វុត្តត្តា។ សោបិ ហិ កតបរិកម្មតាយ មុទុភូតាយ បិដ្ឋិយា ឱនមិត្វា អត្តនោ អង្គជាតំ មុខេន គណ្ហន្តោវ បារាជិកោ ហោតិ, ន កេវលោ។ យោ បន មុខេន អត្តនោ វច្ចមគ្គំ វា បរេសំ វច្ចមគ្គមុខំ វា ឥត្ថីនំ បស្សាវមគ្គំ វា គណ្ហាតិ, តស្ស ច បុរិសនិមិត្តេន បុរិសនិមិត្តំ ឆុបន្តស្ស ច មគ្គេន មគ្គបដិបាទនេបិ បារាជិកំ ន ហោតិ បុរិសនិមិត្តេន តទិតរមគ្គសម្បដិបាទនេនេវ មេថុនធម្មវោហារតោ ។ **បរស្ស អង្គជាតេ អភិនិសីទតី**តិ បរស្ស ឧត្តានំ សយន្តស្ស កម្មនិយេ អង្គជាតេ អត្តនោ វច្ចមគ្គំ បវេសេន្តោ តស្សូបរិ និសីទតិ, ឥទញ្ច ឧបលក្ខណមត្តំ បរេសំ អង្គជាតំ វច្ចមគ្គេ បវេសេន្តោ សាទិយន្តោបិ បារាជិកោវ, ពលក្ការេន បន វច្ចមគ្គេ វា មុខេ វា បរេន បវេសិយមានោ យទិ ន សាទិយតិ, អនាបត្តិកោវ។ ឯត្ថ អសាទិយនំ នាម ទុក្ករំ

វិវជ្ជិតព្ពតោ។ ឯត្ថ ច អនុបសម្បន្នភាវេ ឋត្វា មាតុបិតុអរហន្តេសុ អញ្ញតរំ ឃាតេន្តោ ភិក្ខុនី ទូសេន្តោ ច សាមណេរបព្ពជ្ជម្បិ ន លភតីតិ ទស្សនត្ថំ វិសុំ គហិតត្តា មាតុឃាតកាទីនំ ចតុន្នំ តតិយបឋមបារាជិកេសុ អន្តោគធតា វេទិតព្ពា។ យថា ឯត្ថ, ឯវំ គិហិភាវេ ឋត្វា លោហិតុប្បាទំ ករោន្តោ លោហិតុប្បាទកោវាតិ គហេតព្ពំ។ **ឯតេន បរិយាយេនា**តិ ឧភិន្នំ រាគបរិយុដ្ឋានសង្ខាតេន បរិយាយេន។ ទុតិយវិកប្បេ កច្ចិ អត្ថាតិ បទច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

ចតុត្ថបារាជិកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

និដ្ឋិតោ ច បារាជិកកណ្ឌវណ្ណនានយោ។

# ២. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌោ

## ១. សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៣៤**. **តេរសកស្សា**តិ តេរស សិក្ខាបទានិ បរិមាណានិ អស្សាតិ តេរសកោ, កណ្ឌោ, តស្ស។ សមថេ វិបស្សនាយ វា អភិរតិរហិតោ ឥធ **អនភិរតោ**, ន បព្ពជ្ជាយាតិ អាហ “វិក្ខិត្តចិត្តោ”តិ។ វិក្ខិត្តតាយ ការណមាហ **កាមរាគា**ឥច្ចាទិ។

**២៣៥**. **អព្ពោហារិកា**តិ សីលវិបត្តិវោហារំ នារហតីតិ កត្វា វុត្តំ។ អកុសលភាវេ បនស្សា អព្ពោហារតា នត្ថិ។

**២៣៦-៧**. ចេតនា-សទ្ទតោ វិសុំ សំ-សទ្ទស្ស អត្ថាភាវំ ឥក-បច្ចយស្ស ច អត្ថវន្តតំ ទស្សេតុំ **សញ្ចេតនា វា**តិអាទិ ទុតិយវិកប្បោ វុត្តោ។ **សិខាប្បត្តោ អត្ថោ**តិ អធិប្បេតត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អាសយភេទតោ**តិ បិត្តសេម្ហបុព្ពលោហិតានំ ចតុន្នំ អាសយានំ ភេទេន។ **ធាតុនានត្តតោ**តិ រសរុហិរាទីនំ សត្តន្នំ, បថវាទីនំ វា ចតុន្នំ ធាតូនំ នានត្តេន។ **វត្ថិសីស**ន្តិ មុត្តវត្ថិតោ មត្ថកបស្សំ។ ហត្ថិមទចលនំ នាមញ្ច សម្ភវោតិ អាហ “សម្ភវោ និក្ខមតី”តិ។ **សម្ភវវេគ**ន្តិ សម្ភវស្ស ឋានតោ ចវិត្វា ទកសោតាភិមុខំ ឱតរណេន សញ្ចាតសរីរក្ខោភវេគំ។ **ពាហុសីស**ន្តិ ខន្ធប្បទេសំ។ **ទស្សេសី**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ ហេតុត្ថោ, តេន យស្មា កណ្ណចូឡិកាហិ សម្ភវោ និក្ខមតិ…បេ…. សម្ភវញ្ច ទស្សេសិ, តស្មា តតិយស្ស ភាសិតំ សុភាសិតន្តិ ឯវំ យោជនា វេទិតព្ពា។ **ទកសោត**ន្តិ មុត្តស្ស វត្ថិតោ និក្ខមនមគ្គំ, អង្គជាតប្បទេសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សុក្កញ្ច នាមេតំ រសរុហិរាទិសត្តទេហធាតូសុ មជ្ឈិមធាតុចតុជំ អដ្ឋិមិញ្ជាទិ វិយ បថវីធាតុសង្គហិតំ អាហារូបជីវិនំ សកលកាយគតំ អតិទហរទារកានម្បិ អត្ថេវ, តំ បន បន្នរសសោឡសវស្សុទ្ទេសតោ បដ្ឋាយ សត្តានំ សមុប្បជ្ជនកកាមរាគេហេវ ឋានតោ ចលតិ, ចលិតញ្ច អាបោធាតុភាវេន ចិត្តជមេវ ហុត្វា ទកសោតំ ឱតរតិ, ទកសោតតោ បន បដ្ឋាយ ចិត្តបច្ចយឧតុជំ ហោតិ មត្ថលុង្គតោ ចលិតសិង្ឃាណិកា វិយ។ យេសំ បន សមុច្ឆេទនវិក្ខម្ភនាទីហិ រាគបរិយុដ្ឋានំ នត្ថិ , តេសំ សុក្កវិស្សដ្ឋិ ន សិយា។ ឥតិ យថាឋានតោ សុក្កស្ស វិស្សដ្ឋិយេវ រាគចិត្តសមុដ្ឋានា, ន បកតិរូបំ, តេនេវ **កថាវត្ថុអដ្ឋកថាយំ** (កថា. អដ្ឋ. ៣០៧) “សុក្កវិស្សដ្ឋិ នាម រាគសមុដ្ឋានា ហោតី”តិ សុក្កស្ស វិស្សដ្ឋិ ឯវ រាគសមុដ្ឋានា វុត្តា, ន បកតិរូបំ។ ឆន្នំ បន កាមាវចរទេវានំ វិជ្ជមានាបិ សុក្កធាតុ ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិវសេន បរិយុដ្ឋិតរាគេនាបិ ឋានតោ ន គឡតិ, យថាឋានេ ឯវ បត្វា កិញ្ចិ វិការំ អាបជ្ជមានា តង្ខណិកបរិឡាហវូបសមាវហា មេថុនកិច្ចនិដ្ឋាបិកា ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ បន “កាយសម្ផស្សសុខមេវ តេសំ កាមកិច្ច”ន្តិ វទន្តិ។ ខីណាសវានំ បន អនាគាមីនញ្ច សព្ពសោ កាមរាគាភាវេន សុក្កធាតុវិការម្បិ នាបជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ រូបព្រហ្មានំ បន វិក្ខម្ភិតកាមរាគេន ជនិតត្តា អនាហារូបជីវិតត្តា ច សព្ពថា សុក្កធាតុបិ នត្ថេវ។ **តថេវា**តិ មោចនស្សាទេន និមិត្តេ ឧបក្កមតោតិអាទិ អតិទិសតិ។ “វិស្សដ្ឋីតិ ឋានាចាវនា វុច្ចតី”តិ បទភាជនេ (បារា. ២៣៧) វុត្តត្តា “ទកសោតំ ឱតិណ្ណមត្តេ”តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ **ទកសោតោរោហណញ្ចេត្ថា**តិអាទិ។ **ឯត្ថា**តិ ឥំសុបិ វាទេសុ។ **អធិវាសេត្វា**តិ និមិត្តេ ឧបក្កមិត្វា បុន វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ មោចនស្សាទំ វិនោទេត្វា។ **អន្តរា និវារេតុ**ន្តិ អត្តនោ និមិត្តេ កតូបក្កមេន ឋានា ចុតំ ទកសោតំ ឱតរិតុំ អទត្វា អន្តរា និវារេតុំ។ មោចនស្សាទេន ហត្ថបរិកម្មាទី ករោន្តស្ស មុត្តេបិ ទុក្កដមេវ, និមិត្តេ ឧបក្កមាភាវតោ បន សង្ឃាទិសេសោ ន ហោតីតិ អាហ “ហត្ថ…បេ…. អនាបត្តី”តិ។ ទកសោតោរោហណញ្ចេត្ថាតិអាទិនា វុត្តវិនិច្ឆយំ សន្ធាយ “អយំ សព្ពាចរិយសាធារណវិនិច្ឆយោ”តិ វុត្តំ។

**ខោភករណបច្ចយោ** នាម វិសភាគភេសជ្ជសេនាសនាហារាទិបច្ចយោ។ **នានាវិធំ សុបិន**ន្តិ ឧភិតវាតាទិធាតូនំ អនុគុណំ។ **អនុភូតបុព្ព**ន្តិ បុព្ពេ ភូតបុព្ពំ មនសា បរិកប្បិតបុព្ពញ្ច។ សត្តនរកទេវសន្តរាទីនម្បិ ហិ សង្គហេត្វា វុត្តំ។ **អត្ថកាមតាយ វា អនត្ថកាមតាយ វា**តិ ឥទំ ទេវតានំ ហិតាហិតាធិប្បាយតំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **អត្ថាយ វា អនត្ថាយ វា**តិ សភាវតោ ភវិតព្ពំ ហិតាហិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ននុ ទេវតាហិ ឧបសំហរិយមានានិ អារម្មណានិ បរមត្ថតោ នត្ថិ, កថំ តានិ បុរិសោ បស្សតិ, ទេវតា វា តានិ អវិជ្ជមានានិ ឧបសំហរន្តីតិ ចោទនំ មនសិ កត្វា អាហ **សោ តាស**ន្តិអាទិ។ តេន “ឯវមេសោ បរិកប្បតូ”តិ ទេវតាហិ ចិន្តិតមត្តេន សុបន្តស្ស ចិត្តំ ភវង្គសន្តតិតោ និបតិត្វា ទេវតាហិ ចិន្តិតនិយាមេនេវ បរិកប្បមានំ បវត្តតិ, ឯវំ តេន បរិកប្បមានានិ អារម្មណានិ ទេវតាហិ ឧបសំហដានិ នាម ហោន្តិ, តានិ ច សោ ទេវតានុភាវេន បស្សតិ នាមាតិ ទស្សេតិ។ **ពោធិសត្តមាតា វិយ បុត្តបដិលាភនិមិត្ត**ន្តិអាទីសុ ពោធិសត្តស្ស គព្ភោក្កន្តិទិវសេ មហាមាយាទេវិយា អត្តនោ ទក្ខិណបស្សេន ឯកស្ស សេតវរវារណស្ស អន្តោកុច្ឆិបវិដ្ឋភាវទស្សនំ បុត្តបដិលាភនិមិត្តំ សុបិនំ នាម។ អម្ហាកំ បន ពោធិសត្តស្ស “ស្វេ ពុទ្ធោ ភវិស្សតី”តិ ចាតុទ្ទសិយំ បក្ខស្ស រត្តិវិភាយនកាលេ ហិមវន្តំ ពិព្ពោហនំ កត្វា បុរត្ថិមបច្ឆិមសមុទ្ទេសុ វាមទក្ខិណហត្ថេ ទក្ខិណសមុទ្ទេ បាទេ ច ឱទហិត្វា មហាបថវិយា សយនំ ឯកោ,

ទព្ពតិណសង្ខាតាយ តិរិយា នាម តិណជាតិយា នង្គលមត្តរត្តទណ្ឌាយ នាភិតោ ឧគ្គតាយ ខណេន អនេកយោជនសហស្សំ នភំ អាហច្ច ឋានំ ឯកោ, សេតានំ កណ្ហសីសានំ កិមីនំ បាទេហិ ឧស្សក្កិត្វា យាវ ជាណុមណ្ឌលំ អាហច្ច ឋានំ ឯកោ, នានាវណ្ណានំ ចតុន្នំ សកុណានំ ចតូហិ ទិសាហិ អាគន្ត្វា បាទមូលេ សេតវណ្ណតាបជ្ជនំ ឯកោ, ពោធិសត្តស្ស មហតោ មីឡ្ហបព្ពតស្ស ឧបរិ អលិម្បមានស្ស ចង្កមនំ ឯកោតិ ឥមេ បញ្ច មហាសុបិនា នាម, ឥមេ ច យថាក្កមំ សម្ពោធិយា, ទេវមនុស្សេសុ អរិយមគ្គប្បកាសនស្ស, គិហីនញ្ច សរណូបគមនស្ស, ខត្តិយាទិចតុវណ្ណានំ បព្ពជិត្វា អរហត្តុបដិលាភស្ស, ចតុន្នំ បច្ចយានំ លាភេ អលិត្តភាវស្ស ច បុព្ពនិមិត្តានីតិ វេទិតព្ពំ។ សោឡស សុបិនា បាកដា ឯវ។ **ឯកន្តសច្ចមេវា**តិ ផលនិយមុប្បត្តិតោ វុត្តំ។ ទស្សនំ បន សព្ពត្ថ វិបល្លត្ថមេវ។ ធាតុក្ខោភាទីសុ ចតូសុ មូលការណេសុ ទ្វីហិ តីហិបិ ការណេហិ កទាចិ សុបិនំ បស្សន្តីតិ អាហ “សំសគ្គភេទតោ”តិ។ **សុបិនភេទោ**តិ សច្ចាសច្ចត្ថតាភេទោ។

**រូបនិមិត្តាទិអារម្មណ**ន្តិ ឯត្ថ កម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តតោ អញ្ញរូបមេវ វិញ្ញាណស្ស និមិត្តន្តិ រូបនិមិត្តំ, តំ អាទិ យេសំ សទ្ទនិមិត្តាទីនំ តានិ រូបនិមិត្តាទីនិ អារម្មណានិ យស្ស ភវង្គចិត្តស្ស តំ រូបនិមិត្តាទិអារម្មណំ។ **ឦទិសានី**តិ រូបនិមិត្តាទិអារម្មណានិ រាគាទិសម្បយុត្តានិ ច។ **សព្ពោហារិកចិត្តេនា**តិ បដិពុទ្ធស្ស បកតិវីថិចិត្តេន។ **កោ នាម បស្សតី**តិ សុត្តប្បដិពុទ្ធភាវវិយុត្តាយ ចិត្តប្បវត្តិយា អភាវតោ សុបិនំ បស្សន្តោ នាម ន សិយាតិ អធិប្បាយោ, តេនាហ “សុបិនស្ស អភាវោវ អាបជ្ជតី”តិ។ **កបិមិទ្ធបរេតោ**តិ ឥមិនា និទ្ទាវសេន បវត្តមានភវង្គសន្តតិព្យវហិតាយ កុសលាកុសលាយ មនោទ្វារវីថិយា ច បស្សតីតិ ទស្សេតិ, តេនាហ **យា និទ្ទា**តិអាទិ។ **ទ្វីហិ អន្តេហិ មុត្តោ**តិ កុសលាកុសលសង្ខាតេហិ ទ្វីហិ អន្តេហិ មុត្តោ។ **អាវជ្ជនតទារម្មណក្ខណេ**តិ សុបិនេ បញ្ចទ្វារវីថិយា អភាវតោ មនោទ្វារេ ឧប្បជ្ជនារហំ គហេត្វា វុត្តំ។

ឯត្ថ ច សុបិនន្តេបិ តទារម្មណវចនតោ អនុភូតេសុ សុតបុព្ពេសុ វា រូបាទីសុ បុរាបត្តិភាវេន បរិកប្បេត្វា វិបល្លាសតោ បវត្តមានាបិ កាមាវចរវិបាកធម្មា បរិត្តធម្មេ និស្សាយ បរិកប្បេត្វា បវត្តត្តា បរិត្តារម្មណា វុត្តា, ន បន សរូបតោ បរិត្តធម្មេ គហេត្វា បវត្តត្តា ឯវាតិ គហេតព្ពំ។ ឯវញ្ច ឥត្ថិបុរិសាទិអាការំ អារោបេត្វា បវត្តមានានំ រាគាទិសវិបាកធម្មានម្បិ តេសំ អារម្មណំ គហេត្វា ឧប្បន្នានំ បដិសន្ធាទិវិបាកានម្បិ បរិត្តារម្មណតា កម្មនិមិត្តារម្មណតា ច ឧបបន្នា ឯវ ហោតិ។ វត្ថុធម្មវិនិមុត្តំ បន សម្មុតិភូតំ កសិណាទិបដិភាគារម្មណំ គហេត្វា ឧប្បន្នា ឧបចារប្បនាទិវសប្បវត្តា ចិត្តចេតសិកធម្មា ឯវ បរិត្តត្តិកេ (ធ. ស. តិកមាតិកា ១២) ន វត្តព្ពារម្មណាតិ គហេតព្ពា។

**ស្វាយ**ន្តិ សុបិនោ។ វិបល្លាសេន បរិកប្បិតបរិត្តារម្មណត្តា “ទុព្ពលវត្ថុកត្តា”តិ វុត្តំ, អវិជ្ជមានារម្មណេ អវសវត្តិតោតិ អធិប្បាយោ, តេនាហ **អវិសយេ ឧប្បន្នត្តា**តិអាទិ។

**អាបត្តិនិកាយស្សា**តិ ឥទំ សង្ឃាទិសេសោតិ បុល្លិង្គ-សទ្ទស្ស អនុរូបវសេន វុត្តំ។ **អស្សា**តិ អស្ស អាបត្តិនិកាយស្ស, វុដ្ឋាបេតុំ ឥច្ឆិតស្សាតិ អត្ថោ, តេនាហ **កិំ វុត្ត**ន្តិអាទិ។ **រុឡ្ហិសទ្ទេនា**តិ ឯត្ថ សមុទាយេ និរូឡ្ហស្សាបិ សទ្ទស្ស តទេកទេសេបិ បសិទ្ធិ ឥធ រុឡ្ហី នាម, តាយ រុឡ្ហិយា យុត្តោ សទ្ទោ រុឡ្ហិសទ្ទោ, តេន។ រុឡ្ហិយា ការណមាហ **អវយវេ**តច្ចាទិនា។

**កាលញ្ញា**តិ “រាគូបត្ថម្ភេ”តិអាទិនា ទស្សិតកាលញ្ញូ, “រាគូបត្ថម្ភេ”តិ វុត្តេ រាគូបត្ថម្ភេ ជាតេ តស្មឹ កាលេ មោចេតីតិ អត្ថោ កាលោ គម្មតិ។ **នវមស្ស អធិប្បាយស្សា**តិ វិមំសាធិប្បាយស្ស។ **វត្ថូ**តិ វិសយំ។

**២៣៨**. លោមា ឯតេសំ សន្តីតិ **លោមសា,** ពហុលោមបាណកា។

**២៣៩**. **មោចនេនា**តិ មោចនប្បយោគេន។ **មោចនស្សាទសម្បយុត្តាយា**តិ ឯត្ថ មោចនិច្ឆាវ មោចនស្សាទោ, តេន សម្បយុត្តា ចេតនា មោចនស្សាទចេតនាតិ អត្ថោ, ន បន មោចនេ អស្សាទំ សុខំ បត្ថេន្តិយា ចេតនាយាតិ ឯវំ អត្ថោ គហេតព្ពោ, ឥតរថា សុខត្ថាយ មោចេន្តស្សេវ អាបត្តិ, ន អារោគ្យាទិអត្ថាយាតិ អាបជ្ជតិ។ តស្មា អារោគ្យាទីសុ យេន កេនចិ អធិប្បាយេន មោចនិច្ឆាយ ចេតនាយាតិ អត្ថោវ គហេតព្ពោ។

**២៤០**. **វាយមតោ**តិ អង្គជាតេ កាយេន ឧបក្កមតោ។ **ទ្វេ អាបត្តិសហស្សានី**តិ ខណ្ឌចក្កាទីនិ អនាមសិត្វាវ វុត្តំ, តច្ចន្តេន បន ខណ្ឌចក្កាទិភេទេនាបិ គណនា កាតព្ពា។ **ឯកេន បទេនា**តិ គេហសិតបេមបទេន។ **តថេវា**តិ មោចនស្សាទចេតនាយ ឯវ គាឡ្ហំ បីឡនាទិប្បយោគំ អវិជហិត្វា សុបនេន សង្ឃាទិសេសោតិ វុត្តំ។

**សុទ្ធចិត្តោ**តិ មោចនស្សាទស្ស និមិត្តេ ឧរុអាទីហិ កតឧបក្កមស្ស វិជហនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេន អសុភមនសិការាភាវេបិ បយោគាភាវេនេវ មោចនេបិ អនាបត្តិ ទីបិតាតិ វេទិតព្ពា។

**តេន ឧបក្កមេន មុត្តេ**តិ មុច្ចមានំ វិនា អញ្ញស្មិម្បិ សុក្កេ ឋានតោ មុត្តេ។ យទិ បន ឧបក្កមេ កតេបិ មុច្ចមានមេវ ទកសោតំ ឱតរតិ, ថុល្លច្ចយមេវ បយោគេន មុត្តស្ស អភាវា។ **ជគ្គនត្ថាយា**តិ ចីវរាទីសុ លិម្បេន បរិហារាយ ហត្ថេន អង្គជាតគ្គហណំ វដ្ដតិ, តប្បយោគោ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **អនោកាស**ន្តិ អង្គជាតប្បទេសំ។

**២៦២**. **សុបិនន្តេន ការណេនា**តិ សុបិនន្តេ បវត្តឧបក្កមហេតុនា។ អាបត្តិដ្ឋានេយេវ ហិ អយំ អនាបត្តិ អវិសយត្តា វុត្តា។ តេនាហ “**សចស្ស វិសយោ ហោតិ និច្ចលេន ភវិតព្ព**”ន្តិអាទិ។

**២៦៣**. វិនីតវត្ថុបាឡិយំ **អណ្ឌកណ្ឌុវនវត្ថុស្មិំ** មោចនាធិប្បាយេន អណ្ឌចលនេន អង្គជាតស្សាបិ ចលនតោ និមិត្តេ ឧបក្កមោ ហោតីតិ សង្ឃាទិសេសោ វុត្តោ។ យថា បន អង្គជាតំ ន ចលតិ, ឯវំ អណ្ឌមេវ កណ្ឌុវនេន ផុសន្តស្ស មុត្តេបិ អនាបត្តិ អណ្ឌស្ស អនង្គជាតត្តា។

**២៦៤**. **វត្ថិ**ន្តិ អង្គជាតសីសច្ឆាទកចម្មំ។ **ឧទរំ តាបេន្តស្ស...បេ.... អនាបត្តិយេវា**តិ ឧទរតាបនេន អង្គជាតេបិ តត្តេ តាវត្តកេន និមិត្តេ ឧបក្កមោ កតោ នាម ន ហោតីតិ វុត្តំ។

**២៦៥**. **ឯហិ មេ ត្វំ, អាវុសោ, សាមណេរាតិ វត្ថុស្មិំ** អញ្ញំ អាណាបេតុ, តេន ករិយមានស្ស អង្គជាតចលនស្ស មោចនស្សាទេន សាទិយនតោ តំ ចលនំ ភិក្ខុស្ស សាទិយនចិត្តសមុដ្ឋិតម្បិ ហោតីតិ សុក្កវិស្សដ្ឋិបច្ចយស្ស អង្គជាតចលនស្ស ហេតុភូតា អស្សាទចេតនាវ អាបត្តិយា អង្គំ ហោតិ, ន អាណាបនវាចាតស្សា បវត្តិក្ខណេ សង្ឃាទិសេសស្ស អសិជ្ឈនតោ។ ឯវំ អាណាបេត្វាបិ យោនិសោមនសិការេន មោចនស្សាទំ បដិវិនោទេន្តស្ស អាបត្តិអសម្ភវតោ ឥទំ សិក្ខាបទំ អនាណត្តិកំ, កាយកម្មំ, កិរិយសមុដ្ឋានញ្ច ជាតន្តិ គហេតព្ពំ, អាណាបនវាចាយ បន ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ។ យោ បន បរេន អនាណត្តេន ពលក្ការេនាបិ ករិយមានប្បយោគំ មោចនស្សាទេន សាទិយតិ, តស្សាបិ មុត្តេ **បឋមបារាជិកេ** វិយ សង្ឃាទិសេសោវ, អមុត្តេ ថុល្លច្ចយំ។ មោចនស្សាទេ ចេតនាយ បន អសតិ កាយសំសគ្គរាគេន សាទិយន្តស្សាបិ មុត្តេបិ សង្ឃាទិសេសេន អនាបត្តីតិ អាចរិយា វទន្តិ, តញ្ច យុត្តមេវ។

**២៦៦**. **កាយត្ថម្ភនវត្ថុស្មិំ** ចលនវសេន យថា អង្គជាតេ ឧបក្កមោ សម្ភវតិ, តថា វិជម្ភិតត្តា អាបត្តិ វុត្តា។

**ឧបនិជ្ឈាយនវត្ថុស្មិំ អង្គជាត**ន្តិ ជីវមានឥត្ថីនំ បស្សាវមគ្គោវ អធិប្បេតោ, នេតរោ។

**២៦៧**. **បុប្ផាវលី**តិ កីឡាវិសេសោ។ តំ កិរ កីឡន្តា នទីអាទីសុ ឆិន្នតដំ ឧទកេន ចិក្ខល្លំ កត្វា តត្ថ ឧភោបាទេ បសារេត្វា និសិន្នា បតន្តិ , “បុប្ផាវលិយ”ន្តិបិ បាឋោ។ **បវេសេន្តស្សា**តិ បយោជកត្តេន ទ្វិកម្មិកត្តា “វាលិកំ អង្គជាត”ន្តិ ឧភយត្ថាបិ ឧបយោគវចនំ កតំ។ ចេតនា, ឧបក្កមោ, មុច្ចនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ វេទិតព្ពានិ។

សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **២. កាយសំសគ្គសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**២៦៨**. ទុតិយេ កេសុចិ វាតបានេសុ វិវដេសុ ពហិបិ អន្ធការត្តា អាលោកោ ន បវិសតិ, វិវដកវាដេន អញ្ញតោ អាគច្ឆន្តស្ស អាលោកស្ស និវារណតោ កវាដស្ស បិដ្ឋិបស្សេ យនន្ធការោវ ហោតិ, តាទិសានិ សន្ធាយ “**យេសុ វិវដេសុ អន្ធការោ ហោតី**”តិអាទិ វុត្តំ។

ព្រាហ្មណី អត្តនោ អង្គមង្គានំ បរាមសនក្ខណេ អនាចារានុកូលា ហុត្វា ន កិញ្ចិ វត្វា ភិក្ខុនោ វណ្ណភណនក្ខណេ វុត្តត្តា អាហ “**បព្ពជិតុកាមោ មញ្ញេតិ សល្លក្ខេត្វា**”តិ, បព្ពជិតុកាមោ វិយាតិ សល្លក្ខេត្វាតិ អត្ថោ។ កុលិត្ថីនំ ឯវំ បរេហិ អភិភវនំ នាម អច្ចន្តាវមានោតិ អាហ “**អត្តនោ វិប្បការ**”ន្តិ។

**២៧០**. ឱតិណ្ណសទ្ទស្ស កម្មសាធនបក្ខំ សន្ធាយ “**យក្ខាទីហី**”តិអាទិ វុត្តំ, កត្តុសាធនបក្ខំ សន្ធាយ “**កូបាទីនី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តស្មិំ វត្ថុស្មិ**ន្តិ ឥត្ថិសរីរសង្ខាតេ វត្ថុស្មិំ។

**២៧១. អស្សា**តិ ហត្ថគ្គាហាទិកស្ស សព្ពស្ស។

**២៧៣. ឯតេសំ បទាន**ន្តិ អាមសនាទិបទានំ។ **ឥត្ថិសញ្ញី**តិ មនុស្សិត្ថិសញ្ញី។ **នំ**-សទ្ទស្ស កាយ វិសេសនភាវេន ឯតំ កាយន្តិ អត្ថំ ទស្សេតុំ **“អថ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឱមសន្តោ…បេ… ឯការ អាបត្តី**តិ អនិវត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន និវត្តំ។ សនិវត្តាយ បន មត្ថកតោ បដ្ឋាយ ហត្ថំ ឱតារេន្តស្ស និវត្ថសាដកោបរិ ហត្ថេ អារុឡ្ហេ ថុល្លច្ចយំ។ សាដកតោ ហត្ថំ ឱតារាបេត្វា ជង្ឃតោ បដ្ឋាយ ឱមសន្តស្ស បុន សង្ឃាទិសេសោ។

**យថានិទ្ទិដ្ឋនិទ្ទេសេ**តិ យថាវុត្តកាយសំសគ្គនិទ្ទេសេ។ **តេនា**តិ យេន ការណេន វត្ថុសញ្ញាទយោ ហោន្តិ, តេន ការណេន។ យថាវុត្តសិក្ខាបទនិទ្ទេសេ វុត្តំ គរុកំ ភិក្ខុនោ ករេយ្យ បកាសេយ្យាតិ យោជនា។

**សញ្ញាយ វិរាគិតម្ហី**តិ សញ្ញាយ វិរទ្ធាយ។ **ឥទំ នាម វត្ថុ**ន្តិ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ អាគតំ, អនាគតញ្ច យំ កិញ្ចិ ស វិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកំ ផុសន្តស្ស អនាបត្តិអភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**សារត្ត**ន្តិ កាយសំសគ្គរាគេនេវ សារត្តំ។ **វិរត្ត**ន្តិ កាយសំសគ្គរាគរហិតំ មាតុអាទឹ សន្ធាយ វទតិ។ **ទុក្កដ**ន្តិ មាតុបេមាទិវសេន គណ្ហន្តស្ស វសេន វុត្តំ, វិរត្តម្បិ ឥត្ថឹ កាយសំសគ្គរាគេន គណ្ហន្តស្ស បន សង្ឃាទិសេសោ ឯវ។ ឥមាយ បាឡិយា សមេតីតិ សម្ពន្ធោ។ កថំ សមេតីតិ ចេ? យទិ ហិ “ឥត្ថិយា កាយប្បដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ឥត្ថិសញ្ញា វិរាគិតា ភវេយ្យ។ កាយប្បដិពទ្ធគ្គហណេបិ ថុល្លច្ចយេនាបិ ន ភវិតព្ពំ ឥត្ថិសញ្ញាយ ឯវ **បាឡិយំ** (បារា. ២៧៦) ថុល្លច្ចយស្ស វុត្តត្តា, តស្មា “ឥត្ថិយា កាយប្បដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមីតិ កាយំ គណ្ហន្តស្ស ឥត្ថិសញ្ញា វិរាគិតា នាម ន ហោតីតិ កាយប្បដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមីតិ កាយំ គណ្ហតោ ឥត្ថិសញ្ញាយ ចេវ កាយសំសគ្គរាគស្ស ច កាយគ្គហណស្ស ច សម្ភវា យថាវត្ថុកំ សង្ឃាទិសេសមេវ អាបជ្ជតី”តិ **មហាសុមត្ថេរេន** វុត្តវាទោវ ឥមាយ បាឡិយា សមេតិ។ អដ្ឋកថាយញ្ហិ “សម្ពហុលា ឥត្ថិយោ ពាហាហិ បរិក្ខិបិត្វា គណ្ហាមី”តិ សញ្ញាយ បរិក្ខិបតោ មជ្ឈគតានំ វសេន ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ ន ហិ តស្ស “មជ្ឈគតា ឥត្ថិយោ កាយប្បដិពទ្ធេន គណ្ហាមី”តិ សញ្ញា អត្ថិ, តស្មា អដ្ឋកថាយបិ សមេតីតិ គហេតព្ពំ។ នីលេន ទុវិញ្ញេយ្យភាវតោ **កាឡិត្ថី** វុត្តា។

**២៧៩. សេវនាធិប្បាយោ**តិ ផស្សសុខសេវនាធិប្បាយោ។ កាយប្បដិពទ្ធាមសនវារេ កាយប្បដិពទ្ធវសេន ផស្សប្បដិវិជាននំ វេទិតព្ពំ។ **ចិត្តុប្បាទមត្តេ អាបត្តិយាភាវតោ អនាបត្តី**តិ ឥទំ កាយសំសគ្គរាគមត្តេន កាយចលនស្ស អនុប្បត្តិតោ ឥត្ថិយា ករិយមានកាយចលនំ សាទិយតោបិ បយោគាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បឋម បារាជិកេ បន បរេហិ ឧបក្កមិយមានស្ស អភាវតោ សេវនាធិប្បាយេ ឧប្បន្នេ តេន អធិប្បាយេន អង្គ ជាតក្ខោភោ សយមេវ អវស្សំ សញ្ជាយតិ, សោ ច តេន កតោ នាម ហោតីតិ បារាជិកំ វុត្តំ, តេនេវ នយេន បឋមសង្ឃាទិសេសេបិ បរេន ករិយមានបយោគសាទិយមានេនបិ អង្គជាតក្ខោភសម្ភវេន អាបត្តិ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ចតុត្ថេ**តិ “ន ច កាយេន វាយមតិ, ន ច ផស្សំ បដិវិជានាតី”តិ ឥមស្មិំ វារេ។ **ផស្សប្បដិវិជាននម្បី**តិ **អបិ**-សទ្ទេន តតិយវារេ វិយ វាយាមោបិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **និស្សគ្គិយេន និស្សគ្គិយាមសនេ វិយា**តិ ឥទំ បន ផស្សប្បដិវិជាននាភាវមត្តស្សេវ និទស្សនំ, ន បយោគាភាវស្សាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **មោក្ខាធិប្បាយោ**តិ ឯត្ថ ចិត្តស្ស លហុបរិវត្តិតាយ អន្តរន្តរា កាយសំសគ្គរាគេ សមុប្បន្នេបិ មោក្ខាធិប្បាយស្ស អវិច្ឆិន្នតាយ អនាបត្តិយេវ, វិច្ឆិន្នេ បន តស្មិំ អាបត្តិ ឯវ។

បទភាជនីយវណ្ណនានយោ។

**២៨១. ឯត្ថ គណ្ហាហីតិ ន វត្តព្ពា**តិ គេហសិតបេមេន កាយប្បដិពទ្ធេន ផុសនេ ទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ, ការុញ្ញេន បន វត្ថាទឹ គហេតុំ អសក្កោន្តឹ “គណ្ហា”តិ វទន្តស្សាបិ អវសេសភាវប្បត្តំ ឧទកេ និមុជ្ជន្តឹ ការុញ្ញេន សហសា អនាមាសន្តិ អចិន្តេត្វា កេសាទីសុ គហេត្វា មោក្ខាធិប្បាយេន អាកឌ្ឍតោបិ អនាបត្តិយេវ។ ន ហិ មីយមានំ មាតរំ ឧក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតិ។ អញ្ញាតិកាយ ឥត្ថិយាបិ ឯសេវ នយោ។ ឧក្កដ្ឋាយ មាតុយាបិ អាមាសោ ន វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ **“មាតរ”**ន្តិ វុត្តំ។ តស្សា កាតព្ពំ បន អញ្ញាសម្បិ ឥត្ថីនំ ករោន្តស្សាបិ អនាបត្តិយេវ អនាមា សត្តេ វិសេសាភាវា។

**តិណណ្ឌុបក**ន្តិ ហិរិវេរាទិមូលេហិ កេសាលង្ការត្ថាយ កតចុម្ពដកំ។ **បរិវត្តេត្វា**តិ អត្តនោ និវាសនាទិភាវតោ អបនេត្វា។ បូជាទិអត្ថំ បន តាវកាលិកម្បិ អាមសិតុំ វដ្ដតិ។ **សីសបសាធនកទន្តសូចិអាទី**តិ ឥទំ សីសាលង្ការត្ថាយ បដបិលោតិកាទីហិ កតំ សីសបសាធនកញ្ចេវ ទន្តសូចិអាទិ ចាតិ ទ្វិធា យោជេត្វា សីសបសាធនំ សិបាដិកោបករណត្ថាយ ចេវ ទន្តសូចិឧបករណត្ថាយ ច គហេតព្ពន្តិ យថាក្កមំ អត្ថំ ទស្សេតិ។ កេសកលាបំ ពន្ធិត្វា តត្ថ តិរិយំ បវេសនត្ថាយ កតា ទន្តសូចិ ឯវ សីសបសាធនកទន្តសូចីតិ ឯកមេវ កត្វា សិបាដិកាយ

បក្ខិបិត្វា បរិហរិតព្ពសូចិយោ វ តស្ស តស្ស កិច្ចស្ស ឧបករណន្តិ សិបាដិកាសូចិឧបករណន្តិ ឯវំ វា យោជនា កាតព្ពា ។ **បោត្ថករូប**ន្តិ សុធាទីហិ កតំ, បារាជិកវត្ថុភូតានំ តិរច្ឆានគតិត្ថីនំ សណ្ឋានេន កតម្បិ អនាមាសមេវ។ ឥត្ថិរូបាទីនិ ទស្សេត្វា កតំ, វត្ថភិត្តិអាទិញ្ច ឥត្ថិរូបំ អនាមសិត្វា វឡញ្ជេតុំ វដ្ដតិ។ ឯវរូបេហិ អនាមាសេ កាយសំសគ្គរាគេ អសតិ កាយប្បដិពទ្ធេន អាមសតោ ទោសោ នត្ថិ។ **ភិន្ទិត្វា**តិ ឯត្ថ អនាមាសម្បិ ទណ្ឌបាសាណាទីហិ ភេទនស្ស អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តា, បាឡិយម្បិ អាបទាសុ មោក្ខាធិប្បាយស្ស អាមសនេបិ អនាបត្តិយា វុត្តត្តា ច។ សប្បិនីអាទីហិ វាឡមិគីហិ ច គហិតបាណកានំ មោចនត្ថាយ តំ សប្បិនីអាទី វត្ថុ ទណ្ឌាទីហិ បរិក្ខិបិត្វា គហេតុំ, មាតុអាទី ឧទកេ មីយមានំ វត្ថាទីហិ គហេតុំ, អសក្កោន្តី កេសាទីសុ គហេត្វា ការុញ្ញេន ឧក្ខិបិតុំ វដ្ដតីតិ អយមត្ថោ គហេតព្ពោវ។ អដ្ឋកថាយំ "ន ត្វេវ អាមសិតព្ពា"តិ ឥទំ បន វចនំ អមីយមានវត្ថុំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អយំ អម្ហាកំ ខន្តិ។

**មគ្គំ អធិដ្ឋាយា**តិ "មគ្គោ អយ"ន្តិ មគ្គសញ្ញំ ឧប្បាទេត្វាតិ អត្ថោ។ **បញ្ញបេត្វា ទេន្តី**តិ ឥទំ សាមីចិវសេន វុត្តំ, តេហិ បន អាសនំ អបញ្ញបេត្វាវ និសីទថាតិ វុត្តេ សយមេវ បញ្ញបេត្វា និសីទិតុម្បិ វដ្ដតិ។ **តត្ថជាតកានី**តិ អច្ឆិន្ទិត្វា ភូតគាមភាវេនេវ ឋិតានិ។ **កីឡន្តេនា**តិ វុត្តត្តា សតិ បច្ចយេ អាមសន្តស្ស អនាបត្តិ។ ភិក្ខុសន្តកំ បន បរិភោគារហំ សព្ពថា អាមសិតុំ ន វដ្ដតិ ទុរុបចិណ្ណត្តា។ **អនុបសម្បន្នានំ ទស្សាមី**តិ ឥទំ អប្បដិគ្គហេត្វា គហណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អត្តនោបិ អត្ថាយ បដិគ្គហេត្វា គហណេ ទោសោ នត្ថិ អនាមាសត្តាភាវា។

**មណី**តិ វេឡុរិយាទិតោ អញ្ញោ ជោតិរសាទិភេទោ សព្ពោបិ មណិ។ **វេឡុរិយោ**តិ អល្លវេឡុវណ្ណោ មណិ, "មជ្ជារក្ខិ មណ្ឌលវណ្ណោ"តិបិ វទន្តិ។ **សិលា**តិ មុគ្គមាសវណ្ណា អតិសិនិទ្ធា កាឡសិលា, មណិវោហារំ អាគតា រត្តសេតាទិវណ្ណា សុមដ្ឋាបិ សិលា អនាមាសា ឯវាតិ វទន្តិ។ **រជត**ន្តិ កហាបណមាសាទិភេទំ ជតុមាសាទី ឧបាទាយ សព្ពំ វុត្តាវសេសំ រូបិយំ គហិតំ។ **លោហិតង្កោ**តិ រត្តមណិ។ **មសារគល្ល**ន្តិ កពរវណ្ណោ មណិ, "មរកត"ន្តិបិ វទន្តិ។ ភេសជ្ជត្ថាយ បិសិត្វា យោជិតានំ មុត្តានំ រតនភាវវិរហតោ គហណក្ខណេបិ រតនាការេន អបេក្ខិតាភាវា "**ភេសជ្ជត្ថាយ បន វដ្ដតី**"តិ វុត្តំ។ យាវ បន តា មុត្តា រតនរូបេន តិដ្ឋន្តិ, តាវ អាមសិតុំ ន វដ្ដតិ ឯវ។ ឯវំ អញ្ញម្បិ រតនបាសាណំ បិសិត្វា ភេសជ្ជេ យោជនត្ថាយ គហេតុំ វដ្ដតិ ឯវ, ជាតរូបរជតំ បន បិសិត្វា យោជនភេសជ្ជត្ថាយបិ សម្បដិច្ឆិតុំ ន វដ្ដតិ, គហដ្ឋេហិ យោជេត្វា ទិន្នម្បិ យទិ ភេសជ្ជេ សុវណ្ណាទិរូបេន តិដ្ឋតិ, វិយោជេតុញ្ច សក្កា, តាទិសំ ភេសជ្ជម្បិ ន វដ្ដតិ។ តំ អព្ពោហារិកត្តំ គតំ ចេ, វដ្ដតិ។ "**ជាតិផលិកំ ឧបាទាយា**"តិ វុត្តត្តា, សូរិយកន្តចន្ទកន្តាទិកំ ជាតិបាសាណំ មណិម្ហិ ឯវ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ធមនសង្ខោ ច ធោតវិទ្ធោ ច រតនមិស្សោ ចាតិ យោជេតព្ពំ។ **វិទ្ធោ**តិ មណិអាទិភាវេន កតឆិទ្ទោ។

**រតនមិស្សោ**តិ កញ្ចនលតាទិវិចិត្តោ, មុត្តាទិរតនខចិតោ ច, ឯតេន ធមនសង្ខតោ អញ្ញោ រតនមិស្សោវ អនាមាសោតិ ទស្សេតិ។ សិលាយម្បិ ឯសេវ នយោ។ **បានីយសង្ខោ**តិ ឥមិនាវ ថាលកាទិអាការេន កតសង្ខមយភាជនានិ ភិក្ខូនំ សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ **សេសា**តិ រតនសំយុត្តំ ឋបេត្វា អវសេសា។

**ពីជតោ បដ្ឋាយា**តិ ធាតុបាសាណតោ បដ្ឋាយ។ **បដិក្ខិបី**តិ សុវណ្ណមយធាតុករណ្ឌកស្ស, ពុទ្ធរូបាទិស្ស ច អត្តនោ សន្តកករណេ និស្សគ្គិយត្តា វុត្តំ។ "**រូបិយឆឌ្ឌកដ្ឋានេ**"តិ វុត្តត្តា រូបិយឆឌ្ឌកស្ស ជាតរូបរជតំ អាមសិត្វា ឆឌ្ឌេតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ **កេឡាបយិតុ**ន្តិ អាមសិត្វា ឥតោ ចិតោ ច សញ្ចារេតុំ។ **វុត្ត**ន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ **កចវរមេវ ហរិតុំ វដ្ដតី**តិ គោបកា វា ហោន្តុ អញ្ញេ វា, ហត្ថេន បុញ្ឆិត្វា កចវរំ អបនេតុំ វដ្ដតិ, មលម្បិ បមជ្ជិតុំ វដ្ដតិ ឯវាតិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ កេឡាយនសទិសត្តា។ **អារកូដលោហ**ន្តិ សុវណ្ណវណ្ណោ កិត្តិមលោហវិសេសោ។ តិវិធញ្ហិ កិត្តិមលោហំ កំសលោហំ វដ្ដលោហំ ហារកូដលោហន្តិ។ តត្ថ តិបុតម្ពេ មិស្សេត្វា កតំ **កំសលោហំ** នាម។ សីសតម្ពេ មិស្សេត្វា កតំ **វដ្ដលោហំ**។ រសតម្ពេ មិស្សេត្វា កតំ **ហារកូដលោហំ** នាម។ តំ បន "**ជាតរូបគតិក**"ន្តិ វុត្តត្តា ឧគ្គណ្ហតោ និស្សគ្គិយម្បិ ហោតីតិ កេចិ វទន្តិ។ រូបិយេសុ បន អគណិតត្តា និស្សគ្គិយំ ន ហោតិ, អាមសនេ, សម្បដិច្ឆនេ ច ទុក្កដមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **សព្ពកប្បិយោ**តិ យថាវុត្តសុវណ្ណាទិមយានំ សេនាសនបរិក្ខារានំ អាមសនគោបនាទិវសេន បរិភោគោ សព្ពថា កប្បិយោតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ "**តស្មា**"តិអាទិ។ "**ភិក្ខូនំ ធម្មវិនយវណ្ណនដ្ឋានេ**"តិ វុត្តត្តា សង្ឃិកមេវ សុវណ្ណាទិមយំ សេនាសនំ, សេនាសនបរិក្ខារា ច វដ្ដន្តិ, ន បុគ្គលិកានីតិ គហេតព្ពំ។

**ភិន្ទិត្វា**តិ បឋមមេវ អនាមសិត្វា បាសាណាទិនា កិញ្ចិមត្តំ ភេទំ កត្វា បច្ឆា កប្បិយភណ្ឌត្ថាយ អធិដ្ឋហិត្វា ហត្ថេន គហេតុំ វដ្ដតិ។ តេនាហ "**កប្បិយភណ្ឌំ ករិស្សាមីតិ សព្ពម្បិ សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតី**"តិ។ ឯត្ថាបិ កិញ្ចិ ភិន្ទិត្វា, វិយោជេត្វា វា អាមសិតព្ពំ។

**ផលកជាលិកាទីនី**តិ ឯត្ថ សរបរិត្តាណាយ ហត្ថេន គហេតព្ពំ កិដិកាផលកំ អគ្គិរក្ខណត្ថាយ អយ លោហាទីហិ ជាលាការេន កត្វា សីសាទីសុ បដិមុញ្ចិតព្ពំ ជាលិកំ នាម ។ **អាទិ**-សទ្ទេន កវចាទី សង្គណ្ហាតិ។ **អនាមាសានី**តិ មច្ឆជាលាទិបរូបរោធកំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សរបរិត្តាណំ តស្ស អាវុធភណ្ឌត្តាភាវា។ តេនេវ វក្ខតិ "បរូបរោធនិវារណំ ហី"តិអាទិ។ **អាសនស្សា**តិ ចេតិយស្ស សមន្តា កតបរិភណ្ឌស្ស។ **ពន្ធិស្សាមី**តិ កាកាទីហិ អទូសនត្ថាយ ពន្ធិស្សាមិ។

"**ភេរិសង្ឃាដោ**តិ សង្ឃដិតចម្មភេរិ។ **វីណាសង្ឃាដោ**តិ សង្ឃដិតចម្មវីណា"តិ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ២.២៨១) វុត្តំ។ "ចម្មវិនទ្ធានិ វីណាភេរិអាទីនី"តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តវចនតោ វិសេសាភាវា, "**កុរុន្ទិយំ បនា**"តិអាទិនា តតោ វិសេសស្ស វត្តុមារទ្ធត្តា ច ភេរិអាទីនំ វិនទ្ធនោបករណសមូហោ ភេរិវីណាសង្ឃាដោតិ វេទិតព្ពំ សង្ឃដិតព្ពោតិ សង្ឃាដោតិ កត្វា។ **តុច្ឆបោក្ខរ**ន្តិ អវិនទ្ធចម្មភេរិវីណានំ បោក្ខរំ។ **អារោបិតចម្ម**ន្តិ បុព្ពេ អារោបិតំ ហុត្វា បច្ឆា តតោ អបនេត្វា វិសុំ ឋបិតមុខចម្មមត្តំ, ន សេសោបករណសហិតំ។ សហិតំ បន សង្ឃាដោតិ អយំ វិសេសោ។ **ឱនហិតុ**ន្តិ ភេរិបោក្ខរាទីនិ ចម្មំ អារោបេត្វា ចម្មវដ្ដិអាទីហិ សព្ពេហិ ឧបករណេហិ វិនទ្ធិតុំ។

បាឡិយំ **បណ្ឌកស្សា**តិ បណ្ឌកេន។ **បារាជិកប្បហោនកកាលេ**តិ អកុថិតកាលេ។ កាយសំសគ្គរាគាទិភាវេ សព្ពាវត្ថាយបិ ឥត្ថិយា សណ្ឋានេ បញ្ញាយមានេ អនាមាសទុក្កដំ ន វិគច្ឆតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សង្គមាទីនំ ឋានាចាវនវសេន អចាលេតព្ពតាយ ន កាយប្បដិពទ្ធវោហារោតិ ទុក្កដំ វុត្តំ។

**២៨២**. **ឯកបទិកសង្កមោ**តិ តនុកសេតុ។ "**អាវិញ្ឆន្តោ**"តិ វុត្តត្តា ចាលេតុំ យុត្តាយ ឯវ រជ្ជុយា ថុល្លច្ចយំ, ន ឥតរាយ ភិត្តិថម្ភាទិគតិកត្តាតិ អាហ "**យា មហារជ្ជុ ហោតី**"តិអាទិ។ តេន ចាលេតុំ យុត្តេ តនុករជ្ជុទណ្ឌកេ អចាលេត្វា ផុសន្តស្សាបិ ថុល្លច្ចយមេវាតិ ទីបិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បដិច្ឆាទេតព្ពា**តិ ឆាទនាទិវសេន គូហិតព្ពា។ មនុស្សិត្ថី, មនុស្សិត្ថិសញ្ញិតា, កាយសំសគ្គរាគោ, វាយាមោ, តេន ហត្ថាទីសុ ផុសនន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

កាយសំសគ្គសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៣. ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**២៨៥**. គតិយេ **អសទ្ធម្មបដិសញ្ញុត្ត**ន្តិ មេថុនធម្មបដិសំយុត្តំ។ **ពាលា**តិ សុភាសិតទុព្ភាសិតំ អជានន្តី , សុរាមទមត្តតាយ ឧម្មត្តកាទិភាវេន ច អជានន្តីបិ ឯត្ថេវ សង្គយ្ហតិ។ **ន តាវ សីសំ ឯតី**តិ សង្ឃាទិសេសបច្ចយត្តសង្ខាតំ មត្ថកំ បារិបូរិំ ន ហោតិ, មគ្គមេថុនេហិ អឃដិតត្តា ទុក្កដំ បន ហោតិ ឯវ។

**អបសាទេតី**តិ អបសាទករវចនំ ករោតិ។ **ទោសំ ទេតី**តិ ទោសំ បតិដ្ឋាបេតិ។ **តីហី**តិ អនិមិត្តាសីតិអាទីនំ បទានំ អទុដ្ឋុល្លភាវេនាបិ អត្ថយោជនារហត្តា បស្សាវមគ្គាទិបដិសញ្ញុត្តតានិយមោ នត្ថីតិ វុត្តំ, តេហិ បន អដ្ឋហិ បទេហិ **បរិព្ពាជិកាវត្ថុស្មិំ** (បារា. ២៨៩) វិយ ថុល្លច្ចយន្តិ វេទិតព្ពំ។

**កុញ្ចិកបនាឡិមត្ត**ន្តិ កុញ្ចិកាឆិទ្ទមត្តំ។ **សុក្ខសោតា**តិ ទកសោតស្ស សុក្ខតាយ លោហិតវណ្ណវិគមោ ហោតីតិ វុត្តំ។

**សុទ្ធានី**តិ មេថុនាទិបទេហិ អយោជិតានិបិ។ **មេថុនធម្មេន ឃដិតានេវា**តិ ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ, វច្ចមគ្គ បស្សាវមគ្គេហិបិ អនិមិត្តេ "តវ វច្ចមគ្គោ, បស្សាវមគ្គោ វា ឦទិសោ"តិអាទិនា ឃដិតេបិ អាបត្តិករានេវ។

**២៨៦**. **គរុកាបត្តិ**ន្តិ ភិក្ខុនិយា ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកាយ បារាជិកាបត្តិំ សន្ធាយ វទតិ។

**២៨៧**. **ហសន្តោ ហសន្តោ**តិ ឧបលក្ខណមត្តំ, អហសន្តោបិ យេន កេនចិ អាការេន អត្តនោ វិបរិណតចិត្តតំ ឥត្ថិយា បកាសេន្តោ វទតិ, អាបត្តិយេវ។

**កាយចិត្តតោ**តិ ហត្ថមុទ្ទាយ ឱភាសេន្តស្ស កាយចិត្តតោ សមុដ្ឋាតិ។

**២៨៨**. **តស្មា ទុក្កដ**ន្តិ អប្បដិវិជាននតោ ទុក្កដំ, បដិវិជាននេ បន សតិ ថុល្លច្ចយមេវ **បរិព្ពាជិកាវត្ថុស្មិំ** (បារា. ២៨៩) វិយ អខេត្តបទត្តា។ ខេត្តបទេ ហិ បដិវិជានន្តិយា សង្ឃាទិសេសោវ សិយា **មេថុនធម្មយាចនវត្ថុទ្វយេ** (បារា. ២៨៩) វិយ, តំ បន វត្ថុទ្វយំ មេថុនយាចនតោ ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសេ វត្តព្ពម្បិ

ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទមគ្គេន បវត្តត្តា តេជ វុត្តន្តិ វេទិតព្វំ។ ឯវំ ខេត្តបទេន វទន្តស្ស ឥត្ថិយា អប្បដិវិជាននត្ថិយា កឹ ហោតីតិ? កិញ្ចាបិ អយំ នាម អាបត្តីតិ បាឡិអដ្ឋកថាសុ ន វុត្តំ, អថ ខោ ថុល្លច្ចយេនេវេត្ថ ភវិតព្វំ ។ តថា ហិ អខេត្តបទេ អប្បដិវិជាននត្តិយា ទុក្កដំ, បដិវិជាននត្តិយា ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ ខេត្តបទេ បន បដិវិជាននេ សង្ឃាទិសេសោវ វុត្តោ, អប្បដិវិជាននេ ថុល្លច្ចយមេវ ភវិតុំ យុត្តំ, ន ទុក្កដំ, អខេត្តបទតោ វិសេសាភាវប្បសង្គោតិ គហេតព្វំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ចតុត្ថសិក្ខាបទេបិ អខេត្តបទេ បដិវិជាននត្តិយា ថុល្លច្ចយំ, អប្បដិវិជាននត្តិយា ទុក្កដំ, ខេត្តបទេ បន អប្បដិវិជាននត្តិយា ថុល្លច្ចយន្តិ វេទិតព្វំ។ បាឡិយំ **នវាវុតន្តិ** នវវីតំ។

**២៨៨. អសទ្ធម្មំ សន្ធាយាតិ** មេថុនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ បុគ្គលសមុប្បត្តិយា ពីជនិក្ខេបតោ វប្បបរិយាយំ លភតីតិ។

**សំសីទតីតិ** វហតិ, សំសរិយតីតិ វា អត្ថោ។ មនុស្សិត្ថី, តថាសញ្ញិតា, ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទរាគោ, តេន ឱភាសនំ, តង្ខណវិជាននន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. អត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៩០**. ចតុត្ថេ បរេហិ បត្តេ បាតិយមានានំ ភិក្ខាបិណ្ឌានំ បាតោ សន្និបាតោតិ បិណ្ឌបាតោតិ ភិក្ខាហារោ វុច្ចតិ, តំសទិសតាយ អញ្ញោបិ យោ កោចិ ភិក្ខាចរិយំ វិនា ភិក្ខូហិ លទ្ធោ បិណ្ឌបាតោត្វេវ វុច្ចតិ។ បតិ ឯតិ ឯតស្មាតិ បច្ចយោតិ អាហ **"បតិករណដ្ឋេន បច្ចយោ"**តិ។ រោគទុក្ខានំ វា បដិបក្ខភាវេន អយតិ បវត្តតីតិ បច្ចយោ។ **សប្បាយស្សាតិ** ហិតស្ស។ **នគរបរិក្ខារេហីតិ** នគរំ បរិវារេត្វា រក្ខណកេហិ។ វាជូនំ គេហបរិក្ខេបោ បរិខា ឧទ្ទាបោ បាការោ ឯសិកា បលិឃោ អដ្ដោតិ ឥមេ សត្ត នគរបរិក្ខារាតិ វទន្តិ។ **សេតបរិក្ខារោតិ** វិសុទ្ធិសីលាលង្ការោ។ អរិយមគ្គោ ហិ តេជ "រថោ"តិ អធិប្បេតោ, តស្ស ច សម្មាវាចាទយោ អលង្ការដ្ឋេន "បរិក្ខារា"តិ វុត្តា។ **ចក្កវីរិយោតិ** វីរិយចក្កោ។ **ជីវិតបរិក្ខារាតិ** ជីវិតស្ស បវត្តិការណានិ។ **សមុទានេតព្ពាតិ** សម្មា ឧទ្ធំ អានេតព្ពា បរិយេសិតព្ពា។

**២៩១. ឧបចារេតិ** យត្ថ ឋិតោ វិញ្ញាបេតុំ សក្កោតិ, តាទិសេ ឋានេ។ **កាមោ ចេវ ហេតុ ច បារិចរិយា ច អត្ថោតិ** បាឡិយំ "អត្តនោ កាមំ, អត្តនោ ហេតុំ, អត្តនោ អធិប្បាយំ, អត្តនោ បារិចរិយ"ន្តិ (បារា. ២៩២) វុត្តេសុ ឥមេសុ ចតូសុ បទេសុ កាមោ, ហេតុ, បារិចរិយា ច **អដ្ឋកថាយំ** វុត្តេ បឋមេ អត្ថវិកប្បេ វិគ្គហវាក្យាធិប្បាយសូចនតោ អត្ថោ។ **សេសន្តិ** អធិប្បាយបទមេកំ។ **ព្យញ្ជនន្តិ** ព្យញ្ជនមត្តំ, បឋមវិកប្បានុបយោគិតាយ វចនមត្តន្តិ អត្ថោ។ ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេបិ ឯសេវ នយោ។

យថាវុត្តមេវ អត្ថំ បទភាជនេន សំសន្ទិត្វា ទស្សេតុំ **"អត្តនោ កាមំ អត្តនោ ហេតុំ អត្តនោ បារិចរិយន្តិ ហិ វុត្តេ ជានិស្សន្តិ បណ្ឌិតា"**តិអាទិ អារទ្ធំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – "អត្តនោ ហេតុ"ន្តិ វុត្តេ អត្តនោ អត្ថាយាតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ, "អត្តនោ កាមំ អត្តនោ បារិចរិយ"ន្តិ វុត្តេ កាមេន បារិចរិយាតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ តស្មា ឥមេហិ តីហិ បទេហិ អត្តនោ អត្ថាយ កាមេន បារិចរិយា អត្តកាមបារិចរិយាតិ ឥមំ អត្ថវិកប្បំ វិញ្ញូ ជានិស្សន្តិ។ "អត្តនោ អធិប្បាយ"ន្តិ វុត្តេ បន អធិប្បាយ-សទ្ទស្ស កាមិត-សទ្ទេន សមានត្ថភាវតោ អត្តនា អធិប្បេតកាមិតដ្ឋេន អត្តកាមបារិចរិយាតិ ឥមមត្ថំ វិកប្បំ វិញ្ញូ ជានិស្សន្តិ។

**ឯតទគ្គន្តិ** ឯសា អគ្គា។ **ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទេបិ** (បារា. ២៨៥) កាមំ "យាចតិបិ អាយាចតិបី"តិ ឯវំ មេថុនយាចនំ អាគតំ, តំ បន ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទរាគវសេន វុត្តំ, ឥធ បន អត្តនោ មេថុនស្សាទរាគវសេនាតិ អយំ វិសេសោ។

វិនីតវត្ថូសុ **"អគ្គទានំ ទេហី"**តិ ឥទំ អត្តនោ អត្ថាយ វុត្តំ, ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទេ បន បរត្ថាយបិ វុត្តេ សីសំ ឯតីតិ វេទិតព្វំ។ **សុភគាតិ** ឥស្សរិយាទីហិ សុន្ទរេហិ ភគេហិ សមន្នាគតា។ មនុស្សិត្ថី, តថាសញ្ញិតា, អត្តកាមបារិចរិយាយ រាគោ, តេន កាមបារិចរិយយាចនំ, តង្ខណវិជាននន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

អត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៩៦**. បញ្ចមេ **បណ្ឌិច្ចេនា**តិ សភាវញាណេន។ **គតិមន្តា**តិ សភាវញាណគតិយុត្តា។ **វេយ្យត្តិយេនា**តិ ឥត្ថិកត្តព្ពេសុ សិក្ខិតញាណេន។ **មេធាយា**តិ អសិក្ខិតេសុបិ តំតំកិច្ចកត្តព្ពេសុ ឋានុប្បត្តិយា បញ្ញាយ។ **ឆេកា**តិ កាយេន បចនាទិកុសលា។

អាវហនំ **អាវាហោ**, ទារិកាយ គហណំ។ វិធិនា បរកុលេ វហនំ បេសនំ **វិវាហោ**, ទារិកាយ ទានំ។

**២៩៧**. **វទ្ធាបនំ** ភត្តបចាបនំ។ ព្យញ្ជនាទិសម្បាទនំ **បចាបនំ**។ **ន ឧបាហដន្តិ** ន ទិន្នំ។ **គយោ** នាម គហណំ។ **វិក្កយោ** នាម ទានំ។ តទុភយំ សង្គហេត្វា **“វោហារោ”**តិ វុត្តំ។

**៣០០**. **“អព្ភុតំ កាតុំ ន វដ្ដតី”**តិ ឥមិនា ទុក្កដំ ហោតីតិ ទីបេតិ។ **“បរាជិតេន ទាតព្ពំ”**ន្តិ វុត្តត្តា អទេន្តោ ធុរនិក្ខេបេន ការេតព្ពោ។ អចិរកាលេ អធិការោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អចិរកាលាធិការិកំ**, សញ្ចរិត្តំ។ “អចិរកាលាចារិក”ន្តិ វា បាឋោ។ អចិរកាលេ អាចារោ អជ្ឈាចារោ ឯតស្សាតិ យោជនា។

**៣០១**. កិញ្ចាបិ ឯហិភិក្ខុអាទិកាបិ សញ្ចរិត្តាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ អាបត្តិំ អាបជ្ជន្តិ, តេសំ បន អសព្ពកាលិកត្តា, អប្បកត្តា ច ឥធាបិ ញត្តិចតុត្ថេនេវ កម្មេន ឧបសម្បន្នំ សន្ធាយ **“យ្វាយ”**ន្តិអាទិបទភាជនមាហ។ សញ្ចរណំ សញ្ចរោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ សញ្ចរី, តស្ស ភាវោ សញ្ចរិត្តំ។ តេនាហ **“សញ្ចរណភាវ”**ន្តិ។ សញ្ចរតីតិ សញ្ចរណោ, បុគ្គលោ, តស្ស ភាវោ **សញ្ចរណភាវោ**, តំ ឥត្ថិបុរិសានំ អន្តរេ សញ្ចរណភាវន្តិ អត្ថោ។

**ជាយាភាវេ**តិ ភរិយភាវាយ។ **ជារភាវេ**តិ សាមិភាវាយ, តំនិមិត្តន្តិ អត្ថោ។ និមិត្តត្ថេ ហិ ឯតំ ភុម្មវចនំ។ កិញ្ចាបិ “ជារត្តនេ”តិ បទស្ស បទភាជនេ “ជារី ភវិស្សសី”តិ (បារា. ៣០២) ឥត្ថិលិង្គវសេន បទភាជនំ វុត្តំ, “សញ្ចរិត្តំ សមាបជ្ជេយ្យា”តិ បទស្ស បន និទ្ទេសេ “ឥត្ថិយា វា បហិតោ បុរិសស្ស សន្តិកេ គច្ឆតិ, បុរិសេន វា បហិតោ ឥត្ថិយា សន្តិកេ គច្ឆតី”តិ វុត្តត្តា បុរិសស្សាបិ សន្តិកេ វត្តព្ពាការំ ទស្សេតុំ “ជារត្តនេ”តិ និទ្ទេសស្ស ឥត្ថិបុរិសសាធារណត្តា **“ឥត្ថិយា មតិំ បុរិសស្ស អារោចេន្តោ ជារត្តនេ អារោចេតី”**តិ វុត្តំ។ **បាឡិយំ** បន បុរិសស្ស មតិំ ឥត្ថិយា អារោចនវសេនេវ បទទ្វយេបិ យោជនា កតា, តទនុសារេន ឥត្ថិយា មតិំ បុរិសស្ស អារោចនាការោបិ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ។

ឥទានិ **បាឡិយំ** វុត្តនយេនាបិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ **“អបិចា”**តិអាទិមាហ។ **“បតិ ភវិស្សសី”**តិ ឥទំ ជាយា សទ្ទស្ស ឥត្ថិលិង្គនិយមតោ បុរិសបរិយាយេន វុត្តំ, និពទ្ធសាមិកោ ភវិស្សសីតិ អត្ថោ។ **ជារោ ភវិស្សសី**តិ មិច្ឆាចារភាវេន ឧបគច្ឆនកោ ភវិស្សសីតិ អធិប្បាយោ។

**៣០៣**. **សេរិវិហារ**ន្តិ សច្ឆន្ទចារំ។ **អត្តនោ វស**ន្តិ អត្តនោ អាណំ។ គោត្តវន្តេសុ គោត្ត-សទ្ទោ, ធម្មចារីសុ ច ធម្ម-សទ្ទោ វត្តតីតិ អាហ **“សគោត្តេហី”**តិអាទិ។ តត្ថ **សគោត្តេហី**តិ សមានគោត្តេហិ។ **សហធម្មិកេហី**តិ ឯកស្ស សត្ថុ សាសនេ សហចរិតព្ពធម្មេហិ, សមានកុលធម្មេហិ វា។ តេនេវាហ **“ឯកំ សត្ថារ”**ន្តិអាទិ។ **ឯកគណបរិយាបន្នេហី**តិ មាលាការាទិឯកគណបរិយាបន្នេហិ។

សស្សាមិកា **សារក្ខា**។ យស្សា គមនេ រញ្ញា ទណ្ឌោ ឋបិតោ, សា **សបរិទណ្ឌា**។ **បច្ឆិមានំ ទ្វិន្ន**ន្តិ សារក្ខសបរិទណ្ឌានំ។ **មិច្ឆាចារោ ហោតី**តិ តាសុ គតបុរិសានំ វិយ តាសម្បិ មិច្ឆាចារោ ហោតិ សស្សាមិកភាវតោ។ **ន ឥតរាស**ន្តិ មាតុរក្ខិតាទីនំ អដ្ឋន្នំ មិច្ឆាចារោ នត្ថិ អស្សាមិកត្តា, តាសុ គតានំ បុរិសានមេវ មិច្ឆាចារោ ហោតិ មាតាទីហិ រក្ខិតត្តា។ បុរិសា ហិ បរេហិ យេហិ កេហិចិ គោបិតំ ឥត្ថិំ គន្តុំ ន លភន្តិ, ឥត្ថិយោ បន កេនចិ បុរិសេន ភរិយាភាវេន គហិតាវ បុរិសន្តរំ គន្តុំ ន លភន្តិ, ន ឥតរា អត្តនោ ផស្សស្ស សយំ សាមិកត្តា។ ន ហិ មាតាទយោ សយំ តាសំ ផស្សានុភវនត្ថំ តា រក្ខន្តិ, កេវលំ បុរិសគមនមេវ តាសំ វារេន្តិ។ តស្មា កេនចិ អបរិគ្គហិតផស្សត្តា, អត្តនោ ផស្សត្តា ច ឥត្ថីនំ ន មិច្ឆាចារោ, បុរិសានំ បន បរេហិ វារិតេ អត្តនោ អសន្តកដ្ឋានេ បវិដ្ឋត្តា មិច្ឆាចារោតិ វេទិតព្ពោ។

**ភោគេនា**តិ ភោគហេតុ។ ឧទបត្តំ អាមសិត្វា គហិតា **ឱទបត្តកិនី**។ ធជ-សទ្ទេន សេនា ឯវ ឧបលក្ខិតាតិ អាហ **“ឧស្សិតទ្ធជាយា”**តិអាទិ។

**៣០៥**. **ពាហិទ្ធា វិមដ្ឋ**ន្តិ អញ្ញត្ថ អារោចិតំ។ **តំ កិរិយំ សម្បាទេស្សតី**តិ តស្សា អារោចេត្វា តំ កិច្ចំ សម្បាទេតុ វា មា វា, តំ កិរិយំ សម្បាទនេ សាមត្ថិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទារកំ, ទារិកញ្ច អជានាបេត្វា មាតាបិតុអាទីហិ

មាតាបិតុអាទីនញ្ញេវ សន្តិកំ សាសនេ បេសិតេបិ បដិគ្គណ្ហនវីមំសនបច្ចាហរណសង្ខាតាយ តិវង្គសម្បត្តិយា សង្ឃាទិសេសោ ហោតិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

យំ ឧទ្ទិស្ស សាសនំ បេសិតំ, តំ ឯវ សន្ធាយ តស្សា មាតុអាទីនំ អារោចិតេបិ ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណភាវំ ទស្សេតុំ "**ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី**"តិអាទិ ឧទាហដំ, ឥទញ្ច វចនព្យត្តយហេតុព្យត្តយានំ ភេទេបិ ព្យត្តយសាមញ្ញតោ ឧទាហដន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តម្បិ ឧទាហរណទោសំ បរិហរិត្វា សុត្តានុលោមតំ ទស្សេតុំ "**តំ បនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥមិនា សមេតី**តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – យថា សយំ អនារោចេត្វា អញ្ញេសំ អន្តេវាសិកាទីនំ វត្វា វីមំសាបេត្វា បច្ចាហរន្តស្ស នត្ថិ វិសង្កេតោ, ឯវំ តស្សា សយំ អនារោចេត្វា អារោចនត្ថំ មាតុអាទីនំ វទន្តស្សាបិ មាតុអាទយោ តំ កិរិយំ សម្បាទេន្តុ វា មា វា។ យទិ ហិ តេសំ មាតុអាទីនំ តុណ្ហីភូតភាវម្បិ បច្ចាហរតិ, វិសង្កេតោ នត្ថីតិ។

យករិច្ចំ នេតីតិ **យរណី**។ អញ្ញតរំ វទន្តស្ស វិសង្កេតំ អទិន្នាទានាទីសុ អាណត្តិយំ វត្ថុសង្កេតោ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ **មូលដ្ឋានញ្ច វសេនា**តិ ឯត្ថ បុរិសស្ស មាតុអាទយោ សាសនបេសនេ មូលភូតត្តា "មូលដ្ឋា"តិ វុត្តា។

៣២២. បាឡិយំ **មាតុរក្ខិតាយ មាតា ភិក្ខុំ បហិណតី**តិ ឯត្ថ អត្តនោ វា ធីតុ សន្តិកំ "ឥត្ថន្នាមស្ស ភរិយា ហោតូ"តិ ភិក្ខុំ បហិណតិ, បុរិសស្ស វា តស្ស ញាតកានំ វា សន្តិកំ "មម ធីតា ឥត្ថន្នាមស្ស ភរិយា ហោតូ"តិ បហិណតីតិ គហេតព្ពំ។ ឯសេវ នយោ សេសេសុបិ។ **បុព្ពេ វុត្តនយត្តា**តិ **បឋមសង្ឃាទិសេសេ** វុត្តនយត្តា។

៣៣៨. **អន្តេ ឯកេនា**តិ ឯកេន បទេន។ **ឯត្តាវ បក្កមតី**តិ អបច្ចាហរិត្វា តតោវ បក្កមតិ។ "**អនភិនន្ទិត្វា**"តិ ឥទំ តថា បដិបជ្ជមានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សតិបិ អភិនន្ទនេ សាសនំ អនារោចេន្តោ បន **ន វីមំសតិ** នាម។ **តតិយបទេ វុត្តនយេនា**តិ "សោ តស្សា វចនំ អនភិនន្ទិត្វា"តិអាទិនា វុត្តនយេន។ បាឡិយំ **អន្តេវាសី វីមំសាបេត្វា**តិ "អយំ តេសំ វត្តំ សមត្ថោ"តិ អន្តេវាសិនា វីមំសាបេត្វា។ សចេ បន សោ អន្តេវាសិកោ តំ វចនំ អាទិយិត្វា តុណ្ហី ហោតិ, តស្សាបិ តំ បវត្តិ បច្ចាហរន្តស្ស អាចរិយស្ស សង្ឃាទិសេសោវ មាតុអាទីសុ តុណ្ហីភូតេសុ តេសំ តុណ្ហិភាវំ បច្ចាហរន្តស្ស វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បាឡិយំ ចតុត្ថវារេ អសតិបិ គច្ឆន្តោ សម្បាទេតិ, អាគច្ឆន្តោ វិសំវាទេតិ អនាបត្តីតិ អត្ថតោ អាបន្នមេវាតិកត្វា វុត្តំ "**ចតុត្ថេ អនាបត្តី**"តិ។

៣៤០. **ការុកាន**ន្តិ វឌ្ឍកីអាទីនំ តច្ឆកអយោការតន្តវាយរជកន្ហាបិតកា បញ្ច ការវោ "ការុកា"តិ វុច្ចន្តិ។ **ឯវរូបេន…បេ…. អនាបត្តី**តិ តាទិសំ គិហិវេយ្យាវច្ចម្បិ ន ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។

**កាយតោ សមុដ្ឋាតី**តិ បណ្ណត្តិំ វា អលំវចនីយភាវំ វា តទុភយំ វា អជានន្តស្ស កាយតោ សមុដ្ឋាតិ។ ឯស នយោ ឥតរទ្វយេបិ។ **អលំវចនីយា ហោន្តី**តិ ឥត្ថី វា បុរិសោ វា ឧភោបិ វា ជាយាភាវេ, សាមិកភាវេ ច និក្ខិត្តឆន្ទតាយ អច្ឆន្ទវិយុត្តត្តា បុន អញ្ញមញ្ញំ សមាគមត្ថំ "មា ឯវំ អករិត្ថា"តិអាទិនា វចនីយតាយ វត្តព្ពតាយ អលំ អរហាតិ អលំវចនីយា, អលំ វា កត្តំ អរហំ សន្ធានវចនមេតេសុ ឥត្ថិបុរិសេសូតិ អលំវចនីយា, សន្ធានការស្ស វចនំ វិនា អសង្គច្ឆនកា បរិច្ចត្តាយេវាតិ អធិប្បាយោ។

**បណ្ណត្តិំ បន ជានិត្វា**តិ ឯត្ថ អលំវចនីយភាវំ វាតិ វត្តព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ញ្ច "តទុភយំ បន ជានិត្វា"តិអាទិ វុត្តំ។ ភិក្ខុំ អជានាបេត្វា អត្តនោ អធិប្បាយំ បណ្ណេ លិខិត្វា "ឥមំ បណ្ណំ អសុកស្ស ទេហី"តិ ទិន្នំ ហរន្តស្ស សញ្ចរិត្តំ ន ហោតិ។ បណ្ណត្តិអលំវចនីយភាវអជាននវសេនេវ ហិ ឥមំ សិក្ខាបទំ អចិត្តកំ, ន សព្ពេន សព្ពំ សញ្ចរណភាវម្បិ អជាននវសេន, បាឡិយញ្ច អដ្ឋកថាយញ្ច អារោចនមេវ ទស្សិតំ។ តស្មា សន្ទេសវសេនត្ថំ ញត្វា បណ្ណសន្ទេសវសេនាបិ កាយេន វា វាចាយ វា អារោចេន្តស្សេវ អាបត្តិ ហោតីតិ គហេតព្ពំ។

៣៤១. **យថា យថា យេសុ យេសុ ជនបទេសូ**តិ បរិច្ចត្តភាវប្បកាសនត្ថំ កត្តព្ពំ បណ្ណទានញាតិជនិស្សរាទិជានាបនាទិតំតំទេសនិយតំ បការំ ទស្សេតិ, ឥទញ្ច និពទ្ធភរិយាភាវេន គហិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អត្តនោ រុចិយា សង្គតានំ បន ឥត្ថីនំ, មុហុត្តិកាយ ច បុរិសេ ចិត្តស្ស វិរជ្ជនមេវ អលំវចនីយភាវេ ការណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ទុដ្ឋុល្លាទីសុបី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អត្តកាមសញ្ចរិត្តានិ សង្គណ្ហាតិ, ឯត្ថ បន បាឡិយំ កិញ្ចាបិ "ឥត្ថី នាម មនុស្សិត្ថី ន យក្ខី"តិអាទិនា មនុស្សិត្ថិបុរិសា ន ទស្សិតា, តថាបិ "ទស ឥត្ថិយោ មាតុរក្ខិតា"តិអាទិនា មនុស្សិត្ថីនញ្ញេវ ទស្សិតត្តា បុរិសានម្បិ តទនុគុណានមេវ គហេតព្ពតោ មនុស្សជាតិកាវ ឥត្ថិបុរិសា ឥធាធិប្បេតា។ តស្មា យេសុ

សញ្ចរិត្តំ សមាបជ្ជតិ, តេសំ មនុស្សជាតិកតា, ន នាលំវចនីយតា, បដិគ្គណ្ហន, វីមំសន, បច្ចាហរណានីតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. កុដិការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤២. ឆដ្ឋេ **ឯត្តកេនា**តិ ឯត្តកេន ទារុអាទិនា។ **អបរិច្ឆិន្នប្បមាណាយោ**តិ អបរិច្ឆិន្នទារុអាទិបមាណាយោ។ **មូលច្ឆេជ្ជាយា**តិ បរសន្តកភាវតោ មោចេត្វា អត្តនោ ឯវ សន្តកករណវសេនាតិ អត្ថោ។ ឯវំ យាចតោ អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិទុក្កដញ្ចេវ ទាសបដិគ្គហណទុក្កដញ្ច ហោតិ “ទាសិទាសបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) វចនំ និស្សាយ អដ្ឋកថាសុ បដិក្ខិត្តត្តា។ **សកកម្ម**ន្តិ បាណវធកម្មំ។ ឥទញ្ច បាណាតិបាតទោសបរិហារាយ ទុក្កដំ វុត្តំ, ន វិញ្ញត្តិបរិហារាយ។ **អនិយមេត្វាបិ ន យាចិតព្ពា**តិ សាមីចិទស្សនត្ថំ វុត្តំ, សុទ្ធចិត្តេន បន ហត្ថកម្មំ យាចន្តស្ស អាបត្តិ នាម នត្ថិ។ **យទិច្ឆកំ ការាបេតុំ វដ្ដតី**តិ “ហត្ថកម្មំ យាចាមិ, ទេថា”តិអាទិនា អយាចិត្វាបិ វដ្ដតិ។ សកិច្ចបសុតម្បិ ឯវំ ការាបេន្តស្ស វិញ្ញត្តិ នត្ថិ ឯវ, សាមីចិទស្សនត្ថំ បន វិភជិត្វា វុត្តំ។

**សព្ពកប្បិយភាវទីបនត្ថ**ន្តិ សព្ពសោ កប្បិយភាវទីបនត្ថំ។ **មូលំ ទេថាតិ វត្តុំ វដ្ដតី**តិ “មូលំ ទស្សាមា”តិ បឋមំ វុត្តត្តា វិញ្ញត្តិ វា មូលន្តិ វចនស្ស កប្បិយាកប្បិយវត្ថុសាមញ្ញវចនត្តេបិ និដ្ឋិតភតិកិច្ចានំ ទាបនតោ អកប្បិយវត្ថុសាទិយនំ វា ន ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ អបរិគ្គហិតំ។

**មញ្ច…បេ…. ចីវរាទីនិ ការាបេតុកាមេនាបី**តិអាទីសុ ចីវរំ ការាបេតុកាមស្ស អញ្ញាតកអប្បវារិតគន្ធវាយេហិ ហត្ថកម្មយាចនវសេន វាយាបនេ វិញ្ញត្តិបច្ចយា ទុក្កដាភាវេបិ **ចីវរវាយាបនសិក្ខាបទេន** យថាវុត្តំ បាចិត្តិយទុក្កដានិ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **អកប្បិយកហាបណាទិ ន ទាតព្ព**ន្តិ កប្បិយមុខេន លទ្ធម្បិ ហត្ថកម្មករណត្ថាយ ឥមស្ស កហាបណំ ទេហីតិ វត្វា ទានំ ន វដ្ដតីតិ វុត្តំ។ បុព្ពេ កតកម្មស្ស ទាបនេ កិញ្ចាបិ ទោសោ ន ទិស្សតិ, តថាបិ អសារុប្បមេវាតិ វទន្តិ។ កតកម្មត្ថាយបិ កាតព្ពកម្មត្ថាយបិ កប្បិយវោហារេន បរិយាយតោ ភតី ទាបេន្តស្ស នត្ថិ ទោសោ។ **វត្ត**ន្តិ ចារិត្តំ, អាបត្តិ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

**កប្បិយំ ការាបេត្វា បដិគ្គហេតព្ពានី**តិ សាខាយ មក្ខិកពីជនេន បណ្ណាទិច្ឆេទេ ពីជគាមកោបនស្ស ចេវ តត្ថ លគ្គរជាទិអប្បដិគ្គហិតស្ស ច បរិហារត្ថាយ វុត្តំ។ តទុភយាសង្កាយ អសតិ តថា អករណេ ទោសោ នត្ថិ។ នទីយាទីសុ ឧទកស្ស អបរិគ្គហិតតាយ “**អាហរាតិ វត្តុំ វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ “**ន អាហដំ បរិភុញ្ជិតុ**”ន្តិ វចនតោ វិញ្ញត្តិយា អាបន្នំ ទុក្កដំ ទេសេត្វាបិ តំ វត្ថុំ បរិភុញ្ជន្តស្ស បុន បរិភោគេ ទុក្កដមេវ, បញ្ចន្នម្បិ សហធម្មិកានំ ន វដ្ដតិ។ “**អលជ្ជីហិ បន ភិក្ខូហិ វា សាមណេរេហិ វា ហត្ថកម្មំ ន ការេតព្ព**”ន្តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា អត្តនោ អត្ថាយ យំកិញ្ចិ ហត្ថកម្មំ ការេតុំ ន វដ្ដតិ។ យំ បន អលជ្ជី និវារិយមានោបិ ពីជនាទីំ ករោតិ, តត្ថ ទោសោ នត្ថិ។ ចេតិយកម្មាទីនិ បន តេហិ ការាបេតុំ វដ្ដតិ។ ឯត្ថ ច “អលជ្ជីហិ សាមណេរេហី”តិ វុត្តត្តា “សញ្ចិច្ច អាបត្តិំ អាបជ្ជតី”តិអាទិ (បរិ. ៣៥៩) អលជ្ជីលក្ខណំ ឧក្កដ្ឋវសេន ឧបសម្បន្នេ បដិច្ច ឧបលក្ខណតោ វុត្តន្តិ តំលក្ខណវិរហិតានំ សាមណេរាទីនំ លិង្គត្ថេនកគោត្រភុបរិយោសានានំ ភិក្ខុបដិញ្ញានំ ទុស្សីលានម្បិ សាធារណវសេន អលជ្ជិតាលក្ខណំ យថាវិហិតបដិបត្តិយំ សញ្ចិច្ច អតិក្កមនមេវាតិ គហេតព្ពំ។

**អាហរាបេន្តស្ស ទុក្កដ**ន្តិ វិញ្ញត្តិក្ខណេ វិញ្ញត្តិបច្ចយា, បដិលាភក្ខណេ គោណានំ សាទិយនបច្ចយា ច ទុក្កដំ។ គោណញ្ហិ អត្តនោ អត្ថាយ អវិញ្ញត្តិយា លទ្ធម្បិ សាទិតុំ ន វដ្ដតិ “ហត្ថិគវស្សវឡវបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) វុត្តត្តា។ តេនេវាហ “**ញាតិបវារិតដ្ឋានតោបិ មូលច្ឆេជ្ជាយ យាចិតុំ ន វដ្ដតី**”តិ។ ឯត្ថ ច វិញ្ញត្តិទុក្កដាភាវេបិ អកប្បិយវត្ថុយាចនេបិ បដិគ្គហណេបិ ទុក្កដមេវ។ **រក្ខិត្វា**តិ ចោរាទិឧបទ្ទវតោ រក្ខិត្វា។ **ជគ្គិត្វា**តិ តិណទានាទីហិ បោសេត្វា។

**ញាតិបវារិតដ្ឋានេ បន វដ្ដតី**តិ សកដស្ស សម្បដិច្ឆិតព្ពត្តា មូលច្ឆេជ្ជវសេន យាចិតុំ វដ្ដតិ។ **តាវកាលិកំ វដ្ដតី**តិ ឧភយត្ថាបិ វដ្ដតីតិ អត្ថោ ។ វាសិអាទីនិ បុគ្គលិកានិបិ វដ្ដន្តីតិ អាហ “**ឯស នយោ វាសី**”តិអាទិ។ វល្លិអាទីសុ ច បរបរិគ្គហិតេសុ ច ឯសេវ នយោតិ យោជេតព្ពំ។ “**គរុភណ្ឌប្បហោនកេសុយេវា**”តិ ឥទំ វិញ្ញត្តិំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អទិន្នាទានេ បន តិណសលាកំ ឧបាទាយ បរបរិគ្គហិតំ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហតោ អវហារោ ឯវ, ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោ។ **វល្លិអាទីសូ**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន បាឡិអាគតានំ (បារា. ៣៤៩) វេឡុអាទីនំ សង្គហោ។

តត្ថ យស្មឹ បទេសេ ហរិតាលជាតិហិង្គុលាទិ អប្បកម្បិ មហគ្ឃំ ហោតិ, តត្ថ តំ តាលបក្កបមាណតោ ឩនម្បិ គរុភណ្ឌមេវ, វិញ្ញាបេតុញ្ច ន វដ្ដតិ។

**សាតិ** វិញ្ញត្តិ។ បរិកថាទីសុ "សេនាសនំ សម្ពាធ"ន្តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.១៩) បរិយាយេន កថនំ **បរិកថា** នាម។ ឧជុកមេវ អកថេត្វា "ភិក្ខូនំ កឹ បាសាទោ ន វដ្ដតី"តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.១៩) អធិប្បាយោ យថាវិភូតោ ហោតិ, ឯវំ ភាសនំ **ឱភាសោ** នាម។ សេនាសនាទិអត្ថំ ភូមិបរិកម្មាទិករណវសេន បច្ចយុប្បាទាយ និមិត្តករណំ **និមិត្តកម្មំ** នាម។ **ឧក្កមន្តី**តិ អបគច្ឆន្តី។

**៣៤៤**. មណិ កណ្ឋេ អស្សាតិ **មណិកណ្ឋោ។ ទេវវណ្ណ**ន្តិ ទេវត្តភាវំ។

**៣៤៥**. បាឡិយំ **បត្តេន មេ អត្ថោ**តិ (បារា. ៣៤៥) អនត្ថិកម្បិ បត្តេន ភិក្ខុំ ឯវំ វទាបេន្តោ ភគវា សោត្ថិយា មន្តបទវសេន វទាបេសិ។ សោបិ ភិក្ខុ ភគវតា អាណត្តវចនំ វទេមីតិ អវោច, តេនស្ស មុសា ន ហោតិ។ អថ វា **"បត្តេន មេ អត្ថោ"**តិ ឥទំ **"បត្តំ ទេទន្តូ"**តិ ឥមិនា សមានត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯស នយោ **មណិនា មេ អត្ថោ**តិ ឯត្ថាបិ។ តស្មា អញ្ញេសម្បិ ឯវរូបំ កថេន្តស្ស, កថាបេន្តស្ស ច វចនទោសោ នត្ថីតិ គហេតព្ពំ។

**៣៤៩**. ឧទ្ធំមុខំ លិត្តា ឧល្លិត្តា, ឆទនស្ស អន្តោ លិម្បន្តា ហិ យេភុយ្យេន ឧទ្ធំមុខា លិម្បន្តិ។ តេនាហ **"អន្តោលិត្តា"**តិ។ អធោមុខំ លិត្តា អវលិត្តា។ ពហិ លិម្បន្តា ហិ យេភុយ្យេន អធោមុខា លិម្បន្តិ។ តេនាហ **"ពាហិលិត្តា"**តិ។

**ព្យញ្ជនំ វិលោមិតំ ភវេយ្យា**តិ យស្មា "ការយមានេនា"តិ ឥមស្ស ហេតុកត្តុវចនស្ស "ករោន្តេនា"តិ ឥទំ សុទ្ធកត្តុវចនំ បរិយាយវចនំ ន ហោតិ, តស្មា "ករោន្តេន វា ការាបេន្តេន វា"តិ ការយមានេនាតិ ពហុឧទ្ទេសបទានុគុណំ ករណវចនេនេវ បទត្ថំ កត្វា និទ្ទេសេ កតេ ព្យញ្ជនំ វិរុទ្ធំ ភវេយ្យ, តថា បន បទត្ថវសេន អទស្សេត្វា សាមត្ថិយតោ សិទ្ធមេវត្ថំ ទស្សេតុំ បច្ចត្តវសេន "ករោន្តោ វា ការាបេន្តោ វា"តិ បទភាជនំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **"អត្ថមត្តមេវា"**តិអាទិ។ បទត្ថតោ, សាមត្ថិយតោ ច លព្ភមានំ អត្ថមត្តមេវាតិ អត្ថោ។ យញ្ហិ ការយមានេន បដិបជ្ជិតព្ពំ, តំ ករោន្តេនាបិ បដិបជ្ជិតព្ពមេវាតិ ឥទមេត្ថ សាមត្ថិយំ ទដ្ឋព្ពំ។

**ឧទ្ទេសោ**តិ សាមិភាវេន ឧទ្ទិសិតព្ពោ។ **សេតកម្ម**ន្តិ សេតវណ្ណករណត្ថំ សេតវណ្ណមត្តិកាយ វា សុធាយ វា កតតនុកលេបោ, តេន បន សហ មិនិយមានេ បមាណាតិក្កន្តំ ហោតីតិ សង្កានិវារណត្ថំ អាហ **"អព្ពោហារិក"**ន្តិ។ តេន បមាណាតិក្កន្តវោហារំ ន គច្ឆតិ កុដិយា អនង្គត្តាតិ អធិប្បាយោ។

យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស វុត្តនយំ ទស្សេន្តេន **"វុត្តញ្ចេត"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ "អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ចា"តិ អវត្វា "អាយាមតោ វា វិត្ថារតោ វា"តិ វិកប្បត្ថស្ស វា-សទ្ទស្ស វុត្តត្តា ឯកតោភាគេ វឌ្ឍិតេបិ អាបត្តីតិ បកាសិតន្តិ អធិប្បាយោ។ **តិហត្ថា**តិ បកតិហត្ថេន តិហត្ថា, "វឌ្ឍកីហត្ថេនា"តិបិ (សារត្ថ. ដី. ២.៣៤៨-៣៤៩) វទន្តិ, តំ "យត្ថ…បេ.… អយំ កុដីតិ សង្ខ្យំ ន គច្ឆតី"តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតិ វឌ្ឍកីហត្ថេន តិហត្ថាយបិ កុដិយា បមាណយុត្តស្ស មញ្ចស្ស សុខេន បរិវត្តនតោ។ **"ឩនកចតុហត្ថា វា"**តិ ឥទញ្ច បច្ឆិមប្បមាណយុត្តស្ស មញ្ចស្ស អបរិវត្តនារហំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យទិ ហិ បកតិហត្ថេន ចតុហត្ថាយបិ កុដិយា បមាណយុត្តោ មញ្ចោ ន បរិវត្តតិ, សា អកុដីយេវ, តស្មា មញ្ចបរិវត្តនមត្តេនេវ បមាណន្តិ គហេតព្ពំ។ **បមាណយុត្តោ មញ្ចោ**តិ សព្ពបច្ឆិមប្បមាណយុត្តោ មញ្ចោ។ សោ ហិ បកតិវិទត្ថិយា នវវិទត្ថិកោ, អឌ្ឍវិទត្ថិកោ វា ហោតិ, តតោ ខុទ្ទកោ មញ្ចោ សីសូបធានំ ឋបេត្វា បាទំ បសារេត្វា និបជ្ជិតុំ ន បហោតិ។ **បមាណតោ ឩនតរម្បី**តិ ឧក្កដ្ឋប្បមាណតោ ឩនតរម្បិ, ឥទញ្ច ហេដ្ឋិមប្បមាណយុត្តាយបិ វត្ថុទេសនា កាតព្ពា, ន វាតិ សន្ទេហនិវត្តនត្ថំ វុត្តំ។

**កលលលេបោ**តិ កេនចិ សិលេសេន កតលេបោ, សេតរត្តាទិវណ្ណករណត្ថំ កតតម្ពមត្តិកាទិកលលលេបោ វា។ តេនាហ **"អលេបោ ឯវា"**តិ។ តេន តឡាកាទីសុ យនេន កលលេន កតពហលលេបោ មត្តិកាលេបនេ ឯវ បរិសតិ លេបវោហារគមនតោតិ ទស្សេតិ។ **បិដ្ឋសង្ឃាដោ** នាម ទ្វារពាហសង្ខាតោ ចតុរស្សទារុសង្ឃាដោ, យត្ថ សឧត្តរបាសំ កវាដំ អបស្សាយ ទ្វារំ បិទហន្តិ។

**ឱលោកេត្វាបី**តិ អបលោកេត្វាបិ, អបលោកនកម្មវសេនាបីតិ អត្ថោ, អបសទ្ទស្សាបិ ឱអាទេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

**៣៥៣. និពទ្ធគោចរដ្ឋានម្បី**តិ ឯត្ថ គោចរាយ បក្កមន្តានំ ហត្ថីនំ និពទ្ធគមនមគ្គោបិ សង្គយ្ហតិ។ **ឯតេស**ន្តិ សីហាទីនំ។ **គោចរភូមី**តិ អាមិសគ្គហណដ្ឋានំ។ **ន គហិតា**តិ បដិក្ខិបិតព្ពភាវេន ន គហិតា, ន វារិតាតិ អត្ថោ។ សីហាទីនញ្ហិ គោចរគ្គហណដ្ឋានំ ហត្ថីនំ វិយ និពទ្ធំ ន ហោតិ, យត្ថ បន គោមហឹសាទិបាណកា សន្តិ, ទូរម្បិ តំ ឋានំ សីឃំ គន្ត្វា គោចរំ គណ្ហន្តិ។ តស្មា តេសំ តំ ន វារិតំ, និពទ្ធគមនមគ្គោវ វារិតោ អាសយតោ គមនមគ្គស្ស និពទ្ធត្តា។ **អញ្ញេសម្បិ វាឡាន**ន្តិ អរញ្ញមហឹសាទីនំ។ **អារោគ្យត្ថាយា**តិ និរុបទ្ទវាយ។ **សេសានី**តិ បុព្ពណ្ណនិស្សិតាទីនិ សោឡស។ តានិ ច ជនសម្មទ្ទមហាសម្មទ្ទកុដិវិលោបសរីរបីឡាទិឧបទ្ទវេហិ **ស ឧបទ្ទវានី**តិ វេទិតព្ពានិ។ អភិហនន្តិ ឯត្ថាតិ **អព្ភាឃាតំ**។ “វេរិឃរ”ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ **“ចោរានំ មារណត្ថាយ កត”**ន្តិ វុត្តំ។

**ធម្មគន្ធិកា**តិ ធម្មេន ទណ្ឌនីតិយា ហត្ថបាទាទិច្ឆិន្ទនគន្ធិកា។ គន្ធិកាតិ ច យស្ស ឧបរិ ហត្ថាទី ឋបេត្វា ឆិន្ទន្តិ, តាទិសំ ទារុខណ្ឌផលកាតិ វុច្ចតិ, តេន ច ឧបលក្ខិតំ ឋានំ។ បាឡិយំ **វច្ចានិស្សិត**ន្តិ វចិកានិស្សិតំ។ **ចច្ចរ និស្សិត**ន្តិ ចតុន្នំ វថិកានំ សន្ធិនិស្សិតំ។ **សកដេនា**តិ ឥដ្ឋកសុធាទិភណ្ឌាហរណសកដេន។

**បាចិន**ន្តិ សេនាសនស្ស ភូមិតោ បដ្ឋាយ យាវ តលាវសានំ ចិនិតព្ពវត្ថុកំ អធិដ្ឋានំ, យស្ស ឧបរិ ភិត្តិថម្ភាទីនិ ច បតិដ្ឋបេន្តិ។ តេនាហ **“តតោ បដ្ឋាយា”**តិអាទិ។ កិញ្ចាបិ ឥធ បុព្ពបយោគសហបយោគានំ អទិន្នាទានេ វិយ វិសេសោ នត្ថិ, តថាបិ តេសំ វិភាគេន ទស្សនំ ភិន្ទិត្វា វា បុន កាតព្ពាតិ ឯត្ថ កុដិយា ភេទេន បរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ កតំ។ **តទត្ថាយា**តិ តច្ឆនត្ថាយ។ **ឯវំ កត**ន្តិ អទេសិតវត្ថុកំ បមាណាតិក្កន្តំ វា កតំ។ **បណ្ណសាល**ន្តិ បណ្ណកុដិយា តិណបណ្ណចុណ្ណស្ស អបរិបតនត្ថាយ អន្តោ ច ពហិ ច លិម្បន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ តេនេវ វក្ខតិ “បណ្ណសាលំ លិម្បតី”តិ។

អន្តោលេបេនេវ និដ្ឋាបេតុកាមំ សន្ធាយ **“អន្តោលេបេ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ពាហិលេបេ វា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **តស្មិ**ន្តិ ទ្វារពន្ធេ វា វាតបានេ វា ឋបិតេតិ យោជេតព្ពំ។ **តស្សោកាស**ន្តិ តស្ស ទ្វារពន្ធាទិស្ស ឱកាសភូតំ ឆិទ្ទំ។ **បុន វឌ្ឍេត្វា**តិ បុព្ពេ ឋបិតោកាសំ ខុទ្ទកំ ចេ, តំ ទ្វារវាតបានច្ឆិទ្ទភេទនេន បុន វឌ្ឍេត្វា។ **ឋបិតេ**តិ ទ្វារពន្ធេ វា គវក្ខសង្ឃាដេ វា អានេត្វា តស្មឹ វឌ្ឍិតេ វា អវឌ្ឍិតេ វា ឆិទ្ទេ បតិដ្ឋាបិតេ។ **លេបោ ន ឃដីយតី**តិ ស មន្តតោ ទិន្នោ លេបោ តថា ឋបិតេន ទ្វារពន្ធនេន វា វាតបានេន វា សទ្ធឹ ន ឃដីយតិ, ឯកាពទ្ធំ ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ត**ន្តិ ទ្វារពន្ធំ វា វាតបានំ វា។ **បឋមមេវ សង្ឃាទិសេសោ**តិ តេសំ សមន្តតោ បុព្ពេវ លេបស្ស ឃដេត្វា និដ្ឋាបិតត្តា ទ្វារពន្ធវាតបានានំ ឋបនតោ បុព្ពេ ឯវ សង្ឃាទិសេសោ។

**លេបឃដនេនេវា**តិ ឥដ្ឋកាហិ កតវាតបានាទីនិ វិនា សមន្តា លេបឃដនេនេវ អាបត្តិ វាតបានាទីនំ អលេបោកាសត្តា, ឥដ្ឋកាហិ កតត្តា វា, វាតបានាទីសុបិ លេបស្ស ភិត្តិលេបេន សទ្ធឹ ឃដនេនេវាតិបិ អត្ថំ វទន្តិ។ **តត្ថា**តិ បណ្ណសាលាយំ។ **អាលោកត្ថាយ អដ្ឋង្គុលមត្តំ ឋបេត្វា លិម្បតី**តិ ទារុកុដ្ដស្ស ទារូនមន្តរា អដ្ឋង្គុលមត្តំ វិវរំ យាវ លិម្បតិ, តាវ អាលោកត្ថាយ ឋបេត្វា អវសេសំ សកុដ្ដច្ឆទនំ លិម្បតិ, បច្ឆា ឯតំ វិវរំ លិម្បិស្សាមីតិ ឯវំ ឋបនេ អនាបត្តីតិ អធិប្បាយោ។ សចេ បន ឯវំ អកត្វា សព្ពទាបិ អាលោកត្ថាយ វាតបានវសេន ឋបេតិ, វាតបានទ្វារសង្ឃាដេ ឃដិតេ លេបោ ច ឃដីយតិ, បឋមមេវ សង្ឃាទិសេសោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“សចេ”**តិអាទិ។ មត្តិកាកុដ្ដមេវ មត្តិកាលេបសង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ អាហ **“សចេ មត្តិកាយ កុដ្ដំ ករោតិ, ឆទនលេបេន សទ្ធឹ ឃដនេ អាបត្តី”**តិ។ **ឧភិន្នំ អនាបត្តី**តិ បុរិមស្ស លេបស្ស អឃដិតត្តា ទុតិយស្ស អត្តុទ្ទេសិកតាយ អសម្ភវតោ។

**៣៥៤. អាបត្តិភេទទស្សនត្ថ**ន្តិ តត្ថ “សារម្ភេ ច អបរិក្កមនេ ច ទុក្កដំ អទេសិតវត្ថុកតាយ , បមាណាតិក្កន្តតាយ ច សង្ឃាទិសេសោ”តិ ឯវំ អាបត្តិយេវ វិភាគទស្សនត្ថំ។

**៣៦១. អនិដ្ឋិតេ កុដិកម្មេ**តិ លេបបរិយោសានេ កុដិកម្មេ ឯកបិណ្ឌមត្តេនបិ អនិដ្ឋិតេ។ **“អញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស វា”**តិ ឥទំ មូលដ្ឋស្ស អនាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យេន បន លទ្ធំ, តស្សាបិ តំ និដ្ឋាបេន្តស្ស “បរេហិ វិប្បកតំ អត្តនា បរិយោសាបេតិ, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា”តិអាទិវចនតោ (បារា. ៣៦៣) អាបត្តិយេវ។ បុព្ពេ កតកម្មម្បិ លទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ អត្ថាយេវ កតំ នាម ហោតិ, តស្មា តេនាបិ សង្ឃស្ស វា សាមណេរាទីនំ វា ទត្វា និដ្ឋាបេតព្ពំ។ **“អញ្ញស្ស វា”**តិ ឥទំ អនុបសម្បន្នំយេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ, កេចិ បន “បរតោ លទ្ធាយ កុដិយា និដ្ឋាបនេ អនាបត្តិអាទិតោ បដ្ឋាយ អត្តនោ អត្ថាយ អកតត្តា”តិ វទន្តិ។ **អបចិនិតព្ពា**តិ យាវ បាចិនា វិទ្ធំសេតព្ពា។ **ភូមិសមំ កត្វា**តិ បាចិនតលាវសានំ កត្វា។

**៣៦៤**. **លេណ**ន្តិ បព្ពតលេណំ។ **ន ហេត្ថ លេបោ ឃដីយតី**តិ ឆទនលេបស្ស អភាវតោ វុត្តំ, វិសុំ ឯវ វា អនុញ្ញាតត្តា។ សចេ លេណស្ស អន្តោ ឧបរិភាគេ ចិត្តកម្មាទិករណត្ថំ លេបំ ទេន្តិ, ឧល្លិត្តកុដិសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ, វដ្ដតិ ឯវ។ តដ្ដកាទីហិ កតំ ចតុរស្សកូដាគារសណ្ឋានំ ឯកកណ្ណិកាពទ្ធំ នាតិឧច្ចំ បដិស្សយវិសេសំ “**គុហា**”តិ វទន្តិ, តាទិសំ មហន្តម្បិ ឧល្លិត្តាវលិត្តំ ករោន្តស្ស អនាបត្តិ។ **ភូមិគុហ**ន្តិ ឧមង្គគុហំ។

**អដ្ឋកថាសូ**តិ កុក្កុដច្ឆិកគេហន្តិអាទីសុ អដ្ឋកថាសុ តិណកុដិកា កុក្កុដច្ឆិកគេហន្តិ វត្វា បុន តំ វិវរន្តេហិ អដ្ឋកថាចរិយេហិ ឆទនំ ទណ្ឌកេហិ...បេ.... វុត្តាតិ យោជនា ទដ្ឋព្ពា។ តត្ថ **ទណ្ឌកេហិ ជាលពទ្ធំ កត្វា**តិ ទីឃតោ, តិរិយតោ ច ឋបេត្វា វល្លិយាទីហិ ពទ្ធទណ្ឌកេហិ ជាលំ វិយ កត្វា។ **សោ ចា**តិ ឧល្លិត្តាទិភាវោ។ **ឆទនមេវ សន្ធាយ វុត្តោ**តិ ឆទនស្ស អន្តោ ច ពហិ ច លិម្បនមេវ សន្ធាយ វុត្តោ។ មត្តិកាកុដ្ដេ ភិត្តិលេបំ វិនាបិ ភិត្តិយា សទ្ធឹ ឆទនលេបស្ស ឃដនមត្តេនាបិ អាបត្តិសម្ភវតោ ឆទនលេបោវ បធានន្តិ វេទិតព្ពំ។ កិញ្ចាបិ ឯវំ, អថ ខោ “ឧបចិកាមោចនត្ថមេវ ហេដ្ឋា បាសាណកុដ្ដំ កត្វា តំ អលិម្បិត្វា ឧបរិ លិម្បតិ, លេបោ ន ឃដីយតិ នាម, អនាបត្តិយេវា”តិអាទិវចនតោ បន ឆទនលេបឃដនត្ថំ សកលាយបិ ភិត្តិយា លេបោ អវស្សំ ឥច្ឆិតព្ពោវ តស្សា ឯកទេសស្ស អលេបេបិ ឆទនលេបស្ស អឃដនតោ។ តេនាហ “**លេបោ ន ឃដីយតី**”តិ។ **ឯត្ថា**តិ តិណកុដិកាយំ។ ន កេវលញ្ច តិណកុដិកាយំ ឯវ, លេណគុហាទីសុបិ សារម្ភាបរិក្កមនបច្ចយាបិ អនាបត្តិ ឯវ, ឥមិនា បន នយេន អញ្ញស្សត្ថាយ កុដឹ ករោន្តស្សាបិ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិភាវោ អត្ថតោ ទស្សិតោ ឯវ ហោតីតិ។

តត្ថ បាឡិវិរោធំ បរិហរិតុំ “**យំ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អញ្ញស្ស ឧបជ្ឈាយាទិនោ អត្ថាយ ករោន្តស្ស សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិ ឯវ, យំ បន បាឡិយំ “អាបត្តិការុកានំ តិណ្ណំ ទុក្កដាន”ន្តិអាទិវចនំ, តំ អញ្ញស្សត្ថាយ ករោន្តស្ស, ន សារម្ភាទិបច្ចយា អាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ, កិញ្ចរហិ យថាសមាទិដ្ឋាយ កុដិយា អករណបច្ចយា អាបត្តិទស្សនត្ថន្តិ។ តត្ថ **យថាសមាទិដ្ឋាយា**តិ “ភិក្ខុ សមាទិសិត្វា បក្កមតិ, ‘កុដឹ មេ ករោថា’តិ សមាទិសតិ ច, ទេសិតវត្ថុកា ច ហោតុ អនារម្ភា ច សបរិក្កមនា ចា”តិ ឯវំ ការាបកេន អាណត្តិក្កមំ មុញ្ចិត្វា ករណបច្ចយាតិ អធិប្បាយោ។ កត្ថចិ បន បោត្ថកេ “កុដិលក្ខណប្បត្តម្បិ កុដឹ អញ្ញស្ស...បេ.... ករោន្តស្ស អនាបត្តី”តិ ឥមស្ស បាឋស្ស អនន្តរំ “យំ បន អាបត្តិ ការុកាន”ន្តិអាទិបាឋោ ទិស្សតិ, សោវ យុត្តតរោ។ ឯវញ្ហិ សតិ តត្ថ អធិប្បាយោ បាកដោ ហោតិ។

**អនាបត្តីតិ វត្វា**តិ វាសាគារត្ថាយ ឯវ អនិយមិតត្តា អនាបត្តីតិ វត្វា។ **អទេសាបេត្វា ករោតោ**តិ បមាណយុត្តម្បិ ករោតោ។ **អចិត្តក**ន្តិ បណ្ណត្តិអជាននចិត្តេន អចិត្តកំ។ ឧល្លិត្តាទីនំ អញ្ញតរតា, ហេដ្ឋិមប្បមាណសម្ភវោ, អទេសិតវត្ថុកតា, បមាណាតិក្កន្តតា, អត្តុទ្ទេសិកតា, វាសាគារតា, លេបឃដនាតិ សត្ត វា បមាណយុត្តង្គាទីសុ ឆ វា អង្គានិ។

កុដិការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. វិហារការសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៦៥**. សត្តមេ បូជាវចនប្បយោគេ កត្តរិ សាមិវចនស្សបិ ឥច្ឆិតត្តា “**គាមស្ស វា បូជិត**”ន្តិ វុត្តំ។ រូបិន្ទ្រិយេសុ វិជ្ជមានំ សន្ធាយ ឯកិន្ទ្រិយតា វុច្ចតីតិ អាហ “**កាយិន្ទ្រិយំ សន្ធាយា**”តិ។ តេ ហិ មនិន្ទ្រិយម្បិ ភូតគាមានំ ឥច្ឆន្តិ។

**៣៦៦**. **កិរិយតោ សមុដ្ឋានាភាវោ**តិ វត្ថុនោ អទេសនាសង្ខាតំ អកិរិយំ វិនា ន កេវលំ កិរិយាយ សមុដ្ឋានភាវោ។ កិរិយាកិរិយតោ ហិ ឥទំ សមុដ្ឋាតិ។ ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ **ភិក្ខូ វា អនភិនេយ្យា**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ, តេន “មហល្លកញ្ច វិហារំ ករេយ្យ, ភិក្ខូ ច អនភិនេយ្យា”តិ កិរិយញ្ច អកិរិយញ្ច សមុច្ចិនោតិ។

វិហារការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. បឋមទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៨០**. អដ្ឋមេ បាការេន ច បរិក្ខិត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ **គោបុរដ្ដាលកយុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ បាការេសុ យុទ្ធត្ថាយ កតោ វង្កសណ្ឋានោ សរក្ខេបឆិទ្ទសហិតោ បតិស្សយវិសេសោ **អដ្ដាលកោ** នាម។

**សោឡសវិធស្សា**តិ ចតូហិ មគ្គេហិ បច្ចេកំ ចតូសុ សច្ចេសុ កត្តព្ពស្ស បរិញ្ញាបហានសច្ឆិកិរិយាភាវនាសង្ខាតស្ស សោឡសវិធស្ស។ **តេ គារវេនា**តិ តេ កិលន្តរូបា ភិក្ខូ ភត្តុទ្ទេសកដ្ឋានេ សន្និបតិតានំ ភិក្ខូនំ បុរតោ អត្តនោ កិលន្តសរីរំ ទស្សេត្វា ឧទ្ទិសាបនេ គារវេន, លជ្ជាយាតិ អត្ថោ។ **តេរសបី**តិ ភត្តុទ្ទេសកសេនាសនគាហាបកភណ្ឌាគារិកចីវរបដិគ្គាហកចីវរភាជកយាគុភាជកផលភាជកខជ្ជភាជកអប្បមត្តកវិស្សជ្ជកសាដិយគាហាបកបត្តគាហាបកអារាមិកបេសកសាមណេរបេសកសម្មុតីនំ វសេន តេរសបិ។

បាឡិយំ **“អបិស្សូ”**តិ ឥទំ “អបិចា”តិ ឥមិនា សមានត្ថោ និបាតោ។ **ឯវំ សព្ពបទេសូ**តិ បីឋាទីសុ សេនាសនសាធារណេសុ, កតិកសណ្ឋានបវេសនិក្ខមនកាលាទីសុ បន វិសុំ វិសុំ អធិដ្ឋហិត្វា កថាបេតីតិ វេទិតព្ពំ ។ **អយញ្ហិ និម្មិតានំ ធម្មតា**តិ អនិយមេត្វា និម្មិតានំ វសេន វុត្តំ, និយមេត្វា បន “ឯត្តកា ឥទញ្ចិទញ្ច កថេន្តុ, ឯត្តកា តុណ្ហី ភវន្តុ, នានាប្បការំ ឥរិយាបថំ, កិរិយញ្ច កប្បេន្តុ, នានាវណ្ណសណ្ឋានវយោនិយមា ច ហោន្តូ”តិ បរិកម្មំ កត្វា សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ អធិដ្ឋិតេ ឥច្ឆិតិច្ឆិតប្បការា អញ្ញមញ្ញម្បិ វិសទិសាវ ហោន្តិ។ **អវត្ថុកវចន**ន្តិ និរត្ថកវចនំ។

**៣៨៣**. **ឯកចារិកភត្ត**ន្តិ អតិមនាបត្តា សព្ពេសម្បិ បដិលាភត្ថាយ វិសុំ ឋិតិកាយ បាបេតព្ពភត្តំ។ **តទ្ទិតរោហណេនា**តិ ចត្តារិ បមាណមស្ស ចតុក្កន្តិ ឯវំ តទ្ទិតរោហណេន។ **ភរោ**តិ ភរិតព្ពោ។ **អតីតំ ទិវសភាគ**ន្តិ តស្មិញ្ញេវ ទិវសេ សលាកទានក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ហិយ្យោ**តិ ឥមស្ស អជ្ជ ឥច្ចេវ អត្ថោ។ តេនេវាហំសុ “ស្វេ អម្ហេ”តិអាទិ។ **បធូបាយន្តា**តិ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនកោធវសេន បធូបាយន្តា។ បាឡិយំ **កិស្ស ម**ន្តិ កេន ការណេន មយាតិ អត្ថោ។

**៣៨៤**. “សរសិ ត្វ”ន្តិ ឥទំ ឯកំ វាក្យំ កត្វា, “កត្តា”តិ ឥទញ្ច កត្តរិ រិតុបច្ចយន្តំ កត្វា, “អសី”តិ អជ្ឈាហារបទេន សហ ឯកវាក្យំ កត្វា, “ឯវរូប”ន្តិ ឥទំ, “យថាយំ ភិក្ខុនី អាហា”តិ ឥទញ្ច ទ្វីសុ វាក្យេសុ បច្ចេកំ យោជេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **“អថ វា”**តិអាទិមាហ។ **ឧជុកមេវា**តិ ត្វា-បច្ចយន្តវសេន បឋមំ អត្ថគ្គហណំ ឧជុកន្តិ អធិប្បាយោ។

ទុតិយោ ទព្ព-សទ្ទោ បណ្ឌិតាទិវចនោតិ អាហ **“ន ខោ ទព្ព ទព្ពា បណ្ឌិតា”**តិ។ **និព្ពេឋេន្តី**តិ ទោសតោ មោចេន្តិ។ **វិនយលក្ខណេ តន្តិ**ន្តិ វិនយវិនិច្ឆយលក្ខណវិសយេ អាគមំ ឋបេន្តោ។ បាឡិយំ **យតោ អហ**ន្តិអាទីសុ យស្មិំ កាលេ អហំ ជាតោ, តតោ បភុតិ សុបិនន្តេនបិ មេថុនំ ធម្មំ នាភិជានាមិ, ន ច តស្ស មេថុនធម្មស្ស បដិសេវិតា អហោសិន្តិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនាហ **“សុបិនន្តេនបី”**តិអាទិ។ ឥទានិ ឯកវាក្យវសេន យោជនំ ទស្សេតុំ **“អថ វា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ន យជតី**តិ យស្មា ខីណាសវស្ស វចនេន ឯតិស្សា វចនំ ន សមេតិ, តញ្ច ន យជនំ យស្មា បុព្ពេ ភិក្ខូសុ បសិទ្ធាយ ឯវ អច្ចន្តទុស្សីលតាយ ឯវ អហោសិ, តស្មា មេត្តិយំ ភិក្ខុនី នាសេថាតិ អធិប្បាយោ។

**ចរ បិរេ**តិ ចរ គច្ឆ បិរេ បរ អមាមក ត្វំ។ **វិនស្សា**តិ អទស្សនំ គច្ឆ។ **អការិកា**តិ អមូលកេន ចោទនាយ នការិកា។ **ការកោ ហោតី**តិ “អយ្យេនម្ហិ ទូសិតា”តិ ឥមាយ បដិញ្ញាយ យទិ នាសិតា, តទា ថេរោ ភិក្ខុនីទូសកត្តសិទ្ធិតោ តស្ស ទោសស្ស ការកោ ហោតិ។ **អការកោ ហោតី**តិ តាយ កតបដិញ្ញំ អនបេក្ខិត្វា សាមញ្ញតោ “មេត្តិយំ ភិក្ខុនី នាសេថា”តិ ភគវតា វុត្តត្តា អការកោ ហោតិ។ យទិ ហិ ថេរោ ការកោ ភវេយ្យ, អវស្សំ តមេវ ទោសំ អបទិសិត្វា ឥមិនា នាម ការណេន “មេត្តិយំ ភិក្ខុនី នាសេថា”តិ វត្តព្ពំ សិយា, តថា អវុត្តត្តា, “ទព្ពញ្ច អនុយុញ្ជថា”តិ អវត្វា “ឥមេ ច ភិក្ខូ អនុយុញ្ជថា”តិ វុត្តត្តា ច សាមត្ថិយតោ មេត្តិយាយ ភិក្ខុនិយា អញ្ញេន ទោសេន នាសនារហតា, វត្ថុស្ស ច អមូលកភាវោ, ថេរស្ស អការកភាវោ ច សិទ្ធោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

**អត្តនោ សុត្ត**ន្តិ “សកាយ បដិញ្ញាយា”តិ ឥមិនា បក្ខេបវចនេន សហិតំ កូដសុត្តំ។ **ថេរោ ការកោ ហោតី**តិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ – “សកាយ បដិញ្ញាយា”តិ អវត្វា សាមញ្ញតោ “មេត្តិយំ ភិក្ខុនី នាសេថា”តិ ឱតិណ្ណវត្ថុស្មិំយេវ តស្សា នាសនា វិហិតាតិ តុម្ហាកំ វាទេ ថេរោ ការកោ ហោតិ, “សកាយ បដិញ្ញាយា”តិ បន វុត្តេ បុព្ពេយេវ សិទ្ធស្ស បារាជិកស្ស សុចិកាយ អស្សា សកាយ បដិញ្ញាយ នាសេថាតិ សិជ្ឈនតោ អម្ហាកំ វាទេ ថេរោ អការកោ ហោតីតិ។ មហាវិហារវាសីនម្បិ បន “សកាយ បដិញ្ញាយា”តិ វុត្តេ ឱតិណ្ណវត្ថុស្មិំយេវ តស្សា នាសនា វិហិតា ហោតិ, ន សាមញ្ញតោតិ អធិប្បាយោ។ **ឯត្ថា**តិ ឥមេសុ ទ្វីសុ វាទេសុ, សុត្តេសុ វា។ **យំ បច្ឆា វុត្ត**ន្តិ មហាវិហារវាសីហិ យំ វុត្តំ, តំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។ **វិចារិតំ ហេត**ន្តិ ឯតំ បច្ឆិមស្ស យុត្តត្តំ វិចារិតំ, “តត្រ សង្ឃាទិសេសោ វុដ្ឋានគាមិនី... បេ.... អសុទ្ធតាយេវ នាសេសី”តិ វក្ខមាននយេន វិនិច្ឆិតន្តិ អត្ថោ។ **“ភិក្ខុនី អនុទ្ធំសេតិ ទុក្កដ”**ន្តិ ឥមិនា មហាអដ្ឋកថាវាទោ ទស្សិតោ។

**តត្រា**តិ តេសុ ទុក្កដបាចិត្តិយេសុ។ **ទុក្កដ**ន្តិ វុត្តមហាអដ្ឋកថាវាទស្ស អធិប្បាយំ ទស្សេត្វា “បាចិត្តិយ”ន្តិ បវត្តស្ស កុរុន្ទិវាទស្ស អធិប្បាយំ ទស្សេតុំ “**បច្ឆិមនយេបី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **វចនប្បមាណតោ**តិ វិសំវាទនាធិប្បាយេ សមានេបិ អនុទ្ធំសនាទិវិសេសេ សង្ឃាទិសេសាទិនោ វិធាយកវចនពលេនាតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខុស្ស បន ភិក្ខុនិយា ទុក្កដ**ន្តិ ភិក្ខុនី អនុទ្ធំសេន្តស្ស ភិក្ខុស្ស ទុក្កដំ។

ឯវំ ទ្វីសុបិ អដ្ឋកថាវចនេសុ អធិប្បាយំ វិភាវេត្វា ឥទានិ បច្ឆិមេ បាចិត្តិយវាទេ ទោសំ ទស្សេត្វា បុរិមទុក្កដវាទមេវ បតិដ្ឋាបេតុំ “**តត្រ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **វិសុន្តិ សម្បជានមុសាវាទេ បាចិត្តិយតោ** (បាចិ. ១) វិសុំ បាចិត្តិយំ វុត្តំ, តត្ថ អនន្តោគធភាវាតិ អធិប្បាយោ។ **តស្មា**តិ យស្មា អមូលកានុទ្ធំសនេ វិសុញ្ញេវ បាចិត្តិយំ បញ្ញត្តំ, តស្មា បុរិមនយោតិ ទុក្កដវាទោ។ ឯវំ អន្តរា បវិដ្ឋំ ទុក្កដបាចិត្តិយវាទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បាកដមេវ អត្ថំ វិភាវេតុំ “**តថា ភិក្ខុនី**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តថា**តិ យថា ភិក្ខុស្ស ភិក្ខុំ, ភិក្ខុនិញ្ច អនុទ្ធំសេន្តស្ស សង្ឃាទិសេសទុក្កដានិ វុត្តានិ, តថាតិ អត្ថោ។ **ឯតេហិ នាសនា នត្ថី**តិ សាមញ្ញតោ វុត្តំ, ទុក្កដេន ឥមិស្សា បន នាសនា នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **ទុស្សីលា**តិ បារាជិកា។

**៣៨៦. អាការនានត្តេនា**តិ ទូសិតាការស្ស, ទូសកាការស្ស ច នានត្តេន។ **អនភិរទ្ធោ**តិ អតុដ្ឋោ។ តេនាហ “**ន សុខិតោ**”តិ។ **ន បសាទិតោ**តិ អនុប្បាទិតប្បសាទោ។ ខីល-សទ្ទោ ថទ្ធភាវវចនោ , កចវរបរិយាយោ ច ហោតីតិ អាហ “**ចិត្ត…បេ…. ខីល**”ន្តិ។ **នប្បតីតោ**តិ បីតិសុខាទីហិ ន អភិគតោ ន ឧបគតោ។ តេនាហ “**ន អភិសដោ**”តិ។

**យេន ទុដ្ឋោតិ ច កុបិតោតិ ច វុត្តោ**តិ ឯត្ថ យេន ទុដ្ឋោតិ ច វុត្តោ យេន កុបិតោតិ ច វុត្តោ, តំ **មាតិកាយញ្ច បទភាជនេ** (បារា. ៣៨៦) ច វុត្តំ ឧភយម្បេតន្តិ យោជេតព្ពំ។ **ទ្វីហី**តិ “តេន ច កោបេន, តេន ច ទោសេនា”តិ វុត្តកោបទោសបទេហិ ទ្វីហិ, អត្ថតោ បន ទ្វីហិបិ ទោសោវ ទស្សិតោតិ អាហ “**សង្ខារក្ខន្ធមេវ ទស្សេតី**”តិ។ **យាយា**តិ អនត្តមនតាយ។

**ន ចុទិតកវសេនា**តិ យទិ ចុទិតកវសេនាបិ អមូលកំ អធិប្បេតំ សិយា, អមូលកំ នាម អនជ្ឈាបន្នន្តិ បទភាជនំ វទេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **យំ បារាជិក**ន្តិ ភិក្ខុនោ អនុរូបេសុ ឯកូនវីសតិយា បារាជិកេសុ អញ្ញតរំ។ **បទភាជនេ** (បារា. ៣៨៦) បន **ភិក្ខុវិភង្គេ** អាគតានេវ គហេត្វា “ចតុន្នំ អញ្ញតរេនា”តិ វុត្តំ។ **ឯតំ ឥធ អប្បមាណ**ន្តិ ឯតំ អាបន្នានាបន្នត្តំ ឥធានុទ្ធំសនេ អាបត្តិយា អនង្គំ, អាបត្តឹ បន អាបន្នេ វា អនាបន្នេ វា បុគ្គលេ “អនាបន្នោ ឯសោ សុទ្ធោ”តិ សុទ្ធសញ្ញាយ វា វិមតិយា វា ចាវនាធិប្បាយោវ ឥធ អង្គន្តិ អធិប្បាយោ។

**តថេវា**តិ បសាទសោតេន, ទិព្ពសោតេន វាតិ ឥមមត្ថំ អតិទិសតិ។ ទិដ្ឋានុសារេនេវ សមុប្បន្នា បរិសង្កាវ **ទិដ្ឋបរិសង្កិតំ** នាម។ ឯវំ សេសេសុបិ។ “**អទិស្វា វា**”តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ, ទិស្វា បក្កន្តេសុបិ ទោសោ នត្ថិយេវ។ **ឥមេស**ន្តិ ឥមេហិ។ **ករិស្សន្តី**តិ តស្មឹ ខណេ ឧប្បជ្ជនាការទស្សនំ, បច្ឆា បន ឯត្តកេន កាលេន កតំ វាតិ សង្កាយ ចោទេតិ។ ន ហិ ករិស្សន្តីតិ ចោទនា អត្ថិ។ “**អរិដ្ឋំ បីត**”ន្តិ ឥទំ មុខេ សុរាគន្ធវាយននិមិត្តទស្សនំ។ អរិដ្ឋញ្ហិ សុរាសទិសវណ្ណគន្ធំ កប្បិយភេសជ្ជំ។

**ទិដ្ឋំ អត្ថិ សមូលក**ន្តិអាទីសុ អជ្ឈាចារស្ស សម្ភវាសម្ភវានំ មូលាមូលភាវទស្សនំ។ **អត្ថិ សញ្ញាសមូលក**ន្តិអាទិ បន ទិដ្ឋសញ្ញាយ សម្ភវាសម្ភវានំ មូលាមូលភាវទស្សនំ។ **ទិស្វាវ ទិដ្ឋសញ្ញី ហុត្វា ចោទេតី**តិ ឯត្ថ យំ ចោទេតិ, តតោ អញ្ញំ បុគ្គលំ វីតិក្កមន្តំ, បដិច្ឆន្នោកាសតោ និក្ខមន្តំ វា ទិស្វា “អយំ សោ”តិ សញ្ញាយ ចោទេន្តោបិ សង្គយ្ហតិ។ ឯស នយោ សុតាទីសុបិ។ **សមូលកេន វា សញ្ញាសមូលកេន វា**តិ ឯត្ថ បារាជិកមាបន្នំ ទិដ្ឋាទិមូលកេន ច “អយំ អាបន្នោ”តិ អសុទ្ធសញ្ញាយ ចោទេន្តោ សមូលកេន ចោទេតិ នាម។ សញ្ញាសមូលកត្តេ ឯវ អនាបត្តិសម្ភវតោ អាបន្នេ វា អនាបន្នេ វា បុគ្គលេ អាបន្នសញ្ញី ទិដ្ឋាទីសុ , អទិដ្ឋាទីសុ វា មូលេសុ ទិដ្ឋសុតាទិសញ្ញី តេន ទិដ្ឋាទិមូលកេន តំ បុគ្គលំ ចោទេន្តោ សញ្ញាសមូលកេន ចោទេតិ នាម។ ឥមេសំ អនាបត្តិ, វុត្តវិបរិយាយេន អាបត្តិវារេ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

**សមីបេ ឋត្វា**តិ ហត្ថវិការវចីឃោសានំ ចោទនាវសេន បវត្តិយមានានំ ទស្សនសវនូបចារេ ឋត្វាតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរេ ឋត្វា”តិ (សារត្ថ. ដី. ២.៣៨៥-៣៨៦) វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ បរតោ ព្យតិរេកតោ អនាបត្តឹ ទស្សេន្តេន “ទូតំ វា បណ្ណំ វា សាសនំ វា បេសេត្វា”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ន បន “ទ្វាទសហត្ថំ មុញ្ចិត្វា ចោទេន្តស្ស សីសំ ន ឯតី”តិ វុត្តំ។ **វាចាយ វាចាយា**តិ សកឹ អាណត្តស្ស សកលម្បិ ទិវសំ វទតោ វាចាយ វាចាយ ចោទាបកស្សេវ អាបត្តិ។ **សោបី**តិ អាណត្តោបិ។ តស្ស ច “មយាបិ ទិដ្ឋ”ន្តិអាទី អវត្វាបិ “អមូលក”ន្តិ សញ្ញាយ ចាវនាធិប្បាយេន “ត្វំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោសី”តិ ឥទមេវ វាចំ បរស្ស វចនំ វិយ អកត្វា សាមញ្ញតោ វ

ទន្តស្សាបិ សង្ឃាទិសេសោ ឯវ។ សតិបិ បន អនុទ្ធំសនាធិប្បាយេ “អសុកេន ឯវំ វុត្ត”ន្តិ បរេន វុត្តមេវ វទន្តស្ស នត្ថិ សង្ឃាទិសេសោ។ សចេ បន បរេន អវុត្តម្បិ វុត្តន្តិ វទតិ, អាបត្តិ ឯវ។

**សម្ពហុលា សម្ពហុលេ សម្ពហុលេហិ វត្ថូហី**តិ ឯត្ថ **សម្ពហុលេ**តិ ចុទិតកពហុត្តនិទ្ទេសេន បុរិមេសុ តីសុ វារេសុ ចុទិតកពហុត្តេនាបិ វារភេទសព្ភាវំ ញាបេតិ។ ឯកស្មិញ្ហិ ចុទិតកវត្ថុចោទកភេទេន ឥទំ ចតុក្កំ វុត្តំ, ចុទិតកពហុត្តេនាបិ ចតុក្កន្តរំ លព្ភតីតិ អដ្ឋកំ ហោតិ ឯវ។

អមូលកចោទនាបសង្គេន សមូលកចោទនាលក្ខណាទី ទស្សេតុំ **“ចោទេតុំ បន កោ លភតី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ **ភិក្ខុស្ស សុត្វា ចោទេតី**តិអាទិ សុត្តំ យស្មា យេ ចោទកស្ស អញ្ញេសំ វិបត្តឹ បកាសេន្តិ, តេបិ តស្មឹ ខណេ ចោទកភាវេ ឋត្វាវ បកាសេន្តិ, តេសញ្ច វចនំ គហេត្វា ឥតរោបិ យស្មា ចោទេតុញ្ច អសម្បដិច្ឆន្តំ តេហិ តិត្ថិយ សាវកបរិយោសានេហិ បឋមចោទកេហិ សម្បដិច្ឆាបេតុញ្ច លភតិ, តស្មា ឥធ សាវកភាវេន ឧទ្ធដន្តិ វេទិតព្ពំ។

**ទូតំ វា**តិអាទីសុ “ត្វំ ឯវំ គន្ត្វា ចោទេហី”តិ ទូតំ វា បេសេត្វា យោ ចោទេតុំ សក្កោតិ, តស្ស បណ្ណំ, មូល សាសនំ វា បេសេត្វា។ **សមយេនា**តិ បកតិយា ជាននក្ខណេ។

**គរុកានំ ទ្វិន្ន**ន្តិ បារាជិកសង្ឃាទិសេសានំ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ** នាម “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនយប្បវត្តា (ម. និ. ១.៤៤៥; ២.៩៤, ៩៥, ២២៥; ៣.៩១, ១១៦, ១៣៦; សំ. និ. ៣.២១០) ទសវត្ថុកា ទិដ្ឋិ, សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតំ អន្តំ គណ្ហាបកទិដ្ឋិ **អន្តគ្គាហិកា** នាម។ **អាជីវហេតុ បញ្ញត្តានំ ឆន្ន**ន្តិ អាជីវហេតុបិ អាបជ្ជិតព្ពានំ ឧត្តរិមនុស្សធម្ម បារាជិកំ (បារា. ១៩៥), សញ្ចរិត្តេ (បារា. ៣០១, ៣០២) សង្ឃាទិសេសោ, “យោ តេ វិហារេ វសតិ, សោ អរហា”តិ (បារា. ២២០) បរិយាយេន ថុល្លច្ចយំ, ភិក្ខុស្ស បណីតភោជនវិញ្ញត្តិយា បាចិត្តិយំ (បាចិ. ២៥៧), ភិក្ខុនិយា បណីតភោជនវិញ្ញត្តិយា បាដិទេសនីយំ (បាចិ. ១២៣៦), សូបោទនវិញ្ញត្តិយា (បាចិ. ៦១២-៦១៣) ទុក្កដន្តិ ឥមេសំ **បរិវារេ** (បរិ. ២៨៧) វុត្តានំ ឆន្នំ។ ន ហេតា អាបត្តិយោ អាជីវហេតុ ឯវ បញ្ញត្តា សញ្ចរិត្តាទីនំ អញ្ញថាបិ អាបជ្ជិតព្ពតោ។ អាជីវហេតុបិ ឯតាសំ អាបជ្ជនំ សន្ធាយ ឯវំ វុត្តំ, អាជីវហេតុបិ បញ្ញត្តានន្តិ អត្ថោ។ ន កេវលញ្ច ឯតា ឯវ, អញ្ញាបិ អទិន្នាទានកុលទូសនបាណវធវេជ្ជកម្មាទិវសេន អាជីវហេតុ អាបជ្ជិតព្ពាបិ សន្តិ, តា បន អាបត្តិសភាគតាយ បារាជិកាទីសុ ឆសុ ឯវ សង្គយ្ហន្តីតិ វិសុំ ន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

**ឯត្តាវតា បន សីសំ ន ឯតី**តិ សង្ឃាទិសេសំ សន្ធាយ វុត្តំ, ចោទនា បន កតា ឯវ ហោតិ។ **តីសានី**តិ តីសំ ឯតេសមត្ថីតិ តីសានិ, តីសាធិកានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នវុតានី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

**អត្តាទានំ អាទាតុកាមេនា**តិ ឯត្ថ អត្តនា អាទាតព្ពតោ ទិដ្ឋាទិមូលកេហិ គហេតព្ពតោ បរស្ស វិប្បន្និតំ អទត្វា បគ្គណ្ហនតោ អត្តាទានន្តិ ចោទនា វុច្ចតិ, តំ អាទាតុកាមេន, ចោទនំ កត្តុកាមេនាតិ អត្ថោ។

**ឧព្ពាហិកាយា**តិ ឧព្ពហន្តិ វិយោជេន្តិ ឯតាយ អលជ្ជីនំ តជ្ជនី វា កលហំ វាតិ ឧព្ពាហិកា, សង្ឃសម្មុតិ, តាយ។ វិនិច្ឆិននំ នាម តាយ សម្មតភិក្ខូហិ វិនិច្ឆនមេវ។ អលជ្ជុស្សន្នាយ ហិ បរិសាយ **សមថក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ២២៧) អាគតេហិ ទសង្គេហិ សមន្នាគតា ទ្វេ តយោ ភិក្ខូ តត្ថេវ វុត្តាយ ញត្តិទុតិយកម្មវាចាយ សម្មន្និតព្ពា, តេហិ ច សម្មតេហិ វិសុំ វា និសីទិត្វា, តស្សា ឯវ វា បរិសាយ “អញ្ញេហិ ន កិញ្ចិ កថេតព្ព”ន្តិ សាវេត្វា តំ អធិករណំ វិនិច្ឆិតព្ពំ។

**កិម្ហី**តិ កិស្មឹ វត្ថុស្មឹ, កតរវិបត្តិយន្តិ អត្ថោ។ **“កិម្ហិ នំ នាមា”**តិ ឥទំ “កតរាយ វិបត្តិយា ឯតំ ចោទេសី”តិ យាយ កាយចិ វិញ្ញាយមានាយ ភាសាយ វុត្តេបិ ចោទកស្ស វិនយេ អបកតញ្ញុតាយ “សីលាចារទិដ្ឋិអាជីវវិបត្តីសុ កតរាយាតិ មំ បុច្ឆតី”តិ ញាតុំ អសក្កោន្តស្ស បុច្ឆា, ន បន កិម្ហីតិអាទិបទត្ថមត្តំ អជានន្តស្ស។ ន ហិ អនុវិជ្ជកោ ចោទកំ ពាលំ អបរិចិតភាសាយ “កិម្ហិ ន”ន្តិ បុច្ឆតិ។ **“កិម្ហិ នម្បិ ន ជានាសី”**តិ ឥទម្បិ វចនមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ ន ហោតិ, “កតរវិបត្តិយា”តិ វុត្តេ “អសុកាយ វិបត្តិយា”តិ វត្តុម្បិ ន ជានាសីតិ វចនស្ស អធិប្បាយមេវ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ វក្ខតិ “ពាលស្ស លជ្ជិស្ស នយោ ទាតព្ពោ”តិ វត្វា ច “កិម្ហិ នំ ចោទេសីតិ សីលវិបត្តិយា”តិអាទិ អធិប្បាយប្បកាសនមេវ នយទានំ វុត្តំ, ន បន កិម្ហិ-នំ-បទានំ បរិយាយមត្តទស្សនំ។ ន ហិ ពាលោ “កតរវិបត្តិយំ នំ ចោទេសី”តិ ឥមស្ស វចនស្ស អត្ថេ ញាតេបិ វិបត្តិប្បភេទនំ, អត្តនា ចោទិយមានំ វិបត្តិសរូបញ្ច ជានិតុំ សក្កោតិ, តស្មា តេនេវ អជាននេន អលជ្ជី អបសាទេតព្ពោ។ “កិម្ហិ ន”ន្តិ ឥទម្បិ ឧប លក្ខណមត្តំ, អញ្ញេន វា យេន កេនចិ អាការេន អវិញ្ញុតំ បកាសេត្វា វិស្សជ្ជេតព្ពោវ។

“ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា”តិអាទិវចនតោ (បារា. ៣៩; បរិ. ២) “**អលជ្ជីនិគ្គហត្ថាយ…បេ…បញ្ញត្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ **ឯហិតីតិ ហិ**-ការោ ឯត្ថ អាគមោ ទដ្ឋព្ពោ, អាគមិស្សតីតិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋសន្តានេនា**តិ ទិដ្ឋនិយាមេន។ **អលជ្ជិស្ស បដិញ្ញាយ ឯវ កាតព្ព**ន្តិ វចនបដិវចនក្កមេនេវ ទោសេ អាវិភូតេបិ អលជ្ជិស្ស “អសុទ្ធោហ”ន្តិ ទោសសម្បដិច្ឆនបអញ្ញាយ ឯវ អាបត្តិយា កាតព្ពន្តិ អត្ថោ។ កេចិ បន “អលជ្ជិស្ស ឯតំ នត្ថីតិ សុទ្ធបដិញ្ញាយ ឯវ អនាបត្តិយា កាតព្ពន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ សង្គហិតោ”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ អនុវិជ្ជកស្សេវ និរត្ថកត្តាបត្តិតោ ចោទកេនេវ អលជ្ជិបដិញ្ញាយ ឋាតព្ពតោ។ ទោសាបគមបដិញ្ញា ឯវ ហិ ឥធ បដិញ្ញាតិ អធិប្បេតា។ តេនេវ វក្ខតិ “ឯតម្បិ នត្ថីតិ បដិញ្ញំ ន ទេតី”តិអាទិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៣៨៥-៣៨៦)។

**តទត្ថទីបនត្ថ**ន្តិ អលជ្ជិស្ស ទោសេ អាវិភូតេបិ តស្ស ទោសាបគមបដិញ្ញាយ ឯវ កាតព្ពតាទីបនត្ថំ។ វិវាទវត្ថុសង្ខាតេ អត្ថេ បច្ចត្ថិកា **អត្ថបច្ចត្ថិកា។ សញ្ញំ ទត្វា**តិ នេសំ កថាបច្ឆេទត្ថំ, អភិមុខករណត្ថញ្ច សទ្ទំ កត្វា។ **វិនិច្ឆិនិតុំ អននុច្ឆវិកោ**តិ “អសុទ្ធោ”តិ សញ្ញាយ ចោទកបក្ខេ បវិដ្ឋត្តា អនុវិជ្ជកភាវតោ ពហិភូតត្តា អនុវិជ្ជិតុំ អសក្កុណេយ្យតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សន្ទេហេ ឯវ ហិ សតិ អនុវិជ្ជិតុំ សក្កា, អសុទ្ធទិដ្ឋិយា បន សតិ ចុទិតកេន វុត្តំ សព្ពំ អសច្ចតោបិ បដិភាតិ, កថំ តត្ថ អនុវិជ្ជនា សិយាតិ។

“**តថា នាសិតកោវ ភវិស្សតី**”តិ ឥមិនា វិនិច្ឆយំ អទត្វា សង្ឃតោ វិយោជនំ នាម លិង្គនាសនា វិយ អយម្បិ ឯកោ នាសនប្បការោតិ ទស្សេតិ។ **វិរទ្ធំ ហោតី**តិ សញ្ចិច្ច អាបត្តិំ សហសា អាបន្នោ ហោតិ។ “**អាទិតោ បដ្ឋាយ អលជ្ជី នាម នត្ថិ**”តិ ឥទំ “បក្ខានុរក្ខណត្ថាយ បដិញ្ញំ ន ទេតី”តិ ឥមស្ស អលជ្ជិលក្ខណសម្ភវស្ស ការណវចនំ។ បដិច្ឆាទិតកាលតោ បដ្ឋាយ អលជ្ជី នាម ឯវ, បុរិមោ លជ្ជិភាវោ ន រក្ខតីតិ អត្ថោ។ **បដិញ្ញំ ន ទេតី**តិ សចេ មយា កតទោសំ វក្ខាមិ, មយ្ហំ អនុវត្តកា ភិជ្ជិស្សន្តីតិ បដិញ្ញំ ន ទេតិ។ **ឋានេ ន តិដ្ឋតី**តិ លជ្ជិដ្ឋានេ ន តិដ្ឋតិ, កាយវាចាសុ វីតិក្កមោ ហោតិ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**វិនិច្ឆយោ ន ទាតព្ពោ**”តិ, បុព្ពេ បក្ខិកានំ បដិញ្ញាយ វូបសមិតស្សាបិ អធិករណស្ស ទុវូបសន្តតាយ អយម្បិ តថា នាសិតកោវ ភវិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។

**ចុទិតកចោទកេសុ បដិបត្តិំ ញត្វា**តិ “តុម្ហេ អម្ហាកំ វិនិច្ឆយេន តុដ្ឋា ភវិស្សថា”តិអាទិនា វុត្តំ ចុទិតកចោទកេសុ អនុវិជ្ជកេន បដិបជ្ជិតព្ពកម្មំ ញត្វា។ **វិនិច្ឆយោ មជ្ឈេ**តិ អាបត្តីតិ វា អនាបត្តីតិ វា វិនិច្ឆយបរិយោសានអនុវិជ្ជនានំ មជ្ឈំ នាមាតិ អត្ថោ។

អមូលកម្បិ សមូលកំ កត្វា វទន្តីតិ អាហ “**ទ្វេ មូលានី**”តិ។ **កាលេន វក្ខាមី**តិអាទីសុ ឱកាសំ ការាបេត្វា វទន្តោ **កាលេន វទតិ** នាម។ សលាកគ្គយាគុអគ្គភិក្ខាចារដ្ឋានាទីសុ ចោទេន្តោ **អកាលេន វទតិ** នាម។ ទោសតោ វុដ្ឋាបេតុកាមតាយ វទន្តោ **អត្ថសំហិតេន វទតិ** នាម។ **ទោសន្តរោ**តិ ទោសចិត្តោ។ **បន្នរសសុ ធម្មេសូ**តិ “បរិសុទ្ធកាយសមាចារតា, តថា វចីសមាចារតា, សព្រហ្មចារីសុ មេត្តចិត្តតា, ពហុស្សុតតា, ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខានំ ស្វាគតាទិតា, កាលេន វក្ខាមី”តិអាទិនា (បរិ. ៣៦២) វុត្តបញ្ចធម្មា ច ការុញ្ញតា, ហិតេសិតា, អនុកម្បតា, អាបត្តិវុដ្ឋានតា, វិនយបុរេក្ខារតាតិ (ចូឡវ. ៤០១) ឥមេសុ បន្នរសសុ។ តត្ថ “**ការុញ្ញតា**”តិ ឥមិនា ករុណា ទស្សិតា។ **ហិតេសិតា**តិ ហិតគវេសនតា។ **អនុកម្បតា**តិ តេន ហិតេន សំយោជនតា, ឥមេហិ ទ្វីហិបិ មេត្តា ទស្សិតា។ **អាបត្តិវុដ្ឋានតា**តិ សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋាបនតា។ វត្ថុំ ចោទេត្វា សារេត្វា បដិញ្ញំ អារោបេត្វា យថាបដិញ្ញាយ កម្មករណំ **វិនយបុរេក្ខារតា** នាម។

**អធិករណដ្ឋេនា**តិ អធិកាតព្ពដ្ឋេន, សមថេហិ វូបសមេតព្ពដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ **តំ នានត្ថំ ទស្សេតុ**ន្តិ ឥធ អនធិប្បេតម្បិ អត្ថុទ្ធារវសេន តំ នានត្ថំ ទស្សេតុន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនេវ វក្ខតិ “សេសានិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តានី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៣៨៥-៣៨៦)។ **យំ អធិកិច្ចា**តិអាទិនា អធិករណសទ្ទស្ស កម្មសាធនតា វុត្តា។

**គាហ**ន្តិ “អសុកំ ចោទេស្សាមី”តិ មនសា ចោទនាការស្ស គហណំ។ **ចេតន**ន្តិ “ចោទេស្សាមី”តិ ឧប្បន្នចិត្តព្យាបារសង្ខាតំ ចិត្តកម្មំ។ **អក្ខន្តិ**ន្តិ ចុទិតកស្ស វិបត្តិំ ទិស្វា ឧប្បន្នំ កោធំ អសហនំ, តថា បវត្តំ វា យំ កិញ្ចិ ចិត្តចេតសិករាសិំ។ **វោហារ**ន្តិ ចោទនាវសប្បវត្តវចនំ។ **បណ្ណត្តិ**ន្តិ ចោទនាវសប្បវត្តំ មនសា បរិកប្បិតំ នាមបណ្ណត្តិំ។ **អត្តាទានំ គហេត្វា**តិ ចោទនំ មនសា គហេត្វា។ **តំ អធិករណ**ន្តិ តំ គាហលក្ខណំ អធិករណំ។ **និរុជ្ឈតិ** ចេតនាយ ខណិកត្តា, សា ច សមថប្បត្តា ហោតីតិ ឯវមេត្ថ អនិដ្ឋប្បសង្គោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ ឧបរិបិ “**តុណ្ហី ហោតី**”តិ ឥមិនា វោហារវចនស្ស និរោធំ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**តំ អធិករណំ សមថប្បត្តំ ភវិស្សតី**”តិ។ “តស្មា បណ្ណត្តិ អធិករណ”ន្តិ អដ្ឋកថាសុ កតសន្និដ្ឋានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្សាបិ ឯកច្ចេហិ បដិក្ខិត្តការំ ទស្សេត្វា បុន តម្បិ បដិសេធេត្វា អដ្ឋកថាសុ វុត្តបណ្ណត្តិយា ឯវ អធិករណតំ សមត្ថេតុំ “**តំ បនេត**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តំ បនេត**ន្តិ បណ្ណត្តិ អធិករណន្តិ ឯតំ គហណំ វិរុជ្ឈតីតិ សម្ពន្ធោ។ បារាជិកាទិអាបត្តិ ឯកន្តអកុសលសភាវា វា

អព្យាកតសភាវា វា ហោតីតិ សញ្ញាយ “**មេថុនធម្មបារាជិកាបត្តី**”តិអាទិកំ សុត្តំ បណ្ណត្តិអធិករណវាទេន វិរុជ្ឈតីតិ ទស្សេតុំ ឧទ្ធដំ។ តេនាហ “**ន ហិ តេ...បេ.... អច្ចន្តអកុសលត្តា**”តិអាទិ។ **តេ**តិ អដ្ឋកថាចរិយា។

**អមូលកញ្ចេវ តំ អធិករណ**ន្តិ ឯត្ថ អមូលកបារាជិកមេវ អធិករណ-សទ្ទេន អធិប្បេតន្តិ ទស្សេតុំ “**យញ្ចេត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **យស្មា បនា**តិអាទិ បន តថាធិប្បេតាយ អមូលកបារាជិកាបត្តិយា ឯវ បណ្ណត្តិភាវោ យុជ្ជតីតិ ទស្សេតុំ អារទ្ធំ។ តត្ថ **យាយ បណ្ណត្តិយា**តិ សភាវតោ បរិសុទ្ធេបិ បុគ្គលេ “បារាជិកោ”តិអាទិនា ចោទកេន បវត្តិតំ នាមបណ្ណត្តិំ សន្ធាយ វទតិ។ **បញ្ញត្តោ**តិ កថិតោ។ **អធិករណេ បវត្តត្តា**តិ អវិជ្ជមានេបិ មនសា អារោបិតមត្តេ អាបត្តាធិករណេ វាចកភាវេន បវត្តត្តា។

ឯវំ នាមបណ្ណត្តិវសេន តមស្មិំ សិក្ខាបទេ អាបត្តាធិករណស្ស បញ្ញត្តិភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អត្ថបណ្ណត្តិវសេនាបិ ទស្សេតុំ “**យស្មា វាយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បញ្ញត្តិមត្តមេវា**តិ អវិជ្ជមានស្ស វិជ្ជមានាការេន មនសា អារោបិតអត្ថបណ្ណត្តិមត្តមេវាតិ អត្ថោ។ **តញ្ច ខោ ឥធេវា**តិ តញ្ច យថាវុត្តបរិយាយេន បណ្ណត្តិយា អធិករណត្តំ ឥធេវ តមស្មិំ ឯវ សិក្ខាបទេ។ **ឯកេ**តិ កេចិ។ **តំ ន យុត្ត**ន្តិ យំ ឯកច្ចេហិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ, អធិករណស្ស បណ្ណត្តិភាវំ និសេធេត្វា កុសលាទិបរមត្ថភាវំ សាធេតុំ “តំ បនេតំ មេថុនធម្មបារាជិកាបត្តី”តិអាទិនា បបញ្ចតោ ទស្សិតោ, តំ ន យុត្តន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ ការណមាហ “**អាទិកម្មិកស្សា**”តិអាទិនា, តេន ច តស្មិំ វាទេ យទិ អាបត្តិ នាម អកុសលា វា អព្យាកតា វា ភវេយ្យ, កថំ អាទិកម្មិកស្ស អនាបត្តិ ភវេយ្យ? តស្សាបិ អកុសលាទីនំ ឧប្បន្នត្តា ភគវតោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិតោ បដ្ឋាយ យាវ អាបត្តីតិបិ ន សក្កា វត្តុំ, មេថុនាទីសុ អកុសលាទីនំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិតោ បុព្ពេបិ សមុប្បត្តិតោ។ តតោ ឯវ អនុបសម្បន្នានម្បិ អាបត្តិប្បសង្គោ, គិលានាទីនំ ឧប្បន្នត្តា អនុបញ្ញត្តិយាបិ អនាបត្តិអភាវប្បសង្គោ ច សិយា។ អថ មតំ “ន កេវលំ អកុសលាទិ ឯវ, អថ ខោ ភគវតា បដិក្ខិត្តភាវំ ជានន្តស្ស សមុប្បជ្ជមានា ឯវ អកុសលាទយោ អាបត្តី”តិ, តម្បិ អសារំ, សិក្ខាបទបញ្ញត្តិំ អជានិត្វា វីតិក្កមន្តស្ស មេថុនាទីសុ អនាបត្តិប្បសង្គតោ, អកុសលាទិសភាវាយ ច អាបត្តិយា ឯកបយោគាទីសុ ឯកត្តាទិបិ ន សិយា។ ន ហិ សកលម្បិ ទិវសំ ឥត្ថី កាយតោ អមោចេត្វា ផុសន្តស្ស ឯកមេវា កុសលំ ឧប្បជ្ជតិ, ពហូ វា ឥត្ថិយោ ផុសិត្វា អបគច្ឆន្តស្ស ពហូនិ, យេនាបត្តិយា ឯកត្តំ, ពហុត្តំ វា សិយាតិ ឯវមាទិកំ អយុត្តិំ សង្គហេត្វា ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **វត្ថុញ្ញា**តិ វីតិក្កមោ។ តញ្ហិ អាបត្តិសម្មុតិបញ្ញាបនស្ស ឱកាសដ្ឋេន “វត្ថូ”តិ វុច្ចតិ។ **គោត្ត**ន្តិ អទិន្នាទានាទិតោ ពុទ្ធិសទ្ទនិវត្តនដ្ឋេន បរិកប្បិតសាមញ្ញាការោ គោត្តំ។ **នាម**ន្តិ អវិជ្ជមាននាមបញ្ញត្តិ។ **តស្ស បន បារាជិក**ន្តិ នាមស្ស អត្ថភូតា អាបត្តិ អត្ថបញ្ញត្តិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ ។ យំ បន “វិវាទាធិករណំ សិយា កុសល”ន្តិអាទិ (ចូឡវ. ២២០; បរិ. ៣០៣), “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសល”ន្តិអាទិ (ចូឡវ. ២២២) ច សុត្តំ តេហិ សមុទ្ធដំ, តម្បិ ន វិវាទាទីនំ កុសលាទិភាវស្ស បរិយាយទេសិតត្តាតិ យំ ឯត្ថ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានាទិវណ្ណនាយ **សារត្ថទីបនិយំ** វិត្ថរដ្ឋានសោធនត្ថំ វិត្ថារតោ វុត្តន្តិ តត្ថេវ តំ គហេតព្ពំ, សារត្ថទីបនីការកស្ស អកុសលាទិរូបាវ អាបត្តីតិ លទ្ធិ, តេនេវ សោ ឥធាបិ “តស្មា បណ្ណត្តិអធិករណន្តិ អដ្ឋកថាសុ កតសន្និដ្ឋានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តម្បិ ន យុត្តន្តិ ទស្សេតុំ ‘តំ បនេត’ន្តិអាទិមាហា”តិ (សារត្ថ. ដី. ២.៣៨៥-៣៨៦) ឯវំ អត្តនោ លទ្ធិំ អដ្ឋកថាចរិយស្សបិ លទ្ធិំ កត្វា គន្ថំ វិរោធម្បិ អនោលោកេត្វា ទស្សេសិ។ ន ហេត្ថ ពុទ្ធឃោសាចរិយោ អដ្ឋកថាវាទំ អយុត្តន្តិ ទស្សេតុំ “តំ បនេត”ន្តិអាទិមារភិ “បណ្ណត្តិមត្តមេវ អាបត្តាធិករណន្តិ វេទិតព្ព”ន្តិ សយមេវ ឧបរិ កថនតោ, អថ ខោ ទុល្លទ្ធិកានំ ឯកច្ចានំ តត្ថ វិប្បដិបត្តិំ ទស្សេត្វា បុន តំ បដិសេធេតុកាមោ អារភិ, តេនេវ អន្តេ “ឯកេ”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ វិវាទាទីនំ កុសលាទិកត្តេ តំសមថានម្បិ តព្ភាវោ អាបជ្ជតិ បរមត្ថេសុ បណ្ណត្តិយា សមថាយោគាតិ អាហ “**កុសលាទិសមថេហី**”តិ។ បញ្ញត្តិសភាវានមេវ ចតុន្នំ អធិករណានំ សមថេហិ អធិករណីយតា, ន បន កុសលាទិបរមត្ថរូបានំ តេសំ តេសំ ខណិកតាយ សយមេវ សមថប្បត្តិតោតិ ហេដ្ឋា សមត្ថិតមត្ថំ និគមនវសេន ទស្សេន្តេន “**ឥតិ ឥមិនា អធិករណដ្ឋេនា**”តិ វុត្តំ, តស្ស យថាវុត្តនយេន សមថេហិ អធិករណីយតាយាតិ អត្ថោ។ “**ឥធេកច្ចោ**”តិ ឥមិនា ឥធាធិប្បេតំ វិវាទំ និវត្តេតិ។

**អនុវាទោ**តិ វិបត្តីហិ ឧបវទនា ចេវ ចោទនា ច។ តត្ថ ឧបវទនា នាម គរហា, អក្កោសោ ច។ **បញ្ចបី**តិ មាតិកាបរិយាបន្នាបត្តិយោ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កិច្ចយតា**តិ កត្តព្ពតា។ **សបទានុក្កមនិទ្ទេសស្សា**តិ ឯត្ថ **បទានុក្កមនិទ្ទេសោ**តិ បទភាជនំ វុច្ចតិ, តេន សហិតស្ស សិក្ខាបទស្សាតិ អត្ថោ។

**៣៨៧. អស្សា**តិ កត្តុអត្ថេ សាមិវចនន្តិ អាហ “**ឯតេន ចោទកេនា**”តិអាទិ។ **ទិដ្ឋមូលកេ បនា**តិ “ទិដ្ឋស្ស ហោតិ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ”តិអាទិ (បារា. ៣៨៧) បាឡិវារំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ឥត្ថិយា សទ្ធិំ រហោនិសជ្ជាទិទស្សនមត្តវសេន បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ បុគ្គលោ តេន ទិដ្ឋោ, ន បន មគ្គេន មគ្គប្បដិបាទនាទិទស្សនវសេន។ យទិ ហិ តេន សោ តថា ទិដ្ឋោ ភវេយ្យ, អសុទ្ធសញ្ញី ឯវាយំ តស្មិំ បុគ្គលេ សិយា, អសុទ្ធ

សញ្ញាយ ច សុទ្ធំ វា អសុទ្ធំ វា ចោទេន្តស្ស សង្ឃាទិសេសោ ន សិយា “អនាបត្តិ សុទ្ធេ អសុទ្ធទិដ្ឋិស្ស, អសុទ្ធេ អសុទ្ធទិដ្ឋិស្សា”តិអាទិវចនតោ (បារា. ៣៩០)។ តស្មា ឥត្ថិយា សទ្ទី រហោនិសជ្ជាទិមត្តមេវ ទិស្វាបិ “សទ្ទោ កុលបុត្តោ, នាយំ បារាជិកំ អាបជ្ជតី”តិ តស្មឹ សុទ្ធសញ្ញិស្ស វា វេមតិកស្ស វា “សុតោ មយា បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ”តិអាទិនា និយមេត្វា ចោទេន្តស្សេវ សង្ឃាទិសេសោ, ន អសុទ្ធសញ្ញិស្ស, តស្ស បន ទិដ្ឋំ សុតន្តិ មុសាវាទាទិបច្ចយា លហុកាបត្តិ ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ យទិ បន សោ តស្មឹ សុទ្ធទិដ្ឋិចាវនាធិប្បាយោបិ ទិដ្ឋំ រហោនិសជ្ជាទិមត្តមេវ វទតិ, អទិដ្ឋំ បន មគ្គេនមគ្គប្បដិបាទនាទិបារាជិកវត្ថុំ វា “អស្សមណោសី”តិអាទិកំ វា ន វទតិ, តស្ស អនាបត្តិ។ អធិកំ វទន្តស្ស បន អាបត្តិយេវ “អទិដ្ឋំ ទិដ្ឋ”ន្តិ (បារា. ៣៨៦-៣៨៧) វុត្តត្តា។ យោ បន ទិដ្ឋេន រហោនិសជ្ជាទិនា បឋមបារាជិកេន អសុទ្ធសញ្ញី ហុត្វា ចាវនាធិប្បាយោ អទិន្នាទានំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ “ទិដ្ឋោ”តិ វា “សុតោ”តិ វា អាទី វទតិ, តស្សាបិ ន សង្ឃាទិសេសោ អសុទ្ធេ អសុទ្ធទិដ្ឋិតាយាតិ កេចិ វទន្តិ។ អញ្ញេ បន “យេន បារាជិកេន ចោទេតិ, តេន សុទ្ធសញ្ញាភាវា អាបត្តិយេវា”តិ វទន្តិ, ឥទំ យុត្តំ។ តថា ហិ វុត្តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា) “យេន បារាជិកេន ចោទេតិ, តំ ‘អយំ អនជ្ឈាបន្នោ’តិ ញត្វា ចាវនាធិប្បាយេន…បេ…. សង្ឃាទិសេសោ”តិ។ ឥមិនា នយេន សុតាទិមូលកេសុបិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ **អញ្ញត្រ អាគតេសូ**តិ ឱមសវាទាទីសុ អាគតេសុ។ **អវស្សុតោ**តិ តីហិបិ ទ្វារេហិ បារាជិកវត្ថុភូតទុច្ចរិតានុវស្សនេន តិន្តោ។ **កសម្ពុជាតោ**តិ កចវរភូតោ, និស្សារោតិ អត្ថោ។

**កោណ្ឌោ**តិ ចោរោ, ទុស្សីលោតិ អត្ថោ។ **ជេដ្ឋព្ពតិកោ**តិ កាឡកណ្ណិទេវីវតេ និយុត្តោ តិត្ថិយោតិ វទតិ, សា កិរ កាឡកណ្ណិសិរិទេវិយា ជេដ្ឋាតិ វុត្តា។ **យទគ្គេនា**តិ យេន ការណេន, យត្តកេនាតិ អត្ថោ ។ **តទគ្គេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **នោ កប្បេតី**តិអាទិ វេមតិកភាវទីបនត្ថមេវ វុត្តន្តិ មហាបទុមត្ថេរស្ស អធិប្បាយោ។

**៣៨៩. ឯត្ថា**តិ ចោទនាយំ។ តជ្ជនីយាទិកម្មំ ករិស្សាមីតិអាបត្តិយា ចោទេន្តស្ស អធិប្បាយោ **កម្មាធិប្បាយោ** នាម។ បរិវាសទានាទិក្កមេន អាបត្តិតោ វុដ្ឋាបេតុំ អាបត្តិយា ចោទេន្តស្ស អធិប្បាយោ **វុដ្ឋានាធិប្បាយោ**។ ឧបោសថំ, បវារណំ វា សង្ឃេ កាតុំ អទានត្ថាយ អាបត្តិយា ចោទយតោ អធិប្បាយោ **ឧបោសថបវារណដ្ឋបនាធិប្បាយោ។ អសម្មុខា…បេ…. ទុក្កដ**ន្តិ អនុទ្ធំសេន្តស្សបិ អក្កោសន្តស្សបិ ទុក្កដំ។

**សព្ពត្ថេវា**តិ សព្ពាសុ អដ្ឋកថាសុ។ ឧបោសថបវារណានំ ញត្តិកម្មភាវតោ ញត្តិយា វត្តមានាយ ឯវ ឧបោសថបវារណដ្ឋបនំ ហោតិ, ន និដ្ឋិតាយ, សា ច យ្យ-ការេ បត្តេ និដ្ឋិតា នាម ហោតីតិ អាហ “**យ្យ-ការេ បត្តេ ន លព្ភតី**”តិ។

**អនុបាសកោ**តិ ឧបាសកោបិ សោ ភិក្ខុ ន ហោតិ សរណគមនស្សាបិ បដិប្បស្សទ្ធត្តាតិ វទន្តិ។ “**អនោទិស្ស ធម្មំ កថេន្តស្សា**”តិ ឥមិនា ឱទិស្ស កថេន្តេន ឱកាសំ ការេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **អាបត្តិំ ទេសេត្វា**តិ ឱកាសាការាបនាបត្តិំ ទេសេត្វា។ យំ ចោទេតិ, តស្ស ឧបសម្បន្នោតិ សង្ខ្យុបគមនំ, តស្មឹ សុទ្ធសញ្ញិតា វេមតិកតា វា, យេន បារាជិកេន ចោទេតិ, តស្ស ទិដ្ឋាទិវសេន អមូលកតា, ចាវនាធិប្បាយេន “ត្វំ បារាជិកោ”តិអាទិនា និយមេត្វា សម្មុខា ចោទនា ចោទាបនា, តស្ស តង្ខណវិជាននន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

បឋមទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. ទុតិយទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៩១**. នវមេ **មេត្តិយំ ភិក្ខុនិ**ន្តិ លិង្គនាសនាយ នាសិតាយបិ តស្សា ភូតបុព្ពវោហារំ គហេត្វា វុត្តំ។ **អញ្ញភាគស្សា**តិ ថេរស្ស មនុស្សជាតិភិក្ខុភាវតោ អញ្ញស្ស តិរច្ឆានជាតិឆគលកភាវសង្ខាតស្ស កោដ្ឋាសស្ស។ **ឥទ**ន្តិ សាមញ្ញតោ នបុំសកលិង្គេន វុត្តំ, អយំ ឆគលកោតិ អត្ថោ។ **អញ្ញភាគោ**តិ យថាវុត្តតិរច្ឆានជាតិឆគលកភាវសង្ខាតោ អញ្ញោ កោដ្ឋាសោ, អញ្ញភាគស្ស ឥទន្តិ អញ្ញភាគិយន្តិ បឋមវិគ្គហស្ស អត្ថោ, អញ្ញភាគមត្ថីតិ ទុតិយវិគ្គហស្ស, ទ្វីហិបិ ឆគលកោវ វុត្តោ។ ឥទានិ ទ្វីហិបិ វិគ្គហេហិ វុត្តមេវត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេន្តោ “**យោ ហិ សោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យោ ហិ សោ ឆគលកោ វុត្តោ, សោ អញ្ញស្ស ភាគស្ស ហោតីតិ ច អញ្ញភាគិយសង្ខ្យំ លភតីតិ ច យោជនា។ ទុតិយវិគ្គហស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ “**សោ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អធិករណន្តិ វេទិតព្ពោ**តិ ឯត្ថាបិ យោ ហិ សោ “ទព្ពោ មល្លបុត្តោ នាមា”តិ ឆគលកោ វុត្តោ, សោតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **តញ្ចិ សន្ធាយា**តិ “ទព្ពោ”តិ នាមករណស្ស អធិដ្ឋានភូតំ ឆគលកំ សន្ធាយ។ **តេ ភិក្ខូ**តិ តេ អនុយុញ្ជន្តា ភិក្ខូ។ អាបត្តិយាបិ បុគ្គលាធិដ្ឋានត្តា “**បុគ្គលានំយេវ លេសា**”តិ វុត្តំ។

**៣៩៣. យា ច សា អវសានេ…បេ… ចោទនា វុត្តា**តិ “ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ ទិដ្ឋោ ហោតិ សង្ឃាទិសេសេ សង្ឃាទិសេសទិដ្ឋិ ហោតិ, តញ្ចេ បារាជិកេន ចោទេតី”តិអាទី (បារា. ៤០៧) ចោទនាភេទំ សន្ធាយ វទតិ។ សត្តន្នម្បិ អាបត្តីនំ បច្ចេកំ បារាជិកត្តាទិសាមញ្ញេបិ មេថុនាទិទ្វារានានាទិវត្ថុតោ, រាគទោសត្តាទិសភាវតោ ច វិសភាគតាបិ អត្ថីតិ អាហ “**យស្មា បន…បេ… ន ហោតី**”តិ។

**វុត្តនយេនេវា**តិ “សភាគវិសភាគវត្ថុតោ”តិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ២.៣៩៣) វុត្តនយេន។ កម្មលក្ខណំ, តំ មនសិការោ ច អវិបន្នកម្មស្ស និមិត្តតោ ផលូបចារេន កម្មន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**តំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនតោ**”តិ។ បរិវាសាទី និស្សាយ មានត្តាទីនំ ឧប្បជ្ជនតោ “**បុរិមំ បុរិម**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

**៣៩៥. សវត្ថុកំ កត្វា**តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ កត្វា។ **ទីឃាទិនោ**តិ ទីឃរស្សាទិលិង្គស្ស។ **ទិដ្ឋាទិនោ**តិ ទិដ្ឋបុព្ពាទិនោ។

**៤០៨. ឯវំ តថាសញ្ញី**តិ អញ្ញស្ស មេថុនាទិកិរិយំ ទិស្វា “អយំ សោ”តិ ឯវំ តថាសញ្ញី។ អង្គានិ បឋមទុដ្ឋទោសេ វុត្តសទិសានិ, ឥធ បន កិញ្ចិទេសំ លេសមត្តំ ឧបាទិយនា អធិកា។

ទុតិយទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. បឋមសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤១០.** ទសមេ **ពាហុន**ន្តិ ទុព្ពលតាយ អរញ្ញាទិសេវាយ ចិត្តំ សមាហិតំ កាតុំ អសក្កោន្តានំ។ ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ តស្មិំ អត្តភាវេ ពុទ្ធវចនគ្គហណធារណាទិសង្ខាតំ ព្យញ្ជនបទមេវ បរមំ អស្ស, ន មគ្គលាភោតិ **បទបរមោ។ អភិសម្ភុណិត្វា**តិ និប្ផាទេត្វា។ ធម្មតោ អបេតំ **ឧទ្ធម្មំ។ បដិក្ខិត្តមេវា**តិ “ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព”ន្តិ (មហាវ. ២០៤) វចនតោ វុត្តំ, ឥទមេវ វចនំ សន្ធាយ បាឡិយម្បិ “**អដ្ឋ មាសេ**”តិអាទិ (បារា. ៤០៩) វុត្តំ។

**តីហិ កោដីហី**តិ អសុទ្ធមូលេហិ។ ឯត្ថ ច ភិក្ខូនំ ចតូសុ កុលេសុ បក្កបិណ្ឌិយាលោបភោជននិស្សិតតាយ, មច្ឆមំសភោជនវិរហិតស្ស ច កុលស្ស ទុល្លភតាយ តត្ថ លទ្ធេសុ ភត្តព្យញ្ជនេសុ មច្ឆមំសសំសគ្គសង្កាយ, ទុន្និវារណតាយ ច ភិក្ខូនំ សពិរិយាបនម្បិ ន សិយាតិ ភគវតា មច្ឆមំសំ សព្ពថា អប្បដិក្ខិបិត្វា តីហិ កោដីហិ អបរិសុទ្ធមេវ បដិក្ខិត្តំ។ យទិ ហិ តំ ភគវា សព្ពថា បដិក្ខិបេយ្យ, ភិក្ខូ មរមានាបិ មច្ឆាទិសំសគ្គសង្កិតំ ភត្តំ ន ភុញ្ជេយ្យុំ, តតោ តណ្ឌុលធញ្ញាទី បដិគ្គហេត្វា និទហិត្វា សយំ បចិត្វា ភុញ្ជិតុំ តទុបករណភូតំ ទាសិទាសំ, ឧទុក្ខលមុសលាទិកញ្ច ភិក្ខូនំ បត្តាទិ វិយ អវស្សំ គហេតុំ អនុជានិតព្ពំ សិយាតិ តិត្ថិយានំ វិយ គហដ្ឋាវាសោ ឯវ សិយា, ន ភិក្ខុអាវាសោតិ វេទិតព្ពំ។ **ជាលំ** មច្ឆពន្ធនំ។ **វាគុរា** មិគពន្ធនី។ **កប្បតី**តិ យទិ តេសំ វចនេន សង្ឃា ន វត្តតិ, វដ្ដតិ, ន តំ វចនំ លេសកប្បំ កាតុំ វដ្ដតិ។ តេនេវ វក្ខតិ “យត្ថ ច និព្ពេមតិកោ ហោតិ, តំ សព្ពំ កប្បតី”តិ។

**បវត្តមំស**ន្តិ អាបណាទីសុ បវត្តំ វិក្កាយិកំ មតមំសំ។ **ភិក្ខូនំយេវ អត្ថាយ អកត**ន្តិ ឯត្ថ អដ្ឋានប្បយុត្តោ ឯវ-សទ្ទោ, ភិក្ខូនំ អត្ថាយ អកតមេវាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ, តស្មា ភិក្ខូនញ្ច មង្គលាទីនញ្ចាតិ មិស្សេត្វា កតម្បិ ន វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ បន យថាឋិតវសេន អវធារណំ គហេត្វា “វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ “**វត្ត**”ន្តិ ឥមិនា អាបត្តិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

**កប្ប**ន្តិ អសង្ខេយ្យកប្បំ, “អាយុកប្ប”ន្តិបិ (សារត្ថ. ដី. ២.៤១០) កេចិ។ មហាកប្បស្ស ហិ ចតុត្ថភាគោ អសង្ខេយ្យកប្បោ, តតោ វីសតិមោ ភាគោ សង្ឃភេទកស្ស អាយុកប្បន្តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាសុ កប្បដ្ឋកថាយ ន សមេតិ “កប្បវិនាសេ ឯវ មុច្ចតី”តិអាទិ (វិភ. អដ្ឋ. ៨០៩) វចនតោ។ **ព្រាហ្មំ បុញ្ញ**ន្តិ សេដ្ឋំ បុញ្ញំ។ **កប្បំ សគ្គម្ហី**តិ ឯត្ថ បដិសន្ធិបរម្បរាយ កប្បដ្ឋតា វេទិតព្ពា។

**៤១១. លទ្ធិនានាសំវាសកេនា**តិ ឧក្ខិត្តានុវត្តកភាវេន ភាវប្បធានត្តា និទ្ទេសស្ស។ **កម្មនានាសំវាសកេនា**តិ ឧក្ខិត្តកភាវេន។ “ភេទាយ បរក្កមេយ្យា”តិ វិសុំ វុត្តត្តា ភេទនសំវត្តនិកស្ស អធិករណស្ស សមាទាយ បគ្គណ្ហនតោ បុព្ពេបិ បក្ខបរិយេសនាទិវសេន សង្ឃភេទាយ បរក្កមន្តស្ស សមនុភាសនកម្មំ កាតុំ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ យោបិ ចាយំ សង្ឃភេទោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។

**កម្មេនា**តិ អបលោកនាទិនា។ **ឧទ្ទេសេនា**តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេន។ **វោហារេនា**តិ តាហិ តាហិ ឧបបត្តីហិ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទិនា (អ. និ. ៣.១០-៣៩, ៤២; ចូឡវ. ៣៥២) វោហារេន, បរេសំ បញ្ញាបនេនាតិ អត្ថោ។ **អនុសាវនាយា**តិ អត្តនោ លទ្ធិយា គហណត្ថមេវ អនុ បុនប្បុនំ កណ្ណមូលេ មន្តសាវនាយ, កថនេនាតិ អត្ថោ។ **សលាកគ្គាហេនា**តិ ឯវំ អនុសាវនាយ តេសំ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេត្វា អត្តនោ បក្ខេ បវិដ្ឋភាវស្ស សញ្ញាណត្ថំ “គណ្ហថ ឥមំ សលាក”ន្តិ សលាកគ្គាហេន។ ឯត្ថ ច កម្មមេវ, ឧទ្ទេសោ វា សង្ឃភេទេ បធានំ ការណំ, វោហារាទយោ បន សង្ឃភេទស្ស បុព្ពភាគាតិ វេទិតព្ពា។ **អព្ភុស្សិត**ន្តិ អព្ភុគ្គតំ។ **អច្ឆេយ្យា**តិ វិហរេយ្យ។

“លជ្ជី រក្ខិស្សតី”តិ (វិសុទ្ធិ. ១.៤២; បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥) វចនតោ អាបត្តិភយេន អារោចនំ លជ្ជីនំ ឯវ ភារោតិ អាហ “**លជ្ជីហិ ភិក្ខូហី**”តិ, អលជ្ជិស្សបិ អនារោចេន្តស្ស អាបត្តិយេវ។ **អប្បដិនិស្សជ្ជតោ ទុក្កដ**ន្តិ វិសុំ វិសុំ វទន្តានំ គណនាយ ទុក្កដំ។ **បហោន្តេនា**តិ គន្តុំ សមត្ថេន, ឥច្ឆន្តេនាតិ អត្ថោ។ អាបត្តិ បន អឌ្ឍយោជនព្ភន្តរេនេវ អគិលានស្ស វសេន វេទិតព្ពា។

**៤១៦**. ញត្តិយាទីហិ ទុក្កដាទិសព្ភាវំ សន្ធាយ “**សង្ឃាទិសេសេន អនាបត្តី**”តិ វុត្តំ។ **អស្សា**តិ ទេវទត្តស្ស។ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ សមនុភាសនកម្មស្សេវ អភាវតោ “**ន ហិ បញ្ញត្តំ សិក្ខាបទំ វីតិក្កមន្តស្សា**”តិ វុត្តំ។ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តេនេវ ហិ សមនុភាសនកម្មំ អនុញ្ញាតំ។ **ឧទ្ទិស្ស អនុញ្ញាតតោ**តិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, រោមន្ថកស្ស រោមន្ថន”ន្តិអាទី (ចូឡវ. ២៧៣) ឧទ្ទិស្សានុញ្ញាតំ សន្ធាយ វទតិ។ **អនាបត្តិយ**ន្តិ អនាបត្តិវារេ។ **អាបត្តី រោបេតព្ពោ**តិ សមនុភាសនាយ បាចិត្តិយអាបត្តី រោបេតព្ពោ។ **អាបត្តិយេវ ន ជាតា**តិ សង្ឃាទិសេសាបត្តិ ន ជាតា ឯវ។

“ន បដិនិស្សជ្ជាមី”តិ សញ្ញាយ អភាវេន មុច្ចនតោ **សញ្ញាវិមោក្ខំ។ សចិត្តក**ន្តិ “ន បដិនិស្សជ្ជាមី”តិ ជាននចិត្តេន សចិត្តកំ។ យោ វិសញ្ញី វា ភីតោ វា វិក្ខិត្តោ វា “បដិនិស្សជ្ជិតព្ព”ន្តិបិ, “កម្មំ ករិស្សតី”តិ វា ន ជានាតិ, តស្ស អនាបត្តិ។ ភេទាយ បរក្កមនំ, ធម្មកម្មេន សមនុភាសនំ, កម្មវាចាបរិយោសានំ, ន បដិនិស្សជ្ជាមីតិ ចិត្តេន អប្បដិនិស្សជ្ជនន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

បឋមសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១១. ទុតិយសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤១៨**. ឯកាទសមេ យស្មា ឧព្ពាហិកាទិសម្មុតិកម្មំ ពហូនម្បិ កាតុំ វដ្ដតិ, តស្មា “**ន ហិ សង្ឃោ សង្ឃស្ស កម្មំ ករោតី**”តិ ឥទំ និគ្គហវសេន កត្តព្ពកម្មំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អង្គានិ បនេត្ថ ភេទាយ បរក្កមនំ បហាយ អនុវត្តនំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា វុត្តសទិសានេវ គហេតព្ពានិ។

ទុតិយសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១២. ទុព្ពចសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤២៤**. ទ្វាទសមេ **វម្ភនវចន**ន្តិ គរហវចនំ។ សដ-សទ្ទោ បតិតសទ្ទេន សមានត្ថោ, តស្ស ច វិសេសនស្ស បរនិបាតោតិ អាហ “**តត្ថ តត្ថ បតិតំ តិណកដ្ឋបណ្ណ**”ន្តិ។ **កេនាបី**តិ វាតាទិសទិសេន ឧបជ្ឈាយាទិនា។

**៤២៦**. ចិត្តបរិយោនាហោ ទឡ្ហកោធោវ **ឧបនាហោ**។ តតោបិ ពលវតរោ ទុម្មោចនីយោ **កោធាភិសង្គោ។ ចោទកំ បដិប្ផរណតា**តិ ចោទកស្ស បដិវិរុទ្ធោ ហុត្វា អវដ្ឋានំ។ **ចោទកំ អបសាទនា**តិ វាចាយ ឃដ្ដនា។ **បច្ចារោបនា**តិ “ត្វម្បិ សាបត្តិកោ”តិ ចោទកស្ស អាបត្តិអារោបនា។ **បដិចរណតា**តិ បដិច្ឆាទនតា។ **អបទានេនា**តិ អត្តនោ ចរិយាយ។ **ន សម្បាយនតា**តិ “យំ ត្វំ ចោទកោ វទេសិ ‘មយា ឯស អាបត្តឹ អាបន្នោ ទិដ្ឋោ’តិ, ត្វំ តស្មិំ សមយេ កឹ ករោសិ, អយំ កឹ ករោតិ, កត្ថ ច ត្វំ អហោសិ, កត្ថ អយ”ន្តិអាទិនា នយេន ចរិយំ បុដ្ឋេន សម្បាទេត្វា អកថនំ។

“យស្ស សិយា អាបត្តី”តិ (មហាវ. ១៣៤) ឥមិនា និទានវចនេន សព្ពាបិ អាបត្តិយោ សង្គហិតាតិ អាហ “**យស្ស សិយា**”តិអាទិ។ អង្គានិ ចេត្ថ បឋមសង្ឃភេទសទិសានិ, អយំ បន វិសេសោ យថា តត្ថ ភេទាយ បរក្កមនំ, ឥធ អវចនីយករណតា ទដ្ឋព្ពា។

ទុព្ពចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ១៣. កុលទូសកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៣១**. តេរសមេ **កីដាគិរី**តិ តស្ស និគមស្ស នាមំ។ តញ្ហិ សន្ធាយ បរតោ "ន អស្សជិបុនព្ពសុកេហិ ភិក្ខូហិ កីដាគិរិស្មឹ វត្ថព្ព"ន្តិ វុត្តំ, គាមនិគមតោ ច បព្ពាជនំ, ន ជនបទតោ។ តេន បន យោគតោ ជនបទោបិ "កីដាគិរិ"ត្វេវ សង្ខ្យំ គតោតិ អាហ **"ឯវំនាមកេ ជនបទេ"**តិ។

**តត្រា**តិ សាវត្ថិយំ។ **ធុរដ្ឋានេ**តិ អភិមុខដ្ឋានេ, ជេតវនទ្វារសមីបេតិ អត្ថោ។ **ទ្វីហិ មេឃេហី**តិ វស្សិកេន, ហេមន្តិកេន ចាតិ ទ្វីហិ មេឃេហិ។ គណាចរិយេហិ ឆហិ អធិកតាយ **"សមធិក"**ន្តិ វុត្តំ។

**ឧទកស្សា**តិ អកប្បិយឧទកស្ស "កប្បិយឧទកសិញ្ចន"ន្តិ វិសុំ វក្ខមានត្តា, តញ្ច "អារាមាទិអត្ថាយ រុក្ខរោបនេ អកប្បិយវោហារេសុបិ កប្បិយឧទកសិញ្ចនាទិ វដ្ដតី"តិ វក្ខមានត្តា ឥធាបិ វិភាគំ កត្វា កប្បិយឧទកសិញ្ចនាទិ វិសុំ ទស្សិតំ។ យថា កោដ្ដនខណនាទិកាយិកកិរិយាបិ អកប្បិយវោហារេ សង្គហិតា, ឯវំ មាតិកាឧជុករណាទិកប្បិយវោហារេបីតិ អាហ **"សុក្ខមាតិកាយ ឧជុករណ"**ន្តិ។ ឯត្ថ បុរាណបណ្ណាទិហរណម្បិ សង្គយ្ហតិ។ មហាបច្ចរិយំវាទោវ បមាណត្តា បច្ឆា វុត្តោ។ អកប្បិយវោហារេបិ ឯកច្ចំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតុំ **"ន កេវលញ្ច សេស"**ន្តិអាទិមាហ។ **យំកិញ្ចិ មាតិក**ន្តិ សុក្ខំ វា អសុក្ខំ វា។ **តត្ថា**តិ អារាមាទិអត្ថាយ រុក្ខរោបនេ។ **តថា**តិ កប្បិយវោហារបរិយាយាទីហិ គន្ថាបនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥមិនា ច កុលសង្គហត្ថាយ គន្ថាបនាទិបិ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។

វត្ថុបូជនត្ថាយ សយំ គន្ថនំ កស្មា ន វដ្ដតីតិ ចោទេន្តោ **"ននុ ចា"**តិអាទិមាហ។ យថា អារាមាទិអត្ថំ កប្បិយបថវិយំ សយំ រោបេតុម្បិ វដ្ដតិ, តថា វត្ថុបូជនត្ថាយ សយំ គន្ថនម្បិ កស្មា ន វដ្ដតីតិ ចោទកស្ស អធិប្បាយោ។ **វុត្ត**ន្តិអាទិ បរិហារោ។ អថ **"ន បន មហាអដ្ឋកថាយ"**ន្តិ កស្មា វទតិ? មហាបច្ចរិអាទីសុ វុត្តម្បិ ហិ បមាណមេវាតិ នាយំ វិរោធោ, មហាអដ្ឋកថាយំ អវុត្តស្ស សយំ រោបនស្ស តត្ថេវ វុត្តេន ឧទកសិញ្ចនេន សហ សំសន្ទននយទស្សនមុខេន បមាណមេវាតិ បតិដ្ឋាបេតុំ វុត្តត្តា។ "មញ្ញេយ្យាសី"តិ បទំ "តំ កថ"ន្តិ ឥមិនា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ តត្ថាយំ អធិប្បាយោ – កិញ្ចាបិ មហាអដ្ឋកថាយំ សយំ រោបនំ ន វុត្តំ, កប្បិយឧទកស្ស សយំ អាសិញ្ចនំ វុត្តមេវ, តស្មា យថា អារាមាទិអត្ថាយ កប្បិយឧទកំ សយំ សិញ្ចិតុម្បិ វដ្ដតិ, តថា វត្ថុបូជនត្ថាយ គន្ថនម្បិ កស្មា ន វដ្ដតីតិ។ **តម្បិ ន វិរុជ្ឈតី**តិ យទេតំ វត្ថុបូជនត្ថាយបិ គន្ថនាទី បដិក្ខិបិត្វា អារាមាទិអត្ថាយ សយំ រោបនសិញ្ចនំ វុត្តំ, តម្បិ បាឡិយា សំសន្ទនតោ បុព្ពាបរំ ន វិរុជ្ឈតិ។

តំ កថំ ន វិរុជ្ឈតីតិ អាហ **"តត្រ ហី"**តិអាទិ។ **តត្រា**តិ រោបនសិញ្ចនវិសយេ។ បុប្ផាទីហិ កុលសង្គហប្បសង្គេ "មាលាវច្ឆ"ន្តិ វិសេសិតត្តា កុលសង្គហត្ថមេវ រោបនំ អធិប្បេតន្តិ វិញ្ញាយតីតិ អាហ **"មាលាវច្ឆន្តិ វទន្តោ"**តិអាទិ។ **ឯតំ វុត្ត**ន្តិ "មាលាវច្ឆំ រោបេន្តិបិ រោបាបេន្តិបិ, សិញ្ចន្តិបិ សិញ្ចាបេន្តិបី"តិ ឯតំ វុត្តំ។ **អញ្ញត្រ បនា**តិ អារាមាទិអត្ថាយ មាលាវច្ឆាទីនំ រោបនេ បន។ **បរិយាយោ**តិ សយំករណការាបនសង្ខាតោ បរិយាយោ វោហារោ អត្ថវិសេសោតិ អត្ថោ **អត្ថិ** ឧបលព្ភតិ , កុលសង្គហត្ថត្តាភាវាតិ អធិប្បាយោ។ ឯវមេត្ថ បរិយាយ សទ្ទស្ស ករណការាបនវសេន អត្ថេ គយ្ហមានេ "គន្ថេន្តិបិ គន្ថាបេន្តិបី"តិ បាឡិយំ បដិក្ខិត្តគន្ថនគន្ថាបនំ បបេត្វា យំ បរតោ "ឯវំ ជាន, ឯវំ កតេ សោភេយ្យា"តិអាទិកប្បិយវចនេហិ គន្ថាបនំ វុត្តំ, តត្ថ ទោសាភាវោ សមត្ថិតោ ហោតិ, "គន្ថេហី"តិ អាណត្តិយា ការាបនស្សេវ គន្ថាបនន្តិ អធិប្បេតត្តា។ **តត្ថ បរិយាយំ ឥធ ច បរិយាយាភាវំ ញត្វា**តិ តត្ថ "មាលាវច្ឆំ រោបេន្តី"តិអាទីសុ "មាលាវច្ឆ"ន្តិ កុលសង្គហត្ថតាសូចនកស្ស វិសេសនស្ស សព្ភាវតោ ករណការាបនសង្ខាតបរិយាយសព្ភាវំ។ ឥធ "គន្ថេន្តី"តិអាទីសុ តថាវិធវិសេស វចនាភាវតោ តស្ស បរិយាយស្ស អភាវញ្ច ញត្វា។ តំ សុវុត្តមេវាតិ វេទិតព្ពន្តិ យោជនា។

**សព្ពំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ អដ្ឋកថាសុ អាគតនយេនេវ រោបនាទិ, គន្ថាបនាទិ ច សព្ពំ វេទិតព្ពំ។ ន ហេត្ថ សន្ទេហោ កាតព្ពោតិ និគមេតិ។

**ហរណាទីសូ**តិ វត្ថុបូជនត្ថាយ ហរណាទីសុ។ **កុលិត្ថិអាទីនំ អត្ថាយ ហរណតោ**តិ កុលិត្ថិអាទីនំ ហរណស្សេវ វិសេសេត្វា បដិក្ខិត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **"ហរណាធិការេ ហី"**តិអាទិ។ **មញ្ជរី**តិ បុប្ផគោច្ឆំ។ **វដំសកោ**តិ កណ្ណស្ស ឧបរិ បិឡន្ធនត្ថំ កតបុប្ផវិកតិ , សោ ច "វដំសោ"តិ វុច្ចតិ។ **កណ្ណិកា**តិ ពហូនំ បុប្ផានំ វា មាលានំ វា ឯកតោ ពន្ធិតស្ស នាមំ, "កណ្ណាភរណ"ន្តិបិ វទន្តិ។ **ហារសទិស**ន្តិ មុត្តាហារសទិសំ។

**កប្បិយេនា**តិ កប្បិយឧទកេន។ **តេសំយេវ ទ្វិន្ន**ន្តិ កុលទូសនបរិភោគានំ ទ្វិន្នំ។ **ទុក្កដ**ន្តិ កុលសង្គហត្ថាយ សយំ សិញ្ចនេ, កប្បិយវោហារេន វា អកប្បិយវោហារេន វា សិញ្ចាបនេ ច ទុក្កដំ, បរិភោគត្ថាយ បន សយំ

សិញ្ចនេ, អកប្បិយវោហារេន សិញ្ចាបនេ ច ទុក្កដំ។ **បយោគពហុលតាយា**តិ សយំ ករណេ, កាយបយោគស្ស ការាបនេ ច វចីបយោគស្ស ច ពហុត្តេន។

គន្ថេន និព្ពត្តំ ទាមំ **គន្ថិមំ**។ ឯសេវ នយោ សេសេសុបិ។ **ន វដ្ដតី**តិ វត្ថុបូជនត្ថាយបិ ន វដ្ដតិ, ទុក្កដន្តិ អត្ថោ។ **វដ្ដតី**តិ វត្ថុបូជនត្ថាយ វដ្ដតិ, កុលសង្គហត្ថាយ បន កប្បិយវោហារេន ការាបេន្តស្សាបិ ទុក្កដមេវ។

**នីបបុប្ផំ** នាម កទម្ពបុប្ផំ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ “ភិក្ខុស្ស វា”តិអាទិនា វុត្តនយេន។

**កទលិក្ខន្ធម្ហី**តិអាទិនា វុត្តំ សព្ពមេវ សន្ធាយ **“តំ អតិឱឡារិកមេវា”**តិ វុត្តំ, សព្ពត្ថ ករណេ, អកប្បិយវចនេន ការាបនេ ច ទុក្កដមេវាតិ អត្ថោ។ **“បុប្ផវិជ្ឈនត្ថំ កណ្ដកំ ពន្ធិតុម្បិ ន វដ្ដតី”**តិ ឥមស្ស ឧបលក្ខណត្តា បុប្ផទាមោលម្ពនាទិអត្ថាយ រជ្ជុពន្ធនាទិបិ ន វដ្ដតីតិ កេចិ វទន្តិ, អញ្ញេ បន “បុប្ផវិជ្ឈនត្ថំ កណ្ដកន្តិ វិសេសិតត្តា តទត្ថំ កណ្ដកមេវ ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតិ, តញ្ច អដ្ឋកថាបមាណេនា”តិ វទន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **បុប្ផបដិច្ឆកំ** នាម ទណ្ឌាទីហិ កតំ បុប្ផាធានំ, ឯតម្បិ នាគទន្តកម្បិ សឆិទ្ទកមេវ គហេតព្ពំ។ **អសោកបិណ្ឌិយា**តិ អសោកសាខានំ, បុប្ផានំ វា សមូហេ។ **ធម្មរជ្ជុ** នាម ចេតិយាទីនិ បរិក្ខិបិត្វា តេសញ្ច រជ្ជុយា ច អន្តរា បុប្ផប្បវេសនត្ថាយ ពន្ធរជ្ជុ។ “សិថិលវដ្ដិតា វា រជ្ជុវដ្ដិអន្តរេ បុប្ផប្បវេសនត្ថាយ ឯវំ ពន្ធា”តិបិ វទន្តិ។

**មត្ថកទាម**ន្តិ ធម្មាសនាទិមត្ថកលម្ពកទាមំ។ **តេសំយេវា**តិ ឧប្បលាទីនំ ឯវ។ **វាកេន វា ទណ្ឌកេន វា**តិ បុប្ផនាឡំ ផាលេត្វា បុប្ផេន ឯកាពទ្ធំ បិតវាកេន, ទណ្ឌកេន ច ឯកពន្ធនេនេវ, ឯតេន បុប្ផំ ពីជគាមេ សង្គហំ ន គច្ឆតិ បញ្ចសុ ពីជេសុ អប្បវិដ្ឋត្តា បណ្ណំ វិយ, តស្មា កប្បិយំ អការាបេត្វាបិ កោបនេ ទោសោ នត្ថិ។ យញ្ច ឆិន្នស្សាបិ មកុឡស្ស វិកសនំ, តម្បិ អតិតរុណស្ស អភាវា វុឌ្ឍិលក្ខណំ ន ហោតិ, បរិណតស្ស បន មកុឡស្ស បត្តានំ សិនេហេ បរិយាទានំ គតេ វិសុំភាវោ ឯវ វិកាសោ, តេនេវ ឆិន្នមកុឡវិកាសោ អច្ឆិន្នមកុឡវិកាសតោ បរិហីនោ , មិលាតយុត្តោ វា ទិស្សតិ។ យញ្ច មិលាតស្ស ឧទកសញ្ញោគេ អមិលានតាបជ្ជនំ, តម្បិ តម្ពុលបណ្ណាទីសុ សមានន្តិ វុឌ្ឍិលក្ខណំ ន ហោតិ, បាឡិអដ្ឋកថាទីសុ ច ន កត្ថចិ បុប្ផានំ កប្បិយករណំ អាគតំ, តស្មា បុប្ផំ សព្ពថា អពីជមេវាតិ វិញ្ញាយតិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **“បសិព្ពកេ វិយា”**តិ វុត្តត្តា បុប្ផបសិព្ពកេ វា បសិព្ពកសទិសពន្ធេ វា យត្ថ កត្ថចិ ចីវរេ វា បក្ខិបិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ **ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតី**តិ រជ្ជុអាទីហិ ពន្ធនំ សន្ធាយ វុត្តំ, បុប្ផស្សេវ បន អច្ឆិន្នទណ្ឌវាកេហិ ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ ឯវ។

**បុប្ផបដេ ច ទដ្ឋព្ព**ន្តិ បុប្ផបដំ ករោន្តស្ស ទីឃតោ បុប្ផទាមស្ស ហរណបច្ចាហរណវសេន បូរណំ សន្ធាយ វុត្តំ, តិរិយតោ ហរណំ បន វាយិមំ នាម ហោតិ, ន បូរិមំ។ **“បុរិមដ្ឋានំ អតិក្កាមេតី”**តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា បុរិមំ បុប្ផកោដឹ ផុសាបេត្វា វា អផុសាបេត្វា វា បរិក្ខិបនវសេន បន អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិយេវ។ **ពន្ធិតុំ វដ្ដតី**តិ បុប្ផរហិតាយ សុត្តវាកកោដិយា ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ។ **“ឯកវារំ ហរិត្វា វា បរិក្ខិបិត្វា វា”**តិ ឥទំ បុព្ពេ វុត្តចេតិយាទិបរិក្ខេបំ, បុប្ផបដករណញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។

**បរេហិ បូរិត**ន្តិ ទីឃតោ បសារិតំ។ **វាយិតុ**ន្តិ តិរិយតោ ហរិតុំ, តំ បន ឯកវារម្បិ ន លព្ភតិ។ **បុប្ផានិ ឋបេន្តេនា**តិ អគន្ថិតបុប្ផានិ អញ្ញមញ្ញំ ផុសាបេត្វាបិ ឋបេន្តេន។ **ឃដិកទាមឱលម្ពកោ**តិ ហេដ្ឋាភាគេ ឃដិកាការយុត្តោ, ទារុឃដិកាការោ វា ឱលម្ពកោ។ សុត្តមយំ **គេណ្ឌុកំ** នាម។ **សព្ពត្ថា**តិ គន្ថិមាទីសុ សព្ពត្ថ។

**រេចក**ន្តិ អភិនយំ, “ឯវំ នច្ចាហី”តិ នដនាការទស្សនន្តិ អត្ថោ, “ចក្កំ វិយ អត្តានំ ភមាបន”ន្តិបិ កេចិ។ **អាកាសេយេវ កីឡន្តី**តិ “អយំ សារី អសុកបទំ មយា នីតា”តិ ឯវំ មុខេនេវ ឧភោបិ វទន្តា កីឡន្តិ។ **ជូតផលកេ**តិ ជូតមណ្ឌលេ។ **បាសកកីឡាយា**តិ ទ្វិន្នំ តិវង្គុលប្បមាណានំ ទារុទន្តាទិមយានំ បាសកានំ ចតូសុ បស្សេសុ ឯកកាទិវសេន ពិន្ទូនិ កត្វា ផលកេ ខិបិត្វា ឧបរិភាគេ ទិដ្ឋពិន្ទូនំ វសេន សារិយោ អបនេត្វា កីឡនកជូតកីឡាយ។

**មញ្ជដ្ឋិ** នាម មញ្ជដ្ឋរុក្ខសារកសាវំ។ **សលាកហត្ថ**ន្តិ នាឡិកេរហីរាទីនំ កលាបស្សេតំ នាមំ។ បាឡិយំ **ថរុស្មិ**ន្តិ ខគ្គេ។ **ឧស្សេឡេន្តី**តិ មុខេន ឧស្សេឡនសទ្ទំ បមុញ្ចន្តិ, មហន្តំ អព្យត្តសទ្ទំ បវត្តេន្តីតិ អត្ថោ។ **អប្ផោដេន្តី**តិ ទ្វិគុណិតវាមហត្ថេ ទក្ខិណហត្ថេន តាឡេត្វា សទ្ទំ ករោន្តិ។ **មុខឌិណ្ឌិម**ន្តិ មុខភេរី។

**៤៣២**. **តេស**ន្តិ សមាសេ គុណីភូតានិ បព្ពានិបិ បរាមសតិ។ **ពោន្ទោ**តិ លោលោ, មន្ទធាតុកោតិ អត្ថោ។ **ភកុដឹ កត្វា**តិ ភមុកភេទំ កត្វា។ **នេលា**តិ និទ្ទោសា។

**៤៣៣**. បាឡិយំ “**សារិបុត្តា**”តិ ឥទំ ឯកសេសនយេន សារិបុត្តមោគ្គល្លានានំ ឧភិន្នំ អាលបនំ, តេនេវ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ។

**៤៣៥**. **អដ្ឋារស វត្តានី**តិ “ន ឧបសម្បាទេតព្ព”ន្តិអាទីនិ “ន ភិក្ខូហិ សម្បយោជេតព្ព”ន្តិ បរិយោសានានិ **កម្មក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៧) អាគតានិ អដ្ឋារស វត្តានិ។ **ន បន្នលោមា**តិ ន បតិតមានលោមា, អននុកូលវត្តិនោតិ អត្ថោ។

**៤៣៧**. **បរសន្តកំ ទេតិ ទុក្កដមេវា**តិ វិស្សាសគាហេន ទានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ថុល្លច្ចយ**ន្តិ ឯត្ថ ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ហោតិ ឯវ។

**តញ្ច ខោ វត្ថុបូជនត្ថាយា**តិ មាតាបិតូនម្បិ បុប្ផំ ទេន្តេន វត្ថុបូជនត្ថាយេវ ទាតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **មណ្ឌនត្ថាយ បន សិវលិង្គាទិបូជនត្ថាយា**តិ ឯត្តកមេវ វុត្តត្តា “ឥមំ វិក្កិណិត្វា ជីវិស្សន្តី”តិ មាតាបិតូនំ ទាតុំ វដ្ដតិ, សេសញាតីនំ បន តាវកាលិកមេវ ទាតុំ វដ្ដតិ។ **ញាតិសាមណេរេហេវា**តិ តេសំ គិហិកម្មបរិមោចនត្ថំ វុត្តំ។ **ឥតរេ**តិ អញ្ញាតកា, តេហិបិ សាមណេរេហិ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វត្តសីសេន ហរិតព្ពំ។ **ចូឡក**ន្តិ ឧបឌ្ឍភាគតោបិ ឧបឌ្ឍំ។

**សាមណេរា...បេ.... ឋបេន្តី**តិ អរក្ខិតាគោបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តត្ថ តត្ថា**តិ មគ្គេ វា ចេតិយង្គណេ វា។ “**សាមណេរេហិ ទាបេតុំ ន លភន្តី**”តិ ឥទំ សាមណេរេហិ គិហីនំ កម្មំ ការិតំ វិយ ហោតីតិ វុត្តំ, ន បន បុប្ផទានំ ហោតីតិ សាមណេរានម្បិ ន វដ្ដនតោ។ វុត្តញ្ច “**សយមេវា**”តិអាទិ។ “**អវិសេសេន វុត្ត**”ន្តិ ឥមិនា សព្ពេសម្បិ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។

**ខីណបរិព្ពយាន**ន្តិ អាគន្តុកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ បរិច្ឆិន្នេសុបិ រុក្ខេសុ “**ឥធ ផលានិ សុន្ទរានី**”តិអាទី វទន្តេន កុលសង្គហោ កតោ នាម ហោតីតិ អាហ “**ឯវំ បន ន វត្តព្ព**”ន្តិ។

**រុក្ខច្ឆល្លី**តិ រុក្ខត្តចោ។ អភាជនីយត្តា **គរុភណ្ឌំ** វុត្តំ។ **វុត្តនយេនា**តិ បណ្ណទានម្បិ **បុប្ផផលាទីសុ** វុត្តនយេន កុលសង្គហោ ហោតីតិ ទស្សេតិ។

**បុព្ពេ វុត្តប្បការ**ន្តិ មម វចនេន ភគវតោ បាទេ វន្ទថាតិអាទិនា **វុត្តប្បការសិក្ខាបទេ** បឋមំ វុត្តំ។ “បក្កមតាយស្មា”តិ ឥទំ បព្ពាជនីយកម្មវសេន វុត្តំ។ បុន “បក្កមតាយស្មា”តិ ឥទម្បិ បព្ពាជនីយកម្មកតស្ស វត្តវសេន វុត្តំ។ ឯត្ថ ច អស្សជិបុនព្ពសុកេហិ អាចរិយេសុ អនេកវិធេសុ អនាចារេសុ បញ្ញបេតព្ពា អាបត្តិយោ សិក្ខាបទន្តរេសុ បញ្ញត្តា ឯវាតិ តា ឥធ អបញ្ញបេត្វា កុលទូសកានំ បព្ពាជនីយកម្មវសេន និគ្គហំ កាតុំ តត្ថេវ សម្មា អវត្តិត្វា ការកសង្ឃំ ឆន្ទគាមិតាទីហិ បាបេន្តានំ សមនុភាសនាយ សង្ឃាទិសេសំ អារោបិតញ្ច ឥទំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បឋមសង្ឃភេទសទិសានេវា**តិ ឯត្ថ អង្គេសុបិ យថា តត្ថ បរក្កមនំ, ឯវមិធ ឆន្ទាទីហិ បាបនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

កុលទូសកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**និគមនវណ្ណនា**

**៤៤២**. ឥតរេ បន យាវតតិយកាតិ វេទិតព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។ យោ ហិ ជរោ ឯកស្មឹ ទិវសេ អាគន្ត្វាបិ គតោ អនន្តរេសុ ទ្វីសុ ទិវសេសុ អនុប្បជ្ជិត្វា តតិយេ ទិវសេ ឧប្បជ្ជតិ, សោ **តតិយកោ**។ យោ បន តតិយេបិ អនុប្បជ្ជិត្វា ចតុត្ថេ ឯវ ទិវសេ ឧប្បជ្ជតិ, សោ **ចតុត្ថកោ** ចាតិ វុច្ចតិ។ តំ សន្ធាយាហ “**យថា តតិយេ**”តិអាទិ។ “**អកាមេន អវសេនា**”តិ ឥមិនា អប្បដិកម្មករណំ នាម យស្មា អលជ្ជិលក្ខណំ, សគ្គមោក្ខាវរណញ្ច, តស្មា អាបន្នោ បុគ្គលោ “បច្ឆា បរិវសិស្សាមី”តិ វិក្ខិបិតុំ ន លភតិ, សង្ឃេន ច អនិច្ឆន្តស្សេវ បរិវាសោ ទាតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ បាឡិយំ **ចិណ្ណមានត្តោ ភិក្ខុ...បេ.... អព្ភេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ យោ ភិក្ខុ ចិណ្ណមានត្តោ, សោ ភិក្ខុ អព្ភេតព្ពោតិ ឯវំ ភិក្ខុសទ្ទទ្វយស្ស យោជនា វេទិតព្ពា។ **តេ ច ភិក្ខូ គារយ្ហា**តិ ឩនភាវំ ញត្វា អព្ភេន្តិ, ទុក្កដាបជ្ជនេន គរហិតព្ពា។ **សាមីចី**តិ វត្តំ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

តេរសកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៣. អនិយតកណ្ឌោ

## ១. បឋមអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៤៣**. បុគ្គលទ្វេន សាមញ្ញនិទ្ទេសតោ, ឯកសេសនយេន វា បុគ្គីបិ គហិតាតិ អាហ “**ពហូ ធីតរោ ចា**”តិ។ **តទនន្តរន្តិ** ភិក្ខូនំ ភោជនានន្តរំ។

**៤៤៤-៥**. **តំ កម្មន្តិ** តំ មេថុនាទិអជ្ឈាចារកម្មំ។ បាឡិយំ “**សោតស្ស រហោ**”តិ ឥទំ អត្ថទ្វារវសេន វុត្តំ, ឧបរិ សិក្ខាបទេ “ន ហេវ ខោ បន បដិច្ឆន្នេ”ន្តិអាទិនា (បារា. ៤៥៤) ឯតស្ស សិក្ខាបទស្ស វិសយំ បដិក្ខិបិត្វា “អលញ្ច ខោ ហោតិ មាតុគាមំ ទុដ្ឋុល្លាហិ វាចាហិ ឱភាសិតុ”ន្តិ វិសយន្តរភូតសោតរហស្ស វិសុំ វក្ខមានត្តា, តថ បន ចក្ខុរហោវ អធិប្បេតោ “បដិច្ឆន្នេ អាសនេ”តិអាទិវចនតោ, “សក្កា ហោតិ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុ”ន្តិ វុត្តត្តា ច។ តេនាហ “**កិញ្ចាបី**”តិអាទិ។ **បរិច្ឆេទោ**តិ រហោនិសជ្ជាបត្តិយា វវត្ថានំ។

ឥទានិ ចក្ខុរហោនេវ អាបត្តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទស្សេន្តោ “**សចេបិ ហី**”តិអាទិមាហ។ “**បិហិតកវាដស្សា**”តិ ឥមិនា បដិច្ឆន្នភាវតោ ចក្ខុស្ស រហោវ អធិប្បេតោ, ន សោតស្ស រហោតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**អបិហិតកវាដស្ស...បេ.... អនាបត្តិ**”ន្តិ។ ន ហិ កវាដបិទហនេន សោតស្ស រហោ វិគច្ឆតិ, ចក្ខុស្ស រហោ ឯវ បន វិគច្ឆតិ។ “**អន្តោទ្វាទសហត្ថេបី**”តិ ឥទំ ទុតិយសិក្ខាបទេ អាគតសោតស្ស រហេន អាបជ្ជិតព្ពទុដ្ឋុល្លវាចាបត្តិយា សព្ពថា អនាបត្តិភាវំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ ទ្វាទសហត្ថតោ ពហិ និសិន្នោ ហិ តត្ថ សោតស្ស រហសញ្ញាវតោ ទុដ្ឋុល្លវាចាបត្តិយា អនាបត្តិ ន ករោតិ, តថា ច “អនាបត្តិ ន ករោតី”តិ សាមញ្ញតោ ន វត្តព្ពំ សិយា, “មេថុនកាយសំសគ្គាបត្តីហិ អនាបត្តិ ករោតី”តិ វិសេសេត្វា វត្តព្ពំ ភវេយ្យ។ តស្មា តថា តំ អវត្វា សព្ពថា អនាបត្តិ ទស្សេតុមេវ “ទ្វាទសហត្ថេ”តិ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ យទិ ហិ ចក្ខុស្សេវ រហភាវំ សន្ធាយ វទេយ្យ, “អន្តោទ្វាទសហត្ថេ”តិ ន វទេយ្យ អប្បដិច្ឆន្នេ តតោ ទូរេ និសិន្នេបិ ចក្ខុស្ស រហាសម្ភវតោ ។ យស្មា និសីទិត្វា និទ្ទាយន្តោ កបិមិទ្ធបរេតោ កិញ្ចិ កាលំ ចក្ខូនិ ឧម្មីលេតិ, កិញ្ចិ កាលំ និម្មីលេតិ។ តស្មា “**និទ្ទាយន្តោបិ អនាបត្តិ ករោតី**”តិ វុត្តំ។

**បដិលទ្ធសោតាបត្តិផលា**តិ អន្តិមបរិច្ឆេទតោ វុត្តំ។ **និសជ្ជំ បដិជានមានោ**តិ មេថុនកាយសំសគ្គាទិវសេន រហោ និសជ្ជំ បដិជានមានោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**បារាជិកេន វា**”តិអាទិ។ **ន អប្បដិជានមានោ**តិ អលជ្ជីបិ អប្បដិជានមានោ អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោវ។ សោ ហិ យាវ ទោសំ ន បដិជានាតិ, តាវ “នេវ សុទ្ធោ, នាសុទ្ធោ”តិ វា វត្តព្ពោ, វត្តានុសន្ធិនា បន ការេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “បដិញ្ញា លជ្ជីសុ កតា, អលជ្ជីសុ ឯវំ ន វិជ្ជតិ;
> ពហុម្បិ អលជ្ជី ភាសេយ្យ, វត្តានុសន្ធិតេន ការយេ”តិ។ (បរិ. ៣៥៩);

**និសជ្ជាទីសុ...បេ.... បដិជានមានោវ តេន សោ ភិក្ខុ ការេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ **បដិជានមានោ**តិ បាឡិយំ អនាគតម្បិ អធិការតោ អាគតមេវាតិ កត្វា វុត្តំ។

***វទាបេថា***តិ តស្ស ឥត្ថិយា វិគតាសង្កោបិ តំ ឱវទន្តោ អាហ, អនុបបរិក្ខិត្វា អទេសេ និសិន្នា “មាតុគាមេន សទ្ធិំ ឯកាសនេ ថេរោ រហោ និសិន្នោ”តិ ឯវំ មាទិសេហិបិ តុម្ហេ តុម្ហាកំ អវណ្ណំ វទាបេថ កថាបយិត្ថ, មា បុន ឯវំ ករិត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯវមកាសិ**ន្តិ និគូហិតព្ពម្បិ ឥមំ វិសេសាធិគមំ បកាសេន្តោ តំ សទ្ធាបេតុមេវ ឯវមកាសិន្តិ អត្ថោ។ **រក្ខេយ្យាសិម**ន្តិ ឥមំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ អញ្ញេសំ មា បកាសយិ។

**៤៥១**. **និសជ្ជាយ បាចិត្តិយ**ន្តិ រហោនិសជ្ជស្សាទេ វត្តមានេ បាចិត្តិយំ។ សចេ បន សោ រហោនិសជ្ជស្សាទំ បដិវិនោទេត្វា កម្មដ្ឋានមនសិការាទិនា អញ្ញវិហិតោ, និទ្ទូបគតោ វា អនាបត្តិ ឯវ។ តេនាហ “**អស្សាទេ ឧប្បន្នេ**”តិ។ “**និសិន្នាយ ឥត្ថិយា**”តិ ឥមិនា និសីទនក្ខណេ អស្សាទាភាវំ ទស្សេតិ។ យទិ ហិ និសីទនក្ខណេ អស្សាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តេន ឧដ្ឋាតព្ពំ។ ឥតរថា អាបត្តិ ឯវ ឥត្ថិយា ឧដ្ឋាយុដ្ឋាយ បុនប្បុនំ និសីទនេ វិយ, តត្ថាបិ ភិក្ខុស្ស ឧដ្ឋហតោ អនាបត្តិ, តេន រហោនិសជ្ជាបត្តិ អកិរិយសមុដ្ឋានាបិ ហោតីតិ វទន្តិ។ ឥទំ បន អនិយតសិក្ខាបទំ, អនន្តរញ្ចាតិ ទ្វេបិ វិសុំ អាបត្តិបញ្ញាបនវសេន បញ្ញត្តានិ ន ហោន្តិ រហោនិសជ្ជាទីសុ អាបត្តិយា សិក្ខាបទន្តរេសុ បញ្ញត្តត្តា។ បារាជិកាទិអាបត្តីហិ បន កេនចិ ចោទិតស្ស អនុវិជ្ជកេហិ វិនិច្ឆយការណនយទស្សនត្ថំ ឯវំ វត្ថុវសេន ទ្វិធា វិភជិត្វា បញ្ញត្តានិ, ឥមានេវ ច យស្មា ភិក្ខុនីនម្បិ

វិនិច្ឆយនយគ្គហណាយ អលំ, តស្មា តាសំ វិសុំ ន វុត្តានីតិ វេទិតព្ពំ។ យំ បន អាបត្តី បដិជានាតិ, តស្ស វសេនេវ អង្គភេទោ វេទិតព្ពោ។ តេនេវ “អយំ ធម្មោ អនិយតោ”តិ វុត្តំ។

ឥធ អនិយតវសេន វុត្តានំ បារាជិកសង្ឃាទិសេសបាចិត្តិយានំ តិណ្ណម្បិ អញ្ញមញ្ញំ សទិសសមុដ្ឋានាទិតាយ វុត្តំ **“សមុដ្ឋានាទីនិ បឋមបារាជិកសទិសានេវា”**តិ។

បឋមអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. ទុតិយអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៥២**. “ន លភតិ មាតុគាមេន សទ្ធិំ ឯកោ ឯកាយ…បេ…. និសជ្ជំ កប្បេតុ”ន្តិ អវត្វា “បដិក្ខិត្តំ មាតុគាមេនា”តិអាទិនា វុត្តត្តា “ឯកោ”តិ បច្ចត្តបទំ បដិក្ខិត្តបទេន ន សមេតិ, “ឯកស្សា”តិ វត្តព្ពោតិ សាធេន្តោ អាហ **“ឥតរថា ហិ”**តិអាទិ។

**៤៥៣**. **បរិវេណង្គណាទី**តិ បរិវេណស្ស មាឡកំ។ **អាទិ**-សទ្ទេន បាការាទិបរិក្ខិត្តំ ចេតិយមាឡកាទី សង្គណ្ហាតិ។ **អន្តោគធ**ន្តិ អប្បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ ឯវ បរិយាបន្នំ។ ឥធ ឥត្ថីបិ អនាបត្តី ករោតីតិ សម្ពន្ធោ។ កស្មា បន ឥត្ថី ឥធេវ អនាបត្តី ករោតិ, ន បុរិមសិក្ខាបទេតិ? ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស មេថុនំ វិនា ទុដ្ឋុល្លវាចាយ វសេន អាគតត្តា។ មេថុនមេវ ហិ ឥត្ថិយោ អញ្ញមញ្ញំ បដិច្ឆាទេន្តិ មហាវនេ ទ្វារំ វិវរិត្វា **និទ្ទូបគតម្ហិ ភិក្ខុម្ហិ** វិយ។ ទុដ្ឋុល្លំ បន ន បដិច្ឆាទេន្តិ, តេនេវ ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទេ “យា តា ឥត្ថិយោ ហិរិមនា, តា និក្ខមិត្វា ភិក្ខូ ឧជ្ឈាបេសុ”ន្តិ (បារា. ២៨៣) វុត្តំ, តស្មា **“ឥត្ថីបិ អនាបត្តី ករោតី”**តិ វុត្តំ, “អប្បដិច្ឆន្នដ្ឋានត្តា”តិបិ ការណំ វទន្តិ។

កាយេនាបិ ទុដ្ឋុល្លោភាសសម្ភវតោ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ ចក្ខុស្ស រហោ, សោតស្ស រហោ ច អធិប្បេតោតិ អាហ **“អនន្ធោ អពធិរោ”**តិអាទិ។ កេចិ បន **វិភង្គេ** “នាលំ កម្មនិយន្តិ ន សក្កា ហោតិ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុ’ន្តិ (បារា. ៤៥៤) ឯត្តកមេវ វត្វា ‘ន សក្កា ហោតិ កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជិតុ’ន្តិ អវុត្តត្តា អប្បដិច្ឆន្នេបិ ឋានេ រហោ អញ្ញេសំ អភាវំ ទិស្វា ឯកាយ ឥត្ថិយា កាយសំសគ្គោបិ សក្កា អាបជ្ជិតុន្តិ អន្តោទ្វាទសហត្ថេ សវនូបចារេ ឋិតោ អពធិរោបិ អន្ធោ កាយសំសគ្គស្សាបិ សញ្ញាវភាវំ ន ជានាតីតិ កាយេន ទុដ្ឋុល្លោភាសនសញ្ញាវំ អមនសិកត្វាបិ កាយសំសគ្គាបត្តិយាបិ បរិហារាយ អនន្ធោ អពធិរោតិអាទិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** “កាយសំសគ្គវសេន អនន្ធោ វុត្តោ”តិ (សារត្ថ. ដី. ២.៤៥៣) វុត្តំ, តំ បន កាយេន ទុដ្ឋុល្លោភាសនសម្ភវំ អមនសិកត្វា វុត្តំ, កាយសំសគ្គវសេនាបីតិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ “ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ សោតស្ស រហោ ឯវ អធិប្បេតោ…បេ…. កេនចិ បន ‘ទ្វេបិ រហា ឥធ អធិប្បេតា’តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ យំ បន ចក្ខុស្ស រហាភាវសាធនត្ថំ “ន ហិ អប្បដិច្ឆន្នេ ឱកាសេ ចក្ខុស្ស រហោ សម្ភវតី”តិអាទិ វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ អតិទូរតរេ ឋិតស្ស កាយេន ឱភាសនម្បិ ហត្ថគ្គាហាទីនិបិ សល្លក្ខេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ តេនេវ បាឡិយំ “ចក្ខុស្ស រហោ”តិ វុត្តំ, អដ្ឋកថាយំ អប្បដិក្ខិត្តំ។ ន កេវលញ្ច អប្បដិក្ខិត្តំ, អថ ខោ “អនន្ធោ ពធិរោតិ ច អន្ធោ វា អពធិរោបិ ន ករោតី”តិ ច វុត្តំ, តស្មា ទ្វេបិ រហា ឥធ គហេតព្ពា។ **“អន្តោទ្វាទសហត្ថេ”**តិឥមិនា សោតស្ស រហោ ទ្វាទសហត្ថេន បរិច្ឆិន្នោតិ ឥទំ ទស្សេតិ។ ចក្ខុស្ស រហោ បន យត្ថ ឋិតស្ស កាយវិការាទយោ ន បញ្ញាយន្តិ, តេន បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ពធិរោ បន ចក្ខុមាបី**តិ ទុដ្ឋុល្លវាចាសង្ឃាទិសេសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទុដ្ឋុល្លាបត្តិ វុត្តា**តិ បុរិមសិក្ខាបទេ វុត្តេហិ អធិកវសេន ទុដ្ឋុល្លាបត្តិ ច វុត្តាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ, ន បន ទុដ្ឋុល្លាបត្តិ ឯវាតិ កាយសំសគ្គស្សាបិ ឥធ គហេតព្ពតោ។ តេនេវ **“បារាជិកាបត្តិញ្ច បរិហាបេត្វា”**តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ឥតរថា “កាយសំសគ្គញ្ចា”តិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ។

**តិសមុដ្ឋាន**ន្តិអាទិ បន បុរិមសិក្ខាបទេ អាគតេហិ អធិកស្ស ទុដ្ឋុល្លវាចាសង្ឃាទិសេសស្ស វសេន វុត្តំ កាយសំសគ្គាទីនម្បិ បុរិមសិក្ខាបទេ ឯវ វុត្តត្តា, ឥធ បន ន វុត្តន្តិបិ វទន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

ទុតិយអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ អនិយតវណ្ណនានយោ។

# ៤. និស្សគ្គិយកណ្ឌោ

## ១. ចីវរវគ្គោ

### ១. បឋមកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៥៩. សមិតាវិនា**តិ សមិតបាបេន។ **គោតមកចេតិយំ** នាម គោតមយក្ខស្ស ចេតិយដ្ឋានេ កតវិហារោ វុច្ចតិ។

**៤៦១. នវមំ វា ទសមំ វា**តិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ។ **សចេ ភវេយ្យា**តិ សចេ កស្សចិ កង្ខា ភវេយ្យ។ **វុត្តសទិស**ន្តិ ទសមំ វាតិ វុត្តសទិសំ បរិច្ឆេទសទិសំ, “វុត្តសទិសមេវា”តិបិ លិខន្តិ។ **ធារេតុ**ន្តិ ឯត្ថ អាហាតិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។

**៤៦៣. សូចិយា បដិសាមន**ន្តិ សូចិយរេ សំគោបនំ, ឥទញ្ច សូចិកម្មស្ស សព្ពស្ស បរិនិដ្ឋិតភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **ឯត**ន្តិ នដ្ឋចីវរំ។ **ឯតេសម្បី**តិ នដ្ឋចីវរាទីនិ បរាមសតិ, តេន ចីវរបលិពោធាភាវំ ទស្សេតិ។ **ទុតិយស្ស បលិពោធស្សា**តិ អាវាសបលិពោធស្ស។ ឯត្ថ ច និដ្ឋិតចីវរស្មិំ, ឧព្ភតស្មិំ កថិនេតិ ទ្វីហិ បទេហិ ទ្វិន្នំ បលិពោធានំ អភាវទស្សនេន អត្ថតកថិនស្ស បញ្ចមាសព្ភន្តរេ យាវ ចីវរបលិពោធអាវាសបលិពោធេសុ អញ្ញតរំ ន ឧបច្ឆិជ្ជតិ, តាវ អតិរេកចីវរំ ធារេតុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ បក្កមនំ អន្តោ អស្សាតិ **បក្កមនន្តិកា,** ឯវំ សេសាបិ វេទិតព្ពា។ វិត្ថារោ បនេត្ថ អាគតដ្ឋានេ អាវិ ភវិស្សតិ។

**ទសាហបរមំ កាល**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគវចនំ។ **ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ...បេ.... ទសាហបរមភាវោ**តិ ឥទំ ទសាហបរមតាបទស្ស អត្ថមត្តទស្សនំ, ទសាហបរមភាវោតិ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតីតិ ឯវមេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ អយមត្ថោតិអាទិ ទសាហបរមបទស្សេវ អធិប្បេតត្ថទស្សនវសេន វុត្តំ។ តត្ថ **ឯត្តកោ កាលោ**តិ “ទសាហបរមតា”តិ វុត្តោ យោ កាលោ, សោ ឯត្តកោ កាលោតិ អត្ថោ។

**ខោម**ន្តិ ខោមសុត្តេហិ វាយិតំ ខោមបដចីវរំ, តំ វាកមយន្តិ វទន្តិ។ កប្បាសសុត្តេហិ វាយិតំ **កប្បាសិកំ,** ឯវំ សេសានិបិ។ **កម្ពល**ន្តិ ឯឡកាទីនំ លោមមយសុត្តេន វាយិតបដំ។ **ភង្គ**ន្តិ ខោមសុត្តាទីនិ សព្ពានិ, ឯកច្ចានិ វា មិស្សេត្វា វាយិតំ ចីវរំ។ ភង្គម្បិ វាកមយមេវាតិ កេចិ។ ទុកូលំ បត្តុណ្ណំ សោមារបដំ ចីនបដំ ឥទ្ធិជំ ទេវទិន្នន្តិ ឥមានិ បន ឆ ចីវរានិ ឯតេសញ្ញេវ អនុលោមានីតិ វិសុំ ន វុត្តានិ។ **ទុកូល**ញ្ហិ សាណស្ស អនុលោមំ វាកមយត្តា។ **“បត្តុណ្ណំ** កោសេយ្យវិសេសោ”តិ **អភិធានកោសេ** វុត្តំ។ សោមារទេសេ, ចីនទេសេ ច ជាតវត្ថានិ **សោមារចីនបដានិ។** បត្តុណ្ណាទីនិ តីណិ កោសេយ្យស្ស អនុលោមានិ បាណកេហិ កតសុត្តមយត្តា។ **ឥទ្ធិជ**ន្តិ ឯហិភិក្ខូនំ បុញ្ញិទ្ធិយា និព្ពត្តចីវរំ។ កប្បរុក្ខេ និព្ពត្តំ, **ទេវទិន្ន**ញ្ច ខោមាទីនំ អញ្ញតរំ ហោតីតិ តេសំ សព្ពេសំ អនុលោមានិ។ មនុស្សានំ បកតិវិទត្ថិ សន្ធាយ **“ទ្វេ វិទត្ថិយោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមិនា ទីឃតោ វឌ្ឍកីហត្ថប្បមាណំ វិត្ថារតោ តតោ ឧបឌ្ឍប្បមាណំ វិកប្បនុបគន្តិ ទស្សេតិ។ តថា ហិ “សុគតវិទត្ថិ នាម ឥទានិ មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស តិស្សោ វិទត្ថិយោ, វឌ្ឍកីហត្ថេន ទិយឌ្ឍោ ហត្ថោ ហោតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៣៤៨-៣៤៩) **កុដិការសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ, តស្មា សុគតង្គុលេន ទ្វាទសង្គុលា សុគតវិទត្ថិ វឌ្ឍកីហត្ថេន ទិយឌ្ឍោ ហត្ថោតិ សិទ្ធំ។ ឯវញ្ច កត្វា “សុគតង្គុលេន អដ្ឋង្គុលំ វឌ្ឍកីហត្ថប្បមាណ”ន្តិ អាគតដ្ឋានេហិ ច សមេតិ។

**តំ អតិក្កាមយតោ**តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ ចីវរំ, កាលំ វា បរាមសតិ។ **តស្ស យោ អរុណោ**តិ ចីវរុប្បាទទិវសស្ស យោ អតិក្កន្តោ អរុណោ។ **ចីវរុប្បាទទិវសេន សទ្ធិ**ន្តិ ចីវរុប្បាទទិវសស្ស អាទិភូតេន អតិក្កន្តអរុណេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ, ឥទញ្ច ភគវតា “ទសាហបរម”ន្តិ វត្វា បុន “ឯកាទសេ អរុណុគ្គមនេ”តិ វុត្តត្តា បុព្ពាបរសំសន្ទនត្ថំ សទ្ទតោ គម្មមានម្បិ “ចីវរុប្បាទទិវសេន សទ្ធិ”ន្តិ ឯវំ វុត្តំ។ “ទសមេ អរុណេ”តិ វុត្តេ ឯវ ហិ ទសាហបរមេន សទ្ធី សមេតិ។ ទិវសបរិយោសានស្ស អវធិភូតអនាគតារុណវសេន ហិ ទិវសំ អតិក្កន្តំ នាម ហោតិ, ន បន ទិវសស្ស អាទិភូតារុណវសេន បរិវាសាទីសុ តថា អគ្គហណតោ, ឥធ បន ភគវតា ទិវសស្ស អាទិអន្តបរិច្ឆេទទស្សនវសេន **“ឯកាទសេ អរុណុគ្គមនេ”**តិ វុត្តំ, តស្មា **អដ្ឋកថាយំ** ទិវសស្ស អាទិភូតំ តំទិវសនិស្សិតម្បិ អរុណំ គហេត្វា “ឯកាទសេ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយំ ហោតី”តិ វុត្តំ។ **អរុណោ**តិ ចេត្ថ សូរិយុគ្គមនស្ស បុរេចរោ វឌ្ឍនយនរត្តោ បភាវិសេសោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

**វចនីយោ**តិ សង្ឃាបេក្ខោ។ **វចនភេទោ**តិ “ញត្តិយំ ទ្វេ អាបត្តិយោ សរតី”តិអាទិនា វត្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

**៤៦៨**. **“ន ឥធ សញ្ញា រក្ខតី”**តិ ឥទំ វេមតិកញ្ច អនតិក្កន្តសញ្ញញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ **យោបិ ឯវំសញ្ញី តស្សបីតិ** យោ អនតិក្កន្តសញ្ញី, វេមតិកោ វា, តស្សបីតិ អត្ថោ។ អនន្តរតោ អវិលុត្តស្ស វិសេសមាហ **“បសយ្ហាវហារវសេនា”**តិ។ ថេយ្យាវហារវសេន គហិតម្បិ ឥធ នដ្ឋំ។

**អនាបត្តិ អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា**តិអាទិ និសីទនសន្ថតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យេន ហិ បុរាណសន្ថតស្ស សាមន្តា សុគតវិទត្ថិ អនាទិយិត្វា នវំ និសីទនសន្ថតំ កតំ, តស្ស តំ និស្សគ្គិយម្បិ តតោ អញ្ញស្ស បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តិករន្តិ សិជ្ឈនតោ អយមត្ថោ សព្ពនិស្សគ្គិយេសុបិ សិជ្ឈតិ។

**៤៦៩**. **តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុ**ន្តិ សង្ឃាដិអាទិនាមេន អធិដ្ឋាតុំ។ **“ន វិកប្បេតុ”**ន្តិ ឥមិនា នាមេន ន វិកប្បេតុំ, ឯតេន វិកប្បិតតិចីវរោ តេចីវរិកោ ន ហោតិ។ តស្ស តស្មិំ អធិដ្ឋិតតិចីវរេ វិយ អវិប្បវាសាទិនា កត្តព្ពវិធិ ន កាតព្ពោតិ ទស្សេតិ, ន បន វិកប្បនេ ទោសោតិ។ **តតោ បរ**ន្តិ ចតុមាសតោ បរំ វិកប្បេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ អនុញ្ញាតន្តិ កេចិ វទន្តិ, អញ្ញេ បន “វិកប្បេត្វា យាវ អាគាមិវស្សានំ, តាវ ឋបេតុមេវ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, អបរេ បន “វិកប្បនេ ន ទោសោ, តថា វិកប្បិតំ បរិក្ខារាទិនាមេន អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។

**មុទ្ទិបញ្ចក**ន្តិ មុទ្ទិយា ឧបលក្ខិតំ បញ្ចកំ, ចតុហត្ថេ មិនិត្វា បញ្ចមំ ហត្ថំ មុទ្ទឹ កត្វា មិនិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន “មុទ្ទិហត្ថានំ បញ្ចកំ មុទ្ទិបញ្ចកំ, តស្មា បញ្ចបិ ហត្ថេ មុទ្ទឹ កត្វាវ មិនិតព្ពា”តិ វទន្តិ។ **មុទ្ទិត្តិក**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ទ្វិហត្ថេន អន្តរវាសកេន តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេតុំ សក្កាតិ អាហ **“ជារុបនេនា”**តិអាទិ។ **អតិរេក**ន្តិ សុគតចីវរប្បមាណតោ អធិកំ។ **ឩនក**ន្តិ មុទ្ទិបញ្ចកាទិតោ ឩនកំ, តេន ច តេសុ តិចីវរាធិដ្ឋានំ ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។

**ឥមំ សង្ឃាដឹ បច្ចុទ្ធរាមី**តិ ឥមំ សង្ឃាដិអធិដ្ឋានំ ឧក្ខិបាមិ បរិច្ចជាមីតិ អត្ថោ។ **កាយវិការំ ករោន្តេនា**តិ ហត្ថេន ចីវរំ បរាមសន្តេន, ចាលេន្តេន វា។ **វាចាយ អធិដ្ឋាតព្ពា**តិ ឯត្ថ កាយេនបិ ចាលេត្វា វាចម្បិ ភិន្ទិត្វា កាយវាចាហិ អធិដ្ឋានម្បិ សង្គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ “កាយេន អផុសិត្វា”តិ វុត្តត្តា។ **ទុវិធ**ន្តិ អហត្ថបាស ហត្ថបាសវសេន ទុវិធំ។ តត្ថ **ហត្ថបាសោ** នាម អឌ្ឍតេយ្យហត្ថោ វុច្ចតិ។ ទ្វាទសហត្ថន្តិ កេចិ វទន្តិ , តំ ឥធ ន សមេតិ។ **“សាមន្តវិហារេ”**តិ ឥទំ ឋបិតដ្ឋានសល្លក្ខណយោគ្គេ ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តតោ ទូរេ ឋិតម្បិ ឋបិតដ្ឋានំ សល្លក្ខេន្តេន អធិដ្ឋាតព្ពមេវ។ តត្ថបិ ចីវរស្ស ឋបិតភាវសល្លក្ខណមេវ បមាណំ។ ន ហិ សក្កា សព្ពថា ឋានំ សល្លក្ខេតុំ។ ឯកស្មិំ វិហារេ ឋបេត្វា តតោ អញ្ញស្មិំ ឋបិតន្តិ អធិដ្ឋាតុំ ន វដ្ដតិ។ កេចិ បន “តថាបិ អធិដ្ឋិតេ ន ទោសោ”តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ, វីមំសិតព្ពំ។ **អធិដ្ឋហិត្វា ឋបិតវត្ថេហី**តិ បរិក្ខារចោឡនាមេន អធិដ្ឋហិត្វា ឋបិតវត្ថេហិ, តេនេវ “ឥមំ បច្ចុទ្ធរាមី”តិ បរិក្ខារចោឡស្ស បច្ចុទ្ធារំ ទស្សេតិ។ ឯតេន ច តេចីវរធុតង្គំ បរិហរន្តេន បំសុកូលាទិវសេន លទ្ធំ វត្ថំ ទសាហព្ភន្តរេ កត្វា រជិត្វា បារុបិតុំ អសក្កោន្តេន បរិក្ខារចោឡវសេន អធិដ្ឋហិត្វាវ ទសាហំ អតិក្កាមេតព្ពំ, ឥតរថា និស្សគ្គិយំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ តេនេវ “រជិតកាលតោ បន បដ្ឋាយ និក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតិ, ធុតង្គចោរោ នាម ហោតី”តិ (វិសុទ្ធិ. ១.២៥) **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តំ។ **“បុន អធិដ្ឋាតព្ពានី”**តិ ឥទញ្ច សង្ឃាដិអាទិតិចីវរនាមេន អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតុកាមស្ស វសេន វុត្តំ, ឥតរស្ស បន បុរិមាធិដ្ឋានមេវ អលន្តិ វេទិតព្ពំ។ **“បុន អធិដ្ឋាតព្ព”**ន្តិ ឥមិនា កប្បពិន្ទុបិ ទាតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

ពទ្ធសីមាយំ អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិសម្ភវតោ ន តត្ថ ទុប្បរិហារតាតិ អាហ **“អពទ្ធសីមាយំ ទុប្បរិហារ”**ន្តិ។

អតិរិត្តប្បមាណាយ ឆេទនកំ បាចិត្តិយន្តិ អាហ **“អនតិរិត្តប្បមាណា”**តិ។ **តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា**តិ វស្សិកមាសតោ បរំ អធិដ្ឋានំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា, ឥមិនា ចតុន្នំ វស្សិកមាសានំ ឧបរិ អធិដ្ឋានំ តិដ្ឋតីតិ វិញ្ញាយតិ តតោ បច្ចុទ្ធរាយោគា។ យញ្ច **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេនាបិ, កណ្ឌុបដិច្ឆាទិ អាពាធវូបសមេនាបិ អធិដ្ឋានំ វិជហតី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. កថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, តំ **សមន្តបាសាទិកាយំ** នត្ថិ។ **បរិវារដ្ឋកថាយញ្ច** “អត្ថាបត្តិ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ, នោ គិម្ហេ”តិ ឯត្ថ ឥទំ វុត្តំ “កត្តិកបុណ្ណមាសិយា បច្ឆិមេ បាដិបទទិវសេ វិកប្បេត្វា ឋបិតំ វស្សិកសាដិកំ និវាសេន្តោ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ, កុរុន្ទិយំ បន ‘កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ អបច្ចុទ្ធរិត្វា ហេមន្តេ អាបជ្ជតី’តិ វុត្តំ, តម្បិ សុវុត្តំ, ‘ចតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ តតោ បរំ វិកប្បេតុ’ន្តិ ហិ វុត្ត”ន្តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៣២៣)។ តត្ថ **មហាអដ្ឋកថាយំ** និវាសនបច្ចយា ទុក្កដំ វុត្តំ, **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** បន អបច្ចុទ្ធារបច្ចយា, តស្មា កុរុន្ទិយំ វុត្តនយេនាបិ វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេបិ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតីតិ បញ្ញាយតិ។ អធិដ្ឋានវិជហនេសុ ច វស្សានមាសអាពាធានំ វិគមេន វិជហនំ **មាតិកាដ្ឋកថាយម្បិ** ន ឧទ្ធដំ, តស្មា **សមន្តបាសាទិកាយំ** អាគតនយេន យាវ បច្ចុទ្ធារា អធិដ្ឋានំ តិដ្ឋតីតិ គហេតព្ពំ។ នហានត្ថាយ អនុញ្ញាតត្តា **“វណ្ណភេទមត្តរត្តាបិ ចេសា វដ្ដតី”**តិ វុត្តំ។ **“ទ្វេ បន ន វដ្ដន្តី”**តិ ឥមិនា សង្ឃាដិអាទីសុ វិយ ទុតិយេ អធិដ្ឋានំ ន រុហតិ, អតិរេកចីវរំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **មហាបច្ចរិយំ** ចីវរវសេន

បរិភោគកិច្ចស្ស អភាវំ សន្ធាយ អនាបត្តិ វុត្តា សេនាសនបរិក្ខារត្ថាយ ទិន្នបច្ចត្ថរណេ វិយ។ យំ បន “បច្ចត្ថរណម្បិ អធិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, តំ សេនាសនត្ថាយេវាតិ និយមិតំ ន ហោតិ នវសុ ចីវរេសុ គហិតត្តា, តស្មា អត្តនោ នាមេន អធិដ្ឋហិត្វា និទហិត្វា បរិក្ខារចោឡំ វិយ យថា តថា វិនិយុញ្ជិតព្ពមេវាតិ គហេតព្ពំ។ **បាវារោ កោជវោ**តិ ឥមេសម្បិ បច្ចត្ថរណាទីនំ លោកេបិ វោហរណតោ សេនាសនបរិក្ខារត្ថាយ ទិន្នបច្ចត្ថរណតោ វិសុំ គហណំ កតំ។

“**ហីនាយាវត្តនេនា**”តិ ឥទំ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបជ្ជិត្វា ភិក្ខុបដិញ្ញាយ ឋិតស្ស ចេវ តិត្ថិយបក្កន្តស្ស ច ភិក្ខុនិយា ច ភិក្ខុនិភាវេ និរបេក្ខតាយ គិហិលិង្គតិត្ថិយលិង្គគ្គហណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សិក្ខំ អបច្ចក្ខាយ គិហិភាវូបគមនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ កេចិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ តទាបិស្ស ឧបសម្បន្នត្តា, ចីវរស្ស ច តស្ស សន្តកត្តាវិជហនតោ។ **បមាណចីវរស្សា**តិ បច្ឆិមប្បមាណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទ្វេ ចីវរានិ បារុបន្តស្សា**តិ គាមប្បវេសេ ទិគុណំ កត្វា សង្ឃាដិយោ បារុបនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**ឯស នយោ**”តិ ឥមិនា បមាណយុត្តេសុ យត្ថ កត្ថចិ ឆិទ្ទំ អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិអាទិអត្ថំ សង្គណ្ហាតិ។

**អញ្ញំ បច្ឆិមប្បមាណំ នាម នត្ថី**តិ សុត្តេ អាគតំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ តមេវ វិភាវេតុំ “**យញ្ហី**”តិអាទិ វុត្តំ, តំ ន សមេតិ, សង្ឃាដិអាទីនំ មុដ្ឋិបញ្ចកាទិហេដ្ឋិមប្បមាណស្ស សុត្តេ អនាគតត្តាតិ អធិប្បាយោ។

**មហន្តំ វា ខុទ្ទកំ ករោតី**តិ ឯត្ថ អតិមហន្តំ ចីវរំ មុដ្ឋិបញ្ចកាទិបច្ឆិមប្បមាណយុត្តំ កត្វា សមន្តតោ ឆិន្ទនេនាបិ វិច្ឆិន្ទនកាលេ ឆិជ្ជមានដ្ឋានំ ឆិទ្ទសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតិ ឯវាតិ សិជ្ឈតិ, “យដេត្វា ឆិន្ទតិ, ន ភិជ្ជតី”តិ វចនេន ច សមេតិ។ បរិក្ខារចោឡំ បន វិកប្បនុបគបច្ឆិមប្បមាណតោ ឩនំ កត្វា ឆិន្នំ អធិដ្ឋានំ វិជហតិ អធិដ្ឋានស្ស អនិស្សយត្តា។ តានិ បុន ពទ្ធានិ យដិតានិ អធិដ្ឋាតព្ពមេវាតិ វេទិតព្ពំ ។ កេចិ បន “វស្សិកសាដិកចីវរេ ទ្វិធា ឆិន្នេ យទិបិ ឯកេកំ ខណ្ឌំ បច្ឆិមបច្ឆិមប្បមាណំ បហោតិ, ឯកស្មិំយេវ ខណ្ឌេ អធិដ្ឋានំ តិដ្ឋតិ, ន ឥតរេ, “ទ្វេ បន ន វដ្ដន្តី”តិ វុត្តត្តា។ និសីទនកណ្ឌុប្បដិច្ឆាទីសុបិ ឯសេវ នយោតិ វទន្តិ។

សម្មុខេ បវត្តា **សម្មុខា**តិ បច្ចត្តវចនំ, តញ្ច វិកប្បនវិសេសនំ, តស្មា “សម្មុខេ”តិ ភុម្មត្ថេ និស្សក្កវចនំ កត្វាបិ អត្ថំ វទន្តិ, អភិមុខេតិ អត្ថោ។ អថ វា សម្មុខេន អត្តនោ វាចាយ ឯវ វិកប្បនា **សម្មុខាវិកប្បនា**។ បរម្មុខេន វិកប្បនា **បរម្មុខាវិកប្បនា**តិ ករណត្ថេនាបិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, អយមេវ បាឡិយា សមេតិ។ **សន្និហិតា សន្និហិតភាវ**ន្តិ អាសន្នទូរភាវំ។ **ឯត្តាវតា និធេតុំ វដ្ដតី**តិ ឯត្តកេនេវ វិកប្បនាកិច្ចស្ស និដ្ឋិតត្តា, អតិរេកចីវរំ ន ហោតីតិ ទសាហាតិក្កមេ ន និស្សគ្គិយំ ជនេតីតិ អធិប្បាយោ។ **បរិភុញ្ជិតុំ…បេ…. ន វដ្ដតី**តិ សយំ អបច្ចុទ្ធរណំ បរិភុញ្ជនេ បាចិត្តិយំ, អធិដ្ឋានេ បរេសំ វិស្សជ្ជនេ ទុក្កដញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។

**បរិភោគាទយោបិ វដ្ដន្តី**តិ បរិភោគវិស្សជ្ជនអធិដ្ឋានាទិបិ។ **អបិ**-សទ្ទេន និធេតុម្បិ វដ្ដតីតិ អត្ថោ, ឯតេន ច បច្ចុទ្ធារេបិ កតេ ចីវរម្បិ វិកប្បិតចីវរមេវ ហោតិ, ន អតិរេកចីវរំ។ តំ បន តិចីវរាទិនាមេន អធិដ្ឋាតុកាមេន អធិដ្ឋហិតព្ពំ, ឥតរេន វិកប្បិតចីវរមេវ កត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ កេចិ បន “យំ វិកប្បិតចីវរំ, តំ យាវ អបរិភោគកាលា អបច្ចុទ្ធារាបេត្វាវ និទហិតព្ពំ, បរិភោគកាលេ បន សម្បត្តេ បច្ចុទ្ធារាបេត្វា អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពំ។ យទិ ហិ តតោ បុរេបិ បច្ចុទ្ធារាបេយ្យ, បច្ចុទ្ធារេនេវ វិកប្បនាយ វិគតត្តា អតិរេកចីវរំ នាម ហោតិ, ទសាហាតិក្កមេ ច និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយំ។ តស្មា យំ អបរិភុញ្ជិត្វាវ ឋបេតព្ពំ, តទេវ វិកប្បេតព្ពំ, បច្ចុទ្ធារេ ច កតេ អន្តោទសាហេយេវ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ យញ្ច អដ្ឋកថាយំ ‘តតោ បភុតិ បរិភោគាទយោបិ វដ្ដន្តី’តិអាទិ វុត្តំ, តំ បាឡិយា វិរុជ្ឈតី”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តមេវ។ បាឡិយញ្ហិ “អន្តោទសាហំ អធិដ្ឋេតិ, វិកប្បេតី”តិ (បារា. ៤៦៩) ច “សាមំ ចីវរំ វិកប្បេត្វា អបច្ចុទ្ធារណំ បរិភុញ្ជេយ្យ បាចិត្តិយ”ន្តិ (បាចិ. ៣៧៣) ច “អនាបត្តិ សោ វា ទេតិ, តស្ស វា វិស្សាសន្តោ បរិភុញ្ជតី”តិ (បាចិ. ៣៧៤) ច សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា, អដ្ឋកថាយញ្ច “តមំ ចីវរំ វា វិកប្បនំ វា បច្ចុទ្ធរាមី”តិអាទិនា បច្ចុទ្ធារំ អទស្សេត្វា “មយ្ហំ សន្តកំ បរិភុញ្ជ វា វិស្សជ្ជេហិ វា”តិ ឯវំ អត្តនោ សន្តកត្តំ អមោចេត្វាវ បរិភោគាទិវសេនេវ បច្ចុទ្ធារស្ស វុត្តត្តា, “តតោ បភុតិ បរិភោគាទយោបិ វដ្ដន្តី”តិ អធិដ្ឋានំ វិនាបិ វិសុំ បរិភោគស្ស, និទហនស្ស ច វុត្តត្តា វិកប្បនានន្តរមេវ បច្ចុទ្ធារាបេត្វា អនធិដ្ឋហិត្វា ឯវ តិចីវរវិរហិតំ វិកប្បនារហំ ចីវរំ បរិភុញ្ជិតុំ, និទហិតុញ្ច ឥទំ បាដេក្កំ វិនយកម្មន្តិ ខាយតិ។ អបិច ពហូនំ បត្តានំ វិកប្បេតុំ, បច្ចុទ្ធារេតុញ្ច វុត្តត្តា បច្ចុទ្ធារេន តេសំ អតិរេកបត្តតា ទស្សិតាតិ សិជ្ឈតិ តេសុ ឯកស្សេវ អធិដ្ឋាតព្ពតោ។ តស្មា អដ្ឋកថាយំ អាគតនយេនេវ គហេតព្ពំ។

**បញ្ញត្តិកោវិទោ ន ហោតី**តិ ឯវំ វិកប្បិតេ “អនន្តរមេវ ឯវំ បច្ចុទ្ធរិតព្ព”ន្តិ វិនយកម្មំ ន ជានាតិ។ តេនាហ “**ន ជានាតិ បច្ចុទ្ធរិតុ**”ន្តិ, ឥមិនាបិ ចេតំ វេទិតព្ពំ “វិកប្បនានន្តរមេវ បច្ចុទ្ធារោ កាតព្ពោ”តិ។

**អវិសេសេន វុត្តវចន**ន្តិ តិចីវរាទីនំ សាធារណវចនេន វុត្តវចនំ។ យំ បនេត្ថ “វិរុទ្ធំ វិយ ទិស្សតី”តិ វត្វា តំ វិរោធាសង្កំ និវត្តេតុំ “**តិចីវរសង្ខេបេន...បេ.... វិកប្បនាយ ឱកាសោ ទិន្នោ ហោតី**”តិ វុត្តំ, តំ “អធិដ្ឋេតិ វិកប្បេតី”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តេបិ តិចីវរម្បិ វិកប្បេតីតិ អយមត្ថោ ន សិជ្ឈតិ, “តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) វិសេសេត្វា វុត្តត្តា។ យំ បន អធិដ្ឋាតព្ពំ, តំ អធិដ្ឋាតិ។ យំ តិចីវរវិរហិតំ, តំ វិកប្បេតព្ពំ, តំ វិកប្បេតីតិ ឯវមត្ថោ សិជ្ឈតីតិ។ តស្មា ឯត្ថ បុព្ពាបរវិរោធោ ន ទិស្សតិ សាមញ្ញវចនស្ស វុត្តាវសេសេយេវ អវតិដ្ឋនតោ។ យំ បនេត្ថ តិចីវរស្សាបិ វិកប្បនវិធិំ ទស្សេតុំ “**តិចីវរំ តិចីវរសង្ខេបេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តិចីវរសង្ខេបេន បរិហរិយមានេសុ ឯកម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតុំ ន វដ្ដតិ, តិចីវរតោ បន ឯកំ វា សកលមេវ វា អបនេត្វា អបរំ តិចីវរំ តិចីវរសង្ខេបេន បរិហរិតុកាមស្ស វា តិចីវរាធិដ្ឋានំ មុញ្ចិត្វា បរិក្ខារចោឡវសេនេវ សព្ពចីវរំ បរិភុញ្ជិតុកាមស្ស វា បុរិមំ អធិដ្ឋិតចីវរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតុំ វដ្ដតីតិ ឯវមធិប្បាយេន “**តិចីវរេ ឯកេន ចីវរេន វិប្បវសិតុកាមោ ហោតី**”តិអាទិ វុត្តំ សិយា, ឥច្ចេតំ បាឡិយា សទ្ធិំ សមេតិ។ អថ បុនបិ តទេវ តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋាតុកាមោ ហុត្វា វិប្បវាសសុខត្ថំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន វុត្តំ សិយា, តំ “តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) ឥមិនា វចនេន ន សមេតិ។ យទិ ហិ សេសចីវរានិ វិយ តិចីវរម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពំ សិយា, “តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុំ ន វិកប្បេតុ”ន្តិ ឥទំ វចនមេវ និរត្ថកំ សិយា សេសចីវរេហិ តិចីវរស្ស វិសេសាភាវា។ តស្មា “វិកប្បេតី”តិ ឥទំ តិចីវរវិរហិតមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តិចីវរំ បន វិកប្បេតុំ ន វដ្ដតីតិ វិញ្ញាយតិ, តេនេវ ទុតិយកថិនសិក្ខាបទស្ស អនាបត្តិវារេ “វិកប្បេតី”តិ ឥទំ ន វុត្តំ, វីមំសិត្វា យថា បាឡិយា សទ្ធិំ ន វិរុជ្ឈតិ, តថា ឯត្ថ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។

**តុយ្ហំ ទេមី**តិអាទីសុ បរិច្ចត្តត្តា មនសា អសម្បដិច្ឆន្តេបិ សម្បទានភូតស្សេវ សន្តកំ ហោតិ, សោ ឥច្ឆិតក្ខណេ គហេតុំ លភតិ។ **ឥត្ថន្នាមស្សា**តិ បរម្មុខេ ឋិតំ សន្ធាយ វទតិ។ **យស្ស បន រុច្ចតី**តិអាទិ ឧភោហិបិ បរិច្ចត្តតាយ អស្សាមិកតំ សន្ធាយ វុត្តំ។

“**តំ ន យុជ្ជតី**”តិ ឥទំ អន្តោទសាហេ ឯវំ វិស្សាសគ្គាហណំ សន្ធាយ អនាបត្តិវារស្ស អាគតត្តា, ឥធ និស្សគ្គិយចីវរស្ស កប្បិយភាវករណត្ថំ លេសេន គហិតត្តា ច វុត្តំ, កេចិ បន “បរេហិ សភាគេន អច្ឆិន្នេ, វិស្សាសគ្គាហិតេ ច បុន លទ្ធេ ទោសោ ន ទិស្សតី”តិ វទន្តិ។ **អនធិដ្ឋានេនា**តិ កាយវាចាហិ កត្តព្ពស្ស អករណេនាតិ អធិប្បាយោ។ ចីវរស្ស អត្តនោ សន្តកតា, ជាតិបមាណយុត្តតា, ឆិន្នបលិពោធភាវោ, អតិរេកចីវរតា, ទសាហាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

បឋមកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. ឧទោសិតសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៧៣**. ទុតិយេ **អវិប្បវាសេ**តិ អវិប្បវាសេ និប្ផាទេតព្ពេ, វិប្បវាសទោសាភាវេ សាធេតព្ពេ កត្តព្ពា សម្មតីតិ អត្ថោ។

**៤៧៥**. **បដិសិទ្ធបរិយាបន្នេនា**តិ វិប្បវសិតុំ បដិសិទ្ធេសុ តីសុ ចីវរេសុ អន្តោគធេន, ឯកេន ច អវយវេ សមុទាយោបចារំ ទស្សេតិ។

**៤៧៨-៩**. **ឯត្តាវតា**តិ “បរិក្ខិត្តោ”តិ ឥមិនា។ “សភាយេតិ លិង្គព្យត្តយេន សភា វុត្តា”តិ វត្វា បុន សយម្បិ “**សភាយេ**”តិ ឥមិនា វោហរន្តោ សភា-សទ្ទស្ស បរិយាយោ សភាយ-សទ្ទោ នបុំសកលិង្គយុត្តោ អត្ថីតិ ទស្សេតិ។ “សភាយន្តិ លិង្គព្យត្តយេន សភា វុត្តា”តិ វា បាឋោ។ លិង្គព្យត្តយេន សភាតិ ច លិង្គន្តរយុត្តោ សភាសទ្ទបរិយាយោ សភាយសទ្ទោតិ អត្ថោ។

**សភាយំ គច្ឆតី**តិ សភំ គច្ឆតិ។ **វសិតព្ពំ នត្ថី**តិ ចីវរហត្ថបាសេយេវ វសិតព្ពំ នត្ថីតិ អត្ថោ។ **តស្សា**តិ វីថិយា។ **សភាយស្ស ច ទ្វារស្ស ច ហត្ថបាសា ន វិជហិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ សភាយទ្វារានមន្តរេ វីថិ គេហាបិ គហិតា ឯវ ហោន្តិ អាទិបរិយោសានានំ គហិតត្តា។ ឯត្ថ ច ទ្វារវីថិឃរេសុ វសន្តេន គាមប្បវេសនសហសេយ្យាទិទោសំ បរិហរិត្វា សុបដិច្ឆន្នតាទិយុត្តេនេវ ភវិតព្ពំ , សភា បន យទិ សព្ពេសំ វសនត្ថាយ សាលាសទិសា កតា, អន្តរារាមេ វិយ យថាសុខំ វសិតុំ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ បរិក្ខិត្តតាយ ច ឯកូបចារតំ, អបរិក្ខិត្តតាយ នានូបចារតញ្ច និវេស

នាទីសុបិ អតិទិសន្តោ អាហ “**ឯតេនេវុបាយេនា**”តិអាទិ។ និវេសនាទីនិ ពហិគាមតោ សន្និវិដ្ឋានិ គហិតានិ អន្តោគាមេ ឋិតានំ គាមគ្គហណេនេវ គហិតត្តា។ **សព្ពត្ថា**តិ គាមនិគមនិវេសនាទីសុ បន្នរសសុ។ **បរិក្ខេបាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អបរិក្ខេបស្សេវ គហណំ, ន ឯកកុលាទីនម្បិ តេសំ ឯកូបចារតានានូបចារតានិមិត្តតាភាវា។ ឯត្ថ ច សត្ថស្ស កតិបាហំ កត្ថចិ និវិដ្ឋស្សេវ បរិក្ខេបោ ហោតិ, ន គច្ឆន្តស្ស។

**៤៨២-៧**. គាមតោ ពហិ តស្សរានំ សមុទ្ទតីរាទីសុ កតភណ្ឌសាលា ឧទោសិតោតិ អាហ “**យានាទីន**”ន្តិអាទិ។ **មុណ្ឌច្ឆទនបាសាទោ**តិ នាតិឧច្ចោ ចន្ទិកង្គណយុត្តោ សិខរកូដមាលាទិវិរហិតោ បាសាទោ។

**៤៨៩**. **បរិយាទិយិត្វា**តិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា។ **នទីបរិហារោ**តិ វិសុំគាមាទីនំ វិយ នទីបរិហារស្ស អវុត្តត្តា ចីវរហត្ថបាសោ ឯវាតិ វទន្តិ, អញ្ញេ បន “តមិនា អដ្ឋកថាវចនេន នទីបរិហារោបិ វិសុំ សិទ្ធោ, នទិយា ហត្ថបាសោ ន វិជហិតព្ពោ”តិ វទន្តិ។ **វិហារសីម**ន្តិ អវិប្បវាសសីមំ សន្ធាយាហ។ ឯត្ថ ច វិហារស្ស នានាកុលសន្តកភាវេបិ អវិប្បវាសសីមាបរិច្ឆេទព្ភន្តរេ សព្ពត្ថ ចីវរអវិប្បវាសសម្ភវតោ តស្សា បធានត្តា តត្ថ សត្ថបរិហារោ ន លព្ភតីតិ “**វិហារំ គន្ត្វា វសិតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ “**សត្ថសមីបេ**”តិ ឥទំ យថាវុត្ត អព្ភន្តរបរិច្ឆេទវសេន វុត្តំ។ បាឡិយំ **នានាកុលស្ស សត្ថោ ហោតិ, សត្ថេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា ហត្ថបាសា ន វិជហិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ សត្ថហត្ថបាសោ គហិតោ។

**៤៩០**. **ឯកកុលស្ស ខេត្តេ**តិ អបរិក្ខិត្តំ សន្ធាយ វទតិ។

**៤៩១-៤**. **វិហារោ** នាម ឧបចារសីមា។ តត្ថ **យស្មិំ វិហារេ**តិ តស្ស អន្តោបរិវេណាទី សន្ធាយ វុត្តំ, ឯកកុលាទិសន្តកតា ចេត្ថ ការាបកានំ វសេន។ **ឆាយាយ ផុដ្ឋោកាសស្សា**តិ ឧជុកំ អវក្ខិត្តលេឌ្ឌុបាតព្ភន្តរំ សន្ធាយ វទតិ។

**អគមនបថេ**តិ តទហេវ គន្ត្វា និវត្តេតុំ ន សក្កុណេយ្យកេ សមុទ្ទមជ្ឈេ យេ ទីបកា, តេសូតិ យោជនា។ **ឥតរស្មិ**ន្តិ បុរត្ថិមទិសាយ ចីវរេ។ “**ឧបោសថកាលេ…បេ… វឞ្ឈតី**”តិ ឥមិនា ចីវរវិប្បវាសសត្តព្ភន្តរតោ សមានសំវាសាយ សត្តព្ភន្តរសីមាយ អច្ចន្តវិសទិសតំ ទស្សេតិ ។ តថា ហិ ពហូសុ ភិក្ខូសុ ឯកតោ និសីទិត្វា សមន្តា សត្តព្ភន្តរបរិច្ឆេទេសុ យថាសកំ ចីវរំ បបេត្វា បរិហរន្តេសុ ឯកេកស្ស ភិក្ខុនោ និសិន្នោកាសតោ បដ្ឋាយ បច្ចេកំ សត្តព្ភន្តរស្ស បរិច្ឆេទោ អញ្ញមញ្ញវិសទិសោ អនេកវិធោ ហោតិ, ន ឯកោ បរិសបរិយន្តតោ បដ្ឋាយ អនិមិតព្ពត្តា។ តេនេវ តត្ថ បរិសវសេន វុឌ្ឍិ, ហានិ វា ន ហោតិ, ន ឯវំ សត្តព្ភន្តរសីមាយ។ សា ហិ យោជនិកាយបិ បរិសបរិយន្តតោវ បដ្ឋាយ សមន្តា សត្តព្ភន្តរបអច្ឆិន្នា ឯកាវ ហោតិ។ តេនេវ សា បរិសវសេន វឞ្ឈតិ, ហាយតិ ច, តស្មា អញ្ញាវ សត្តព្ភន្តរសីមា អញ្ញោ សត្តព្ភន្តរតោ បរិច្ឆិន្នោ ចីវរវិប្បវាសបរិហារោ អព្ភោកាសោតិ វេទិតព្ពំ។ យញ្ចេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **ខន្ធកេ សីមាកថាយ**មេវ (មហាវ. ១៤៣) វក្ខាម។

**៤៩៥**. **នទី ឱត្ថរតី**តិ ហត្ថបាសំ មុញ្ចិត្វា ឱត្ថរតិ។ **ពហិគាមេ ឋបេត្វា**តិ អបារុបិតព្ពតាយ វុត្តំ។ **វិនយកម្មំ កាតព្ព**ន្តិ ឧត្តរាសង្គេ ច ពហិគាមេ ឋបិតសង្ឃាដិយញ្ច បឋមំ វិនយកម្មំ កត្វា បច្ឆា ឧត្តរាសង្គំ និវាសេត្វា អន្តរវាសកេ កាតព្ពំ។ ឯត្ថ ច ពហិគាមេ ឋបិតស្សាបិ វិនយកម្មវចនតោ បរម្មុខាបិ ឋិតំ វិស្សជ្ជិតុំ, និស្សជ្ជំ ទាតុញ្ច វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ ទហរានំ គមនេ សឧស្សាហត្តា “**និស្សយោ បន ន បដិប្បស្សម្ភតី**”តិ វុត្តំ។ **មុហុត្តំ…បេ… បដិប្បស្សម្ភតី**តិ សឧស្សាហត្តេ គមនស្ស ឧបច្ឆិន្នត្តា វុត្តំ។ តេសំ បន បុរារុណាវ ឧដ្ឋហិត្វា សឧស្សាហេន គច្ឆន្តានំ អរុណេ អន្តរា ឧដ្ឋិតេបិ ន បដិប្បស្សម្ភតិ “**យាវ អរុណុគ្គមនា សយន្តី**”តិ វុត្តត្តា។ តេនេវ “**គាមំ បវិសិត្វា…បេ… ន បដិប្បស្សម្ភតី**”តិ វុត្តំ។ **អញ្ញមញ្ញស្ស វចនំ អគ្គហេត្វា**តិអាទិម្ហិ សឧស្សាហត្តា គមនក្ខណេ បដិប្បស្សទ្ធិ ន វុត្តា។ **ធេនុភយេនា**តិ តរុណវច្ឆគាវីនំ អភិធាវិត្វា សិង្គេន បហរណភយេន។ **និស្សយោ ច បដិប្បស្សម្ភតី**តិ ឯត្ថ ធេនុភយាទីហិ ឋិតានំ យាវ ភយវូបសមា ឋាតព្ពតោ “អន្តោអរុណេយេវ គមិស្សាមី”តិ និយមេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា វុត្តំ។ យត្ថ បន ឯវំ និយមេតុំ សក្កា, តត្ថ អន្តរារុណេ ឧគ្គតេបិ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ ភេសជ្ជត្ថាយ គាមប្បវិដ្ឋទហរានំ វិយ។ **អន្តោសីមាយំ គាម**ន្តិ អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិតោ បច្ឆា បតិដ្ឋាបិតគាមំ សន្ធាយ វទតិ គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច ឋបេត្វា សម្មន្និតព្ពតោ។ **បរិវ្ឋាន**ន្តិ អាចរិយន្តេវាសិកានំ វិសុំ វិសុំ គតានំ អវិប្បវាសសីមត្តា នេវ ចីវរានិ និស្សគ្គិយានិ ហោន្តិ, សឧស្សាហតាយ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតិ។ **អន្តរាមគ្គេ**តិ ធម្មំ សុត្វា អាគច្ឆន្តានំ អន្តរាមគ្គេ។

“**តច អបច្ចុទ្ធរណ**”ន្តិ ឥមិនា អធិដ្ឋានវិកប្បនានិ វិយ បច្ចុទ្ធរណម្បិ កាយេន វា វាចាយ វា កត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ កាយវាចាហិ កត្តព្ពស្ស អករណតោតិ ឥទំ កាយវាចាសមុដ្ឋានំ វុត្តំ។ អធិដ្ឋិតតិចីវរតា, អនត្ថតកឋិនតា, អលទ្ធសម្មុតិតា, រត្តិវិប្បវាសោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ឧទោសិតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. តតិយកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៩៧**. តតិយេ បាឡិយំ **ចីវរបច្ចាសា និក្ខិបិតុន្តិ** ចីវរបច្ចាសាយ សតិយា និក្ខិបិតុន្តិ អត្ថោ។ **និដ្ឋិតចីវរស្មិំ ភិក្ខុនាតិ** ឯត្ថ ទុតិយកថិនេ វិយ សាមិវសេនេវ ករណវចនស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

**៤៩៨-៥០០. តុយ្ហំ ទម្មីតិ ទិន្នន្តិ** "តុយ្ហំ, ភន្តេ, អកាលចីវរំ ទម្មី"តិ ឯវំ ទិន្នំ, ឯតម្បិ កាលេ អាទិស្ស ទិន្នំ នាម ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទំ បន អដ្ឋកថាវចនំ, បាឡិយំ "កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នន្តិ ឥទញ្ច "អកាលចីវរ"ន្តិ វចនសាមញ្ញតោ លព្ភមានំ សព្ពម្បិ ទស្សេតុំ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ បឋមអនិយតេ សោតស្ស រហោ វិយ។ សង្ឃស្ស ហិ កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ អកាលេ ឧប្បន្នចីវរំ វិយ សម្មុខីភូតេហិ វុត្ថវស្សេហិ, អវុត្ថវស្សេហិ ច សព្ពេហិបិ ភាជេតព្ពតាសាមញ្ញេន អកាលចីវរំ នាម ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ អត្ថុទ្ធារវសេន បាឡិយំ "កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្ន"ន្តិ វុត្តំ, ន បន "តតោ ភាជេត្វា លទ្ធចីវរម្បិ អកាលេ លទ្ធចីវរម្បិ វុត្ថវស្សានំ ឯកមាសបរិហារំ, បញ្ចមាសបរិហារំ វា ន លភតិ, បច្ចាសាចីវរេ អសតិ ទសាហបរិហារមេវ លភតី"តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, អដ្ឋកថាយម្បិ "អាទិស្ស ទិន្ន"ន្តិ វចនសាមញ្ញតោ លព្ភមានំ សព្ពំ អត្ថុទ្ធារវសេន ទស្សេតុំ "ឯកបុគ្គលស្ស វា ឥទំ តុយ្ហំ ទម្មីតិ ទិន្ន"ន្តិ វុត្តំ, ន បន តថាលទ្ធំ វា អកាលេ លទ្ធំ វា អនត្ថតកថិនានំ ទសាហព្ភន្តរេ អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ ទស្សេតុន្តិ វេទិតព្ពំ ឥតរថា បាឡិអដ្ឋកថាហិ វិរុជ្ឈនតោ។ តថា ហិ **អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទេ** អកាលេ ឧប្បន្នម្បិ អច្ចេកចីវរំ "យាវចីវរកាលសមយំ និក្ខិបិតព្ព"ន្តិ (បារា. ៦៤៨) វុត្តំ, តស្ស អដ្ឋកថាយញ្ច "បវារណមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបញ្ចមិយំ ឧប្បន្នស្ស អច្ចេកចីវរស្ស អនត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កថិនេ ឯកាទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសា ច បរិហារោ វុត្តោ, តមេវ បរិហារំ សន្ធាយ 'ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ បន ឧប្បន្នំ អនច្ចេកចីវរម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា ឋបិតចីវរម្បិ ឯតំ បរិហារំ លភតិយេវា'តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦៤៦-៦៤៩) វុត្តំ។ តស្មា កាលេបិ អកាលេបិ ច យថាតថា លទ្ធំ អតិរេកចីវរំ វុត្ថវស្សានំ ឯកមាសំ, បញ្ចមាសំ វា យថារហំ បរិហារំ លភតិ ឯវាតិ គហេតព្ពំ។

ឯវំ បន អវត្វា បទភាជនំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **ឯវន្តិ** យំ អដ្ឋកថាយំ "តតោ ចេ ឧត្តរី"តិ ឥមស្ស មាសបរមតោ ឧត្តរីតិ អត្ថោ វុត្តោ, តំ បរាមសតិ។ បទភាជនិយំ ឯវមត្ថំ អវត្វា អញ្ញថា អត្ថោ វុត្តោតិ អធិប្បាយោ។ **តាវ ឧប្បន្នំ បច្ចាសាចីវរន្តិ** បច្ចត្តវចនំ។ **"មូលចីវរ"**ន្តិ ឥទំ ឧបយោគវចនំ។ **អត្តនោ គតិកំ ករោតីតិ** អនន្តរា ទុតិយទិវសាទីសុ ឧប្បន្នំ បច្ចាសាចីវរំ មាសបរមំ មូលចីវរំ ឋបេតុំ អទត្វា អត្តនោ ទសាហបរមតាយ ឯវ បតិដ្ឋាបេតីតិ អត្តនោ គតិកំ ករោតីតិ។ **តតោ ឧទ្ធំ មូលចីវរន្តិ** ឯត្ថ បន **មូលចីវរន្តិ** បច្ចត្តវចនំ។ តញ្ហិ វីសតិមទិវសតោ ឧទ្ធំ ទ្វាវីសតិមទិវសាទីសុ ឧប្បន្នំ បច្ចាសាចីវរំ អត្តនា សទ្ធិំ ឯកតោ សិព្ពេត្វា ឃដិតំ ទសាហបរមំ គន្តុំ អទត្វា នវាហបរមតាទិវសេន អត្តនោ គតិកំ ករោតិ, ឯកតោ អសិព្ពេត្វា វិសុំ ឋបិតំ បន បច្ចាសាចីវរំ ទសាហបរមមេវ។

បាឡិយំ **ទសាហាតិ** ទសាហេន។ **ឯកាទសេ ឧប្បន្នេតិ**អាទីសុ ឯកាទសាហេ ឧប្បន្នេតិអាទិនា អត្ថោ, អយមេវ វា បាឋោ គហេតព្ពោ។ **ឯកវីសេ ឧប្បន្នេ...បេ.... នវាហា ការេតព្ពន្តិ**អាទិ បច្ចាសាចីវរស្ស ឧប្បន្នទិវសំ ឋបេត្វា វុត្តំ។ តេនេវ **"តីសេ...បេ.... តទហេវ អធិដ្ឋាតព្ព"**ន្តិ វុត្តំ។ **"អញ្ញំ បច្ចាសាចីវរំ...បេ.... ការេតព្ព"**ន្តិ ឥទំ សតិយា ឯវ បច្ចាសាយ វុត្តំ។ សចេ បន "ឥតោ បដ្ឋាយ ចីវរំ ន លភិស្សាមី"តិ ឥច្ឆិតដ្ឋានតោ បច្ចាសាយ ឧបច្ឆិន្នាយ អញ្ញត្ថាបិ យេន កេនចិ ឧបាយេន បច្ចាសំ ឧប្បាទេតិ, មូលចីវរំ ន អធិដ្ឋាតព្ពំ, សព្ពថា បច្ចាសាយ ឧបច្ឆិន្នាយ ទសាហាតិក្កន្តំ មូលចីវរំ តទហេវ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ **បច្ចាសាចីវរម្បិ បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ** បឋមតរំ ឧប្បន្នំ វិសភាគំ សន្ធាយ វទតិ។ **អញ្ញមញ្ញន្តិ** អញ្ញំ អញ្ញំ, អយមេវ វា បាឋោ។ អង្គំ បនេត្ថ បឋមកថិនេ វុត្តសទិសមេវ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ ទសាហាតិក្កមោ, ឥធ មាសាតិក្កមោតិ អយំ វិសេសោ។

តតិយកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. បុរាណចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥០៣-៥**. ចតុត្ថេ បាឡិយំ **ភត្តវិស្សគ្គន្តិ** ភត្តស្ស ឧទរេ វិស្សជ្ជនំ, បវេសនំ អជ្ឈោហរណំ ភត្តកិច្ចន្តិ អត្ថោ, ភោជនបរិយោសានេន ភត្តស្ស វិស្សជ្ជនន្តិបិ វទន្តិ។ **តត្ថ នាម ត្វន្តិ** សោ នាម ត្វំ, តាយ នាម ត្វន្តិ វា អត្ថោ។ បិតា ច មាតា ច បិតរោ, បិតូនំ បិតា ច មាតា ច **បិតាមហា**, តេ ឯវ យុគឡដ្ឋេន **យុគោ**, តស្មា យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា បិតាមហាវដ្ដាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ បិតាមហគ្គហណេន មាតាមហោ ច បិតាមហី មាតាមហី ច គហិតាវ ហោន្តិ។ សត្តមយុគតោ បរំ "អញ្ញាតកា"តិ វេទិតព្ពំ។ **យាតិ** ភិក្ខុនី។ បិតុ មាតា **បិតាមហី**, មាតុ បិតា **មាតាមហោ**។

**បយោគេ បយោគេ ភិក្ខុស្ស ទុក្កដន្តិ** “ធោវា”តិ អាណាបនវាចាយ ឯកាយ ឯវ តទនុគុណស្ស សព្ពស្សាបិ បយោគស្ស អាណត្តត្តា វុត្តំ។

**៥០៦**. តទវិនាភាវតោ ធោវនស្ស **“កាយវិការំ កត្វា”**តិ ច **“អន្តោទ្វាទសហត្ថេ”**តិ ច វុត្តត្តា កាយេន ធោវាបេតុកាមតំ អប្បកាសេត្វា ទានខិបនបេសនាទី ករោន្តស្ស ច ទ្វាទសហត្ថំ ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា ពហិ ឋត្វា កាយវាចាហិ អាណាបេត្វា ខិបនបេសនាទី ករោន្តស្ស ច អនាបត្តិ ឯវ។

**ឯកេន វត្ថុនា**តិ បឋមកតេន។ បញ្ចសតានិ បមាណំ ឯតាសន្តិ **បញ្ចសតា**។ ភិក្ខុភាវតោ បរិវត្តលិង្គាបិ ភិក្ខុនី ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឯកតោឧបសម្បន្នា ឯវ។

**៥០៧. តាវកាលិកំ គហេត្វា**តិ អត្តនា កតិបាហំ បារុបនាទិអត្ថាយ តាវកាលិកំ យាចិត្វា។ បុរាណចីវរតា, ឧបចារេ ឋត្វា អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា អាណាបនំ, តស្សា ធោវាបនាទីនិ ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បុរាណចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. ចីវរបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥០៨**. បញ្ចមេ **អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**តិ **គណម្ហា ឱហីយនសិក្ខាបទេ** (បាចិ. ៦៩១-៦៩២) អបញ្ញត្តេ។ **កោដ្ឋាសសម្បត្តី**តិ កេសាទិបញ្ចកោដ្ឋាសានំ កល្យាណតា។ **ហត្ថតលេយេវ ទស្សេត្វា**តិ ហត្ថតលតោ សេសកាយស្ស អទស្សនំ ទីបេតិ។

**៥១០. វិហត្ថតាយា**តិ វិហតតាយ, អមិស្សិតតាយ អបដិសរណតាយាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“សមភិតុន្នត្តា”**តិ, ព្យថិតត្តាតិ អត្ថោ។ បរិវត្តេតព្ពំ បរិវត្តំ, តទេវ **បារិវត្តកំ,** បរិវត្តេត្វា ទិយ្យមានន្តិ អត្ថោ។

**បុរិមសិក្ខាបទេ** វិយ ឥធ ទ្វាទសហត្ថោ ឧបចារនិយមោ នត្ថីតិ អាហ **“ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា”**តិ។ **អញ្ញត្រ បារិវត្តកា**តិ យំ អន្តមសោ ហរីដកខណ្ឌម្បិ ទត្វា វា “ទស្សាមី”តិ អាភោគំ កត្វា វា បរិវត្តកំ គណ្ហាតិ, តំ ឋបេត្វា។ **“តំ អចិត្តកភាវេន ន សមេតី”**តិ ឥមិនា ញាតិកាភាវជាននាទីសុ វិយ ភិក្ខុនីភាវជាននាទិវសេនាបិ អចិត្តកតំ បកាសេតិ។

**៥១៣-៤**. តិកពា្ច តំ បាចិត្តិយញ្ចាតិ **តិកបាចិត្តិយំ,** បាចិត្តិយតិកន្តិ អត្ថោ។ **បត្តត្ថវិកាទី**តិ អនធិដ្ឋានុបគំ សន្ធាយ វទតិ។ **កោ បន វាទោ បត្តត្ថវិកាទីសូ**តិ មហតិយាបិ តាវ ភិសិច្ឆវិយា អនធិដ្ឋានុបគត្តា អនាបត្តិ, វិកប្បនុបគបច្ឆិមប្បមាណវិរហិតតាយ អនធិដ្ឋាតព្ពេសុ កិមេវ វត្តព្វន្តិ ទស្សេតិ។ បត្តត្ថវិកាទីនិ បន វិកប្បនុបគបច្ឆិមានិ គណ្ហិតុំ ន វដ្តតិ ឯវ។ បដិគ្គហណំ **កិរិយា,** អបរិវត្តនំ **អកិរិយា**។ វិកប្បនុបគចីវរតា, បារិវត្តកាភាវោ, អញ្ញាតិកាយ ហត្ថតោ គហណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ចីវរបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥១៥**. ឆដ្ឋេ បដុ ឯវ **បដ្ឋោ**។ បាឡិយំ **ធម្មនិមន្តនា**តិ សមណេសុ វត្តព្ពាចារធម្មមត្តវសេន និមន្តនា, ទាតុកាមតាយ កតនិមន្តនា ន ហោតីតិ អត្ថោ។ តេនេវ **“វិញ្ញាបេស្សតី”**តិ វុត្តំ។ អញ្ញាតកអប្បវារិតតោ ហិ វិញ្ញត្តិ នាម ហោតិ។

**៥១៧**. “តិណេន វា បណ្ណេន វា បដិច្ឆាទេត្វា អាគន្តព្ព”ន្តិ ឥមិនា ភូតគាមវិកោបនំ អនុញ្ញាតន្តិ អាហ **“នេវ ភូតគាមបាតព្យតាយា”**តិអាទិ។ បឋមំ សុទ្ធចិត្តេន លិង្គំ គហេត្វា បច្ឆា លទ្ធី គណ្ហន្តោបិ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ឯវាតិ អាហ **“និវាសេត្វាបិ លទ្ធិ ន គហេតព្ពា”**តិ។

**យំ អាវាសំ បឋមំ ឧបគច្ឆតី**តិ ឯត្ថាបិ វិហារចីវរាទិអត្ថាយ បវិសន្តេនបិ តិណាទីហិ បដិច្ឆាទេត្វាវ គន្តព្ពំ, ន ត្វេវ នគ្គេន អាគន្តព្ពន្តិ សាមញ្ញតោ ទុក្កដស្ស វុត្តត្តា។ **ចិមិលិកាហី**តិ បដបិលោតិកាហិ។ **បរិភោគេនេវា**តិ អញ្ញំ ចីវរំ អលភិត្វា បរិភុញ្ជនេន។ **បរិភោគជិណ្ណ**ន្តិ យថា តំ ចីវរំ បរិភុញ្ជិយមានំ ឱភគ្គវិភគ្គតាយ អសារុប្បំ ហោតិ, ឯវំ ជិណ្ណំ។

**៥២១**. **អញ្ញស្សត្ថាយា**តិ ឯត្ថាបិ “ញាតកានំ បវារិតានន្តិ ឥទំ អនុវត្តតិ ឯវាតិ អាហ “**អត្តនោ ញាតកបវារិតេ**”តិអាទិ។ ឥធ បន អញ្ញស្ស អច្ឆិន្នននដ្ឋចីវរស្ស អត្ថាយ អញ្ញាតកអប្បវារិតេ វិញ្ញាបេន្តស្ស និស្សគ្គិយេន អនាបត្តីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ, ឥតរថា “ញាតកានំ បវារិតានន្តិ ឥមិនា វិសេសោ ន ភវេយ្យ។ តេនេវ អនន្តរសិក្ខាបទេ វក្ខតិ “អដ្ឋកថាសុ បន ញាតកបវារិតដ្ឋានេ...បេ.... បមាណមេវ វដ្តតីតិ វុត្តំ, តំ បាឡិយា ន សមេតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥២៦) ច “យស្មា បនិទំ សិក្ខាបទំ អញ្ញស្សត្ថាយ វិញ្ញាបនវត្ថុស្មិំយេវ បញ្ញត្តំ, តស្មា ឥធ ‘អញ្ញស្សត្ថាយា’តិ ន វុត្ត”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥២៦) ច។ វិកប្បនុបគចីវរតា, សមយាភាវោ, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥២២-៥២៤**. សត្តមេ បាឡិយំ **បគ្គាហិកសាល**ន្តិ ទុស្សាបណំ។ តញ្ហិ វាណិជកេហិ ទុស្សានិ បគ្គហេត្វា ទស្សនដ្ឋានតាយ “បគ្គាហិកសាលា”តិ វុច្ចតិ។ **អស្ស ចីវរស្សា**តិ សាទិតព្ពចីវរស្ស។ “**តិចីវរិកេនា**”តិ ឥមិនា អច្ឆិន្នតិចីវរតោ អញ្ញស្ស វិហារាទីសុ និហិតស្ស ចីវរស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។ យទិ ភវេយ្យ, វិញ្ញាបេតុំ ន វដ្ដេយ្យ។ តាវកាលិកំ និវាសេត្វា អត្តនោ ចីវរំ គាហេតព្ពំ, តាវកាលិកម្បិ អលភន្តស្ស ភូតគាមវិកោបនំ កត្វា តិណបណ្ណេហិ ឆទនំ វិយ វិញ្ញាបនម្បិ វដ្ដតិ ឯវ។ **អញ្ញេនា**តិ អច្ឆិន្នអសព្ពចីវរេន។ **ទ្វេ នដ្ឋានី**តិ អធិការតោ វុត្តំ “**ទ្វេ សាទិតព្ពានី**”តិ។

**៥២៦**. **បាឡិយា ន សមេតី**តិ “អនាបត្តិ ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ ឥមាយ បាឡិយា ន សមេតិ តតុត្តរិវិញ្ញាបនអាបត្តិប្បសង្គេ ឯវ វុត្តត្តា។ “**អញ្ញស្សត្ថាយាតិ ន វុត្ត**”ន្តិ ឥទំ អញ្ញស្សត្ថាយ តតុត្តរិ វិញ្ញាបនេ និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយំ ហោតីតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ, តញ្ច បាចិត្តិយំ យេសំ អត្ថាយ វិញ្ញាបេតិ, តេសំ វា សិយា, វិញ្ញាបកស្សេវ វា, ន តាវ តេសំ តេហិ អវិញ្ញាបិតត្តា, នាបិ វិញ្ញាបកស្ស អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស អវិញ្ញាបិតត្តា។ តស្មា អញ្ញស្សត្ថាយ វិញ្ញាបេន្តស្សាបិ និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយំ ន ទិស្សតិ។ បាឡិយំ បន ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស អត្តនោ សាទិយនបដិពទ្ធតាវសេន បវត្តត្តា “អញ្ញស្សត្ថាយា”តិ អនាបត្តិវារេ ន វុត្តន្តិ វទន្តិ, តញ្ច យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ តតុត្តរិចីវរតា, អច្ឆិន្នាទិការណតា, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. បឋមឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥២៨-៥៣១**. អដ្ឋមេ **យោ កត្តា**តិ ទាយកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បដោ ឯវ **បដកោ**។ “**អប្បគ្ឃំ ចេតាបេតី**”តិ ឥទំ និស្សគ្គិយបាចិត្តិយា អនាបត្តី សន្ធាយ វុត្តំ, វិញ្ញត្តិបច្ចយា បន ទុក្កដមេវ។ “បុព្ពេ អប្បវារិតោ”តិ ហិ សុត្តេ វិញ្ញត្តិការណំ វុត្តំ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយម្បិ** “ចីវរេ ភិយ្យោកម្យតា, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ឧបក្ខដសិក្ខាបទ) អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិតា បកាសិតា, កេចិ បន “ទាយកេន ទាតុកាមោម្ហីតិ អត្តនោ សន្តិកេ អវុត្តេបិ យទគ្ឃនកំ សោ ទាតុកាមោ, តទគ្ឃនកំ អាហរាបេតុំ វដ្ដតិ ឯវា”តិ វទន្តិ, តំ **រាជសិក្ខាបទដ្ឋកថាយបិ** ន សមេតិ, ទូតេន វា ទាយកេន វា “អាយស្មន្តំ ឧទ្ទិស្ស ចីវរចេតាបន្នំ អាភត”ន្តិ អារោចិតេបិ មុខវេវដិយកប្បិយការកាទីនំ សន្តិកា អាហរាបនស្ស តត្ថ បដិក្ខិត្តត្តា។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “ឥមេ ទ្វេ អនិទ្ទិដ្ឋកប្បិយការកា នាម, ឯតេសុ អញ្ញាតកអប្បវារិតេសុ វិយ បដិបជ្ជិតព្ពំ...បេ.... ន កិញ្ចិ វត្តព្ពា។ ទេសនាមត្តមេវ ចេតំ ‘ទូតេន ចីវរចេតាបន្នំ បហិណេយ្យា’តិ សយំ អាហរិត្វាបិ បិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយ ទទន្តេសុបិ ឯសេវ នយោ”តិ។ មុខវេវដិយកប្បិយការកាទយោ ហិ ទាយកេន បរិច្ចត្តេបិ វត្ថុម្ហិ “អសុកស្ស សន្តិកេ ចីវរបិណ្ឌបាតាទី គណ្ហថា”តិ អនិទ្ទិដ្ឋត្តា ឯវ “ន កិញ្ចិ វត្តព្ពា”តិ វុត្តំ, ន បន តស្ស វត្ថុនោ មុខវេវដិយាទីនំ សន្តកត្តា, តស្មា ឥធាបិ ទាយកេន វា ទូតេន វា “យំ ឥច្ឆថ, តំ វទថា”តិ អប្បវារិតស្ស វទតោ ទុក្កដមេវ។ **អគ្ឃវឌ្ឍនក**ន្តិ ចីវរេ អគ្ឃវឌ្ឍនកំ និស្សាយ បវត្តំ ឥទំ សិក្ខាបទំ, ន បិណ្ឌបាតាទីសុ តេសុ អគ្ឃវឌ្ឍនស្ស ទុក្កដមត្តត្តា, បណីតបិណ្ឌបាតេ សុទ្ធិកបាចិត្តិយត្តា ចាតិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ “ចីវរេ ភិយ្យោកម្យតា”តិ អង្គំ វុត្តំ។

បឋមឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. ទុតិយឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៣៣**. នវមេ បាឡិយំ **បច្ចេកចីវរចេតាបន្នា**តិ បច្ចេកំ និយមេត្វា ចីវរចេតាបន្នា, ឯកេកេន វិសុំ វិសុំ និយមិតា ចីវរចេតាបន្នាតិ អត្ថោ។ **ឧភោវ សន្តា ឯកេនា**តិ ឧភោ ឯកតោវ សន្តា, ឧភោ ឯកតោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។

ទុតិយឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៣៧**. ទសមេ “អជ្ជណ្ហោ”តិ “អជ្ជ នោ”តិ វត្តព្ពេ ហ-ការាគមំ, ន-ការស្ស ច ណ-ការំ កត្វា វុត្តោតិ អាហ “**អជ្ជ ឯកទិវសំ អម្ហាក**”ន្តិ។

**៥៣៨-៩**. យំ វុត្តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា) “តមិនា ចីវរចេតាបន្នេន ចីវរំ ចេតាបេត្វា ឥត្ថន្នាមំ ភិក្ខុំ ចីវរេន អច្ឆាទេហីតិ ឥទំ អាគមនសុទ្ធឹ ទស្សេតុំ វុត្តំ, សចេ ហិ ‘ឥទំ ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទេហី’តិ បេសេយ្យ, អាគមនស្ស អសុទ្ធត្តា អកប្បិយវត្ថុំ អារព្ភ ភិក្ខុនា កប្បិយការកោបិ និទ្ទិសិតព្ពោ ន ភវេយ្យា”តិ, តំ និស្សគ្គិយវត្ថុទុក្កដវត្ថុភូតំ អកប្បិយចីវរចេតាបន្នំ “អសុកស្ស ភិក្ខុនោ ទេហី”តិ ឯវំ អាគមនសុទ្ធិយា អសតិ, សិក្ខាបទេ អាគតនយេន ទូតវចនេ ច អសុទ្ធេ សព្ពថា បដិក្ខេបោ ឯវ កាតុំ វដ្ដតិ, ន បន “ចីវរញ្ច ខោ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា”តិ វត្តុំ, តទនុសារេន ន វេយ្យាវច្ចករញ្ច និទ្ទិសិតុំ អាគមនទូតវចនានំ ឧភិន្នំ អសុទ្ធត្តា។ បាឡិយំ អាគតនយេន បន អាគមនសុទ្ធិយា សតិ ទូតវចនេ អសុទ្ធេបិ សិក្ខាបទេ អាគតនយេន សព្ពំ កាតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេន ច យថា ទូតវចនាសុទ្ធិយម្បិ អាគមនេ សុទ្ធេ វេយ្យាវច្ចករម្បិ និទ្ទិសិតុំ វដ្ដតិ, ឯវំ អាគមនាសុទ្ធិយម្បិ ទូតវចនេ សុទ្ធេ វដ្ដតិ ឯវាតិ អយមត្ថោ អត្ថតោ សិទ្ធោវ ហោតិ, ឧភយសុទ្ធិយំ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ឧភយាសុទ្ធិបក្ខមេវ សន្ធាយ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា) “កប្បិយការកោបិ និទ្ទិសិតព្ពោ ន ភវេយ្យា”តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

យំ បនេត្ថ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ២.៥៣៧-៥៣៩) “អាគមនស្ស សុទ្ធិយា វា អសុទ្ធិយា វា វិសេសប្បយោជនំ ន ទិស្សតី”តិអាទិ វុត្តំ, តំ មាតិកាដ្ឋកថាវចនស្ស អធិប្បាយំ អសល្លក្ខេត្វា វុត្តំ យថាវុត្តនយេន អាគមនសុទ្ធិអាទិនា សប្បយោជនត្តា។ យោ បនេត្ថ “មូលសាមិកេន កប្បិយវោហារវសេន, បេសិតស្ស ទូតស្ស អកប្បិយវោហារវសេន ច វទតោបិ កប្បិយការកោ និទ្ទិសិតព្ពោ ភវេយ្យា”តិ អនិដ្ឋប្បសង្គោ វុត្តោ, សោ អនិដ្ឋប្បសង្គោ ឯវ ន ហោតិ អភិមតត្តា។ តថា ហិ **សិក្ខាបទេ** ឯវ “បដិគ្គណ្ហាតុ អាយស្មា ចីវរចេតាបន្ន”ន្តិ អកប្បិយវោហារេន វទតោ ទូតស្ស កប្បិយេន កម្មេន វេយ្យាវច្ចករោ និទ្ទិសិតព្ពោ វុត្តោ អាគមនស្ស សុទ្ធត្តា, អាគមនស្សាបិ អសុទ្ធិយំ បន កប្បិយេនាបិ កម្មេន វេយ្យាវច្ចករោ ន និទ្ទិសិតព្ពោតិ អត្ថេវ អាគមនស្ស សុទ្ធិអសុទ្ធីសុ បយោជនំ។ កថំ បន ទូតវចនេន អាគមនសុទ្ធិ វិញ្ញាយតីតិ? នាយំ ភារោ។ ទូតេន ហិ អកប្បិយវោហារេនេវ វុត្តេ ឯវ អាគមនសុទ្ធិ គវេសិតព្ពា, ន ឥតរថា, តត្ថ ច តស្ស វចនក្កមេន បុច្ឆិត្វា ច យុត្តិអាទីហិ ច សក្កា វិញ្ញាតុំ។ ឥធាបិ ហិ **សិក្ខាបទេ** “ចីវរចេតាបន្នំ អាភត”ន្តិ ទូតវចនេនេវ ចីវរំ កិណិត្វា ទាតុំ បេសិតភាវោ វិញ្ញាយតិ។ យទិ ហិ សព្ពថា អាគមនសុទ្ធិ ន វិញ្ញាយតិ, បដិក្ខេបោ ឯវ កត្តព្ពោតិ។

**បាឡិយ**ញ្ច “ចីវរញ្ច ខោ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា”តិអាទិ ទូតវចនស្ស អកប្បិយត្តេបិ អាគមនសុទ្ធិយា សតិ បដិបជ្ជនវិធិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “ឯសោ ខោ…បេ…. ន វត្តព្ពោ ‘តស្ស ទេហី’”តិអាទិ អកប្បិយវត្ថុសាទិយនបរិមោចនត្ថំ វុត្តំ។ “សញ្ញត្តោ”តិអាទិ “ឯវំ ទូតេន បុន វុត្តេ ឯវ ចោទេតុំ វដ្ដតិ, ន ឥតរថា”តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “ន វត្តព្ពោ ‘ទេហិ មេ ចីវរំ…បេ…. ចេតាបេហិ មេ ចីវរ’”ន្តិ ឥទំ ទូតេនាភតរូបិយំ បដិគ្គហេតុំ អត្តនា និទ្ទិដ្ឋកប្បិយការកត្តាវ “ទេហិ មេ ចីវរំ…បេ…. ចេតាបេហិ មេ ចីវរ”ន្តិ វទន្តោ រូបិយស្ស បកតត្តា តេន រូបិយេន បរិវត្តេត្វា “ទេហិ ចេតាបេហី”តិ រូបិយសំវោហារំ សមាបជ្ជន្តោ នាម ហោតីតិ តំ ទោសំ ទូរតោ បរិវជ្ជេតុំ វុត្តំ រូបិយបដិគ្គហណេន សង្ឃមជ្ឈេ និស្សដ្ឋរូបិយេ វិយ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “ន វត្តព្ពោ ឥមំ វា ឥមំ វា អាហរា”តិ។ តស្មា ន ឥទំ វិញ្ញត្តិទោសំ បរិវជ្ជេតុំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, “អត្ថោ មេ, អាវុសោ, ចីវរេនា”តិបិ អវត្តព្ពតាបសង្គតោ, តេនេវ ទូតនិទ្ទិដ្ឋេសុ រូបិយសំវោហារសង្កាភាវតោ អញ្ញំ កប្បិយការកំ ឋបេត្វាបិ អាហរាបេតព្ពន្តិ វុត្តំ។ តត្ថាបិ “ទូតេន ឋបិតរូបិយេន ចេតាបេត្វា ចីវរំ អាហរាបេហី”តិ អវត្វា កេវលំ “ចីវរំ អាហរាបេហី”តិ ឯវំ អាហរាបេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។ **ឋានំ ភញ្ជតី**តិ ឯត្ថ **ឋាន**ន្តិ ឋិតិយា ច ការណស្ស ច នាមំ, តស្មា អាសនេ និសីទនេន ឋានម្បិ កុប្បតិ, អាគតការណម្បិ តេសំ ន វិញ្ញាយតិ។ ឋិតំ បន អកោបេត្វា អាមិស

បដិគ្គហណាទីសុ អាគតការណមេវ ភញ្ជតិ, ន ឋានំ។ តេនាហ “**អាគតការណំ ភញ្ជតី**”តិ ។ កេចិ បន “អាមិស បដិគ្គហណាទិនា ឋានម្បិ ភញ្ជតី”តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។

**យតស្ស ចីវរចេតាបន្ន**ន្តិអាទិ យេន អត្តនា វេយ្យាវច្ចករោ និទ្ទិដ្ឋោ, ចីវរញ្ច អនិប្ផាទិតំ, តស្ស កត្តព្ពវិធិ ទស្សនំ។ ឯវំ ភិក្ខុនា វត្ថុសាមិកានំ វុត្តេ តេ ចោទេត្វា ទេន្តិ, វដ្ដតិ “សាមិកា ចោទេត្វា ទេន្តី”តិ អនាបត្តិយំ វុត្តត្តា។ តេន ច យោ សយំ អចោទេត្វា ឧបាសកាទីហិ បរិយាយេន វត្វា ចោទាបេតិ, តេសុ សតក្ខត្តុម្បិ ចោទេត្វា ចីវរំ ទាបេន្តេសុ តស្ស អនាបត្តិ សិទ្ធា ហោតិ សិក្ខាបទស្ស អនាណត្តិកត្តា។

កេនចិ អនិទ្ទិដ្ឋោ អត្តនោ មុខេនេវ ព្យាវដភាវំ វេយ្យាវច្ចករត្តំ បត្តោ **មុខវេវដិកោ។ “អវិចារេតុកាមតាយា**”តិ ឥមិនា វិជ្ជមានម្បិ ទាតុំ អនិច្ឆន្តា អរិយាបិ វញ្ចនាធិប្បាយំ វិនា វោហារតោ នត្ថីតិ វទន្តីតិ ទស្សេតិ។ **ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ** មេណ្ឌកសេដ្ឋិវត្ថុម្ហិ (មហាវ. ២៩៩) វុត្តំ “សន្តិ, ភិក្ខវេ”តិអាទិវចនមេវ (មហាវ. ២៩៩) **មេណ្ឌកសិក្ខាបទំ** នាម។ **កប្បិយការកានំ ហត្ថេ**តិ ទូតេន និទ្ទិដ្ឋកប្បិយការកេ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន ភិក្ខុនា និទ្ទិដ្ឋេ, អនិទ្ទិដ្ឋេ វាតិ។ តេនាហ “**ឯត្ថ ច ចោទនាយ បមាណំ នត្ថិ**”តិអាទិ។

សយំ អាហរិត្វា ទទន្តេសូតិ សម្ពន្ធោ។ “**បិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយា**”តិ ឥមិនា ចីវរត្ថាយេវ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ “**ឯសេវ នយោ**”តិ ឥមិនា វត្ថុសាមិនា និទ្ទិដ្ឋកប្បិយការកភេទេសុបិ បិណ្ឌបាតាទីនម្បិ អត្ថាយ ទិន្នេ ច ឋានចោទនាទិ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ កាតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

“**សង្ឃំ វា…បេ…. អនាមសិត្វា**”តិ វុត្តត្តា “សង្ឃស្ស វិហារត្ថាយ ទេមា”តិអាទិនា អាមសិត្វា វទន្តេសុ បដិក្ខិបិតព្ពមេវ។ “**សង្ឃោ សម្បដិច្ឆតី**”តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ, គណាទីសុបិ សង្ឃស្សត្ថាយ សម្បដិច្ឆន្តេសុបិ បដិគ្គហណេបិ បរិភោគេបិ ទុក្កដមេវ។ **សារត្ថទីបនិយំ** “បដិគ្គហណេ បាចិត្តិយ”ន្តិ (សារត្ថ. ដី. ២.៥៣៧-៥៣៩) វុត្តំ, តំ ន យុត្តំ សង្ឃចេតិយាទីនំ អត្ថាយ ទុក្កដស្ស វុត្តត្តា។ **ចោទេតី**តិ តស្ស ទោសាភាវំ ញត្វាបិ កោធេន វា លោភេន វា ភណ្ឌទេយ្យន្តិ ចោទេតិ។ សោ ឯវំ ហិ មុសាវាទាទិបច្ចយា បាចិត្តិយ ទុក្កដាទិអាបត្តីហិ សាបត្តិកោ ហោតិ, គីវាតិសញ្ញាយ បន វត្វា និទ្ទោសភាវំ ញត្វា វិរមន្តស្ស នត្ថិ អាបត្តិ។

តឡាកំ ខេត្តេ បវិដ្ឋត្តា “ន សម្បដិច្ឆិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **ចត្តារោ បច្ចយេ សង្ឃោ បរិភុញ្ជតូតិ ទេតិ, វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចតុបច្ចយបរិភោគត្ថាយ តឡាកំ ទម្មី”តិ វា “ភិក្ខុសង្ឃោ ចត្តារោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជិតុំ តឡាកំ ទម្មី”តិ វា “ឥតោ តឡាកតោ ឧប្បន្នេ ចត្តារោ បច្ចយេ ទម្មី”តិ វា វត្តុម្បិ វដ្ដតិ, ឥទញ្ច សង្ឃស្ស បរិភោគត្ថាយ ទិយ្យមានញ្ញេវ សន្ធាយ វុត្តំ, បុគ្គលស្ស បន ឯវម្បិ ទិន្នំ តឡាកខេត្តាទិ ន វដ្ដតិ។ សុទ្ធចិត្តស្ស បន ឧទក បរិភោគត្ថំ កូបបោក្ខរណីអាទយោ វដ្ដន្តិ។ “សង្ឃស្ស តឡាកំ អត្ថិ, តំ កថ”ន្តិ ហិ អាទិនា សព្ពត្ថ សង្ឃវសេនេវ វុត្តំ។ **ហត្ថេ**តិ វសេ។

“**បបេថាតិ វុត្តេ**”តិ ឥទំ សាមីចិវសេន វុត្តំ, អវុត្តេបិ បបេន្តស្ស ទោសោ នត្ថិ។ តេនាហ “**ឧទកំ វារេតុំ លព្ភតី**”តិ។ សស្សកាលេបិ តាសេត្វា មុញ្ចិតុំ វដ្ដតិ, អមុញ្ចតោ បន ភណ្ឌទេយ្យំ។ **បុន ទេតី**តិ អច្ឆិន្ទិត្វា បុន ទេតិ, ឯវម្បិ វដ្ដតីតិ សម្ពន្ធោ។ ឥមិនា “យេន កេនចិ ឥស្សរេន ‘បរិច្ចត្តមិទំ ភិក្ខូហិ, អស្សាមិក’ន្តិសញ្ញាយ អត្តនា គហេត្វា ទិន្នំ វដ្ដតី”តិ ទស្សេតិ។ កប្បិយវោហារេបិ វិនិច្ឆយំ វក្ខាមាតិ បាឋសេសោ។

**ឧទកវសេនា**តិ ឧទកបរិភោគត្ថំ។ “**សុទ្ធចិត្តាន**”ន្តិ ឥទំ សហត្ថេន ច អកប្បិយវោហារេន ច ករោន្តេ សន្ធាយ វុត្តំ។ សស្សសម្បាទនត្ថន្តិ ឯវំ អសុទ្ធចិត្តានម្បិ បន សយំ អកត្វា កប្បិយវោហារេន អាណាបេតុំ វដ្ដតិ ឯវ។ “**កប្បិយការកំ ឋបេតុំ ន វដ្ដតី**”តិ ឥទំ សហត្ថាទិនា កតតឡាកត្តា “អសារុប្ប”ន្តិ វុត្តំ, ឋបេន្តស្ស, បន តំ បច្ចយំ បរិភុញ្ជន្តស្សបិ វា សង្ឃស្ស អាបត្តិ ន វិញ្ញាយតិ, អដ្ឋកថាបមាណេន វា ឯត្ថ អាបត្តិ គហេតព្ពា។ **លជ្ជិភិក្ខុនា**តិ លជ្ជិនាបិ, បគេវ អលជ្ជិនា មត្តិកុទ្ធរណាទីសុ ការាបិតេសូតិ អធិប្បាយោ។ **នវសស្សេ**តិ អកតបុព្ពេ កេទារេ។ “**កហាបណេ**”តិ ឥមិនា ធញ្ញុដ្ឋាបនេ តស្សេវ អកប្បិយន្តិ ទស្សេតិ, ធញ្ញុដ្ឋាបនេ ចស្ស បយោគេបិ ទុក្កដមេវ, ន កហាបណុដ្ឋាបនេ វិយ។

“**កសថ វបថា**”តិ វចនេ សព្ពេសម្បិ អកប្បិយំ សិយាតិ អាហ “**អវត្វា**”តិ។ **ឯត្តកោ នាម ភាគោ**តិ ឯត្ថ ឯត្តកោ កហាបណោតិ ឥទម្បិ សន្ធាយ វទតិ។ តថា វុត្តេបិ ហិ តទា កហាបណានំ អវិជ្ជមានត្តា អាយតឹ ឧប្បន្នំ អញ្ញេសំ វដ្ដតិ ឯវ។ តេនាហ “**តស្សេវ តំ អកប្បិយ**”ន្តិ។ តស្ស បន សព្ពបយោគេសុ, បរិភោគេសុបិ ទុក្កដំ។ កេចិ បន “ធញ្ញបរិភោគេ ឯវ អាបត្តិ, ន បុព្ពបយោគេ”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, យេន មិននរក្ខណាទិបយោគេន បច្ឆា ធញ្ញបរិភោគេ អាបត្តិ ហោតិ, តស្ស បយោគស្ស ករណេ អនាបត្តិយា អយុត្តត្តា។ បរិយាយកថាយ បន

សព្ពត្ថ អនាបត្តិ។ តេនេវ “**ឯត្តកេហិ វីហីហិ ឥទញ្ចិទញ្ច អាហរថា**”តិ និយមវចនេ អកប្បិយំ វុត្តំ, កហាបណវិចារណេបិ ឯសេវ នយោ។ វត្ថុ ច ឯវរូបំ នាម សំវិជ្ជតិ, កប្បិយការកោ នត្ថីតិ វត្ថុព្ពន្តិអាទិវចនញ្ចេត្ថ សាធកំ។

**វនំ ទម្មិ…បេ…. វឌ្ឍតី**តិ ឯត្ថ និវាសដ្ឋានត្តា បុគ្គលស្សាបិ សុទ្ធចិត្តេន គហេតុំ វដ្ដតិ។ **សីមំ ទេមា**តិ វិហារសីមាទិសាធារណវចនេន វុត្តត្តា “**វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។

“**វេយ្យាវច្ចករ**”ន្តិអាទិនា វុត្តេបិ បុគ្គលស្សាបិ ទាសំ គហេតុំ វដ្ដតិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អារាមិក”ន្តិ (បារា. ៦១៩; មហាវ. ២៧០) វិសេសេត្វា អនុញ្ញាតត្តា, តញ្ច ខោ បិលិន្ទវច្ឆេន គហិតបរិភុត្តក្កមេន, ន គហដ្ឋានំ ទាសបរិភោគក្កមេន។ ខេត្តាទយោ បន សព្ពេ សង្ឃស្សេវ វដ្ដន្តិ **បាឡិយំ** បុគ្គលិកវសេន គហេតុំ អននុញ្ញាតត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **វិហារស្ស ទេមា**តិ សង្ឃិកវិហារំ សន្ធាយ វុត្តំ, “ខេត្តវត្ថុបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) សុត្តន្តេសុ អាគតបដិក្ខេបោ ភគវតា អាបត្តិយាបិ ហេតុភាវេន កតោតិ ភគវតោ អធិប្បាយំ ជានន្តេហិ សង្គីតិមហាថេរេហិ ខេត្តបដិគ្គហណាទិនិស្សិតោ អយំ សព្ពោបិ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ វុត្តោតិ គហេតព្ពោ។ កប្បិយការកស្ស និទ្ទិដ្ឋភាវោ, ទូតេន អប្បិតតា, តតុត្តរិ វាយាមោ, តេន បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ចីវរវគ្គោ បឋមោ។

### ២. កោសិយវគ្គោ

### ១. កោសិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៤២**. ទុតិយស្ស បឋមេ បាឡិយំ **កោសិយការកេ**តិ កោសការកបាណានំ កោសតោ និព្ពត្តត្តា កោសិយេន សុត្តេន វត្ថាទី ករោន្តេ។ **សង្ឃាត**ន្តិ វិនាសំ។

**៥៤៤**. “**អវាយិម**”ន្តិ វុត្តត្តា វាយិត្វា ករណេ អនាបត្តិ។ **មិស្សេត្វា**តិ ឯកឡកលោមេហិ មិស្សេត្វា។ **បដិលាភេនា**តិ បរិនិដ្ឋានេន “បរិយោសាបេតិ, និស្សគ្គិយ”ន្តិ (បារា. ៥៤៥) វុត្តត្តា, កោសិយមិស្សកតា, អត្តនោ អត្ថាយ សន្ថតស្ស ករណការាបនំ, បដិលាភោ ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

កោសិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៥៤៧-៥៥២**. ទុតិយញ្ច តតិយញ្ច ឧត្តានមេវ។ តត្ថ បន ឱទាតាទិមិស្សកសញ្ញាយ សុទ្ធកាឡកានញ្ញេវ សន្ថតស្ស ករណវសេន ចេត្ថ ទ្វេភាគតោ អធិកេសុ សុទ្ធកាឡកេសុ អនធិកសញ្ញាយ សន្ថតស្ស ករណវសេន ច អចិត្តកតា វេទិតព្ពា។

### ៤. ឆព្ពស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៥៧**. ចតុត្ថេ **ហទ** ករីសុស្សគ្គេ, **មិហ** សេចនេតិ ធាតុអត្ថំ សន្ធាយាហ “**វច្ចម្បិ បស្សាវម្បិ ករោន្តី**”តិ។ ឩនកឆព្ពស្សេសុ អតិរេកឆព្ពស្សសញ្ញិតាទិវសេនេត្ថ អចិត្តកតា វេទិតព្ពា។

ឆព្ពស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៦៥**. បញ្ចមេ **តត្ថ សន្និស្សិស្សតី**តិ សកាយ កតិកាយ អយុត្តការិតាវសេន វិញ្ញូហិ សន្និស្សិស្សតីតិ អត្ថោ។ អរញ្ញកង្គាទីនិ តីណិ បាឡិយំ សេនាសនាទិបច្ចយត្ថយស្ស អាទិអង្គវសេន វុត្តានិ, សេសានិបិ តេ សមាទិយឹសុ ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។

**៥៦៦**. **បិហយន្តា**តិ បត្ថយន្តា។ សន្ថតស្ស អវាយិមត្តា, សេនាសនបរិក្ខារត្តា ច ចីវរតា, អធិដ្ឋាតព្ពតា ច នត្ថីតិ អាហ “**ចតុត្ថចីវរសញ្ញិតាយា**”តិ, វិបល្លាសសញ្ញាយាតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “ឥទំ និសីទនសន្ថតំ នាម

នវសុ ចីវរេសុ និសីទនចីវរមេវ, នាញ្ញំ។ **និសីទនសិក្ខាបទេបិ** (បាចិ. ៥៣១ អាទយោ) ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ វិយ ‘និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតី’តិ ច អដ្ឋកថាយញ្ចស្ស ‘សន្ថតសទិសំ សន្ថរិត្វា ឯកស្មឹ អន្តេ សុគតវិទត្ថិយា វិទត្ថិមត្តេ បទេសេ ទ្វីសុ ឋានេសុ ផាលេត្វា តិស្សោ ទសា ករិយន្តិ, តាហិ ទសាហិ សទសំ នាម វុច្ចតី’តិ (បាចិ. អដ្ឋ. ៥៣១) ច វុត្តត្តា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ ឥធ បមាណនិយមស្ស អវុត្តត្តា, សន្ថតស្ស ច អវាយិមចីវរត្តា, អធិដ្ឋានុបគត្តាភាវា អដ្ឋកថាយំ អវុត្តត្តា ច។ និសីទនចីវរំ បន ឆន្នំ ចីវរានំ ខណ្ឌបិលោតិកានិ បមាណយុត្តមេវ សន្ថរិត្វា សន្ថតំ វិយ ករោន្តិ។ តេនេវ “សន្ថតសទិស”ន្តិ សទិសគ្គហណំ កតំ, តស្មា តទេវ ចីវរំ អធិដ្ឋានុបគញ្ច, ន ឥទន្តិ គហេតព្ពំ។

**៥៦៧**. សុគតវិទត្ថិកំ អនាទាយ អាទិយន្តិសញ្ញាយ, សុគតវិទត្ថិឩនេ អនូនន្តិសញ្ញាយ ច វសេនេត្ថ អចិត្តកតា វេទិតព្ពា។ វិតានាទីនញ្ចេវ អត្ថាយ ករណេ អនាបត្តិវចនតោ និបជ្ជនត្ថាយ ករោតោបិ អាបត្តិ ឯវ។ **បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតី**តិ កោសិយេសុ សុទ្ធកាឡកានញ្ច វុត្តនយំ អកប្បិយត្តា វុត្តំ។ តេនេវ **បាឡិយំ** “អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (បារា. ៥៤៥, ៥៥០) តត្ថ តត្ថ វុត្តំ, ឥតរេសុ បន ទ្វីសុ “អនាបត្តី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ ចតុត្ថេ អញ្ញស្សត្ថាយ ករណេបិ អនាបត្តិ, បញ្ចមេ តត្ថ ទុក្កដន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ និស្សជ្ជនិវចនតោ បន គហណេ ទោសោ នត្ថិ, បរិភុញ្ជនេ ច វិជដេត្វា កប្បិយវសេន កតេ ន ទោសោ។

និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. ឯឡកលោមសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៧២**. ឆដ្ឋេ បាឡិយំ “**អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នស្សា**”តិ ឥទំ វត្ថុវសេន វុត្តំ។ និវាសដ្ឋានេ លទ្ធានិបិ តិយោជនតោ បរំ ហរិតុំ ន វដ្ដតិ ឯវ។ **អសន្តេ ហារកេ**តិ អនុរូបតោ វុត្តំ។ សន្តេបិ ហារកេ ហរតោ នត្ថិ ទោសោ។ **អាបត្តិយេវា**តិ អនាណត្តេន ហដត្តា។ បក្ខទ្វយស្សបិ ការណមាហ “**សឧស្សាហត្តា**”តិ, អនុបរតគមនិច្ឆត្តាតិ អត្ថោ។ សុទ្ធចិត្តបក្ខស្សេវ ការណមាហ “**អចិត្តកត្តា**”តិ។ **ន សមេតី**តិ “អនាបត្តិ, អញ្ញំ ហរាបេតី”តិ ឯត្តកស្សេវ បរិហារណេ វុត្តត្តា។ **អគច្ឆន្តេ**តិ ឋិតេ។ **ហេដ្ឋា**តិ ភូមិយា។

**៥៧៥**. **តំ ហរន្តស្សា**តិ បឋមំ បដិលាភដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ តិយោជនតោ ឧទ្ធំ ហរន្តស្សាតិ អត្ថោ។ តថា ហរន្តស្ស ហិ ចោរេហិ អច្ឆិន្ទិត្វា បុន ទិន្នដ្ឋានតោ តិយោជនំ ហរិតុំ វដ្ដតិ។ កេចិ បន “**មាតិកាដ្ឋកថាយំ** អង្គេសុ ‘បឋមប្បដិលាភោ’តិ វុត្តត្តា ទុតិយបដិលាភដ្ឋានតោ តិយោជនាតិក្កមេបិ អនាបត្តី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, ទុតិយបដិលាភស្សាបិ បដិលាភដ្ឋានេ បវិសនតោ វាសត្ថាយ គមនដ្ឋានតោ បុន គមនេ វិយ។ **កាយពន្ធនាទីន**ន្តិ ទ្វិបដលកាយពន្ធនាទីនំ អន្តរេ បក្ខិត្តំ បសិព្ពកេ បក្ខិត្តសទិសំ, ន កតភណ្ឌន្តិ វុត្តំ, តថា **និធានមុខ**ន្តិ។ អកតភណ្ឌតា, បឋមប្បដិលាភោ, តិយោជនាតិក្កមនំ, អាហរណបច្ចាហរណំ, អវាសាធិប្បាយតាតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ឯឡកលោមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. ឯឡកលោមធោវាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៨១**. សត្តមេ បាឡិយំ អនាបត្តិវារេ **អបរិភុត្តំ កតភណ្ឌំ ធោវាបេតី**តិ ឯត្ថ បរិភុត្តស្ស កម្ពលាទិកតភណ្ឌស្ស ធោវាបនំ បុរាណចីវរធោវាបនសិក្ខាបទេន អាបត្តិករន្តិ តន្និវត្តនត្ថំ “**អបរិភុត្តំ កតភណ្ឌ**”ន្តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

ឯឡកលោមធោវាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. រូបិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៨៣-៤**. អដ្ឋមេ សុវណ្ណមយកហាបណេន កហាបណោបិ រជតេ ឯវ សង្គយ្ហតីតិ អាហ “**សោវណ្ណមយោ វា**”តិ។ **រូបិយមយោ វា**តិ រជតេន រូបំ សមុដ្ឋបេត្វា កតកហាបណោ។ **បាកតិកោ** នាម ឯតរហិ បកតិកហាបណោ។

**ឥច្ចេតំ សព្ពម្បី**តិ សិក្ខាបទេន, វិភង្គេន ច វុត្តំ សព្ពម្បិ និទស្សេតិ។ តស្ស ចតុព្ពិធំ និស្សគ្គិយវត្ថូតិ ឥមិនាវ សម្ពន្ធោ, ន បន អនន្តរេន “រជត”ន្តិ បទេន។ ឥទានិ តំ ចតុព្ពិធំ និស្សគ្គិយវត្ថុំ សរូបតោ ទស្សេន្តោ

**“រជត”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ហេដ្ឋា រជតមាសកោវ វុត្តោ, ន កេវលំ រជតំ, តថាបិ សិក្ខាបទេ “ជាតរូបរជត”ន្តិ បទេនេវ វុត្តន្តិ តម្បិ ទស្សេតុំ “រជត”ន្តិ ឥទំ វិសុំ វុត្តំ។ បទភាជនេ បន មាតិកាបទេនេវ សិទ្ធត្តា តំ អវត្វា តេន សហ សង្គយ្ហមានមេវ ទស្សេតុំ “រជតំ នាម កហាបណោ”តិអាទិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ជាតរូបមាសកោ**តិ សុវណ្ណមយកហាបណោ។ **វុត្តប្បភេទោ**តិ “រូបិយមយោ វា បាកតិកោ វា”តិអាទិនា វុត្តប្បភេទោ។ បដោវ **បដកោ**, វត្ថំ។ **ទុក្កដមេវា**តិ បដិគ្គាហកស្សេវ បដិគ្គហណបច្ចយា ទុក្កដំ, បរិភោគេ បន បញ្ចសហធម្មិកេហិ បដិគ្គហិតានំ ធញ្ញវិរហិតមុត្តាទីនំ ការណា ឧប្បន្នបច្ចយំ បរិភុញ្ជន្តានំ សព្ពេសម្បិ ទុក្កដមេវ។ កេចិ បន “ធញ្ញម្បិ បញ្ចសហធម្មិកេហិ បដិគ្គហិតំ មុត្តាទិខេត្តាទិ វិយ សព្ពេសម្បិ បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ, កេវលំ សង្ឃិកភូមិយំ កប្បិយវោហារេន ច ឧប្បន្នស្ស ធញ្ញស្ស វិចារណមេវ សន្ធាយ ‘តស្សេវេតំ អកប្បិយ’ន្តិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។

**ឯកោ សតំ វា សហស្សំ វា**តិអាទិ រូបិយេ ហេដ្ឋិមកោដិយា បវត្តនាការំ ទស្សេតុំ វុត្តំ, ន បន “ឯវំ បដិបជ្ជិតព្ពមេវា”តិ ទស្សេតុំ។ “ឥធ និក្ខិបាហី”តិ វុត្តេ ឧគ្គណ្ហាបនំ ហោតីតិ អាហ **“ឥធ និក្ខិបាហីតិ ន វត្តព្ព”**ន្តិ។ **កប្បិយញ្ច...បេ.... ហោតី**តិ យស្មា អសាទិតត្តា តតោ ឧប្បន្នបច្ចយា វដ្ដន្តិ, តស្មា កប្បិយំ និស្សាយ ឋិតំ។ យស្មា បន ទុព្ពិចារណាយ សតិ តតោ ឧប្បន្នម្បិ ន កប្បតិ, តស្មា អកប្បិយំ និស្សាយ ឋិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

**“ន តេន កិញ្ចិ កប្បិយភណ្ឌំ ចេតាបិត”**ន្តិ ឥមិនា ចេតាបិតំ ចេ, នត្ថិ បរិភោគូបាយោ ឧគ្គហេត្វា អនិស្សដ្ឋរូបិយេន ចេតាបិតត្តា។ ព្លទិសញ្ចិ សង្ឃមជ្ឈេ និស្សជ្ជនំ កត្វាវ ឆឌ្ឌេត្វា បាចិត្តិយំ ទេសេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ កេចិ បន “យស្មា និស្សគ្គិយវត្ថុំ បដិគ្គហេត្វាបិ ចេតាបិតំ កប្បិយភណ្ឌំ សង្ឃេ និស្សដ្ឋំ កប្បិយការកេហិ និស្សដ្ឋរូបិយំ បរិវត្តេត្វា អានីតកប្បិយភណ្ឌសទិសំ ហោតិ, តស្មា វិនាវ ឧបាយំ ភាជេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ **បត្តចតុក្កាទិកថាយ** (បារា. អដ្ឋ. ២.៥៨៩) ន សមេតិ។ តត្ថ រូបិយេន បរិវត្តិតបត្តស្ស អបរិភោគោវ ទស្សិតោ, ន និស្សជ្ជនវិធានន្តិ។ **ឧបនិក្ខេបំ ឋបេត្វា**តិ កប្បិយការកេហិ វឌ្ឍិយា បយោជនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អកប្បិយ**ន្តិ តេន វត្ថុនា គហិតត្តា វុត្តំ។

**៥៨៥**. **“បតិតោកាសំ អសមន្នាហរន្តេនា”**តិ ឥទំ និរបេក្ខភាវទស្សនបរន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អសន្តសម្ភាវនាយា**តិ បរិយាយាទិនា អភូតារោចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ថេយ្យបរិភោគោ**តិ បច្ចយសាមិនា ភគវតា អននុញ្ញាតត្តា វុត្តំ។ **ឥណបរិភោគោ**តិ ភគវតា អនុញ្ញាតម្បិ កត្តព្ពំ អកត្វា បរិភុញ្ជនតោ វុត្តំ, តេន ច បច្ចយសន្និស្សិតសីលំ វិបជ្ជតីតិ ទស្សេតិ។ **បរិភោគេ បរិភោគេ**តិ កាយតោ មោចេត្វា មោចេត្វា បរិភោគេ។ បច្ឆិមយាមេសុ បច្ចវេក្ខិតព្ពន្តិ យោជនា។ **ឥណបរិភោគដ្ឋានេ តិដ្ឋតី**តិ ឯត្ថ “ហិយ្យោ យំ មយា ចីវរំ បរិភុត្ត”ន្តិអាទិនាបិ អតីតបច្ចវេក្ខណា វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **បរិភោគេ បរិភោគេ**តិ ឧទកបតនដ្ឋានតោ អន្តោបវេសនេសុ, និសីទនសយនេសុ ច។ **សតិបច្ចយតា វដ្ដតី**តិ បច្ចវេក្ខណសតិយា បច្ចយត្តំ លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ បដិគ្គហណេ ច បរិភោគេ ច បច្ចវេក្ខណាសតិ អវស្សំ លទ្ធព្ពាតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“សតី កត្វា”**តិអាទិ។ កេចិ បន “សតិបច្ចយតា បច្ចយេ សតិ ភេសជ្ជបរិភោគស្ស ការណេ សតី”តិ ឯវម្បិ អត្ថំ វទន្តិ, តេសម្បិ បច្ចយេ សតីតិ បច្ចយសព្ភាវសល្លក្ខណេ សតីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ បច្ចយសព្ភាវមត្តេន សីលស្ស អសុជ្ឈនតោ។ **“បរិភោគេ អករោន្តស្សេវ អាបត្តី”**តិ ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរសីលស្ស ភេទោ ទស្សិតោ, ន បច្ចយសន្និស្សិតសីលស្ស, តស្ស អតីតបច្ចវេក្ខណាយ វិសុជ្ឈនតោ។ ឯតស្មិំ, បន សេសបច្ចយេសុ ច ឥណបរិភោគាទិវចនេន បច្ចយសន្និស្សិតសីលស្សេវ ភេទោតិ ឯវមិមេសំ នានាករណំ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ បច្ចយសន្និស្សិតសីលស្ស វិសុទ្ធី ទស្សេត្វា តេនេវ បសង្គេន សព្ពាបិ វិសុទ្ធិយោ ទស្សេតុំ **“ចតុព្ពិធា ហិ សុទ្ធី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សុជ្ឈតិ ទេសនាទីហិ, សោធីយតីតិ វា សុទ្ធិ, ចតុព្ពិធសីលំ។ តេនាហ **“ទេសនាយ សុជ្ឈនតោ”**តិអាទិ។ ឯត្ថ ទេសនាគ្គហណេន វុដ្ឋានម្បិ ឆិន្នមូលានំ អភិក្ខុតាបដិញ្ញាបិ សង្គហិតា។ ឆិន្នមូលានម្បិ ហិ បារាជិកាបត្តិវុដ្ឋានេន ហេដ្ឋា បរិរក្ខិតំ ភិក្ខុសីលំ វិសុទ្ធំ នាម ហោតិ, តេន តេសំ មគ្គបដិលាភោបិ សម្បជ្ជតិ។

ទាតព្ពដ្ឋេន ទាយំ, តំ អាទិយន្តីតិ **ទាយាទា**។ **សត្តន្នំ សេក្ខាន**ន្តិ ឯត្ថ កល្យាណបុថុជ្ជនាបិ សង្គហិតា តេសំ អាណណ្យបរិភោគស្ស ទាយជ្ជបរិភោគេ សង្គហិតត្តាតិ វេទិតព្ពំ ។ **ធម្មទាយាទសុត្ត**ន្តិ “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថ, មា អាមិសទាយាទា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៩) បវត្តំ សុត្តំ។ តត្ថ មា មេ អាមិសទាយាទាតិ ឯវំ មេ-សទ្ទំ អានេត្វា អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឯវញ្ហិ តថា វុត្តត្ថសាធកំ ហោតិ។

**លជ្ជិនា សទ្ធិំ បរិភោគោ**តិ ធម្មាមិសវសេន មិស្សីភាវោ។ **អលជ្ជិនា សទ្ធិ**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **“អាទិតោ បដ្ឋាយ ហិ អលជ្ជី នាម នត្ថី”**តិ ឥមិនា ទិដ្ឋទិដ្ឋេសុ អាសង្កា នាម ន កាតព្ពា, ទិដ្ឋសុតាទិការណេ សតិ ឯវ

កាតព្ពាតិ ទស្សេតិ។ **អត្តនោ ភារភូតា** សទ្ធិវិហារិកាទយោ។ **សចេ ន ឱរមតីតិ** អគតិគមនេន ធម្មាមិស បរិភោគតោ ន ឱរមតិ។ **“អាបត្តិ នាម នត្ថី”**តិ ឥទំ អលជ្ជីនំ ធម្មេន ឧប្បន្នបច្ចយំ, ធម្មកម្មញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសម្បិ ហិ កុលទូសនាទិសមុប្បន្នបច្ចយំ បរិភុញ្ជន្តានំ, វគ្គកម្មាទីនិ ករោន្តានញ្ច អាបត្តិ ឯវ។

**“ធម្មិយាធម្មិយបរិភោគោ បច្ចយវសេន វេទិតព្ពោ”**តិ វុត្តត្តា ហេដ្ឋា លជ្ជិបរិភោគោ បច្ចយវសេន ច ឯកកម្មាទិវសេន ច វុត្តោ ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** ចោទកចុទិតកភាវេ ឋិតា ទ្វេ អលជ្ជិនោ ធម្មបរិភោគម្បិ សន្ធាយ “ឯកសម្ភោគបរិភោគា ហុត្វា ជីវថា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៣៨៥-៣៨៦) វុត្តា តេសំ អញ្ញមញ្ញំ ធម្មាមិសបរិភោគេ វិរោធាភាវា។ លជ្ជីនមេវ ហិ អលជ្ជិនា សហ តទុភយបរិភោគា ន វដ្ដន្តីតិ។

**ធម្មបរិភោគោ**តិ “ឯកកម្មំ ឯកុទ្ទេសោ”តិអាទិនា (បារា. ៥៥, ៩២, ១៧២) វុត្តសំវាសោ ចេវ និស្សយគ្គហណទាននាទិកោ សព្ពោ និរាមិសបរិភោគោ ច វេទិតព្ពោ ។ **“ន សោ អាបត្តិយា ការេតព្ពោ”**តិ វុត្តត្តា លជ្ជិនោ អលជ្ជិបគ្គហេ អាបត្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **ឥតរោបី**តិ លជ្ជីបិ។ តស្សាបិ អត្តានំ បគ្គណ្ហន្តស្ស អលជ្ជិនោ, ឥមិនា ច លជ្ជិនោ វណ្ណភណនាទិលាភំ បដិច្ច អាមិសគរុកតាយ វា គេហសិតបេមេន វា តំ អលជ្ជី បគ្គណ្ហន្តោ លជ្ជី សាសនំ អន្តរធាបេតិ នាមាតិ ទស្សេតិ។ ឯវំ គហដ្ឋាទីសុ ឧបត្ថម្ភិតោ អលជ្ជី ពលំ លភិត្វា បេសលេ អភិភវិត្វា នចិរស្សេវ សាសនំ ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ ករោតីតិ។

**“ធម្មបរិភោគោបិ តត្ថ វដ្ដតី”**តិ ឥមិនា អាមិសបរិភោគតោ ធម្មបរិភោគោវ គរុកោ, តស្មា អតិវិយ អលជ្ជិវិវេកេន កាតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ **“ធម្មានុគ្គហេន ឧគ្គណ្ហិតុំ វដ្ដតី”**តិ វុត្តត្តា អលជ្ជុស្សន្នតាយ សាសនេ ឱសក្កន្តេ, លជ្ជីសុ ច អប្បហោន្តេសុ អលជ្ជិម្បិ បកតត្តំ គណបូរកំ គហេត្វា ឧបសម្បទាទិករណេន ចេវ កេចិ អលជ្ជិនោ ធម្មាមិសបរិភោគេន សង្គហេត្វា សេសាលជ្ជិគណស្ស និគ្គហេន ច សាសនំ បគ្គណ្ហិតុំ វដ្តតិ ឯវ។

កេចិ បន “កោដិយំ ឋិតោ គន្ថោតិ វុត្តត្តា គន្ថបរិយាបុណនមេវ ធម្មបរិភោគោ, ន ឯកកម្មាទិ។ តស្មា អលជ្ជីហិបិ សទ្ធឹ ឧបោសថាទិកំ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ, អាបត្តិ នត្ថី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, ឯកកម្មាទីសុ ពហូសុ ធម្មបរិភោគេសុ អលជ្ជិនាបិ សទ្ធឹ កត្តព្ពាវត្ថាយុត្តំ ធម្មបរិភោគំ ទស្សេតុំ ឥធ និទស្សនវសេន គន្ថស្សេវ សមុទ្ធដត្តា។ ន ហិ ឯកកម្មាទិកោ វិធិ ធម្មបរិភោគោ ន ហោតីតិ សក្កា វត្តុំ អនាមិសត្តា ធម្មាមិសេសុ អបរិយាបន្នស្ស កស្សចិ អភាវា។ តេនេវ **អដ្ឋសាលិនិយំ** ធម្មបដិសន្ថារកថាយំ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១៣៥១)“កម្មដ្ឋានំ កថេតព្ពំ, ធម្មោ វាចេតព្ពោ...បេ.... អព្ភានវុដ្ឋានមានត្តបរិវាសា ទាតព្ពា, បព្ពជ្ជារហោ បព្ពាជេតព្ពោ, ឧបសម្បទារហោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ...បេ.... អយំ ធម្មបដិសន្ថារោ នាមា”តិ ឯវំ សង្ឃកម្មាទិបិ ធម្មកោដ្ឋាសេ ទស្សិតំ។ តេសុ បន ធម្មកោដ្ឋាសេសុ យំ គណបូរណាទិវសេន អលជ្ជិនោ អបេក្ខិត្វា ឧបោសថាទិ វា តេសំ សន្តិកា ធម្មុគ្គហណនិស្សយគ្គហណាទិ វា ករីយតិ, តំ ធម្មោ ចេវ បរិភោគោ ចាតិ ធម្មបរិភោគោតិ វុច្ចតិ, ឯតំ តថារូបបច្ចយំ វិនា កាតុំ ន វដ្ដតិ, ករោន្តស្ស អលជ្ជិបរិភោគោ ច ហោតិ ទុក្កដញ្ច។ យំ បន អលជ្ជិសតំ អនបេក្ខិត្វា តជ្ជនីយាទិនិគ្គហកម្មំ វា បរិវាសាទិឧបការកម្មំ វា ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទាននាទិ វា ករីយតិ, តំ ធម្មោ ឯវ, នោ បរិភោគោ។ ឯតំ អនុរូបានំ កាតុំ វដ្ដតិ, អាមិសទានំ វិយ អាបត្តិ នត្ថិ។ និស្សយទានម្បិ តេរសសម្មុតិទាននាទិ ច វត្តបដិវត្តសាទិយនាទិបរិភោគស្សាបិ ហេតុត្តា ន វដ្ដតិ។

យោ បន មហាអលជ្ជី ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ សត្ថុ សាសនំ ករោតិ, តស្ស សទ្ធិវិហារិកាទីនំ ឧបសម្បទាទិឧបការកម្មម្បិ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទាននាទិ ច កាតុំ ន វដ្ដតិ, អាបត្តិ ឯវ ហោតិ, និគ្គហកម្មមេវ កាតព្ពំ។ តេនេវ អលជ្ជិបគ្គហោបិ បដិក្ខិត្តោ។ ធម្មាមិសបរិភោគវិវជ្ជនេនាបិ ហិ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហោ អធិប្បេតោ, សោ ច បេសលានំ ផាសុវិហារសទ្ធម្មដ្ឋិតិវិនយានុគ្គហាទិអត្ថាយ ឯតទត្ថត្តា សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា។ តស្មា យំ យំ ទុម្មង្កូនំ ឧបត្ថម្ភាយ បេសលានំ អផាសុវិហារាយ សទ្ធម្មបរិហានាទិអត្ថាយ ហោតិ, តំ សព្ពម្បិ បរិភោគោ វា ហោតុ អបរិភោគោ វា កាតុំ ន វដ្ដតិ, ឯវំ ករោន្តា សាសនំ អន្តរធាបេន្តិ, អាបត្តិញ្ច អាបជ្ជន្តិ។ ធម្មាមិសបរិភោគេសុ ចេត្ថ អលជ្ជីហិ ឯកកម្មាទិធម្មបរិភោគោ ឯវ បេសលានំ អផាសុវិហារសទ្ធម្មបរិហានាទិអត្ថាយ ហោតិ, ន តថា អាមិសបរិភោគោ។ ន ហិ អលជ្ជីនំ បច្ចយបរិភោគមត្តេន បេសលានំ អផាសុវិហារាទិ ហោតិ, យថាវុត្តធម្មបរិភោគេន បន ហោតិ , តប្បរិវជ្ជនេន ច ផាសុវិហារាទយោ។ តថា ហិ កតសិក្ខាបទវីតិក្កមា អលជ្ជិបុគ្គលា ឧបោសថាទីសុ បវិដ្ឋា “តុម្ហេ កាយទ្វារេ, វចីទ្វារេ ច វីតិក្កមំ ករោថា”តិអាទិនា ភិក្ខូហិ វត្តព្ពា ហោន្តិ, យថា វិនយញ្ច អតិដ្ឋន្តា សង្ឃតោ ពហិករណាទិវសេន សុដ្ឋុ និគ្គហេតព្ពា, តថា អកត្វា តេហិ សហ សំវសន្តាបិ អលជ្ជិនោវ ហោន្តិ “ឯកោបិ អលជ្ជី អលជ្ជិសតម្បិ ករោតី”តិអាទិវចនតោ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥៨៥)។ យទិ ហិ តេ ឯវំ ន និគ្គហិតា សិយុំ, សង្ឃេ កលហាទីនិ វឌ្ឍេត្វា ឧបោសថាទិសាមគ្គីកម្មបដិពាហនាទិនា បេសលានំ អផាសុំ កត្វា កមេន តេ ទេវទត្តវជ្ជិបុត្តកាទយោ វិយ បរិសំ វឌ្ឍេត្វា អត្តនោ វិប្បដិបត្តិំ ធម្មតោ

វិនយតោ ទីបេន្តា សង្ឃភេទាទិម្បិ កត្វា នចិរស្សេវ សាសនំ អន្តរធាបេយ្យុំ, តេសុ បន សង្ឃតោ ពាហិករណាទិវសេន និគ្គហិតេសុ សព្ពោបាយំ ឧបទ្ទវោ ន ហោតិ។ វុត្តញ្ហិ –

> “ទុស្សីលបុគ្គលេ និស្សាយ ឧបោសថោ ន តិដ្ឋតិ, បវារណា ន តិដ្ឋតិ, សង្ឃកម្មានិ នប្បវត្តន្តិ, សាមគ្គី ន ហោតិ...បេ.... ទុស្សីលេសុ បន និគ្គហិតេសុ សព្ពោបិ អយំ ឧបទ្ទវោ ន ហោតិ, តតោ បេសលា ភិក្ខូ ផាសុ វិហរន្តី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៣៩)។

តស្មា ឯកកម្មាទិធម្មបរិភោគោវ អាមិសបរិភោគតោបិ អតិវិយ អលជ្ជីវិវេកេន កាតព្ពោ, អាបត្តិករោ ច សទ្ធម្មបរិហានិហេតុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។

អបិច ឧបោសថោ ន តិដ្ឋតិ, បវារណា ន តិដ្ឋតិ, សង្ឃកម្មានិ នប្បវត្តន្តីតិ ឯវំ អលជ្ជីហិ សទ្ធឹ សង្ឃកម្មាករណស្ស អដ្ឋកថាយំ បកាសិតត្តាបិ ចេតំ សិជ្ឈតិ, តថា បរិវត្តលិង្គស្ស ភិក្ខុនោ ភិក្ខុនុបស្សយំ គច្ឆន្តស្ស **បដិបត្តិកថាយំ** “អារាធិកា ច ហោន្តិ សង្គាហិកា លជ្ជិនិយោ, តា កោបេត្វា អញ្ញត្ថ ន គន្តព្ពំ។ គច្ឆតិ ចេ, គាមន្តរនទីបាររត្តិវិប្បវាសគណឱហីយនាបត្តីហិ ន មុច្ចតិ...បេ.... អលជ្ជិនិយោ ហោន្តិ, សង្គហំ បន ករោន្តិ, តាបិ បរិច្ចជិត្វា អញ្ញត្ថ គន្តុំ លព្ភតី”តិ ឯវំ អលជ្ជិនីសុ ទុតិយិកាគហណាទីសុ សំវាសាបត្តិបរិហារាយ នទីបារគមនាទិគរុកាបត្តិដ្ឋានានំ អនុញ្ញាតត្តា តតោបិ អលជ្ជីសំវាសាបត្តិ ឯវ សទ្ធម្មបរិហានិហេតុតោ គរុកតរាតិ វិញ្ញាយតិ។ ន ហិ លហុកាបត្តិដ្ឋានំ, អនាបត្តិដ្ឋានំ វា បរិហរិតុំ គរុកាបត្តិដ្ឋានវីតិក្កមំ អាចរិយា អនុជានន្តិ, តថា **អសំវាសបទស្ស អដ្ឋកថាយំ** “សព្ពេហិបិ លជ្ជិបុគ្គលេហិ សមំ សិក្ខិតព្ពភាវតោ សមសិក្ខាតា នាម។ ឯត្ថ យស្មា សព្ពេបិ លជ្ជិនោ ឯតេសុ កម្មាទីសុ សហ វសន្តិ, ន ឯកោបិ តតោ ពហិទ្ធា សន្ទិស្សតិ, តស្មា តានិ សព្ពានិបិ គហេត្វា ឯសោ សំវាសោ នាមា”តិ ឯវំ លជ្ជីហេវ ឯកកម្មាទិសំវាសោ វដ្ដតីតិ បកាសិតោ។

យទិ ឯវំ, កស្មា អសំវាសិកេសុ អលជ្ជី ន គណិតោតិ? នាយំ វិរោធោ, យេ គណបូរកេ កត្វា កតំ កម្មំ កុប្បតិ, តេសំ បារាជិកាទិអបកតត្តានញ្ញេវ អសំវាសិកត្តេ គហិតត្តា។ អលជ្ជិនោ បន បកតត្តភូតាបិ សន្តិ, តេ ចេ គណបូរណា ហុត្វា កម្មំ សាធេន្តិ, កេវលំ កត្វា អគតិគមនេន ករោន្តានំ អាបត្តិករា ហោន្តិ សភាគាបត្តិអាបន្នា វិយ អញ្ញមញ្ញំ។ យស្មា អលជ្ជិតញ្ច លជ្ជិតញ្ច បុថុជ្ជនានំ ចិត្តក្ខណបដិពទ្ធំ, ន សព្ពកាលិកំ។ សញ្ចិច្ច ហិ វីតិក្កមចិត្តេ ឧប្បន្នេ អលជ្ជិនោ “ន បុន ឦទិសំ ករិស្សាមី”តិ ចិត្តេន លជ្ជិនោ ច ហោន្តិ, តេសុ ច យេ បេសលេហិ ឱវទិយមានាបិ ន ឱរមន្តិ, បុនប្បុនំ វីតិក្កមន្តិ, តេ ឯវ អសំវសិតព្ពា, ន តតោ លជ្ជិធម្មេ ឱក្កន្តត្តា។ តស្មាបិ អលជ្ជិនោ អសំវាសិកេសុ អគណេត្វា តប្បរិវជ្ជនត្ថំ សោធេត្វាវ ឧបោសថាទិករណំ អនុញ្ញាតំ។ តថា ហិ “បារិសុទ្ធឹ អាយស្មន្តោ អារោចេថ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិអាទិនា (មហាវ. ១៣៤) អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ ឧបោសថករណស្ស អយុត្តតា បកាសិតា, “យស្ស សិយា អាបត្តិ សោ អាវិករេយ្យ...បេ.... ផាសុ ហោតី”តិ (មហាវ. ១៣៤) ឯវំ អលជ្ជីម្បិ លជ្ជិធម្មេ បតិដ្ឋាបេត្វា ឧបោសថករណប្បការោ ច វុត្តោ, “កច្ចិត្ថ បរិសុទ្ធា...បេ.... បរិសុទ្ធេត្ថាយស្មន្តោ”តិ (បារា. ៤៤២, ៤៥៨, ៦៦២; បាចិ. ៥៥១, ៥៧៥, ៦៥៥) ច បារិសុទ្ធិឧបោសថេ “បរិសុទ្ធោ អហំ ភន្តេ, បរិសុទ្ធោតិ មំ ធារេថា”តិ (មហាវ. ១៦៨) ច ឯវំ ឧបោសថំ ករោន្តានំ បរិសុទ្ធតា ច បកាសិតា, វចនមត្តេន អនោរមន្តានញ្ច ឧបោសថបវារណដ្ឋបនវិធិ ច វុត្តា, សព្ពថា លជ្ជិធម្មំ អនោក្កមន្តេហិ សំវាសស្ស អយុត្តតាយ និស្សយទានគ្គហណបដិក្ខេបោ, តជ្ជនីយាទិនិគ្គហកម្មករណញ្ច ឧក្ខេបនីយកម្មករណេន សានុវត្តកបរិសស្ស អលជ្ជិស្ស អសំវាសិកត្តបាបនវិធិ ច វុត្តា។ តស្មា យថាវុត្តេហិ សុត្តនយេហិ, អដ្ឋកថាវចនេហិ ច បកតត្តេហិបិ អបកតត្តេហិបិ សព្ពេហិ អលជ្ជីហិ ឯកកម្មាទិសំវាសោ ន វដ្ដតិ, ករោន្តានំ អាបត្តិ ឯវ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហត្ថាយេវ សព្ពសិក្ខាបទានំ បញ្ញត្តត្តាតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ តេនេវ ទុតិយសង្គីតិយំ បកតត្តាបិ អលជ្ជិនោ វជ្ជិបុត្តកា យសត្ថេរាទីហិ មហន្តេន វាយាមេន សង្ឃតោ វិយោជិតា។ ន ហិ តេសុ បារាជិកាទិអសំវាសិកា អត្ថិ តេហិ ទីបិតានំ **ទសន្នំ វត្ថូនំ** (ចូឡវ. ៤៥២) លហុកាបត្តិវិសយត្តា។

**តស្ស បន សន្តិកេ**តិ មហារក្ខិតត្ថេរស្ស សន្តិកេ។ **ខរបត្ត**ន្តិ ខរសង្ខាតំ សុវណ្ណបតិរូបកំ វត្ថុ។ ទាយកេហិ អសតិយា ទិន្នំ រូបិយំ តេហិ បុន សកសញ្ញាយ គណ្ហន្តេ អទាតុំ, និស្សគ្គិយវត្ថុំ គណ្ហាហីតិ ទាតុញ្ច ន វដ្ដតីតិ អាហ **“តវ ចោឡកំ បស្សាហី”**តិ។ ឯវំ វត្វាបិ បន នដ្ឋវត្ថុស្មឹ វិយ និស្សជ្ជិតព្ពភាវេបិ អាបត្តិ ទេសេតព្ពាវ។ អសតិយាបិ ហិ តំ វត្ថុំ វត្ថាទិនា សហេវ គហេត្វា “តទំ ទេមី”តិ ទិន្នំ, តទា បរិច្ចាគសព្ភាវតោ ទានមេវ ហោតិ “អប្បគ្ឃំ ទស្សាមី”តិ មហគ្ឃស្ស ទានេ វិយ។ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ច អសតិយា ទិយ្យមានត្តេ ញាតេបិ អទិន្នាទានំ ន ហោតិ ទាយកេហិ ទិន្នត្តា, តស្មា រូបិយំ និស្សគ្គិយមេវ ហោតិ។ កេចិ បន “ឦទិសំ នាម ន ហោតិ, តេនេវ ចេត្ថ ‘តវ ចោឡកំ បស្សា’តិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ នោ នក្ខមតិ, វីមំសិតព្ពំ។

**៥៨៦**. **ឯកបរិច្ឆេទានី**តិ សិយា កិរិយត្តំ, សិយា អកិរិយត្តញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ ជាតរូបរជតភាវោ, អត្តុទ្ទេសិកតា, គហណាទីសុ អញ្ញតរភាវោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

រូបិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៨៧**. នវមេ ជាតរូបាទិចតុព្ពិធនិស្សគ្គិយវត្ថុ ឥធ រូបិយគ្គហណេនេវ គហិតន្តិ អាហ “**ជាតរូបរជតបរិវត្តន**”ន្តិ។ **បដិគ្គហិតបរិវត្តនេ**តិ កប្បិយវោហារេន, អកប្បិយវោហារេន វា បដិគ្គហិតស្ស រូបិយស្ស បរិវត្តនេ។

**៥៨៩**. បាឡិយំ **ឃនកត**ន្តិ ឥដ្ឋកាទិ។ **រូបិយំ នាម សត្ថុវណ្ណោ**តិអាទីសុ កិញ្ចាបិ កេវលំ រជតំ ន គហិតំ, តថាបិ រូបិយបទេនេវ តំ គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សុទ្ធោ រូបិយសំវោហារោ ឯវ វុត្តោតិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។ **រូបិយេ រូបិយសញ្ញី**តិអាទិម្ហិ វិនិច្ឆយំ វក្ខាមាតិ បាឋសេសោ។

**៥៩១**. បាឡិយំ **រូបិយេ រូបិយសញ្ញី**តិ អត្តនា ទិយ្យមានំ សកសន្តកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **រូបិយំ ចេតាបេតី**តិ បរសន្តកំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តត្ថ អរូបិយ-សទ្ទេន ទុក្កដវត្ថុម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ បច្ឆិមេ បន តិកេ “អរូបិយេ រូបិយសញ្ញី អរូបិយំ ចេតាបេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ ឥមស្មិញ្ច តិកេ អរូបិយ-សទ្ទេន កប្បិយវត្ថុយេវ គហិតំ, ន មុត្តាទិទុក្កដវត្ថុ អន្តេ “បញ្ចន្នំ សហ អនាបត្តី”តិ វុត្តត្តា។ កិញ្ចាបិ ទុក្កដវត្ថុ ន គហិតំ, តថាបិ ទុក្កដវត្ថុនា ទុក្កដវត្ថុំ, កប្បិយវត្ថុនា ទុក្កដវត្ថុញ្ច បរិវត្តយតោ ទុក្កដំ, នយតោ សិទ្ធមេវ ហោតិ។ តញ្ច ទុក្កដវត្ថុម្ហិ តថសញ្ញាយ វា អតថសញ្ញាយ វា វិមតិយា វា បរិវត្តេន្តស្សបិ ហោតិយេវ អចិត្តកត្តា ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស។ **បញ្ចន្នំ សហា**តិ បញ្ចហិ សហធម្មិកេហិ សហ។

ឥទានិ “និស្សគ្គិយវត្ថុនា ទុក្កដវត្ថុំ វា”តិអាទិនា វុត្តស្ស អត្ថស្ស បាឡិយំ សរូបេន អនាគតត្តេបិ នយតោ លព្ភមានតំ ទស្សេតុំ “**យោ ហិ អយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច យស្មា រូបិយេន បរិវត្តិតំ អរូបិយំ និស្សដ្ឋម្បិ សព្ពេសម្បិ អកប្បិយត្តា និស្សគ្គិយមេវ ន ហោតិ និស្សជ្ជិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពស្សេវ និស្សជ្ជិតព្ពតោ, កេវលំ បន ឥទំ ឆឌ្ឌេត្វា បាចិត្តិយមេវ បរិវត្តកេន ទេសេតព្ពំ, តស្មា “រូបិយេ រូបិយសញ្ញី អរូបិយំ ចេតាបេតិ, និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ”ន្តិអាទិតិកោ ភគវតា ន វុត្តោ, តីសុបិ បទេសុ បរិវត្តិយមានស្ស អរូបិយត្តេន និស្សគ្គិយវចនាយោគា រូបិយស្សេវ និស្សជ្ជិតព្ពតោ។ រូបិយស្សេវ ហិ និស្សដ្ឋស្ស អារាមិកាទីហិ បដិបជ្ជនវិធិ បាឡិយំ ទស្សិតោ, ន អរូបិយស្ស។ តស្មា បាចិត្តិយមត្តសម្ភវទស្សនត្ថមេវ បនេត្ថ អដ្ឋកថាយំ “អវុត្តោបិ អយំ…បេ… តិកោ វេទិតព្ពោ”តិ វុត្តំ, ន បន តស្ស វត្ថុនោ និស្សគ្គិយតាទស្សនត្ថំ។ តេនេវ បត្តចតុក្កេ “ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេន កប្បិយំ កាតុ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អយំ អម្ហាកំ ខន្តិ។ **អត្តនោ វា ហី**តិអាទិ ទុតិយតិកានុលោមេនេវ តតិយត្តិកស្ស សិជ្ឈនប្បការំ សមត្ថេតុំ វុត្តំ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ – យស្មា ហិ យថា អត្តនោ អរូបិយេន បរស្ស រូបិយំ ចេតាបេន្តស្ស ឯកស្មិំ អន្តេ រូបិយសម្ភវតោ “រូបិយសំវោហារោ កតោ ឯវ ហោតី”តិ ទុតិយត្តិកោ វុត្តោ, ឯវំ អត្តនោ រូបិយេន បរស្ស អរូបិយំ ចេតាបេន្តស្សាបិ ហោតីតិ តតិយោ តិកោ វត្តព្ពោ ភវេយ្យ, សោ បន ទុតិយត្តិកេនេវ ឯកតោ រូបិយបក្ខសាមញ្ញេន សិជ្ឈតីតិ បាឡិយំ ន វុត្តោតិ។ តត្ថ **ឯកន្តេន រូបិយបក្ខេ**តិ ឯកេន អន្តេន រូបិយបក្ខេ, “ឯកតោ រូបិយបក្ខេ”តិ វា បាឋោ។

ឥទានិ ទុតិយត្តិកេ អរូបិយបទស្ស អត្ថភូតេសុ ទុក្កដវត្ថុកប្បិយវត្ថូសុ ទុក្កដវត្ថុនា រូបិយាទិបរិវត្តនេ អាបត្តិភេទំ ទស្សេតុំ “**ទុក្កដវត្ថុនា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **ទុក្កដវត្ថុនា ទុក្កដវត្ថុ**ន្តិអាទិ បន ទុក្កដវត្ថុនា បរិវត្តនប្បសង្គេ បាឡិយំ អវុត្តស្សាបិ អត្ថស្ស នយតោ លព្ភមានតំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមិនា**តិ រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទេន, តេន ច ទុក្កដស្ស អចិត្តកតម្បិ ទស្សេតិ។ **អញ្ញត្រ សហធម្មិកេហី**តិ “បញ្ចន្នំ សហ អនាបត្តី”តិ វចនតោ វុត្តំ, តេនាបិ កយវិក្កយសិក្ខាបទស្ស កប្បិយវត្ថុនិស្សិតតំ ឯវ សាធេតិ។ ឥមំ…បេ… រូបិយចេតាបនញ្ច សន្ធាយ វុត្តន្តិ បកតេន សម្ពន្ធោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ។ **តត្ថា**តិ កយវិក្កយសិក្ខាបទេ (បារា. ៥៩៣)។

ឯវំ ទុក្កដវត្ថុនា រូបិយាទិបរិវត្តនេ អាបត្តិភេទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ កប្បិយវត្ថុនាបិ ទស្សេតុំ “**កប្បិយវត្ថុនា បនា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **តេនេវា**តិ កប្បិយវត្ថុនា ឯវ។ “**រូបិយំ ឧគ្គណ្ហិត្វា**”តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ។ មុត្តាទិទុក្កដវត្ថុម្បិ ឧគ្គហេត្វា ការិតម្បិ បញ្ចន្នម្បិ ន វដ្ដតិ ឯវ។ **សមុដ្ឋាបេតី**តិ សយំ គន្ត្វា, “ឥមំ កហាបណាទី កម្មការានំ ទត្វា ពីជំ សមុដ្ឋាបេហី”តិ ឯវំ អញ្ញំ អាណាបេត្វា វា សមុដ្ឋាបេតិ។ **មហាអកប្បិយោ**តិ អត្តនាវ ពីជតោ បដ្ឋាយ ទូសិតត្តា អញ្ញស្ស មូលសាមិកស្ស អភាវតោ វុត្តំ។ សោ ហិ ចោរេហិ អច្ឆិន្នោបិ បុន លទ្ធោ ជានន្តស្ស

កស្សចិបិ ន វដ្ដតិ។ យទិ ហិ វដ្ដេយ្យ, តឡាកាទីសុ វិយ អច្ឆិន្នោ វដ្ដតីតិ អាចរិយា វទេយ្យុំ។ **ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេនា**តិ សង្ឃេ និស្សជ្ជនេន, ចោរាទិអច្ឆិន្ទនាទិនា ច កប្បិយំ កាតុំ ន សក្កា, ឥទញ្ច តេន រូបេន ឋិតំ, តម្មូលិកេន វត្ថុមុត្តាទិរូបេន ឋិតញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ ទុក្កដវត្ថុម្បិ ហិ តម្មូលិកកប្បិយវត្ថុញ្ច ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេន តេន រូបេន កប្បិយំ កាតុំ។ យទិ បន សោ ភិក្ខុ តេន កប្បិយវត្ថុទុក្កដវត្ថុនា បុន រូបិយំ ចេតាបេយ្យ, តំ រូបិយំ និស្សជ្ជាបេត្វា អញ្ញេសំ កប្បិយំ កាតុម្បិ សក្កា ភវេយ្យាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**បត្តំ កិណាតី**តិ ឯត្ថ "ឥមិនា កហាបណាទិនា កម្មារកុលតោ បត្តំ កិណិត្វា ឯហី"តិ អារាមិកាទីហិ កិណាបនម្បិ សង្គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ **រាជសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** "ឯត្តកេហិ កហាបណេហិ សាដកេ អាហរ, ឯត្តកេហិ យាគុអាទីនិ សម្បាទេហីតិ វទតិ, យំ តេ អាហរន្តិ, សព្ពេសំ អកប្បិយំ។ កស្មា? កហាបណានំ វិចារិតត្តា"តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥៣៨-៥៣៩) វុត្តំ ។ ឥមិនា បន វចនេន យំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទំ "អនាណត្តិក"ន្តិ វុត្តំ, តំ ន សមេតិ។ ន កេវលញ្ច ឥមិនា, បាឡិយាបិ តំ ន សមេតិ។ បាឡិយញ្ហិ និស្សដ្ឋរូបិយេន អារាមិកាទីហិ សប្បិយាទី បរិវត្តាបេតុំ "សោ វត្តព្ពោ 'អាវុសោ, ឥមំ ជានាហី'តិ។ សចេ សោ ភណតិ 'ឥមិនា កឹ អាហរិយតូ'តិ, ន វត្តព្ពោ 'ឥមំ វា ឥមំ វា អាហរា'តិ។ កប្បិយំ អាចិក្ខិតព្ពំ 'សប្បិ វា'"តិអាទិនា រូបិយសំវោហារំ បរិមោចេត្វាវ វុត្តំ។ "ឥមិនា រូបិយេន កឹ អាហរិយតូ"តិ បុច្ឆន្តោ "ឥមំ អាហរា"តិ វុត្តេបិ អធិការតោ "ឥមិនា រូបិយេន ឥមំ អាហរា"តិ ភិក្ខូហិ អាណត្តោ ឯវ ហោតីតិ តំ រូបិយសំវោហារំ បរិវជ្ជេតុំ "ន វត្តព្ពោ 'ឥមំ វា ឥមំ វា អាហរា'"តិ បដិក្ខេបោ កតោ, អនាបត្តិវារេបិ "កប្បិយការកស្ស អាចិក្ខតី"តិ ន វុត្តំ។ **កយវិក្កយសិក្ខាបទេ** (បារា. ៥៩៥) បន តថា វុត្តំ, តស្មា ឥទំ សាណត្តិកំ កយវិក្កយមេវ អនាណត្តិកន្តិ គហេតព្ពំ។

**មូលស្ស អនិស្សដ្ឋត្តា**តិ យេន ឧគ្គហិតមូលេន បត្តោ កីតោ, តស្ស មូលស្ស សង្ឃមជ្ឈេ អនិស្សដ្ឋត្តា, ឯតេន រូបិយមេវ និស្សជ្ជិតព្ពំ, ន តម្មូលិកំ អរូបិយន្តិ ទស្សេតិ។ យទិ ហិ តេន រូបិយេន អញ្ញំ រូបិយំ ចេតាបេយ្យ, តំ រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទេ អាគតនយេនេវ និស្សជ្ជាបេត្វា សេសេហិ បរិភុញ្ជិតព្ពំ ភវេយ្យាតិ។ "**មូលស្ស អសម្បដិច្ឆិតត្តា**"តិ ឥមិនា មូលស្ស គិហិសន្តកត្តំ, តេនេវ បត្តស្ស រូបិយសំវោហារានុប្បន្នតញ្ច ទស្សេតិ។ បញ្ច សហធម្មិកសន្តកេនេវ ហិ រូបិយសំវោហារទោសោ។ តត្ថ ច អត្តនោ សន្តកេ បាចិត្តិយំ, ឥតរត្ថ ទុក្កដំ។

**និស្សជ្ជី**តិ ទានវសេន វុត្តំ, ន វិនយកម្មវសេន។ តេនេវ "**សប្បិស្ស បូរេត្វា**"តិ វុត្តំ។ យំ អត្តនោ ធនេន បរិវត្តេតិ, តស្ស វា ធនស្ស រូបិយភាវោ, បរិវត្តនបរិវត្តាបនេសុ អញ្ញតរភាវោ ចាតិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. កយវិក្កយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៩៣-៥**. ទសមេ បាឡិយំ **ជានាហី**តិ ឥទានេវ ឧបធារេហិ, ឥទំ បច្ឆា ឆឌ្ឌេតុំ ន សក្កាតិ អធិប្បាយោ។ **ឥមិនា**តិ ភិក្ខុនា ទិយ្យមានំ វុត្តំ។ **ឥមន្តិ** បរេន បដិទិយ្យមានំ។ សេសញាតកេសុ សទ្ធាទេយ្យវិនិបាតសម្ភវតោ តទភាវដ្ឋានម្បិ ទស្សេតុំ "**មាតរំ បន បិតរំ វា**"តិ វុត្តំ។ **ន សក្កា តំ បដិក្ខិបិតុ**ន្តិ ឯត្ថ យថា រូបិយំ ភតកានំ ទត្វា អស្សាមិកភូមិយំ អយោពីជសមុដ្ឋាបនេ ភតិយា ខណន្តានំ សន្តិកា គហិតភណ្ឌកភាវេបិ បាចិត្តិយំ ហោតិ, ឯវមិធាបីតិ កេចិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ យញ្ហិ អស្សាមិកភូមី ខណិត្វា សមុដ្ឋាបិតំ អយោពីជំ, តំ ភតកានំ សន្តកំ នាម ហោតិ, តទត្ថញ្ច តេសំ រូបិយំ ទេន្តស្ស រូបិយសំវោហារោវ ហោតិ អកប្បិយវោហារេន វជនច្ឆល្លិអាទីនំ អាហរាបនេ កយវិក្កយោ វិយ, តាទិសម្បិ បរភណ្ឌំ ឥធ វត្ថុជោវនាទីសុ នត្ថិ, តស្មា អដ្ឋកថាបមាណេនេវេត្ថ បាចិត្តិយំ គហេតព្ពំ។

**៥៩៧**. **បុញ្ញំ ភវិស្សតីតិ ទេតី**តិ ឯត្ថ សចេ ភិក្ខុ អត្តនោ ភណ្ឌស្ស អប្បគ្ឃតំ ញត្វាបិ អកថេត្វា "ឥទានេវ ឧបបរិក្ខិត្វា គណ្ហ, មា បច្ឆា វិប្បដិសារី ហោហី"តិ វទតិ, ឥតរោ ច អត្តនោ ទិយ្យមានស្ស មហគ្ឃតំ អជានន្តោ "ឩនំ វា អធិកំ វា តុម្ហាកមេវា"តិ ទត្វា គច្ឆតិ, ភិក្ខុស្ស អនាបត្តិ ឧបនន្ទស្ស វិយ បរិព្ពាជកវត្ថុគ្គហណេ។ វិប្បដិសារិស្ស បុន សកសញ្ញាយ អាគតស្ស យំ អធិកំ គហិតំ, តំ ទាតព្ពំ។ យេន យំ បរិវត្តេតិ, តេសំ ឧភិន្នំ កប្បិយវត្ថុតា, អសហធម្មិកតា, កយវិក្កយាបជ្ជនញ្ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

កយវិក្កយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ កោសិយវគ្គោ ទុតិយោ។

## ៣. បត្តវគ្គោ

### ១. បត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦០២**. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **អឌ្ឍតេរសបលា**តិ មាគធិកាយ មានតុលាយ អឌ្ឍតេរសបលបរិមិតំ ឧទកំ គណ្ហន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, តថា បរិមិតំ យវមាសាទី គណ្ហន្តី សន្ធាយាតិ កេចិ។ **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** បន “បកតិចតុមុដ្ឋិកំ កុឌុវំ, ចតុកុឌុវំ នាឡិ, តាយ នាឡិយា សោឡស នាឡិយោ ទោណំ, តំ បន មគធនាឡិយា ទ្វាទស នាឡិយោ ហោន្តីតិ វទន្តី”តិ វុត្តំ។ **ទមិឡនាឡី**តិ បុរាណនាឡី សន្ធាយ វុត្តំ។ សា ច ចតុមុដ្ឋិកេហិ កុឌុវេហិ អដ្ឋ កុឌុវា, តាយ នាឡិយា ទ្វេ នាឡិយោ មគធនាឡី គណ្ហាតិ។ បុរាណា បន “សីហឡនាឡិ តិស្សោ នាឡិយោ គណ្ហាតី”តិ វទន្តិ, តេសំ មតេន មគធនាឡិ ឥទានិ បវត្តមានាយ ចតុកុឌុវាយ ទមិឡនាឡិយា ចតុនាឡិកា ហោតិ, តតោ មគធនាឡិតោ ឧបឌ្ឍញ្ច បុរាណទមិឡនាឡិសង្ខាតំ បត្ថំ នាម ហោតិ, ឯតេន ច “ឱមកោ នាម បត្តោ បត្ថោទនំ គណ្ហាតី”តិ បាឡិវចនញ្ច សមេតិ, លោកិយេហិបិ –

> “លោកិយំ មគធញ្ចេតិ, បត្ថទ្វយមុទាហដំ;
> លោកិយំ សោឡសបលំ, មាគធំ ទិគុណំ មត”ន្តិ។ –

ឯវំ លោកេ នាឡិយា មគធនាឡិ ទិគុណាតិ ទស្សិតា, ឯវញ្ច គយ្ហមានេ ឱមកបត្តស្ស ច យាបនមត្តោទនគាហិកា ច សិទ្ធា ហោតិ។ ន ហិ សក្កា អដ្ឋកុឌុវតោ ឩនោទនគាហិនា បត្តេន អថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ បរិយេសិត្វា យាបេតុំ។ តេនេវ **វេរញ្ជកណ្ឌដ្ឋកថាយំ** “បត្ថោ នាម នាឡិមត្តំ ហោតិ ឯកស្ស បុរិសស្ស អលំ យាបនាយ។ វុត្តម្បិ ហេតំ ‘បត្ថោទនោ នាលមយំ ទុវិន្ន’”ន្តិ (ជា. ២.២១.១៩២) វុត្តំ, “ឯកេកស្ស ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ បហោតី”តិ ច អាគតំ, តស្មា ឥធ វុត្តនយានុសារេនេវ គហេតព្ពំ។

**អាលោបស្ស អនុរូប**ន្តិ ឯត្ថ “ព្យញ្ជនស្ស មត្តា នាម ឱទនតោ ចតុត្ថភាគោ”តិ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨៧) **ព្រហ្មាយុសុត្តដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា អាលោបស្ស ចតុត្ថភាគមេវ ព្យញ្ជនំ អនុរូបន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឱទនគតិកានេវា**តិ ឱទនស្ស អន្តោ ឯវ បវិសនសីលានិ សិយុំ, អត្តនោ ឱកាសំ ន គវេសន្តីតិ អត្ថោ។ **នាមមត្តេ**តិ “មជ្ឈិមោ បត្តោ មជ្ឈិមោមកោ”តិអាទិនាមមត្តេ។

**៦០៧-៨. ឯវំ បយោគេ បយោគេ**តិ បរិយោសានាលោបជ្ឈោហរណបយោគេ បយោគេ, អាលោបេ អាលោបេតិ អត្ថោ។ **កត្វា**តិ បាកបរិយោសានំ កត្វា។ **បចិត្វា បបេស្សាមី**តិ កាឡវណ្ណបាកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឆិទ្ទ**ន្តិ មុខវដ្ដិតោ ទ្វង្គុលស្ស ហេដ្ឋាឆិទ្ទំ វុត្តំ។ សេសំ បឋមកថិនេ វុត្តនយមេវ។

បត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. ឩនបញ្ចពន្ធនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦០៩-៦១៣**. ទុតិយេ បាឡិយំ អហំ បត្តេន តេ ភិក្ខូ សន្តប្បេស្សាមីតិ សេសោ។ **“អបត្តោ”**តិ ឥមិនា អធិដ្ឋានវិជហនម្បិ ទស្សេតិ។ បញ្ចពន្ធនេបិ បត្តេ អបរិបុណ្ណបាកេ បត្តេ វិយ អធិដ្ឋានំ ន រុហតិ។ **“តិបុបដ្ដកេន វា”**តិ វុត្តត្តា តម្ពលោហាទីហិ កប្បិយលោហេហិ អយោបត្តស្ស ឆិទ្ទំ ឆាទេតុំ វដ្ដតិ។ តេនេវ **“លោហមណ្ឌលកេនា”**តិ វុត្តំ។ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ អកាឡវណ្ណម្បិ កប្បិយបត្តំ វិញ្ញាបេន្តស្ស អាបត្តិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អធិដ្ឋានុបគបត្តស្ស ឩនបញ្ចពន្ធនតា, អត្តុទ្ទេសិកតា, អកតវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ឩនបញ្ចពន្ធនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦១៨-៦២១**. តតិយេ បាឡិយំ បិលិន្ទវច្ឆត្ថេរេន “ន ខោ, មហារាជ, ភគវតា អារាមិកោ អនុញ្ញាតោ”តិ បឋមំ បដិក្ខិបិត្វា “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អារាមិក”ន្តិ បុគ្គលានម្បិ អារាមិកនាមេន ទាសគ្គហណេ អនុញ្ញាតេ ឯវ អារាមិកានំ គហិតត្តា ខេត្តវត្ថាទីនិ កប្បិយវោហារេនបិ បុគ្គលានំ គហេតុំ ន វដ្ដតិ, តថា អននុញ្ញាតត្តាតិ វិញ្ញាយតិ។ “ខេត្តវត្ថុបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) ហិ បដិក្ខិត្តេសុ ឯកស្សេវ បុគ្គលិកវសេន គហណេ អនុញ្ញាតេ ឥតរីតរានំ តថា ន គហេតព្ពតា សិទ្ធាវ ហោតិ។ យញ្ច បិលិន្ទវច្ឆត្ថេរេន

ទាយកកុលស្ស ទារិកាយ សុវណ្ណមាលាវសេន តិណណ្ឌុបកស្ស និម្មានំ, តំ “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, ឥទ្ធិមស្ស ឥទ្ធិវិសយេ”តិ (បារា. ១៥៩) វចនតោ កុលសង្គហាទិ ន ហោតីតិ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, កេចិ បន “ខីណាសវានំ លាភិច្ឆាយ អភាវតោ កុលសង្គហេបិ អាជីវកោបោ នត្ថី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ ខីណាសវានម្បិ អាជីវវិបត្តិហេតូនំ បិណ្ឌបាតាទីនំ បរិវជ្ជេតព្ពតោ។ វុត្តញ្ហិ ធម្មសេនាបតិនា “នេវ ភិន្ទេយ្យមាជីវំ, ចជមានោបិ ជីវិត”ន្តិ (មិ. ប. ៦.១.៥)។ ភគវតា ច “គាថាភិគីតំ មេ អភោជនីយ”ន្តិអាទិ វុត្តំ (សុ. និ. ៨១, ៤៨៤; មិ. ប. ៤.៥.៩; សំ. និ. ១.១៩៧)។

**៦២២. ឧគ្គហិតក**ន្តិ បរិភោគត្ថាយ សយំ គហិតំ។ **សយំ ករោតី**តិ បចិត្វា ករោតិ។ **បុរេភត្ត**ន្តិ តទហុបុរេភត្តមេវ វដ្ដតិ សវត្ថុកបដិគ្គហិតត្តា។ **សយំកត**ន្តិ ខីរនវនីតំ បចិត្វា កតំ។ **និរាមិសមេវា**តិ តទហុបុរេភត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អជ្ជ សយំកតំ និរាមិសមេវ ភុញ្ជន្តស្ស កស្មា សាមបាកោ ន ហោតីតិ អាហ “**នវនីតំ តាបេន្តស្សា**”តិអាទិ។ **បដិគ្គហិតេហី**តិ ខីរទធីនិ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧគ្គហិតកេហិ កតំ អព្ភញ្ជនាទីសុ ឧបនេតព្ពន្តិ យោជនា។ **ឯសេវ នយោ**តិ និស្សគ្គិយាបត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អកប្បិយមំសសប្បិម្ហី**តិ ហត្ថិអាទីនំ សប្បិម្ហិ។

**ឯត្ថ បនា**តិ នវនីតេ វិសេសោ អត្ថីតិ អត្ថោ។ **ធោតំ វដ្ដតី**តិ ធោតមេវ បដិគ្គហិតុម្បិ ន វដ្ដតិ, ឥតរថា សវត្ថុកបដិគ្គហិតំ ហោតីតិ ថេរានំ អធិប្បាយោ។

មហាសិវត្ថេរស្ស បន វត្ថុនោ វិយោជិតត្តា ទធិគុឡិកាទីហិ យុត្តតាមត្តេន សវត្ថុកបដិគ្គហិតំ នាម ន ហោតិ, តស្មា តក្កតោ ឧទ្ធដមត្តមេវ បដិគ្គហេត្វា ធោវិត្វា, បចិត្វា វា និរាមិសមេវ កត្វា បរិភុញ្ជីស្សូតិ អធិប្បាយោ, ន បន ទធិគុឡិកាទីហិ សហ វិកាលេ ភុញ្ជីសុ។ តេនាហ “**តស្មា នវនីតំ បរិភុញ្ជន្តេន…បេ… សវត្ថុកបដិគ្គហិតំ នាម ន ហោតី**”តិ។ តត្ថ អធោតំ បដិគ្គហេត្វាបិ តំ នវនីតំ បរិភុញ្ជន្តេន ទធិអាទីនិ អបនេត្វា បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **ខយំ គមិស្សតី**តិ និរាមិសំ ហោតិ, តស្មា វិកាលេបិ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ **ឯត្តាវតា**តិ នវនីតេ លគ្គមត្តេន វិសុំ ទធិអាទិវោហារំ អលទ្ធេន អប្បមត្តេន ទធិអាទិនាតិ អត្ថោ, ឯតេន វិសុំ បដិគ្គហិតទធិអាទីហិ សហ បក្កំ សវត្ថុកបដិគ្គហិតសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ **តស្មិម្បី**តិ និរាមិសភូតេបិ។ កុរុន្ទកានំ បន អយំ អធិប្បាយោ – បដិគ្គហណេ តាវ ទធិអាទីហិ អសម្ភិន្នរសត្តា ភត្តេន សហិតេន គុឡបិណ្ឌាទិ វិយ សវត្ថុកបដិគ្គហិតំ នាម ន ហោតិ, តំ បន បចន្តេន ធោវិត្វាវ បចិតព្ពំ, ឥតរថា បចនក្ខណេ បច្ចមានទធិគុឡិកាទីហិ សម្ភិន្នរសតាយ សាមំបក្កំ ជាតំ, តេសុ ខីណេសុ សាមំបក្កមេវ ហោតិ, តស្មា និរាមិសមេវ បចិតព្ពន្តិ។ តេនេវ “**អាមិសេន សហ បក្កត្តា**”តិ ការណំ វុត្តំ។

ឯត្ថ ចាយំ វិចារណា – សវត្ថុកបដិគ្គហិតត្តាភាវេ អាមិសេន សហ ភិក្ខុនា បក្កស្ស សយំបាកទោសោ វា បរិសង្កីយតិ យាវកាលិកតា វា, តត្ថ ន តាវ សយំបាកទោសោ ឯត្ថ សម្ភវតិ សត្តាហកាលិកត្តា។ យញ្ហិ តត្ថ ទធិអាទិ អាមិសគតំ, តំ បរិក្ខីណន្តិ។ អថ បដិគ្គហិតទធិគុឡិកាទិនា សហ អត្តនា បក្កត្តា សវត្ថុកបក្កំ វិយ ភវេយ្យាតិ បរិសង្កីយតិ, តទា អាមិសេន សហ បដិគ្គហិតត្តាតិ ការណំ វត្តព្ពំ, ន បន បក្កត្តាតិ។ តថា ច ឧបជ្ឈត្ថេរានំ មតមេវ អង្គី កតំ សិយា។ តត្ថ ច សាមណេរាទីហិ បក្កម្បិ យាវកាលិកមេវ សិយា បដិគ្គហិតខីរាទី បចិត្វា អនុបសម្បន្នេហិ កតសប្បិអាទិ វិយ ច, ន ច តំ យុត្តំ, ភិក្ខាចារេន លទ្ធនវនីតាទីនំ តក្កាទិអាមិសសំសគ្គសម្ភវេន អបរិភុញ្ជិតព្ពតាបសង្គតោ។ ន ហិ គហដ្ឋា ធោវិត្វា, សោធេត្វា វា បត្តេ អាកិរន្តីតិ និយមោ អត្ថិ, អដ្ឋកថាយញ្ច “យថា តត្ថ បតិតតណ្ឌុលកណាទយោ ន បច្ចន្តិ, ឯវំ…បេ… បុន បចិត្វា ទេតិ, បុរិមនយេនេវ សត្តាហំ វដ្ដតី”តិ ឥមិនា វចនេនបេតំ វិរុជ្ឈតិ, តស្មា ឥធ កុរុន្ទកានំ កុរុន្ទុប្បត្តិយា និមិត្តមេវ ន ទិស្សតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ “លទ្ធិ សាមណេរោ យថា តត្ថ បតិតតណ្ឌុលកណាទយោ ន បច្ចន្តិ, ឯវំ សាមិសបាកំ មោចេន្តោ អគ្គិម្ហិ វិលីយាបេត្វា…បេ… វដ្ដតី”តិ វចនស្សាបិ និមិត្តំ ន ទិស្សតិ។ យទិ ហិ ឯតំ យាវកាលិកសំសគ្គបរិហារាយ វុត្តំ សិយា, អត្តនាបិ តថា កាតព្ពំ ភវេយ្យ។ គហដ្ឋេហិ ទិន្នសប្បិអាទីសុ ច អាមិសសំសគ្គសង្កា ន វិគច្ឆេយ្យ។ ន ហិ គហដ្ឋា ឯវំ វិលីយាបេត្វា បន តណ្ឌុលាទី អបនេត្វា បុន បចន្តិ, អបិច ភេសជ្ជេហិ សទ្ធឹ ខីរាទី បក្ខិបិត្វា យថា ខីរាទិ ខយំ គច្ឆតិ, ឯវំ បរេហិ បក្កភេសជ្ជតេលាទិបិ យាវកាលិកមេវ សិយា, ន ច តម្បិ យុត្តំ ទធិអាទិខយករណត្ថំ “បុន បចិត្វា ទេតី”តិ វុត្តត្តា។ តស្មា មហាសិវត្ថេរវាទេ កុក្កុច្ចំ អកត្វា អធោតម្បិ នវនីតំ តទហុបិ បុនទិវសាទីសុបិ បចិតុំ, តណ្ឌុលាទិមិស្សំ សប្បិអាទី អត្តនាបិ អគ្គិម្ហិ វិលីយាបេត្វា បរិស្សាវេត្វា បុន តក្កាទិខយត្ថំ បចិតុញ្ច វដ្ដតិ។

តត្ថ វិជ្ជមានស្សបិ បច្ចមានក្ខណេ សម្ភិន្នរសស្ស យាវកាលិកស្ស អព្ពោហារិកត្តេន សវត្ថុកបដិគ្គហិតបុរេបដិគ្គហិតានម្បិ អព្ពោហារិកតោតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពន្តិ។ តេនេវ “**ឯត្តាវតា សវត្ថុកបដិគ្គហិតំ នាម ន ហោតី**”តិ វុត្តំ។ វិសុំ បដិគ្គហិតេន បន ខីរាទិអាមិសេន នវនីតាទី មិស្សេត្វា ភិក្ខុនា វា អញ្ញេហិ វា បក្កតេលាទិភេសជ្ជំ សវត្ថុកបដិគ្គហិតសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ, តត្ថ បវិដ្ឋយាវកាលិកស្ស អព្ពោហារិ

កត្តាភាវា។ យំ បន បុរេបវិគ្គហិតភេសជ្ជេហិ អប្បដិគ្គហិតំ ខីរាទី បក្ខិបិត្វា បក្កតេលាទិកំ អនុបសម្បន្នេហេវ បក្កម្បិ សវត្ថុកបដិគ្គហិតម្បិ សន្និធិបិ ន ហោតិ, តត្ថ បក្ខិត្តខីរាទិកស្សបិ តស្មឹ ខណេ សម្ភិន្នរសតាយ បុរេបដិគ្គហិតត្តាបត្តិតោ។ សចេ បន អប្បដិគ្គហិតេហេវ, អញ្ញេហិ វា បក្កតេលាទីសុបិ សចេ អាមិសរសោ បញ្ញាយតិ, តំ យាវកាលិកមេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ឧគ្គហេត្វា**តិ សយមេវ គហេត្វា។

**បរិស្សាវេត្វា គហិត**ន្តិ តណ្ឌុលាទិវិគមត្ថំ បរិស្សាវេត្វា, តក្កាទិវិគមត្ថំ បុន បចិត្វា គហិតន្តិ អត្ថោ។ **បដិគ្គហេត្វា ឋបិតភេសជ្ជេហី**តិ អតិរេកសត្តាហបដិគ្គហិតេហិ, ឯតេន តេហិ យុត្តម្បិ សប្បិអាទិ អតិរេកសត្តាហបដិគ្គហិតំ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **វទ្ទលិសមយេ**តិ វស្សកាលសមយេ, អនាគតកាលេតិ អត្ថោ។

**និព្ពដ្ដិតត្តា**តិ យាវកាលិកវត្ថុតោ វិវេចិតត្តា, ឯតេន តេលេ សភាវតោ យាវកាលិកត្តាភាវំ, ភិក្ខុនោ សវត្ថុកបដិគ្គហណេន យាវកាលិកត្តុបគមនញ្ច ទស្សេតិ។ **ឧភយម្បី**តិ អត្តនា, អញ្ញេហិ ច កតំ។

**៦២៣**. **អច្ឆវស**ន្តិ ទុក្កដវត្ថូនញ្ញេវ ឧបលក្ខណន្តិ អាហ “**ឋបេត្វា មនុស្សវស**”ន្តិ។ **សំសដ្ឋ**ន្តិ បរិស្សាវិតំ។ **តិណ្ណំ ទុក្កដាន**ន្តិ អជ្ឈោហារេ អជ្ឈោហារេ តីណិ ទុក្កដានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ បរិភោគត្ថាយ វិកាលេ បដិគ្គហណបចនបរិស្សាវនាទីសុ បុព្ពបយោគេសុ បាឡិយំ, អដ្ឋកថាយញ្ច អាបត្តិ ន វុត្តា, តថាបិ ឯត្ថ អាបត្តិយា ឯវ ភវិតព្ពំ បដិក្ខិត្តស្ស ករណតោ អាហារត្ថាយ វិកាលេ យាមកាលិកាទីនំ បដិគ្គហណេ វិយ។ យស្មា ខីរាទី បក្ខិបិត្វា បក្កភេសជ្ជតេលេ កសដំ អាមិសគតិកំ, តេន សហ តេលំ បដិគ្គហេតុំ, បចិតុំ វា ភិក្ខុនោ ន វដ្ដតិ។ តស្មា វុត្តំ “**បក្កតេលកសដេ វិយ កុក្កុច្ចាយតី**”តិ។ សចេ វសាយ សហ បក្កត្តា ន វដ្ដតិ, ឥទំ កស្មា ន វដ្ដតីតិ បុច្ឆន្តា “**ភន្តេ ...បេ.... វដ្ដតី**”តិ អាហំសុ។ ថេរោ អតិកុក្កុច្ចកតាយ ច “**ឯតម្បិ, អាវុសោ, ន វដ្ដតី**”តិ អាហ។ រោគនិគ្គហត្ថាយ ឯវ វសាយ អនុញ្ញាតត្តំ សល្លក្ខេត្វា បច្ឆា “**សាធូ**”តិ សម្បដិច្ឆិ។

“**មធុករីហិ នាម មធុមក្ខិកាហី**”តិ ឥទំ ខុទ្ទកភមរានំ ទ្វិន្នំ ឯវ វិសេសនន្តិ កេចិ វទន្តិ , អញ្ញេ បន “ទណ្ឌកេសុ មធុការិកា មធុករីមក្ខិកា នាម, តាហិ សហ តិស្សោ មធុមក្ខិកាជាតិយោ”តិ វទន្តិ។ **ភមរមក្ខិកា**តិ មហាបដលការិកា។ **សិលេសសទិស**ន្តិ សុក្ខតាយ វា បក្កតាយ វា ឃនីភូតំ។ **ឥតរ**ន្តិ តនុកមធុ។

**ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយា**តិ និក្កសដរសស្សបិ សត្តាហកាលិកតំ ទស្សេតិ “ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្ត”ន្តិ បាឡិយំ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា។ យំ បន **សុត្តន្តដ្ឋកថាយំ** “ឧច្ឆុ ចេ, យាវកាលិកោ។ ឧច្ឆុរសោ ចេ, យាមកាលិកោ។ ផាណិតំ ចេ, សត្តាហកាលិកំ។ តចោ ចេ, យាវជីវិកោ”តិ វុត្តំ, តំ អម្ពផលរសាទិមិស្សតាយ យាមកាលិកត្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ, អវិនយវចនត្តា តំ អប្បមាណន្តិ។ តេនេវ “**បុរេភត្តំ បដិគ្គហិតេន អបរិស្សាវិតឧច្ឆុរសេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **និរាមិសមេវ វដ្ដតិ** តត្ថ បវិដ្ឋយាវកាលិកស្ស អព្ពោហារិកត្តាតិ ឥទំ គុឡេ កតេ តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ កសដំ បាកេន សុក្ខតាយ យាវជីវិកត្តំ ភជតីតិ វុត្តំ។ តស្ស យាវកាលិកត្តេ ហិ សាមំបាកេន បុរេភត្តេបិ អនជ្ឈោហរណីយំ សិយាតិ។ “**សវត្ថុកបដិគ្គហិតត្តា**”តិ ឥទំ ឧច្ឆុរសេ ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ហុត្វា ឋិតកសដំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេន ច អបរិស្សាវិតេន អប្បដិគ្គហិតេន អនុបសម្បន្នេហិ កតំ សត្តាហំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **ឈាមឧច្ឆុផាណិត**ន្តិ អគ្គិម្ហិ ឧច្ឆុំ តាបេត្វា កតំ។ **កោដ្ដិតឧច្ឆុផាណិត**ន្តិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកំ ឆិន្ទិត្វា កោដ្ដេត្វា និប្បីឡេត្វា បក្កំ។

តំ តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ កសដំ បក្កកាលេ យាវកាលិកត្តំ វិជហតីតិ អាហ “**តំ យុត្ត**”ន្តិ។ **សីតោទកេន កត**ន្តិ មធុកបុប្ផានិ សីតោទកេន មទ្ទិត្វា បរិស្សាវេត្វា បចិត្វា កតំ, អមទ្ទិត្វា កតន្តិ កេចិ, តត្ថ ការណំ ន ទិស្សតិ។ **ខីរជល្លិក**ន្តិ ខីរផេណំ។ **មធុកបុប្ផំ បនា**តិអាទិ យាវកាលិករូបេន ឋិតស្សបិ អវដ្ដនកមេរយពីជវត្ថុំ ទស្សេតុំ អារទ្ធំ។

**សព្ពានិបី**តិ សប្បិអាទីនិ បញ្ចបិ។ អាហារកិច្ចំ ករោន្តានិ ឯតានិ កស្មា ឯវំ បរិភុញ្ជិតព្ពានីតិ ចោទនាបរិហារាយ ភេសជ្ជោទិស្សំ ទស្សេន្តេន តប្បសង្គេន សព្ពានិបិ ឱទិស្សកានិ ឯកតោ ទស្សេតុំ “**សត្តវិធំ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ អបកតិភេសជ្ជត្តា វិកដានិ វិរូបានិ វិសហរណតោ មហាវិសយត្តា មហន្តានិ ចាតិ **មហាវិកដានិ**។ **ឧបសម្បទាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន គណង្គណូបាហនាទី សង្គណ្ហាតិ។

**អធិដ្ឋេតី**តិ ពាហិរបរិភោគត្ថមេតន្តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេតិ, ឯវំ បរិភោគេ អនបេក្ខតាយ បដិគ្គហណំ វិជហតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ អញ្ញេសុបិ កាលិកេសុ អនជ្ឈោហរិតុកាមតាយ សុទ្ធចិត្តេន ពាហិរបរិភោគត្ថាយ និយមេបិ បដិគ្គហណំ វិជហតីតិ ឥទម្បិ វិសុំ ឯកំ បដិគ្គហណវិជហនការណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៦២៥**. **សចេ ទ្វិន្នំ…បេ… ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ បាឋោ គឡិតោ, ឯវំ បនេត្ថ បាឋោ វេទិតព្ពោ “សចេ ទ្វិន្នំ សន្តកំ ឯកេន បដិគ្គហិតំ អវិភត្តំ ហោតិ, សត្តាហាតិក្កមេ ទ្វិន្នម្បិ អនាបត្តិ, បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតី”តិ។ អញ្ញថា ហិ សទ្ទប្បយោគោបិ ន សង្គហំ គច្ឆតិ។ “**គណ្ឋិបទេ**បិ ច អយមេវ បាឋោ ទស្សិតោ”តិ (សារត្ថ. ដី. ២.៦២៥) **សារត្ថទីបនិយំ** វុត្តំ។ **ទ្វិន្នម្បិ អនាបត្តី**តិ អវិភត្តត្តា វុត្តំ។ “**បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតី**”តិ ឥទំ “សត្តាហបរមំ សន្និធិការកំ បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វចនតោ វុត្តំ។ “**យេន បដិគ្គហិតំ, តេន វិស្សជ្ជិតត្តា**”តិ ឥមិនា ឧបសម្បន្នស្ស ទានម្បិ សន្ធាយ “វិស្សជ្ជេតី”តិ ឥទំ វុត្តន្តិ ទស្សេតិ។ ឧបសម្បន្នស្ស និរបេក្ខទិន្នវត្ថុម្ហិ បដិគ្គហណស្ស អវិគតត្តេបិ សកសន្តកតា វិគតាវ ហោតិ, តេន និស្សគ្គិយំ ន ហោតិ។ អត្តនាវ បដិគ្គហិតត្តំ, សកសន្តកត្តញ្ចាតិ ឥមេហិ ទ្វីហិ ការណេហិ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, ន ឯកេន។ អនុបសម្បន្នស្ស និរបេក្ខទានេ បន តទុភយម្បិ វិជហតិ, បរិភោគោបេត្ថ វដ្ដតិ, ន សាបេក្ខទានេ ទានលក្ខណាភាវតោ។ “វិស្សជ្ជេតី”តិ ឯតស្មិញ្ច បាឡិបទេ កស្សចិ អទត្វា អនបេក្ខតាយ ឆឌ្ឌនម្បិ សង្គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ “**អនបេក្ខោ ទត្វា**”តិ ឥទញ្ច បដិគ្គហណវិជហនវិធិទស្សនត្ថមេវ វុត្តំ។ បដិគ្គហណេ ហិ វិជហិតេ បុន បដិគ្គហេត្វា បរិភោគោ សយមេវ វដ្ដិស្សតិ, តព្វិជហនញ្ច វត្ថុនោ សកសន្តកតាបរិច្ចាគេន ហោតីតិ, ឯតេន ច វត្ថុម្ហិ អជ្ឈោហរណាបេក្ខាយ សតិ បដិគ្គហណវិស្សជ្ជនំ នាម វិសុំ ន លព្ភតីតិ សិជ្ឈតិ។ ឥតរថា ហិ “បដិគ្គហណេ អនបេក្ខោវ បដិគ្គហណំ វិស្សជ្ជេត្វា បុន បដិគ្គហេត្វា ភុញ្ជតី”តិ វត្តព្ពំ សិយា។ “**អប្បដិគ្គហិតត្តា**”តិ ឥមិនា ឯកស្ស សន្តកំ អញ្ញេន បដិគ្គហិតម្បិ និស្សគ្គិយំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។

ឯវន្តិ “បុន គហេស្សាមី”តិ អបេក្ខំ អកត្វា សុទ្ធចិត្តេន បរិច្ចត្តតំ បរាមសតិ។ **បរិភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តិទស្សនត្ថ**ន្តិ និស្សគ្គិយមូលិកាហិ បាចិត្តិយាទិអាបត្តីហិ អនាបត្តិទស្សនត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។ **បរិភោគេ អនាបត្តិទស្សនត្ថ**ន្តិ ឯត្ថ បន និស្សដ្ឋបដិលទ្ធស្ស កាយិកបរិភោគាទីសុ យា ទុក្កដាបត្តិ វុត្តា, តាយ អនាបត្តិទស្សនត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។ សប្បិអាទីនំ បដិគ្គហិតភាវោ, អត្តនោ សន្តកតា, សត្តាហាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦២៨**. ចតុត្ថេ **ជេដ្ឋមូលបុណ្ណមាសិយា…បេ… ករណក្ខេត្តញ្ចា**តិ បឋមទ្វមាសម្បិ ករណក្ខេត្តំ វុត្តំ។ តំ “កត្វា និវាសេតព្ព”ន្តិ ឥមស្ស បុរិមទ្វមាសេ វា បច្ឆិមទ្វមាសេ វា កត្វា បច្ឆិមមាសេវ និវាសេតព្ពន្តិ ឯវមត្ថំ គហេត្វា វុត្តំ និវាសនេយេវ អាបត្តិយា វុត្តត្តាតិ។ យំ បន **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “គិម្ហានំ បច្ឆិមោ មាសោ បរិយេសនក្ខេត្តំ, បច្ឆិមោ អឌ្ឍមាសោ ករណនិវាសនក្ខេត្តម្បី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, តំ តស្មិំយេវ អឌ្ឍមាសេ កត្វា និវាសេតព្ពន្តិ ឯវមត្ថំ គហេត្វា វុត្តំ។ ឥធ វុត្តនយេនេវ អត្ថេ គហិតេ វិរោធោ នត្ថិ។

“**វត្តភេទេ ទុក្កដ**”ន្តិ ឥទំ វស្សិកសាដិកអទិន្នបុព្ពេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**យេ មនុស្សា**”តិអាទិ។ **បកតិយា វស្សិកសាដិកទាយកា** នាម សង្ឃំ វា អត្តានំ វា អប្បវារេត្វាវ អនុសំវច្ឆរំ ទាយកា។

**៦៣០**. “**ឆ មាសេ បរិហារំ លភតី**”តិ ឯតេន អន្តោវស្សេបិ យាវ វស្សានស្ស បច្ឆិមទិវសា អកតា បរិហារំ លភតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **ឯកមាស**ន្តិ ហេមន្តស្ស បច្ឆិមុបោសថេន សហ គណេត្វា វុត្តំ។ តស្មឹ ឧបោសថទិវសេ ឯវំ ហិ តំ មូលចីវរំ កាតព្ពំ, ឥតរថា ហិ និស្សគ្គិយតោ។ **ឯកាហទ្វីហាទិវសេន…បេ… លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា**តិ ឯត្ថ ឯកាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច ទ្វីហានាគតាយ…បេ… ទសាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច, អន្តោវស្សេ វា លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្ថ អាសឡ្ហីមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបុណ្ណមិយំ លទ្ធា, តទហេវ រជនកប្បបរិយោសានេហិ និដ្ឋិតា ច វស្សិកសាដិកា “ឯកាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា”តិ វុច្ចតិ។ ឯតេនេវ នយេន ជុណ្ហបក្ខស្ស ឆដ្ឋិយំ លទ្ធា, និដ្ឋិតា ច “ទសាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា”តិ វុច្ចតិ។ យាវ បឋមកត្តិកតេមាសិបុណ្ណមា, តាវ លទ្ធា, និដ្ឋិតា ច “អន្តោវស្សេ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា”តិ វុច្ចតិ។ បឋមកត្តិកតេមាសិបុណ្ណមិតោ បរំ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច យាវ ចីវរកាលោ នាតិក្កមតិ, តាវ អនធិដ្ឋហិត្វាបិ ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។

ឯត្ថ ច “តស្មិំយេវ អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតព្ពា”តិ អវិសេសេន វុត្តេបិ វស្សានតោ បុព្ពេ ឯកាហទ្វីហាទិវសេន អនាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា តេហិ ទិវសេហិ ទសាហំ អនតិក្កមន្តេន វស្សូប

នាយិកទិវសតោ បដ្ឋាយ អធិដ្ឋានក្ខេត្តំ សម្បត្តា ឯវ អធិដ្ឋាតព្ពា, តតោ បន បុព្ពេ ទសាហាតិក្កមេន និដ្ឋិតាបិ ន អធិដ្ឋាតព្ពា អធិដ្ឋានស្ស អខេត្តត្តា។ តាទិសា បន វស្សូបនាយិកទិវសេ ឯវ អធិដ្ឋាតព្ពា, អនធិដ្ឋហតោ អរុណុគ្គមនេន និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ យទិ ឯវំ "ទសាហានាគតាយា"តិ ឥមិនា កឹ បយោជនន្តិ ចេ? វស្សានតោ បុព្ពេ ឯវ ទសាហេ អតិក្កន្តេ និដ្ឋិតា វស្សូបនាយិកទិវសេ ឯវ អធិដ្ឋាតព្ពាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេនេវាហ "**ទសាហាតិក្កមេ និដ្ឋិតា តទហេវ អធិដ្ឋាតព្ពា**"តិ។

**ទសាហេ អប្បហោន្តេ ចីវរកាលំ នាតិក្កមេតព្ពា**តិ តេមាសព្ភន្តរេ ទសាហេ អប្បហោន្តេ នវាហានាគតាយ កត្តិកតេមាសិបុណ្ណមាយ សត្តមិតោ បដ្ឋាយ លទ្ធា, និដ្ឋិតា ច ចីវរកាលំ នាតិក្កមេតព្ពាតិ អត្ថោ។ តថា ហិ "មាសោ សេសោ គិម្ហានន្តិ ភិក្ខុនា វស្សិកសាដិកចីវរំ បរិយេសិតព្ព"ន្តិ បរិយេសនក្ខេត្តំ វត្វា "វស្សិកសាដិកំ វស្សានំ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុ"ន្តិ (មហាវ. ៣៥៨) វុត្តត្តា កតាយបិ អកតាយបិ មាសមត្តំ អនធិដ្ឋាតព្ពតា សិទ្ធា។ យស្មា ច អកតា វស្សិកសាដិកសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ, អករណញ្ច កេនចិ វេកល្លេន, ន អនាទរេន, តស្មា ចាតុមាសំ អកតត្តា ឯវ បរិហារំ លភតិ, កតា បន អធិដ្ឋានក្ខេត្តេ, អកតា ច ចីវរកាលេ ទសាហបរមសិក្ខាបទេនេវ បរិហារំ លភតីតិ អយមត្ថោ លព្ភតិ។ **កស្មា**តិ អត្តនោ មតិយា ការណបុច្ឆា។ **តស្មា**តិ វស្សានេយេវ វស្សិកសាដិកាយ អធិដ្ឋាតព្ពតាវចនតោ។ "**តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុ**"ន្តិ សុត្តំ បនេត្ថ សេសចីវរានំ ឯវំ កាលនិយមាភាវំ សាធេតុំ ឧទ្ធដំ។ ន ហិ តេនេត្ថ អញ្ញំ បយោជនំ អត្ថិ។

**កទា អធិដ្ឋាតព្ពា**តិអាទិក្ខុរន្ទិវចនេនាបិ "យទា វា តទា វា អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតី"តិ ឥទំ បដិក្ខិបិត្វា ទសាហព្ភន្តរេ ឯវ កតាយ អធិដ្ឋាតព្ពតំ ទស្សេតិ។

បាឡិយំ **អច្ឆិន្នចីវរស្សា**តិអាទីសុ អច្ឆិន្នសេសចីវរស្ស នដ្ឋសេសចីវរស្ស។ ឯតេសញ្ហិ អសមយេ បរិយេសន និវាសនាបត្តិយា ឯវ អនាបត្តិ វុត្តា។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** "អច្ឆិន្នចីវរស្ស វា នដ្ឋចីវរស្ស វា អនិវត្ថំ ចោរា ហរន្តីតិ ឯវំ អាបទាសុ វា និវាសយតោ ឧម្មត្តកាទីនញ្ច អនាបត្តី"តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, ឥធ បន សមន្តបាសាទិកាយំ អយំ និស្សគ្គិយា អនាបត្តិ បាឡិតោ សយមេវ សិជ្ឈតីតិ ឥមំ អទស្សេត្វា អសិជ្ឈមានំ នគ្គស្ស ន្ហាយតោ ទុក្កដាបត្តិយា ឯវ អនាបត្តឹ ទស្សេតុំ "**អច្ឆិន្នចីវរស្សា**"តិអាទិ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ ន ហិ ឯសា អនាបត្តិ អវុត្តេ សិជ្ឈតីតិ។ វស្សិកសាដិកាយ អត្តុទ្ទេសិកតា, អសមយេ បរិយេសនតា, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានិ តាវ បរិយេសនាបត្តិយា តីណិ អង្គានិ។ និវាសនាបត្តិយា បន សចីវរតា, អាបទាភាវោ, វស្សិកសាដិកាយ សកភាវោ, អសមយេ និវាសនន្តិ ចត្តារិ អង្គានិ។

វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. ចីវរអច្ឆិន្ទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៣១**. បញ្ចមេ **យម្បិ...បេ.... អច្ឆិន្ទី**តិ ឯត្ថ យំ តេ អហំ ចីវរំ អទាសឹ, តំ "មយា សទ្ធឹ បក្កមិស្សតី"តិ សញ្ញាយ អទាសឹ, ន អញ្ញថាតិ កុបិតោ អច្ឆិន្ទីតិ ឯវំ អជ្ឈាហរិត្វា យោជេតព្ពំ។

**៦៣៣**. **ឯកំ ទុក្កដ**ន្តិ យទិ អាណត្តោ អវស្សំ អច្ឆិន្ទតិ, អាណត្តិក្ខណេ បាចិត្តិយមេវ។ យទិ ន អច្ឆិន្ទតិ, តទា ឯវំ ទុក្កដន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឯកវាចាយ សម្ពហុលា អាបត្តិយោ**តិ យទិ អាណត្តោ អនន្តរាយេន អច្ឆិន្ទតិ, អាណត្តិក្ខណេយេវ វត្ថុគណនាយ បាចិត្តិយអាបត្តិយោ បយោគករណក្ខណេយេវ អាបត្តិយា អាបជ្ជិតព្ពតោ, ចីវរំ បន អច្ឆិន្នេយេវ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ យទិ សោ ន អច្ឆិន្ទតិ, អាណត្តិក្ខណេ ឯកមេវ ទុក្កដន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ អញ្ញត្ថាបិ ឦទិសេសុ នយោ ញាតព្ពោ។

**៦៣៥**. **ឧបជ្ឈំ គណ្ហិស្សតី**តិ សាមណេរស្ស ទានំ ទីបេតិ, តេន ច សាមណេរកាលេ ទត្វា ឧបសម្បន្នកាលេ អច្ឆិន្នតោបិ បាចិត្តិយំ ទីបេតិ។ "ភិក្ខុស្ស សាមំ ចីវរំ ទត្វា"តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ។ **អាហរាបេតុំ បន វដ្ដតី**តិ កម្មេ អកតេ ភតិសទិសត្តា វុត្តំ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមចីវរតា, សាមំ ទិន្នតា, សកសញ្ញិតា, ឧបសម្បន្នតា, កោធវសេន អច្ឆិន្ទនំ វា អច្ឆិន្ទាបនំ វាតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ចីវរអច្ឆិន្ទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៣៦**. ឆន្នេ វិតវិតង្គានំ យស្មឹ ចតុរស្សទារុម្ហិ បលិវេឋេន្តិ, តស្ស **តុរី**តិ នាមំ។ វាយន្តា តិរិយំ សុត្តំ បវេសេត្វា យេន អាកោដេន្តា វត្ថេ ឃនភាវំ អាបាទេន្តិ, តំ “**វេម**”ន្តិ វុច្ចតិ។

“**ឥតរស្មឹ ឥថេវ ទុក្កដ**”ន្តិ ឥមិនា វាយិតុំ អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ យថាវុត្តបរិច្ឆេទនិដ្ឋិតេយេវ ទុក្កដម្បិ ហោតិ, ន ឥតោ បុព្វេ វាយនបយោគេសូតិ ទស្សេតិ។

**តន្តេ បិតំយេវ អធិដ្ឋាតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ ឯកវារំ អធិដ្ឋិតេ បច្ឆា វីតំ អធិដ្ឋិតគតិកមេវ ហោតិ, បុន អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថិ។ សចេ បន អន្តរន្តរា ទសា ឋបេត្វា វិសុំ វិសុំ សបរិច្ឆេទំ វីតំ ហោតិ, បច្ចេកំ អធិដ្ឋាតព្ពមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯត្ថ ច កប្បិយសុត្តំ គហេត្វា អញ្ញាតកអប្បវារិតេនាបិ អកប្បិយតន្តវាយេន “សុត្តមត្ថិ, វាយន្តោ នត្ថី”តិអាទិបរិយាយមុខេន វាយាបេន្តស្ស អនាបត្តិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា) “វាយាបេយ្យា”តិ បទស្ស “ចីវរំ មេ, អាវុសោ, វាយថាតិ អកប្បិយវិញ្ញត្តិយា វាយាបេយ្យា”តិ អត្ថោ វុត្តោ, ឯវំ វទន្តោ អកប្បិយតន្តវាយេន វាយាបេតិ នាម, នាញ្ញថា។

**៦៤០**. **អនាបត្តិ ចីវរំ សិព្វេតុ**ន្តិអាទីសុ ឥមិនា សិក្ខាបទេនេវ អនាបត្តិ, អកតវិញ្ញត្តិបច្ចយា បន ទុក្កដមេវាតិ វទន្តិ។ អកប្បិយសុត្តតា, អត្តុទ្ទេសិកតា, អកប្បិយតន្តវាយេន អកប្បិយវិញ្ញត្តិយា វាយាបនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៤២**. សត្តមេ “**កិញ្ចិមត្តំ អនុបទជ្ជេយ្យា**”តិ ឥទំ បយោគភេទទស្សនំ, ទានំ បនេត្ថ អង្គំ ន ហោតិ។ តេនេវ តស្ស **វិភង្គេ** “អន្តមសោ ធម្មម្បិ ភណតី”តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អញ្ញាតកអប្បវារិតានំ តន្តវាយេ ឧបសង្កមិត្វា វិកប្បមាបជ្ជនតា, ចីវរស្ស អត្តុទ្ទេសិកតា, តស្ស វចនេន សុត្តវឌ្ឍនំ, ចីវរបដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៤៦**. អដ្ឋមេ ឆដ្ឋិយំ ឧប្បន្នចីវរស្ស ឯកាទសមារុណោ ចីវរកាលេ ឧដ្ឋាតីតិ អាហ “**ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយា**”តិអាទិ, តេន ច “ទសាហានាគត”ន្តិ វុត្តត្តា បញ្ចមិតោ បដ្ឋាយ បុណ្ណមិតោ បុព្វេ ទសសុ អរុណេសុ ឧដ្ឋិតេសុបិ ចីវរំ និស្សគ្គិយំ ន ហោតិ។ បុណ្ណមិយា សហ ឯកាទស ទិវសា លព្ភន្តីតិ ឯត្តកមេវ ឥមិនា សិក្ខាបទេន លទ្ធំ, ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នំ សព្ពចីវរំ បឋមកឋិនសិក្ខាបទវសេនេវ យាវ ចីវរកាលំ និស្សគ្គិយំ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។

**៦៥០**. ឥទានិ បឋមកឋិនាទិសិក្ខាបទេហិ តស្ស តស្ស ចីវរស្ស លព្ភមានំ បរិហារំ ឥធេវ ឯកតោ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេន្តោ “**អតិរេកចីវរស្សា**”តិអាទិមាហ។ “អនត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសា”តិ អយមេវ បាឋោ បាឡិយា សមេតិ។ កេចិ បន “ទសទិវសាធិកោ មាសោ, ទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសាតិ បាឋេន ភវិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, អញ្ញថា “នវាហានាគត”ន្តិ វត្តព្ពតោ។ យំ បនេត្ថ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ញ្ច “កាមញ្ចេស ‘ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ព’ន្តិ ឥមិនាវ សិទ្ធោ, អដ្ឋុប្បត្តិវសេន បន អបុព្ពំ វិយ អត្ថំ ទស្សេត្វា សិក្ខាបទំ ឋបិត”ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា) លិខន្តិ, តំ បមាទលិខិតំ “បវារណមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបញ្ចមិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នស្ស ចីវរស្ស និធានកាលោ ទស្សិតោ ហោតី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តត្តា។ ឥមមេវ ច បមាទលិខិតំ គហេត្វា **ភទន្តពុទ្ធទត្តាចរិយេន** ច “បរិហារេកមាសោវ, ទសាហបរមោ មតោ”តិអាទិ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

**អច្ចេកចីវរសទិសេ អញ្ញស្មិ**ន្តិ បុព្វេ អធិដ្ឋិតេ ឧប្បន្នកាលាការាទិ សាទិសេន អច្ចេកចីវរសទិសេ អញ្ញស្មឹ ចីវរេ អច្ចេកចីវរសញ្ញាយ ចីវរកាលំ អតិក្កមេតីតិ អត្ថោ។ តេនេវេត្ថ ទុក្កដំ, អនាបត្តិ ច វុត្តា, ឥតរថា តីសុបិ បទេសុ បាចិត្តិយស្សេវ វត្តព្ពតោ។ អនច្ចេកចីវរម្បិ ហិ ចីវរកាលំ អតិក្កមយតោ បាចិត្តិយមេវ អច្ចេកចីវរត្តិកេ

វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមប្បមាណស្ស អច្ចេកចីវរស្ស អត្តនោ សន្តកតា , ទសាហានាគតាយ កត្តិកតេមាសិបុណ្ណមាយ ឧប្បន្នភាវោ, អនធិដ្ឋិតអវិកប្បិតតា, ចីវរកាលាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៩. សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៥២-៣**. នវមេ អន្តរន្តរា ឃរមេត្ថាតិ **អន្តរឃរ**ន្តិ គាមោ វុត្តោតិ អាហ **“អន្តោគាមេ”**តិ។ “បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិ (វិភ. ៦២៤) ឥមស្ស វិភង្គេ “ឧបសម្បជ្ជ”ន្តិ សានុសារំ ឧទ្ធដំ។ តំ សន្ធាយាហ **“ឧបសម្បជ្ជន្តិអាទីសុ វិយា”**តិ។ **តស្សាបី**តិ “វុត្ថវស្សាន”ន្តិ វិភង្គបទស្សបិ។ **វុត្ថវស្សាន**ន្តិ ច និទ្ទារណេ សាមិវចនំ, ឯតេន ច បុរិមសិក្ខាបទេ អនត្ថតកឋិនានំ កឋិនមាសេបិ អសមាទានចារោ ន លព្ភតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ, ឥតរថា សិក្ខាបទស្សេវ និរត្ថកត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**បរិក្ខេបារហដ្ឋានតោ**តិ ឯត្ថ គាមបរិយន្តេ ឋិតឃរូបចារតោ បដ្ឋាយ ឯកោ លេឌ្ឌុបាតោ បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ នាម។ **វិសុទ្ធិមគ្គេ**បិ “អបរិក្ខិត្តស្ស បឋមលេឌ្ឌុបាតតោ បដ្ឋាយា”តិ (វិសុទ្ធិ. ១.៣១) វុត្តំ។ **តន្តិ** តំ បឋមសេនាសនាទី។ **មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយំ** បន វិហារស្សបិ គាមស្សេវ ឧបចារំ នីហរិត្វា ឧភិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំ អន្តរា មិនិតព្ពន្តិ វុត្តំ។

“កោសម្ពិយំ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ គិលានោ ហោតី”តិ អាគតត្តា **“កោសម្ពកសម្មុតិ អនុញ្ញាតា”**តិ វុត្តំ។ **“អយញ្ច បច្ឆិមទិសំ គតោ ហោតី”**តិ ឥមិនា អន្តរឃរេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា តស្មិំ វិហារេ វសន្តស្ស សកលម្បិ ចីវរមាសំ វិប្បវសិតុំ វដ្ដតិ, តតោ អញ្ញត្ថ គមនកិច្ចេ សតិ វិហារតោ ពហិ ឆារត្តំ វិប្បវាសោ អនុញ្ញាតោតិ ទីបេតិ។ តេនាហ **“សេនាសនំ អាគន្ត្វា សត្តមំ អរុណំ ឧដ្ឋាបេតុ”**ន្តិអាទិ។ **វសិត្វា**តិ អរុណំ ឧដ្ឋាបេត្វា។ **តត្ថេវា**តិ តស្មិញ្ញេវ គតដ្ឋានេ។ អង្គានិ បនេត្ថ អដ្ឋកថាយមេវ វុត្តានិ។

សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ១០. បរិណតសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៦០**. ទសមេ **រោបិតមាលវច្ឆតោ**តិ កេនចិ និយមេត្វា រោបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អនោចិតំ មិលាយមានំ ឱចិនិត្វា យត្ថ កត្ថចិ បូជេតុំ វដ្ដតិ។ **ឋិតំ ទិស្វា**តិ សេសកំ គហេត្វា ឋិតំ ទិស្វា។ **យត្ថ ឥច្ឆថ, តត្ថ ទេថា**តិ ឯត្ថ និយមេត្វា “អសុកស្ស ទេហី”តិ វុត្តេបិ ទោសោ នត្ថិ “កុម្ភាកំ រុចិយា”តិ វុត្តត្តា។ សង្ឃេ បរិណតភាវោ, តំ ញត្វា អត្តនោ បរិណាមនំ, បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បរិណតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បត្តវគ្គោ តតិយោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

តីសកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

បឋមោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# វិនយបិដកេ

# វិមតិវិនោទនី-ដីកា (ទុតិយោ ភាគោ)

# ៥. បាចិត្តិយកណ្ឌំ

## ១. មុសាវាទវគ្គោ

### ១. មុសាវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១**. មុសាវាទវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទេ **ឧទ្ទកាន**ន្តិ ឯត្ថ “**ឧទ្ទក**-សទ្ទោ ពហុ-សទ្ទបរិយាយោ”តិ វទន្តិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ វគ្គេសុ, ឧទ្ទកេសុ វា។ “ជានិតព្ពតោ”តិ ហេតុនោ វិបក្ខេបិ និព្ពានេ វត្តនតោ អនេកន្តិកត្តេ បរេហិ វុត្តេ “ន មយា អយំ ហេតុ វុត្តោ”តិ តំ ការណំ បដិច្ឆាទេតុំ បុន “ជាតិធម្មតោតិ មយា វុត្ត”ន្តិអាទីនិ វទតិ។ “សម្បជាន”ន្តិ វត្តព្ពេ អនុនាសិកលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ “**ជានន្តោ**”តិ។

**២**. **សម្បជានមុសាវាទេ**តិ អត្តនា វុច្ចមានស្ស អត្ថស្ស វិតថភាវំ បុព្ពេបិ ជានិត្វា, វចនក្ខណេ ច ជានន្តស្ស មុសាវាទភណនេ។ តេនាហ “**ជានិត្វា**”តិអាទិ។ **មុសាវាទេ**តិ ច និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, តស្មា មុសាភណននិមិត្តំ បាចិត្តិយន្តិ ឯវមេត្ថ, ឥតោ បរេសុបិ ឦទិសេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

**៣**. វទន្តិ ឯតាយាតិ វាចាតិ អាហ “**មិច្ឆា**”តិអាទិ។ “ធនុនា វិជ្ឈតី”តិអាទីសុ វិយ “ចក្ខុនា ទិដ្ឋ”ន្តិ បាកដវសេន វុត្តន្តិ អាហ “**ឱឡារិកេនា**”តិ។

**១១**. **តតោ ភវិស្សតី**តិ ឯត្ថាបិ សន្និដ្ឋានតោ វុត្តត្តា មុសាវាទោ ជាតោ។ **អាបត្តី**ន្តិ បាចិត្តិយាបត្តឹ, ន ទុក្កដំ។ ជាតិអាទីហិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ បរំ ទវា វទន្តស្ស ហិ តំ ហោតិ។ **ចាររសុ**ន្តិ ឧបនេសុំ។ វត្ថុវិបរីតតា, វិសំវាទនបុរេក្ខារតា, យមត្ថំ វត្តុកាមោ, តស្ស បុគ្គលស្ស វិញ្ញាបនបយោគោ ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។ វត្ថុវិបរីតតាយ ហិ អសតិ វិសំវាទនបុរេក្ខារតាយ វិញ្ញាបិតេបិ មុសាវាទោ ន ហោតិ, ទុក្កដមត្តមេវ ហោតិ។ តស្មា សាបិ អង្គមេវាតិ គហេតព្ពំ។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មារោចនត្ថំ មុសា ភណន្តស្ស បារាជិកំ, បរិយាយេន ថុល្លច្ចយំ, អមូលកេន បារាជិកេន អនុទ្ធំសនត្ថំ សង្ឃាទិសេសោ, សង្ឃាទិសេសេនានុទ្ធំសនឱមសវាទាទីសុ បាចិត្តិយំ, អនុបសម្បន្នេសុ ទុក្កដំ, ឧក្កដ្ឋហីនជាតិអាទីហិ ទវា អក្កោសន្តស្ស ទុក្កដំ, កេវលំ មុសា ភណន្តស្ស ឥធ បាចិត្តិយំ វុត្តំ។

មុសាវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៣**. ទុតិយេ **បុព្ពេ បតិដ្ឋិតាវប្បទេសំ បុន អបរ បត្តេ**តិ បឋមំ ភូមិយំ បតិដ្ឋិតនេមិប្បទេសេ បរិវត្តេត្វា បុន ភូមិយំ បតិដ្ឋិតេតិ អត្ថោ។

**១៥**. **បុព្ពេ**តិ អដ្ឋុប្បត្តិយំ។ **បុប្ផឆឌ្ឌកា** នាម គព្ភមលាទិហារកា។ **តច្ឆកកម្ម**ន្តិ បាសាណកោដ្ដនាទិវឌ្ឍកីកម្មំ ។ **ហត្ថមុទ្ទាគណនា**តិ អង្គុលិសង្កោចនេនេវ គណនា។ **អច្ឆិទ្ទកគណនា** នាម ឯកដ្ឋានទសដ្ឋានាទីសុ សារិយោ ឋបេត្វា អនុក្កមេន គណនា។ **អាទិ**-សទ្ទេន សង្កលនបដុប្បាទនវោក្លនភាគហារាទិវសេន បវត្តា បិណ្ឌគណនា គហិតា។ យស្ស សា បគុណា, សោ រុក្ខម្បិ ទិស្វា “ឯត្តកានិ ឯត្ថ បណ្ណានី”តិ ជានាតិ។ **យភ**-មេថុនេតិ វចនតោ អាហ “**យ-ការ-ភ-ការេ**”តិអាទិ។

**១៦**. **ន បុរិមេនា**តិ មុសាវាទសិក្ខាបទេន។ **សោបិ អាបត្តិយា**តិ ឧបសគ្គាទិវិសិដ្ឋេហិបិ វទន្តោ បាចិត្តិយាបត្តិយាវ ការេតព្ពោ។

**២៦**. **ទុក្កដិត**ន្តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា បាឡិយំ អនាគតេហិបិ បរម្មុខា វទន្តស្សបិ ទុក្កដិតមេវាតិ អាចរិយា វទន្តិ តតោ លាមកាបត្តិយា អភាវា, អនាបត្តិយាបេត្ថ ភវិតុំ អយុត្តត្តា។ **សព្ពសត្តា**តិ ឯត្ថ វចនត្ថ វិទូហិ តិរច្ឆានាទយោបិ គហិតា។

**៣៥**. អនុសាសនីបុរេក្ខារតាយ វា បាបគរហិតាយ វា វទន្តានំ ចិត្តស្ស លហុបរិវត្តិភាវតោ អន្តរន្តរា កោបេ ឧប្បន្នេបិ អនាបត្តិ។ កាយវិការមត្តេនបិ ឱមសនសម្ភវតោ “**តិសមុដ្ឋានំ, កាយកម្ម**”ន្តិ ច វុត្តំ។ **បរិវារេ** បន “ចតុត្ថេន អាបត្តិសមុដ្ឋានេន...បេ.... ទុក្កដំ អាបជ្ជេយ្យាតិ។ ន ហីតិ វត្តព្ព”ន្តិអាទិនា (បរិ. ២៧៦)

ឥតរានិ សមុដ្ឋានានិ បដិក្ខិបិត្វា បញ្ចមស្សេវ វុត្តត្តា អាហ “**ទុក្កដសិតាបត្តិ បនេត្ថ វាចាចិត្តតោ សមុដ្ឋាតី**”តិ។ ទវកម្យតាយ ហិ កាយវាចាចិត្តេហិ ឱមសន្តស្សបិ វាចាចិត្តមេវ អាបត្តិយា អង្គំ ហោតិ, ន បន កាយោ វិជ្ជមានោបិ ធម្មទេសនាបត្តិ វិយ គេវលំ កាយវិការេនេវ។ ឱមសន្តស្ស បន កិញ្ចាបិ ឥធ ទុក្កដសិតាបត្តិយា អនាបត្តិ, អថ ខោ កាយកីឡាបដិក្ខេបសិក្ខាបទេន ទុក្កដមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧបសម្បន្នំ ជាតិអាទីហិ អនញ្ញាបទេសេន អក្កោសនំ, តស្ស ជាននំ, អត្ថបុរេក្ខារតាទីនំ អភាវោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឱមសវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. បេសុញ្ញសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៦**. តតិយេ ភណ្ឌនំ ជាតំ ឯតេសន្តិ **ភណ្ឌនជាតា**។ បិសតីតិ បិសុណា, វាចា, សមគ្គេ ភិន្ទេ ករោតីតិ អត្ថោ។ តាយ វាចាយ សមន្នាគតោ បិសុណោ, តស្ស កម្មំ **បេសុញ្ញ**ន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥធាបិ ជាតិអាទីហិ ទសហិ វត្ថូហិ បេសុញ្ញំ ឧបសំហរន្តស្សេវ បាចិត្តិយំ, ឥតរេហិ អក្កោសវត្ថូហិ ទុក្កដំ។ អនក្កោសវត្ថូហិ បន ឧបសំហរន្តស្ស ទុក្កដមេវាតិ វទន្តិ។ ជាតិអាទីហិ អនញ្ញាបទេសេន អក្កោសន្តស្ស ភិក្ខុនោ សុត្វា ភិក្ខុស្ស ឧបសំហរណំ, បិយកម្យតាភេទាធិប្បាយេសុ អញ្ញតរតា, តស្ស វិជាននាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បេសុញ្ញសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. បទសោធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៥**. ចតុត្ថេ **បុរិមព្យញ្ជនេន សទិស**ន្តិ “រូបំ អនិច្ចំ”ន្តិ ឯត្ថ អនិច្ច-សទ្ទេន សទិសំ “វេទនា អនិច្ចា”តិ ឯត្ថ អនិច្ច-សទ្ទំ វទតិ។ **អក្ខរសមូហោ**តិ អវិភត្តិកោ វុត្តោ។ **បទ**ន្តិ វិភត្តិអន្តំ វុត្តំ។

**ឯកំ បទ**ន្តិ គាថាបទមេវ សន្ធាយ វទតិ។ **បទគណនាយា**តិ គាថាបទគណនាយ។ **អបាបុណិត្វា**តិ សទ្ធឹ អកថេត្វា។ ឯតេន គាថាយ បច្ឆិមបាទេ វុច្ចមានេ សាមណេរោ បឋមបាទាទី វទតិ, អាបត្តិយេវ, តស្មិំ និស្សទ្ទេ ឯវ ឥតរេន វត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

**អដ្ឋកថានិស្សិតោ**តិ សង្គីតិត្តយារុឡ្ហំ បោរាណដ្ឋកថំ សន្ធាយ វទតិ។ ឥទានិបិ “យថាបិ ទីបិកោ នាម, និលីយិត្វា គណ្ហតេ មិគេ”តិ (មិ. ប. ៦.១.៥; វិសុទ្ធិ. ១.២១៧; ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៤; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៧; បារា. អដ្ឋ. ២.១៦៥; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១៦៣) ឯវមាទិកំ អដ្ឋកថាវចនំ អត្ថេវ, **ពុទ្ធឃោសាចរិយាទីហិ** បោរាណដ្ឋកថានយេន វុត្តម្បិ ឥធ សង្គហេតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **បាឡិនិស្សិតោ**តិ ឧទានវគ្គសង្គហាទិកោ។ **វិវដ្ដូបនិស្សិត**ន្តិ និព្ពាននិស្សិតំ។ **ថេរស្សា**តិ នាគសេនត្ថេរស្ស។ **មគ្គកថា**ទីនិ បករណានិ។

**៤៦**. បាឡិយំ **អក្ខរាយា**តិអាទិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ, អក្ខរេនាតិអាទិនា អត្ថោ គហេតព្ពោ។

**៤៨**. **ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា**តិ បរិសាយ ទ្វាទសហត្ថំ មុញ្ចិត្វា ឯកតោ បិតស្ស វា និសិន្នស្ស វា អនុបសម្បន្នស្ស អកថេត្វា អញ្ញេ ឧទ្ទិស្ស ភណន្តស្សាបិ អនាបត្តិ។ សចេ បន ទូរេ និសិន្នម្បិ ឧទ្ទិស្ស ភណតិ, អាបត្តិ ឯវ។ **ឱបាតេតី**តិ សទ្ធឹ កថេតិ។ អនុបសម្បន្នតា, វុត្តលក្ខណធម្មំ បទសោ វាចនតា, ឯកតោ ភណនញ្ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បទសោធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. សហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥០-៥១**. បញ្ចមេ តត្រិទំ និទស្សនន្តិ សេសោ។ **ទិរត្តតិរត្ត**ន្តិ ឯត្ថ ទិរត្តគ្គហណំ វចនាលង្ការត្ថំ, និរន្តរំ តិស្សោវ រត្តិយោ វសិត្វា ចតុត្ថទិវសាទីសុ សយន្តស្សេវ អាបត្តិ, ន ឯកន្តរិកាទិវសេន សយន្តស្សាតិ ទស្សនត្ថម្បីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ទិរត្តវិសិដ្ឋញ្ហិ តិរត្តំ វុច្ចមានំ, តេន អនន្តរិកមេវ តិរត្តំ ទីបេតីតិ។ **បញ្ចហិ ឆទនេហី**តិ ឥដ្ឋកសិលាសុធាតិណបណ្ណេហិ។ **វាចុគ្គតវសេនា**តិ បគុណវសេន។ **ទិយឌ្ឍហត្ថុព្ពេធោ** វឌ្ឍកីហត្ថេន គហេតព្ពោ។ **ឯកូបចារោ** ឯកេន មគ្គេន បវិសិត្វា អព្ភោកាសំ អនុក្កមិត្វា សព្ពត្ថ អនុបរិគមនយោគ្គោ, ឯតំ ពហុទ្វារម្បិ

ឯកូបចារោវ។ តត្ថ បន កុដ្ដាទីហិ វុន្ធិត្វា វិសុំ ទ្វារំ យោជេន្តិ, នានូបចារោ ហោតិ។ សចេ បន វុន្ធតិ ឯវ, វិសុំ ទ្វារំ ន យោជេន្តិ, "ឯតម្បិ ឯកូបចារមេវ មត្តិកាទីហិ បិហិតទ្វារោ វិយ គព្ភោ"តិ គហេតព្ពំ។ អញ្ញថា គព្ភេ បរិសិត្វា បមុខាទីសុ និបន្នានុបសម្បន្នេហិ សហសេយ្យាបរិមុត្តិយា គព្ភទ្វារំ មត្តិកាទីហិ បិទហាបេត្វា ឧដ្ឋិតេ អរុណេ វិវរាបេន្តស្សាបិ អនាបត្តិ ភវេយ្យាតិ។

**តេសំ បយោគេ បយោគេ ភិក្ខុស្ស អាបត្តី**តិ ឯត្ថ កេចិ "អនុដ្ឋហនេន អកិរិយសមុដ្ឋានា អាបត្តិ វុត្តា តស្មិំ ខណេ សយន្តស្ស កិរិយាភាវា។ ឥទញ្ហិ សិក្ខាបទំ សិយា កិរិយាយ សមុដ្ឋាតិ, សិយា អកិរិយាយ សមុដ្ឋាតិ។ កិរិយាសមុដ្ឋានតា ចស្ស តព្ពហុលវសេន វុត្តាតិ វទតិ។ យថា ចេតំ, ឯវំ ទិវាសយនម្បិ។ អនុដ្ឋហនេន, ហិ ទ្វារសំវរណេន ចេតំ អកិរិយសមុដ្ឋានម្បិ ហោតី"តិ វទន្តិ។ ឥទញ្ច យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

"**ឧបរិមតលេន សទ្ធិំ អសម្ពទ្ធភិត្តិកស្សា**"តិ ឥទំ សម្ពទ្ធភិត្តិកេ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឧបរិមតលេ សយិតស្ស សង្កា ឯវ នត្ថីតិ "**ហេដ្ឋាបាសាទេ**"តិអាទិ វុត្តំ។ **នានូបចារេ**តិ ពហិ និស្សេណិយា អារោហណីយេ។

**សភាសង្ខេបេនា**តិ សភាការេន។ "**អឌ្ឍកុដ្ដកេ**"តិ ឥមិនា សណ្ឋានំ ទស្សេតិ។ យត្ថ តីសុ ទ្វីសុ វា បស្សេសុ ភិត្តិយោ ពទ្ធា, ឆទនំ វា អសម្បត្តា អឌ្ឍភិត្តិ, ឥទំ អឌ្ឍកុដ្ដកំ នាម។ **វាឡសង្ឃាដោ** នាម បរិក្ខេបស្ស អន្តោ ថម្ភាទីនំ ឧបរិ វាឡរូបេហិ កតសង្ឃាដោ។ **បរិក្ខេបស្ស ពាហិរតោ**តិ ឯត្ថ យស្មិំ បស្សេ បរិក្ខេបោ នត្ថិ, តត្ថ សចេ ភូមិតោ វត្ថុ ឧច្ចំ ហោតិ, ឧភតោ ឧច្ចវត្ថុតោ ហេដ្ឋា ភូមិយំ និព្ពកោសព្ភន្តរេបិ អនាបត្តិ ឯវំ តត្ថ សេនាសន វោហារាភាវតោ។ អថ វត្ថុ នីចំ ភូមិសមមេវ សេនាសនស្ស ហេដ្ឋិមតលេ តិដ្ឋតិ, តត្ថ បរិក្ខេបរហិតទិសាយ និព្ពកោសព្ភន្តរេ សព្ពត្ថ អាបត្តិ ហោតិ, បរិច្ឆេទាភាវតោ បរិក្ខេបស្ស ពហិ ឯវ អនាបត្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិមណ្ឌលំ វា**តិអាទិ មជ្ឈេ ឧទកបតនត្ថាយ អាកាសង្គណវន្តំ សេនាសនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ **អបរិច្ឆិន្នគព្ភូបចារេ**តិ ឯកេកគព្ភស្ស ទ្វីសុ បស្សេសុ បមុខេន គមនំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទិយឌ្ឍហត្ថុព្ពេធតោ អន្ធនំ កុដ្ដំ កត្វា អាកាសង្គណេន បវេសំ ករោន្តិ, ឯវំ អកតោតិ អត្ថោ។ **គព្ភបរិក្ខេបោ**តិ ចតុរស្សបាសាទាទីសុ សមន្តា ឋិតគព្ភភិត្តិយោ សន្ធាយ វុត្តំ។

**បាដេក្កសន្និវេសា**តិ ឯកេកទិសាយ គព្ភបាឡិយោ ឥតរទិសាសុ គព្ភបាឡីនំ អភាវេន, ភាវេបិ វា អញ្ញមញ្ញភិត្តិច្ឆេទនេហិ អសម្ពន្ធតាយ បាដេក្កសន្និវេសា នាម វុច្ចតិ។ **តំ...បេ.... សន្ធាយ វុត្ត**ន្តិ តត្ថ បាចិត្តិយេន អនាបត្តីតិ វុត្តំ, ន ទុក្កដេន។ តាទិសាយ ហិ គព្ភបាឡិយា បមុខំ តីសុ ទិសាសុ ភិត្តីនំ អភាវេន ឯកទិសាយ គព្ភភិត្តិមត្តេន សព្ពច្ឆន្នំ ចូឡបរិច្ឆន្នំ នាម ហោតិ។ តស្មា ទុក្កដមេវ។ យទិ បន តស្ស បមុខស្ស ឥតរទិសាសុបិ ឯកិស្សំ, សព្ពាសុ វា ភិត្តិំ ករោន្តិ, តទា សព្ពច្ឆន្នឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នាទិភាវតោ បាចិត្តិយមេវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ភូមិយំ វិនា ជគតិយា បមុខំ សន្ធាយា**តិ ឯត្ថ ឧច្ចវត្ថុំ អកត្វា ភូមិយំ កតគេហស្ស បមុខំ សន្ធាយ អបរិក្ខិត្តេ បាចិត្តិយេន អនាបត្តីតិ ឥទំ កថិតំ ។ ឧច្ចវត្ថុកំ ចេ បមុខំ ហោតិ, តេន វត្ថុនា បរិក្ខិត្តសង្ខ្យមេវ បមុខំ គច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ **តត្ថា**តិ អន្ធកដ្ឋកថាយំ។ **ជគតិយា បមាណំ វត្វា**តិ បកតិភូមិយា និបន្នោ យថា ជគតិយា ឧបរិ សយិតំ ន បស្សតិ, ឯវំ ឧច្ចាតិឧច្ចវត្ថុស្ស ឧព្ពេធប្បមាណំ វត្វា។ ឯកទិសាយ ឧជុកមេវ ទីឃំ កត្វា សន្និវេសិតោ បាសាទោ **ឯកសាលសន្និវេសោ**។ ទ្វីសុ, តីសុ វា ចតូសុបិ វា ទិសាសុ សិង្ឃាដកសណ្ឋានាទិវសេន កតា ទ្វិសាលាទិសន្និវេសា វេទិតព្ពា។ សាលប្បភេទទីបនមេវ ចេត្ថ បុរិមតោ វិសេសោតិ។ **បរិក្ខេបោ វិទ្ធស្តោ**តិ បមុខស្ស បរិក្ខេបំ សន្ធាយ វទតិ។

**៥៣**. ឧបឌ្ឍច្ឆន្នឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នំ សេនាសនំ ទុក្កដស្ស អាទី វត្វា បាឡិយំ ទស្សិតត្តា តតោ អធិកំ សព្ពច្ឆន្នឧបឌ្ឍបរិច្ឆន្នាទិកម្បិ សព្ពំ បាឡិយំ អវុត្តម្បិ បាចិត្តិយស្សេវ វត្ថុភាវេន ទស្សិតំ សិក្ខាបទស្ស បណ្ណត្តិវជ្ជត្តា, គរុកេ ឋាតព្ពតោ ចាតិ វេទិតព្ពំ។ **សត្ត បាចិត្តិយានី**តិ បាឡិយំ វុត្តបាចិត្តិយទ្វយំ សាមញ្ញតោ ឯកត្តេន គហេត្វា វុត្តំ។

**៥៤**. បាឡិយំ "តតិយាយ រត្តិយា បុរារុណា និក្ខមិត្វា បុន វសតី"តិ ឥទំ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ, អនិក្ខមិត្វា បន បុរារុណា ឧដ្ឋហិត្វា អន្តោឆទនេ និសិន្នស្សាបិ បុនទិវសេ សហសេយ្យេន អនាបត្តិ ឯវ។ **សេនម្ពមណ្ឌបវណ្ណំ ហោតី**តិ សីហឡទីបេ កិរ ឧច្ចវត្ថុកោ សព្ពច្ឆន្នោ សព្ពអបរិច្ឆន្នោ ឯវំនាមកោ សន្និបាតមណ្ឌបោ អត្ថិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ឯត្ថ ចតុត្ថភាគោ **ចូឡកំ**, ទ្វេ ភាគា **ឧបឌ្ឍំ**, តីសុ ភាគេសុ ទ្វេ ភាគា **យេភុយ្យ**ន្តិ ឥមិនា នយេន ចូឡកច្ឆន្នបរិច្ឆន្នតាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ បាចិត្តិយវត្ថុកសេនាសនំ, តត្ថ អនុបសម្បន្នេន សហ និបជ្ជនំ, ចតុត្ថទិវសេ សូរិយត្ថង្គមនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. ទុតិយសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៥**. ឆដ្ឋេ មាតុគាមេន សទ្ធឹ ចតុត្ថទិវសេ សយន្តស្សាបិ ឥមិនា សិក្ខាបទេន ឯកាវ អាបត្តិ។ កេចិ បន បុរិមសិក្ខាបទេនាបីតិ ទ្វេ អាបត្តិយោ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ “អនុបសម្បន្នេនា”តិ អនិទ្ទិដ្ឋលិង្គេន វុត្តត្តា នបុំសកេន បន ចតុត្ថទិវសេ សយន្តស្ស សទុក្កដបាចិត្តិយំ វុត្តំ យុត្តំ។ កិញ្ចាបេត្ថ បាឡិយំ បណ្ឌកវសេនេវ ទុក្កដំ វុត្តំ, តទនុលោមិកា បន បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកេន សហ សយន្តស្ស ឥមិនា ទុក្កដំ, បុរិមេន ចតុត្ថទិវសេ សទុក្កដបាចិត្តិយំ។ ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកោ ឥត្ថិគតិកោវាតិ អយំ អម្ហាកំ ខន្តិ។ មតិត្ថិយា អនាបត្តីតិ វទន្តិ។ បាចិត្តិយវត្ថុកសេនាសនំ, តត្ថ មាតុគាមេន សទ្ធឹ និបជ្ជនំ, សូរិយត្ថង្គមនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ទុតិយសហសេយ្យសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. ធម្មទេសនាសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦០**. សត្តមេ **ន យក្ខេនា**តិអាទីនំ “អញ្ញត្រ វិញ្ញុនា”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ អញ្ញត្រ វិញ្ញុនា បុរិសវិគ្គហេន, ន យក្ខាទិនាបីតិ ឯវមេត្ថ គហេតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ តាទិសេនបិ ហិ សហ ឋិតាយ ទេសេតុំ ន វដ្ដតិ។ តំតំទេសភាសាយ អត្ថំ យថារុចិ វដ្ដតិ ឯវ។

ឥរិយាបថាបរិវត្តនំ, បុរិសំ វា ទ្វាទសហត្ថូបចារេ អបក្កោសាបនំ ឯត្ថ អកិរិយា។ វុត្តលក្ខណស្ស ធម្មស្ស ឆន្នំ វាចានំ ឧបរិ ទេសនា, វុត្តលក្ខណោ មាតុគាមោ, ឥរិយាបថបរិវត្តនាភាវោ, វិញ្ញូបុរិសាភាវោ, អបញ្ហាវិស្សជ្ជនាតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ធម្មទេសនាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. ភូតារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៧៧**. អដ្ឋមេ **អន្តរា**តិ បរិនិព្ពានកាលតោ បុព្ពេបិ។ **អតិកឌ្ឍិយមានេនា**តិ “វទេថ, ភន្តេ, កឹ តុម្ហេហិ អធិគត”ន្តិ ឯវំ និប្បីឡិយមានេន អតិពទ្ធិយមានេន។ តថារូបេ បច្ចយេ សតិ វត្តព្ពមេវ។ **សុតបរិយត្តិសីលគុណ**ន្តិ ឯត្ថ អត្ថកុសលតា សុតគុណោ, បាឡិបាឋកុសលតា បរិយត្តិគុណោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **“ចិត្តក្ខេបស្ស វា អភាវា”**តិ ឥមិនា ខិត្តចិត្តវេទនាដ្ដតាបិ អរិយានំ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

**បុព្ពេ អវុត្តេហី**តិ ចតុត្ថបារាជិកេ អវុត្តេហិ។ ឥទញ្ច សិក្ខាបទំ បណ្ណត្តិអជអាននវសេន ឯកន្តតោ អចិត្តកសមុដ្ឋានមេវ ហោតិ អរិយានំ បណ្ណត្តិវីតិក្កមាភាវា។ ឈានលាភីនញ្ច សត្ថុ អាណាវីតិក្កមបដិឃចិត្តស្ស ឈានបរិហានតោ ភូតារោចនំ ន សម្ភវតិ។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស ភូតតា, អនុបសម្បន្នស្ស អារោចនំ, តង្ខណវិជាននា, អនញ្ញាបទេសោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ភូតារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៧៨**. នវមេ **តត្ថ ភវេយ្យា**តិ តត្ថ កស្សចិ មតិ ឯវំ ភវេយ្យ។ អដ្ឋកថាវចនមេវ ឧបបត្តិតោ ទឡ្ហំ កត្វា បតិដ្ឋបេន្តោ **“ឥមិនាបិ ចេត”**ន្តិអាទិមាហ។

**៨២**. **អាទិតោ បញ្ច សិក្ខាបទានី**តិ បាណាតិបាតាទីនិ បញ្ច។ **សេសានី**តិ វិកាលភោជនាទីនិ ។ សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទិ អជ្ឈាចារោវ។ អន្តិមវត្ថុំ អនជ្ឈាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ សវត្ថុកោ សង្ឃាទិសេសោ, អនុបសម្បន្នស្ស អារោចនំ, ភិក្ខុសម្មុតិយា អភាវោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. បថវីខណនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៨៦**. ទសមេ អប្បប៉សុមត្តិកាយ បថវិយា អនាបត្តិវត្តភាវេន វុត្តត្តា ឧបឌ្ឍប៉សុមត្តិកាយបិ បាចិត្តិយមេវាតិ គហេតព្ពំ។ ន ហេតំ ទុក្កដវត្ថូតិ សក្កា វត្តុំ ជាតាជាតវិនិមុត្តាយ តតិយបថវិយា អភាវតោ។

**វដ្ដតី**តិ ឥមស្មិំ ឋានេ បោក្ខរណី ខណាតិ ឱកាសស្ស អនិយមិតត្តា វដ្ដតិ។ **ឥមំ វល្លិំ ខណា**តិ បថវីខណនំ សន្ធាយ វុត្តត្តា ឥមិនាវ សិក្ខាបទេន អាបត្តិ, ន ភូតគាមសិក្ខាបទេន។ ឧភយម្បិ សន្ធាយ វុត្តេ បន ទ្វេបិ បាចិត្តិយា ហោន្តិ។ **ឧទកបប្បដកោ**តិ ឧទកេ អន្តោភូមិយំ បវិដ្ឋេ តស្ស ឧបរិភាគំ ឆាទេត្វា តនុកប៉សុ វា មត្តិកា វា បដលំ ហុត្វា បតមានា តិដ្ឋតិ, តស្មិំ ឧទកេ សុក្ខេបិ តំ បដលំ វាតេន ចលមានា តិដ្ឋតិ, តំ ឧទកបប្បដកោ នាម។

**អកតបព្ភារេ**តិ អវឡញ្ជនដ្ឋានទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តាទិសេ ឯវ ហិ វម្មិកស្ស សម្ភវោតិ។ **មូសិកុក្ករំ** នាម មូសិកាហិ ខនិត្វា ពហិ កតប៉សុរាសិ។ **អច្ឆទន**ន្តិអាទិវុត្តត្តា ឧជុកំ អាកាសតោ បតិតវស្សោទកេន ឱវដ្ឋមេវ ជាតបថវី ហោតិ, ន ឆទនាទីសុ បតិត្វា តតោ បវត្តឧទកេន តិន្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **មណ្ឌបត្ថម្ភ**ន្តិ សាខាមណ្ឌបត្ថម្ភំ។ **ឧច្ចាលេត្វា**តិ ឧក្ខិបិត្វា។ **តតោ**តិ បុរាណសេនាសនតោ។

**៨៨**. **មហាមត្តិក**ន្តិ ភិត្តិលេបនំ។ ជាតបថវិតា, តថាសញ្ញិតា, ខណនខណាបនានំ អញ្ញតរន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បថវីខណនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ មុសាវាទវគ្គោ បឋមោ។

## ២. ភូតគាមវគ្គោ

### ១. ភូតគាមសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៨៩**. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **និគ្គហេតុំ អសក្កោន្តោ**តិ សាខដ្ឋកវិមានេ សាខាយ ឆិជ្ជមានាយ ឆិជ្ជន្តេ តត្ថ អឆេទនត្ថាយ ទេវតាយ ឧបនីតំ បុត្តំ ទិស្វាបិ កុឋារិនិក្ខេបវេគំ និវត្តេតុំ អសក្កោន្តោតិ អត្ថោ។ **រុក្ខធម្មេ**តិ រុក្ខស្ស បវត្តិយំ។ រុក្ខានំ វិយ ឆេទនាទីសុ អកុប្បនញ្ហិ រុក្ខធម្មោ នាម។

**ឧប្បតិត**ន្តិ ឧប្បន្នំ។ **ភន្ត**ន្តិ ធាវន្តំ។ **វារយេ**តិ និគ្គណ្ហេយ្យ។ **ឥតរោ**តិ ឧប្បន្នំ កោធំ អនិគ្គណ្ហន្តោ រាជឧបរាជាទីនំ រស្មិមត្តគ្គាហកជនោ វិយ ន ឧត្តមសារថីតិ អត្ថោ។ **វិសដំ សប្បវិស**ន្តិ សរីរេ ទាឋាវណានុសារេន វិត្ថិណ្ណំ ព្យាបេត្វា ឋិតំ កណ្ហសប្បវិសំ វិយ។ **ជហាតិ ឱរបារ**ន្តិ បញ្ចោរម្ភាគិយសញ្ញោជនានិ តតិយមគ្គេន ជហាតិ។ "ឱរបារ"ន្តិ ហិ ឱរិមតីរំ វុច្ចតិ ។ អថ វា **សោ**តិ តតិយមគ្គេន កោធំ វិនេត្វា ឋិតោ ភិក្ខុ អរហត្តមគ្គេន ឱរបារំ ជហាតីតិ អត្ថោ។ តត្ថ **ឱរំ** នាម សកត្តភាវោ, អជ្ឈត្តិកានិ វា អាយតនានិ។ **បារំ** នាម បរអត្តភាវោ, ពាហិរានិ វា អាយតនានិ។ តទុភយេ បន ឆន្ទរាគំ ជហន្តោ "ជហាតិ ឱរិមបារ"ន្តិ វុច្ចតិ។

**៩០**. **ភវន្តី**តិ វឌ្ឍន្តិ។ **អហុវុន្តី**តិ ពភូវុ។ តេនាហ "**ជាតា វឌ្ឍិតា**"តិ។ **ភូតានំ គាមោ**តិ មហាភូតានំ ហរិតតិណាទិភាវេន សមគ្គានំ សមូហោ។ តព្ពិនិមុត្តស្ស គាមស្ស អភាវំ ទស្សេតុំ "**ភូតា ឯវ វា គាមោ**"តិ វុត្តំ។ **បាតព្យ**-សទ្ទស្ស **បា** បានេតិ ធាត្វត្ថំ សន្ធាយាហ "**បរិភុញ្ជិតព្ពតា**"តិ។ សា ច បាតព្យតា ឆេទនាទិ ឯវ ហោតីតិ អាហ "**តស្សា...បេ.... ភូតគាមស្ស ជាតា ឆេទនាទិបច្ចយា**"តិ។

**៩១**. **ជាត**-សទ្ទោ ឯត្ថ វិជាតបរិយាយោតិ "បុត្តំ វិជាតា ឥត្ថី"តិអាទីសុ វិយ បសូតវចនោតិ អាហ "**បសូតានី**"តិ, និព្ពត្តបណ្ណមូលានីតិ អត្ថោ។

**តានិ ទស្សេន្តោ**តិ តានិ ពីជានិ ទស្សេន្តោ។ ការិយទស្សនមុខេនេវ ការណញ្ហ គហិតន្តិ អាហ "**ពីជតោ និព្ពត្តេន ពីជំ ទស្សិត**"ន្តិ។

**៩២**. "**ពីជតោ សម្ភូតោ ភូតគាមោ ពីជ**"ន្តិ ឥមិនា ឧត្តរបទលោបេន "បទុមគច្ឆតោ និព្ពត្តំ បុប្ផំ បទុម"ន្តិអាទីសុ វិយាយំ វោហារោតិ ទស្សេតិ។ **យំ ពីជំ ភូតគាមោ នាម ហោតី**តិ និព្ពត្តបណ្ណមូលំ សន្ធាយ

វទតិ។ **យថារុត**ន្តិ យថាបាឋំ។

“**សញ្ចិច្ចា**”តិ វុត្តត្តា សវិរេ លគ្គភាវំ ញត្វាបិ ឧទ្ធហតិ, “តំ ឧទ្ធរិស្សាមី”តិសញ្ញាយ អភាវតោ វដ្ដតិ។ **អននុគ្គ-** ហណេន សាសបមត្តិកា គហិតា, នាមញ្ចេតំ តស្សា សេវាលជាតិយា។ មូលបណ្ណានំ អភាវេន “**អសម្បុណ្ណភូតគាមោ នាមា**”តិ វុត្តំ។ សោ ពីជគាមេន សង្គហិតោតិ។ អវឌ្ឍមានេបិ ភូតគាមមូលកត្តា វុត្តំ “**អមូលកភូតគាមេ សង្គហំ គច្ឆតី**”តិ។ នាឡិកេរស្ស អាវេណិកំ កត្វា វទតិ។

**សេលេយ្យកំ** នាម សិលាយ សម្ភូតា ឯកា គន្ធជាតិ។ **បុប្ផិតកាលតោ បដ្ឋាយា**តិ វិកសិតកាលតោ បភុតិ។ **ឆត្តកំ គណ្ហន្តោ**តិ វិកសិតំ គណ្ហន្តោ។ មកុឡំ បន រុក្ខត្តចំ អកោបេន្តេនបិ គហេតុំ ន វដ្ដតិ, ផុល្លំ វដ្ដតិ។ **ហត្ថកុក្កុច្ចេនា**តិ ហត្ថចាបល្លេន។

“**បានីយំ ន វាសេតព្ព**”ន្តិ ឥទំ អត្តនោ បិវនបានីយំ សន្ធាយ វុត្តំ, អញ្ញេសំ បន វដ្ដតិ អនុគ្គហិតត្តា។ តេនាហ “**អត្តនា ខាទិតុកាមេនា**”តិ។ **យេសំ រុក្ខានំ សាខា រុហតី**តិ មូលំ អនោតារេត្វា បណ្ណមត្តនិគ្គមនមត្តេនបិ វឌ្ឍតិ។ តត្ថ កប្បិយម្បិ អករោន្តោ ឆិន្ទនាឡិកេរវេឡុទណ្ឌាទយោ កោបេតុំ វដ្ដតិ។

“**ចង្កមិតដ្ឋានំ ទស្សេស្សាមី**”តិ វុត្តត្តា កេវលំ ចង្កមនាធិប្បាយេន វា មគ្គគមនាធិប្បាយេន វា អក្កមន្តស្ស, តិណានំ ឧបរិ និសីទនាធិប្បាយេន និសីទន្តស្ស ច ទោសោ នត្ថិ។

**សមណកប្បេហី**តិ សមណានំ កប្បិយវោហារេហិ, អពីជនិព្ពដ្ដពីជានិបិ កប្បិយភាវតោ “សមណកប្បានី”តិ វុត្តានិ។ **អពីជំ** នាម តរុណអម្ពផលាទីនិ។ និព្ពដ្ដេតព្ពំ វិយោជេតព្ពំ ពីជំ យស្មិំ, តំ បនសាទិ **និព្ពដ្ដពីជំ** នាម។ **កប្បិយន្តិ វត្វាវា**តិ បុព្ពកាលកិរិយាវសេន វុត្តេបិ វចនក្ខណេវ អគ្គិសត្ថាទិនា ពីជគាមេ វណំ កាតព្ពន្តិ វចនតោ បន បុព្ពេ កាតុំ ន វដ្ដតិ, តញ្ច ទ្វិធា អកត្វា ឆេទនភេទនមេវ ទស្សេតព្ពំ។ ករោន្តេន ច ភិក្ខុនា “កប្បិយំ ករោហី”តិ យាយ កាយចិ ភាសាយ វុត្តេយេវ កាតព្ពំ។ **ពីជគាមបរិមោចនត្ថំ បុន កប្បិយំ ការេតព្ព**ន្តិ ការាបនស្ស បឋមមេវ អធិកតត្តា។ “**កដាហេបិ កាតុំ វដ្ដតី**”តិ វុត្តត្តា កដាហតោ នីហតាយ មិញ្ជាយ វា ពីជេ វា យត្ថ កត្ថចិ វិជ្ឈិតុំ វដ្ដតិ ឯវ។ ភូតគាមោ, ភូតគាមសញ្ញិតា, វិកោបនំ វា វិកោបាបនំ វាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ភូតគាមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. អញ្ញវាទកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៩៤**. ទុតិយេ **អញ្ញំ វចន**ន្តិ យំ ទោសវិភាវនត្ថំ បរេហិ វុត្តវចនំ តំ តស្ស អននុច្ឆវិកេន អញ្ញេន វចនេន បដិចរតិ។

**៩៨**. យទេតំ អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណវសេន បវត្តវចនំ, តទេវ បុច្ឆិតមត្ថំ ឋបេត្វា អញ្ញំ វទតិ បកាសេតីតិ អញ្ញវាទកន្តិ អាហ “**អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណស្សេតំ នាម**”ន្តិ។ **តុណ្ហីភូតស្សេតំ នាម**ន្តិ តុណ្ហីភាវស្សេតំ នាមំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **អញ្ញវាទកំ អារោបេតុ**ន្តិ អញ្ញវាទេ អារោបេតុំ។ **វិហេសក**ន្តិ វិហេសកត្តំ។

**៩៩**. បាឡិយំ **ន ឧគ្ឃាដេតុកាមោ**តិ បដិច្ឆាទេតុកាមោ។

**១០០**. **អនារោបិតេ អញ្ញវាទកេ**តិ វុត្តទុក្កដំ បាឡិយំ អាគតអញ្ញេនញ្ញបដិចរណវសេន យុជ្ជតិ, អដ្ឋកថាយំ អាគតនយេន បន មុសាវាទេន អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរន្តស្ស បាចិត្តិយេន សទ្ធិំ ទុក្កដំ, អារោបិតេ ឥមិនាវ បាចិត្តិយំ។ កេចិ បន “មុសាវាទបាចិត្តិយេន សទ្ធិំ បាចិត្តិយទ្វយ”ន្តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ អាទិកម្មិកស្សបិ មុសាវាទេ ឥមិនាវ អនាបត្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ធម្មកម្មេន អារោបិតតា, អាបត្តិយា វា វត្ថុនា វា អនុយុញ្ជិយមានតា, ឆាទេតុកាមតាយ អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណំ, តុណ្ហីភាវោ ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អញ្ញវាទកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. ឧជ្ឈាបនកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១០៣**. គតិយេ ចិន្តាយនត្ថស្ស **ឈេ**-ធាតុស្ស អនេកត្ថតាយ ឱលោកនត្ថសម្ភវតោ វុត្តំ “**ឱលោកាបេន្តី**”តិ។ **ឆន្ទាយា**តិ លិង្គវិបល្លាសោតិ អាហ “**ឆន្ទេនា**”តិ។

**១០៥**. ភិក្ខុំ លាមកតោ ចិន្តាបនត្ថំ អញ្ញេសំ តំ អវណ្ណកថនំ **ឧជ្ឈាបនំ** នាម។ អញ្ញេសំ បន អវត្វា អញ្ញមញ្ញំ សមុល្លបនវសេន ភិក្ខុនោ ទោសប្បកាសនំ **ខិយ្យនំ** នាមាតិ អយមេតេសំ ភេទោ។

**១០៦**. **អញ្ញំ អនុបសម្បន្នំ ឧជ្ឈាបេតី**តិ អញ្ញេន អនុបសម្បន្នេន ឧជ្ឈាបេតិ។ **តស្ស វា តំ សន្តិកេ**តិ តស្ស អនុបសម្បន្នស្ស សន្តិកេ តំ សង្ឃេន សម្មតំ ឧបសម្បន្នំ ខិយ្យតិ។ ឥធាបិ មុសាវាទេន ឧជ្ឈាបនាទីនំ សម្ភវតោ ទុក្កដដ្ឋានានិ ច អាទិកម្មិកស្ស អនាបត្តិ ច ឥមិនា ឯវ សិក្ខាបទេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ សព្ពត្ថ មុសាវាទបាចិត្តិយស្ស អនិវត្តិតោ។ ធម្មកម្មេន សម្មតតា, ឧបសម្បន្នតា, អគតិគមនាភាវោ, តស្ស អវណ្ណកាមតា, យស្ស សន្តិកេ វទតិ។ តស្ស ឧបសម្បន្នតា, ឧជ្ឈាបនំ វា ខិយ្យនំ វាតិ ឥមានេត្ថ ឆ អង្គានិ។

ឧជ្ឈាបនកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១១០**. ចតុត្ថេ **អបញ្ញាតេ**តិ អប្បសិទ្ធេ។ ឥមំ បន អដ្ឋ មាសេ មណ្ឌបាទីសុ ឋបនសង្ខាតំ អត្ថវិសេសំ គហេត្វា ភគវតា បឋមមេវ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តន្តិ អធិប្បាយំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អដ្ឋមាសេ”តិអាទិវចនេន អនុបញ្ញត្តិសទិសេន បកាសេត្វា វិសុំ អនុបញ្ញត្តិ ន វុត្តា។ **បរិវារេ** បនេតំ អនុជាននវចនំ អនុបញ្ញត្តិដ្ឋានន្តិ “ឯកា អនុបញ្ញត្តី”តិ (បរិ. ៦៥-៦៧) វុត្តំ។

**នវវាយិមោ**តិ អចុនា សុត្តេន វីតកច្ឆេន បលិវេឋិតមញ្ចោ។ **ឱនទ្ធោ**តិ កប្បិយចម្មេន ឱនទ្ធោ។ តេ ហិ វស្សេន សីឃំ ន នស្សន្តិ។ “**ឧក្កដ្ឋអព្ភោកាសិកោ**”តិ ឥទំ តស្ស សុខបដិបត្តិទស្សនមត្តំ, ឧក្កដ្ឋស្សាបិ បន ចីវរកុដិ វដ្ដតេវ។ **កាយានុគតិកត្តា**តិ ភិក្ខុនោ តត្ថេវ និសីទនភាវំ ទីបេតិ, តេន ច វស្សភយេន សយំ អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តស្ស អាបត្តីតិ ទស្សេតិ ។ អព្ភោកាសិកានំ តេមនត្ថាយ និយមេត្វា ទាយកេហិ ទិន្នម្បិ អត្តានំ រក្ខន្តេន រក្ខិតព្ពមេវ។

“**វលាហកានំ អនុដ្ឋិតភាវំ សល្លក្ខេត្វា**”តិ ឥមិនា គិម្ហានេបិ មេឃេ ឧដ្ឋិតេ អព្ភោកាសេ និក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ **តត្រ តត្រា**តិ ចេតិយង្គណាទិកេ តស្មិំ តស្មិំ អព្ភោកាសេ និយមេត្វា និក្ខិត្តា។ **មជ្ឈតោ បដ្ឋាយ បាទដ្ឋានាភិមុខា**តិ យត្ថ សមន្តតោ សម្មជ្ជិត្វា អង្គណមជ្ឈេ សព្ពទា កចវរស្ស សង្កឌ្ឍនេន មជ្ឈេ វាលិកា សញ្ចិតា ហោតិ។ តត្ថ កត្តព្ពវិធិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឧច្ចវត្ថុបាទដ្ឋានាភិមុខំ វា វាលិកា ហរិតព្ពា។ យត្ថ វា បន កោណេសុ វាលិកា សញ្ចិតា, តត្ថ តតោ បដ្ឋាយ អបរទិសាភិមុខា ហរិតព្ពាតិ កេចិ អត្ថំ វទន្តិ។ កេចិ បន “សម្មដ្ឋដ្ឋានស្ស បទវឡញ្ជេន អវិកោបនត្ថាយ សយំ អសម្មដ្ឋដ្ឋានេ ឋត្វា អត្តនោ បាទាភិមុខំ វាលិកា ហរិតព្ពាតិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តត្ថ “មជ្ឈតោ បដ្ឋាយា”តិ វចនស្ស បយោជនំ ន ទិស្សតិ។

**១១១**. វង្កបាទតាមត្តេន កុឡីរបាទកស្ស សេសេហិ វិសេសោ, ន អដនីសុ បាទប្បវេសនវិសេសេនាតិ ទស្សេតុំ “**យោ វា បន កោចី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តស្សា**តិ ឧបសម្បន្នស្សេវ។

**និសីទិត្វា…បេ…. បាចិត្តិយ**ន្តិ ឯត្ថ មេឃុដ្ឋានាភាវំ ញត្វា “បច្ឆា អាគន្ត្វា ឧទ្ធរិស្សាមី”តិ អាភោគេន គច្ឆន្តស្ស អនាបត្តិ, តេន បុនាគន្តព្ពមេវ។ **កប្បំ លភិត្វា**តិ “គច្ឆ, មា ឥធ តិដ្ឋា”តិ វុត្តវចនំ លភិត្វា។

**អាវាសិកានំយេវ បលិពោធោ**តិ អាគន្តុកេសុ កិញ្ចិ អវត្វា និសីទិត្វា “អាវាសិកា ឯវ ឧទ្ធរិស្សន្តី”តិ គតេសុបិ អាវាសិកានមេវ បលិពោធោ។ **មហាបច្ចរិយំ** បន “ឥទំ អម្ហាក”ន្តិ អវត្វាបិ និសិន្នានមេវាតិ អធិប្បាយោ។ “សន្ថរិត្វា វា សន្ថរាបេត្វា វា”តិ វុត្តត្តា អនាណត្តិយា បញ្ញាបិតត្តាបិ ទុក្កដេ ការណំ វុត្តំ។ **ឧស្សារកោ**តិ សរភាណកោ។ សោ ហិ ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ បាឡិបាឋំ សារេតិ បវត្តេតីតិ ឧស្សារកោតិ វុច្ចតិ។

**១១២**. **វណ្ណានុរក្ខណត្ថំ កតា**តិ បដខណ្ឌាទីហិ សិព្ពិត្វា កតា។ **ភូមិយំ អត្ថរិតព្ពា**តិ ចិមិលិកាយ សតិ តស្សា ឧបរិ, អសតិ សុទ្ធភូមិយំ អត្ថរិតព្ពា។ “**សីហចម្មាទីនំ បរិហរណេយេវ បដិក្ខេបោ**”តិ ឥមិនា មញ្ចបីឋាទីសុ អត្ថរិត្វា បុន សំហរិត្វា ឋបនាទិវសេន អត្តនោ អត្ថាយ បរិហរណមេវ ន វដ្ដតិ, ភូមត្ថរណាទិវសេន បរិភោគោ បន

អត្តនោ បរិហរណំ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ខន្ធកេ** ហិ “អន្តោបិ មញ្ចេ បញ្ញត្តានិ ហោន្តិ, ពហិបិ មញ្ចេ បញ្ញត្តានិ ហោន្តី”តិ ឯវំ អត្តនោ អត្តនោ អត្ថាយ មញ្ចាទីសុ បញ្ញបេត្វា **បរិហរណវត្ថុស្មិំ** –

> “ន, ភិក្ខវេ, មហាចម្មានិ ធារេតព្ពានិ សីហចម្មំ ព្យគ្ឃចម្មំ ទីបិចម្មំ។ យោ ធារេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (មហាវ. ២៥៥) –

បដិក្ខេបោ កតោ។ តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ថ អធិប្បាយោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ទារុមយបីឋន្តិ** ផលកមយបីឋមេវ។ **បាទកថលិកន្តិ** អធោតបាទំ យស្មិំ ឋបេន្តា ឃំសន្តា ធោវន្តិ, តំ ទារុផលកាទិ។

**១១៣**. “អាគន្ត្វា ឧទ្ធរិស្សាមីតិ គច្ឆតី”តិ វុត្តត្តា អញ្ញេនបិ ការណេន អនោតាបេន្តស្សបិ អាគមនេ សាបេក្ខស្ស អនាបត្តិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “មញ្ចាទីនំ សង្ឃិកតា, វុត្តលក្ខណេ ទេសេ សន្ថរណំ វា សន្ថរាបនំ វា, អបលិពុទ្ធតា, អាបទាយ អភាវោ, និរបេក្ខតា, លេឌ្ឌុបាតាតិក្កមោ”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា) ឯវមេត្ថ និរបេក្ខតាយ សទ្ធិំ ឆ អង្គានិ វុត្តានិ។

បឋមសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១១៦**. បញ្ចមេ **បាវារោ កោជវោ**តិ បច្ចត្ថរណត្ថាយេវ ឋបិតា ឧគ្គតលោមា អត្ថរណវិសេសា។ **ឯត្តកមេវ វុត្តន្តិ** អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ។ **សេនាសនតោ**តិ សព្ពបច្ឆិមសេនាសនតោ។

**១១៧**. **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** វុត្តមេវត្ថំ សវិសេសំ កត្វា ទស្សេតុំ “**កិញ្ចាបិ វុត្តោ**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **វត្តព្ពំ នត្ថី**តិ រុក្ខមូលស្ស បាកដត្តា វុត្តំ។ **បលុជ្ជតី**តិ វិនស្សតិ។

**១១៨**. យេន មញ្ចំ វា បីឋំ វា វីនន្តិ, តំ **មញ្ចបីឋកវានំ**។ **សិលុច្ចយលេណ**ន្តិ បព្ពតគុហា។ “**អាបុច្ឆនំ បន វត្ត**”ន្តិ ឥមិនា អាបត្តិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ វុត្តលក្ខណសេយ្យា, តស្សា សង្ឃិកតា, វុត្តលក្ខណេ វិហារេ សន្ថរណំ វា សន្ថរាបនំ វា, អបលិពុទ្ធតា, អាបទាយ អភាវោ, អនបេក្ខស្ស ទិសាបក្កមនំ, ឧបចារសីមាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ សត្ត អង្គានិ។

ទុតិយសេនាសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១១៩**. ឆដ្ឋេ **អនុបវិសិត្វា**តិ សមីបំ បវិសិត្វា។

**១២២**. **ឧបចារំ ឋបេត្វា**តិ ទិយឌ្ឍហត្ថូបចារំ ឋបេត្វា។ សង្ឃិកវិហារតា, អនុដ្ឋាបនីយភាវជាននំ, សម្ពាធេតុកាមតា, ឧបចារេ និសីទនំ វា និបជ្ជនំ វាតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អនុបខជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១២៦**. សត្តមេ **កោដ្ឋកានី**តិ ទ្វារកោដ្ឋកានិ។

**១២៨**. “**សកលសង្ឃារាមតោ និក្កឌ្ឍិតុំ ន វដ្ដតី**”តិ ឥទំ អននុរូបតោ វុត្តំ។ បាបគរហិតាយ ហិ អកុបិតចិត្តេន និក្កឌ្ឍាបេន្តស្ស ឥមិនា សិក្ខាបទេន អាបត្តិ នត្ថិ “កុបិតោ អនត្តមនោ”តិ វុត្តត្តា។ អញ្ញាបេក្ខា អាបត្តិ ន ទិស្សតិ។ បាឡិយំ “**អលជ្ជឹ និក្កឌ្ឍតី**”តិអាទីសុ ចិត្តស្ស លហុបរិវត្តិតាយ អន្តរន្តរា កោបេ ឧប្បន្នេបិ អនាបត្តិ អលជ្ជិតាទិបច្ចយេនេវ និក្កឌ្ឍនស្ស អារទ្ធត្តា។ សង្ឃិកវិហារោ, ឧបសម្បន្នស្ស ភណ្ឌនការកភាវាទិវិនិមុត្តតា, កោបេន និក្កឌ្ឍនំ វា និក្កឌ្ឍាបនំ វាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

និក្កឌ្ឍនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. វេហាសកុដិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១២៩**. អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។ សង្ឃិកោ វិហារោ, អសីសឃដ្ដវេហាសកុដិ, ហេដ្ឋាបរិភោគតា, អបដាណិទិន្នេ អាហច្ចបាទកេ និសីទនំ វា និបជ្ជនំ វាតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

វេហាសកុដិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. មហល្លកវិហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៣៥**. នវមេ "មហល្លកោ នាម វិហារោ សស្សាមិកោ"តិ វុត្តត្តា សញ្ញាចិកាយ កុដិយា អនាបត្តីតិ វទន្តិ។ **យស្សា**តិ វិហារស្ស។ **សា អបរិប្ពូរូបចារាបិ ហោតី**តិ វិវរិយមានំ កវាដំ យំ ភិត្តិំ អាហនតិ, សា សាមន្តា កវាដវិត្ថារប្បមាណា ឧបចាររហិតាបិ ហោតីតិ អត្ថោ។ អាលោកំ វាតបានំ សន្ទេតិ ឃដយតីតិ **អាលោកសន្ធី**តិ កវាដំ វុច្ចតិ។ ទ្វារវាតបានូបចារតោ អញ្ញត្ថ បុនប្បុនំ លិម្បនាទី ករោន្តស្ស បិណ្ឌគណនាយ បាចិត្តិយំ។

កេចិ បន "បាឡិយំ បាចិត្តិយស្ស អវុត្តត្តា ទុក្កដ"ន្តិ វទន្តិ។ **អធិដ្ឋាតព្ព**ន្តិ សំវិធាតព្ពំ។ **ហរិតេ ឋិតោ អធិដ្ឋាតិ។ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា**តិ ហរិតយុត្តេ ខេត្តេ ឋត្វា ឆាទេន្តស្ស ទុក្កដន្តិ អត្ថោ។ កេចិ បន "តាទិសេ ខេត្តេ វិហារំ ករោន្តស្ស ទុក្កដ"ន្តិ វទន្តិ, តំ បាឡិយា ន សមេតិ។

**១៣៦**. **ឧជុកមេវ ឆាទន**ន្តិ ឆាទនមុខវដ្ដិតោ បដ្ឋាយ យាវ បិដ្ឋិវំសកូដាគារកណ្ណិកាទិ, តាវ ឥដ្ឋកាទីហិ ឧជុកំ ឆាទនំ។ ឥមិនា បន យេន សព្ពស្មិំ វិហារេ ឯកវារំ ឆាទិតេ តំ ឆាទនំ ឯកមគ្គន្តិ គហេត្វា បាឡិយំ "ទ្វេ មគ្គេ"តិអាទិ វុត្តំ។ បរិយាយេន ឆាទនម្បិ ឥមិនាវ នយេន យោជេតព្ពន្តិ វទន្តិ, តំ "បុនប្បុនំ ឆាទាបេសី"តិ ឥមាយ បាឡិយា ច "សព្ពម្បិ ចេតំ ឆទនំ ឆទនូបរិ វេទិតព្ព"ន្តិ ឥមិនា អដ្ឋកថាវចនេន ច សមេតិ។

បាឡិយំ "មគ្គេន ឆាទេន្តស្ស បរិយាយេន ឆាទេន្តស្សា"តិ ឥទញ្ច ឥដ្ឋកាទីហិ, តិណបណ្ណេហិ ច ឆាទនប្បការភេទទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ កេចិ បន "បន្តិយា ឆាទិតស្ស ឆទនស្ស ឧបរិ ឆទនមុខវដ្ដិតោ បដ្ឋាយ ឧទ្ធំ ឧជុកមេវ ឯកវារំ ឆាទនំ ឯកមគ្គន្តិ គហេត្វា 'ទ្វេ មគ្គេ'តិអាទិ វុត្តំ, ន បន សកលវិហារឆាទនំ។ ឯស នយោ បរិយាយេន ឆាទនេបី"តិ វទន្តិ, តំ បាឡិអដ្ឋកថាហិ ន សមេតិ។

**តតិយាយ មគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ **តតិយាយា**តិ ឧបយោគត្ថេ សម្បទានវចនំ, តតិយំ មគ្គន្តិ អត្ថោ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **តិណបណ្ណេហិ លព្ភតី**តិ តិណបណ្ណេហិ ឆាទេត្វា ឧបរិ ឧល្លិត្តាវលិត្តករណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កេវលំ តិណកុដិយា ហិ អនាបត្តិ វុត្តា។ **តិណ្ណំ មគ្គាន**ន្តិ មគ្គវសេន ឆាទិតានំ តិណ្ណំ ឆទនានំ។ **តិណ្ណំ បរិយាយាន**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ មហល្លកវិហារតា, អត្តនោ វាសាគារតា, ឧត្តរិ អធិដ្ឋានន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

មហល្លកវិហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៤០**. ទសមេ **មាតិកាយំ** សប្បាណកឧទកំ តិណេន វា មត្តិកាយ វា សិញ្ចេយ្យ, ឆឌ្ឌេយ្យាតិ អត្ថោ។ អថ វា ឧទកំ គហេត្វា ពហិ សិញ្ចេយ្យ, តស្មិញ្ច ឧទកេ តិណំ វា មត្តិកំ វា អាហរិត្វា បក្ខិបេយ្យាតិ អជ្ឈាហរិត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តេនាហ **"សកដភារមត្តញ្ចេបី"**តិអាទិ។ **ឥទ**ន្តិ តិណមត្តិកបក្ខិបនវិធានំ។ **វុត្ត**ន្តិ មាតិកាយំ "តិណំ វា មត្តិកំ វា"តិ ឯវំ វុត្តំ, អដ្ឋកថាសុ វា វុត្តំ។

ឥទញ្ច សិក្ខាបទំ ពាហិរបរិភោគំ សន្ធាយ វត្ថុវសេន វុត្តំ អព្ភន្តរបរិភោគស្ស វិសុំ វក្ខមានត្តា។ តទុភយម្បិ "សប្បាណក"ន្តិ កត្វា វធកចិត្តំ វិនាវ សិញ្ចនេ បញ្ញត្តត្តា "បណ្ណត្តិវជ្ជ"ន្តិ វុត្តំ។ វធកចិត្តេ បន សតិ សិក្ខាបទន្តរេនេវ បាចិត្តិយំ, ន ឥមិនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧទកស្ស សប្បាណកតា, "សិញ្ចនេន បាណកា មរិស្សន្តី"តិ ជាននំ, តាទិសមេវ ច ឧទកំ វិនា វធកចេតនាយ កេនចិទេវ ករណីយេន តិណាទីនំ សិញ្ចនន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សេនាសនវគ្គោ ទុតិយោ។

“ភូតគាមវគ្គោ”តិបិ ឯតស្សេវ នាមំ។

## ៣. ឱវាទវគ្គោ

### ១. ឱវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៤៤**. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **តិរច្ឆានភូត**ន្តិ តិរោករណភូតំ, ពាហិរភូតន្តិ អត្ថោ។ **សមិទ្ធោ**តិ បរិបុណ្ណោ។ **សហិតត្ថោ** អត្ថយុត្តោ។ អត្ថគម្ភីរតាទិនា **គម្ភីរោ**។

**១៤៥-១៤៧**. **បរតោ**តិ ឧត្តរិ។ **ករោន្តោវា**តិ បរិពាហិរេ ករោន្តោ។ **វិភង្គេ**តិ ឈានវិភង្គេ។ **ចរណ**ន្តិ និព្ពានគមនាយ បាទំ។

**យទស្សា**តិ យំ អស្សា។ **ធារេតី**តិ អវិនស្សមានំ ធារេតិ។ **បរិកថនត្ថ**ន្តិ បកិណ្ណកកថាវសេន បរិច្ឆិន្ទធម្មកថនត្ថំ។ **តិស្សោ អនុមោទនា**តិ សង្ឃភត្តាទីសុ ទានានិសំសប្បដិសំយុត្តា **និធិកុណ្ឌសុត្តា**ទិ (ខុ. បា. ៨.១ អាទយោ) -អនុមោទនា, គេហប្បវេសមង្គលាទីសុ **មង្គលសុត្តា**ទិ (ខុ. បា. ៥.១ អាទយោ; សុ. និ. មង្គលសុត្ត) -អនុមោទនា, មតកភត្តាទិអមង្គលេសុ **តិរោកុដ្ដា**ទិ (ខុ. បា. ៧.១ អាទយោ; បេ. វ. ១៤ អាទយោ) -អនុមោទនាតិ ឥមា តិស្សោ អនុមោទនា។ **កម្មាកម្មវិនិច្ឆយោ**តិ បរិវារាវសានេ **កម្មវគ្គេ** (បរិ. ៤៨២ អាទយោ) វុត្តវិនិច្ឆយោ។ **សមាធិវសេនា**តិ សមថបុព្ពកវសេន។ **វិបស្សនាវសេន វា**តិ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិអាទិកាយ សុក្ខវិបស្សនាយ វសេន។ អត្តនោ សីលរក្ខណត្ថំ អបរានបេក្ខតាយ យេន កាមំ គន្តុំ ចតស្សោ ទិសា អរហតិ, អស្ស វា សន្តិ, តាសុ វា សាធូតិ **ចាតុទ្ទិសោ**។

**អភិវិនយេ**តិ បាតិមោក្ខសំវរសង្ខាតេ សំវរវិនយេ, តប្បកាសកេ វា វិនយបិដកេ។ **វិនេតុ**ន្តិ សិក្ខាបេតុំ បកាសេតុំ។ **បគុណា វាចុគ្គតា**តិ បាឋតោ ច អត្ថតោ ច បគុណា មុខេ សន្និធាបនវសេន វាចុគ្គតា កាតព្ពា។ អត្ថមត្តវសេនបេត្ថ យោជនំ ករោន្តិ។ **អភិធម្មេ**តិ លក្ខណរសាទិវសេន បរិច្ឆិន្នេ នាមរូបធម្មេ។ បុព្ពេ កិរ មហាថេរា បរិយត្តិអនន្តរធានាយ ឯកេកស្ស គណស្ស ទីឃនិកាយាទិឯកេកធម្មកោដ្ឋាសំ និយ្យាតេន្តា “តុម្ហេ ឯតំ បាឡិតោ ច អដ្ឋកថាតោ ច បរិហរថ, សក្កោន្តា ឧត្តរិបិ ឧគ្គណ្ហថា”តិ ឯវំ សកលធម្មំ គន្ថវសេន និយ្យាតេន្តិ, តត្ថ តេ ច ភិក្ខូ គន្ថនាមេន ទីឃភាណកា មជ្ឈិមភាណកាតិ វោហរិយន្តិ, តេ ច អត្តនោ ភារភូតំ កោដ្ឋាសំ បរិច្ចជិត្វា អញ្ញំ ឧគ្គហេតុំ ន លភន្តិ។ តំ សន្ធាយាហ **“សចេ មជ្ឈិមភាណកោ ហោតី”**តិអាទិ។

តត្ថ **ហេដ្ឋិមា វា តយោ វគ្គា**តិ មហាវគ្គតោ ហេដ្ឋិមា សគាថកវគ្គោ (សំ. និ. ១.១ អាទយោ), និទានវគ្គោ (សំ. និ. ២.១ អាទយោ), ខន្ធវគ្គោតិ (សំ. និ. ៣.១ អាទិយោ) ឥមេ តយោ វគ្គា។ **តិកនិបាតតោ បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា**តិ ឯកកនិបាតទុកនិបាតេ សន្ធាយ វុត្តំ។ ធម្មបទម្បិ សហ វត្ថុនា ជាតកភាណកេន អត្តនោ ជាតកេន សទ្ធិំ ឧគ្គហេតព្ពំ។ **តតោ ឱរំ ន វដ្ដតី**តិ មហាបច្ចរិវាទស្ស អធិប្បាយោ។ **តតោ តតោ**តិ ទីឃនិកាយាទិតោ។ ឧច្ចិនិត្វា ឧគ្គហិតំ សទ្ធម្មស្ស ឋិតិយា, ភិក្ខុនោបិ បុព្ពាបរានុសន្ធិអាទិកុសលតាយ ច ន ហោតីតិ “តំ ន វដ្ដតី”តិ បដិក្ខិត្តំ។ **អភិធម្មេ កិញ្ចិ ឧគ្គហេតព្ពន្តិ ន វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ យស្មា វិនយេ កុសលត្តិកាទិវិភាគោ, សុត្តន្តេសុ សមថវិបស្សនាមគ្គោ ច អភិធម្មបាឋំ វិនា ន វិញ្ញាយតិ, អន្ធការេ បវិដ្ឋកាលោ វិយ ហោតិ, តស្មា សុត្តវិនយានំ គហណវសេន អភិធម្មគ្គហណំ វុត្តមេវាតិ វិសុំ ន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថា “ភោជនំ ភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វុត្តេ “ព្យញ្ជនំ ខាទិតព្ព”ន្តិ អវុត្តម្បិ វុត្តមេវ ហោតិ តទវិនាភាវតោ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។

**បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនាយា**តិ បរិមណ្ឌលានិ បរិបុណ្ណានិ បទេសុ សិថិលធនិតាទិព្យញ្ជនានិ យស្សំ, តាយ។ បុរស្ស ឯសាតិ **បោរី**, នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ។ **អនេលគឡាយា**តិ ឯត្ថ **ឯលា**តិ ខេឡំ តគ្គឡនវិរហិតាយ។ **កល្យាណវាក្ករណោ**តិ ឯត្ថ វាចា ឯវ វាក្ករណំ, ឧទាហរណឃោសោ។ កល្យាណំ មធុរំ វាក្ករណមស្សាតិ កល្យាណវាក្ករណោ។ ឧបសម្បន្នាយ មេថុនេនេវ អភព្ពោ ហោតិ, ន សិក្ខមានាសាមណេរីសូតិ អាហ **“ភិក្ខុនិយា កាយសំសគ្គំ វា”**តិអាទិ។

**១៤៨**. **គរុកេហី**តិ គរុកកណ្ហេហិ។ **ឯកតោឧបសម្បន្នាយា**តិ ឧបយោគត្ថេ ភុម្មវចនំ។ **ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ឧបសម្បន្នា** នាម បរិវត្តលិង្គា វា បញ្ចសតសាកិយានិយោ វា។ ឯតា បន ឯកតោឧបសម្បន្នា ឱវទន្តស្ស បាចិត្តិយមេវ។

**១៤៩. ន និមន្តិតា ហុត្វា គន្តុកាមា**តិ និមន្តិតា ហុត្វា ភោជនបរិយោសានេ គន្តុកាមា ន ហោន្តិ, តត្ថេវ វសិតុកាមា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **យតោ**តិ ភិក្ខុនុបស្សយតោ។ **យាចិត្វា**តិ “តុម្ហេហិ អានីតឱវាទេនេវ មយម្បិ វសិស្សាមា”តិ យាចិត្វា។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ ភិក្ខុនុបស្សយេ។ អភិក្ខុកាវាសេ វស្សំ វសន្តិយា បាចិត្តិយំ, អបគច្ឆន្តិយា ទុក្កដំ។

ឥមាសុ កតរាបត្តិ បរិហរិតព្ពាតិ ចោទនំ បរិហរន្តោ អាហ **“សា រក្ខិតព្ពា”**តិ។ សា វស្សានុគមនមូលិកា អាបត្តិ រក្ខិតព្ពា, ឥតរាយ អនាបត្តិការណំ អត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“អាបទាសុ ហី”**តិអាទិ។

**ឱវាទត្ថាយា**តិ ឱវាទេ យាចនត្ថាយ។ **ទ្វេ តិស្សោ**តិ ទ្វីហិ តីហិ, ករណត្ថេ ចេតំ បច្ចត្តវចនំ។ **បាសាទិកេនា**តិ បសាទជនកេន កាយកម្មាទិនា។ **សម្បាទេតូ**តិ តិវិធំ សិក្ខំ សម្បាទេតុ។ អសម្មតតា, ភិក្ខុនិយា បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, ឱវាទវសេន អដ្ឋគរុធម្មភាសនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឱវាទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **២. អត្ថង្គតសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**១៥៣**. ទុតិយេ **កោកនទ**ន្តិ បទុមវិសេសំ, តំ កិរ ពហុបត្តំ វណ្ណសម្បន្នំ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – យថា កោកនទសង្ខាតំ បទុមំ, ឯវំ ផុល្លមុខបទុមំ អវីតគុណគន្ធំ និម្មលេ អន្តលិក្ខេ អាទិច្ចំ វិយ ច អត្តនោ តេជសា តបន្តំ តតោ ឯវ វិរោចមានំ អង្គេហិ និច្ឆរណកជុតិយា អង្គីរសំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បស្សាតិ។ **រជោហរណ**ន្តិ សរីរេ រជំ បុញ្ឆតីតិ រជោហរណន្តិ បុញ្ឆនចោឡស្ស នាមំ។ ឱភាសវិស្សជ្ជនបុព្វកា ភាសិតគាថា **ឱភាសគាថា** នាម។ **វិសុទ្ធិមគ្គ**ទីសុ (វិសុទ្ធិ. ២.៣៨៦) បន “រាគោ រជោ ន ច បន រេណុ វុច្ចតី”តិអាទិ ឱភាសគាថា វុត្តា, ន បនេសា “អធិចេតសោ”តិ គាថា។ អយញ្ច **ចូឡបន្ថកត្ថេរស្ស** ឧទានគាថាតិ ឧទានបាឡិយំ នត្ថិ, **ឯកុទានិយត្ថេរស្ស** (ថេរគា. ១.៦៧ ឯកុទានិយត្ថេរគាថាវណ្ណនា) នាយំ ឧទានគាថាតិ តត្ថ វុត្តំ។ ឥធ បន បាឡិយា ឯវ វុត្តត្តា ថេរស្សាបិ ឧទានគាថាតិ គហេតព្ពំ។ ឥធ ច អគរុធម្មេនាបិ ឱវទតោ បាចិត្តិយមេវ។ អត្ថង្គតសូរិយតា, បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, ឱវទនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អត្ថង្គតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **៣. ភិក្ខុនុបស្សយសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**១៦២**. តតិយំ ឧត្តានមេវ។ ឧបស្សយូបគមនំ, បរិបុណ្ណូបសម្បន្នតា, សមយាភាវោ, គរុធម្មេហិ ឱវទនន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ភិក្ខុនុបស្សយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **៤. អាមិសសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**១៦៤**. ចតុត្ថេ អាមិសនិរបេក្ខម្បិ អាមិសហេតុ ឱវទតីតិសញ្ញាយ ភណន្តស្សាបិ អនាបត្តិ សចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឧបសម្បន្នតា, ធម្មេន លទ្ធសម្មុតិតា, អនាមិសន្តរតា, អវណ្ណកាមតាយ ឯវំ ភណនន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អាមិសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**១៦៩**. បញ្ចមំ ចីវរទានសិក្ខាបទំ ឧត្តានមេវ។

## **៦. ចីវរសិព្ពនសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**១៧៦**. ឆដ្ឋេ **កថិនវត្ត**ន្តិ កថិនមាសេ ចីវរំ ករោន្តានំ សព្រហ្មចារីនំ សហាយភាវូបគមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វញ្ចេត្វា**តិ “តវ ញាតិកាយា”តិ អវត្វា “ឯកិស្សា ភិក្ខុនិយា”តិ ឯត្តកមេវ វត្វា “ឯកិស្សា ភិក្ខុនិយា”តិ សុត្វា តេ អញ្ញាតិកសញ្ញិនោ អហេសុន្តិ អាហ **“អកប្បិយេ និយោជិតត្តា”**តិ។ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា សន្តកតា, និវាសនបារុបនូបគតា, វុត្តនយេន សិព្ពនំ វា សិព្ពាបនំ វាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ចីវរសិព្ពនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. សំវិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៨៣**. សត្តមេ បាឡិយំ **គច្ឆាម ភគិនិ គច្ឆាមាយ្យា**តិ ភិក្ខុបុព្ពកំ សំវិធានំ, ឥតរំ ភិក្ខុនិបុព្ពកំ ។ **ឯកទ្ធានមគ្គ**ន្តិ ឯកតោ អទ្ធានសង្ខាតំ មគ្គំ។ **ហិយ្យោ**តិ សុវេ។ **បរេ**តិ តតិយេ ទិវសេ។

**ទ្វិធា វុត្តប្បការោ**តិ បាទគមនេ បក្ខគមនេតិ ទ្វិធា វុត្តប្បការោ។ **ឧបចារោ ន លព្ភតី**តិ យោ បរិក្ខិត្តាទិគាមស្ស ឯកលេឌ្ឌុបាតាទិឧបចារោ វុត្តោ, សោ ឥធ ន លព្ភតិ អាសន្នត្តា។ ឯតេន ច អន្តរឃរេយេវេត្ថ គាមោតិ អធិប្បេតោ, ន សកលំ គាមខេត្តំ។ តត្ថាបិ យត្ថ ឧបចារោ លព្ភតិ, តត្ថ ឧបចារោក្កមនេ ឯវ អាបត្តីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“រតនមត្តន្តរោ”**តិអាទិ។ ឧបចារោក្កមនញ្ចេត្ថ ឧបចារព្ភន្តរេ បវិសនមេវ ហោតិ។ តត្ថ អប្បវិសិត្វាបិ ឧបចារតោ ពហិ អទ្ធយោជនព្ភន្តរគតេន មគ្គេន គច្ឆន្តោបិ មគ្គស្ស ទ្វីសុ បស្សេសុ អទ្ធយោជនព្ភន្តរគតំ គាមូបចារំ សព្ពំ ឱក្កមិត្វា គច្ឆតិច្ចេវ វុច្ចតិ។ អទ្ធយោជនតោ ពហិ គតេន មគ្គេន គច្ឆន្តោ ន គាមូបចារគណនាយ ការេតព្ពោ, អទ្ធយោជនគណនាយេវ ការេតព្ពោ។ ឯវញ្ច សតិ អនន្តរសិក្ខាបទេ នាវាយេវ គាមតីរបស្សេន គច្ឆន្តស្ស គាមូបចារគណនាយ អាបត្តិ សមត្ថិតា ហោតិ។ ន ហិ សក្កា នាវាយ គាមូបចារព្ភន្តរេ បវិសិតុំ។ តិណ្ណំ មគ្គានំ សម្ពន្ធដ្ឋានំ **សិង្ឃាដកំ**។ **ឯត្ថន្តរេ សំវិទហិតេ**តិ ឯត្ថ ន កេវលំ យថាវុត្តរថិកាទីសុ ឯវ សំវិទហនេ ទុក្កដំ, អន្តរាមគ្គេបីតិ អធិប្បាយោ។

**អទ្ធយោជនំ អតិក្កមន្តស្សា**តិ អសតិ គាមេ អទ្ធយោជនំ អតិក្កមន្តស្ស។ យស្មិញ្ហិ គាមខេត្តភូតេបិ អរញ្ញេ អទ្ធយោជនព្ភន្តរេ គាមោ ន ហោតិ, តម្បិ ឥធ អគាមកំ អរញ្ញន្តិ អធិប្បេតំ, ន វិញ្ឈាដវាទយោ។

**១៨៥**. **រដ្ឋភេទេ**តិ រដ្ឋវិលោបេ។ **ចក្កសមារូឡ្ហា**តិ ឥរិយាបថចក្កំ, សកដចក្កំ វា សមារូឡ្ហា។ ទ្វិន្នម្បិ សំវិទហិត្វា មគ្គប្បដិបត្តិ, អវិសង្កេតំ, សមយាភាវោ, អនាបទា, គាមន្តរោក្កមនំ វា អទ្ធយោជនាតិក្កមោ វាតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។ ឯកតោឧបសម្បន្នាទីហិ សទ្ធឹ សំវិធាយ គច្ឆន្តស្ស បន មាតុគាមសិក្ខាបទេន អាបត្តិ។

សំវិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. នាវាភិរុហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៨៩**. អដ្ឋមេ **ឯកំ តីរំ...បេ.... និរន្តរ**ន្តិ នទិតោ អទ្ធយោជនព្ភន្តរេ បទេសេ និវិដ្ឋគាមេហិ និរន្តរតា វុត្តា។ **ឯកំ អគាមកំ អរញ្ញ**ន្តិ តថា និវិដ្ឋគាមាភាវេន វុត្តំ។ **អគាមកតីរបស្សេនា**តិអាទិ បន អតិរេកអទ្ធយោជនវិត្ថតំ នទី សន្ធាយ វុត្តំ។ តតោ ឩនវិត្ថារាយ ហិ នទិយា មជ្ឈេនាបិ គមនេ តីរទ្វយស្សាបិ អទ្ធយោជនព្ភន្តរេ គតត្តា គាមន្តរគណនាយ, អទ្ធយោជនគណនាយ ច អាបត្តិយោ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពា។ តេនេវ **“យោជនវិត្ថតា...បេ.... អទ្ធយោជនគណនាយ បាចិត្តិយានី”**តិ វុត្តំ។ តេនេវ ហិ យោជនតោ ឩនាយ នទិយា អទ្ធយោជនព្ភន្តរគតតីរវសេនេវ អាបត្តិគណនំ វុត្តមេវ ហោតិ។ **“សព្ពអដ្ឋកថាសូ”**តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ សមត្ថេតិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ សមុទ្ទតឡាកាទីសុ បាចិត្តិយំ ន វុត្តំ, តថាបិ កីឡាបុរេក្ខារស្ស តត្ថ ទុក្កដមេវាតិ គហេតព្ពំ, បឋមំ កីឡាបុរេក្ខារស្សាបិ បច្ឆា នាវាយ និទ្ទុបគតស្ស, យោនិសោ វា មនសិ ករោន្តស្ស គាមន្តរោក្កមនាទីសុបិ អាបត្តិសម្ភវតោ បណ្ណត្តិវជ្ជតា, តិចិត្តតា ចស្ស សិក្ខាបទស្ស វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

នាវាភិរុហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. បរិបាចិតសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៩៧**. នវមេ បាឡិយំ **“សិក្ខមានា...បេ.... បញ្ច ភោជនានិ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ អនាបត្តី”**តិ ឥទំ ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តី សន្ធាយ វុត្តំ។ បញ្ចហិ សហធម្មិកេហិ កតវិញ្ញត្តិបរិកថាទីហិ ឧប្បន្នំ បរិភុញ្ជន្តស្ស ទុក្កដមេវ។ ភិក្ខុនិយា បរិបាចិតតា, តថា ជាននំ, គិហិសមារម្ភាភាវោ, ភោជនតា, តស្ស អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

បរិបាចិតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១៩៨**. ទសមេ **ឧបនន្ទស្ស ចតុត្ថសិក្ខាបទេនា**តិ មាតុគាមេន រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទំ សន្ធាយ វុត្តំ, តំ បន អចេលកវគ្គេ បញ្ចមម្បិ ឧបនន្ទំ អារព្ភ បញ្ញត្តេសុ ចតុត្ថត្តា ឯវំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

រហោនិសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ឱវាទវគ្គោ តតិយោ។

## ៤. ភោជនវគ្គោ

## ១. អាវសថបិណ្ឌសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២០៦**. ចតុត្ថវគ្គស្ស បឋមេ **តមេសំយេវា**តិ តមេសំ បាសណ្ឌានំយេវ។ **ឯត្តកាន**ន្តិ តមស្មិំ បាសណ្ឌេ ឯត្តកានំ។

**២០៨**. **“គច្ឆន្តោ វា អាគច្ឆន្តោ វា”**តិ ឥទំ អទ្ធយោជនវសេន គហេតព្ពំ។ អញ្ញេ ឧទ្ទិស្ស បញ្ញត្តញ្ច ភិក្ខូសុ អប្បសន្នេហិ តិត្ថិយេហិ សាមញ្ញតោបិ បញ្ញត្តម្បិ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិ ឯវ។ អាវសថបិណ្ឌតា, អគិលានតា, អនុវសិត្វា ភោជនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

អាវសថបិណ្ឌសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. គណភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២០៩**. ទុតិយេ **អភិមារេ**តិ អភិភវិត្វា ភគវន្តំ មារណត្ថាយ បយោជិតេ ធនុធរេ។ ននុ “រាជានម្បិ មារាបេសី”តិ វចនតោ ឥទំ សិក្ខាបទំ អជាតសត្តុនោ កាលេ បញ្ញត្តន្តិ សិទ្ធំ, ឯវញ្ច សតិ បាឡិយំ “តេន ខោ បន សមយេន រញ្ញោ មាគធស្ស...បេ.... ញាតិសាលោហិតោ អាជីវកេសុ បព្ពជិតោ ហោតិ...បេ.... ពិម្ពិសារំ ឯតទវោចា”តិអាទិ វិរុជ្ឈតីតិ? ន វិរុជ្ឈតិ។ សោ កិរ អាជីវកោ ពិម្ពិសារកាលតោ បភុតិ អន្តរន្តរា ភិក្ខូ និមន្តេត្វា ទានំ ទេន្តោ អជាតសត្តុកាលេបិ សិក្ខាបទេ បញ្ញត្តេបិ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ទូតំ បាហេសិ, ភិក្ខូ ច កុក្កុច្ចាយន្តា និវារេសុំ។ តស្មា អាទិតោ បដ្ឋាយ តំ វត្ថុ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

**២១៥**. អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសំ រជ្ជំ វិរជ្ជំ, វិរជ្ជតោ អាគតា **វេរជ្ជកា**។ តេ ច យស្មា ជាតិគោត្តាទិតោ នានាវិធា, តស្មា **នានាវេរជ្ជកេតិ**បិ អត្ថោ។

**២១៧-៨**. ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស វត្ថុវសេនេវ វិញ្ញត្តិតោ គណភោជនត្តតា សិទ្ធាតិ តំ អវត្វា បទភាជនេ អសិទ្ធមេវ និមន្តនតោ គណភោជនំ ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ **“ទ្វីហាការេហី”**តិអាទិ។ **“យេន កេនចិ វេវចនេនា”**តិ វុត្តត្តា “ភោជនំ គណ្ហថា”តិអាទិសាមញ្ញនាមេនាបិ គណភោជនំ ហោតិ។ យំ បន បាឡិយំ អទ្ធានគមនាទិវត្ថូសុ “ឥធេវ ភុញ្ជថា”តិ វុត្តវចនស្ស កុក្កុច្ចាយនំ, តម្បិ ឱទនាទិនាមំ គហេត្វា វុត្តត្តា ឯវ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឯកតោ គណ្ហន្តី**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស ទ្វាទសហត្ថំ អមុញ្ចិត្វា ឯកតោ ឋត្វា គណ្ហន្តិ។

**“អម្ហាកំ ចតុន្នម្បិ ភត្តំ ទេហី”**តិ វុត្តត្តា បាឡិ (វណ្ណនា) យំ “ត្វំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ ភត្តំ ទេហី”តិអាទិនោ វុត្តត្តា ច ភោជននាមេន វិញ្ញត្តមេវ គណភោជនំ ហោតិ, តញ្ច អញ្ញេន វិញ្ញត្តម្បិ ឯកតោ គណ្ហន្តានំ សព្ពេសម្បិ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិសុំ គហិតំ បន វិញ្ញត្តំ ភុញ្ជតោ បណីតភោជនាទិសិក្ខាបទេហិ អាបត្តិ ឯវ។

**អាគន្តុកបដ្ដ**ន្តិ អច្ឆិន្ទិត្វា អទ្ធាជី អារោបេត្វា ករណចីវរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បបេតី**តិ ឯកំ អន្តំ ចីវរេ ពន្ធនវសេន បបេតិ។ **បច្ឆាគតំ សិព្ពតី**តិ តស្សេវ ទុតិយអន្តំ បរិវត្តិត្វា អាហតំ សិព្ពតិ។ **អាគន្តុកបដ្ដំ ពន្ធតី**តិ ចីវរេន លគ្គំ ករោន្តោ បុនប្បុនំ តត្ថ តត្ថ សុត្តេន ពន្ធតិ។ **ឃដ្តេតី**តិ បមាណេន គហេត្វា ទណ្ឌាទីហិ ឃដ្តេតិ។ **សុត្តំ ករោតី**តិ គុណាទិភាវេន វដ្ដេតិ។ **វលេតី**តិ អនេកគុណសុត្តំ ហត្ថេន វា ចក្កទណ្ឌេន វា វដ្តេតិ ឯកត្តំ ករោតិ។ **បរិវត្តនំ ករោតី**តិ បរិវត្តនទណ្ឌយន្តកំ ករោតិ, យស្មិំ សុត្តគុឡំ បវេសេត្វា វេឡុនាឡិកាទីសុ បបេត្វា បរិព្ភមាបេត្វា សុត្តកោដិតោ បដ្ឋាយ អាកឌ្ឍន្តិ។

**២២០**. **អនិមន្តិតចតុត្ថន្តិ** អនិមន្តិតោ ចតុត្ថោ យស្ស ភិក្ខុចតុក្កស្ស, តំ អនិមន្តិតចតុត្ថំ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ តេនាហ “**បញ្ចន្នំ ចតុក្កាន**”ន្តិ។ **សម្បវេសេត្វា**តិ តេហិ យោជេត្វា។ **គណោ ភិជ្ជតី**តិ និមន្តិតសង្ខ្យាន ហោតីតិ អត្ថោ។

**អធិវាសេត្វា គតេសូ**តិ ឯត្ថ អកប្បិយនិមន្តនាធិវាសនក្ខណេ បុព្ពបយោគេ ទុក្កដម្បិ នត្ថិ, វិញ្ញត្តិតោ បសវនេ បន វិញ្ញត្តិក្ខណេ ឥតរសិក្ខាបទេហិ ទុក្កដំ ហោតីតិ គហេតព្ពំ។ **និមន្តនំ សាទិយថា**តិ និមន្តនភត្តំ បដិគ្គណ្ហថ។ **តានិ ចា**តិ កុម្មាសាទីនិ ច តេហិ ភិក្ខូហិ ឯកេន បច្ឆា គហិតត្តា ឯកតោ ន គហិតានិ។

“**ភត្តុទ្ទេសកេន បណ្ឌិតេន ភវិតព្ពំ…បេ.… មោចេតព្ពា**”តិ ឯតេន ភត្តុទ្ទេសកេន អកប្បិយនិមន្តនេ សាទិតេ សព្ពេសម្បិ សាទិតំ ហោតិ។ ឯកតោ គណ្ហន្តានំ គណភោជនាបត្តិ ច ហោតីតិ ទស្សេតិ។ ទូតស្ស ទ្វារេ អាគន្ត្វា បុន “ភត្តំ គណ្ហថា”តិ វចនភយេន “**គាមទ្វារេ អដ្ឋត្វា**”តិ វុត្តំ។ គណភោជនតា, សមយាភាវោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

គណភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២២១**. តតិយេ បាឡិយំ **ភត្តបដិបាដិ អដ្ឋិតា**តិ កុលបដិបាដិយា ទាតព្ពា ភត្តបដិបាដិ អដ្ឋិតា ន ឋិតា, អព្ពោច្ឆិន្នា និរន្តរប្បវត្តាតិ អត្ថោ។ ពទរផលានិ បក្ខិបិត្វា បក្កយាគុអាទិកំ “**ពទរសាឡវ**”ន្តិ វុច្ចតិ។

បាឡិយំ **បរម្បរភោជនេ**តិ យេន បឋមំ និមន្តិតោ, តស្ស ភោជនតោ បរស្ស ភោជនស្ស ភុញ្ជនេ។ វិកប្បនាវ ឥធ អនុបញ្ញត្តិវសេន មាតិកាយំ អនារោបិតាបិ **បរិវារេ** “ចតស្សោ អនុបញ្ញត្តិយោ”តិ (បរិ. ៨៦) អនុបញ្ញត្តិយំ គណិតា។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អដ្ឋកថាយំ មហាបច្ចរិវាទស្ស បច្ឆា កថនេន បរម្មុខាវិកប្បនា បតិដ្ឋបិតា, តថាបិ សម្មុខាវិកប្បនាបិ គហេតព្ពាវ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ “យោ ភិក្ខុ បញ្ចសុ សហធម្មិកេសុ អញ្ញតរស្ស ‘មយ្ហំ ភត្តបច្ចាសំ តុយ្ហំ ទម្មី’តិ វា ‘វិកប្បេមី’តិ វា ឯវំ សម្មុខា”តិអាទិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ។

**២២៩**. **ខីរំ វា រសំ វា**តិ បញ្ចភោជនាមិសំ ភត្តតោ ឧបរិ ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ អភោជនត្តា ឧប្បដិបាដិយា បិវតោបិ អនាបត្តិ។ តេនាហ “**ភុញ្ជន្តេន**”តិអាទិ។

វិកប្បនាយ អករណតោ អកិរិយាវសេន ឥទំ វាចាយបិ សមុដ្ឋិតន្តិ អាហ “**វចីកម្ម**”ន្តិ។ បរម្បរភោជនតា, សមយាភាវោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បរម្បរភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៣១**. ចតុត្ថេ បាឡិយំ **បដិយាលោក**ន្តិ បច្ឆិមទិសំ, បច្ឆាទិសន្តិ អត្ថោ។ អបាថេយ្យាទិអត្ថាយ បដិយាទិតន្តិសញ្ញាយ គណ្ហន្តស្សាបិ អាបត្តិ ឯវ អចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស។ អត្តនោ អត្ថាយ “ឥមស្ស ហត្ថេ ទេហី”តិ វចនេនាបិ អាបជ្ជនតោ “**វចីកម្ម**”ន្តិ វុត្តំ។ វុត្តលក្ខណបូវមន្ថតា, អសេសកតា, អប្បដិប្បស្សទ្ធគមនតា, អញ្ញាតកាទិតា, អតិរេកបដិគ្គហណន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

កាណមាតាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. បឋមបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៣៧**. បញ្ចមេ “**តិ-ការំ អវត្វា**”តិ ឥមិនា កាតព្ពសទ្ទសាមត្ថិយា លទ្ធំ ឥតិ-បទំ កតកាលេ ន វត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ ឥធ បន អជាននេ្តហិ **ឥតិ**-សទ្ទេ បយុត្តេបិ អតិរិត្តំ កតមេវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**២៣៨-៩**. “បវារិតោ”តិ ឥទញ្ច កត្តុអត្ថេ និប្ផន្នន្តិ ទស្សេតុំ “**កតបវារណោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភុត្តាវី-បទស្ស និវត្តកភាវមេវ សាធេតុំ “**វុត្តម្បិ ចេត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **តាហី**តិ បុថុកាហិ។ **សត្តុមោទកោ**តិ សត្តុំ តេមេត្វា កតោ

អបក្កោ។ សត្តុំ បន បិសិត្វា បិដ្ឋំ កត្វា តេមេត្វា បូវំ កត្វា បចន្តិ, តំ ន បវារេតិ។ “**បដិក្ខិបិតព្ពដ្ឋានេ បិតមេវ បដិក្ខិបតិ នាមា**”តិ វុត្តត្តា យំ យំ អលជ្ជិសន្តកំ វា អត្តនោ អបាបុណកសង្ឃិកាទី វា បដិក្ខេបតោ បវារណា ន ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**អាសន្នតរំ អង្គ**ន្តិ ហត្ថបាសតោ ពហិ ឋត្វា ឱនមិត្វា ទេន្តស្ស សីសំ អាសន្នតរំ ហោតិ, តស្ស ឱរិមន្តេន បរិច្ឆិន្ទិតព្ពំ។

**អបនាមេត្វា**តិ អភិមុខំ ហរិត្វា។ “**ឥមំ ភត្តំ គណ្ហា**”**តិ វទតី**តិ កិញ្ចិ អនាមេត្វា វទតិ។ កេវលំ វាចាភិហារស្ស អនធិប្បេតត្តា គណ្ហថាតិ គហេតុំ អារទ្ធំ កដច្ឆុនា អនុក្ខិត្តម្បិ បុព្ពេបិ ឯវំ អភិហដត្តា បវារណា ហោតីតិ “**អភិហដាវ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ **ឧទ្ធដមត្តេ**តិ ភាជនតោ វិយោជិតមត្តេ។ **ទ្វិន្នំ សមភារេបី**តិ បរិវេសកស្ស ច អញ្ញស្ស ច ភត្តបច្ឆិភាជនវហនេ សមកេបីតិ អត្ថោ។

**រសំ គណ្ហថា**តិ ឯត្ថ កេវលំ មំសរសស្ស អបវារណាជនកស្ស នាមេន វុត្តត្តា បដិក្ខិបតោ បវារណា ន ហោតិ។ **មច្ឆរស**ន្តិអាទីសុ មច្ឆោ ច រសញ្ចាតិ អត្ថស្ស សម្ភវតោ វត្ថុនោបិ តាទិសត្តា បវារណា ហោតិ, “ឥទំ គណ្ហថា”តិបិ អវត្វា តុណ្ហីភាវេន អភិហដំ បដិក្ខិបតោបិ ហោតិ ឯវ។ **ករម្ពកោ**តិ មិស្សកាធិវចនមេតំ។ យញ្ហិ ពហូហិ មិស្សេត្វា ករោន្តិ, សោ “ករម្ពកោ”តិ វុច្ចតិ។

“**ឧទ្ទិស្ស កត**”**ន្តិ មញ្ញមានោ**តិ ឯត្ថ វត្ថុនោ កប្បិយត្តា “**បវារិតោវ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ តញ្ចេ ឧទ្ទិស្ស កតមេវ ហោតិ, បដិក្ខេបោ នត្ថិ។ **អយមេត្ថ អធិប្បាយោ**តិ “យេនាបុច្ឆិតោ”តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ សន្ធាយ វទតិ។ **ការណំ បនេត្ថ ទុទ្ទស**ន្តិ ភត្តស្ស ពហុតរភាវេន បវារណាសម្ភវការណំ ទុទ្ទសំ, អញ្ញថា ករម្ពកេបិ មច្ឆាទិពហុភាវេ បវារណា ភវេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ យថា ចេត្ថ ការណំ ទុទ្ទសំ, ឯវំ បរតោ “មិស្សកំ គណ្ហថា”តិ ឯត្ថាបិ ការណំ ទុទ្ទសមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យញ្ច “ឥទំ បន ភត្តមិស្សកមេវា”តិអាទិ ការណំ វុត្តំ, តម្បិ “អប្បតរំ ន បវារេតី”តិ វចនេន ន សមេតិ។ **វិសុំ កត្វា ទេតី**តិ “រសំ គណ្ហថា”តិអាទិនា វាចាយ វិសុំ កត្វា ទេតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ន បន កាយេន រសាទី វិយោជេត្វាតិ។ តថា អវិយោជិតេបិ បដិក្ខិបតោ បវារណាយ អសម្ភវតោ អប្បវារណាបហោណកស្ស នាមេន វុត្តត្តា ភត្តមិស្សកយាគុំ អាហរិត្វា “យាគុំ គណ្ហថា”តិ វុត្តដ្ឋានាទីសុ វិយ, អញ្ញថា វា ឯត្ថ យថា បុព្ពាបរំ ន វិរុជ្ឈតិ, តថា អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។

**នាវា វា សេតុ វា**តិអាទិម្ហិ នាវាទិអភិរុហនាទិក្ខណេ កិញ្ចិ ឋត្វាបិ អភិរុហនាទិកាតព្ពត្តេបិ គមនតប្បរតាយ ឋានំ នាម ន ហោតិ, ជនសម្មទ្ទេន បន អនោកាសាទិភាវេន កាតុំ ន វដ្ដតិ។ **អចាលេត្វា**តិ វុត្តដ្ឋានតោ អញ្ញស្មិម្បិ បទេសេ វា ឧទ្ធំ វា អបេសេត្វា តស្មិំ ឯវ បន ឋានេ បរិវត្តេតុំ លភតិ។ តេនាហ “**យេន បស្សេន**”តិអាទិ។

**អកប្បិយភោជនំ វា**តិ កុលទូសនាទិនា ឧប្បន្នំ, តំ “អកប្បិយ”ន្តិ ឥមិនា តេន មិស្សំ ឱទនាទិ អតិរិត្តំ ហោតិ ឯវាតិ ទស្សេតិ។ តស្មា យំ តត្ថ អកប្បកតំ កន្ទផលាទិ, តំ អបនេត្វា សេសំ ភុញ្ជិតព្ពមេវ។

**សោ បុន កាតុំ ន លភតី**តិ តស្មិញ្ញេវ ភាជនេ ករិយមានំ បឋមកតេន សទ្ធឹ កតំ ហោតីតិ បុន សោ ឯវ កាតុំ ន លភតិ, អញ្ញោ លភតិ។ អញ្ញេន ហិ កតតោ អញ្ញោ បុន កាតុំ លភតិ។ អញ្ញស្មឹ បន ភាជនេ តេន វា អញ្ញេន វា កាតុំ វដ្ដតិ។ តេនាហ “**យេន អកតំ, តេន កាតព្ពំ, យញ្ច អកតំ, តំ កាតព្ព**”ន្តិ។ **ឯវំ កត**ន្តិ អញ្ញស្មឹ ភាជនេ កតំ។ **សចេ បន អាមិសសំសដ្ឋានី**តិ ឯត្ថ មុខាទីសុ លគ្គម្បិ អាមិសំ សោធេត្វាវ អតិរិត្តំ ភុញ្ជិតព្ពន្តិ វេទិតព្ពំ។

**២៤១**. វាចាយ អាណាបេត្វា អតិរិត្តំ អការាបនតោ អកិរិយសមុដ្ឋានន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ បវារិតភាវោ, អាមិសស្ស អនតិរិត្តតា, កាលេ អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បឋមបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. ទុតិយបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៤៣**. ឆដ្ឋេ “ភុត្តស្មិ”ន្តិ មាតិកាយំ វុត្តត្តា ភោជនបរិយោសានេ បាចិត្តិយំ។ បវារិតតា, តថាសញ្ញិតា, អាសាទនាបេក្ខតា, អនតិរិត្តេន អភិហដបវារណា, ភោជនបរិយោសានន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ទុតិយបវារណាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. វិកាលភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៤៧**. សត្តមេ នដានំ នាដកាតិ **នដនាដកា**, សីតាហរណាទីនិ។

**២៤៨-៩**. **ខាទនីយេ ខាទនីយត្ថ**ន្តិ បូវាទិខាទនីយេ វិជ្ជមានខាទនីយកិច្ចំ ខាទនីយេហិ កាតព្ពំ ជិឃច្ឆាហរណសង្ខាតំ អត្ថំ បយោជនំ **នេវ ផរន្តិ** ន និប្ផាទេន្តិ។ ឯកស្មឹ ទេសេ អាហារកិច្ចំ សាធេន្តំ វា អញ្ញស្មឹ ទេសេ ឧដ្ឋិតភូមិរសាទិភេទេន អាហារកិច្ចំ អសាធេន្តម្បិ វា សម្ភវេយ្យាតិ អាហ **“តេសុ តេសុ ជនបទេសូ”**តិអាទិ។ កេចិ បន “ឯកស្មឹ ជនបទេ អាហារកិច្ចំ សាធេន្តំ សេសជនបទេសុបិ វិកាលេ ន កប្បតិ ឯវាតិ ទស្សនត្ថំ ឥទំ វុត្ត”ន្តិបិ (សារត្ថ. ដី. បាចិត្តិយកណ្ឌ ៣.២៤៨-២៤៩) វទន្តិ។ **បកតិអាហារវសេនា**តិ អញ្ញេហិ យាវកាលិកេហិ អយោជិតំ អត្តនោ បកតិយាវ អាហារកិច្ចករណវសេន។ **សម្មោហោយេវ ហោតី**តិ អនេកត្ថានំ នាមានំ, អប្បសិទ្ធានញ្ច សម្ភវតោ សម្មោហោ ឯវ សិយា។ តេនេវេត្ថ មយម្បិ មូលកមូលាទីនំ បរិយាយន្តរទស្សនេន អទស្សនំ ករិម្ហ ឧបទេសតោវ គហេតព្ពតោ។

**យ**ន្តិ វដ្ដកន្ទំ។ **មុឡាល**ន្តិ ថូលតរុណមូលមេវ, **រុក្ខវល្លិអាទីនំ មត្ថកោ**តិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ សម្បិណ្ឌេត្វា វុត្តំ។ អច្ឆិវាទីនំ អបរិបក្កានេវ ផលានិ យាវជីវិកានីតិ ទស្សេតុំ **“អបរិបក្កានី”**តិ វុត្តំ។ **ហរីតកាទីនំ អដ្ឋីនី**តិ ឯត្ថ មិញ្ជំ យាវកាលិកន្តិ កេចិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ អដ្ឋកថាយំ អវុត្តត្តា។

ហិង្គុរុក្ខតោ បគ្ឃរិតនិយ្យាសោ **ហិង្គុ** នាម។ **ហិង្គុជតុ**អាទយោ ច ហិង្គុវិកតិយោវ។ តត្ថ **ហិង្គុជតុ** នាម ហិង្គុរុក្ខស្ស ទណ្ឌបត្តានិ បចិត្វា កតនិយ្យាសោ។ **ហិង្គុសិបាដិកា** នាម ហិង្គុបត្តានិ បចិត្វា កតនិយ្យាសោ។ អញ្ញេន មិស្សេត្វា កតោតិបិ វទន្តិ។ **តក**ន្តិ អគ្គកោដិយា និក្ខន្តសិលេសោ។ **តកបត្តិ**ន្តិ បត្តតោ និក្ខន្តសិលេសោ។ **តកបណ្ណិ**ន្តិ បលាសេ ភជ្ជិត្វា កតសិលេសោ។ ទណ្ឌតោ និក្ខន្តសិលេសោតិបិ វទន្តិ។ វិកាលតា, យាវកាលិកតា, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

វិកាលភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៥២-៣**. អដ្ឋមេ **តាទិស**ន្តិ អសូបព្យញ្ជនំ។ **យាវកាលិកំ វា យាមកាលិកំ វា…បេ…. បាចិត្តិយ**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ បាឡិយំ ខាទនីយភោជនីយបទេហិ យាវកាលិកមេវ សង្គហិតំ, ន យាមកាលិកំ។ តថាបិ “អនាបត្តិ យាមកាលិកំ យាមេ និទហិត្វា ភុញ្ជតី”តិ ឥធ ចេវ –

> “យាមកាលិកេន , ភិក្ខវេ, សត្តាហកាលិកំ…បេ…. យាវជីវិកំ តទហុបដិគ្គហិតំ យាមេ កប្បតិ, យាមាតិក្កន្តេ ន កប្បតី”តិ (មហាវ. ៣០៥) –

អញ្ញត្ថ ច វុត្តត្តា, “យាមកាលិក”ន្តិ វចនសាមត្ថិយតោ ច ភគវតោ អធិប្បាយញ្ញូហិ អដ្ឋកថាចរិយេហិ យាមកាលិកំ សន្និធិការកកតំ បាចិត្តិយវត្ថុមេវ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **យ**ន្តិ បត្តំ, យំសនកិរិយាបេក្ខាយ ចេតំ ឧបយោគវចនំ។ **អង្គុលិលេខា បញ្ញាយតី**តិ សិនេហាភាវេបិ បត្តស្ស សុច្ឆវិតាយ បញ្ញាយតិ។ **យ**ន្តិ យាវកាលិកំ, យាមកាលិកញ្ច។ **អបរិច្ចត្តមេវា**តិ និរបេក្ខតាយ អនុបសម្បន្នស្ស អទិន្នំ, អបរិច្ចត្តញ្ច យាវកាលិកាទិវត្ថុមេវ សន្ធាយ វទតិ, ន បន តគ្គតបដិគ្គហណំ។ ន ហិ វត្ថុំ អបរិច្ចជិត្វា តត្ថគតបដិគ្គហណំ បរិច្ចជិតុំ សក្កា, ន ច តាទិសំ វចនមត្ថិ។ យទិ ភវេយ្យ, “សចេ បត្តោ ទុទ្ធោតោ ហោតិ…បេ…. ភុញ្ជន្តស្ស បាចិត្តិយ”ន្តិ វចនំ វិរុជ្ឈេយ្យ។ ន ហិ ធោវនេន អាមិសំ អបនេតុំ វាយមន្តស្ស បដិគ្គហណេ អបេក្ខា វត្តតិ។ **យេន** បុនទិវសេ ភុញ្ជតោ បាចិត្តិយំ ជនេយ្យ, បត្តេ បន វត្តមានា អបេក្ខា តគ្គតិកេ អាមិសេបិ វត្តតិ ឯវនាមាតិ អាមិសេ អនបេក្ខតា ឯត្ថ ន លព្ភតិ, តតោ អាមិសេ អវិជហិតបដិគ្គហណំ បុនទិវសេ បាចិត្តិយំ ជនេតីតិ ឥទំ វុត្តំ។ អថ មតំ “យទគ្គេនេត្ថ អាមិសានបេក្ខតា ន លព្ភតិ។ តទគ្គេន បដិគ្គហណានបេក្ខាបិ ន លព្ភតី”តិ។ តថា សតិ យត្ថ អាមិសាបេក្ខា អត្ថិ, តត្ថ បដិគ្គហណាបេក្ខាបិ ន វិគច្ឆតីតិ អាបន្នំ, ឯវញ្ច បដិគ្គហណេ អនបេក្ខវិស្សជ្ជនំ វិសុំ ន វត្តព្ពំ សិយា។ **អដ្ឋកថាយ**ញ្ចេតម្បិ បដិគ្គហណវិជហនការណត្តេន អភិមតំ សិយា, ឥទំ សុដ្ឋុតរំ កត្វា វិសុំ វត្តព្ពំ ចីវរាបេក្ខាយ វត្តមានាយបិ បច្ចុទ្ធារេន អធិដ្ឋានវិជហនំ វិយ។ ឯតស្មិញ្ច ឧបាយេ សតិ គណ្ឋិកាហតបត្តេសុ អវដ្ដនតា នាម ន សិយាតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ តស្មា យំ វុត្តំ **សារត្ថទីបនិយំ** “យំ បរស្ស បរិច្ច

ជិត្វា អទិន្នម្បិ សចេ បដិគ្គហណេ និរបេក្ខនិស្សជ្ជនេន វិជហិតបដិគ្គហណំ ហោតិ, តម្បិ ទុតិយទិវសេ វដ្ដតី’’តិអាទិ (សារត្ថ. ដី. បាចិត្តិយកណ្ឌ ៣.២៥២-២៥៣), តំ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។

**បកតិអាមិសេ**តិ ឱទនាទិកប្បិយយាវកាលិកេ។ **ទ្វេ**តិ បុរេភត្តំ បដិគ្គហិតំ យាមកាលិកំ បុរេភត្តំ សាមិសេន មុខេន ភុញ្ជតោ សន្និធិបច្ចយា ឯកំ, យាមកាលិកសំសដ្ឋតាយ យាវកាលិកត្តភជនេន អនតិរិត្តបច្ចយា ឯកន្តិ ទ្វេ បាចិត្តិយានិ។ **វិកប្បទ្វយេ**តិ សាមិសនិរាមិសបក្ខទ្វយេ។ **ថុល្លច្ចយញ្ច ទុក្កដញ្ចា**តិ មនុស្សមំសេ ថុល្លច្ចយំ, សេសេសុ ទុក្កដំ។ យាវកាលិកយាមកាលិកតា, សន្និធិភាវោ, តស្ស អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

សន្និធិការកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. បណីតភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៥៩**. នវមេ **បណីតសំសដ្ឋានិ ភោជនានិ បណីតភោជនានី**តិ បាឡិយំ បន ភោជនានិ បុព្ពេ វុត្តត្តា បាកដានីតិ អទស្សិតានិ, តានិ សេហិ បណីតេហិ មិស្សត្តា បណីតភោជនានិ នាម ហោន្តិ។ តេសំ បភេទទស្សនត្ថំ **‘‘សេយ្យថិទំ សប្បិ នវនីត**’’ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **សប្បិភត្ត**ន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ សប្បិនា សំសដ្ឋំ ភត្តំ, សប្បិ ច ភត្តញ្ចាតិបិ អត្ថោ វិញ្ញាយតិ, អដ្ឋកថាយំ បន ‘‘សាលិភត្តំ វិយ សប្បិភត្តំ នាម នត្ថី’’តិអាទិនា វុត្តត្តា ន សក្កា អញ្ញំ វត្តុំ។ អដ្ឋកថាចរិយា ឯវ ហិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ បមាណំ។

**មូល**ន្តិ កប្បិយភណ្ឌំ វុត្តំ។ **តស្មា អនាបត្តី**តិ ឯត្ថ វិសង្កេតេន បាចិត្តិយាភាវេបិ សូបោទនវិញ្ញត្តិទុក្កដា ន មុច្ចតីតិ វទន្តិ។ **‘‘កប្បិយសប្បិនា, អកប្បិយសប្បិនា**’’តិ ច ឥទំ កប្បិយាកប្បិយមំសសត្តានំ វសេន វុត្តំ។

**២៦១**. **មហានាមសិក្ខាបទំ** នាម ឧបរិ ចាតុមាសបច្ចយបវារណាសិក្ខាបទំ (បាចិ. ៣០៣ អាទយោ)។ អគិលានោ ហិ អប្បវារិតដ្ឋានេ វិញ្ញាបេន្តោបិ កាលបរិច្ឆេទំ, ភេសជ្ជបរិច្ឆេទំ វា កត្វា សង្ឃវសេន បវារិតដ្ឋានតោ តទុត្តរិ វិញ្ញាបេន្តេន, បរិច្ឆេទព្ភន្តរេបិ ន ភេសជ្ជករណីយេន រោគេន ភេសជ្ជំ វិញ្ញាបេន្តេន ច សមោ ហោតីតិ **‘‘មហានាមសិក្ខាបទេន កាវេតព្ពោ**’’តិ វុត្តំ។ បណីតភោជនតា, អគិលានតា, អកតវិញ្ញត្តិយា បដិលាភោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

បណីតភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. ទន្តបោនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៦៣**. ទសមេ **ឃនពាទ្ធោ**តិ ឃនមំសេន សម្ពទ្ធោ, កថិនសំហតសរីរោតិ អត្ថោ។

**២៦៤**. **មុខទ្វារ**ន្តិ មុខតោ ហេដ្ឋា ទ្វារំ មុខទ្វារំ, គលនាឡិកន្តិ អត្ថោ។ ឯវញ្ច នាសិកាយ បវិដ្ឋម្បិ មុខទ្វារំ បវិដ្ឋមេវ ហោតិ, មុខេ បក្ខិត្តមត្តញ្ច អប្បវិដ្ឋំ។ **អាហារ**ន្តិ អជ្ឈោហរិតព្ពំ កាលិកំ អធិប្បេតំ, ន ឧទកំ។ តញ្ហិ ភេសជ្ជសង្គហិតម្បិ អកាលិកមេវ បដិគ្គហិតស្សេវ កាលិកត្តា។ ឧទកេ ហិ បដិគ្គហណំ ន រុហតិ។ តេនេវ ភិក្ខុនា តាបិតេន ឧទកេន ចិរបដិគ្គហិតេន ច អកប្បិយកុដិយំ វុត្ថេន ច សហ អាមិសំ ភុញ្ជន្តស្សាបិ សាមបាកាទិទោសោ ន ហោតិ។ វក្ខតិ ហិ ‘‘ភិក្ខុ យាគុអត្ថាយ…បេ.… ឧទកំ តាបេតិ, វដ្ដតី’’តិអាទិ (បាចិ. អដ្ឋ. ២៦៥)។ ភិក្ខូ បន ឯតំ អធិប្បាយំ តទា ន ជានីសុ។ តេនាហ **‘‘សម្មា អត្ថំ អសល្លក្ខេត្វា**’’តិអាទិ។

**២៦៥**. **រថរេណុម្បី**តិ រថេ គច្ឆន្តេ ឧដ្ឋហនរេណុសទិសរេណុំ។ តេន តតោ សុខុមំ អាកាសេ បរិព្ភមនកំ ទិស្សមានម្បិ អព្ពោហារិកន្តិ ទស្សេតិ។ **អកល្លកោ**តិ គិលានោ។

**‘‘គហេតុំ វា…បេ.… តស្ស ឱរិមន្តេនា**’’តិ ឥមិនា អាកាសេ ឋជុំ ឋត្វា បរេន ឧក្ខិត្តំ គណ្ហន្តស្សាបិ អាសន្នង្គភូតបាទតលតោ បដ្ឋាយ ហត្ថបាសោ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោ, ន បន សីសន្តតោ បដ្ឋាយាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ **‘‘ឱរិមន្តេនា**’’តិ ឥមស្ស ហេដ្ឋិមន្តេនាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

ឯត្ថ ច **បវារណាសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** ‘‘សចេ ភិក្ខុ និសិន្នោ ហោតិ, អាសនស្ស បច្ឆិមន្តតោ បដ្ឋាយា’’តិអាទិនា (បាចិ. អដ្ឋ. ២៣៨-២៣៩) បដិគ្គាហកានំ អាសន្នង្គស្ស បារិមន្តតោ បដ្ឋាយ បរិច្ឆេទស្ស ទស្សិតត្តា ឥធាបិ អាកាសេ ឋិតស្ស បដិគ្គាហកស្ស អាសន្នង្គភូតបាទង្គុលស្ស បារិមន្តភូតតោ បណ្ហិបរិយន្តស្ស

ហេដ្ឋិមតលតោ បដ្ឋាយ, ទាយកស្ស បន ឱរិមន្តភូតតោ បាទង្គុលស្ស ហេដ្ឋិមតលតោ បដ្ឋាយ ហត្ថបាសោ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥមិនាវ នយេន ភូមិយំ និបជ្ជិត្វា ឧស្សីសេ និសិន្នស្ស ហត្ថតោ បដិគ្គណ្ហន្តស្សបិ អាសន្នសីសង្គស្ស បារិមន្តភូតតោ គីវន្តតោ បដ្ឋាយេវ ហត្ថបាសោ មិនិតព្ពោ, ន បាទតលតោ បដ្ឋាយ។ ឯវំ និបជ្ជិត្វា ទានេបិ យថានុរូបំ វេទិតព្ពំ។ “យំ អាសន្នតរំ អង្គ”ន្តិ ហិ វុត្តំ។

**បដិគ្គហណសញ្ញាយា**តិ “មញ្ចាទិនា បដិគ្គហេស្សាមី”តិ ឧប្បាទិតសញ្ញាយ។ ឥមិនា “បដិគ្គណ្ហាមី”តិ វាចាយ វត្តព្ពកិច្ចំ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **កត្ថចិ** អដ្ឋកថាសុ, បទេសេសុ វា។ **អសំហារិមេ ផលកេ**តិ ថាមមជ្ឈិមេន បុរិសេន អសំហារិយេ។ **បុញ្ឆិត្វា បដិគ្គហេត្វា**តិ បុញ្ឆិតេបិ រជនចុណ្ណសង្កាយ សតិ បដិគ្គហណត្ថាយ វុត្តំ, នាសតិ។ **តំ បនា**តិ បតិតរជំ អប្បដិគ្គហេត្វា ឧបរិ គហិតបិណ្ឌបាតំ។ **អនាបត្តី**តិ ទុរូបចិណ្ណាទិទោសោ នត្ថិ។ “អនុបសម្បន្នស្ស ទស្សាមី”តិអាទិបិ វិនយទុក្កដបរិហារាយ វុត្តំ។ តថា អកត្វា គហិតេបិ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជតោ អនាបត្តិ ឯវ។ “**អនុបសម្បន្នស្ស ទត្វា**”តិ ឥទម្បិ បុរិមាភោគានុគុណតាយ វុត្តំ។

**ចរុកេនា**តិ ខុទ្ទកភាជនេន។ **អភិហដត្តា**តិ ទិយ្យមានក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទត្វា អបនយនកាលេ បន ឆារិកា វា ពិន្ទូនិ វា បតន្តិ, បុន បដិគ្គហេតព្ពំ អភិហារស្ស វិគតត្តាតិ វទន្តិ។ តំ យថា ន បតតិ, តថា អបនេស្សាមីតិ បរិហរន្តេ យុជ្ជតិ។ បកតិសញ្ញាយ អបនេន្តេ អភិហារោ ន ឆិជ្ជតិ, តំ បដិគ្គហិតមេវ ហោតិ។ **មុខវដ្ដិយាបិ គហេតុំ វដ្ដតី**តិ អភិហរិយមានស្ស បត្តស្ស មុខវដ្ដិយា ឧបរិភាគេ ហត្ថំ បសារេត្វា ផុសិតុំ វដ្ដតិ។

**បាទេន បេល្លេត្វា**តិ “បាទេន បដិគ្គហេស្សាមី”តិសញ្ញាយ អក្កមិត្វា។ **កេចី**តិ អភយគិរិវាសិនោ។ **វចនមត្តមេវា**តិ បដិពទ្ធប្បដិពទ្ធន្តិ សទ្ទមត្តមេវ នានំ, កាយបដិពទ្ធមេវ ហោតិ។ តស្មា តេសំ វចនំ ន គហេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

**តេន អាហរាបេតុ**ន្តិ យស្ស ភិក្ខុនោ សន្តិកំ គតំ, តំ ឥធ អានេហីតិ អាណាបេត្វា តេន អាហរាបេតុំ ឥតរស្ស វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ **ន តតោ បរ**ន្តិ តទហេវ សាមំ អប្បដិគ្គហិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តទហេវ បដិគ្គហិតំ បន បុនទិវសាទីសុ អប្បដិគ្គហេត្វាបិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

**ខិយ្យន្តី**តិ ខយំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ចុណ្ណេហិ ថុល្លច្ចយអប្បដិគ្គហណាបត្តិយោ ន ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “**នវសមុដ្ឋិត**”ន្តិ ឯតេនេវ ឧច្ឆុអាទីសុ អភិនវលគ្គត្តា អព្ពោហារិកំ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ សន្និធិទោសាទី សន្ធាយ វទតិ។ តេនាហ “**ន ហី**”តិអាទិ។ តេន ច បដិគ្គហណង្គេសុ បញ្ចសុបិ សមិទ្ធេសុ អជ្ឈោហរិតុកាមតាយ គហិតមេវ បដិគ្គហិតំ នាម ហោតិ អជ្ឈោហរិតព្ពេសុ ឯវ បដិគ្គហណស្ស អនុញ្ញាតត្តាតិ ទស្សេតិ។ តថា ពាហិរបរិភោគត្ថាយ គហេត្វា ឋបិតតេលាទី អជ្ឈោហរិតុកាមតាយ សតិ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។

**កេសញ្ចី**តិអាទីសុ អនុបសម្បន្នានំ អត្ថាយ កត្ថចិ ឋបិយមានម្បិ ហត្ថតោ មុត្តមត្តេ ឯវ បដិគ្គហណំ ន វិជហតិ, អថ ខោ ភាជនេ បតិតមេវ បដិគ្គហណំ វិជហតិ។ ភាជនញ្ច ភិក្ខុនា បុនទិវសត្ថាយ អបេក្ខិតមេវាតិ តក្កតម្បិ អាមិសំ ទុទ្ធោតបត្តគតំ វិយ បដិគ្គហណំ ន វិជហតីតិ អាសង្កាយ “សាមណេរស្ស ហត្ថេ បក្ខិបិតព្ព”ន្តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឦទិសេសុ ហិ យុត្តិ ន គវេសិតព្ពា, វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពំ។ “**បត្តគតា យាគូ**”តិ ឥមិនា បត្តមុខវដ្ដិយា ផុដ្ឋេបិ កូដេ យាគុ បដិគ្គហិតា, ឧគ្គហិតា វា ន ហោតិ ភិក្ខុនោ អនិច្ឆាយ ផុដ្ឋត្តាតិ ទស្សេតិ។ **អារោបេតី**តិ ហត្ថំ ផុសាបេតិ។ **បដិគ្គហណូបគំ ភារំ** នាម មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស ឧក្ខេបារហំ។ **ន បិទហិតព្ព**ន្តិ ហត្ថតោ មុត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ហត្ថគតំ បន ឥតរេន ហត្ថេន បិទហតោ, ហត្ថតោ មុត្តម្បិ វា អផុសិត្វា ឧបរិបិធានំ បាតេន្តស្ស ន ទោសោ។

**បដិគ្គណ្ហាតី**តិ ឆាយត្ថាយ ឧបរិ ធារយមានា មហាសាខា យេន កេនចិ ឆិជ្ជេយ្យ, តត្ថ លគ្គរជំ មុខេ បាតេយ្យ ចាតិ កប្បិយំ ការាបេត្វា បដិគ្គណ្ហាតិ។ **កុណ្ឌកេ**តិ មហាឃដេ។ **តស្មិម្បី**តិ ចាដិឃដេបិ។ **គាហាបេត្វា**តិ អប្បដិគ្គហិតំ កាលិកំ គាហាបេត្វា។

**ទុតិយត្ថេរស្សា**តិ “ថេរស្ស បត្តំ មយ្ហំ ទេថា”តិ តេន អត្តនោ បរិច្ចជាបេត្វា ទុតិយត្ថេរស្ស ទេតិ។ **ឯត្ថ បនា**តិ បត្តបរិវត្តនេ។ **ការណ**ន្តិ ឯត្ថ យថា “សាមណេរា ឥតោ អម្ហាកម្បិ ទេន្តី”តិ វិតក្កោ ឧប្បជ្ជតិ, ន តថាតិ ការណំ វទន្តិ, តញ្ច យុត្តំ។ យស្ស បន តាទិសោ វិតក្កោ នត្ថិ, តេន អបរិវត្តេត្វាបិ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។

**និច្ឆារេតុ**ន្តិ ចាលេត្វា បាសាណសក្ខរាទិអបនយំ កាតុំ។ **ឧទ្ទនំ អារោបេតព្ពន្តិ** អនក្កិកំ ឧទ្ទនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧទ្ទនេ បច្ចមានស្ស អាលុឡនេ ឧបរិ អបក្កតណ្ឌុលា ហេដ្ឋា បវិសិត្វា បច្ចតីតិ អាហ “**សាមំបាកញ្ចេវ ហោតី**”តិ។

**អាធារកេ បត្តោ ឋបិតោ**តិ អប្បដិគ្គហិតាមិសោ បត្តោ បុន បដិគ្គហណត្ថាយ ឋបិតោ។ **ឯកគ្គហណេនេវា**តិ សាមណេរានំ គហិតស្ស បុន អច្ឆន្ទនវសេន គហណេន។ **ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី**តិ ធូមវដ្ដិយា តទហុបដិគ្គហិតត្តា វុត្តំ។ **ភត្តគ្គាមេ**តិអាទិ អព្ពោហារិកប្បសង្គេន វិកាលភោជនវិនិច្ឆយទស្សនំ។ **សមុទ្ទោទកេនា**តិ អប្បដិគ្គហិតេន។ **ហិមករកា** នាម កទាចិ វស្សោទកេន សហ បតនកា បាសាណលេខា វិយ ឃនីភូតឧទកវិសេសា, តេសុ បដិគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ។ តេនាហ “**ឧទកគតិកា ឯវា**”តិ។ **បុរេភត្តមេវ វដ្ដតី**តិ អប្បដិគ្គហិតាបត្តិហិ អព្ពោហារិកម្បិ វិកាលភោជនាបត្តិហិ សព្ពោហារិកន្តិ ទស្សេតិ។

**លគ្គតី**តិ មុខេ ច ហត្ថេ ច មត្តិកាវណ្ណំ ទស្សេតិ។ **ពហលន្តិ** ហត្ថមុខេសុ អលគ្គនកម្បិ បដិគ្គហេតព្ពំ។ **វាសមត្តន្តិ** រេណុខីរាភាវំ ទស្សេតិ។ **អាកិរតិ បដិគ្គហេតព្ពន្តិ** បុប្ផរសស្ស បញ្ញាយនតោ វុត្តំ។

**មហាភូតេសូ**តិ បាណសរីរសន្និស្សិតេសុ បថវីអាទិមហាភូតេសុ។ **សព្ពំ វដ្ដតី**តិ អត្តនោ, បរេសញ្ច សរីរនិស្សិតំ សព្ពំ វដ្ដតិ។ អកប្បិយមំសានុលោមតាយ ថុល្លច្ចយាទី ន ជនេតីតិ អធិប្បាយោ។ **បតតី**តិ អត្តនោ សរីរតោ វិច្ឆិន្ទិត្វា បតតិ។ “រុក្ខតោ ឆិន្ទិត្វា”តិ វុត្តត្តា មត្តិកត្ថាយ បថវិំ ខណិតុំ, អញ្ញម្បិ យំកិញ្ចិ មូលបណ្ណាទិវិសភេសជ្ជំ ឆិន្ទិត្វា ឆារិកំ អកត្វាបិ អប្បដិគ្គហិតម្បិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អប្បដិគ្គហិតតា, អននុញ្ញាតតា, ធូមាទិអព្ពោហារិកតាភាវោ, អជ្ឈោហរណន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ទន្តបោនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ភោជនវគ្គោ ចតុត្ថោ។

## ៥. អចេលកវគ្គោ

### ១. អចេលកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៧៣**. បញ្ចមវគ្គស្ស បឋមេ **មយ្ហំ នាមា**តិ ភិក្ខុនា ភូមិយំ ឋបេត្វា ទិន្នម្បិ សន្ធាយ វទតិ។ អញ្ញតិត្ថិយតា, អននុញ្ញាតតា, អជ្ឈោហរណីយតា, អជ្ឈោហរណត្ថាយ សហត្ថា អនិក្ខិត្តភាជនេ ទានន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អចេលកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. ឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៧៤**. ទុតិយេ អនាចារំ អាចរិតុកាមតា, តទត្ថមេវ ឧបសម្បន្នស្ស ឧយ្យោជនា, តស្ស ឧបចារាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ឧយ្យោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. សភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៨១**. តតិយេ បាឡិយំ **ខុទ្ទកេ ឃរេ**តិ ឯត្ថ ខុទ្ទកំ ឃរំ នាម បញ្ចហត្ថតោ ឩនកវិត្ថារំ អធិប្បេតំ។ តត្ថ ច បិដ្ឋសង្ឃាដតោ ហត្ថបាសេ អវិជហិតេបិ បិដ្ឋិវំសាតិក្កមោ ហោតីតិ អាហ “**បិដ្ឋិវំសំ អតិក្កមិត្វា**”តិ។ **យថា តថា វា កតស្សា**តិ បិដ្ឋិវំសំ អារោបេត្វា វា អនារោបេត្វា វា កតស្ស។

**២៨៣**. បាឡិយំ **វីតរាគា**តិ អបរិយុដ្ឋិតរាគានំ, អនាគាមីនញ្ច សង្គហោ។ **សចិត្តកន្តិ** អនុបវិសិត្វា និសីទនចិត្តេន សចិត្តកំ។ បរិយុដ្ឋិតរាគជាយម្បតិកានំ សន្និហិតតា, សយនិឃរតា, ទុតិយស្ស ភិក្ខុនោ អភាវោ, អនុបខជ្ជ និសីទនន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

សភោជនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**២៨៤-២៨៩**. ចតុត្ថបញ្ចមានិ វុត្តត្ថានិ។

## ៦. ចារិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

**២៩៨**. ឆដ្ឋេ “**បរិយេសិត្វា អារោចនកិច្ចំ នាម នត្ថី**”តិ វុត្តត្តា យោ អបរិយេសិតព្ពោ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តដ្ឋានេ ទិស្សតិ, សោ សចេបិ បកតិវចនស្ស សវនូបចារំ អតិក្កម្ម ឋិតោ ឧបគន្ត្វា អាបុច្ឆិតព្ពោ។ តេនាហ “**អបិ ច…បេ… យំ បស្សតិ, សោ អាបុច្ឆិតព្ពោ**”តិអាទិ។

**៣០២**. អនាបត្តិវារេ ចេត្ថ អន្តរារាមាទីនញ្ញេវ វុត្តត្តា វិហារតោ គាមវីថឹ អនុញ្ញាតការណំ វិនា អតិក្កមន្តស្សាបិ អាបត្តិ ហោតិ, ន បន ឃរូបចារំ អតិក្កមន្តស្សេវ។

យំ បន បាឡិយំ “អញ្ញស្ស ឃរូបចារំ ឱក្កមន្តស្ស…បេ… បឋមំ បាទំ ឧម្មារំ អតិក្កាមេតី”តិអាទិ វុត្តំ។ តំ គាមេ បវិដ្ឋំ សន្ធាយ វុត្តំ, តថាបិ អញ្ញស្ស ឃរូបចារំ អនោក្កមិត្វា វីថិមជ្ឈេនេវ គន្ត្វា ឥច្ឆិតិច្ឆិតឃរទ្វារាភិមុខេ ឋត្វា មនុស្សេ ឱលោកេត្វា គច្ឆន្តស្សាបិ បាចិត្តិយមេវ។ តត្ថ កេចិ “វីថិយំ អតិក្កមន្តស្ស ឃរូបចារគណនាយ អាបត្តិយោ”តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ បន “យានិ កុលានិ ឧទ្ទិស្ស គតោ, តេសំ គណនាយា”តិ។ បញ្ចន្នំ ភោជនានំ អញ្ញតរេន និមន្តនសាទិយនំ, សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆនា, ភត្តិយឃរតោ អញ្ញឃរូបសង្កមនំ, មជ្ឈន្ហិកានតិក្កមោ, សមយាបទានំ អភាវោតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ចារិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. មហានាមសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣០៣**. សត្តមេ **មហានាមោ**តិ សុក្កោទនស្ស បុត្តោ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស, សត្ថុ ច ជេដ្ឋភាតា។ អានន្ទត្ថេរោ អមិតោទនស្ស បុត្តោ, នន្ទត្ថេរោ បន សុទ្ធោទនស្សេវ។

**៣០៥**. បាឡិយំ **កាលំ អាហរិស្សថា**តិ អជ្ជតនំ កាលំ វីតិនាមេស្សថ, ស្វេ ភេសជ្ជំ ហរិស្សថាតិ វា អត្ថោ។ “អត្ថិ បវារណា ភេសជ្ជបរិយន្តា ច រត្តិបរិយន្តា ចា”តិ តតិយកោដ្ឋាសេ និយមិតមេវ ភេសជ្ជំ និយមិតកាលន្តរេយេវ គហេតព្ពំ, ន តតោ ពហិ។ ឥតរថា វិសុំ បយោជនំ នត្ថីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សបរិយន្តា សង្ឃបវារណា, តទុត្តរិ ភេសជ្ជវិញ្ញត្តិ, អគិលានតាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

មហានាមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. ឧយ្យុត្តសេនាសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣១៥**. អដ្ឋមេ **ឯកមេក**ន្តិ ឯកត្ថ ទុវង្គិនីបិ តិវង្គិនីបិ សេនា សង្គយ្ហតិ។ ឧយ្យុត្តចតុរង្គសេនាទស្សនាយ គតថារូបបច្ចយាទិំ វិនា គមនំ, អននុញ្ញាតោកាសេ ទស្សនន្តិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ឧយ្យុត្តសេនាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. សេនាវាសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣១៩**. នវមេ សេនាយ ចតុត្ថោ សូរិយត្ថង្គមោ, អគិលានតាតិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

សេនាវាសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣២២**. ទសមេ បាឡិយំ **កតិ តេ លក្ខានិ លទ្ធានី**តិ កិត្តកា តយា លទ្ធាតិ អត្ថោ។ ឧយ្យោធិកាទិទស្សនាយ គតថារូបបច្ចយំ វិនា គមនំ, អននុញ្ញាតោកាសេ ទស្សនន្តិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ អចេលកវគ្គោ បញ្ចមោ។

## ៦. សុរាបានវគ្គោ

### ១. សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣២៨. ឆដ្ឋវគ្គស្ស បឋមេ បាឡិយំ **កិណ្ណបក្ខិត្តា**តិ បិដ្ឋបូវាទី អបក្ខិបិត្វា កិណ្ណសង្ខាតំ ធញ្ញង្កុរាទិសុរាពីជំ បក្ខិបិត្វា កតា។ **សម្ភារសំយុត្តា**តិ សាសបាទិអនេកសម្ភារេហិ សញ្ញុត្តា។

មធុកតាលនាឡិកេរាទិបុប្ផាទិរសោ ចិរបរិវាសិតោ **បុប្ផាសវោ** នាម។ តថា បនសាទិ **ផលាសវោ**។ មុទ្ទិករសោ **មធ្វាសវោ**។ ឧច្ឆុរសោ **គុឡាសវោ**។ តិផលតិកដុកាទិនានាសម្ភារានំ រសោ ចិរបរិវាសិតោ **សម្ភារសំយុត្តោ**។ **ពីជតោ បដ្ឋាយា**តិ យថាវុត្តានំ បិដ្ឋាទីនំ មជ្ជត្ថាយ ភាជនេ បក្ខិត្តកាលតោ បដ្ឋាយ។

៣២៩. **លោណសោវីរកំ សុត្តញ្ច** អនេកេហិ ទព្ពសម្ភារេហិ អភិសង្ខតោ ភេសជ្ជវិសេសោ។ ឧយ្យុត្តសិក្ខាបទានំ អចិត្តកលោកវជ្ជេសុ លោកវជ្ជតា បុព្ពេ វុត្តនយាវាតិ តត្ថ កិញ្ចិបិ អវត្វា ឥធ តេហិ អសាធារណវត្ថុវិសេសសិទ្ធាយ អចិត្តកបក្ខេបិ អកុសលចិត្តតាយ តំ លោកវជ្ជតាទិវិសេសំ ទស្សេតុមេវ **"វត្ថុអជាននតាយ ចេត្តា"**តិអាទិនា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ បឋមបារាជិកវណ្ណនាយំ វិត្ថារតោ **សារត្ថទីបនិយំ** វិរទ្ធដ្ឋានវិសោធនវសេន វុត្តន្តិ តត្ថេវ គហេតព្ពំ។ មជ្ជភាវោ, តស្ស បានញ្ចាតិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

សុរាបានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. អង្គុលិបតោទកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣០. ទុតិយេ ហសាធិប្បាយតា, ឧបសម្បន្នស្ស កាយេន កាយាមសនន្តិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

អង្គុលិបតោទកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. ហសធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៣៨. តតិយេ បាឡិយំ **ហសធម្មេ ហសធម្មសញ្ញី**តិអាទីសុ ឧប្លវាទិមត្តំ កី ហសធម្មោ ហោតីតិ គហណវសេន សតិ ករណីយេ ករិយមានំ ហសធម្មំ ហសធម្មោតិ គហណវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឧស្សារេន្តោ**តិ ឧទកេ ឋិតំ នាវំ តីរេ អារោបេន្តោ។

**បតនុប្បតនវារេសូ**តិ ឧទកស្ស ឧបរិតលេ មណ្ឌូកគតិយា បតនុប្បតនវសេន គមនត្ថំ ខិត្តាយ ឯកិស្សា កថលាយ វសេន វុត្តំ។ ឧទកស្ស ឧបរិគោប្ផកតា, ហសាធិប្បាយេន កីឡនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ហសធម្មសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. អនាទរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤៤. ចតុត្ថេ **សុត្តានុលោម**ន្តិ មហាបទេសា។ អដ្ឋកថាតិបិ វទន្តិ។ ឧបសម្បន្នស្ស បញ្ញត្តេន វចនំ, អនាទរិយករណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

អនាទរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. ភឹសាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤៥. បញ្ចមេ ឧបសម្បន្នតា, តស្ស ទស្សនសវនវិសយេ ភឹសាបេតុកាមតាយ វាយមនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ភិសាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. ជោតិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៥៤**. ឆដ្ឋេ **អលាតំ បតិតន្តិ** អគ្គិកបាលតោ ពហិ បតិតំ។ **វិជ្ឈាតន្តិ** វិជ្ឈាតំ អលាតំ កបាលគ្គិម្ហិ បក្ខិបិត្វា ជាលេន្តស្ស បាចិត្តិយំ, តថា កេវលំ ឥន្ធនំ បាតេន្តស្សបិ វិជ្ឈាតំ កបាលគ្គិំ មុខវាតាទិនា ឧជ្ជាលេន្តស្សបិ។ គិលានតាទិការណាភាវោ, វិសិព្ពេតុកាមតា, សមាទហនន្តិ តីណិ អង្គានិ។

ជោតិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. នហានសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៥៧**. សត្តមេ បាឡិយំ **នគរេ ថកិតេតិ** ឯត្ថ រញ្ញា ចិរំ នហាយិតុកាមេន "អហំ ពហិ ឧយ្យានេ កតារក្ខោ វសិស្សាមិ, នគរំ ថកេត្វា គោបេថា"តិ អនុញ្ញាតា, តេ ថកីសូតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អសម្ភិន្នេនាតិ** អនដ្ឋេន, តំ ទិវសំ បុនអគ្គហិតាលង្ការេន បព្ពុទ្ធមត្តេនាតិ អធិប្បាយោ។ មជ្ឈិមទេសេ ឩនកទ្ធមាសនហានំ, សមយាទីនំ អភាវោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

នហានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៨. ទុព្ពណ្ណករណសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៦៨**. អដ្ឋមេ **បដិលទ្ធនវចីវរេនាតិ** ឯត្ថ បុព្ពេ អកតកប្បំ កតិបាហំ និវាសនត្ថាយ តាវកាលិកវសេន លទ្ធម្បិ សង្គយ្ហតីតិ វទន្តិ។

**៣៦៩**. "នវំ នាម អកតកប្ប"ន្តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា អញ្ញេន ភិក្ខុនា កប្បពិន្ទុំ ទត្វា បរិភុត្តំ ចីវរំ, តេន វា, តតោ លភិត្វា អញ្ញេន វា កេនចិ ទិន្នម្បិ កតកប្បមេវ នវំ នាម ន ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **"និវាសេតុំ វា បារុបិតុំ វា"**តិ វុត្តត្តា អំសពទ្ធកាសាវម្បិ បារុបិតព្ពតោ កប្បំ កាតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **ចម្មការនីលំ** នាម ចម្មំ នីលវណ្ណំ កាតុំ យោជិយមានំ នីលំ។ បកតិនីលមេវាតិ កេចិ។ យថាវុត្តចីវរស្ស អកតកប្បតា, អនដ្ឋចីវរាទិតា, និវាសនាទិតាតិ តីណិ អង្គានិ។

ទុព្ពណ្ណករណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៩. វិកប្បនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៧៤**. នវមេ **យេនាតិ** យេន សទ្ធិំ, យស្ស សន្តិកេតិ អត្ថោ។ សាមំ វិកប្បិតស្ស អបច្ចុទ្ធារោ, វិកប្បនុបគចីវរតា, អវិស្សាសេន បរិភោគោតិ តីណិ អង្គានិ។

វិកប្បនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ១០. ចីវរអបនិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៧៨**. ទសមេ បាឡិយំ **អន្តមសោ ហសាបេក្ខោបីតិ អបិ**-សទ្ទេន អថេយ្យចិត្តំ កោធេន ទុក្ខាបេតុកាមំ, អវណ្ណំ បកាសេតុកាមញ្ច សង្គយ្ហតិ។ តេនេវ **"តិរេទន"**ន្តិ វុត្តំ។ ឧបសម្បន្នស្ស បត្តាទីនំ អបនិធានំ, វិហេសេតុកាមតាទីតិ ទ្វេ អង្គានិ។

ចីវរអបនិធានសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សុរាបានវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

## ៧. សប្បាណកវគ្គោ

### ១. សញ្ចិច្ចបាណសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៨២**. សត្តមស្ស បឋមេ ឧសុំ សរំ អសតិ ខិបតីតិ **ឥស្វាសោ**។ ន ហេត្ថ កិញ្ចិ ជីវិតំ នាម វិសុំ តិដ្ឋតីតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **បាណោ**តិ សត្តោ។ **អប្បមត្តេន វត្តុំ កាតព្ពន្តិ** យថា បាណកានំ វិហេសាបិ ន ហោតិ, ឯវំ សល្លក្ខេត្វា ឱតាបនសម្មជ្ជនាទិវត្តំ កាតព្ពំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សញ្ចិច្ចបាណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ២. សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៨៧**. ទុតិយេ **ឧទកសណ្ឋានកប្បទេសេ**តិ កទ្ទមបាសាណាទិភូមិយំ។ **ឥត្ថា**តិ អាសិត្តេ កប្បិយឧទកេ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

សប្បាណកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. ឧក្កោដនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៩២**. តតិយេ "**តស្ស ភិក្ខុនោ សន្តិកំ គន្ធា**"តិ វុត្តត្តា យស្ស អធិករណំ សង្ឃកម្មេន និហតំ, តស្ស សម្មុខេ ឯវ ឧក្កោដេន្តស្ស បាចិត្តិយំ។ បរម្មុខេ បន ទុក្កដមេវ។

**៣៩៥**. "**ធម្មកម្មេ អធម្មកម្មសញ្ញី ឧក្កោដេតិ, អនាបត្តី**"តិ វុត្តត្តា អនាទរិយតាទិ វិយ ឧក្កោដនំ សយំ អកុសលំ ន ហោតិ, ធម្មកម្មសញ្ញាយ, បន វិមតិយា ច ឧក្កោដនេនេវ អកុសលំ ហោតិ។ យថាធម្មំ និហតតា, ជាននា, ឧក្កោដនាតិ តីណិ អង្គានិ។

ឧក្កោដនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៩៩**. ចតុត្ថេ **អាបត្តី អាបជ្ជតិយេវា**តិ ធុរនិក្ខេបបក្ខេ វុត្តំ។ **វត្ថុបុគ្គលោ**តិ អាបន្នបុគ្គលោ។ ឆាទេតុកាមតាយ ហិ សតិ ឯវ អវស្សំ អញ្ញស្ស អារោចនំ វុត្តំ, វត្ថុបុគ្គលស្ស ច អារោចនា នាម ន ហោតីតិ បដិច្ឆាទនមេវាតិ អធិប្បាយោ។ **កោដិ ឆិន្នា ហោតី**តិ ឆាទេស្សាមីតិ ធុរនិក្ខេបេ សតិបិ បុគ្គលបរម្បរាយ គច្ឆន្តី អាបត្តិកោដិ ឆិជ្ជតិ។

**៤០០**. "**អនុបសម្បន្នស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋិ ច កាយសំសគ្គោ ចាតិ អយំ ទុដ្ឋុល្លអជ្ឈាចារោ នាមា**"តិ ឥទំ ទុដ្ឋុល្លារោចនសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ "អនុបសម្បន្នស្ស…បេ…. អាទិតោ បញ្ច សិក្ខាបទានិ ទុដ្ឋុល្លោ នាម អជ្ឈាចារោ, សេសានិ អទុដ្ឋុល្លោ។ សុក្កវិស្សដ្ឋិកាយសំសគ្គទុដ្ឋុល្លអត្តកាមា បនស្ស អជ្ឈាចារោ នាមា"តិ (បាចិ. អដ្ឋ. ៨២) ឥមិនា វចនេន វិរុជ្ឈតីតិ វីមំសិតព្ពំ។ បុគ្គលបេមេន ឆាទយតោ ចេត្ថ "អញ្ញោ គរហិស្សន្តី"តិ ភយវសេន ឆាទនក្ខណេ បដិឃោវ ឧប្បជ្ជតីតិ "**ទុក្ខវេទន**"ន្តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧបសម្បន្នស្ស ទុដ្ឋុល្លាបត្តិជាននំ, បដិច្ឆាទេតុកាមតាយ ធុរនិក្ខេបោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

ទុដ្ឋុល្លសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤០២**. បញ្ចមេ **រូបសិប្ប**ន្តិ ហេរញ្ញិកសិប្បំ។ គព្ភេ សយិតកាលេន សទ្ធិំ វីសតិមំ វស្សំ បរិបុណ្ណមស្សាតិ **គព្ភវីសោ**។

**៤០៤**. **និក្ខមនីយបុណ្ណមាសី**តិ សាវណមាសស្ស បុណ្ណមិយា អាសាឡ្ហីបុណ្ណមិយា អនន្តរបុណ្ណមី។ **បាដិបទទិវសេ**តិ បច្ឆិមិកាយ វស្សូបនាយិកាយ។ ទ្វាទស មាសេ មាតុ កុច្ឆិស្មិំ វសិត្វា មហាបវារណាយ ជាតំ ឧបសម្បាទេន្តីតិ អត្ថោ។ "តីស រត្តិន្ទិវោ មាសោ, ទ្វាទសមាសិកោ សំវច្ឆរោ"តិ (អ. និ. ៣.៧១; ៨.៤៣; វិភ. ១០២៣) វចនតោ "**ចត្តារោ មាសា បរិហាយន្តី**"តិ វុត្តំ។ **វស្សំ ឧក្កឌ្ឍន្តី**តិ វស្សំ ឧទ្ធំ កឌ្ឍន្តិ, "ឯកមាសំ អធិកមាសោ"តិ

ឆន្ទេត្វា វស្សំ ឧបគច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ តស្មា តតិយោ តតិយោ សំវច្ឆរោ តេរសមាសិកោ ហោតិ។ **តេ ទ្វេ មាសេ គហេត្វា**តិ និក្ខមនីយបុណ្ណមាសតោ យាវ ជាតទិវសភូតា មហាបវារណា។ តាវ យេ ទ្វេ មាសា អនាគតា, តេសំ អត្ថាយ អធិកមាសតោ លទ្ធេ ទ្វេ មាសេ គហេត្វា។ តេនាហ "យោ បវារេត្វា វីសតិវស្សោ ភវិស្សតី"តិអាទិ។ "**និក្កង្ខា ហុត្វា**"តិ ឥទំ អដ្ឋារសន្នំ វស្សានំ ឯកអធិកមាសេ គហេត្វា តតោ វីសតិយា វស្សេសុបិ ចាតុទ្ទសី អត្ថាយ ចតុន្នំ មាសានំ បរិហាបនេន សព្ពទា បរិបុណ្ណវីសតិវស្សតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បវារេត្វា វីសតិវស្សោ ភវិស្សតី**តិ មហាបវារណាទិវសេ អតិក្កន្តេ គព្ភវស្សេន សហ វីសតិវស្សោ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ **តស្មា**តិ យស្មា គព្ភមាសាបិ គណនូបគា ហោន្តិ, តស្មា។ **ឯកវីសតិវស្សោ**តិ ជាតិយា វីសតិវស្សំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**៤០៦**. **អញ្ញំ ឧបសម្បាទេតី**តិ ឧបជ្ឈាយោ, អាចរិយោ វា ហុត្វា ឧបសម្បាទេតិ។ **សោបី**តិ ឧបសម្បាទេន្តោបិ អនុបសម្បន្នោ។ ឩនវីសតិវស្សតា, តំ ញត្វា ឧបជ្ឈាយេន ហុត្វា ឧបសម្បាទនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ឩនវីសតិវស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. ថេយ្យសត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤០៩**. ឆដ្ឋេ ថេយ្យសត្ថភាវោ, ញត្វា សំវិធានំ, អវិសង្កេតេន គមនន្តិ តីណិ អង្គានិ។

ថេយ្យសត្ថសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៤១២**. សត្តមំ វុត្តនយមេវ។

### ៨. អរិដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤១៧**. អដ្ឋមេ **អន្តរាយ**ន្តិ អន្តរា វេមជ្ឈេ ឯតិ អាគច្ឆតីតិ អន្តរាយោ, ទិដ្ឋធម្មិកាទិអនត្ថោ។ **អានន្តរិយធម្មា**តិ អនន្តរេ ភវេ ផលនិព្ពត្តនេ និយុត្តា ចេតនាទិធម្មាតិ អត្ថោ។ "**ន សគ្គស្សា**"តិ ឥទំ ភិក្ខុនិទូសនកម្មស្ស អានន្តរិយត្តាភាវតោ វុត្តំ។ អរិយសាវិកាសុ, បន កល្យាណបុថុជ្ជនភូតាយ ច ពលក្ការេន ទូសេន្តស្ស អានន្តរិយសអសមេវ។ មោក្ខន្តរាយិកតា បន លោលាយបិ បកតត្តភិក្ខុនិយា ទូសកស្ស តស្មិំ អត្តភាវេ មគ្គុប្បត្តិយា អភាវតោ វុត្តា។

តស្មិំ អត្តភាវេ អនិវត្តនកា អហេតុកអកិរិយនត្ថិកទិដ្ឋិយោវ **និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មា**។ បណ្ឌកាទីនំ គហណំ និទស្សនមត្តំ។ សព្ពាបិ ទុហេតុកាហេតុកបដិសន្ធិយោ **វិបាកន្តរាយិកា**វ ទុហេតុកានម្បិ មគ្គានុប្បត្តិតោ។

**អយ**ន្តិ អរិដ្ឋោ។ **រសេន រស**ន្តិ អនវជ្ជេន បច្ចយបរិភុញ្ជនរសេន បញ្ចកាមគុណបអភោគរសំ សមានេត្វា។ **ឧបនេន្តោ វិយា**តិ ឃដេន្តោ វិយ, សោ ឯវ វា បាឋោ។

**អដ្ឋិកង្កលូបមា**តិ ឯត្ថ អដ្ឋិ ឯវ និម្មំសតាយ កង្កលន្តិ ច វុច្ចតិ។ **បលិភញ្ជនដ្ឋេនា**តិ អវស្សំ បតនដ្ឋេន។ **អធិកុដ្ដនដ្ឋេនា**តិ អតិ វិយ កុដ្ដនដ្ឋេន។ បាឡិយំ "តថាហំ ភគវតា...បេ.... នាលំ អន្តរាយាយា"តិ ឥទំ វត្ថុអនុរូបតោ វុត្តំ។ ឯវំ បន អគ្គហេត្វា អញ្ញេនបិ អាការេន យំ កិញ្ចិ ភគវតា វុត្តំ វិបរីតតោ គហេត្វា បរេហិ វុត្តេបិ អមុញ្ចិត្វា វោហរន្តស្សាបិ វុត្តនយានុសារេន តទនុគុណំ សមនុភាសនកម្មវាចំ យោជេត្វា អាបត្តិយា អារោបេតុំ, អាបត្តិយា អទស្សនាទីសុ តីសុ យំ កិញ្ចិ អភិរុចិតំ និមិត្តំ កត្វា ឧក្ខេបនីយកម្មំ កាតុញ្ច លព្ភតិ។ សមនុភាសនំ អកត្វាបិ "មាយស្មា ឯវំ អវចា"តិ ភិក្ខូហិ វុត្តមត្តេ លទ្ធិយា អប្បដិនិស្សជ្ជនបច្ចយាយ ទុក្កដាបត្តិយាបិ ឧក្ខេបនីយកម្មំ កាតុម្បិ វដ្ដតេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ធម្មកម្មតា, សមនុភាសនាយ អប្បដិនិស្សជ្ជនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

អរិដ្ឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៩. ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤២៤**. នវមេ "**ឧក្ខិត្តោ អនោសារិតោ**"តិ វុត្តត្តា អរិដ្ឋស្ស ឧក្ខេបនីយកម្មំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៤២៥**. បាឡិយំ “ឯកច្ឆន្នេ”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា នានូបចារេបិ ឯកច្ឆន្នេ និបជ្ជនេ បណ្ណត្តិ អជានន្តស្ស អរហតោបិ ឧក្ខិត្តានុវត្តកានម្បិ បាចិត្តិយមេវ។ អកតានុធម្មតា, ញត្វា សម្ភោគាទិករណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ឧក្ខិត្តសម្ភោគសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**១០. កណ្ដកសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤២៨**. ទសមេ **បិរេ**តិ សម្ពោធនត្ថេ និបាតបទំ។ សេសំ អនន្តរសិក្ខាបទទ្វយេ វុត្តនយមេវ។

កណ្ដកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ សប្បាណកវគ្គោ សត្តមោ។

**៨. សហធម្មិកវគ្គោ**

**១. សហធម្មិកសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤៣៤**. អដ្ឋមវគ្គស្ស បឋមេ ឧបសម្បន្នស្ស បញ្ញត្តេន វចនំ, អសិក្ខិតុកាមស្ស លេសេន ឯវំ វចនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

សហធម្មិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**២. វិលេខនសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤៣៨**. ទុតិយេ **អលជ្ជិតា**តិ អលជ្ជិតាយ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ **សញ្ចិច្ច អាបត្តិំ អាបជ្ជតី**តិអាទិ ភិក្ខុ ភិក្ខុនីនញ្ញេវ វុត្តំ អលជ្ជិលក្ខណំ, សាមណេរាទីនំ, បន គហដ្ឋានញ្ច សាធារណវសេន យថាសកំ សិក្ខាបទវីតិក្កមនបដិគូហនាទិតោ វេទិតព្ពំ។ លជ្ជិលក្ខណេបិ ឯសេវ នយោ។ កិញ្ចាបិ កុក្កុច្ចេ ឧប្បន្នេបិ មទ្ទិត្វា ករោន្តោ, កប្បិយេ អកប្បិយសញ្ញិតាយ ករោន្តោបិ តង្ខណិកាយ អលជ្ជិតាយ ឯវំ ករោន្តិ។ តថាបិ កុក្កុច្ចាទិភេទេ វិសុំ គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**វជ្ជិបុត្តកា** ទសវត្ថុទីបកា។ **បរូបហារអញ្ញាណកង្ខាបរវិតារណាទិវាទា**តិ ឯត្ថ អរហត្តំ បដិជានន្តានំ កុហកានំ សុក្កវិស្សដ្ឋិំ ទិស្វា “មារកាយិកា ទេវតា អសុចិំ ឧបសំហរន្តី”តិគាហិនោ **បរូបហារវាទា** នាម។ អរហតោ សព្ពេសំ ឥត្ថិបុរិសាទីនំ នាមាទិអជាននេ **អញ្ញាណំ**, តត្ថ សន្និដ្ឋានភាវេន **កង្ខា**, បរតោ សុត្វា នាមាទិជាននេន **បរវិតារណោ** អត្ថីតិវាទិនោ អញ្ញាណវាទា, កង្ខាវាទា, បរវិតារណវាទា ច តេសំ, មហាសង្ឃិកាទីនញ្ច វិភាគោ **កថាវត្ថុប្បករណេ** វុត្តោ។

**ចត្តារោ មគ្គា ច ផលានិ ចា**តិ ឯត្ថ **ច**-ការេន អភិញ្ញាបដិសម្ភិទាបិ សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **កេចី**តិ បរិយត្តិធរា ធម្មកថិកា។ បុន **កេចី**តិ បដិបត្តិធរា បំសុកូលិកត្ថេរា។ **ឥតរេ បនា**តិអាទីសុ អយំ អធិប្បាយោ – ធម្មកថិកត្ថេរា បន បំសុកូលិកត្ថេរេហិ អាភតំ សុត្តំ សុត្វា –

“យាវ តិដ្ឋន្តិ សុត្តន្តា, វិនយោ យាវ ទិប្បតិ;
តាវ ទក្ខន្តិ អាលោកំ, សូរិយេ អព្ភុដ្ឋិតេ យថា។

“សុត្តន្តេសុ អសន្តេសុ, បមុដ្ឋេ វិនយម្ហិ ច;
តមោ ភវិស្សតិ លោកេ, សូរិយេ អត្ថង្គតេ យថា។

“សុត្តន្តេ រក្ខិតេ សន្តេ, បដិបត្តិ ហោតិ រក្ខិតា;
បដិបត្តិយំ ឋិតោ ធីរោ, យោគក្ខេមា ន ធំសតី”តិ។ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣០) –

ឥទំ សុត្តំ អាហរិត្វា អត្តនោវ វាទំ បតិដ្ឋបេន្តា បារាជិកានាបជ្ជនវសេន ឋិតា បដិបត្តិសង្គហិតា បរិយត្តិយេវ មូលន្តិ អាហំសូតិ។ តេនាហ “សចេ បញ្ច ភិក្ខូ ចត្តារិ បារាជិកានិ រក្ខណកា…បេ.… សាសនំ វុឌ្ឍិំ វិរុឡ្ហិំ

គមយិស្សន្តី’’តិ។ ឯតេន ច បរិក្ខីណេ កាលេ លទ្ធិគណំ អលភន្តេន វិនយធរេន អលជ្ជិនោបិ បកតត្តេ សង្គហេត្វា តេហិ សហ ធម្មាមិសសម្ភោគំ សំវាសំ ករោន្តេន ពហូ កុលបុត្តេ ឧបសម្បាទេត្វា សាសនំ បគ្គហេតុំ វដ្ដតីតិ ឥទំ សិជ្ឈតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ គរហិតុកាមតា, ឧបសម្បន្នស្ស សន្តិកេ សិក្ខាបទវិវណ្ណនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

វិលេខនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៣. មោហនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៤៤**. តតិយេ បាឡិយំ **កោ បន វាទោ ភិយ្យោ**តិ តេហិ អញ្ញេហិ ភិក្ខូហិ ទិដ្ឋទ្វត្តិវារតោ ភិយ្យោ បន វិត្ថារេន ឧទ្ទិសិយមានេ បាតិមោក្ខេ និសិន្នបុព្ពតា អត្ថិ ចេ, តត្ថ កិមេវ វត្តព្ពំ, អាបត្តិមោក្ខោ នត្ថិ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ **តញ្ច យថាធម្មោ ការេតព្ពោ**តិ **ត**ន្តិ ការណត្ថេ ឧបយោគវចនំ, តាយាតិ អត្ថោ។ យថា ធម្មោ ច វិនយោ ច ឋិតោ, តថា តាយ អាបត្តិយា ការេតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ មោហារោបនំ, តិក្ខត្តុំ សុតភាវោ, មោហេតុកាមស្ស មោហនន្តិ តីណិ អង្គានិ។

មោហនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៤. បហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៥១**. ចតុត្ថេ បាឡិយំ **កាយបដិពទ្ធេន វា**តិ ឯត្ថ បាសាណាទិនិស្សគ្គិយបហារោបិ សង្គហិតោ។

**៤៥២**. **រត្តចិត្តោ**តិ កាយសំសគ្គរាគេន វុត្តំ។ មេថុនរាគេន បន បហារតោ បុរិសាទីសុ ទុក្កដមេវ។ មោក្ខាធិប្បាយេន ទណ្ឌកោដិយា សប្បាទី យដ្ឋេត្វា មណ្ឌូកាទី មោចេន្តស្សបិ អនាបត្តិ ឯវ។ កុបិតតា, ឧបសម្បន្នស្ស ន មោក្ខាធិប្បាយេន បហារោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

បហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៥. តលសត្តិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៥៧**. បញ្ចមេ **ន បហរិតុកាមតាយ ទិន្នត្តា ទុក្កដ**ន្តិ ឯត្ថ កិមិទំ ទុក្កដំ, បហារបច្ចយា, ឧទាហុ ឧគ្គិរណបច្ចយាតិ? ឧគ្គិរណបច្ចយាវ, ន បហារបច្ចយា។ ន ហិ បហរិតុកាមតាយ អសតិ តប្បច្ចយា កាចិ អាបត្តិ យុត្តា, ឧគ្គិរណស្ស បន អត្តនោ សភាវេន អសណ្ឋិតត្តា តប្បច្ចយា បាចិត្តិយំ ន ជាតំ, អសុទ្ធចិត្តេន កតបយោគត្តា ច ឯត្ថ អនាបត្តិ ន យុត្តាតិ ទុក្កដំ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។

**៤៥៨**. **បុព្ពេ**តិ អនន្តរសិក្ខាបទេ។ សេសំ អនន្តរសទិសមេវ។

តលសត្តិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៦. អមូលកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៥៩**. ឆដ្ឋេ “**អត្តបរិត្តាណំ ករោន្តា**”តិ ឥទំ ន ច វេរមូលិកា អនុទ្ធំសនាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អនុទ្ធំសនក្ខណេ បន កោបចិត្តមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ តេនេវ “**ទុក្ខវេទន**”ន្តិ វុត្តំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

អមូលកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៧. កុក្កុច្ចុប្បាទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៦៤**. សត្តមេ ឧបសម្បន្នស្ស អផាសុកាមតា, កុក្កុច្ចុប្បាទនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

កុក្កុច្ចុប្បាទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ៨. ឧបស្សុតិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៤៧១**. អដ្ឋមេ សុយ្យតីតិ **សុតិ,** វចនំ។ តស្សា សមីបំ **ឧបស្សុតិ**។ សុយ្យតិ ឯត្ថាតិ សុតីតិ ឯវញ្ហិ អត្ថេ គយ្ហមានេ សវនដ្ឋានសមីបេ អញ្ញស្មឹ អស្សវនដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ អាបជ្ជតិ។ អដ្ឋកថាយញ្ច ឧបស្សុតិ-សទ្ទស្សេវ អត្ថំ ទស្សេតុំ “**យត្ថ ឋត្វា**”តិអាទិ វុត្តំ, ន សុតិ-សទ្ទមត្តស្ស។

**៤៧៣**. **ឯកបរិច្ឆេទានី**តិ កទាចិ អកិរិយតោ, កទាចិ កិរិយតោ សមុដ្ឋានសាមញ្ញេន វុត្តំ។ ឧបសម្បន្នេន ចោទនាធិប្បាយោ, សវនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ឧបស្សុតិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៩. ខិយ្យនសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤៧៤**. នវមេ ធម្មកម្មតា, ជាននំ, ឆន្ទំ ទត្វា ខិយ្យនន្តិ តីណិ អង្គានិ។

ខិយ្យនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**១០. បក្កមនសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤៨១**. ទសមេ វិនិច្ឆយកថាយ ធម្មិកតា, តំ ញត្វា កម្មតោ បដ្ឋាយ ឯកសីមដ្ឋស្ស សមានសំវាសិកស្ស ហត្ថបាសវិជហនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

បក្កមនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**១១. ទុព្ពលសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤៨៤**. ឯកាទសមេ ឧបសម្បន្នស្ស ធម្មេន លទ្ធសម្មុតិតា, សង្ឃេន សទ្ធឹ ចីវរំ ទត្វា ខិយ្យិតុកាមតាយ ខិយ្យនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ទុព្ពលសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៤៨៩**. ទ្វាទសមំ វុត្តនយមេវ។

និដ្ឋិតោ សហធម្មិកវគ្គោ អដ្ឋមោ។

**៩. រាជវគ្គោ**

**១. អន្តេបុរសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៤៩៩**. នវមវគ្គស្ស បឋមេ បាឡិយំ **សំសុទ្ធគហណិកោ**តិ ឯត្ថ **គហណី**តិ គព្ភាសយសញ្ញិតោ មាតុ កុច្ឆិប្បទេសោ, បរិសុទ្ធសុក្កាសម្ពុដ្ឋតាយ សំសុទ្ធគហណិកោ។ អភិសិត្តខត្តិយតា, ឧភិន្នម្បិ សយនិឃរតោ អនិក្ខន្តតា, អប្បដិសំវិទិតស្ស ឥន្ទខីលាតិក្កមោតិ តីណិ អង្គានិ។

អន្តេបុរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**២. រតនសិក្ខាបទវណ្ណនា**

**៥០៦**. ទុតិយេ **អាវសថស្សា**តិ ឯត្ថ អន្តោអារាមេ វា ហោតុ អញ្ញត្ថ វា, យត្ថ កត្ថចិ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ អាវសថោ នាម។ **ឆន្ទេនបិ ភយេនបី**តិ វឌ្ឍកិអាទីសុ ឆន្ទេន, រាជវល្លភេសុ ភយេន។ **អាកិណ្ណមនុស្សេបិ ជាតេ...បេ.... អាសង្កន្តី**តិ តស្មឹ និម្មនុស្សដ្ឋានេ បច្ឆា អាកិណ្ណមនុស្សេ ជាតេបិ វិសរិត្វា គមនកាលេ អញ្ញស្ស អទិដ្ឋត្តា តមេវ ភិក្ខុំ អាសង្កន្តិ។ **បតិរូបំ** នាម កប្បិយភណ្ឌេ សយំ បំសុកូលំ គហេត្វា អកប្បិយភណ្ឌេ បតិរូបានំ ឧបាសកាទីនំ ទស្សេត្វា ចេតិយាទិបុញ្ញេ និយោជនំ វា ទាបេត្វា និរបេក្ខគមនំ វា។ **សមាទបេត្វា**តិ យាចិត្វា។ បរសន្តកតា, វិស្សាសគ្គាហបំសុកូលសញ្ញានំ អភាវោ, អននុញ្ញាតការណា ឧគ្គហណាទិ ចាតិ តីណិ អង្គានិ។

វគនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥០៨**. តតិយេ បាឡិយំ **ភយកថ**ន្តិ រាជចោរាទិភយំ វា រោគាមនុស្សទុព្ភិក្ខកន្តារាទិភយំ វា អារព្ភ បវត្តំ។ **វិសិខាកថ**ន្តិ សុនិវិដ្ឋាទិវីថិកថំ។ **កុម្ភដ្ឋានកថ**ន្តិ ឧទកតិត្ថកថំ, កុម្ភទាសិកថំ វា។ **បុព្ពបេតកថ**ន្តិ អតីតញាតិកថំ។ **នានត្តកថ**ន្តិ វុត្តាហិ, វក្ខមានាហិ ច វិមុត្តំ នានាសភាវំ និរត្ថកកថំ។ **លោកក្ខាយិក**ន្តិ "អយំ លោកោ កេន និម្មិតោ"តិអាទិនា លោកសភាវក្ខានវសេន បវត្តនកថា។ ឯវំ **សមុទ្ទក្ខាយិកា** វេទិតព្ពា។ ឥតិ ភវោ ឥតិ អភវោតិ យំ វា តំ វា និរត្ថកការណំ វត្វា បវត្តិតកថា **ឥតិភវាភវកថា**។ ឯត្ថ ច ភវោ សស្សតំ, វុឌ្ឍិ, កាមសុខញ្ចាតិ តិវិធោ, អភវោ តព្ពិបរីតវសេន។ ឥតិ ឥមាយ ឆព្ពិធាយ ឥតិភវាភវកថាយ សទ្ធិំ **ទ្វត្តឹសតិរច្ឆានកថា** នាម ហោន្តិ។ អថ វា បាឡិយំ សរូបតោ អនាគតាបិ អរញ្ញបព្ពតនទីទីបកថា ឥតិ-សទ្ទេន សង្គហេត្វា ទ្វត្តឹសតិរច្ឆានកថាតិ វុច្ចន្តិ។ **ឥតិ វា**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ បការត្ថោ។ **វា**-សទ្ទោ វិកប្បត្ថោ។ តស្មា ឯវំ បការំ ឥតោ អញ្ញំ វា តាទិសំ និរត្ថកកថំ កថេតីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

**៥១២**. **ឧស្សាហំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា វិហារំ គច្ឆន្តា**តិ ឯត្ថ គាមូបចារតោ ពហិ និក្ខន្តេ អន្តរារាមាទីនមុបចារំ បវិដ្ឋេ សន្ធាយ វុត្តំ។ គាមូបចារព្ភន្តរេ បន បដិបស្សទ្ធុស្សាហានម្បិ បុន តមេវ វា អញ្ញំ វា គាមំ បវិសិតុកាមតាយ សតិ អាបុច្ឆនកិច្ចំ នត្ថិ។ "**កុលឃរេ វា…បេ… គន្តព្ព**"ន្តិ ឥទំ បន បុរេភត្តំ បវិដ្ឋានំ វិកាលេ សញ្ចារេ វិកាលេ គាមប្បវេសស្ស អាបុច្ឆិតព្ពតាយ វុត្តំ។ **អទិន្នាទានេ វុត្តនយេនា**តិ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**៥១៥**. **អន្តរារាមន្តិអាទីសុ**តិ ឯត្ថ ឧស្សវទិវសាទីសុ មនុស្សេហិ គាមេ បទក្ខិណំ ការេន្តំ **ជិនពិម្ពាទី** បូជេតុកាមេហិ វា រោគវូបសមាទិយត្ថំ មនុស្សេហិ យាចិតេហិ វា ភិក្ខូហិ សុប្បដិច្ឆន្នាទិវិធិំ អកត្វាបិ វីថិមជ្ឈេនេវ គាមំ បទក្ខិណំ កាតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ អនាបត្តិវារេ អវុត្តត្តា, "មគ្គា អនោក្កមិត្វា…បេ… បាចិត្តិយ"ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. វិកាលគាមប្បវេសនសិក្ខាបទវណ្ណនា) បដិក្ខិត្តត្តា ច។ វេសាលី អនុបរិយាយិត្វា បរិត្តំ ករោន្តេនាបិ អានន្ទត្ថេរេន សុប្បដិច្ឆន្នតាទី អកោបេន្តេនេវ, អបញ្ញត្តេ វា សិក្ខាបទេ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កេចិ បន "អន្តរារាមាទិគាមន្តរេ ឋិតេហិ គរុដ្ឋានីយានំ បច្ចុគ្គមនានុគ្គមនាទិវសេន គាមវីថិ ឱតរិតុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តម្បិ អន្តរឃរំ បវិសន្តំ បតិ កាតុំ ន វដ្ដតិ ឯវ។ អន្តរារាមាទិកប្បិយភូមី បន ឧទ្ទិស្ស គច្ឆន្តំ បតិ កាតុំ វដ្ដតីតិ ខាយតិ, វីមំសិតព្ពំ។ សន្តំ ភិក្ខុំ អនាបុច្ឆនា , អននុញ្ញាតការណា វិកាលេ គាមប្បវេសោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

វិកាលគាមប្បវិសនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. សូចិឃរសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥២០**. ចតុត្ថេ បាឡិយំ **វាសិជដេ**តិ វាសិទណ្ឌកេ។ អដ្ឋិមយាទិសូចិឃរតា, ករណការាបនាទិវសេន អត្តនោ បដិលាភោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

សូចិឃរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. មញ្ចបីឋសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥២១**. បញ្ចមេ បាឡិយំ **អាសយតោ, ភិក្ខវេ, មោឃបុរិសោ វេទិតព្ពោ**តិ ហីនជ្ឈាសយវសេន អយំ តុច្ឆបុរិសោតិ ញាតព្ពោ, ហីនាយ បច្ចយេ លោលតាយ បុគ្គលស្ស តុច្ឆតា ញាតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ, ឥតោ បរេសុ ច បញ្ចសុ អត្តនា ការាបិតស្ស បដិលាភេ ឯវ បាចិត្តិយំ។ បរិភោគេ បនស្ស, អញ្ញេសញ្ច ទុក្កដមេវ។ បមាណាតិក្កន្តមញ្ចបីឋតា, អត្តនោ ករណការាបនវសេន បដិលាភោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

មញ្ចបីឋសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. តូលោនទ្ធសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥២៦**. ឆដ្ឋេ **បោដកិតូល**ន្តិ តិណគច្ឆជាតិកានំ តូលំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

តូលោនទ្ធសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៧. និសីទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៣១-៥៣៦**. សត្តមេ និសីទនស្ស បមាណាតិក្កន្តតា, អត្តនោ ករណាទិនា បដិលាភោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

និសីទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៥៣៧-៥៤៧**. ឥមិនា នយេន អដ្ឋមនវមទសមេសុបិ អង្គានិ វេទិតព្ពានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

និដ្ឋិតោ រាជវគ្គោ នវមោ។

ខុទ្ទកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៦. បាដិទេសនីយកណ្ឌំ

## ១. បឋមបាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៥៥៣**. បាដិទេសនីយេសុ បឋមេ **បដិទេសេតព្ពាការទស្សន**ន្តិ ឯវំ អាបត្តិំ នវកស្ស សន្តិកេ ទេសេតព្ពាការទស្សនំ។ ឥមិនា លក្ខណេន សម្ពហុលានំ អាបត្តីនម្បិ វុឌ្ឍស្ស សន្តិកេ ច ទេសេតព្ពាការោ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ។ តត្រាយំ នយោ – “គារយ្ហេ, អាវុសោ, ធម្មេ អាបជ្ជឹ អសប្បាយេ បាដិទេសនីយេ”តិ ឯវំ សម្ពហុលាសុ។ វុឌ្ឍស្ស បន សន្តិកេ “គារយ្ហំ, ភន្តេ, ធម្មំ…បេ… គារយ្ហេ, ភន្តេ, ធម្មេ”តិ យោជនា វេទិតព្ពា។ តត្ថ **អសប្បាយ**ន្តិ សគ្គមោក្ខន្តរាយករន្តិ អត្ថោ។ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា អន្តរឃរេ ឋិតាយ ហត្ថតោ សហត្ថា យាវកាលិកគ្គហណំ, អជ្ឈោហរណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

បឋមបាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៥៥៨**. ទុតិយេ បរិបុណ្ណូបសម្បន្នាយ អននុញ្ញាតាការេន វោសាសនា, អនិវារេត្វា ភោជនជ្ឈោហារោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៥៦៣**. តតិយេ សេក្ខសម្មតតា, ឃរូបចារេ អនិមន្តិតតា, គិលានស្ស អនិច្ចភត្តាទិំ គហេត្វា ភុញ្ជនន្តិ តីណិ អង្គានិ។

**៥៧០**. ចតុត្ថេ សាសង្ការញ្ញសេនាសនតា, អននុញ្ញាតំ យាវកាលិកំ អប្បដិសំវិទិតំ អជ្ឈារាមេ បដិគ្គហេត្វា អគិលានស្ស អជ្ឈោហរណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

បាដិទេសនីយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៧. សេខិយកណ្ឌំ

## ១. បរិមណ្ឌលវគ្គវណ្ណនា

**៥៧៦**. សេខិយេសុ យស្មា **វត្តក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៣៥៦ អាទយោ) វុត្តវត្តានិបិ សិក្ខិតព្ពត្តា សេខិយានេវ, តស្មា បារាជិកាទីសុ វិយេត្ថ បាឡិយំ បរិច្ឆេទោ ន កតោ។ ចារិត្តនយទស្សនត្ថញ្ច “យោ បន ភិក្ខុ ឱលម្ពេន្តោ និវាសេយ្យ, ទុក្កដ”ន្តិ អវត្វា “សិក្ខា ករណីយា”តិ សព្ពត្ថ បាឡិ អារោបិតា។ បទភាជនេ បន “អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តត្តា សព្ពត្ថ អនាទរិយករណេ ទុក្កដំ វេទិតព្ពំ។

**អដ្ឋង្គុលមត្តន្តិ មត្ត**-សទ្ទេន តតោ កិញ្ចិ អធិកំ, ឩនម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ តេនេវ និសិន្នស្ស ចតុរង្គុលមត្តម្បិ វុត្តំ។ ន ហិ និសិន្នស្ស ចតុរង្គុលប្បមាណំ, ឋិតស្ស អដ្ឋង្គុលមេវាតិ សក្កា និយមេតុំ ឩនាធិកត្តសម្ភវតោ។ តស្មា យថា សារុប្បំ ហោតិ ឯវំ អដ្ឋង្គុលានុសារេន និវាសនញ្ញេវ អធិប្បេតន្តិ គហេតព្ពំ។ តេនេវ វក្ខតិ “យោ បន ភិក្ខុ សុក្ខជង្ឃោ វា”តិអាទិ។ **កុរុន្ទិយំ** “អជានន្តស្ស អនាបត្តី”តិ អាទរំ កត្វា ឧគ្គណ្ហន្តស្សាបិ អជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាបិ និរន្តរំ និវាសនបារុបនវត្តំ សិក្ខិតព្ពំ, អសិក្ខិតោ អនាទរិយមេវ។ បរិមណ្ឌលគ្គហណេន ឧក្ខិបិត្វា និវាសនម្បិ បដិក្ខិត្តន្តិ អាហ “**ឧក្ខិបិត្វា វា ឱតារេត្វា វា**”តិ។

**សចិត្តកន្តិ** វត្ថុវិជាននចិត្តេន សចិត្តកំ។ **សារត្ថទីបនិយំ** បន **ឧបតិស្សត្ថេរវាទនយេន** លោកវជ្ជត្តំ គហេត្វា “វត្ថុវិជាននចិត្តេន, បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេន ច សចិត្តក”ន្តិ (សារត្ថ. ដី. សេខិយកណ្ឌ ៣.៥៧៦) វុត្តំ។ តត្ថ ច វត្ថុវិជាននំ វិសុំ ន វត្តព្ពំ។ បណ្ណត្តិវិជាននេន តស្សាបិ អន្តោគធភាវតោ ឥទំ វត្ថុំ ឯវំ វីតិក្កមន្តស្ស អាបត្តីតិ វិជានន្តោ ហិ បណ្ណត្តិំ វិជានាតីតិ វុច្ចតិ។ **ឧបតិស្សត្ថេរវាទេ** ចេត្ថ បណ្ណត្តិំ អជានិត្វា អបរិមណ្ឌលនិវាសនាទិវត្ថុមេវ ជានន្តស្ស បណ្ណត្តិវីតិក្កមានាទរិយាភាវា សព្ពសេខិយេសុ អនាបត្តិ ឯវំ អភិមតា, តញ្ច ន យុត្តំ **កោសម្ពក្ខន្ធកេ** (មហាវ. ៤៥១ អាទយោ) វច្ចកុដិយំ ឧទកាវសេសំ ឋបេន្តស្ស បណ្ណត្តិវិជាននាភាវេបិ អាបត្តិយា វុត្តត្តា។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខុ អាបត្តិំ អាបន្នោ ហោតិ …បេ…. សោ អបរេន សមយេន តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ ហោតី”តិអាទិ (មហាវ. ៤៥១)។ **អដ្ឋកថាយ**ញ្ចស្ស “ត្វំ ឯត្ថ អាបត្តិភាវំ ន ជានាសីតិ, អាម ន ជានាមីតិ។ ហោតុ អាវុសោ, ឯត្ថ អាបត្តីតិ, សចេ ហោតិ, ទេសេស្សាមីតិ។ សចេ បន តេ, អាវុសោ, អសញ្ចិច្ច អសតិយា កតំ, នត្ថិ អាបត្តីតិ។ សោ តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ អហោសី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៤៥១) វុត្តំ, តថា “អធម្មវាទីតិ ឧក្ខិត្តានុវត្តកេសុ អញ្ញតរោ”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៤៥៧-៤៥៨) ច វុត្តំ។ ខន្ធកវត្តានញ្ហិ សេខិយត្តា តត្ថ វុត្តោ នយោ ឥមេសំ, ឥធ វុត្តោ ច តេសំ សាធារណោវ ហោតីតិ។ តេនេវ “អសញ្ចិច្ច អសតិយា កតំ, នត្ថិ អាបត្តី”តិ ឯវំ ឥធ វុត្តោ អាបត្តិនយោ តត្ថាបិ ទស្សិតោ។ តស្មា **ផុស្សទេវត្ថេរវាទេ** ឯវ បត្វា វត្ថុវិជាននចិត្តេនេវ សព្ពសេខិយានិ សចិត្តកានិ, ន បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេន។ ភិយ្យោកម្យតាយសូបព្យញ្ជនបដិច្ឆាទនឧជ្ឈានសញ្ញីតិ ទ្វេ សិក្ខាបទានិ លោកវជ្ជានិ អកុសលចិត្តានិ, សេសានិ បណ្ណត្តិវជ្ជានិ, តិចិត្តានិ, តិវេទនានិ ចាតិ គហណមេវ យុត្តតរំ ទិស្សតិ។ តេនេវេត្ថ “អសញ្ចិច្ចាតិ បុរតោ វា បច្ឆតោ វា ឱលម្ពេត្វា និវាសេស្សាមីតិ ឯវំ អសញ្ចិច្ច”តិអាទិនា វត្ថុអជាននវសេនេវ អនាបត្តិវណ្ណនា កតា, ន បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តវសេន។

អបិច “យស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជ”ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) ឥមិនា លក្ខណវចនេនាបិ ចេតំ សិជ្ឈតិ។ វត្ថុវិជាននចិត្តវសេនេវ ហេត្ថ “សចិត្តកបក្ខេ”តិ វុត្តំ។ ឥតរថា បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តវសេន សព្ពសិក្ខាបទានម្បិ សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តស្ស អកុសលត្តនិយមេន លោកវជ្ជត្តប្បសង្គតោ បណ្ណត្តិវជ្ជមេវ ន សិយា, ឥទញ្ច វចនំ និរត្ថកំ សិយា ឥមិនា វចនេន និវត្តេតព្ពស្ស សិក្ខាបទស្ស អភាវា។ ន ច សេខិយេសុ វត្ថុវិជាននចិត្តេន សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ បាណាតិបាតាទីសុ វិយ អកុសលមេវាតិ និយមោ អត្ថិ, យេនេត្ថ លោកវជ្ជតា បសជ្ជេយ្យ, “អនាទរិយំ បដិច្ចា”តិ ចេតំ បាឡិវចនំ វត្ថុំ ជានិត្វា តីហិ ចិត្តេហិ វីតិក្កមមេវ អនាទរិយំ កត្វា វុត្តំ, ន បណ្ណត្តិំ ជានិត្វា អកុសលចិត្តេនេវ វីតិក្កមន្តិ គហេតព្ពំ។ អញ្ញថា **ខន្ធកបាឡិយា, អដ្ឋកថាយ**ញ្ច បុព្ពាបរញ្ច វិរុជ្ឈនតោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ យថា វា ន វិរុជ្ឈតិ, តថា ឯត្ថ អធិប្បាយោ គវេសិតព្ពោ។ អនាទរិយំ, អនាបត្តិការណាភាវោ , អបរិមណ្ឌលនិវាសនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្ពត្ថ។ កេវលំ តត្ថ តត្ថ វុត្តបដិបក្ខករណវសេន តតិយង្គយោជនមេវ វិសេសោ។

**៥៧៧**. ទុតិយាទីសុ **គិហិបារុតន្តិ** សេតបដបារុតាទិ។ **វិហារេបីតិ** សង្ឃសន្និបាតពុទ្ធុបដ្ឋានាទិកាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**៥៧៨. គណ្ឋិកំ បដិមុញ្ចិត្វា**តិអាទិ បដិច្ឆាទនវិធិទស្សនំ។ **គីវំ បដិច្ឆាទេត្វា**តិអាទិនា វុត្តត្តា សញ្ចិច្ច គីវំ, មណិពន្ធនញ្ច អប្បដិច្ឆាទេន្តស្ស អាបត្តិ។ ឯត្ថាបិ បរិមណ្ឌលសិក្ខាបទស្ស សាធារណត្តា ជាណុមណ្ឌលតោ ហេដ្ឋា ចតុរង្គុលមត្តំ ឱតារេត្វា អនោលម្ពេត្វា បរិមណ្ឌលមេវ បារុបិតព្ពំ។

**៥៧៩. វិវរិត្វា និសីទតោ**តិ វិហារេ វិយ ឯកំសបារុបនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ "វាសត្ថាយ ឧបគតស្សា"តិ វុត្តត្តា វាសាធិប្បាយំ វិនា ធម្មទេសនបរិត្តភណនាទិអត្ថាយ សុចិរម្បិ និសីទន្តេន សព្ពំ អន្តរឃរវត្តំ បូរេន្តេនេវ និសីទិតព្ពំ។ និសីទនបដិសំយុត្តេសុ ឯវ ច សិក្ខាបទេសុ "វាសូបគតស្សា"តិ អនាបត្តិយា វុត្តត្តា វាសត្ថាយ អន្តរឃរំ ឧបគច្ឆន្តេនាបិ សុប្បដិច្ឆន្នតាទិសព្ពំ អកោបេន្តេនេវ គន្តព្ពំ។ "វាសូបគតស្សា"តិ ហិ វុត្តំ, ន បន ឧបគច្ឆមានស្សាតិ។ កេចិ បន "ឯកេកស្មឹ បឋមំ គន្ត្វា វាសបរិក្ខេបេ កតេ តតោ អញ្ញេហិ យថាសុខំ គន្តុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ។ អបរេ បន "គេហស្សាមិកេហិ 'យាវ តុម្ហេ និវសិស្សថ, តាវ តុម្ហាកំ ឥមំ គេហំ ទេមី'តិ ទិន្នេ អញ្ញេហិ អវាសាធិប្បាយេហិ អន្តរារាមេ វិយ យថាសុខំ គន្តុំ, និសីទិតុញ្ច វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តំ សព្ពំ ន គហេតព្ពំ តថាវចនាភាវា, ទានលក្ខណាភាវា, តាវត្តកេន វិហារសង្ខ្យានុបគមនតោ ច។ "យាវ និសីទិស្សថ, តាវ តុម្ហាកំ ឥមំ គេហំ ទេមី"តិ ទេន្តោបិ ហិ តាវកាលិកមេវ ទេតិ វត្ថុបរិច្ចាគលក្ខណត្តា ទានស្ស។

**៥៨២. ចតុហត្ថប្បមាណ**ន្តិ វឌ្ឍកីហត្ថំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វទន្តិ។

**៥៨៤. ឧក្ខិត្តចីវរោ ហុត្វា**តិ កដិតោ ឧទ្ធំ កាយពន្ធនាទិទស្សនវសេនេវុក្ខិបនំ សន្ធាយ វុត្តំ បិណ្ឌាយ ចរតោ បត្តគ្គហណាទិមត្ថស្ស អនុញ្ញាតត្តា។ តេនេវ "**និសិន្នកាលេ បន ធមករណ**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ និសិន្នកាលេ ហិ ខន្ធេ លគ្គបត្តត្ថវិកាទិតោ ធមករណំ នីហរន្តស្ស កដិតោ ឧទ្ធម្បិ ទិស្សតិ, តថា អទស្សេត្វា នីហរិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ អាសនេ និសីទន្តស្សាបិ ច បារុបិតចីវរំ កិញ្ចិ ឧក្ខិបិត្វា សង្ឃាដី ជង្ឃបិណ្ឌេហិ អនុក្ខិបិត្វាវ និសីទិតព្ពំ។ ឥមស្មិញ្ញេវ បន សិក្ខាបទេ "វាសូបគតស្សា"តិ វុត្តត្តា និសីទនបដិសំយុត្តេសុ ឆដ្ឋអដ្ឋមេសុ អវុត្តត្តា វាសូបគតេនាបិ សុសំវុតេន ឱក្ខិត្តចក្ខុនាវ និសីទិតព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ តេសំ វិសេសំ អវត្វា ឥធេវ "វាសូបគតស្ស បន អនាបត្តី"តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ឧក្ខិត្តកសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ។

បរិមណ្ឌលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. ឧជ្ជគ្ឃិកវគ្គវណ្ណនា

**៥៨៦.** ទុតិយវគ្គាទិឧជ្ជគ្ឃិកអប្បសទ្ទេសុ និសីទនបដិសំយុត្តេសុបិ វាសូបគតស្ស អនាបត្តិ ន វុត្តា, កាយប្បចាលកាទីសុ ឯវ បន វុត្តា។ បាឡិបោត្ថកេសុ បនេតំ កេសុចិ បេយ្យាលេន ព្យាមោហិតត្តា ន សុដ្ឋុ វិញ្ញាយតិ។ យត្ថ ច អន្តរឃរេ ធម្មំ វា ទេសេន្តស្ស, បាតិមោក្ខំ វា ឧទ្ទិសន្តស្ស មហាសទ្ទេន យាវបរិសសាវនេបិ អនាបត្តិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ តថា អានន្ទត្ថេរមហិន្ទត្ថេរាទីហិ អាចរិតត្តា។

ឧជ្ជគ្ឃិកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. ខម្ពកតវគ្គវណ្ណនា

**៦០៣.** បត្តេ គហណសញ្ញា អស្ស អត្ថីតិ បត្តសញ្ញីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ "**បត្តេ សញ្ញំ កត្វា**"តិ វុត្តំ។

**៦០៤. ឱលោណី**តិ ឯកា ព្យញ្ជនវិកតិ។ កញ្ជិកតក្កាទិរសោតិ កេចិ។ មំសរសាទីនីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន អវសេសា សព្ពាបិ ព្យញ្ជនវិកតិ សង្គហិតា។

**៦០៥. សមភរិត**ន្តិ រចិតំ។ **ហេដ្ឋា ឱរោហតី**តិ សមន្តា ឱកាសសម្ភវតោ ហត្ថេន សមំ ករិយមានំ ហេដ្ឋា ភស្សតិ។ បត្តមត្ថកេ បបិតានិ បូវានិ ឯវ វដំសកាការេន បបិតត្តា "**បូវវដំសក**"ន្តិ វុត្តានិ។ កេចិ បន "បត្តំ គហេត្វា ថូបីកតំ បិណ្ឌបាតំ រចិត្វា ទិយ្យមានមេវ គណ្ឋតោ អាបត្តិ, ហត្ថគតេ ឯវ បន បត្តេ ទិយ្យមានេ ថូបីកតម្បិ គហេតុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពមេវ "សមតិត្តិក"ន្តិ ភាវនបុំសកវសេន សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា។

ខម្ពកតវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. សក្កច្ចវគ្គវណ្ណនា

**៦០៨**. ចតុត្ថវគ្គាទីសុ **សបទាន**ន្តិ ឯត្ថ ទានំ វុច្ចតិ អវខណ្ឌនំ, អបេតំ ទានតោ អបទានំ, សហ អបទានេន សបទានំ, អវខណ្ឌនវិរហិតំ អនុបដិបាដិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “**តត្ថ តត្ថ ឱធិំ អកត្វា**”តិអាទិ។

**៦១១**. **វិញ្ញត្តិយ**ន្តិ សូបោទនវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទំ សន្ធាយ វទតិ។ “**វត្តព្ពំ នត្ថី**”តិ ឥមិនា បាឡិយាវ សព្ពំ វិញ្ញាយតីតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ បាឡិយំ **អសញ្ចិច្ចា**តិអាទីសុ វត្ថុមត្តំ ញត្វា ភុញ្ជនេន អាបត្តិំ អាបជ្ជន្តស្សេវ បុន បណ្ណត្តិំ ញត្វា មុខគតំ ឆឌ្ឌេតុកាមស្ស យំ អរុចិយា បវិដ្ឋំ, តំ អសញ្ចិច្ច បវិដ្ឋំ នាម, តត្ថ អនាបត្តិ។ តថេវ បុន អញ្ញវិហិតតាយ វា អវិញ្ញត្តមិទន្តិសញ្ញាយ វា ភុញ្ជនេ “**អសតិយា**”តិ វុច្ចតិ។

**៦១៣**. “**អញ្ញស្សត្ថាយា**”តិ ឥទមស្ស សិក្ខាបទស្ស អត្តនោ អត្ថាយ វិញ្ញាបេត្វា សយំ ភុញ្ជនេ ឯវ បញ្ញត្តត្តា ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តិំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បញ្ចសហធម្មិកានំ បន អត្ថាយ អញ្ញាតកអប្បវារិតដ្ឋានេ វិញ្ញាបេន្តោ វិញ្ញត្តិក្ខណេ អដ្ឋកថាសុ សុត្តានុលោមតោ វុត្តអកតវិញ្ញត្តិទុក្កដតោ ន មុច្ចតិ។ សញ្ចិច្ច ភុញ្ជនក្ខណេ សយញ្ច អញ្ញោ ច មិច្ឆាជីវតោ ន មុច្ចន្តីតិ គហេតព្ពំ។

**៦១៥**. “**កុក្កុដណ្ឌំ អតិខុទ្ទក**”ន្តិ ឥទំ អសារុប្បវសេន វុត្តំ, អតិមហន្តេ ឯវ អាបត្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ភុញ្ជន្តេន បន ចោរាទិភយំ បដិច្ច មហន្តម្បិ អបរិមណ្ឌលម្បិ កត្វា សីឃំ ភុញ្ជនវសេនេត្ថ **អាបទា**។ ឯវមញ្ញេសុបិ យថានុរូបំ ទដ្ឋព្ពំ។

សក្កច្ចវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **៥. កពឡវគ្គវណ្ណនា**

**៦១៧**. អនាហដេ កពឡេ មុខទ្វារវិវរណេ បន បយោជនាភាវា “អាបទាសូ”តិ ន វុត្តំ។ ឯវមញ្ញេសុបិ យ្ថាយោគំ។ 

**៦១៨**. **សព្ពំ ហត្ថ**ន្តិ ហត្ថេកទេសា អង្គុលិយោ វុត្តា “ហត្ថមុទ្ទា”តិអាទីសុ វិយ, តស្មា ឯកង្គុលិម្បិ មុខេ បក្ខិបិតុំ ន វដ្ដតិ។

កពឡវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **៦. សុរុសុរុវគ្គវណ្ណនា**

**៦២៧**. បាឡិយំ **សីតីកតោ**តិ សីតបីឡិតោ។ **សិលកពុទ្ធោ**តិ បរិហាសវចនមេតំ។ សិលកញ្ចិ កិញ្ចិ ទិស្វា “ពុទ្ធោ អយ”ន្តិ វោហរន្តិ។

**៦២៨**. “**អង្គុលិយោ មុខេ បវេសេត្វា ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី**”តិ ឥមិនា សព្ពំ ហត្ថំ អន្តោមុខេ បក្ខិបន សិក្ខាបទស្សបិ បរិវដ្ដង្គុលិនិល្លេហនេន ឥមស្សបិ សិក្ខាបទស្ស អនាបត្តិំ ទស្សេតិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ យនយាគុអាទីសុ បត្តំ ហត្ថេន, ឱដ្ឋញ្ច ជិវ្ហាយ និល្លេហិតុំ វដ្ដតីតិ អតិទិសតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា យនយាគុអាទិវិរហិតំ និល្លេហិតុំ ន វដ្ដតិ។

**៦៣៤**. **វិលីវច្ឆត្ត**ន្តិ វេណុបេសិកាហិ កតំ។ **មណ្ឌលពទ្ធានី**តិ ទីឃសលាកាសុ តិរិយំ វលយាការេន សលាកំ បវេត្វា សុត្តេហិ ពទ្ធានិ ទីឃញ្ច តិរិយញ្ច ឧជុកមេវ សលាកាយោ បវេត្វា ទន្តពទ្ធានិ ចេវ តិរិយំ បវេត្វា ទីឃទណ្ឌកេហេវ សង្កោចារហំ កត្វា សុត្តេហេវ តិរិយំ ពទ្ធានិ។ **តត្ថជាតកទណ្ឌកេន កត**ន្តិ សហ ទណ្ឌកេន ឆិន្នតាលបណ្ណាទីហិ កតំ។ **ឆត្តបាទុកាយា**តិ យស្មិំ ឆត្តទណ្ឌកោដិំ បវេសេត្វា ឆត្តំ ឧជុកំ បវេត្វា ហេដ្ឋា ឆាយាយ និសីទន្តិ, តិដ្ឋន្តិ វា, តាទិសេ ឆត្តាធារេ។

**៦៣៧**. **ចាបោ**តិ មជ្ឈេ វង្កកាជទណ្ឌសទិសា ធនុវិកតិ។ **កោទណ្ឌោ**តិ វិទ្ធទណ្ឌា ធនុវិកតិ។

សុរុសុរុវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **៧. បាទុកវគ្គវណ្ណនា**

**៦៤៧**. សត្តមវគ្គេ **រុក្ខតោ បតិតោ**តិ ឯកំ ឱលម្ពនសាខំ គហេត្វា បតិតោ។ **បាឡិយា**តិ អត្តនោ អាចារប្បកាសកគន្ថស្ស។ **ធីរត្ថូ**តិ ធី អត្ថុ, និន្ទា ហោតូតិ អត្ថោ។ **វិនិបាតនហេតុនា**តិ វិនិបាតនស្ស ហេតុភាវេន។ **ត្វន្តិ** ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, តំ ឥច្ចេវ វា បាឋោ។ **អស្មា**តិ បាសាណោ។

**៦៤៩. ន កថេតព្ពន្តិ** ថេរេន អត្តនោ កង្ខាដ្ឋានស្ស បុច្ឆិតត្តា វុត្តំ។ ទហរស្ស អត្ថកោសល្លំ ញាតុំ បុច្ឆិតេន ឧបជ្ឈាសនេ និសិន្នស្ស អាចរិយស្ស អនុយោគទាននយេន វត្តុំ វដ្ដតិ។

**៦៥២. ខេឡេន ចេត្ថ សិង្ឃាណិកាបិ សង្គហិតា**តិ ឯត្ថ ឧទកគណ្ឌុសកំ កត្វា ឧច្ឆុកចវរាទិញ្ច មុខេនេវ ហរិតុំ ឧទកេសុ ឆឌ្ឌេតុំ វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

បាទុកវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សេខិយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**៦៥៥**. អធិករណសមថេសុ ច ឥធ វត្តព្ពំ នត្ថិ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

ភិក្ខុវិភង្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

៚ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនា

# ១. បារាជិកកណ្ឌំ

## ១. ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៥៦**. ភិក្ខុនីវិភង្គេ **មិគារមាតុយា**តិ មិគារមាតុ, វិសាខាយាតិ អត្ថោ។ បាឡិយំ “ឯហិ ភិក្ខុនីតិ ភិក្ខុនី, តីហិ សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នាតិ ភិក្ខុនី”តិ ឥទំ ភិក្ខុវិភង្គបាឡិយា សមទស្សនត្ថំ អដ្ឋគរុធម្មប្បដិគ្គហណេន លទ្ធូបសម្បទំ មហាបជាបតិគោតមិញ្ចេវ តាយ សហ និក្ខន្តា ភគវតោ អាណាយ ភិក្ខូនញ្ញេវ សន្តិកេ ឯកតោ ឧបសម្បន្នា បញ្ចសតសាកិយានិយោ ច សន្ធាយ វុត្តំ។ តា ហិ ភគវតា អានន្ទត្ថេរស្ស យាចនាយ បព្ពជ្ជំ អនុជានន្តេន “ឯថ ភិក្ខុនិយោ, មម សាសនេ តុម្ហេបិ បវិសថា”តិ វុត្តា វិយ ជាតា។ សាកិយានិយោ ឯវ សរណសីលានិ ទត្វា កម្មវាចាយ ឧបសម្បាទិតត្តា “តីហិ សរណគមនេហិ ឧបសម្បន្នា”តិ វុត្តា។ ន ហិ ឯតាហិ អញ្ញា ឯហិភិក្ខុនិភាវាទិនា ឧបសម្បន្នា នាម សន្តិ។ យំ បន ថេរីគាថាសុ **ភទ្ទាយ កុណ្ឌលកេសិយា** –

> “និហច្ច ជាណុំ វន្ទិត្វា, សម្មុខា អញ្ជលឹ អកំ;
> ‘ឯហិ ភទ្ទេ’តិ មំ អវោច, សា មេ អាសូបសម្បទា”តិ។ (ថេរីគា. ១០៩) –

វុត្តំ។ យញ្ច អបទានេបិ –

> “អាយាចិតោ តទា អាហ, ‘ឯហិ ភទ្ទេ’តិ នាយកោ;
> តទាហំ ឧបសម្បន្នា, បរិត្តំ តោយមទ្ទស”ន្តិ។ (អប. ថេរី ២.៣.៤៤) –

វុត្តំ។ តម្បិ “ឯហិ ត្វំ ភិក្ខុនីនំ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ, ឧបសម្បទញ្ច គណ្ហាហី”តិ ភគវតោ អាណា ឧបសម្បទាយ ការណត្តា ឧបសម្បទា អហោសីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តថា ហិ វុត្តំ **ថេរីគាថាដ្ឋកថាយំ** “ឯហិ ភទ្ទេ, ភិក្ខុនុបស្សយំ គន្ត្វា ភិក្ខុនីនំ សន្តិកេ បព្ពជ្ជ ឧបសម្បជ្ជស្សូតិ មំ អវច អាណាបេសិ, សា សត្ថុ អាណា មយ្ហំ ឧបសម្បទាយ ការណត្តា ឧបសម្បទា អាសិ អហោសី”តិ (ថេរីគា. អដ្ឋ. ១១១)។

**៦៥៧**. **សាធារណបារាជិកេហី**តិ មេថុនាទីហិ ចតូហិ។ តានិ, បន អញ្ញានិ ច សាធារណសិក្ខាបទានិ យស្មា ភិក្ខុវិភង្គេ វុត្តនិទានវត្ថាទីសុ ឯវ សាធារណវសេន បញ្ញត្តានិ, បច្ឆា បន តានិ ភិក្ខុនីនំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ អនុជានន្តេន ភគវតា តាសំ សិក្ខាបច្ចក្ខានាភាវេន “យា បន ភិក្ខុនី ឆន្ទសោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិអាទិនា តទនុរូបវសេន បរិវត្តេត្វា អសាធារណសិក្ខាបទេហិ សទ្ធឹ សំសន្ទេត្វា ភិក្ខុនិបាតិមោក្ខុទ្ទេសវសេន ឯកតោ សង្គហិតានិ។ យស្មា ច នេសំ **ភិក្ខុវិភង្គេ** (បារា. ៤៤ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ សព្ពោបិ វិនិច្ឆយោ សក្កា ញាតុំ, តស្មា តានិ វជ្ជេត្វា អសាធារណានំ ឯវ ឥធ វិភង្គោ វុត្តោតិ វេទិតព្ពំ។

**៦៥៨**. ភិក្ខូនំ “កាយសំសគ្គំ សាទិយេយ្យា”តិ អវត្វា “សមាបជ្ជេយ្យា”តិ វុត្តត្តា “**ភិក្ខុ អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។ **តព្ពហុលនយេនា**តិ កិរិយាសមុដ្ឋានស្សេវ ពហុលភាវតោ, ឯតេន អកិរិយាសមុដ្ឋានាបិ អយំ អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ កិញ្ចាបិ ទស្សេតិ, មយំ បនេត្ថ ឯវំ តក្កយាម “កាយសំសគ្គក្ខណេ សាទិយន្តិយា កិរិយាយ អភាវេបិ តតោ បុព្ពេ បវត្តិតានំ បដិច្ឆន្នដ្ឋានគមនឥង្គិតាការទស្សនាទិកិរិយានំ វសេនេវ កិរិយាសមុដ្ឋានមេវ, បរេហិ មគ្គេ ករិយមានុបក្កមេន និច្ចលស្ស សាទិយតោ សុក្កវិស្សដ្ឋិ វិយ បុព្ពបយោគាភាវេបិ វា តស្មិញ្ញេវ ខណេ បរូបក្កមេន ជនិយមានាយ អត្តនោ កាយចលនាទិសង្ខាតាយ កិរិយាយ, សា ហិ សាទិយមានេន តស្សា ចិត្តេនាបិ សមុដ្ឋិតា កិរិយា នាម ហោតិ អវាយមិត្វា បរូបក្កមេន មេថុនសាទិយនេ វិយ, ភិក្ខូនំ បន បរូបក្កមជនិតំ កិរិយំ អព្ពោហារិកំ កត្វា អត្តនា ករិយមានបយោគវសេនេវ ‘កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យា’តិ ឯវំ វិសេសេត្វាវ សិក្ខាបទស្ស បញ្ញត្តត្តា សាទិយមានេបិ ន ទោសោ។ ឥតរថា ហិ តព្ពហុលនយេនេត្ថ កិរិយត្តេ គយ្ហមានេ អញ្ញេសម្បិ កិរិយាកិរិយសិក្ខាបទានំ កិរិយត្តគ្គហណប្បសង្គោ សិយា”តិ។ តស្មា វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **សា**តិ កិរិយាសមុដ្ឋានតា។ **តថេវា**តិ កាយសំសគ្គរាគី ឯវ។

ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. វជ្ជបដិច្ឆាទិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៦៦**. ទុតិយេ **បុរិមេនា**តិអាទិ សុទ្ធវិនទ្ធាយ វជ្ជបដិច្ឆាទនេ បញ្ញត្តត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**អដ្ឋន្ន**”ន្តិ វុត្តត្តា វជ្ជបដិច្ឆាទនស្សាបិ បដិច្ឆាទនេ បារាជិកមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “**ធុរំ និក្ខិត្តមត្តេ**”តិ វុត្តត្តា បណ្ណត្តិំ អជាននិ្តយាបិ “ឥទំ វជ្ជំ ន បកាសេស្សាមី”តិ ឆន្ទេន ធុរំ និក្ខេបក្ខណេ បារាជិកន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តំ បន បដិច្ឆាទនំ យស្មា “បេសលា ញត្វា គរហិស្សន្តី”តិ ភយេនេវ ហោតិ, ភយញ្ច កោធចិត្តសម្បយុត្តំ, តស្មា ឥទំ “**ទុក្ខវេទន**”ន្តិ វុត្តំ។ យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. បារាជិកកណ្ឌ ៣.៦៦៦) “កិញ្ចាបិ វជ្ជបដិច្ឆាទនំ បេមវសេន ហោតិ, តថាបិ សិក្ខាបទវីតិក្កមចិត្តំ ទោមនស្សិតមេវ ហោតី”តិ ឯវំ បណ្ណត្តិវីតិក្កមចិត្តេនេវ ឆាទនំ ទោមនស្សត្តេ ការណំ វុត្តំ, តំ អការណំ បណ្ណត្តិវិជាននំ វិនាបិ អាបជ្ជិតព្ពតោ។

វជ្ជបដិច្ឆាទិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៦៦៨**. តតិយំ ឧត្តានមេវ។

## ៤. អដ្ឋវត្ថុកសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៧៥**. ចតុត្ថេ លោកស្សាទសង្ខាតំ មិត្តេហិ អញ្ញមញ្ញំ កាតព្ពំ **សន្ថវំ**។ វុត្តមេវត្ថំ បរិយាយន្តរេន ទស្សេតុំ “**កាយសំសគ្គរាគេនា**”តិ វុត្តំ។

**តិស្សិត្ថិយោ មេថុនំ តំ ន សេវេ**តិ យា តិស្សោ ឥត្ថិយោ, តាសុ វុត្តំ តំ មេថុនំ ន សេវេយ្យ។ **អនរិយបណ្ឌកេ**តិ តយោ អនរិយេ, តយោ បណ្ឌកេ ច ឧបសង្កមិត្វា មេថុនំ ន សេវេតិ អត្ថោ។ **អនរិយា**តិ ចេត្ថ ឧភតោព្យញ្ជនកា អធិប្បេតា។ **ព្យញ្ជនស្មិ**ន្តិ អត្តនោ វច្ចមុខមគ្គេបិ។ ឆេទោ ឯវ **ឆេជ្ជំ**, បារាជិកំ។

**វណ្ណាវណ្ណោ**តិ ទ្វីហិ សុក្កវិស្សដ្ឋិ វុត្តា។ **គមនុប្បាទន**ន្តិ សញ្ចរិត្តំ។ “**មេថុនធម្មស្ស បុព្ពភាគត្តា បច្ចយោ ហោតី**”តិ ឥមិនា ការិយោបចារេន កាយសំសគ្គោ មេថុនធម្មោតិ វុត្តោតិ ទស្សេតិ។ **សព្ពបទេសូ**តិ សង្ឃាទិកណ្ណគ្គហណាទិបទេសុ។ កាយសំសគ្គរាគោ, សឧស្សាហតា, អដ្ឋមវត្ថុស្ស បូរណន្តិ តីណេត្ថ អង្គានិ។

អដ្ឋវត្ថុកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាជិកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ២. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌំ

## ១. បឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៧៨**. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌេ “ទុតិយស្ស អារោចេតី”តិ ឯត្ថាបិ ទ្វីសុបិ អឌ្ឌការកេសុ យស្ស កស្សចិ ទុតិយស្ស កថំ យោ កោចិ អារោចេតីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ “**ឯសេវ នយោ**”តិ។

**គតិគត**ន្តិ ចិរកាលប្បវត្តំ។ **អាបត្តី**តិ អាបជ្ជនំ។ “និស្សារណីយ”ន្តិ ឥទំ កត្តុអត្ថេ សិទ្ធន្តិ អាហ “**និស្សារេតី**”តិ។ អាបន្នំ ភិក្ខុនី សង្ឃតោ វិយោជេតិ, វិយោជនហេតុ ហោតីតិ អត្ថោ។

**គីវាយេវា**តិ អាណត្តិយា អភាវតោ។ **តេសំ អនត្ថកាមតាយា**តិ “ចោរោ”តិ វុត្តំ មម វចនំ សុត្វា កេចិ ទណ្ឌិស្សន្តិ ជីវិតា វោរោបេស្សន្តីតិ ឯវំ សញ្ញាយ។ ឯតេន កេវលំ ភយេន វា បរិក្ខារគ្គហណត្ថំ វា សហសា “ចោរោ”តិ វុត្តេ ទណ្ឌិតេបិ ន ទោសោតិ ទស្សេតិ។ រាជបុរិសានញ្ហិ “ចោរោ អយ”ន្តិ ឧទ្ទិស្ស កថនេ ឯវ គីវា, ភិក្ខូនំ, បន អារាមិកាទីនំ វា សម្មុខា “អសុកោ ចោរោ ឯវមកាសី”តិ កេនចិ វុត្តវចនំ និស្សាយ អារាមិកាទីសុ រាជបុរិសានំ វត្វា ទណ្ឌាបេន្តេសុបិ ភិក្ខុស្ស ន គីវា រាជបុរិសានំ អវុត្តត្តា។ យេសញ្ច វុត្តំ, តេហិ សយំ ចោរស្ស អទណ្ឌិតត្តាតិ គហេតព្ពំ។ “ត្វំ ឯតស្ស សន្តកំ អច្ឆិន្ទា”តិ អាណត្តោបិ ហិ សចេ អញ្ញេន អច្ឆិន្ទាបេតិ, អាណាបកស្ស អនាបត្តិ វិសង្កេតត្តា។ “**អត្តនោ វចនករ**”ន្តិ ឥទំ សាមីចិវសេន វុត្តំ។ វចនំ អករោន្តានំ រាជបុរិសានម្បិ “ឥមិនា គហិតបរិក្ខារំ អាហរាបេហិ, មា ចស្ស ទណ្ឌំ ករោហី”តិ ឧទ្ទិស្ស វទន្តស្សាបិ ទណ្ឌេ គហិតេបិ ន គីវា ឯវ ទណ្ឌគ្គហណស្ស បដិក្ខិត្តត្តា, “អសុកភណ្ឌំ អវហរា”តិ អាណាបេត្វា វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ បុន បដិក្ខិបនេ (បារា. ១២១) វិយ។

ទាសាទីនំ សម្បដិច្ឆនេ វិយ ឥទត្ថាយ អឌ្ឌករណេ ភិក្ខូនម្បិ ទុក្កដន្តិ អាហ “**អកប្បិយអឌ្ឌោ នាម ន វដ្ដតី**”តិ។ កេនចិ បន ភិក្ខុនា ខេត្តាទិអត្ថាយ វោហារិកានំ សន្តិកំ គន្ត្វា អឌ្ឌេ កតេបិ តំ ខេត្តាទិសម្បដិច្ឆនេ វិយ សព្ពេសំ អកប្បិយំ ន ហោតិ បុព្ពេ ឯវ សង្ឃស្ស សន្តកត្តា , ភិក្ខុស្សេវ បន បយោគវសេន អាបត្តិយោ ហោន្តិ។ ទាសាទីនម្បិ បន អត្ថាយ រក្ខំ យាចិតុំ វោហារិកេន បុដ្ឋេន សង្ឃស្ស ឧប្បន្នំ កប្បិយក្កមំ វត្តុំ, អារាមិកាទីហិ ច អឌ្ឌំ ការាបេតុញ្ច វដ្ដតិ ឯវ។ វិហារវត្ថាទិកប្បិយអឌ្ឌំ បន ភិក្ខុនោ សយម្បិ កាតុំ វដ្ដតិ។

***ភិក្ខុនីនំ វុត្តោ***តិ រក្ខំ យាចន្តីនំ ភិក្ខុនីនំ វុត្តោ ឧទ្ទិស្សអនុទ្ទិស្សវសេន រក្ខាយាចនវិនិច្ឆយោ, ន សព្ពោ សិក្ខាបទវិនិច្ឆយោ អសាធារណត្តា សិក្ខាបទស្ស។ តេនាហ “***ភិក្ខុនោបី***”តិអាទិ។ អនាកឌ្ឍិតាយ អឌ្ឌករណំ, អឌ្ឌបរិយោសានន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

បឋមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ២. ទុតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៨៣**. បាឡិយំ ទុតិយេ **មល្លគណភដិបុត្តគណាទិក**ន្តិអាទីសុ មល្លរាជូនំ គណោ **មល្លគណោ**។ ***ភដិបុត្តា*** នាម កេចិ គណរាជានោ, តេសំ គណោ។ កេចិ បន “នារាយនភត្តិកោ បុញ្ញការគណោ មល្លគណោ។ តថា កុមារភត្តិកោ ច គណោ ភដិបុត្តគណោ”តិបិ (សារត្ថ. ដី. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌ ៣.៦៨៣) វទន្តិ។ **ធម្មគណោ**តិ សាសនេ, លោកេ វា អនេកប្បការបុញ្ញការកោ គណោ។ គន្ធវិកតិការកោ គណោ **គន្ធិកសេណី**។ បេសការាទិគណោ **ទុស្សិកសេណី**។ **កប្បគតិក**ន្តិ កប្បិយភាវគតំ, បព្ពជិតបុព្ពន្តិ អត្ថោ។

**៦៨៥**. បាឡិយំ ***វុដ្ឋាបេតី***តិ ឧបសម្បាទេតិ។ អកប្បគតម្បិ បព្ពាជេន្តិយា ទុក្កដន្តិ វទន្តិ។ ខីណាសវាយបិ អាបជ្ជិតព្ពតោ “**តិចិត្ត**”ន្តិ វុត្តំ។ ចោរិតា, តំ ញត្វា អននុញ្ញាតការណា វុដ្ឋាបនន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ទុតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៣. តតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៩២**. តតិយេ **បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេន្តិយា**តិ គាមន្តរស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កាមេន្តិយា។ “គាមន្តរំ គច្ឆេយ្យា”តិ ហិ វុត្តំ។ វិកាលគាមប្បវេសនសិក្ខាបទេ វិយ “អបរិក្ខិត្តស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តិយា”តិ អវត្វា “អតិក្កាមេន្តិយា”តិ

បាឡិយំ វុត្តត្ថា គាមំ បវិសន្តិយា ឃរូបចារេ ឋិតស្ស ទុតិយលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតស្ស ឧបចារស្ស អតិក្កមោ នាម បឋមលេឌ្ឌុបាតដ្ឋានសង្ខាតស្ស បរិក្ខេបារហដ្ឋានស្ស អតិក្កមោ ឯវាតិ អាហ "**បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ ឯកេន បាទេន អតិក្កមតី**"តិ។

**មជ្ឈេ**តិ គាមមជ្ឈេ។ **បច្ឆា**តិ អបរកាលេ។ "**ចតុគាមសាធារណត្តា**"តិ ឥមិនា វិហារតោ ចតូសុ គាមេសុ យត្ថ កត្ថចិ បវិសិតុំ វដ្ដតីតិ ឯត្ថ ការណមាហ។

**បរតីរមេវ អក្កមន្តិយា**តិ នទី អនោតរិត្វា ឱរិមតីរតោ លង្ឃិត្វា វា អាកាសាទិនា វា បរតីរមេវ អតិក្កាមេន្តិយា។ **ឱរិមតីរមេវ អាគច្ឆតិ, អាបត្តី**តិ បារគមនាយ ឱតិណ្ណត្តា វុត្តំ។

**តាទិសេ អរញ្ញេ**តិ ឥន្ទខីលតោ ពហិភាវលក្ខណេ អរញ្ញេ។ "**តេនេវា**"តិអាទិនា ទស្សនូបចារេ វិរហិតេ សវនូបចារស្ស វិជ្ជមានត្តេបិ អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **អញ្ញំ មគ្គំ គណ្ហាតី**តិ មគ្គមូឡ្ហត្តា គណ្ហាតិ, ន ទុតិយិកំ ឱហិយិតុំ។ តស្មា អនាបត្តិ។ អនន្តរាយេន ឯកភាវោ, អនាបទាយ គាមន្តរគមនាទីសុ ឯកន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

តតិយសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៤. ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៦៩៤**. ចតុត្ថេ **ការកគណស្សា**តិ ឥមស្ស កម្មំ កាតព្ពន្តិ យេហិ សន្និដ្ឋានំ កតំ, តេ សន្ធាយ វុត្តំ។ កម្មវាចក្ខណេ សហឋិតេតិ កេចិ។ **នេត្ថារវត្តេ**តិ និត្ថរណហេតុម្ហិ វត្តេ។

**៦៩៨**. បាឡិយំ **អសន្តេ ការកសង្ឃេ**តិ ឯត្ថ វិជ្ជមានំ សុទូរម្បិ គន្ត្វា អាបុច្ឆិតព្ពំ ។ អន្តរាយេ បន សតិ សម្មា វត្តន្តំ ឱសារេតុំ វដ្ដតីតិ។ ធម្មកម្មេន ឧក្ខិត្តតា, អននុញ្ញាតការណា ឱសារណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

ចតុត្ថសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៥. បញ្ចមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៧០១**. បញ្ចមេ **ត**ន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ អវចនំ "អនវស្សុតោតិ ជានន្តី បដិគ្គណ្ហាតី"តិអាទិ បាឡិយា សមេតិ។ ឧភតោ អវស្សុតភាវោ, ឧទកទន្តបោនតោ អញ្ញំ សហត្ថា គហេត្វា អជ្ឈោហរណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

បញ្ចមសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ៦. ឆដ្ឋសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៧០៥**. ឆដ្ឋេ **បដិគ្គហោ តេន ន វិជ្ជតី**តិ តេនេវ "ន ទេតី"តិ វុត្តការណេន ឧយ្យោជិកាយ ហត្ថតោ ឥតរាយ បដិគ្គហោបិ នត្ថិ។ **បរិភោគបច្ចយា**តិ ឧយ្យោជិកាយ ភោជនបរិយោសានបច្ចយាតិ អត្ថោ។ មនុស្សបុរិសស្ស អវស្សុតតា, តំ ញត្វា អននុញ្ញាតការណា ឧយ្យោជនា, តេន ឥតរិស្សា គហេត្វា ភោជនបរិយោសានន្តិ តីណិ អង្គានិ។

ឆដ្ឋសង្ឃាទិសេសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**៧០៩-៧២៧**. សត្តមតោ យាវទសមបរិយោសានានិ ឧត្តានានេវ។

សង្ឃាទិសេសវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៣. និស្សគ្គិយកណ្ឌំ

## ២. ទុតិយនិស្សគ្គិយាទិបាចិត្តិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៧៣៣**. និស្សគ្គិយេសុបិ បឋមំ ឧត្តានមេវ។

**៧៤០**. ទុតិយេ **អយ្យាយ ទម្មីតិ ឯវំ បដិលទ្ធ**ន្តិ និស្សជ្ជបដិលទ្ធំ, និស្សដ្ឋំ បដិលភិត្វាបិ យំ ឧទ្ទិស្ស ទាយកេហិ ទិន្នំ, តត្ថេវ ទាតព្ពំ។ តេនាហ “**យថាទានេយេវ ឧបនេតព្ព**”ន្តិ។ អកាលចីវរតា, តំ ញត្វា កាលចីវរន្តិ លេសេន ភាជាបនំ, បដិលាភោតិ តីណិ អង្គានិ។

**៧៤៣**. តតិយេ **មេតន្តិ** មមេវេតំ ចីវរំ។ ឧបសម្បន្នតា, បរិវត្តិតវិកប្បនុបគចីវរស្ស សកសញ្ញាយ អច្ឆិន្ទនាទីតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៧៤៨-៧៥២**. ចតុត្ថេ **អាហដសប្បិ ទត្វា**តិ អត្តនោ ទត្វា។ **យមកំ បចិតព្ព**ន្តិ សប្បិញ្ច តេលញ្ច ឯកតោ បចិតព្ពំ។ លេសេន គហេតុកាមតា, អញ្ញស្ស វិញ្ញត្តិ, បដិលាភោតិ តីណិ អង្គានិ។

**៧៥៣**. បញ្ចមេ **សា**តិ ថុល្លនន្ទា។ **អយ**ន្តិ សិក្ខមានា។ **ចេតាបេត្វាតិ ជានាបេត្វា**តិ ឥជ វុត្តំ, **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** បន “អត្តនោ កប្បិយភណ្ឌេន ‘ឥទំ នាម អាហរា’តិ អញ្ញំ បរិវត្តាបេត្វា”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. អញ្ញចេតាបនសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ។

**៧៥៨**. ឆដ្ឋេ **បារិវារិកស្សា**តិ ទុស្សវាណិជកស្ស។

**៧៦៤**. សត្តមេ **សញ្ញាចិតកេនា**តិ សយំ យាចិតកេនបីតិ អត្ថោ។

**៧៦៩-៧៨៩**. អដ្ឋមតោ យាវទ្វាទសមា ឧត្តានមេវ។

និស្សគ្គិយវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៤. បាចិត្តិយកណ្ឌំ

## ១. លសុណវគ្គោ

### ១. បឋមលសុណាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៧៩៧**. បាចិត្តិយេសុ លសុណវគ្គស្ស បឋមេ **ពទរសាឡវំ** នាម ពទរផលានិ សុក្ខាបេត្វា តេហិ កត្តព្ពព្យញ្ជនវិកតិ។ អាមកមាគធលសុណញ្ចេវ, អជ្ឈោហរណញ្ចាតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៧៩៩-៨១២**. ទុតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានិ។

**៨១៥**. ឆដ្ឋេ បាឡិយំ **អាសុម្ភិត្វា**តិ បាតេត្វា។

**៨១៧**. **ទធិមត្ថូ**តិ ទធិម្ហិ បសន្នោទកំ។ **រសខីរាទីន**ន្តិ មំសរសខីរាទីនំ។ ភុញ្ជន្តស្ស ភិក្ខុនោ ហត្ថបាសេ ឋានំ, បានីយស្ស វា វិធូបនស្ស វា គហណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៨២២**. សត្តមេ **អវិញ្ញត្តិយា លទ្ធ**ន្តិ អត្តនោ វិញ្ញត្តិំ វិនា លទ្ធំ។ **បុព្ពាបរវិរុទ្ធ**ន្តិ សយំ ករណេ បាចិត្តិយន្តិ ឥទំ ការាបនេ ទុក្កដវចនេន វិរុជ្ឈនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ **“ន ហិ”**តិអាទិ, “អវិញ្ញត្តិយា លទ្ធ”ន្តិអាទិវចនេន វា វិរុជ្ឈនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អញ្ញាយ វិញ្ញត្តិបិ ហិ ឥមិស្សា អវិញ្ញត្តិយា លទ្ធមេវាតិ។ អាមកធញ្ញវិញ្ញាបនាទិ, តំ ភជ្ជនាទិនា អជ្ឈោហរណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៨២៤**. អដ្ឋមេ **និព្ពិដ្ឋោ**តិ លទ្ធោ។ **កេណី**តិ រញ្ញោ ទាតព្ពោ អាយោ, អាយុប្បត្តិដ្ឋានន្តិ អត្ថោ ។ តេនាហ **“ឯកំ ឋានន្តរ”**ន្តិអាទិ។ **ឋានន្តរ**ន្តិ ច គាមជនបទាណាយត្តំ។ វឡញ្ជិយមានតិរោកុដ្ដាទិតា, អនបលោកេត្វា ឧច្ចារាទីនំ ឆឌ្ឌនាទីតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៨៣០**. នវមេ **“មត្ថកច្ឆិន្ននាឡិកេរម្បី”**តិ វុត្តត្តា ហរិតូបរិ ឆឌ្ឌនមេវ បដិក្ខិត្តំ។ តេនាហ **“អនិក្ខិត្តពីជេសូ”**តិអាទិ។ យត្ថ ច ឆឌ្ឌិតំ វដ្ដតិ, តត្ថ ហរិតេ វច្ចាទី កាតុម្បិ វដ្ដតិ ឯវ។ **សព្ពេស**ន្តិ ភិក្ខុភិក្ខុនីនំ។

**៨៣៦-៧**. ទសមេ **តេសំយេវា**តិ យេសំ និច្ចំ បស្សតិ។ **អារាមេ ឋត្វា**តិ ឋិតនិសន្នដ្ឋានេ ឯវ ឋត្វា សមន្តតោ គីវំ បរិវត្តេត្វាបិ បស្សតិ, អនាបត្តិ។ ឋិតដ្ឋានតោ គន្ត្វា បស្សិតុំ ន វដ្ដតិ។ កេចិ បន “វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ តំ បន “ទស្សនាយ គច្ឆេយ្យ, បាចិត្តិយ”ន្តិ សាមញ្ញតោ គមនស្ស បដិក្ខិត្តត្តា, អនាបត្តិយម្បិ គមនាយ អវុត្តត្តា ច ន គហេតព្ពំ។ នច្ចាទិតា, អននុញ្ញាតការណា គមនំ, ទស្សនាទិ ចាតិ តីណិ អង្គានិ។

និដ្ឋិតោ លសុណវគ្គោ បឋមោ។

## ២. អន្ធការវគ្គោ

### ១. បឋមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៨៤១**. ទុតិយវគ្គស្ស បឋមេ **ទានេ វា**តិ ទាននិមិត្តំ។ រត្តន្ធការេ បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ ឋានាទិ, រហោបេក្ខា, សហាយាភាវោតិ តីណិ អង្គានិ។

**៨៤២-៨៥០**. ទុតិយាទីនិ ឧត្តានានិ។

**៨៥៤**. បញ្ចមេ **បល្លង្កស្ស អនោកាសេ**តិ ឩរុពទ្ធាសនស្ស អប្បហោនកេ។ បុរេភត្តំ អន្តរឃរេ បល្លង្កប្បហោនកាសនេ និសជ្ជា, អននុញ្ញាតការណា អនាបុច្ឆា វុត្តបរិច្ឆេទាតិក្កមោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៨៦០-៨៧៩**. ឆដ្ឋាទីនិ ឧត្តានានិ។

និដ្ឋិតោ អន្ធការវគ្គោ ទុតិយោ។

### ៣. នគ្គវគ្គោ

### ១. បឋមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៨៨៣-៨៨៧**. តតិយវគ្គស្ស បឋមទុតិយានិ ឧត្តានានិ។

**៨៩៣**. តតិយេ **វិសិព្ពេត្វា**តិ វិជដេត្វា។ **ធុរំ និក្ខិត្តមត្តេ**តិ វិសិព្ពនទិវសតោ បញ្ច ទិវសេ អតិក្កាមេត្វា ធុរំ និក្ខិត្តមត្តេ។ អន្តោបញ្ចាហេ បន ធុរនិក្ខេបេបិ អនាបត្តិ ឯវ “អញ្ញត្រ ចតូហបញ្ចាហា”តិ វុត្តត្តា ។ ឧបសម្បន្នាយ ចីវរំ សិព្ពនត្ថាយ វិសិព្ពេត្វា បញ្ចាហាតិក្កមោ, អននុញ្ញាតការណា ធុរនិក្ខេបោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៩០០**. ចតុត្ថេ បញ្ចន្នំ ចីវរានំ អបរិវត្តនំ, អននុញ្ញាតការណា បញ្ចាហាតិក្កមោតិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៩០៣**. បញ្ចមំ ឧត្តានមេវ។

**៩០៩**. ឆដ្ឋេ វិកប្បនុបគស្ស សង្ឃេ បរិណតតា, វិនា អានិសំសទស្សនេន អន្តរាយករណន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៩១១**. សត្តមំ ឧត្តានមេវ។

**៩១៦**. អដ្ឋមេ **កុម្ភថូណំ** នាម កុម្ភសទ្ទោ, តេន កីឡន្តីតិ **កុម្ភថូណិកា**។ តេនាហ **“ឃដកេន កីឡនកា”**តិ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** បន “ចតុរស្សអម្ពណកតាឡ”ន្តិ វុត្តំ។ តញ្ហិ រុក្ខសារាទិមយំ អន្តោឆិទ្ទំ ចតូសុ បស្សេសុ ចម្មោនទ្ធំ វាទិតភណ្ឌំ, យំ “ពិម្ពិសក”ន្តិបិ វុច្ចតិ, តំ វាទេន្តាបិ កុម្ភថូណិកា។ តេនាហ **“ពិម្ពិសកវាទិតកាតិបិ វទន្តី”**តិ។

**៩១៨**. បាឡិយំ **កប្បកត**ន្តិ កប្បកតំ និវាសនបារុបនូបគំ។ សមណចីវរតា, អននុញ្ញាតានំ ទានន្តិ ទ្វេ អង្គានិ។

**៩២១-៩៣១**. នវមទសមានិ ឧត្តានានេវ។

និដ្ឋិតោ នគ្គវគ្គោ តតិយោ។

### ៤. តុវដ្ដវគ្គោ

### ១០. ទសមសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៩៧៦**. តុវដ្ដវគ្គស្ស ទសមេ ចារិកាយ អបក្កមនំ បណ្ណត្តិវជ្ជមេវ។ បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេន សចិត្តកត្តំ សន្ធាយ បនេត្ថ **“លោកវជ្ជ”**ន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

និដ្ឋិតោ តុវដ្ដវគ្គោ ចតុត្ថោ។

### ៥. ចិត្តាគារវគ្គោ

### ១. បឋមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៩៧៨**. ចិត្តាគារវគ្គស្ស បឋមេ **បាដេក្កា អាបត្តិយោ**តិ គីវាយ បរិវត្តនប្បយោគគណនាយ។

**១០១៥**. នវមេ ហត្ថិអាទីសុ **សិប្ប**-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ, តថា អាថព្ពណាទីសុ **មន្ត**-សទ្ទោ។ តត្ថ **អាថព្ពណមន្តោ** នាម អាថព្ពណវេទវិហិតោ បរូបឃាតករោ មន្តោ។ **ខីលនមន្តោ** នាម វេរិមារណត្ថាយ សារទារុមយំ ខីលំ មន្តេត្វា បថវិយំ អាកោដនមន្តោ។ **អគទប្បយោគោ** វិសប្បយោជនំ។ **នាគមណ្ឌល**ន្តិ សប្បានំ បវេសនិវារណត្ថំ មណ្ឌលពន្ធមន្តោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

និដ្ឋិតោ ចិត្តាគារវគ្គោ បញ្ចមោ។

**១០២៥-១១១៦**. អារាមវគ្គេ , គព្ភិនិវគ្គេ ច សព្ពំ ឧត្តានមេវ។

## ៨. កុមារិភូតវគ្គោ

### ១. បឋមាទិសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១១១៩**. អដ្ឋមវគ្គស្ស បឋមេ **សព្ពបឋមា ទ្វេ មហាសិក្ខមានា**តិ គព្ភិនិវគ្គេ (បាចិ. ១០៦៧ អាទយោ) សព្ពបឋមំ វុត្តា ទ្វេ។ **សិក្ខមានា ឥច្ចេវ វត្តព្ពា**តិ សម្មុតិកម្មាទីសុ អញ្ញថា វុត្តេ កម្មំ កុប្បតីតិ អធិប្បាយោ។

**១១៦៧**. ឯកាទសមេ **បារិវាសិយេន ឆន្ទទានេនា**តិ បរិវុត្ថេន នវិកប្បវុត្ថេន វិគតេន ឆន្ទទានេនាតិ អត្ថោ, ឆន្ទវិស្សជ្ជនមត្តេន វា។

**១១៦៨**. **“វុដ្ឋិតាយា”**តិ ឯតេន “ឥទានិ កម្មំ ន ករិស្សាមា”តិ ធុរំ និក្ខិបិត្វា កាយេន អវុដ្ឋហិត្វា និសិន្នាយបិ បរិសាយ កម្មំ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“ឆន្ទំ អវិស្សជ្ជេត្វា អវុដ្ឋិតាយា”**តិ។ បាឡិយំ បន “អនាបត្តិ អវុដ្ឋិតាយ បរិសាយា”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា , **ឧបោសថក្ខន្ធកេ** ច “ន, ភិក្ខវេ, បារិវាសិកបារិសុទ្ធិទានេន ឧបោសថោ កាតព្ពោ អញ្ញត្រ អវុដ្ឋិតាយ បរិសាយា”តិ (មហាវ. ១៨៣) វុត្តត្តា, **តទដ្ឋកថាយ**ម្បិ “បារិវាសិយបារិសុទ្ធិទានំ នាម បរិសាយ វុដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ ន វដ្ដតិ, អវុដ្ឋិតាយ បន វដ្ដតី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៨៣) វុត្តត្តា ច “កម្មំ ន ករិស្សាមី”តិ ធុរំ និក្ខិបិត្វា និសិន្នាយបិ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតីតិ គហេតព្ពំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

និដ្ឋិតោ កុមារិភូតវគ្គោ អដ្ឋមោ។

**១១៨១**. ឆត្តវគ្គោ ឧត្តានោ ឯវ។

ខុទ្ទកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៥. បាដិទេសនីយកណ្ឌំ

## បាដិទេសនីយសិក្ខាបទវណ្ណនា

**១២២៨**. បាដិទេសនីយាទីសុ **បាឡិវិនិមុត្តកេសូ**តិ បាឡិយំ អនាគតេសុ សប្បិអាទីសុ។

**សត្តាធិករណវូបយា**តិ សត្តាធិករណសមថនាមកា។ តំ អត្ថវិនិច្ឆយំ តាទិសំយេវ យស្មា វិទូ វទន្តីតិ អត្ថោ។ យថា និទ្ទិដ្ឋាតិ សម្ពន្ធោ។ **សព្ពាសវបហ**ន្តិ សព្ពាសវវិឃាតកំ អរហត្តមគ្គំ។ **បស្សន្ត្ថ និព្ពុតិ**ន្តិ មគ្គញាណេន និព្ពានំ សច្ឆិករោន្ត្ថ, បប្បោន្តូតិ វា បាឋោ។ តត្ថ **និព្ពុតិ**ន្តិ ខន្ធបរិនិព្ពានំ គហេតព្ពំ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

ភិក្ខុនីវិភង្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

ឧភតោវិភង្គដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# មហាវគ្គវណ្ណនា

# ១. មហាខន្ធកោ

## ពោធិកថាវណ្ណនា

មហាវគ្គេ **ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខាន**ន្តិ ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខវិភង្គានំ។ យំ ខន្ធកំ សង្គាយឹសូតិ សម្ពន្ធោ។ ខន្ធានំ សមូហោ, ខន្ធានំ វា បកាសនតោ **ខន្ធកោ។ ខន្ធា**តិ ចេត្ថ បព្ពជ្ជាទិចារិត្តវារិត្តសិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមូហោ អធិប្បេតោ។ បទភាជនីយេ យេសំ បទានំ អត្ថា យេហិ អដ្ឋកថានយេហិ បកាសិតាតិ យោជនា។ អថ វា យេ អត្ថាតិ យោជេតព្ពំ។ **ហិ**-សទ្ទោ ចេត្ថ បទបូរណេ ទដ្ឋព្ពោ។

**១. វិសេសការណ**ន្តិ "យេន សមយេន អាយស្មតោ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយាចនហេតុភូតោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ, តេន សមយេនា"តិអាទិនា វុត្តការណំ វិយ វិសេសការណំ ភុម្មវចននិវត្តនកការណន្តិ អត្ថោ។ **ឯតស្សា**តិ អភិសម្ពោធិតោ បដ្ឋាយ សត្ថុ ចរិយាវិភាវនស្ស វិនយបញ្ញត្តិយំ កឹ បយោជនំ? យទិ វិសេសការណំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ និទានទស្សនំ បយោជនន្តិ យោជនា។ **និទាន**ន្តិចេត្ថ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុភូតំ វត្ថុបុគ្គលាទិការណំ អធិប្បេតំ, ន បញ្ញត្តិដ្ឋានមេវ។ តេនាហ "**យា ហី**"តិអាទិ។

**ឧរុវេលាយ**ន្តិ ឯត្ថ **ឧរុ**-សទ្ទោ មហន្តវាចី។ **វេលា**-សទ្ទោ តីរបរិយាយោ។ ឧន្នតត្តាទិនា វេលា វិយ វេលា។ ឧរុ មហន្តី វេលា ឧរុវេលា, តស្សំ។ តេនាហ "**មហាវេលាយ**"ន្តិអាទិ។ **មរិយាទា**តិ សីលាទិគុណសីមា។ **បត្តបុដេនា**តិ តាលាទីនំ បណ្ណបុដេន។

"បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ"តិ អនុនាសិកលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ អាហ "**បឋមំ អភិសម្ពុទ្ធោ**"តិ។ **បឋម**ន្តិ ច ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ។ តស្មា អភិសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា សព្ពបឋមំ ពោធិរុក្ខមូលេ វិហរតីតិ យោជនា ទដ្ឋព្ពា។

បាឡិយំ **អថ ខោ**តិ ឯត្ថ **អថា**តិ ឯតស្មឹ សមយេតិ អត្ថោ អនេកត្ថត្តា និបាតានំ។ **សត្តាហ**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឯតំ ឧបយោគវចនំ។ **អថ ខោ**តិ អធិការន្តរទស្សនេ និបាតោ។ តេន វិមុត្តិសុខបដិសំវេទនំ បហាយ បដិច្ចសមុប្បាទមនសិការេ អធិកតភាវំ ទស្សេតិ។ **បដិច្ចា**តិ បដិមុខំ គន្ត្វា, អញ្ញមញ្ញំ អបេក្ខិត្វាតិ អត្ថោ។ ឯតេន ការណពហុតា ទស្សិតា។ **សហិតេ**តិ ការិយពហុតា។ **អនុលោម**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ។ **ស្វេវា**តិ សោ ឯវ បច្ចយាការោ។ **បុរិមនយេន វា វុត្តោ**តិ "អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា"តិអាទិនា នយេន វុត្តោ បច្ចយាការោ។ **បវត្តិយា**តិ សំសារប្បវត្តិយា។

បាឡិយំ "**អវិជ្ជាបច្ចយា**"តិអាទីសុ ទុក្ខាទីសុ អញ្ញាណំ **អវិជ្ជា**។ លោកិយកុសលាកុសលចេតនា **សង្ខារា**។ លោកិយវិបាកមេវ **វិញ្ញាណំ**។ លោកិយវេទនាទិក្ខន្ធត្តយំ **នាមំ**, ភូតុបាទាយភេទំ **រូបំ**។ បសាទវិញ្ញាណភេទំ **សឡាយតនំ**។ វិបាកភូតោ សព្ពោ **ផស្សោ, វេទនា** ច។ រាគោ **តណ្ហា**។ ពលវរាគោ, តិវិធា ច ទិដ្ឋិ **ឧបាទានំ។ ភវោ** បន ទុវិធោ កម្មភវោ, ឧបបត្តិភវោ ច។ តត្ថ **កម្មភវោ** សាសវកុសលាកុសលចេតនាវ, **ឧបបត្តិភវោ** ឧបាទិន្នកក្ខន្ធា។ តេសំ ឧបបត្តិ **ជាតិ**។ បាកោ **ជរា**។ ភេទោ **មរណំ**។ តេ ឯវ និស្សាយ សោចនំ **សោកោ**។ កន្ទនំ **បរិទេវោ។ ទុក្ខំ** កាយិកំ។ **ទោមនស្សំ** ចេតសិកំ។ អតិវិយ សោកោ **ឧបាយាសោ**។

បច្ចេកញ្ច **សម្ភវន្តិ**-សទ្ទោ យោជេតព្ពោ។ តេនាហ "**ឥមិនា នយេនា**"តិអាទិ។ "**ទុក្ខរាសិស្សា**"តិ ឥមិនា ន សត្តស្ស។ នាបិ សុភសុខាទីនន្តិ ទស្សេតិ។

**ហវេ**តិ ព្យត្តន្តិ ឥមស្មឹ អត្ថេ និបាតោ។ "**អនុលោមបច្ចយាការបដិវេធសាធកា ពោធិបក្ខិយធម្មា**"តិ ឥទំ បឋមវារេ កិញ្ចាបិ "អវិជ្ជាយត្វេវ អសេសវិរាគនិរោធា"តិអាទិនា បដិលោមបច្ចយាការោបិ អាគតោ, តថាបិ "យតោ បជានាតិ សហេតុធម្ម"ន្តិ អនុលោមបច្ចយាការបដិវេធស្សេវ ការណត្តេន វុត្តន្តិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ទុតិយវារេបិ "យតោ ខយំ បច្ចយានំ អវេទី"តិ គាថាយ វុត្តត្តា "បច្ចយានំ ខយសង្ខាត"ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **នោ កល្លោ បញ្ហោ**តិ អយុត្តោ ន ព្យាកាតព្ពោ, អវិជ្ជមានំ អត្តានំ សិទ្ធំ កត្វា "កោ ផុសតី"តិ តស្ស កិរិយាយ បុដ្ឋត្តា "កោ វញ្ឈាបុត្តោ ផុសតី"តិអាទិ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ **សោឡស កង្ខា**តិ "អហោសឹ នុ ខោ អហមតីតមទ្ធានំ, ននុ ខោ អហោសឹ, កឹ នុ ខោ អហោសឹ, កថំ នុ ខោ អហោសឹ, កឹ ហុត្វា កឹ អហោសឹ នុ ខោ អហមតីតមទ្ធានំ, ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ, ននុ ខោ ភវិស្សាមិ, កឹ នុ ខោ ភវិស្សាមិ, កថំ នុ ខោ ភវិស្សាមិ, កឹ ហុត្វា កឹ ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ, អហំ នុ ខោស្មិ, នោ នុ ខោស្មិ, កឹ នុ ខោស្មិ,

កថំ នុ ខោស្មិ, អយំ នុ ខោ សត្តោ កុតោ អាគតោ, សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សតី’’តិ (ម. និ. ១.១៨; សំ. និ. ២.២០) ឯវំ អាគតា អតីតេ បញ្ច, អនាគតេ បញ្ច, បច្ចុប្បន្នេ ឆាតិ សោឡសវិធា កង្ខា។

តត្ថ **កឹ នុ ខោ**តិ មនុស្សទេវាទីសុ, ខត្តិយាទីសុ វា អញ្ញតរំ និស្សាយ កង្ខតិ។ **កថំ នុ ខោ**តិ បទន សណ្ឋានាការាទីសុ តស្សាវាទិជនកំ, ការណំ វា និស្សាយ។ **កឹ ហុត្វា កឹ អហោសិ**ន្តិ ច មនុស្សាទីសុ បឋមំ កឹ ហុត្វា បច្ឆា កឹ អហោសិន្តិ កង្ខតិ។ **អហំ នុ ខោស្មី**តិអាទិ តទានិ អត្តនោ វិជ្ជមានាវិជ្ជមានតំ, សរូបបការាទិកញ្ច កង្ខតិ។ **វបយន្តី**តិ វិអបយន្តិ ព្យបគច្ឆន្តិ។ តេនាហ ‘‘**អបគច្ឆន្តិ និរុជ្ឈន្តី**’’តិ។

**៣**. **តស្ស វសេនា**តិ តស្ស បច្ចយាការបជាននស្ស, បច្ចយក្ខយាធិគមស្ស ច វសេន។ **ឯកេកមេវ កោដ្ឋាស**ន្តិ អនុលោមបដិលោមតោ ឯកេកមេវ កោដ្ឋាសំ។ **បាដិបទរត្តិយា ឯវំ មនសាកាសី**តិ រត្តិយា តីសុបិ យាមេសុ ឯវំ តជ ខន្ទកបាឡិយា អាគតនយេន អនុលោមបដិលោមំយេវ មនសាកាសិ។

### អជបាលកថាវណ្ណនា

**៤**. តស្ស **សត្តាហស្ស អច្ចយេនា**តិ បល្លង្កសត្តាហស្ស អបគមនេន។ **តម្ហា សមាធិម្ហា**តិ អរហត្តផលសមាបត្តិសមាធិម្ហា។ អន្តរន្តរា ឯវំ ហិ បច្ចយាការមនសិការោ។ អវសេសកាលំ បន សព្ពំ ភគវា ផលសមាបត្តិយាបិ វីតិនាមេសិ។ តំ សន្ធាយ ‘‘**តម្ហា សមាធិម្ហា**’’តិ វុត្តំ។ **រតនចង្កមេ**តិ ភគវតោ ចិរំ ឋិតស្ស ចង្កមនាធិប្បាយំ ញត្វា ទេវតាហិ មាបិតេ រតនចង្កមេ។ **រតនឃរ**ន្តិ ភគវតោ និសីទនាធិប្បាយំ ញត្វា ទេវតាហិ មាបិតំ រតនមយំ គេហំ។

**តត្រាបី**តិ ន កេវលំ រតនឃរេយេវ។ តត្រាបិ អជបាលនិគ្រោធមូលេបិ អភិធម្មំ វិចិនន្តោ ឯវំ អន្តរន្តរា វិមុត្តិសុខំ បដិសំវេទេន្តោតិ អត្ថោ។ តត្ថាបិ ហិ អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានំ សម្មសតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បីតិសមុដ្ឋិតា ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ រតនឃរេ វិយ និច្ឆរិសុ ឯវ។ ‘‘**ហុំហុ’’ន្តិ ករោន្តោ**តិ ‘‘សព្ពេ ហីនជាតិកា មំ មា ឧបគច្ឆន្តូ’’តិ មានវសេន, សមីបំ ឧបគតេសុ កោធវសេន ច ‘‘អបេថា’’តិ អធិប្បាយនិច្ឆារិតំ ហុំហុំការំ ករោន្តោ។

**ព្រាហ្មញ្ញ**ន្តិ ព្រាហ្មណត្តំ។ **អន្ត**ន្តិ និព្ពានំ។ **ទេវានំ វា អន្ត**ន្តិ មគ្គញាណានំ វា អន្តភូតំ អរហត្តផលំ។

### មុចលិន្ទកថាវណ្ណនា

**៥**. **មុចលិន្ទមូលេ**តិ ឯត្ថ ច **មុចលិន្ទោ** វុច្ចតិ នីបរុក្ខោ, យោ ‘‘និចុលោ’’តិបិ វុច្ចតិ។ **ឧប្បន្នមេឃោ**តិ សកលចក្កវាឡគព្ភំ បូរេត្វា ឧប្បន្នោ មហាមេឃោ។ **វទ្ទលិកា**តិ វុដ្ឋិយា ឯវំ តត្តិលិង្គវសេន នាមំ។ យា ច សត្តាហំ បវត្តត្តា សត្តាហវទ្ទលិកាតិ វុត្តាតិ អាហ ‘‘**សត្តាហំ អវិច្ឆិន្នវុដ្ឋិកា អហោសី**’’តិ។ សីតវាតេន ទូសិតំ ទិនមេតិស្សា វទ្ទលិកាយាតិ សីតវាតទុទ្ទិនីតិ អាហ ‘‘**ឧទកផុសិតសម្មិស្សេនា**’’តិអាទិ។ ឧព្ពិទ្ធតា នាម ទូរភាវេន ឧបដ្ឋានន្តិ អាហ ‘‘**មេឃវិគមេន ទូរីភូត**’’ន្តិ។ តន្ទនីលមណិ វិយ ទិព្ពតិ ជោតេតីតិ **ទេវោ**, អាកាសោ។

**ឯតមត្ថំ វិទិត្វា**តិ វិវេកស្ស សុខភាវំ វិទិត្វា។ សព្ពសោ អសន្តុដ្ឋិសមុច្ឆេទកត្តា មគ្គញាណានំ ‘‘**ចតុមគ្គញាណសន្តោសេនា**’’តិ វុត្តំ។ **អកុប្បនភាវោ**តិ អកុជ្ឈនសភាវោ។

### រាជាយតនកថាវណ្ណនា

**៦**. **បច្ចគ្ឃេ**តិ អភិនវេ។ អយមេវ អត្ថោ បសត្ថោ, ន បុរិមោ។ ន ហិ ពុទ្ធា មហគ្ឃំ បត្តំ បរិភុញ្ជន្តិ។

### ព្រហ្មយាចនកថាវណ្ណនា

**៧**. អាលីយន្តិ សេវិយន្តីតិ អាលយា។ បញ្ច កាមគុណាតិ អាហ ‘‘**សត្តា…បេ… វុច្ចន្តី**’’តិ។ **សុដ្ឋុ មុទិតា**តិ អតិវិយ បមុទិតា។ **ឋានំ សន្ធាយា**តិ **ឋាន**-សទ្ទំ អបេក្ខិត្វា។ **តមេស**ន្តិ សង្ខារាទីនំ ផលានំ។ បាឡិយំ **សព្ពសង្ខារសមថោ**តិអាទីនិ និព្ពានវេវចនានិ។ **អបិស្សុ**តិ សម្បិណ្ឌនត្ថេ និបាតោ។ ន កេវលំ ឯតទហោសិ, តមាបិ គាថា បដិភំសូតិ អត្ថោ។

**កិច្ឆេន មេ អធិគតន្តិ** បារមិបូរណំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ទុក្ខាបដិបទំ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ចត្តារោ មគ្គា សុខាបដិបទាវ ហោន្តិ។ **ហ**-ឥតិ ព្យត្តំ, ឯកំសត្ថេ ទ្វីសុ អត្ថេសុ និបាតោ, ព្យត្តំ, ឯកំសេន វា អលន្តិ វិយោជេន្តិ។ **ហលន្តិ** វា ឯកោ និបាតោ។

៨. បាឡិយំ **សហម្បតិស្សាតិ** សោ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ **សហកោ** នាម ថេរោ បឋមជ្ឈានភូមិយំ ព្រហ្មបតិ ហុត្វា និព្ពត្តោ, តេន នំ “សហម្បតី”តិ សញ្ជានីសុ។ **អស្សវនតាតិ** អស្សវនតាយ, អស្សវនេនាតិ អត្ថោ។ សវនមេវ ហិ សវនតា យថា ទេវតាតិ។

**ធម្មោ អសុទ្ធោតិ** មិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មោ។ **សមលេហីតិ** បូរណកស្សបាទីហិ ឆហិ សត្ថារេហិ។ **អបាបុរាតិ** ទេសនាហត្ថេន វិវរ។ **ទ្វារន្តិ** អរិយមគ្គំ សន្ធាយ វទតិ។

**សេលេតិ** ឃនសិលាមយេ។ **តថូបមន្តិ** ឯត្ថ **តថា**-សទ្ទោ តំ-សទ្ទត្ថេ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន សោ សេលបព្ពតោ ឧបមា យស្ស។ តំ តថូបមន្តិ អត្ថោ។ តេន វា បព្ពតាទិនា បការេន ឧបមា អស្សាតិបិ អត្ថោ។ **ធម្មមយន្តិ** លោកុត្តរធម្មភូតំ។ **ឧដ្ឋាហីតិ** ធម្មទេសនត្ថាយ ចារិកចរណត្ថំ ឥមម្ហា អាសនា កាយេន, អប្បោស្សុក្កភាវតោ វា ចិត្តេន ឧដ្ឋេហិ, អយមេវ វា បាឋោ។ តេនេវ “វិចរ, ទេសស្សូ”តិ ទុវិធេបិ កាយចិត្តបយោគេ និយោជេសិ។ **វីរាតិអាទិ** ចត្តារិ ថុតិវសេន សម្ពោធនានិ។

៩. **ពុទ្ធចក្ខុនាតិ** ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណេន, អាសយានុសយញាណេន ច។ ឥមេសញ្ហិ ទ្វិន្នំ “ពុទ្ធចក្ខូ”តិ នាមំ។ **ស្វាការាតិ** សទ្ធិន្ទ្រិយាទយោវ អាការា សុន្ទរា យេសំ, តេ ស្វាការា, សុវិញ្ញាបយា, បរលោកញ្ច វជ្ជញ្ច ភយតោ ទស្សនសីលា ចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧប្បលានិ ឯត្ថ សន្តីតិ **ឧប្បលិនី**តិ គច្ឆលតាបិ បោក្ខរណីបិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន បោក្ខរណី។ ឯវមិតរេសុបិ។ **ឧទកានុគ្គតានីតិ** ឧទកតោ អនុគ្គតានិ។ អន្តោ និមុគ្គានេវ ហុត្វា បុសន្តិ វឌ្ឍន្តិ, តានិ **អន្តោនិមុគ្គបោសីនិ។ អច្ចុគ្គម្មាតិ** ឧទកំ អតិក្កមនវសេន ឧគ្គន្ត្វា។

**អបារុតាតិ** វិវដា។ **តេសន្តិ** សឧបនិស្សយានំ សត្តានំ។ **ទ្វារាតិ** អរិយមគ្គទ្វារានិ។ ឥទញ្ច អត្តនោ សយម្ភុញាណេន សឧបនិស្សយានំ តេសំ មគ្គប្បត្តិទិដ្ឋតំ សន្ធាយ វទតិ។ **វិហឹសសញ្ញីតិអាទីសុ** ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ – “អហញ្ហិ អត្តនោ បគុណំ សុប្បវត្តិតម្បិ ឥមំ បណីតំ ធម្មំ អជាននេ្តសុ មនុជេសុ ទេសនាយ វិហឹសា កាយវាចាកិលមថោ ហោតី”តិ ឯវំ វិហឹសសញ្ញី ហុត្វា **ន ភាសិ** ភាសិតុំ ន ឥច្ឆិ។ ឥទានិ បន ហេតុសម្បន្នា អត្តនោ សទ្ធាភាជនំ វិវរន្តុ, បូរេស្សាមិ នេសំ សង្កប្បន្តិ។

**បញ្ចវគ្គិយកថាវណ្ណនា**

១០. **អាឡារោតិ** នាមំ។ **កាលាមោតិ** គោត្តំ។ **ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទីតិ** កី ឥទានេវ ឧទបាទិ, ននុ ពោធិមូលេ តេកាលិកា, កាលវិនិមុត្តា ច សព្ពេ ធម្មា សព្ពាការតោ ទិដ្ឋាតិ? សច្ចំ ទិដ្ឋា, តថាបិ នាមាទិវសេន អវិកប្បិតា ឯកចិត្តក្ខណិកត្តា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស។ ន ហិ ឯកេន ចិត្តេន សព្ពធម្មានំ នាមជាតិអាទិកំ បច្ចេកំ អនន្តំ វិភាគំ វិកប្បេតុំ សក្កា វិកប្បានំ វិរុទ្ធានំ សហានុប្បត្តិតោ, សព្ពវិកប្បរហធម្មទស្សនមេវ បនានេន សក្កា កាតុំ។ យថា ទិដ្ឋេសុ បន យថិច្ឆិតាការំ អារព្ភ វិកប្បោ ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋេ ចិត្តបដេ វិយ។ ឥធាបិ អាឡារំ និស្សាយ អាវជ្ជនានន្តរមេវ សព្ពាការញាណំ ឧទបាទិ។ ន កេវលញ្ច តំ, អថ ខោ បញ្ចវគ្គិយា ឯវ បឋមំ ធម្មំ ជានិស្សន្តិ, តប្បមុខា ច ទេវតា, អាឡារោ កាលំ កត្វា អាកិញ្ចញ្ញាយតនេ, ឧទកោ ច នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ និព្ពត្តោតិ ឯវមាទិកំ សព្ពម្បិ និស្សាយ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ ឯវ។ តំ បន ខណសម្បត្តិយា ទុល្លភភាវំ ទស្សេតុំ កមេន ឱលោកេត្វា ទេវតាយ វុត្តេ ញាណំ វិយ កត្វា វុត្តំ។ សទ្ទគតិយា ហិ ពន្ធត្តា ឯកេន ញាណេន ញាតម្បិ វុច្ចមានំ កមេន ញាតំ វិយ បដិភាតិ, ទេវតាបិ ច ភគវតា ញាតមេវត្ថំ អារោចេសិ។ តេនេវ “ភគវតោបិ ខោ ញាណំ ឧទបាទី”តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវមញ្ញត្ថាបិ ឦទិសេសុ “លោកំ វោលោកេន្តោ អសុកំ អទ្ទស, តត្ថ មយិ គតេ កី ភវិស្សតី”តិ ឯវមាទិនា សត្ថុ ហិតេសិតាសន្ទស្សនវសប្បវត្តេសុ។ សព្ពត្ថ វចនគតិយំ កមវុត្តិតេ បញ្ញាយមានេបិ ឯកេនេវ ញាណេន សកលាវពោធោ វេទិតព្ពោ។ **ពហុការា ខោ មេ បញ្ចវគ្គិយាតិ** ឧបការស្សាបិ វិជ្ជមានតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន ធម្មទេសនាយ ការណត្តេន អនុបការានម្បិ ទេសនតោ។

១១. **អន្តរា ច គយំ អន្តរា ច ពោធិន្តិ** គយាយ, ពោធិស្ស ច អន្តរេ តិគាវុតេ ឋានេ។

**សព្ពាភិភូតិ** សព្ពំ តេភូមកធម្មំ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ **អនូបលិត្តោតិ** កិលេសលេបេន អលិត្តោ។ តតោ ឯវ **សព្ពញ្ជហោ។ តណ្ហក្ខយេ វិមុត្តោតិ** តណ្ហក្ខយេ និព្ពានេ អារម្មណករណវសេន វិមុត្តោ។ ឯវំ សយំ សព្ពធម្មេ

អត្តនាវ ជានិត្វា។ **កមុទ្ទិសេយ្យន្តិ** កំ អញ្ញំ “អយំ មេ អាចរិយោ”តិ ឧទ្ទិសេយ្យំ។

**កាសិនំ បុរន្តិ** ពារាណសឹ។ **អាហញ្ញន្តិ** អាហនិស្សាមិ។ អមតាធិគមាយ ឧគ្ឃោសនតោ **អមតទុន្ទុភិន្តិ** សត្ថុ ធម្មទេសនា វុត្តា, “អមតភេរិំ បហរិស្សាមី”តិ គច្ឆាមីតិ អត្ថោ។

**អរហសិ អនន្តជិនោ**តិ អនន្តជិនោបិ ភវិតុំ យុត្តោតិ អត្ថោ។ អនន្តញាណតាយ អនន្តោ ជិនោ ច, អនន្តេន វា ញាណេន, អនន្តំ វា ទោសំ ជិតវា, ឧប្បាទវយន្តរហិតតាយ វា អនន្តំ និព្ពានំ អជិនិ កិលេសារយោ មទ្ទិត្វា គណ្ហីតិបិ **អនន្តជិនោ**។

**ហុបេយ្យាបី**តិ ឯវម្បិ ភវេយ្យ, ឯវំវិធេ រូបកាយរតនេ ឆន្ទិសេន ញាណេន ភវិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ នាម កថនញ្ហិស្ស ឧបនិស្សយសម្បន្នស្ស អបរកាលេ ទុក្ខប្បត្តស្ស ភគវន្តំ ឧបគម្ម បព្ពជិត្វា មគ្គផលបដិវេធាយ បច្ចយោ ជាតោ។ តថាហេស ភគវា តេន សមាគមត្ថំ បទសាវ មគ្គំ បដិបជ្ជិ។

**១២. ពាហុល្លិកោ**តិ បច្ចយពាហុល្លិកោ។ **បធានវិព្ភន្តោ**តិ បធានតោ ទុក្ករចរណតោ បរិហីនោ។ នត្ថិ ឯត្ថ អគារិយំ, អគារស្ស ហិតំ កសិគោរក្ខាទិកម្មន្តិ អនគារិយា, បព្ពជ្ជា, តំ **អនគារិយំ។ បព្ពជន្តី**តិ ឧបគច្ឆន្តិ។ **តទនុត្តរន្តិ** តំ អនុត្តរំ។ **ព្រហ្មចរិយបរិយោសានន្តិ** មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស បរិយោសានំ, អរហត្តផលន្តិ អត្ថោ។ តស្ស ហិ អត្ថាយ កុលបុត្តា បព្ពជន្តិ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ តស្មិំ បច្ចក្ខេ អត្តភាវេ។ **សយន្តិ** អបរប្បច្ចយា ។ **អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា**តិ អត្តនោវ ញាណេន បច្ចក្ខំ កត្វា។ **ឧបសម្បជ្ជា**តិ បាបុណិត្វា។

**ឥរិយាយា**តិ ទុក្ករឥរិយាយ។ **ឧត្តរិមនុស្សធម្មា**តិអាទីសុ មនុស្សធម្មតោ លោកិយញាណតោ ឧបរិ អរិយំ កាតុំ អលំ សមត្ថោ **អលមរិយោ។ ញាណទស្សនវិសេសោ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បុព្ពភាគំ អធិប្បេតំ។ **នោ**តិ នុ។ **ភាសិតមេតន្តិ** ឯវរូបមេតំ វាក្យភេទន្តិ អត្ថោ។ តេ ច “យទិ ឯស បធានកាលេ ‘អហំ អរហា’តិ វទេយ្យ, មយញ្ច សទ្ទហាម, ន ចានេន តទា វុត្តំ។ ឥទានិ បន វិជ្ជមានមេវ គុណំ វទតី”តិ ឯកបទេន សតិំ លភិត្វា “ពុទ្ធោ ជាតោ”តិ ឧប្បន្នគារវា អាវុសោវាទំ បហាយ “នោ ហេតំ, ភន្តេ”តិ អាហំសុ។ **អញ្ញា ចិត្តន្តិ** អញ្ញាយ អរហត្តប្បត្តិយា ចិត្តំ។

**១៣. អន្តា**តិ កោដ្ឋាសា ទ្វេ ភាគា។ **កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគោ**តិ វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមសុខស្ស អនុភវោ។ កិលេសកាមា ឯវ វា អាមិសសុខេន អល្លីយនតោ កាមសុខល្លិកាតិ វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពា។ **គម្មោ**តិ គាមវាសីនំ សន្តកោ។ **អត្តកិលមថានុយោគោ**តិ អត្តនោ កិលមថស្ស កណ្ដកសេយ្យាទិទុក្ខស្ស អនុយោគោ។ **ឧភោ អន្តេ**តិ យថាវុត្តេ លោភោ វា សស្សតោ វា ឯកោ អន្តោ, ទោសោ វា ឧច្ឆេទោ វា ឯកោតិ វេទិតព្ពោ។

**ចក្ខុករណី**តិអាទីសុ អត្តនា សម្បយុត្តញាណចក្ខុំ ករោតីតិ ចក្ខុករណី។ ទុតិយំ តស្សេវ វេវចនំ។ **ឧបសមោ**តិ កិលេសុបសមោ។ **អភិញ្ញា, សម្ពោធោ** ច ចតុសច្ចបដិវេធោវ។ **និព្ពានំ** អសង្ខតធាតុ។ ឯតេសម្បិ អត្ថាយ សំវត្តតីតិ បដិបទំ ថោមេតិ។ **សម្មាទិដ្ឋី**តិ ញាណំ។ **សម្មាសង្កប្បោ**តិ វិតក្កោ។ សេសំ ធម្មតោ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

**១៤.** ឯវំ ចត្តារោបិ មគ្គេ ឯកតោ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេហិ មគ្គេហិ បដិវិជ្ឈិតព្ពានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ទស្សេតុំ **“ឥទំ ខោ បន, ភិក្ខវេ”**តិអាទិមាហ។ **ជាតិបិ ទុក្ខា**តិអាទីសុ តត្ថ តត្ថ ភវេ និព្ពត្តមានានំ សត្តានំ សព្ពបឋមំ រូបារូបធម្មប្បវត្តិ ឥធ **ជាតិ** នាម, សា ច តត្ថ តត្ថ ភវេសុ ឧបលព្ភមានានំ ទុក្ខាទីនំ វត្ថុភាវតោ **ទុក្ខា,** ឯវំ ជរាទីសុ ទុក្ខវត្ថុកតាយ ទុក្ខតា វេទិតព្ពា។ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា បន ទុក្ខទុក្ខវិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខវសេន ទុក្ខា ឯវ។ **បោនោភវិកា**តិ បុនព្ភវករណំ បុនព្ភវោ ឧត្តរបទលោបេន, បុនព្ភវោ សីលមេតិស្សាតិ បោនោភវិកា។ **នន្ទិរាគសហគតា**តិ ឯត្ថ រូបាទីសុ នន្ទតិ បិយាយតីតិ នន្ទី, សា ឯវ រាគោតិ នន្ទិរាគោតិ ភាវប្បធានោយំ និទ្ទេសោ, នន្ទិរាគត្តន្តិ អត្ថោ។ តេន សហគតានិ នន្ទិរាគសហគតា។ **តត្រ តត្រា**តិ តស្មិំ តស្មិំ ភវេ។ រូបាទីសុ ឆសុ អារម្មណេសុ កាមស្សាទនវសេន បវត្តា **កាមតណ្ហា** នាម។ សស្សតទិដ្ឋិយា សហ បវត្តា **ភវតណ្ហា**។ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា សហ បវត្តា **វិភវតណ្ហា។ អសេសវិរាគនិរោធោ**តិអាទិនា និព្ពានមេវ វុច្ចតិ។ តត្ថ វិរជ្ជនំ វិគមនំ **វិរាគោ**។ និរុជ្ឈនំ **និរោធោ**។ ឧភយេនាបិ សុដ្ឋុ វិគមោវ វុច្ចតិ។ អសេសាយបិ តណ្ហាយ វិរាគោ, និរោធោ ច យេន ហោតិ, សោ **អសេសវិរាគនិរោធោ,** និព្ពានមេវ។ យស្មា ច តំ អាគម្ម តណ្ហំ, វដ្ដញ្ច ចជន្តិ បដិនិស្សជ្ជន្តិ វិមុច្ចន្តិ ន អល្លីយន្តិ, តស្មា **ចាគោ បដិនិស្សគ្គោ មុត្តិ អនាលយោ**តិ វុច្ចតិ។

**១៥. ចក្ខុន្តិ**អាទីនិ ញាណវេវចនានេវ។

**១៦. យាវកីវញ្ចា**តិ យត្តកំ កាលំ។ **តិបរិវដ្ដ**ន្តិ សច្ចញាណ, កិច្ចញាណ, កតញាណសង្ខាតានំ តិណ្ណំ បរិវដ្ដានំ វសេន តិបរិវដ្ដំ ញាណទស្សនំ។ ឯត្ថ ច "ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ, ឥទំ ទុក្ខសមុទយ"ន្តិ ឯវំ ចតូសុ សច្ចេសុ យថាភូតញាណំ **សច្ចញាណំ** នាម។ តេសុ ឯវ "បរិញ្ញេយ្យំ បហាតព្ពំ សច្ឆិកាតព្ពំ ភាវេតព្ព"ន្តិ ឯវំ កត្តព្ពកិច្ចជាននញាណំ **កិច្ចញាណំ** នាម។ "បរិញ្ញាតំ បហីនំ សច្ឆិកតំ ភាវិត"ន្តិ តស្ស កិច្ចស្ស កតភាវជាននញាណំ **កតញាណំ** នាម។ **ទ្វាទសាការ**ន្តិ តេសមេវ ឯកេកស្មឹ សច្ចេ តិណ្ណំ តិណ្ណំ អាការានំ វសេន ទ្វាទសាការំ។

**អភិសម្ពុទ្ធោតិ បច្ចញ្ញាសិ**ន្តិ អភិសម្ពុទ្ធោ អរហត្តំ បត្តោតិ ឯវំ ន បដិជានឹ។ **យតោ ច ខោ**តិ យតោ ពោធិមូលេ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ ។ **អថាហ**ន្តិ តតោ បរំ អហំ។ **ញាណញ្ច បន មេ**តិ បច្ចវេក្ខណញាណំ សន្ធាយ វទតិ។ **អកុប្បា មេ**តិអាទិ តស្ស បវត្តិអាការទស្សនំ។ តត្ថ **អកុប្បា មេ វិមុត្តី**តិ អរហត្តផលំ តស្ស មគ្គសង្ខាតការណតោ ច អារម្មណតោ ច អកុប្បតា វេទិតព្ពា។

**ឥមស្មឹ បន វេយ្យាករណស្មិ**ន្តិ និគ្គាថសុត្តេ។ **ភញ្ញមានេ**តិ ភណិយមានេ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ឥធ ចតុសច្ចធម្មេសុ ចក្ខុកិច្ចករណតោ សោតាបត្តិមគ្គោ អធិប្បេតោ។ **យំ កិញ្ចី**តិអាទិ និព្ពានារម្មណត្តេបិ កិច្ចវសេន អសម្មោហតោ បវត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

**១៧. ធម្មចក្ក**ន្តិ បដិវេធញាណធម្មញ្ចេវ ទេសនាញាណធម្មញ្ច បវត្តនដ្ឋេន ចក្កន្តិ ធម្មចក្កំ ។ **ឱភាសោ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណានុភាវេន បវត្តោ ចិត្តបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានោ ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិត្វា ឋិតោ ឱភាសោ។

**១៨.** ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ **ទិដ្ឋធម្មោ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ អត្តនោ បច្ចក្ខតោ អធិគតត្តា ន បរំ បច្ចេតិ, បរស្ស សទ្ធាយ ឯត្ថ ន បវត្តតីតិ អបរប្បច្ចយោ។ **ឯហិ ភិក្ខូ**តិ ឯត្តកេ វុត្តមត្តេ បព្ពជ្ជា, ឧបសម្បទា ច សិជ្ឈតិ, តេនេវ តត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទេន បរិច្ឆេទោ ទស្សិតោតិ វទន្តិ។ កេចិ បន "សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយាតិ វចនបរិយោសានេ ឯវ ឧបសម្បទា សិជ្ឈតិ, អដ្ឋកថាយំ បន 'ឯហិ ភិក្ខូតិ ភគវតោ វចនេនា'តិ ឥទំ ឯហិភិក្ខុសទ្ទោបលក្ខិតវចនំ ឯហិភិក្ខុវចនន្តិអាទិបទវសេន វុត្តំ មុសាវាទវគ្គោតិអាទីសុ វិយា"តិ វទន្តិ, តទេតំ **បឋមបារាជិកដ្ឋកថាយំ** "ភគវា ហិ...បេ.... ឯហិ ភិក្ខុ, ចរ ព្រហ្មចរិយំ សម្មា ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយាយា"តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៤៥ ភិក្ខុបទភាជនីយវណ្ណនា) ឥមិនា វចនេន សមេតិ។ យត្តកញ្ហិ ភគវតា និយមេន វុច្ចតិ, តត្តកំ សព្ពម្បិ អង្គមេវ។ សេក្ខបុថុជ្ជនានញ្ហិ ឯតំ បរិបុណ្ណំ វុច្ចតិ, អសេក្ខានំ បន "ចរ ព្រហ្មចរិយ"ន្តិ បរិយោសានន្តិ ទដ្ឋព្ពំ សិក្ខត្តយសមិទ្ធិតោ។ លោកិយសម្បទាហិ ឧបរិភូតា សេដ្ឋភូតា សម្បទាតិ **ឧបសម្បទា**។

**១៩-២១. នីហារភត្តោ**តិ ភិក្ខូហិ គាមតោ នីហរិត្វា ទិន្នភត្តោ។ **កល្លំ នុ**តិ យុត្តំ នុ។ **ឯតំ មមា**តិអាទិ យថាក្កមំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគាហានំ ទស្សនំ។

**២២-២៣. តស្មា តិហា**តិ ឯត្ថ **តិហា**តិ និបាតមត្តំ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **និព្ពិន្ទតី**តិ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាវសេន ឧក្កណ្ឋតិ។ **វិរជ្ជតី**តិ ចតុន្នំ មគ្គានំ វសេន ន រជ្ជតិ។ **វិមុច្ចតី**តិ ផលវសេន វិមុច្ចតិ។ **វិមុត្តស្មិ**ន្តិអាទិ បច្ចវេក្ខណញាណទស្សនំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ **ករណីយំ** ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ បច្ចេកំ កត្តព្ពំ បរិញ្ញាទិវសេន សោឡសវិធំ កិច្ចំ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវាយ សោឡសកិច្ចភាវាយ, កិលេសក្ខយាយ វា អបរំ បុន មគ្គភាវនាកិច្ចំ មេ នត្ថីតិ បជានាតិ។ អថ វា **ឥត្ថត្តាយា**តិ ឥត្ថភាវតោ វត្តមានក្ខន្ធសន្តានតោ អបរំ ខន្ធសន្តានំ មយ្ហំ ន ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។

**បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា**

**១៥. អាឡម្ពរ**ន្តិ បណវំ។ **វិកេសិក**ន្តិ វិប្បកិណ្ណកេសំ។ **វិក្ខេឡិក**ន្តិ វិស្សន្ទមានលាលំ ។ **សុសានំ មញ្ញេ**តិ សុសានំ វិយ អទ្ទស សកំ បរិជនន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឧទានំ ឧទានេសី**តិ សំវេគវសប្បវត្តំ វចនំ និច្ឆារេសិ។ **ឧបស្សដ្ឋ**ន្តិ ទុក្ខេន សម្មិស្សំ, ទុក្ខោតិណ្ណំ សព្ពសត្តកាយជាតន្តិ អត្ថោ។

**២៦. ឥទំ ខោ យសា**តិ ភគវា និព្ពានំ សន្ធាយាហ។ **អនុបុព្ពឹ កថ**ន្តិ អនុបដិបាដិកថំ។ **អាទីនវ**ន្តិ ទោសំ។ **ឱការ**ន្តិ និហីនតា និហីនជនសេវិតត្តា។ **សំកិលេស**ន្តិ តេហិ សត្តានំ សំកិលេសនំ, សំកិលេសវិសយន្តិ វា អត្ថោ។ **កល្លចិត្ត**ន្តិ អរោគចិត្តំ។ សាមំ អត្តនាវ ឧក្កំសោ ឧក្ខិបនំ ឯតិស្សន្តិ **សាមុក្កំសិកា,** សច្ចទេសនា។ តស្សា សរូបទស្សនំ "**ទុក្ខ**"ន្តិអាទិ។

**២៧. អស្សុទូតោ**តិ អស្សអារុឡ្ហោ ទូតោ។ **ឥទ្ធាភិសង្ខារ**ន្តិ ឥទ្ធិកិរិយំ។ **អភិសង្ខរេសិ** អកាសិ។

**២៨. យថាទិដ្ឋ**ន្តិ បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋំ ចតុសច្ចភូមឹ សេសមគ្គត្តយេន បច្ចវេក្ខន្តស្ស, បស្សន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **មាតុ នោ ជីវិត**ន្តិ ឯត្ថ **នោ**តិ និបាតមត្តំ, មាតុ ជីវិតន្តិ អត្ថោ។ យសស្ស ខីណាសវត្តា "ឯហិ ភិក្ខុ, ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ, ចរ ព្រហ្មចរិយ"ន្តិ ឯត្តកេនេវ ភគវា ឧបសម្បទំ អទាសិ។ ខីណាសវានញ្ហិ ឯត្តកេនេវ ឧបសម្បទា អនុញ្ញាតា បុព្ពេវ ទុក្ខស្ស បរិក្ខីណត្តា។ **ចរ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សាសនព្រហ្មចរិយសង្ខាតំ សិក្ខាបទបូរណំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន មគ្គព្រហ្មចរិយំ។

**៣០. សេដ្ឋានុសេដ្ឋីន**ន្តិ សេដ្ឋិនោ ច អនុសេដ្ឋិនោ ច បវេណីវសេន អាគតា យេសំ កុលានំ សន្តិ, តេសំ សេដ្ឋានុសេដ្ឋីនំ កុលានំ។ **ឱរកោ**តិ លាមកោ។

**៣២-៣៣. មា ឯកេន ទ្វេ**តិ ឯកេន មគ្គេន ទ្វេ ភិក្ខូ មា អគមិត្ថ។ វិសុទ្ធេ សត្តេ, គុណេ វា មារេតីតិ **មារោ**។ បាបេ និយុត្តោ **បាបិមា**។

**សព្ពបាសេហី**តិ សព្ពកិលេសបាសេហិ។ **យេ ទិព្ពា យេ ច មានុសា**តិ យេ ទិព្ពកាមគុណនិស្សិតា, មានុសកកាមគុណនិស្សិតា ច កិលេសបាសា នាម អត្ថិ, សព្ពេហិ តេហិ។ "ត្វំ ពុទ្ធោ"តិ ទេវមនុស្សេហិ ករិយមានសក្ការសម្បដិច្ឆនំ សន្ធាយ វទតិ។

អន្តលិក្ខេ ចរន្តេ បញ្ចាភិញ្ញេបិ ពន្ធតីតិ **អន្តលិក្ខចរោ**, រាគបាសោ។ មារោ បន បាសម្បិ អន្តលិក្ខចរំ មញ្ញតិ។ **មានសោ**តិ មនោសម្បយុត្តោ។

**ជានាតិ ម**ន្តិ សោ កិរ "មហានុភាវោ អញ្ញោ ទេវបុត្តោ និវារេតីតិ ភីតោ និវត្តិស្សតិ នុ ខោ"តិសញ្ញាយ វត្វា "និហតោ ត្វមសិ អន្តកា"តិ វុត្តេ "ជានាតិ ម"ន្តិ ទុម្មនោ បលាយិ។

**៣៤. បព្ពជិតក្កោ ឧទបាទី**តិ យស្មា ឯហិភិក្ខុភាវាយ ឧបនិស្សយរហិតានម្បិ បព្ពជិតុកាមតា ឧប្បជ្ជិស្សតិ, ពុទ្ធា ច តេ ន បព្ពាជេន្តិ, តស្មា តេសម្បិ បព្ពជ្ជាវិធឹ ទស្សេន្តោ ឯវំ បរិវិតក្កេសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧបនិស្សយសម្បន្នា បន ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯហិភិក្ខុភាវេនេវ បព្ពជន្តិ។ យេ បដិក្ខិត្តបុគ្គលាតិ សម្ពន្ធោ។ **សយំ បព្ពាជេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ "កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា"តិអាទិវចនតោ កេសច្ឆេទនកាសាយច្ឆាទនសរណទានានិ បព្ពជ្ជា នាម, តេសុ បច្ឆិមទ្វយំ ភិក្ខូហិ ឯវ កាតព្ពំ, ការេតព្ពំ វា។ "**បព្ពាជេហី**"តិ ឥទំ តិវិធម្បិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ខណ្ឌសីមំ នេត្វា**តិ ភណ្ឌុកម្មារោចនបរិហរណត្ថំ។ ភិក្ខូនញ្ហិ អនារោចេត្វា ឯកសីមាយ "ឯតស្ស កេសេ ឆិន្ទា"តិ អញ្ញំ អាណាបេតុម្បិ ន វដ្ដតិ។ **បព្ពាជេត្វា**តិ កេសាទិច្ឆេទនមេវ សន្ធាយ វុត្តំ "កាសាយានិ អច្ឆាទេត្វា"តិ វិសុំ វុត្តត្តា។ **បព្ពាជេតុំ ន លភតី**តិ សរណទានំ សន្ធាយ វុត្តំ, អនុបសម្បន្នេន ភិក្ខុអាណត្តិយា ទិន្នម្បិ សរណំ ន រុហតិ។

**យសស្សី**តិ បរិវារសម្បន្នោ។ **និជ្ជីវនិស្សត្តភាវ**ន្តិ "កេសា នាម ឥមស្មឹ សរីរេ បាដិយេក្កោ កោដ្ឋាសោ អចេតនោ អព្យាកតោ សុញ្ញោ និស្សត្តោ ថទ្ធោ បថវីធាតូ"តិអាទិនយំ សង្គណ្ហាតិ, សព្ពំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៣១១) អាគតនយេន គហេតព្ពំ។ **បុព្ពេ**តិ បុព្ពពុទ្ធុប្បាទេសុ។ **មទ្ទិតសង្ខារោ**តិ វិបស្សនាវសេន វុត្តំ។ **ភាវិតភាវនោ**តិ សមថវសេនាបិ។

**កាសាយានិ តិក្ខត្តុំ វា...បេ.... បដិគ្គាហាបេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ "សព្ពទុក្ខនិស្សរណត្ថាយ ឥមំ កាសាវំ គហេត្វា"តិ វា "តំ កាសាវំ ទត្វា"តិ វា វត្វា "បព្ពាជេថ មំ, ភន្តេ, អនុកម្បំ ឧបាទាយា"តិ ឯវំ យាចនបុព្ពកំ ចីវរំ បដិច្ឆាបេតិ។ **អថាបី**តិអាទិ តិក្ខត្តុំ បដិគ្គាហាបនតោ បរំ កត្តព្ពវិធិទស្សនំ។ **អថាបី**តិ តតោ បរម្បីតិ អត្ថោ។ កេចិ បន "ចីវរំ អប្បដិគ្គាហាបេត្វា បព្ពជនប្បការភេទទស្សនត្ថំ "អថាបី"តិ វុត្តំ, **អថាបី**តិ ច អថ វាតិ អត្ថោ"តិ វទន្តិ។ "**អទិន្នំ ន វដ្តតី**"តិ ឥមិនា បព្ពជ្ជា ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។

**បាទេ វន្ទាបេត្វា**តិ បាទាភិមុខំ នមាបេត្វា។ ទូរេ វន្ទន្តោបិ ហិ បាទេ វន្ទតីតិ វុច្ចតិ។ **ឧបជ្ឈាយេន វា**តិ ឯត្ថ យស្ស សន្តិកេ ឧបជ្ឈំ គណ្ហាតិ, អយំ ឧបជ្ឈាយោ។ អាភិសមាចារិកេសុ វិនយនត្ថំ យំ អាចរិយំ កត្វា និយ្យាតេន្តិ, អយំ អាចរិយោ។ សចេ បន ឧបជ្ឈាយោ សយមេវ សព្ពំ សិក្ខាបេតិ, អញ្ញស្មឹ ន និយ្យាតេតិ, ឧបជ្ឈាយោវស្ស អាចរិយោបិ ហោតិ, យថា ឧបសម្បទាកាលេ សយមេវ កម្មវាចំ វាចេន្តោ ឧបជ្ឈាយោវ កម្មវាចាចរិយោបិ ហោតិ។

អនុនាសិកន្តំ កត្វា ទានកាលេ អន្តរា វិច្ឆេទោ ន កាតព្ពោតិ អាហ “**ឯកសម្ពន្ធានី**”តិ។

“**អាភិសមាចារិកេសុ វិនេតព្ពោ**”តិ ឥមិនា សេខិយវត្តខន្ធកវត្តេសុ, អញ្ញេសុ

ច សុក្កវិស្សដ្ឋិអាទិលោកវជ្ជសិក្ខាបទេសុ សាមណេរេហិ វត្តិតព្ពំ, តត្ថ អវត្តមានោ អលជ្ជី, ទណ្ឌកម្មារហោ ច ហោតីតិ ទស្សេតិ។

បព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ទុតិយមារកថាវណ្ណនា**

**៣៥**. បាឡិយំ **អនុត្តរំ វិមុត្តិំ អនុបាបុណាថា**តិ “ខីណាសវា មយំ, កឹ អម្ហាកំ បធានេនា”តិ វោសានំ អនាបជ្ជិត្វា បន្តេសុ សេនាសនេសុ ផលសមាបត្តិយាវ វីតិនាមនត្ថំ, តំ ទិស្វា អញ្ញេសម្បិ ទិដ្ឋានុគតិសមាបជ្ជនត្ថញ្ច ឱវទតីតិ វេទិតព្ពំ។

ទុតិយមារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ភទ្ទវគ្គិយកថាវណ្ណនា**

**៣៦**. **ឥទំ នេសំ បុព្ពកម្ម**ន្តិ តេសំ តឹសជនានំ ឯកតោ អភិសមយស្ស បុព្ពកម្មំ។ អញ្ញម្បិ តេសំ បច្ចេកំ បុព្ពពុទ្ធុប្បាទេសុ សទ្ធម្មស្សវនសរណគមនទានសីលសមាធិវិបស្សនាសមាយោគវសេន ពហុំ វិវដ្ដូបនិស្សយំ កុសលំ អត្ថេវាតិ គហេតព្ពំ។ ឥតរថា ហិ តទហេវ បដិវេធោ, ឯហិភិក្ខុភាវាទិវិសេសោ ច ន សម្បជ្ជេយ្យ។

ភទ្ទវគ្គិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឧរុវេលបាដិហារិយកថាវណ្ណនា**

**៣៧-៣៨**. បាឡិយំ **អគរូ**តិ ភារិយំ ន សិយាតិ អត្ថោ។ **ឧភិន្នំ សជោតិភូតាន**ន្តិ ឧភោសុ សជោតិភូតេសុ។ **បត្តេ បក្ខិបី**តិ តំ នាគំ និហតតេជំ ធម្មទេសនាយ សន្តប្បេត្វា សរណសីលានិ ទត្វា សកលរត្តឹ ភគវន្តំ បយិរុបាសិត្វា ឋិតំ ជដិលានំ ទស្សនត្ថំ បត្តេ បក្ខិបិ, ន អហិតុណ្ឌិកោ វិយ ពលក្ការេនាតិ វេទិតព្ពំ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។

**៣៩**. **អជ្ជណ្ហោ**តិ អជ្ជ ឯកទិវសំ។ **អគ្គិសាលម្ហី**តិ អគ្យាគារេ។ សុមនានំ ពុទ្ធានំ មនសា សទិសោ មនោ អស្សាតិ **សុមនមនសោ**។ **អធិចិត្តោ**តិ មហាករុណាទីហិ អធិចិត្តោ។ **ឧទិច្ចរេ**តិ ឧល្លោកេសុំ, បរិវារេសុន្តិ អត្ថោ។ **អនេកវណ្ណា អច្ចិយោ**តិ ឆព្ពណ្ណរំសិយោ វុត្តា។ អហំ តេ ធុរភត្តេន បដិមានេនំ ករិស្សាមីតិ សេសោ។

**៤០**. **អភិក្កន្តាយ រត្តិយា**តិ បរិក្ខីណាយ រត្តិយា, មជ្ឈិមរត្តិសមយេតិ អត្ថោ។ **អភិក្កន្តវណ្ណា**តិ អភិរូបច្ឆវិវណ្ណា។ **កេវលកប្ប**ន្តិ ឯត្ថ **កេវល**-សទ្ទស្ស អនវសេសត្ថោ, **កប្ប**-សទ្ទស្ស សមន្តភាវោ, តស្មា អនវសេសំ សមន្តតោ វនសណ្ឌន្តិ អត្ថោ។ **ចតុទ្ទិសា**តិ ចតូសុ ទិសាសុ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យំ នាម។

**៤៣**. **អង្គមគធា**តិ អង្គមគធរដ្ឋវាសិនោ។ **ឥទ្ធិបាដិហារិយ**ន្តិ អភិញ្ញិទ្ធិយេវ បដិបក្ខានំ តិត្ថិយានំ, វេនេយ្យសត្តគតទោសានញ្ច ហរណតោ អបនយនតោ បាដិហារិយំ, តំ តំ វា សត្តហិតំ បដិច្ច ហរិតព្ពំ បវត្តេតព្ពន្តិ បដិហារិយំ, តទេវ បាដិហារិយំ។ ឥទ្ធិ ឯវ បាដិហារិយំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ។

**៤៤**. **បំសុកូលំ ឧប្បន្នំ ហោតី**តិ បុណ្ណាយ ទាសិយា សរីរំ បរិក្ខិបិត្វា ឆឌ្ឌិតំ សាណមយំ កិមិកុលាកុលំ បរិយេសនវសេន ឧប្បន្នំ ហោតិ, យំ ភគវា ភូមឹ កម្បេន្តោ បារុបិត្វា បច្ឆា **មហាកស្សបត្ថេរស្ស** អទាសិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ **កត្ថ នុ ខោ**តិអាទិបរិវិតក្កោ ជដិលានំ វិវិធបាដិហារិយទស្សនត្ថំ កតោ។ បាណិនា ខណន្តោ វិយ ឥទ្ធិយា មត្តិកំ អបនេត្វា ទិន្នត្តា វុត្តំ “**បាណិនា បោក្ខរណី ខណិត្វា**”តិ។

**៤៦**. **ផាលិយន្តុ, កស្សប, កដ្ឋានី**តិ ឧរុវេលកស្សបេន និវេទិតេ ឯវមវោចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ សេសេសុបិ។

**៤៩. អន្តរដ្ឋកាសុ ហិមបាតសមយេ**តិ ឯត្ថ មាឃមាសស្ស អវសានេ ចតស្សោ, ផគ្គុណមាសស្ស អាទិម្ហិ ចតស្សោតិ ឯវំ ឧភិន្នំ មាសានំ អន្តរេ អដ្ឋរត្តិយោ អន្តរដ្ឋកា នាម។ តាសុ អន្តរដ្ឋកាសុ រត្តីសុ ហិមបាតកាលេ។ **ឧម្មុជ្ជននិមុជ្ជន**ម្បិ សហសា តទុភយករណវសេន វុត្តំ។

**៥០. ឧទកវាហកោ**តិ ឧទកោឃោ។ **ផេណុហតាយា**តិ រជោកិណ្ណាយ, អតិន្តាយាតិ អត្ថោ។ **នាវាយា**តិ កុល្លេន។ **ឥទំ នុ ត្វំ មហាសមណា**តិ ឥធ នុ ត្វំ។ **ធ**-ការស្ស **ទ**-ការំ, អនុស្សារញ្ច កត្វា “ឥទំ នូ”តិ វុត្តំ “ឯកមិទាហ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.១៦៥, ២៦៥) វិយ។ “ឥមស្មិំ បទេសេ ត្វំ នុ ខោ ឋិតោសី”តិ បុច្ឆិ។ **អយមហមស្មី**តិ អយមហំ ឥធ ឋិតោស្មីតិ អត្ថោ។

**៥១. ចិរបដិកា**តិ ចិរកាលតោ បដ្ឋាយ។ កេសមិស្សំ សព្ពំ បរិក្ខារំ ឧទកេ បវាហេត្វាតិបិ យោជេតព្ពំ។ អរណិកមណ្ឌលុអាទិកា តាបសបរិក្ខារា **ខារី** នាម, តំហរណកកាជំ **ខារិកាជំ** នាម។ **អគ្គិហុតមិស្ស**ន្តិ អគ្គិបូជោបករណសហិតំ។

**៥២-៣. ឧបសគ្គោ**តិ ឧបទ្ទវោ។ “**អឌ្ឍុឌ្ឍានិ បាដិហារិយសហស្សានី**”តិ ឥទំ នាគទមនាទីនិ បន្នរស បាដិហារិយានិ វជ្ជេត្វា វុត្តំ អប្បកមធិកំ គណនូបគំ ន ហោតីតិ។

**៥៤. គយាយ**ន្តិ គយានាមិកាយ នទិយា អទូរភវត្តា គាមោ ឥត្ថិលិង្គវសេន គយា នាម ជាតោ, តស្សំ។ **គយាសីសេ**តិ ឯវំនាមកេ បិដ្ឋិបាសាណេ។

“**យមិទំ ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា...បេ.... សុខំ វា**”តិអាទិនា ចក្ខុវិញ្ញាណវីថិចិត្តេសុ សោមនស្សទោមនស្ស ឧបេក្ខាវេទនាមុខេន សេសារូបក្ខន្ធានម្បិ អាទិត្តតំ ទស្សេតិ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **មនោ**តិ ភវង្គចិត្តំ មនោទ្វារស្ស អធិប្បេតត្តា។ **មនោវិញ្ញាណ**ន្តិ មនោទ្វារវីថិបរិយាបន្នមេវ គហិតំ។

ឧរុវេលបាដិហារិយកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ពិម្ពិសារសមាគមកថាវណ្ណនា**

**៥៥. យញ្ញា អភិវទន្តី**តិ យាគហេតុ ឥជ្ឈន្តីតិ វទន្តិ។ **ឧបធីសូ**តិ ឯត្ថ ទុក្ខសុខាទីនំ អធិដ្ឋានដ្ឋេន ចត្តារោ ឧបធី កាមខន្ធកិលេសអភិសង្ខារូបធីនំ វសេន។ តេសុ ខន្ធូបធិ ឥធាធិប្បេតោតិ អាហ “**ខន្ធូបធីសុ មលន្តិ ញត្វា**”តិ។ **យញ្ញ**តិ យញ្ញហេតុ។ **យិដ្ឋេ**តិ មហាយាគេ។ **ហុតេ**តិ ទិវសេ ទិវសេ កត្តព្ពេ អគ្គិបរិចរណេ។ **កីំ វក្ខាមី**តិ កថំ វក្ខាមិ។

**៥៧-៨. អាសីសនា**តិ មនោរថា។ **សិង្គីសុវណ្ណនិក្ខេនា**តិ សិង្គីសុវណ្ណស្ស រាសិនា។ សុវណ្ណេសុ ហិ យុត្តិកតំ ហីនំ។ តតោ រសវិទ្ធំ សេដ្ឋំ, តតោ អាករុប្បន្នំ សេដ្ឋំ, តតោ យំកិញ្ចិ ទិព្ពសុវណ្ណំ សេដ្ឋំ , តត្រាបិ ចាមីករំ, តតោ សាតកុម្ភំ, តតោ ជម្ពុនទំ, តតោបិ សិង្គីសុវណ្ណំ សេដ្ឋំ។ តស្ស និក្ខំ នាម បញ្ចសុវណ្ណបរិមាណំ។ អដ្ឋសុវណ្ណាទិភេទំ អនេកវិធម្បិ វទន្តិ។ **ទសសុ អរិយវាសេសូ**តិ –

> “ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បញ្ចង្គវិប្បហីនោ ហោតិ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ឯការក្ខោ ចតុរាបស្សេនោ បណុន្នបច្ចេកសច្ចោ សមវយសដ្ឋេសនោ អនាវិលសង្កប្បោ បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ សុវិមុត្តចិត្តោ សុវិមុត្តបញ្ញោ”តិ (ទី. និ. ៣.៣៤៨, ៣៦០; អ. និ. ១០.១៩) –

ឯវមាគតេសុ ទសសុ អរិយវាសេសុ។ តត្ថ **បញ្ចង្គវិប្បហីនោ**តិ បញ្ចនីវរណេហិ វិប្បយុត្តតា វុត្តា។ **ឆឡង្គសមន្នាគតោ**តិ ឥដ្ឋាទីសុ ឆសុ អារម្មណេសុ សោមនស្សិតាទិបដិបក្ខា ឆឡង្គុបេក្ខា វុត្តា។ **ឯការក្ខោ**តិ ឧបដ្ឋិតសតិតា។ សង្ខាយសេវនា អធិវាសនា បរិវជ្ជនា វិនោទនាសង្ខាតានិ ចត្តារិ អបស្សេនា និស្សយា ឯតស្សាតិ **ចតុរាបស្សេនោ,** ឯតេន ច តេ និស្សយា ទស្សិតា។ បណុន្នានិ អបនីតានិ ទិដ្ឋិគតិកេហិ បច្ចេកំ គហិតានិ ទិដ្ឋិសច្ចានិ យស្ស, សោ **បណុន្នបច្ចេកសច្ចោ,** តេន លោកិយញាណេន ទិដ្ឋិប្បហានំ វុត្តំ។ កាមេសនាភវេសនាព្រហ្មចរិយេសនាសង្ខាតា ឯសនា សម្មទេវ អវយា អនូនា សដ្ឋា និសដ្ឋា អនេនាតិ **សមវយសដ្ឋេសនោ**។ ឯតេន តិណ្ណំ ឯសនានំ អភាវោ វុត្តោ។ “**អនាវិលសង្កប្បោ**”តិ ឥមិនា កាមវិតក្កាទីហិ អនាវិលចិត្តតា។ “**បស្សទ្ធកាយសង្ខារោ**”តិ ឥមិនា ចតុត្ថជ្ឈានសមាយោគេន វិគតទរថតា វុត្តា។ “**សុវិមុត្តចិត្តោ**”តិ ឥមិនា មគ្គោ។ “**សុវិមុត្តបញ្ញោ**”តិ ឥមិនា បច្ចវេក្ខណញាណមុខេន ផលញាណំ វុត្តំ។ ឯតេ ហិ អរិយា

វសន្តិ ឯត្ថាតិ **អរិយវាសា**តិ វុច្ចន្តិ ។ តេ បន វាសា វុត្ថា វសិតា សម្បាទិតា យេន, សោ **វុត្ថវាសោ,** ភគវា។ **ទសពលោ**តិ ទសហិ កាយពលេហិ, ញាណពលេហិ ច ឧបេតោ។ យានិ ហេតានិ –

> “កាឡាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
> គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.២២; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០.២១; វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៥; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ១.៣៩; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៨១; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៤៤) –

ឯវំ វុត្តានិ ទសហត្ថិកុលានិ បុរិមបុរិមតោ ទសពលគុណោបេតានិ, តេសុ សព្ពជេដ្ឋានំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ ពលានិ ភគវតោ កាយស្ស ទសពលានិ នាម។ តញ្ច កាឡាវកសង្ខាតានំ បកតិហត្ថីនំ កោដិសហស្សស្ស, មជ្ឈិមបុរិសានំ បន ទសន្នំ កោដិសហស្សានញ្ច ពលំ ហោតិ, តំ “នារាយនសង្ឃាតពល”ន្តិបិ វុច្ចតិ។

យានិ បនេតានិ **បាឡិយំ** “ឥធ, សារិបុត្ត, តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៤៨; អ. និ. ១០.២១; វិភ. ៧៦០; បដិ. ម. ២.៤៤) វុត្តានិ ឋានាឋានញាណពលំ, កម្មវិបាកញាណពលំ, សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទាញាណពលំ, អនេកធាតុនានាធាតុលោកញាណពលំ, សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតាញាណពលំ, ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណពលំ, ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានញាណពលំ, បុព្ពេនិវាសញាណពលំ, ទិព្ពចក្ខុញាណពលំ, អាសវក្ខយញាណពលន្តិ ទសពលញាណានិ, ឥមានិ ភគវតោ ទសពលានិ នាម។ **ទសហិ អសេក្ខេហិ អង្គេហី**តិ អរហត្តផលសម្បយុត្តេហិ **បាឡិយំ** “អសេក្ខា សម្មាទិដ្ឋិ…បេ.… អសេក្ខោ សម្មាសមាធិ, អសេក្ខំ សម្មាញាណំ, អសេក្ខា សម្មាវិមុត្តី”តិ (ទី. និ. ៣.៣៤៨, ៣៦០) ឯវំ វុត្តេហិ ទសហិ អសេក្ខធម្មេហិ សមន្នាគតោ។ ឯត្ថ ច ទស្សនដ្ឋេន វុត្តា **សម្មាទិដ្ឋិ** ឯវ ជាននដ្ឋេន **សម្មាញាណ**ន្តិបិ វុត្តា, វុត្តាវសេសា បន ផលចិត្តសម្បយុត្តា សព្ពេ ផស្សាទិធម្មា **សម្មាវិមុត្តី**តិ វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ពិម្ពិសារសមាគមកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### សារិបុត្តមោគ្គល្លានបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា

**៦០**. សារីព្រាហ្មណិយា បុត្តោ **សារិបុត្តោ**។ មោគ្គលីព្រាហ្មណិយា បុត្តោ **មោគ្គល្លានោ។ ឆន្នបរិព្ពាជកស្សា**តិ សេតវត្ថេន ហិរិកោបីនំ ឆាទេត្វា វិចរណកបរិព្ពាជកស្ស, តេន “នាយំ នគ្គបរិព្ពាជកោ”តិ ទស្សេតិ។ “ឧបញ្ញាត”ន្តិ ឥមស្ស វិវរណំ **ញាតោ ចេវា**តិ។ “មគ្គ”ន្តិ ឥមស្ស វិវរណំ **ឧបគតោ ច មគ្គោ**តិ។ តេន ច **ឧបញ្ញាត**ន្តិ ឯត្ថ **ញាត**-សទ្ទោ ញាណបរិយាយោ។ **មគ្គ**ន្តិ លិង្គវិបល្លាសេន មគ្គោវ វុត្តោ។ ឧបសទ្ទោ ច ឧបគមនត្ថោ មគ្គសទ្ទេនបិ សម្ពន្ធិតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យស្មា បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធនំ នាម អត្ថិកេហិ ឧបញ្ញាតំ ឧបគតញាណញ្ចេវ ហោតិ, តេហិ ឧបគតោ បដិបន្នោ មគ្គោ ច, តស្មា យំនូនាហំ អនុពន្ធេយ្យន្តិ។ **ឧបញ្ញាតំ និព្ពាន**ន្តិ ឧបបត្តិយា អនុមានេន ញាតំ និព្ពានំ។ “មគ្គ”ន្តិ ឥមស្ស វិវរណំ **មគ្គន្តោ**តិ, អនុមានេន ញាតំ បច្ចក្ខតោ ទស្សនត្ថាយ គវេសន្តោតិ អត្ថោ។

និរោធោ ច និរោធូបាយោ ច ឯកសេសេន និរោធោតិ វុត្តោតិ ទស្សេន្តោ “**អថ វា**”តិអាទិមាហ។ **បដិបាទេន្តោ**តិ និគមេន្តោ។

**ឥតោ ឧត្តរី**តិ ឥតោ មយា លទ្ធសោតាបត្តិតោ ឧត្តរិ ឥតរមគ្គត្តយំ យទិបិ នត្ថិ, តថាបិ ឯសោ ឯវ មយា គវេសិតោ និព្ពានធម្មោតិ អត្ថោ។

**៦២-៣**. **តទារម្មណាយា**តិ និព្ពានារម្មណាយ សោតាបត្តិផលវិមុត្តិយា។ **តេសំ អាយស្មន្តាន**ន្តិ សបរិសានំ តេសំ ទ្វិន្នំ បរិសានំ ឥស្សរិយេវ ខណេ ភគវតោ ធម្មំ សុត្វា អរហត្តំ បាបុណិ, អគ្គសាវកា បន អត្តនោ ញាណកិច្ចស្ស មហន្តតាយ កតិបាហច្ចយេន។ តេនាហ “**ឯវ**”ន្តិអាទិ។ ឧសូយនកិរិយាយ កម្មភាវំ សន្ធាយ “**ឧបយោគត្ថេវា**”តិ វុត្តំ។

សារិបុត្តមោគ្គល្លានបព្ពជ្ជាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ឧបជ្ឈាយវត្តកថាវណ្ណនា

**៦៤**. ***វដ្ដាវដ្ដន្តិ*** ខុទ្ទកំ, មហន្តញ្ច វដ្ដំ។ **ឧត្តិដ្ឋបត្តន្តិ** ឯត្ថ ឧត្តិដ្ឋំ នាម បិណ្ឌាយ ចរណំ វុច្ចតិ “ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យា”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៦៨) វិយ។ ឧត្តិដ្ឋត្ថាយ គហិតំ បត្តំ ឧត្តិដ្ឋបត្តំ, តេនាហ “**បិណ្ឌាយ ចរណកបត្ត**”ន្តិ។ តស្ស ឧបនាមេ កោ ទោសោតិ អាហ “**តស្មី ហី**”តិអាទិ។ **តស្មា**តិ យស្មា មនុស្សា ឯតស្មីយេវ ឯតេ ភុញ្ជន្តីតិ ឧត្តិដ្ឋបត្តេ ឧច្ឆិដ្ឋសញ្ញិនោ, តស្មា ឧត្តិដ្ឋបត្តន្តិ វុត្តំ ឧត្តិដ្ឋ-សទ្ទេនេវ មនុស្សានំ សញ្ញាយ ឧច្ឆិដ្ឋតាបិ គម្មតីតិ។ កេចិ បន “ឧច្ឆិដ្ឋសទ្ទេន សមានត្ថោ ឧត្តិដ្ឋសទ្ទោ”តិ វទន្តិ។ “ឧត្តិដ្ឋា”តិ ត្វាបច្ចយន្តោបិ ហោតីតិ អាហ “**ឧដ្ឋហិត្វា**”តិ។ **ឧបជ្ឈាយំ គហេតុ**ន្តិ ឧបជ្ឈាយត្តំ មនសា គហេតុំ, យាចនវចនេន តស្ស អនុមតិ គហេតុន្តិ វា អត្ថោ។

**៦៥**. បតិស្សយនំ បតិស្សោ, គរុំ និស្សាយ វត្តនភាវោ, យំកិញ្ចិ គារវន្តិ អត្ថោ។ សហ បតិស្សេន **សប្បតិស្សោ**, បរំ ជេដ្ឋំ កត្វា តស្សោវាទេ វត្តនតាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ជេដ្ឋកភាវញ្ច ឧបដ្ឋបេត្វា**”តិ។ **សាហូ**តិ សាធុ សុន្ទរំ។ **លហូ**តិ អគរុ, សុភរតាតិ អត្ថោ។ **ឱបាយិក**ន្តិ ឧបាយបដិសំយុត្តំ, ឯវំ បដិបជ្ជនំ និត្ថរណូបាយោតិ អត្ថោ។ **បតិរូប**ន្តិ សាមីចិកម្មមិទន្តិ អត្ថោ។ **បាសាទិកេនា**តិ បសាទាវហេន កាយវចីបយោគេន សម្បាទេហីតិ អត្ថោ។ **កាយេនា**តិ ឯតទត្ថវិញ្ញាបកំ ហត្ថមុទ្ទាទី ទស្សេន្តោ កាយេន វិញ្ញាបេតិ។ **សាធូតិ សម្បដិច្ឆនំ សន្ធាយា**តិ ឧបជ្ឈាយេន “សាហូ”តិអាទីសុ វុត្តេសុ សទ្ធិវិហារិកស្ស “សាធូ”តិ សម្បដិច្ឆនំ វចនំ សន្ធាយ “កាយេន វិញ្ញាបេតី”តិអាទិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **អាយាចនទានមត្តេនា**តិ សទ្ធិវិហារិកស្ស បឋមំ អាយាចនមត្តេន, តតោ ឧបជ្ឈាយស្ស ច “សាហូ”តិអាទិនា វចនមត្តេនាតិ អត្ថោ។

**៦៦**. **អស្សា**តិ សទ្ធិវិហារិកស្ស។ **ទ្វេ ចីវរានី**តិ ឧត្តរាសង្គំ, សង្ឃាដិញ្ច សន្ធាយ វទតិ។ **ឥតោ បដ្ឋាយា**តិ “ន ឧបជ្ឈាយស្ស ភណមានស្សា”តិ ឯត្ថ ន-ការតោ បដ្ឋាយ, តេន “នាតិទូរេ”តិអាទីសុ ន-ការបដិសិទ្ធេសុ អាបត្តិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **សព្ពត្ថ ទុក្កដាបត្តី**តិ អាបទាឧម្មត្តខិត្តចិត្តវេទនដ្ដតាទីហិ វិនា បណ្ណត្តិំ អជានិត្វាបិ វទន្តស្ស គិលានស្សបិ ទុក្កដមេវ។ អាបទាសុ ហិ អន្តរន្តរា កថា វត្តុំ វដ្ដតិ។ ឯវមញ្ញេសុបិ ន-ការបដិសិទ្ធេសុ ឰទិសេសុ, ឥតរេសុ បន គិលានោបិ ន មុច្ចតិ។ បាឡិយំ “**ហេដ្ឋាបីឋំ វា បរាមសិត្វា**”តិ ឥទំ បុព្ពេ តត្ថ ឋបិតបត្តាទិនា អសង្ឃដ្ដនត្ថាយ វុត្តំ, ចក្ខុនា ឱលោកេត្វាបិ អញ្ញេសំ អភាវំ ញត្វាបិ ឋបេតុំ វដ្ដតិ ឯវ។ **អាបត្តិយា អាសន្ន**ន្តិ អាបត្តិករណមេវ។

**គាមេ**តិ អន្តោគាមេ តាទិសេ មណ្ឌបាទិម្ហិ។ **អន្តរឃរេ**តិ អន្តោគេហេ។ **បដិក្កមនេ**តិ អាសនសាលាយំ។ **ធោតវាលិកាយា**តិ ឧទកេន គតដ្ឋានេ និរជាយ បរិសុទ្ធវាលិកាយ។ **និទ្ធូមេ**តិ ជន្តាឃរេ ជលិយមានអគ្គិធូមរហិតេ។ ជន្តាឃរញ្ហិ នាម ហិមបាតពហុលេសុ ទេសេសុ តប្បច្ចយរោគបីឡាទិនិវារណត្ថំ សរីរសេទាបនដ្ឋានំ។ តត្ថ កិរ អន្ធការបដិច្ឆន្នតាយ ពហូបិ ឯកតោ បវិសិត្វា ចីវរំ និក្ខិបិត្វា អគ្គិតាបបរិហារាយ មត្តិកាយ មុខំ លិម្បិត្វា សរីរំ យាវទត្ថំ សេទេត្វា ចុណ្ណាទីហិ ឧព្ពដ្ដេត្វា នហាយន្តិ។ តេនេវ បាឡិយំ “**ចុណ្ណំ សន្នេតព្ព**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧល្លោក**ន្តិ ឧទ្ធំ ឱលោកនដ្ឋានំ។ ឧបរិភាគន្តិ អត្ថោ។

**អញ្ញត្ថ នេតព្ពោ**តិ យត្ថ វិហរតោ សាសនេ អនភិរតិ ឧប្បន្នា, តតោ អញ្ញត្ថ កល្យាណមិត្តាទិសម្បត្តិយុត្តដ្ឋានេ នេតព្ពោ។ **វិសភាគបុគ្គលាន**ន្តិ លជ្ជិនោ វា អលជ្ជិនោ វា ឧបជ្ឈាយស្ស អវឌ្ឍិកាមេ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចេ បន ឧបជ្ឈាយោ អលជ្ជី ឱវាទម្បិ ន គណ្ហាតិ, លជ្ជិនោ ច ឯតស្ស វិសភាគា ហោន្តិ, តត្ថ ឧបជ្ឈាយំ វិហាយ លជ្ជីហេវ សទ្ធិំ អាមិសាទិបរិភោគោ កាតព្ពោ។ ឧបជ្ឈាយាទិភាវោ ហេត្ថ ន បមាណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បរិវេណំ គន្ត្វា**តិ ឧបជ្ឈាយស្ស បរិវេណំ គន្ត្វា។ “**ន សុសាន**”ន្តិ ឥទំ ឧបលក្ខណំ, ឧបចារសីមតោ ពហិ គន្តុកាមេន អនាបុច្ឆា គន្តុំ ន វដ្ដតិ។

ឧបជ្ឈាយវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**សទ្ធិវិហារិកវត្តកថាវណ្ណនា**

**៦៧**. សទ្ធិវិហារិកវត្តកថាយំ **សង្គហេតព្ពោ អនុគ្គហេតព្ពោ**តិអាទីសុ អនាទរិយំ បដិច្ច ធម្មាមិសេហិ អសង្គណ្ហន្តានំ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ ទុក្កដំ វត្តភេទត្តា។ តេនេវ **បរិវារេ**បិ “នទេន្តោ អាបជ្ជតី”តិ (បរិ. ៣២២) វុត្តំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សទ្ធិវិហារិកវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**នសម្មាវត្តនាទិកថាវណ្ណនា**

**៦៨**. នសម្មាវត្តនាទិកថាយំ **វត្តំ ន បូរេយ្យា**តិ “វត្តករណកាលោ”តិ វត្តវិជាននវសេន ញត្វា មានកោសជ្ជាទិវសេន វា ឧបជ្ឈាយាទីសុ អនាទរេន វា “អកាតុំ ន វដ្តតី”តិ អជាននតាយ វា ន ករេយ្យ, ទុក្កដមេវ។ អសញ្ចិច្ច អសតិយាតិអាទីហិ ច អករោន្តស្ស បន អនាបត្តិ។ សព្ពានិ ហិ វត្តានិ សេខិយានេវ, តស្មា សេខិយេសុ វុត្តនយេនេវេត្ថ សព្ពោបិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ **គេហស្សិតបេមន្តិ** មេត្តាបេមំ។

**សាទិយនំ វា អសាទិយនំ វា ន ជានាតី**តិ “មយិ សាទិយន្តេ អករោន្តានំ អាបត្តិ ហោតិ, បដិក្ខិបិត្វា អសាទិយន្តេ អាបត្តិ ន ហោតី”តិ ឯវំ ន ជានាតីតិ អត្ថោ។ “តេសុ ឯកោ វត្តសម្បន្នោ ភិក្ខុ...បេ.... តេសំ អនាបត្តី”តិ វចនតោ សចេ កោចិ “តុម្ហាកំ សទ្ធិវិហារិកេ, អន្តេវាសិកេ វា គិលានេ ឧបដ្ឋហិស្សាមិ, ឱវាទានុសាសនិអាទិកំ សព្ពំ កត្តព្ពំ ករិស្សាមី”តិ វទតិ, តេ វា សទ្ធិវិហារិកាទយោ “អប្បោស្សុក្កា ហោថា”តិ វទន្តិ, វត្តំ វា ន សាទិយន្តិ, អាចរិយុបជ្ឈាយានម្បិ អនាបត្តិ។

នសម្មាវត្តនាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### រាជព្រាហ្មណវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៦៩**. រាជព្រាហ្មណវត្ថុស្មិំ បាឡិយំ **ឧប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកជាតោ**តិ សកលសរីរេ សញ្ជាតបណ្ឌុវណ្ណោ។ បណ្ឌុវណ្ណស្ស សកលសរីរេ ព្យាបិតភាវទស្សនត្ថញ្ហិ វិច្ឆាវចនំ កតំ។ **អធិការ**ន្តិ ឧបការំ។ **កតវេទិនោ**តិ អត្តនោ កតំ ឧបការំ បដិកិរិយាយ ញាបកា។ ឧបសម្បទាកម្មវាចាយ យំ វត្តព្ពំ, តំ បរិយោសានេ វក្ខាម។ **បរិមណ្ឌលេហី**តិ បរិបុណ្ណេហិ។

**៧១-៧៣**. **បណ្ណត្តិវីតិក្កម**ន្តិ សិក្ខាបទវីតិក្កមំ។ បាឡិយំ **បិណ្ឌិយាលោបភោជន**ន្តិ ជង្ឃបិណ្ឌិមំសពលេន ចរិត្វា អាលោបាលោបវសេន បរិយិដ្ឋភោជនំ។ **អតិរេកលាភោ**តិ ភិក្ខាហារតោ អធិកលាភោ។ សង្ឃភត្តាទីនំ វិភាគោ **សេនាសនក្ខន្ធកេ** អាវិ ភវិស្សតិ។ **វិហារោ**តិ តិណកុដិកាទិសហិតោ បាការបរិច្ឆិន្នោ សកលោ សង្ឃារាមោ។ **អឌ្ឍយោគោ**តិ ឯកសាលោ ទីឃបាសាទោ។ ហត្ថិបិដ្ឋិគរុឡសណ្ឋានោ ទីឃបាសាទោតិបិ វទន្តិ។ **បាសាទោ**តិ ចតុរស្សោ ឧច្ចោ អនេកភូមកបាសាទោ។ **ហម្មិយ**ន្តិ មុណ្ឌច្ឆទនោ ចន្ទិកង្គណយុត្តោ នាតិឧច្ចោ បាសាទោ។ **គុហា**តិ បព្ពតគុហា។ **បូតិមុត្ត**ន្តិ គោមុត្តំ។

រាជព្រាហ្មណវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អាចរិយវត្តកថាវណ្ណនា

**៧៦**. **សហធម្មិកំ វុច្ចមានោ**តិ “ឯវំ និវាសេតព្ព”ន្តិអាទិនា សិក្ខាបទេន ឱវទិយមានោ។ **វាទំ អារោបេត្វា**តិ “ឱលម្ពិត្វា និវាសនាទីសុ កោ ទោសោ? យទិ ទោសោ ភវេយ្យ , បរិមណ្ឌលនិវាសនាទីសុបិ ទោសោ សិយា”តិអាទិនា និគ្គហំ អារោបេត្វា។ **តំយេវ តិត្ថាយតន**ន្តិ ទិដ្ឋិសង្ខាតតិត្ថមេវ អាយតនំ ទុក្ខុប្បត្តិដ្ឋានន្តិ តិត្ថាយតនំ។ **អាយស្មតោ និស្សាយ វច្ឆាមី**តិ អាយស្មន្តំ និស្សាយ វសិស្សាមីតិ អត្ថោ។

អាចរិយវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### បណាមនាខមាបនាកថាវណ្ណនា

**៨០**. យំ បុព្ពេ លក្ខណំ វុត្តំ, តេនេវ លក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ ន វេទិតព្ពាតិ សម្ពន្ធយោជនា ទដ្ឋព្ពា។ បោត្ថកេសុ បន “ន តេនេវ លក្ខណេនា”តិ ឯត្ថ ន-ការំ ឆឌ្ឌេត្វា “តេនេវ លក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ វេទិតព្ពា”តិ លិខន្តិ, តំ បមាទលិខិតំ។ តថា ហិ តេនេវ លក្ខណេន អាបត្តិភាវេ គយ្ហមានេ និស្សយមុត្តកស្សាបិ អមុត្តកស្សាបិ អាបត្តិ ឯវាតិ វុត្តលក្ខណេន អាបត្តី អាបជ្ជេយ្យ។ តថា ច “និស្សយន្តេវាសិកេន ហិ យាវ អាចរិយំ និស្សាយ វសតិ, តាវ សព្ពំ អាចរិយវត្តំ កាតព្ព”ន្តិ ឥមិនា អនន្តរវចនេន វិរោធោ សិយា។ **វិសុទ្ធិមគ្គេ**បិ ច –

> “និស្សយាចរិយ, ឧទ្ទេសាចរិយ, និស្សយន្តេវាសិក, ឧទ្ទេសន្តេវាសិក, សមានាចរិយកា បន យាវ និស្សយឧទ្ទេសា អនុបច្ឆិន្នា។ តាវ បដិជគ្គិតព្ពា”តិ (វិសុទ្ធិ. ១.៤១) –

វុត្តំ ។ តស្មា វុត្តនយេន ឥធ បរិគ្គហិតំ ន-ការំ អានេត្វា តេនេវ សទ្ធិវិហារិកស្ស វុត្តេនេវ លក្ខណេន និស្សយន្តេវាសិកស្ស អាបត្តិ ន វេទិតព្ពាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។

បណាមនាខមាបនាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាវណ្ណនា

**៨៣**. និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាយំ “**យោ វា ឯកសម្ភោគបរិភោគោ, តស្ស សន្តិកេ និស្សយោ គហេតព្ពោ**”តិ ឥមិនា លជ្ជីសុ ឯវ និស្សយគ្គហណំ និយោជេតិ អលជ្ជីសុ បដិក្ខិត្តត្តា។ ឯត្ថ ច បរិភោគសទ្ទេន ឯកកម្មាទិកោ សំវាសោ គហិតោ បច្ចយបរិភោគស្ស សម្ភោគ-សទ្ទេន គហិតត្តា, ឯតេន ច សម្ភោគសំវាសានំ អលជ្ជីហិ សទ្ធឹ ន កត្តព្ពតំ ទស្សេតិ។ **បរិហារោ នត្ថី**តិ អាបត្តិបរិហារោ នត្ថិ។ **តាទិសោ**តិ យត្ថ និស្សយោ គហិតបុព្ពោ, យោ ច ឯកសម្ភោគបរិភោគោ, តាទិសោ។ **តថា វុត្តន្តិ** “លហុំ អាគមិស្សាមី”តិ វុត្តញ្ចេតិ អត្ថោ។ “**ចត្តារិ បញ្ច ទិវសានី**”តិ ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ។ យទិ ឯកាហទ្វីហេន សភាគតា បញ្ញាយតិ, ញាតទិវសេន គហេតព្ពោវ។ អថាបិ ចតុបញ្ចាហេនាបិ ន បញ្ញាយតិ, យត្តកេហិ ទិវសេហិ បញ្ញាយតិ, តត្តកានិ អតិក្កមេតព្ពានិ។ សភាគតំ ឱលោកេមីតិ បន លេសោ ន កាតព្ពោ។

**ទហរា សុណន្តី**តិ ឯត្ថ អសុត្វាបិ អាគមិស្សតិ, កេនចិ អន្តរាយេន ចិរាយតីតិ សញ្ញាយ សតិ លព្ភតេវ បរិហារោ។ តេនាហ “**ឥធេវាហំ វសិស្សាមីតិ បហិណតិ, បរិហារោ នត្ថី**”តិ។

**ឯកទិវសម្បិ បរិហារោ នត្ថី**តិ គមនេ និរុស្សាហំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សឧស្សាហស្ស បន សេនាសន បដិសាមនាទិវសេន គតិបាហេ គតេបិ ន ទោសោ។

**តត្រេវ វសិតព្ពន្តិ** តត្រ សភាគដ្ឋានេ ឯវ និស្សយំ គហេត្វា វសិតព្ពំ។ “**តំយេវ វិហារំ…បេ…. វសិតុំ វដ្ដតី**”តិ ឥមិនា ឧបជ្ឈាយេ សង្គណ្ហន្តេយេវ តំសមោធានេ និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិ វុត្តា, តស្មិំ បន កោធេន វា គណនិរបេក្ខតាយ វា អសង្គណ្ហន្តេ អញ្ញេសុ គហិតោ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតីតិ ទស្សេតិ។

អាចរិយម្ហា និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិយំ វុត្តោ “កោចិ អាចរិយោ”តិអាទិកោ នយោ ឧបជ្ឈាយបក្ខមនាទីសុបិ នេត្វា តត្ថ ច វុត្តោ ឥធាបិ នេត្វា យថារហំ យោជេតព្ពោ។

**ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កម្ម អញ្ញស្មិំ វិហារេ វសន្តី**តិ ឧបចារសីមតោ ពហិ អញ្ញស្មិំ វិហារេ អន្តេវាសិកានំ វសនដ្ឋានតោ ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កម្ម វសន្តិ។ តេន ពហិឧបចារេបិ អន្តេវាសិកាទីនំ វសនដ្ឋានតោ ទ្វិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំ អន្តរេ អាសន្នបទេសេ វសតិ, និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតីតិ ទស្សេតិ។ អន្តោឧបចារសីមាយំ បន ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វា វសតោ និស្សយោ ន បដិប្បស្សម្ភតេវ។

និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ឧបសម្បាទេតព្ពបញ្ចកកថាវណ្ណនា

**៨៤**. ឧបជ្ឈាចរិយលក្ខណកថាយំ **ន សាមណេរោ ឧបដ្ឋាបេតព្ពោ**តិ ឧបជ្ឈាយេន ហុត្វា ន បព្ពាជេតព្ពោ។ អសេក្ខស្ស អយន្តិ **អសេក្ខោ**, លោកិយលោកុត្តរោ សីលក្ខន្ធោ។

**អន្តគ្គាហិកាយា**តិ សស្សតុច្ឆេទកោដ្ឋាសគ្គាហិកាយ។ **បច្ឆិមានិ ទ្វេ**តិ អប្បស្សុតោ ហោតិ, ទុប្បញ្ញោ ហោតីតិ ឥមានិ ទ្វេ អង្គានិ។ **បច្ឆិមានិ តីណី**តិ ន បដិពលោ ឧប្បន្នំ កុក្កុច្ចំ ធម្មតោ វិនោទេតុំ, អាបត្តឹ ន ជានាតិ, អាបត្តិយា វុដ្ឋានំ ន ជានាតីតិ ឥមានិ តីណិ។ កុក្កុច្ចស្ស ហិ បាឡិអដ្ឋកថានយសង្ខាតធម្មតោ វិនោទេតុំ អបដិពលតា នាម អព្យត្តតា ឯវ ហោតីតិ សាបិ អាបត្តិអង្គមេវ វុត្តា។

អភិវិសិដ្ឋោ ឧត្តមោ សមាចារោ អាភិសមាចារោ, វត្តបដិវត្តសីលំ។ តំ អារព្ភ បញ្ញត្តា ខន្ធក សិក្ខាបទសង្ខាតា សិក្ខា **អាភិសមាចារិកា**។ សិក្ខាបទម្បិ ហិ តំ តត្ថ បដិបូរណត្ថិកេហិ ឧគ្គហណាទិវសេន សិក្ខិតព្ពតោ “សិក្ខា”តិ វុច្ចតិ។ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតា ការណភូតាតិ **អាទិព្រហ្មចរិយកា** សិក្ខា, ឧភតោ វិភង្គបរិយាបន្នសិក្ខាបទំ។ តេនេវ **វិសុទ្ធិមគ្គេ**បិ “ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នសិក្ខាបទំ អាទិព្រហ្មចរិយកំ, ខន្ធក វត្តបអយាបន្នំ អាភិសមាចារិក”ន្តិ (វិសុទ្ធិ. ១.១១) វុត្តំ។ តស្មា **សេក្ខបណ្ណត្តិយ**”ន្តិ ឯត្ថ សិក្ខិតព្ពតោ សេក្ខា,

ភគវតា បញ្ញត្តត្តា បណ្ណត្តិ។ សព្ពាបិ ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នា សិក្ខាបទបណ្ណត្តិ “សេក្ខបណ្ណត្តី”តិ វុត្តាតិ គហេតព្ពា។ **នាមរូបបរិច្ឆេទេ**តិ ឯត្ថ កុសលត្តិកាទីហិ វុត្តំ ជាតិភូមិបុគ្គលសម្បយោគវត្ថារម្មណកម្មទ្វារលក្ខណរសាទិភេទេហិ វេទនាក្ខន្ធាទិចតុព្ពិធំ សនិព្ពានំ នាមំ, ភូតុបាទាយភេទំ រូបញ្ច បរិច្ឆិន្ទិត្វា ជាននបញ្ញា, តប្បកាសកោ ច គន្ថោ នាមរូបបរិច្ឆេទោ នាម។ ឥមិនា អភិធម្មត្ថកុសលេន ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **សិក្ខាបេតុ**ន្តិ ឧគ្គណ្ហាបេតុំ។

ឧបសម្បាទេតព្ពបញ្ចកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៨៦**. តិត្ថិយបរិវាសកថាយំ **អាជីវកស្ស វា**តិអាទីសុ អកិរិយវាទី អាជីវកោ នាម, កិរិយវាទិនោ បន និគណ្ឋាបិ អញ្ញេបិ នគ្គតិត្ថិកា អចេលកបទេ សង្គហិតា។ សព្ពថា នគ្គស្សេវ តិត្ថិយបរិវាសោ វិហិតោ។ សោ ច តេនេវ នគ្គវេសេន ភិក្ខូនំ សន្តិកំ អាគតស្ស, ន បដិច្ឆាទេត្វា អាគតស្សាតិ ទស្សេតុំ **“សចេ សោបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សោបី**តិ អាជីវកោ។

**អាមិសកិញ្ចិក្ខសម្បទានំ** នាម អប្បមត្តកស្ស ទេយ្យធម្មស្ស អនុប្បទានំ។ **រូបូបជីវិកា**តិ អត្តនោ រូបមេវ និស្សាយ ជីវន្តិយោ។ វេសិយា គោចរោ ពហុលំ បវត្តិដ្ឋានំ អស្សាតិ **វេសិយាគោចរោ**។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **យោព្ពន្នាតីតា**តិ អនិវិទ្ធា ឯវ មហល្លិកភាវំ បត្តា ថុល្លកុមារី ឯវាតិ វុត្តំ។ **អាទាយស្សា**តិ អាទានស្ស គហណស្ស។

អញ្ញតិត្ថិយបុព្ពវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បញ្ចាពាធវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៨៨-៩**. បញ្ចាពាធាទិវត្ថូសុ បាឡិយំ **សោម្ហិ អរោគោ, វិព្ភមិស្សាមី**តិ សោ អហំ អរោគោ, វិព្ភមិស្សាមីតិ អត្ថោ។ **នខបិដ្ឋិប្បមាណ**ន្តិ កនិដ្ឋង្គុលិនខបិដ្ឋិ អធិប្បេតា។ “បដិច្ឆន្នេ ឋានេ នខបិដ្ឋិប្បមាណំ អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតំ ហោតិ, វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា អប្បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ តាទិសម្បិ ន វដ្ដតិ, បដិច្ឆន្នដ្ឋានេបិ ច វឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតោបិ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធមេវ ហោតិ។ បាកដដ្ឋានេបិ បន នខបិដ្ឋិប្បមាណតោ ឩនតរំ អវឌ្ឍនកំ វដ្ដតីតិ យេ គណ្ហេយ្យុំ, តេសំ តំ គហណំ បដិសេធេតុំ **“មុខេ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។

**កោលដ្ឋិមត្តកោបី**តិ ពទរដ្ឋិប្បមាណោបិ។ **អវឌ្ឍនកបក្ខេ ឋិតោបិ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ **បិ**-សទ្ទេន កោលដ្ឋិមត្តតោ ខុទ្ទកតរោបិ គណ្ឌោ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“សច្ឆវិំ ការេត្វា”**តិ, វិជ្ជមានច្ឆវិំ កត្វាតិ អត្ថោ។ “សញ្ឆវិ”ន្តិ វា បាឋោ, សញ្ជាតច្ឆវិន្តិ អត្ថោ។ គណ្ឌាទីសុ វូបសន្តេសុបិ គណ្ឌានំ វិវណ្ណម្បិ ហោតិ, តំ វដ្ដតិ។

**បទុមបុណ្ឌរីកបត្តវណ្ណ**ន្តិ រត្តបទុមសេតបទុមបុប្ផទលវណ្ណំ។ **កុដ្ឋេ វុត្តនយេនេវា**តិ បដិច្ឆន្នដ្ឋានេ អវឌ្ឍនកំ វដ្ដតិ, អញ្ញត្ថ ន កិញ្ចិបិ វដ្ដតីតិ វុត្តនយំ ទស្សេតិ។ **សោសព្យាធី**តិ ខយរោគោ។ **យក្ខុម្មាទោ**តិ កទាចិ កទាចិ អាគន្ត្វា ភូមិយំ បាតេត្វា ហត្ថមុខាទិកំ អវយវំ ភូមិយំ ឃំសនកោ យក្ខោវ រោគោ។

បញ្ចាពាធវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## រាជភដវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៩០**. **ន ទានាហំ ទេវស្ស ភដោតិ អាបុច្ឆតី**តិ រញ្ញោ ឯវ ទិន្នដ្ឋានន្តរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យោ បន រាជកម្មិកេហិ អមច្ចាទីហិ ឋបិតោ, អមច្ចាទីនំ ឯវ វា ភដោ ហោតិ, តេន តំ តំ អមច្ចាទិម្បិ អាបុច្ឆិតុំ វដ្ដតិ។

រាជភដវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ចោរវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៩១**. **តស្មា**តិ ភគវា សយំ យស្មា ធម្មស្សាមី, តស្មា អង្គុលិមាលំ ឯហិភិក្ខុភាវេន បព្ពាជេសិ, ភិក្ខូនំ បន សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តោ ឯវមាហាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯវំ ជានន្តី**តិ សីលវា ជាតោតិ ជានន្តិ។

**៩២**. **ឧបរមន្តិ** វិរមន្តិ។ **ភិន្ទិត្វា**តិ អន្ទុពន្ធនំ ភិន្ទិត្វា។ **ឆិន្ទិត្វា**តិ សង្ខលិកំ ឆិន្ទិត្វា។ **មុញ្ចិត្វា**តិ រជ្ជុពន្ធនំ មុញ្ចិត្វា។ **វិវរិត្វា**តិ គាមពន្ធនាទីសុ គាមទ្វារាទីនំ វិវរិត្វា។ **អបស្សមានានន្តិ** បុរិសគុត្តិយំ គោបកានំ អបស្សន្តានំ។

**៩៥**. **បុរិមនយេនេវា**តិ “កសាហតោ កតទណ្ឌកម្មោ”តិ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ។

ចោរវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឥណាយិកវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**៩៦**. **បលាតោបី**តិ ឥណសាមិកានំ អាគមនំ ញត្វា ភយេន បលាតោ។ **គីវា ហោតី**តិ ឥណាយិកភាវំ ញត្វា អនាទរេន ឥណមុត្តកេ ភិក្ខុភាវេ បវេសិតត្តា។ **ឧបឌ្ឍុបឌ្ឍន្តិ** ថោកថោកំ។ **ទាតព្ពមេវា**តិ ឥណាយិកេន ធនំ សម្បជ្ជិតុ វា មា វា, ទានេ សឧស្សាហេនេវ ភវិតព្ពំ។ អញ្ញេហិ ច ភិក្ខូហិ “មា ធុរំ និក្ខិបាហី”តិ វត្វា សហាយកេហិ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ ធុរនិក្ខេបេន ហិស្ស ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពតា សិយាតិ។

ឥណាយិកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ទាសវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**៩៧**. “**ទាសចារិត្តំ អារោបេត្វា កីតោ**”តិ ឥមិនា ទាសភាវបរិមោចនត្ថាយ កីតកំ និវត្តេតិ។ តាទិសោ ហិ ធនក្កីតោបិ អទាសោ ឯវ។ **តត្ថ តត្ថ ចារិត្តវសេនា**តិ តស្មិំ តស្មិំ ជនបទេ ទាសបណ្ណជ្ឈាបនាទិនា អទាសករណនិយាមេន។ អភិសេកាទីសុ សព្ពពន្ធនានិ មោចាបេន្តិ, តំ សន្ធាយ “**សព្ពសាធារណេនា**”តិ វុត្តំ។

**សយមេវ បណ្ណំ អារោបេន្តិ, ន វដ្ដតី**តិ តា ភុជិស្សិត្ថិយោ “មយម្បិ វណ្ណទាសិយោ ហោមា”តិ អត្តនោ រក្ខណត្ថាយ សយមេវ រាជូនំ ទាសិបណ្ណេ អត្តនោ នាមំ លិខាបេន្តិ, តាសំ បុត្តាបិ រាជទាសាវ ហោន្តិ, តស្មា តេ បព្ពាជេតុំ ន វដ្ដតិ។ **តេហិ អទិន្នា ន បព្ពាជេតព្ពា**តិ យត្តកា តេសំ សាមិនោ, តេសុ ឯកេន អទិន្នេបិ ន បព្ពាជេតព្ពា។

**ភុជិស្សេ បន កត្វា បព្ពាជេតុំ វដ្ដតី**តិ យស្ស វិហារស្ស តេ អារាមិកា ទិន្នា, តស្មិំ វិហារេ សង្ឃំ ញាបេត្វា ផាតិកម្មេន ធនានិ ទត្វា ភុជិស្សេ កត្វា បព្ពាជេតុំ វដ្ដតិ។ **តក្កំ សីសេ អាសិត្តកសទិសាវ ហោន្តី**តិ កេសុចិ ជនបទេសុ អទាសេ ករោន្តា តក្កំ សីសេ អាសិញ្ចន្តិ, តេន កិរ តេ អទាសា ហោន្តិ, ឯវមិទម្បិ អារាមិកវចនេន ទានម្បីតិ អធិប្បាយោ។ តថា ទិន្នេបិ សង្ឃស្ស អារាមិកទាសោ ឯវាតិ “**នេវ បព្ពាជេតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។ “**តាវកាលិកោ នាមា**”តិ វុត្តត្តា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា វា បច្ឆាបិ គហេតុកាមតាយ វា ទិន្នំ សព្ពំ តាវកាលិកមេវាតិ គហេតព្ពំ។ **និស្សាមិកទាសោ** នាម យស្ស សាមិកុលំ អញ្ញាតិកំ មរណេន បរិក្ខីណំ, ន កោចិ តស្ស ទាយាទោ, សោ បន សមានជាតិកេហិ វា និវាសគាមវាសីហិ វា ឥស្សរេហិ វា ភុជិស្សោ កតោវ បព្ពាជេតព្ពោ។ ទេវទាសាបិ ទាសា ឯវ។ តេ ហិ កត្ថចិ ទេសេ រាជទាសា ហោន្តិ, កត្ថចិ វិហារទាសា, តស្មា បព្ពាជេតុំ ន វដ្ដតិ។ ទាសម្បិ បព្ពាជេត្វា សាមិកេ ទិស្វា បដិច្ឆាទនត្ថំ អបនេន្តោ បទវារេន អទិន្នាទានាបត្តិយា ការេតព្ពោ, ទាសស្ស បន បលាយតោ អនាបត្តិ។

ទាសវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**កម្មារភណ្ឌុវត្ថាទិកថាវណ្ណនា**

**៩៨**. ភណ្ឌុកម្មាបុច្ឆានាទិកថាយំ **កម្មារភណ្ឌូ**តិ ទហរកាយ អមោឡិពន្ធោ មុណ្ឌិកសីសោ កម្មារទារកោ ឯវ វុត្តោ។ **តុលាធារមុណ្ឌកោ**តិ ឯត្ថ **តុលាធារា**តិ តម្ពសុវណ្ណាទីនំ តុលំ ហត្ថេន ធារេតីតិ កម្មារា “តុលាធារា”តិ វុត្តា, តេសុ ឯកោ មុណ្ឌិកសីសោ ទហរោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**បញ្ចសិខោ តរុណទារកោ**”តិ។ ឯកការ សិខា បញ្ចវេណិយោ កត្វា ពន្ធនេន បញ្ចសិខាតិ វុច្ចតិ, សា ឯតស្ស អត្ថីតិ **បញ្ចសិខោ,** តស្ស សិខំ ឆិន្ទន្តា កញ្ចិ ភិក្ខុំ អជានាបេត្វាវ បព្ពាជេសុំ។ តេន ភណ្ឌុកម្មាបលោកនំ អនុញ្ញាតំ។ **សីមាបរិយាបន្នេ**តិ ពទ្ធសីមាយ សតិ តទន្តោគធេ, អសតិ ឧបចារសីមន្តោគធេតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សង្ឃំ អបលោកេតុំ ភណ្ឌុកម្មាយា”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, ន បន អនបលោកេន្តស្ស អាបត្តិ វុត្តា, តថាបិ អដ្ឋកថាយំ “សព្ពេ អាបុច្ឆិតា អម្ហេហីតិសញ្ញិនោ...បេ.... បព្ពាជេន្តស្សបិ អនាបត្តី”តិ វុត្តត្តា សញ្ចិច្ច អនាបុច្ឆា កេសេ ឱហារេន្តស្ស ទុក្កដ

មេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កេសោរោបនម្បិ សមណបព្ពជនវោហារំ លភតីតិ អាហ “**តមស្ស សមណករណ**”ន្តិអាទិ។ **ឯកសិខាមត្តធរោ**តិ ឯត្ថ ឯកេន កេសេន សិខា ឯកសិខាតិ វទន្តិ, អប្បកេសាវ សិខា ឯវំ វុត្តាតិ គហេតព្ពា។ ឯកកេសម្បិ បន អនាបុច្ឆា ឆិន្ទិតុំ ន វដ្ដតិយេវ។

**១០០. វាមហត្ថេនា**តិ ទក្ខិណហត្ថេន ភុញ្ជនតោ វុត្តំ។

**១០៣-៤.** និស្សយមុច្ចនកស្ស វត្តេសុ បញ្ចកឆក្កេសុ បន “ឧភយានិ ខោ បនស្ស បាតិមោក្ខានិ…បេ…. អនុព្យញ្ជនសោ”តិ ឯត្ថ សព្ពោបិ ចាយំ បភេទោ មាតិកាដ្ឋកថាយំ ញាតាយំ ញាតោ ហោតិ។ “**អាបត្តិំ ជានាតិ, អនាបត្តិំ ជានាតី**”តិ ឥទញ្ច អត្ថនា ញាតង្គានេសុ អាបត្តាទី សន្ធាយ វុត្តន្តិ ន គហេតព្ពំ។

កម្មារភណ្ឌុវត្ថាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**រាហុលវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**១០៥. បោក្ខរវស្ស**ន្តិ បោក្ខរេ បទុមគច្ឆេ វិយ អតេមិតុកាមានំ សរីរតោ បវដ្ដនកវស្សំ។ តស្មឹ កិរ វស្សន្តេ តេមិតុកាមាវ តេមេន្តិ, ន ឥតរេ។ “**ភិក្ខុំ គណ្ហថា”តិ វត្វា គតោ នាម នត្ថី**តិ អត្តនោ សន្តិកេ រជ្ជេ សព្ពម្បិ សាបតេយ្យំ សយមេវ បរិភុញ្ជិស្សតីតិ គារវេន សុទ្ធោទនមហារាជាបិ ន និមន្តេសិ, គន្ត្វា បន គេហេ សកលរត្តិំ មហាទានញ្ចេវ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស អាសនបញ្ញត្តិដ្ឋានាលង្ការញ្ច សំវិទហន្តោវ វីតិនាមេសិ។

**ន កោចិ…បេ…. បត្តំ វា អគ្គហេសី**តិ ភគវា អត្តនោ បិតុ និវេសនមេវ គមិស្សតីតិសញ្ញាយ នគ្គហេសិ។ **កុលនគរេ**តិ ញាតិកុលន្តកេ នគរេ។ **បិណ្ឌចារិយវត្ត**ន្តិ អត្តនោ ញាតិគាមេសុបិ សបទានចារិកវត្តំ។ ភិក្ខាយ ចារោ ចរណំ ឯតស្សាតិ **ភិក្ខាចារោ**, ឧត្តិយោ។

**ឧត្តិដ្ឋេ**តិ ឧត្តិដ្ឋិត្វា បរេសំ ឃរទ្វារេ ឧទ្ទិស្ស ឋត្វា គហេតព្ពបិណ្ឌេ។ **នប្បមជ្ជេយ្យា**តិ និមន្តនាទិវសេន លព្ភមានបណីតភោជនំ បដិក្ខិបិត្វា បិណ្ឌាយ ចរណវសេន តត្ថ នប្បមជ្ជេយ្យ។ **ធម្ម**ន្តិ អនេសនំ បហាយ សបទានំ ចរន្តោ តមេវ ភិក្ខាចរិយធម្មំ សុចរិតំ ចរេយ្យ។ **សុខំ សេតី**តិ ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ សុខំ វិហរតីតិ អត្ថោ។

ទុតិយគាថាយំ **ន នំ ទុច្ចរិត**ន្តិ វេសិយាទិភេទេ អគោចរេ ចរណវសេន តំ យថាវុត្តំ ធម្មំ ទុច្ចរិតំ ន ច ចរេ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ **ឥមំ បន គាថំ សុត្វា**តិ និវេសនេ និសិន្នេន ភគវតា ញាតិសមាគមេ អត្តនោ បិណ្ឌាយ ចរណំ និស្សាយ បវត្តាយ គាថាយ វុត្តំ ឥមំ ទុតិយគាថំ សុត្វា។

**ធម្មបាលជាតក**ន្តិអាទីសុ បន តតោ បរកាលេសុបិ រញ្ញោ បវត្តិ បរិនិព្ពានំ បាបេត្វា យថាបសង្គវសេន ទស្សេតុំ វុត្តា។ តេនាហ “**សោតាបត្តិផលំ សច្ឆិកត្វា**”តិអាទិ។ **សិរិគព្ភំ គន្ត្វា**តិ ឯត្ថ យទិ ហិ ភគវា តទហេវ គន្ត្វា ន បស្សេយ្យ, សា ហទយេន ផលិតេន មរេយ្យាតិ អគមាសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**តំ ទិវសមេវា**តិ តស្មឹ រាហុលមាតុទស្សនទិវសេយេវ។ **ធម្មបទដ្ឋកថាយំ** បន “សត្ថា កបិលបុរំ គន្ត្វា តតិយទិវសេ នន្ទំ បព្ពាជេសី”តិ (ធ. ប. អដ្ឋ. ១.១២ នន្ទត្ថេរវត្ថុ) វុត្តំ។ **កេសវិស្សជ្ជន**ន្តិ រាជមោឡិពន្ធនត្ថំ កុមារកាលេ ពន្ធិតសិខាវេណិមោចនំ, តំ កិរ ករោន្តា មង្គលំ ករោន្តិ។ **សារត្ថទីបនិយំ** បន “កេសវិស្សជ្ជនន្តិ កុលមរិយាទវសេន កេសោរោបន”ន្តិ (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.១០៥) វុត្តំ។ **បដ្ដពន្ធោ**តិ “អសុករាជា”តិ នឡាដេ សុវណ្ណបដ្ដពន្ធនំ។ អភិនវបាសាទប្បវេសមង្គលំ **ឃរមង្គលំ**។ ឆត្តស្សាបនេ មង្គលំ **ឆត្តមង្គលំ។ ជនបទកល្យាណី**តិ ជនបទម្ហិ កល្យាណី បរេហិ អសាធារណេហិ បញ្ចកល្យាណាទីហិ សហិតត្តា សា ឯវំ វុត្តា។ **តុវដ**ន្តិ សីឃំ។ **អនិច្ឆមាន**ន្តិ មនសា អរោចេន្តំ, វាចាយ បន ភគវតា “បព្ពជិស្សសិ នន្ទា”តិ វុត្តេ គារវេន បដិក្ខិបិតុំ អវិសហន្តោ “អាមា”តិ អវោច។ ភគវា ច ឯតេន លេសេន បព្ពាជេសិ។

**ព្រហ្មរូបវណ្ណ**ន្តិ ព្រហ្មរូបសមានរូបំ។ **ត្យស្សា**តិ តេ អស្ស។ **និវត្តេតុំ ន វិសហី**តិ “មា នំ និវត្តយិត្ថា”តិ ភគវតា វុត្តត្តា នាសក្ខិ។ **សត្តវិធំ អរិយធន**ន្តិ –

> “សទ្ធាធនំ សីលធនំ, ហិរិឱត្តប្បិយំ ធនំ;
> សុតធនញ្ច ចាគោ ច, បញ្ញា វេ សត្តមំ ធន”ន្តិ។ (អ. និ. ៧.៥, ៦) –

ឯវំ វុត្តំ សត្តវិធំ អរិយធនំ។ **អធិមត្តំ រាហុលេ**តិ រាហុលេ បព្ពជិតេ នន្ទបព្ពជ្ជាយ ឧប្បន្នទុក្ខតោបិ អធិកតរំ ទុក្ខំ អហោសីតិ អត្ថោ។ **ឥតោ បច្ឆា**តិ ឥតោ វុត្តសោកុប្បត្តិតោ អបរទិវសេសុ អនាគាមីនំ ញាតិសិនេហបដិឃចិត្តុប្បាទាភាវា។ បាឡិយំ **បុត្តបេម**ន្តិអាទិ រញ្ញោ បុត្តសិនេហស្ស តិព្ពភាវំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ បុត្តសិនេហោ ហិ អត្តនា សហជាតបីតិវេគសមុដ្ឋិតានំ រូបធម្មានំ សកលសរីរំ ខោភេត្វា បវត្តនវសេន **“ឆវិ...បេ.... អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច តិដ្ឋតី”**តិ វុត្តោ។ **អត្តនោ បិយតរា**តិ ភគវន្តំ សន្ធាយ វទតិ។ **បុត្តេ**តិ រាហុលំ។ **សទ្ទហន្តេនា**តិ តស្ស វចនេន អវេមតិកេនាតិ អត្ថោ។ វិមតិយា សតិ អាបត្តិ ឯវ។

រាហុលវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### សិក្ខាបទទណ្ឌកម្មវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១០៦**. សាមណេរសិក្ខាបទាទីសុ បាឡិយំ **សិក្ខាបទានី**តិ សិក្ខាកោដ្ឋាសា។ អធិសីលសិក្ខានំ វា អធិគមូបាយា។ **បាណោ**តិ បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ តស្ស អតិបាតនំ បពន្ធវសេន បវត្តិតុំ អទត្វា សត្ថាទីហិ អតិក្កម្ម អភិភវិត្វា បាតនំ បាណាតិបាតោ។ បាណវធោតិ អត្ថោ។ សោ បន អត្ថតោ បាណេ បាណសញ្ញិនោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា វធកចេតនាវ។ តស្មា បាណាតិបាតា វេរមណិ, វេរហេតុតាយ វេរសង្ខាតំ បាណាតិបាតាទិបាបធម្មំ មណតិ នីហរតីតិ វិរតិ **“វេរមណី”**តិ វុច្ចតិ, វិរមតិ ឯតាយាតិ វា “វិរមណី”តិ វត្តព្ពេ និរុត្តិនយេន “វេរមណី”តិ សមាទានវិរតិ វុត្តា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

អទិន្នស្ស អាទានំ **អទិន្នាទានំ**, ថេយ្យចេតនាវ។ **អព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អសេដ្ឋចរិយំ, មគ្គេន មគ្គបដិបត្តិសមុដ្ឋាបិកា មេថុនចេតនា។ **មុសា**តិ អភូតវត្ថុ, តស្ស វាទោ អភូតតំ ញត្វាវ ភូតតោ វិញ្ញាបនចេតនា **មុសាវាទោ**។ បិដ្ឋបូវាទិនិព្ពត្តសុរា ចេវ បុប្ផាសវាទិភេទំ មេរយញ្ច **សុរាមេរយំ**។ តទេវ មទនីយដ្ឋេន មជ្ជញ្ចេវ បមាទការណដ្ឋេន បមាទដ្ឋានញ្ច, តំ យាយ ចេតនាយ បិវតិ, តស្ស ឯតំ អធិវចនំ។

អរុណុគ្គមនតោ បដ្ឋាយ យាវ មជ្ឈន្ហិកា អយំ អរិយានំ ភោជនស្ស កាលោ នាម, តទញ្ញោ **វិកាលោ**។ ភុញ្ជិតព្ពដ្ឋេន **ភោជន**ន្តិ ឥធ សព្ពំ យាវកាលិកំ វុច្ចតិ, តស្ស អជ្ឈោហរណំ ឥធ ឧត្តរបទលោបេន “ភោជន”ន្តិ អធិប្បេតំ។ វិកាលេ ភោជនំ អជ្ឈោហរណំ **វិកាលភោជនំ,** វិកាលេ វា យាវកាលិកស្ស ភោជនំ អជ្ឈោហរណំ វិកាលភោជនន្តិបិ អត្ថោ គហេតព្ពោ, អត្ថតោ វិកាលេ យាវកាលិកអជ្ឈោហរណចេតនាវ។

សាសនស្ស អននុលោមត្តា វិសូកំ បដាណីភូតំ ទស្សនំ **វិសូកទស្សនំ,** នច្ចគីតាទិទស្សនសវនានញ្ចេវ វដ្ដកយុទ្ធជូតកីឡាទិសព្ពកីឡានញ្ច នាមំ។ **ទស្សន**ន្តិ ចេត្ថ បញ្ចន្នម្បិ វិញ្ញាណានំ យថាសកំ វិសយស្ស អាលោចនសភាវតាយ **ទស្សន**-សទ្ទេន សង្គហេតព្ពត្តា សវនម្បិ សង្គហិតំ។ **នច្ចគីតវាទិត**-សទ្ទេហិ ចេត្ថ អត្តនោ នច្ចនគាយនាទីនិបិ សង្គហិតានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**មាលា**តិ ពទ្ធមពទ្ធំ វា អន្តមសោ សុត្តាទិមយម្បិ អលង្ការត្ថាយ បិឡន្ធិយមានំ “មាលា”ត្វេវ វុច្ចតិ។ **គន្ធ**ន្តិ វាសចុណ្ណាទិវិលេបនតោ អញ្ញំ យំ កិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ បិសិត្វា គហិតំ ឆវិរាគករណញ្ចេវ គន្ធជាតញ្ច។ **ធារណំ** នាម បិឡន្ធនំ។ **មណ្ឌនំ** នាម ឩនដ្ឋានបូរណំ។ គន្ធវសេន, ឆវិរាគវសេន ច សាទិយនំ **វិភូសនំ** នាម។ មាលាទីសុ វា ធារណាទីនិ យថាក្កមំ យោជេតព្ពានិ។ តេសំ ធារណាទីនំ ឋានំ ការណំ វីតិក្កមចេតនា។

**ឧច្ចា**តិ ឧច្ច-សទ្ទេន សមានត្ថោ និបាតោ, **ឧច្ចាសយនំ** វុច្ចតិ បមាណាតិក្កន្តំ អាសន្ទាទិ។ **មហាសយនំ** អកប្បិយត្ថរណេហិ អត្ថតំ, សលោហិតវិតានញ្ច។ ឯតេសុ ហិ អាសនំ, សយនញ្ច ឧច្ចាសយនមហាសយន-សទ្ទេហិ គហិតានិ ឧត្តរបទលោបេន។ **ជាតរូបរជតបដិគ្គហណា**តិ ឯត្ថ **រជត**-សទ្ទេន ទារុមាសកាទិ សព្ពំ រូបិយំ សង្គហិតំ, មុត្តាមណិអាទយោបេត្ថ ធញ្ញខេត្តវត្ថាទយោ ច សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ **បដិគ្គហណ**-សទ្ទេន បដិគ្គាហាបនសាទិយនានិ សង្គហិតានិ។ **នាសនវត្ថូ**តិ បារាជិកដ្ឋានតាយ លិង្គនាសនាយ ការណំ។

**១០៧**. បាឡិយំ **សព្ពំ សង្ឃារាមំ អាវរណំ ករោន្តី**តិ សព្ពសង្ឃារាមេ បវេសនិវារណំ ករោន្តិ។ **សង្ឃារាមោ អាវរណំ កាតព្ពោ**តិ សង្ឃារាមោ អាវរណោ កាតព្ពោ, សង្ឃារាមេ វា អាវរណំ កាតព្ពន្តិ អត្ថោ។ តេនេវ **“តត្ថ អាវរណំ កាតុ”**ន្តិ ភុម្មវសេន វុត្តំ។ **អាហារំ អាវរណ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **“យត្ថ វា វសតី”**តិ ឥមិនា សាមណេរស្ស វស្សគ្គេន លទ្ធំ វា សកសន្តកមេវ វា និពទ្ធវសនកសេនាសនំ វុត្តំ។ **យត្ថ វា បដិក្កមតី**តិ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វសនដ្ឋានំ វុត្តំ។ តេនាហ **“អត្តនោ”**តិអាទិ។ **អត្តនោ**តិ ហិ សយំ, អាចរិយស្ស, ឧបជ្ឈាយស្ស

វាតិ អត្ថោ។ ទណ្ឌេន្តិ វិនេន្តិ ឯតេនាតិ ទណ្ឌោ, សោ ឯវ កត្តព្ពត្តា កម្មន្តិ **ទណ្ឌកម្មំ,** អាវរណាទិ។ **ឧទកំ វា បរិសេតុន្តិ** បោក្ខរណិអាទិឧទកេ បវេសេតុំ។

សិក្ខាបទទណ្ឌកម្មវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អនាបុច្ឆាវរណវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា**

**១០៨. សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកានម្បីតិ** ឧបសម្បន្នេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសុបិ ហិ អាចរិយុបជ្ឈាយេសុ យថា ឱវទន្តិ, តថា តេសំ និគ្គហំ អករោន្តេសុ អញ្ញេហិ អាវរណាទិនិគ្គហកម្មំ កាតព្ពមេវ។ **សង្គណ្ហន្តីតិ** "បរបរិសតោ ភិន្ទិត្វា គណ្ហិស្សាមី"តិ ទានាទិចតូហិ **សង្គហវត្ថូហិ** (ទី. និ. ៣.២១០; អ. និ. ៤.៣២, ២៥៦) ឧបលាឡនវសេន សង្គណ្ហន្តិ។ សោ ភិក្ខុ វា មា វា, សង្គណ្ហន្តស្ស បយោគេ អាបត្តិ ឯវ។ **ភិន្ទិត្វា គណ្ហិតុំ ន វដ្ដតីតិ** ភិន្ទិតុម្បិ ន វដ្ដតិ, គណ្ហិតុម្បិ ន វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ **អាទីនវំ បន វត្តុំ វដ្ដតីតិ** សាសនគារវេន វា បរានុទ្ទយតាយ វា វត្តុំ វដ្ដតិ, ន បរិសលោលតាយ។

"**សេនាសនគ្គាហោ ច បដិប្បស្សម្ភតី**"តិ ឥមិនា វស្សច្ឆេទំ ទស្សេតិ។ ឧបសម្បន្នានម្បិ បារាជិកសមាបត្តិយា សរណគមនាទិសាមណេរភាវស្សាបិ វិនស្សនតោ សេនាសនគ្គាហោ ច បដិប្បស្សម្ភតិ, សង្ឃលាភម្បិ តេ ន លភន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **បុរិមិកាយ បុន សរណានិ គហិតានីតិ** សរណគ្គហណេន សហ តទហេ វស្សូបគមនម្បិ ទស្សេតិ។ **បច្ឆិមិកាយ វស្សាវាសិកន្តិ** វស្សាវាសិកលាភគ្គហណទស្សនមត្តមេវេតំ, តតោ បុរេបិ, បច្ឆាបិ វា វស្សាវាសិកញ្ច ចីវរមាសេសុ សង្ឃេ ឧប្បន្នំ កាលចីវរញ្ច បុរិមិកាយ ឧបគន្ត្វា អវិបន្នសីលោ សាមណេរោ លភតិ ឯវ។ **សចេ បច្ឆិមិកាយ គហិតានីតិ** បច្ឆិមិកាយ វស្សូបគមនញ្ច ឆិន្នវស្សតញ្ច ទស្សេតិ។ តស្ស ហិ កាលចីវរេ ភាគោ ន បាបុណាតិ។ តស្មា "**អបលោកេត្វា លាភោ ទាតព្វោ**"តិ វុត្តំ។

វស្សាវាសិកលាភោ បន យទិ សេនាសនសាមិកា ទាយកា សេនាសនគុត្តត្ថាយ បច្ឆិមិកាយ ឧបគន្ត្វា វត្តំ កត្វា អត្តនោ សេនាសនេ វសន្តស្សបិ វស្សាវាសិកំ ទាតព្ពន្តិ វទន្តិ, អនបលោកេត្វាបិ ទាតព្ពោវ។ យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** "បច្ឆិមិកាយ វស្សាវាសិកំ លច្ឆតីតិ បច្ឆិមិកាយ បុន វស្សំ ឧបគតត្តា លច្ឆតី"តិ (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.១០៨) វុត្តំ, តម្បិ វស្សាវាសិកេ ទាយកានំ ឥមំ អធិប្បាយំ និស្សាយ វុត្តញ្ចេ, សុន្ទរំ។ សង្ឃិកំ, កាលចីវរម្បិ សន្ធាយ វុត្តញ្ចេ, ន យុជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។

**ន អជានិត្វាតិ** "សុរា"តិ អជានិត្វា បិវតោ បាណាតិបាតវេរមណិអាទិសព្ពសីលភេទំ, សរណភេទញ្ច ន អាបជ្ជតិ, អកុសលំ បន សុរាបានវេរមណិសីលភេទោ ច ហោតិ មាលាទិធារណាទីសុ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឥតរានីតិ** វិកាលភោជនវេរមណិអាទីនិ។ តានិបិ ហិ សញ្ចិច្ច វីតិក្កមន្តស្ស តំ តំ ភិជ្ជតិ ឯវ, ឥតរេតរេសំ បន អភិជ្ជមានេន នាសនង្គានិ ន ហោន្តិ។ តេនេវ "**តេសុ ភិន្នេសូ**"តិ ភេទវចនំ វុត្តំ។

**អច្ចយំ ទេសាបេតព្វោតិ** "អច្ចយោ មំ, ភន្តេ, អច្ចគមា"តិអាទិនា សង្ឃមជ្ឈេ ទេសាបេត្វា សរណសីលំ ទាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ បារាជិកត្តា តេសំ។ តេនាហ "**លិង្គនាសនាយ នាសេតព្វោ**"តិ។ **អយមេវ ហិ នាសនា ឥធ អធិប្បេតាតិ** លិង្គនាសនាការណេហិ បាណាតិបាតាទីហិ អវណ្ណភាសនាទីនំ សហ បតិតត្តា វុត្តំ។

ននុ ច កណ្ដកសាមណេរោបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ ឯវ, តស្ស ច ហេដ្ឋា ទណ្ឌកម្មនាសនាវ វុត្តា។ ឥធ បន មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស លិង្គនាសនា វុច្ចតិ, កោ ឥមេសំ ភេទោតិ ចោទនំ មនសិ និធាយាហ "**សស្សតុច្ឆេទានញ្ហិ អញ្ញតរទិដ្ឋិកោ**"តិ។ ឯត្ថ ចាយមធិប្បាយោ – យោ ហិ "អត្តា ឥស្សរោ វា និច្ចោ ធុវោ"តិអាទិនា វា "អត្តា ឧច្ឆិជ្ជិស្សតិ វិនស្សិស្សតី"តិអាទិនា វា តិត្ថិយបរិកប្បិតំ យំ កិញ្ចិ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិំ ទឡ្ហំ គហេត្វា វោហរតិ, តស្ស សា បារាជិកដ្ឋានំ ហោតិ។ សោ ច លិង្គនាសនាយ នាសេតព្វោ។ យោ បន ឰទិសំ ទិដ្ឋិំ អគ្គហេត្វា សាសនិកោវ ហុត្វា កេវលំ ពុទ្ធវចនាធិប្បាយំ វិបរីតតោ គហេត្វា ភិក្ខូហិ ឱវទិយមានោបិ អប្បដិនិស្សជ្ជិត្វា វោហរតិ, តស្ស សា ទិដ្ឋិ បារាជិកំ ន ហោតិ, សោ បន កណ្ដកនាសនាយ ឯវ នាសេតព្វោតិ។

អនាបុច្ឆាវរណវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**បណ្ឌកវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**១០៩**. បណ្ឌកវត្ថុស្មឹ អាសិត្តឧស្សូយបក្ខបណ្ឌកា តយោបិ បុរិសភាវលិង្គាទិយុត្តា អហេតុកបដិសន្ធិកា, តេ ច កិលេសបរិយុដ្ឋានស្ស ពលវតាយ នបុំសកបណ្ឌកសទិសត្តា “បណ្ឌកា”តិ វុត្តា។ តេសុ អាសិត្តឧស្សូយបណ្ឌកានំ ទ្វិន្នំ កិលេសបរិយុដ្ឋានំ យោនិសោមនសិការាទីហិ វីតិក្កមតោ និវារេតុម្បិ សក្កា, តេន តេ បព្ពាជេតព្ពា វុត្តា។ បក្ខបណ្ឌកស្ស បន កាឡបក្ខេសុ ឧម្មាទោ វិយ កិលេសបរិឡាហោ អវត្ថរន្តោ អាគច្ឆតិ, វីតិក្កមំ បត្វា ឯវ ច និវត្តតិ។ តស្មា សោ តស្មឹ បក្ខេ ន បព្ពាជេតព្ពោតិ វុត្តោ។ តទេតំ វិភាគំ ទស្សេតុំ **“យស្ស បរេស”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អាសិត្តស្សា**តិ មុខេ អាសិត្តស្ស អត្តនោបិ អសុចិមុច្ចនេន បរិឡាហោ វូបសម្មតិ។ **ឧស្សូយាយ ឧប្បន្នាយា**តិ ឧស្សូយាយ វសេន អត្តនោ សេវេតុកាមតារាគេ ឧប្បន្នេ អសុចិមុត្តិយា បរិឡាហោ វូបសម្មតិ។

**“ពីជានិ អបនីតានី”**តិ វុត្តត្តា ពីជេសុ ឋិតេសុ និមិត្តមត្តេ អបនីតេ បណ្ឌកោ ន ហោតិ។ ភិក្ខុនោបិ អនាពាធបច្ចយា តទបនយនេ ថុល្លច្ចយមេវ, ន បន បណ្ឌកត្តំ, ពីជេសុ បន អបនីតេសុ អង្គជាតម្បិ រាគេន កម្មនិយំ ន ហោតិ, បុមភាវោ វិគច្ឆតិ, មស្សុអាទិបុរិសលិង្គម្បិ ឧបសម្បទាបិ វិគច្ឆតិ, កិលេសបរិឡាហោបិ ទុន្និវារវីតិក្កមោ ហោតិ នបុំសកបណ្ឌកស្ស វិយ។ តស្មា ឦទិសោ ឧបសម្បន្នោបិ នាសេតព្ពោតិ វទន្តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា ពីជុទ្ធរណេ បារាជិកំ ន បញ្ញត្តន្តិ? ឯត្ថ តាវ កេចិ វទន្តិ “បញ្ញត្តមេវេតំ ភគវតា ‘បណ្ឌកោ, ភិក្ខវេ, អនុបសម្បន្នោ ន ឧបសម្បាទេតព្ពោ, ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ’តិ វុត្តត្តា”តិ។ កេចិ បន “យស្មា ពីជុទ្ធរណក្ខណេ បណ្ឌកោ ន ហោតិ, តស្មា តស្មឹ ខណេ បារាជិកំ ន បញ្ញត្តំ។ យស្មា បន សោ ឧទ្ធដពីជោ ភិក្ខុ អបរេន សមយេន វុត្តនយេន បណ្ឌកត្តំ អាបជ្ជតិ, អភាវកោ ហោតិ, ឧបសម្បទាយ អវត្ថុ, តតោ ឯវ ចស្ស ឧបសម្បទា វិគច្ឆតិ, តស្មា ឯស បណ្ឌកត្តុបគមនកាលតោ បដ្ឋាយ ជាតិយា នបុំសកបណ្ឌកេន សទ្ធឹ យោជេត្វា ‘ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ’តិ អភព្ពោតិ វុត្តោ, ន តតោ បុព្ពេ។ អយញ្ច កិញ្ចាបិ សហេតុកោ, ភាវក្ខយេន បនស្ស អហេតុកសទិសតាយ មគ្គោបិ ន ឧប្បជ្ជតី”តិ វទន្តិ។ អបរេ បន “បព្ពជ្ជតោ បុព្ពេ ឧបក្កមេន បណ្ឌកភាវមាបន្នំ សន្ធាយ ‘ឧបសម្បន្នោ នាសេតព្ពោ’តិ វុត្តំ, ឧបសម្បន្នស្ស បន បច្ឆា ឧបក្កមេន ឧបសម្បទាបិ ន វិគច្ឆតី”តិ, តំ ន យុត្តំ។ យទគ្គេន ហិ បព្ពជ្ជតោ បុព្ពេ ឧបក្កមេន អភព្ពោ ហោតិ, តទគ្គេន បច្ឆាបិ ហោតីតិ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

ឥត្ថត្តាទិ ភាវោ នត្ថិ ឯតស្សាតិ **អភាវកោ។ បព្ពជ្ជា ន វារិតា**តិ ឯត្ថ បព្ពជ្ជាគហណេនេវ ឧបសម្បទាបិ គហិតា។ តេនាហ **“យស្ស ចេត្ថ បព្ពជ្ជា វារិតា”**តិអាទិ។ **តស្មឹយេវស្ស បក្ខេ បព្ពជ្ជា វារិតា**តិ ឯត្ថ បន អបណ្ឌកបក្ខេបិ បព្ពជ្ជាមត្តមេវ លភតិ, ឧបសម្បទា បន តទាបិ ន វដ្ដតិ, បណ្ឌកបក្ខេ បន អាគតេ លិង្គនាសនាយ នាសេតព្ពោតិ វេទិតព្ពំ។

បណ្ឌកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ថេយ្យសំវាសកវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១១០**. ថេយ្យសំវាសកវត្ថុម្ហិ **កោលញ្ញា**តិ កុលេ ជាតា, តត្ថ វា វិទិតា ញាតា បសិទ្ធា, តំ វា ជានន្តិ កោលញ្ញាតិ ញាតកានំ នាមំ។ ថេយ្យាយ លិង្គគ្គហណមត្តម្បិ ឥធ សំវាសោ ឯវាតិ អាហ **“តយោ ថេយ្យសំវាសកា”**តិ។ **ន យថាវុឌ្ឍំ វន្ទន**ន្តិ ភិក្ខូនំ, សាមណេរានំ វា វន្ទនំ ន សាទិយតិ។

**យថាវុឌ្ឍំ វន្ទន**ន្តិ អត្តនា មុសាវាទេន ទស្សិតវស្សក្កមេន ភិក្ខូនំ វន្ទនំ សាទិយតិ, ទហរសាមណេរោ បន វុឌ្ឍសាមណេរានំ, ទហរភិក្ខុ ច វុឌ្ឍានំ វន្ទនំ សាទិយន្តោបិ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតិ។ **ឥមស្មឹ អត្ថេ**តិ សំវាសត្ថេនកត្ថេ។

**“ភិក្ខុវស្សានី”**តិ ឥទំ សំវាសត្ថេនកេ វុត្តបាឋវសេន វុត្តំ, សយមេវ បន បព្ពជិត្វា សាមណេរវស្សានិ គណេន្តោបិ ឧភយត្ថេនកោ ឯវ។ ន កេវលញ្ច បុរិសោវ, ឥត្ថីបិ ភិក្ខុនីសុ ឯវំ បដិបជ្ជតិ, ថេយ្យសំវាសិកាវ។ អាទិកម្មិកាបិ ចេត្ថ ន មុច្ចន្តិ, ឧបសម្បន្នេសុ ឯវ បញ្ញត្តាបត្តឹ បដិច្ច អាទិកម្មិកា វុត្តា, តេនេវេត្ថ អាទិកម្មិកោបិ ន មុត្តោ។

**រាជ…បេ…. ភយេនា**តិ ឯត្ថ **ភយ**-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ។ **យាវ សោ សុទ្ធមានសោ**តិ “ឥមិនា លិង្គេន ភិក្ខូ វញ្ចេត្វា តេហិ សំវសិស្សាមី”តិ អសុទ្ធចិត្តាភាវេន សុទ្ធចិត្តោ។ តេន ហិ អសុទ្ធចិត្តេន លិង្គេ គហិតមត្តេ បច្ឆា ភិក្ខូហិ សហ សំវសតុ វា មា វា, លិង្គត្ថេនកោ ហោតិ។ បច្ឆា សំវសន្តោបិ អភព្ពោ ហុត្វា សំវសតិ។ តស្មា ឧភយត្ថេនកោបិ លិង្គត្ថេនកេ ឯវ បវិសតីតិ វេទិតព្ពំ។ យោ បន រាជាទិភយេន សុទ្ធចិត្តោវ

លិង្គំ គហេត្វា វិចរន្តោ បច្ឆា “ភិក្ខុវស្សានិ គណេត្វា ជីវិស្សាមី”តិ អសុទ្ធចិត្តំ ឧប្បាទេតិ, សោ ចិត្តុប្បាទមត្តេន ថេយ្យសំវាសកោបិ ន ហោតិ សុទ្ធចិត្តេន គហិតលិង្គត្តា។ សចេ បន សោ ភិក្ខូនំ សន្តិកំ គន្ត្វា សាមណេរវស្សគណនាទី ករោតិ, តទា សំវាសត្ថេនកោ, ឧភយត្ថេនកោ វា ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ បន បរតោ សហ ធុរនិក្ខេបេន “អយម្បិ ថេយ្យសំវាសកោ, វា”តិ វុត្តំ, តំ ភិក្ខូហិ សង្គម្ម សំវាសាធិវាសនវសេន ធុរនិក្ខេបំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេន វុត្តំ **“សំវាសំ នាធិវាសេតិ យាវា”**តិ។ តស្ស គារវ ថេយ្យសំវាសកោ នាម ន វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯត្ថ ច ចោរាទិភយំ វិនាបិ កីឡាធិប្បាយេន លិង្គំ គហេត្វា ភិក្ខូនំ សន្តិកេ បព្ពជិតាលយំ ទស្សេត្វា វន្ទនាទី អសាទិយន្តោបិ “សោភតិ នុ ខោ មេ បព្ពជិតលិង្គ”ន្តិអាទិនា សុទ្ធចិត្តេន គណ្ហន្តោបិ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**សព្ពបាសណ្ឌិយភត្តានី**តិ សព្ពសាមយិកានំ សាធារណំ កត្វា បញ្ញត្តភត្តានិ, តទញ្ញ ភិក្ខូនញ្ញេវ និយមិតភត្តគហណេ សំវាសោបិ សម្ភវេយ្យាតិ សព្ពសាធារណភត្តំ វុត្តំ។ សំវាសំ បន អសាទិយិត្វា អភិក្ខុកវិហារាទីសុ វិហារភត្តាទីនិ ភុញ្ជន្តោបិ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតិ ឯវ។ **កម្មន្តានុដ្ឋានេនា**តិ កសិអាទិកម្មករណេន។ **បត្តចីវរំ អាទាយា**តិ ភិក្ខុលិង្គវេសេន សរីរេន ធារេត្វា។

**“យោ ឯវំ បព្ពជតិ, សោ ថេយ្យសំវាសកោ នាម ហោតី”**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, “ថេយ្យសំវាសកោ”តិ បន នាមំ អជានន្តោបិ “ឯវំ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ វា “ឯវំ ករោន្តោ សមណោ នាម ន ហោតី”តិ វា “យទិ អារោចេស្សាមិ, ឆឌ្ឌេស្សន្តិ ម”ន្តិ វា “យេន កេនចិ បព្ពជ្ជា មេ ន រុហតី”តិ ជានាតិ, ថេយ្យសំវាសកោ ហោតិ។ យោ បន បឋមំ “បព្ពជ្ជា ឯវំ មេ គហិតា”តិសញ្ញី កេវលំ អន្តរា អត្តនោ សេតវត្ថនិវាសនាទិវិប្បការំ បកាសេតុំ លជ្ជន្តោ ន កថេតិ, សោ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតិ។ **អនុបសម្បន្នកាលេយេវា**តិ ឯត្ថ អវធារណេន ឧបសម្បន្នកាលេ ថេយ្យសំវាសកលក្ខណំ ញត្វា វញ្ចនាយបិ នារោចេតិ, ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតីតិ ទីបេតិ។ សោ បរិសុទ្ធចិត្តេន គហិតលិង្គត្តា លិង្គត្ថេនកោ ន ហោតិ, លទ្ធូបសម្បទត្តា តទនុគុណស្សេវ សំវាសស្ស សាទិតត្តា សំវាសត្ថេនកោបិ ន ហោតិ។ អនុបសម្បន្នោ បន លិង្គត្ថេនកោ ហោតិ, សំវាសារហស្ស លិង្គស្ស គហិតត្តា សំវាសសាទិយនមត្តេន សំវាសត្ថេនកោ ហោតិ។

**សលិង្គេ ឋិតោ**តិ សលិង្គភាវេ ឋិតោ។ **ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតី**តិ ភិក្ខូហិ ទិន្នលិង្គស្ស អបរិច្ចត្តត្តា លិង្គត្ថេនកោ ន ហោតិ, ភិក្ខុបដិញ្ញាយ អបរិច្ចត្តត្តា សំវាសត្ថេនកោ ន ហោតីតិ។ យំ បន **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “លិង្គានុរូបស្ស សំវាសស្ស សាទិតត្តា ន សំវាសត្ថេនកោ”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) ការណំ វុត្តំ, តម្បិ ឥទមេវ ការណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥតរថា សាមណេរស្សបិ ភិក្ខុវស្សគណនាទីសុ លិង្គានុរូបសំវាសោ ឯវ សាទិតោតិ សំវាសត្ថេនកតា ន សិយា ភិក្ខូហិ ទិន្នលិង្គស្ស ឧភិន្នម្បិ សាធារណត្តា។ យថា ចេត្ថ ភិក្ខុ, ឯវំ សាមណេរោបិ បារាជិកំ សមាបន្នោ សាមណេរបដិញ្ញាយ អបរិច្ចត្តត្តា សំវាសត្ថេនកោ ន ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ **សោភតីតិ សម្បដិច្ឆិត្វា**តិ កាសាវធារណេ ធុរំ និក្ខិបិត្វា គិហិភាវំ សម្បដិច្ឆិត្វា។

**យោ កោចិ វុឌ្ឍបព្ពជិតោ**តិ សាមណេរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **មហាបេឡាទីសូ**តិ វិលីវាទិមយេសុ យរទ្វារេសុ ឋបិតភត្តភាជនវិសេសេសុ, ឯតេន វិហារេ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ វស្សគណនាទីនំ អករណំ ទស្សេតិ។

ថេយ្យសំវាសកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**តិត្ថិយបក្កន្តកកថាវណ្ណនា**

តិត្ថិយបក្កន្តកាទិកថាសុ **តេសំ លិង្គេ អាទិន្នមត្តេ**តិ វីមំសាទិអធិប្បាយំ វិនា “តិត្ថិយោ ភវិស្សាមី”តិ សន្និដ្ឋានវសេន លិង្គេ កាយេន ធារិតមត្តេ។ **សយមេវា**តិ តិត្ថិយានំ សន្តិកំ អគន្ត្វា សយមេវ សង្ឃារាមេបិ កុសចីរាទីនិ និវាសេតិ។ **អាជីវកោ ភវិស្សាមិ...បេ.... គច្ឆតី**តិ អាជីវកានំ សន្តិកេ តេសំ បព្ពជនវិធិនា “អាជីវកោ ភវិស្សាមី”តិ គច្ឆតិ។ តស្ស ហិ តិត្ថិយភាវូបគមនំ បតិ សន្និដ្ឋានេ វិជ្ជមានេបិ “គន្ត្វា ភវិស្សាមី”តិ បរិកប្បិតត្តា បទវារេ ទុក្កដមេវ វុត្តំ។ **ទុក្កដ**ន្តិ បាឡិយា អវុត្តេបិ មេថុនាទីសុ វុត្តបុព្ពបយោគទុក្កដានុលោមតោ វុត្តំ។ ឯតេន ច សន្និដ្ឋានវសេន លិង្គេ សម្បដិច្ឆិតេ បារាជិកំ, តតោ បុរិមបយោគេ ថុល្លច្ចយញ្ច វត្តព្ពមេវ, ថុល្លច្ចយក្ខណេ និវត្តន្តោបិ អាបត្តឹ ទេសាបេត្វា មុច្ចតិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សង្ឃភេទេបិ លោហិតុប្បាទេបិ ភិក្ខូនំ បុព្ពបយោគាទីសុ ទុក្កដថុល្លច្ចយបារាជិកាហិ មុច្ចនសីមា ច វេទិតព្ពា។ សាសនវិរុទ្ធតាយេត្ថ អាទិកម្មិកានម្បិ អនាបត្តិ ន វុត្តា។ បព្ពជ្ជាយបិ អភព្ពតាទស្សនត្ថំ បនេតេ, អញ្ញេ ច បារាជិកកណ្ឌេ វិសុំ សិក្ខាបទេន បារាជិកាទី អទស្សេត្វា ឥធ អភព្ពេសុ ឯវ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។

**តំ លទ្ធិន្តិ** តិត្ថិយវេសេ សេដ្ឋភាវគ្គហណមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសញ្ហិ តិត្ថិយានំ សស្សតាទិគ្គាហំ គណ្ហន្តោបិ លិង្គេ អសម្បដិច្ឆិតេ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ន ហោតិ, តំ លទ្ធឹ អគ្គហេត្វាបិ "ឯតេសំ វតចរិយា សុន្ទរា"តិ លិង្គំ សម្បដិច្ឆន្តោ តិត្ថិយបក្កន្តកោ ហោតិ ឯវ ។ **លទ្ធិយា អភាវេនា**តិ ភិក្ខុភាវេ សាលយតាយ តិត្ថិយភាវូបគមន លទ្ធិយា អភាវេន, ឯតេន ច អាបទាសុ កុសចីរាទឹ បារុបន្តស្សាបិ នគ្គស្ស វិយ អនាបត្តឹ ទស្សេតិ។

**ឧបសម្បន្នភិក្ខុនា កថិតោ**តិ ឯត្ថ សង្ឃភេទកោបិ ឧបសម្បន្នភិក្ខុនាវ កថិតោ, មាតុឃាតកាទយោ បន អនុបសម្បន្នេនាបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

តិត្ថិយបក្កន្តកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**តិរច្ឆានវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**១១១**. ឧទកសញ្ចារិកំ មណ្ឌូកភក្ខំ នាគសរីរន្តិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **វិស្សរភយេនា**តិ នាគស្ស សរីរំ ទិស្វា ភិក្ខុនោ វិរវនភយេន។ កបិមិទ្ធាទីសុ នាគសរីរំ នុប្បជ្ជតីតិ តទុប្បត្តិសីមំ ទស្សេន្តោ អាហ **"វិស្សដ្ឋោ"**តិអាទិ។

តិរច្ឆានវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**មាតុឃាតកាទិកថាវណ្ណនា**

**១១២**. **អបវាហន**ន្តិ សោធនំ។ តិរច្ឆានាទិអមនុស្សជាតិតោ មនុស្សជាតិកានញ្ញេវ បុត្តេសុ មេត្តាទយោបិ តិក្ខវិសទា ហោន្តិ លោកុត្តរគុណា វិយាតិ អាហ **"មនុស្សិត្ថិភូតា ជនិកា មាតា"**តិ។ យថា មនុស្សានញ្ញេវ កុសលប្បវត្តិ តិក្ខវិសទា, ឯវំ អកុសលប្បវត្តិបីតិ អាហ **"សយម្បិ មនុស្សជាតិកេនេវា"**តិអាទិ។ **អានន្តរិយេនា**តិ ឯត្ថ ចុតិអនន្តរំ និរយេ បដិសន្ធិផលំ អនន្តរំ នាម, តស្មិំ អនន្តរេ ជនកត្តេន និយុត្តំ អានន្តរិយំ, តេន។ **វេសិយា បុត្តោ**តិ ឧបលក្ខណមត្តំ, កុលិត្ថិយា អតិចារិនិយា បុត្តោបិ អត្តនោ បិតរំ អជានិត្វា ឃាតេន្តោ បិតុឃាតកោវ ហោតិ។

**១១៤**. **អវសេស**ន្តិ អនាគាមិអាទិកំ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ មនុស្សវិគ្គហបារាជិកេ វុត្តមេវ។

**១១៥**. **អយំ សង្ឃភេទកោ**តិ បកតត្តំ ភិក្ខុំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បុព្ពេ ឯវ បារាជិកំ សមាបន្នោ វា វត្ថាទិទោសេន វិបន្នោបសម្បទោ វា សង្ឃំ ភិន្ទន្តោបិ អនន្តរិយំ ន ផុសតិ, សង្ឃោ បន ភិន្នោវ ហោតិ, បព្ពជ្ជា ចស្ស ន វារិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

"ទុដ្ឋចិត្តេនា"តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ **"វធកចិត្តេនា"**តិ។ **លោហិតំ ឧប្បាទេតី**តិ តថាគតស្ស វេរីហិ អភេជ្ជ កាយតាយ កេនចិ ពលក្ការេន ចម្មាទិឆេទំ កត្វា ពហិ លោហិតំ បគ្ឃរាបេតុំ ន សក្កា, អាវុធាទិបហារេន បន លោហិតំ ឋានតោ ចលិត្វា កុប្បមានំ ឯកត្ថ សញ្ចិតំ ហោតិ, ឯត្តកេន បន បហារទាយកោ លោហិតុប្បាទកោ នាម ហោតិ ទេវទត្តោ វិយ។ ចេតិយំ បន ពោធឹ វា បដិមាទឹ វា ភិន្ទតោ អានន្តរិយំ ន ហោតិ, អានន្តរិយសទិសំ មហាសាវជ្ជំ ហោតិ។ ពោធិរុក្ខស្ស បន ឱជោហរណសាខា ចេវ សធាតុកំ ចេតិយំ ពាធយមានា ច ឆិន្ទិតព្ពា, បុញ្ញមេវេត្ថ ហោតិ។

មាតុឃាតកាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឧភតោព្យញ្ជនកវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**១១៦**. **ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកោ**តិ ឥត្ថិន្ទ្រិយយុត្តោ, ឥតរោ បន បុរិសិន្ទ្រិយយុត្តោ។ ឯកស្ស ហិ ភាវទ្វយំ សហ នុប្បជ្ជតិ **យមកេ** (យម. ៣.ឥន្ទ្រិយយមក.១៨៨) បដិក្ខិត្តត្តា។ ទុតិយព្យញ្ជនំ បន កម្មសហាយេន អកុសលចិត្តេនេវ ភាវរហិតំ ឧប្បជ្ជតិ។ បកតិត្ថិបុរិសានម្បិ កម្មមេវ ព្យញ្ជនលិង្គានំ ការណំ, ន ភាវោ តស្ស កេនចិ បច្ចយេន បច្ចយត្តស្ស បដ្ឋានេ អវុត្តត្តា។ កេវលំ ភាវសហិតានំយេវ ព្យញ្ជនលិង្គានំ បវត្តិទស្សនត្ថំ **អដ្ឋកថាសុ** "ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បដិច្ច ឥត្ថិលិង្គាទីនី"តិអាទិនា (ធ. ស. អដ្ឋ. ៦៣២) ឥន្ទ្រិយំ ព្យញ្ជនកអារណត្តេន វុត្តំ, ឥធ បន អកុសលពលេន ឥន្ទ្រិយំ វិនាបិ ព្យញ្ជនំ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ។ ឧភិន្នម្បិ ចេសំ ឧភតោព្យញ្ជនកានំ យទា ឥត្ថិយា រាគោ ឧប្បជ្ជតិ, តទា បុរិសព្យញ្ជនំ បាកដំ ហោតិ, ឥតរំ បដិច្ឆន្នំ។ យទា បុរិសេ រាគោ ឧប្បជ្ជតិ, តទា ឥត្ថិព្យញ្ជនំ បាកដំ ហោតិ, ឥតរំ បដិច្ឆន្នំ។ **តត្ថ វិចារណក្កមោ**តិ បដិសន្ធិក្ខណេ ឯវ ឥត្ថិបុរិសលិង្គានម្បិ

បាតុភាវប្បកាសកេ **កុរុន្ទិ**វចនេ អយុត្តតាបកាសនត្ថំ អត្ថវិចារណក្កមោ។ **អដ្ឋសាលិនិយ**ញ្ហិ “ឥត្ថិលិង្គាទីនិ បន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បដិច្ច បវត្តេ សមុដ្ឋិតានី”តិអាទិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៦៣២) វុត្តំ។ នេវស្ស បព្ពជ្ជា អត្ថីតិ យោជនា។ យោ ច បដិក្ខិត្តេ អភព្ពេ, ភព្ពេ ច បុគ្គលេ ញត្វា បព្ពាជេតិ, ឧបសម្បាទេតិ វា, ទុក្កដំ។ អជាននស្ស សព្ពត្ថ អនាបត្តីតិ វេទិតព្ពំ។

ឧភតោព្យញ្ជនកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អនុបជ្ឈាយកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១១៧**. អនុបជ្ឈាយាទិវត្ថូសុ **សិក្ខាបទំ អបញ្ញត្ត**ន្តិ “ន, ភិក្ខវេ, អនុបជ្ឈាយកោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ”តិ ឥធេវ បញ្ញាបិយមានសិក្ខាបទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**កម្មំ បន ន កុប្បតី**”តិ ឥទំ ឧបជ្ឈាយាភាវេបិ “ឥត្ថន្នាមស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ, ឥត្ថន្នាមេន ឧបជ្ឈាយេនា”តិ មតស្ស វា វិព្ភមន្តស្ស វា បុរាណឧបជ្ឈាយស្ស, អញ្ញស្ស វា យស្ស កស្សចិ អវិជ្ជមានស្សាបិ នាមេន សព្ពត្ថ ឧបជ្ឈាយកិត្តនស្ស កតត្តា វុត្តំ។ យទិ ហិ ឧបជ្ឈាយកិត្តនំ ន ករេយ្យ, “បុគ្គលំ ន បរាមសតី”តិ វុត្តកម្មវិបត្តិ ឯវ សិយា។ តេនេវ បាឡិយំ “អនុបជ្ឈាយក”ន្តិ វុត្តំ។ **អដ្ឋកថាយ**ម្បិស្ស “ឧបជ្ឈាយំ អកិត្តេត្វា”តិ អវត្វា “ឧបជ្ឈាយំ អគាហាបេត្វា សព្ពេន សព្ពំ ឧបជ្ឈាយវិរហិតំ”ឥច្ចេវ អត្ថោតិ វុត្តោ។ បាឡិយំ **សង្ឃេន ឧបជ្ឈាយេនា**តិ “អយំ ឥត្ថន្នាមោ សង្ឃស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ, ឥត្ថន្នាមោ សង្ឃំ ឧបសម្បទំ យាចតិ សង្ឃេន ឧបជ្ឈាយេនា”តិ ឯវំ កម្មវាចាយ សង្ឃមេវ ឧបជ្ឈាយំ កិត្តេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវំ **គណេន ឧបជ្ឈាយេនា**តិ ឯត្ថាបិ “អយំ ឥត្ថន្នាមោ គណស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិអាទិនា យោជនា វេទិតព្ពា, ឯវំ វុត្តេបិ កម្មំ ន កុប្បតិ ឯវ ទុក្កដស្សេវ វុត្តត្តា។ អញ្ញថា “សោ ច បុគ្គលោ អនុបសម្បន្នោ”តិ វទេយ្យ។ តេនាហ “**សង្ឃេនា**”តិអាទិ។ តត្ថ បណ្ឌកាទីហិ ឧបជ្ឈាយេហិ ករិយមានេសុ កម្មេសុ បណ្ឌកាទិកេ វិនាវ យទិ បញ្ចវគ្គាទិគណោ បូរតិ, កម្មំ ន កុប្បតិ, ឥតរថា កុប្បតីតិ វេទិតព្ពំ។

អនុបជ្ឈាយកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អបត្តកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១១៨**. អបត្តចីវរវត្ថូសុបិ បត្តចីវរានំ អភាវេបិ “បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ”ន្តិ កម្មវាចាយ សាវិតត្តា កម្មកោបំ អវត្វា ទុក្កដមេវ វុត្តំ។ ឥតរថា សាវនាយ ហាបនតោ កម្មកោបោ ឯវ សិយា។ កេចិ បន “បឋមំ អនុញ្ញាតកម្មវាចាយ ឧបសម្បន្នា វិយ ឥទានិបិ ‘បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ’ន្តិ អវត្វា កម្មវាចាយ ឧបសម្បន្នាបិ សូបសម្បន្នាឯវា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ អនុញ្ញាតកាលតោ បដ្ឋាយ ហិ អបរាមសនំ សាវនាយ ហាបនវិបត្តិ ឯវ ហោតិ “ឥត្ថន្នាមោ សង្ឃំ ឧបសម្បទំ យាចតី”តិ បទស្ស ហាបនេ វិយ។ តម្បិ ហិ បច្ឆា អនុញ្ញាតំ, “សង្ឃំ, ភន្តេ, ឧបសម្បទំ យាចាមី”តិអាទិវាក្យេន អយាចេត្វា តម្បិ ឧបសម្បាទេន្តោ “អយំ ឥត្ថន្នាមោ សង្ឃំ ឧបសម្បទំ យាចតី”តិ វត្វាវ យទិ កម្មវាចំ ករោតិ, កម្មំ សុកតមេវ ហោតិ , នោ ចេ វិបន្នំ។ សព្ពបច្ឆា ហិ អនុញ្ញាតកម្មវាចតោ កិញ្ចិបិ បរិហាបេតុំ ន វដ្ដតិ, សាវនាយ ហាបនមេវ ហោតិ។ អញ្ញេ វា ភិក្ខូ ទាតុកាមា ហោន្តីតិ សម្ពន្ធោ។

**អនាមដ្ឋបិណ្ឌបាត**ន្តិ ភិក្ខូហិ លទ្ធភិក្ខតោ អគ្គហិតគ្គំ បិណ្ឌបាតំ។ **សាមណេរភាគសមកោ**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ សាមណេរានម្បិ អាមិសភាគស្ស សមកមេវ ទិយ្យមានត្តា វិសុំ សាមណេរភាគោ នាម នត្ថិ, បត្តចីវរបរិកម្មមត្តបដិពទ្ធបព្ពជ្ជតាយ បន សាមណេរសទិសា ឯតេ បណ្ឌុបលាសាតិ ទស្សនត្ថំ ឯវំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ និយតាសន្នបព្ពជ្ជស្សេវ ចាយំ ភាគោ ទីយតិ។ តេនេវ “យាវ បត្តោ បច្ចតី”តិអាទិ វុត្តំ។ **អាមិសភាគោ**តិ វិហារេ ទិន្នំ សង្ឃភត្តំ, តត្រុប្បាទញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ, ន ទាយកានំ គេហេសុ តេហិ ទិយ្យមានំ។ តេនេវ សលាកភត្តាទិបដិក្ខិត្តំ, ទាយកា វិប្បដិសារិនោ ហោន្តីតិ។ **ភេសជ្ជ**ន្តិអាទិនា បន គិហីនំ ភេសជ្ជករណាទិទោសោ ឯត្ថ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។

អបត្តកាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១១៩**. ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថូសុ **កណ្ណមូលេ**តិ សកលស្ស កណ្ណស្ស ឆេទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កណ្ណសក្ខលិកាយា**តិ កណ្ណចូឡិកាយ។ **យស្ស បន កណ្ណាវិទ្ធេ**តិ ហេដ្ឋា កុណ្ឌលាទិឋបនច្ឆិទ្ទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ សង្ឃដនក្ខមំ។

**អជបទកេ**តិ អជបទនាសិកដ្ឋិកោដិយំ។ តតោ ហិ ឧទ្ធំ ន វិច្ឆិន្ទតិ។ **សក្កា ហោតិ សន្នេតុ**ន្តិ អវិរូបសណ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ, វិរូបំ បន បរិសទូសកតំ អាបាទេតិ។

**ឧជុសរីរោ**តិ វង្កសរីរោ។ ព្រហ្មានោ វិយ ឧជុកំ គត្តំ សរីរំ យស្ស, សោ **ព្រហ្មុជ្ជុគត្តោ,** ភគវា។

**បរិវដុមោ**តិ សមន្តតោ វដ្ដកាយោ, ឯតេន ឯវរូបា ឯវ វាមនកា ន វដ្ដន្តីតិ ទស្សេតិ។

**កូដកូដសីសោ**តិ អនេកេសុ ឋានេសុ បិណ្ឌិកមំសតំ ទស្សេតុំ អាមេឌិតំ កតំ។ តេនាហ "**តាលផលបិណ្ឌិសទិសេនា**"តិ, តាលផលានំ មញ្ជរី **បិណ្ឌិ** នាម។ **អនុបុព្ពតនុកេន សីសេនា**តិ ចេតិយថូបិកា វិយ កមេន កិសេន សីសេន, ថូលវេឡុបព្ពំ វិយ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវបរិយោសានំ សមថូលេន ឧច្ចេន សីសេន សមន្នាគតោ **នាឡិសីសោ** នាម។ **កប្បសីសោ**តិ គជមត្ថកំ វិយ ទ្វិធា ភិន្នសីសោ។ "**កណ្ណិកកេសោ វា**"តិ ឥមស្ស វិវរណំ "**បាណកេហី**"តិអាទិ។ មក្កដស្សេវ នឡាដេបិ កេសានំ ឧដ្ឋិតភាវំ សន្ធាយាហ "**សីសលោមេហី**"តិអាទិ។

**មក្កដភមុកោ**តិ នឡាដលោមេហិ អវិភត្តលោមភមុកោ។ **អក្ខិចក្កលេហី**តិ កណ្ហមណ្ឌលេហិ។ **កេករោ**តិ តិរិយំ បស្សនកោ។ **ឧទកតារកា**តិ ឱលោកេន្តានំ ឧទកេ បដិពិម្ពិកច្ឆាយា, ឧទកបុព្ពុឡន្តិ កេចិ។ **អក្ខិតារកា**តិ អភិមុខេ ឋិតានំ ឆាយា, អក្ខិគណ្ឌកាតិបិ វទន្តិ។ **អតិបិង្គលក្ខី**តិ មជ្ជារក្ខិ។ **មធុបិង្គល**ន្តិ មធុវណ្ណបិង្គលំ។ **និប្បខុមក្ខី**តិ ឯត្ថ **បខុម-**សទ្ទោ អក្ខិទលលោមេសុ និរូឡ្ហោ, តទភាវា និប្បខុមក្ខិ។ **អក្ខិបាកេនា**តិ អក្ខិទល បរិយន្តេសុ បូតិភាវាបជ្ជនរោគេន។

**ចិបិដនាសិកោ**តិ អនុន្នតនាសិកោ។ **បដង្គមណ្ឌូកោ** នាម មហាមុខមណ្ឌូកោ។ **ភិន្នមុខោ**តិ ឧបក្កមុខ បរិយោសានោ, សព្ពទា វិវដមុខោ វា។ **វង្កមុខោ**តិ ឯកបស្សេ អបក្កម្ម ឋិតហេដ្ឋិមហនុកដ្ឋិកោ។ **ឱដ្ឋច្ឆិន្នកោ**តិ ឧភោសុ ឱដ្ឋេសុ យត្ថ កត្ថចិ ជាតិយា វា បច្ឆា វា សត្ថាទិនា អបនីតមំសេន ឱដ្ឋេន សមន្នាគតោ។ **ឯឡមុខោ**តិ និច្ចបគ្ឃរិតលាលាមុខោ។

**ភិន្នគលោ**តិ អវនតគតោ។ **ភិន្នឧរោ**តិ អតិនិន្នឧរមជ្ឈោ។ ឯវំ **ភិន្នបិដ្ឋិ**បិ។ **សព្ពញ្ចេត**ន្តិ "កច្ឆុគត្តោ"តិអាទី សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច វិនិច្ឆយោ កុដ្ឋាទីសុ វុត្តោ ឯវាតិ អាហ "**វិនិច្ឆយោ**"តិអាទិ។

**វាតណ្ឌិកោ**តិ អណ្ឌវាតរោគេន ឧទ្ធុតពីជណ្ឌកោសេន សមន្នាគតោ, យស្ស និវាសនេន បដិច្ឆន្នម្បិ ឧន្នតំ បកាសតិ, សោវ ន បព្ពាជេតព្ពោ។ **វិកដោ**តិ តិរិយំគមនបាទោ, យស្ស ចង្កមតោ ជាណុកា ពហិ និគច្ឆន្តិ។ **បណ្ហោ**តិ បច្ឆតោ បរិវត្តនកបាទោ, យស្ស ចង្កមតោ ជាណុកា អន្តោ បវិសន្តិ។ **មហាជង្ឃោ**តិ ថូលជង្ឃោ។ **មហាបាទោ**តិ មហន្តេន បាទតលេន យុត្តោ។ **បាទវេមជ្ឈេ**តិ បិដ្ឋិបាទវេមជ្ឈេ, ឯតេន អគ្គបាទោ ច បណ្ហិ ច សទិសោតិ ទស្សេតិ។

**មជ្ឈេ សង្កុដិតបាទត្តា**តិ កុណ្ឋបាទតាយ ការណវិភាវនំ។ **អគ្គេ សង្កុដិតបាទត្តា**តិ កុណ្ឋបាទតាយ សកុណបាទស្សេវ គមនវិភាវនំ។ **បិដ្ឋិបាទគ្គេន ចង្កមន្តោ**តិ "បាទស្ស ពាហិរន្តេនាតិ ច អព្ភន្តរន្តេនា"តិ ច ឥទំ បាទតលស្ស ឧភោហិ បរិយន្តេហិ ចង្កមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**មម្មន**ន្តិ ឋានករណវិសុទ្ធិយា អភាវេន អយុត្តក្ខរវចនំ។ វចនានុករណេន ហិ សោ មម្មនោ វុត្តោ។ យោ ច ករណសម្បន្នោបិ ឯកមេវក្ខរំ ហិក្ការពហុសោ វទតិ, សោបិ ឥធេវ សង្គយ្ហតិ។ យោ វា បន ហិក្កំ និគ្គហេត្វាបិ អនាមេឌិតក្ខរមេវ សិលិដ្ឋវចនំ វត្តុំ សមត្ថោ, សោ បព្ពាជេតព្ពោ។

**អាបត្តិតោ ន មុច្ចតី**តិ ញត្វា ករោន្តោវ ន មុច្ចតិ។ ជីវិតន្តរាយាទិអាបទាសុ អរុចិយា កាយសាមគ្គិ ទេន្តស្ស អនាបត្តិ។ **អប្បត្តោ ឱសារណ**ន្តិ ឱសារណាយ អននុច្ឆវិកោតិ អត្ថោ។

ហត្ថច្ឆិន្នាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អលជ្ជិនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១២០**. និស្សយបដិសំយុត្តវត្ថូសុ ភិក្ខូហិ សមានោ ភាគោ ទិដ្ឋិសីលាទិគុណកោដ្ឋាសោ អស្សាតិ ភិក្ខុសភាគោ, តស្ស ភាវោ **ភិក្ខុសភាគតា**។

អលជ្ជិនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**គមិកាទិនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**១២១. និស្សយករណីយោ**តិ ឯត្ថ និស្សយគ្គហណំ និស្សយោ, សោ ករណីយោ យស្សាតិ វិសេសនស្ស បរនិបាតោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វិស្សមេន្តោ វា...បេ.... អនាបត្តី**តិ គមនសឧស្សាហតាយ តថា វសន្តោបិ អទ្ធិកោ ឯវ, តត្ថ និស្សយទាយកេ អសតិ អនាបត្តីតិ អធិប្បាយោ។ ឯតេន ច បរិស្សមាទិអភាវេ សេនាសនាទិសម្បទំ បដិច្ច វសតោ អាបត្តីតិ ទស្សេតិ។ តញ្ច អគមនបច្ចយា ទិវសេ ទិវសេ អាបជ្ជតីតិ វទន្តិ។ ចីវររជនាទិកិច្ចត្តាយ គរូហិ បេសិតស្សាបិ កិច្ចបរិយោសានមេវ វសិតព្ពំ, ន តតោ បរំ។ គរូហិបិ តាវកាលិកកិច្ចត្ថមេវ បេសលទហរា បេសិតព្ពា, ន និច្ចកាលកិច្ចត្ថន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **"នាវាយ គច្ឆន្តស្ស...បេ.... អនាបត្តី**"តិ វុត្តត្តា ឯវរូបំ អវិធេយ្យតំ វិនា និស្សយទាយករហិតដ្ឋានេ វស្សំ ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**តស្ស និស្សាយា**តិ តំ និស្សាយ។ **អាសាឡ្ហីមាសេ...បេ.... តត្ថ គន្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថ បន សចេបិ "អសុកោ ថេរោ ឯត្ថ អាគមិស្សតិ អាគមិស្សតី"តិ អាគមេន្តស្សេវ វស្សូបនាយិកទិវសោ ហោតិ។ ហោតុ, វសិតដ្ឋានេ វស្សំ អនុបគម្ម យត្ថ និស្សយោ លព្ភតិ, ទូរេបិ តត្ថ គន្ត្វា បច្ឆិមិកាយ ឧបគន្តព្ពំ។

**១២២. គោត្តេនបី**តិ "អាយស្មតោ បិប្ផលិស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ"តិ ឯវំ នាមំ អវត្វា គោត្តនាមេនបីតិ អត្ថោ, តេន "កោនាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ"តិ បុដ្ឋេន គោត្តនាមេន "អាយស្មា កស្សបោ"តិ វត្តព្ពន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ។ តស្មា អញ្ញម្បិ កិញ្ចិ តស្ស នាមំ បសិទ្ធំ, តស្មិំ វា ខណេ សុខគ្គហណត្ថំ នាមំ បញ្ញាបិតំ, តំ សព្ពំ គហេត្វាបិ អនុស្សាវនា កាតព្ពា។ យថា ឧបជ្ឈាយស្ស, ឯវំ ឧបសម្បទាបេក្ខស្សាបិ គោត្តាទិនាមេន, តង្ខណិកនាមេន ច អនុស្សាវនំ កាតុំ វដ្ដតិ។ តស្មិម្បិ ខណេ "អយំ តិស្សោ"តិ វា "នាគោ"តិ វា នាមំ ករោន្តេហិ អនុសាសកសម្មុតិតោ បឋមមេវ កាតព្ពំ, ឯវំ កត្វាបិ អន្តរាយិកធម្មានុសាសនបុច្ឆនកាលេសុ "កិន្នាមោសិ, អហំ ភន្តេ នាគោ នាម, កោនាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ, ឧបជ្ឈាយោ មេ ភន្តេ តិស្សោ នាមា"តិអាទិនា វិញ្ញាបេន្តេន ឧភិន្នម្បិ ចិត្តេ "មមេទំ នាម"ន្តិ យថា សញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ វិញ្ញាបេតព្ពំ។ សចេ បន តស្មិំ ខណេ បកតិនាមេន វត្វា បច្ឆា តិស្ស-នាមាទិអបុព្ពនាមេន អនុស្សាវេតិ, ន វដ្ដតិ។

តត្ថ ច កិញ្ចាបិ ឧបជ្ឈាយស្សេវ នាមំ អគ្គហេត្វា យេន កេនចិ នាមេន "តិស្សស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ"តិអាទិនាបិ បុគ្គលេ បរាមដ្ឋេ កម្មំ សុកតមេវ ហោតិ អនុបជ្ឈាយកាទីនំ ឧបសម្បទាកម្មំ វិយ ឧបជ្ឈាយស្ស អភាវេបិ អភព្ពត្តេបិ កម្មវាចាយ បុគ្គលេ បរាមដ្ឋេ កម្មស្ស សិជ្ឈនតោ។ ឧបសម្បទាបេក្ខស្ស បន យថាសកំ នាមំ វិនា អញ្ញេន នាមេន អនុស្សាវិតេ កម្មំ កុប្បតិ, សោ អនុបសម្បន្នោវ ហោតិ។ តត្ថ ឋិតោ អញ្ញោ អនុបសម្បន្នោ វិយ គហិតនាមស្ស វត្ថុបុគ្គលស្ស តត្ថ អភាវា, ឯតស្ស ច នាមស្ស អនុស្សាវនាយ អវុត្តត្តា។ តស្មា ឧបសម្បទាបេក្ខស្ស បកតិនាមំ បរិវត្តេត្វា អនុបុព្ពេន នាគាទិនាមេន អនុស្សាវេតុកាមេន បដិកច្ចេវ "ត្វំ នាគោ"តិអាទិនា វិញ្ញាបេត្វា អនុសាសនអន្តរាយិកធម្មបុច្ឆនក្ខណេសុបិ តស្ស ច សង្ឃស្ស ច យថា បាកដំ ហោតិ, តថា បកាសេត្វាវ នាគាទិនាមេន អនុស្សាវេតព្ពំ។ ឯកស្ស ពហូនិ នាមានិ ហោន្តិ, តេសុ ឯកំ គហេតុំ វដ្ដតិ។

យំ បន ឧបសម្បទាបេក្ខឧបជ្ឈាយានំ ឯកត្ថ គហិតំ នាមំ, តទេវ ញត្តិយា, សព្ពត្ថ អនុស្សាវនាសុ ច គហេតព្ពំ។ គហិតតោ ហិ អញ្ញស្មិំ គហិតេ ព្យញ្ជនំ ភិន្នំ នាម ហោតិ, កម្មំ វិបជ្ជតិ។ អត្ថតោ, ហិ ព្យញ្ជនតោ ច អភិន្នា ឯវ ញត្តិ, អនុស្សាវនា ច វដ្ដន្តិ, ឧបជ្ឈាយនាមស្ស បន បុរតោ "អាយស្មតោ តិស្សស្សា"តិអាទិនា **អាយស្មន្ត**-បទំ សព្ពត្ថ យោជេត្វាបិ អនុស្សាវេតិ, តថា អយោជិតេបិ ទោសោ នត្ថិ។

បាឡិយំ បន កិញ្ចាបិ "ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោ"តិ បច្ឆតោ "អាយស្មតោ"តិ បទំ វុត្តំ, តថាបិ "អាយស្មា សារិបុត្តោ អត្ថកុសលោ"តិអាទិនា នាមស្ស បុរតោ អាយស្មន្ត-បទយោគស្ស ទស្សនតោ បុរតោវ បយោគោ យុត្តតរោ។ តញ្ច ឯកត្ថ យោជេត្វា អញ្ញត្ថ អយោជិតេបិ ឯកត្ថ បុរតោ យោជេត្វា អញ្ញត្ថ បច្ឆតោ យោជនេបិ សាវនាយ ហាបនំ នាម ន ហោតិ នាមស្ស អហាបិតត្តា។ តេនេវ បាឡិយម្បិ "ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោ"តិ ឯកត្ថ យោជេត្វា "ឥត្ថន្នាមេន ឧបជ្ឈាយេនា"តិអាទីសុ "អាយស្មតោ"តិ ន យោជិតន្តិ វទន្តិ។ តញ្ច កិញ្ចាបិ ឯវំ, តថាបិ សព្ពដ្ឋានេបិ ឯកេនេវ បការេន យោជេត្វា ឯវ វា អយោជេត្វា វា អនុស្សាវនំ បសត្ថតរន្តិ គហេតព្ពំ។

គមិកាទិនិស្សយវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ទ្វេឧបសម្បទាបេក្ខាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

**១២៣**. ឯកតោ សហេវ ឯកស្មឹ ខណេ អនុស្សាវនំ ឯតេសន្តិ **ឯកានុស្សាវនា**, ឧបសម្បទាបេក្ខា, ឯតេ ឯកានុស្សាវនេ កាតុំ។ តេនាហ "**ឯកានុស្សាវនេ កាតុ**"ន្តិ, ឥទញ្ច ឯកំ បទំ វិភត្តិអលោបេន ទដ្ឋព្ពំ។ **ឯកេន វា**តិ ទ្វិន្នម្បិ ឯកស្មឹ ខណេ ឯកាយ ឯវ កម្មវាចាយ អនុស្សាវនេ ឯកេនាចរិយេនាតិ អត្ថោ។ "អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ ច អយំ ធម្មរក្ខិតោ ច អាយស្មតោ សង្ឃរក្ខិតស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ"តិអាទិនា នយេន ឯកេន អាចរិយេន ទ្វិន្នំ ឯកស្មឹ ខណេ អនុស្សាវននយោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥមិនាវ នយេន តិណ្ណម្បិ ឯកេន អាចរិយេន ឯកក្ខណេ អនុស្សាវនំ ទដ្ឋព្ពំ។

**បុរិមនយេនេវ ឯកតោ អនុស្សាវនេ កាតុ**ន្តិ "ឯកេន ឯកស្ស, អញ្ញេន ឥតរស្សា"តិអាទិនា បុព្ពេ វុត្តនយេន ទ្វិន្នំ ទ្វីហិ វា, តិណ្ណំ តីហិ វា អាចរិយេហិ, ឯកេកេន វា អាចរិយេន តយោបិ ឯកតោ អនុស្សាវនេ កាតុន្តិ អត្ថោ, តញ្ច ខោ ឯកេន ឧបជ្ឈាយេន។ "**ន ត្វេវ នានុបជ្ឈាយេនា**"តិ ឥទំ ឯកេន អាចរិយេន ទ្វីហិ វា តីហិ វា ឧបជ្ឈាយេហិ ទ្វេ វា តយោ វា ឧបសម្បទាបេក្ខេ ឯកក្ខណេ ឯកាយ អនុស្សាវនាយ ឯកានុស្សាវនេ កាតុំ ន វដ្តតីតិ បដិក្ខេបបទំ។ ន បន នានាចរិយេហិ នានុបជ្ឈាយេហិ តយោ ឯកានុស្សាវនេ កាតុំ ន វដ្តតីតិ អាហ "**សចេ បន នានាចរិយា នានុបជ្ឈាយា...បេ.... វដ្តតី**"តិ។ យញ្ចេត្ថ "តិស្សត្ថេរោ សុមនត្ថេរស្ស សទ្ធិវិហារិកំ, សុមនត្ថេរោ តិស្សត្ថេរស្ស សទ្ធិវិហារិក"ន្តិ ឯវំ ឧបជ្ឈាយេហិ អញ្ញមញ្ញំ សទ្ធិវិហារិកានំ អនុស្សាវនករណំ វុត្តំ, តំ ឧបលក្ខណមត្តំ។ តស្មា សចេ តិស្សត្ថេរោ សុមនត្ថេរស្ស សទ្ធិវិហារិកំ, សុមនត្ថេរោ នន្ទត្ថេរស្ស សទ្ធិវិហារិកំ អនុស្សាវេតិ, អញ្ញមញ្ញញ្ច គណបូរកា ហោន្តិ, វដ្តតិ ឯវ។ សចេ បន ឧបជ្ឈាយោ សយមេវ អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកំ អនុស្សាវេតីតិ ឯត្ថ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, កម្មំ សុកតមេវ ហោតិ។ អនុបជ្ឈាយកស្សបិ យេន កេនចិ អនុស្សាវិតេ ឧបសម្បទា ហោតិ, កិមង្គំ បន សឧបជ្ឈាយកស្ស ឧបជ្ឈាយេនេវ អនុស្សាវនេតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ នវដ្តនបក្ខំ ទស្សេតុំ "**សចេ បនា**"តិអាទិមាហ។

ទ្វេឧបសម្បទាបេក្ខាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ឧបសម្បទាវិធិកថាវណ្ណនា

**១២៦**. **ឧបជ្ឈា**តិ ឧបជ្ឈាយ-សទ្ទសមានត្ថោ អាការន្តោ ឧបជ្ឈាសទ្ទោតិ ទស្សេតិ។ ឧបជ្ឈាយ-សទ្ទោ ឯវ វា ឧបជ្ឈា ឧបយោគបច្ចត្តវចនេសុ យ-ការលោបំ កត្វា ឯវំ វុត្តោ ករណវចនាទីសុ ឧបជ្ឈា-សទ្ទស្ស បយោគាភាវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បាឡិយំ **អត្តនាវ អត្តានំ សម្មន្និតព្ព**ន្តិ អត្តនាវ កត្តុភូតេន ករណភូតេន អត្តានមេវ កម្មភូតំ បតិ សម្មននកិច្ចំ កាតព្ពំ។ **អត្តាន**ន្តិ វា បច្ចត្តេ ឧបយោគវចនំ, អត្តនាវ អត្តា សម្មន្និតព្ពោតិ អត្ថោ។ ន កេវលញ្ច ឯត្ថេវ, អញ្ញត្រាបិ តេរសសម្មុតិអាទីសុ ឥមិនាវ លក្ខណេន អត្តនាវ អត្តា សម្មន្និតព្ពោវ។ អបិច សយំ កម្មារហត្តា អត្តានំ មុញ្ចិត្វា ចតុវគ្គាទិកោ គណោ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពោ។

**សច្ចកាលោ**តិ "និគូហិស្សាមី"តិ វញ្ចនំ បហាយ សច្ចស្សេវ តេ ឥច្ឆិតព្ពកាលោ។ **ភូតកាលោ**តិ វញ្ចនាយ អភាវេបិ មនុស្សត្តាទិវត្ថុនោ ភូតតាយ អវស្សំ ឥច្ឆិតព្ពកាលោ, ឥតរថា កម្មកោបាទិអន្តរាយោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **មង្កូ**តិ អធោមុខោ។ **ឧទ្ធរតូ**តិ អនុបសម្បន្នភាវតោ ឧបសម្បត្តិយំ បតិដ្ឋបេតូតិ អត្ថោ។

សព្ពកម្មវាចាសុ អត្ថកោសល្លត្ថំ បនេត្ថ ឧបសម្បទាកម្មវាចាយ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ – **សុណាតូ**តិ សវនាណត្តិយំ បឋមបុរិសេកវចនំ។ តញ្ច កិញ្ចាបិ យោ សង្ឃោ សវនកិរិយាយ និយោជីយតិ, តស្ស សម្មុខត្តា "សុណាហី"តិ មជ្ឈិមបុរិសេកវចនេន វត្តព្ពំ, តថាបិ យស្មា សង្ឃ-សទ្ទសន្និធានេ បឋមបុរិសបយោគោវ សទ្ទវិទូហិ សមាចិណ្ណោ ភគវន្តអាយស្មន្តាទិសទ្ទសន្និធានេសុ វិយ "អធិវាសេតុ មេ ភវំ គោតមោ (បារា. ២២)។ ឯតស្ស សុគត កាលោ, យំ ភគវា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេយ្យ (បារា. ២១)។ បក្កមតាយស្មា (បារា. ៤៣៦)។ សុណន្តុ មេ អាយស្មន្តោ"តិអាទីសុ វិយ។ តស្មា ឥធ បឋមបុរិសបយោគោ កតោ។ អថ វា គារវវសេនេវេតំ វុត្តំ។ គរុដ្ឋានីយេសុ ហិ គារវវសេន មជ្ឈិមបុរិសបយោគុប្បត្តិយម្បិ បឋមបុរិសបយោគំ បយុជ្ជន្តិ "ទេសេតុ សុគតោ ធម្ម"ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៦៦; ម. និ. ២.៣៣៨; សំ. និ. ១.១៧២; មហាវ. ៨) វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កេចិ បន "ភន្តេ, អាវុសោតិ សទ្ទេ អបេក្ខិត្វា ឥធ បឋមបុរិសបយោគោ"តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ "អាចរិយោ មេ ភន្តេ ហោហិ, (មហាវ. ៧៧) ឥង្ឃាវុសោ ឧបាលិ, ឥមំ បព្ពជិតំ អនុយុញ្ជាហី"តិអាទីសុ (បារា. ៥១៧) តប្បយោគេបិ មជ្ឈិមបុរិសបយោគស្សេវ ទស្សនតោ។

**មេ**តិ យោ សាវេតិ, តស្ស អត្តនិទ្ទេសេ សាមិវចនំ។ **ភន្តេ**តិ អាលបនត្ថេ វុឌ្ឍេសុ សគារវវចនំ។ “អាវុសោ”តិ បទំ បន នវកេសុ។ តទុភយម្បិ និបាតោ “តុម្ហេ ភន្តេ, តុម្ហេ អាវុសោ”តិ ពហូសុបិ សមានរូបត្តា។ **សង្ឃោ**តិ អវិសេសតោ ចតុវគ្គាទិកេ បកតត្តបុគ្គលសមូហេ វត្តតិ។ ឥធ បន បច្ចន្តិមេសុ ជនបទេសុ បញ្ចវគ្គតោ បដ្ឋាយ, មជ្ឈិមេសុ ជនបទេសុ ទសវគ្គតោ បដ្ឋាយ សង្ឃោតិ គហេតព្ពោ។ តត្រាយំ បិណ្ឌត្ថោ – ភន្តេ, សង្ឃោ មម វចនំ សុណាតូតិ។ ឥទញ្ច នវកតរេន វត្តព្ពវចនំ។ សចេ បន អនុស្សាវកោ សព្ពេហិ ភិក្ខូហិ វុឌ្ឍតរោ ហោតិ, “សុណាតុ មេ, អាវុសោ, សង្ឃោ”តិ វត្តព្ពំ។ សោបិ ចេ “ភន្តេ”តិ វទេយ្យ, នវកតរោ វា “អាវុសោ”តិ, កម្មកោបោ នត្ថិ។ កេចិ បន “ឯកត្ថ ‘អាវុសោ’តិ វត្វា អញ្ញត្ថ ‘ភន្តេ’តិ វុត្តេបិ នត្ថិ ទោសោ ឧភយេនាបិ អាលបនស្ស សិជ្ឈនតោ”តិ វទន្តិ។

ឥទានិ យមត្ថំ ញាបេតុកាមោ “សុណាតូ”តិ សង្ឃំ សវនេ និយោជេតិ, តំ ញាបេន្តោ **“អយំ ឥត្ថន្នាមោ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អយ**ន្តិ ឧបសម្បទាបេក្ខស្ស ហត្ថបាសេ សន្និហិតភាវទស្សនំ។ តេន ច ហត្ថបាសេ ឋិតស្សេវ ឧបសម្បទា រុហតីតិ សិជ្ឈតិ ហត្ថបាសតោ ពហិ ឋិតស្ស “អយ”ន្តិ ន វត្តព្ពតោ។ តេនេវ អនុសាសកសម្មុតិយំ សោ ហត្ថបាសតោ ពហិ ឋិតត្តា “អយ”ន្តិ ន វុត្តោ។ តស្មា ឧបសម្បទាបេក្ខោ អនុបសម្បន្នោ ហត្ថបាសេ ឋបេតព្ពោ។ **អយំ ឥត្ថន្នាមោ**តិ **អយំ**-សទ្ទោ ច អវស្សំ បយុជ្ជិតព្ពោ។ សោ ច ឥមស្មិំ បឋមនាមបយោគេ ឯវាតិ គហេតព្ពំ ។ **“ឥត្ថន្នាមោ”**តិ ឥទំ អនិយមតោ តស្ស នាមទស្សនំ។ ឧភយេនបិ អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោតិអាទិនាមំ ទស្សេតិ។ “ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ ភិន្នាធិករណវិសយេ ពហុព្ពីហិសមាសោ, ឧបសម្បទំ មេ សង្ឃោ អបេក្ខមានោតិ អត្ថោ។ តស្ស ច ឧបជ្ឈាយតំ សមង្គិភាវេន ទស្សេតុំ “ឥត្ថន្នាមស្ស អាយស្មតោ”តិ វុត្តំ។ ឯតេន “អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្ស សទ្ធិវិហារិកភូតោ ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ ឯវមាទិនា នយេន នាមយោជនាយ សហ អត្ថោ ទស្សិតោតិ។ ឯត្ថ ច “អាយស្មតោ”តិ បទំ អវត្វាបិ “អយំ ពុទ្ធរក្ខិតោ ធម្មរក្ខិតស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ តេនេវ បាឡិយំ “ឥត្ថន្នាមេន ឧបជ្ឈាយេនា”តិ ឯត្ថ “អាយស្មតោ”តិ បទំ ន វុត្តំ។ យញ្ចេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

ននុ ចេត្ថ ឧបជ្ឈាយោបិ ឧបសម្បទាបេក្ខោ វិយ ហត្ថបាសេ ឋិតោ ឯវ ឥច្ឆិតព្ពោ, អថ កស្មា “អយំ ឥត្ថន្នាមោ ឥមស្ស ឥត្ថន្នាមស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ ឯវំ ឧបជ្ឈាយបរាមសនេបិ ឥម-សទ្ទស្ស បយោគោ ន កតោតិ? នាយំ វិរោធោ ឧបជ្ឈាយស្ស អភាវេបិ កម្មកោបាភាវតោ។ កេវលញ្ហិ កម្មនិប្ផត្តិយា សន្តបទវសេន អវិជ្ជមានស្សបិ ឧបជ្ឈាយស្ស នាមកិត្តនំ អនុបជ្ឈាយស្ស ឧបសម្បទាទីសុបិ ករីយតិ។ តស្មា ឧបជ្ឈាយស្ស អសន្និហិតតាយបិ តប្បរាមសនមត្តេនេវ កម្មសិទ្ធិតោ “ឥមស្សា”តិ និទ្ទិសិតុំ ន វដ្ដតិ។

**បរិសុទ្ធោ អន្តរាយិកេហិ ធម្មេហី**តិ អភព្ពតាទិកេហិ ឧបសម្បទាយ អវត្ថុករេហិ ចេវ បញ្ចាពាធហត្ថច្ឆិន្នាទីហិ ច អាបត្តិមត្តករេហិ អន្តរាយិកេហិ សភាវេហិ បរិមុត្តោ។ ឯវំ វុត្តោ ឯវ ច អាបត្តិមត្តករេហិ បញ្ចាពាធាទីហិ អបរិមុត្តស្សបិ ឧបសម្បទា រុហតិ, នាញ្ញថា។ **បរិបុណ្ណស្ស បត្តចីវរ**ន្តិ បរិបុណ្ណមស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខស្ស បត្តចីវរំ។ ឯវំ វុត្តេ ឯវ អបត្តចីវរស្សាបិ ឧបសម្បទា រុហតិ, នាញ្ញថា។ **ឧបសម្បទំ យាចតី**តិ “សង្ឃំ, ភន្តេ, ឧបសម្បទំ យាចាមី”តិអាទិនា (មហាវ. ៧១, ១២៦) យាចិតភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវំ តេន សង្ឃេ អយាចិតេបិ “ឥត្ថន្នាមោ សង្ឃំ ឧបសម្បទំ យាចតី”តិ វុត្តេ ឯវ កម្មំ អវិបន្នំ ហោតិ, នាញ្ញថា។ **ឧបជ្ឈាយេនា**តិ ឧបជ្ឈាយេន ករណភូតេន ឥត្ថន្នាមំ ឧបជ្ឈាយំ កត្វា កម្មភូតំ ឧបសម្បទំ ទាតុំ និប្ផាទេតុំ កត្តុភូតំ សង្ឃំ យាចតីតិ អត្ថោ។ យាចធាតុនោ បន ទ្វិកម្មកត្តា “សង្ឃំ, ឧបសម្បទ”ន្តិ ទ្វេ កម្មបទានិ វុត្តានិ។

**យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្ល**ន្តិ ឯត្ថ បត្តោ កាលោ ឥមស្សាតិ បត្តកាលំ, អបលោកនាទិចតុព្ពិធសង្ឃកម្មំ, តទេវ សកត្ថេ យ-បច្ចយេន “បត្តកល្ល”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន ញត្តិចតុត្ថឧបសម្បទាកម្មំ អធិប្បេតំ, តំ កាតុំ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ ជាតំ។ **យទី**តិ អនុមតិគហណវសេន កម្មស្ស បត្តកល្លតំ ញាបេតិ។ យោ ហិ កោចិ តត្ថ អបត្តកល្លតំ មញ្ញិស្សតិ, សោ វក្ខតិ។ ឥមមេវ ហិ អត្ថំ សន្ធាយ អនុស្សាវនាសុ “យស្សាយស្មតោ ខមតិ…បេ…. សោ ភាសេយ្យា”តិ (មហាវ. ១២៧) វុត្តំ។ តំ បនេតំ បត្តកល្លំ វត្ថុសម្បទា, អន្តរាយិកេហិ ធម្មេហិ ចស្ស បរិសុទ្ធតា, សីមាសម្បទា, បរិសសម្បទា, បុព្ពកិច្ចនិដ្ឋាបនន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សង្គហិតំ។

តត្ថ **វត្ថុសម្បទា** នាម យថាវុត្តេហិ ឯកាទសហិ អភព្ពបុគ្គលេហិ ចេវ អន្តិមវត្ថុអជ្ឈាបន្នេហិ ច អញ្ញោ បរិបុណ្ណវីសតិវស្សោ អនុបសម្បន្នភូតោ មនុស្សបុរិសោ, ឯតស្មិំ បុគ្គលេ សតិ ឯវ ឥទំ សង្ឃស្ស ឧបសម្បទាកម្មំ បត្តកល្លំ នាម ហោតិ, នាសតិ។ កតញ្ច កុប្បមេវ ហោតិ។

**អន្តរាយិកេហិ ធម្មេហិ ចស្ស បរិសុទ្ធតា** នាម យថាវុត្តស្សេវ ឧបសម្បទាវត្ថុភូតស្ស បុគ្គលស្ស យេ ឥមេ ភគវតា បដិក្ខិត្តា បញ្ចាពាធផុដ្ឋតាទយោ មាតាបិតូហិ អននុញ្ញាតតាបរិយោសានា ចេវ ហត្ថច្ឆិន្នតាទយោ ច

ទោសធម្មា ការកសង្ឃស្ស អាបត្តាទិអន្តរាយហេតុតាយ “អន្តរាយិកា”តិ វុច្ចន្តិ តេហិ អន្តរាយិកេហិ ទោសធម្មេហិ បរិមុត្តត្តា, តស្មិំ ច សតិ ឯវ ឥទំ កម្មំ បត្តកល្លំ នាម ហោតិ, នាសតិ។ កតំ បន កម្មំ សុកតមេវ ហោតិ ឋបេត្វា ឩនវីសតិវស្សបុគ្គលំ។

**សីមាសម្បទា** បន ឧបោសថក្ខន្ធកេ (មហាវ. ១៤៧-១៤៨) វុត្តមាននយេន សព្ពទោសវិរហិតាយ ពទ្ធាពទ្ធវសេន ទុវិធាយ សីមាយ វសេនេវ វេទិតព្ពា។ តាទិសាយ ហិ សីមាយ សតិ ឯវ ឥទំ កម្មំ បត្តកល្លំ នាម ហោតិ, នាសតិ។ កតញ្ច កម្មំ វិបជ្ជតិ។

**បរិសសម្បទា** បន យេ ឥមេ ឧបសម្បទាកម្មស្ស សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន កម្មប្បត្តា ទសហិ វា បញ្ចហិ វា អនូនា បារាជិកំ អនាបន្នា, អនុក្ខិត្តា ច សមានសំវាសកា ភិក្ខូ, តេសំ ឯកសីមាយំ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា ឋានំ, ឆន្ទារហានញ្ច ឆន្ទស្ស អានយនំ, សម្មុខីភូតានញ្ច អប្បដិក្កោសនំ, ឧបសម្បទាបេក្ខរហិតានំ ឧបោសថក្ខន្ធកេ បដិក្ខិត្តានំ គហដ្ឋាទិអនុបសម្បន្នានញ្ចេវ បារាជិកុក្ខិត្តកនានាសំវាសកភិក្ខុនីនញ្ច វជ្ជនីយបុគ្គលានំ សង្ឃស្ស ហត្ថបាសេ អភាវោ ចាតិ ឥមេហិ ចតូហិ អង្គេហិ សង្គហិតា។ ឯវរូបាយ ច បរិសសម្បទាយ សតិ ឯវ ឥទំ បត្តកល្លំ នាម ហោតិ, នាសតិ។ តត្ថ បុរិមានំ តិណ្ណំ អង្គានំ អញ្ញតរស្សបិ អភាវេ កតំ កម្មំ វិបជ្ជតិ, ន បច្ឆិមស្ស។

**បុព្ពកិច្ចនិដ្ឋាបនំ** នាម យានិមានិ “បឋមំ ឧបជ្ឈំ គាហាបេតព្ពោ”តិអាទិនា បាឡិយំ វុត្តានិ “ឧបជ្ឈំគាហាបនំ, បត្តចីវរាចិក្ខនំ, តតោ តំ ហត្ថបាសតោ ពហិ ឋបេត្វា អនុសាសកសម្មុតិកម្មករណំ, សម្មតេន ច គន្ត្វា អនុសាសនំ, តេន ច បឋមតរំ អាគន្ត្វា សង្ឃស្ស ញាបេត្វា ឧបសម្បទាបេក្ខំ ‘អាគច្ឆាហី’តិ ហត្ថបាសេ ឯវ អព្ភានំ, តេន ច ភិក្ខូនំ បាទេ វន្ទាបេត្វា ឧបសម្បទាយាចាបនំ, តតោ អន្តរាយិកធម្មបុច្ឆកសម្មុតិករណំ, សម្មតេន ច បុច្ឆន”ន្តិ ឥមានិ អដ្ឋ បុព្ពកិច្ចានិ, តេសំ សព្ពេសំ យាថាវតោ ករណេន និដ្ឋាបនំ។ ឯតស្មិញ្ច បុព្ពកម្មនិដ្ឋាបនេ សតិ ឯវ ឥទំ សង្ឃស្ស ឧបសម្បទាកម្មំ បត្តកល្លំ នាម ហោតិ, នាសតិ។ ឯតេសុ បន បុព្ពកម្មេសុ អកតេសុបិ កតំ កម្មំ យថាវុត្តវត្ថុសម្បត្តិអាទីសុ វិជ្ជមានេសុ អកុប្បមេវ ហោតិ។ តទេវមេត្ថ បត្តកល្លំ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សង្គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមិនាវ នយេន ហេដ្ឋា វុត្តេសុ, វក្ខមានេសុ ច សព្ពេសុ កម្មេសុ បត្តកល្លតា យថារហំ យោជេត្វា ញាតព្ពា។

**ឥត្ថន្នាមំ ឧបសម្បាទេយ្យា**តិ ឧបសម្បទានិប្ផាទនេន តំសមង្គឹ ករេយ្យ ករោតូតិ បត្ថនាយំ, វិធិម្ហិ វា ឥទំ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា ហិ “ទេវទត្តំ សុខាបេយ្យា”តិ វុត្តេ សុខមស្ស និប្ផាទេត្វា តំ សុខសមង្គិនំ ករេយ្យាតិ អត្ថោ ហោតិ, ឯវមិធាបិ ឧបសម្បទមស្ស និប្ផាទេត្វា តំ ឧបសម្បទាសមង្គិនំ ករេយ្យាតិ អត្ថោ។ បយោជកព្យាបារេ ចេតំ យថា សុខយន្តំ កញ្ចិ សុទ្ធកត្តារំ កោចិ ហេតុកត្តា សុខហេតុនិប្ផាទនេន សុខាបេយ្យាតិ វុច្ចតិ, ឯវមិធាបិ ឧបសម្បជ្ជន្តំ សុទ្ធកត្តារំ បុគ្គលំ ហេតុកត្តុភូតោ សង្ឃោ ឧបសម្បទាហេតុនិប្ផាទនេន ឧបសម្បាទេយ្យាតិ វុត្តោ។ ឯតេន ច សុខំ វិយ សុខទាយកេន សង្ឃេន បុគ្គលស្ស ទិយ្យមានា តថាបវត្តបរមត្ថធម្មេ ឧបាទាយ អរិយជនបញ្ញត្តា ឧបសម្បទា នាម សម្មុតិសច្ចតា អត្ថីតិ សមត្ថិតំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច “ឥត្ថន្នាមោ សង្ឃំ ឧបសម្បទំ យាចតី”តិ វុត្តត្តា បរិវាសាទីសុ វិយ យាចនានុគុណំ “ឥត្ថន្នាមស្ស ឧបសម្បទំ ទទេយ្យា”តិ អវត្វា “ឥត្ថន្នាមំ ឧបសម្បាទេយ្យា”តិ វុត្តត្តា ឥទំ ឧបសម្បទាកម្មំ ទានេ អសង្គហេត្វា កម្មលក្ខណេ ឯវ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥមិនា នយេន “ឥត្ថន្នាមំ ឧបសម្បាទេតិ, ឧបសម្បន្នោ សង្ឃេនា”តិ ឯត្ថាបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ វត្តមានកាលអតីតកាលវសេន, ឥធ បន អនាមដ្ឋកាលវសេនាតិ ឯត្តកមេវ វិសេសោ។

**ឯសា ញត្តី**តិ “សង្ឃោ ញាបេតព្ពោ”តិ វុត្តញាបនា ឯសា។ ឥទញ្ច អនុស្សាវនានម្បិ សព្ភាវសូចនត្ថំ វុច្ចតិ។ អវស្សញ្ចេតំ វត្តព្ពមេវ, ញត្តិកម្មេ ឯវ តំ ន វត្តព្ពំ។ តត្ថ បន យ្យ-ការេ វុត្តមត្តេ ឯវ ញត្តិកម្មំ និដ្ឋិតំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ខមតី**តិ រុច្ចតិ។ **ឧបសម្បទា**តិ សង្ឃេន ទិយ្យមានា និប្ផាទិយមានា ឧបសម្បទា យស្ស ខមតិ។ សោ តុណ្ហស្សាតិ យោជនា។ **តុណ្ហី**តិ ច អកថនត្ថេ និបាតោ, អកថនកោ អស្ស ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ ខមតិ សង្ឃស្ស ឥត្ថន្នាមស្ស ឧបសម្បទាតិ បកតេន សម្ពន្ធោ។ តត្ថ ការណមាហ **“តស្មា តុណ្ហី”**តិ។ តត្ថ “អាសី”តិ សេសោ។ យស្មា “យស្ស នក្ខមតិ, សោ ភាសេយ្យា”តិ តិក្ខត្តុំ វុច្ចមានោបិ សង្ឃោ តុណ្ហី និរវោ អហោសិ, តស្មា ខមតិ សង្ឃស្សាតិ អត្ថោ។ **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា បការេន។ តុណ្ហីភាវេនេ**វេតំ** សង្ឃស្ស រុច្ចនភាវំ **ធារយាមិ** ពុជ្ឈាមិ បជានាមីតិ អត្ថោ។ **ឥតិ**-សទ្ទោ បរិសមាបនត្ថេ កតោ, សោ ច កម្មវាចាយ អនង្គំ។ តស្មា អនុស្សាវកេន “ធារយាមី”តិ ឯត្ថ មិ-ការបរិយោសានមេវ វត្វា និដ្ឋាបេតព្ពំ, ឥតិ-សទ្ទោ ន បយុជ្ជិតព្ពោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ កម្មវាចានមត្តោ វេទិតព្ពោ។

ឧបសម្បទាវិធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ចត្តារោនិស្សយាទិកថាវណ្ណនា

**១២៨. ឯកបោរិសា វា**តិអាទិ សត្តានំ សរីរច្ឆាយំ បាទេហិ មិនិត្វា ជាននប្បការទស្សនំ។ ឆ សត្តបទបរមតា ហិ ឆាយា “បោរិសា”តិ វុច្ចតិ។ ឥទញ្ច ឧតុប្បមាណាចិក្ខនាទិ ច អាគន្តុកេហិ សទ្ធឹ វីមំសិត្វា វុឌ្ឍនវភាវំ ញត្វា វន្ទនវន្ទាបនាទិករណត្ថំ វុត្តំ។ ឯតិ អាគច្ឆតិ, គច្ឆតិ ចាតិ ឧតុ, សោវ បមិយតេ អនេន សំវច្ឆរន្តិ បមាណន្តិ អាហ “**ឧតុយេវ ឧតុប្បមាណ**”ន្តិ។ **អបរិបុណ្ណា**តិ ឧបសម្បទាទិវសេន អបរិបុណ្ណា។ យទិ ឧតុវេមជ្ឈេ ឧបសម្បាទិតោ, តទា តស្មឹ ឧតុម្ហិ អវសិដ្ឋទិវសាចិក្ខនំ “ទិវសភាគាចិក្ខន”ន្តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**យត្តកេហិ ទិវសេហិ យស្ស យោ ឧតុ អបរិបុណ្ណោ, តេ ទិវសេ**”តិ។ តត្ថ យស្ស តំ ខណំ លទ្ធូបសម្បទស្ស បុគ្គលស្ស សម្ពន្ធី យោ ឧតុ យត្តកេហិ ទិវសេហិ អបរិបុណ្ណោ, តេ ទិវសេតិ យោជនា។

ឆាយាទិកមេវ សព្ពំ សង្គហេត្វា គាយិតព្ពតោ កថេតព្ពតោ សង្គីតីតិ អាហ “**ឥទមេវា**”តិអាទិ។ តត្ថ ឯកតោ កត្វា អាចិក្ខិតព្ពំ។ **ត្វំ កឹ លភសី**តិ ត្វំ ឧបសម្បាទនកាលេ កតរវស្សំ, កតរឧតុញ្ច លភសិ, កតរស្មឹ តេ ឧបសម្បទា លទ្ធាតិ អត្ថោ។ **វស្ស**ន្តិ វស្សានឧតុ។ ឥទញ្ច សំវច្ឆរាចិក្ខនំ វិនា វុត្តម្បិ ន ញាយតីតិ ឥមិនា ឧតុអាចិក្ខនេនេវ សាសនវស្សេសុ វា កលិយុគវស្សាទីសុ វា សហស្សិមេ វា សតិមេ វា អសុកំ ឧតុំ លភាមីតិ ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “**ឆាយា**”តិ ឥទំ បាឡិយំ អាគតបដិបាដី សន្ទាយ វុត្តំ។ វត្តព្ពកមតោ បន កលិយុគវស្សាទីសុ សព្ពទេសបសិទ្ធេសុ អសុកវស្សេ អសុកឧតុម្ហិ អសុកមាសេ អសុកេ កណ្ហេ វា សុក្កេ វា បក្ខេ អសុកតិថិវារវិសេសយុត្តេ នក្ខត្តេ បុព្ពណ្ហាទិទិវសភាគេ ឯត្តកេ ឆាយាបមាណេ, នាឌិកាបមាណេ វា មយា ឧបសម្បទា លទ្ធាតិ វទេយ្យាសីតិ ឯវំ អាចិក្ខិតព្ពំ។ “ឥទំ សុដ្ឋុ ឧគ្គហេត្វា អាគន្តុកេហិ វុឌ្ឍបដិបាដី ញត្វា បដិបជ្ជាហី”តិ វត្តព្ពំ។ បាឡិយំ **កិស្ស ត្វ**ន្តិ កឹ ត្វំ ឯត្តកំ កាលំ អកាសីតិ អត្ថោ។

**១៣០. ឧបសម្បទំ យាចី**តិ បព្ពជ្ជញ្ច ឧបសម្បទញ្ច យាចីតិ អត្ថោ។ **បស្សិស្សាមី**តិ ឯត្ថ វទតីតិ សេសោ, ឯវំ ឧបរិបិ។ “**ឱសារេតព្ពោ**”តិ ឥមិនា បុរិមោ ឧក្ខិត្តកភាវោ វិព្ភមិត្វា បុន លទ្ធូបសម្បទម្បិ ន មុញ្ចតិ។ តេន ច សម្ភុញ្ជនាទីសុបិ ភិក្ខូនំ បាចិត្តិយមេវាតិ ទស្សេតិ។ **អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ**តិ ឯត្ថ សហសេយ្យាបិ សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯត្ថ ចាយមធិប្បាយោ – យស្មា អយំ ឱសារិតត្តា បកតត្តោ, តស្មា ឧក្ខិត្តសម្ភោគាទិបច្ចយេន បាចិត្តិយេនេត្ថ អនាបត្តីតិ។ យោ បន អាបត្តិដ្ឋានេ អនាបត្តិទិដ្ឋិតាយ អាបត្តឹ ន បស្សតិ, តេនេវ បដិកម្មម្បិ ន ករោតិ, សោ យស្មា ឯត្តាវតា អលជ្ជី នាម ន ហោតិ។ បណ្ណត្តឹ ញត្វា វីតិក្កមំ ករោន្តោ ឯវ ហិ អលជ្ជី នាម ហោតិ។ “សញ្ចិច្ច អាបត្តឹ អាបជ្ជតី”តិអាទិ (បរិ. ៣៥៩) ហិ វុត្តំ។ តស្មា ឯត្ថ អលជ្ជិសម្ភោគាទិបច្ចយា ទុក្កដាបត្តិនិយមោ នត្ថិ។ តេន សាបេត្ថ អាបត្តិ ន វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យោ បនេត្ថ ឥមំ អធិប្បាយំ អសល្លក្ខេន្តេន កេនចិ “អនាបត្តិ សម្ភោគេ សំវាសេ”តិ ឥមិនា បាចិត្តិយេន អនាបត្តិ វុត្តា, អលជ្ជិសម្ភោគបច្ចយា ទុក្កដំ បន អាបជ្ជតិ ឯវាតិ អាបត្តិនិយមោ វុត្តោ, សោ អលជ្ជិត្តេ សតិ ឯវ វុត្តោ, នាសតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**១៣១. វិនយម្ហី**តិអាទិគាថាសុ **និគ្គហាន**ន្តិ និគ្គហករណេសុ។ **បាបិច្ឆេ**តិ បាបបុគ្គលានំ និគ្គហករណេសុ, លជ្ជីនំ បគ្គហេសុ ច បេសលានំ សុខាវហេ មហន្តេ វិនយម្ហិ យថា អត្ថការី អត្ថានុគុណំ ករោន្តោវ យស្មា យោនិសោ បដិបជ្ជតិ នាម ហោតិ, តស្មា ឧទ្ទានំ បវក្ខាមីតិ សម្ពន្ធយោជនា ទដ្ឋព្ពា។ សេសំ សព្ពត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចត្តារោនិស្សយាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

មហាខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ២. ឧបោសថក្ខន្ធកោ

## សន្និបាតានុជានននាទិកថាវណ្ណនា

**១៣២**. ឧបោសថក្ខន្ធកេ តរន្តិ ឱតរន្តិ ឯត្ថាតិ **តិត្ថំ**, លទ្ធិ។ **តតោ**តិ សាសនលទ្ធិតោ។

**១៣៥**. **អាបជ្ជិត្វា វា វុដ្ឋិតោ**តិ ឯត្ថ ទេសនារោចនានម្បិ សង្គហោ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “វុដ្ឋិតា វា ទេសិតា វា អារោចិតា វា អាបត្តិ…បេ…. អសន្តី នាម ហោតី”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) វុត្តំ។

**មនុជេនា**តិ អាសន្នេន សហ។ **បរេ**តិ ទូរដ្ឋេបិ បរបុគ្គលេ សន្ធាយ គិរំ នោ ច ភណេយ្យាតិ យោជនា។

“អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ ហោតី”តិ (មហាវ. ១៣៤) វុត្តត្តា គរុកាបត្តិបិ អាវិករណមត្តេន វុដ្ឋាតីតិ កេចិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ បរិវាសាទិវិធានសុត្តេហិ វិរុជ្ឈនតោ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – យថាភូតញ្ហិ អត្តានមាវិករោន្តំ បេសលា ភិក្ខូ “អកាមា បរិវត្ថព្ព”ន្តិអាទិវចនំ និស្សាយ អនិច្ឆមានម្បិ នំ ឧបាយេន បរិវាសាទីនិ ទត្វា អវស្សំ សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋាបេស្សន្តិ, តតោ តស្ស អវិប្បដិសារាទីនំ វសេន ផាសុ ហោតិ។ **បឋមំ បាតិមោក្ខុទ្ទេស**ន្តិ និទានុទ្ទេសំ ទស្សេតិ។ បុព្ពេ អវិជ្ជមានំ បញ្ញាបេសីតិ។ ន កេវលញ្ច ឯតំ, បុព្ពេ បញ្ញត្តម្បិ បនបារាជិកាទិសិក្ខាបទំ សព្ពំ ភគវា “តត្រិមេ ចត្តារោ បារាជិកា ធម្មា ឧទ្ទេសំ អាគច្ឆន្តី”តិអាទិនា បារាជិកុទ្ទេសាទិវសេន វិនយមាតិកំ កត្វា និទានុទ្ទេសេន សហ សយមេវ សង្គហេត្វា “បាតិមោក្ខ”ន្តិ បញ្ញាបេសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តទេតំ សព្ពម្បិ សន្ធាយ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសិតុ”ន្តិ (មហាវ. ១៣៣) វុត្តំ។

**១៣៦**. **ឯតំ** ៣៤ **វេទិតព្ព**ន្តិ យស្មិំ តស្មិំ ចាតុទ្ទសេ វា បន្នរសេ វាតិ ឯវំ អត្ថជាតំ។

សន្និបាតានុជានននាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សីមានុជាននកថាវណ្ណនា

**១៣៨**. **“បុរត្ថិមាយ ទិសាយ”**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ។ តស្សំ បន ទិសាយំ និមិត្តេ អសតិ យត្ថ អត្ថិ, តតោ បដ្ឋាយ បឋមំ “បុរត្ថិមាយ អនុទិសាយ, ទក្ខិណាយ ទិសាយ”តិអាទិនា សមន្តា វិជ្ជមានដ្ឋានេសុ និមិត្តានិ កិត្តេត្វា បុន “បុរត្ថិមាយ អនុទិសាយ”តិ បឋមកិត្តិតំ កិត្តេតុំ វដ្ដតិ, តីហិ និមិត្តេហិ សិង្ឃាដកសណ្ឋានាយបិ សីមាយ សម្មន្និតព្ពតោ។ **តិក្ខត្តុំ សីមាមណ្ឌលំ សម្ពន្ធន្តេនា**តិ វិនយធរេន សយំ ឯកស្មិំយេវ ឋានេ ឋត្វា កេវលំ និមិត្តកិត្តនវចនេនេវ សីមាមណ្ឌលំ សមន្តា និមិត្តេន និមិត្តំ ពន្ធន្តេនាតិ អត្ថោ។ តំ តំ និមិត្តដ្ឋានំ អគន្ត្វាបិ ហិ កិត្តេតុំ វដ្ដតិ។ តិយោជនបរមាយ សីមាយ សមន្តតោ តិក្ខត្តុំ អនុបរិគមនស្ស ឯកទិវសេន ទុក្ករត្តា វិនយធរេន សយំ អទិដ្ឋម្បិ បុព្ពេ ភិក្ខូហិ យថាវវត្ថិតំ និមិត្តំ “បាសាណោ ភន្តេ”តិអាទិនា កេនចិ វុត្តានុសារេន សល្លក្ខេត្វា “ឯសោ បាសាណោ និមិត្ត”ន្តិអាទិនា កិត្តេតុម្បិ វដ្ដតិ ឯវ។

**សុទ្ធបំសុបព្ពតោ**តិ ន កេនចិ កតោ សយំជាតោវ វុត្តោ។ តថា សេសាបិ។ **ឥតរោបី**តិ សុទ្ធបំសុបព្ពតាទិកោបិ បព្ពតោ។ **ហត្ថិប្បមាណតោ**តិ ឯត្ថ ភូមិតោ ឧគ្គតប្បទេសេន ហត្ថិប្បមាណំ គហេតព្ពំ។ **ចតូហិ វា តីហិ វា**តិ សីមាភូមិយំ ចតូសុ, តីសុ វា ទិសាសុ ឋិតេហិ។ ឯកិស្សា ឯវ បន ទិសាយ ឋិតេហិ តតោ ពហូហិបិ សម្មន្និតុំ ន វដ្ដតិ។ ទ្វីហិ បន ទ្វីសុ ទិសាសុ ឋិតេហិបិ ន វដ្ដតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា ឯកេន ន វដ្ដតិ, តស្មា។ **តំ ពហិទ្ធា កត្វា**តិ កិត្តិតនិមិត្តស្ស អសីមត្តា អន្តោសីមាយ ករណំ អយុត្តន្តិ វុត្តំ។ តេនាហ **“សចេ”**តិអាទិ។

ទ្វត្តឹសបលគុឡបិណ្ឌប្បមាណតា សណ្ឋានតោ គហេតព្ពា, ន តុលគណនាវសេន, ភារតោ បលបរិមាណញ្ច មគធតុលាយ គហេតព្ពំ។ សា ច លោកិយតុលាយ ទ្វិគុណាតិ វទន្តិ។ **អតិមហន្តោបី**តិ ភូមិតោ ហត្ថិប្បមាណំ អនុគ្គន្ត្វា ហេដ្ឋាភូមិយំ ឱតិណ្ណឃនតោ អនេកយោជនប្បមាណោបិ។ សចេ ហិ តតោ ហត្ថិប្បមាណំ កូដំ ឧគ្គច្ឆតិ, បព្ពតសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ។

**អន្តោសារាន**ន្តិ តស្មិំ ខណេ តរុណតាយ សារេ អវិជ្ជមានេបិ បរិណាមេន ភវិស្សមានសារេបិ សន្ធាយ វុត្តំ។ តាទិសានញ្ហិ សូចិទណ្ឌកប្បមាណបរិណាហានំ ចតុបញ្ចមត្តម្បិ វនំ វដ្ដតិ។ **អន្តោសារមិស្សកាន**ន្តិ អន្តោសារេហិ រុក្ខេហិ សម្មិស្សានំ។ ឯតេន ច សាររុក្ខមិស្សម្បិ វនំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **ចតុបញ្ចរុក្ខមត្តម្បី**តិ សាររុក្ខេ សន្ធាយ វុត្តំ។

**វនមជ្ឈេ វិហារំ ករោន្តី**តិ រុក្ខឃដាយ អន្តរេ រុក្ខេ អច្ឆិន្ទិត្វា វតិអាទីហិ វិហារបរិច្ឆេទំ កត្វាវ អន្តោរុក្ខន្តរេសុ ឯវ បរិវេណបណ្ណសាលាទីនំ ករណវសេន យថា អន្តោវិហារម្បិ វនមេវ ហោតិ, ឯវំ វិហារំ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ យទិ ហិ សព្ពំ រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា វិហារំ ករេយ្យុំ, វិហារស្ស អវនត្តា តំ បរិក្ខិបិត្វា ឋិតំ វនំ ឯកត្ថ កិត្តេតព្ពំ សិយា។ ឥធ បន អន្តោបិ វនត្តា "វនំ ន កិត្តេតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។ សចេ ហិ តំ កិត្តេន្តិ, "និមិត្តស្ស ឧបរិ វិហារោ ហោតី"តិអាទិនា អនន្តរេ វុត្តទោសំ អាបជ្ជតិ។ **ឯកទេស**ន្តិ វនេកទេសំ, រុក្ខវិរហិតដ្ឋានេ កតវិហារស្ស ឯកបស្សេ ឋិតវនស្ស ឯកទេសន្តិ អត្ថោ។

**សូចិទណ្ឌកប្បមាណោ**តិ វំសទណ្ឌប្បមាណោ។ លេខនិទណ្ឌប្បមាណោតិ កេចិ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** បន អវេភង្គិយវិនិច្ឆយេ "យោ កោចិ អដ្ឋង្គុលសូចិទណ្ឌកមត្តោបិ វេឡុ...បេ.... គរុភណ្ឌ"ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុព្ពត្ត សិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តត្តា តនុតរោ វេឡុទណ្ឌោតិ ច សូចិទណ្ឌោតិ ច គហេតព្ពំ។ **វំសនឡកសរាវាទីសូ**តិ វេឡុបព្ពេ វា នឡបព្ពេ វា កបល្លកាទិមត្តិកភាជនេសុ វាតិ អត្ថោ។ **តង្ខណម្បី**តិ តរុណបោតកេ អមិលាយិត្វា វិរុហន ជាតិកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ យេ បន បរិណតា សមូលំ ឧទ្ធរិត្វា រោបិតាបិ ឆិន្នសាខា វិយ មិលាយិត្វា ចិរេន នវមូលង្កុរុប្បត្តិយា ជីវន្តិ, មីយន្តិយេវ វា, តាទិសេ កិត្តេតុំ ន វដ្ដតិ។ **ឯត**ន្តិ នវមូលសាខានិគ្គមនំ។

**មជ្ឈេ**តិ សីមាយ មហាទិសានំ អន្តោ។ **កោណ**ន្តិ សីមាយ ចតូសុ កោណេសុ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ មគ្គានំ សម្ពន្ធដ្ឋានំ។ **បរភាគេ កិត្តេតុំ វដ្ដតី**តិ តេសំ ចតុន្នំ កោណានំ ពហិ និក្ខមិត្វា ឋិតេសុ មគ្គេសុ ឯកិស្សា ទិសាយ ឯកំ, អញ្ញិស្សា ទិសាយ ចាបរន្តិ ឯវំ ចត្តារោបិ មគ្គា ចតូសុ ទិសាសុ កិត្តេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ បន កិត្តិតមត្តេន កថំ ឯកាពទ្ធតា វិគច្ឆតីតិ វិញ្ញាយតីតិ។ បរតោ គតដ្ឋានេបិ ឯតេ ឯវ តេ ចត្តារោ មគ្គា។ "ចតូសុ ទិសាសុ គច្ឆន្តី"តិ ហិ វុត្តំ។ តស្មា ឯត្ថ ការណំ វិចិនិតព្ពំ។

"**ឧត្តរន្តិយា ភិក្ខុនិយា**"តិ ឥទញ្ច **បាឡិយំ** (បាចិ. ៦៩២) ភិក្ខុនីនំ នទីបារគមនេ នទិលក្ខណស្ស អាគតត្តា វុត្តំ។ ភិក្ខូនំ អន្តរវាសកតេមនមត្តម្បិ វដ្ដតិ ឯវ ។ "**នទិចតុក្កេបិ ឯសេវ នយោ**"តិ ឥមិនា ឯកត្ថ កិត្តេត្វា អញ្ញត្ថ បរតោ គតដ្ឋានេបិ កិត្តេតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ តេនេវ ច "អស្សម្មិស្សនទិយោ ចតស្សោបិ កិត្តេតុំ វដ្ដតី"តិ អសម្មិស្ស-គ្គហណំ កតំ។ **មូលេ**តិ អាទិកាលេ។ **នទី ភិន្ទិត្វា**តិ យថា ឧទកំ អនិច្ឆន្តេហិ កស្សកេហិ មហោឃេ និវត្តេតុំ ន សក្កា, ឯវំ នទិកូលំ ភិន្ទិត្វា។

**ឧក្ខេបិម**ន្តិ ទីឃវជ្ជនា កុដេន ឧស្សិញ្ចនីយំ។

**អសម្មិស្សេហី**តិ សព្ពទិសាសុ ឋិតបព្ពតេហិ ឯវ, បាសាណាទីសុ អញ្ញតរេហិ វា និមិត្តន្តរាព្យវហិតេហិ។ **សម្មិស្សេហី**តិ ឯកត្ថ បព្ពតោ, អញ្ញត្ថ បាសាណោតិ ឯវំ ឋិតេហិ អដ្ឋហិបិ។ "**និមិត្តានំ សតេនាបី**"តិ ឥមិនា ឯកិស្សាយ ឯវ ទិសាយ ពហុនិមិត្តានិ "បុរត្ថិមាយ ទិសាយ កឹ និមិត្តំ? បព្ពតោ ភន្តេ។ បុន បុរត្ថិមាយ ទិសាយ កឹ និមិត្តំ? បាសាណោ ភន្តេ"តិអាទិនា កិត្តេតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **សិង្ឃាដកសណ្ឋានា**តិ តិកោណា។ **ចតុរស្សា**តិ សមចតុរស្សា, មុទិង្គសណ្ឋានា បន អាយតចតុរស្សា។ ឯកកោដិយំ សង្កោចិតា, តទញ្ញាយ វិត្ថិណ្ណា វា ហោតីតិ។ **សីមាយ ឧបចារំ ឋបេត្វា**តិ អាយតឹ ពន្ធិតព្ពាយ សីមាយ នេសំ វិហារានំ បរិច្ឆេទតោ ពហិ សីមន្តរិកប្បហោនកំ ឧបចារំ ឋបេត្វា។ ពទ្ធា សីមា យេសុ វិហារេសុ, តេ **ពទ្ធសីមា**។ **បាដេក្ក**ន្តិ បច្ចេកំ។ **ពទ្ធសីមាសទិសានី**តិ យថា ពទ្ធសីមាសុ ឋិតា អញ្ញមញ្ញំ ឆន្ទាទី អនបេក្ខិត្វា បច្ចេកំ កម្មំ កាតុំ លភន្តិ, ឯវំ គាមសីមាសុ ឋិតាបីតិ ទស្សេតិ។ **អាគន្តព្ព**ន្តិ សាមីចិមត្តវសេន វុត្តំ។ តេនាហ "**អាគមនម្បី**"តិអាទិ។

**បព្ពជ្ជូបសម្បទាទីន**ន្តិ ឯត្ថ ភណ្ឌុកម្មាបុច្ឆនំ សន្ធាយ បព្ពជ្ជាគហណំ។ **ឯកវីសតិ ភិក្ខូ**តិ និសិន្នេ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥទញ្ច កម្មារហេន សហ អព្ភានការកានម្បិ បហោនកត្ថំ វុត្តំ។ "**និមិត្តុបគា បាសាណា ឋបេតព្ពា**"តិ ឥទំ យថារុចិតដ្ឋានេ រុក្ខនិមិត្តាទីនំ ទុល្លភតាយ វឌ្ឍិត្វា ឧភិន្នំ ពទ្ធសីមានំ សង្ករករណតោ ច បាសាណនិមិត្តស្ស ច តទភាវតោ យត្ថ កត្ថចិ អានេត្វា ឋបេតុំ សុករតាយ ច វុត្តំ។ តថា **សីមន្តរិកបាសាណា ឋបេតព្ពា**តិ ឯត្ថាបិ។ **ចតុរង្គុលប្បមាណាបី**តិ យថា ខន្ធសីមាបរិច្ឆេទតោ ពហិ និមិត្តបាសាណានំ ចតុរង្គុលមត្តដ្ឋានំ សមន្តា និគច្ឆតិ, អវសេសំ ឋានំ អន្តោខន្ធសីមាយ ហោតិយេវ, ឯវំ តេសុបិ ឋបិតេសុ ចតុរង្គុលមត្តា សីមន្តរិកា ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**សីមន្តរិកបាសាណា**តិ សីមន្តរិកាយ ឋបិតនិមិត្តបាសាណា។ តេ បន កិត្តេន្តេន បទក្ខិណតោ អនុបរិយាយន្តេនេវ កិត្តេតព្ពា។ កថំ? ខណ្ឌសីមតោ ហិ បច្ឆិមាយ ទិសាយ បុរត្ថាភិមុខេន ឋត្វា "បុរត្ថិមាយ ទិសាយ កឹ និមិត្ត"ន្តិ តត្ថ សព្ពានិ និមិត្តានិ អនុក្កមេន កិត្តេត្វា តថា ឧត្តរាយ ទិសាយ ទក្ខិណាភិមុខេន ឋត្វា "ទក្ខិណាយ ទិសាយ កឹ និមិត្ត"ន្តិ អនុក្កមេន កិត្តេត្វា តថា បុរត្ថិមាយ ទិសាយ បច្ឆិមាភិមុខេន ឋត្វា

“បច្ឆិមាយ ទិសាយ កឹ និមិត្ត”ន្តិ អនុក្កមេន កិត្តេត្វា តថា ទក្ខិណាយ ទិសាយ ឧត្តរាភិមុខេន ឋត្វា “ឧត្តរាយ ទិសាយ កឹ និមិត្ត”ន្តិ តត្ថ សព្ពានិ និមិត្តានិ អនុក្កមេន កិត្តេត្វា បុន បច្ឆិមាយ ទិសាយ បុរត្ថាភិមុខេន ឋត្វា បុរិមកិត្តិតំ វុត្តនយេន បុន កិត្តេតព្ពំ។ ឯវំ ពហូនម្បិ ខណ្ឌសីមានំ សីមន្តរិកបាសាណា បច្ចេកំ កិត្តេតព្ពា។ **តតោ**តិ បច្ឆា។ **អវសេសនិមិត្តានី**តិ មហាសីមាយ ពាហិរន្តរេសុ អវសេសនិមិត្តានិ។ **ឧភិន្នម្បិ ន កោបេន្តី**តិ ឧភិន្នម្បិ កម្មំ ន កោបេន្តិ។

**កុដិគេហេ**តិ ភូមិយំ កតតិណកុដិយំ។ **ឧទុក្ខល**ន្តិ ឧទុក្ខលាវាដសទិសខុទ្ទកាវាដំ។ **និមិត្តំ ន កាតព្ព**ន្តិ តំ រាជឹ វា ឧទុក្ខលំ វា និមិត្តំ ន កាតព្ពំ។ ឥទញ្ច យថាវុត្តេសុ និមិត្តេសុ អនាគតត្តេន ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធម្បិ អវិនស្សកសញ្ញាយ កោចិ មោហេន និមិត្តំ ករេយ្យាតិ ទូរតោបិ វិបត្តិបរិហារត្ថំ វុត្តំ។ ឯវំ ឧបរិ “ភិត្តឹ អកិត្តេត្វា”តិអាទីសុបិ សិទ្ធមេវត្ថំ បុនប្បុនំ កថនេ ការណំ វេទិតព្ពំ។ សីមាវិបត្តិ ហិ ឧបសម្បទាទិសព្ពកម្មវិបត្តិមូលន្តិ តស្សា សព្ពំ ទ្វារំ សព្ពថា បិទហនវសេន វត្តព្ពំ។ សព្ពំ វត្វាវ ឥធ អាចរិយា វិនិច្ឆយំ ឋបេសុន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**ភិត្តិ**ន្តិ ឥដ្ឋកទារុមត្តិកាមយំ។ សិលាមយាយ បន ភិត្តិយា និមិត្តុបគំ ឯកំ បាសាណំ តំតំទិសាយ កិត្តេតុំ វដ្ដតិ។ អនេកសិលាហិ ចិនិតំ សកលភិត្តឹ កិត្តេតុំ ន វដ្ដតិ “ឯសោ បាសាណោ និមិត្ត”ន្តិ ឯកវចនេន វត្តព្ពតោ។ **អន្តោកុដ្ដមេវា**តិ ឯត្ថ អន្តោកុដ្ដេបិ និមិត្តានំ ឋិតោកាសតោ អន្តោ ឯវ សីមាតិ គហេតព្ពំ។ **បមុខេ និមិត្តបាសាណេ ឋបេត្វា**តិ គព្ភាភិមុខេបិ ពហិបមុខេ គព្ភវិត្ថារប្បមាណេ ឋានេ បាសាណេ ឋបេត្វា សម្មន្និតព្ពា។ ឯវញ្ហិ គព្ភបមុខានំ អន្តរេ ឋិតកុដ្ដម្បិ ឧបាទាយ អន្តោ ច ពហិ ច ចតុរស្សសណ្ឋានាវ សីមា ហោតិ។ **ពហី**តិ សកលស្ស កុដិគេហស្ស សមន្តតោ ពហិ។

**អន្តោ ច ពហិ ច សីមា ហោតី**តិ មជ្ឈេ ឋិតភិត្តិយា សហ ចតុរស្សសីមា ហោតិ។

“**ឧបរិបាសាទេយេវ ហោតី**”តិ ឥមិនា គព្ភស្ស ច បមុខស្ស ច អន្តរា ឋិតភិត្តិយា ឯកត្តា តត្ថ ច ឯកវីសតិយា ភិក្ខូនំ ឱកាសាភាវេន ហេដ្ឋា ន ឱតរតិ, ឧបរិភិត្តិ បន សីមដ្ឋាវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **ហេដ្ឋិមតលេ កុដ្ដោ**តិ ហេដ្ឋិមតលេ ចតូសុ ទិសាសុ ឋិតកុដ្ដោ។ សចេ ហិ ទ្វីសុ, តីសុ វា ទិសាសុ ឯវ កុដ្ដោ តិដ្ឋេយ្យ, ហេដ្ឋា ន ឱតរតិ។ **ហេដ្ឋាបិ ឱតរតី**តិ ចតុន្នម្បិ ភិត្តីនំ អន្តោ ភិត្តីហិ សហ ឯកវីសតិយា ភិក្ខូនំ បហោនកត្តា វុត្តំ។ ឱតរមានា ច ឧបរិសីមប្បមាណេន ឱតរតិ, ចតុន្នំ បន ភិត្តីនំ ពាហិរន្តរបរិច្ឆេទេ ហេដ្ឋាភូមិភាគេ ឧទកបរិយន្តំ កត្វា ឱតរតិ។ ន បន ភិត្តីនំ ពហិ កេសគ្គមត្តម្បិ ឋានំ។ **បាសាទភិត្តិតោ**តិ ឧបរិតលេ ភិត្តិតោ។ **ឱតរណានោតរណំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ ឧបរិសីមប្បមាណស្ស អន្តោគធានំ ហេដ្ឋិមតលេ ចតូសុ ទិសាសុ កុដ្ដានំ តុលារុក្ខេហិ ឯកសម្ពន្ធតំ តទន្តោ បច្ឆិមសីមប្បមាណតាទិញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ កិញ្ចាបេត្ថ និយ្យូហកាទយោ និមិត្តានំ ឋិតោកាសតាយ ពជ្ឈមានក្ខណេ សីមា ន ហោន្តិ, ពទ្ធាយ បន សីមាយ សីមដ្ឋាវ ហោន្តីតិ ទដ្ឋព្ពា។ **បរិយន្តថម្ភាន**ន្តិ និមិត្តគតបាសាណត្ថម្ភេ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**ឧបរិមតលេន សម្ពន្ធោ ហោតី**”តិ ឥទំ កុដ្ដានំ អន្តរា សីមដ្ឋានំ ថម្ភានំ អភាវតោ វុត្តំ។ យទិ ហិ ភវេយ្យុំ, កុដ្ដេ ឧបរិមតលេន អសម្ពន្ធេបិ សីមដ្ឋត្ថម្ភានំ ឧបរិ ឋិតោ បាសាទោ សីមដ្ឋោវ ហោតិ។

សចេ បន ពហូនំ ថម្ភបន្តីនំ ឧបរិ កតបាសាទស្ស ហេដ្ឋា បឋវិយំ សព្ពពាហិរាយ ថម្ភបន្តិយា អន្តោ និមិត្តបាសាណេ ឋបេត្វា សីមា ពទ្ធា ហោតិ, ឯត្ថ កថន្តិ? ឯត្ថាបិ យំ តាវ សីមដ្ឋត្ថម្ភេហេវ ធារិយមានានំ តុលានំ ឧបរិមតលំ, សព្ពំ តំ សីមដ្ឋមេវ, ឯត្ថ វិវាទោ នត្ថិ។ យំ បន សីមដ្ឋត្ថម្ភបន្តិយា, អសីមដ្ឋាយ ពាហិរត្ថម្ភបន្តិយា ច សមធុរំ ធារិយមានានំ តុលានំ ឧបរិមតលំ, តត្ថ ឧបឌ្ឍំ សីមាតិ កេចិ វទន្តិ។ សកលម្បិ គាមសីមាតិ អបរេ។ ពទ្ធសីមា ឯវាតិ អញ្ញេ។ តស្មា កម្មំ ករោន្តេហិ គរុកេ និរាសង្កដ្ឋានេ ឋត្វា សព្ពំ តំ អាសង្កដ្ឋានំ សោធេត្វាវ កម្មំ កាតព្ពំ, សន្និដ្ឋានការណំ វា គវេសិត្វា តទនុគុណំ កាតព្ពំ។

**តាលមូលកបព្ពតេ**តិ តាលក្ខន្ធមូលសទិសេ ហេដ្ឋា ថូលោ ហុត្វា កមេន កិសោ ហុត្វា ឧគ្គតោ ហិ តាលសទិសោ នាម ហោតិ។ **វិតានសណ្ឋានោ**តិ អហិច្ឆត្តកសណ្ឋានោ។ **បណវសណ្ឋានោ**តិ មជ្ឈេ តនុកោ ហេដ្ឋា ច ឧបរិ ច វិត្ថិណ្ណោ។ **ហេដ្ឋា វា មជ្ឈេ វា**តិ មុទិង្គសណ្ឋានស្ស ហេដ្ឋា, បណវសណ្ឋានស្ស មជ្ឈេ។

**សប្បផណសទិសោ បព្ពតោ**តិ សប្បផណោ វិយ ខុជ្ជោ, មូលដ្ឋានតោ អញ្ញត្ថ អវនតសីសោតិ អត្ថោ។ **អាកាសបព្ភារ**ន្តិ ភិត្តិយា អបរិក្ខិត្តបព្ភារំ។ **សីមប្បមាណោ**តិ អន្តោអាកាសេន សទ្ធឹ បច្ឆិមសីមប្បមាណោ។ “**សោ ច បាសាណោ សីមដ្ឋោ**”តិ ឥមិនា ឦទិសេហិ សុសិរបាសាណលេណកុដ្ដាទីហិ បរិច្ឆិន្នេ ភូមិភាគេ ឯវ សីមា បតិដ្ឋាតិ, ន អបរិច្ឆិន្នេ។ តេ បន សីមដ្ឋត្តា សីមា ហោន្តិ, ន សរូបេន សីមដ្ឋមញ្ចាទិ វិយាតិ ទស្សេតិ។ សចេ បន សោ សុសិរបាសាណោ ភូមឹ អនាហច្ច អាកាសគតោវ ឱលម្ពតិ, សីមា ន ឱតរតិ។ សុសិរបាសាណា បន

សយំ សីមាបដិពទ្ធត្តា សីមា ហោន្តិ។ កថំ បន បច្ឆិមប្បមាណរហិតេហិ ឯតេហិ សុសិរបាសាណាទីហិ សីមា ន ឱត្ថរតីតិ ឥទំ សទ្ទាតព្ពន្តិ? អដ្ឋកថាបមាណតោ។

អបិចេត្ថ សុសិរបាសាណភិត្តិអនុសារេន មូសិកាទីនំ វិយ សីមាយ ហេដ្ឋិមតលេ ឱត្ថរណកិច្ចំ នត្ថិ។ ហេដ្ឋា បន បច្ឆិមសីមប្បមាណេ អាកាសេ ទ្វង្គុលមត្តពហលេហិ បាសាណភិត្តិអាទីហិបិ ឧបរិមតលំ អាហច្ច ឋិតេហិ សព្ពសោ, យេភុយ្យេន វា បរិច្ឆិន្នេ សតិ ឧបរិ ពជ្ឈមានា សីមា តេហិ បាសាណាទីហិ អន្តរិតាយ តប្បរិច្ឆិន្នាយ ហេដ្ឋាភូមិយាបិ ឧបរិមតលេន សទ្ធឹ ឯកក្ខណេ បត្ថរិត្វា តិដ្ឋតិ នទិបារសីមា វិយ នទិអន្តរិតេសុ ឧភោសុ តីរេសុ, លេណាទីសុ អបនីតេសុបិ ហេដ្ឋា ឱតិណ្ណា សីមា យាវ សាសនន្តរធានា ន វិគច្ឆតិ។ បឋមំ បន ឧបរិ សីមាយ ពទ្ធាយ បច្ឆា លេណាទីសុ កតេសុបិ ហេដ្ឋាភូមិយំ សីមា ឱត្ថរតិ ឯវ។ កេចិ តំ ន ឥច្ឆន្តិ។ ឯវំ ឧភយត្ថ បតិដ្ឋិតា ច សា សីមា ឯកាវ ហោតិ គោត្តាទិជាតិ វិយ ព្យត្តិភេទេសូតិ គហេតព្ពំ។ សព្ពា ឯវ ហិ ពទ្ធសីមា, អពទ្ធសីមា ច អត្តនោ អត្តនោ បកតិនិស្សយភូតេ គាមារញ្ញនទិអាទិកេ ខេត្តេ យថាបរិច្ឆេទំ សព្ពត្ថ សាកល្យេន ឯកស្មឹ ខណេ ព្យាបិនី បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានាបិ តេ តេ និស្សយភូតេ បរមត្ថធម្មេ, តំ តំ កិរិយាវិសេសម្បិ វា ឧបាទាយ លោកិយេហិ, សាសនិកេហិ ច យថារហំ ឯកត្តេន បញ្ញត្តតាយ និស្សយេករូបា ឯវ។ តថា ហិ ឯកោ គាមោ អរញ្ញំ នទី ជាតស្សរោ សមុទ្ទោតិ ឯវំ លោកេ,

> “សម្មតា សា សីមា សង្ឃេន (មហាវ. ១៤៣)។ អគាមកេ ចេ, ភិក្ខវេ, អរញ្ញេ សមន្តា សត្តព្ភន្តរា, អយំ តត្ថ សមានសំវាសា ឯកូបោសថា។ សមន្តា ឧទកុក្ខេបា, អយំ តត្ថ សមានសំវាសា ឯកូបោសថា”តិ (មហាវ. ១៤៧) –

អាទិនា សាសនេ ច ឯកវោហារោ ទិស្សតិ។ ន ហិ បរមត្ថតោ ឯកស្ស អនេកធម្មេសុ ព្យាបនមត្ថិ។ កសិណេកទេសាទិវិកប្បាសមានតាយ ឯកត្តហានិតោតិ អយំ នោ មតិ។

**អស្ស ហេដ្ឋា**តិ សប្បផណបព្ភតស្ស ហេដ្ឋា អាកាសបព្ភារេ។ **លេណស្សា**តិ លេណញ្ចេ កតំ, តស្ស លេណស្សាតិ អត្ថោ។ តមេវ បុន លេណំ បញ្ចហិ បការេហិ វិកប្បេត្វា ឱត្ថរណានោត្ថរណវិនិច្ឆយំ ទស្សេតុំ អាហ **“សចេ បន ហេដ្ឋា”**តិអាទិ។ តត្ថ “ហេដ្ឋា”តិ ឥមស្ស “លេណំ ហោតី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ ហេដ្ឋា លេណញ្ច ឯកស្មឹ បទេសេតិ អាហ **“អន្តោ”**តិ, បព្ភតស្ស អន្តោ, បព្ភតមូលេតិ អត្ថោ។ តមេវ អន្តោ-សទ្ទំ សីមាបរិច្ឆេទេន វិសេសេតុំ **“ឧបរិមស្ស សីមាបរិច្ឆេទស្ស បារតោ”**តិ វុត្តំ ។ បព្ភតបាទំ បន អបេក្ខិត្វា “ឱរតោ”តិ វត្តព្ពេបិ សីមានិស្សយំ បព្ភតគ្គំ សន្ធាយ “បារតោ”តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ “ពហិលេណ”ន្តិ ឯត្ថ ពហិ-សទ្ទំ វិសេសេន្តោ **“ឧបរិមស្ស សីមាបរិច្ឆេទស្ស ឱរតោ”**តិ អាហ។ **ពហិ សីមា ន ឱត្ថរតី**តិ ឯត្ថ **ពហី**តិ បព្ភតបាទេ លេណំ សន្ធាយ វុត្តំ, លេណស្ស ពហិភូតេ ឧបរិសីមាបរិច្ឆេទស្ស ហេដ្ឋាភាគេ សីមា ន ឱត្ថរតីតិ អត្ថោ។ **អន្តោ សីមា**តិ លេណស្ស ច បព្ភតបាទស្ស ច អន្តោ អត្តនោ ឱត្ថរណារហដ្ឋានេ ន ឱត្ថរតីតិ អត្ថោ។ “ពហិ សីមា ន ឱត្ថរតិ, អន្តោ សីមា ន ឱត្ថរតី”តិ ចេត្ថ អត្តនោ ឱត្ថរណារហដ្ឋានេ លេណាភាវេន សីមាយ សព្ពថា អនោត្ថរណមេវ ទស្សិតន្តិ គហេតព្ពំ។ តត្ថាបិ អនោត្ថរន្តី ឧបរិ ឯវ ហោតីតិ។ **“ពហិ បតិតំ អសីមា”**តិអាទិនា ឧបរិបាសាទាទីសុ អចិរនិស្សយេសុ ឋិតា សីមាបិ តេសំ វិនាសេន វិនស្សតីតិ ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**បោក្ខរណឹ ខណន្តិ, សីមាយេវា**តិ ឯត្ថ សចេ ហេដ្ឋា ឧមង្គនទិសីមប្បមាណតោ អន្ទនា បឋមមេវ ច បវត្តា ហោតិ។ សីមា ច បច្ឆា ពទ្ធា នទិតោ ឧបរិ ឯវ ហោតិ, នទី អាហច្ច បោក្ខរណិយា ច ខតាយ សីមា វិនស្សតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ហេដ្ឋាបថវិតលេ**តិ អន្តរា ភូមិវិវរេ។

**សីមាមាឡកេ**តិ ខណ្ឌសីមង្គណេ។ **“វដរុក្ខោ”**តិ ឥទំ បារោហោបត្ថម្ភេន អតិទូរម្បិ គន្តុំ សមត្ថសាខាសមង្គិតាយ វុត្តំ។ សព្ពរុក្ខលតាទីនម្បិ សម្ពន្ធោ ន វដ្ដតិ ឯវ។ តេនេវ នាវារជ្ជុសេតុសម្ពន្ធោបិ បដិក្ខិត្តោ។ **តតោ**តិ សាខតោ។ **មហាសីមាយ បថវិតល**ន្តិ ឯត្ថ អាសន្នតរម្បិ គាមសីមំ អគ្គហេត្វា ពទ្ធសីមាយ ឯវ គហិតត្តា គាមសីមាពទ្ធសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេបិ សម្ភេទទោសោ នត្ថិ, អញ្ញមញ្ញំ និស្សយនិស្សិតភាវេន បវត្តិតោតិ គហេតព្ពំ។ យទិ ហិ តាសម្បិ សម្ពន្ធទោសោ ភវេយ្យ, កថំ គាមសីមាយ ពទ្ធសីមា សម្ពន្ធិតព្ពា សិយា? យស្សា ហិ សីមាយ សទ្ធឹ សម្ពន្ធេ ទោសោ ភវេយ្យ, សា តត្ថ ពន្ធិតុមេវ ន វដ្ដតិ, ពទ្ធសីមាឧទកុក្ខេបសីមាសុ ពទ្ធសីមា វិយ, អត្តនោ និស្សយភូតគាមសីមាទីសុ ឧទកុក្ខេបសីមា វិយ ច។ តេនេវ “សចេ បន រុក្ខស្ស សាខា វា តតោ និក្ខន្តបារោហោ វា ពហិនទិតីរេ វិហារសីមាយ វា គាមសីមាយ វា បតិដ្ឋិតោ”តិអាទិនា (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៧) ឧទកុក្ខេបសីមាយ អត្តនោ អនិស្សយភូតគាមសីមាទីហិ ឯវ សម្ពន្ធទោសោ ទស្សិតោ, ន នទិសីមាយំ។ ឯវមិធាបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អយញ្ចត្ថោ ឧបរិ បាកដោ ភវិស្សតិ។ **អាហច្ចា**តិ ផុសិត្វា។

**មហាសីមំ វា សោធេត្វា**តិ មហាសីមាគតានំ សព្ពេសំ ភិក្ខូនំ ហត្ថបាសានយនពហិករណាទិវសេន សកលំ មហាសីមំ សោធេត្វា។ ឯតេន សព្ពវិបត្តិយោ មោចេត្វា បុព្ពេ សុដ្ឋុ ពទ្ធានម្បិ ទ្វិន្នំ ពទ្ធសីមានំ បច្ឆា រុក្ខាទិសម្ពន្ធេន ឧប្បជ្ជនកោ ឦទិសោ បាឡិមុត្តកោ សម្ភេទទោសោ អត្ថីតិ ទស្សេតិ។ សោ ច "ន, ភិក្ខវេ, សីមាយ សីមា សម្ភិន្ទិតព្ពា"តិអាទិនា ពទ្ធសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណំ បដិក្ខិបិត្វា "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សីមំ សម្មន្នន្តេន សីមន្តរិកំ ឋបេត្វា សីមំ សម្មន្និតុ"ន្តិ ឧភិន្នំ (មហាវ. ១៤៨) ពទ្ធសីមានមន្តរា សីមន្តរិកំ ឋបេត្វាវ ពន្ធិតុំ អនុជាននេន សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណំ វិយ តាសំ អញ្ញមញ្ញំ ផុសិត្វា តិដ្ឋនវសេន ពន្ធនម្បិ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធត្តា ពទ្ធានម្បិ តាសំ បច្ឆា អញ្ញមញ្ញំ ឯករុក្ខាទីហិ ផុសិត្វា ឋានម្បិ ន វដ្ដតីតិ ភគវតោ អធិប្បាយញ្ញូហិ សង្គីតិការកេហិ និទ្ធារិតោ។ ពន្ធនកាលេ បដិក្ខិត្តស្ស សម្ពន្ធទោសស្ស អនុលោមេន អកប្បិយានុលោមត្តា។

អយំ បន សម្ពន្ធទោសោ – បុព្ពេ សុដ្ឋុ ពទ្ធានំ បច្ឆា សញ្ជាតត្តា ពជ្ឈមានក្ខណេ វិយ អសីមត្តំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ តស្មា រុក្ខាទិសម្ពន្ធេ អបនីតមត្តេ តា សីមា បាកតិកា ហោន្តិ។ យថា ចាយំ បច្ឆា ន វដ្ដតិ, ឯវំ ពជ្ឈមានក្ខណេបិ តាសំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេ សតិ តា ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

កេចិ បន "មហាសីមំ វា សោធេត្វាតិ ឯត្ថ មហាសីមាគតា ភិក្ខូ យថា តំ សាខំ វា បារោហំ វា កាយបដិពទ្ធេហិ ន ផុសន្តិ, ឯវំ សោធនមេវ ឥធាធិប្បេតំ, ន សកលសីមាសោធន"ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ អដ្ឋកថាយ វិរុជ្ឈនតោ។ តថា ហិ "មហាសីមាយ បថវិតលំ វា តត្ថជាតរុក្ខាទីនិ វា អាហច្ច តិដ្ឋតី"តិ ឯវំ សាខាបារោហានំ មហាសីមំ ផុសិត្វា ឋានមេវ សម្ពន្ធទោសេ ការណត្តេន វុត្តំ, ន បន តត្ថ ឋិតភិក្ខូហិ សាខាទីនំ ផុសនំ។ យទិ ហិ ភិក្ខូនំ សាខាទិ ផុសិត្វា ឋានមេវ ការណំ សិយា, តស្ស សាខំ វា តតោ និគ្គតបារោហំ វា មហាសីមាយ បវិដ្ឋំ តត្រដ្ឋោ កោចិ ភិក្ខុ ផុសិត្វា តិដ្ឋតីតិ ភិក្ខុផុសនមេវ វត្តព្ពំ សិយា។ យញ្ហិ តត្ថ មហាសីមាសោធនេ ការណំ, តទេវ តស្មិំ វាក្យេ បធានតោ ទស្សេតព្ពំ។ ន ហិ អាហច្ច ឋិតមេវ សាខាទី ផុសិត្វា ឋិតោ ភិក្ខុ សោធេតព្ពោ អាកាសដ្ឋសាខាទី ផុសិត្វា ឋិតស្សាបិ សោធេតព្ពតោ, កិំ និរត្ថកេន អាហច្ចដ្ឋានវចនេន។ អាកាសដ្ឋសាខាសុ ច ភិក្ខុនោ ផុសនមេវ ការណត្តេន វុត្តំ, សោធនញ្ច តស្សេវ ភិក្ខុស្ស ហត្ថបាសានយនាទិវសេន សោធនំ វុត្តំ។ ឥធ បន "មហាសីមំ សោធេត្វា"តិ សកលសីមាសាធារណវចនេន សោធនំ វុត្តំ។

អបិច សាខាទី ផុសិត្វា ឋិតភិក្ខុមត្តសោធនេ អភិមតេ "មហាសីមាយ បថវិតល"ន្តិ វិសេសសីមោបាទានំ និរត្ថកំ សិយា យត្ថ កត្ថចិ អន្តមសោ អាកាសេបិ ឋត្វា សាខាទី ផុសិត្វា ឋិតស្ស វិសោធេតព្ពតោ។ **ឆិន្ទិត្វា ពហិដ្ឋកា កាតព្ពា**តិ តត្ថ បតិដ្ឋិតភាវវិយោជនវចនតោ ច វិសភាគសីមានំ ផុសនេនេវ សកលសីមាសោធនហេតុកោ អដ្ឋកថាសិទ្ធោយំ ឯកោ សម្ពន្ធទោសោ អត្ថេវាតិ គហេតព្ពោ។ តេនេវ **ឧទកុក្ខេបសីមាកថាយ**ម្បិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៧) "វិហារសីមាយ វា គាមសីមាយ វា បតិដ្ឋិតោ"តិ ច "នទិតីរេ បន ខាណុកំ កោដ្ដេត្វា តត្ថ ពទ្ធនាវាយ ន វដ្ដតី"តិ ច "សចេ បន សេតុ វា សេតុបាទា វា ពហិតីរេ បតិដ្ឋិតា, កម្មំ កាតុំ ន វដ្ដតី"តិ ច ឯវំ វិសភាគាសុ គាមសីមាសុ សាខាទីនំ ផុសនមេវ សង្ករទោសការណត្តេន វុត្តំ, ន ភិក្ខុផុសនំ។ តថា ហិ "អន្តោនទិយំ ជាតរុក្ខេ ពន្ធិត្វា កម្មំ កាតព្ព"ន្តិ នទិយំ នាវាពន្ធនំ អនុញ្ញាតំ ឧទកុក្ខេបនិស្សយត្តេន នទិសីមាយ សភាគត្តា។ យទិ ហិ ភិក្ខូនំ ផុសនមេវ បដិច្ច សព្ពត្ថ សម្ពន្ធទោសោ វុត្តោ សិយា, នទិយម្បិ ពន្ធនំ បដិក្ខិបិតព្ពំ ភវេយ្យ។ តត្ថាបិ ហិ ភិក្ខុផុសនំ កម្មកោបការណំ ហោតិ, តស្មា សភាគសីមាសុ បវិសិត្វា ភូមិអាទី ផុសិត្វា វា អផុសិត្វា វា សាខាទិម្ហិ ឋិតេ តំ សាខាទី ផុសន្តោវ ភិក្ខុ សោធេតព្ពោ។ វិសភាគសីមាសុ បន សាខាទិម្ហិ ផុសិត្វា ឋិតេ តំ សាខាទី អផុសន្តាបិ សព្ពេ ភិក្ខូ សោធេតព្ពា។ អផុសិត្វា ឋិតេ បន តំ សាខាទី ផុសន្តោវ ភិក្ខុ សោធេតព្ពោតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។

យំ បនេត្ថ កេចិ "ពទ្ធសីមានំ ទ្វិន្នំ អញ្ញមញ្ញំ វិយ ពទ្ធសីមាគាមសីមានម្បិ តទញ្ញាសម្បិ សព្ពាសំ សមានសំវាសកសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេ សតិ តទុភយម្បិ ឯកសីមំ វិយ សោធេត្វា ឯកត្ថេវ កម្មំ កាតព្ពំ, អញ្ញត្ថ កតំ កម្មំ វិបជ្ជតិ, នត្ថេត្ថ សភាគវិសភាគភេទោ"តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ, សភាគសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ សម្ភេទទោសាភាវស្ស វិសភាគសីមានមេវ តព្ភាវស្ស សុត្តសុត្តានុលោមាទិវិនយនយេហិ សិទ្ធត្តា។ តថា ហិ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សីមំ សម្មន្និតុ"ន្តិ គាមសីមាយមេវ ពទ្ធសីមំ សម្មន្និតុំ អនុញ្ញាតំ។ តាសំ និស្សយនិស្សិតភាវេន សភាគតា, សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណាទិទោសាភាវោ ច សុត្តតោវ សិទ្ធោ។ ពន្ធនកាលេ បន អនុញ្ញាតស្ស សម្ពន្ធស្ស អនុលោមតោ បច្ឆា សញ្ជាតរុក្ខាទិសម្ពន្ធោបិ តាសំ វដ្ដតិ ឯវ។ "យំ, ភិក្ខវេ...បេ.... កប្បិយំ អនុលោមេតិ អកប្បិយំ បដិពាហតិ។ តំ វោ កប្បតី"តិ (មហាវ. ៣០៥) វុត្តត្តា។ ឯវំ តាវ ពទ្ធសីមាគាមសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ សភាគតា, សម្ភេទាទិទោសាភាវោ ច សុត្តសុត្តានុលោមតោ សិទ្ធោ។ ឥមិនា ឯវ នយេន អរញ្ញសីមាសត្តព្ភន្តរសីមានំ, នទិអាទិឧទកុក្ខេបសីមានញ្ច សុត្តសុត្តានុលោមតោ អញ្ញមញ្ញំ សភាគតា, សម្ភេទាទិទោសាភាវោ ច សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពោ។

ពទ្ធសីមាយ បន អញ្ញាយ ពទ្ធសីមាយ, នទិអាទិសីមាសុ ច ពន្ធិតុំ បដិក្ខេបសិទ្ធិតោ ចេវ ឧទកុក្ខេប សត្តព្ភន្តរសីមានំ នទិអាទីសុ ឯវ កាតុំ និយមនសុត្តសាមត្ថិយេន ពទ្ធសីមាគាមសីមាទីសុ ករណបដិក្ខេប សិទ្ធិតោ ច តាសំ អញ្ញមញ្ញំ វិសភាគតា, ឧប្បត្តិក្ខណេ, បច្ឆា ច រុក្ខាទីហិ សម្ភេទាទិទោសសម្ភវោ ច វុត្តនយេន សុត្តសុត្តានុលោមតោ ច សិជ្ឈន្តិ។ តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៨) វិសភាគសីមានមេវ វដ រុក្ខាទិវចនេហិ សម្ភេទទោសំ ទស្សេត្វា សភាគានំ ពទ្ធសីមាគាមសីមាទីនំ សម្ភេទទោសោ ន ទស្សិតោ, ន កេវ លញ្ច ន ទស្សិតោ, អថ ខោ តាសំ សភាគសីមានំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេបិ ទោសាភាវោ បាឡិអដ្ឋកថាសុ ញាបិតោ ឯវ។ តថា ហិ បាឡិយំ “បព្ពតនិមិត្តំ បាសាណនិមិត្តំ វននិមិត្តំ រុក្ខនិមិត្ត”ន្តិអាទិនា វឌ្ឍនកនិមិត្តានិ អនុញ្ញាតានិ។ តេន នេសំ រុក្ខាទីនំ និមិត្តានំ វឌ្ឍនេបិ ពទ្ធសីមាគាមសីមានំ សង្ករទោសាភាវោ ញាបិតោវ ហោតិ។ ទ្វិន្នំ បន ពទ្ធសីមានំ ឦទិសោ សម្ពន្ធោ ន វដ្តតិ។ វុត្តញ្ហិ “ឯករុក្ខោបិ ច ទ្វិន្នំ សីមានំ និមិត្តំ ហោតិ, សោ បន វឌ្ឍន្តោ សីមាសង្ករំ ករោតិ, តស្មា ន កាតព្ពោ”តិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តិយោជនបរមំ សីមំ សម្មន្និតុ”ន្តិ វចនតោបិ ចាយំ ញាបិតោ។ តិយោជនបរមាយ ហិ សីមាយ សមន្តា បរិយន្តេសុ រុក្ខលតាគុម្ពាទីហិ ពទ្ធសីមាគាមសីមានំ និយមេន អញ្ញមញ្ញំ សម្ពន្ធស្ស សម្ភវតោ “ឦទិសំ សម្ពន្ធនំ វិនាសេត្វាវ សីមា សម្មន្និតព្ពា”តិ អដ្ឋកថាយម្បិ ន វុត្តំ។

យទិ ចេត្ថ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេន កម្មវិបត្តិ ភវេយ្យ, អវស្សមេវ វត្តព្ពំ សិយា។ វិបត្តិបរិហារត្ថញ្ហិ អាចរិយា និរាសង្កដ្ឋានេសុបិ “ភិត្តិំ អកិត្តេត្វា”តិអាទិនា សិទ្ធមេវត្ថំ បុនប្បុនំ អវោចុំ។ តថ បន “វនមជ្ឈេ វិហារំ ករោន្តិ, វនំ ន កិត្តេតព្ព”ន្តិអាទិរុក្ខលតាទីហិ និរន្តរេ វនមជ្ឈេបិ សីមាពន្ធនមេវ អវោចុំ។ តថា ថម្ភានំ ឧបរិ កត បាសាទាទីសុ ហេដ្ឋា ថម្ភាទីហិ ឯកាពទ្ធេសុ ឧបរិមតលាទីសុ សីមាពន្ធនំ ពហុធា វុត្តំ។ តស្មា ពទ្ធសីមាគាម សីមានំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធោ តេហិ មុខតោវ វិហិតោ។ អបិច គាមសីមានម្បិ បាដេក្កំ ពទ្ធសីមាសទិសតាយ ឯកិស្សា គាមសីមាយ កម្មំ ករោន្តេហិ ទព្ពតិណមត្តេនាបិ សម្ពន្ធា គាមន្តរបរម្បរា អរញ្ញនទិសមុទ្ទា ច សោធេតព្ពាតិ សកលទីបំ សោធេត្វាវ កាតព្ពំ សិយា។ ឯវំ បន អសោធេត្វា បឋមមហាសង្គីតិកាលតោ បភុតិ កតានំ ឧបសម្បទាទិកម្មានំ, សីមាសម្មុតីនញ្ច វិបជ្ជនតោ សព្ពេសម្បិ ភិក្ខូនំ អនុបសម្បន្នសង្កាបសង្គោ ច ទុន្និវារោ ហោតិ។ ន ចេតំ យុត្តំ។ តស្មា វុត្តនយេនេវ វិសភាគសីមានមេវ រុក្ខាទីហិ សម្ពន្ធទោសោ, ន ពទ្ធសីមាគាម សីមាទីនំ សភាគសីមានន្តិ គហេតព្ពំ។

មហាសីមាសោធនស្ស ទុក្ករតាយ ខណ្ឌសីមាយមេវ យេភុយ្យេន សង្ឃកម្មករណន្តិ អាហ “**សីមាមាឡកេ**”តិអាទិ ។ មហាសង្ឃសន្និបាតេ បន ខណ្ឌសីមាយ អប្បហោនកតាយ មហាសីមាយ កម្មេ ករិយ មានេបិ អយំ នយោ គហេតព្ពោវ។

“**ឧក្ខិបាបេត្វា**”តិ ឥមិនា កាយបដិពទ្ធេនបិ សីមំ ផុសន្តោ សីមដ្ឋោវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **បុរិមនយេបី**តិ ខណ្ឌសិមតោ មហាសីមំ បវិដ្ឋសាខានយេបិ។ សីមដ្ឋរុក្ខសាខាយ និសិន្នោ សីមដ្ឋោវ ហោតីតិ អាហ “**ហត្ថបាស មេវ អានេតព្ពោ**”តិ។ ឯត្ថ ច រុក្ខសាខាទីហិ អញ្ញមញ្ញំ សម្ពន្ធាសុ ឯតាសុ ខន្ធសីមាយំ តយោ ភិក្ខូ, មហាសីមាយំ ទ្វេតិ ឯវំ ទ្វីសុ សីមាសុ សីមន្តរិកំ អផុសិត្វា, ហត្ថបាសញ្ច អវិជហិត្វា ឋិតេហិ បញ្ចហិ ភិក្ខូហិ ឧបសម្បទាទិកម្មំ កាតុំ វដ្តតីតិ កេចិ វទន្តិ។ តំ ន យុត្តំ “នានាសីមាយ ឋិតចតុត្ថោ កម្មំ ករេយ្យ, អកម្មំ, ន ច ករណីយ”ន្តិអាទិ (មហាវ. ៣៨៩) វចនតោ។ តេនេវេត្ថាបិ មហាសីមំ សោធេត្វា មាឡកសីមាយមេវ កម្មករណំ វិហិតំ។ អញ្ញថា ភិន្នសីមដ្ឋតាយ តត្រដ្ឋស្ស គណបូរកត្តាភាវា កម្មកោបោវ ហោតីតិ។

យទិ ឯវំ កថំ ឆន្ទបារិសុទ្ធិអាហរណវសេន មហាសីមាសោធនន្តិ? តម្បិ វិនយញ្ញូ ន ឥច្ឆន្តិ, ហត្ថ បាសានយនពហិសីមាករណវសេនេវ បនេត្ថ សោធនំ ឥច្ឆន្តិ, ទិន្នស្សាបិ ឆន្ទស្ស អនាគមនេន មហាសីមដ្ឋោ កម្មំ កោបេតីតិ។ យទិ ចស្ស ឆន្ទាទិ នាគច្ឆតិ, កថំ សោ កម្មំ កោបេស្សតីតិ? ទ្វិន្នំ វិសភាគសីមានំ សម្ពន្ធ ទោសតោ។ សោ ច សម្ពន្ធទោសោ អដ្ឋកថាវចនប្បមាណតោ។ ន ហិ វិនយេ សព្ពត្ថ យុត្តិ សក្កា ញាតុំ ពុទ្ធ គោចរត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ បន “សចេ ទ្វេបិ សីមាយោ បូរេត្វា និរន្តរំ ឋិតេសុ ភិក្ខូសុ កម្មំ ករោន្តេសុ ឯកិស្សា ឯវ សីមាយ គណោ ច ឧបសម្បទាបេក្ខោ ច អនុស្សាវកោ ច ឯកតោ តិដ្ឋតិ, កម្មំ សុកតមេវ ហោតិ។ សចេ បន កម្មារហោ វា អនុស្សាវកោ វា សីមន្តរដ្ឋោ ហោតិ, កម្មំ វិបជ្ជតី”តិ វទន្តិ, តញ្ច ពទ្ធសីមាគាមសីមាទិសភាគ សីមាសុ ឯវ យុជ្ជតិ, យាសុ អញ្ញមញ្ញំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេសុបិ ទោសោ នត្ថិ។ យាសុ បន អត្ថិ, ន តាសុ វិសភាគសីមាសុ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេ សតិ ឯកត្ថ ឋិតោ ឥតរដ្ឋានំ កម្មំ កោបេតិ ឯវ អដ្ឋកថាយំ សាមញ្ញតោ សោធនស្ស វុត្តត្តាតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

**ន ឱតរតី**តិ បណវសណ្ឋានបព្ពតាទីសុ ហេដ្ឋា បមាណរហិតដ្ឋានំ ន ឱតរតិ។ កិញ្ចាបិ បនេត្ថ ពជ្ឈ មានក្ខណេ ឧទ្ធម្បិ បមាណរហិតំ បព្ពតាទីនិ នារោហតិ, តថាបិ តំ បច្ឆា សីមដ្ឋតាយ សីមា ហោតិ។ ហេដ្ឋា

បណវសណ្ឋានាទិ បន ឧបរិ ពទ្ធាយបិ សីមាយ សីមាសង្ខំ ន គច្ឆតិ, តស្ស វសេន ន ឱតរតីតិ វុត្តំ, តតោ ឱរោហណារោហណានំ សាធារណវសេន “ន ឱតរតី”តិអាទិនា វុត្តពលគោ។ **យំ កិញ្ចី**តិ និដ្ឋិតសីមាយ ឧបរិ ជាតំ វិជ្ជមានំ បុព្ពេ ឋិតំ, បច្ឆា សញ្ជាតំ, បវឌ្ឍញ្ច យំកិញ្ចិ សវិញ្ញាណកាវិញ្ញាណកំ សព្ពម្បីតិ អត្ថោ។ អន្តោសីមាយ ហិ ហត្ថិក្ខន្ធាទិសវិញ្ញាណកេសុ និសិន្នោបិ ភិក្ខុ សីមដ្ឋោវ ហោតិ។ “**ពទ្ធសីមាយា**”តិ ឥទញ្ច បករណវសេន ឧបលក្ខណតោ វុត្តំ។ អពទ្ធសីមាសុបិ សព្ពាសុ ឋិតំ តំ សីមាសង្ខមេវ គច្ឆតិ។

**ឯកសម្ពទ្ធេន គត**ន្តិ រុក្ខលតាទិតគ្រជាតមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តាទិសម្បិ “ឥតោ គត”ន្តិ វត្តពលតំ អរហតិ។ យំ បន “ឥតោ គត”ន្តិ វា “តតោ អាគត”ន្តិ វា វត្តុំ អសក្កុណេយ្យំ ឧភោសុ ពទ្ធសីមាគាមសីមាសុ, ឧទកុក្ខេបនទិអាទីសុ ច តិរិយំ បតិតរជ្ជុទណ្ឌាទិ, តត្ថ កឹ កាតព្ពន្តិ? ឯត្ថ បន ពទ្ធសីមាយ បតិដ្ឋិតភាគោ ពទ្ធសីមា, អពទ្ធគាមសីមាយ បតិដ្ឋិតភាគោ គាមសីមា តទុភយសីមដ្ឋបព្ពតាទិ វិយ។ ពទ្ធសីមតោ ឧដ្ឋិតវដរុក្ខស្ស បារោហេ, គាមសីមាយ គាមសីមតោ ឧដ្ឋិតវដរុក្ខស្ស បារោហេ ច ពទ្ធសីមាយ បតិដ្ឋិតេបិ ឯសេវ នយោ។ មូលបតិដ្ឋិតកាលតោ ហិ បដ្ឋាយ “ឥតោ គតំ, តតោ អាគត”ន្តិ វត្តុំ អសក្កុណេយ្យតោ សោ ភាគោ យថាបវិដ្ឋសីមាសង្ខមេវ គច្ឆតិ, តេសំ រុក្ខបារោហានំ អន្តរា បន អាកាសដ្ឋសាខា ភូមិយំ សីមាបរិច្ឆេទប្បមាណេន តទុភយសីមា ហោតីតិ កេចិ វទន្តិ។ យស្មា បនស្ស សាខាយ បារោហោ បវិដ្ឋសីមាយ បថវិយំ មូលេហិ បតិដ្ឋហិត្វាបិ យាវ សាខំ វិនា ឋាតុំ ន សក្កោតិ, តាវ មូលសីមដ្ឋតំ ន វិជហតិ។ យទា បន វិនា ឋាតុំ សក្កោតិ, តទាបិ បារោហមត្តមេវ បវិដ្ឋសីមដ្ឋតំ សមុបេតិ។ តស្មា សព្ពោបិ អាកាសដ្ឋសាខាភាគោ បុរិមសីមដ្ឋតំ ន វិជហតិ, តតោ អាគតភាគស្ស អវិជហិតត្តាតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ ឧទកុក្ខេបនទិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ ច វិសភាគសីមាយ ឯវំ បវិដ្ឋេ សកលសីមាសោធនំ, សភាគាយ បវិដ្ឋេ ផុសិត្វា ឋិតមត្តភិក្ខុសោធនញ្ច សព្ពំ បុព្ពេ វុត្តនយមេវ។

**១៤០**. **បារយតី**តិ អជ្ឈោត្ថរតិ, នទិយា ឧភោសុ តីរេសុ បតិដ្ឋមានា សីមា នទិអជ្ឈោត្ថរា នាម ហោតីតិ អាហ “**នទីអជ្ឈោត្ថរមាន**”ន្តិ។ អន្តោនទិយញ្ហិ សីមា ន ឱតរតិ។ នទិលក្ខណេ បន អសតិ ឱតរតិ, សា ច តទា នទិបារសីមា ន ហោតីតិ អាហ “**នទិយា លក្ខណំ នទិនិមិត្តេ វុត្តនយមេវា**”តិ។ **អស្សា**តិ ភវេយ្យ។ អវស្សំ លព្ភនេយ្យា បន ធុវនាវា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “**ន នាវាយា**”តិ ឥមិនា នាវំ វិនាបិ សីមា ពទ្ធា សុពទ្ធា ឯវ ហោតិ, អាបត្តិបរិហារត្ថា នាវាតិ ទស្សេតិ។

**រុក្ខសង្ឃាដមយោ**តិ អនេករុក្ខេ ឯកតោ ឃដេត្វា កតសេតុ។ រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា កតោតិ បាឋសេសោ។ “**សព្ព និមិត្តានំ អន្តោ ឋិតេ ភិក្ខូ ហត្ថបាសគតេ កត្វា**”តិ ឥទំ ឧភិន្នំ តីរានំ ឯកគាមខេត្តភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បព្ពត សណ្ឋានា**តិ ឯកតោ ឧគ្គតទីបសិខរត្តា វុត្តំ។

សីមានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឧបោសថាគារាទិកថាវណ្ណនា**

**១៤១**. **សម្ហនិត្វា**តិ វិនាសេត្វា, ឧទ្ធរិត្វាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច អាបត្តិបរិហារត្ថំ វុត្តំ។

**១៤២**. **យានិ កានិចី**តិ ឥធ និមិត្តានំ សីមាយ បាឡិយំ សរូបតោ អវុត្តត្តា វុត្តំ។

ឧបោសថាគារាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អវិប្បវាសសីមានុជាននកថាវណ្ណនា**

**១៤៣**. **អដ្ឋារសា**តិ អន្ធកវិន្ទវិហារម្បិ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ **នេសំ សីមា**តិ តេសុ មហាវិហារេសុ។ “មន”ន្តិ ឥមស្ស វិវរណំ **ឍ្លសក**ន្តិ, ឍ្លសកំ វុឡ្ហោតិ អត្ថោ។ ឥមមេវត្ថំ ទស្សេតុំ “**អប្បត្តវុឡ្ហភាវោ អហោសី**”តិ វុត្តំ។ **អមនសិករោន្តោ**តិ ឥទ្ធិយា អនតិក្កមស្ស ការណំ វុត្តំ។

**១៤៤**. **សោ**តិ ភិក្ខុនិសង្ឃោ។ **ទ្វេបី**តិ ទ្វេ សមានសំវាសអវិប្បវាសាយោ។ **អវិប្បវាសសីមា**តិ មហាសីមំ សន្ធាយ វទតិ។ តត្ថេវ យេភុយ្យេន អវិប្បវាសាតិ។

“**អវិប្បវាសំ អជានន្តាបី**”តិ ឥទំ មហាសីមាយ វិជ្ជមានាវិជ្ជមានត្តំ, តស្សា ពាហិរបរិច្ឆេទញ្ច អជានន្តានំ វសេន វុត្តំ។ ឯវំ អជានន្តេហិបិ អន្តោសីមាយ បត្វា កម្មវាចាយ កតាយ សា សីមា សមូហតាវ ហោតីតិ អាហ

“**សមូហនិតុញ្ចេវ ពន្ធិតុញ្ច សក្ខិស្សន្តី**”តិ។ **និរាសង្កដ្ឋានេ**តិ ខណ្ឌសីមារហិតដ្ឋានេ។ ឥទញ្ច មហាសីមាយ វិជ្ជមានាយបិ កម្មករណសុខត្ថំ ខណ្ឌសីមា ឥច្ឆិតាតិ តំ ចេតិយង្គណាទិពហុសន្និបាតដ្ឋានេ ន ពន្ធតីតិ វុត្តំ។ ឥត្ថាបិ សា ពទ្ធា សុពទ្ធា ឯវ មហាសីមា វិយ។ “**បដិពន្ធិតុំ បន ន សក្ខិស្សន្តេវា**”តិ ឥទំ ខណ្ឌសីមាយ អសមូហតត្តា, តស្សា អវិជ្ជមានត្តស្ស អជាននតោ ច មហាសីមាពន្ធនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ខណ្ឌសីមំ បន និរាសង្កដ្ឋានេ ពន្ធិតុំ សក្ខិស្សន្តេវ។ **សីមាសម្ភេទំ កត្វា**តិ ខណ្ឌសីមាយ វិជ្ជមានបក្ខេ សីមាយ សីមំ អជ្ឈោត្ថរណសម្ភេទំ កត្វា អវិជ្ជមានបក្ខេបិ សម្ភេទសង្កាយ អនិវត្តនេន សម្ភេទសង្កំ កត្វា។ **អវិហារំ ករេយ្យុ**ន្តិ សង្ឃកម្មានារហំ ករេយ្យុំ។ បុព្ពេ ហិ ចេតិយង្គណាទិនិរាសង្កដ្ឋានេ កម្មំ កាតុំ សក្កា, ឥទានិ តម្បិ វិនាសិតន្តិ អធិប្បាយោ។ **ន សមូហនិតព្ពា**តិ ខណ្ឌសីមំ អជានន្តេហិ ន សមូហនិតព្ពា។ **ឧភោបិ ន ជានន្តី**តិ ឧភិន្នំ បទេសនិយមំ វា តាសំ ទ្វិន្នម្បិ វា អញ្ញតរាយ វា វិជ្ជមានតំ វា អវិជ្ជមានតំ វា ន ជានន្តិ, សព្ពត្ថ សង្កា ឯវ ហោតិ។ “**នេវ សមូហនិតុំ, ន ពន្ធិតុំ សក្ខិស្សន្តី**”តិ ឥទំ និរាសង្កដ្ឋានេ ឋត្វា សមូហនិតុំ សក្កោន្តោបិ មហាសីមំ បដិពន្ធិតុំ ន សក្កោន្តីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**ន ច សក្កា…បេ…. កម្មវាចំ កាតុ**”ន្តិ ឥទំ សីមាពន្ធនកម្មវាចំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តស្មា**តិ យស្មា ពន្ធិតុំ ន សក្កា, តស្មា ន សមូហនិតព្ពាតិ អត្ថោ។

កេចិ បន “ឦទិសេសុ វិហារេសុ ឆបញ្ចមត្តេ ភិក្ខូ គហេត្វា វិហារកោដិតោ បដ្ឋាយ វិហារបរិក្ខេបស្ស អន្តោ ច ពហិ ច សមន្តា លេឌ្ឌុបាតេ សព្ពត្ថ មញ្ចប្បមាណេ ឱកាសេ និរន្តរំ ឋត្វា បឋមំ អវិប្បវាសសីមំ, តតោ សមានសំវាសកសីមញ្ច សមូហននវសេន សីមាយ សមុគ្ឃាតេ កតេ តស្មឹ វិហារេ ខណ្ឌសីមាយ, មហាសីមាយបិ វា វិជ្ជមានត្តេ សតិ អវស្សំ ឯកស្មឹ មញ្ចដ្ឋានេ តាសំ មជ្ឈគតា តេ ភិក្ខូ តា សមូហនេយ្យុំ, តតោ គាមសីមា ឯវ អវសិស្សេយ្យ។ ន ហេត្ថ សីមាយ, តប្បរិច្ឆេទស្ស វា ជាននំ អង្គំ។ សីមាយ បន អន្តោឋានំ, “សមូហនិស្សាមា”តិ កម្មវាចាយ ករណញ្ចេត្ថ អង្គំ។ **អដ្ឋកថាយំ** ‘ខណ្ឌសីមំ បន ជានន្តា អវិប្បវាសំ អជានន្តាបិ សមូហនិតុញ្ចេវ ពន្ធិតុញ្ច សក្ខិស្សន្តី’តិ ឯវំ មហាសីមាយ បរិច្ឆេទស្ស អជាននេបិ សមូហនស្ស វុត្តត្តា។ គាមសីមាយ ឯវ ច អវសិដ្ឋាយ តត្ថ យថារុចិ ទុវិធម្បិ សីមំ ពន្ធិតុញ្ចេវ ឧបសម្បទាទិកម្មំ កាតុញ្ច វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

អវិប្បវាសសីមានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## គាមសីមាទិកថាវណ្ណនា

**១៤៧**. បាឡិយំ “អសម្មតាយ, ភិក្ខវេ, សីមាយ”តិអាទិនា គាមសីមា ឯវ ពទ្ធសីមាយ ខេត្តំ, អរញ្ញនទិអាទយោ វិយ សត្តព្ភន្តរឧទកុក្ខេបាទីនំ។ សា ច គាមសីមា ពទ្ធសីមាវិរហិតដ្ឋានេ សយមេវ សមានសំវាសា ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **យា តស្ស វា គាមស្ស គាមសីមា**តិ ឯត្ថ គាមសីមាបរិច្ឆេទស្ស អន្តោ ច ពហិ ច ខេត្តវត្ថុអរញ្ញបព្ពតាទិកំ សព្ពំ គាមខេត្តំ សន្ធាយ “គាមស្សា”តិ វុត្តំ, ន អន្តរឃរមេវ។ តស្មា តស្ស សកលស្ស គាមខេត្តស្ស សម្ពន្ធនីយា គាមសីមាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ យោ ហិ សោ អន្តរឃរខេត្តាទីសុ អនេកេសុ ភូមិភាគេសុ “គាមោ”តិ ឯកត្តេន លោកជនេហិ បញ្ញត្តោ គាមវោហារោ, សោវ ឥធ “គាមសីមា”តិបិ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ, គាមោ ឯវ ហិ **គាមសីមា**។ ឥមិនាវ នយេន ឧបរិ អរញ្ញំ នទី សមុទ្ទោ ជាតស្សរោតិ ឯវំ តេសុ ភូមិប្បទេសេសុ ឯកត្តេន លោកជនបញ្ញត្តានមេវ អរញ្ញាទីនំ អរញ្ញសីមាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។ លោកេ បន គាមសីមាទិវោហារោ គាមាទីនំ មរិយាទាយមេវ វត្តុំ វដ្ដតិ, ន គាមខេត្តាទីសុ សព្ពត្ថ។ សាសនេ បន តេ គាមាទយោ ឥតរនិវត្តិអត្ថេន សយមេវ អត្តនោ មរិយាទាតិ កត្វា គាមោ ឯវ គាមសីមា, អរញ្ញមេវ **អរញ្ញសីមា…បេ….** សមុទ្ទោ ឯវ **សមុទ្ទសីមា**តិ សីមាវោហារេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

“**និគមស្ស វា**”តិ ឥទំ គាមសីមប្បភេទំ សព្ពំ ឧបលក្ខណវសេន ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តេនាហ “**នគរម្បិ គហិតមេវា**”តិ។ “**ពលឹ លភន្តី**”តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ, “អយំ គាមោ ឯត្តកោ ករីសភាគោ”តិអាទិនា បន រាជបណ្ណេសុ អារោបិតេសុ ភូមិភាគេសុ យស្មឹ យស្មឹ តឡាកមាតិកាសុសានបព្ពតាទិកេ បទេសេ ពលឹ ន គណ្ហន្តិ, សោបិ គាមសីមា ឯវ។ រាជាទីហិ បរិច្ឆិន្នភូមិភាគោ ហិ សព្ពោវ ឋបេត្វា នទិលោណិជាតស្សរេ គាមសីមាតិ វេទិតព្ពោ។ តេនាហ “**បរិច្ឆិន្ទិត្វា រាជា កស្សចិ ទេតី**”តិ។ សចេ បន តត្ថ រាជា កញ្ចិ បទេសំ គាមន្តរេន យោជេតិ, សោ បវិដ្ឋគាមសីមតំ ឯវ ភជតិ, នទិជាតស្សរេសុ វិនាសេត្វា តឡាកាទិភាវំ វា បូរេត្វា ខេត្តាទិភាវំ វា បាបិតេសុបិ ឯសេវ នយោ។

យេ បន គាមា រាជចោរាទិភយបីឡិតេហិ មនុស្សេហិ ឆឌ្ឌិតា ចិរម្បិ និម្មនុស្សា តិដ្ឋន្តិ, សមន្តា បន គាមា សន្តិ, តេបិ បាដេក្កំ គាមសីមាវ។ តេសុ ហិ រាជានោ សមន្តគាមវាសីហិ កសាបេត្វា វា យេហិ កេហិចិ កសិតដ្ឋានំ លិខិត្វា វា ពលឹ គណ្ហន្តិ, អញ្ញេន វា គាមេន ឯកីភាវំ វា ឧបនេន្តិ។ យេ បន គាមា រាជូហិបិ បរិច្ចត្តា គាម

ខេត្តានន្តរិកា មហារញ្ញេន ឯកីភូតា, តេ អគាមការញ្ញសីមតំ បាបុណន្តិ, បុរិមា គាមសីមា វិនស្សតិ។ រាជានោ បន ឯកស្មឹ អរញ្ញាទិប្បទេសេ មហន្តំ គាមំ កត្វា អនេកសហស្សានិ កុលានិ វាសាបេត្វា តត្ថ វាសីនំ ភោគគាមាតិ សមន្តា ភូតគាមេ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទេន្តិ។ បុរាណនាមំ, បន បរិច្ឆេទញ្ច ន វិនាសេន្តិ, តេបិ បច្ចេកំ គាមសីមា ឯវ។ ឯត្តាវតា បុរិមគាមសីមត្តំ ន វិជហន្តិ។ **សា ច ឥតរា ចា**តិអាទិ “សមានសំវាសា ឯកូបោសថា”តិ បាឡិបទស្ស អធិប្បាយវិវរណំ។ តត្ថ ហិ សា ច រាជិច្ឆាវសេន បរិវត្តិត្វា សមុប្បន្នា អភិនវា, ឥតរា ច អបរិវត្តា បកតិគាមសីមា, យថា ពទ្ធសីមាយ សព្ពំ សង្ឃកម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ, ឯវមេតាបិ សព្ពកម្មារហតាសទិសេន ពទ្ធសីមាសទិសា, សា សមានសំវាសា ឯកូបោសថាតិ អធិប្បាយោ។ សាមញ្ញតោ “ពទ្ធសីមាសទិសា”តិ វុត្តេ តិចីវរាវិប្បវាសសីមំ ពទ្ធសីមំ ឯវ មញ្ញន្តីតិ តំសទិសតានិវត្តនមុខេន ឧបរិ សត្តព្ភន្តរសីមាយ តំសទិសតាបិ អត្ថីតិ ទស្សននយស្ស ឥធេវ បសង្គំ ទស្សេតុំ **“កេវល”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

***វិញ្ឈាដវិសទិសេ អរញ្ញេ***តិ យត្ថ “អសុកគាមស្ស ឥទំ ខេត្ត”ន្តិ គាមវោហារោ នត្ថិ, យត្ថ ច ន កសន្តិ ន វ បន្តិ, តាទិសេ អរញ្ញេ។ មច្ឆពន្ធានំ អគមនបថា និម្មនុស្សាវាសា សមុទ្ទន្តរទីបកាបិ ឯត្ថេវ សង្គយ្ហន្តិ។ យំ យញ្ហិ អគាមខេត្តភូតំ នទិសមុទ្ទជាតស្សរវិរហិតំ បទេសំ, តំ សព្ពំ អរញ្ញសីមាតិ វេទិតព្ពំ។ សា ច សត្តព្ភន្តរសីមំ វិនា វ សយមេវ សមានសំវាសា ពទ្ធសីមាសទិសា។ នទិអាទិសីមាសុ វិយ សព្ពមេត្ថ សង្ឃកម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ។ នទិសមុទ្ទជាតស្សរានំ តាវ **អដ្ឋកថាយំ** “អត្តនោ សភាវេនេវ ពទ្ធសីមាសទិសា”តិអាទិនា វុត្តត្តា សីមតា សិទ្ធា។ អរញ្ញស្ស បន សីមតា កថន្តិ? សត្តព្ភន្តរសីមានុជាននសុត្តាទិសាមត្ថិយតោ។ យថា ហិ គាមសីមាយ វគ្គកម្មបរិហារត្ថំ ពហូ ពទ្ធសីមាយោ អនុញ្ញាតា, តាសញ្ច ទ្វិន្នមន្តរា អញ្ញមញ្ញំ អសម្ភេទត្ថំ សីមន្តរិកា អនុញ្ញាតា, ឯវមិធារញ្ញេបិ សត្តព្ភន្តរសីមា។ តាសញ្ច ទ្វិន្នំ អន្តរា សីមន្តរិកាយ បាឡិអដ្ឋកថាសុបិ វិធានសាមត្ថិយតោ អរញ្ញស្សបិ សភាវេនេវ នទិអាទីនំ វិយ សីមាភាវោ តត្ថ វគ្គកម្មបរិហារត្ថមេវ សត្តព្ភន្តរសីមាយ អនុញ្ញាតត្តាវ សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ សីមាយមេវ ហិ ឋិតា សីមដ្ឋានំ វគ្គកម្មំ ករោន្តិ, ន អសីមាយំ អាកាសេ ឋិតា វិយ អាកាស ដ្ឋានំ។ ឯវមេវ ហិ សាមត្ថិយំ គហេត្វា “សព្ពា, ភិក្ខវេ, នទី អសីមា”តិអាទិនា បដិក្ខិត្តពទ្ធសីមានម្បិ នទិសមុទ្ទជាតស្សរានំ អត្តនោ សភាវេនេវ សីមាភាវោ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោតិ គហេតព្ពោ។

**អថស្ស ឋិតោកាសតោ**តិ អស្ស ភិក្ខុស្ស ឋិតោកាសតោ។ សចេបិ ហិ ភិក្ខុសហស្សំ តិដ្ឋតិ, តស្ស ឋិតោកាសស្ស ពាហិរន្តតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូនំ វគ្គកម្មបរិហារត្ថំ សីមាបេក្ខាយ ឧប្បន្នាយ តាយ សហ សយមេវ សញ្ជាតា សត្តព្ភន្តរសីមា សមានសំវាសាតិ អធិប្បាយោ។ យត្ថ បន ខុទ្ទកេ អរញ្ញេ មហន្តេហិ ភិក្ខូហិ បរិបុណ្ណតាយ វគ្គកម្មសង្កាភាវេន សត្តព្ភន្តរសីមាបេក្ខា នត្ថិ, តត្ថ សត្តព្ភន្តរសីមា ន ឧប្បជ្ជតិ, កេវលារញ្ញសីមាយមេវ, តត្ថ សង្ឃេន កម្មំ កាតព្ពំ។ នទិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ វក្ខតិ ហិ “សចេ នទី នាតិទីឃា ហោតិ, បភវតោ បដ្ឋាយ យាវ មុខទ្វារា សព្ពត្ថ សង្ឃោ និសីទតិ, ឧទកុក្ខេបសីមាកម្មំ នត្ថី”តិអាទិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៧)។ ឥមិនា ឯវ ច វចនេន វគ្គកម្មបរិហារត្ថំ សីមាបេក្ខាយ សតិ ឯវ ឧទកុក្ខេបសត្តព្ភន្តរសីមា ឧប្បជ្ជន្តិ, នាសតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

កេចិ បន “សមន្តា អព្ភន្តរំ មិនិត្វា បរិច្ឆេទករណេនេវ សីមា សញ្ជាយតិ, ន សយមេវា”តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ យទិ ហិ អព្ភន្តរបរិច្ឆេទករណប្បការេន សីមា ឧប្បជ្ជេយ្យ, អពទ្ធសីមា ច ន សិយា ភិក្ខូនំ កិរិយាបការសិទ្ធិតោ។ អបិច វឌ្ឍកីហត្ថានំ, បកតិហត្ថានញ្ច លោកេ អនេកវិធត្តា, វិនយេ ឦទិសំ ហត្ថប្បមាណន្តិ អវុត្តត្តា ច យេន កេនចិ មិនិតេ ច ភគវតា អនុញ្ញាតេន នុ ខោ ហត្ថេន មិនិតំ, ន នុ ខោតិ សីមាយ វិបត្តិសង្កា ភវេយ្យ។ មិនន្តេហិ ច អណុមត្តម្បិ ឩនមធិកំ អកត្វា មិនិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ វិបត្តិ ឯវ សិយា។ បរិសវសេន ចាយំ វឌ្ឍមានា តេសំ មិននេន វឌ្ឍតិ វា ហាយតិ វា។ សង្ឃេ ច កម្មំ កត្វា គតេ អយំ ភិក្ខូនំ បយោគេន សមុប្បន្នសីមា តេសំ បយោគេន វិគច្ឆតិ ន វិគច្ឆតិ ច។ កថំ ពទ្ធសីមា វិយ យាវ សាសនន្តរធានា ន តិដ្ឋេយ្យ, ឋិតិយា ច បុរាណវិហារេសុ វិយ សកលេបិ អរញ្ញេ កថំ សីមាសម្ភេទសង្កា ន ភវេយ្យ។ តស្មា សីមាបេក្ខាយ ឯវ សមុប្បជ្ជតិ, តព្ពិគមេន វិគច្ឆតីតិ គហេតព្ពំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧទកុក្ខេបសីមាយម្បិ នទិអាទីសុបិ។

តត្ថាបិ ហិ មជ្ឈិមបុរិសោ ន ញាយតិ។ តថា សព្ពថាមេន ខិបនំ ឧភយត្ថាបិ ច យស្សំ ទិសាយំ សត្តព្ភន្តរស្ស, ឧទកុក្ខេបស្ស វា ឱកាសោ ន បហោតិ, តត្ថ កថំ មិននំ, ខិបនំ វា ភវេយ្យ? គាមខេត្តាទីសុ បវិសនតោ អខេត្តេ សីមា បវិដ្ឋា នាមាតិ សីមា វិបជ្ជេយ្យ។ អបេក្ខាយ សីមុប្បត្តិយំ បន យតោ បហោតិ, តត្ថ សត្តព្ភន្តរឧទកុក្ខេបសីមា សយមេវ បរិបុណ្ណា ជាយន្តិ។ យតោ បន ន បហោតិ, តត្ថ អត្តនោ ខេត្តប្បមាណេនេវ ជាយន្តិ, ន ពហិ។ យំ បនេត្ថ អព្ភន្តរមិននបមាណស្ស, វាលុកាទិខិបនកម្មស្ស ច ទស្សនំ, តំ សញ្ជាតសីមានំ ឋិតដ្ឋានស្ស បរិច្ឆេទនត្ថំ កតំ គាមូបចារឃរូបចារជាននត្ថំ លេឌ្ឌុសុប្បាទិខិបនវិធានទស្សនំ វិយ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “សីមំ វា សម្មន្នតិ ឧទកុក្ខេបំ វា បរិច្ឆិន្ទតី”តិ វុត្តំ (កង្ខា. អដ្ឋ. ឩនវីសតិវស្ស

សិក្ខាបទវណ្ណនា)។ ឯវំ កតេបិ តស្ស បរិច្ឆេទស្ស យាថាវតោ ញាតុំ អសក្កុណេយ្យត្តេន បុថុលតោ ញត្វា អន្តោ តិដ្ឋន្តេហិ និរាសង្កដ្ឋានេ ឋាតព្ពំ, អញ្ញំ ពហិ ករោន្តេហិ អតិទូរេ និរាសង្កដ្ឋានេ បេសេតព្ពំ។

អបរេ បន “សីមាបេក្ខាយ កិច្ចំ នត្ថិ, មគ្គគមននហានាទិអត្ថេហិ ឯកភិក្ខុស្មិម្បិ អរញ្ញេ វា នទិអាទីសុ វា បវិដ្ឋេ តំ បរិក្ខិបិត្វា សត្តព្ភន្តរឧទកុក្ខេបសីមា សយមេវ បភា វិយ បទីបស្ស សមុប្បជ្ជតិ, គាមខេត្តាទីសុ តស្មឹ ឱតិណ្ណមត្តេ វិគច្ឆតិ។ តេនេវ ចេត្ថ ទ្វិន្នំ សង្ឃានំ វិសុំ កម្មំ ករោន្តានំ សីមាទ្វយស្ស អន្តរា សីមន្តរិកា អញ្ញំ សត្តព្ភន្តរំ, ឧទកុក្ខេបញ្ច ឋបេតុំ អនុញ្ញាតំ, សីមាបរិយន្តេ ហិ កេនចិ កម្មេន បេសិតស្ស ភិក្ខុនោ សមន្តា សញ្ជាតសីមា ឥតរេសំ សីមាយ ផុសិត្វា សីមាសម្ភេទំ ករេយ្យ, សោ មា ហោតូតិ, ឥតរថា ហត្ថចតុរង្គុលមត្តាយបេត្ថ សីមន្តរិកាយ អនុជានិតព្ពតោ។ អបិច សីមន្តរិកាយ ឋិតស្សាបិ ឧភយត្ថ កម្មកោបវចនតោបិ ចេតំ សិជ្ឈតិ។ តម្បិ បរិក្ខិបិត្វា សយមេវ សញ្ជាតាយ សីមាយ ឧភិន្នម្បិ សីមានំ, ឯកាយ ឯវ វា សង្ករតោ។ ឥតរថា តស្ស កម្មកោបវចនំ ន យុជ្ជេយ្យ។ វុត្តញ្ហិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** ‘បរិច្ឆេទព្ភន្តរេ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតោបិ បរិច្ឆេទតោ ពហិ អញ្ញំ តត្តកំយេវ បរិច្ឆេទំ អនតិក្កមិត្វា ឋិតោបិ កម្មំ កោបេតី’តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា)។ កិញ្ច អគាមការរញ្ញេ ឋិតស្ស កម្មករណិច្ឆាវិរហិតស្សាបិ ភិក្ខុនោ សត្តព្ភន្តរបរិច្ឆិន្នេ អជ្ឈោកាសេ ចីវរវិប្បវាសោ ភគវតា អនុញ្ញាតោ, សោ ច បរិច្ឆេទោ សីមា។ ឯវំ អបេក្ខំ វិនា សមុប្បន្នា។ តេនេវេត្ថ ‘អយំ សីមា តិចីវរវិប្បវាសបរិហារម្បិ លភតី’តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៧) វុត្តំ។ តស្មា កម្មករណិច្ឆំ វិនាបិ វុត្តនយេន សមុប្បត្តិ គហេតព្ពា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ បទីបស្ស បភា វិយ សព្ពបុគ្គលានម្បិ បច្ចេកំ សីមាសម្ភវេន សង្ឃេ, គណេ វា កម្មំ ករោន្តេ តត្រដ្ឋានំ ភិក្ខូនំ សមន្តា បច្ចេកំ សមុប្បន្នានំ អនេកសីមានំ អញ្ញមញ្ញំ សង្ករទោសប្បសង្គតោ។ បរិសវសេន ចស្សា វឌ្ឍិ, ហានិ ច សម្ភវតិ។ បច្ឆា អាគតានំ អភិនវសីមន្តរុប្បត្តិ ឯវ, គតានំ សមន្តា ឋិតសីមាបិ វិនាសោ ច ភវេយ្យ។

បាឡិយំ បន “សមន្តា សត្តព្ភន្តរា, អយំ តត្ថ សមានសំវាសា”តិអាទិនា (មហាវ. ១៤៧) ឯកា ឯវ សត្តព្ភន្តរា, ឧទកុក្ខេបា ច អនុញ្ញាតា, ន ចេសា សីមា សភាវេន, ការណសាមគ្គិយេន វា បភា វិយ បទីបស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ កិន្តុ ភគវតោ អនុជាននេនេវ, ភគវា ច ឥមាយោ អនុជានន្តោ ភិក្ខូនំ វគ្គកម្មបរិហារេន កម្មករណសុខត្ថមេវ អនុញ្ញាសីតិ កថំ នហានាទិកិច្ចេន បវិដ្ឋានម្បិ សមន្តា តាសំ សីមានំ សមុប្បត្តិ បយោជនាភាវា? បយោជនេ ច ឯកំ ឯវ បយោជនន្តិ កថំ បច្ចេកំ ភិក្ខុគណនាយ អនេកសីមាសមុប្បត្តិ ? “ឯកសីមាយំ ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា ឋិតា”តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) វុត្តំ។ យំ បន ទ្វិន្នំ សីមានំ អន្តរា តត្តកបរិច្ឆេទនេវ សីមន្តរិកដ្ឋបនវចនំ, តត្ថ ឋិតានំ កម្មកោបវចនញ្ច, តម្បិ ឥមាសំ សីមានំ បរិច្ឆេទស្ស ទុព្ពោធតាយ សីមាយ សម្ភេទសង្កំ, កម្មកោបសង្កញ្ច ទូរតោ បរិហរិតុំ វុត្តំ។

យោ ច ចីវរាវិប្បវាសត្ថំ ភគវតា អព្ភោកាសេ ទស្សិតោ សត្តព្ភន្តរបរិច្ឆេទោ, សោ សីមា ឯវ ន ហោតិ, ខេត្តតឡាកាទិបរិច្ឆេទោ វិយ អយមេត្ថ ឯកោ បរិច្ឆេទោវ។ តត្ថ ច ពហូសុ ភិក្ខូសុ ឯកតោ ឋិតេសុ តេសំ វិសុំ វិសុំ អត្តនោ ឋិតដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ សមន្តា សត្តព្ភន្តរបរិច្ឆេទព្ភន្តរេ ឯវ ចីវរំ ឋបេតព្ពំ។ ន បរិសបរិយន្តតោ បដ្ឋាយ។ បរិសបរិយន្តតោ បដ្ឋាយ ហិ អព្ភន្តរេ គយ្ហមានេ អព្ភន្តរបរិយោសានេ ឋបិតចីវរំ មជ្ឈេ ឋិតស្ស អព្ភន្តរតោ ពហិ ហោតីតិ តំ អរុណុគ្គមនេ និស្សគ្គិយំ សិយា។ សីមា បន បរិសបរិយន្តតោវ គហេតព្ពា។ ចីវរវិប្បវាសបរិហារោបេត្ថ អព្ភោកាសបរិច្ឆេទស្ស វិជ្ជមានត្តា វុត្តោ, ន បន យាវ សីមាបរិច្ឆេទំ លព្ភមានត្តា មហាសីមាយ អវិប្បវាសសីមាវោហារោ វិយ។ មហាសីមាយម្បិ ហិ គាមគាមូបចារេសុ ចីវរំ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ ឥធាបិ មជ្ឈេ ឋិតស្ស សីមាបរិយន្តេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ តស្មា យថាវុត្តសីមាបេក្ខាវសេនេវេតាសំ សត្តព្ភន្តរឧទកុក្ខេបសីមានំ ឧប្បត្តិ, តព្ពិគមេន វិនាសោ ច គហេតព្ពាតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ អញ្ញោ វា បការោ ឥតោ យុត្តតរោ គវេសិតព្ពោ។

ឥធ បន “អរញ្ញេ សមន្តា សត្តព្ភន្តរា”តិ ឯវំ បាឡិយំ វិញ្ឈាដវិសទិសេ អរញ្ញេ សមន្តា សត្តព្ភន្តរាតិ អដ្ឋកថាយញ្ច រុក្ខាទិនិរន្តរេបិ អរញ្ញេ សត្តព្ភន្តរសីមាយ វិហិតត្តា អត្តនោ និស្សយភូតាយ អរញ្ញសីមាយ សហ ឯតស្សា រុក្ខាទិសម្ពន្ធេ ទោសាភាវោ បគេវ អគាមកេ រុក្ខេតិ និស្សិតេបិ បទេសេ ចីវរវិប្បវាសស្ស រុក្ខបរិហារំ វិនាវ អព្ភោកាសបរិហារេវ អនុមតោតិ សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពោ។

**ឧបចារត្ថាយា**តិ សីមន្តរិកត្ថាយ សត្តព្ភន្តរតោ អធិកំ វដ្ដតិ។ ឩនកំ បន ន វដ្ដតិ ឯវ សត្តព្ភន្តរបរិច្ឆេទស្ស ទុព្ពិជានត្តា។ តស្មា សង្ឃំ វិនា ឯកេនាបិ ភិក្ខុនា ពហិ តិដ្ឋន្តេន អញ្ញំ សត្តព្ភន្តរំ អតិក្កមិត្វា អតិទូរេ ឯវ ឋាតព្ពំ, ឥតរថា កម្មកោបសង្កតោ។ ឧទកុក្ខេបេបិ ឯសេវ នយោ។ តេនេវ វក្ខតិ “ឩនកំ បន ន វដ្ដតី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៧)។ ឥទញ្ចេត្ថ សីមន្តរិកវិធានំ ទ្វិន្នំ ពទ្ធសីមានំ សីមន្តរិកានុជាននសុត្តានុលោមតោ សិទ្ធន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កិញ្ចាបិ ហិ ភគវតា និទានវសេន ឯកគាមសីមានិស្សិតានំ , ឯកសភាគានញ្ច ទ្វិន្នំ ពទ្ធសីមានមេវ

អញ្ញមញ្ញំ សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណទោសបរិហារាយ សីមន្តរិកា អនុញ្ញាតា, តថាបិ តទនុលោមតោ ឯកអរញ្ញសីមានទិអាទិសីមញ្ច និស្សិតានំ ឯកសភាគានំ ទ្វិន្នំ សត្តព្ភន្តរសីមានម្បិ ឧទកុក្ខេបសីមានម្បិ អញ្ញមញ្ញំ សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណំ, សីមន្តរិកំ វិនា អព្យវធានេន ឋានញ្ច ភគវតា អនភិមតមេវាតិ ញត្វា **អដ្ឋកថាចរិយា** ឥធាបិ សីមន្តរិកវិធានមកំសុ។ វិសភាគសីមានម្បិ ហិ ឯកសីមានិស្សិតត្តំ, ឯកសភាគត្តញ្ចាតិ ទ្វីហង្គេហិ សមន្នាគតេ សតិ ឯកំ សីមន្តរិកំ វិនា ឋានំ សម្ភេទាយ ហោតិ, នាសតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សីមន្តរិកវិធានសាមត្ថិយេនេវ ចេតាសំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធោបិ ពទ្ធសីមានំ វិយ អញ្ញមញ្ញំ ន វដ្ដតីតិ អយម្បិ នយតោ ទស្សិតោ ឯវាតិ គហេតព្ពំ។

“**សភាវេនេវា**”តិ ឥមិនា គាមសីមា វិយ អពទ្ធសីមាតិ ទស្សេតិ។ **សព្ពមេត្ថ សង្ឃកម្មំ កាតុំ វដ្ដតី**តិ សមានសំវាសា ឯកូបោសថាតិ ទស្សេតិ។ **យេន កេនចី**តិ អន្តមសោ សូករាទិនា សត្តេន។ មហោឃេន បន ឧន្នតដ្ឋានតោ និន្នដ្ឋានេ បតន្តេន ខតោ ខុទ្ទកោ វា មហន្តោ វា លក្ខណយុត្តោ ជាតស្សរោវ។ ឯត្ថាបិ ខុទ្ទកេ ឧទកុក្ខេបកិច្ចំ នត្ថិ, សមុទ្ទេ បន សព្ពថា ឧទកុក្ខេបសីមាយមេវ កម្មំ កាតព្ពំ សោធេតុំ ទុក្ករត្តា។

**បុន តត្ថា**តិ លោកវោហារសិទ្ធាសុ ឯតាសុ នទិអាទីសុ តីសុ អពទ្ធសីមាសុ បុន វគ្គកម្មបរិហារត្ថំ សាសនវោហារសិទ្ធាយ អពទ្ធសីមាយ បរិច្ឆេទំ ទស្សេន្តោតិ អធិប្បាយោ។ បាឡិយំ **យំ មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្សា**តិអាទីសុ ឧទកំ ឧក្ខិបិត្វា ខិបីយតិ ឯត្ថាតិ ឧទកុក្ខេបោ, ឧទកស្ស បតនោកាសោ, តស្មា **ឧទកុក្ខេបា**។ អយញ្ចេត្ថ បទសម្ពន្ធវសេន អត្ថោ – បរិសបរិយន្តតោ បដ្ឋាយ សមន្តា យាវ មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស ឧទកុក្ខេបោ ឧទកបតនដ្ឋានំ, តាវ យំ តំ បរិច្ឆិន្នដ្ឋានំ, អយំ តត្ថ នទិអាទីសុ អបរា សមានសំវាសា ឧទកុក្ខេបសីមាតិ។

**តស្ស អន្តោ**តិ តស្ស ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆិន្នស្ស ឋានស្ស អន្តោ។ ន កេវលញ្ច តស្សេវ អន្តោ, តតោ ពហិបិ, ឯកស្ស ឧទកុក្ខេបស្ស អន្តោ ឋាតុំ ន វដ្ដតីតិ វចនំ ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទស្ស ទុព្ពិជានតោ កម្មកោបសង្កា ហោតីតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “បរិច្ឆេទព្ភន្តរេ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតោបិ បរិច្ឆេទតោ ពហិ អញ្ញំ តត្តកំយេវ បរិច្ឆេទំ អនតិក្កមិត្វា ឋិតោបិ កម្មំ កោបេតិ ឥទំ សព្ពអដ្ឋកថាសុ សន្និដ្ឋាន”ន្តិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) វុត្តំ។ យំ បនេត្ថ **សារត្ថទីបនិយំ** “តស្ស អន្តោ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតោ កម្មំ កោបេតីតិ ឥមិនា ពហិបរិច្ឆេទតោ យត្ថ កត្ថចិ ឋិតោ កម្មំ ន កោបេតី”តិ (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.១៤៧) វត្វា មាតិកាដ្ឋកថាវចនម្បិ បដិក្ខិបិត្វា “នេវ បាឡិយំ ន អដ្ឋកថាយំ ឧបលព្ភតី”តិអាទិ ពហុ បបញ្ចិតំ, តំ ន សុន្ទរំ ឥធ អដ្ឋកថាវចនេន មាតិកាដ្ឋកថាវចនស្ស នយតោ សំសន្ទនតោ សង្ឃដនតោ។ តថា ហិ ទ្វិន្នំ ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទានមន្តរា វិទត្ថិចតុរង្គុលមត្តម្បិ សីមន្តរិកំ អដ្ឋបេត្វា “អញ្ញោ ឧទកុក្ខេបោ សីមន្តរិកាយ ឋបេតព្ពោ, តតោ អធិកំ វដ្ដតិ ឯវ, ឩនកំ បន ន វដ្ដតី”តិ ឯវំ ឥធេវ វុត្តេន ឥមិនា អដ្ឋកថាវចនេន សីមន្តរិកោបចារេន ឧទកុក្ខេបតោ ឩនកេ ឋបិតេ សីមាយ សីមាសម្ភេទតោ កម្មកោបោបិ វុត្តោ ឯវ។ យទគ្គេន ច ឯវំ វុត្តោ, តទគ្គេន តត្ថ ឯកភិក្ខុនោ បវេសេបិ សតិ តស្ស សីមដ្ឋភាវតោ កម្មកោបោ វុត្តោ ឯវ ហោតិ។ អដ្ឋកថាយំ “ឩនកំ បន ន វដ្ដតី”តិ កថនញ្ចេតំ ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទស្ស ទុព្ពិជានន្តេនបិ សីមាសម្ភេទសង្កាបរិហារត្ថំ វុត្តំ។ សត្តព្ភន្តរសីមានមន្តរា តត្តកបរិច្ឆេទេនេវ សីមន្តរិកវិធានវចនតោបិ ឯតាសំ ទុព្ពិជានបរិច្ឆេទតា, តត្ថ ច ឋិតានំ កម្មកោបសង្កា សិជ្ឈតិ។ កម្មកោបសង្កដ្ឋានម្បិ អាចរិយា ទូរតោ បរិហារត្ថំ កម្មកោបដ្ឋានន្តិ វត្វាវ ឋបេសុន្តិ គហេតព្ពំ។

**តន្តិ** សីមំ។ “**សីឃមេវ អតិក្កាមេតី**”តិ ឥមិនា តំ អនតិក្កមិត្វា អន្តោ ឯវ បរិវត្តមានាយ កាតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ ឯតទត្ថមេវ ហិ វាលុកាទីហិ សីមាបរិច្ឆិន្ទនំ, ឥតរថា ពហិ បរិវត្តា នុ ខោ, នោ វាតិ កម្មកោបសង្កា ភវេយ្យាតិ។ **អញ្ញិស្សា អនុស្សាវនា**តិ កេវលាយ នទិសីមាយ អនុស្សាវនា ។ **អន្តោនទិយំ ជាតរុក្ខេ វា**តិ ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទស្ស ពហិ ឋិតេ រុក្ខេបិ វា។ ពហិនទិតីរមេវ ហិ វិសភាគសីមត្តា អពន្ធិតព្ពដ្ឋានំ, ន អន្តោនទីនិស្សយត្តេន សភាគត្តា។ តេនេវ “ពហិនទិតីរេ វិហារសីមាយ វា”តិអាទិនា តីរមេវ អពន្ធិតព្ពដ្ឋានត្តេន ទស្សិតំ, ន បន នទី។ “**រុក្ខេបិ ឋិតេហី**”តិ ឥទំ អន្តោឧទកុក្ខេបដ្ឋំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន ហិ ពហិឧទកុក្ខេបេ ភិក្ខូនំ ឋាតុំ វដ្ដតិ។

**រុក្ខស្សា**តិ តស្សេវ អន្តោឧទកុក្ខេបដ្ឋស្ស រុក្ខស្ស។ **សីមំ វា សោធេត្វា**តិ យថាវុត្តំ វិហារេ ពទ្ធសីមំ, គាមសីមញ្ច តត្ថ ឋិតភិក្ខូនំ ហត្ថបាសានយនពហិសីមាករណវសេនេវ សោធេត្វា។ យថា ច ឧទកុក្ខេបសីមាយំ កម្មំ ករោន្តេហិ, ឯវំ ពទ្ធសីមាយំ, គាមសីមាយំ វា កម្មំ ករោន្តេហិបិ ឧទកុក្ខេបសីមដ្ឋេ សោធេត្វាវ កាតព្ពំ។ ឯតេនេវ សត្តព្ភន្តរអរញ្ញសីមាហិបិ ឧទកុក្ខេបសីមាយ, ឥមាយ ច សទ្ធឹ តាសំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធទោសោបិ នយតោ ទស្សិតោវ ហោតិ។ ឥមិនាវ នយេន សត្តព្ភន្តរសីមាយ ពទ្ធសីមាគាមសីមាហិបិ សទ្ធឹ, ឯតាសញ្ច សត្តព្ភន្តរ

សីមាយ សទ្ធឹ សម្ពន្ធទោសោ ញាតព្ពោ។ អដ្ឋកថាយំ បនេតំ សព្ពំ វុត្តនយតោ សក្កា ញាតុន្តិ អញ្ញមញ្ញ សមាសន្នានមេវេត្ថ ទស្សិតំ។

តត្រិទំ សុត្តានុលោមតោ នយគ្គហណមុខំ – យថា ហិ ពទ្ធសីមាយំ សម្ភតា វិបត្តិសីមា ហោតីតិ តាសំ អញ្ញមញ្ញំ រុក្ខាទិសម្ពន្ធោ ន វដ្ដតិ, ឯវំ នទិអាទីសុ សម្ភតាបិ ពទ្ធសីមា វិបត្តិសីមាវ ហោតីតិ តាហិបិ សទ្ធឹ តស្សា រុក្ខាទិសម្ពន្ធោ ន វដ្ដតីតិ សិជ្ឈតិ។ ឥមិនា នយេន សត្តព្ភន្តរសីមាយ គាមនទិអាទីហិ សទ្ធឹ, ឧទកុក្ខេបសីមាយ ច អរញ្ញាទីហិ សទ្ធឹ រុក្ខាទិសម្ពន្ធស្ស ន វដ្ដនកភាវោ ញាតព្ពោ, ឯវមេតា ភគវតា អនុញ្ញាតា ពទ្ធសីមា សត្តព្ភន្តរឧទកុក្ខេបសីមា អញ្ញមញ្ញញ្ចេវ អត្តនោ និស្សយវិរហិតាហិ ឥតរីតរាសំ និស្សយសីមាហិ ច រុក្ខាទិសម្ពន្ធេ សតិ សម្ភេទទោសមាបជ្ជតីតិ សុត្តានុលោមនយោ ញាតព្ពោវ។

អត្តនោ អត្តនោ បន និស្សយភូតគាមាទីហិ សទ្ធឹ ពទ្ធសីមាទីនំ តិស្សន្នំ ឧប្បត្តិកាលេ ភគវតា អនុញ្ញាតស្ស សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណស្ស អនុលោមតោ រុក្ខាទិសម្ពន្ធោបិ អនុញ្ញាតោវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យទិ ឯវំ ឧទកុក្ខេបពទ្ធសីមាទីនំ អន្តរា កស្មា សីមន្តរិកា ន វិហិតាតិ? និស្សយភេទសភាវភេទេហិ សយមេវ ភិន្នត្តា។ ឯកនិស្សយឯកសភាវានមេវ ហិ សីមន្តរិកាយ វិនាសំ ករោតីតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ ឯតេនេវ នទិនិមិត្តំ កត្វា ពទ្ធាយ សីមាយ សង្ឃេ កម្មំ ករោន្តេ នទិយម្បិ យាវ គាមខេត្តំ អាហច្ច ឋិតាយ ឧទកុក្ខេបសីមាយ អញ្ញេសំ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ យា បនេតា លោកវោហារសិទ្ធា គាមារញ្ញនទិសមុទ្ទជាតស្សរសីមា បញ្ច, តា អញ្ញមញ្ញ រុក្ខាទិសម្ពន្ធេបិ សម្ភេទទោសំ នាបជ្ជតិ, តថា លោកវោហារាភាវតោ។ ន ហិ គាមាទយោ គាមន្តរាទីហិ, នទិអាទីហិ ច រុក្ខាទិសម្ពន្ធមត្តេន សម្ភិន្នាតិ លោកេ វោហរន្តិ។ លោកវោហារសិទ្ធានញ្ច លោកវោហារតោវ សម្ភេទោ វា អសម្ភេទោ វា គហេតព្ពោ, នាញ្ញតោ។ តេនេវ អដ្ឋកថាយំ តាសំ អញ្ញមញ្ញំ កត្ថចិបិ សម្ភេទនយោ ន ទស្សិតោ, សាសនវោហារសិទ្ធោយេវ ទស្សិតោតិ។

ឯត្ថ បន ពទ្ធសីមាយ តាវ "ហេដ្ឋា បឋវីសន្ធារកំ ឧទកបរិយន្តំ កត្វា សីមាគតា ហោតី"តិអាទិនា (មហាវ. អដ្ឋ. ១៣៨) អធោភាគបរិច្ឆេទោ អដ្ឋកថាយំ សព្ពថា ទស្សិតោ។ គាមសីមាទីនំ បន ន ទស្សិតោ។ កថមយំ ជានិតព្ពោតិ? កេចិ តាវេត្ថ "គាមសីមាទយោបិ ពទ្ធសីមា វិយ បឋវីសន្ធារកំ ឧទកំ អាហច្ច តិដ្ឋតី"តិ វទន្តិ។

កេចិ បន តំ បដិក្ខិបិត្វា "នទិសមុទ្ទជាតស្សរសីមា, តាវ តន្និស្សិតឧទកុក្ខេបសីមា ច បឋវិយា ឧបរិតលេ, ហេដ្ឋា ច ឧទកជ្ឈោត្ថរណប្បទេសេ ឯវ តិដ្ឋន្តិ, ន តតោ ហេដ្ឋា ឧទកស្ស អជ្ឈោត្ថរណាភាវា។ សចេ បន ឧទកោឃាទិនា យោជនប្បមាណម្បិ និន្នដ្ឋានំ ហោតិ, នទិសីមាទយោវ ហោន្តិ, ន តតោ ហេដ្ឋា។ តស្មា នទិអាទីនំ ហេដ្ឋា ពហិតីរមុខេន ឧមង្គេន, ឥទ្ធិយា វា បវិដ្ឋោ ភិក្ខុ នទិយំ ឋិតានំ កម្មំ ន កោបេតិ។ សោ បន អាសន្នគាមេ ភិក្ខូនំ កម្មំ កោបេតិ។ សចេ បន សោ ឧភិន្នំ តីរគាមានំ មជ្ឈេ និសិន្នោ ហោតិ, ឧភយគាម ដ្ឋានំ កម្មំ កោបេតិ។ សចេ បន តីរំ គាមខេត្តំ ន ហោតិ, អគាមការញ្ញមេវ។ តត្ថ បន តីរទ្វយេបិ សត្តព្ភន្តរសីមំ វិនា កេវលាយ ខុទ្ទការញ្ញសីមាយ កម្មំ ករោន្តានំ កម្មំ កោបេតិ។ សចេ សត្តព្ភន្តរសីមាយំ ករោន្តិ, តទា យទិ តេសំ សត្តព្ភន្តរសីមាយ បរិច្ឆេទោ ឯតស្ស និសិន្នោកាសស្ស បរតោ ឯកំ សត្តព្ភន្តរំ អតិក្កមិត្វា ឋិតោ ន កម្មកោបោ ។ នោ ចេ, កម្មកោបោ។ គាមសីមាយំ បន អន្តោឧមង្គេ វា ពិលេ វា យត្ថ បវិសិតុំ សក្កា, យត្ថ វា សុវណ្ណមណិអាទី ខណិត្វា គណ្ហន្តិ, គហេតុំ សក្កាតិ វា សម្ភាវនា ហោតិ, តត្តកំ ហេដ្ឋាបិ គាម សីមា, តត្ថ ឥទ្ធិយា អន្តោ និសិន្នោបិ កម្មំ កោបេតិ។ យត្ថ បន បកតិមនុស្សានំ បវេសសម្ភាវនាបិ នត្ថិ, តំ សព្ពំ យាវ បឋវីសន្ធារកឧទកា អរញ្ញសីមាវ, ន គាមសីមា។ អរញ្ញសីមាយម្បិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថាបិ ហិ យត្តកេ បទេសេ បវេសសម្ភាវនា, តត្តកមេវ ឧបរិតលេ អរញ្ញសីមា បវត្តតិ។ តតោ បន ហេដ្ឋា ន អរញ្ញសីមា, តត្ថ ឧបរិតលេន សហ ឯការរញ្ញវោហារាភាវតោ។ ន ហិ តត្ថ បវិដ្ឋំ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ តិ វោហរន្តិ។ តស្មា តត្រដ្ឋោ ឧបរិ អរញ្ញដ្ឋានំ កម្មំ ន កោបេតិ ឧមង្គនទិយំ ឋិតោ វិយ ឧបរិនទិយំ ឋិតានំ។ ឯកស្មិញ្ហិ ចក្កវាឡេ គាមនទិសមុទ្ទជាតស្សរេ មុញ្ចិត្វា តទវសេសំ អមនុស្សាវាសំ ទេវព្រហ្មលោកំ ឧបាទាយ សព្ពំ អរញ្ញមេវ។ 'គាមា វា អរញ្ញា វា'តិ វុត្តត្តា ហិ នទិសមុទ្ទជាតស្សរាទិបិ អរញ្ញមេវ។ ឥធ បន នទិអាទីនំ វិសុំ សីមាភាវេន គហិតត្តា តទវសេសមេវ អរញ្ញំ គហេតព្ពំ។ តត្ថ ច យត្តកេ បទេសេ ឯកំ 'អរញ្ញ'ន្តិ វោហរន្តិ, អយមេការញ្ញសីមា។ ឥន្ទបុរញ្ហិ សព្ពំ ឯការញ្ញសីមា។ តថា អសុរយក្ខបុរាទិ។ អាកាសដ្ឋទេវព្រហ្មវិមានានិ បន សមន្តា អាកាសបរិច្ឆិន្នានិ បច្ចេកំ អរញ្ញសីមា សមុទ្ទមជ្ឈេ បព្ពតទីបកា វិយ។ តត្ថ សព្ពត្ថ សត្តព្ភន្តរសីមាយំ, អរញ្ញសីមាយមេវ វាតិ កម្មំ កាតព្ពំ។ តស្មា ឥធាបិ ឧបរិអរញ្ញតលេន សទ្ធឹ ហេដ្ឋាបឋវិយា អរញ្ញវោហារាភាវា វិសុំ អរញ្ញសីមាតិ គហេតព្ពំ។ តេនេវេត្ថ គាមនទិអាទិសីមាកថាយ **អដ្ឋកថាយំ** 'ឥទ្ធិមា ភិក្ខុ ហេដ្ឋាបឋវិតលេ ឋិតោ កម្មំ កោបេតី'តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៣៨) ពទ្ធសីមាយំ ទស្សិតនយោ ន ទស្សិតោ"តិ វទន្តិ។

ឥទញ្ចេតាសំ គាមសីមាទីនំ ហេដ្ឋាបមាណទស្សនំ សុត្តាទិវិរោធាភាវា យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ ឯវំ គហណេ ច គាមសីមាយំ សម្មតា ពទ្ធសីមា ឧបរិ គាមសីមំ, ហេដ្ឋា ឧទកបរិយន្តំ អរញ្ញសីមញ្ច អវត្ថរតីតិ តស្សា អរញ្ញសីមាបិ ខេត្តន្តិ សិជ្ឈតិ។ ភគវតា ច “សព្ពា, ភិក្ខវេ, នទី អសីមា”តិអាទិនា (មហាវ. អដ្ឋ. ១៤៧) នទិសមុទ្ទជាតស្សរា ពទ្ធសីមាយ អខេត្តភាវេន វុត្តា, ន បន អរញ្ញំ។ តស្មា អរញ្ញម្បិ ពទ្ធសីមាយ ខេត្តមេវាតិ គហេតព្ពំ។ យទិ ឯវំ កស្មា តត្ថ សា ន ពជ្ឈតីតិ? បយោជនាភាវា។ សីមាបេក្ខានន្តរមេវ សត្តព្ភន្តរសីមាយ សម្ភវតោ។ តស្សា ច ឧបរិ សម្មតាយ ពទ្ធសីមាយ សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណានុលោមតោ វិបត្តិសីមា ឯវ សិយា។ គាមខេត្តេ បន ឋត្វា អគាមការញ្ញេកទេសម្បិ អន្តោករិត្វា សម្មតា កិញ្ចាបិ សុសម្មតា, អគាមការញ្ញេ ភគវតា វិហិតាយ សត្តព្ភន្តរសីមាយបិ អនិវត្តិតោ។ តត្ថ បន កម្មំ កាតុំ បរិវ្ហានម្បិ តតោ ពហិ កេវលារញ្ញេ ករោន្តានម្បិ អន្តរា តីណិ សត្តព្ភន្តរានិ ឋបេតព្ពានិ, អញ្ញថា វិបត្តិ ឯវ សិយាតិ សព្ពថា និរត្ថកមេវ អគាមការញ្ញេ ពទ្ធសីមាករណន្តិ វេទិតព្ពំ។

**អន្តោនទិយំ បវិដ្ឋសាខាយា**តិ នទិយា បឋវិតលំ អាហច្ច ឋិតាយ សាខាយបិ, បគេវ អនាហច្ច ឋិតាយ។ បារោហេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯតេន សភាគំ នទិសីមំ ផុសិត្វា ឋិតេនបិ វិសភាគសីមាសម្ពន្ធសាខាទិនា ឧទកុក្ខេបសីមាយ សម្ពន្ធោ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ ឯតេនេវ មហាសីមំ, គាមសីមញ្ច ផុសិត្វា ឋិតេន សាខាទិនា មាឡកសីមាយ សម្ពន្ធោ ន វដ្ដតីតិ ញាបិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

**អន្តោនទិយំយេវា**តិ សេតុបាទានំ តីរដ្ឋតំ និវត្តេតិ។ តេន ឧទកុក្ខេបបរិច្ឆេទតោ ពហិ នទិយំ បតិដ្ឋិតត្តេបិ សម្ភេទាភាវំ ទស្សេតិ។ តេនាហ “ពហិតីរេ បតិដ្ឋិតា”តិអាទិ។ យទិ ហិ ឧទកុក្ខេបតោ ពហិ អន្តោនទិយម្បិ បតិដ្ឋិតត្តេ សម្ភេទោ ភវេយ្យ, តម្បិ បដិក្ខិបិតព្ពំ ភវេយ្យ កម្មកោបស្ស សមានត្តា, ន ច បដិក្ខិត្តំ។ តស្មា សព្ពត្ថ អត្តនោ និស្សយសីមាយ សម្ភេទទោសោ នត្ថេវាតិ គហេតព្ពំ។

**អាវរណេន វា**តិ ទារុអាទី និខណិត្វា ឧទកនិវារណេន។ **កោដ្ដកពន្ធនេន វា**តិ មត្តិកាទីហិ បូរេត្វា កតសេតុពន្ធេន។ ឧភយេនាបិ អាវរណមេវ ទស្សេតិ។ “នទី វិនាសេត្វា”តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ **“ហេដ្ឋា បាឡិ ពទ្ធា”**តិ, ហេដ្ឋា នទី អាវរិត្វា បាឡិ ពទ្ធាតិ អត្ថោ។ **ឆឌ្ឌិតមោទក**ន្តិ អតិរិត្តោទកំ។ **“នទី ឱត្ថរិត្វា សន្ទនដ្ឋានតោ”**តិ ឥមិនា តឡាកនទីនំ អន្តរា បវត្តនដ្ឋានេ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **ឧប្បតិត្វា**តិ តីរាទិភិន្ទនវសេន វិបុលា ហុត្វា។ **វិហារសីម**ន្តិ ពទ្ធសីមំ។

**អគមនបថេ**តិ តទហេវ គន្ត្វា និវត្តិតុំ អសក្កុណេយ្យេ។ **អរញ្ញសីមាសង្ខ្យមេវ គច្ឆតី**តិ លោកវោហារសិទ្ធំ អគាមការញ្ញសីមំ សន្ធាយ វទតិ។ **តត្ថា**តិ បកតិយា មច្ឆពន្ធានំ គមនបថេសុ ទីបកេសុ។

**តំ ឋាន**ន្តិ អាវាដាទីនំ កតដ្ឋានមេវ, ន អកតន្តិ អត្ថោ។ **លោណី**តិ សមុទ្ទោទកស្ស ឧប្បត្តិវេគនិន្នោ មាតិកាការេន បវត្តនកោ។

**១៤៨. សម្ភិន្ទន្តី**តិ យត្ថ ចតូហិ ភិក្ខូហិ និសីទិតុំ ន សក្កា, តត្តកតោ បដ្ឋាយ យាវ កេសគ្គមត្តម្បិ អន្តោសីមាយ ករោន្តោ សម្ភិន្ទតិ។ ចតុន្នំ ភិក្ខូនំ បហោនកតោ បដ្ឋាយ យាវ សកលម្បិ អន្តោ ករោន្តោ អជ្ឈោត្ថរន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **សំសដ្ឋវិដបា**តិ អញ្ញមញ្ញំ សិព្ពិត្វា ឋិតមហាសាខមូលា, ឯតេន អញ្ញមញ្ញស្ស អច្ចាសន្នតំ ទីបេតិ។ សាខាយ សាខំ ផុសន្តា ហិ ទូរដ្ឋាបិ សិយុំ, តតោ ឯកំសតោ សម្ភេទលក្ខណំ ទស្សិតំ ន សិយាតិ តំ ទស្សេតុំ វិដបគ្គហណំ កតំ។ ឯវញ្ហិ ភិក្ខូនំ និសីទិតុំ អប្បហោនកដ្ឋានំ អត្តនោ សីមាយ អន្តោសីមដ្ឋំ ករិត្វា បុរាណវិហារំ ករោន្តោ សីមាយ សីមំ សម្ភិន្ទតិ នាម, ន តតោ បរន្តិ ទស្សិតមេវ ហោតិ។ **ពទ្ធា ហោតី**តិ បោរាណកវិហារសីមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អម្ព**ន្តិ អបរេន សមយេន បុរាណវិហារបរិក្ខេបាទីនំ វិនដ្ឋត្តា អជានន្តានំ តំ បុរាណសីមាយ និមិត្តភូតំ អម្ពំ។ អត្តនោ សីមាយ អន្តោសីមដ្ឋំ ករិត្វា បុរាណវិហារសីមដ្ឋំ ជម្ពុំ កិត្តេត្វា អម្ពជម្ពូនំ អន្តរេ យំ ឋានំ, តំ អត្តនោ សីមាយ បវេសេត្វា ពន្ធន្តីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច បុរាណសីមាយ និមិត្តភូតស្ស គាមដ្ឋស្ស អម្ពរុក្ខស្ស អន្តោសីមដ្ឋាយ ជម្ពុយា សហ សំសដ្ឋវិដបត្តេបិ សីមាយ ពន្ធនកាលេ វិបត្តិ វា បច្ឆា គាមសីមាយ សហ សម្ភេទោ វា កម្មវិបត្តិ វា ន ហោតីតិ មុខតោវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

**បទេស**ន្តិ សង្ឃស្ស និសីទនប្បហោនកប្បទេសំ។ **“សីមន្តរិកំ ឋបេត្វា”**តិអាទិនា សម្ភេទជ្ឈោត្ថរណំ អកត្វា ពទ្ធសីមាហិ អញ្ញមញ្ញំ ផុសាបេត្វា អព្យវធានេន ពទ្ធាបិ សីមា អសីមា ឯវាតិ ទស្សេតិ។ តស្មា ឯកទ្វង្គុលមត្តាបិ សីមន្តរិកា វដ្ដតិ ឯវ។ សា បន ទុព្ពោធាតិ អដ្ឋកថាសុ ចតុរង្គុលាទិកា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ទ្វិន្នំ សីមាន**ន្តិ ទ្វិន្នំ ពទ្ធសីមានំ។ **និមិត្តំ ហោតី**តិ និមិត្តស្ស សីមតោ ពាហិរត្តា ពន្ធនកាលេ តាវ សម្ភេទទោសោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ន កេវលញ្ច និមិត្តកត្តា ឯវ សង្ករំ ករោតិ , អថ ខោ សីមន្តរិកាយ ឋិតោ អញ្ញោបិ រុក្ខោ ករោតិ ឯវ។ តស្មា

អប្បមត្តិកាយ សីមន្តរិកាយ វឌ្ឍនកា រុក្ខាទយោ ន វដ្តន្តិ ឯវ។ ឯត្ថ ច ឧបរិ ទិស្សមានខន្ធសាខាទិបវេសេ ឯវ សង្ករទោសស្ស សព្ពត្ថ ទស្សិតត្តា អទិស្សមានានំ មូលានំ បវេសេបិ ភូមិគតិកត្តា ទោសោ នត្ថីតិ សិជ្ឈតិ។ សចេ បន មូលានិបិ ទិស្សមានានេវ បវិសន្តិ, សង្ករោវ។ បព្ពតបាសាណា បន ទិស្សមានាបិ ភូមិគតិកា ឯវ។ យទិ បន ពន្ធនកាលេ ឯវ ឯកោ ថូលរុក្ខោ ឧភយម្បិ សីមំ អាហច្ច តិដ្ឋតិ, បច្ឆា ពទ្ធា អសីមា ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**សីមាសង្ករន្តិ** សីមាសម្ភេទំ។ យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** វុត្តំ “សីមាសង្ករំ ករោតីតិ វឌ្ឍិត្វា សីមប្បទេសំ បវិដ្ឋេ ទ្វិន្នំ សីមានំ គតដ្ឋានស្ស ទុវិញ្ញេយ្យត្តា វុត្ត”ន្តិ (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.១៤៨), តំ ន យុត្តំ គាមសីមាយបិ សហ សង្ករំ ករោតីតិ វត្តព្ពតោ។ តត្ថាបិ ហិ និមិត្តេ វឌ្ឍិតេ គាមសីមាពទ្ធសីមានំ គតដ្ឋានំ ទុព្ពិញ្ញេយ្យមេវ ហោតិ, តត្ថ បន អវត្វា ទ្វិន្នំ ពទ្ធសីមានមេវ សង្ករស្ស វុត្តត្តា យថាវុត្តសម្ភេទទោសោវ សង្ករ-សទ្ទេន វុត្តោតិ គហេតព្ពំ។ បាឡិយំ បន និទានវសេន “យេសំ, ភិក្ខវេ, សីមា បច្ឆា សម្មតា, តេសំ តំ កម្មំ អធម្មិក”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ១៤៨) បច្ឆា សម្មតាយ អសីមត្តេ វុត្តេបិ ទ្វីសុ គាមសីមាសុ ឋត្វា ទ្វីហិ សង្ឃេហិ សម្ភេទំ វា អជ្ឈោត្ថរណំ វា កត្វា សីមន្តរិកំ អដ្ឋបេត្វា វា រុក្ខបារោហាទិសម្ពន្ធំ អវិយោជេត្វា វា ឯកស្មិំ ខណេ កម្មវាចានិដ្ឋាបនវសេន ឯកតោ សម្មតានំ ទ្វិន្នំ សីមានម្បិ អសីមតា បកាសិតាតិ វេទិតព្ពំ។

គាមសីមាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ឧបោសថភេទាទិកថាវណ្ណនា

**១៤៩. អធម្មេន វគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ ឯកសីមាយ ចតូសុ ភិក្ខូសុ វិជ្ជមានេសុ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោវ អនុញ្ញាតោ, តីសុ, ទ្វីសុ ច បារិសុទ្ធិឧបោសថោវ។ ឥធ បន តថា អកតត្តា “អធម្មេនា”តិ វុត្តំ។ យស្មា បន ឆន្ទបារិសុទ្ធិ សង្ឃេ ឯវ អាគច្ឆតិ, ន គណេ, ន បុគ្គលេ, តស្មា “វគ្គ”ន្តិ វុត្តន្តិ។

សចេ បន ទ្វេ សង្ឃា ឯកសីមាយ អញ្ញមញ្ញំ ឆន្ទំ អាហរិត្វា ឯកស្មិំ ខណេ វិសុំ សង្ឃកម្មំ ករោន្តិ, ឯត្ថ កថន្តិ? កេចិ បនេតំ វដ្តតីតិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ វគ្គកម្មត្តា ។ កម្មំ ករោន្តានញ្ហិ ឆន្ទបារិសុទ្ធិ អញ្ញត្ថ ន គច្ឆតិ តថា វចនាភាវា, វិសុំ វិសុំ កម្មករណត្ថមេវ សីមាយ អនុញ្ញាតត្តា ចាតិ គហេតព្ពំ។ វិហារសីមាយំ បន សង្ឃេ វិជ្ជមានេបិ កេនចិ បច្ចយេន ខន្ធសីមាយំ តីសុ, ទ្វីសុ វា បារិសុទ្ធិឧបោសថំ ករោន្តេសុ កម្មំ ធម្មេន សមគ្គមេវ ភិន្នសីមដ្ឋត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឧបោសថភេទាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### បាតិមោក្ខុទ្ទេសកថាវណ្ណនា

**១៥០. ឯវមេតំ ធារយាមីតិ។ សុតា ខោ បនាយស្មន្តេហី**តិ ឯត្ថ “ឯវមេតំ ធារយាមី”តិ វត្វា “ឧទ្ទិដ្ឋំ ខោ អាយស្មន្តោ និទានំ, សុតា ខោ បនាយស្មន្តេហិ ចត្តារោ បារាជិកា ធម្មា”តិអាទិនា វត្តព្ពំ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ (កង្ខា. អដ្ឋ. និទានវណ្ណនា) ឯវមេវ វុត្តំ។ **សុតេនា**តិ សុតបទេន។

**សវរភយ**ន្តិ វនចរកភយំ។ តេនាហ **“អដវិមនុស្សភយ”**ន្តិ។ និទានុទ្ទេសេ អនិដ្ឋិតេ បាតិមោក្ខំ និទ្ទិដ្ឋំ នាម ន ហោតីតិ អាហ **“ទុតិយាទីសុ ឧទ្ទេសេសូ”**តិអាទិ។ **តីហិបិ វិធីហី**តិ ឱសារណកថនសរភញ្ញេហិ។ ឯត្ថ ច អត្ថំ ភណិតុកាមតាយ វា ភណាបេតុកាមតាយ វា សុត្តស្ស ឱសារណំ **ឱសារណំ** នាម។ តស្សេវ អត្ថប្បកាសនា **កថនំ** នាម។ កេវលំ បាឋស្សេវ សរេន ភណនំ **សរភញ្ញំ** នាម។ **សជ្ឈាយំ អធិដ្ឋហិត្វា**តិ “សជ្ឈាយំ ករោមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា។ **ឱសារេត្វា បន កថេន្តេនា**តិ សយមេវ បាឋំ វត្វា បច្ឆា អត្ថំ កថេន្តេន។

បាតិមោក្ខុទ្ទេសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អធម្មកម្មបដិក្កោសនាទិកថាវណ្ណនា

**១៥៥. នវវិធ**ន្តិ សង្ឃគណបុគ្គលេសុ តយោ, សុត្តុទ្ទេសបារិសុទ្ធិអធិដ្ឋានវសេន តយោ, ចាតុទ្ទសីបន្នរសីសាមគ្គីវសេន តយោតិ នវវិធំ។ **ចតុព្ពិធ**ន្តិ អធម្មេនវគ្គាទិ ចតុព្ពិធំ។ **ទុវិធ**ន្តិ ភិក្ខុភិក្ខុនិបាតិមោក្ខវសេន ទុវិធំ បាតិមោក្ខំ។ **នវវិធ**ន្តិ ភិក្ខូនំ បញ្ច, ភិក្ខុនីនំ ចត្តារោតិ នវវិធំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសំ។

អធម្មកម្មបដិក្កោសនាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បក្ខគណនាទិឧគ្គហណានុជាននកថាទិវណ្ណនា

**១៦២**. **កតិមីតិ** តិថិ-សទ្ទាបេក្ខំ ឥត្ថិលិង្គំ ទដ្ឋព្ពំ។

**១៦៣**. **ឧតុវស្សេយេវាតិ** ហេមន្តគិម្ហេសុយេវ។

**១៦៤**. **វិញ្ញាបេតីតិ** ឯត្ថ មនសា ចិន្តេត្វា កាយវិការករណមេវ វិញ្ញាបនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ បាឡិយំ **អញ្ញស្ស ទាតព្ពា បារិសុទ្ធីតិ** បារិសុទ្ធិទាយកេន បុន អញ្ញស្ស ភិក្ខុនោ សន្តិកេ ទាតព្ពា។ **"ភូតំយេវ វា សាមណេរភាវំ អារោចេតី"**តិ វុត្តត្តា ឧនវីសតិវស្សកាលេ ឧបសម្បន្នស្ស, អន្តិមវត្ថុអជ្ឈាបន្នសិក្ខាបច្ចក្ខាតាទីនំ វា យាវ ភិក្ខុបដិញ្ញា វត្តតិ, តាវ តេហិ អាហដាបិ ឆន្ទបារិសុទ្ធិ អាគច្ឆតិ។ យទា បន តេ អត្តនោ សាមណេរាទិភាវំ បដិជានន្តិ, តតោ បដ្ឋាយេវ នាគច្ឆតីតិ ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ បាឡិយម្បិ ហិ "ទិន្នាយ បារិសុទ្ធិយា សង្ឃប្បត្តោ វិព្ភមតិ...បេ.... បណ្ឌកោ បដិជានាតិ។ តិរច្ឆានគតោ បដិជានាតិ។ ឧភតោព្យញ្ជនកោ បដិជានាតិ, អាហដា ហោតិ បារិសុទ្ធី"តិ វុត្តត្តា បណ្ឌកាទីនម្បិ ភិក្ខុបដិញ្ញាយ វត្តមានកាលេសុ ឆន្ទបារិសុទ្ធិយា អាគមនំ សិទ្ធមេវ។ តេនាហ **"ឯស នយោ សព្ពត្ថា"**តិ។ ឧម្មត្តកខិត្តចិត្តវេទនាដ្ដានំ បន បកតត្តា អន្តរាមគ្គេ ឧម្មត្តកាទិភាវេ បដិញ្ញាតេបិ តេសំ សង្ឃប្បត្តមត្តេនេវ ឆន្ទាទិ អាគច្ឆតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**"ភិក្ខូនំ ហត្ថបាស"**ន្តិ ឥមិនា គណបុគ្គលេសុ ឆន្ទបារិសុទ្ធិយា អនាគមនំ ទស្សេតិ។ "សង្ឃប្បត្តោ"តិ ហិ បាឡិយំ វុត្តំ។ **ពិឡាលសង្ខលិកបារិសុទ្ធីតិ** ពិឡាលគីវាយ ពន្ធនសង្ខលិកសទិសា បារិសុទ្ធិ នាម, យថា សង្ខលិកា ពិឡាលេ អាគច្ឆន្តេ ឯវ អាគច្ឆតិ, ន អនាគច្ឆន្តេ តប្បដិពទ្ធត្តា, ឯវមយំ បារិសុទ្ធិបីតិ អត្ថោ។ អថ វា យថា សង្ខលិកាយ បឋមវលយំ ទុតិយវលយំ បាបុណាតិ, ន តតិយវលយំ, ឯវមេយម្បីតិ អធិប្បាយោ។ ឧបលក្ខណមត្តញ្ចេត្ថ ពិឡាល-គ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។

បក្ខគណនាទិឧគ្គហណានុជាននកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ឆន្ទទានកថាទិវណ្ណនា

**១៦៥**. បាឡិយំ "សន្តិ សង្ឃស្ស ករណីយានី"តិ វត្តព្ពេ វចនវិបល្លាសេន **"ករណីយ"**ន្តិ វុត្តំ។

**១៦៧**. **"តស្ស សម្មុតិទានកិច្ចំ នត្ថី"**តិ ឥទំ បាឡិយំ ឯកទា សរន្តស្សេវ សម្មុតិទានស្ស វុត្តត្តា ឯកទា អសរន្តស្ស សម្មុតិអភាវេបិ តស្ស អនាគមនំ វគ្គកម្មាយ ន ហោតីតិ វុត្តំ។ កេចិ បន "សោបិ ហត្ថបាសេវ អានេតព្ពោ"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។

**១៦៨**. សង្ឃសន្និបាតតោ បឋមំ កាតព្ពំ **បុព្ពករណំ**។ សង្ឃសន្និបាតេ កាតព្ពំ **បុព្ពកិច្ច**ន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ បាឡិយំ **នោ ចេ អធិដ្ឋហេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា**តិ ឯត្ថ អសញ្ចិច្ច អសតិយា អនាបត្តិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបរិបិ។ យត្ថ បន អចិត្តកាបត្តិ អត្ថិ, តត្ថ វក្ខាម។

**១៦៩**. **"បញ្ញត្តំ ហោតី"**តិ ឥមិនា "ន សាបត្តិកេន ឧបោសថោ កាតព្ពោ"តិ វិសុំ បដិក្ខេបាភាវេបិ យថាវុត្តសុត្តសាមត្ថិយតោ បញ្ញត្តមេវាតិ ទស្សេតិ។ ឥមិនា ឯវ នយេន –

> "អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ យំ តថាគតោ អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ ឧបោសថំ ករេយ្យ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យា"តិ (ចូឡវ. ៣៨៦; អ. និ. ៨.២០; ឧទា. ៤៥) –

អាទិសុត្តនយតោ ច អលជ្ជីហិបិ សទ្ធិំ ឧបោសថករណម្បិ បដិក្ខិត្តមេវ អលជ្ជិនិគ្គហត្ថត្តា សព្ពសិក្ខាបទានន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **"បារិសុទ្ធិទានបញ្ញាបនេនា"**តិ ឥមិនា សាបត្តិកេន បារិសុទ្ធិបិ ន ទាតព្ពាតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **ឧភោបិ ទុក្កដ**ន្តិ ឯត្ថ សភាគាបត្តិភាវំ អជានិត្វា កេវលំ អាបត្តិនាមេនេវ ទេសេន្តស្ស បដិគ្គណ្ហន្តស្ស អចិត្តកមេវ ទុក្កដំ ហោតីតិ វទន្តិ ។ យថា សង្ឃោ សភាគាបត្តិំ អាបន្នោ ញត្តិំ ឋបេត្វា ឧបោសថំ កាតុំ លភតិ, ឯវំ តយោបិ "សុណន្តុ មេ, អាយស្មន្តា, ឥមេ ភិក្ខូ សភាគំ អាបត្តិំ អាបន្នា"តិអាទិនា វុត្តនយានុសារេនេវ គណញត្តិំ ឋបេត្វា ទ្វីហិ អញ្ញមញ្ញំ អារោចេត្វា ឧបោសថំ កាតុំ វដ្ដតិ។ ឯកេន បន សាបត្តិកេន ទូរំ គន្ត្វាបិ បដិកាតុមេវ វដ្ដតិ, អសម្បាបុណន្តេន "ភិក្ខុំ លភិត្វា បដិករិស្សាមី"តិ ឧបោសថោ កាតព្ពោ, បដិករិត្វា ច បុន ឧបោសថោ កាតព្ពោ។

ឆន្ទទានកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **អនាបត្តិបន្នរសកាទិកថាវណ្ណនា**

**១៧២. កេនចិ** ៦៣ **ករណីយេន គន្ត្វា**តិ សីមាបរិច្ឆេទតោ ពហិភូតំ គាមំ វា អរញ្ញំ វា គន្ត្វាតិ អត្ថោ។ ឯតេនេវ ឧបោសថញត្តិយា ឋបនកាលេ សមគ្គា ឯវ តេ ញត្តិ ឋបេសុន្តិ សិទ្ធំ។ តេនេវ បាឡិយំ “ឧទ្ទិដ្ឋំ សុឧទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ សព្ពបន្នរសកេសុបិ វុត្តំ។ **វគ្គា សមគ្គសញ្ញិនោ**តិអាទិ បន ញត្តិយា និដ្ឋិតាយ “កិំ សង្ឃស្ស បុព្ពកិច្ច”ន្តិអាទីនំ (មហាវ. ១៣៤) វចនក្ខណេ ពហិគតានំ ភិក្ខូនំ សីមាយ បវិដ្ឋត្តា ភិក្ខូ តស្មិំ ខណេ វគ្គា ហោន្តីតិ វុត្តំ។ តេនាហ **“តេសំ សីមំ ឱក្កន្តត្តា វគ្គា”**តិអាទិ, ឯតេន បារាជិកុទ្ទេសាទិក្ខណេបិ វគ្គសញ្ញីនំ ឧទ្ទិសន្តានំ អាបត្តិ ឯវ, ញត្តិយា បន បុព្ពេ និដ្ឋិតត្តា កម្មកោបោ នត្ថីតិ ទស្សិតមេវ ហោតិ។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពវារេសុ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច បាឡិយំ “សព្ពាយ វុដ្ឋិតាយ…បេ…. តេសំ សន្តិកេ បារិសុទ្ធិ អារោចេតព្ពា”តិ (មហាវ. ១៧៤) វុត្តត្តា ពហិសីមាគតាយ បរិសាយ តេសុ យស្ស កស្សចិ សន្តិកេ អនធិដ្ឋិតេហិ បារិសុទ្ធិ អារោចេតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

អនាបត្តិបន្នរសកាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## **លិង្គាទិទស្សនកថាទិវណ្ណនា**

**១៧៩.** អញ្ញាតកំ នាម អទិដ្ឋបុព្ពន្តិ អាហ **“អញ្ញេសំ សន្តក”**ន្តិ។ **អញ្ញេស**ន្តិ អត្តនា អទិដ្ឋបុព្ពានំ។ **នានាសំវាសកភាវ**ន្តិ លទ្ធិនានាសំវាសកភាវំ។

**១៨០.** បាឡិយំ **អភិវិតរន្តិ** សមានសំវាសកាភាវំ និច្ឆិនន្តិ។

**១៨១. ឧបោសថការកា**តិ សង្ឃុបោសថការកា។ តេនេវ **“អញ្ញត្រ សង្ឃេនា”**តិ វុត្តំ។ សង្ឃុបោសថដ្ឋានតោ ហិ គច្ឆន្តេន អត្តចតុត្ថេនេវ គន្តព្ពំ, តិណ្ណំ ភិក្ខូនំ និសិន្នដ្ឋានតោ បន គច្ឆន្តេន ឯកេន ភិក្ខុនាបិ សហ គន្តុម្បិ វដ្ដតិ។ បាឡិយំ **“អភិក្ខុកោ អាវាសោ”**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, សង្ឃុបោសថដ្ឋានតោ គណបុគ្គលេហិ សភិក្ខុកោបិ អាវាសោ ន គន្តព្វោ “អញ្ញត្រ សង្ឃេនា”តិ វុត្តត្តាតិ វទន្តិ។ **ឧបោសថំ ករោន្តី**តិ សង្ឃុបោសថំ វា គណុបោសថំ វា។ **“តស្ស សន្តិក”**ន្តិ ឥទំ គណុបោសថដ្ឋានតោ គច្ឆន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, អញ្ញថា “សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន អត្តចតុត្ថេន វា”តិ វចនេន វិរុជ្ឈនតោ។ **អារញ្ញកេនា**តិ ឯកចារិនា។ **ឧបោសថន្តរាយោ**តិ អត្តនោ ឧបោសថន្តរាយោ។

**១៨៣.** បាឡិយំ **ភិក្ខុនិយា និសិន្នបរិសាយា**តិអាទីសុ **ភិក្ខុនិយា**តិអាទិ ករណត្ថេ សាមិវចនំ។

លិង្គាទិទស្សនកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបោសថក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៣. វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកោ

## វស្សូបនាយិកអនុជាននកថាទិវណ្ណនា

**១៨៤**. វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកេ **អបរស្មឹ ទិវសេ**តិ ទុតិយេ បាដិបទទិវសេ។

**១៨៥**. **អញ្ញត្ថ អរុណំ ឧដ្ឋាបនេន វា**តិ សាបេក្ខស្ស អករណីយេន គន្ត្វា អញ្ញត្ថ អរុណំ ឧដ្ឋាបនេន វា។ **បរិហានី**តិ គុណបរិហានិ។

**១៨៧**. បាឡិយំ **សត្តាហំ សន្និវត្តោ កាតព្ពោ**តិ សកលំ សត្តាហំ ពហិ ឯវ អវីតិនាមេត្វា សត្តាហបរិយោសានភូតំ អរុណុដ្ឋានកាលំ បុន វិហារេវ សម្បត្តវសេន សត្តាហំ វិហារេ សន្និវត្តំ កាតព្ពំ។ សត្តាហបរិយោសានកាលោ ហិ ឥធ សត្តាហ-សទ្ទេន វុត្តោ, តទបេក្ខាយ ច "សន្និវត្តោ"តិ បុល្លិង្គេន វុត្តំ។ **តីណិ បរិហីនានី**តិ ភិក្ខុនីនំ វច្ចកុដិអាទីនំ បដិក្ខិត្តត្តា បរិហីនានិ។

**១៨៩**. **ន បលុជ្ជតី**តិ អញ្ញេសំ អប្បគុណត្តា, មម ច មរណេន ន វិនស្សតិ។

វស្សូបនាយិកអនុជាននកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បហិតេយេវអនុជាននកថាវណ្ណនា

**១៩៩**. **ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ វសនកបុរិសោ**តិ អនញ្ញគតិកោតិ ទស្សេតិ។ **គន្តព្ពន្តិ** សង្ឃករណីយេន អប្បហិតេបិ គន្តព្ពំ។ ឯត្ថ ច អនុបាសកេហិបិ សាសនភារំ ញាតុកាមេហិ បហិតេ តេសំ បសាទវឌ្ឍិ សម្បស្សន្តេហិបិ សត្តាហករណីយេន គន្តុំ វដ្ដតីតិ គហេតព្ពំ។

**វត្តច្ឆេទវិនិច្ឆយោ**តិ សត្តាហករណីយេន គន្ត្វា ពហិទ្ធា អរុណុដ្ឋាបនសង្ខាតស្ស វត្តច្ឆេទស្ស វិនិច្ឆយោ។ **គន្តុំ វដ្ដតី**តិ អន្តោឧបចារសីមាយំ ឋិតេនេវ សត្តាហករណីយនិមិត្តំ សល្លក្ខេត្វា ឥមិនា និមិត្តេន គន្ត្វា "អន្តោសត្តាហេ អាគច្ឆិស្សាមី"តិ អាភោគំ កត្វា គន្តុំ វដ្ដតិ។ បុរិមក្ខណេ អាភោគំ កត្វា គមនក្ខណេ វិស្សរិត្វា គតេបិ ទោសោ នត្ថិ "សករណីយោ បក្កមតី"តិ (មហាវ. ២០៧) វុត្តត្តា។ សព្ពថា បន អាភោគំ អកត្វា គតស្ស វស្សច្ឆេទោតិ វទន្តិ។ យោ បន សត្តាហករណីយនិមិត្តាភាវេបិ "សត្តាហព្ភន្តរេ អាគមិស្សាមី"តិ អាភោគំ កត្វា គន្ត្វា សត្តាហព្ភន្តរេ អាគច្ឆតិ, តស្ស អាបត្តិយេវ, វស្សច្ឆេទោ នត្ថិ សត្តាហស្ស សន្និវត្តត្តាតិ វទន្តិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **ភណ្ឌក**ន្តិ ចីវរភណ្ឌំ។ **សម្បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ, វដ្ដតី**តិ តទហេវ អាគមនេ សឧស្សាហត្តា វស្សច្ឆេទោ វា អាបត្តិ វា ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **អាចរិយ**ន្តិ អគិលានម្បិ និស្សយាចរិយញ្ច ធម្មាចរិយញ្ច, បគេវ ឧបសម្បទាចរិយឧបជ្ឈាយេសុ។ **វទតិ, វដ្ដតី**តិ សត្តាហាតិក្កមេ អាបត្តិអភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, វស្សច្ឆេទោ បន ហោតិ ឯវ។

បហិតេយេវអនុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អន្តរាយេអនាបត្តិវស្សច្ឆេទកថាវណ្ណនា

**២០០**. បាឡិយំ **គណ្ហីសូ**តិ គហេត្វា ខាទីសុ។ **បរិបាតីសូ**តិ បលាបេសុំ, អនុពន្ធីសូតិ អត្ថោ។

**២០១**. **សត្តាហវារេន អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ ឆទិវសានិ ពហិទ្ធា វីតិនាមេត្វា សត្តមេ ទិវសេ បុរារុណា ឯវ អន្តោឧបចារសីមាយ បវិសិត្វា អរុណំ ឧដ្ឋាបេត្វា បុនទិវសេ សត្តាហំ អធិដ្ឋាយ គន្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន "សត្តមេ ទិវសេ អាគន្ត្វា អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា តទហេវ ទិវសភាគេបិ គន្តុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ "អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោ"តិ វុត្តត្តា។ សត្តមេ ទិវសេ តត្ថ អរុណុដ្ឋាបនមេវ ហិ សន្ធាយ បាឡិយម្បិ "សត្តាហំ សន្និវត្តោ កាតព្ពោ"តិ វុត្តំ។ អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា គច្ឆន្តោ អន្តោ អប្បវិសិត្វា ពហិទ្ធាវ សត្តាហំ វីតិនាមេន្តេន សមុច្ឆិន្នវស្សោ ឯវ ភវិស្សតិ អរុណស្ស ពហិ ឯវ ឧដ្ឋាបិតត្តា។ ឥតរថា "អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោ"តិ វចនំ និរត្ថកំ សិយា "សត្តាហវារេន អន្តោវិហារេ បវិសិត្វា អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វាបិ គន្តព្ព"ន្តិ វត្តព្ពតោ។ អញ្ញេសុ ច ឋានេសុ អរុណុដ្ឋាបនមេវ វុច្ចតិ។ វក្ខតិ ហិ **ចីវរក្ខន្ធកេ** "ឯកស្មឹ វិហារេ វសន្តោ ឥតរស្មឹ សត្តាហវារេន អរុណមេវ ឧដ្ឋាបេតី"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៦៤)។

អថាបិ យំ តេ វទេយ្យុំ “សត្តមេ ទិវសេ យទា កទាចិ បរិវុទ្ធេន តំទិវសនិស្សិតោ អតីតអរុណោ ឧដ្ឋាបិតោ នាម ហោតីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ **អដ្ឋកថាយំ** វុត្ត”ន្តិ, តំ សទ្ទគតិយាបិ ន សមេតិ។ ន ហិ ឧដ្ឋិតេ អរុណេ បច្ឆា បរិវុទ្ធោ តស្ស បយោជកោ ឧដ្ឋាបកោ ភវិតុមរហតិ។ យទិ ភវេយ្យ, វស្សំ ឧបគន្ត្វា បនស្ស អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា តទហេវ សត្តាហករណីយេន បក្កន្តស្សាបីតិ ឯត្ថ “អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា”តិ វចនំ វិរុជ្ឈេយ្យ, តេនបិ តំទិវសសន្និស្សិតស្ស អរុណស្ស ឧដ្ឋាបិតត្តា។ អារញ្ញកស្សាបិ ហិ ភិក្ខុនោ សាយន្ហសមយេ អង្គយុត្តំ អរញ្ញដ្ឋានំ គន្ត្វា តទា ឯវ និវត្តន្តស្ស អរុណោ ឧដ្ឋាបិតោ ធុតង្គញ្ច វិសោធិតំ សិយា, ន ចេតំ យុត្តំ អរុណុគ្គមនកាលេ ឯវ អរុណុដ្ឋាបនស្ស វុត្តត្តា។ វុត្តញ្ហិ “កាលស្សេវ បន និក្ខមិត្វា អង្គយុត្តេ ឋានេ អរុណំ ឧដ្ឋាបេតព្ពំ។ សចេ អរុណុដ្ឋានវេលាយំ តេសំ អាពាធោ វឌ្ឍតិ, តេសំ ឯវ កិច្ចំ កាតព្ពំ, ន ធុតង្គវិសុទ្ធិកេន ភវិតព្ព”ន្តិ (វិសុទ្ធិ. ១.៣១)។ តថា បារិវាសិកាទីនម្បិ អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា វត្តំ និក្ខិបន្តានំ រត្តិច្ឆេទោ វុត្តោ។ “ឧគ្គតេ អរុណេ និក្ខិបិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៩៧) ហិ វុត្តំ។ សហសេយ្យសិក្ខាបទេបិ អនុបសម្បន្នេហិ សហ និវុត្ថភាវបរិមោចនត្ថំ “បុរារុណា និក្ខមិត្វា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ ចីវរវិប្បវាសាទីសុ ច សព្ពត្ថ រត្តិបរិយោសានេ អាគាមិអរុណវសេនេវ អរុណុដ្ឋាបនំ ទស្សិតំ, ន អតីតារុណវសេន។ តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ថ អរុណុដ្ឋាបនំ វេទិតព្ពំ អញ្ញថា វស្សច្ឆេទត្តា។

យំ បន វស្សំ ឧបគតស្ស តទហេវ អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា សករណីយស្ស បក្កមនវចនំ, តំ វស្សំ ឧបគតកាលតោ បដ្ឋាយ យទា កទាចិ និមិត្តេ សតិ គមនស្ស អនុញ្ញាតត្តា យុត្តំ, ន បន សត្តាហវារេន គតស្ស អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា តទហេវ គមនំ “អរុណោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា ឯវ។ យថា វា “សត្តាហំ អនាគតាយ បវារណាយ សករណីយោ បក្កមតិ, អាគច្ឆេយ្យ វា សោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ តំ អាវាសំ, ន វា អាគច្ឆេយ្យា”តិអាទិនា (មហាវ. ២០៧) បច្ឆិមសត្តាហេ អនាគមនេ អនុញ្ញាតេបិ អញ្ញសត្តាហេសុ ន វដ្ដតិ។ ឯវំ បឋមសត្តាហេ អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា គមនេ អនុញ្ញាតេបិ តតោ បរេសុ សត្តាហេសុ អាគតស្ស អរុណំ អនុដ្ឋាបេត្វា គមនំ ន វដ្ដតីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ **ឥធ អាហដ**ន្តិ វិហារតោ ពហិ អាគតដ្ឋានេ អានីតំ។

អន្តរាយេអនាបត្តិវស្សច្ឆេទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## វជាទីសុ វស្សូបគមនកថាវណ្ណនា

**២០៣**. **ឧបគន្តុំ** ៦៨ **ន វដ្ដតី**តិ កុដិកាទីនំ អភាវេន “ឥធ វស្សំ ឧបេមី”តិ ឯវំ វចីភេទំ កត្វា ឧបគន្តុំ ន វដ្ដតិ។

**២០៤**. បាឡិយំ **បិសាចិល្លិកា**តិ បិសាចទារកា។ **បវិសនទ្វារំ យោជេត្វា**តិ សកវាដទ្វារំ កត្វា។ **រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា**តិ សុសិរដ្ឋានស្ស ឧបរិភាគំ ឆិន្ទិត្វា។ **ខាណុមត្ថកេ**តិ សុសិរខាណុមត្ថកេ។ **ដង្កិតមញ្ចោ** នាម ទីឃេ មញ្ចបាទេ វិជ្ឈិត្វា អដនិយោ បវេសេត្វា កតោ, សោ ហេដ្ឋបរិយវសេន បញ្ញត្តោបិ បុរិមសទិសោវ ហោតិ, តំ សុសានេ, ទេវតាឋានេ ច ឋបេន្តិ។ ចតុន្នំ បាសាណានំ ឧបរិ បាសាណផលកេ អត្ថរិត្វា កតគេហម្បិ “ដង្កិតមញ្ចោ”តិ វុច្ចតិ។

វជាទីសុវស្សូបគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អធម្មិកកតិកាទិកថាវណ្ណនា

**២០៥**. **មហាវិភង្គេ**តិ ចតុត្ថបារាជិកវណ្ណនាយំ។ បរតោ សេនាសនក្ខន្ធកេបិ អធម្មិកំ កតិកវត្តំ អាវិភវិស្សតិ ឯវ។

**២០៧**. យស្មា នានាសីមាយំ ទ្វីសុ អាវាសេសុ វស្សំ ឧបគច្ឆន្តស្ស “ទុតិយេ វសិស្សាមី”តិ ឧបចារតោ និក្ខន្តមត្តេ បឋមោ សេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ តស្មា បាឡិយំ “តស្ស, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ បុរិមិកា ច ន បញ្ញាយតី”តិ បឋមំ សេនាសនគ្គាហំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទុតិយេ សេនាសនគ្គាហេ បន បុរិមិកា បញ្ញាយតេវ, តត្ថេវ តេមាសំ វសន្តោ បុរិមវស្សំវុត្ថោ ឯវ ហោតិ, តតោ វា បន ទុតិយទិវសាទីសុ “បឋមសេនាសនេ វសិស្សាមី”តិ ឧបចារាតិក្កមេ បុរិមិកាបិ ន បញ្ញាយតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**២០៨**. បាឡិយំ “សោ សត្តាហំ អនាគតាយ បវារណាយ សករណីយោ បក្កមតី”តិ វុត្តត្តា បវារណាទិវសេបិ សត្តាហករណីយំ វិនា គន្តុំ ន វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **កោមុទិយា ចាតុមាសិនិយា**តិ បច្ឆិម-កត្តិកបុណ្ណមាយ។ សា ហិ តស្មិំ កាលេ កុមុទានំ អត្ថិតាយ **កោមុទី**, ចតុន្នំ វស្សិកមាសានំ បរិយោសានត្តា **ចាតុមាសិនី**តិ ច វុច្ចតិ។

អធម្មិកកតិកាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៤. បវារណាក្ខន្ធកោ

## អាវាសិកាទិវណ្ណនា

**២០៩**. បវារណាក្ខន្ធកេ បាឡិយំ **បិណ្ឌាយ បដិក្កមេយ្យា**តិ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បដិក្កមេយ្យ។ **អវក្ការបាតិ**ន្តិ អតិរេកបិណ្ឌបាតឋបនកំ ឯកំ ភាជនំ។ **អវិសយ្ហ**ន្តិ ឧក្ខិបិតុំ អសក្កុណេយ្យំ។ វិលង្ឃនំ ឧក្ខិបនំ វិលង្ឃោ, សោ ឯវ វិលង្ឃកោ, ហត្ថេហិ វិលង្ឃកោ ហត្ថវិលង្ឃកោតិ អាហ **"ហត្ថុក្ខេបកេនា"**តិ។ អថ វា វិលង្ឃកេន ឧក្ខេបកេន ហត្ថេនាតិបិ អត្ថោ, អញ្ញមញ្ញំ សំសិព្ពិតហត្ថេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

**២១៣**. **សចេ បន វុឌ្ឍតរោ ហោតី**តិ បវារណាទាយកោ ភិក្ខុ វុឌ្ឍតរោ ហោតិ។ **ឯវញ្ហិ តេន តស្សត្ថាយ បវារិតំ ហោតី**តិ ឯត្ថ ឯវំ តេន អប្បវារិតោបិ តស្ស សង្ឃប្បត្តិមត្តេន សង្ឃបវារណាកម្មំ សមគ្គកម្មមេវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **តេន ច ភិក្ខុនា**តិ បវារណាទាយកេន ភិក្ខុនា។

**២៣៤**. **ពហូបិ សមានវស្សា ឯកតោ បវារេតុំ លភន្តី**តិ ឯកស្មិំ សំវច្ឆរេ លទ្ធូបសម្បទតាយ សមានុបសម្បន្នវស្សា សព្ពេ ឯកតោ បវារេតុំ លភន្តីតិ អត្ថោ។

**២៣៧**. បាឡិយំ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ "នត្ថិ ទិន្ន"ន្តិអាទិ (ទី. និ. ១.១៧១; ម. និ. ១.៤៤៥; ២.៩៤, ៩៥, ២២៥; ៣.៩១, ១១៦, ១៣៦; សំ. និ. ៣.២១០; ធ. ស. ១២២១) នយប្បវត្តា។ **អន្តគ្គាហិកា**តិ សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតស្ស អន្តស្ស គាហិកា។ **យំ ខោ ត្វ**ន្តិអាទីសុ យំ បវារណំ ឋបេសិ, តំ ទិដ្ឋេន ឋបេសីតិ តំ-សទ្ទំ អជ្ឈាហរិត្វា យោជេតព្ពំ។

**២៣៩**. **វត្ថុំ បកាសេន្តោ**តិ បុគ្គលេ បរិសង្កុប្បត្តិយា និមិត្តភូតំ វត្ថុមត្តំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ ។ យំ បន វត្ថុំ សន្ធាយ "បុគ្គលោ បញ្ញាយតិ, ន វត្ថូ"តិ អាហ, ន តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ យទិ បន តស្ស ភិក្ខុនោ វសនដ្ឋានេ បោក្ខរណិតោ មច្ឆគ្គហណាទិ ទិស្សេយ្យ, តទា "វត្ថុ ច បុគ្គលោ ច បញ្ញាយតី"តិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ។ តេនាហ **"បុរិមនយេនេវ ចោទេហី"**តិអាទិ។ ភិក្ខុនោ សរីរេ មាលាគន្ធញ្ច អរិដ្ឋគន្ធញ្ច ទិស្វា ឯវំ "វត្ថុ ច បុគ្គលោ ច បញ្ញាយតី"តិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អាវាសិកាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ភណ្ឌនការកវត្ថុកថាវណ្ណនា

**២៤០**. **ទ្វេ ចាតុទ្ទសិកា ហោន្តី**តិ តតិយបក្ខេ ចាតុទ្ទសិយា សទ្ធិំ ទ្វេ ចាតុទ្ទសិកា ហោន្តិ។ **"ភណ្ឌនការកានំ តេរសេ វា ចាតុទ្ទសេ វា ឥមេ បន្នរសីបវារណំ បវារេស្សន្តី"**តិ ឥមិនា យថាសកំ ឧបោសថករណទិវសតោ បដ្ឋាយ ភិក្ខូនំ ចាតុទ្ទសីបន្នរសីវោហារោ, ន ចន្ទគតិសិទ្ធិយា តិថិយា វសេនាតិ ទស្សេតិ។ កិញ្ចាបិ ឯវំ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, រាជូនំ អនុវត្តិតុ"ន្តិ (មហាវ. ១៨៦) វចនតោ បនេត្ថ លោកិយានំ តិថី អនុវត្តន្តេហិបិ អត្តនោ ឧបោសថក្កមេន ចាតុទ្ទសី បន្នរសី វា, បន្នរសី ចាតុទ្ទសី វា ករោន្តេហេវ អនុវត្តិតព្ពំ, ន បន សោឡសមទិវសំ វា តេរសមទិវសំ វា ឧបោសថទិវសំ ករោន្តេហិ។ តេនេវ បាឡិយម្បិ "ទ្វេ តយោ ឧបោសថេ ចាតុទ្ទសិកេ កាតុ"ន្តិ វុត្តំ។ អញ្ញថា ទ្វាទសិយំ, តេរសិយំ វា ឧបោសថោ កាតព្ពោតិ វត្តព្ពតោ។ "សកឹ បក្ខស្ស ចាតុទ្ទសេ, បន្នរសេ វា"តិអាទិវចនម្បិ ឧបវុត្ថក្កមេនេវ វុត្តំ, ន តិថិក្កមេនាតិ គហេតព្ពំ។

ភណ្ឌនការកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បវារណាសង្គហកថាវណ្ណនា

**២៤១**. **"បវារេត្វា បន អន្តរាបិ ចារិកំ បក្កមិតុំ លភន្តី"**តិ ឥមិនា បវារណាសង្គហេ កតេ អន្តរា បក្កមិតុកាមា សង្ឃំ សន្និបាតាបេត្វា បវារេតុំ លភន្តីតិ ទស្សេតិ។

បវារណាសង្គហកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បវារណាក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៥. ចម្មក្ខន្ធកោ

## សោណកោឡិវិសកថាទិវណ្ណនា

**២៤២**. ចម្មក្ខន្ធកេ **ឧណ្ណបាវារណា**ន្តិ ឧភតោ លោមានិ ឧដ្ឋាបេត្វា កតំ ឧណ្ណមយំ បាវារណំ, ឧភតោ កប្បាសបិចុំ ឧដ្ឋាបេត្វា វីតបាវារោបិ អត្ថិ, តតោ និវត្តនត្ថំ “ឧណ្ណបាវារណា”ន្តិ វុត្តំ។

**អឌ្ឍចន្ទបាសាណោ**តិ សោបានមូលេ ឧបឌ្ឍំ អន្តោ បវេសេត្វា ឋបិតោ អឌ្ឍបាសាណោ។ បាឡិយំ **វិហារបច្ឆាយាយ**ន្តិ វិហារបច្ចន្តេ ឆាយាយ, វិហារស្ស វឌ្ឍមានច្ឆាយាយន្តិបិ វទន្តិ។

**២៤៣**. **ភោគា**តិ ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តវចនំ។ **អច្ចាយតា**តិ អតិអាយតា ខរមុច្ឆនា។ **សរវតី**តិ មធុរសរសំយុត្តា។ **អតិសិថិលា** មន្ទមុច្ឆនា។ **វីរិយសមថ**ន្តិ វីរិយសម្បយុត្តសមថំ។ **តត្ថ ច និមិត្តំ គណ្ហាហី**តិ តស្មិញ្ច សមភាវេ សតិ យំ អាទាសេ មុខនិមិត្តំ វិយ និមិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សមថនិមិត្តំ, វិបស្សនានិមិត្តំ, មគ្គនិមិត្តំ, ផលនិមិត្តញ្ច គណ្ហាហិ និព្ពត្តេហីតិ, ឯវមស្ស អរហត្តបរិយោសានំ កម្មដ្ឋានំ កថិតំ។

**២៤៤**. **ឆឋានានី**តិ ឆ ការណានិ។ **អធិមុត្តោ**តិ បដិវិជ្ឈិត្វា ឋិតោ។ **នេក្ខម្មាធិមុត្តោ**តិអាទិ សព្ពំ អរហត្តវសេន វុត្តំ។ អរហត្តញ្ហិ សព្ពកិលេសេហិ និក្ខន្តត្តា **នេក្ខម្មំ**, តេហេវ ច បវិវិត្តត្តា **បវិវេកោ**, ព្យាបជ្ជាភាវតោ **អព្យាបជ្ជំ**, ឧបាទានស្ស ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា **ឧបាទានក្ខយោ**, តណ្ហក្ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា **តណ្ហក្ខយោ**, សម្មោហាភាវតោ **អសម្មោហោ**តិ ច វុច្ចតិ។

**កេវលំ សទ្ធាមត្តក**ន្តិ កេវលំ បដិវេធបញ្ញាយ អសម្មិស្សំ សទ្ធាមត្តកំ។ **បដិចយ**ន្តិ បុនប្បុនំ ករណេន វឌ្ឍិំ។ **វីតរាគត្តា**តិ មគ្គបដិវេធេន រាគស្ស វិគតត្តា ឯវ នេក្ខម្មសង្ខាតំ អរហត្តំ បដិវិជ្ឈិត្វា សច្ឆិកត្វា ឋិតោ ហោតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បវិវេកាធិមុត្តោ**តិ “បវិវេកេ អធិមុត្តោ អហ”ន្តិ ឯវំ អរហត្តំ ព្យាករោតីតិ អត្ថោ។

**សីលព្ពតបរាមាស**ន្តិ សីលញ្ច វតញ្ច បរាមសិត្វា គហិតគ្គហណមត្តំ។ **សារតោ បច្ចាគច្ឆន្តោ**តិ សារភាវេន ជានន្តោ។ **អព្យាបជ្ជាធិមុត្តោ**តិ អព្យាបជ្ជំ អរហត្តំ ព្យាករោតិ។

**អមិស្សីកត**ន្តិ អមិស្សកតំ។ កិលេសា ហិ អារម្មណេន សទ្ធឹ ចិត្តំ មិស្សំ ករោន្តិ, តេសំ អភាវា អមិស្សីកតំ។ **ភុសា វាតវុដ្ឋី**តិ ពលវវាតក្ខន្ធោ។

**ឧបាទានក្ខយស្ស ចា**តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ **ទិស្វា អាយតនុប្បាទ**ន្តិ ចក្ខាទិអាយតនានំ ឧប្បាទញ្ច វយញ្ច ទិស្វា។ **ចិត្តំ វិមុច្ចតី**តិ ឥមាយ វិបស្សនាបដិបត្តិយា ផលសមាបត្តិវសេន ចិត្តំ វិមុច្ចតិ។

សោណកោឡិវិសកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ទិគុណាទិឧបាហនបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា

**២៤៥**. **សកដវាហេ**តិ ទ្វីហិ សកដេហិ បរិច្ឆិន្នេ វាហេ។ “**វាហេ**”តិ ពហុវចនស្ស ហិរញ្ញវិសេសនត្តេបិ សាមញ្ញាបេក្ខាយ “ហិរញ្ញ”ន្តិ ឯកវចនំ កតំ។

**២៤៦**. **អទ្ទារិដ្ឋកវណ្ណា**តិ អល្លារិដ្ឋផលវណ្ណា, តិន្តកាកបក្ខវណ្ណាតិបិ វទន្តិ។ **រជន**ន្តិ ឧបលិត្តំ នីលាទិវណ្ណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**ចោឡកេន បុញ្ឆិត្វា**”តិ។ តញ្ហិ តថា បុញ្ឆិតេ វិគច្ឆតិ។ យំ បន ចម្មស្ស ទុគ្គន្ធាបនយនត្ថំ កាឡរត្តាទិរជនេហិ រញ្ជិតត្តា កាឡរត្តាទិវណ្ណំ ហោតិ, តំ ចោឡាទីហិ អបនេតុំ ន សក្កា ចម្មគតិកមេវ, តស្មា តំ វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**ខល្លក**ន្តិ សព្ពបណ្ហិបិធានចម្មំ, អបរិគឡនត្ថំ បណ្ហិឧបរិភាគេ អបិធាយ អារោបនពន្ធនមត្តំ វដ្ដតិ។ **វិចិត្រា**តិ សណ្ឋានតោ វិចិត្របដា អធិប្បេតា, ន វណ្ណតោ សព្ពសោ អបនេតព្ពេសុ ខល្លកាទីសុ បវិដ្ឋត្តា។ ពិឡាលសទិសមុខត្តា មហាឧលូកា “**បក្ខិពិឡាលា**”តិ វុច្ចតិ, តេសំ ចម្មំ នាម បក្ខលោមមេវ។

ទិគុណាទិឧបាហនបដិក្ខេបកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អជ្ឈារាមេឧបាហនបដិក្ខេបកថាទិវណ្ណនា

២៥១. **ឧណ្ណាហិ កតបាទុកា**តិ ឯត្ថ ឧណ្ណាមយកម្ពលេហិ កតា បាទុកា សង្គយ្ហន្តិ។

២៥៣. **គង្គាមហកីឡិកាយា**តិ គង្គាមហេ កីឡិកាយ។ តត្ថ ហិ ឥត្ថិបុរិសា យានេហិ ឧទកកីឡំ គច្ឆន្តិ។ **បីឋកសិវិក**ន្តិ ផលកាទិនា កតំ បីឋកយានំ។ **បដបោតលិកំ** អន្ទោលិកា។ សព្ពម្បិ យានំ ឧបាហនេនបិ គន្តុំ អសមត្ថស្ស គិលានស្ស អនុញ្ញាតំ។

២៥៤. **វាឡរូបានី**តិ អាហរិមានិ វាឡរូបានិ។ **ចតុរង្គុលាធិកានី**តិ ឧទ្ធលោមីឯកន្តលោមីហិ វិសេសទស្សនំ។ ចតុរង្គុលតោ ហិ ឩនានិ កិរ ឧទ្ធលោមីអាទីសុ បវិសន្តិ។ **វានចិត្រោ ឧណ្ណាមយត្ថរណោ**តិ នានាវណ្ណេហិ ឧណ្ណាមយសុត្តេហិ ភិត្តិច្ឆេទាទិវសេន វាយិត្វា កតចិត្តត្ថរណោ។ **ឃនបុប្ផកោ**តិ ពហលរាគោ។ **បកតិតូលិកា**តិ តូលបុណ្ណា ភិសិ។ **វិកតិកា**តិ សីហរូបាទិវសេន វានចិត្រាវ គយ្ហតិ។ **ឧទ្ធលោមី**តិ “ឧភតោទសំ ឧណ្ណាមយត្ថរណ”ន្តិ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ។ **កោសេយ្យកដ្ដិស្សមយ**ន្តិ កោសិយសុត្តានំ អន្តរា សុវណ្ណមយសុត្តានិ បវេសេត្វា វីតំ។ សុវណ្ណសុត្តំ កិរ “កដ្ដិស្សំ, កសដ”ន្តិ ច វុច្ចតិ។ តេនេវ “កោសេយ្យកសដមយ”ន្តិ **អាចរិយ-ធម្មបាលត្ថេរេន** វុត្តន្តិ វទន្តិ។ **រតនបរិសិព្ពិត**ន្តិ សុវណ្ណលិត្តំ។ **សុទ្ធកោសេយ្យ**ន្តិ រតនបរិសិព្ពនរហិតំ។

អជិនមិគចម្មានំ អតិសុខុមត្តា ទុបដ្ដតិបដ្ដានិ កត្វា សិព្ពន្តីតិ វុត្តំ “**អជិនប្បវេណី**”តិ។ **រត្តវិតានេនា**តិ សព្ពរត្តេន វិតានេន។ យំ បន នានាវណ្ណំ វានចិត្តំ វា លេបចិត្តំ វា, តំ វដ្ដតិ។ **ឧភតោលោហិតកូបធានេ**បិ ឯសេវ នយោ។ “**ចិត្រំ វា**”តិ ឥទំ បន សព្ពថា កប្បិយត្តា វុត្តំ, ន បន ឧភតោឧបធានេសុ អកប្បិយត្តា។ ន ហិ លោហិតក-សទ្ទោ ចិត្តេ វត្តតិ, បដលិគ្គហណេនេវ ចិត្តកស្សបិ អត្ថរណស្ស សង្គហេតព្ពប្បសង្គតោ, កាសាវំ បន លោហិតកវោហារំ ន គច្ឆតិ។ តស្មា វិតានេបិ ឧភតោឧបធានេបិ វដ្ដតិ។ **សចេ បមាណយុត្ត**ន្តិអាទិ អញ្ញប្បមាណាតិក្កន្តស្ស ពិព្ពោហនស្ស បដិក្ខិត្តភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន ឧច្ចាសយនមហាសយនភាវទស្សនត្ថំ តថា អវុត្តត្តា។ តំ បន ឧបធានំ ឧបោសថិកានំ គហដ្ឋានំ វដ្ដតិ។ ឧច្ចាសយនមហាសយនមេវ ហិ តទា តេសំ ន វដ្ដតិ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថា**ទីសុ កិញ្ចាបិ “ឋបេត្វា តូលិកំ សព្ពានេវ គោនកាទីនិ រតនបរិសិព្ពិតានិ វដ្ដន្តី”តិអាទិ វុត្តំ, វិនយដ្ឋកថាយេវ កប្បិយាកប្បិយភាវេ បមាណន្តិ គហេតព្ពំ។

អជ្ឈារាមេឧបាហនបដិក្ខេបកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### គិហិវិកតានុញ្ញាតាទិកថាវណ្ណនា

២៥៦. **អភិនិស្សាយា**តិ អបស្សាយ។ **វិសុកាយិកវិប្ផន្ទិតាន**ន្តិ បដិបក្ខភូតានំ ទិដ្ឋិចិត្តវិប្ផន្ទិតានន្តិ អត្ថោ។

២៥៧. **យតិន្ទ្រិយ**ន្តិ មនិន្ទ្រិយវសេន សញ្ញតិន្ទ្រិយំ។

២៥៨. បាឡិយំ **អដ្ឋកវគ្គិកានី**តិ **សុត្តនិបាតេ** (សុ. និ. ៧៧២ អាទយោ) អដ្ឋកវគ្គភូតានិ សោឡស សុត្តានិ។ **ឯវំ ចិរំ អកាសី**តិ ឯវំ ចិរកាលំ បព្ពជ្ជំ អនុបគន្ត្វា អគារមជ្ឈេ កេន ការណេន វាសមកាសីតិ អត្ថោ។ សោ កិរ មជ្ឈិមវយេ បព្ពជិតោ, តេន ភគវា ឯវមាហ។ **ឯតមត្ថំ វិទិត្វា**តិ កាមេសុ ទិដ្ឋាទីនវា ចិរាយិត្វាបិ ឃរាវាសេន បក្ខន្ទន្តីតិ ឯតមត្ថំ សព្ពាការតោ វិទិត្វា។

**អាទីនវំ លោកេ**តិ សង្ខារលោកេ អនិច្ចតាទិអាទីនវំ។ **និរុបធិ**ន្តិ និព្ពានំ។ “អរិយោ ន រមតី បាបេ”តិ ឥមស្ស ហេតុមាហ “**បាបេ ន រមតី សុចិ**”តិ។ តត្ថ **សុចី**តិ វិសុទ្ធបុគ្គលោ។

២៥៩. **កាឡសីហោ**តិ កាឡមុខវានរជាតិ។ **ចម្មំ ន វដ្ដតី**តិ និសីទនត្ថរណំ កាតុំ ន វដ្ដតិ, ភូមត្ថរណាទិវសេន សេនាសនបរិភោគោ វដ្ដតេវ។

គិហិវិកតានុញ្ញាតាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចម្មក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៦. ភេសជ្ជក្ខន្ធកោ

## បញ្ចភេសជ្ជាទិកថាវណ្ណនា

**២៦០**. ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ **បិត្តំ កោដ្ឋព្ភន្តរគតំ ហោតីតិ** ពហិសរីរេ ព្យាបេត្វា ឋិតំ អពទ្ធបិត្តំ កោដ្ឋព្ភន្តរគតំ ហោតិ, តេន បិត្តំ កុបិតំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

**២៦១-២**. បាឡិយំ **នច្ឆាទេន្តី**តិ រុចឹ ន ឧប្បាទេន្តិ។ **សុសុកា**តិ សមុទ្ទេ ឯកា មច្ឆជាតិ, កុម្ភិលាតិបិ វទន្តិ។ **សំសដ្ឋ**ន្តិ បរិស្សាវិតំ។

**២៦៣**. **បិដ្ឋេហី**តិ បិសិតេហិ។ **កសាវេហី**តិ តចាទីនិ ឧទកេ តាបេត្វា គហិតឱសធេហិ។ **ឧព្ភិទ**ន្តិ ឱសរបំសុមយំ។ **លោណពិល**ន្តិ លោណវិសេសោ។

**២៦៤-៥**. **ឆកណ**ន្តិ គោមយំ។ **បាកតិកចុណ្ណ**ន្តិ អបក្កកសាវចុណ្ណំ, គន្ធចុណ្ណំ បន ន វដ្ដតិ។ បាឡិយំ **ចុណ្ណចាលិនិ**ន្តិ ឧទុក្ខលេ កោដ្ដិតចុណ្ណបរិស្សាវនីំ។ **សុវណ្ណគេរុកោ**តិ សុវណ្ណគេរុកាទិ។ បាឡិយំ **អញ្ជនូបបិសន**ន្តិ អញ្ជនេ ឧបនេតុំ បិសិតព្ពភេសជ្ជំ។

**២៦៧-៨**. **កពឡិកា**តិ ឧបនាហភេសជ្ជំ។ **ឃរទិន្នកាពាធោ** នាម ឃរណិយា ទិន្នវសីករណភេសជ្ជសមុដ្ឋិត អាពាធោ។ **តាយ ឆារិកាយ បគ្ឃរិតំ ខារោទក**ន្តិ បរិស្សាវនេ តច្ឆារិកំ បក្ខិបិត្វា ឧទកេ អភិសិញ្ចិតេ តតោ ឆារិកតោ ហេដ្ឋា បគ្ឃរិតំ ខារោទកំ។ បាឡិយំ **អកដយូសេនា**តិ អនភិសង្ខតេន មុគ្គយូសេន។ **កដាកដេនា**តិ មុគ្គេ បចិត្វា អចាលេត្វា បរិស្សាវិតេន មុគ្គយូសេនាតិ វទន្តិ។

បញ្ចភេសជ្ជាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## គុឡាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

**២៧២-៤**. **គុឡករណ**ន្តិ ឧច្ឆុសាលំ។ **អវិស្សត្ថា**តិ សាសង្កា។

**២៧៦**. **អប្បមត្តកេបិ វារេន្តី**តិ អប្បមត្តកេ ទិន្នេ ទាយកានំ បីឡាតិ បដិក្ខិបន្តិ។ **បដិសង្ខាបី**តិ ឯត្តកេនបិ យាបេតុំ សក្កា, ‘‘អវសេសំ អញ្ញេសំ ហោតូ’’តិ សល្លក្ខេត្វាបិ បដិក្ខិបន្តិ។

**២៧៩**. **វត្ថិបីឡន**ន្តិ យថា វត្ថិគតតេលាទិ អន្តោសរីរេ អារោហន្តិ, ឯវំ ហត្ថេន វត្ថិមទ្ទនំ។ សម្ពាធេ សត្ថកម្មវត្ថិកម្មានមេវ បដិក្ខិត្តត្តា ទហនកម្មំ វដ្ដតិ ឯវ។

គុឡាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## យាគុមធុគោឡកាទិកថាវណ្ណនា

**២៨២-៣**. បាឡិយំ **ទសស្ស ឋានានី**តិ អស្ស បដិគ្គាហកស្ស ទស ឋានានិ ការណានិ ធម្មេនាតិ អត្ថោ។ **អនុប្បវេច្ឆតី**តិ ទេតិ។ វាតញ្ច ព្យបនេតីតិ សម្ពន្ធោ, វាតញ្ច អនុលោមេតីតិ អត្ថោ។ **សគ្គា តេ អារទ្ធា**តិ តយា ទេវលោកា អារាធិតា។

យាគុមធុគោឡកាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បាដលិគាមវត្ថុកថាវណ្ណនា

**២៨៦**. **បាដលិគាមេ នគរំ មាបេន្តី**តិ បាដលិគាមស្ស សមីបេ តស្សេវ គាមខេត្តភូតេ មហន្តេ អរញ្ញប្បទេសេ បាដលិបុត្តំ នាម នគរំ មាបេន្តិ។ **យាវតា អរិយំ អាយតន**ន្តិ យត្តកំ អរិយមនុស្សានំ ឱសរណដ្ឋានំ។ **យាវតា វណិប្បថោ**តិ យត្តកំ វាណិជានំ ភណ្ឌវិក្កិណនដ្ឋានំ, វសនដ្ឋានំ វា, ឥទំ តេសំ សព្ពេសំ អគ្គនគរំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ **បុដភេទន**ន្តិ សកដាទីហិ នានាទេសតោ អាហដានំ ភណ្ឌបុដានំ វិក្កិណនត្ថាយ មោចន

ដ្ឋានំ។ **សរន្តិ** តឡាកាទីសុបិ វត្តតិ , តន្និវត្តនត្ថំ “**សរន្តិ ឥធ នទី អធិប្បេតា**”តិ វុត្តំ សរតិ សន្ទតីតិ កត្វា។ **វិនា ឯវ កុល្លេន តិណ្ណា**តិ ឥទំ អប្បមត្តកឧទកម្បិ អផុសិត្វា វិនា កុល្លេន បារប្បត្តា។

បាដលិគាមវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## កោដិគាមេសច្ចកថាវណ្ណនា

**២៨៧**. បាឡិយំ **សន្ធាវិត**ន្តិ ភវតោ ភវំ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន សន្ធាវនំ កតំ។ **សំសរិត**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ចា**តិ មយា ច តុម្ហេហិ ច, សាមិវសេនេវ វា មម ច តុម្ហាកញ្ច សន្ធាវនំ អហោសីតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **សំសរិត**ន្តិ សំសរិ។ ភវតណ្ហា ឯវ ភវតោ ភវំ នេតីតិ **ភវនេត្តី**តិ វុត្តា។

**២៨៨**. “នីលា ហោន្តី”តិ វុត្តមេវត្ថំ វិវរិតុំ “**នីលវណ្ណា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **នីលវណ្ណា**តិ នីលវិលេបនា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **បដិវេដ្ឋេសី**តិ បហរិ។ **អម្ពកាយា**តិ អម្ពាយ។ ឧបចារវចនញ្ហេតំ, មាតុគាមេនាតិ អត្ថោ។ **ឧបសំហរថា**តិ ឧបនេថ, “ឦទិសា តាវតឹសា”តិ បរិកប្បេថាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច ភិក្ខូនំ សំវេគជននត្ថំ វុត្តំ, ន និមិត្តគ្គាហត្ថំ។ លិច្ឆវិរាជានោ ហិ សព្ពេ ន ចិរស្សេវ អជាតសត្តុនា វិនាសំ បាបុណិស្សន្តិ។

កោដិគាមេសច្ចកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សីហសេនាបតិវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា

**២៩០**. **សន្ធាគារេ**តិ រាជកិច្ចស្ស សន្ធារណត្ថាយ និច្ឆិទ្ទំ កត្វា វិចារណត្ថាយ កតមហាសភាយ។ **គមិកាភិសង្ខារោ**តិ គមនេ វាយាមោ។ **ធម្មស្ស ច អនុធម្ម**ន្តិ តុម្ហេហិ វុត្តស្ស ការណស្ស អនុការណំ, តុម្ហេហិ វុត្តស្ស អត្ថស្ស អនុរូបមេវាតិ អធិប្បាយោ។ **សហធម្មិកោ វាទានុវាទោ**តិ បរេហិ វុត្តការណេន សការណោ ហុត្វា តុម្ហាកំ វាទោ វា តតោ បរំ តស្ស អនុវាទោ វា។ **កោចិ** អប្បមត្តកោបិ **គារយ្ហំ ឋានំ ន អាគច្ឆតី**តិ កឹ តវ វាទេ គារយ្ហការណំ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។

**២៩៣**. **អនុវិច្ចការ**ន្តិ អនុវិទិតាការំ។ រតនត្តយស្ស សរណគមនាទិកិរិយំ ករោតិ។ សហសា កត្វា មា បច្ឆា វិប្បដិសារី អហោសីតិ អត្ថោ។ **បដាកំ បរិហរេយ្យុ**ន្តិ ធជបដាកំ ឧក្ខិបិត្វា “ឦទិសោ អម្ហាកំ សរណំ គតោ សាវកោ ជាតោ”តិ នគរេ ឃោសេន្តា អាហិណ្ឌេន្តិ។

**២៩៤**. **និមិត្តកម្មស្សា**តិ មំសខាទននិមិត្តេន ឧប្បន្នបាណាតិបាតកម្មស្ស។

សីហសេនាបតិវត្ថុអាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## កប្បិយភូមិអនុជាននកថាវណ្ណនា

**២៩៥**. **អនុប្បគេ ឯវា**តិ បាតោវ។ **ឱរវសទ្ទ**ន្តិ មហាសទ្ទំ។ **តំ បន អវត្វាបី**តិ **បិ**-សទ្ទេន តថាវចនម្បិ អនុជានាតិ។ **អដ្ឋកថាសូ**តិ អន្ធកដ្ឋកថាវិរហិតាសុ សេសដ្ឋកថាសុ។ **សាធារណលក្ខណ**ន្តិ អន្ធកដ្ឋកថាយ សហ សព្ពដ្ឋកថានំ សមានំ។

**ចយ**ន្តិ អធិដ្ឋានឧច្ចវត្ថុំ។ **យតោ បដ្ឋាយា**តិ យតោ ឥដ្ឋកាទិតោ បដ្ឋាយ, យំ អាទឹ កត្វា ភិត្តឹ ឧដ្ឋាបេតុកាមាតិ អត្ថោ។ “**ថម្ភា បន ឧបរិ ឧគ្គច្ឆន្តិ, តស្មា វដ្ដន្តី**”តិ ឯតេន ឥដ្ឋកបាសាណា ហេដ្ឋា បតិដ្ឋាបិតាបិ យទិ ចយតោ, ភូមិតោ វា ឯកង្គុលមត្តម្បិ ឧគ្គតា តិដ្ឋន្តិ, វដ្ដន្តីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។

**អារាមោ**តិ ឧបចារសីមាបរិច្ឆិន្នោ សកលោ វិហារោ។ **សេនាសនានី**តិ វិហារស្ស អន្តោ តិណកុដិអាទិកានិ សង្ឃស្ស និវាសគេហានិ។ **វិហារគោនិសាទិកា នាមា**តិ សេនាសនគោនិសាទិកា។ សេនាសនានិ ហិ សយំ បរិក្ខិត្តានិបិ អារាមបរិក្ខេបាភាវេន “គោនិសាទិកានី”តិ វុត្តានិ។ “**ឧបឌ្ឍបរិក្ខិត្តោបី**”តិ ឥមិនា តតោ ឩនបរិក្ខិត្តោ យេភុយ្យេន អបរិក្ខិត្តោ នាម, តស្មា អបរិក្ខិត្តសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ **ឯត្ថា**តិ ឧបឌ្ឍាទិបរិក្ខិត្តេ។ **កប្បិយកុដិ លទ្ធុំ វដ្ដតី**តិ គោនិសាទិយា អភាវេន សេសកប្បិយកុដីសុ តីសុ យា កាចិ កប្បិយកុដិ កាតព្ពាតិ អត្ថោ។

**តេសំ គេហានី**តិ ឯត្ថ ភិក្ខូនំ វាសត្ថាយ កតម្បិ យាវ ន ទេន្តិ, តាវ តេសំ សន្តកំយេវ ភវិស្សតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **វិហារំ ឋបេត្វា**តិ ឧបសម្បន្នានំ វាសត្ថាយ កតគេហំ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **គេហ**ន្តិ និវាសគេហំ, តទញ្ញំ បន ឧបោសថាគារាទិ សព្ពំ អនិវាសគេហំ ចតុកប្បិយភូមិវិមុត្តា បញ្ចមី កប្បិយភូមិ។ សង្ឃសន្តកេបិ ហិ ឯតាទិសេ គេហេ សុដ្ឋុ បរិក្ខិត្តារាមត្តេបិ អព្ភោកាសេ វិយ អន្តោវុត្ថាទិទោសោ នត្ថិ។ យេន កេនចិ ឆន្ទេ, បរិច្ចត្តេ ច សហសេយ្យប្បហោនកេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស និវាសគេហេ អន្តោវុត្ថាទិទោសោ, ន អញ្ញត្ថ។ តេនាហ **“យំ បនា”**តិអាទិ។ តត្ថ **“សង្ឃិកំ វា បុគ្គលិកំ វា”**តិ ឥទំ កិញ្ចាបិ ភិក្ខុនីនំ សាមញ្ញតោ វុត្តំ, ភិក្ខូនំ បន សង្ឃិកំ បុគ្គលិកញ្ច ភិក្ខុនីនំ, តាសំ សង្ឃិកំ បុគ្គលិកញ្ច ភិក្ខូនំ គិហិសន្តកដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ វេទិតព្ពំ។

**មុខសន្និធី**តិ អន្តោសន្និហិតទោសោ ហិ មុខប្បវេសននិមិត្តំ អាបត្តឹ ករោតិ, នាញ្ញថា។ តស្មា “មុខសន្និធី”តិ វុត្តោ។

**តត្ថ តត្ថ ខណ្ឌា ហោន្តី**តិ ឧបឌ្ឍតោ អធិកំ ខណ្ឌា ហោន្តិ។ **សព្ពស្មឹ ឆទនេ វិនដ្ឋេ**តិ តិណបណ្ណាទិវស្សបរិត្តាយកេ ឆទនេ វិនដ្ឋេ។ គោបានសីនំ បន ឧបរិ វល្លីហិ ពទ្ធទណ្ឌេសុ ឋិតេសុបិ ជហិតវត្ថុកា ហោន្តិ ឯវ។ **បក្ខបាសកមណ្ឌល**ន្តិ ឯកស្មឹ បស្សេ តិណ្ណំ គោបានសីនំ ឧបរិ ឋិតតិណបណ្ណាទិច្ឆទនំ វុច្ចតិ។

**អនុបសម្បន្នស្ស ទាតព្ពោ អស្សា**តិអាទិនា អកប្បិយកុដិយំ វុត្ថម្បិ អនុបសម្បន្នស្ស ទិន្នេ កប្បិយំ ហោតិ, សាបេក្ខទានញ្ចេត្ថ វដ្ដតិ, បដិគ្គហណំ វិយ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។

**២៩៩**. បាឡិយំ **កន្តារេ សម្ភាវេសី**តិ អប្បភក្ខកន្តារេ សម្បាបុណិ។

កប្បិយភូមិអនុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### កេណិយជដិលវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៣០០**. **ជដិលោ**តិ អាហរិមជដាធរោ តាបសវេសធារកោ យញ្ញយុត្តោ លោកបូជិតោ ព្រាហ្មណោ។ **បវត្តារោ** បាវចនវសេន វត្តារោ។ យេសំ សន្តកមិទំ, យេហិ វា ឥទំ គីតន្តិ អត្ថោ។ **គីតំ បវុត្តំ សមិហិត**ន្តិ អញ្ញមញ្ញស្ស បរិយាយវចនំ វុត្តន្តិ អត្ថោ។ **តទនុគាយន្តី**តិ តំ តេហិ បុព្ពេ គីតំ អនុគាយន្តិ។ ឯវំ សេសេសុ ច។

**យាវកាលិកបក្កាន**ន្តិ បក្កេ សន្ធាយ វុត្តំ, អាមានិ បន អនុបសម្បន្នេហិ សីតុទកេ មទ្ទិត្វា បរិស្សាវេត្វា ទិន្នបានំ បច្ឆាភត្តម្បិ កប្បតិ ឯវ។ អយញ្ច អត្ថោ មហាអដ្ឋកថាយំ សរូបតោ អវុត្តោតិ អាហ **“កុរុន្ទិយំ បនា”**តិអាទិ។ **“ឧច្ឆុរសោ និកសដោ”**តិ ឥទំ បាតព្ពសាមញ្ញេន យាមកាលិកកថាយំ វុត្តំ, តំ បន សត្តាហកាលិកមេវាតិ គហេតព្ពំ។ **ឥមេ ចត្តារោ រសា**តិ ផលបត្តបុប្ផឧច្ឆុរសា ចត្តារោ។

បាឡិយំ **អគ្គិហុត្តមុខា**តិ អគ្គិជុហានបុព្ពកា។ **ឆន្ទសោ**តិ វេទស្ស។ **សាវិត្តី មុខំ** បឋមំ សជ្ឈាយិតព្ពាតិ អត្ថោ។ **តបត**ន្តិ វិជោតន្តានំ។

កេណិយជដិលវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### រោជមល្លាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៣០១**. **ពហុកតោ ពុទ្ធេ វា**តិ ពុទ្ធេ កតពហុមានោតិ អត្ថោ។ សោ ខោ អហំ, ភន្តេ អានន្ទ, ញាតីនំ ទណ្ឌភយតជ្ជិតោ អហោសិន្តិ សេសោ។ ឯវញ្ហិ សតិ “ឯវាហ”ន្តិ បុន អហំ-គហណំ យុជ្ជតិ។ **វិវរី**តិ “វិវរតូ”តិ ចិន្តាមត្តេន វិវរិ, ន ឧដ្ឋាយ ហត្ថេន។

**៣០៣**. **អញ្ញតរោ**តិ សុភទ្ទោ វុឌ្ឍបព្ពជិតោ។ **ទ្វេ ទារកា**តិ សាមណេរភូមិយំ ឋិតា ទ្វេ បុត្តា។ **នាឡិយាវាបកេនា**តិ នាឡិយា ចេវ ថវិកាយ ច។ **សំហរថ** ឥមេហិ ភាជនេហិ តណ្ឌុលាទីនិ សង្កឌ្ឍថាតិ អត្ថោ។ **ភុសាគារេ**តិ បលាលមយេ អគារេ, បលាលបុញ្ជំ អព្ភន្តរតោ បលាលំ សង្កឌ្ឍិត្វា អគារំ កតំ ហោតិ, តត្ថាតិ អត្ថោ។

រោជមល្លាទិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ចតុមហាបទេសកថាវណ្ណនា**

**៣០៥. បរិមទ្ទន្តា**តិ ឧបបរិក្ខន្តា។ **ទ្វេ បដា ទេសនាមេនេវ វុត្តា**តិ គេសំ សរូបទស្សនបទមេតំ។ នាញ្ញានិវត្តនបទំ បត្តុណ្ណបដស្សាបិ ទេសនាមេន វុត្តត្តា។

**តុម្ពា**តិ ភាជនានិ។ **ផលតុម្ពោ** នាម លាពុអាទិ។ **ឧទកតុម្ពោ** ឧទកឃដោ។ **កិលញ្ជច្ឆត្ត**ន្តិ វេឡុវិលីវេហិ វាយិត្វា កតឆត្តំ។ **សម្ភិន្នរស**ន្តិ មិស្សីភូតរសំ។

ចតុមហាបទេសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភេសជ្ជក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៧. កឋិនក្ខន្ធកោ

## កថិនានុជាននកថាវណ្ណនា

**៣០៦**. កថិនក្ខន្ធកេ **សីសវសេនា**តិ បធានវសេន។ **កថិន**ន្តិ បញ្ចានិសំសេ អន្តោករណសមត្ថតាយ ថិរន្តិ អត្ថោ។ **សោ នេសំ ភវិស្សតីតិ យុជ្ជតី**តិ “សោ តុម្ហាក”ន្តិ អវត្វា “នេស”ន្តិ វចនំ យុជ្ជតិ។ **យេ អត្ថតកថិនា**តិ ន កេវលំ តុម្ហាកមេវ, យេ អញ្ញេបិ អត្ថតកថិនា, តេសំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **វោ**តិ តទា សម្មុខីភូតេហិ សទ្ធឹ អសម្មុខីភូតេ ច អនាគតេ ច ភិក្ខូ សព្ពេ ឯកតោ សម្បិណ្ឌេត្វា វុត្តំ, តុម្ហាកន្តិ អត្ថោ។ **សោ នេស**ន្តិ ឯត្ថ សោ តេសន្តិ យោជេតព្ពំ។ តេនាហ “អត្ថតកថិនានំ វោ, ភិក្ខវេ, ឥមានិ បញ្ច កប្បិស្សន្តី”តិ។ **មតកចីវរ**ន្តិ មតស្ស ចីវរំ។ “វុត្ថវស្សវសេនា”តិ ឥទំ បច្ឆិមវស្សំវុត្ថានម្បិ សាធារណន្តិ អាហ “**បុរិមិកាយ វស្សំ ឧបគន្ត្វា បឋមបវារណាយ បវារិតា លភន្តី**”តិ។ **ឧបគតា វា ន លភន្តី**តិ បច្ឆិមិកាយ វុត្ថវស្សេបិ សន្ធាយ វុត្តំ។

**ខលិមក្ខិតសាដកោ**តិ អហតវត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “**អកាតុំ ន លព្ភតី**”តិ ឥមិនា អនាទរិយេ សតិ ទុក្កដន្តិ ទីបេតិ។

“**អបលោកេត្វា**”តិ ឥទំ អញ្ញេសំ វស្សំវុត្ថភិក្ខូនំ អទត្វា ទាតុកាមេហិ កត្តព្ពវិធិទស្សនំ។ យទិ ឯវំ កម្មវាចាយ ឯវ ទានំ អវុត្តន្តិ អាហ “**កម្មវាចា បនា**”តិអាទិ។ កថិនចីវរំ វិយ កម្មវាចាយ ទាតុំ ន វដ្ដតីតិ អបលោកេត្វាវ ទាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

**៣០៨**. **មហាភូមិក**ន្តិ មហាវិសយំ, ចតុវីសតិអាការវន្តតាយ មហាវិត្ថារិកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **បញ្ចក**ន្តិ បញ្ចខណ្ឌំ។ ឯសេវ នយោ សេសេសុបិ។ **បឋមចិមិលិកា**តិ កថិនវត្ថតោ អញ្ញា អត្តនោ បកតិចិមិលិកា។ **កុច្ឆិចិមិលិកំ កត្វា សិព្ពិតមត្តេនា**តិ ថិរជិណ្ណានំ ចិមិលិកានំ ឯកតោ កត្វា សិព្ពនស្សេតំ អធិវចនន្តិ វទន្តិ។ មហាបច្ចរិយំ, កុរុន្ទិយញ្ច វុត្តវចនន្តិ ទស្សនំ, ព្យញ្ជនតោ ឯវ ភេទោ, ន អត្ថតោតិ ទស្សនត្ថំ កតន្តិបិ វទន្តិ។ **បិដ្ឋិអនុវាតារោបនមត្តេនា**តិ ទីឃតោ អនុវាតស្ស អារោបនមត្តេន។ **កុច្ឆិអនុវាតារោបនមត្តេនា**តិ បុថុលតោ អនុវាតស្ស អារោបនមត្តេន។ **រត្តិនិស្សគ្គិយេនា**តិ រត្តិអតិក្កន្តេន។

**៣០៩**. **ហតវត្ថុកសាដកេនា**តិ អតិជិណ្ណសាដកោ។ **ន ហិ តេនា**តិអាទីសុ តេន បរិវារគតបាឋេន ឥធ អានេត្វា អវុច្ចមានេន កថិនត្ថារកស្ស ជានិតព្ពេសុ ន កិញ្ចិ បរិហាយតិ, តស្ស សព្ពស្ស ឥធេវ វុត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។

**៣១០**. មាតា វិយាតិ **មាតិកា,** ឥវត្ថេ ក-បច្ចយោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន សិទ្ធមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “**មាតិកាតិ មាតរោ**”តិអាទិ។ **អស្សា**តិ ឯតិស្សា មាតិកាយ។ បក្កមនន្តិកោ កថិនុព្ភារោ ឯវ ហិ សយំ អត្តនោ ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវមភេទូបចារេន “មាតិកា”តិ វុត្តោ ឧព្ភារស្សេវ បក្កមនន្តេ សមុប្បត្តិតោ, តព្ពិនិមុត្តាយ ច មាតិកាយ អភាវា, តប្បកាសិកាបិ ចេត្ថ បាឡិ “មាតិកា”តិ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ សាបិ ហិ បក្កមនន្តិកុព្ភារប្បកាសនេន “បក្កមនន្តិកា”តិ វុត្តា។ ឯសេវ នយោ សេសុព្ភារេសុបិ។ **បក្កមន**ន្តិ ចេត្ថ ឧបចារសីមាតិក្កមនំ ទដ្ឋព្ពំ។

កថិនានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អាទាយសត្តកកថាវណ្ណនា

**៣១១**. “**ន បុន អាគមិស្ស**”ន្តិ ឥទំ អាវាសបលិពោធុបច្ឆេទការណទស្សនំ។ បញ្ចសុ ហិ ចីវរមាសេសុ យទា កទាចិ ន បច្ចេស្សន្តិ ចិត្តេន ឧបចារសីមាតិក្កមេន អាវាសបលិពោធោ ឆិជ្ជតិ។ បច្ចេស្សន្តិ ពហិ ឧបចារគតស្ស បន យត្ថ កត្ថចិ ន បច្ចេស្សន្តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នមត្តេ ឆិជ្ជតិ។ **បឋមំ ចីវរបលិពោធោ ឆិជ្ជតី**តិ ន បច្ចេស្សន្តិ បក្កមនតោ បុរេតរមេវ ចីវរស្ស និដ្ឋិតត្តា វុត្តំ។ “កតចីវរមាទាយា”តិ ហិ វុត្តំ។ អត្ថតកថិនស្ស ហិ ភិក្ខុនោ យាវ “សង្ឃតោ វា ទាយកកុលាទិតោ វា ចីវរំ លភិស្សាមី”តិ ចីវរាសា វា លទ្ធវត្ថានំ សហាយសម្បទាទិយោគំ លភិត្វា សង្ឃាដិអាទិភាវេន “ឆិន្ទិត្វា ករិស្សាមី”តិ ករណិច្ឆា វា បវត្តតិ, តាវ ចីវរបលិពោធោ អនុបច្ឆិន្នោ ឯវ។ យទា បន យថាបត្ថិតដ្ឋានតោ ចីវរាទីនំ សព្ពថា អលាភេន វា ចីវរាសា ចេវ លទ្ធានំ កត្វា និដ្ឋានេន វា នដ្ឋវិនដ្ឋាទិភាវេន វា ចីវរេ និរបេក្ខតាយ វា ករណិច្ឆា ច វិគច្ឆតិ, តទា ចីវរបលិពោធោ ឧបច្ឆិន្នោ ហោតិ។

សោ ច ឥធ “កតចីវរំ អាទាយា”តិ វចនេន បកាសិតោ។ ឯវំ ឧបរិ សព្ពត្ថ បាឡិវចនក្កមំ និស្សាយ នេសំ បឋមំ, បច្ឆា ច ឧបច្ឆិជ្ជនំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្ពថាបិ ច ឥមេសំ ឧភិន្នំ បលិពោធានំ ឧបច្ឆេទេនេវ កឋិនុព្ភារោ, ន ឯកស្ស។ តេសញ្ច បុព្ពាបរិយេន, ឯកក្ខណេ ច ឧបច្ឆិជ្ជនំ ទស្សេតុំ ឥមា អដ្ឋ មាតិកា ឋបិតាតិ វេទិតព្ពា។ **អន្តោសីមាយ**ន្តិ ចីវរនិដ្ឋានក្ខណេយេវ ឆិន្នត្តា វុត្តំ។ **នេវិមំ ចីវរំ ការេស្ស**ន្តិ ចីវរេ អបេក្ខាយ វិគតត្តា ករណបលិពោធស្សាបិ ឧបច្ឆិន្នតំ ទស្សេតិ។ យោ បន អប្បិច្ឆតាយ វា អនត្ថិកតាយ វា សព្ពថា ចីវរំ ន សម្បដិច្ឆតិ, តស្ស ពហិសីមាគតស្ស សព្ពថាបិ ចីវរបលិពោធាភាវេន ន បច្ចេស្សន្តិ សន្និដ្ឋានមត្តេន **សន្និដ្ឋានន្តិកោ** កឋិនុព្ភារោ វេទិតព្ពោ។ **សោ បនា**តិ បលិពោធុបច្ឆេទោ។ **អយំ បនា**តិ អាសាវច្ឆេទកោ កឋិនុព្ភារោ វិសុំ វិត្ថារេត្វា វុត្តោ, ឥធ ន វុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។

**អនាសាយ លភតី**តិ “យស្មឹ កុលេ ចីវរំ លភិស្សាមា”តិ អាសា អនុប្បន្នបុព្ពា, តត្ថ ចីវរាសាយ អនុប្បន្នដ្ឋានេ យត្ថ កត្ថចិ លភតីតិ អត្ថោ។ **អាសាយ ន លភតី**តិ អាសីសិតដ្ឋានេ ន លភតីតិ អត្ថោ។ **ឥធ ន វុត្តោ**តិ ឥធ សវនន្តិកានន្តរេ ន វុត្តោ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ សីមាតិក្កន្តិកេ។ **សីមាតិក្កន្តិកោ** នាម ចីវរមាសានំ បរិយន្តទិវសសង្ខាតាយ សីមាយ អតិក្កមនតោ សញ្ញាតោ។ កេចិ “ពហិសីមាយ កាលាតិក្កមោ សីមាតិក្កមោ”តិ មញ្ញន្តិ, តេសំ អន្តោឧបចារេ ចីវរកាលាតិក្កមេបិ កឋិនុព្ភារោ អសម្ភតោ នាម សិយាតិ ន ចេតំ យុត្តំ។ តស្មា យត្ថ កត្ថចិ កាលាតិក្កមោ សីមាតិក្កមោតិ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច បាឡិយំ “កតចីវរោ”តិ ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ, អកតចីវរស្សាបិ កាលាតិក្កមេន សីមាតិក្កន្តិកោ ហោតិ, ទ្វេ ច បលិពោធា ឯកតោ ឆិជ្ជន្តិ។ ឯវំ អញ្ញត្ថាបិ យថាសម្ភវំ តំតំ វិសេសនាភាវេបិ កឋិនុព្ភារតា, បលិពោធុបច្ឆេទប្បការោ ច វេទិតព្ពោ។ “**សហុព្ភារេ ទ្វេបិ បលិពោធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឆិជ្ជន្តី**”តិ ឥទំ អកតចីវរស្ស បច្ចេស្សន្តិ អធិដ្ឋានសម្ភវបក្ខំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេសុ អញ្ញតរាភាវេបិ សហុព្ភារោវ ហោតិ។

**៣១២-៣២៥**. សមាទាយវារោ អាទាយវារសទិសោវ។ ឧបសគ្គមេវេត្ថ វិសេសោ។ តេនាហ “**បុន សមាទាយវារេបិ...បេ.... តេយេវ ទស្សិតា**”តិ ។ វិប្បកតចីវរេ បក្កមនន្តិកស្ស អភាវតោ “**យថាសម្ភវ**”ន្តិ វុត្តំ។ តេនេវ វិប្បកតចីវរវារេ ឆឡេវ ឧព្ភារា វុត្តា, ចីវរេ ហត្ថគតេ ច អាសាវច្ឆេទិកស្ស អសម្ភវា, សោ ឯតេសុ វារេសុ យត្ថ កត្ថចិ ន វុត្តោ, វិសុញ្ញេវ វុត្តោ។ វិប្បកតវារេ ចេត្ថ អាទាយវារសមាទាយវារវសេន ទ្វេ ឆក្កវារា វុត្តា។

តតោ បរំ និដ្ឋានសន្និដ្ឋាននាសនន្តិកានំ វសេន តីណិ តិកានិ ទស្សិតានិ។ តត្ថ តតិយត្តិកេ **អនធិដ្ឋិតេនា**តិ “បច្ចេស្សំ, ន បច្ចេស្ស”ន្តិ ឯវំ អនធិដ្ឋិតេន, ន ឯវំ មនសិកត្វាតិ អត្ថោ។ តតិយត្តិកតោ បន បរំ ឯកំ ឆក្កំ ទស្សិតំ។ ឯវំ តីណិ តិកានិ, ឯកំ ឆក្កញ្ចាតិ បឋមំ បន្នរសកំ វុត្តំ, ឥមិនា នយេន ទុតិយបន្នរសកាទីនិ វេទិតព្ពានិ។

បាឡិយំ អាសាទ្វាទសកេ ពហិសីមាគតស្ស កឋិនុទ្ធារេសុ តេសម្បិ ចីវរាសាទិវសេន ចីវរបលិពោធោ យាវ ចីវរនិដ្ឋានា តិដ្ឋតីតិ អាហ “**សោ ពហិសីមាគតោ សុណាតិ ‘ឧព្ភតំ កិរ តស្មឹ អាវាសេ កឋិនន្តិ...បេ.... សវនន្តិកោ កឋិនុទ្ធារោ’**”តិ។ ឯត្ថ ច សវនក្ខណេ អាវាសបលិពោធោ បឋមំ ឆិជ្ជតិ, និដ្ឋិតេ ចីវរបលិពោធោតិ វេទិតព្ពោ។

ទិសំគមិកនវកេ **ទិសំគមិកោ បក្កមតី**តិ ន បច្ចេស្សន្តិ បក្កមតិ, ឥមិនា អាវាសបលិពោធាភាវោ ទស្សិតោ ហោតិ។ តេនេវ វស្សំវុត្ថាវាសេ បុន គន្ត្វា ចីវរនិដ្ឋាបិតមត្តេ និដ្ឋានន្តិកោ កឋិនុទ្ធារោ វុត្តោ។ “**ចីវរបដិវីសំ អបវិលាយមានោ**”តិ ឥមិនា ចីវរបលិពោធសមង្គិកត្តមស្ស ទស្សេតិ, **អបវិលាយមានោ**តិ អាកង្ខមានោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អាទាយសត្តកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កឋិនក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៨. ចីវរក្ខន្ធកោ

## ជីវកវត្ថុកថាទិវណ្ណនា

**៣២៩**. ចីវរក្ខន្ធកេ **កម្មវិបាក**ន្តិ កម្មបច្ចយឧតុចិត្តាហារសមុដ្ឋិតំ អប្បដិពាហិយរោគំ សន្ធាយ វុត្តំ កម្មជស្ស រោគស្ស អភាវា។

**៣៣០**. បាឡិយំ **សំយមស្សា**តិ សង្គហណស្ស។ អវិសជ្ជនស្សាតិ អត្ថោ ''យោ សំយមោ សោ វិនាសោ''តិអាទីសុ (បេ. វ. ២៣៧) វិយ។ ឯតស្ស សំយមស្ស ផលំ ឧបជានាមាតិ យោជនា។ តមេវ ផលំ ទស្សេន្តី អាហ **''វរមេតំ...បេ.... អាសិត្ត''**ន្តិ។ កេចិ បន ''សំយមស្សាតិ អានិសំសស្ស, ឧបយោគត្ថេ ចេតំ សាមិវចន''ន្តិ (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.៣២៩-៣៣០) អត្ថំ វទន្តិ។

**៣៣៦**. **ឧស្សន្នទោសោ**តិ សញ្ចិតបិត្តាទិទោសោ។ **សព្ពត្តា**តិ សកលសរីរេ។

**៣៣៧**. **មហាបិង្គិយកោជវ**ន្តិ ហត្ថិបិង្គិយំ អត្ថរិតព្ពតាយ ''មហាបិង្គិយ''ន្តិ លទ្ធសមញ្ញំ ឧណ្ណាមយត្ថរណំ។

**៣៣៨-៩**. **ឧបឌ្ឍកាសិនំ ខមមាន**ន្តិ អឌ្ឍកាសិអគ្ឃនកំ។ បាឡិយំ **កឹ នុ ខោ**តិ កតមំ នុ ខោ។

**៣៤០-៣៤២**. **ឧបចារេ**តិ សុសានស្ស អាសន្នេ បទេសេ។ **ឆឌ្ឌេត្វា គតា**តិ កិញ្ចិ អវត្វា ឯវ ឆឌ្ឌេត្វា គតា, ឯតេន ''ភិក្ខូ គណ្ហន្តូ''តិ ឆឌ្ឌិតេ ឯវ អកាមា ភាគទានំ វិហិតំ, កេវលំ ឆឌ្ឌិតេ បន កតិកាយ អសតិ ឯកតោ ពហូសុ បរិវេសុ យេន គហិតំ, តេន អកាមភាគោ ន ទាតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ សមានា ទិសា បុរត្ថិមាទិភេទា ឯតេសន្តិ សទិសាតិ អាហ **''ឯកទិសាយ វា ឱក្កមីសូ''**តិ។ **ធុរវិហារដ្ឋានេ**តិ វិហារស្ស សម្មុខដ្ឋានេ។

ជីវកវត្ថុកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ភណ្ឌាគារសម្មុតិអាទិកថាវណ្ណនា

**៣៤៣**. **វិហារមជ្ឈេ**តិ សព្ពេសំ ជាននត្ថាយ វុត្តំ។ **វណ្ណាវណ្ណំ កត្វា**តិ បដិវីសប្បហោនកតាជាននត្ថំ ហលិទ្ទិយាទីហិ ឧទ្ទកមហន្តវណ្ណេហិ យុត្តេ សមេ កោដ្ឋាសេ កត្វា។ តេនាហ **''សមេ បដិវីសេ ឋបេត្វា''**តិ។ **ឥទ**ន្តិ សាមណេរានំ ឧបឌ្ឍបដិវីសទានំ។ **ផាតិកម្ម**ន្តិ បហោនកកម្មំ។ យត្តកេន វិនយាគតេន សម្មុញ្ជនីពន្ធនាទិហត្ថកម្មេន វិហារស្ស ឩនកតា ន ហោតិ, តត្តកំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **សព្ពេស**ន្តិ តត្រុប្បាទវស្សាវាសិកំ គណ្ហន្តានំ សព្ពេសំ ភិក្ខូនំ, សាមណេរានញ្ច។ **ភណ្ឌាគារិកចីវរេបី**តិ អកាលចីវរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឯត**ន្តិ ឧក្កុដ្ឋិយា កតាយ សមភាគទានំ។ **វិរជ្ជិត្វា ករោន្តី**តិ កត្តព្ពកាលេសុ អកត្វា យថារុចិតក្ខណេ ករោន្តិ។

**ឯត្តកេន មម ចីវរំ បហោតី**តិ ទ្វាទសគ្ឃនកេនេវ មម ចីវរំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ, ន តតោ ឩនេនាតិ សព្ពំ គហេតុកាមោតិ អត្ថោ។

ភណ្ឌាគារសម្មុតិអាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ចីវររជនកថាទិវណ្ណនា

**៣៤៤**. **ឯវញ្ហិ កតេ**តិ វដ្ដាធារស្ស អន្តោ រជនោទកំ, ពហិ ឆល្លិកញ្ច កត្វា វិយោជនេ កតេ។ **ន ឧត្តរតី**តិ កេវលំ ឧទកតោ ផេណុដ្ឋានាភាវា ន ឧត្តរតិ។ **រជនកុណ្ឌ**ន្តិ បក្ករជនដ្ឋបនកំ មហាឃដំ។

**៣៤៥**. **អនុវាតាទីនំ ទីឃបត្តាន**ន្តិ អាយាមតោ, វិត្ថារតោ ច អនុវាតំ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ទ្វិន្នំ ខន្ធានំ អន្តរា មាតិកាការេន ឋបិតបត្តញ្ច ''ទីឃបត្ត''ន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អាគន្តុកបត្ត**ន្តិ ទិគុណចីវរស្ស ឧបរិ អញ្ញំ បដ្ដំ អប្បេន្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តំ កិរ ឥទានិ ន ករោន្តិ។

**៣៤៦**. បាឡិយំ **នន្ទិមុខិយា**តិ តុដ្ឋិមុខិយា, បសន្នទិសាមុខាយាតិ អត្ថោ។

**៣៤៨**. **អច្ឆុបេយ្យន្តិ** បតិដ្ឋបេយ្យំ។ **ហតវត្ថុកានន្តិ** បុរាណវត្ថានំ។ **អនុទ្ទរិត្វាវាតិ** អក្ខុឡេ វិយ ទុព្ពលដ្ឋានំ អនបនេត្វាវ។

**៣៤៩-៣៥១**. វិសាខវត្ថុម្ហិ **កល្លកាយាតិ** អកិលន្តកាយា។ **គតីតិ** ញាណគតិ អធិគមោ។ **អភិសម្បរាយោតិ** "សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគន្ត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតី"តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១០៤៨) វុត្តោ ញាណាភិសម្បរាយោ, មគ្គញាណយុត្តេហិ គន្តព្ពគតិវិសេសោតិ អត្ថោ។ តំ ភគវា ព្យាករិស្សតិ។ **"ទទាតិ ទាន"ន្តិ** ឥទំ អន្នបានវិរហិតានំ សេសបច្ចយានំ ទានវសេន វុត្តំ។ **សោវគ្គិកន្តិ** សគ្គសំវត្តនិកំ។

**៣៥៩**. **អង្គុឝទកច្ឆន្នេនាតិ** អង្គុឝទកសង្ខាតជូតផលកលេខាសណ្ឋានេន។

**៣៦២**. បាឡិយំ **នទីបារំ គន្តុន្តិ** ភិក្ខុនោ នទីបារគមនំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **អគ្គឡគុត្តិយេវ បមាណន្តិ** ឥមេហិ ចតូហិ និក្ខេបការណេហិ ឋបេន្តេនបិ អគ្គឡគុត្តិវិហារេ ឯវ ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។ **និស្សីមាគតន្តិ** វស្សានសង្ខាតំ កាលសីមំ អតិក្កន្តំ, តំ វស្សិកសាដិកចីវរំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។

ចីវររជនកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### សង្ឃិកចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា

**៣៦៣**. **បញ្ច មាសេតិ** អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ **វឌ្ឍី បយោជេត្វា ឋបិតឧបនិក្ខេបតោតិ** វស្សាវាសិកស្សត្ថាយ ទាយកេហិ វឌ្ឍី បយោជេត្វា ឋបិតឧបនិក្ខេបតោ។ **"ឥធ វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សា"តិ** ឥទំ អភិលាបមត្តំ។ ឥធ-សទ្ទំ បន វិនា "វស្សំវុត្ថសង្ឃស្ស ទេមា"តិ វុត្តេបិ សោ ឯវ នយោ។ **អនត្ថតកថិនស្សាបិ បញ្ច មាសេ បាបុណាតីតិ** វស្សាវាសិកលាភវសេន ឧប្បន្នត្តា អនត្ថតកថិនស្សាបិ វុត្ថវស្សស្ស បញ្ច មាសេ បាបុណាតិ។ វក្ខតិ ហិ "ចីវរមាសតោ បដ្ឋាយ យាវ ហេមន្តស្ស បច្ឆិមោ ទិវសោ, តាវ វស្សាវាសិកំ ទេមាតិ វុត្តេ កថិនំ អត្ថតំ វា ហោតុ អនត្ថតំ វា, អតីតវស្សំវុត្ថានមេវ បាបុណាតី"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩)។ **តតោ បរន្តិ** បញ្ចមាសតោ បរំ, គិម្ហានស្ស បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ **"កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា"តិ** ឥទំ "ឧទាហុ អនាគតវស្សេ"តិ ឥមស្សានន្តរំ ទដ្ឋព្ពំ។ បោត្ថកេសុ បន "អនត្ថតកថិនស្សាបិ បញ្ច មាសេ បាបុណាតី"តិ ឥមស្សានន្តរំ "កស្មា បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា"តិ ឥទំ លិខន្តិ, តំ បមាទលិខិតំ បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នំ សន្ធាយ "អនត្ថតកថិនស្សាបី"តិ វត្តព្ពតោ។ វុត្ថវស្សេ ហិ សន្ធាយ "អនត្ថតកថិនស្សាបី"តិ វុត្តំ, ន ច បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នំ វុត្ថវស្សស្សេវ បាបុណាតីតិ សម្មុខីភូតានំ សព្ពេសម្បិ បាបុណនតោ។ តេនេវ វក្ខតិ "សចេ បន គិម្ហានំ បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ ឯវំ វទតិ, តត្រ សម្មុខីភូតានំ សព្ពេសំ បាបុណាតិ។ កស្មា? បិដ្ឋិសមយេ ឧប្បន្នត្តា"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩)។

**ទុគ្គហិតានីតិ** អគ្គហិតានិ។ សង្ឃិកានេវាតិ អត្ថោ។ **ឥតោវាតិ** ថេរានំ ទាតព្ពតោវ, ឥទានេវាតិ វា អត្ថោ។

សង្ឃិកចីវរុប្បាទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ឧបនន្ទសក្យបុត្តវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៣៦៤**. **"សត្តាហវារេន អរុណមេវ ឧដ្ឋាបេតី"តិ** ឥទំ នានាសីមាវិហារេសុ កត្តព្ពនយេន ឯកស្មិម្បិ វិហារេ ទ្វីសុ សេនាសនេសុ និវុត្ថភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ, អរុណុដ្ឋាបនេនេវ តត្ថ វុត្ថោ ហោតិ, ន បន វស្សច្ឆេទបរិហារាយ។ អន្តោឧបចារសីមាយបិ យត្ថ កត្ថចិ អរុណំ ឧដ្ឋាបេន្តោ អត្តនា គហិតសេនាសនំ អប្បវិដ្ឋោបិ វុត្ថវស្សោ ឯវ ហោតិ, គហិតសេនាសនេ បន និវុត្ថោ នាម ន ហោតិ, តត្ថ ច អរុណុដ្ឋាបនេ បន សតិ ហោតិ។ តេនាហ **"បុរិមស្មិំ ពហុតរំ និវសតិ នាមា"តិ**, ឯតេន ច ឥតរស្មិំ សត្តាហវារេនាបិ អរុណុដ្ឋាបនេ សតិ ឯវ អប្បកតរំ និវសតិ នាម ហោតិ, នាសតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ **នានាលាភេហីតិ** វិសុំ វិសុំ និពទ្ធវស្សាវាសិកលាភេហិ។ **នានូបចារេហីតិ** នានាបរិក្ខេបនានាទ្វារេហិ។ **ឯកសីមាវិហារេហីតិ** ទ្វិន្នំ វិហារានំ ឯកេន បាការេន បរិក្ខិត្តត្តា ឯកាយ ឧបចារសីមាយ អន្តោគតេហិ ទ្វីហិ វិហារេហិ។ **សេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតីតិ** បឋមំ គហិតោ បដិប្បស្សម្ភតិ។ **តត្ថាតិ** យត្ថ សេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សទ្ធោ, តត្ថ។

ឧបនន្ទសក្យបុត្តវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### គិលានវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៣៦៥-៦. ភូមិយំ បរិភណ្ឌំ អកាសីតិ** គិលានេន និបន្នភូមិយំ កិលិដ្ឋដ្ឋានំ ធោវិត្វា ហរិត្តូបលិត្តំ ការេសីតិ អត្ថោ។ **ភេសជ្ជំ យោជេតុំ អសមត្ថោតិ** បរេហិ វុត្តវិធិម្បិ កាតុំ អសមត្ថោ។ បាឡិយំ គិលានុបដ្ឋាកានំ ចីវរទានេ សាមណេរានំ តិចីវរាធិដ្ឋានាភាវា "ចីវរញ្ច បត្តញ្ចា"តិអាទិ សព្ពត្ថ វុត្តំ។ សចេបិ សហស្សំ អគ្ឃតិ, គិលានុបដ្ឋាកានញ្ញេវ ទាតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។

គិលានវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**មតសន្តកកថាទិវណ្ណនា**

**៣៦៩. អញ្ញន្តិ** ចីវរបត្តតោ អញ្ញំ។ **អប្បគ្ឃន្តិ** អតិជិណ្ណាទិភាវេន និហីនំ។ **តតោតិ** អវសេសបរិក្ខារតោ។ **សព្ពន្តិ** បត្តំ, តិចីវរញ្ច។

**តត្ថ តត្ថ សង្ឃស្សេវាតិ** តស្មិំ តស្មិំ វិហារេ សង្ឃស្សេវ។ បាឡិយំ **អវិស្សជ្ជិកំ អវេភង្គិកន្តិ** អាគតានាគតស្ស ចាតុទ្ទិសស្ស សង្ឃស្សេវ សន្តកំ ហុត្វា កស្សចិ អវិស្សជ្ជិកំ អវេភង្គិកំ ភវិតុំ អនុជានាមីតិ អត្ថោ។

**៣៧១-២. អក្កនាឡមយន្តិ** អក្កទណ្ឌមយំ។ **អក្កទុស្សានីតិ** អក្កវាកេន កតទុស្សានិ, បោត្ថកគតិកានិ ទុក្កដវត្ថុកានីតិ អត្ថោ។ **ទុបដ្ដចីវរស្ស វា មជ្ឈេតិ** យំ និដ្ឋិតេ តិបដ្ដចីវរំ ហោតិ, តស្ស មជ្ឈេ បដលំ កត្វា ទាតព្ពានីតិ អត្ថោ។

**៣៧៤. "សន្តេ បតិរូបេ គាហកេ"តិ** វុត្តត្តា គាហកេ អសតិ អទត្វា ភាជិតេបិ សុភាជិតមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៣៧៦. ទក្ខិណោទកំ បមាណន្តិ** "ឯត្តកានិ ចីវរានិ ទស្សាមី"តិ បឋមំ ឧទកំ បាតេត្វា បច្ឆា ទេន្តិ។ តំ យេហិ គហិតំ, តេ ភាគិនោវ ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **បរសមុទ្ទេតិ** ជម្ពុទីបេ។ តម្ពបណ្ណិទីបញ្ហិ ឧបាទាយេស ឯវំ វុត្តោ។

មតសន្តកកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អដ្ឋចីវរមាតិកាកថាវណ្ណនា**

**៣៧៩. បុគ្គលាធិដ្ឋាននយេន វុត្តន្តិ** "សីមាយ ទាន"ន្តិអាទិនា វត្តព្ពេ "សីមាយ ទេតី"តិអាទិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន វុត្តំ។ **"អបិចា"**តិអាទិនា បឋមលេឌ្ឌុបាតភូតបរិក្ខេបារហដ្ឋានតោ ពហិ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតោបិ ឧបចារសីមា ឯវាតិ ទស្សេតិ។ ធុវសន្និបាតដ្ឋានាទិកម្បិ បរិយន្តេ ឋិតមេវ គហេតព្ពំ។ លោកេ គាមសីមាទយោ វិយ លាភសីមា នាម វិសុំ បសិទ្ធា នាម នត្ថិ, កេនាយំ អនុញ្ញាតាតិ អាហ **"នេវ សម្មាសម្ពុទ្ធេនា"**តិអាទិ។ ឯតេន នាយំ សាសនវោហារសិទ្ធា, លោកវោហារសិទ្ធា ឯវាតិ ទស្សេតិ។ **"ជនបទបរិច្ឆេទោ"**តិ ឥទំ លោកបសិទ្ធសីមាសទ្ទត្ថវសេន វុត្តំ។ បរិច្ឆេទព្ភន្តរំ បន សព្ពំ ជនបទសីមាតិ គហេតព្ពំ, ជនបទោ ឯវ ជនបទសីមា។ ឯវំ រដ្ឋសីមាទីសុបិ។ តេនាហ **"អាណាបវត្តិដ្ឋាន"**ន្តិអាទិ។

**បថវីវេមជ្ឈេ គតស្សាតិ** យាវ ឧទកបរិយន្តា ខណ្ឌសីមត្តា វុត្តំ, ឧបចារសីមាទីសុ បន អពទ្ធសីមាសុ ហេដ្ឋាបថវិយំ សព្ពត្ថ ឋិតានំ ន បាបុណាតិ, កូបាទិបវេសារហដ្ឋានេ ឋិតានញ្ញេវ បាបុណាតីតិ ហេដ្ឋា សីមាកថាយំ វុត្តនយេន តំតំសីមដ្ឋភាវោ វេទិតព្ពោ។ ចក្កវាឡសីមាយ បន ទិន្នំ បថវីសន្ធារកឧទកដ្ឋានេបិ ឋិតានំ បាបុណាតិ សព្ពត្ថ ចក្កវាឡវោហារត្តា។

**ពុទ្ធាធិវុត្ថោតិ** ពុទ្ធេន ភគវតា និវុត្ថោ។ **បាកវដ្ដន្តិ** និពទ្ធទានំ។ **វត្តតីតិ** បវត្តតិ។ **តេហីតិ** យេសំ សម្មុខេ ឯស ទេតិ, តេហិ ភិក្ខូហិ។ **ទុតិយភាគេ បន ថេរាសនំ អារុឡ្ហេតិ** យាវ សង្ឃនវកា ឯកវារំ សព្ពេសំ ភាគំ ទត្វា ចីវរេ អបរិក្ខីណេ បុន សព្ពេសំ ទាតុំ ទុតិយភាគេ ថេរស្ស ទិន្នេតិ អត្ថោ។ **បំសុកូលិកានម្បិ វដ្ដតីតិ** ឯត្ថ "តុយ្ហំ ទេមា"តិ អវុត្តត្តាតិ ការណំ វទន្តិ។ យទិ ឯវំ "សង្ឃស្ស ទេមា"តិ វុត្តេបិ វដ្ដេយ្យ, "ភិក្ខូនំ ទេម, ថេរានំ ទេម, សង្ឃស្ស ទេមា"តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៧៩) វចនតោ ភេទោ ន ទិស្សតិ។ វីមំសិតព្ពមេត្ថ ការណំ។

**បារុបិតុំ វដ្ដតីតិ** បំសុកូលិកានំ វដ្ដតិ។ **ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ភិក្ខុនីនញ្ច ទម្មីតិ វុត្តេ បន ន មជ្ឈេ ភិន្ទិត្វា ទាតព្ពន្តិ** ឯត្ថ យស្មា ភិក្ខុនិបក្ខេ សង្ឃស្ស បច្ចេកំ អបរាមដ្ឋត្តា ភិក្ខុនីនំ គណនាយ ភាគោ ទាតព្ពោតិ ទាយកស្ស អធិប្បាយោតិ សិជ្ឈតិ, តថា ទានញ្ច ភិក្ខូបិ គណេត្វា ទិន្នេ ឯវ យុជ្ជតិ។ ឥតរថា ហិ កិត្តកំ ភិក្ខូនំ

ទាតព្ពំ, ភិក្ខកំ ភិក្ខុនីនន្តិ ន វិញ្ញាយតិ, តស្មា “ភិក្ខុសង្ឃស្សា”តិ វុត្តវចនម្បិ “ភិក្ខូន”ន្តិ វុត្តវចនសទិសមេវាតិ អាហ “**ភិក្ខូ ច ភិក្ខុនិយោ ច គណេត្វា ទាតព្ព**”ន្តិ។ តេនាហ “**បុគ្គលោ ...បេ.... ភិក្ខុសង្ឃគ្គហណេន អគ្គហិតត្តា**”តិ។ ភិក្ខុសង្ឃ-សទ្ទេន ភិក្ខូនញ្ញេវ គហិតត្តា, បុគ្គលស្ស បន “តុយ្ហញ្ចា”តិ វិសុំ គហិតត្តា ច តត្ថស្ស អគ្គហិតតា ទដ្ឋព្ពា, “ភិក្ខូនញ្ច ភិក្ខុនីនញ្ច តុយ្ហញ្ចា”តិ វុត្តដ្ឋានសទិសត្តាតិ អធិប្បាយោ។ បុគ្គលប្បធានោ ហេត្ថ សង្ឃ-សទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេចិ បន “ភិក្ខុសង្ឃគ្គហណេន គហិតត្តា”តិ (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.៣៧៩) បាឋំ លិខន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ តស្ស វិសុំ លាភគ្គហណេ ការណវចនត្តា។ តថា ហិ វិសុំ សង្ឃគ្គហណេន គហិតត្តាតិ វិសុំ បុគ្គលស្សបិ ភាគគ្គហណេ ការណំ វុត្តំ។ យថា ចេត្ថ បុគ្គលស្ស អគ្គហណំ, ឯវំ ឧបរិ “ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច តុយ្ហញ្ចា”តិអាទីសុបិ សង្ឃាទិ-សទ្ទេហិ បុគ្គលស្ស អគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ យទិ ហិ គហណំ សិយា, សង្ឃតោបិ, វិសុម្បីតិ ភាគទ្វយំ លភេយ្យ ឧភយត្ថ គហិតត្តា។

**បូជេតព្ព**ន្តិអាទិ គិហិកម្មំ ន ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “**ភិក្ខុសង្ឃស្ស ហរា**”តិ ឥទំ បិណ្ឌបាតហរណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី**”តិ។ “**អន្តោហេមន្តេ**”តិ ឥមិនា អនត្ថតេ កឋិនេ វស្សានំ បច្ឆិមេ មាសេ ទិន្នំ បុរិមវស្សំវុត្ថានញ្ញេវ បាបុណាតិ, តតោ បរំ ហេមន្តេ ទិន្នំ បច្ឆិមវស្សំវុត្ថានម្បិ វុត្ថវស្សត្តា បាបុណាតិ។ ហេមន្តតោ បន បរំ បិដ្ឋិសមយេ “វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សា”តិ ឯវំ វត្វា ទិន្នំ អនន្តរេ វស្សេ វា តតោ បរេសុ វា យត្ថ កត្ថចិ តស្មិំ វុត្ថវស្សានំ សព្ពេសំ បាបុណាតិ។ យេ បន សព្ពថា អវុត្ថវស្សា, តេសំ ន បាបុណាតីតិ ទស្សេតិ។ **សព្ពេសម្បី**តិ ហិ តស្មិំ ភិក្ខុភាវេ វុត្ថវស្សានំ សព្ពេសម្បីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “**វស្សំវុត្ថសង្ឃស្សា**”តិ វុត្តត្តា **សម្មុខីភូតានំ សព្ពេស**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អតីតវស្ស**ន្តិ អនន្តរាតីតវស្សំ។

**ឧទ្ទេសំ គហេតុំ អាគតោ**តិ ឧទ្ទេសេ អគ្គហិតេបិ អន្តេវាសិកោវាតិ វុត្តំ។ **គហេត្វា គច្ឆន្តោ**តិ បរិនិដ្ឋិតឧទ្ទេសោ ហុត្វា គច្ឆន្តោ។ “**វត្តំ កត្វា ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីនិ គហេត្វា វិចរន្តាន**”ន្តិ ឥទំ “ឧទ្ទេសន្តេវាសិកាន”ន្តិ ឥមស្សេវ វិសេសនំ, តេន ឧទ្ទេសកាលេ អាគន្ត្វា ឧទ្ទេសំ គហេត្វា គន្ត្វា អញ្ញត្ថ និវសន្តេ អនិពទ្ធចារិកេ និវត្តេតិ។

អដ្ឋចីវរមាតិកាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចីវរក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៩. ចម្មេយ្យក្ខន្ធកោ

## កស្សបគោត្តភិក្ខុវត្ថុកថាទិវណ្ណនា

**៣៨០**. ចម្មេយ្យក្ខន្ធកេ **តន្តិពទ្ធោ**តិ តន្តិ វុច្ចតិ ព្យាបារោ, តត្ថ ពទ្ធោ, ឧស្សុក្កំ អាបន្នោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**តស្មិំ អាវាសេ**”តិអាទិ។

**៣៨៧-៨**. **ហាបនំ វា អញ្ញថា ករណំ វា នត្ថី**តិ ញត្តិកម្មស្ស ញត្តិយា ឯកត្តា ហាបនំ ន សម្ភវតិ, តស្សា ឯកត្តា ឯវ បច្ឆា ញត្តិឋបនវសេន, ទ្វិក្ខត្តុំ ឋបនវសេន ច អញ្ញថា ករណំ នត្ថិ។ **បរតោ**តិ បរិវារេ។ **តន្តិ** បព្ពាជនីយកម្មំ, តស្សាតិ អត្ថោ។

កស្សបគោត្តភិក្ខុវត្ថុកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ទ្វេនិស្សារណាទិកថាវណ្ណនា

**៣៩៥**. **ឯសា**តិ “ពាលោ”តិអាទិនា និទ្ទិដ្ឋបុគ្គលោ, អប្បត្តោតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ ការណមាហ “**យស្មា**”តិអាទិ។ តត្ថ **អាវេណិកេន លក្ខណេនា**តិ បព្ពាជនីយកម្មស្ស និមិត្តភាវេន បាឡិយំ វុត្តត្តា អសាធារណភូតេន កុលទូសកភាវេន។ យទិ ហេស តំ កម្មំ អប្បត្តោ, កថំ បន សុនិស្សារិតោតិ អាហ “**យស្មា បនស្ស អាកង្ខមានោ សង្ឃោ បព្ពាជនីយកម្មំ ករេយ្យាតិ វុត្តំ, តស្មា សុនិស្សារិតោ**”តិ។ **តត្ថ វុត្ត**ន្តិ កម្មក្ខន្ធកេ (ចូឡវ. ២៧) វុត្តំ។

ឯត្ថ បន កុលទូសកកម្មំ កត្វា បព្ពាជនីយកម្មកតស្ស **តេរសកកណ្ឌកដ្ឋកថាយំ** “យស្មិំ វិហារេ វសន្តេន យស្មិំ គាមេ កុលទូសកកម្មំ កតំ ហោតិ, តស្មិំ វិហារេ វា តស្មិំ គាមេ វា ន វសិតព្ព”ន្តិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ២.៤៣៣) យា សម្មាវត្តនា វុត្តា, សា ឥតរេនាបិ បូរេតព្ពា។ យំ បន បដិប្បស្សទ្ធកម្មស្ស កុលទូសកស្ស តត្ថេវ **អដ្ឋកថាយំ** “យេសុ កុលេសុ កុលទូសកកម្មំ កតំ, តតោ បច្ចយា ន គហេតព្ពា”តិអាទិ វុត្តំ, តំ ន បូរេតព្ពំ កុលសង្គហស្ស អកតត្តា។ ឯវំ សេសកម្មេសុបិ។ យទិ ឯវំ “តជ្ជនីយកម្មារហស្ស និយសកម្មំ ករោតិ…បេ… ឯវំ ខោ, ឧបាលិ, អធម្មកម្មំ ហោតី”តិអាទិវចនំ (មហាវ. ៤០២) វិរុជ្ឈតីតិ? ន វិរុជ្ឈតិ សង្ឃសន្និដ្ឋានវសេន តជ្ជនីយាទិកម្មារហត្តស្ស សិជ្ឈនតោ។ យស្ស ហិ សង្ឃោ “តជ្ជនីយកម្មំ ករោមា”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា កម្មវាចំ សាវេន្តោ បព្ពាជនីយកម្មវាចំ សាវេតិ, តស្ស កម្មំ អធម្មកម្មំ ហោតិ។ សចេ បន “តស្សេវ បព្ពាជនីយកម្មមេវ ករោមា”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា តទេវ ករោតិ, តស្ស តំ កម្មំ ធម្មកម្មន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯវមិធ “និស្សារណ”ន្តិ អធិប្បេតស្ស បព្ពាជនីយកម្មស្ស វសេន អត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទញ្ញេសំ តជ្ជនីយាទីនំ វសេន និស្សារណេ អធិប្បេតេ “អប្បត្តោ និស្សារណ”ន្តិ ឥមស្ស បដិបក្ខវសេន សម្បត្តោ និស្សារណំ, “តញ្ចេ សង្ឃោ និស្សារេតិ។ សុនិស្សារិតោ”តិ អត្ថសម្ភវំ ទស្សេតុំ បុន “**តញ្ចេ សង្ឃោ និស្សារេតីតិ សចេ សង្ឃោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តត្ថា**តិ តជ្ជនីយាទិកម្មវិសយេ, ឯកេនាបិ អង្គេន និស្សារណា អនុញ្ញាតាតិ យោជនា។ បាឡិយំ **អប្បត្តោ និស្សារណ**ន្តិ ឯត្ថ អាបន្នោ អាវេណិកវសេន តជ្ជនីយាទិសង្ខាតំ និស្សារណំ បត្តោតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

ទ្វេនិស្សារណាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចម្មេយ្យក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ១០. កោសម្ពកក្ខន្ធកោ

## កោសម្ពកវិវាទកថាវណ្ណនា

**៤៥១**. កោសម្ពកក្ខន្ធកេ **សចេ ហោតិ, ទេសេស្សាមី**តិ វិនយធរស្ស វចនេន អាបត្តិទិដ្ឋី បដិលភិត្វា ឯវមាហ។ តេនេវ បាឡិយំ “សោ តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ ហោតី”តិ វុត្តំ។ **នត្ថិ អាបត្តី**តិ ឧទកស្ស ឋបនភាវំ អជានិត្វា វា ឋបិតំ ឆឌ្ឌេត្វា វិស្សរិត្វា វា គមនេ អសញ្ចិច្ច អសតិយា អនាបត្តិបក្ខោបិ សម្ភវតីតិ វិនយធរោ តត្ថ អនាបត្តិទិដ្ឋី បដិលភិត្វា ឯវមាហ។ តេនេវ បាឡិយំ “អញ្ញេ ភិក្ខូ តស្ស អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិនោ ហោន្តី”តិ វុត្តំ។ បរិសាយបិស្ស អនាបត្តិទិដ្ឋិយា ឧប្បន្នត្តា “អញ្ញេ”តិ ពហុវចនំ កតំ។ **អនាបត្តិទិដ្ឋិ អហោសី**តិ សុត្តន្តិកត្ថេរស្ស វិនយេ អបកតញ្ញុតាយ វិនយធរស្ស វចនមត្តេន សោ ឯវមហោសិ, សា បនស្ស អាបត្តិ ឯវ ឧទកាវសេសស្ស ឋបនភាវំ ញត្វា ឋបិតត្តា។ វត្ថុមត្តជាននេ ឯវ ហិ សេខិយា សចិត្តកា, ន បណ្ណត្តិវិជាននេ។ តេនេវ បាឡិយំ “តស្សា អាបត្តិយា អនាបត្តិទិដ្ឋិ ហោតី”តិ សព្ពត្ថ អាបត្តិ ឥច្ចេវ វុត្តំ។ “**អាបត្តឹ អាបជ្ជមានោ**”តិ ឥទំ វិនយធរត្ថេរោ “តយា ឥទំ ឧទកំ ឋបិត”ន្តិ អត្តនា បុដ្ឋេន សុត្តន្តិកត្ថេរេន “អាមាវុសោ”តិ វុត្តវចនំ សរិត្វា បណ្ណត្តិអកោវិទតាយ សញ្ចិច្ចេវ អកាសីតិ អាបត្តិទិដ្ឋិ ហុត្វាវ អវោច។ តេនេវ បាឡិយំ “អញ្ញេ ភិក្ខូ តស្សា អាបត្តិយា អាបត្តិទិដ្ឋិនោ ហោន្តី”តិ វុត្តំ។

**៤៥៣**. “**ន តាវ ភិន្នោ**”តិ ឥទំ ឧក្ខិបនតទនុវត្តនមត្តេន សង្ឃោ ភិន្នោ នាម ន ហោតិ, តំ និស្សាយ បន ឧភយបក្ខិកានំ បក្ខំ បរិយេសិត្វា អញ្ញមញ្ញំ កោធវសេន កាយវចីកលហវឌ្ឍនេនេវ ហោតីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**សោ ច ខោ កលហវសេនា**”តិ។ **សម្ភមអត្ថវសេនា**តិ តុរិតត្ថវសេន។

**៤៥៤**. **អការណេ**តិអាទិ អនុក្ខិបិត្វាវ ឧបាយេន សញ្ញាបេត្វា ហិតេសិតាយ អាបត្តិតោ មោចេតុំ យុត្តដ្ឋានេ កោធចិត្តវសេន វិហេឋនត្ថាយ កតភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន កម្មង្គស្ស អភាវំ សន្ធាយ។ តេនេវ បាឡិយំ “អាបត្តិ ឯសា, ភិក្ខវេ, នេសា អនាបត្តិ...បេ.... ឧក្ខិត្តោ ឯសោ ភិក្ខូ”តិអាទិ វុត្តំ។

**៤៥៥**. “**អធម្មវាទីនំ បក្ខេ និសិន្នោ**”តិ ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ, ធម្មវាទីនំ បក្ខេ និសីទិត្វា អធម្មវាទីនំ លទ្ធឹ គណ្ហន្តោបិ ធម្មវាទីនំ នានាសំវាសកោ ហោតិ ឯវ។ **កម្មំ កោបេតី**តិ តំ វិនា គណស្ស អបូរណបក្ខំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យត្ថ វា តត្ថ វា**តិ ធម្មវាទីនំ បក្ខេ វា អធម្មវាទីនំ បក្ខេ វាតិ អត្ថោ។ **ឥមេ ធម្មវាទិនោតិ គណ្ហាតី**តិ តំតំបក្ខគតេ ភិក្ខូ យាថាវតោ វា អយាថាវតោ វា “ឥមេ ធម្មវាទិនោ”តិ គណ្ហាតិ, អយំ តំតំបក្ខគតានំ អត្តានំ សមានសំវាសកំ ករោតិ។

**៤៥៦**. **ឧបទំសេន្តី**តិ បវត្តេន្តិ។ បាឡិយំ **ឯត្តាវតា**តិ “ឯត្តកបទេសំ មុញ្ចិត្វា និសិន្នា មយំ កោធចិត្តេ ឧប្បន្នេបិ អញ្ញមញ្ញំ អននុលោមិកំ កាយកម្មាទឹ បវត្តេតុំ ន សក្ខិស្សាមា”តិ សល្លេក្ខេត្វា ទូរេ និសីទិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា**”តិ។

**៤៥៧**. បាឡិយំ **ភណ្ឌនជាតា**តិអាទីសុ កលហស្ស បុព្ពភាគោ **ភណ្ឌនំ** នាម។ ហត្ថបរាមាសាទិ **កលហោ** នាម។ វិរុទ្ធវាទោ **វិវាទោ** នាម។

**៤៥៨**. **បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារោ**តិ ឯត្ថ កោសោ នាម សុវណ្ណមណិអាទិភណ្ឌាគារសារគព្ភោ។ កោដ្ឋំ វុច្ចតិ ធញ្ញស្ស អាវសនដ្ឋានំ, កោដ្ឋភូតំ អគារំ កោដ្ឋាគារំ, ធញ្ញសង្គហដ្ឋានំ។ **អព្ភុយ្យាសី**តិ យុទ្ធាយ អភិមុខោ និក្ខមីតិ អត្ថោ។ **ឯកសង្ឃាតម្បី**តិ ឯកយុទ្ធម្បិ។ **ធោវន**ន្តិ ធោវនុទកំ។

**៤៦៣**. **បរិយាទិន្នរូបា**តិ កោធចិត្តេន បរិគ្គហិតសភាវា។

**៤៦៤**. **តំ ន ជានន្តី**តិ តំ កលហំ ន ជានន្តិ។ **យេ ឧបនយ្ហន្តី**តិ យថាវុត្តំ កោធាការំ ចិត្តេ ពន្ធន្តិ។ **បាកដបរិស្សយេ**តិ សីហាទិកេ។ **បដិច្ឆន្នបរិស្សយេ**តិ រាគាទិកេ។ បាឡិយំ **នត្ថិ ពាលេ** ៩៧ **សហាយតា**តិ ពាលំ និស្សាយ សីលាទិគុណសង្ខាតា សហាយតា នត្ថិ, ន សក្កា លទ្ធុន្តិ អត្ថោ។

**៤៦៦**. **អត្តកាមរូបា**តិ អត្តនោ ហិតកាមយមានសភាវា។ **អនុរុទ្ធា**តិ ឯកសេសនយេន តិណ្ណម្បិ កុលបុត្តានំ អាលបនំ, តេនេវ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ។ **ខមនីយំ** សរីរំ **យាបនីយំ** ជីវិតំ “កច្ចិ វោ សរីរញ្ច ធារេតុំ,

ជីវិតញ្ច យាបេតុំ សក្កា”តិ បុច្ឆតិ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសត្ថេ និបាតោ, ឯកំសេន មយំ ភន្តេតិ អត្ថោ។ **យថា កថន្តិ** ឯត្ថ **យថា**តិ និបាតមត្តំ, **យថាកថ**ន្តិ វា ឯកោ និបាតោ ការណបុច្ឆនត្ថោ, កេន បការេនាតិ អត្ថោ។ **ឯកញ្ច បន មញ្ញេ ចិត្ត**ន្តិ ឯកស្ស ចិត្តវសេន ឥតរេសម្បិ បវត្តនតោ សព្ពេសំ នោ ឯកំ វិយ ចិត្តន្តិ អត្ថោ។ **កច្ចិ បន វោ អនុរុទ្ធា**តិ ឯត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ, បច្ចត្តវចនំ វា, កច្ចិ តុម្ហេតិ អត្ថោ។ **អម្ហាក**ន្តិ និទ្ធារណេ សាមិវចនំ, អម្ហេសុ តីសុ យោ បឋមំ បដិក្កមតីតិ អត្ថោ។

កោសម្ពកវិវាទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**បាលិលេយ្យកគមនកថាវណ្ណនា**

**៤៦៧. យេន បាលិលេយ្យក**ន្តិ បច្ចត្តេ ឧបយោគវចនំ, យត្ថ បាលិលេយ្យកោ គាមោ, តត្ថ អវសរីតិ អត្ថោ។ **ទហរបោតកេហី**តិ ភិង្កច្ឆាបេហិ។ “ឱគាហិ”ន្តិបិ បាឋោ, នហានបោក្ខរណិន្តិ អត្ថោ។

ឧទានគាថាយំ បន – រថឦសសទិសទន្តស្ស នាគស្ស ហត្ថិនោ ឯតំ វិវេកនិន្នំ ចិត្តំ នាគេន ពុទ្ធនាគស្ស វិវេកនិន្នចិត្តេន សមេតិ។ កស្មា? យំ យស្មា ឯកោវ រមតិ វនេ, តស្មា ឯវំ យោជនា ទដ្ឋព្ពា។

បាលិលេយ្យកគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អដ្ឋារសវត្ថុកថាវណ្ណនា**

**៤៦៨. យថា ធម្មោ តថា តិដ្ឋាហី**តិ យថា ធម្មោ ច វិនយោ ច ឋិតោ, តថា តិដ្ឋ, ធម្មវាទីបក្ខេ តិដ្ឋាតិ អត្ថោ។

**៤៧៣. “យោ បដិពាហេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”**តិ ឥទំ សាមគ្គីភេទស្ស អការកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ យេ បន ភេទការកា វិរុទ្ធា អលជ្ជិនោ , តេសំ បដិពាហិតុំ វដ្ដតិ តេសំ សន្តកស្សបិ សេនាសនស្ស វិនាសនវចនតោ។ **“វិវិត្តំ កត្វាបិ ទាតព្ព”**ន្តិ វុត្តត្តា បន យថាវុឌ្ឍំ វរសេនាសនំ អទត្វា វុឌ្ឍានម្បិ អសញ្ញតានំ សញ្ញតេហិ វិវិត្តំ កត្វា ទាតព្ពន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៤៧៥. កម្មវាចាយ ឱសារេត្វា**តិ ឯត្ថ ឧក្ខិត្តស្ស ភិក្ខុនោ អាបត្តិយាបន្នភាវំ បដិជានិត្វា សម្មាវត្តនេន ឧក្ខេបកានំ សមុប្បន្នឱសារណច្ឆន្ទស្ស បគេវ ញាតត្តា បដិប្បស្សម្ភនកម្មវាចាយ ឧក្ខិត្តានុវត្តកា សយមេវ នំ ឱសារេសុន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៤៧៦. អត្ថតោ អបគតា**តិ សាមគ្គីអត្ថវិរហិតា, គុច្ឆព្យញ្ជនាតិ អត្ថោ។

**៤៧៧. អប្បដិច្ឆន្នាចារោ**តិ អប្បដិច្ឆាទេតព្ពសុន្ទរាចារោ។ **អនបគត**ន្តិ ការណតោ អនបេតំ។ អាទាតព្ពតោ គហេតព្ពតោ អាទាយន្តិ អាចរិយវាទោ វុត្តោតិ អាហ **“អាទាយំ អត្តនោ អាចរិយវាទ”**ន្តិ។

**អដ្ឋហិ ទូតង្គេហី**តិ “សោតា ច ហោតិ សាវេតា ច ឧគ្គហេតា ច ធារេតា ច វិញ្ញាតា ច វិញ្ញាបេតា ច កុសលោ ច សហិតាសហិតស្ស នោ ច កលហការកោ”តិ (អ. និ. ៨.១៦) ឯវំ វុត្តេហិ អដ្ឋហិ ទូតង្គេហិ។ សេសមេត្ថ, ហេដ្ឋា ច សព្ពត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

អដ្ឋារសវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កោសម្ពកក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

មហាវគ្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# ចូឡវគ្គវណ្ណនា

# ១. កម្មក្ខន្ធកោ

## តជ្ជនីយកម្មកថាវណ្ណនា

១. ចូឡវគ្គស្ស បឋមេ កម្មក្ខន្ធកេ តាវ “**ពលវាពលវ**”ន្តិ ឥទំ ឯកបទំ។ “ពលវពលវ”ន្តិ វត្តព្ពេ អាការំ កត្វា “ពលវាពលវ”ន្តិ វុត្តំ។ តញ្ច “ទុក្ខទុក្ខ”ន្តិអាទីសុ វិយ អតិសយត្ថេ វត្តតីតិ អាហ “**សុដ្ឋុ ពលវំ បដិវទថា**”តិ, អតិវិយ ពលវំ កត្វា បដិវចនំ ទេថាតិ អត្ថោ។

២. បាឡិយំ **អាបត្តិ អារោបេតព្ពា**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ “មា ខោ តុម្ហេ អាយស្មន្តោ ឯសោ អជេសី”តិអាទិកេ ភណ្ឌនាទិជនកេ វចនេ បញ្ញត្តា កាចិ អាបត្តិ នាម នត្ថិ មុសាបេសុញ្ញាទីសុ ឯតស្ស អប្បវិដ្ឋត្តា, តថាបិ ភិក្ខូហិ វិសុំ, សង្ឃមជ្ឈេ ច “មា, អាវុសោ, ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ បយោជេត្វា ភណ្ឌនាទី អកាសិ, នេទំ អប្បិច្ឆតាទីនំ អត្ថាយ វត្តតី”តិ ឯវំ អបញ្ញត្តេន វុច្ចមានស្ស ភិក្ខុនោ អនាទរិយេន អនោរមនបច្ចយា វា អញ្ញវាទវិហេសាទិករណបច្ចយា វា យា អាបត្តិ ហោតិ, សា អាបត្តិ អារោបេតព្ពា ទិដ្ឋិវិបន្នស្ស វិយាតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

យស្ស បន ឥទំ វចនំ វិនាវ កាយវាចាហិ អាបន្នា លហុកាបត្តិ អត្ថិ, តស្សាបិ អារោបេតព្ពាវ។ យំ បន កម្មវាចាយ “អត្តនា ភណ្ឌនការកា”តិ អត្តនា-សទ្ទគ្គហណំ, “យេបិ ចញ្ញេ ភិក្ខូ ភណ្ឌនការកា...បេ.... តេ ឧបសង្កមិត្វា”តិអាទិវចនញ្ច, តំ វត្ថុវសេន គហិតំ។ យោ បន សយមេវ ភណ្ឌនការកោ ហោតិ, អញ្ញេ បន ភណ្ឌនការកេ ឧបសង្កមិត្វា “មា ខោ តុម្ហេ”តិអាទិវចនំ ន វទតិ, តស្សាបេតំ កម្មំ កាតព្ពមេវ។ ករោន្តេហិ ច “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, អយំ ឥត្ថន្នាមោ ភិក្ខុ ភណ្ឌនការកោ...បេ.... សង្ឃេ អធិករណការកោ។ យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្ល”ន្តិអាទិនាវ កម្មវាចា កាតព្ពា។ យោ ច អញ្ញេបិ ភិក្ខូ កលហាយ សមាទបេតិ, តស្សាបិ ឯវមេវ កម្មវាចំ កាតុំ វដ្ដតិ អញ្ញេសំ សមាទាបនស្សបិ ភណ្ឌនការកត្តេ ឯវ បវិសនតោ។ អញ្ញេសំ សមាទាបនាការម្បិ វត្វាវ, កម្មវាចំ កាតុកាមេនបិ ច តេហិ វុត្តវចនត្ថមេវ គហេត្វា តទនុគុណំ យោជេត្វាវ កាតព្ពំ, ន ឥធាគតវសេនេវ សព្ពេសម្បិ ឥធាគតវសេនេវ វចនាសម្ភវា។ ភូតេន វត្ថុនា កតមេវ ហិ អវិបន្នំ ហោតិ, នាញ្ញន្តិ គហេតព្ពំ។ ឯស នយោ និយស្សកម្មាទីសុបិ។

តជ្ជនីយកម្មកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អធម្មកម្មទ្វាទសកកថាទិវណ្ណនា

៤. **អប្បដិញ្ញាយ កត**ន្តិ វត្ថុំ វា អាបត្តឹ វា អសម្បដិច្ឆាបេត្វា កតំ។ យោ បន សព្ពេសំ បស្សន្តានំ ឯវ វត្ថុវីតិក្កមំ កត្វា បច្ឆា កម្មករណភយេន “ន ករោមី”តិ មុសា វទតិ, តស្ស ភិក្ខូនំ សម្មុខេ វីតិក្កមករណមេវ បដិញ្ញា។ តថតោ ជាននត្ថមេវ បដិញ្ញាយ ករណំ អនុញ្ញាតំ។ យត្ថ បន សន្ទេហោ ហោតិ, តត្ថ សម្បដិច្ឆាបេត្វាវ កត្តព្ពន្តិ គហេតព្ពំ។

“**បារាជិកាបត្តិយា វា**”តិ ឥទំ លិង្គនាសននិមិត្តតាយ បារាជិកស្ស កម្មេន អតិកិច្ចនីយតោ វុត្តំ។ “**សង្ឃាទិសេសាបត្តិយា វា**”តិ ឥទំ បន បរិវាសាទិនិស្សារណកម្មស្ស អាវេណិកស្ស វិជ្ជមានត្តា វុត្តំ។ យំ បន បរតោ “អធិសីលេ សីលវិបន្នោ ហោតិ...បេ.... តជ្ជនីយកម្មំ ករេយ្យា”តិ (ចូឡវ. ៦) វុត្តំ, តំ “អាយតឹ សំវរេ បត្វា វុដ្ឋានំ ករោហី”តិ ឱវទិយមានស្ស អនាទរិយាទិបច្ចយលហុកាបត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ សីលវិបត្តិមូលកញ្ហិ លហុកាបត្តឹ អាបន្នោ ឥធ អភេទូបចារេន “អធិសីលេ សីលវិបន្នោ”តិ វុត្តោ “អតិទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិវិបន្នោ”តិ ឯត្ថ វិយ។

យថា ច ទិដ្ឋឹ គហេត្វា វោហរន្តស្ស “ឥតោ ទិដ្ឋិតោ ឱរមាហី”តិ អវត្វា កតកម្មំ កេវលាយ ទិដ្ឋិវិបត្តិយា កតត្តា **អនាបត្តិយា កតំ** នាម អធម្មកម្មំ ហោតិ, ឯវំ សីលវិបត្តឹ អាបជ្ជិត្វា លជ្ជិធម្មេ ឱក្កន្តេ យថាធម្មំ វុដ្ឋាយ សំវរេ ឋាតុកាមស្ស កតំ តជ្ជនីយាទិកម្មំ កេវលាយ សីលវិបត្តិយា កតត្តា **អទេសនាគាមិនិយា កតំ** នាម អធម្មកម្មំ ហោតិ។ តេនេវ និយស្សកម្មេបិ “អបិស្សុ ភិក្ខូ បកតា បរិវាសំ ទេន្តា”តិអាទិនា សំវរេ អដ្ឋានមេវ កម្មនិមិត្តភាវេន វុត្តំ។ អទន្តំ ទមនត្ថមេវ ហិ តជ្ជនីយាទិកម្មានិ អនុញ្ញាតានីតិ។ កេចិ បន “អទេសនាគាមិនិយាតិ ឥទំ បារាជិកាបត្តិយេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សង្ឃាទិសេស”ន្តិ (សារត្ថ. ដី. ចូឡវគ្គ ៣.៤) វទន្តិ, តំ សុក្កបក្ខេ “ទេសនាគាមិនិយា អាបត្តិយា កតំ ហោតី”តិ ឥមិនា វចនេន វិរុជ្ឈតិ។ សង្ឃាទិសេសស្សាបិ ច បរិយាយតោ ទេសនាគាមិនិវោហារេ គយ្ហមានេ “អាបត្តិយា កតំ ហោតី”តិ វុត្តវារតោ ឥមស្ស វារស្ស វិសេសោ ន សិយា, អដ្ឋកថាយម្បេត្ថ វិសេសភាវោ ន ទស្សិតោ។ តស្មា វុត្តនយេនេវេត្ថ អធិប្បាយោ គហេតព្ពោ។

**៦**. **សព្ពានិបីតិ** តជ្ជនីយនិយស្សបព្ពាជនីយកម្មានិ តីណិបិ។ **អញ្ញកម្មស្ស វត្តនា**តិ តជ្ជនីយតោ អញ្ញស្ស កម្មស្ស វត្តនា អញ្ញកម្មករណំ នាម កោចិ ទោសោបិ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ការណមាហ “**កស្មា**”តិអាទិនា។

**៨**. **បន្នលោមា**តិ បតិតមានលោមា។

អធម្មកម្មទ្វាទសកកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**និយស្សកម្មកថាទិវណ្ណនា**

**១១**. និយស្សកម្មេ បាឡិយំ **អបិស្សូ**តិ អបិចាតិ ឥមស្មឹ អត្ថេ និបាតសមុទាយោ។ **និស្សាយ តេ វត្ថព្ពន្តិ** ឯត្ថ កេចិ កល្យាណមិត្តាយត្តវុត្តិតំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វទន្តិ, អញ្ញេ បន និស្សយគ្គហណមេវាតិ, ឧភយេនបិស្ស សេរិវិហារោ ន វដ្ដតីតិ ទីបិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**២១**. បព្ពាជនីយកម្មេ “**បព្ពាជនីយកម្មំ បដិប្បស្សម្ភេតូ**”តិ ឥទំ បក្កមនាទី អកត្វា សម្មាវត្តន្តានំ វសេន វុត្តំ។

**៣៣**. បដិសារណីយកម្មេ **នេវ ភិក្ខុវចនំ, ន គិហិវចន**ន្តិ ឯត្ថ បរិយាយតោបិ ភិក្ខូ បរខុំសនំ ន វទន្តិ, គហដ្ឋា បន សរូបេនេវ អក្កោសិតុំ សមត្ថាបិ ឧបការីសុ អការណំ ឯវរូបំ ន វទន្តិ, តំ គិហិគុណតោបិ បរិហីនោតិ អធិប្បាយោ។

**៣៩**. “**អង្គសមន្នាគមោ បុរិមេហិ អសទិសោ**”តិ ឥមិនា តជ្ជនីយាទីនំ វុត្តការណមត្តេន ឥទំ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ ឥធ វុត្តេន បន គិហីនំ អលាភាយ បរិសក្កនាទិនា អង្គេន តានិបិ កាតុំ វដ្ដតីតិ គហេតព្ពំ។ ឯត្ថ ច “សទ្ធំ បសន្នំ ទាយកំ ការកំ សង្ឃុបដ្ឋាកំ ហីនេន ខុំសេតី”តិ វុត្តត្តា តាទិសេសុ គិហីសុ ខុំសនាទីហិ គិហិបដិសំយុត្តេហិ ឯវ អង្គេហិ កម្មារហតា, ន អារាមិកចេដកាទីសុ ខុំសនាទីហិ។ តត្ថាបិ ទាយកាទីសុ ខមាបិតេសុ កម្មារហតា នត្ថិ, អាបត្តិ ច យត្ថ កត្ថចិ ទេសេតុំ វដ្ដតិ។ យោ ចេ តិក្ខត្តុំ ខមាបិយមានោបិ ន ខមតិ, អកតកម្មេនបិ ទស្សនូបចារេ អាបត្តិ ទេសេតព្ពា។ សោ ចេ កាលកតោ ហោតិ, ទេសន្តរំ វា គតោ, គតទិសា ន ញាយតិ, អន្តរាមគ្គេ វា ជីវិតន្តរាយោ ហោតិ, កតកម្មេនបិ អកតកម្មេនបិ សង្ឃមជ្ឈេ យថាភូតំ វិញ្ញាបេត្វា ខមាបេត្វា អាបត្តិ ទេសេតព្ពាតិ វទន្តិ។ ធម្មិកបដិស្សវស្ស អសច្ចាបនេ បន តេសំ សន្តិកំ គន្ត្វា “មយា អសមវេក្ខិត្វា បដិស្សវំ កត្វា សោ ន សច្ចាបិតោ, តំ មេ ខមថា”តិអាទិនា ខមាបនេ វចនក្កមោ ញាបេតព្ពោ។

**៤១**. បាឡិយំ **មង្កុភូតោ នាសក្ខិ ចិត្តំ គហបតិំ ខមាបេតុ**ន្តិ តីសយោជនមគ្គំ បុន គន្ត្វាបិ មានថទ្ធតាយ យថាភូតំ ទោសំ អាវិកត្វា អខមាបនេន “នាហំ ខមាមី”តិ តេន បដិក្ខិត្តោ មង្កុភូតោ ខមាបេតុំ ន សក្ខិ, សោ បុនទេវ សាវត្ថិំ បច្ចាគន្ត្វាបិ មាននិគ្គហត្ថាយេវ បុនបិ សត្ថារា បេសិតោ បុរិមនយេនេវ ខមាបេតុំ អសក្កោន្តោ បុនាគច្ឆិ។ អថស្ស ភគវា “អសន្តំ ភាវនមិច្ឆេយ្យា”តិអាទិនាវ (ធ. ប. ៧៣) ធម្មំ ទេសេត្វា មាននិម្មថនំ កត្វា អនុទូតទានំ អនុញ្ញាសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៤២**. “**នោ ចេ ខមតិ...បេ.... អាបត្តឹ ទេសាបេតព្ពោ**”តិ វុត្តត្តា បគេវ គហដ្ឋោ ខមតិ ចេ, ទស្សនូបចារេ អាបត្តិទេសនាកិច្ចំ នត្ថីតិ គហេតព្ពំ។

**៤៦**. ឧក្ខេបនីយកម្មេសុ តីសុ អវិជ្ជវត្ថុស្មឹ **អាបត្តឹ អារោបេត្វា**តិ វិសុំ សង្ឃមជ្ឈេវ បាបិកាយ ទិដ្ឋិយា អប្បដិនិស្សជ្ជនបច្ចយា ទុក្កដំ, សមនុភាសនបរិយោសានេ បាចិត្តិយំ វា អាបត្តឹ អារោបេត្វា។ ឯត្ថាបិ កម្មវាចាយ “តថាហំ ភគវតា”តិអាទិ វត្ថុវសេន វុត្តំ។ យេន យេន បការេន ទិដ្ឋិគតិកា វោហរិសុ, តេន តេន បការេន យោជេត្វា កម្មវាចា កាតព្ពា។ គហណាការំ បន វិនាបិ “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ បាបិកំ ទិដ្ឋិគតំ ឧប្បន្នំ, សោ តំ ទិដ្ឋឹ អប្បដិនិស្សជ្ជតិ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្ល”ន្តិ ឯវំ សាមញ្ញតោបិ កម្មវាចំ កាតុំ វដ្ដតិ។

**៦៥**. “**យំ ទិដ្ឋឹ និស្សាយ ភណ្ឌនាទីនិ ករោតី**”តិ ឥមិនា ទិដ្ឋិ និស្សាយ ឧប្បន្នានិ ឯវ ភណ្ឌនាទីនិ ឥធ អធិប្បេតានិ, ន កេវលានីតិ ទស្សេតិ។ យោ បន “ភណ្ឌនាទីនំ ករណេ ទោសោ នត្ថី”តិ ទិដ្ឋិកោ ហុត្វា ភណ្ឌនាទី ករោតិ, សាបិស្ស ទិដ្ឋិ ឯវ ហោតិ, តស្សបិ អប្បដិនិស្សគ្គេ កម្មំ កាតុំ វដ្ដតិ។

និយស្សកម្មកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

កម្មក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ២. បារិវាសិកក្ខន្ធកោ

## បារិវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា

**៧៥**. បារិវាសិកក្ខន្ធកេ **អន្តមសោ មូលាយបដិកស្សនារហាទីនម្បីតិ អាទិ**-សទ្ទេន មានត្តារហមានត្តចារិកអព្ភានារហេ សង្គណ្ហាតិ។ តេ ហិ បារិវាសិកានំ, បារិវាសិកា ច តេសំ បកតត្តដ្ឋានេ ឯវ តិដ្ឋន្តិ។ **អធោតបាទដ្ឋបនក**ន្តិ យត្ថ ឋត្វា បាទេ ធោវន្តិ, តាទិសំ ទារុផលកខណ្ឌាទឹ។ **បាទឃំសន**ន្តិ សក្ខរកថលាទឹ។ "**វត្តំ ករោន្តី**"តិ ឯត្តកមត្តស្សេវ វុត្តត្តា សទ្ធិវិហារិកាទីហិបិ អភិវាទនាទឹ កាតុំ ន វដ្ដតិ។

"**បារិសុទ្ធិឧបោសថេ ករិយមានេ**"តិ ឥទំ បវារណាទិវសេសុ សង្ឃេ បវារេន្តេ អនុបគតឆិន្នវស្សាទីហិ ករិយមានបារិសុទ្ធិឧបោសថម្បិ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អត្តនោ បាឡិយា**តិ នវកានំ បុរតោ។

"**បារិវាសិកស្សេវា**"តិ ឥទំ អព្ភានារហបរិយោសានេ សព្ពេ គរុកដ្ឋេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសម្បិ បច្ចេកំ ឱណោជនស្ស អនុញ្ញាតត្តា តទវសេសា បកតត្តា ឯវ តំ ន លភន្តិ។

**ចតុស្សាលភត្ត**ន្តិ ភោជនសាលាយ បដិបាដិយា ទិយ្យមានភត្តំ។ **ហត្ថបាសេ ឋិតេនា**តិ ទាយកស្ស ហត្ថបាសេ បដិគ្គហណរុហនដ្ឋានេតិ អធិប្បាយោ។ **មហាបេឡភត្តេបី**តិ មហន្តេសុ ភត្តបច្ឆិអាទិភាជនេសុ ឋបេត្វា ទិយ្យមានភត្តេសុបិ។

**៧៦**. **បាបិដ្ឋតរាតិ បារាជិកាបត្តី**តិ ឧក្កំសវសេន វុត្តំ។ សញ្ចរិត្តាទិបណ្ណត្តិវជ្ជតោ បន សុក្កវិស្សដ្ឋាទិកា លោកវជ្ជាវ, តត្ថាបិ សង្ឃភេទាទិកា បាបិដ្ឋតរា ឯវ។

"**កម្មន្តិ បារិវាសិកកម្មវាចា**"តិ ឯតេន កម្មភូតា វាចាតិ កម្មវាចា-សទ្ទស្ស អត្ថោបិ សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពោ។ **សវចនីយ**ន្តិ ឯត្ថ "សទោស"ន្តិ (សារត្ថ. ដី. ចូឡវគ្គ. ៣.៧៦) អត្ថំ វទតិ។ អត្តនោ វចនេ បវត្តនកម្មន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, "មា បក្កមាហី"តិ វា "ឯហិ វិនយធរានំ សម្មុខីភាវ"ន្តិ វា ឯវំ អត្តនោ អាណាយ បវត្តនកកម្មំ ន កាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវញ្ហិ កេនចិ សវចនីយេ កតេ អនាទរេន អតិក្កមិតុំ ន វដ្ដតិ, ពុទ្ធស្ស សង្ឃស្ស អាណា អតិក្កន្តា នាម ហោតិ។

**រជោហតភូមី**តិ បណ្ណសាលាវិសេសនំ។ **បច្ចយ**ន្តិ វស្សាវាសិកចីវរំ។ **សេនាសនំ ន លភតី**តិ វស្សគ្គេន ន លភតិ។

**អបណ្ណកបដិបទា**តិ អវិរុទ្ធបដិបទា។ **សចេ វាយមន្តោបី**តិ ឯត្ថ អវិសយភាវំ ញត្វា អវាយមន្តោបិ សង្គយ្ហតិ។

**៨១**. **អវិសេសេនា**តិ បារិវាសិកុក្ខិត្តកានំ សាមញ្ញេន។ **បញ្ចវណ្ណច្ឆទនពទ្ធដ្ឋានេសូ**តិ បញ្ចប្បការច្ឆទនេហិ ឆន្នដ្ឋានេសុ។

**ឱពទ្ធ**ន្តិ ឧដ្ឋានាទិព្យាបារបដិពទ្ធំ។ បីឡិតន្តិ អត្ថោ។ **មញ្ចេ វា បីឋេ វា**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ, តេន តដ្ដិកាចម្មខណ្ឌាទីសុ ទីឃាសនេសុបិ និសីទិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។

**ន វត្តភេទទុក្កដ**ន្តិ វុឌ្ឍតរស្ស ជាននស្សាបិ វត្តភេទេ ទុក្កដំ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ "**វត្តំ និក្ខិបាបេត្វា**"តិ ឥទំ បារិវាសាទិមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។

បារិវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារិវាសិកក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៣. សមុច្ចយក្ខន្ធកោ

## សុក្កវិស្សដ្ឋិកថាវណ្ណនា

**៩៧**. សមុច្ចយក្ខន្ធកេ **វេទយាមហ**ន្តិ ជានាបេមិ អហំ, អារោចេមីតិអត្ថោ។ អនុភវាមីតិបិស្ស អត្ថំ វទន្តិ។ បុរិមំ បន បសំសន្តិ អារោបនវចនត្តា។ **អារោចេត្វា និក្ខិបិតព្ព**ន្តិ ទុក្កដបរិមោចនត្ថំ វុត្តំ។ កេចិ បន “តទហេវ បុន វត្តំ សមាទិយិត្វា អរុណំ ឧដ្ឋាបេតុកាមស្ស រត្តិច្ឆេទបរិហារត្ថម្បិ”តិ វទន្តិ។

“**សភាគា ភិក្ខូ វសន្តី**”តិ វុត្តត្តា វិសភាគានំ វសនដ្ឋានេ វត្តំ អសមាទិយិត្វា ពហិ ឯវ កាតុម្បិ វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “**ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កមិត្វា**”តិ ឥទំ វិហារេ ភិក្ខូនំ សជ្ឈាយាទិសទ្ទសវនូបចារវិជហនត្ថំ វុត្តំ។ “**មហាមគ្គតោ ឱក្កម្ម**”តិ ឥទំ មគ្គបដិបន្នានំ ភិក្ខូនំ ឧបចារាតិក្កមនត្ថំ វុត្តំ។ **គុម្ពេន វា**តិអាទិ ទស្សនូបចារវិជហនត្ថំ។

“**សោបិ កេនចិ កម្មេន បុរេ អរុណេ ឯវ គច្ឆតី**”តិ ឥមិនា អារោចនាយ កតាយ សព្ពេសុបិ ភិក្ខូសុ វិហារគតេសុ ឩនេ គណេ ចរណទោសោ វា វិប្បវាសទោសោ វា ន ហោតិ អារោចិតត្តា សហវាសស្សាតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “**អយញ្ហោ**” តិអាទិ។ **អញ្ញានំ កាតុំ ន វដ្ដតី**តិ កតម្បិ អកតមេវ ហោតីតិ អត្ថោ។

សុក្កវិស្សដ្ឋិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បដិច្ឆន្នបរិវាសកថាវណ្ណនា

**១០២**. **សុទ្ធស្សា**តិ សភាគសង្ឃាទិសេសំ អនាបន្នស្ស, តតោ វុដ្ឋិតស្ស វា។ **អញ្ញស្មិ**ន្តិ សុទ្ធន្តបរិវាសវសេន អាបត្តិវុដ្ឋានតោ អញ្ញស្មឹ អាបត្តិវុដ្ឋានេ។ បាឡិយំ “បដិកស្សិតោ សង្ឃេន ឧទាយិ ភិក្ខុ អន្តរា ឯកិស្សា អាបត្តិយា...បេ.... មូលាយបដិកស្សនា”តិ ឥទំ ករណវសេន វិបរិណាមេត្វា មូលាយបដិកស្សនាយ បដិកស្សិតោតិ យោជេតព្ពំ។ អថ វា “មូលាយ បដិកស្សនា ខមតិ សង្ឃស្សា”តិ ឧត្តរបទេន សហ បច្ចត្តវសេនេវ យោជេតុម្បិ វដ្ដតិ។

“ឧទាយឹ ភិក្ខុំ អន្តរា ឯកិស្សា អាបត្តិយា...បេ.... មូលាយ បដិកស្សិត្វា”តិ ឯត្ថ អន្តរា ឯកិស្សា អាបត្តិយា ហេតុភូតាយ ឧទាយឹ ភិក្ខុំ មូលាយ បដិកស្សិត្វា មូលទិវសេ អាកឌ្ឍិត្វា តស្សា អន្តរាបត្តិយា សមោធានបរិវាសំ ទេតូតិ យោជនា។ **អាវិការាបេត្វា វិស្សជ្ជេតព្ពោ**តិ តស្ស អតេកិច្ឆភាវំ តេនេវ សង្ឃស្ស បាកដំ ការេត្វា លទ្ធិគណតោ វិយោជនវសេន វិស្សជ្ជេតព្ពោ។

**សតំ អាបត្តិយោ**តិ កាយសំសគ្គាទិវសេន ឯកទិវសេ អាបន្នា សតំ អាបត្តិយោ។ **ទសសត**ន្តិ សហស្សា អាបត្តិយោ។ រត្តិសតំ ឆាទយិត្វានាតិ យោជេតព្ពោ។ **សព្ពបរិវាសកម្មវាចាវសានេ**តិ ហេដ្ឋា ទស្សិតានំ ទ្វិន្នំ សុទ្ធន្តបរិវាសានំ, តិណ្ណំ សមោធានបរិវាសានញ្ចាតិ ឥមេសំ សព្ពេសំ បរិវាសានំ កម្មវាចាបរិយោសានេ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ បដិច្ឆន្នបរិវាសេ វុត្តនយេន។

**វិហារូបចារតោបី**តិ ពហិគាមេ ភិក្ខូនំ វិហារូបចារតោបិ។ “**ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតា អតិក្កមិតព្ពា**”តិ ឥទំ ភិក្ខូនំ សវនូបចារាតិក្កមនំ វុត្តំ។ **គាមស្សាតិ ន វុត្ត**ន្តិ គាមស្ស ឧបចារំ មុញ្ចិតុំ វដ្ដតីតិ ន វុត្តំ។ តេន គាមូបចារេ ឋិតាបិ តត្ថ ទស្សនសវនូបចារេ អតិក្កមិត្វា ឋិតា ភិក្ខូ ច ភិក្ខុនិយោ ច តស្សា រត្តិច្ឆេទំ ន ករោន្តីតិ ទីបេតិ។

**អនិក្ខិត្តវត្តភិក្ខូនំ វុត្តនយេនេវា**តិ ឧបចារសីមាយ បវិដ្ឋានំ វសេន រត្តិច្ឆេទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តស្មឹ គាមេ**តិ ភិក្ខុនីនំ និវាសនគាមេ។ **អត្តានំ ទស្សេត្វា**តិ យថា អារោចេតុំ សក្កា, តថា ទស្សេត្វា។ “**សម្មន្និត្វា ទាតព្ពោ**”តិ ឥមិនា សម្មតាយ សហវាសេបិ រត្តិច្ឆេទោ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។

**មូលាយបដិកស្សិតស្សា**តិ មូលាយបដិកស្សិតស្ស បុន បរិវុត្ថបរិវាសស្សាតិ អត្ថោ។ **តិស្សន្ន**ន្តិ មូលាបត្តិយា សហ ទ្វិន្នំ អន្តរាបត្តីនញ្ច។

**១០៨**. **សចេ បដិច្ឆន្នា**តិ និក្ខិត្តវត្តេនាបន្នាបត្តី សន្ធាយ វុត្តំ។ បាឡិយំ បញ្ចាហប្បដិច្ឆន្នវារេ អន្តរាបត្តិកថាយំ “**ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, ឆារត្តំ មានត្តំ ទាតព្ព**”ន្តិ ឥទំ មូលាយបដិកស្សនាកម្មវាចានន្តរមេវ ទាតុំ វុត្តំ

ន ហោតិ។ មូលាយបដិកស្សិតស្ស បន បញ្ចទិវសានិ បរិវសិត្វា យាចិតស្ស មានត្តចរណកាលេ អាបន្នាយ តតិយាយ អន្តរាបត្តិយា អប្បដិច្ឆន្នាយ មានត្តទានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវញ្ច ទិន្នមានត្តស្ស ឯកេន ឆារត្តេន បុព្ពេ ទិន្នមានត្តាហិ តីហិ អាបត្តីហិ សហ ចតស្សន្នម្បិ អាបត្តីនំ មានត្តំ ចិណ្ណមេវ ហោតិ។ ឥមិនា បន នយេន អញ្ញានារហកាលេ អាបន្នាយ អន្តរាបត្តិយា, បក្ខប្បដិច្ឆន្នាវរេ អន្តរាបត្តីសុ ច បដិបជ្ជនំ វេទិតព្ពំ។ **"ឯកាហប្បដិច្ឆន្នាទិវសេន បញ្ច"**តិ ឥទំ ឯកាហប្បដិច្ឆន្នាទីនំ ចតុន្នំ បច្ចេកបរិវាសទានមានត្តទានអព្ភានានិ ឯកេកំ កត្វា វុត្តំ។ **"អន្តរាបត្តិវសេន ចតស្សោ"**តិ ឥទម្បិ មានត្តទានអព្ភានានិ តស្មឹ តស្មឹ មូលាយបដិកស្សនេ ឯកត្តំ អារោបេត្វា វុត្តំ។

បដិច្ឆន្នបរិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សមោធានបរិវាសកថាវណ្ណនា

**១២៥**. **"យស្មា បដិច្ឆន្នា អន្តរាបត្តី"**តិ ឥទំ សមោធានបរិវាសទានស្ស ការណវចនំ, ន បន ចិណ្ណបរិវុត្ថទិវសានំ មក្ខិតភាវស្ស, អប្បដិច្ឆន្នាយ អន្តរាបត្តិយា មូលាយបដិកស្សនេ កតេបិ តេសំ មក្ខិតភាវសម្ភវតោ។ តស្មា "មានត្តចិណ្ណទិវសាបិ បរិវុត្ថទិវសាបិ សព្ពេ មក្ខិតាវ ហោន្តី"តិ ឥមស្សានន្តរំ "សមោធានបរិវាសោ ចស្ស ទាតព្ពោ"តិ ឯវមេត្ថ យោជនា កាតព្ពា។ តេនាហ **"តេនេវា"**តិអាទិ។

សមោធានបរិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អគ្ឃសមោធានបរិវាសកថាវណ្ណនា

**១៣៤**. **"ឯកាបត្តិមូលកញ្ច"**តិ ឥមិនា "ឯកា អាបត្តិ ឯកាហប្បដិច្ឆន្នា, ឯកា អាបត្តិ ទ្វីហប្បដិច្ឆន្នា"តិអាទិនយំ ទស្សេតិ។ **អប្បដិច្ឆន្នភាវំ ទស្សេតុ**ន្តិ អជាននាទិនា បដិច្ឆន្នាយបិ អាបត្តិយា មានត្តារហតាវចនេន អប្បដិច្ឆន្នភាវំ ទស្សេតុំ។ "ឯកស្ស, អាវុសោ, មាសស្ស ភិក្ខុ មានត្តារហោ"តិ (ចូឡវ. ១៥៣) ហិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ឯកស្ស អជាននបដិច្ឆន្នមាសស្ស បរិវាសារហោ ន ហោតិ, កេវលំ អាបត្តិយា អប្បដិច្ឆន្នត្តា មានត្តារហោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ បាឡិយំ **មក្ខធម្មោ**តិ មទ្ទិតុកាមតា។ សង្ខ្យាទិសេសានំ បរិវាសទានាទិសព្ពវិនិច្ឆយស្ស សមុច្ចយត្តា បនេស សមុច្ចយក្ខន្ធកោតិ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

អគ្ឃសមោធានបរិវាសកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមុច្ចយក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៤. សមថក្ខន្ធកោ

### សតិវិនយកថាទិវណ្ណនា

**១៩៥**. សមថក្ខន្ធកេ ខីណាសវស្ស វិបុលសតី និស្សាយ ទាតព្ពោ វិនយោ ចោទនាទិអសារុប្បានំ វិនយនុបាយោ **សតិវិនយោ**។

**១៩៦**. **ចិត្តវិបរិយាសកតោ**តិ កតចិត្តវិបរិយាសោ។ **គតំ ភិក្ខំ...បេ.... ចោទេន្តី**តិ ឯត្ថ បន ឧម្មត្តកស្ស តទំ **ឧម្មត្តកំ,** អជ្ឈាចិណ្ណំ។ តទេវ ចិត្តវិបរិយាសេន កតន្តិ ចិត្តវិបរិយាសកតំ។ តេន ឧម្មត្តកេន ចិត្តវិបរិយាសកតេន អជ្ឈាចិណ្ណេន អនាចារេន អាបន្នាយ អាបត្តិយា គត្តំ ភិក្ខំ ចោទេន្តីតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ បឋមំ មូឡ្ហោ ហុត្វា បច្ឆា អមូឡ្ហភាវំ ឧបគតស្ស ទាតព្ពោ វិនយោ **អមូឡ្ហវិនយោ**។

**២០២**. ធម្មវាទីនំ យេភុយ្យភាវសម្បាទិកា កិរិយា **យេភុយ្យសិកា**តិ ឥមស្មឹ អត្ថេ ស-ការាគមសហិតោ ឥក-បច្ចយន្តោយំ សទ្ទោតិ ទស្សេតុំ អាហ **"យស្សា"**តិអាទិ។ តត្ថ **យស្សា កិរិយាយា**តិ គូឡ្ហកវិវដ្ដកាទិនា សលាកគ្គាហាបកកិរិយាយ។ យេភុយ្យភាវំ និស្សិតសមថកិរិយា យេភុយ្យសិកាតិ ឯវំ យេភុយ្យសិកាសទ្ទស្ស អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឯវញ្ហិ អយំ អធិករណសមថោ នាម ហោតិ។ យថាវុត្តសលាកគ្គាហេន ហិ ធម្មវាទីនំ យេភុយ្យភាវេ សិទ្ធេ បច្ឆា តំ យេភុយ្យភាវំ និស្សាយេវ អធិករណវូបសមោ ហោតិ, ន ធម្មវាទីនំ ពហុតរភាវសាធកកិរិយាមត្តេន។

**២០៧**. **"សេសមេត្ថ តជ្ជនីយាទីសុ វុត្តនយមេវា"**តិ ឯតេន តជ្ជនីយាទិសត្តកម្មានិ វិយ ឥទម្បិ តស្សបាបិយសិកាកម្មំ អសុចិភាវាទិទោសយុត្តស្ស, សង្ឃស្ស ច វិនិច្ឆយេ អតិដ្ឋមានស្ស កត្តព្ពំ វិសុំ ឯកំ និគ្គហកម្មន្តិ ទស្សេតិ។ ឯតស្មិញ្ហិ និគ្គហកម្មេ កតេ សោ បុគ្គលោ "អហំ សុទ្ធោ"តិ អត្តនោ សុទ្ធិយា សាធនត្ថំ សង្ឃមជ្ឈំ ឱតរិតុំ, សង្ឃោ ចស្ស វិនិច្ឆយំ ទាតុំ ន លភតិ, តំ កម្មករណមត្តេនេវ ច តំ អធិករណំ វូបសន្តំ ហោតិ។

កថំ បនេតំ កម្មំ បដិប្បស្សម្ភតីតិ? កេចិ បនេត្ថ "សោ តថា និគ្គហិតោ និគ្គហិតោវ ហោតិ, ឱសារណំ ន លភតិ។ តេនេវ បាឡិយំ ឱសារណា ន វុត្តា"តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ បន "បាឡិយំ ន ឧបសម្បាទេតព្ពន្តិអាទិនា សម្មាវត្តនស្ស វុត្តត្តា សម្មាវត្តិត្វា លជ្ជិធម្មេ ឱក្កន្តស្ស ឱសារណា អវុត្តាបិ តជ្ជនីយាទីសុ វិយ នយតោ កម្មវាចំ យោជេត្វា ឱសារណា កាតព្ពា ឯវា"តិ វទន្តិ, ឥទំ យុត្តំ។ តេនេវ អដ្ឋកថាយំ វក្ខតិ "សចេ សីលវា ភវិស្សតិ, វត្តំ បរិបូរេត្វា បដិប្បស្សទ្ធី លភិស្សតិ។ នោ ចេ, តថានាសិតកោវ ភវិស្សតី"តិ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ២៣៨)។ **តស្សបាបិយសិកាកម្មន្តិ** ច អលុត្តសមាសោយេវ។ តេនាហ **"ឥទំ ហិ"**តិ អាទិ។

សតិវិនយកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អធិករណកថាវណ្ណនា

**២១៥**. វិរូបតោ វិបរិណាមង្គេន ចិត្តំ ទុក្ខំ វិបច្ចតីតិ អាហ **"ចិត្តទុក្ខត្តំ វោហារោ"**តិអាទិ។ **ឧបវទនា**តិ ចោទនា។ **តត្ថេវា**តិ អនុវទនេ។

**អាទិតោ បដ្ឋាយ ច តស្ស តស្ស កម្មស្ស វិញ្ញាតត្តា**តិ វិត្ថារតោ អាគតកម្មវគ្គស្ស អាទិតោ បដ្ឋាយ វណ្ណនាមុខេន វិញ្ញាតត្តា វិនិច្ឆយោ ភវិស្សតីតិ យោជនា។

**២១៦**. បាឡិយំ **អជ្ឈត្តំ វា**តិ អត្តនិ វា អត្តនោ បរិសាយ វា។ **ពហិទ្ធា វា**តិ បរស្មឹ វា បរស្ស បរិសាយ វា។ **អនវស្សវាយា**តិ អនុប្បាទាយ។

**២២០**. **"វិវាទាធិករណំ កុសលំ អកុសលំ អព្យាកត"**ន្តិ ឥទំ បុច្ឆាវចនំ។ **វិវាទាធិករណំ សិយា កុសល**ន្តិអាទិ វិសជ្ជនំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

**២២២**. សម្មុតិសភាវាយបិ អាបត្តិយា ការណូបចារេន អកុសលាព្យាកតភាវេន វុច្ចមានេ កុសលស្សាបិ អាបត្តិការណត្តា តទុបចារេន "អាបត្តាធិករណំ សិយា កុសល"ន្តិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ , តថា អវត្វា "នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល"ន្តិ ឯវំវចនស្ស ការណំ ទស្សេតុំ **"ឯត្ថ សន្ធាយភាសិតវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ"**តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ចាយមធិប្បាយោ – យទិ ហិ អាបត្តិ នាម បរមត្ថធម្មសភាវា ភវេយ្យ, តទា “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសល”ន្តិអាទិវចនំ យុជ្ជេយ្យ។ យស្មា ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទដ្ឋកថាទីសុ ទស្សិតទោសប្បសង្គតោ បរមត្ថសភាវតា ន យុត្តា, ឯកន្តសម្មុតិសភាវា ឯវ សា ហោតិ, តស្មា “សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកត”ន្តិបិ និប្បរិយាយតោ ន វត្តព្ពា។ យទិ បន អកុសលអព្យាកតធម្មសមុដ្ឋិតត្តមេវ ឧបាទាយ បរិយាយតោ “សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកត”ន្តិ វុត្តំ។ តទា កុសលធម្មសមុដ្ឋិតត្តម្បិ ឧបាទាយ បរិយាយតោ “អាបត្តាធិករណំ សិយា កុសល”ន្តិបិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ។ យតោ ចេតំ វចនំ អាបត្តិយា អកុសលាព្យាកតូបចារារហត្តស្ស កុសលូបចារានារហត្តស្ស វិសុំ ការណសព្ភាវំ សន្ធាយ ភាសិតំ, តស្មា យំ តំ ការណវិសេសំ សន្ធាយ ឥទំ ភាសិតំ, តស្ស វសេនេវេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥទានិ បន យោ អង្គប្បហោនកចិត្តមេវ សន្ធាយ អាបត្តិយា អកុសលាទិភាវោ វុត្តោ, នាញ្ញំ វិសេសការណំ សន្ធាយាតិ គណ្ហេយ្យ, តស្ស គាហេ ទោសំ ទស្សេន្តោ **“យស្មឹ ហី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បឋវីខណនាទិកេ**តិ បឋវីខណនាទិនិមិត្តេ បណ្ណត្តិវជ្ជេ។ **អាបត្តាធិករណេ កុសលចិត្តំ អង្គ**ន្តិ បណ្ណត្តិំ អជានិត្វា កុសលចិត្តេន ចេតិយង្គណាទីសុ ភូមិសោធនាទិវសេន បឋវីភូតគាមវិកោបនាទិកាលេ កុសលចិត្តំ ការណំ ហោតិ។ **តស្មឹ សតី**តិ តស្មឹ អាបត្តាធិករណេ វិជ្ជមានេ កុសលចិត្តសមុដ្ឋិតត្តេន កុសលវោហារារហាយ អាបត្តិយា វិជ្ជមានាយាតិ អធិប្បាយោ។ **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ចូឡវគ្គ ៣.២២២) បន “តស្មឹ សតី”តិ ឥមស្ស “តស្មឹ កុសលចិត្តេ អាបត្តិភាវេន គហិតេ”តិ អត្ថោ វុត្តោ, តំ ន យុជ្ជតិ “យស្មិ”ន្តិ យ-សទ្ទេន បរាមដ្ឋស្សេវ អាបត្តាធិករណស្ស “តស្មិ”ន្តិ បរាមសិតព្ពតោ។

**ន សក្កា វត្តុ**ន្តិ យទិ សម្មុតិសភាវាយបិ អាបត្តិយា អកុសលាទិសមុដ្ឋិតត្តេន អកុសលាទិវោហារោ ករីយតិ, តទា កុសលវោហារោបិ កត្តព្ពោតិ “នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ ន សក្កា វត្តុំ, អញ្ញថា អកុសលាទិភាវោបិស្ស បដិក្ខិបិតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ **តស្មា**តិ យស្មា កុសលាទីនំ តិណ្ណំ សមានេបិ អាបត្តិយា អង្គប្បហោនកត្តេ កុសលវោហារោវ អាបត្តិយា បដិក្ខិត្តោ, ន អកុសលាទិវោហារោ, តស្មា **នយិទំ អង្គប្បហោនកំ ចិត្តំ សន្ធាយ វុត្ត**ន្តិ “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកតំ, នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ ឥទំ អាបត្តិយា សមុដ្ឋាបកត្តេន អង្គប្បហោនកំ ការណភូតំ ចិត្តមត្តំ សន្ធាយ ន វុត្តំ , អញ្ញថា “អាបត្តាធិករណំ សិយា កុសល”ន្តិបិ វត្តព្ពតោតិ អធិប្បាយោ។ ឯតេន អាបត្តិយា អកុសលាទិភាវោបិ កេនចិ និមិត្តេន បរិយាយតោវ វុត្តោ, ន បរមត្ថតោតិ ទស្សេតិ។ យថាហ “យំ កុសលចិត្តេន អាបជ្ជតិ, តំ កុសលំ, ឥតរេហិ ឥតរ”ន្តិ។

**ឥទំ បនា**តិអាទីសុ អយំ អធិប្បាយោ – “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកត”ន្តិ ឥទញ្ហិ យំ កិញ្ចិ កទាចិ កត្ថចិ ការណំ ភវន្តំ អនិយតការណំ សន្ធាយ វុត្តំ ន ហោតិ។ យំ បន សព្ពសិក្ខាបទេសុ អាបត្តិយា ការណំ ភវិតុមរហតិ, ឥទមេវ ការណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អកុសលញ្ហិ បណ្ណត្តិំ ញត្វា វីតិក្កមន្តស្ស សព្ពាបត្តិយា ការណំ ហោតិ, លោកវជ្ជាបត្តិយា បន បណ្ណត្តិំ អជានន្តស្សបិ ការណំ ហោតិ។ កេវលំ បណ្ណត្តិវជ្ជាបត្តីសុ កុសលាព្យាកតចិត្តបវត្តិក្ខណេ ឯវ អកុសលំ ន វត្តតិ, តទញ្ញត្ថ សយមេវ បវត្តតិ។ អព្យាកតំ បន កាយវចីភូតំ កុសលាកុសលាទីនំ បវត្តិក្ខណេ និរោធសមាបន្នស្ស សហសេយ្យាបត្តិយន្តិ សព្ពាបត្តិយា អង្គមេវ ហោតិ ឆន្នំ អាបត្តិសមុដ្ឋានានំ កាយវាចង្គវិរហិតត្តាភាវា។ តស្មា ឥមេសំ អកុសលាព្យាកតានំ សព្ពាបត្តិមូលកត្តមេវ សន្ធាយ ឥទំ អាបត្តិយា អកុសលត្តំ, អព្យាកតត្តញ្ច វុត្តំ។ យត្ថ បន បឋវីខណនាទីសុ កុសលម្បិ អាបត្តិយា ការណំ ហោតិ, តត្ថាបិ អាបត្តិយា តទុបចារេន កុសលត្តវោហារោ អយុត្តោ សាវជ្ជានវជ្ជានំ ឯកត្តវោហារស្ស វិរុទ្ធត្តា។ យទគ្គេន អញ្ញមញ្ញំ វិរុទ្ធា, តទគ្គេន ការណការិយវោហារោបិ នេសំ អយុត្តោ។ តស្មា តត្ថ វិជ្ជមានម្បិ កុសលំ អព្ពោហារិកំ, កាយវចីទ្វារមេវ អាវេណិកំ ការណន្តិ។

តត្ថ **ឯកន្តតោ អកុសលមេវា**តិ អកុសលចិត្តេន សមុដ្ឋហនតោ ការណូបចារតោ ឯវ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ លោកវជ្ជេ។ **វិកប្បោ នត្ថី**តិ សិយា-សទ្ទស្ស វិកប្បនត្ថតំ ទស្សេតិ។ **អកុសលំ ហោតី**តិ អកុសលសមុដ្ឋិតាយ ការណូបចារេន អកុសលំ ហោតិ។ **សហសេយ្យាទិវសេន អាបជ្ជនតោ អព្យាកតំ ហោតី**តិ ឥត្ថិយាទីហិ សហ បិដ្ឋិបសារណវសប្បវត្តកាយទ្វារសង្ខាតរូបាព្យាកតវសេនេវ អាបជ្ជិតព្ពតោ ការណូបចារេនេវ អាបត្តិ អព្យាកតំ ហោតិ។ **តត្ថា**តិ តស្មឹ បណ្ណត្តិវជ្ជាបត្តាធិករណេ។ **សញ្ចិច្ចាសញ្ចិច្ចវសេនា**តិ បណ្ណត្តិំ ញត្វា, អញ្ញត្វា ច អាបជ្ជនវសេន **ឥមំ វិកប្បភាវំ សន្ធាយ** អកុសលត្តអព្យាកតត្តសង្ខាតំ យថាវុត្តំ ឥមំ វិកប្បសភាវំ សន្ធាយ ឥទំ វចនំ វុត្តំ។

យទិ ឯវំ អសញ្ចិច្ចាបជ្ជនបក្ខេ កុសលេនាបិ អាបជ្ជនតោ តម្បិ វិកប្បំ សន្ធាយ “អាបត្តាធិករណំ សិយា កុសល”ន្តិបិ កស្មា ន វុត្តន្តិ អាហ **“សចេ បនា”**តិអាទិ។ “អចិត្តកាន”ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ សមុដ្ឋានវសេន វិភាវេតុំ

“**ឯឡកលោមបទសោធម្មាទិសមុដ្ឋានានម្បី**”តិ វុត្តំ។ អចិត្តកសមុដ្ឋានានំ “**កុសលចិត្តំ អាបជ្ជេយ្យា**”តិ ឯតេន សាវជ្ជភូតាយ អាបត្តិយា ការណូបចារេនាបិ អនវជ្ជភូតកុសលវោហារោ អយុត្តោតិ ទស្សេតិ។ “**ន ច តត្ថា**”តិអាទិនា កុសលស្ស អាបត្តិយា ការណត្តំ វិជ្ជមានម្បិ តថា វោហរិតុំ អយុត្តន្តិ បដិក្ខិបិត្វា កាយវាចាសង្ខាតំ អព្យាកតស្សេវ ការណត្តំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **ចលិតប្បវត្តានន្តិ** ចលិតានំ, បវត្តានញ្ច។ ចលិតោ ហិ កាយោ, បវត្តា វាចា។ ឯត្ថ ច កាយវាចានមញ្ញតរមេវ អង្គំ។ **តញ្ច…បេ…. អព្យាកតន្តិ** ឯវំ អព្យាកតស្ស អាបត្តិការណភាវេនេវ វុត្តត្តា។ “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកត”ន្តិ ឥទំ ការណូបចារេន បរិយាយតោ វុត្តំ, ន និប្បរិយាយតោតិ សិជ្ឈតិ។

យំ បន **សារត្ថទីបនិយំ** (សារត្ថ. ដី. ចូឡវ. ៣.២២២) អាបត្តិយា និប្បរិយាយតោវ អកុសលាទិសភាវតំ សមត្ថេតុំ ពហុំ បបញ្ចិតំ, តំ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទដ្ឋកថាយមេវ បដិក្ខិត្តត្តា។ តេនេវេត្ថាបិ “យំ ចិត្តំ អាបត្តិយា អង្គំ ហោតី”តិអាទិនា អកុសលចិត្តស្សាបិ អាបត្តិយា ការណត្តេន ភិន្នតាវ ទស្សិតា។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា ទស្សិតមេវាតិ ឥធ ន វិត្ថារយិម្ហ។ **ឯវំ វីតិក្កមតោ យោ វីតិក្កមោ**តិ ឯត្ថ អកុសលចិត្តេន ញត្វា វីតិក្កមន្តស្ស កាយវចីវីតិក្កមសមុដ្ឋិតា អាបត្តិវីតិក្កមោតិ វុត្តោ។ ឯស នយោ អព្យាកតវារេបិ។

អធិករណកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អធិករណវូបសមនសមថកថាទិវណ្ណនា

**២២៨**. បាឡិយំ **វិវាទាធិករណំ ឯកំ សមថំ អនាគម្មា**តិអាទិ បុច្ឆា។ **សិយា**តិអាទិ វិស្សជ្ជនំ។ **សិយាតិស្ស វចនីយ**ន្តិ ឯតេនេវ វូបសមំ សិយាតិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ **សម្មុខាវិនយស្មិ**ន្តិ សម្មុខាវិនយត្តស្មិន្តិ ភាវប្បធានោ និទ្ទេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវំ សព្ពវារេសុ។ “**ការកោ ឧក្កោដេតី**”តិ ឥទំ ឧបលក្ខណមត្តំ, យស្ស កស្សចិ ឧក្កោដេន្តស្ស បាចិត្តិយមេវ។ ឧព្ពាហិកាយ ខីយនកេ បាចិត្តិយំ ន វុត្តំ តត្ថ ឆន្ទទានស្ស នត្ថិតាយ។

**២៣៥**. **វណ្ណាវណ្ណាយោ កត្វា**តិ ខុទ្ទកមហន្តេហិ សញ្ញាណេហិ យុត្តាយោ កត្វា។ តេនាហ “**និមិត្តសញ្ញំ អារោបេត្វា**”តិ។

**២៤២**. **កិច្ចាធិករណំ …បេ…. សម្មតី**តិ ឯត្ថ សម្មុខាវិនយេន អបលោកនាទិកម្មំ សម្បជ្ជតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អធិករណវូបសមនសមថកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សមថក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៥. ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកោ

## ខុទ្ទកវត្ថុកថាវណ្ណនា

**២៤៣**. ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកេ **អដ្ដបទាការេនា**តិ ជូតផលកេ អដ្ឋគព្ភរាជិអាការេន។ **មល្លកមូលសណ្ឋានេនា**តិ ខេឡមល្លកមូលសណ្ឋានេន។ ឥទញ្ច វដ្ដាធារកំ សន្ធាយ វុត្តំ, កណ្ណកេ ឧដ្ឋាបេត្វា កតវដ្ដកបាលស្សេតំ អធិវចនំ។

**២៤៤**. **បុថុបាណិក**ន្តិ មុដ្ឋឹ អកត្វា វិកសិតហត្ថតលេហិ បិដ្ឋិបរិកម្មំ វុច្ចតិ។ ឯតមេវ សន្ធាយ “**ហត្ថបរិកម្ម**”ន្តិ វុត្តំ។

**២៤៥**. **មុត្តោលម្ពកាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កុណ្ឌលាទី សង្គណ្ហាតិ។ **បលម្ពកសុត្ត**ន្តិ ព្រាហ្មណានំ យញ្ញោបចិតសុត្តាទិអាការំ វុច្ចតិ។ **វលយ**ន្តិ ហត្ថបាទវលយំ។

**២៤៦**. **ទូឡ្ហុលេ**តិ ឧបយោគពហុវចនំ, ទូឡ្ហុលប្បមាណំ អតិក្កាមេតុំ ន វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ទុមាសស្ស វា ទូឡ្ហុលស្ស វា អតិក្កន្តភាវំ អជានន្តស្សាបិ កេសមស្សុគណនាយ អចិត្តកាបត្តិយោ ហោន្តីតិ វទន្តិ។

**កោច្ឆេនា**តិ ឧសីរតិណាទីនិ ពន្ធិត្វា សមំ ឆិន្ទិត្វា គហិតកោច្ឆេន។ **ចិក្កលេនា**តិ សិលេសយុត្តតេលេន។ **ឧណ្ហាភិតត្តរជសិរានម្បី**តិ ឧណ្ហាភិតត្តានំ រជោកិណ្ណសិរានំ។ **អទ្ទហត្ថេនា**តិ អល្លហត្ថេន។

**២៤៨-៩**. **សាធុគីត**ន្តិ អនិច្ចតាទិបដិសញ្ញុត្តំ គីតំ។ **ចតុរស្សេន វត្តេនា**តិ បរិបុណ្ណេន ឧច្ចារណវត្តេន។ តរង្គវត្តាទីនំ សព្ពេសម្បិ សាមញ្ញលក្ខណំ ទស្សេតុំ “**សព្ពេសំ…បេ…. លក្ខណ**”ន្តិ វុត្តំ។ យត្តកាហិ មត្តាហិ អក្ខរំ បរិបុណ្ណំ ហោតិ, តតោបិ អធិកមត្តាយុត្តំ កត្វា កថនំ **វិការកថនំ** នាម, តថា អកត្វា កថនមេវ **លក្ខណ**ន្តិ អត្ថោ។ **ពាហិរលោមិ**ន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, យថា ពហិទ្ធា លោមានិ ទិស្សន្តិ, ឯវំ ធារេន្តស្ស ទុក្កដន្តិ អត្ថោ។

**២៥០**. បាឡិយំ **តរុណញ្ញេវ អម្ព**ន្តិ តរុណំ អសញ្ជាតពីជំ ឯវ អម្ពផលំ។ **បាតាបេត្វា**តិ ឆិន្ទាបេត្វាវ។ “**មត្តាវណ្ណិតា**”តិ ឥទំ “បរេ និន្ទន្តី”តិ សាសនហិតេសិតាយ វុត្តំ។ **ន បរិយាបុណីស្សូ**តិ នាសិក្ខីសុ។

**២៥១**. **ចត្តារិ អហិរាជកុលានី**តិ សព្ពេសំ អហិភេទានំ ចតូសុ ឯវ សង្គហតោ វុត្តំ។ **អត្តបរិត្តំ កាតុ**ន្តិ អត្តនោ បរិត្តាណំ កាតុំ។

**វិរូបក្ខេហិ មេ មេត្ត**ន្តិ វិរូបក្ខជាតិកេហិ នាគេហិ សហ មយ្ហំ មិត្តភាវោ ហោតុ, មេត្តា ហោតូតិ អត្ថោ, តេ សុខិតា និទ្ទុក្ខា អវេរា ហោន្តូតិ អធិប្បាយោ។ ឯវញ្ហិ មេត្តាផរណំ ហោតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អបាទកេហី**តិ អហិកុលេហិ សហ សព្ពសត្តេសុ ឱធិសោ មេត្តាផរណទស្សនំ។ **មា មំ អបាទកោ ហឹសី**តិ តាយ មេត្តាយ អត្តរក្ខាវិធានទស្សនំ។

**សព្ពេ សត្តា**តិអាទិ អត្តានំ ឧបមំ កត្វា សព្ពសត្តេសុ អនោធិសោ មេត្តាផរណទស្សនំ។ តត្ថ **មា កញ្ចិ បាបមាគមា**តិ កញ្ចិ សត្តំ លាមកំ ទុក្ខហេតុ, ទុក្ខញ្ច មា អាគច្ឆតុ។

ឯវំ មេត្តាយ អត្តគុត្តឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ រតនត្តយានុស្សរណេន ទស្សេតុំ “**អប្បមាណោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បមាណករធម្មា អកុសលា, តព្ពិបាកា ច បមាណា, តប្បដិបក្ខា សីលាទយោ គុណា, តព្ពិបាកា ច លោកិយលោកុត្តរផលានិ អប្បមាណា, តេ អស្ស អត្ថីតិ **អប្បមាណោ**, អប្បមាណា វា អបរិមេយ្យគុណា អស្សាតិបិ **អប្បមាណោ**។ **បមាណវន្តានី**តិ យថាវុត្តបមាណករធម្មយុត្តានិ។ **អហិវិច្ឆិកា**តិ សរីសបានញ្ញេវ បភេទទស្សនំ។ **ឧណ្ណនាភី**តិ លោមសនាភិកោ មក្កដោ។ **សរពូ**តិ ឃរគោឡិកា។

**បដិក្កមន្តូ**តិ អបគច្ឆន្តុ, មា មំ វិហេសយឹសូតិ អត្ថោ។ **សោហំ នមោ**តិ ឯត្ថ “ករោមី”តិ បាឋសេសោ។ យស្មា មយា មេត្តាទីហិ តុម្ហាកញ្ច មយ្ហញ្ច រក្ខា កតា, យស្មា ច សោហំ ភគវតោ នមោ ករោមិ, វិបស្សីអាទីនំ សត្តន្នម្បិ នមោ ករោមិ, តស្មា បដិក្កមន្តុ ភូតានីតិ យោជនា។

**អញ្ញម្ពី**តិ កាមរាគេ អសុភមនសិការាទិនា ឆេតព្ពេតិ អត្ថោ។ **អង្គជាត**ន្តិ ពីជវិរហិតំ បុរិសនិមិត្តំ។ ពីជេហិ ឆិន្នេ ឱបក្កមិកបណ្ឌកោ នាម អភព្ពោ ហោតីតិ វទន្តិ។ ឯកេ បន "ពីជស្សាបិ ឆេទនក្ខណេ ទុក្កដាបត្តិ ឯវ កមេន បុរិសិន្ទ្រិយាទិកេ អន្តរហិតេ បណ្ឌកោ នាម អភព្ពោ ហោតិ, តទា លិង្គនាសនាយ នាសេតព្ពោ"តិ វទន្តិ។ **តាទិសំ វា ទុក្ខំ ឧប្បាទេន្តស្សា**តិ មុដ្ឋិប្បហារាទីហិ អត្តនោ ទុក្ខំ ឧប្បាទេន្តស្ស។

**២៥២**. បាឡិយំ **តុយ្ហេសោ បត្តោ**តិ "យោ ច អរហា ចេវ ឥទ្ធិមា ច, តស្ស ទិន្នមេវា"តិ សេដ្ឋិនា វុត្តំ, តំ សន្ធាយ វទតិ។ **តំ បត្តំ គហេត្វា តិក្ខត្តុំ រាជគហំ អនុបរិយាយី**តិ ឯត្ថ វេឡុបរម្បរាយ ពទ្ធបត្តស្ស ឧបរិភាគេ អាកាសេ នគរំ តិក្ខត្តុំ អនុបរិយាយិត្វា ឋិតភាវំ សន្ធាយ "បត្តំ គហេត្វា"តិ វុត្តំ, ន បន ថេរោ ហត្ថេន បត្តំ សយមេវ អគ្គហេសិ។ កេចិ បន វទន្តិ "ឥទ្ធិពលេន តំ បត្តំ វេឡុបរម្បរតោ មុញ្ចិត្វា ថេរំ អនុពន្ធមានោ អដ្ឋាសិ, សោ ច អនេន ហត្ថេន គហិតោ វិយ អហោសី"តិ។ តថា ឋិតមេវ បន សន្ធាយ "ភារទ្វាជស្ស ហត្ថគតោ បត្តំ គហេត្វា"តិ វុត្តំ។ **តេ ច មនុស្សា...បេ.... អនុពន្ធីសូ**តិ យេ ច មនុស្សា បឋមំ បាដិហារិយំ នាទ្ទសំសុ, តេ អម្ហាកម្បិ បាដិហារិយំ ទស្សេហីតិ ថេរមនុពន្ធីសុ។ ថេរោ ច សីហព្យគ្ឃាទិរូបំ គហេត្វា វិកុព្ពនិទ្ធី ទស្សេតិ, តេ ច អច្ឆរិយព្ភុតជាតា ឧច្ចាសទ្ទា មហាសទ្ទា អហេសុំ។ តេនាហ **"កឹ នុ ខោ សោ, អានន្ទ, ឧច្ចាសទ្ទោ មហាសទ្ទោ"**តិ។ **ឥទ្ធិបាដិហារិយំ ន ទស្សេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ "យោ បកតិវណ្ណំ វិជហិត្វា កុមារវណ្ណំ វា ទស្សេតិ, នាគវណ្ណំ វា...បេ.... វិវិធម្បិ សេនាព្យូហំ ទស្សេតី"តិ (បដិ. ម. ៣.១៣) ឯវមាគតា អត្តនោ សរីរស្ស វិការាបាទនវសប្បវត្តា វិកុព្ពនិទ្ធិ អធិប្បេតាតិ អាហ **"អធិដ្ឋានិទ្ធិ បន អប្បដិក្ខិត្តា"**តិ។ បកតិយា ឯកោ ពហុកំ អាវជ្ជតិ, សតំ វា សហស្សំ វា សតសហស្សំ វា អាវជ្ជេត្វា ញាណេន អធិដ្ឋាតិ "ពហុកោ ហោមី"តិ (បដិ. ម. ៣.១០) ឯវំ ទស្សិតា អធិដ្ឋានវសេន និប្ផន្នា អធិដ្ឋានិទ្ធិ នាម។ **គិហិវិកដានី**តិ គិហិសន្តកានិ។

**២៥៣**. បាឡិយំ **ន អច្ឆុបិយន្តី**តិ ន ផុសិតានិ ហោន្តិ។ **រូបកាកិណ្ណានី**តិ ឥត្ថិរូបាទីហិ អាកិណ្ណានិ។

**២៥៤**. **ភូមិអាធារកេ**តិ ទន្តាទីហិ កតេ វលយាធារកេ។ ឯតស្ស វលយាធារកស្ស អនុច្ចតាយ ឋបិតា បត្តា ន បរិបតន្តីតិ **"តយោ បត្តេ ឋបេតុំ វដ្ដតី"**តិ វុត្តំ។ អនុច្ចតញ្ហិ សន្ធាយ អយំ "ភូមិអាធារកោ"តិ វុត្តោ។ **ទារុអាធារកទណ្ឌាធារកេសូ**តិ ឯកទារុនា កតអាធារកេ, ពហូហិ ទណ្ឌេហិ កតអាធារកេ ច។ ឯតេ ច ឧច្ចតរា ហោន្តិ បត្តេហិ សហ បតនសភាវា។ តេន **"សុសជ្ជិតេសូ"**តិ វុត្តំ។ **ភមកោដិសទិសោ**តិ យត្ថ ធមករណាទី បវេសេត្វា លិខន្តិ, តស្ស ភមកស្ស កោដិយា សទិសោ។ តាទិសស្ស ទារុអាធារកស្ស អវិត្ថិណ្ណតាយ ឋបិតោបិ បត្តោ បតតីតិ **"អនោកាសោ"**តិ វុត្តោ។

**អាលិន្ទកមិឌ្ឍិកាទីន**ន្តិ បមុខមិឌ្ឍិកាទីនំ, ឧច្ចវត្ថុកានន្តិ អត្ថោ។ **ពាហិរបស្សេ**តិ បាសាទាទីនំ ពាហិកុដ្ដេ។ **តនុកមិឌ្ឍិកាយា**តិ វេទិកាយ។ សព្ពត្ថ បន ហត្ថប្បមាណតោ អព្ភន្តរេ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ អាធារេ បន តតោ ពហិបិ វដ្ដតិ។

បាឡិយំ **ឱដ្ឋោ**តិ មុខវដ្ដិ។ **បត្តមាឡក**ន្តិ ឧបចិកានំ អនុដ្ឋហនត្ថាយ ភូមិតោ ឧច្ចតរំ កតំ វេទិកាការមាឡកំ។ **មហាមុខកុណ្ឌសណ្ឋានា**តិ មហាមុខចាដិសណ្ឋានា។ **លគ្គេន្តស្ស ទុក្កដ**ន្តិ កេវលំ បត្តំ លគ្គេន្តស្ស, ន ថវិកាយ លគ្គេន្តស្សាតិ វទន្តិ។ វីមំសិតព្ពំ។ **អញ្ញេន បន ភណ្ឌកេនា**តិ អញ្ញេន ភារពន្ធនេន ភណ្ឌកេន។ **"ពន្ធិត្វា ឱលម្ពេតុ"**ន្តិ វុត្តត្តា បត្តត្ថវិកាយ អំសពទ្ធកោ យថា លគ្គិតដ្ឋានតោ ន បរិគឡតិ, តថា សព្ពថាបិ ពន្ធិត្វា ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ **ពន្ធិត្វាបិ ឧបរិ ឋបេតុំ ន វដ្ដតី**តិ ឧបរិ និសីទន្តា ឱត្ថរិត្វា ភិន្ទន្តីតិ វុត្តំ។ **តត្ថ ឋបេតុំ វដ្ដតី**តិ និសីទនសង្កាភាវតោ វុត្តំ។ **ពន្ធិត្វា វា**តិ ពន្ធិត្វា ឋបិតឆត្តេ វា។ **យោ កោចី**តិ ភត្តបូរោបិ តុច្ឆបត្តោបិ។

**២៥៥**. **បរិហរិតុ**ន្តិ ទិវសេ ទិវសេ បិណ្ឌាយ ចរណត្ថាយ ឋបេតុំ។ បត្តំ អលភន្តេន បន ឯកទិវសំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភុញ្ជិត្វា ឆឌ្ឌេតុំ វដ្ដតិ។ តេនាហ **"តាវកាលិកំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី"**តិ។ បណ្ណបុដាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អភុំ មេ**តិ អភូតិ មយ្ហំ, វិនាសោ មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ បាឡិយំ **បិសាចោ វតម**ន្តិ បិសាចោ វតាយំ, អយមេវ វា បាឋោ។ **បិសាចិល្លិកា**តិ បិសាចទារកា។ **ឆវសីសស្ស បត្តោ**តិ ឆវសីសមយោ បត្តោ។ បកតិវិការសម្ពន្ធេ ចេតំ សាមិវចនំ។

**ចព្ពេត្វា**តិ និដ្ឋុភិត្វា។ **"បដិគ្គហំ កត្វា"**តិ វុត្តត្តា ឧច្ឆិដ្ឋហត្ថេន ឧទកំ គហេត្វា បត្តំ បរិប្ផោសិត្វា ធោវនឃំសនវសេន ហត្ថំ ធោវិតុំ វដ្ដតិ, ឯត្តកេន បត្តំ បដិគ្គហំ កត្វា ហត្ថោ ធោវិតោ នាម ន ហោតិ។ **ឯកំ ឧទកគណ្ឌុសំ គហេត្វា**តិ បត្តំ អផុសិត្វា តត្ថ ឧទកមេវ ឧច្ឆិដ្ឋហត្ថេន ឧក្ខិបិត្វា គណ្ឌុសំ កត្វា, វាមហត្ថេនេវ វា បត្តំ ឧក្ខិបិត្វា មុខេន គណ្ឌុសំ គហេតុម្បិ វដ្ដតិ។ **ពហិ ឧទកេន វិក្ខាលេត្វា**តិ ទ្វីសុ អង្គុលីសុ អាមិសមត្តំ វិក្ខាលេត្វា ពហិ គហេតុម្បិ វដ្ដតិ។ **បដិខាទិតុកាមោ**តិ ឯត្ថ ន សយំ ខាទិតុកាមោបិ អញ្ញេសំ ខាទនារហំ ឋបេតុំ

លភតិ ។ **តត្ថេវ កត្វា**តិ បត្តេយេវ យថាឋបិតដ្ឋានតោ អនុទ្ធរិត្វា។ **លុញ្ចិត្វា**តិ តតោ មំសមេវ និរវសេសំ ឧប្បាដេត្វា។

**២៥៦. កិណ្ណចុណ្ណេនា**តិ សុរាកិណ្ណចុណ្ណេន។ **មក្ខេតុ**ន្តិ សូចិ មក្ខេតុំ។ **និស្សេណិម្បី**តិ ចតូហិ ទណ្ឌេហិ ចីវរប្បមាណេន អាយតចតុរស្សំ កត្វា ពទ្ធបដលម្បិ។ ឯត្ថ ហិ ចីវរកោដិយោ សមកំ ពន្ធិត្វា ចីវរំ យថាសុខំ សិព្ពន្តិ។ **តត្ថ អត្ថរិតព្ព**ន្តិ តស្សា និស្សេណិយា ឧបរិ ចីវរស្ស ឧបត្ថម្ភនត្ថាយ អត្ថរិតព្ពំ។ កថិនសង្ខាតាយ និស្សេណិយា ចីវរស្ស ពន្ធនករជ្ជុ កថិនរជ្ជូតិ មជ្ឈិមបទលោបីសមាសោតិ អាហ **"យាយា"**តិអាទិ។ តត្ថ យស្មា ទ្វិន្នំ បដលានំ ឯកស្មឹ អធិកេ ជាតេ តត្ថ វលិយោ ហោន្តិ, តស្មា ទុបដ្ដចីវរស្ស បដលទ្វយម្បិ សមកំ កត្វា ពន្ធនករជ្ជុ កថិនរជ្ជូតិ វេទិតព្ពំ។

បាឡិយំ **កថិនស្ស អន្តោ ជីរតី**តិ កថិនេ ពទ្ធស្ស ចីវរស្ស បរិយន្តោ ជីរតិ។ កថិននិស្សិតញ្ហិ ចីវរំ តជ និស្សយវោហារេន "កថិន"ន្តិ វុត្តំ "មញ្ចា ឃោសន្តី"តិអាទីសុ វិយ។ **អនុវាតំ បរិភណ្ឌ**ន្តិ កថិនេ ពន្ធនរជ្ជូហិ ចីវរស្ស សមន្តា បរិយន្តស្ស អជីរណត្ថំ យេហិ កេហិចិ ចោឡកេហិ ទីឃតោ អនុវាតំ, តិរិយតោ បរិភណ្ឌញ្ច សិព្ពិត្វា កាតុំ យត្ថ វដ្ដកេ បវេសេត្វា ទណ្ឌេសុ បលិវេឋេត្វា ចីវរសមកំ អាកឌ្ឍិតុំ សក្កា, តាទិសន្តិ អត្ថោ។ កេចិ បន "កថិនសង្ខាតេសុ កិលញ្ជាទីសុ ឯវ អជីរណត្ថាយ អនុវាតបរិភណ្ឌករណំ អនុញ្ញាត"ន្តិ វទន្តិ។ **តស្ស មជ្ឈេ**តិ បុរាណកថិនស្សេវ អន្តោ។ **ភិក្ខុនោ បមាណេនា**តិ ភិក្ខុនោ ចីវរស្ស បមាណេន។ **អញ្ញំ និស្សេណិ**ន្តិ ទីឃតោ ច តិរិយតោ ច អញ្ញំ ទណ្ឌំ ឋបេត្វា ពន្ធិតុំ។

**ពិទលក**ន្តិ ទិគុណករណសង្ខាតកិរិយាវិសេសស្ស អធិវចនំ។ តេនាហ **"ទុគុណករណ"**ន្តិ។ **បវេសនសលាក**ន្តិ វលិនំ អគ្គហណត្ថាយ បវេសនកវេឡុសលាកាទិ។ បាឡិយំ **បដិគ្គហ**ន្តិ អង្គុលិកញ្ចុកំ។

**២៥៧. បាតិ** នាម ភណ្ឌដ្ឋបនកោ ភាជនវិសេសោ។ បាឡិយំ **បដិគ្គហថវិក**ន្តិ បាតិអាទិភាជនត្ថវិកំ។ **ចិនិតុ**ន្តិ ឧច្ចវត្ថុបរិយន្តស្ស អបតនត្ថាយ ឥដ្ឋកាទីហិ ចិនិតុំ។ **អាលម្ពនពាហ**ន្តិ អាលម្ពនរជ្ជុទណ្ឌាទិ។ **បរិភិជ្ជតី**តិ កដសារាទិកំ កថិនមជ្ឈេ ភង្គំ ហោតិ។ **ឧស្សាបេត្វា**តិ ទណ្ឌកថិនំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**២៥៨-៩. ឧទកំ អកប្បិយ**ន្តិ សប្បាណកំ។ **ឧបនន្ធី**តិ វេរំ ពន្ធិ។ **អទ្ធានមគ្គោ បដិបជ្ជិតព្ពោ**តិ ឯត្ថ អទ្ធយោជនំ អទ្ធានមគ្គោ នាម, តំ បដិបជ្ជិតុកាមស្ស សញ្ចិច្ច វិហារូបចារាតិក្កមនេ អាបត្តិ។ អសញ្ចិច្ច គតស្ស បន យត្ថ សរតិ, តត្ថ ឋត្វា សង្ឃាដិកណ្ណាទី អនធិដ្ឋហិត្វា គមនេ បទវារេន អាបត្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **ន សម្មតី**តិ ន បហោតិ។

**២៦០. អភិសន្នកាយា**តិ សេម្ហាទិទោសសន្និចិតកាយា។ **តត្ថ មជ្ឈេ**តិ អគ្គឡបាសកស្ស មជ្ឈេ។ **ឧបរី**តិ អគ្គឡបាសកស្ស ឧបរិភាគេ។ **ឧទកដ្ឋបនដ្ឋាន**ន្តិ ឧទកដ្ឋបនត្ថាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា កតដ្ឋានំ។

**២៦១.** បាឡិយំ **ឧទបាន**ន្តិ កូបំ។ **នីចវត្ថុកោ**តិ កូបស្ស សមន្តា កូលដ្ឋានំ, ភូមិសមំ តិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ **ឧទកេន ឱត្ថរិយ្យតី**តិ សមន្តា វស្សោទកំ អាគន្ត្វា កូបេ បតតីតិ អត្ថោ។

**២៦២. វាហេន្តី**តិ ឧស្សិញ្ចន្តិ។ **អរហដឃដិយន្តំ** នាម ចក្កសណ្ឋានំ អនេការំ អរេ អរេ ឃដិកានិ ពន្ធិត្វា ឯកេន, ទ្វីហិ វា បរិព្ភមិយមានយន្តំ។

**២៦៣. អាវិទ្ធបក្ខបាសក**ន្តិ កណ្ណិកមណ្ឌលស្ស សមន្តា ឋបិតបក្ខបាសកំ។ **មណ្ឌលេ**តិ កណ្ណិកមណ្ឌលេ។ **បក្ខបាសកេ ឋបេត្វា**តិ សមន្តា ចតុរស្សាការេន ផលកាទីនិ ឋបេត្វា។

**២៦៤. នមតកំ** នាម សន្ថតសទិសន្តិ កេចិ វទន្តិ។ កេចិ បន "រុក្ខតចមយ"ន្តិ។ **ចម្មខណ្ឌបរិហារេនា**តិ អនធិដ្ឋហិត្វា សយនាសនវិធិនាតិ អត្ថោ។ **បេឡាយា**តិ អដ្ឋំសសោឡសំសាទិអាការេន កតាយ ភាជនាការាយ បេឡាយ។ យត្ថ ឧណ្ហបាយាសាទី បក្ខិបិត្វា ឧបរិ ភោជនបាតី ឋបេន្តិ ភត្តស្ស ឧណ្ហភាវាវិគមនត្ថំ, តាទិសស្ស ភាជនាការស្ស អាធារស្សេតំ អធិវចនំ។ តេនេវ បាឡិយំ "អាសិត្តកូបធាន"ន្តិ វុត្តំ។ តស្ស ច បាយាសាទីហិ អាសិត្តកាធារោតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច អាសិត្តកូបធានំ បច្ចន្តេសុ ន ជានន្តិ កាតុំ, មជ្ឈិមទេសេយេវ ករោន្តិ។ កេចិ បន "គិហិបរិភោគោ អយោមយាទិ សព្ពោបិ អាធារោ អាសិត្តកូបធានមេវ អនុលោមេតី"តិ វទន្តិ, ឯកេ បន "កប្បិយលោហមយោ អាធារោ មឡោរិកមេវ អនុលោមេតី"តិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ បុព្ពេ បត្តគុត្តិយា

អាធារោ អនុញ្ញាតោ។ ឥទានិ ភុញ្ជិតុំ **មឡោរិកា** អនុញ្ញាតា។ **ឆិទ្ទន្តិ** ឆិទ្ទយុត្តំ។ **វិទ្ធន្តិ** អន្តោវិនិវិទ្ធឆិទ្ទំ។ **អាវិទ្ធន្តិ** សមន្តតោ ឆិទ្ទំ។

**២៦៥**. **បត្តំ និក្កុជ្ជិតុន្តិ** ឯត្ថ កម្មវាចាយ អសម្មោគករណវសេនេវ និក្កុជ្ជនំ, ន បត្តានំ អធោមុខដ្ឋបនេន។ តេនាហ **“អសម្មោគំ សង្ឃេន ករោតូ”**តិអាទិ, តំ វណ្ណំ កម្មវាចាយ សង្ឃេន សទ្ធិំ អសម្មោគំ សង្ឃោ ករោតូតិ អត្ថោ។

**បត្តំ និក្កុជ្ជេយ្យា**តិ វឌ្ឍស្ស បត្តនិក្កុជ្ជនទណ្ឌកម្មំ ករេយ្យ។ **អសម្មោគំ សង្ឃេន ករណន្តិ** សង្ឃេន វឌ្ឍស្ស អសម្មោគករណំ។ យថា អសម្មោគោ ហោតិ, តថា ករណន្តិ អត្ថោ។ **និក្កុជ្ជិតោ…បេ…. អសម្មោគំ សង្ឃេនា**តិ ឯត្ថ សង្ឃេន អសម្មោគោ ហោតីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវំ ភគវតា អសម្មោគករណស្ស អាណត្តត្តា, កម្មវាចាយ ច សាវិតត្តា, អដ្ឋកថាយញ្ច “កោចិ ទេយ្យធម្មោ ន គហេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា បត្តេ និក្កុជ្ជិតេ តស្ស សន្តកំ ញត្វា គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដមេវាតិ គហេតព្ពំ។

**អច្ចយោ**តិ ញាយប្បដិបត្តិំ អតិក្កមិត្វា បវត្តិ, អបរាធោតិ អត្ថោ។ **មំ អច្ចគមា**តិ មំ អតិក្កម្ម បវត្តោ។ **តំ តេ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា**តិ តំ តេ អបរាធំ មយំ ខមាម។ **ភិក្ខូនំ អលាភាយ បរិសក្កតី**តិអាទីសុ អលាភាយ បរិសក្កនាទិតោ វិរតោតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អសម្មោគំ ភិក្ខុសង្ឃេនា**តិ ឯត្ថ “កតោ”តិ បាឋសេសោ។

**២៦៨**. **យាវ បច្ឆិមា សោបានកឡេវរា**តិ បឋមសោបានផលកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ បច្ឆា ទុស្សេន សន្ថតត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **“បច្ឆិមំ ជនតំ តថាគតោ អនុកម្បតី”**តិ ឥទំ ថេរោ អនាគតេ ភិក្ខូនំ ចេលបដិកស្ស អក្កមនបច្ចយា អបវាទំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា និវារណេន ភគវតោ អនុកម្បំ សន្ធាយាហ។ **អបគតគព្ភា**តិ វិជាតបុត្តា។ តេនាហ **“មង្គលត្ថាយា”**តិ។

**២៦៩-២៧០**. **ពីជនិន្តិ** ចតុរស្សពីជនី។ **ឯកបណ្ណច្ឆត្តន្តិ** តាលបណ្ណាទិនា ឯកេន បត្តេន កតឆត្តំ។

**២៧៤-៥**. **អនុវក្ខណត្ថន្តិ** បរិក្ខេហេត្វា គោបនត្ថំ។ **ទីឃំ ការេន្តី**តិ កេសេហិ សទ្ធិំ អច្ឆិន្ទិត្វា ឋបាបេន្តិ។ **ចតុកោណន្តិ** យថា ឧបរិ នលាដន្តេសុ ទ្វេ, ហេដ្ឋា ហនុកបស្សេ ទ្វេតិ ចត្តារោ កោណា បញ្ញាយន្តិ, ឯវំ ចតុរស្សំ កត្វា កប្បាបនំ។ បាឡិយំ **ទាឋិកំ ឋបាបេន្តី**តិ ឧត្តរោដ្ឋេ មស្សុំ អច្ឆិន្ទិត្វា ឋបាបេន្តិ។ **វុធី**តិ ឧទុក្ករណំ។

**២៧៧**. បាឡិយំ **លោហភណ្ឌកំសភណ្ឌសន្និចយោ**តិ លោហភណ្ឌស្ស, កំសភណ្ឌស្ស ច សន្និចយោតិ អត្ថោ។ **ពន្ធនមត្តន្តិ** វាសិទណ្ឌាទីនំ កោដីសុ អបាតនត្ថំ លោហេហិ ពន្ធនំ។ **តន្តកន្តិ** អាយោគវាយនត្ថំ តទាការេន បសារិតតន្តំ។

**២៧៨**. **“យត្ថ សរតិ, តត្ថ ពន្ធិតព្ព”**ន្តិ ឯតេន អសញ្ចិច្ច កាយពន្ធនំ អពន្ធិត្វា បវិដ្ឋស្ស អនាបត្តីតិ ទស្សេតិ។ **មុរជវដ្ដិសណ្ឋានំ វេឋេត្វា កតន្តិ** ឯវំ ពហុរជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ កតន្តិ កេចិ វទន្តិ។ ឯកវណ្ណសុត្តេនាបិ វលយឃដកាទិវិការំ ទស្សេត្វា វេឋិតម្បិ មុរជមេវ។ វិការំ បន អទស្សេត្វា មដ្ឋំ កត្វា និរន្តរំ វេឋិតំ វដ្ដតិ។ តេនេវ **ទុតិយបារាជិកសំវណ្ណនាយំ** វុត្តំ “ពហុរជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា ឯកេន និរន្តរំ វេឋេត្វា កតំ ‘ពហុរជ្ជុក’ន្តិ ន វត្តព្ពំ, វដ្ដតី”តិ។ **មុទ្ទិកកាយពន្ធនំ** នាម ចតុរស្សំ អកត្វា សជ្ជិតំ។ **បាមង្គទសា** ចតុរស្សា។ **មុទិង្គសណ្ឋានេនា**តិ វរកសីសាការេន។ **បាសន្តោ**តិ ទសាបរិយោសានំ។

**២៧៩**. បាឡិយំ **គណ្ឋិកផលកំ បាសកផលកន្តិ** ឯត្ថ ទារុទន្តាទិមយេសុ ផលកេសុ គណ្ឋិកបាសកានិ អប្បេត្វា ចីវរេ ឋបេតុំ អនុញ្ញាតំ។ **កោដ្ដោ វិវរិយតី**តិ អនុវាតោ វិវរិយតិ។

**២៨០-១**. **បាឡិការកោ**តិ ភិក្ខូនំ យថាវុឌ្ឍំ បាឡិយា បតិដ្ឋាបកោ។ តស្សាបិ តថា បារុបិតុំ ន វដ្ដតិ។ បាឡិយំ **មុណ្ឌវដ្ដី**តិ មល្លាទយោ។

**២៨២**. **បមាណង្គុលេនា**តិ វឌ្ឍកីអង្គុលេន។ កេចិ បន “បកតិអង្គុលេនា”តិ វទន្តិ, តំ ចតុរង្គុលបច្ឆិមកវចនេន ន សមេតិ។ ន ហិ បកតង្គុលេន ចតុរង្គុលប្បមាណំ ទន្តកដ្ឋំ កណ្ឋេ អវិលគ្គំ ខាទិតុំ សកាតិ។

**២៨៥**. បាឡិយំ **សកាយ និរុត្តិយា ពុទ្ធវចនំ ទូសេន្តី**តិ មាគធភាសាយ សព្ពេសំ វត្តុំ សុករតាយ ហីនជច្ចាបិ ឧគ្គណ្ហន្តា ទូសេន្តីតិ អត្ថោ។

២៨៩. **មា ភិក្ខូ ព្យាពាធយិំសូ**តិ លសុណគន្ធេន ភិក្ខូ មា ពាធយិំសុ។

២៩១. **អវលេខនបិឋរោ**តិ អវលេខនកដ្ឋានំ ឋបនភាជនវិសេសោ។ **អបិធាន**ន្តិ បិធានផលកាទិ។

ខុទ្ទកវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ខុទ្ទកវត្ថុក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៦. សេនាសនក្ខន្ធកោ

**វិហារានុជាននកថាវណ្ណនា**

**២៩៥**. សេនាសនក្ខន្ធកេ **សិសិរេ**តិ សិសិរកាលេ ហិមបាតវសេន សត្តាហវទ្ទលិកាទិវស្សបាតវសេន ច ឧប្បន្នោ ខរោ សីតសម្ផស្សោ អធិប្បេតោតិ អាហ “**សម្ផុសិតកោ**”តិ។ “**តតោ**”តិ ឥទំ កត្តុអត្ថេ និស្សក្កវចនំ, តេន ច វិហារេន វាតាតបោ បដិហញ្ញតីតិ អត្ថោតិ អាហ “**វិហារេន បដិហញ្ញតី**”តិ។

**២៩៦**. **អាវិញ្ឆនឆិទ្ទ**ន្តិ យត្ថ អង្គុលឹ វា រជ្ជុសង្ខលិកាទឹ វា បវេសេត្វា កវាដំ អាកឌ្ឍន្តា ទ្វារពាហំ ផុសាបេន្តិ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ សេនាសនបរិភោគេ អកប្បិយំ នាម នត្ថីតិ ទស្សនត្ថំ “**សចេបិ ទីបិនង្គុដ្ឋេនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ចេតិយេ វេទិកាសទិស**ន្តិ វាតបាននារុំ វា ជាលំ វា អឌ្ឍបេត្វា ទារុដ្ឋានេ ចេតិយេ វេទិកាយ បដ្ដាទីនិ វិយ ឥដ្ឋកាទីហិ ឧទ្ធំ, តិរិយញ្ច បដ្ដិកាទយោ ទស្សេត្វា ចតុឆិទ្ទយុត្តំ កតំ។ **ថម្ភកវាតបានំ** នាម តិរិយំ ទារូនិ អទត្វា ឧទ្ធំ ឋបិតទារូហិ ឯវ កតំ។ **ចោឡកបាទបុញ្ឆនំ ពន្ធិតុ**ន្តិ វាតបានប្បមាណេន បាទបុញ្ឆនសទិសំ ចោឡកាទិនា ពន្ធិត្វា វគ្គុលិអាទិប្បវេសននិវារណត្ថំ, កថេតុន្តិ អត្ថោ។ **មិឌ្ឍក**ន្តិ មញ្ចាការេន កដ្ឋមត្តិកាទីហិ កតវេទិកាការំ។

**២៩៧**. **ចតុរស្សបីឋ**ន្តិ សមចតុរស្សំ។ **អដ្ឋង្គុលបាទកំ វដ្ដតី**តិ អដ្ឋង្គុលបាទកមេវ វដ្ដតិ។ **បមាណាតិក្កន្តោបិ វដ្ដតី**តិ សមចតុរស្សមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ អាយតចតុរស្សា បន សត្តង្គបញ្ចង្គាបិ ឧច្ចបាទា ន វដ្ដន្តិ។ វេត្តេហេវ ចតុរស្សាទិអាការេន កតំ ភទ្ទបីឋន្តិ អាហ “**វេត្តមយំ បីឋ**”ន្តិ។ **ទារុបដ្ដិកាយ ឧបរី**តិ អដនិអាការេន ឋិតទារុបដលស្ស ហេដ្ឋា ឧទ្ធំ បាទំ កត្វា។ បវេសនកាលញ្ហិ សន្ធាយ “ឧបរី”តិ វុត្តំ។ ឯឡកស្ស បច្ឆិម បាទទ្វយំ វិយ វង្កាការេន ឋិតត្តា បនេតំ “**ឯឡកបាទបីឋ**”ន្តិ វុត្តំ។ **បលោឋេន្តី**តិ សហ មញ្ចេហិ បវដ្ដេន្តិ។ រុក្ខេ , លតា ច មុញ្ចិត្វា អវសេសំ គច្ឆាទិកំ សព្ពម្បិ តិណជាតិ ឯវាតិ អាហ “**យេសំ កេសញ្ចិ តិណជាតិកាន**”ន្តិអាទិ។

**ឧបទហន្តី**តិ ឋបេន្តិ។ សីសប្បមាណំ នាម យត្ថ គីវាយ សហ សកលំ សីសំ ឋបេតុំ សក្កា, តស្ស ច មុដ្ឋិរតនំ វិត្ថារប្បមាណន្តិ ទស្សេន្តោ “**វិត្ថារតោ**”តិអាទិមាហ។ ឥទញ្ច ពិម្ពោហនស្ស ឧភោសុ អន្តេសុ ឋបេតព្ពចោឡប្បមាណទស្សនំ។ តស្ស វសេន ពិម្ពោហនស្ស វិត្ថារប្បមាណំ បរិច្ឆិជ្ជតិ, តំ វដ្ដំ វា ចតុរស្សំ វា កត្វា សិព្វិតំ យថា កោដិតោ កោដិ វិត្ថារតោ បុថុលដ្ឋានំ មុដ្ឋិរតនប្បមាណំ ហោតិ, ឯវំ សិព្វិតព្ពំ។ ឥតោ អធិកំ ន វដ្ដតិ, តំ បន អន្តេសុ ឋបិតចោឡំ កោដិយា កោដឹ អាហច្ច ទិគុណំ កតំ តិកណ្ណំ ហោតិ។ តេសុ តីសុ កណ្ណេសុ ទ្វិន្នំ កណ្ណានមន្តរំ វិទត្ថិចតុរង្គុលំ ហោតិ, មជ្ឈដ្ឋានំ កោដិតោ កោដឹ អាហច្ច មុដ្ឋិរតនំ ហោតិ, ឥទមស្ស ឧក្កដ្ឋប្បមាណំ។ តេនាហ “**តីសុ កណ្ណេសូ**”តិអាទិ។

“**កម្ពលមេវ...បេ.... ឧណ្ណភិសិសង្ខ្យមេវ គច្ឆតី**”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា គោនកាទិអកប្បិយម្បិ ឧណ្ណមយត្ថរណំ ភិសិយំ បក្ខិបិត្វា សយិតុំ វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**មសូរកេ**តិ ចម្មមយភិសិយំ។ ចម្មមយំ បន ពិម្ពោហនំ តូលបុណ្ណម្បិ ន វដ្ដតិ។ បាឡិយំ **សេនាសនបរិក្ខារទុស្ស**ន្តិ សេនាសនបរិក្ខារករណត្ថាយ ទុស្សំ។ **ភិសឹ ឱនន្ធិតុ**ន្តិ ភិសិត្ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា ពន្ធិតុំ។ **បរិភិជ្ជតី**តិ មញ្ចាទិតោ សារិយមានា បីឋកោដិអាទីសុ និសីទន្តេហិ ឃំសិយមានា ភិសិ បរិភិជ្ជតិ។ **ឱនទ្ធមញ្ច**ន្តិ ភិសឹ ឯកាពទ្ធំ កត្វា ពទ្ធមញ្ចំ។ បាឡិយំ **ឆវឹ ឧប្បាដេត្វា ហរន្តី**តិ ភិសិច្ឆវឹ ចោរា ហរន្តិ។ **ផោសិតុ**ន្តិ ចោរេហិ ហរិតស្ស បច្ឆា ហរិតសញ្ញាណផុសិតពិន្ទូនិ ទាតុំ។ **ភិត្តិកម្ម**ន្តិ នានាវណ្ណេហិ វិភត្តិរាជិករណំ។ **ហត្ថកម្ម**ន្តិ ហត្ថេន យំ កិញ្ចិ សញ្ញាករណំ។

**២៩៨**. បាឡិយំ **ន និបតតី**តិ ន អល្លីយតិ។ **បដិពាហេត្វា**តិ ឃំសិត្វា។ ន និពន្ធតីតិ **អនិពន្ធនីយោ,** ន លគ្គនកោតិ អត្ថោ។

**២៩៩**. “**ករោហី**”**តិ វត្តុម្បិ ន លព្ភតី**តិ អាណត្តិយា ឯវ បដិក្ខិត្តត្តា ទ្វារបាលំ “កឹ ន ករោសី”តិអាទិនា បរិយាយេន វត្តុំ វដ្ដតិ។ **ជាតកបករណ**ន្តិ ជាតកបដិសំយុត្តំ ឥត្ថិបុរិសាទិ យំ កិញ្ចិ រូបំ អធិប្បេតំ។ “**បរេហិ ការាបេតុ**”ន្តិ វុត្តត្តា ពុទ្ធរូបម្បិ សយំ កាតុំ ន លភតិ។ បាឡិយំ **បញ្ចបដិក**ន្តិ ជាតិអាទិបញ្ចប្បការវណ្ណមដ្ឋំ។

**៣០០**. **ឧបចារោ ន ហោតី**តិ គព្ភស្ស ពាហិ សមន្តា អនុបរិគមនស្ស ឱកាសោ នប្បហោតិ។ **វុត្តំ វិជ្ឈិត្វា**តិ តច្ឆិតសារទារុំ អគ្គសមីបេ វិជ្ឈិត្វា។ **កត្វា**តិ ឆិទ្ទេ កត្វា។ កប្បកតំ វិយ សារខាណុកេ អាកោដេត្វា ឯវំ កតមេវ

“**អាហរិមំ ភិត្តិបាទ**”ន្តិ វុត្តំ។ **ឧបត្ថម្ភនត្ថំ ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេតុ**ន្តិ ជិណ្ណភិត្តិបាទេន ពហិ សមានភាវំ ខាណុកប្បសិសេន ឧស្សាបេត្វា មូលេន ភូមិយំ បតិដ្ឋាបេតុំ។ **បរិត្តាណត្ថ**ន្តិ ឧល្លិត្តាវលិត្តកុដិយា ឱវស្សនដ្ឋានស្ស បរិត្តាណត្ថំ។ **កិដិក**ន្តិ តាលបណ្ណាទីហិ កតបទលំ។ **មទ្ទិតមត្តិក**ន្តិ ឱវស្សនជិទ្ទស្ស បិទហនត្ថំ វុត្តំ។

**ឧភតោកុដ្ដំ នីហរិត្វា កតបទេសស្សា**តិ យថា ពហិ បិតា ឧជុកំ អន្តោ និសិន្នេ ន បស្សន្តិ, ឯវំ ទ្វារាភិមុខំ បិទហនវសេន ភិត្តិញ្ច អញ្ញតោ ទ្វារញ្ច យោជេត្វា កតដ្ឋានំ វទតិ។ **សមន្តា បរិយាគារោ**តិ សមន្តតោ អារិទ្ធបមុខំ។ **វំសំ ទត្វា**តិ បុរិសប្បមាណេ បាទេ និខណិត្វា តេសំ ឧបរិ បិដ្ឋិវំសសទិសំ បស្សវំសំ ឋបេត្វា ឱសារេត្វា។ ឯកំ ទណ្ឌកោដី អតិឧច្ចាយ វិហារភិត្តិកោដិយា ឯកំ កោដី នីចេ វំសបិដ្ឋិយំ ឋបនវសេន ទណ្ឌកេ បសារេត្វា។ **ចក្កលយុត្តោ កិដិកោ**តិ ករាដំ វិយ វិវរណថកនសុខត្ថំ ចក្កលពន្ធកិដិកំ។ បាឡិយំ **ឧគ្ឃាដនកិដិក**ន្តិ អាបណាទីសុ អនត្ថិកកាលេ ឧក្ខិបិត្វា, ឧបរិ ច ពន្ធិត្វា បច្ឆា ឱតរណកិដិកំ, កប្បសីសេហិ វា ឧបត្ថម្ភនីហិ ឧក្ខិបិត្វា បច្ឆា ឱតរណកិដិកម្បិ។

**៣០១. បានីយំ ឱតប្បតី**តិ បានីយភាជនេសុ ឋបិតបានីយំ អាតបេន សន្តប្បតិ។

**៣០៣. តយោ វាដេ**តិ តយោ បរិក្ខេបេ។ **វេឡុវាដ**ន្តិ សព្ពំ ទារុបរិក្ខេបំ សង្គណ្ហាតិ។ **កណ្ដកវាដ**ន្តិ សព្ពសាខាបរិក្ខេបំ។

**៣០៥. អាលោកោ អន្តរធាយី**តិ យោ ពុទ្ធារម្មណាយ បីតិយា អានុភាវេន មហន្តោ ឱភាសោ អហោសិ, យេន ចស្ស បទីបសហស្សេន វិយ វិគតន្ធការោ មគ្គោ អហោសិ, សោ ពហិនគរេ ឆវសរីរសមាកុលំ ទុគ្គន្ធំ ពីភច្ឆំ អាមកសុសានំ បត្តស្ស ភយេន បីតិវេគេ មន្ទីភូតេ អន្តរធាយិ។

**សតំ ហត្ថី**តិ គាថាយ ហត្ថិនោ សតសហស្សានីតិ ឯវំ បច្ចេកំ សហស្ស-សទ្ទេន យោជេត្វា អត្ថោ ញាតព្ពោ។ **បទវីតិហារស្សា**តិ “ពុទ្ធំ វន្ទិស្សាមី”តិ រតនត្តយំ ឧទ្ទិស្ស គច្ឆតោ ឯកបទវីតិហារស្ស , តប្បច្ចយកុសលផលស្សាតិ អត្ថោ។ តស្ស សោឡសមោ ភាគោ **កលំ** នាម, តំ សោឡសី កលំ យថាវុត្តា ហត្ថិអាទយោ សព្ពេ នាគ្ឃន្តិ នារហន្តិ, និទស្សនមត្តញ្ចេតំ។ អនេកសតសហស្សភាគម្បិ នាគ្ឃន្តិ។

**អន្ធការោ អន្តរធាយី**តិ បុន ពលវបីតិយា អាលោកេ សមុប្បន្នេ អន្តរធាយិ។ **អាសត្តិយោ**តិ តណ្ហាយោ។ **វយករណ**ន្តិ ទេយ្យធម្មមូលំ នវកម្មំ។

**៣០៩. ទទេយ្យា**តិ នវកម្មំ អធិដ្ឋាតុំ វិហារេ ឥស្សរិយំ ទទេយ្យាតិ អត្ថោ។ **ទិន្នោ**តិ នវកម្មំ កាតុំ វិហារោ ទិន្នោ, វិហារេ នវកម្មំ ទិន្នន្តិ វា អត្ថោ។

**៣១៣-៤. សន្ថាគារេ**តិ សន្និបាតមណ្ឌបេ។ **ឱកាសេ**តិ និវាសោកាសេ។ **ឧទ្ទិស្ស កត**ន្តិ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស កតំ។ **គិហិវិកដ**ន្តិ គិហីហិ កតំ បញ្ញត្តំ, គិហិសន្តកន្តិ អត្ថោ។

វិហារានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**សេនាសនគ្គាហកថាវណ្ណនា**

**៣១៨. “ឆមាសច្ចយេន ឆមាសច្ចយេនា**”តិ ឥទំ ទ្វិក្ខត្តុំ បច្ចយទានកាលបរិច្ឆេទទស្សនំ, ឯវំ ឧបរិបិ។ “តំ ន គាហេតព្ព”ន្តិ វចនស្ស ការណមាហ “**បច្ចយេនេវ ហិ ត**”ន្តិអាទិនា, បច្ចយញ្ញេវ និស្សាយ តត្ថ វសិត្វា បដិជគ្គនា ភវិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។

**ឧព្ពណ្ណិកា**តិ ឧក្ខិត្តកណ្ណា ភវិស្សន្តិ។ **ទីឃសាលា**តិ ចង្កមនសាលា។ **មណ្ឌលមាឡោ**តិ ឧបដ្ឋានសាលា។ **អនុទហតី**តិ បីឡេតិ។ “**អទាតុំ ន លព្ភតី**”តិ ឥមិនា សញ្ចិច្ច អទទន្តស្ស បដិពាហនេ បវិសនតោ ទុក្កដន្តិ ទីបេតិ។

“ន គោចរគាមោ ឃដ្ដេតព្ពោ”តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ “**ន តត្ថ មនុស្សា វត្តព្ពា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **វិតក្កំ ឆិន្ទិត្វា**តិ “ឥមិនា នីហារេន គច្ឆន្តំ ទិស្វា និវារេត្វា បច្ចយេ ទស្សន្តី”តិ ឯវរូបំ វិតក្កំ អនុប្បាទេត្វា។ **ភណ្ឌប្បដិច្ឆាទន**ន្តិ បដិច្ឆាទនភណ្ឌំ។ សរីរប្បដិច្ឆាទនចីវរន្តិ អត្ថោ។ “**សុទ្ធចិត្តត្តាវ អនវជ្ជ**”ន្តិ ឥទំ បុច្ឆិតក្ខណេ ការណាចិក្ខនំ

សន្ធាយ វុត្តំ ន ហោតិ អសុទ្ធចិត្តស្សបិ បុច្ឆិតបញ្ហាវិសជ្ជនេ ទោសាភាវា។ ឯវំ បន គតេ មំ បុច្ឆិស្សន្តីតិសញ្ញាយ អគមនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**បដិជគ្គិតព្ពានី**តិ ខណ្ឌផុល្លបដិសង្ខរណសម្មជ្ជនាទីហិ បដិជគ្គិតព្ពានិ។ **មុទ្ទវេទិកាយា**តិ ចេតិយស្ស ហម្មិយវេទិកាយ ឃដាការស្ស ឧបរិ ចតុរស្សវេទិកាយ។ **កស្មា បុច្ឆិតព្ព**ន្តិអាទិ យតោ បកតិយា លភតិ។ តត្ថាបិ បុច្ឆនស្ស ការណសន្ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

**បដិក្កម្មា**តិ វិហារតោ អបសក្កិត្វា។ តមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**យោជនទ្វិយោជនន្តរេ ហោតី**”តិ អាហ។ **ឧបនិក្ខេបំ ឋបេត្វា**តិ វឌ្ឍិយា កហាបណាទី ឋបេត្វា, ខេត្តាទីនិ វា និយមេត្វា។ **ឥតិ សទ្ធាទេយ្យេ**តិ ឯវំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សទ្ធាយ ទាតព្ពេ វស្សាវាសិកលាភវិសយេតិ អត្ថោ។

**វត្ថុ បនា**តិ តត្រុប្បាទេ ឧប្បន្នរូបិយំ, តញ្ច “តតោ ចតុបច្ចយំ បរិភុញ្ជថា”តិ ទិន្នខេត្តាទិតោ ឧប្បន្នត្តា កប្បិយការកានំ ហត្ថេ “កប្បិយភណ្ឌំ បរិភុញ្ជថា”តិ ទាយកេហិ ទិន្នវត្ថុសទិសំ ហោតីតិ អាហ “**កប្បិយការកានំ ហី**”តិអាទិ។

**សង្ឃសុដ្ឋុតាយា**តិ សង្ឃស្ស ហិតាយ។ **បុគ្គលវសេនា**តិ “ភិក្ខូ ចីវរេន កិលមន្តី”តិ ឯវំ បុគ្គលបរាមាសវសេន, ន “សង្ឃោ កិលមតី”តិ ឯវំ សង្ឃបរាមាសវសេន។

“កប្បិយភណ្ឌវសេនា”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ “**ចីវរតណ្ឌុលាទិវសេនេវ ចា**”តិ វុត្តំ។ **ច**-ការោ ចេត្ថ បន-សទ្ទត្ថេ វត្តតិ, ន សមុច្ចយត្ថេតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បុគ្គលវសេនេវ, កប្បិយភណ្ឌវសេន ច អបលោកនប្បការំ ទស្សេតុំ “**តំ បន ឯវំ កត្តព្ព**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

**ចីវរបច្ចយំ សល្លក្ខេត្វា**តិ សទ្ធាទេយ្យតត្រុប្បាទាទិវសេន តស្មិំ វស្សាវាសេ លព្ភមានំ ចីវរសង្ខាតំ បច្ចយំ “ឯត្តក”ន្តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **សេនាសនស្សា**តិ សេនាសនគ្គាហាបនស្ស។ “**នវកោ វុឌ្ឍតរស្ស, វុឌ្ឍោ ច នវកស្សា**”តិ ឥទំ សេនាសនគ្គាហស្ស អត្តនាវ អត្តនោ គហណំ អសារុប្បន្តិ វុត្តំ, ទ្វេ អញ្ញមញ្ញំ គាហេស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **អដ្ឋបិ សោឡសបិ ជនេ សម្មន្និតុំ វដ្ដតី**តិ ឯកកម្មវាចាយ សព្ពេបិ ឯកតោ សម្មន្និតុំ វដ្ដតិ។ និគ្គហកម្មមេវ ហិ សង្ឃោ សង្ឃស្ស ន ករោតិ។ តេនេវ **សត្តសតិកក្ខន្ធកេ** “ឧព្ពាហិកកម្មសម្មុតិយំ អដ្ឋបិ ជនា ឯកតោវ សម្មតាតិ។

**អាសនឃរ**ន្តិ បដិមាឃរំ។ **មគ្គោ**តិ ឧបចារសីមព្ភន្តរគតេ គាមាភិមុខមគ្គេ កតសាលា វុច្ចតិ។ ឯវំ បោក្ខរណីរុក្ខមូលាទីសុបិ។

**លភន្តី**តិ តត្រវាសិនោ ភិក្ខូ លភន្តិ។ **វិជដេត្វា**តិ “ឯកេកស្ស បហោនកប្បមាណេន វិយោជេត្វា។ **អាវាសេសុ បក្ខិបិត្វា**តិ “ឥតោ ឧប្បន្នំ អសុកស្មិំ អសុកស្មិញ្ច អាវាសេ វសន្តា បាបេត្វា គណ្ហន្តូ”តិ វាចាយ ឧបសំហរិត្វា។ **បវិសិតព្ព**ន្តិ មហាលាភេ បរិវេណេ វសិត្វាវ លាភោ គហេតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

**អយម្បី**តិ ឯត្ថ យោ បំសុកូលិកោ បច្ចយំ វិស្សជ្ជេតិ។ តេនេវ វិស្សដ្ឋោ អយំ ចីវរបច្ចយោបីតិ យោជនា។ **បាទមូលេ ឋបេត្វា សាដកំ ទេន្តី**តិ បច្ចយទាយកា ទេន្តិ។ ឯតេន គហដ្ឋេហិ បាទមូលេ ឋបេត្វា ទិន្នម្បិ បំសុកូលិកានម្បិ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **អថ វស្សាវាសិកំ ទេមាតិ វទន្តី**តិ ឯត្ថ បំសុកូលិកានំ ន វដ្ដតីតិ អជ្ឈាហរិត្វា យោជេតព្ពំ។ **វស្សំវុត្ថភិក្ខូន**ន្តិ បំសុកូលិកតោ អញ្ញេសំ ភិក្ខូនំ។

**ឧបនិពន្ធិត្វា គាហាបេតព្ព**ន្តិ ឥធ រុក្ខាទីសុ វសិត្វា ចីវរំ គណ្ហថាតិ បដិពន្ធំ កត្វា គាហេតព្ពំ។

**បាដិបទអរុណតោ**តិអាទិ វស្សូបនាយិកទិវសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អន្តរាមុត្តកំ បន បាដិបទំ អតិក្កមិត្វាបិ គាហេតុំ វដ្ដតិ។ **និពទ្ធវត្តំ ឋបេត្វា**តិ សជ្ឈាយមនសិការាទីសុ និរន្តរករណីយេសុ កត្តព្ពំ កតិកវត្តំ កត្វា។ **កសាវបរិភណ្ឌ**ន្តិ កសាវរសេហិ ភូមិបរិកម្មំ។

**តិវិធម្បី**តិ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធវសេន តិវិធម្បិ។ **សោធេត្វា**តិ អាចារាទីសុ ឧបបរិក្ខិត្វា។ **ឯកចារិកវត្ត**ន្តិ ភាវនាកម្មំ។ តញ្ហិ គណសង្គណិកំ បហាយ ឯកចារិកេនេវ វត្តិតព្ពត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **ទសវត្ថុកកថា** នាម អប្បិច្ឆកថា, សន្តុដ្ឋិ, បវិវេក, អសំសគ្គ, វីរិយារម្ភ, សីល, សមាធិ, បញ្ញា, វិមុត្តិ, វិមុត្តិញាណទស្សនកថាតិ ឥមា ទស។

**ទន្តកដ្ឋខាទនវត្ត**ន្តិ ទន្តកដ្ឋមាឡកេ និក្ខិត្តេសុ ទន្តកដ្ឋេសុ “ទិវសេ ទិវសេ ឯកមេវ ទន្តកដ្ឋំ គហេតព្ព”ន្តិអាទិនា (បារា. អដ្ឋ. ១.១០៨) អទិន្នាទានេ **ទន្តបោនកថាយំ** វុត្តំ វត្តំ។ **បត្តំ វា...បេ.... ន កថេតព្ព**ន្តិ បត្តគុត្តត្ថាយ វុត្តំ។ **វិសភាគកថា**តិ តិរច្ឆានកថា។ **ខន្ធកវត្ត**ន្តិ **វត្តក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៣៦៥) អាគតំ បិណ្ឌចារិកវត្តតោ អវសិដ្ឋវត្តំ តស្ស “**ភិក្ខាចារវត្ត**”ន្តិ វិសុំ គហិតត្តា។

ឥទានិ យំ ទាយកា បច្ឆិមវស្សំវុត្ថានំ វស្សាវាសិកំ ទេន្តិ, តត្ថ បដិបជ្ជនវិធិំ ទស្សេតុំ “**បច្ឆិមវស្សូបនាយិកទិវសេ បនា**”តិ អារទ្ធំ។ អាគន្តុកោ សចេ ភិក្ខូតិ ចីវរេ គាហិតេ បច្ឆា អាគតោ អាគន្តុកោ ភិក្ខុ។ **បត្តដ្ឋានេ**តិ វស្សគ្គេន បត្តដ្ឋានេ។ **បឋមវស្សូបគតា**តិ អាគន្តុកស្ស អាគមនតោ បុរេតរមេវ បច្ឆិមិកាយ វស្សូបនាយិកាយ វស្សូបគតា។ **លទ្ធំ លទ្ធ**ន្តិ បុនប្បុនំ ទាយកានំ សន្តិកា អាគតាគតសាដកំ។

**នេវ វស្សាវាសិកស្ស សាមិនោ**តិ ឆិន្នវស្សត្តា វុត្តំ។ បឋមមេវ កតិកាយ កតត្តា “**នេវ អទាតុំ លភន្តី**”តិ វុត្តំ, ទាតព្ពំ វារេន្តានំ គីវា ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **តេសមេវ ទាតព្ព**ន្តិ វស្សូបគតេសុ អលទ្ធវស្សាវាសិកានំ ឯកច្ចានមេវ ទាតព្ពំ។

**ភតិនិវិដ្ឋ**ន្តិ បានីយុបដ្ឋានាទិភតិំ កត្វា លទ្ធំ។ **សង្ឃិកំ បនា**តិអាទិ កេសញ្ចិ វាទទស្សនំ។ តត្ថ **អបលោកនកម្មំ កត្វា គាហិត**ន្តិ “ឆិន្នវស្សានំ វស្សាវាសិកញ្ច ឥទានិ ឧប្បជ្ជនកវស្សាវាសិកញ្ច ឥមេសំ ទាតុំ រុច្ចតី”តិ អនន្តរេ វុត្តនយេន អបលោកនំ កត្វា គាហិតំ សង្ឃេន ទិន្នត្តា វិព្ភន្តោបិ លភតិ។ បគេវ ឆិន្នវស្សោ។ **បច្ចយវសេន គាហិតំ** បន តេមាសំ វសិត្វា គហេតុំ អត្តនា, ទាយកេហិ ច អនុមតត្តា ភតិនិវិដ្ឋម្បិ ឆិន្នវស្សោបិ វិព្ភន្តោបិ **ន លភតី**តិ កេចិ អាចរិយា វទន្តិ។ ឥទញ្ច បច្ឆា វុត្តត្តា បមាណំ។ តេនេវ វស្សូបនាយិកទិវសេ ឯវ ទាយកេហិ ទិន្នវស្សាវាសិកំ គហិតភិក្ខុនោ វស្សច្ឆេទំ អកត្វា វាសោវ ហេដ្ឋា វិហិតោ, ន បានីយុបដ្ឋានាទិភតិករណវត្តំ។ យទិ ហិ តំ និវិដ្ឋមេវ សិយា, ភតិករណមេវ វិធាតព្ពំ។ តស្មា វស្សគ្គេន គាហិតំ ឆិន្នវស្សាទយោ ន លភន្តីតិ វេទិតព្ពំ។

“**សង្ឃិកំ ហោតី**”តិ ឯតេន វុត្ថវស្សានម្បិ វស្សាវាសិកភាគោ សង្ឃិកតោ អមោចិតោ តេសំ វិព្ភមេន សង្ឃិកោ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **លភតី**តិ “មម បត្តភាគំ ឯតស្ស ទេថា”តិ ទាយកេ សម្បដិច្ឆាបេន្តេនេវ សង្ឃិកតោ វិយោជិតំ ហោតីតិ វុត្តំ។

**វរភាគំ សាមណេរស្សា**តិ តស្ស បឋមគាហត្តា, ថេរេន បុព្ពេ បឋមភាគស្ស គហិតត្តា, ឥទានិ គយ្ហមានស្ស ទុតិយភាគត្តា ច វុត្តំ។

សេនាសនគ្គាហកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ឧបនន្ទវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៣១៩**. បាឡិយំ **ឧភយត្ថ បរិពាហិរោ**តិ កមេន ឧភយស្សបិ មុត្តត្តា វុត្តំ, ន សព្ពថា ឧភយតោ បរិពាហិរត្តា។ តេនាហ “**បច្ឆិមេ...បេ.... តិដ្ឋតី**”តិ។

**៣២០**. **យំ តិណ្ណំ បហោតី**តិ មញ្ចបីឋវិនិមុត្តំ យំ អាសនំ តិណ្ណំ សុខំ និសីទិតុំ បហោតិ, ឥទំ បច្ឆិមទីឃាសនំ។ ឯត្ថ មញ្ចបីឋរហិតេសុ អសមានាសនិកាបិ តយោ និសីទិតុំ លភន្តិ។ មញ្ចបីឋេសុ បន ទ្វេ។ អទីឃាសនេសុ មញ្ចបីឋេសុ សមានាសនិកា ឯវ ទ្វេ និសីទិតុំ លភន្តិ ទុវគ្គស្សេវ អនុញ្ញាតត្តា។

ហត្ថិនខោ ហេដ្ឋាភាគេ ឯតស្ស អត្ថីតិ **ហត្ថិនខោ**, បាសាទោ។ **បាសាទស្ស នខោ** នាម ហេដ្ឋិមភាគោ បាទនខសទិសត្តា, សោ សព្ពទិសាសុ អនេកេហិ ហត្ថិរូបេហិ សមលង្កតោ ឋិតោ។ តស្សូបរិ កតោ បាសាទោ ហត្ថិកុម្ភេ បតិដ្ឋិតោ វិយ ហោតីតិ អាហ “**ហត្ថិកុម្ភេ បតិដ្ឋិត**”ន្តិ។ **សុវណ្ណរជតាទិវិចិត្រានី**តិ សង្ឃិកសេនាសនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បុគ្គលិកំ បន សុវណ្ណាទិវិចិត្រំ ភិក្ខុស្ស សម្បដិច្ឆិតុមេវ ន វដ្ដតិ “ន កេនចិ បរិយាយេន ជាតរូបរជតំ សាទិតព្ព”ន្តិ (មហាវ. ២៩៩) វុត្តត្តា។ តេនេវេត្ថ **អដ្ឋកថាយំ** “សង្ឃិកវិហារេ វា បុគ្គលិកវិហារេ វា”តិ ន វុត្តំ, គោនកាទិអកប្បិយភណ្ឌវិសយេ ឯវ វុត្តំ ឯកភិក្ខុស្សាបិ តេសំ គហណេ ទោសាភាវា។ **គិហិវិកដនីហារេនា**តិ គិហីហិ កតនីហារេន, គិហីហិ អត្តនោ សន្តកំ អត្ថរិត្វា ទិន្ននិយាមេនាតិ អត្ថោ។ **លព្ភន្តី**តិ និសីទិតុំ លព្ភន្តិ។

ឧបនន្ទវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អវិស្សជ្ជិយវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៣២១. អរញ្ញរោ**តិ ពហុឧទកកណ្ណិកា មហាចាដិ, ជលំ គណ្ហិតុមលន្តិ អរញ្ជរោ។

**ថាវរេន ច ថាវរ**ន្តិអាទីសុ បញ្ចសុ កោដ្ឋាសេសុ បុរិមទ្វយំ ថាវរំ, បច្ឆិមត្តយំ គរុភណ្ឌន្តិ វេទិតព្វំ។ **សមកមេវ ទេតី**តិ ឯត្ថ ឩនកំ ទេន្តម្បិ វិហារវត្ថុសាមន្តំ គហេត្វា ទូរតរំ ទុក្ខគោបំ វិស្សជ្ជេតុំ វដ្ដតីតិ ទដ្ឋព្វំ។ វុត្តំ ហិ "ភិក្ខូនំ ចេ មហគ្ឃតរំ…បេ… សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតី"តិ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ៣២១)។ **ជានាបេត្វា**តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ជានាបេត្វា, អបលោកេត្វាតិ អត្ថោ។ **"ននុ តុម្ហាកំ ពហុតរា រុក្ខាតិ វត្តព្វ"**ន្តិ ឥទំ សាមិកេសុ អត្តនោ ភណ្ឌស្ស មហគ្ឃតំ អជានិត្វា ទេន្តេសុ តំ ញត្វា ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហតោ អវហារោ ហោតីតិ វុត្តំ។

**វិហារេន វិហារោ បរិវត្តេតព្វោ**តិ សវត្ថុកេន អញ្ញេសំ ភូមិយំ កតបាសាទាទិនា, អវត្ថុកេន វា សវត្ថុកំ បរិវត្តេតព្វំ។ អវត្ថុកំ បន អវត្ថុកេនេវ បរិវត្តេតព្វំ។ កេវលំ បាសាទស្ស ភូមិតោ អថាវរត្តា។ ឯវំ ថាវរេសុបិ ថាវរវិភាគំ ញត្វាវ បរិវត្តេតព្វំ។

**"កប្បិយមញ្ចា សម្បដិច្ឆិតព្វា"**តិ ឥមិនា សុវណ្ណាទិវិចិត្តំ អកប្បិយមញ្ចំ "សង្ឃស្សា"តិ វុត្តេបិ សម្បដិច្ឆិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ "វិហារស្ស ទេមា"តិ វុត្តេ សង្ឃស្ស វដ្ដតិ, ន បុគ្គលស្ស ខេត្តាទិ វិយាតិ ទដ្ឋព្វំ។ **ឯតេសូ**តិ មញ្ចាទីសុ។ **កប្បិយាកប្បិយំ វុត្តនយមេវា**តិ អាសន្ទិតូលិកាទិវិនិច្ឆយេសុ វុត្តនយមេវ។ **អកប្បិយំ វា**តិ អាសន្ទិអាទិ, បមាណាតិក្កន្តំ ពិម្ពោហនាទិ ច។ **មហគ្ឃំ កប្បិយំ វា**តិ សុវណ្ណាទិវិចិត្តំ កប្បិយវោហារេន ទិន្នំ។

"កាឡលោហ…បេ… ភាជេតព្វោ"តិ វុត្តត្តា វដ្ដកំសលោហមយម្បិ ភាជនំ បុគ្គលិកម្បិ សម្បដិច្ឆិតុម្បិ បរិហរិតុម្បិ វដ្ដតិ បុគ្គលបរិហរិតព្វស្សេវ ភាជេតព្វត្តាតិ វទន្តិ។ តំ ឧបរិ "កំសលោហវដ្ដលោហភាជនវិកតិ សង្ឃិកបរិភោគេន វា គិហិវិកដា វា វដ្ដតី"តិអាទិកេន មហាបច្ចរិវចនេន វិរុជ្ឈតិ។ ឥមស្ស ហិ "វដ្ដលោហកំសលោហានំ យេន កេនចិ កតោ សីហឡទីបេ បាទគ្គណ្ហនកោ ភាជេតព្វោ"តិ វុត្តស្ស មហាអដ្ឋកថាវចនស្ស បដិក្ខេបាយ តំ មហាបច្ចរិវចនំ បច្ឆា ទស្សិតំ។ តស្មា វដ្ដលោហកំសលោហមយំ យំ កិញ្ចិ បាទគ្គណ្ហនកវារកម្បិ ឧបាទាយ អភាជនីយមេវ។ គិហីហិ ទិយ្យមានម្បិ បុគ្គលស្ស សម្បដិច្ឆិតុម្បិ ន វដ្ដតិ។ **បារិហារិយំ ន វដ្ដតី**តិ បត្តាទិបរិក្ខារំ វិយ សយមេវ បដិសាមេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ។ គិហិសន្តកំ វិយ អារាមិកាទយោ ចេ សយមេវ គោបេត្វា វិនិយោគកាលេ អានេត្វា បដិនេន្តិ, បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ "បដិសាមេត្វា ភិក្ខូនំ ទេថា"តិ វត្តុម្បិ វដ្ដតិ។

**បណ្ណសូចិ** នាម លេខនីតិ វទន្តិ។ **"អត្តនា លទ្ធានិបី"**តិអាទិនា បដិគ្គហណេ ទោសោ នត្ថិ, បរិហរិត្វា បរិភោគេវ អាបត្តិករោតិ ទស្សេតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបរិ អភាជនីយវាសិអាទីសុ អត្តនោ សន្តកេសុបិ។

**អនាមាសម្បី**តិ សុវណ្ណាទិមយម្បិ សព្ពំ តំ អាមសិត្វាបិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ។ **ឧបក្ខរេ**តិ ឧបករណេ។ **អឌ្ឍពាហុប្បមាណា** នាម អឌ្ឍពាហុមត្តា។ អឌ្ឍព្យាមមត្តាតិបិ វទន្តិ។ **យោត្តានី**តិ ចម្មរជ្ជុកា។

**អដ្ឋង្គុលសូចិទណ្ឌមត្តោបី**តិ គសរទណ្ឌាទិសូចិអាការតនុទណ្ឌកមត្តោបិ។ **រិត្តបោត្ថកោបី**តិ អលិខិតបោត្ថកោ។ ឥទញ្ច បណ្ណប្បសង្គេន វុត្តំ។

**"យដ្ឋនផលកំ យដ្ឋនមុគ្គរោ"**តិ ឥទំ រជិតចីវរំ ឯកស្មិំ មដ្ឋេ ទណ្ឌមុគ្គរេ វេឋេត្វា ឯកស្ស មដ្ឋផលកស្ស ឧបរិ ឋបេត្វា ឧបរិ អបរេន មដ្ឋផលកេន និកុជ្ជិត្វា ឯកោ ឧបរិ អក្កមិត្វា តិដ្ឋតិ។ ទ្វេ ជនា ឧបរិ ផលកំ ទ្វីសុ កោដីសុ គហេត្វា អបរាបរំ អាកឌ្ឍនវិកឌ្ឍនំ ករោន្តិ, ឯតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ហត្ថេ ឋបាបេត្វា ហត្ថេន បហរណំ បន និដ្ឋិតរជនស្ស ចីវរស្ស អល្លកាលេ កាតព្វំ។ ឥទំ បន ផលកមុគ្គរេហិ យដ្ឋនំ សុក្ខកាលេ ថទ្ធភាវវិមោចនត្ថន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ **អម្ពណ**ន្តិ ឯកទោណិកនាវាផលកេហិ បោក្ខរណីសទិសំ កតំ។ បានីយភាជនន្តិបិ វទន្តិ។ **រជនទោណី**តិ ឯកទារុនាវ កតំ រជនភាជនំ។ **ឧទកទោណី**បិ ឯកទារុនាវ កតំ ឧទកភាជនំ។

**ភូមត្ថរណំ កាតុំ វដ្ដតី**តិ អកប្បិយចម្មំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ភូមត្ថរណសង្ខេបេន សយិតុម្បិ វដ្ដតិយេវ។ **"បច្ចត្ថរណគតិក"**ន្តិ ឥមិនា មញ្ចាទីសុ អត្ថរិតព្វំ មហាចម្មំ ឯឡកចម្មំ នាមាតិ ទស្សេតិ។

**ឆត្តមុដ្ឋិបណ្ណ**ន្តិ តាលបណ្ណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បត្តកដាហ**ន្តិ បត្តបចនកដាហំ។

អវិស្សជ្ជិយវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## នវកម្មទានកថាវណ្ណនា

**៣២៣**. បាឡិយំ **បិណ្ឌនិក្ខេបនមត្តេនា**តិអាទីសុ ខណ្ឌផុល្លដ្ឋានេ មត្តិកាបិណ្ឌដ្ឋបនំ បិណ្ឌនិក្ខេបនំ នាម។ **នវកម្ម**ន្តិ នវកម្មសម្មុតិំ។ **អគ្គឡវដ្ដិ** នាម កវាដពន្ធោ។ **ឆាទនំ** នាម តិណាទីហិ គេហច្ឆាទនំ។ **ពន្ធនំ** នាម ទណ្ឌវល្លិអាទីហិ ឆទនពន្ធនមេវ។ **ចតុហត្ថវិហារេ**តិ វិត្ថារប្បមាណតោ វុត្តំ។ ឧព្ពេធតោ បន អនេកភូមកត្តា វឌ្ឍកីហត្ថេន វីសតិហត្ថោបិ នានាសណ្ឋានវិចិត្តោបិ ហោតិ។ តេនស្ស ចតុវស្សិកំ នវកម្មំ វុត្តំ។ ឯវំ សេសេសុបិ។

បាឡិយំ **សព្ពេ វិហារេ**តិ កុម្មគ្គេ ឧបយោគពហុវចនំ។ ឯកស្ស សព្ពេសុ វិហារេសុ នវកម្មំ ទេតីតិ អត្ថោ។ **សព្ពកាលំ បដិពាហន្តី**តិ នវកម្មិកា អត្តនោ គាហិតំ វរសេយ្យំ សម្បត្តានំ យថាវុឌ្ឍំ អកត្វា ឧតុកាលេបិ បដិពាហន្តិ។

“**សចេ សោ អាវាសោ ជីរតី**”តិអាទិ បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយោ។ **មញ្ចដ្ឋានំ ទត្វា**តិ មញ្ចដ្ឋានំ បុគ្គលិកំ ទត្វា។ **តិភាគ**ន្តិ តតិយភាគំ។ ឯវំ វិស្សជ្ជនម្បិ ថាវរេន ថាវរបរិវត្តនដ្ឋានេ ឯវំ បវិសតិ, ន ឥតរថា សព្ពសេនាសនានំ វិនស្សនតោ។ **សចេ សទ្ធិវិហារិកានំ ទាតុកាមោ ហោតី**តិ សចេ សោ សង្ឃស្ស ភណ្ឌកដ្ឋបនដ្ឋានំ វា អញ្ញេសំ ភិក្ខូនំ វសនដ្ឋានំ វា ទាតុំ ន ឥច្ឆតិ, អត្តនោ សទ្ធិវិហារិកានញ្ញេវ ទាតុកាមោ ហោតិ, តាទិសស្ស តុយ្ហំ បុគ្គលិក មេវ កត្វា ជគ្គាតិ ន សព្ពំ តស្ស ទាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ បន កត្តព្ពវិធឹ ទស្សេន្តោ អាហ “**កម្ម**”ន្តិអាទិ។ **ឯវញ្ហី**តិអាទិម្ហិ វុយោនុរូបំ តតិយភាគេ វា ឧបឌ្ឍភាគេ វា គហិតេ តំ ភាគំ ទាតុំ លភតីតិ អត្ថោ។

**យេនា**តិ តេសុ ទ្វីសុ ភិក្ខូសុ យេន។ **សោ សាមី**តិ តស្សា ភូមិយា វិហារករណេ សោវ សាមី, តំ បដិពាហិត្វា ឥតរេន ន កាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ សោ ហិ បឋមំ គហិតោ។ **អកតដ្ឋានេ**តិ ចយាទីនំ អកតបុព្ពដ្ឋានេ។ **ចយំ វា បមុខំ វា**តិ សង្ឃិកសេនាសនំ និស្សាយ តតោ ពហិ ចយំ ពន្ធិត្វា, ឯកំ សេនាសនំ វា។ **ពហិកុដ្ដេ**តិ កុដ្ដតោ ពហិ, អត្តនោ កតដ្ឋានេតិ អត្ថោ។

នវកម្មទានកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អញ្ញត្របរិភោគបដិក្ខេបាទិកថាវណ្ណនា

**៣២៤**. **វឌ្ឍកិកម្មត្ថាយា**តិ យថា តម្មូលក្ខោ ន បរិហាយតិ, ឯវំ កត្តព្ពស្ស ឯវំ និប្ផាទេតព្ពស្ស មញ្ចបីឋាទិនោ អត្ថាយ។

**ចក្កលិក**ន្តិ បាទបុញ្ឆនត្ថំ ចក្កាការេន កតំ។ **បរិភណ្ឌកតភូមិ វា**តិ កាឡវណ្ណាទិកតសណ្ហភូមិ វា។ **សេនាសនំ វា**តិ មញ្ចបីឋាទិ វា។

“**តថេវ វឡញ្ជេតុំ វដ្ដតី**”តិ ឥមិនា នេវាសិកេហិ ធោតបាទាទីហិ វឡញ្ជនដ្ឋានេ សញ្ចិច្ច អធោតបាទាទីហិ វឡញ្ជន្តស្សេវ អាបត្តិ បញ្ញត្តាតិ ទស្សេតិ។

“**ទ្វារម្បី**”តិអាទិនា សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា ទ្វារវាតបានាទយោ អបរិកម្មកតាបិ ន អបស្សយិតព្ពា។ អជានិត្វា អបស្សយន្តស្សបិ ឥធ លោមគណនាយ អាបត្តិ។

អញ្ញត្របរិភោគបដិក្ខេបាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សង្ឃភត្តាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា

**៣២៥**. **ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនន្តិ ឥមំ វោហារំ បត្តានី**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនន្តិអាទិវោហារំ បត្តានីតិ អត្ថោ។ **តម្បី**តិ សង្ឃភត្តម្បិ។

សង្ឃភត្តាទិអនុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ឧទ្ទេសភត្តកថាវណ្ណនា

**ភោជនសាលាយា**តិ ភត្តុទ្ទេសដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឯកវឡញ្ជ**ន្តិ ឯកទ្វារេន វឡញ្ជិតព្ពំ។ **នានានិវេសនេសូ**តិ នានាកុលស្ស នានូបចារេសុ និវេសនេសុ។

**និសិន្នស្សបិ និទ្ទាយន្តស្សបី**តិ អនាទរេ សាមិវចនំ, វុឌ្ឍតរេ និទ្ទាយន្តេ នវកស្ស គាហិតំ សុគ្គហិតន្តិ អត្ថោ។

**វិស្សដ្ឋទូតោ**តិ យថារុចិ វត្តុំ លភនតោ និរាសង្កទូតោ។ **បុច្ឆាសភាគេនា**តិ បុច្ឆាវចនបដិភាគេន។ “ឯកា កូដដ្ឋិតិកា នាមា”តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ **“រញ្ញោ វា ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។

**សព្ពំ បត្តស្សាមិកស្ស ហោតី**តិ ចីវរាទិកម្បិ សព្ពំ បត្តស្សាមិកស្សេវ ហោតិ, មយា ភត្តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ចីវរាទិន្តិ វត្វា គហេតុំ ន វដ្ដតីតិ អត្ថោ។

**អកតភាគោនាមា**តិ អាគន្តុកភាគោ នាម, អទិន្នបុព្ពភាគោតិ អត្ថោ។

**កឹ អាហរីយតីតិ អវត្វា**តិ “កតរភត្តំ វា តយា អាហរីយតី”តិ ទាយកំ អបុច្ឆិត្វា។ **បកតិដ្ឋិតិកាយា**តិ ឧទ្ទេសភត្តដ្ឋិតិកាយ។

ឧទ្ទេសភត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## និមន្តនភត្តកថាវណ្ណនា

**វិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ “ភត្តំ គណ្ហថា”តិ បទំ អវត្វា។ តេនេវាហ **“ភត្តន្តិ អវទន្តេនា”**តិ។

**អាលោបសង្ខេបេនា**តិ ឯកេកបិណ្ឌវសេន, ឯវញ្ហ ភាជនំ ឧទ្ទេសភត្តេ ន វដ្ដតិ។ តត្ថ ហិ ឯកស្ស បហោនកប្បមាណេនេវ ភាជេតព្ពំ។

**អារុឡ្ហាយេវ មាតិកំ, សង្ឃតោ អដ្ឋ ភិក្ខូ**តិ ឯត្ថ យេ មាតិកំ អារុឡ្ហា, តេ អដ្ឋ ភិក្ខូតិ យោជេតព្ពំ។ ឧទ្ទេសភត្តនិមន្តនភត្តាទិសង្ឃិកភត្តមាតិកាសុ និមន្តនភត្តមាតិកាយ ឋិតិវសេន អារុឡ្ហេ ភត្តុទ្ទេសកេន វា សយំ វា សង្ឃតោ ឧទ្ទិសាបេត្វា គហេត្វា គន្តព្ពំ, ន អត្តនោ រុចិតេ គហេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **មាតិកំ អារោបេត្វា**តិ “សង្ឃតោ គណ្ហាមី”តិអាទិនា វុត្តមាតិកាភេទំ ទាយកស្ស វិញ្ញាបេត្វាតិ អត្ថោ។

**បដិពទ្ធកាលតោ បន បដ្ឋាយា**តិ តត្ថេវ វាសស្ស និពទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ។

និមន្តនភត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សលាកភត្តកថាវណ្ណនា

**ឧបនិពន្ធិត្វា**តិ លិខិត្វា។ **គាមវសេនបី**តិ យេភុយ្យេន សមលាភគាមវសេនបិ។ **ពហូនិ សលាកភត្តានី**តិ តឹសំ វា ចត្តារីសំ វា ភត្តានិ។ “សចេ ហោន្តី”តិ អជ្ឈាហរិត្វា យោជេតព្ពំ។

**សល្លក្ខេត្វា**តិ តានិ ភត្តានិ បមាណវសេន សល្លក្ខេត្វា។ **និគ្គហេន ទត្វា**តិ ទូរំ គន្តុំ អនិច្ឆន្តស្ស និគ្គហេន សម្បដិច្ឆាបេត្វា ទត្វា។ **បុន វិហារំ អាគន្ត្វា**តិ ឯត្ថ វិហារំ អនាគន្ត្វា ភត្តំ គហេត្វា បច្ឆា វិហារេ អត្តនោ បាបេត្វា ភុញ្ជិតុម្បិ វដ្ដតិ។

**ឯកគេហវសេនា**តិ វីថិយម្បិ ឯកបស្សេ ឃរបាឡិយា វសេន។ **ឧទ្ទិសិត្វាបី**តិ អសុកកុលេ សលាកភត្តានិ តុយ្ហំ បាបុណន្តីតិ វត្វា។

**វារគាមេ**តិ អតិទូរត្តា វារេន គន្តព្ពគាមេ។ **សដ្ឋិតោ វា បណ្ណាសតោ វា**តិ ទណ្ឌកម្មត្ថាយ ឧទកឃដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វិហារវារោ**តិ សព្ពភិក្ខូសុ ភិក្ខត្ថាយ គតេសុ វិហាររក្ខណវារោ។

**តេស**ន្តិ វិហារវារិកានំ។ **ផាតិកម្មមេវា**តិ វិហាររក្ខណកិច្ចស្ស បហោនកបដិបាទនមេវ។ **ឯកស្សេវ បាបុណន្តី**តិ ទិវសេ ទិវសេ ឯកេកស្សេវ បាបិតានីតិ អត្ថោ។

**រសសលាក**ន្តិ ឧច្ឆុរសសលាកំ។ “**សលាកវសេន គាហិតត្តា បន ន សាទិតព្ពា**”តិ ឥទំ អសារុប្បវសេន វុត្តំ, ន ធុតង្គភេទវសេន។ “សង្ឃតោ និរាមិសសលាកា…បេ…. វដ្ដតិយេវា”តិ (វិសុទ្ធិ. ១.២៦) ហិ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វុត្តំ។ **អគ្គភិក្ខាមត្ត**ន្តិ ឯកកដច្ឆុភិក្ខាមត្តំ។ **លទ្ធា វា អលទ្ធា វា ស្វេបិ គណ្ហេយ្យាសី**តិ លទ្ធេបិ អប្បមត្តតាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**យាវទត្ថំ លភតិ…បេ…. អលភិត្វា ‘ស្វេ គណ្ហេយ្យាសី’តិ វត្តព្ពោ**”តិ។

**តត្ថា**តិ តស្មឹ ទិសាភាគេ។ **តំ គហេត្វា**តិ តំ វារគាមេ សលាកំ អត្តនោ គហេត្វា។ **តេនា**តិ ទិសំគមិកតោ អញ្ញេន តស្មឹ ទិសំគមិកេ។ **ទេវសិកំ បាបេតព្ពា**តិ ឧបចារសីមាយ ឋិតស្ស យស្ស កស្សចិ វស្សគ្គេន បាបេតព្ពា។ ឯវំ ឯតេសុ អគតេសុ អាសន្នវិហារេ ភិក្ខូនំ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ ឥតរថា សង្ឃិកតោ។

**អម្ហាកំ គោចរគាមេវា**តិ សលាកភត្តទាយកានំ គាមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វិហារេ ថេរស្ស បត្តសលាកភត្ត**ន្តិ វិហារេ ឯកេកស្សេវ ឱហីនត្ថេរស្ស សព្ពសលាកានំ អត្តនោ បាបនវសេន បត្តសលាកភត្តំ។

សលាកភត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បក្ខិកភត្តាទិកថាវណ្ណនា

**“ស្វេ បក្ខោ”តិ អជ្ជ បក្ខិកំ ន គាហេតព្ព**ន្តិ អដ្ឋមិយា ភុញ្ជិតព្ពំ សត្តមិយា ភុញ្ជនត្ថាយ ន គាហេតព្ពំ, ទាយកេហិ និយមិតទិវសេនេវ គាហេតព្ពន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**សចេ បនា**”តិអាទិ។ **ស្វេ លូខ**ន្តិ អជ្ជ អាវាហមង្គលាទិករណតោ អតិបណីតភោជនំ ករីយតិ, ស្វេ តថា ន ភវិស្សតិ, អជ្ជេវ ភិក្ខូ ភោជេស្សាមីតិ អធិប្បាយោ។

បក្ខិកភត្តតោ ឧបោសថិកស្ស ភេទំ ទស្សេន្តោ អាហ “**ឧបោសថង្គានិ សមាទិយិត្វា**”តិអាទិ។ **និពន្ធាបិត**ន្តិ “អសុកវិហារេ អាគន្តុកា ភុញ្ជន្តូ”តិ និយមិតំ។

**គមិកោ អាគន្តុកភត្តម្បី**តិ គាមន្តរតោ អាគន្ត្វា អវូបសន្តេន គមិកចិត្តេន វសិត្វា បុន អញ្ញត្ថ គច្ឆន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អាវាសិកស្ស បន គន្តុកាមស្ស គមិកភត្តមេវ លព្ភតិ។ “**លេសំ ឱឌ្ឌេត្វា**”តិ វុត្តត្តា លេសាភាវេ យាវ គមនបរិពន្ធោ វិគច្ឆតិ, តាវ ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ញាបិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

**តណ្ឌុលាទីនិ បេសេន្តិ…បេ…. វដ្ដតី**តិ អភិហដភិក្ខត្តា វដ្ដតិ។ **តថា បដិគ្គហិតត្តា**តិ ភិក្ខានាមេន បដិគ្គហិតត្តា។

**អវិភត្តំ សង្ឃិកំ ភណ្ឌ**ន្តិ កុក្កុច្ចុប្បត្តិអាការទស្សនំ។ ឯវំ កុក្កុច្ចំ កត្វា បុច្ឆិតព្ពកិច្ចំ នត្ថិ, អបុច្ឆិត្វា ទាតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

បក្ខិកភត្តាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សេនាសនក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៧. សង្ឃភេទកក្ខន្ធកោ

## ឆសក្យបព្ពជ្ជាកថាទិវណ្ណនា

**៣៣០**. សង្ឃភេទកក្ខន្ធកេ បាឡិយំ **អនុបិយំ នាមា**តិ អនុបិយា នាម។ **ហេដ្ឋា បាសាទា**តិ បាសាទតោ ហេដ្ឋា ហេដ្ឋិមតលំ, “ហេដ្ឋាបាសាទ”ន្តិបិ បាឋោ។ **អភិនេតព្ពន្តិ** វបិតខេត្តេសុ បវេសេតព្ពំ។ **និន្នេតព្ពន្តិ** តតោ នីហរិតព្ពំ។ **និទ្ទាបេតព្ពន្តិ** សស្សទូសកតិណាទីនិ ឧទ្ធរិតព្ពំ។ **ឧជុំ ការាបេតព្ពន្តិ** បុញ្ជំ ការាបេតព្ពំ, អយមេវ វា បាឋោ។

**៣៣២**. **បរទត្តោ**តិ បរេហិ ទិន្នបច្ចយេហិ បវត្តមានោ។ **មិគភូតេន ចេតសា**តិ កត្ថចិ អលគ្គតាយ មិគស្ស វិយ ជាតេន ចិត្តេន។

**៣៣៣**. **មនោមយំ កាយ**ន្តិ ឈានមនេន និព្ពត្តំ ព្រហ្មកាយំ, “កឹ នុ ខោ អហំ បសាទេយ្យំ, យស្មឹ មេ បសន្នេ ពហុលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ បឋមំ ឧប្បន្នបរិវិតក្កស្ស មន្ទបរិយុដ្ឋានតាយ ទេវទត្តស្ស តស្មឹ ខណេ ឈានបរិហានិ នាហោសិ, បច្ឆា ឯវ អហោសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “**សហ ចិត្តុប្បាទា**”តិអាទិ។ **ទ្វេ វា តីណិ វា មាគធកានិ គាមខេត្តានី**តិ ឯត្ថ មគធរដ្ឋេ ខុទ្ទកំ គាមខេត្តំ គាវុតមត្តំ, មជ្ឈិមំ បន ទិយឌ្ឍគាវុតមត្តំ, មហន្តំ អនេកយោជនម្បិ ហោតិ។ តេសុ មជ្ឈិមេន គាមខេត្តេន ទ្វេ វា ខុទ្ទកេន តីណិ វា គាមខេត្តានិ, តស្ស សរីរំ តិគាវុតប្បមាណោ អត្តភាវោតិ វុត្តំ ហោតិ។

**៣៣៤**. **សក្ការោ**តិ គណសក្ការោ។ **នាស្សស្សា**តិ ន ឯតស្ស ភវេយ្យ។ **តន្តិ** សក្ការំ។ **តេនា**តិ អមនាបេន។ **សម្មន្នតី**តិ ចិរវាទិនា អម្ហាកំ សម្មានំ ករោតិ, បរេហិ វា អយំ សត្ថា សម្មានីយតីតិ អត្ថោ។

**៣៣៥**. **នាសាយ បិត្តំ ភិន្ទេយ្យុន្តិ** អច្ឆបិត្តំ វា មច្ឆបិត្តំ វា នាសាបុដេ បក្ខិបេយ្យុំ។ **អស្សតរី**តិ វឡវាយ កុច្ឆិស្មឹ គទ្រភស្ស ជាតា។ តស្សា ហិ គហិតគព្ភាយ វិជាយិតុមសក្កោន្តិយា ឧទរំ ផាលេត្វា បោតកំ នីហរន្តិ។ តេនាហ “**អត្តវធាយ គព្ភំ គណ្ហាតី**”តិ។

**៣៣៨**. **បោត្ថនិកន្តិ** ឆុរិកំ, “ខរ”ន្តិបិ វុច្ចតិ។

**៣៤២**. **មា កុញ្ជរ នាគមាសទោ**តិ ហេ កុញ្ជរ ពុទ្ធនាគំ វធកចិត្តេន មា ឧបគច្ឆ។ **ទុក្ខន្តិ** ទុក្ខការណត្តា ទុក្ខំ។ **ឥតោ**តិ ឥតោ ជាតិតោ។ **យតោ**តិ យស្មា, យន្តស្ស វា, គច្ឆន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **មា ច មទោ**តិ មទោ តយា ន កាតព្ពោតិ អត្ថោ។

**៣៤៣**. **តិកភោជនន្តិ** តីហិ ភុញ្ជិតព្ពំ ភោជនំ, តតោ អធិកេហិ ឯកតោ បដិគ្គហេត្វា ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតីតិ គណភោជនបដិបក្ខំ ភោជនន្តិ អត្ថោ។ **កោកាលិកោ**តិអាទីនិ ទេវទត្តបរិសាយ គណបាមោក្ខានំ នាមានិ។ **កប្បន្តិ** មហានិរយេ អាយុកប្បំ, តំ អន្តរកប្បន្តិ កេចិ។ កេចិ បន “អសង្ខេយ្យកប្ប”ន្តិ។

ឆសក្យបព្ពជ្ជាកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សង្ឃភេទកកថាវណ្ណនា

**៣៤៥**. បរស្ស ចិត្តំ ញត្វា កថនំ **អាទេសនាបាដិហារិយំ**។ កេវលំ ធម្មទេសនា **អនុសាសនីបាដិហារិយំ**។ តទុភយម្បិ **ធម្មី កថា** នាម។ តាយ ថេរោ ឱវទិ។ ឥទ្ធិវិធំ **ឥទ្ធិបាដិហារិយំ** នាម។ តេន សហិតា អនុសាសនី ឯវ **ធម្មី កថា**។ តាយ ថេរោ ឱវទិ។

“**ចុល្លច្ចយំ ទេសាបេហី**”តិ ឥទំ ភេទបុរេក្ខារស្ស ឧបោសថាទិករណេ ថុល្លច្ចយស្ស ឧបោសថក្ខន្ធកាទីសុ បឋមមេវ បញ្ញត្តត្តា វុត្តំ, ឥតរថា ឯតេសំ អាទិកម្មិកត្តា អនាបត្តិយេវ សិយា។

**៣៤៦**. **សរសី**តិ សរោ។ **មហី វិក្រុព្ពតោ**តិ មហី ទន្តេហិ វិលិខន្តស្ស។ ឥទញ្ច ហត្ថីនំ សភាវទស្សនំ។ **នទីសូ**តិ សរេសុ។ ភិសំ ឃសមានស្សាតិ យោជនា។ **ជគ្គតោ**តិ យូថំ បាលេន្តស្ស។

**៣៤៧. ទូតេយ្យំ គន្តុ**ន្តិ ទូតកម្មំ បត្តុំ, ទូតកម្មំ កាតុន្តិ អត្ថោ។ **សហិតាសហិតស្សា**តិ យុត្តាយុត្តស្ស, យំ វត្តុំ, កាតុញ្ច យុត្តំ, តត្ថ កុសលោ។ អថ វា អធិប្បេតានាធិប្បេតស្ស វចនស្ស កុសលោ, ព្យញ្ជនមត្តេ ន តិដ្ឋតិ, អធិប្បេតត្ថមេវ អារោចេតីតិ អត្ថោ។

**៣៥០.** គាថាសុ **ជាតូ**តិ ឯកំសេន។ **មា ឧទបជ្ជថ** មា ហោតូតិ អត្ថោ។ **បាបិច្ឆានំ យថាគតី**តិ បាបិច្ឆានំ បុគ្គលានំ យាទិសី គតិ អភិសម្បរាយោ។ **តំ** អត្ថជាតំ។ **ឥមិនាបិ** ការណេន **ជានាថា**តិ ទេវទត្តស្ស “បណ្ឌិតោ”តិអាទិនា ឧបរិ វក្ខមានាការំ ទស្សេតិ។

**បមាទំ អនុចិណ្ណោ**តិ បមាទំ អាបន្នោ។ **អាសីសាយ**ន្តិ អវស្សំភាវីអត្ថសិទ្ធិយំ។ សា ហិ ឥធ អាសីសាតិ អធិប្បេតា, ន បត្ថនា។ ឦទិសេ អនាគតត្ថេ អតីតវចនំ សទ្ទវិទូ ឥច្ឆន្តិ។

**ទុព្ភេ**តិ ទុព្ភេយ្យ។ **វិសកុម្ភេនា**តិ ឯកេន វិសបុណ្ណកុម្ភេន។ **សោ**តិ សោ បុគ្គលោ។ **ន បទូសេយ្យ** វិសមិស្សំ កាតុំ ន សក្កោតីតិ អត្ថោ។ **ភយានកោ**តិ វិបុលគម្ភីរភាវេន ភយានកោ។ តេនាបិ ទូសេតុំ ន សក្កុណេយ្យតំ ទស្សេតិ។ **វាទេនា**តិ ទោសកថនេន។ **ឧបហីសតី**តិ ពាធតិ។

សង្ឃភេទកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឧបាលិបញ្ហកថាវណ្ណនា**

**៣៥១. ន បន ឯត្តាវតា សង្ឃោ ភិន្នោ ហោតី**តិ សលាកគ្គាហាបនមត្តេន សង្ឃភេទានិព្ពត្តិតោ វុត្តំ។ ឧបោសថាទិសង្ឃកម្មេ កតេ ឯវ ហិ សង្ឃោ ភិន្នោ ហោតិ។ តត្ថ ច ឧបោសថបវារណាសុ ញត្តិនិដ្ឋានេន, សេសកម្មេសុ អបលោកនាទិកម្មបរិយោសានេន សង្ឃភេទោ សមត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

“**អភព្ពតា ន វុត្តា**”តិ ឥទំ “ភិក្ខវេ, ទេវទត្តេន បឋមំ អានន្តរិយកម្មំ ឧបចិត”ន្តិអាទិនា អានន្តរិយត្តំ វទតា ភគវតា តស្ស អភព្ពតាសង្ខាតា បារាជិកតា ន បញ្ញត្តា។ ឯតេន អាបត្តិ វិយ អភព្ពតាបិ បញ្ញត្តិអនន្តរមេវ ហោតិ, ន តតោ បុរេតិ ទស្សេតិ។ ឥធ បន អាទិកម្មិកស្សបិ អនាបត្តិយា អវុត្តត្តា ទេវទត្តាទយោបិ ន មុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**តយោ សតិបដ្ឋានា**តិអាទីសុ តយោ ឯវ សតិបដ្ឋានា, ន តតោ បរន្តិ ឯកស្ស សតិបដ្ឋានស្ស បដិក្ខេបោវ ឥធ **អធម្មោ**, ន បន តិណ្ណំ សតិបដ្ឋានត្តវិធានំ តស្ស ធម្មត្តា។ ឯវំ សេសេសុបិ ហាបនកោដ្ឋាសេសុ។ វឌ្ឍនេសុ បន **ឆ ឥន្ទ្រិយានី**តិ អនិន្ទ្រិយស្សបិ ឯកស្ស ឥន្ទ្រិយត្តវិធានមេវ **អធម្មោ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ ន កេវលញ្ច ឯតេវ, “ចត្តារោ ខន្ធា, តេវសាយតនានី”តិអាទិនា យត្ថ កត្ថចិ វិបរីតតោ បកាសនំ សព្ពំ **អធម្មោ**។ យាថាវតោ បកាសនញ្ច សព្ពំ **ធម្មោ**តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បកាសន**ន្តិ ចេត្ថ តថា តថា កាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា អរូបក្ខន្ធាវ អធិប្បេតា, ឯវមេត្ថ ទសកុសលកម្មបថាទីសុ អនវជ្ជង្គេន សរូបតោ ធម្មេសុ, អកុសលកម្មបថាទីសុ សាវជ្ជង្គេន សរូបតោ អធម្មេសុ ច តទញ្ញេសុ ច អព្យាកតេសុ យស្ស កស្សចិ កោដ្ឋាសស្ស ភគវតា បញ្ញត្តក្កមេនេវ បកាសនំ “ធម្មោ”តិ ច វិបរីតតោ បកាសនំ “អធម្មោ”តិ ច ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កាមញ្ចេត្ថ វិនយាទយោបិ យថាភូតតោ, អយថាភូតតោ ច បកាសនវសេន ធម្មាធម្មេសុ ឯវ បវិសន្តិ, វិនយាទិនាមេន បន វិសេសេត្វា វិសុំ គហិតត្តា តទវសេសមេវ ធម្មាធម្មកោដ្ឋាសេ បវិសតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**ឥមំ អធម្មំ ធម្មោតិ ករិស្សាមា**តិអាទិ ធម្មញ្ច អធម្មញ្ច យាថាវតោ ញត្វាវ បាបិច្ឆំ និស្សាយ វិបរីតតោ បកាសេន្តស្សេវ សង្ឃភេទោ ហោតិ, ន បន តថាសញ្ញាយ បកាសេន្តស្សាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឯស នយោ “អវិនយំ វិនយោតិ ទីបេន្តី”តិអាទីសុបិ។ តត្ថ **និយ្យានិក**ន្តិ ឧក្កដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ “**តថេវា**”តិ ឥមិនា “ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយកុល”ន្តិអាទិនា វុត្តមត្ថំ អាកឌ្ឍតិ។

**សំវរោ បហានំ បដិសង្ខា**តិ សំវរវិនយោ, បហានវិនយោ, បដិសង្ខាវិនយោ ច វុត្តោ។ តេនាហ “**អយំ វិនយោ**”តិ។ “បញ្ញត្តំ អបញ្ញត្ត”ន្តិ ទុកំ “ភាសិតំ អភាសិត”ន្តិ ទុកេន អត្ថតោ សមានមេវ, តថា ទុដ្ឋុល្លទុកំ គរុកទុកេន។ តេនេវ តេសំ “**ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា...បេ.... ឥទំ អបញ្ញត្តំ នាមា**”តិអាទិនា សទិសនិទ្ទេសោ កតោ។ **សាវសេសាបត្តិ**ន្តិ អវសេសសីលេហិ សហិតាបត្តឹ។ នត្ថិ ឯតិស្សំ អាបន្នាយំ សីលាវសេសាតិ **អនវសេសាបត្តិ**។

**៣៥៤**. បាឡិយំ **សមគ្គានញ្ច អនុគ្គហោ**តិ យថា សមគ្គានំ សាមគ្គី ន ភិជ្ជតិ, ឯវំ អនុគ្គហណំ អនុពលប្បទានំ។

**៣៥៥. សិយា នុ ខោ**តិ សម្ភវេយ្យ នុ ខោ។ **តស្មិំ អធម្មទិដ្ឋី**តិ អត្តនោ “អធម្មំ ធម្មោ”តិ ឯតស្មិំ ទីបនេ អយុត្តទិដ្ឋិ។ **ភេទេ អធម្មទិដ្ឋី**តិ “អធម្មំ ធម្មោ”តិ ទីបេត្វា អនុស្សាវនសលាកគ្គាហបនាទិនា អត្តានំ មុញ្ចិត្វា ចតុវគ្គាទិកំ សង្ឃំ ឯកសីមាយមេវ ឋិតតោ ចតុវគ្គាទិសង្ឃតោ វិយោជេត្វា ឯកកម្មាទិនិប្ផាទនវសេន សង្ឃភេទករណេ អធម្មទិដ្ឋិកោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **វិនិធាយ ទិដ្ឋិ**ន្តិ យា តស្មិំ “អធម្មំ ធម្មោ”តិ ទីបនេ អត្តនោ អធម្មទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ, តំ វិនិធាយ បដិច្ឆាទេត្វា “ធម្មោ ឯវាយ”ន្តិ វិបរីតតោ បកាសេត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

**ភេទេ ធម្មទិដ្ឋី**តិ យថាវុត្តនយេន សង្ឃភេទនេ ទោសោ នត្ថីតិ លទ្ធិកោ។ អយំ បន “អធម្មំ ធម្មោ”តិ ទីបនេ អធម្មទិដ្ឋិកោ ហុត្វាបិ តំ ទិដ្ឋិំ វិនិធាយ ករណេន សង្ឃភេទកោ អតេកិច្ឆោ ជាតោ។ **ឯវំ ភេទេ វេមតិកោ**តិ ឥមស្ស បន ភេទេ វេមតិកទិដ្ឋិយា វិនិធានម្បិ អត្ថិ។ សេសំ សមមេវ។ **តស្មិំ ធម្មទិដ្ឋិ ភេទេ អធម្មទិដ្ឋី**តិ អយំ បន ភេទេ អធម្មទិដ្ឋិំ វិនិធាយ កតត្តា សង្ឃភេទកោ អតេកិច្ឆោ ជាតោ។ សុក្កបក្ខេ បន សព្ពត្ថ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទិទីបនេ វា ភេទេ វា ធម្មទិដ្ឋិតាយ ទិដ្ឋិំ អវិនិធាយេវ កតត្តា សង្ឃភេទកោបិ សតេកិច្ឆោ ជាតោ។ តស្មា “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទិទីបនេ វា សង្ឃភេទេ វា ឧភោសុបិ វា អធម្មទិដ្ឋិ វា វេមតិកោ វា ហុត្វា តំ ទិដ្ឋិំ, វិមតិញ្ច វិនិធាយ “ធម្មោ”តិ បកាសេត្វា វុត្តនយេន សង្ឃភេទំ ករោន្តស្សេវ អានន្តរិយំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

ឧបាលិបញ្ហាកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្ឃភេទកក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៨. វត្តក្ខន្ធកោ

## អាគន្តុកវត្តកថាវណ្ណនា

**៣៥៧**. វត្តក្ខន្ធកេ **បត្ថរិតព្ពន្តិ** អាតបេ បត្ថរិតព្ពំ។ បាឡិយំ **អភិវាទាបេតព្ពោតិ** វន្ទនត្ថាយ វស្សំ បុច្ឆនេន នវកោ សយមេវ វន្ទតីតិ វុត្តំ។ **និល្លោកេតព្ពោតិ** ឱលោកេតព្ពោ។

អាគន្តុកវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អាវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា

**៣៥៩**. “យថាភាគ”ន្តិ ឋបិតដ្ឋានំ អនតិក្កមិត្វា មញ្ចបីឋាទី បប្ផោដេត្វា បត្ថរិត្វា ឧបរិ បច្ចត្ថរណំ ទត្វា ទានម្បិ សេនាសនបញ្ញាបនមេវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**បប្ផោដេត្វា ហិ បត្ថរិតុំ បន វដ្ដតិយេវា**”តិ។

អាវាសិកវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អនុមោទនវត្តកថាវណ្ណនា

**៣៦២**. **បញ្ចមេ និសិន្នេតិ** អនុមោទនត្ថាយ និសិន្នេ។ **ន មហាថេរស្ស ភារោ ហោតីតិ** អនុមោទកំ អាគមេតុំ ន ភារោ។ **អជ្ឈិដ្ឋោវ អាគមេតព្ពោតិ** អត្តនា អជ្ឈិដ្ឋេហិ ភិក្ខូហិ អនុមោទន្តេយេវ និសីទិតព្ពន្តិ អត្ថោ។

អនុមោទនវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ភត្តគ្គវត្តកថាវណ្ណនា

**៣៦៤**. **មនុស្សានំ បរិវិសនដ្ឋានន្តិ** យត្ថ អន្តោវិហារេបិ មនុស្សា សបុត្តទារា អាវសិត្វា ភិក្ខូ នេត្វា ភោជេន្តិ។ **អាសនេសុ សតីតិ** និសីទនដ្ឋានេសុ សន្តេសុ។ **ឥទំ, ភន្តេ, អាសនំ ឧច្ចន្តិ** អាសន្នេ សមភូមិភាគេ បញ្ញត្តំ ថេរាសនេន សមកំ អាសនំ សន្ធាយ វុត្តំ, ថេរាសនតោ បន ឧច្ចតរេ អាបុច្ឆិត្វាបិ និសីទិតុំ ន វដ្ដតិ។ យទិ តំ អាសនម្បិ នីចតរំ ហោតិ, អនាបុច្ឆាបិ និសីទិតុំ វដ្ដតិ។ **មហាថេរស្សេវ អាបត្តីតិ** អាសនេន បដិពាហនាបត្តិយា អាបត្តិ។ **អវត្ថរិត្វាតិ** បារុតសង្ឃាដី អវត្ថរិត្វា, អនុក្ខិបិត្វាតិ អត្ថោ។

បាឡិយំ “**ឧភោហិ ហត្ថេហិ…បេ… ឱទនោ បដិគ្គហេតព្ពោ**”តិ ឥទំ ហត្ថតលេ វា បច្ឆិបិដ្ឋិអាទិទុស្សណ្ឋិតាធារេ វា បត្តំ ឋបេត្វា ឱទនស្ស គហណកាលេ បត្តស្ស អបតនត្ថាយ វុត្តំ, សុសជ្ជិតេ បន អាធារេ បត្តំ ឋបេត្វា ឯកេន ហត្ថេន តំ បរាមសិត្វាបិ ឱទនំ បដិគ្គហេតុំ វដ្ដតិ ឯវ។ **ឧភោហិ ហត្ថេហិ…បេ… ឧទកំ បដិគ្គហេតព្ពន្តិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

**ហត្ថធោវនឧទកន្តិ** ភោជនាវសានេ ឧទកំ។ តេនាហ “**បានីយំ បិវិត្វា ហត្ថា ធោវិតព្ពា**”តិ។ តេន បរិយោសានេ ធោវនមេវ បដិក្ខិត្តំ, ភោជនន្តរេ បន បានីយបិវនាទិនា នយេន ហត្ថំ ធោវិត្វា បុន ភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ បោត្ថកេសុ បន “បានីយំ បិវិត្វា ហត្ថា ន ធោវិតព្ពា”តិ លិខន្តិ, តំ បុរិមវចនេន ន សមេតិ បរិយោសានេ ឧទកស្សេវ “ហត្ថធោវនឧទក”ន្តិ វុត្តត្តា។ **សចេ មនុស្សា ធោវថ, ភន្តេតិអាទិ** និដ្ឋិតភត្តំ និសិន្នំ ថេរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ធុរេ** ទ្វារសមីបេ។

ភត្តគ្គវត្តកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បិណ្ឌចារិកវត្តកថាទិវណ្ណនា

**៣៦៦**. បាឡិយំ **ឋាបេតិ វាតិ** តិដ្ឋ ភន្តេតិ វទន្តិ។

**៣៦៧. អត្ថិ, ភន្តេ, នក្ខត្តបទានី**តិ នក្ខត្តបទវិសយានិ ញាតានិ អត្ថិ, អស្សយុជាទិនក្ខត្តំ ជានាថាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“ន ជានាម, អាវុសោ”**តិ។ **អត្ថិ, ភន្តេ , ទិសាភាគ**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **កេនជ្ជ, ភន្តេ, យុត្ត**ន្តិ កេន នក្ខត្តេន ចន្ទោ យុត្តោតិ អត្ថោ។

**៣៦៨. អង្គណេ**តិ អព្ភោកាសេ។ **ឯវមេវ បដិបជ្ជិតព្ព**ន្តិ ឧទ្ទេសទានាទិ អាបុច្ឆិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

**៣៧៤. និពទ្ធគមនត្ថាយា**តិ អត្តនោវ និរន្តរគមនត្ថាយ។ ឧហទិតាតិ ឯត្ថ ហទ-ធាតុស្ស វច្ចវិស្សជ្ជនត្ថតាយាហ **“ពាហិ វច្ចមក្ខិតា”**តិ។

បិណ្ឌចារិកវត្តកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វត្តក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ៩. ជាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកោ

### ជាតិមោក្ខុទ្ទេសយាចនកថាវណ្ណនា

**៣៨៣**. ជាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកេ បាឡិយំ **នន្ទិមុខិយា**តិ ឱទាតទិសាមុខតាយ តុដ្ឋមុខិយា។ “ឧទ្ធស្តំ អរុណ”ន្តិ វត្វាបិ “ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ, ភគវា”តិ ជាតិមោក្ខុទ្ទេសយាចនំ អនុបោសថេ ឧបោសថករណបដិក្ខេបស្ស សិក្ខាបទស្ស អបញ្ញត្តត្តា ថេរេន កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កស្មា បន ភគវា ឯវំ តុណ្ហីភូតោវ តិយាមរត្តិំ វីតិនាមេសីតិ? អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ ឧបោសថាទិសំវាសករណស្ស សាវជ្ជតំ ភិក្ខុសង្ឃេ បាកដំ កាតុំ, តញ្ច អាយតឹ ភិក្ខូនំ តថាបដិបជ្ជនត្ថំ សិក្ខាបទំ ញាបេតុំ។ កេចិ បនេត្ថ “អបរិសុទ្ធម្បិ បុគ្គលំ តស្ស សម្មុខា ‘អបរិសុទ្ធោ’តិ វត្តុំ មហាករុណាយ អវិសហន្តោ ភគវា តថា និសីទី”តិ ការណំ វទន្តិ។ តំ អការណំ បច្ឆាបិ អវត្តព្ពតោ, មហាមោគ្គល្លានត្ថេរេនាបិ តំ ពាហាយំ គហេត្វា ពហិ នីហរណស្ស អកត្តព្ពតាបសង្គតោ។ តស្មា យថាវុត្តមេវេត្ថ ការណន្តិ។ តេនេវ “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ តថាគតោ អបរិសុទ្ធាយ បរិសាយ ឧបោសថំ ករេយ្យ, ជាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យា”តិ (អ. និ. ៨.២០; ចូឡវ. ៣៨៦; ឧទា. ៤៥) វត្វា “ន ច, ភិក្ខវេ, សាបត្តិកេន ជាតិមោក្ខំ សោតព្ព”ន្តិអាទិនា (ចូឡវ. ៣៨៦) សាបត្តិកបរិសាយ កត្តព្ពវិធិ ទស្សិតោ។

**សង្កស្សរសមាចារ**ន្តិ កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា “ឥទំ ឥមិនា កតំ ភវិស្សតី”តិ បរេហិ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារំ, អត្តនា វា “មម អនាចារំ ឯតេ ជានន្តី”តិ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារំ។ សមណវេសធារណេន, សង្ឃិកបច្ចយភាគគហណាទិនា ច ជីវិកំ កប្បេន្តោ “អហំ សមណោ”តិ បដិញ្ញំ អទេន្តោបិ អត្ថតោ ទេន្តោ វិយ ហោតីតិ “**សមណបដិញ្ញំ ព្រហ្មចារិបដិញ្ញ**”ន្តិ វុត្តំ។ **អវស្សុត**ន្តិ កិលេសាវស្សនេន តិន្តំ។ សញ្ជាតទុស្សិល្យកចវរត្តា **កសម្ពុជាតំ** , អសារតាយ វា កសម្ពុ វិយ ជាតំ។ **ពហិទ្វារកោដ្ឋកា និក្ខាមេត្វា**តិ ទ្វារសាលតោ ពហិ និក្ខមាបេត្វា។

**៣៨៤**. **មហាសមុទ្ទេ អភិរមន្តី**តិ ពហុសោ ទស្សនបវិសនាទិនា មហាសមុទ្ទេ អភិរតិំ វិន្ទន្តិ។ **ន អាយតកេនេវ បបាតោ**តិ ឆិន្នតដមហាសោព្ភោ វិយ ន អាទិតោវ និន្នោតិ អត្ថោ។ **ឋិតធម្មោ**តិ អវដ្ឋិតសភាវោ។ **បូរត្ត**ន្តិ បុណ្ណត្តំ។ **នាគា**តិ សប្បជាតិកា។

ជាតិមោក្ខុទ្ទេសយាចនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### ជាតិមោក្ខសវនារហកថាទិវណ្ណនា

**៣៨៦**. **ឧទាហរិតព្ព**ន្តិ បាឡិយា អវត្វា តមត្ថំ យាយ កាយចិ ភាសាយ ឧទាហដម្បិ ឧទាហដមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**បុរេ វា បច្ឆា វា**តិ ញត្តិអារម្ភតោ បុព្ពេ វា ញត្តិនិដ្ឋានតោ បច្ឆា វា។

**៣៨៧**. **កតញ្ច អកតញ្ច ឧភយំ គហេត្វា**តិ យស្ស កតាបិ អត្ថិ អកតាបិ។ តស្ស តទុភយំ គហេត្វា។ **ធម្មិកំ សាមគ្គិ**ន្តិ ធម្មិកំ សមគ្គកម្មំ។ **បច្ចាទិយតី**តិ ឧក្កោដនាធិប្បាយេន បុន កាតុំ អាទិយតិ។

**៣៨៨**. **អាការាទិសញ្ញា វេទិតព្វា**តិ អាការលិង្គនិមិត្តនាមានិ វុត្តានីតិ វេទិតព្វានិ។

ជាតិមោក្ខសវនារហកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អត្តាទានអង្គកថាទិវណ្ណនា

**៣៩៨**. បុន ចោទេតុំ អត្តនា អាទាតព្ពំ គហេតព្ពំ អធិករណំ អត្តាទានន្តិ អាហ “**សាសនំ សោធេតុកាមោ**”តិអាទិ។ **វស្សារត្តោ**តិ វស្សកាលោ។ សោបិ ហិ ទុព្ភិក្ខាទិកាលោ វិយ អធិករណវូបសមត្ថំ លទ្ធិបរិសាយ ទូរតោ អានយនស្ស, អាគតានញ្ច បិណ្ឌាយ ចរណាទិសមាចារស្ស ទុក្ករត្តា អកាលោ ឯវ។

**សមនុស្សរណករណ**ន្តិ អនុស្សរិតានុស្សរិតក្ខណេ បីតិបាមោជ្ជជននតោ អនុស្សរណុប្បាទកំ។ **វិគតូបក្កិលេស…បេ…. សំវត្តតី**តិ ឯត្ថ យថា អព្ភហិមាទិឧបក្កិលេសវិរហិតានំ ចន្ទិមសូរិយានំ សស្សិរិកតា

ហោតិ, ឯវមស្សាបិ ចោទកស្ស បាបបុគ្គលូបក្កិលេសវិគមេន សស្សិរិកតា ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

**៣៩៩. អធិគតំ មេត្តចិត្ត**ន្តិ អប្បនាប្បត្តំ មេត្តឈានំ។

**៤០០-១**. “ទោសន្តរោ”តិ ឯត្ថ អន្តរ-សទ្ទោ ចិត្តបរិយាយោតិ អាហ “**ន ទុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា**”តិ។

ការុញ្ញំ នាម ករុណា ឯវាតិ អាហ “**ការុញ្ញតាតិ ករុណាភាវោ**”តិ។ **ករុណ**ន្តិ អប្បនាប្បត្តំ វទតិ។ តថា **មេត្ត**ន្តិ។

អត្តាទានអង្គកថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាតិមោក្ខដ្ឋបនក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ១០. ភិក្ខុនិក្ខន្ធកោ

## មហាបជាបតិគោតមីវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៤០៣**. ភិក្ខុនិក្ខន្ធកេ “**មាតុគាមស្ស បព្ពជិតត្តា**”តិ ឥទំ បញ្ចវស្សសតតោ ឧទ្ធំ សទ្ធម្មស្ស អប្បវត្តនការណទស្សនំ។ **សុក្ខវិបស្សកខីណាសវវសេន វស្សសហស្ស**ន្តិអាទិ **ខន្ធកភាណកានំ** មតំ គហេត្វា វុត្តំ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** បន “បដិសម្ភិទាប្បត្តេហិ វស្សសហស្សំ អដ្ឋាសិ, ឆឡភិញ្ញេហិ វស្សសហស្សំ, តេវិជ្ជេហិ វស្សសហស្សំ, សុក្ខវិបស្សកេហិ វស្សសហស្សំ, បាតិមោក្ខេហិ វស្សសហស្សំ អដ្ឋាសី”តិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.១៦១) វុត្តំ។ **អង្គុត្តរ** (អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៨.៥១) -**សំយុត្តដ្ឋកថាសុ**បិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.១៥៦) អញ្ញថាវ វុត្តំ, តំ សព្ពំ អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធម្បិ តំតំភាណកានំ មតេន លិខិតសីហឡដ្ឋកថាសុ អាគតនយមេវ គហេត្វា អាចរិយេន លិខិតំ ឦទិសេ កថាវិរោធេ សាសនបរិហានិយា អភាវតោ, សោធនុបាយាភាវា ច។ បរមត្ថវិរោធោ ឯវ ហិ សុត្តាទិនយេន សោធនីយោ, ន កថាមគ្គវិរោធោតិ។

មហាបជាបតិគោតមីវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## ភិក្ខុនីឧបសម្បទានុជាននកថាវណ្ណនា

**៤០៤-៨**. បាឡិយំ **យទគ្គេនា**តិ យស្មិំ ទិវសេ។ **តទា**តិ តស្មិំយេវ ទិវសេ។ **វិមានេត្វា**តិ អវមានំ កត្វា។

**៤១០-១**. **អាបត្តិគាមិនិយោ**តិ អាបត្តិំ អាបន្នាយោ។ **កម្មវិភង្គេ**តិ បរិវារេ កម្មវិភង្គេ (បរិ. ៤៨២ អាទយោ)។

**៤១៣-៥**. បាឡិយំ **ទ្វេ តិស្សោ ភិក្ខុនិយោ**តិ ទ្វីហិ តីហិ ភិក្ខុនីហិ។ **ន អារោចេន្តី**តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសកស្ស ន អារោចេន្តិ។

**៤១៦**. **ទុស្សវេណិយា**តិ អនេកទុស្សបដ្ដេ ឯកតោ កត្វា កតវេណិយា។

**៤១៧**. **វិសេសក**ន្តិ បត្តលេខាទិវណ្ណវិសេសំ។ **បកិណន្តី**តិ វិក្កិណន្តិ។ **នមនក**ន្តិ បាសុកដ្ឋិនមនកពន្ធនំ។

**៤២២-៥**. **សំវេល្លិយ**ន្តិ កច្ឆំ ពន្ធិត្វា និវាសនំ។ **តយោ និស្សយេ**តិ រុក្ខមូលសេនាសនស្ស តាសំ អលព្ភនតោ វុត្តំ។

**៤២៦-៨**. **អដ្ឋេវ ភិក្ខុនិយោ យថាវុឌ្ឍំ បដិពាហន្តី**តិ អដ្ឋ ភិក្ខុនិយោ វុឌ្ឍបដិបាដិយាវ គណ្ហន្តិយោ អាគតបដិបាដឹ បដិពាហន្តិ, នាញ្ញាតិ អត្ថោ។ **អនុវាទំ បដ្ឋបេន្តី**តិ ឥស្សរិយំ បវត្តេន្តីតិ អត្ថំ វទន្តិ។

**៤៣០**. **ភិក្ខុទូតេនា**តិ ភិក្ខុនា ទូតភូតេន។ **សិក្ខមានទូតេនា**តិ សិក្ខមានាយ ទូតាយ។

**៤៣១**. **ន សម្មតី**តិ នប្បហោតិ។ **នវកម្ម**ន្តិ “នវកម្មំ កត្វា វសតូ”តិ អបលោកេត្វា សង្ឃិកភូមិយា ឱកាសទានំ។

**៤៣២-៦**. **សន្និសិន្នគព្ភា**តិ ទុវិញ្ញេយ្យគព្ភា។ **មហិលាតិត្ថេ**តិ ឥត្ថីនំ សាធារណតិត្ថេ។

ភិក្ខុនីឧបសម្បទានុជាននកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភិក្ខុនិក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ១១. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកោ

## ខុទ្ទានុខុទ្ទកសិក្ខាបទកថាវណ្ណនា

**៤៣៧**. បញ្ចសតិកក្ខន្ធកេ បាឡិយំ “**អបាវុសោ, អម្ហាកំ សត្ថារំ ជានាសី**”តិ ឥទំ ថេរោ សយំ ភគវតោ បរិនិព្ពុតភាវំ ជានន្តោបិ អត្តនា សហគតភិក្ខុបរិសាយ ញាបនត្ថមេវ, សុភទ្ទស្ស វុឌ្ឍបព្ពជិតស្ស សាសនស្ស បដិបក្ខវចនំ ភិក្ខូនំ វិញ្ញាបនត្ថញ្ច ឯវំ បុច្ឆិ។ សុភទ្ទោ ហិ កុសិនារាយំ ភគវតិ អភិប្បសន្នាយ ខត្តិយាទិគហដ្ឋបរិសាយ មជ្ឈេ ភគវតោ បរិនិព្ពានំ សុត្វា ហដ្ឋបហដ្ឋោបិ ភយេន បហដ្ឋាការំ វាចាយ បកាសេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, ឥធេវ បន វិជនបទេសេ សុត្វា យថាជ្ឈាសយំ អត្តនោ បាបលទ្ធឹ បកាសេស្សតិ, តតោ តមេវ បច្ចយំ ទស្សេត្វា ភិក្ខូ សមុស្សាហេត្វា ធម្មវិនយសង្គហំ ការេត្វា ឯតស្ស បាបភិក្ខុស្ស, អញ្ញេសញ្ច ឦទិសានំ មនោរថវិឃាតំ, សាសនដ្ឋិតិញ្ច ករិស្សាមីតិ ជានន្តោវ តំ បុច្ឆីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ ថេរោ “ឯកមិទាហំ, អាវុសោ, សមយ”ន្តិអាទិនា សុភទ្ទវចនមេវ ទស្សេត្វា ធម្មវិនយំ សង្គាយាបេសិ។ **នានាភាវោ**តិ សវិរេន នានាទេសភាវោ, វិប្បវាសោតិ អត្ថោ។ **វិនាភាវោ**តិ មរណេន វិយុជ្ជនំ។ **អញ្ញថាភាវោ**តិ ភវន្តរូបគមនេន អញ្ញាការប្បត្តិ។

**៤៤១**. “**អាកង្ខមានោ...បេ.... សមូហនេយ្យា**”តិ ឥទំ ភគវា មយា “អាកង្ខមានោ”តិ វុត្តត្តា ឯកសិក្ខាបទម្បិ សមូហនិតព្ពំ អបស្សន្តា, សមូហនេ ច ទោសំ ទិស្វា ធម្មសង្គាហកា ភិក្ខូ “អបញ្ញត្តំ ន បញ្ញាបេស្សាម, បញ្ញត្តំ ន សមុច្ឆិន្ទិស្សាមា”តិអាទិនា បុន “បញ្ញត្តិសទិសាយ អកុប្បាយ កម្មវាចាយ សាវេត្វា សមាទាយ វត្តិស្សន្តិ, តតោ យាវ សាសនន្តរធានា អប្បដិពាហិយានិ សិក្ខាបទានិ ភវិស្សន្តី”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន អវោចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ មហាថេរាបិ តថេវ បដិបជ្ជឹសុ។

**គិហិគតានី**តិ គិហីសុ គតានិ។ ខត្តិយមហាសារាទិគិហីហិ ញាតានីតិ អត្ថោ។ ចិតកធូមកាលោ អត្តនោ បវត្តិបរិយោសានភូតោ ឯតស្សាតិ **ធូមកាលិកំ**។

**៤៤៣**. **ឱឡារិកេ និមិត្តេ ករិយមានេបី**តិ “អាកង្ខមានោ, អានន្ទ, តថាគតោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា”តិ ឯវំ ថូលតរេ “តិដ្ឋតុ, ភគវា, កប្ប”ន្តិ យាចនហេតុភូតេ ឱកាសនិមិត្តេ កម្មេ ករិយមានេ។ **មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តោ**តិ មារេន អាវិដ្ឋចិត្តោ។

**៤៤៥**. **ឧជ្ជវនិកាយា**តិ បដិសោតគាមិនិយា។ កុច្ឆិតោ លវោ ឆេទោ វិនាសោ **កុលវោ**, និរត្ថកវិនិយោគោ។ តំ ន គច្ឆន្តីតិ **ន កុលវំ គមេន្តិ**។

ខុទ្ទានុខុទ្ទកសិក្ខាបទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# ១២. សត្តសតិកក្ខន្ធកោ

## ទសវត្ថុកថាវណ្ណនា

**៤៤៦**. សត្តសតិកក្ខន្ធកេ **ភិក្ខគ្គេនា**តិ ភិក្ខុគណនាយ។ **មហី**តិ ហិមំ។

**៤៤៧. អវិជ្ជានិវុតា**តិ អវិជ្ជានីវរណេន និវុតា បដិច្ឆន្នា។ **អវិទ្ទសូ**តិ អញ្ញាណិនោ។ **ឧបក្កិលេសា វុត្តា**តិ តេសំ សមណព្រាហ្មណានំ ឯតេ សុរាបានាទយោ ឧបក្កិលេសាតិ វុត្តា។ នេត្តិយា តណ្ហាយ សហិតា **សនេត្តិកា**។

**៤៥០-១. អហោគង្គោ**តិ តស្ស បព្ពតស្ស នាមំ។ **បដិកច្ចេវ គច្ឆេយ្យ**ន្តិ យត្ថ នំ អធិករណំ វូបសមិតុំ ភិក្ខូ សន្និបតិស្សន្តិ, តត្ថាហំ បឋមមេវ គច្ឆេយ្យំ។ **សម្ភាវេសុ**ន្តិ សម្បាបុណឹសុ។

**៤៥២. អលោណិក**ន្តិ លោណរហិតំ ភត្តំ, ព្យញ្ជនំ វា។ **អាសុតា**តិ សព្ពសម្ភារសង្ខតា, "អសុត្តា"តិ វា បាឋោ។

**៤៥៣. ឧជ្ជវិំសូ**តិ នាវាយ បដិសោតំ គច្ឆឹសុ។ **បាចីនកា**តិ បុរត្ថិមទិសាយ ជាតត្តា វជ្ជិបុត្តកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បាវេយ្យកា**តិ បាវេយ្យទេសវាសិនោ។

**៤៥៤. ននុ ត្វំ, អាវុសោ, វុឌ្ឍោ**តិ ននុ ត្វំ ថេរោ និស្សយមុត្តោ, កស្មា តំ ថេរោ បណាមេសីតិ ភេទវចនំ វទន្តិ។ **គរុនិស្សយំ គណ្ហាមា**តិ និស្សយមុត្តាបិ មយំ ឯកំ សម្ភាវនីយគរុំ និស្សយភូតំ គហេត្វាវ វសិស្សាមាតិ អធិប្បាយោ។

**៤៥៥. មូលាទាយកា**តិ បឋមំ ទសវត្ថូនំ ទាយកា, អាវាសិកាតិ អត្ថោ។ **បថព្យា សង្ឃត្ថេរោ**តិ លោកេ សព្ពភិក្ខូនំ តទា ឧបសម្បទាយ វុឌ្ឍោ។ **សុញ្ញតាវិហារេនា**តិ សុញ្ញតាមុខេន អធិគតផលសមាបត្តឹ សន្ធាយ វទតិ។

**៤៥៧. សុត្តវិភង្គេ**តិ បទភាជនីយេ។ ឥទញ្ហ "យោ បន ភិក្ខុ សន្និធិការកំ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា"តិ (បាចិ. ២៥៣) សុត្តេ យាវកាលិកស្សេវ បរាមដ្ឋត្តា សិង្គីលោណស្ស យាវជីវិកស្ស សន្និធិកតស្ស អាមិសេន សទ្ធឹ បរិភោគេ បាចិត្តិយំ វិភង្គនយេនេវ សិជ្ឈតីតិ វុត្តំ, តំ បន បាចិត្តិយំ វិភង្គេ អាគតភាវំ សាធេតុំ **"កថំ សុត្តវិភង្គេ"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ លោណមេត្ថ សន្និធិកតំ, ន ខាទនីយំ ភោជនីយន្តិ លោណមិស្សភោជនេ វជ្ជិបុត្តកា អនវជ្ជសញ្ញិនោ អហេសុំ។ តថាសញ្ញីនម្បិ នេសំ អាបត្តិទស្សនត្ថំ "សន្និធិការេ អសន្និធិការសញ្ញី"តិ ឥទំ សុត្តវិភង្គំ ឧទ្ធដន្តិ វេទិតព្ពំ។

**តេន សទ្ធិ**ន្តិ បុរេបដិគ្គហិតលោណេន សទ្ធឹ។ **ទុក្កដេនេត្ថ ភវិតព្ព**ន្តិ "យាវកាលិកេន, ភិក្ខវេ, យាវជីវិកំ បដិគ្គហិត"ន្តិ អវត្វា "តទហុបដិគ្គហិត"ន្តិ វចនសាមត្ថិយតោ បុរេបដិគ្គហិតំ យាវជីវិកំ យាវកាលិកេន សទ្ធឹ សម្ភិន្នរសំ កាលេបិ ន កប្បតីតិ សិជ្ឈតិ, តត្ថ ទុក្កដេន ភវិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **ទុក្កដេនបិ ន ភវិតព្ព**ន្តិ យទិ ហិ សន្និធិការបច្ចយា ទុក្កដំ មញ្ញថ, យាវជីវិកស្ស លោណស្ស សន្និធិទោសាភាវា ទុក្កដេន ន ភវិតព្ពំ, អថ អាមិសេន សម្ភិន្នរសស្ស តស្ស អាមិសគតិកត្តា ទុក្កដំ មា មញ្ញថ។ តទា ច ហិ បាចិត្តិយេនេវ ភវិតព្ពំ អាមិសត្តុបគមនតោតិ អធិប្បាយោ។ **ន ហិ ឯត្ថ យាវជីវិក**ន្តិអាទិនាបិ ទុក្កដាភាវំ សមត្ថេតិ។

បាឡិយំ **រាជគហេ សុត្តវិភង្គេ**តិអាទីសុ សព្ពត្ថ សុត្តេ ច វិភង្គេ ចាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តស្ស តស្ស វិកាលភោជនាទិនោ សុត្តេបិ បដិក្ខិត្តត្តា វិនយស្ស អតិសរណំ អតិក្កមោ **វិនយាតិសារោ**។ **"និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតីតិ អាគត"**ន្តិ ឥទំ វិភង្គេ ច អាគតទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **តំ បមាណំ ករោន្តស្សា**តិ សុគតវិទត្ថិយា វិទត្ថិត្តយប្បមាណំ ករោន្តស្ស, ទសាយ បន វិទត្ថិទ្វយប្បមាណំ កតំ។ អទសកម្បិ និសីទនំ វដ្ដតិ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ សេសមិធ ហេដ្ឋា សព្ពត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទសវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សត្តសតិកក្ខន្ធកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

ចូឡវគ្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

# បរិវារវណ្ណនា

## មហាវគ្គោ

# បញ្ញត្តិវារវណ្ណនា

**១**. វិសុទ្ធបរិវារស្ស សីលក្ខន្ធាទិធម្មក្ខន្ធសរីរស្ស ភគវតោ វិនយបរិយត្តិសាសនេ ខន្ធកានំ អនន្តរំ បរិវារោតិ យោ វិនយោ សង្គហំ សមារុឡ្ហោ, តស្ស ទានិ អនុត្តានត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាមីតិ យោជនា។

**សមន្តចក្ខុនា**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន។ **អតិវិសុទ្ធេន មំសចក្ខុនា**តិ វត្តិទ្វិរំ សមន្តា យោជនប្បមាណេ អតិសុខុមានិបិ រូបានិ បស្សនតោ អតិវិយ បរិសុទ្ធេន បសាទចក្ខុនា។ “អត្ថិ តត្ថ បញ្ញត្តី”តិអាទីសុ អត្ថិ នុ ខោ តត្ថ បញ្ញត្តីតិអាទិនា អត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ “**តត្ថ បញ្ញត្តិ…បេ…. កេនាភតន្តិ បុច្ឆា**”តិ។

**២**. **បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ**តិ បុច្ឆាយ វិស្សជ្ជនេ។ **វិនីតកថា**តិ វិនីតវត្ថុកថា, អយមេវ វា បាឋោ។

**ទ្វង្គិកេន ឯកេន សមុដ្ឋានេនា**តិ អង្គទ្វយសមុទាយភូតេន ឯកេន។ អង្គទ្វយវិមុត្តស្ស សមុដ្ឋានស្ស អភាវេបិ តេសុ ឯកេនង្គេន វិនា អយំ អាបត្តិ ន ហោតីតិ ទស្សនត្ថមេវ “ឯកេន សមុដ្ឋានេនា”តិ វុត្តំ។ ឥទានិ តេសុ ទ្វីសុ អង្គេសុ បធានង្គំ ទស្សេតុមាហ “**ឯត្ថ ហិ ចិត្តំ អង្គំ ហោតិ**”តិអាទិ។ យស្មា បន មគ្គេន មគ្គប្បដិបត្តិសង្ខាតាយ កាយវិញ្ញត្តិយា សេវនចិត្តេនេវ សម្ភវេ សតិ អយំ តំ អង្គទ្វយំ ឧបាទាយ ភគវតា បញ្ញត្តា អាបត្តិសម្មុតិ ហោតិ, នាសតិ។ តស្មា តំ ចិត្តំ កាយវិញ្ញត្តិសង្ខាតស្ស កាយស្ស អង្គំ ការណំ ហោតិ, ន អាបត្តិយា។ តស្ស បន តំសមុដ្ឋិតកាយោ ឯវ អង្គំ អព្យវហិតការណំ, ចិត្តំ បន ការណការណន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពត្ថ ចិត្តង្គយុត្តសមុដ្ឋានេសុ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ “ឯកេន សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋាតី”តិអាទិ បរិវារវចនេនេវ អាបត្តិយា អកុសលាទិបរមត្ថសភាវតា បាឡិអដ្ឋកថាសុ បរិយាយតោវ វុត្តា, សម្មុតិសភាវា ឯវ អាបត្តីតិ សិជ្ឈតិ សមុដ្ឋានសមុដ្ឋិតានំ ភេទសិទ្ធិតោតិ គហេតព្ពំ។ **ឥមមត្ថំ សន្ធាយា**តិ អាបន្នាយ បារាជិកាបត្តិយា កេហិចិបិ សមថេហិ អនាបត្តិភាវាបាទនស្ស អសក្កុណេយ្យត្តសង្ខាតមត្ថំ សន្ធាយ។

**៣**. **បោរាណកេហិ មហាថេរេហី**តិ សង្គីតិត្តយតោ បច្ឆា បោត្ថកសង្គីតិការកេហិ ឆឡភិញ្ញាបអសម្ភិទាទិគុណសមុជ្ជលេហិ មហាថេរេហិ។ ចតុត្ថសង្គីតិសទិសា ហិ **បោត្ថការោហសង្គីតិ**។

**១៨៨**. **មហាវិភង្គេ**តិ ភិក្ខុវិភង្គេ។ **សោឡស វារា ទស្សិតា**តិ យេហិ វារេហិ អាទិភូតេហិ ឧបលក្ខិតត្តា អយំ សកលោបិ បរិវារោ សោឡសបរិវារោតិ វោហរីយតិ, តេ សន្ធាយ វទតិ។

បញ្ញត្តិវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# សមុដ្ឋានសីសវណ្ណនា

**២៥៧**. បាឡិយំ **និព្ពានញ្ចេវ បញ្ញត្តី**តិ ឯត្ថ យស្មា សង្ខតធម្មេ ឧបាទាយ បញ្ញត្តា សម្មុតិសច្ចភូតា បុគ្គលាទិបញ្ញត្តិ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានត្តា ឧប្បត្តិវិនាសយុត្តវត្ថុធម្មនិយតេន អនិច្ចទុក្ខលក្ខណទ្វយេន យុត្តាតិ វត្តុំ អយុត្តា, ការកវេទកាទិរូបេន បន បរិកប្បិតេន អត្តសភាវេន វិរហិតត្តា "អនត្តា"តិ វត្តុំ យុត្តា។ តស្មា អយំ បញ្ញត្តិបិ អសង្ខតត្តសាមញ្ញតោ វត្ថុភូតេន និព្ពានេន សហ "**អនត្តា ឥតិ និច្ឆយា**"តិ វុត្តា។ អវិជ្ជមានាបិ ហិ សម្មុតិ កេនចិ បច្ចយេន អកតត្តា អសង្ខតា ឯវាតិ។

ករុណាសីតលត្តំ, បញ្ញាបភាសិតត្តញ្ច ភគវតោ ទស្សេតុំ "**ពុទ្ធចន្ទេ, ពុទ្ធាទិច្ចេ**"តិ ឯតំ ឧភយំ វុត្តំ។ ហាយតិ ឯតេនាតិ ហានិ, ទុក្ខស្ស ហានិ **ទុក្ខហានិ**, សព្ពទុក្ខាបនូទនការណន្តិ អត្ថោ។ **បិដកេ តីណិ ទេសយី**តិ យស្មា អញ្ញេបិ មហាវីរា សម្មាសម្ពុទ្ធា សទ្ធម្មំ ទេសយន្តិ, តស្មា អង្គីរសោ បិដកានិ តីណិ ទេសយីតិ យោជនា។ **មហាគុណ**ន្តិ មហានិសំសំ។ **ឯវំ នីយតិ សទ្ធម្មោ**តិ យទិ វិនយបរិយត្តិ អបរិហីនា តិដ្ឋតិ, ឯវំ សតិ បដិបត្តិបដិវេធសទ្ធម្មោបិ នីយតិ បវត្តីយតិ, ន បរិហាយតីតិ អត្ថោ។

វិនយបរិយត្តិ បន កថំ តិដ្ឋតីតិ អាហ "**ឧភតោ ចា**"តិអាទិ។ បរិវារេន គន្ថិតា តិដ្ឋតីតិ យោជេតព្ពំ។ **តស្សេវ បរិវារស្សា**តិ តស្មឹ ឯវ បរិវារេ។ **សមុដ្ឋានំ និយតោ កត**ន្តិ ឯកជ្ឈំ សមុដ្ឋានេន និយតំ កតំ។ តស្មឹ បរិវារេ កិញ្ចិ សិក្ខាបទំ និយតសមុដ្ឋានំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ, តំ បកាសិតន្តិ អត្ថោ។

**សម្ភេទំ និទានញ្ចញ្ញ**ន្តិ សម្ភេទោ សិក្ខាបទានំ អញ្ញមញ្ញសមុដ្ឋានេន សំកិណ្ណតា, និទានញ្ច បញ្ញត្តិដ្ឋានំ, អញ្ញំ បុគ្គលាទិវត្ថាទិ ច។ **សុត្តេ ទិស្សន្តិ ឧបរី**តិ ហេដ្ឋា វុត្តេ, ឧបរិ វក្ខមានេ ច បរិវារសុត្តេ ឯវ ទិស្សន្តិ។ យស្មា ច ឯវំ, តស្មា សកលសាសនាធារស្ស វិនយស្ស ឋិតិហេតុភូតំ បរិវារំ សិក្ខេតិ, ឯវមេត្ថ យោជនា ទដ្ឋព្ពា។

**សម្ភិន្នសមុដ្ឋានានី**តិ អញ្ញេហិ សាធារណសមុដ្ឋានានិ។ **អាទិម្ហិ តាវ បុរិមនយេ**តិ សព្ពបឋមេ បញ្ញត្តិវារេ អាគតនយំ សន្ធាយ វទតិ, តត្ថ បន បញ្ញត្តិវារេ "បឋមំ បារាជិកំ កត្ថ បញ្ញត្តន្តិ, វេសាលិយំ បញ្ញត្ត"ន្តិអាទិនា (បរិ. ១) និទានម្បិ ទិស្សតិ ឯវ។ **បរតោ**តិ អាគតភាវំ បន សន្ធាយ បរតោ អាគតេ សុត្តេ ទិស្សតីតិ វេទិតព្ពន្តិ វុត្តំ។ **តស្សា**តិ ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នស្ស សិក្ខាបទស្ស។

**២៥៨. អនិយតា បឋមិកា**តិ អាបត្តី អបេក្ខិត្វា ឥត្ថិលិង្គំ កតំ, បឋមានិយតំ សិក្ខាបទន្តិ អត្ថោ។ បាឡិយំ **នានុពន្ធេ បវត្តិនិ**ន្តិ វុដ្ឋាបិតំ បវត្តិនី អននុពន្ធនសិក្ខាបទំ។

**២៦០. ឯឡកលោមសិក្ខាបទវត្ថុស្មឹ** "ភិក្ខុនិយោ ឯឡកលោមានិ ធោវន្តិយោ រជន្តិយោ វិជដេន្តិយោ រិញ្ចន្តិ ឧទ្ទេសំ បរិបុច្ឆ"ន្តិ (បារា. ៥៧៦) អាគតត្តា ឥមំ រិញ្ចន្តិ-បទំ គហេត្វា សិក្ខាបទំ ឧបលក្ខិតន្តិ ទស្សេន្តោ "**វិភង្គេ 'រិញ្ចន្តិ ឧទ្ទេស'ន្តិ អាគតំ ឯឡកលោមធោវាបនសិក្ខាបទ**"ន្តិ អាហ។

**វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទ**ន្តិ អសមយេ វស្សិកសាដិកបរិយេសនសិក្ខាបទំ (បារា. ៦២៦ អាទយោ)។ **រតនសិក្ខាបទ**ន្តិ រតនំ វា រតនសម្មតំ វា បដិសាមនសិក្ខាបទំ (បាចិ. ៥០២ អាទយោ)។

**២៦៥**. បាឡិយំ **ពុទ្ធញាណេនា**តិ បដិវិទ្ធសព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន។

**២៦៧**. "**ន ទេសេន្តិ តថាគតា**"តិ ឯតេន ឆត្តបាណិស្ស ធម្មទេសនាបដិក្ខេបំ ទស្សេតិ។

**២៦៩. អកត**ន្តិ អញ្ញេហិ អមិស្សីកតំ, និយតសមុដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ **អកត**ន្តិ វា បុព្ពេ អនាគតំ, អភិនវន្តិ អត្ថោ។

**២៧០. សមុដ្ឋានញ្ហិ សង្ខេប**ន្តិ ឯត្ថ សង្ខិបន្តិ សង្គយ្ហន្តិ សទិសសមុដ្ឋានានិ ឯត្ថាតិ សង្ខេបោ, សមុដ្ឋានសីសំ។ នេតិ វិនេតិ កាយវចីទុច្ចរិតន្តិ នេត្តិ, វិនយបាឡិ, សា ឯវ ធម្មោតិ នេត្តិធម្មោតិ អាហ "**វិនយបាឡិធម្មស្សា**"តិ។

សមុដ្ឋានសីសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# អន្តរបេយ្យាលំ

**កតិបុច្ឆាវារវណ្ណនា**

**២៧១**. **កតិ អាបត្តិយោ**តិ បារាជិកាទីសុ បញ្ចសុ អាបត្តីសុ មេថុនាទិន្នាទានាទិអនេ្តាគធភេទំ អបេក្ខិត្វា ជាតិវសេន ឯកត្តំ អារោបេត្វា បុច្ឆា កតា។ **កតិ អាបត្តិក្ខន្ធា**តិ អន្តោគធភេទំ អបេក្ខិត្វា បច្ចេកំ រាសដ្ឋេនាតិ ឯត្តកមេវេត្ថ ភេទោ។ **វិនីតានិយេវ វិនីតវត្ថូនី**តិ អាបត្តិតោ វិរមណានិ ឯវ អវិប្បដិសារបាមោជ្ជាទិធម្មានំ ការណត្តា វត្ថូនីតិ វិនីតវត្ថូនិ, តានិ ឯត្ថ អត្ថតោ វិរតិអាទិអនវជ្ជធម្មា ឯវ។ **វេរំ មណតី**តិ វេរហេតុត្តា “វេរ”ន្តិ លទ្ធនាមំ រាគាទិអកុសលបក្ខំ វិនាសេតិ។

**ធម្មស្សវនគ្គំ ភិន្ទិត្វា គច្ឆតី**តិ ពហូសុ ឯកតោ និសីទិត្វា ធម្មំ សុណន្តេសុ តំ ធម្មស្សវនសមាគមំ កោបេត្វា ឧដ្ឋាយ គច្ឆតិ។ **អនាទរោវា**តិ គុស្សិតព្ពដ្ឋានេ គុន្ធី, សំវិធិតព្ពដ្ឋានេ សំវេគញ្ច អបវេទេន្តោ ឯវ។ **កាយបាគព្ភិយ**ន្តិ ឧទ្ធតិវសេន បវត្តនកាយានាចារំ។

**២៧៤**. មេត្តាយ សម្ពន្ធំ **មេត្តំ**, កាយកម្មំ។ **ឧភយេហិបី**តិ នវកេហិ, ថេរេហិ ច។ **បិយំ ករោតី**តិ តំ បុគ្គលំ បេមដ្ឋានំ ករោតិ, កេសន្តិ អាហ **“សព្រហ្មចារីន”**ន្តិ។

បុគ្គលំ បដិវិភជិត្វា ភុញ្ជតីតិ បកតេន សម្ពន្ធោ។ តមេវ បុគ្គលបដិវិភាគំ ទស្សេតុំ **“អសុកស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។

**ភុជិស្សភាវករណតោ**តិ តណ្ហាទាសព្យតោ មោចេត្វា សមថវិបស្សនាសុ សេរីវិហារិតាករណតោតិ អត្ថោ។ **និយ្យាតី**តិ បវត្តតិ។ សម្មាទុក្ខក្ខយាយ សំវត្តតីតិ អត្ថោ។

កតិបុច្ឆាវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឆអាបត្តិសមុដ្ឋានវារវណ្ណនា**

**២៧៦**. **បឋមេន អាបត្តិសមុដ្ឋានេនា**តិ កេវលំ កាយេន។ បារាជិកាបត្តិយា ឯកន្តសចិត្តកសមុដ្ឋានត្តា **“ន ហីតិ វត្តព្ព”**ន្តិ វុត្តំ។ សង្ឃាទិសេសាទីនំ ទុក្កដបរិយោសានានំ បញ្ចន្នំ អចិត្តកានម្បិ សម្ភវតោ **“សិយា”**តិ វុត្តំ, អាបជ្ជនំ សិយា ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ ហីនុក្កដ្ឋេហិ ជាតិអាទីហិ ឱមសនេ ឯវ ទុព្ភាសិតស្ស បញ្ញត្តត្តា សា ឯកន្តវាចាចិត្តសមុដ្ឋានា ឯវាតិ។

ទុតិយសមុដ្ឋាននយេ វាចាយ ឯវ សមាបជ្ជិតព្ពបាដិទេសនីយស្ស អភាវា **“ន ហី”**តិ វុត្តំ។

តតិយេ បន វោសាសមានរូបំ ភិក្ខុនី កាយវាចាហិ អនបសាទនបច្ចយា បាដិទេសនីយសម្ភវតោ **“សិយា”**តិ វុត្តំ។

ឱមសនេ បាចិត្តិយស្ស អទិន្នាទានសមុដ្ឋានត្តេបិ តប្បច្ចយា បញ្ញត្តស្ស ទុព្ភាសិតស្ស បញ្ចមេនេវ សមុប្បត្តីតិ ទស្សេតុំ ចតុត្ថវារេ **“ទុព្ភាសិតំ អាបជ្ជេយ្យាតិ ន ហីតិ វត្តព្ព”**ន្តិ វត្វា បញ្ចមវារេ **“សិយាតិ វត្តព្ព”**ន្តិ វុត្តំ។ កាយវិការេនេវ ឱមសន្តស្ស បនេត្ថ ទុព្ភាសិតភាវេបិ កាយកីឡាភាវាភាវតោ ទុក្កដមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឆដ្ឋវារេ បន វិជ្ជមានោបិ កាយោ ទុព្ភាសិតស្ស អង្គំ ន ហោតិ, បញ្ចមសមុដ្ឋានេ ឯវ ឆដ្ឋម្បិ បវិសតីតិ ទស្សេតុំ **“ន ហី”**តិ បដិក្ខិត្តំ, ន បន តត្ថ សព្ពថា ទុព្ភាសិតេន អនាបត្តីតិ ទស្សេតុំ។ ន ហិ ទវកម្យតាយ កាយវាចាហិ ឱមសន្តស្ស ទុព្ភាសិតាបត្តិ ន សម្ភវតិ។ យញ្ហិ បញ្ចមេនេវ សមាបជ្ជតិ, តំ ឆដ្ឋេនបិ សមាបជ្ជតិ ឯវ ធម្មទេសនាបត្តិ វិយាតិ គហេតព្ពំ។ សេសំ សមុដ្ឋានវារេ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឆអាបត្តិសមុដ្ឋានវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**កតាបត្តិវារវណ្ណនា**

**២៧៧**. ទុតិយេ បន កតិវារេ បឋមសមុដ្ឋានេន អាបជ្ជិតព្ពានំ អាបត្តីនំ លហុទស្សនសុខត្ថំ កុដិការាទីនិ ឯវ សមុទ្ធដានិ, ន អញ្ញេសំ អភាវា, សញ្ចរិត្តាទីនម្បិ វិជ្ជមានត្តា។ ឯវំ ទុតិយសមុដ្ឋានាទីសុបិ។ “**កប្បិយសញ្ញី**”តិ ឥមិនា អចិត្តកត្តំ ទស្សេតិ។ “**កុដី ករោតី**”តិ ឥមិនា វចីបយោគាភាវំ។ ឧភយេនាបិ កេវលំ កាយេនេវ ទុក្កដាទីនំ សម្ភវំ ទស្សេតិ។ ឯវំ ឧបរិបិ យថានុរូបំ កាតព្ពំ។

“**ឯកេន សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋហន្តី**”តិ ឥទំ ឥធ វិសេសេត្វា ទស្សិតានំ កាយតោវ សមុដ្ឋិតានំ វសេន វុត្តំ, អវិសេសតោ បន តា អាបត្តិយោ ឥតរសមុដ្ឋានេហិបិ យថារហំ សមុដ្ឋហន្តិ ឯវ។ ឯវំ ឧបរិបិ។

“**តិណវត្ថារកេន ចា**”តិ ឥទំ សង្ឃាទិសេសវជ្ជិតានំ ចតុន្នំ អាបត្តីនំ វសេន វុត្តំ។

**២៧៨**. **សំវិទហិត្វា កុដី ករោតី**តិ វាចាយ សំវិទហតិ, សយញ្ច កាយេន ករោតីតិ អត្ថោ។

កតាបត្តិវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អាបត្តិសមុដ្ឋានគាថាវណ្ណនា**

**២៨៣**. តតិយោ បន គាថាវារោ ទុតិយវារេន វុត្តមេវត្ថំ សង្គហេត្វា ទស្សេតុំ វុត្តោ។ តត្ថ កាយោវ កាយិកោតិ វត្តព្ពេ វចនវិបល្លាសេន “**កាយិកា**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “**តេន សមុដ្ឋិតា**”តិ, កាយោ សមុដ្ឋានំ អក្ខាតោតិ អត្ថោ។

**វិវេកទស្សិនា**តិ សព្ពសង្ខតវិវិត្តត្តា, តតោ វិវិត្តហេតុត្តា ច នីវរណវិវេកញ្ច និព្ពានញ្ច ទស្សនសីលេន។ **វិភង្គកោវិទា**តិ ឧភតោវិភង្គកុសលាតិ អាលបនំ។ ឥធ បនេវំ អញ្ញោ បុច្ឆន្តោ នាម នត្ថិ, **ឧបាលិត្ថេរោ** សយមេវ អត្ថំ បាកដំ កាតុំ បុច្ឆាវិសជ្ជនញ្ច អកាសីតិ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អាបត្តិសមុដ្ឋានគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**វិបត្តិបច្ចយវារវណ្ណនា**

**២៨៤**. ចតុត្ថេ បន វិបត្តិបច្ចយវារេ **សីលវិបត្តិបច្ចយា**តិ សីលវិបត្តិបអច្ឆាទនបច្ចយា។

**២៨៦**. **ទិដ្ឋិវិបត្តិបច្ចយា**តិ ទិដ្ឋិវិបត្តិយា អប្បដិនិស្សជ្ជនបច្ចយា។

**២៨៧**. **អាជីវវិបត្តិបច្ចយា**តិ ឯត្ថ អាគម្ម ជីវន្តិ ឯតេនាតិ អាជីវោ, ចតុបច្ចយោ, សោវ មិច្ឆាបត្តិយា វិបន្នត្តា វិបត្តីតិ **អាជីវវិបត្តិ**, តស្សា អាជីវវិបត្តិយា ហេតុ, តទុប្បាទនតបរិភោគនិមិត្តន្តិ អត្ថោ។

វិបត្តិបច្ចយវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អធិករណបច្ចយវារវណ្ណនា**

**២៩១**. បញ្ចមេ អធិករណបច្ចយវារេ **កិច្ចាធិករណបច្ចយា**តិ អបលោកនវចនញត្តិកម្មវាចាសង្ខាតកម្មវាចាបច្ចយា។ **បញ្ចា**តិ ឯត្ថ អធម្មិកកតិកាទី អបលោកេត្វា ករោន្តានំ អនិមិត្តន្តិ អត្ថោ។ បញ្ចមេ អធិករណបច្ចយវារេ កិច្ចាធិករណបច្ចយា អបលោកនាវសានេ ទុក្កដំ, អធិប្បាយាទិនា ញត្តិកម្មាទី ករោន្តានំ ថុល្លច្ចយាទិ ច សង្គយ្ហតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អវសេសា អាបត្តិយោ**តិ សោតាបត្តិផលសមាបត្តិអាទយោ។ “**នត្ថញ្ញា អាបត្តិយោ**”តិ ឥទំ វិបត្តិអាទិភាគិនិយោ សាវជ្ជាបត្តិយោ សន្ធាយ វុត្តំ។

អធិករណបច្ចយវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# សមថភេទំ

## អធិករណបរិយាយវារវណ្ណនា

**២៩៣**. ឆដ្ឋេ បរិយាយវារេ **អលោភោ បុព្ពង្គមោ**តិអាទិ សាសនដ្ឋិតិយា អវិបរីតតោ ធម្មវាទិស្ស វិវាទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អដ្ឋារស ភេទករវត្ថូនិ ឋានានី**តិ ធម្មាទីសុ អធម្មោតិអាទិនា គហេត្វា ទីបនានិ ឥធេវ ភេទករវត្ថូនិ, តានិ ឯវ កាយកលហាទិវិវាទស្ស ការណត្តា **ឋានានិ**, ឱកាសត្តា **វត្ថូនិ**, អាធារត្តា **ភូមិយោ**តិ ច វុត្តានិ។ **អព្យាកតហេតូ**តិ អសេក្ខានំ វិវាទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទ្វាទស មូលានី**តិ កោធោ ឧបនាហោ, មក្ខោ បលាសោ, ឥស្សា មច្ឆរិយំ, មាយា សាឋេយ្យំ, បាបិច្ឆតា មហិច្ឆតា, សន្ទិដ្ឋិបរាមាសិតា អាធានគ្គាហិទុប្បដិនិស្សគ្គិតានីតិ ឥមេសំ ឆន្នំ យុគឡានំ វសេន ឆ ធម្មា ចេវ លោភាទយោ ឆ ហេតូ ចាតិ ទ្វាទស ធម្មា វិវាទាធិករណស្ស មូលានិ។

**២៩៤**. **ចុទ្ទស មូលានី**តិ តានេវ ទ្វាទស កាយវាចាហិ សទ្ធឹ ចុទ្ទស អនុវាទាធិករណស្ស មូលានិ។

**២៩៥**. បឋវីខណនាទីសុ បណ្ណត្តិវជ្ជេសុ កុសលាព្យាកតចិត្តមូលិកា អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “**អលោភោ បុព្ពង្គមោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា ឋានានី**តិអាទិ សត្តន្នំ អាបត្តិក្ខន្ធានំ បដិច្ឆាទនបច្ចយា អាបត្តិសម្ភវតោ វុត្តំ។ “អាបត្តាធិករណបច្ចយា ចតស្សោ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតី”តិ (បរិ. ២៩០) ហិ វុត្តំ។ “**ឆ ហេតូ**”តិ ឥទំ កុសលានំ អាបត្តិហេតុវោហារស្ស អយុត្តតាយ វុត្តំ, ន បន កុសលហេតូនំ អភាវតោ។ “អលោភោ បុព្ពង្គមោ”តិ ហិ អាទិ វុត្តំ។ អាបត្តិហេតវោ ឯវ ហិ បុព្ពង្គមនាមេន វុត្តា។

**២៩៦**. **ចត្តារិ កម្មានិ ឋានានី**តិអាទីសុ អបលោកនវាចា, ញត្តិអាទិវាចាយោ ច កម្មានីតិ វុត្តំ។ តា ឯវ ហិ ឯកសីមាយំ សាមគ្គិមុបគតានំ កម្មប្បត្តានំ អនុមតិយា សាវនកិរិយានិប្ផត្តិសង្ខាតស្ស សង្ឃគណកិច្ចសភាវស្ស កិច្ចាធិករណស្ស អធិដ្ឋានាភាវេន “ឋានវត្ថុភូមិយោ”តិ វុច្ចន្តិ។ **ឯកំ មូលំ សង្ឃោ**តិ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ គណញត្តិអបលោកនានញ្ហិ គណោបិ មូលន្តិ។ **ញត្តិតោ វា**តិ ញត្តិញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថកម្មវាចានំ ញត្តិរូបត្តា, ញត្តិបុព្ពកត្តា ច វុត្តំ។ កម្មញត្តិកម្មវាចាញត្តិវសេន ហិ ទុវិធាសុ ញត្តីសុ អនុស្សាវនាបិ កម្មមូលកត្តេវ សង្គយ្ហន្តិ។ ញត្តិវិភាគោ ចាយំ ឧបរិ អាវិ ភវិស្សតិ។

“**ឥមេ សត្ត សមថា...បេ.... បរិយាយេនា**”តិ ឥទំ បុច្ឆាវចនំ។ “**សិយា**”តិ ឥទំ វិសជ្ជនំ។ “**កថញ្ច សិយា**”តិ ឥទំ បុន បុច្ឆា។ **វិវាទាធិករណស្ស ទ្វេ សមថា**តិអាទិ បុន វិសជ្ជនំ។ តត្ថ “**វត្ថុវសេនា**”តិ ឥទំ “សត្ត សមថា ទស សមថា ហោន្តី”តិ ឥមស្ស ការណវចនំ។ “**បរិយាយេនា**”តិ ឥទំ “ទស សមថា សត្ត សមថា ហោន្តី”តិ ឥមស្ស ការណវចនំ។ ចតុព្ពិធាធិករណសង្ខាតវត្ថុវសេន ច ទេសនាក្កមសង្ខាតបរិយាយវសេន ចាតិ អត្ថោ។

អធិករណបរិយាយវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សាធារណវារាទិវណ្ណនា

**២៩៧**. សត្តមេ សាធារណវារេ **សាធារណា**តិ វិវាទាធិករណស្ស វូបសមនកិច្ចសាធារណា។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

**២៩៨**. អដ្ឋមេ តព្ភាគិយវារេ **តព្ភាគិយា**តិ វិវាទាធិករណស្ស វូបសមនតោ តប្បក្ខិកា។

សាធារណវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## សមថាសមថស្សសាធារណវារវណ្ណនា

**២៩៩**. នវមេ សមថាសមថសាធារណវារេ “សព្ពេ សមថា ឯកតោវ អធិករណំ សមេន្តិ ឧទាហុ នានា”តិ បុច្ឆន្តេន “**សមថា សមថស្ស សាធារណា, សមថា សមថស្ស អសាធារណា**”តិ វុត្តំ។ វិវាទាទិអធិករណក្កមេន តព្ពូបសមហេតុភូតេ សមថេ ឧទ្ធរន្តោ “**យេភុយ្យសិកា**”តិអាទិមាហ។ សម្មុខាវិនយំ វិនា កស្សចិ សមថស្ស អសម្ភវា សេសា ឆបិ សមថា សម្មុខាវិនយស្ស សាធារណា វុត្តា, តេសំ បន ឆន្នំ អញ្ញមញ្ញាបេក្ខាភាវតោ តេ អញ្ញមញ្ញំ អសាធារណា វុត្តា។ តព្ភាគិយវារេបិ ឯសេវ នយោ។

សមថាសមថស្សសាធារណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**សមថសម្មុខាវិនយវារាទិវណ្ណនា**

**៣០១-៣**. ឯកាទសមវារេបិ **សម្មុខាវិនយោ**តិអាទិ បុច្ឆា។ **យេភុយ្យសិកា សតិវិនយោ**តិអាទិ វិសជ្ជនំ។ ឯវំ វិនយវារេ កុសល-វារេ តតោ បរេសុបិ បុច្ឆាវិសជ្ជនបរិច្ឆេទោ វេទិតព្វោ។

តត្ថ **សម្មុខាវិនយោ សិយា កុសលោ**តិអាទីសុ តស្មិំ តស្មិំ វិនយកម្មេ, វិវាទាទិម្ហិ ច និយុត្តបុគ្គលានំ សម្មុប្បជ្ជនកកុសលាទីនំ វសេន សម្មុខាវិនយាទីនំ, វិវាទាទីនញ្ច កុសលាទិភាវោ តេន តេន ឧបចារេន វុត្តោ។ យស្មា បនេតស្ស សម្មុខាវិនយោ នាម សង្ឃសម្មុខតាទយោ ហោន្តិ, តេសញ្ច អនវជ្ជសភាវត្តា អកុសលេ វិជ្ជមានេបិ អកុសលត្តូបចារោ ន យុត្តោ អាបត្តាធិករណស្ស អកុសលត្តូបចារោ វិយ, តស្មា នត្ថិ សម្មុខាវិនយោ អកុសលោតិ អត្ថោ។

**៣០៤**. តតោ បរេសុ **យត្ថ យេភុយ្យសិកា លព្ភតិ, តត្ថ សម្មុខាវិនយោ លព្ភតី**តិអាទិ សម្មុខាវិនយស្ស ឥតរេហិ សមថេហិ និយមេន សំសដ្ឋតំ, ឥតរេសំ បន ឆន្នំ អញ្ញមញ្ញំ សំសគ្គាភាវញ្ច ទស្សេតុំ វុត្តំ។

សមថសម្មុខាវិនយវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**សំសដ្ឋវារាទិវណ្ណនា**

**៣០៦**. **អធិករណន្តិ វា សមថាតិ វា ឥមេ ធម្មា សំសដ្ឋា**តិអាទិ សមថានំ អធិករណេសុ ឯវំ យថារហំ បវត្តិ, អធិករណានិ វិនា តេសំ វិសុំ អដ្ឋានញ្ច ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **វិនិព្ភុជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុ**ន្តិ អធិករណតោ សមថេហិ វិយោជេត្វា អសំសដ្ឋេ កត្វា នានាករណំ អញ្ញមញ្ញំ អសំសដ្ឋតាយ ឋិតភាវសង្ខាតំ នានត្តំ បញ្ញាបេតុំ អធិករណវូបសមក្ខណេ ឯវំ តេសំ អសំសគ្គំ បញ្ញាបេតុំ កឹ សក្កាតិ បុច្ឆតិ។

**អធិករណ**ន្តិអាទិ គារយ្ហវាទទស្សនំ។ **សោ មា ហេវ**ន្តិ យោ ឯវំ វទតិ, សោ “មា ឯវំ វទា”តិ វចនីយោ អស្ស, ន ច លព្ភតិ សមថានំ អញ្ញត្រ អធិករណា វូបសមលក្ខណន្តិ បហានាវត្ថានសង្ខាតំ នានាករណំ បដិក្ខិបតិ។ លក្ខណតោ បន អធិករណេហិ សមថានំ នានាករណំ អត្ថេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សមថា អធិករណេហិ សម្មន្តី**តិ អបលោកនាទីហិ ចតូហិ កិច្ចាធិករណេហិ សព្ពេបិ សមថា និដ្ឋានំ គច្ឆន្តិ, នាញ្ញេហីតិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនេវ វក្ខតិ “សម្មុខាវិនយោ វិវាទាធិករណេន ន សម្មតិ។ អនុវាទ…បេ… អាបត្តាធិករណេន ន សម្មតិ, កិច្ចាធិករណេន សម្មតី”តិអាទិ (បរិ. ៣១១)។

**៣០៧-៣១៣**. **វិវាទាធិករណំ កតិហិ សមថេហិ សម្មតី**តិអាទិកោ សម្មតិវារោ។ តទនន្តរោ សម្មតិន សម្មតិវារោ ច អធិករណេហិ សមថានំ សំសដ្ឋតំ, វិសំសដ្ឋតញ្ច ទស្សេតុំ វុត្តោ។ **សមថា សមថេហិ សម្មន្តី**តិអាទិកោ សមថាធិករណវារោ សមថានំ អញ្ញមញ្ញំ, អធិករណេហិ ច អធិករណានញ្ច អញ្ញមញ្ញំ, សមថេហិ ច វូបសមាវូបសមំ ទស្សេតុំ វុត្តោ។

**៣១៤**. សមុដ្ឋាបេតិវារោ បន អធិករណេហិ អធិករណានំ ឧប្បត្តិប្បការទស្សនត្ថំ វុត្តោ។ **ន កតមំ អធិករណ**ន្តិ អត្តនោ សម្ភវមត្តេន ឯកម្បិ អធិករណំ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ អត្ថោ។ កថញ្ចរហិ សមុដ្ឋាបេតីតិ អាហ “**អបិ ចា**”តិអាទិ។ តត្ថ **ជាយន្តី**តិ អនន្តរមេវ អនុប្បជ្ជិត្វា បរម្បរបច្ចយា ជាយន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “**ធម្មោ អធម្មោ**”តិអាទិនា ឧភិន្នំ បុគ្គលានំ វិវាទបច្ចយា អញ្ញមញ្ញខេមភង្គា ហោន្តិ, តប្បច្ចយា តេសំ បក្ខំ បរិយេសនេន កលហំ វឌ្ឍន្តានំ វិវាទោ កញ្ចិ មហាបរិសំ សង្ឃបរិណាយកំ លទ្ធឹ អាគម្ម វូបសមំ គច្ឆតិ។ តថា អវូបសមន្តេ បន វិវាទោ កមេន វឌ្ឍិត្វា សកលេបិ សង្ឃេ វិវាទំ សមុដ្ឋាបេតិ, តតោ អនុវាទាទីនីតិ ឯវំ បរម្បរក្កមេន វូបសមការណាភាវេ ចត្តារិ អធិករណានិ ជាយន្តិ។ តំ សន្ធាយាហ “**សង្ឃោ វិវទតិ វិវាទាធិករណ**”ន្តិ។ សង្ឃស្ស វិវទតោ យោ វិវាទោ, តំ វិវាទាធិករណំ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

សំសដ្ឋវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ភជតិវារវណ្ណនា**

**៣១៨**. តទនន្តរវារេ បន **វិវាទាធិករណំ ចតុន្នំ អធិករណាន**ន្តិអាទិ អធិករណានំ វុត្តនយេន អញ្ញមញ្ញបច្ចយត្តេបិ សំសគ្គភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **វិវាទាធិករណំ ចតុន្នំ អធិករណានំ វិវាទាធិករណំ ភជតី**តិអាទីសុ វិវាទាធិករណំ ចតូសុ អធិករណេសុ វិវាទាធិករណភាវមេវ ភជតិ, នាញ្ញាធិករណភាវំ, ចតូសុ

អធិករណេសុ វិវាទាធិករណត្តមេវ និស្សិតំ វិវាទាធិករណមេវ បរិយាបន្នំ វិវាទាធិករណភាវេនេវ សង្គហិតន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។

**៣១៩. វិវាទាធិករណំ សត្តន្នំ សមថានំ កតិ សមថេ ភជតី**តិអាទិ បន ចតុន្នំ អធិករណានំ វូបសមនេ សតិ និយតសមថេ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ **កតិ សមថេ ភជតី**តិ អត្តនោ ឧបសមត្ថាយ កិត្តកេ សមថេ ឧបគច្ឆតិ, កិត្តកេ សមថេ អាគម្ម វូបសមំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។ **កតិ សមថបរិយាបន្ន**ន្តិ អត្តានំ វូបសមេតុំ កតិសុ សមថេសុ តេហិ សមានវសេន បរិយាបន្នំ។ **កតិហិ សមថេហិ សង្គហិត**ន្តិ វូបសមំ ករោន្តេហិ កតិហិ សមថេហិ វូបសមករណត្ថំ សង្គហិតំ។

ភជតិវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ខន្ធកបុច្ឆាវារោ

## បុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

**៣២០. ឧបសម្បទក្ខន្ធក**ន្តិ បព្ពជ្ជាខន្ធកំ (មហាវ. ៨៤)។ សហ និទ្ទេសេនាតិ **សនិទ្ទេសំ**។ “សន្និទ្ទេស”ន្តិ វា បាឋោ, សោ ឯវត្ថោ។ **និទានេន ច និទ្ទេសេន ច សទ្ធិ**ន្តិ ឯត្ថ បញ្ញត្តិដ្ឋានបុគ្គលាទិប្បកាសកំ និទានវចនំ និទានំ នាម, តន្និទានំ បដិច្ច និទ្ទិដ្ឋសិក្ខាបទានិ និទ្ទេសោ នាម, តេហិ អវយវភូតេហិ សហិតំ តំសមុទាយភូតំ ខន្ធកំ បុច្ឆាមីតិ អត្ថោ។ **ឧត្តមានិ បទានី**តិ អាបត្តិបញ្ញាបកានិ វចនានិ អធិប្បេតានិ។ **តេសំ…បេ…. កតិ អាបត្តិយោ ហោន្តី**តិ តេហិ វចនេហិ បញ្ញត្តា កតិ អាបត្តិក្ខន្ធា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ ននុ អាបត្តិយោ នាម បុគ្គលានញ្ញេវ ហោន្តិ, ន បទានំ, កស្មា បន “សមុក្កដ្ឋបទានំ កតិ អាបត្តិយោ”តិ សាមិវសេន និទ្ទេសោ កតោតិ អាហ **“យេន យេន ហិ បទេនា”**តិអាទិ។ បាឡិយំ **ឧបោសថ**ន្តិអាទិ ឧបោសថក្ខន្ធកាទីនញ្ញេវ (មហាវ. ១៣២ អាទយោ) គហណំ។

បុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ឯកុត្តរិកនយំ

**ឯកកវារវណ្ណនា**

**៣២១**. ឯកុត្តរិកនយេ បន **អជាននេ្តន វីតិក្កន្តា**តិ បណ្ណត្តឹ វា វត្ថុំ វា អជាននេ្តន វីតិក្កន្តា បឋវីខណនសហសេយ្យាទិកា, សាបិ បច្ឆា អាបន្នភាវំ ញត្វា បដិកម្មំ អករោន្តស្ស អន្តរាយិកាវ ហោតិ។

**បារិវាសិកាទីហិ បច្ឆា អាបន្នា**តិ វត្តភេទេសុ ទុក្កដានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ តស្មឹ ខណេ អាបជ្ជិតព្ពអន្តរាបត្តិយោ សន្ធាយាតិ កេចិ វទន្តិ, តស្ស បុព្ពាបត្តីនំអន្តរាបត្តិ-បទេនេវ វក្ខមានត្តា បុរិមមេវ យុត្តតរំ។ **មូលវិសុទ្ធិយា អន្តរាបត្តី**តិ មូលាយបដិកស្សនាទីនិ អកត្វា សព្ពបឋមំ ទិន្នបរិវាសមានត្តវិសុទ្ធិយា ចរណកាលេ អាបន្នអន្តរាបត្តិសង្ខាតសង្ឃាទិសេសោ។ **អគ្ឃវិសុទ្ធិយា**តិ អន្តរាបត្តឹ អាបន្នស្ស មូលាយ បដិកស្សិត្វា ឱធាន សមោធានវសេន ឱធុនិត្វា បុរិមាបត្តិយា សមោធាយ តទគ្ឃវសេន បុន ទិន្នបរិវាសាទិសុទ្ធិយា ចរណកាលេ បុន អាបន្នា អន្តរាបត្តិ។

**សឧស្សាហេនេវា**តិ បុនបិ តំ អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុកាមតាចិត្តេន, ឯវំ ទេសិតាបិ អាបត្តិ ន វុដ្ឋាតីតិ អធិប្បាយោ។ ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា អាបជ្ជនេ សិខាប្បត្តទោសំ ទស្សេន្តោ អាហ **"អដ្ឋមេ វត្ថុស្មឹ ភិក្ខុនិយា បារាជិកមេវា"**តិ។ ន កេវលញ្ច ភិក្ខុនិយា ឯវ, ភិក្ខូនម្បិ ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា ថោកំ ថោកំ សប្បិអាទិកំ ថេយ្យាយ គណ្ហន្តានំ បាទគ្ឃនកេ បុណ្ណេ បារាជិកមេវ។ កេចិ បន "អដ្ឋមេ វត្ថុស្មឹ ភិក្ខុនិយា បារាជិកមេវ ហោតីតិ វុត្តត្តា អដ្ឋវត្ថុកមេវេតំ សន្ធាយ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។

**ធម្មិកស្ស បដិស្សវស្សា**តិ "តេជ វស្សំ វសិស្សាមី"តិអាទិនា គិហីនំ សម្មុខា កតស្ស ធម្មិកស្ស បដិស្សវស្ស, អធម្មិកស្ស បន "អសុកំ បហរិស្សាមី"តិអាទិកស្ស បដិស្សវស្ស អសច្ចាបនេន អាបត្តិ នត្ថិ។

**តថា ចោទិតោ**តិ អធម្មេន ចោទិតោ, សយំ សច្ចេ, អកុប្បេ ច អដ្ឋត្វា បដិច្ឆាទេន្តោបិ អធម្មចុទិតកោ ឯវ។ បញ្ចានន្តរិយនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយោវ **មិច្ឆត្តនិយតា** នាម។ ចត្តារោ មគ្គា **សម្មត្តនិយតា** នាម។

ឯកកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ទុកវារវណ្ណនា**

**៣២២**. ទុកេសុ សយមេវ សបុគ្គលោតិ អាហ **"មុទុបិដ្ឋិកស្សា"**តិអាទិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន អង្គជាតច្ឆេទអត្តឃាតាទិអាបត្តិយោ សង្គហិតា។

**ភណ្ឌាគារិកចិត្តកម្មានិ វា**តិ គហដ្ឋានំ ភណ្ឌបដិសាមនំ, ឥត្ថិបុរិសាទិបដិភានចិត្តកម្មានិ វា។ **"ចីវរាទីនិ អទេន្តោ អាបជ្ជតី"**តិ ឥទំ "ឧបជ្ឈាយេន, ភិក្ខវេ, សទ្ធិវិហារិកោ សង្គហេតព្ពោ អនុគ្គហេតព្ពោ...បេ.... បត្តោ ទាតព្ពោ"តិអាទិ (មហាវ. ៦៧) វចនតោ អនាទរិយេន អាមិសសង្គហំ អករោន្តស្ស ទុក្កដំ, ភិក្ខុនិយា បាចិត្តិយញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ និស្សដ្ឋចីវរាទីនំ អទានអាបត្តិបិ ឯត្ថេវ សង្គហិតា។

បាឡិយំ **ទេសេន្តោ**តិ សភាគាបត្តឹ, អទេសនាគាមិនិអាទិញ្ច ទេសេន្តោ។ និទានុទ្ទេសេ អាបត្តឹ អនាវិករោន្តោ, ន ទេសេន្តោ ច អាបជ្ជតិ នាម។ **ឱវាទំ អគណ្ហន្តោ**តិ ភិក្ខូហិ ភិក្ខុនិឱវាទត្ថាយ វុត្តំ វចនំ អគណ្ហន្តោ ពាលគិលានគមិយវិវជ្ជិតោ។ អត្តនោ បរិភោគត្ថំ ទិន្នំ អញ្ញស្ស ទានេ, សង្ឃាដី អចារុបិត្វា សន្តរុត្តរេន គាមប្បវេសនាទីសុ ច អាបត្តិយោបិ អបរិភោគេន អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយោវ។ **បមាណ**ន្តិ សង្ឃភេទានន្តរិយនិប្ផត្តិយា លក្ខណំ។ **ពាលស្សា**តិ និស្សយគ្គហណវិធឹ អជានន្តស្ស លជ្ជិពាលស្សេវ។ **លជ្ជិស្សា**តិ ព្យត្តស្ស និស្សយទាយកសភាគតំ បរិវីមំសន្តស្ស។ វិនយេ អាគតា អត្ថា វេនយិកាតិ អាហ **"ទ្វេ អត្ថា វិនយសិទ្ធា"**តិ។

បាឡិយំ **អប្បត្តោ និស្សារណ**ន្តិ ឯត្ថ បព្ពាជនីយកម្មំ វិហារតោ និស្សារណត្ថា និស្សារណន្តិ អធិប្បេតំ, តញ្ច យស្មា កុលទូសកំ អករោន្តោ បុគ្គលោ អាបត្តិពហុលោបិ អាវេណិកលក្ខណេន អប្បត្តោ នាម ហោតិ, តស្មា អប្បត្តោ និស្សារណំ។ យស្មា បន អាបត្តាទិពហុលស្សាបិ "អាកង្ខមានោ សង្ឃោ បព្ពាជនីយកម្មំ ករេយ្យា"តិ (ចូឡវ. ២៧) វុត្តំ, តស្មា សុនិស្សារិតោ, សព្ពថា បន សុទ្ធោ និរាបត្តិកោ ទុន្និស្សារិតោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

**អប្បត្តោ ឱសារណ**ន្តិអាទីសុ ឧបសម្បទាកម្មំ ឯត្ថ ឱសារណំ អធិប្បេតំ, តញ្ច ហត្ថច្ឆិន្នាទិកោ ឯកច្ចោ បដិក្ខិត្តត្តា អប្បត្តោបិ សោសារិតោ, បណ្ឌកាទិកោ ទោសារិតោតិ អត្ថោ។

ទុកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**តិកវារវណ្ណនា**

**៣២៣**. តិកេសុ **លោហិតុប្បាទាបត្តិ**ន្តិ បារាជិកាបត្តិ។ **អាវុសោវាទេនា**តិ “អាវុសោ”តិ អាលបនេន។ **អាបត្តិ**ន្តិ ទុក្កដាបត្តិ។ **សេសា រត្តិញ្ញេវ ទិវា ចា**តិ ឯត្ថ អរុណុគ្គមនេ អាបជ្ជិតព្ពា បឋមកថិនាទី (បារា. ៤៥៩) សព្ពា អាបត្តិយោបិ រត្តិន្ទិវានំ វេមជ្ឈេយេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា តតិយកោដ្ឋាសញ្ញេវ បវិដ្ឋាតិ ទដ្ឋព្ពា។ អថ វា ឧទ្ធស្តេ អរុណេ អាបជ្ជិតព្ពត្តា ទិវា អាបជ្ជិតព្ពេសុ ឯវ បវិដ្ឋាតិ ទដ្ឋព្ពា, អត្ថង្គតេ សូរិយេ ភិក្ខុនិយោ ឱវាទនាបត្តិយោ, បន រត្តន្ធការេ បុរិសេន សទ្ធិំ សន្តិដ្ឋនាបត្តិ ច រត្តិយញ្ញេវ អាបជ្ជិតព្ពា។

បុរេភត្តំ កុលានិ ឧបសង្កមនអនតិរិត្តភោជនាទីនិ ទិវា ឯវ អាបជ្ជិតព្ពានិ។ កេចិ បន “ភោជនបដិសំយុត្តានិ សេខិយានិ, គណភោជនាទីនិ ច ទិវា ឯវ អាបជ្ជិតព្ពានី”តិ វទន្តិ។ តស្មា វុត្តទិសា អាបត្តិយោ មុញ្ចិត្វា សេសាវ តតិយកោដ្ឋាសំ ភជន្តីតិ វេទិតព្ពំ។

**ន ឩនទសវស្សោ**តិ ទសវស្សស្ស ពាលស្សេវ បញ្ញត្តសិក្ខាបទត្តា វុត្តំ។ សទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកេសុ អសម្មាវត្តនាបត្តិំ, អលជ្ជីនំ និស្សយទានាទិម្បិ ទសវស្សោវ អាបជ្ជតិ, វុដ្ឋាបិនី ទ្វេ វស្សានិ អននុពន្ធាទិម្បិ ឩនទសវស្សា អាបជ្ជន្តិ។ **អព្យាកតចិត្តោ**តិ សុបន្តស្ស ភវង្គចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**អប្បវារេន្តោ**តិ អនាទរិយេន អប្បវារេន្តោ កេនចិ បច្ចយេន អប្បវារេត្វា កាឡបក្ខចាតុទ្ទសេ សង្ឃេ បវារេន្តេ តត្ថ អនាទរិយេន អប្បវារេន្តោ តមេវ អាបត្តិំ កាឡេបិ អាបជ្ជតីតិ ជុណ្ហេ ឯវាតិ និយមោ ន ទិស្សតិ, បច្ឆិមវស្សំវុត្ថោ បន បច្ឆិមកត្តិកបុណ្ណមិយមេវ បវារេតុំ លព្ភតីតិ តត្ថ អប្បវារណបច្ចយា អាបត្តិំ អាបជ្ជមានោ ឯវ ជុណ្ហេ អាបជ្ជតីតិ និយមេតព្ពោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ជុណ្ហេ កប្បតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

“**អបច្ចុទ្ធរិត្វា ហេមន្តេ អាបជ្ជតី**”តិ ឥមិនា “វស្សានំ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុ”ន្តិ និយមវចនេនេវ អបច្ចុទ្ធរន្តស្ស ទុក្កដន្តិ ទស្សេតិ។ វស្សានុបគមនអករណីយេន បក្កមាទយោបិ វស្សេ ឯវ អាបជ្ជតិ។ វត្តិកម្មាទិម្បិ គិលានោ ឯវ។ អជោតបាទេហិ អក្កមនាទីនិបិ អន្តោ ឯវ អាបជ្ជតិ ។ ភិក្ខុនិយា អនាបុច្ឆា អារាមប្បវេសនាទិ ច អន្តោសីមាយមេវ។ និស្សយបដិបន្នស្ស អនាបុច្ឆាទិសាបក្កមនាទិ ច ពហិសីមាយមេវ។ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេ សន្តិយា អាបត្តិយា អនាវិករណាបត្តិសមនុភាសនឩនវីសតិវស្សូបសម្បាទនាទិសព្ពអធម្មកម្មាបត្តិយោបិ សង្ឃេ ឯវ។ អធម្មេន គណុបោសថាទីសុបិ គណាទិមជ្ឈេ ឯវ។ អលជ្ជិស្ស សន្តិកេ និស្សយគ្គហណាទិបិ បុគ្គលស្ស សន្តិកេ ឯវ អាបជ្ជតិ។

**តីណិ អធម្មិកានិ អមូឡ្ហវិនយស្ស ទានានី**តិ យោ ឧម្មត្តកោបិ វីតិក្កមកាលេ, អនុម្មត្តោ សញ្ចិច្ចេវ អាបត្តិំ អាបជ្ជិត្វា ភិក្ខូហិ បច្ឆា ចោទិតោ សរមានោ ឯវ “ន សរាមី”តិ វទតិ, យោ ច “សុបិនំ វិយ សរាមី”តិ វា មុសា វទតិ, យោ ច ឧម្មត្តកកាលេ កតំ សព្ពម្បិ សព្ពេសំ វដ្ដតីតិ វទតិ, ឥមេសំ តិណ្ណំ ទិន្នានិ តីណិ អមូឡ្ហវិនយស្ស ទានានិ អធម្មិកានិ។

**អបកតត្តោ**តិ វិនយេ អបកតញ្ញូ។ តេនាហ “អាបត្តានាបត្តិំ ន ជានាតី”តិ (បរិ. ៣២៥)។ “**ទិដ្ឋិញ្ច អនិស្សជ្ជន្តានំយេវ កម្មំ កាតព្ព**”ន្តិ ឥទំ ភិក្ខូហិ ឱវទិយមានស្ស ទិដ្ឋិយា អនិស្សជ្ជនបច្ចយា ទុក្កដំ, បាចិត្តិយម្បិ វា អវស្សមេវ សម្ភវតីតិ វុត្តំ។

**មុខាលម្ពរករណាទិភេទោ**តិ មុខភេរីវាទនាទិប្បភេទោ។ **ឧបឃាតេតី**តិ វិនាសេតិ។ **ពីជនិគ្គាហាទិកេ**តិ ចិត្តំ ពីជនី គាហេត្វា អនុមោទនាទិករណេតិ អត្ថោ។

តិកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ចតុក្កវារវណ្ណនា**

**៣២៤**. ចតុក្កេសុ **សោ**តិ គិហិបរិក្ខារោ។ **អវាបុរណំ ទាតុ**ន្តិ គព្ភំ វិវរិត្វា អន្តោ បរិក្ខារដ្ឋបនត្ថាយ វិវរណកុញ្ចិកំ ទាតុំ។ សង្ឃត្ថាយ ឧបនីតំ សយមេវ អន្តោ បដិសាមិតុម្បិ វដ្ដតិ។ តេនាហ “**អន្តោ ឋបាបេតុញ្ច វដ្ដតី**”តិ។

អាទិកម្មិកេសុ បឋមំ បុរិសលិង្គំ ឧប្បជ្ជតីតិ អាហ “**បឋមំ ឧប្បន្នវសេនា**”តិ។ បាឡិយំ **អនាបត្តិ វស្សច្ឆេទស្សា**តិ វស្សច្ឆេទសម្ពន្ធិនិយា អនាបត្តិយា ឯវមត្ថោ។ **មន្តភាសា**តិ មន្តាយ បញ្ញាយ កថនំ។ “**នវមភិក្ខុនិតោ បដ្ឋាយា**”តិ ឥទំ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អដ្ឋន្នំ ភិក្ខុនីនំ យថាវុឌ្ឍំ អវសេសានំ យថាគតិក”ន្តិ (ចូឡវ. ៤២៦) វចនតោ អាទិតោ អដ្ឋន្នំ ភិក្ខុនីនំ បច្ឆាដ្ឋាតព្ពត្តា វុត្តំ។

“**ឥធ ន កប្បន្តីតិ វទន្តោបិ បច្ចន្តិមេសុ អាបជ្ជតី**”តិអាទិនា សញ្ចិច្ច កប្បិយំ អកប្បិយន្តិ វា អកប្បិយំ កប្បិយន្តិ វា កថេន្តស្ស សព្ពត្ថ ទុក្កដន្តិ ទស្សេតិ។

**បុព្ពករណន្តិ វុច្ចតី**តិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ, តានិ ឥធ បរិវារេ ឧទ្ធដានីតិ អធិប្បាយោ។ ឥធាធិប្បេតានិ បន ទស្សេន្តោ “**ឆន្ទបារិសុទ្ធី**”តិអាទិមាហ។

ចតុក្កវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**បញ្ចកវារវណ្ណនា**

**៣២៥**. បញ្ចកេសុ **អាបុច្ឆិត្វា ចារស្ស អភាវោ**តិ បិណ្ឌបាតិកស្ស “និមន្តិតោ សភត្តោ”តិ ឥមស្ស អង្គស្ស អភាវា តេន សិក្ខាបទេន តស្ស សព្ពថា អនាបត្តីតិ អធិប្បាយោ ។ **សុសានំ នេត្វា បុន អានីតក**ន្តិ សុសានេ បេតកិច្ចំ កត្វា និក្ខន្តេហិ ន្ហត្វា ឆឌ្ឌិតានិ និវត្ថបារុតវត្ថានិ ឯវំ វុច្ចន្តិ។

បាឡិយំ **បញ្ចហាការេហី**តិ បញ្ចហិ អវហារង្គេហិ។ វត្ថុតោ បន គរុកលហុកភេទេន បារាជិកថុល្លច្ចយទុក្កដានិ វុត្តានិ។ ឥត្ថិបុរិសសំយោគាទិកំ កិលេសសមុទាចារហេតុកំ **បដិភានចិត្តកម្មំ** នាម។ **បញ្ញាសហស្សំ បុច្ឆី**តិ សមថវិបស្សនាកម្មដ្ឋានេសុ បញ្ញាសហស្សំ សម្មជ្ជិត្វា ឋិតំ ទហរំ បុច្ឆិ។ ឥតរោបិ ទហរោ អត្តនោ គតមគ្គត្តា សព្ពំ វិស្សជ្ជេសិ, តេន ថេរោ បសីទិ។ **វត្តំ បរិច្ឆិន្នី**តិ វត្តំ និដ្ឋាបេសិ។ **កឹ ត្វំ អាវុសោ**តិអាទិកំ ថេរោ ខីណាសវោ សម្មជ្ជនានិសំសំ សព្ពេសំ បាកដំ កាតុំ អវោចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

“ជណ្ណុកេហិ បតិដ្ឋាយ បទចេតិយ”ន្តិ បាឋសេសោ។ **ចោទនំ ការេស្សាមី**តិ ភគវតា អត្តានំ ចោទាបេស្សាមិ, អត្តានំ និគ្គណ្ហាបេស្សាមីតិ អត្ថោ។

**ឯត្តកំ គយ្ហូបគ**ន្តិ ឯត្តកំ អធិករណវូបសមត្ថាយ គហេតព្ពវចនន្តិ យថា សុត្វា វិញ្ញាតុំ សក្កោតិ, ឯវំ អនុគ្គណ្ហន្តោតិ យោជនា។ ឯត្ថ ច “អត្តនោ ភាសបរិយន្តំ អនុគ្គហេត្វា បរស្ស ភាសបរិយន្តំ អនុគ្គហេត្វា”តិ ឯកំ, “អធម្មេន ករោតី”តិ ឯកំ, “អប្បដិញ្ញាយា”តិ ឯកញ្ច កត្វា បុរិមេហិ ទ្វីហិ បញ្ចង្គានិ វេទិតព្ពានិ។ **វត្ថុ**ន្តិ មេថុនាទិវីតិក្កមំ។ **កថានុសន្ធិវិនិច្ឆយានុលោមសន្ធិវសេន វត្ថុំ ន ជានាតី**តិ ចោទកេន វា ចុទិតកេន វា វុត្តកថានុសន្ធិនា តេសំ វចនបដិវចនានុរូបេន វទន្តោ កថានុសន្ធិនា វត្ថុំ ន ជានាតិ នាម, តញ្ច សុត្តវិភង្គេ វិនីតវត្ថុសង្ខាតេន វិនិច្ឆយានុលោមេនេវ វទន្តោ វិនិច្ឆយានុលោមសន្ធិវសេន វត្ថុំ ន ជានាតិ នាម។ **ញត្តិកម្មំ នាម ហោតី**តិ ញត្តិកម្មំ និដ្ឋិតំ នាម ហោតីតិ ន ជានាតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ញត្តិយា កម្មប្បត្តោ**តិ ញត្តិយា និដ្ឋិតាយបិ កម្មប្បត្តោ ឯវ ហោតិ។ អនុស្សាវនដ្ឋានេ ឯវ កម្មំ និដ្ឋិតំ ហោតីតិ ញត្តិកម្មំ និដ្ឋិតំ នាម ហោតិ, តំ ញត្តិយា ការណំ ន ជានាតីតិ អត្ថោ។

បាឡិយំ **បញ្ច វិសុទ្ធិយោ**តិ អាបត្តិតោ វិសុទ្ធិហេតុត្តា, វិសុទ្ធេហិ កត្តព្ពតោ ច បាតិមោក្ខុទ្ទេសា វុត្តា។

បញ្ចកវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**ឆក្កវារាទិវណ្ណនា**

**៣២៦**. ឆក្កាទីសុ បាឡិយំ **ឆ អគារវា**តិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃសិក្ខាសុ, អប្បមាទេ, បដិសន្ថារេ ច ឆ អគារវា, តេសុ ឯវ ច ឆ គារវា វេទិតព្ពា។ “**ឆព្ពស្សបរមតា ធារេតព្ព**”ន្តិ ឥទំ វិភង្គេ អាគតស្ស បរមស្ស ទស្សនំ។

**៣២៨**. បាឡិយំ **អាគតេហិ សត្តហីតិ** “បុព្ពេវស្ស ហោតិ មុសា ភណិស្ស”ន្តិអាទិនា **មុសាវាទសិក្ខាបទេ** (បាចិ. ៤) អាគតេហិ សត្តហិ។

**៣២៩. តំ កុតេត្ថ លព្ភាតិ** តំ អនត្ថស្ស អចរណំ ឯត្ថ ឯតស្មិំ បុគ្គលេ, លោកសន្និវាសេ វា កុតោ កេន ការណេន សក្កា លទ្ធុន្តិ **អាឃាតំ បដិវិនេតិ**។

**៣៣០**. **សស្សតោ លោកោតិអាទិនា វសេនាតិ** “សស្សតោ លោកោ, អសស្សតោ លោកោ។ អន្តវា លោកោ, អនន្តវា លោកោ។ តំ ជីវំ តំ សរីរន្តិ វា, អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរន្តិ វា។ ហោតិ តថាគតោ បរម្មរណា, ន ហោតិ តថាគតោ បរម្មរណា។ ហោតិ ច ន ហោតិ ច តថាគតោ បរម្មរណា, នេវ ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរម្មរណា”តិ (ម. និ. ១.២៦៩) ឯវំ អាគតា ទស អន្តគ្គាហិកា ទិដ្ឋិយោ សន្ធាយ វុត្តំ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោតិ** មិច្ឆាទិដ្ឋិមិច្ឆាសង្កប្បាទយោ អដ្ឋមិច្ឆាញាណមិច្ឆាវិមុត្តីហិ សទ្ធឹ ទស មិច្ឆត្តា។ តត្ថ **មិច្ឆាញាណន្តិ** មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្បយុត្តោ មោហោ។ អវិមុត្តស្សេវ វិមុត្តសញ្ញិតា **មិច្ឆាវិមុត្តិ** នាម។

***វិបរីតា***តិ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ សម្មាញាណសម្មាវិមុត្តិបរិយោសានា ទស។ តត្ថ **សម្មាវិមុត្តិ** អរហត្តផលំ, តំសម្បយុត្តំ បន ញាណំ វា បច្ចវេក្ខណញាណំ វា **សម្មាញាណន្តិ** វេទិតព្ពំ។

ឯកុត្តរិកនយោ និដ្ឋិតោ។

# ឧបោសថាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា

**៣៣២**. ឧបោសថាទិបុច្ឆាសុ **បវារណគាថា**តិ ទិដ្ឋាទីហិ តីហិ ឋានេហិ បវារណាវាចា ឯវ។ ឯវំ វុត្តានំ បទឆន្ទោវិចិតិលក្ខណេន វុត្តជាតិភេទា គាថា។

ឆក្កវារាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**បញ្ញត្តិវគ្គោ**

# បឋមគាថាសង្គណិកំ

## សត្តនគរេសុ បញ្ញត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

**៣៣៥. អឌ្ឍុឌ្ឍសតានី**តិ បញ្ញាសាធិកានិ តីណិ សតានិ។ វិគ្គហបទេន មនុស្សវិគ្គហំ វុត្តំ។

**អតិរេក**ន្តិ បឋមកឋិនំ។ **កាឡក**ន្តិ សុទ្ធកាឡកំ។ **ភូត**ន្តិ ភូតារោចនំ។ **ភិក្ខុនីសុ ច អក្កោសោ**តិ "យា បន ភិក្ខុនី ភិក្ខុំ អក្កោសេយ្យា"តិ (បាចិ. ១០២៩) វុត្តំ សិក្ខាបទំ។

**ទ្វេបិ ច ភេទា**តិ ទ្វេ សង្ឃភេទសិក្ខាបទានិ។ **អន្តរវាសក**នាមេន អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ហត្ថតោ ចីវរបដិគ្គហណំ វុត្តំ។ **សុត្ត**ន្តិ សុត្តំ វិញ្ញាបេត្វា វាយាបនំ។ **វិកាលេ**តិ វិកាលភោជនំ។ **ចារិត្ត**ន្តិ បុរេភត្តំ បច្ឆាភត្តំ ចារិត្តំ។ **នហាន**ន្តិ ឱរេនទ្ធមាសនហានំ។

**ចីវរំ ទត្វា**តិ សមគ្គេន សង្ឃេន ចីវរំ ទត្វា ខិយ្យនំ។ **គិរគ្គ**ន្តិ នច្ចគីតំ។ **ចរិយា**តិ អន្តោវស្សំ ចារិកចរណំ។ **តត្ថេវា**តិ វស្សំវុត្ថាយ ចារិកំ អបក្កមិត្វា តត្ថេវ និវាសនំ បដិច្ច បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ។ **ឆន្ទទានេនា**តិ បារិវាសិកេន ឆន្ទទានេន។

**បារាជិកានិ ចត្តារី**តិ ភិក្ខុនីនំ អសាធារណានិ។ **សោឡសា**តិ អាទិតោ បញ្ច សិក្ខាបទានិ, កុលទូសនញ្ចាតិ ឆ, ភិក្ខុនីនំ អសាធារណានិ ទស និស្សគ្គិយានិ។

**ចតុត្តឹសា**តិ បឋមកឋិនសុទ្ធកាឡកចីវរបដិគ្គហណរូបិយចីវរវាយាបនកោសេយ្យមិស្សកឯឡកលោមធោវាបនទុតិយបត្តវជ្ជិតានិ ភិក្ខុវិភង្គេ ទ្វាវីសតិ, ភិក្ខុនីនំ អសាធារណានិ ទ្វាទស ចាតិ ចតុត្តឹស។ **ឆបញ្ញាសសត**ន្តិ វេសាលិយាទីសុ បញ្ញត្តានិ ទ្វត្តឹសសិក្ខាបទានិ ឋបេត្វា សេសា ឆបញ្ញាសសតំ។

**ទស គារយ្ហា**តិ វោសាសអប្បដិសំ វិទិតសិក្ខាបទទ្វយញ្ច ឋបេត្វា សេសានិ ទស បាដិទេសនីយានិ។ **ទ្វេសត្តតិ សេខិយានិ** សុរុសុរុការកសាមិសេនហត្ថេនបានីយថាលកបដិគ្គហណសសិត្ថកបត្តធោវនានិ តីណិ ឋបេត្វា សេសានិ សេខិយានិ។

**សេយ្យា**តិ អនុបសម្បន្នេន សហសេយ្យសិក្ខាបទំ។ **ខណនេ**តិ បឋវីខណនំ។ **គច្ឆ ទេវតេ**តិ ភូតគាមសិក្ខាបទំ វុត្តំ។ **សប្បាណកំ សិញ្ច**ន្តិ សប្បាណោទកសិញ្ចនំ។ **មហាវិហារោ**តិ មហល្លកវិហារោ។

**អញ្ញ**ន្តិ អញ្ញវាទកំ។ **ទ្វារ**ន្តិ យាវ ទ្វារកោសា អគ្គឡដ្ឋបនំ។ **សហធម្មោ**តិ សហធម្មិកំ វុច្ចមានោ។ **បយោបាន**ន្តិ សុរុសុរុការកសិក្ខាបទំ។

**ឯឡកលោមោ**តិ ឯឡកលោមធោវាបនំ។ **បត្តោ ចា**តិ ទុតិយបត្តោ។ **ឱវាទោ**តិ ភិក្ខុនុបស្សយំ ឧបសង្កមិត្វា ឱវាទោ។ **ភេសជ្ជ**ន្តិ ចតុមាសបច្ចយបវារណាសិក្ខាបទំ។ **អារញ្ញិកោ**តិ ចតុត្ថបាដិទេសនីយំ។ **ឱវាទោ**តិ ឱវាទាយ វា សំវាសាយ វា អគមនំ។

**៣៣៧**. "យេ ច យាវតតិយកា"តិ បញ្ហស្ស "ឥមេ ខោ យាវតតិយកា"តិ វិស្សជ្ជនំ វត្វា តទនន្តរំ "សាធារណំ អសាធារណ"ន្តិអាទិបញ្ហានំ វិស្សជ្ជនេ វត្តព្ពេ យស្មា តំ អវត្វា "កតិ ឆេទនកានី"តិអាទិកេ អដ្ឋ បញ្ហេ អន្តរាវិស្សជ្ជេត្វា តេសំ អនន្តរា "វីសំ ទ្វេ សតានិ ភិក្ខូនំ...បេ.... ឆចត្តារីសា ភិក្ខូនំ, ភិក្ខុនីហិ អសាធារណា"តិអាទិនា ឧក្កមេនេវ សាធារណាទិបញ្ហា វិស្សជ្ជិតា, តស្មា តំ ឧក្កមវិស្សជ្ជនការណំ ទស្សេតុំ **"យស្មា បន យេ ច យាវតតិយកាតិ អយំ បញ្ហោ"**តិអាទិមាហ។

**៣៣៨. ធោវនញ្ច បដិគ្គហោ**តិអាទិគាថា អដ្ឋកថាចរិយានំ គាថាវ។ **ឆព្ពស្សានិ និសីទន**ន្តិ ទ្វេ សិក្ខាបទានិ។ **ទ្វេ លោមា**តិ តិយោជនាតិក្កមធោវាបនវសេន ទ្វេ ឯឡកលោមសិក្ខាបទានិ។ **វស្សិកា អារញ្ញកេន ចា**តិ វស្សិកសាដិកា បរិយេសនអរញ្ញកេសុ សេនាសនេសុ វិហរណសិក្ខាបទេន សហ។

**បណីត**ន្តិ បណីតភោជនវិញ្ញាបនំ។ **ឩន**ន្តិ ឩនវីសតិវស្សូបសម្បាទនំ។ **មាតុគាមេន សទ្ធិ**ន្តិ សំវិធាយ គមនំ វុត្តំ។ **យា សិក្ខា**តិ យំ សិក្ខាបទំ។ **និសីទនេ ច យា សិក្ខា**តិ បមាណាតិក្កន្តនិសីទនការាបនេ យំ

សិក្ខាបទំ។ តថា **វស្សិកា យា ច សាដិកា**តិ ឯត្ថាបិ។

បាឡិយំ **សតំ សត្តតិ ឆច្ចេវិមេ ហោន្តិ ឧភិន្នំ អសាធារណា**តិ ភិក្ខូនំ ភិក្ខុនីហិ អសាធារណា ឆចត្តាលីស, ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូហិ អសាធារណា តិំសាធិកំ សតញ្ចាតិ ឯវំ ឧភិន្នំ អសាធារណា ច ឆសត្តតិអធិកំ សតំ សិក្ខាបទានីតិ អត្ថោ។ **សតំ សត្តតិ ចត្តារី**តិ ឧភិន្នំ សាធារណសិក្ខានំ គណនា ចតុសត្តតិអធិកំ សតំ សិក្ខាបទានីតិ អត្ថោ។

**វិភត្តិយោ**តិ អាបត្តិក្ខន្ធា ចេវ ឧបោសថបវារណាទយោ ច អធិប្បេតា។ តេ ហិ បារាជិកាទិភេទេន, ភិក្ខុឧបោសថាទិភេទេន ច វិភជីយន្តិ។ តេនាហ “វិភត្តិយោ”តិអាទិ។ **តេស**ន្តិ អដ្ឋន្នំ បារាជិកាទីនំ។ **ទ្វីហី**តិអាទិ វិវាទាធិករណាទីនំ សមថេហិ វូបសមទស្សនំ។

សត្តនគរេសុ បញ្ញត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បារាជិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា

**៣៣៩. ឥទ**ន្តិ “បារាជិកន្តិ យំ វុត្ត”ន្តិអាទិនា វុត្តំ វចនំ សន្ធាយ វទតិ។ ឥទញ្ហិ ហេដ្ឋា “គរុកលហុក”ន្តិអាទិនា ឧទ្ទដបញ្ហេសុ អនាគតម្បិ “សព្ពានិបេតានិ វិយាករោហិ, ហន្ទ វាក្យំ សុណោម តេ”តិ ឯត្តយថាវុត្តានិ អញ្ញានិបិ “សព្ពានិបេតានិ វិយាករោហិ, ហន្ទ វាក្យំ សុណោមា”តិ ឯវំ គហិតមេវាតិ ទស្សេន្តោ **“ឥមិនា បន អាយាចនវចនេន សង្គហិតស្សា”**តិអាទិ វុត្តំ។

**អតិវស្សតី**តិ ឱវស្សតិ, វស្សោទកំ បវិសតីតិ អត្ថោ។ **ធម្មាន**ន្តិ យថា ចតុបច្ចយេ ធារយតីតិ ធម្មោ, តេសំ។ តេនាហ **“សង្ខតធម្មាន”**ន្តិ។ **គាថាសង្គណិក**ន្តិ គាថាសង្គហោ, តេ តេ អត្ថា គាថាហិ សង្គហេត្វា គណីយន្តិ កថីយន្តិ ឯត្ថាតិ ហិ គាថាសង្គណិកំ។

បារាជិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមគាថាសង្គណិកវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

# អធិករណភេទំ

**ឧក្កោដនភេទាទិកថាវណ្ណនា**

**៣៤១**. **“អលំ អាវុសោ”តិ អត្តបច្ចត្ថិកេ សញ្ញាបេត្វា**តិ បត្តចីវរាទិអត្ថាយ អលំ ភណ្ឌនាទិករណន្តិ វិវាទាទីសុ ទោសទស្សនមត្តេន សញ្ញាបេត្វា អញ្ញមញ្ញំ ខមាបេត្វា វូបសមេន្តិ, ន បន អញ្ញមញ្ញំ អាបត្តានាបត្តិទស្សនវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយេនេវា**”តិ។

វិសមានិ កាយកម្មាទីនិ និស្សិតោ ភិក្ខុ **វិសមនិស្សិតោ** នាម, មិច្ឆាទិដ្ឋិនិស្សិតោ **គហននិស្សិតោ**, ពលវន្តេ បុរិសេ និស្សិតោ **ពលវនិស្សិតោ** នាមាតិ ទស្សេន្តោ “**ឯកោ វិសមានី**”តិអាទិមាហ។

ឧក្កោដនភេទាទិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អធិករណនិទានាទិវណ្ណនា**

**៣៤២**. **អាបត្តិ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកអាបត្តិវសេនា**តិ បរេសំ, អត្តនោ ច អាបត្តិំ បដិច្ឆាទេន្តានំ វជ្ជបដិច្ឆាទីនំ បារាជិកាទិអាបត្តិមេវ សន្ធាយ វុត្តំ, ន សព្ពាបត្តិយោ។ **កិច្ចំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកកិច្ចាន**ន្តិ ឧក្ខេបនីយាទិកម្មំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកានំ តទនុវត្តិកាយ ភិក្ខុនិយា យាវតតិយានុស្សាវនានំ កិច្ចានំ វសេន, ន សព្ពេសំ កិច្ចានំ វសេនាតិ។

**៣៤៤**. បាឡិយំ “កតិហិ អធិករណេហី”តិ បុច្ឆាយ “ឯកេន អធិករណេន កិច្ចាធិករណេនា”តិ វុត្តំ។ “កតិសុ ឋានេសូ”តិ បុច្ឆាយ “តីសុ ឋានេសុ សង្ឃមជ្ឈេ, គណមជ្ឈេ, បុគ្គលស្ស សន្តិកេ”តិ វុត្តំ។ “កតិហិ សមថេហី”តិ បុច្ឆាយ “តីហិ សមថេហី”តិ វុត្តំ។ តីហិបិ ឯតេហិ ឯកោ វូបសមនប្បការោវ បុច្ឆិតោ, វិស្សជ្ជិតោ ចាតិ វេទិតព្ពោ។

**៣៤៨**. **វិវាទាធិករណំ ហោតិ អនុវាទាធិករណ**ន្តិអាទីសុ វិវាទាធិករណមេវ អនុវាទាធិករណាទិបិ ហោតីតិ បុច្ឆាយ វិវាទាធិករណំ វិវាទាធិករណមេវ ហោតិ, អនុវាទាទយោ ន ហោតីតិ វិស្សជ្ជនំ។

អធិករណនិទានាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**សត្តសមថនានាត្ថាទិវណ្ណនា**

**៣៥៤**. អធិករណបុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ បាឡិយំ **វិបច្ចយតាយ វោហារោ**តិ វិរូបវិបាកាយ អញ្ញមញ្ញំ ទុក្ខុប្បាទនាយ កាយវចីវោហារោ។ **មេធគ**ន្តិ វុទ្ធិប្បត្តោ កលហោ។

**អនុសម្បវង្កតា**តិ វិបត្តិចោទនាយ អនុ អនុ សំយុជ្ជនវសេន និន្ទតា។

**អព្ភុស្សហនតា**តិ អតិវិយ សញ្ញាតុស្សាហតា។ **អនុពលប្បទាន**ន្តិ ចោទកានម្បិ ឧបត្ថម្ភករណំ។ **កម្មសង្គហាភាវេនា**តិ សង្ឃសម្មុខតាទិមត្តស្ស សម្មុខាវិនយស្ស សង្ឃាទីហិ កត្តព្ពកិច្ចេសុ សង្គហាភាវា។

សត្តសមថនានាត្ថាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អធិករណភេទវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**ទុតិយគាថាសង្គណិកំ**

**ចោទនាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា**

**៣៥៩**. ទុតិយគាថាសង្គណិកាយ “ចោទនា កិមត្ថាយា”តិអាទិកា បុច្ឆា ឧបាលិត្ថេរេន កតា។ “ចោទនា សារណត្ថាយា”តិអាទិវិស្សជ្ជនំ ភគវតា វុត្តំ។ ឧបាលិត្ថេរោ សយមេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជនំ អកាសីតិបិ វទន្តិ។

**មន្តគ្គហណ**ន្តិ គេសំ វិចារណាគហណំ, សុត្តន្តិកត្ថេរានំ, វិនយធរត្ថេរានញ្ច អធិប្បាយគហណន្តិ អត្ថោ។ **បាដេក្កំ វិនិច្ឆយសន្និដ្ឋាបនត្ថ**ន្តិ គេសំ បច្ចេកំ អធិប្បាយំ ញត្វា តេហិ សមុដ្ឋាបិតនយម្បិ គហេត្វា វិនិច្ឆយបរិយោសាបនត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។

“**មា ខោ តុរិតោ អភណី**”តិអាទិនា អភិមុខេ ឋិតំ កញ្ចិ អនុវិជ្ជកំ ឱវទន្តេន វិយ ថេរេន អនុវិជ្ជកវត្តំ កថិតំ។

**អនុយុញ្ជនវត្ត**ន្តិ អនុយុញ្ជនក្កមំ, តំ បន យស្មា សព្ពសិក្ខាបទវីតិក្កមវិសយេបិ តំតំសិក្ខាបទានុលោមេន កត្តព្ពំ, តស្មា “សិក្ខាបទានុលោមិក”ន្តិ វុត្តំ។ **អត្តនោ គតី នាសេតី**តិ អត្តនោ សុគតិគមនំ វិនាសេតិ។

អនុសន្ធិត-សទ្ទោ ភាវសាធនោតិ អាហ “**អនុសន្ធិតន្តិ កថានុសន្ធី**”តិ។ **វត្តានុសន្ធិតេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **វត្តានុសន្ធិតេនា**តិ អាចារានុសន្ធិនា, អាចារេន សទ្ធី សមេន្តិយា បដិញ្ញាយាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**យា អស្ស វត្តេនា**”តិអាទិ។

បាឡិយំ **សញ្ចិច្ច អាបត្តិ**ន្តិអាទិ អលជ្ជិលជ្ជិលក្ខណំ ភិក្ខុភិក្ខុនីនំ វសេន វុត្តំ តេសញ្ញេវ សព្ពប្បការតោ សិក្ខាបទាធិការត្តា។ សាមណេរាទីនម្បិ សាធារណវសេន បន សញ្ចិច្ច យថាសកំ សិក្ខាបទវីតិក្កមនាទិកំ អលជ្ជិលជ្ជិលក្ខណំ វេទិតព្ពំ។

**កថានុសន្ធិវចន**ន្តិ ចុទិតកអនុវិជ្ជកានំ កថាយ អនុសន្ធិយុត្តំ វចនំ ន ជានាតិ, តេហិ ឯកស្មឹ ការណេ វុត្តេ សយំ តំ អសល្លក្ខេត្វា អត្តនោ អភិរុចិតមេវ អសម្ពន្ធិតត្ថន្តិ អត្ថោ។ **វិនិច្ឆយានុសន្ធិវចនញ្ចា**តិ អនុវិជ្ជកេន កតស្ស អាបត្តានាបត្តិវិនិច្ឆយស្ស អនុគុណំ, សម្ពន្ធវចនញ្ច។

ចោទនាទិបុច្ឆាវិស្សជ្ជនាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ចោទនាកណ្ឌំ

## អនុវិជ្ជកកិច្ចវណ្ណនា

**៣៦០**. បាឡិយំ **យំ ខោ ត្វ**ន្តិអាទីសុ ត្វំ, អាវុសោ, យំ ឥមំ ភិក្ខុំ ចោទេសិ, តំ កិម្ហិ ទោសេ ចោទេសិ, កតរាយ វិបត្តិយា ចោទេសីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

**៣៦១**. **អសុទ្ធបរិសង្កិតោ**តិ អសុទ្ធាយ អដ្ឋានេ ឧប្បន្នាយ បរិសង្កាយ បរិសង្កិតោ។ តេនាហ “**អមូលកបរិសង្កិតោ**”តិ។

**៣៦៤**. បាឡិយំ **ឧបោសថោ សាមគ្គត្ថាយា**តិ វិសុទ្ធានំ ភិក្ខូនំ អញ្ញោញ្ញនិរបេក្ខោ អហុត្វា ឧបោសថោ ឧបោសថដ្ឋានំ សន្និបតិត្វា “បារិសុទ្ធី អាយស្មន្តោ អារោចេថ, បរិសុទ្ធេត្ថាយស្មន្តោ, បរិសុទ្ធោ អហំ អាវុសោ”តិអាទិនា អញ្ញមញ្ញំ បរិសុទ្ធិវីមំសនារោចនវសេន អយុត្តេ វិវជ្ជេត្វា យុត្តេហេវ កាយចិត្តសាមគ្គិករណត្ថាយ។

***វិសុទ្ធាយ បវារណា***តិ ទិដ្ឋសុតាទីហិ អញ្ញមញ្ញំ កថាបេត្វា វិសុទ្ធិសម្បាទនត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **ឧភោ ឯតេ**តិ អាមិសបុគ្គលនិស្សយនេ ឯតេ ឧភោ។

អនុវិជ្ជកកិច្ចវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# ចូឡសង្គាមំ

## អនុវិជ្ជកស្ស បដិបត្តិវណ្ណនា

**៣៦៥**. **តត្រ ហីតិ** តស្មឹ សន្និបាតេ។ **អត្តបច្ចត្ថិកាតិ** លជ្ជិបេសលស្ស ចោទកបាបគរហីបុគ្គលស្ស អនត្ថកាមា វេរីបុគ្គលា។ **សាសនបច្ចត្ថិកាតិ** អត្តនោ អនាចារានុគុណំ ពុទ្ធវចនំ បកាសេន្តោ តណ្ហាគតិកា, ទិដ្ឋិគតិកា ច។ **អជ្ឈោគាហេត្វាតិ** អលជ្ជិអភិភវនវសេន សង្ឃមជ្ឈំ បវិសិត្វា។ **សោ សង្គាមាវចរោតិ** សោ ចោទកោ សង្គាមាវចរោ នាម។ **ទិដ្ឋសុតមុតម្បិ រាជកថាទិកន្តិ** ទិដ្ឋសុតវសេនេវ រាជចោរាទិកថំ, មុតវសេនបិ អន្ធាទិកថញ្ច អកថេន្តេនាតិ យោជេតព្ពំ។ **កប្បិយាកប្បិយនិស្សិតា វាតិ**អាទីសុ រូបារូបបដិច្ឆេទបទេន សកលអភិធម្មត្ថបិដកត្ថំ ទស្សេតិ។ **សមថាចារាទីហិ បដិសំយុត្តន្តិ** សកលសុត្តន្តបិដកត្ថំ។ តត្ថ **សមថាចារោ** នាម សមថភាវនាក្កមោ។ តថា **វិបស្សនាចារោ**។ **ឋាននិសជ្ជវត្តាទិនិស្សិតាតិ** សង្ឃមជ្ឈាទីសុ គរុចិត្តីការំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា ឋានាទិក្កមនិស្សិតា ចេវ ចុទ្ទសមហាវត្តាទិវត្តនិស្សិតា ច, **អាទិ**-សទ្ទេន អប្បិច្ឆតាទិនិស្សិតា ចាតិ អត្ថោ។ **បញ្ហេ ឧប្បន្នេតិ** កេនចិ ឧប្បន្នេ បញ្ហេ បុច្ឆិតេ។ ឥទញ្ច ឧបលក្ខណមត្តំ, យំ កិញ្ចិ ឧបដ្ឋិតំ ធម្មំ ភាសស្សូតិ អធិប្បាយោ។

**កុលបទេសោ** នាម ខត្តិយាទិជាតិយម្បិ កាសិករាជកុលាទិកុលវិសេសោ។ ឯតមេវាហ “**កុលបទេសោ ខត្តិយកុលាទិវសេនេវ វេទិតព្ពោ**”តិ។ **សន្និបាតមណ្ឌលេតិ** អត្តនោ អនុវិជ្ជមានប្បការំ សង្ឃស្ស ញាបនត្ថំ ឧដ្ឋាយ សង្ឃសន្និបាតមជ្ឈេ ឥតោ ចិតោ ច បរេសំ មុខំ ឱលោកេន្តេន ន ចរិតព្ពំ។ យថានិសិន្នេនេវ ធម្មវិនយានុគុណំ វិនិច្ឆយំ យថា សព្ពេ សុណន្តិ, តថា វត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។

បាឡិយំ **អចណ្ឌិកតេនាតិ** អកតចណ្ឌភាវេន, អផរុសេនាតិ អត្ថោ។ “**ហិតានុកម្បិនា**”តិ ឯតេន មេត្តាបុព្ពភាគោ វុត្តោ។ “**ការុណិកេន ភវិតព្ព**”ន្តិ ឥមិនា អប្បនាប្បត្តករុណា វុត្តា។ “**ហិតបរិសក្កិនា**”តិ ឥមិនា ករុណាបុព្ពភាគោ។ តេនាហ “**ករុណា ច ករុណាបុព្ពភាគោ ច ឧបដ្ឋាបេតព្ពោតិ អយំ បទទ្វយេបិ អធិប្បាយោ**”តិ។ **លជ្ជិយាតិ** លជ្ជិនី។

**អនុយោគវត្តំ កថាបេត្វាតិ** “កាលេន វក្ខាមី”តិអាទិនា (បរិ. ៣៦២) វុត្តវត្តំ។ អនុយុញ្ជនាចារក្កមេនេវ អនុយុញ្ជនំ **អនុយោគវត្តំ** នាម, តំ កថាបេត្វា តេនេវ កមេន អនុយុញ្ជាបេត្វាតិ អត្ថោ។ **ឧជុមទ្ទវេនាតិ** ឯត្ថ អជ្ឈាហរិតព្ពបទំ ទស្សេតិ “**ឧបចរិតព្ពោ**”តិ។ “ធម្មេសុ ច បុគ្គលេសុ ចា”តិ ឥទំ “មជ្ឈត្តេន ភវិតព្ព”ន្តិ បទេន សម្ពន្ធិតព្ពន្តិ អាហ “**ធម្មេសុ ច បុគ្គលេសុ ច…បេ…. មជ្ឈត្តោតិ វេទិតព្ពោ**”តិ។ យញ្ហិ យត្ថ កត្ថចិ កត្តព្ពំ, តំ តត្ថ អតិក្កមន្តោ មជ្ឈត្តោ នាម ន ហោតិ, ធម្មេសុ ច គារវោ កត្តព្ពោ។ បុគ្គលេសុ បន មេត្តាភាវេន បក្ខបាតគារវោ។ តស្មា ឥមំ វិធឹ អនតិក្កន្តោវ តេសុ មជ្ឈត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

**៣៦៦**. **សំសន្ទនត្ថន្តិ** អាបត្តិ វា អនាបត្តិ វាតិ សំសយេ ជាតេ សំសន្ទិត្វា និច្ឆយករណត្ថំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **អត្ថទស្សនាយាតិ** សាធេតព្ពស្ស អាបត្តាទិឧបមេយ្យត្ថស្ស ចោទកចុទិតកេ អត្តនោ បដិញ្ញាយ ឯវ សរូបវិភាវនត្ថំ។ **អត្ថោ ជានាបនត្ថាយាតិ** ឯវំ វិភាវិតោ អត្ថោ ចោទកចុទិតកសង្ឃានំ ញាបនត្ថាយ និជ្ឈាបនត្ថាយ, សម្បដិច្ឆាបនត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **បុគ្គលស្ស ឋបនត្ថាយាតិ** ចោទកចុទិតកេ អត្តនោ បដិញ្ញាយ ឯវ អាបត្តិយំ, អនាបត្តិយំ វា បតិដ្ឋាបនត្ថាយ។ **សារណត្ថាយាតិ** បមុដ្ឋសរាបនត្ថាយ។ **សវចនីយករណត្ថាយាតិ** ទោសេ សារិតេបិ សម្បដិច្ឆិត្វា បដិកម្មំ អករោន្តស្ស សវចនីយករណត្ថាយ។ “**ន តេ អបសាទេតព្ពា**”តិ ឥទំ អធិប្បេតត្ថទស្សនំ។ តត្ថ អវិសំវាទកដ្ឋានេ ឋិតា ឯវ ន អបសាទេតព្ពា, ន ឥតរេតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**អប្បច្ចយបរិនិព្ពានត្ថាយាតិ** អាយតឹ បដិសន្ធិយា អការណភូតបរិនិព្ពានត្ថាយ។ បរិនិព្ពានញ្ហិ នាម ខីណាសវានំ សព្ពបច្ឆិមា ចុតិចិត្តកម្មជរូបសង្ខាតា ខន្ធា, តេ ច សព្ពាការតោ សមុច្ឆិន្នានុសយតាយ បុនព្ភវាយ អនន្តរាទិបច្ចយា ន ហោន្តិ អញ្ញេហិ ច តណ្ហាទិបច្ចយេហិ វិរហិតត្តា។ តស្មា “**អប្បច្ចយបរិនិព្ពាន**”ន្តិ វុច្ចតិ។ **តន្តិ** វិមុត្តិញាណទស្សនំ។ តេនេវាហ “**តស្មិ**”ន្តិ។ **វិនយមន្តនាតិ** វិនយវិនិច្ឆយោ។ **សោតាវធានន្តិ** សោតស្ស ឱទហនំ, សវនន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**យំ ឧប្បជ្ជតិ ញាណ**”ន្តិ។ យថាវុត្តាយ វិនយសំវរាទិការណបរម្បរាយ វិមុត្តិយា ឯវ បធានត្តា សា បុន ចិត្តស្ស វិមោក្ខោតិ ឧទ្ធដាតិ អាហ “**អរហត្តផលសង្ខាតោ វិមោក្ខោ**”តិ។ អថ វា **យោ** យំ កិញ្ចិ ធម្មំ **អនុបាទិយិត្វា** បរិនិព្ពានវសេន **ចិត្តស្ស** ចិត្តសន្តតិយា, តប្បដិពទ្ធ

កម្មជរូបសន្តតិយា ច **វិមោក្ខោ** វិមុច្ចនំ អបុនប្បវត្តិវសេន វិគមោ, **ឯតទត្ថាយ** ឯតស្ស វិគមស្សត្ថាយ ឯវាតិ ឯវំ និគមនវសេនបេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

**៣៦៧**. អនុយោគវត្តគាថាសុ **កុសលេន ពុទ្ធិមតា**តិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន។ **កត**ន្តិ និព្ពត្តិតំ, បកាសិតន្តិ អត្ថោ។ **តេនេវា**តិអាទីសុ តេនេវ កតាកតស្ស អជាននេវ បុព្ពាបរំ អជាននស្ស, អញ្ញស្សបិ ភិក្ខុនោ យំ កតាកតំ ហោតិ, តម្បិ ន ជានាតីតិ អត្ថោ។ **អត្តនោ សទិសាយា**តិ យថាវុត្តេហិ ទោសេហិ យុត្តតាយ អត្តនា សទិសាយ។

អនុវិជ្ជកស្ស បដិបត្តិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# មហាសង្គាមំ

## វោហរន្តេន ជានិតព្ពាទិវណ្ណនា

**៣៦៨-៣៧៤**. មហាសង្គាមេ បាឡិយំ **សង្គាមាវចរេនា**តិ អនុវិជ្ជកំ សន្នាយ វុត្តំ។ **វត្ថូ**តិ មេថុនាទិវីតិក្កមោ។ **និទាន**ន្តិ វេសាលិអាទិបញ្ញត្តិដ្ឋានំ។ **បុគ្គលោ អការកោ ជានិតព្ពោ**តិ ឯត្ថ សង្ឃេ វា គណេ វា បរិណាយកភូតោ បុគ្គលោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

**៣៧៥**. **វិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទ**ន្តិ នីលាទិទសន្នំ សុក្កានំ មោចនវសេន វុត្តំ សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទំ។ តញ្ហិ តេលាទិមន្ទវណ្ណានំ នីលាទិបចុរវណ្ណានំ វសេន **"វណ្ណាវណ្ណ"**តិ វុត្តំ។ បចុរត្ថេ ហិ ឥធ អវណ្ណោតិ **អ**-ការោ។

**៣៧៩**. **យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មានោ ទ្វិធា ហោន្តី**តិ ឯត្ថ អវិហាទិសុទ្ធាវាសិកា អញ្ញភូមីសុ អរិយា ធម្មវាទិបក្ខំ ឯវ ភជន្តិ, ឥតរេ ទុវិធម្បីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

វោហរន្តេន ជានិតព្ពាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# កថិនភេទំ

## កថិនអត្ថតាទិវណ្ណនា

**៤០៤**. កថិនេ **អនាគតវសេនា**តិ ឧទកាហរណាទិបយោគេ ឧប្បន្នេ បច្ឆា ធោវនាទិបុព្ពករណស្ស ឧប្បត្តិតោ តប្បយោគស្ស អនាគតវសេនេវ អនន្តរបច្ចយោ។ បច្ចយត្តញ្ចស្ស ការិយភូតស្ស យស្មា និប្ផាទេតព្ពតំ និស្សាយ បច្ចយា បវត្តា, ន វិនា តេន, តស្មា តេន បរិយាយេន វុត្តំ, ន សភាវតោ សព្ពត្ថ។ តេនាហ “**បយោគស្ស ហិ**”តិអាទិ។ តត្ថ បយោគស្ស សត្តវិធម្បិ បុព្ពករណំ បច្ចយោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ ការណមាហ “**យស្មា**”តិអាទិ។ **បុព្ពករណស្សត្ថាយា**តិ បុព្ពករណស្ស និប្ផាទនត្ថាយ។ **បុរេជាតបច្ចយេ**តិ បុរេជាតបច្ចយស្ស វិសយេ។ **ឯសា**តិ បយោគោ។ ធោវនាទិធម្មេសុ ឯកម្បិ អត្តនោ បុរេជាតបច្ចយភូតំ ធម្មំ ន លភតិ, អត្តនោ ឧប្បត្តិតោ បុរេជាតស្ស បុព្ពករណស្ស អភាវាតិ អត្ថោ។ **លភតី**តិ បច្ឆាជាតបច្ចយំ បុព្ពករណំ លភតិ, បច្ឆាជាតបច្ចយោ ហោតីតិ អត្ថោ។

បាឡិយំ **បន្នរស ធម្មា សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ**តិ ឯត្ថ បុព្ពករណស្សាតិ វា បយោគស្សាតិ វា អញ្ញស្ស កស្សចិ បច្ចយុប្បន្នស្ស អបរាមដ្ឋត្តា បន្នរស ធម្មា សយំ អញ្ញមញ្ញសហជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ, តេហិ សហ ឧប្បជ្ជនកស្ស អញ្ញស្ស អភាវា។ ឯវំ ឧបរិ សព្ពត្ថ។ តេនាហ “**សហជាតបច្ចយំ បនា**”តិអាទិ។ **មាតិកា ច បលិពោធា ចា**តិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទេន បញ្ចានិសំសានិ គហិតានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ **មាតិកានញ្ច បលិពោធានញ្ចា**តិ ឯត្ថាបិ។ តេហិបិ អត្ថោ អនន្តរមេវ មាតិកាទីហិ សហ ជាយន្តិ។ តេនេវ “បន្នរស ធម្មា សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្តា។ **អាសា**តិ ចីវរាសា។ **វត្ថូ**តិ អាសាយ និមិត្តភូតំ អនុប្បន្នចីវរំ។ “ទស្សាម ករិស្សាមា”តិ ហិ ទាយកេហិ បដិញ្ញាតចីវរំ និស្សាយ អនន្តរំ ឧប្បជ្ជមានា ចីវរាសា អនន្តរបច្ចយាទិភាវេន វុត្តា។ **អាសានញ្ច អនាសានញ្ចា**តិ លព្ភមានកចីវរេ ឧប្បជ្ជនកចីវរាសានញ្ចេវ អលព្ភមានេ ចីវរេ ឧប្បជ្ជនកអនាសានញ្ច, អាសានំ, តព្ពិគមានញ្ចាតិ អត្ថោ។ ខណេ ខណេ ឧប្បត្តិភេទំ សន្ធាយ “**អាសាន**”ន្តិ ពហុវចនំ កតំ, អាសាយ , អនាសាយ ចាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**អាសា ច អនាសា ចា**”តិ។

កថិនអត្ថតាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បុព្ពករណនិទានាទិវិភាគវណ្ណនា

**៤០៦-៧**. **ឆ ចីវរានី**តិ ខោមាទីសុ ឆសុ អញ្ញតរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សព្ពសង្គាហិកវសេន បន “**ចីវរានី**”តិ ពហុវចនំ កតំ។ បាឡិយំ បនេត្ថ **វត្ថុ, អាសា ច អនាសា ចា**តិអាទីសុ អត្ថតេ កថិនេ អានិសំសវសេន ឧប្បជ្ជនកបច្ចាសាចីវរំ “វត្ថូ”តិ វុត្តំ។ កថិនចីវរំ ហេតុបច្ចយ-សទ្ទេហិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

**៤០៨**. **បច្ចុទ្ធារោ តីហិ ធម្មេហី**តិអាទិ កថិនត្ថារត្ថាយ តិចីវរតោ អញ្ញំ វស្សិកសាដិកាទី បច្ចុទ្ធរិតុំ, អធិដ្ឋហិត្វា អត្ថរិតុញ្ច ន វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “**វចីភេទេនា**”តិ ឯតេន កេវលំ កាយេន កថិនត្ថារោ ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។

បុព្ពករណនិទានាទិវិភាគវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## កថិនាទិជានិតព្ពវិភាគវណ្ណនា

**៤១២**. **យេសុ រូបាទិធម្មេសូ**តិ “បុរិមវស្សំវុត្ថា ភិក្ខូ, បញ្ចហិ អនូនោ សង្ឃោ, ចីវរមាសោ, ធម្មេន សមេន សមុប្បន្នំ ចីវរ”ន្តិ ឯវមាទីសុ យេសុ រូបារូបធម្មេសុ។ **សតី**តិ សន្តេសុ។ **មិស្សីភាវោ**តិ សំសគ្គតា សមូហបញ្ញត្តិមត្តំ។ តេនាហ “**ន បរមត្ថតោ ឯកោ ធម្មោ អត្ថី**”តិ។

**៤១៦**. **ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តី**តិ កថិនុទ្ធារេន សហ ឧប្បជ្ជមានារហា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ កថិនត្ថារតោ ហិ បភុតិ សព្ពេ កថិនុទ្ធារា តំ តំ ការណន្តរមាគម្ម ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា សព្ពេ **ឯកុប្បាទា** នាម ជាតា។ តេសុ អន្តរុព្ភារសហុព្ភារា ទ្វេ ឯវ តំ វិហារំ អនត្ថតកថិនវិហារសទិសំ ករោន្តា សយំ សកលេន កថិនត្ថារេន សហ និរុជ្ឈន្តិ ឧទ្ធារភាវំ បាបុណន្តិ ។ អវសេសា បន តំ តំ បាដិបុគ្គលិកមេវ កថិនត្ថារំ ទ្វិន្នំ បលិពោធានំ ឧបច្ឆិន្ទនវសេន និរោធេន្តា សយំ ឧទ្ធារភាវំ បាបុណន្តិ, ន សកលំ កថិនត្ថារំ។ កថិនុទ្ធារានញ្ច **និរោធោ** នាម តំ

តំ ការណមាគម្ម ឧទ្ធារភាវប្បត្តិ, ឯវញ្ច ឧប្បត្តិ នាម កថិនុទ្ធារោ ឯវ។ តេនាហ “**សព្ពេបិ អត្ថារេន សទ្ធឹ ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តី**”តិអាទិ។ តត្ថ **បុរិមា ទ្វេ**តិ “ឯកុប្បាទា ឯកនិរោធា”តិ បាឡិយំ បឋមំ វុត្តា អន្តរុព្ភារសហុព្ភារា ទ្វេ។ **តេសូ**តិ បក្កមនន្តិកាទីសុ។ **ឧទ្ធារភាវំ បត្តេសូ**តិ ឧទ្ធារភាវប្បត្តិសង្ខាតនិរោធំ បត្តេសូតិ អត្ថោ។ **អត្ថារោ តិដ្ឋតី**តិ កតចីវរំ អាទាយ បក្កន្តាទិបុគ្គលំ បបេក្ខា តទវសេសានំ បលិពោធសព្ភាវតោ កថិនត្ថារោ តិដ្ឋតិ។

កថិនាទិជានិតព្ពវិភាគវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ញត្តិវគ្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**សង្គហវគ្គោ**

# ឧបាលិបញ្ចកំ

## នប្បដិប្បស្សម្ភនវគ្គវណ្ណនា

**៤២១. សមគ្គេហិ ករណីយានី**តិ វិវាទាធិករណេហិ បុព្ពេ អសមគ្គា ហុត្វា បច្ឆា សាមគ្គឹ ឧបគតេហិ កត្តព្ពានិ។ កឹ បន អសញ្ញតមិស្សបរិសាយ សទ្ធឹ លទ្ធិនោ សាមគ្គឹ ករោន្តីតិ អាហ **“ឧបោសថបវារណាទីសុ ហី”**តិអាទិ។ តត្ថ **ឋិតាសូ**តិ ឧបោសថបវារណាសុ អប្បវត្តីសុ។ **ឧបត្ថម្ភោ ន ទាតព្ពោ**តិ ឧបរូបរិ អប្បវត្តនត្ថាយ មយម្បិ ឧបោសថំ ន ករិស្សាមាតិអាទិនា កលហស្ស ឧបត្ថម្ភោ ន ទាតព្ពោ, ធម្មេន វិនយេន សាមគ្គឹ កត្វា សមគ្គេហេវ អសញ្ញតា ភិក្ខូ វិនេតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“សចេ សង្ឃោ អច្ចយំ ទេសាបេត្វា”**តិអាទិ។ **ភិក្ខុនោ នក្ខមតី**តិ កេសុចិ បុគ្គលេសុ អប្បមត្តកទោសទស្សនេន ន រុច្ចតិ។ **ទិដ្ឋាវិកម្មម្បិ កត្វា**តិ “ន មេតំ ខមតី”តិ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ អត្តនោ ទិដ្ឋឹ អាវិកត្វា។ **ឧបេតព្ពា**តិ សាសនហានិយា អភាវា សាមគ្គី អកោបេត្វា កាយសាមគ្គី ទាតព្ពា, ឦទិសេ ឋានេ អលជ្ជិបរិភោគោ អាបត្តិករោ ន ហោតិ, វដ្តតិយេវ។ យេ បន សាសនវិនាសាយ បដិបន្នា, តេហិ សហ ន វត្តតិ, អាបត្តិ ឯវ ហោតិ សាសនវិនាសោ ច។ តេនាហ **“យត្រ បន ឧទ្ធម្ម”**ន្តិអាទិ។ **“ទិដ្ឋាវិកម្មំ ន វដ្តតី”**តិ ឥមិនា ទិដ្ឋិយា អាវិកតាយបិ អាបត្តិ ទស្សេតិ។

**៤២២. កណ្ហវាចោ**តិ រាគទោសាទីហិ កិលិដ្ឋវចនោ។ អនត្ថកវចនស្ស ទីបនំ បកាសនំ អស្សាតិ **អនត្ថកទីបនោ។ មានំ និស្សាយា**តិ វិនិច្ឆយករណំ តវ ភារោតិ សង្ឃេន ភារេ អកតេបិ “អហមេវេត្ថ វោហរិតុំ អរហរូបោ”តិ មានំ និស្សាយ។ **យថាទិដ្ឋិយា**តិ អនុរូបលទ្ធិយា។ យស្ស ហិ អត្ថស្ស យាទិសី ទិដ្ឋិ អនុរូបា, តំ គហេត្វា ន ព្យាកតាតិ អត្ថោ ។**អស្ស អត្តនោ**តិ អធម្មាទិអត្ថំ សន្ធាយ វទតិ, ន បុគ្គលំ, អស្ស អធម្មាទិអត្ថសង្ខាតស្ស អត្តនោ សរូបស្ស យា អនុរូបា ទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ **លទ្ធិ និក្ខិបិត្វា**តិ អនុរូបលទ្ធឹ ឆឌ្ឌេត្វា, អគ្គហេត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“អធម្មាទីសុ ធម្មាទិលទ្ធិកោ ហុត្វា”**តិ។ អថ វា អត្តនោ លទ្ធឹ និគូហិត្វា បុគ្គលានុគុណំ តថា ព្យាករោន្តោ ន យថាទិដ្ឋិយា ព្យាកតា នាម។ ឥមស្មឹ បក្ខេ **អធម្មាទីសុ ធម្មាទិលទ្ធិកោ ហុត្វា**តិ ឯត្ថ អធម្មាទីសុ ធម្មាទិលទ្ធិកោ វិយ ហុត្វាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។

នប្បដិប្បស្សម្ភនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## វោហារវគ្គាទិវណ្ណនា

**៤២៤. កម្មញត្តី**តិ កម្មភូតា ញត្តិ។ អនុស្សាវននិរបេក្ខា ញត្តិកម្មភូតា ញត្តីតិ អត្ថោ។ **កម្មបាទញត្តិ** នាម ញត្តិទុតិយកម្មាទីសុ អនុស្សាវនកម្មស្ស បាទភូតា អធិដ្ឋានភូតា ញត្តិ។ **នវសុ ឋានេសូ**តិ ឱសារណាទីសុ នវសុ ឋានេសុ។ **ទ្វីសុ ឋានេសូ**តិ ញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថកម្មេសុ។

**សុត្តានុលោម**ន្តិ ឧភតោវិភង្គេ សុត្តានុលោមភូតេ មហាបទេសេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **វិនយានុលោម**ន្តិ ខន្ធកបរិវារានុលោមភូតេ មហាបទេសេ។ **សុត្តន្តិកេ ចត្តារោ មហាបទេសេ**តិ សុត្តាភិធម្មបិដកេសុ អនុញ្ញាតបដិក្ខិត្តសុត្តានុលោមវសេន នយតោ គហេតព្ពេ ចត្តារោ អត្ថេ។

**៤២៥. ទិដ្ឋីនំ អាវិកម្មានី**តិ អាបត្តិលទ្ធីនំ បកាសនានិ, អាបត្តិទេសនាកម្មានីតិ អត្ថោ។

**យថា ចតូហិ បញ្ចហិ ទិដ្ឋិ អាវិកតា ហោតី**តិ យថា អាវិកតេ ចតូហិ បញ្ចហិ ឯកីភូតេហិ ឯកស្ស បុគ្គលស្ស សន្តិកេ អាបត្តិ ទេសិតា នាម ហោតិ, ឯវំ ទេសេតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ទេសេន្តោ ច អត្តនា សទ្ធឹ តយោ វា ចត្តារោ វា ភិក្ខូ គហេត្វា ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសេតិ។ ឯវំ ទេសេតុំ ន វដ្តតិ។ ទេសិតា ច អាបត្តិ ន វុដ្ឋាតិ, ទេសនាបច្ចយា ទុក្កដញ្ច ហោតិ។ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ បន ឯកតោ ទេសេតុំ វដ្តតិ។

**៤៤៤. អទស្សនេនា**តិ ឥមស្ស អកប្បិយំ បរិវជ្ជេន្តានំ វិនយធរានំ បដិបត្តិយា អទស្សនេន , តេសំ ទិដ្ឋានុគតី អនាបជ្ជនេនាតិបិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញតាយា**តិ រជតាទិអកប្បិយេ តិបុអាទិសញ្ញិតាយ ។ **បុច្ឆិត្វា វា អញ្ញេសំ វា វុច្ចមានំ អសុណន្តោ អាបជ្ជតី**តិ ឯត្ថ បុច្ឆិត្វា អសុណន្តោ វា បុច្ឆិយមានំ អសុណន្តោ វាតិ បច្ចេកំ យោជេតព្ពំ។ **ឯករត្តាតិក្កមាទិវសេនា**តិ អធិដ្ឋិតចីវរេន វិប្បវសិត្វា ឯករត្តាតិក្កមេន បាចិត្តិយំ អាបជ្ជតិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ឆរត្តាតិក្កមាទីនំ សង្គហោ។

**៤៥០. អនត្តំ កលិសាសន**ន្តិ អនត្ថាវហំ កោធវចនំ អារោបេន្តោ ទោសំ អារោបេន្តោ ឧបទ្ទវាយ បរិសក្កតីតិ អត្ថោ។

**៤៥៤. វោហារនិរុត្តិយ**ន្តិ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស វាចកសទ្ទេ បភេទគតញាណប្បត្តោ ន ហោតីតិ អត្ថោ។

**៤៥៥. បរិមណ្ឌលព្យញ្ជនារោបនេ កុសលោ ន ហោតី**តិ បរិមណ្ឌលេន បទព្យញ្ជនេន វត្តុំ, បរេហិ វុត្តំ ជានិតុញ្ច អសមត្ថោតិ អត្ថោ។

**៤៥៨. អនុស្សាវនេនា**តិ អនុ អនុ កថនេន។ តេនាហ **“ននុ តុម្ហេ”**តិអាទិ, យំ អវោចុម្ហ, ស្វាយំ បកាសិតោតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ **យ**ន្តិ ឥទំ យស្មា វចនាបេក្ខំ ន ហោតិ, វចនត្ថាបេក្ខមេវ, តស្មា តេន វចនេន នានាករណាភាវំ បកាសយិស្សាមាតិ យមត្ថំ អវោចុម្ហាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តេនេវ **“ស្វាយ”**ន្តិ បុល្លិង្គវសេន បដិនិទ្ទេសោ កតោ, តស្ស សោ អយំ នានាករណាភាវោតិ អត្ថោ។

**៤៦៧. មញ្ចបទាទីសុបិ នទ្ធាដំ បដិហញ្ញេយ្យា**តិ អន្ធការេ ចម្មខណ្ឌំ បញ្ញបេត្វា វន្ទិតុំ ឱនមន្តស្ស នឡាដំ វា អក្ខិ វា មញ្ចាទីសុ បដិហញ្ញតិ។ ឯតេន វន្ទតោបិ អាបត្តិអភាវំ វត្វា វន្ទនាយ សព្ពថា បដិក្ខេបាភាវញ្ច ទីបេតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ សុត្តន្តរេហិ អប្បដិក្ខិត្តេសុ។ នគ្គាទីសុ បន វន្ទិតុំ ន វដ្ដតីតិ។ **ឯកតោ អាវដ្ដោ**តិ ឯកស្មឹ ទោសាគតិបក្ខេ បរិវត្តោ បវិដ្ឋោតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“សបត្តបក្ខេ ឋិតោ”**តិ។ **វន្ទិយមានោ**តិ ឱនមិត្វា វន្ទិយមានោ។ វន្ទិតព្ពេសុ ឧទ្ទេសាចរិយោ, និស្សយាចរិយោ ច យស្មា នវកាបិ ហោន្តិ, តស្មា តេ វុឌ្ឍា ឯវ វន្ទិយាតិ វេទិតព្ពា។

**៤៧០. បុព្ពេ វុត្តមេវា**តិ សហសេយ្យាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ។ **ឥតរ**ន្តិ សចិត្តកំ។

វោហារវគ្គាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# អបរទុតិយគាថាសង្គណិកំ

## កាយិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា

**៤៧៤**. “**កតិ អាបត្តិយោ**”តិអាទិនា ឧបាលិត្ថេរេន វិនយស្ស បាដវត្ថំ សយមេវ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជនំ កតំ។ **ភិក្ខុនីនំយេវ...បេ.... អដ្ឋវត្ថុកា នាមា**តិ ភិក្ខុនីនំ បញ្ញត្តា ឯកា ឯវ អាបត្តិ អដ្ឋវត្ថុកា នាមាតិ អត្ថោ។

**៤៧៥**. **កម្មញ្ច កម្មបាទកា ចា**តិ ឯត្ថ យស្មា ញត្តិកម្មេសុ ញត្តិ សយមេវ កម្មំ ហោតិ, ញត្តិទុតិយញត្តិចតុត្ថេសុ កម្មេសុ អនុស្សាវនសង្ខាតស្ស កម្មស្ស ញត្តិបាទកភាវេន តិដ្ឋតិ, តស្មា ឥមានិ ទ្វេ “ញត្តិកិច្ចានី”តិ វុត្តានិ។

**បាចិត្តិយេន សទ្ធឹ ទុក្កដា កតា**តិ ទសសុបិ សិក្ខាបទេសុ ឯកតោឧបសម្បន្នាយ វសេន វុត្តទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បឋមសិក្ខាបទម្ហី**តិ ភិក្ខុនោវាទវគ្គស្ស បឋមសិក្ខាបទវិភង្គេ (បាចិ. ១៤៤ អាទយោ)។ **អធម្មកម្មេ**តិ ភិក្ខុនោវាទកសម្មុតិកម្មេ អធម្មកម្មេ ជាតេ អាបជ្ជិតព្ពា ទ្វេ អាបត្តិនវកា, ធម្មកម្មេ ទ្វេ អាបត្តិនវកាតិ ចត្តារោ នវកា វុត្តា។ **អាមកធញ្ញំ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជន្តិយា** វិញ្ញាបនាទិបុព្ពបយោគេ ទុក្កដំ, អជ្ឈោហារេ បាចិត្តិយំ។ បាចិត្តិយេន សទ្ធឹ ទុក្កដា កតាយេវាតិ វុត្តំ។

**វិជហន្តី តិដ្ឋតី**តិអាទីសុ យទា ភិក្ខុនិយា ឯកេន បាទេន ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋត្វា កិញ្ចិ កម្មំ កត្វា តតោ អបរេន បាទេន វិជហិត្វា ឋាតុកាមតា ឧប្បជ្ជតិ, តទា សា យថាក្កមំ “វិជហន្តី តិដ្ឋតិ, វិជហិត្វា តិដ្ឋតី”តិ ឥមំ វោហារំ លភតិ។ អញ្ញថា ហិស្សា គាមូបចារមោក្កន្តិយា វិសេសោ ន សិយា ហត្ថបាសវិជហនស្សាបិ គមនត្តា។ **និសីទតិ វា និបជ្ជតិ វា**តិ ឯត្ថាបិ យថាវុត្តាធិប្បាយេន អទ្ធាសនេន ហត្ថបាសំ វិជហន្តី និសីទតិ, សកលេន វា អាសនេន វិជហិត្វា និសីទតិ, អទ្ធសរីរេន វិជហន្តី និបជ្ជតិ, សកលេន សរីរេន វិជហិត្វា និបជ្ជតីតិ យោជេតព្ពំ។

កាយិកាទិអាបត្តិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បាចិត្តិយវណ្ណនា

**៤៧៦**. **សព្ពានិ នានាវត្ថុកានី**តិ សប្បិនវនីតាទីនំ បញ្ចន្នំ វត្ថូនំ ភេទេន បាចិត្តិយានិ បញ្ច នានាវត្ថុកានិ។ ឯស នយោ បណីតភោជនវិសយេ **នវ បាចិត្តិយានី**តិអាទីសុបិ។ ឯតេន ភេសជ្ជបណីតភោជនសិក្ខាបទានិ ឯកេកសិក្ខាបទវសេន បញ្ញត្តានិបិ វត្ថុភេទេន បច្ចេកំ បញ្ចសិក្ខាបទនវសិក្ខាបទសទិសានិ ភិក្ខុនីនំ បាដិទេសនីយាបត្តិយោ វិយាតិ ទស្សេតិ។ តេនេវ “នានាវត្ថុកានី”តិ វុត្តំ។ សប្បឹ ឯវ បដិគ្គហេត្វា អនេកភាជនេសុ ឋបេត្វា សត្តាហំ អតិក្កាមេន្តស្ស ភាជនគណនាយ សម្ភវន្តិយោ ពហុកាបិ អាបត្តិយោ ឯកវត្ថុកា ឯវ ហោន្តិ, ឯវំ សប្បិភោជនមេវ ពហូសុ ឋានេសុ វិញ្ញាបេត្វា ឯកតោ វា វិសុំ វិសុមេវ វា ភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តិយោ ឯកវត្ថុកា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពា។

បាឡិយំ **ឯកវាចាយ ទេសេយ្យ, វុត្តា អាទិច្ចពន្ធុនា**តិ ឯត្ថ “ទេសេយ្យាតិ វុត្តា”តិ ឥតិ-សទ្ទំ អជ្ឈាហរិត្វា យោជេតព្ពំ។ ឯវំ សេសេសុបិ។

**ភេទានុវត្តកាន**ន្តិ ឯត្ថ អាទិ-សទ្ទោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ។ យាវតតិយកា ច សព្ពេ ឧភតោវិភង្គេ អាគតា, សង្ឃាទិសេសសាមញ្ញេន ឯកំ, បាចិត្តិយសាមញ្ញេន ច ឯកំ កត្វា “**យាវតតិយកេ តិស្សោ**”តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯត្ថ ច ញត្តិយា ទុក្កដំ, ទ្វីហិ កម្មវាចាហិ ថុល្លច្ចយាបិ សន្តិ ឯវ។ តានិ មាតិកាយ ន អាគតានិ។ មាតិកាគតវសេន ហេត្ថ “តិស្សោ”តិ វុត្តំ។

**សង្ឃាទីហី**តិ សង្ឃគណបុគ្គលេហិ ការណភូតេហិ។ **អព្ភុណ្ហសីលោ**តិ បរិសុទ្ធភាវូបគមនេន អភិនវុប្បន្នសីលោ។ អភិនវុប្បន្នញ្ហិ “អព្ភុណ្ហ”ន្តិ វុច្ចតិ, បរិសុទ្ធសីលោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**បាកតិកោ**”តិ។

“**កោសម្ពកក្ខន្ធកេ វុត្តានិសំសេ**”តិ ឥទំ កោសម្ពកក្ខន្ធកេ “សចេ មំ ឥមេ ភិក្ខូ អាបត្តិយា អទស្សនេ ឧក្ខិបិស្សន្តិ, ន មយា សទ្ធឹ ឧបោសថំ ករិស្សន្តី”តិអាទិនា អាបត្តិយា អទស្សនេ អាទីនវំ ទស្សេត្វា បរេសម្បិ សទ្ធាយ អាបត្តិទេសនាវិធានមុខេន សាមត្ថិយតោ បកាសិតោ។ ឯកតោ ឧបោសថករណ, បវារណាករណ,

សង្ឃកម្មករណេ, អាសនេនិសីទនេ, យាគុបានេនិសីទនេ, ភត្តគ្គេនិសីទនេ, ឯកច្ឆន្នេសយនេ, យថាវុឌ្ឍ អភិវាទនាទិករណសង្ខាតេ អដ្ឋានិសំសេ សន្ធាយ វុត្តំ។

**ចតុន្ន**ន្តិ វិនយបិដកេ អាគតានំ វសេន វុត្តំ។ **កតមា បន សា**តិ សា ចតុព្ពិធា អច្ចយទេសនា កតមាតិ អត្ថោ។ **អភិមារាន**ន្តិ មារណត្ថាយ បយោជិតធនុគ្គហានំ។ **ឧបជ្ឈាយិកាយា**តិ សហសេយ្យសិក្ខាបទវត្ថុស្មិំ អាគតាយ។

**អដ្ឋន្នំ ភិក្ខុនីន**ន្តិ ថេរាសនតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋហិ ភិក្ខុនីហិ ឥតរាយ អាគតាយ វុឌ្ឍាយ ភិក្ខុនិយា អាសនំ ទាតព្ពំ។ អដ្ឋន្នំ បន ភិក្ខុនីនំ នវកាយ អាគតាយ អទាតុម្បិ វដ្ដតិ។ តាយ បន សង្ឃនវកាសនេ លទ្ធោកាសេ និសីទិតព្ពំ។ អថ វា អដ្ឋន្នំ វុឌ្ឍានំ ភិក្ខុនីនំ ឥតរាយ នវកតរាយ អាសនំ ទាតព្ពំ។ **កម្មានិ នវា**តិ ឱសារណាទីនិ នវ ឯវ។

បាចិត្តិយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**អវន្ទនីយបុគ្គលាទិវណ្ណនា**

**៤៧៧. ទស ជនា**តិ “ទស ឥមេ, ភិក្ខវេ, អវន្ទិយា”តិអាទិនា (បរិ. ៣៣០) វុត្តា នវកអនុបសម្បន្នានានាសំវាសកមាតុគាមបណ្ឌកា បញ្ច, បារិវាសិកាទយោ ច បញ្ចាតិ ទស ជនា។

**ទ្វាទស កម្មទោសា**តិ ទោសយុត្តកម្មានិ ទ្វាទសាតិ អត្ថោ។ **កម្មសម្បត្តិយោ**តិ សម្បន្នកម្មានិ, វិសុទ្ធកម្មានីតិ អត្ថោ។ **ឯតទេវា**តិ ធម្មេន សមគ្គមេវ។

អនន្តំ និព្ពានំ អជិនិ ជិនិត្វា បដិលភតីតិ អនន្តជិនោតិ អាហ “**បរិយន្ត**”ឥច្ចាទិ។ **ស្វេវា**តិ សោ ឯវ ភគវា។

“**វិនយំ បដិជានន្តស្ស, វិនយានិ សុណោម តេ**”តិអាទិនា ឧបាលិត្ថេរេនេវ ឯកំ វិនយធរំ សម្មុខេ ឋិតំ បុច្ឆន្តេន វិយ បុច្ឆិត្វា តេន វិស្សជ្ជិតំ វិយ វិស្សជ្ជនំ កតំ។ តត្ថ **វិនយំ បដិជានន្តស្សា**តិ វិនយំ ជានាមីតិ បដិជានន្តស្ស។ **វិនយានី**តិ វិនយេ តយា វុច្ចមានេ សុណោម។

**៤៧៨**. បាឡិយំ **បារាជិកា**តិអាទិ ឧភតោវិភង្គេសុ អាគតេសុ អគ្គហិតគ្គហណវសេន វុត្តំ។

អវន្ទនីយបុគ្គលាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# សេទមោចនគាថា

## អវិប្បវាសបញ្ហាវណ្ណនា

**៤៧៩**. សេទមោចនគាថាសុ **អកប្បិយសម្ភោគោ**តិ អនុបសម្បន្នេហិ សទ្ធឹ កាតុំ បដិក្ខិត្តោ ឧបោសថាទិសំវាសោ ឯវ វុត្តោ។ **បញ្ហា មេសា**តិ ឯត្ថ **ម**-ការោ បទសន្ធិករោ។ **ឯសា**តិ ច លិង្គវិបល្លាសវសេន វុត្តំ, បញ្ហោ ឯសោតិ អត្ថោ។ **បញ្ហ**-សទ្ទោ វា ទ្វិលិង្គោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនាហ “**ឯសា បញ្ហា**”តិអាទិ។

**គរុភណ្ឌំ សន្ធាយា**តិ គរុភណ្ឌេន គរុភណ្ឌបរិវត្តនំ សន្ធាយ។ **ទសា**តិ ទស អវន្ទិយបុគ្គលេ។ **ឯកាទសេ**តិ អភព្ពបុគ្គលេ។ **សិក្ខាយ អសាធារណោ**តិ ខុរភណ្ឌំ ធារេតុំ អនុញ្ញាតសិក្ខាបទេន ភិក្ខូហិ អសាធារណសិក្ខាបទោតិ អត្ថោ។

**ឧព្ភក្ខកេ ន វទាមី**តិ អក្ខកោ ឧទ្ធំ សីសេ បិតមុខមគ្គេបិ បារាជិកំ សន្ធាយ ន វទាមិ។ **អធោនាភិ**ន្តិ នាភិតោ ហេដ្ឋា បិតវច្ចបស្សាវមគ្គេបិ វិវជ្ជិយ អញ្ញស្មឹ សរីរប្បទេសេ មេថុនធម្មបច្ចយា កថំ បារាជិកោ សិយាតិ អត្ថោ។

**ឆេជ្ជវត្ថុ**ន្តិ បារាជិកំ។

អវិប្បវាសបញ្ហាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## បារាជិកាទិបញ្ហាវណ្ណនា

**៤៨០**. **ទុស្សកុដិអាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អច្ចគរតិបុបផ្កាទីហិ, តិណបណ្ណាទីហិ ច បដិច្ឆន្នកុដិយោ សង្គណ្ហាតិ។ តាទិសាយ ហិ កុដិយា ពហិ ឋត្វា អន្តោ ឋិតាយ ឥត្ថិយា មគ្គេ ទុស្សាទិនា សន្ថតំ កត្វា បវេសេន្តោបិ បារាជិកោ សិយា។ **លិង្គបរិវត្តំ សន្ធាយ វុត្តា**តិ លិង្គេ បរិវត្តេ បដិគ្គហណស្ស វិជហនតោ បុន អប្បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជនាបត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។

បាឡិយំ **ភិក្ខូ សិយា វីសតិយា សមាគតា**តិ វីសតិយា សង្ខាតាយ ភិក្ខូ សមាគតា, ឯតេន សព្ពកម្មារហតំ សង្ឃស្ស ទស្សេតិ។

**និវត្ថោ**តិ គាថាយ អន្តរវាសកេន និវត្ថោ ឧត្តរាសង្គេន ទិគុណំ កត្វា បារុតសង្ឃាដិយោ។ ឥតិ តានិ តីណិបិ ចីវរានិ កាយេ គតានេវ ភិក្ខុនិយា ពិន្ទុមត្តំ កាឡកំ ឧទកេន ធោវិតមត្តេ និស្សគ្គិយានិ ហោន្តីតិ អត្ថោ។

**ឥត្ថឹ ហនេ**តិ គាថាយ ន មាតុភូតំ ឥត្ថឹ ហនេយ្យ, ន បិតុភូតំ បុរិសំ ហនេយ្យ។ **អនរិយ**ន្តិ តញ្ច អនរហន្តមេវ ហនេយ្យ, ឯតេន អរហន្តឃាតកោបិ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **អនន្តរំ ផុសេ**តិ អានន្តរិយំ ផុសតីតិ អត្ថោ។

**៤៨១**. **សុប្បតិដ្ឋិត-និគ្រោធសទិស**ន្តិ យោជនវិត្ថតំ រុក្ខំ សន្ធាយ វុត្តំ។

**សត្ថរសកេសូ**តិ ភិក្ខុនីនំ បញ្ញត្តសត្តរសសង្ឃាទិសេសេសុ។

បារាជិកាទិបញ្ហាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

# បញ្ចវគ្គោ

## កម្មវគ្គវណ្ណនា

**៤៨៣**. កម្មវគ្គេ ឋបិតឧបោសថបវារណានំ កត្តិកមាសេ សាមគ្គិយា កតាយ សាមគ្គីបវារណំ មុញ្ចិត្វា ឧបោសថំ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ អាហ **“ឋបេត្វា កត្តិកមាស”**ន្តិ។ សចេ បន តេសំ នានាសីមាសុ មហាបវារណាយ វិសុំ បវារិតានំ កត្តិកមាសព្ភន្តរេ សាមគ្គី ហោតិ, សាមគ្គីឧបោសថោ ឯវ តេហិ កត្តព្ពោ, ន បវារណា។ ឯកស្មឹ វស្សេ កតបវារណានំ បុន បវារណាយ អវិហិតត្តា។ **សាមគ្គីទិវសោ**តិ អនុបោសថទិវសេ សាមគ្គីករណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចេ បន ចាតុទ្ទសិយំ, បន្នរសិយំ វា សង្ឃោ សាមគ្គី ករោតិ, តទា សាមគ្គីឧបោសថទិវសោ ន ហោតិ, ចាតុទ្ទសិបន្នរសិឧបោសថោវ ហោតិ។ ឧបរិ បវារណាយបិ ឯសេវ នយោ។

**បច្ចុក្កឌ្ឍិត្វា ឋបិតទិវសោ**តិ ភណ្ឌនការកេហិ ឧបទ្ទុតា វា កេនចិទេវ ករណីយេន បវារណាសង្គហំ វា កត្វា ឋបិតោ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសីទិវសោវ។ **ទ្វេ ច បុណ្ណមាសិយោ**តិ បុព្ព-កត្តិកបុណ្ណមា, បច្ឆិមកត្តិកបុណ្ណមា ចាតិ ទ្វេ បុណ្ណមាសិយោ។ **ឯវំ ចតុព្ពិធម្បី**តិ បុណ្ណមាសីទ្វយេន សទ្ធឹ សាមគ្គីបវារណំ, ចាតុទ្ទសីបវារណញ្ច សម្បិណ្ឌេត្វា វុត្តំ។ ឥទញ្ច បកតិចារិត្តវសេន វុត្តំ។ តថារូបបច្ចយេ បន សតិ ឧភិន្នំ បុណ្ណមាសីនំ បុរិមា ទ្វេ ចាតុទ្ទសិយោបិ កាឡបក្ខចាតុទ្ទសិយា អនន្តរា បន្នរសីបីតិ ឥមេបិ តយោ ទិវសា បវារណាទិវសា ឯវាតិ ឥមំ សត្តវិធម្បិ បវារណាទិវសំ ឋបេត្វា អញ្ញស្មឹ ទិវសេ បវារេតុំ ន វដ្ដតិ។

**៤៨៤**. **អនុស្សាវនកម្មំ កត្វា**តិ បឋមំ អនុស្សាវនំ សាវេត្វា “ឯសា ញត្តី”តិ អនុស្សាវនានន្តរមេវ សកលំ ញត្តឹ វត្វា, បរិយោសានេ “ឯសា ញត្តី”តិ វត្វាតិ អធិប្បាយោ។

**៤៨៥**. **ឃោសយ**ន្តិ ព្យញ្ជនប្បភេទោ អធិប្បេតោ។ **ទសធា ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា បភេទោ**តិ ឯត្ថ ទសធា ទសវិធេន ព្យញ្ជនានំ បភេទោតិ យោជេតព្ពំ។ កេនាយំ បភេទោតិ អាហ **“ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា”**តិ។ យថាធិប្បេតត្ថព្យញ្ជនតោ ព្យញ្ជនសង្ខាតានំ អក្ខរានំ ជនិកា ពុទ្ធិ ព្យញ្ជនពុទ្ធិ, តាយ ព្យញ្ជនពុទ្ធិយា , អក្ខរសមុដ្ឋាបកចិត្តភេទេនេវាតិ អត្ថោ។ យំ វា សំយោគបរំ កត្វា វុច្ចតិ, ឥទម្បិ គរុកន្តិ យោជនា។

តត្ថ **អាយស្មតោ**តិអាទីសុ យានិ អនន្តរិតានិ **ស**-ការ**ម**-ការាទិព្យញ្ជនានិ “សំយោគោ”តិ វុច្ចន្តិ, សោ សំយោគោ បរោ យស្ស **អ**-ការាទិនោ, សោ **សំយោគបរោ** នាម។ **រស្ស**ន្តិ អការាទិព្យញ្ជនរហិតំ សរំ។ **អសំយោគបរ**ន្តិ “យស្ស នក្ខមតី”តិអាទីសុ **យ**-ការ **ន**-ការាទិព្យញ្ជនសហិតសរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ត**-ការស្ស **ថ**-ការំ អកត្វា វគ្គន្តរេ សិថិលមេវ កត្វា “សុណាដុ មេ”តិអាទី វទន្តោបិ ទុរុត្តំ ករោតិយេវ ឋបេត្វា អនុរូបំ អាទេសំ។ យញ្ហិ “សច្ចិកត្ថបរមត្ថេនា”តិ វត្តព្ពេ “សច្ចិកដ្ឋបរមដ្ឋេនា”តិ ច “អត្ថកថា”តិ វត្តព្ពេ “អដ្ឋកថា”តិ ច តត្ថ តត្ថ វុច្ចតិ, តាទិសំ បាឡិអដ្ឋកថាសុ ទិដ្ឋបយោគំ, តទនុរូបញ្ច វត្តុំ វដ្ដតិ, តតោ អញ្ញំ ន វដ្ដតិ។ តេនាហ **“អនុក្កមាគតំ បវេណឹ អវិនាសេន្តេនា”**តិអាទិ។

**ទីឃេ វត្តព្ពេ រស្ស**ន្តិអាទីសុ “ភិក្ខូន”ន្តិ វត្តព្ពេ “ភិក្ខុន”ន្តិ វា “ពហូសូ”តិ វត្តព្ពេ “ពហុសូ”តិ វា “នក្ខមតី”តិ វត្តព្ពេ “ន ខមតី”តិ វា “ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ វត្តព្ពេ “ឧបសម្បទាបេខោ”តិ វា ឯវំ អននុរូបដ្ឋានេសុ ឯវំ ទីឃរស្សាទិ រស្សទីឃាទិវសេន បរិវត្តេតុំ វដ្ដតិ, ន បន “នាគោ”តិ វត្តព្ពេ “នគោ”តិ វា “សង្ឃោ”តិ វត្តព្ពេ “សឃោ”តិ វា “តិស្សោ”តិ វត្តព្ពេ “តិសោ”តិ វា “យាចតី”តិ វត្តព្ពេ “យាចន្តី”តិ វា ឯវំ អននុរូបដ្ឋានេសុ វត្តុំ។ សម្ពន្ធំ, បន វវត្ថានញ្ច សព្ពថាបិ វដ្ដតីតិ គហេតព្ពំ។

**៤៨៦**. **សេសសីមាសុបី**តិ អតិមហតីអាទីសុ ទសសុបិ។

**៤៨៨**. **ចតុវគ្គករណេ**តិ ចតុវគ្គេន សង្ឃេន កត្តព្ពេ។ **អនិស្សារិតា**តិ ឧបោសថដ្ឋបនាទិនា វា លទ្ធិនានាសំវាសកភាវេន វា ន ពហិកតា។ អដ្ឋកថាយញ្ហិ “អបកតត្តស្សាតិ ឧក្ខិត្តកស្ស វា, យស្ស វា ឧបោសថបវារណា ឋបិតា ហោន្តី”តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤២៥) វុត្តត្តា ឋបិតឧបោសថបវារណោ ភិក្ខុ អបកតត្តោ ឯវាតិ គហេតព្ពំ។ **បរិសុទ្ធសីលា**តិ បារាជិកំ អនាបន្នា អធិប្បេតា។ បរិវាសាទិកម្មេសុ បន គរុកដ្ឋាបិ អបកតត្តា ឯវាតិ គហេតព្ពំ ។ **អវសេសា…បេ…. ឆន្ទារហាវ ហោន្តី**តិ សង្ឃតោ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតេ សន្ធាយ វុត្តំ។ អវិជហិត្វា ឋិតា បន ឆន្ទារហា ន ហោន្តិ, តេបិ ចតុវគ្គាទិតោ អធិកា ហត្ថបាសំ វិជហិត្វាវ ឆន្ទារហា ហោន្តិ។ តស្មា សង្ឃតោ ហត្ថបាសំ វិជហិត្វា ឋិតេនេវ ឆន្ទោ វា បារិសុទ្ធិ វា ទាតព្ពា។

កម្មវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

## អបលោកនកម្មកថាវណ្ណនា

៤៩៦. **ឯតរហិ សចេបិ សាមណេរោ**តិអាទីសុ ពុទ្ធាទីនំ អវណ្ណភាសនម្បិ អកប្បិយាទី កប្បិយាទិភាវេន ទីបនម្បិ ទិដ្ឋិវិបត្តិយញ្ញេវ បវិសតិ។ តេនេវ វក្ខតិ “តំ លទ្ធី និស្សជ្ជាបេតព្ពោ”តិ។ ភិក្ខូនម្បិ ឯសេវ នយោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ**តិ ពុទ្ធវចនាធិប្បាយំ វិបរីតតោ គណ្ហន្តោ, **សោ ឯវ អន្តគ្គាហិកាយ ទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ**តិ ច វុត្តោ។ កេចិ បន “សស្សតុច្ឆេទានំ អញ្ញតរទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, សស្សតុច្ឆេទគ្គាហស្ស សាមណេរានំ លិង្គនាសនាយ ការណត្តេន ហេដ្ឋា **អដ្ឋកថាយ**មេវ (មហាវ. អដ្ឋ. ១០៨) វុត្តត្តា, ឥធ ច ទណ្ឌកម្មនាសនាយ ឯវ អធិប្បេតត្តា។

**តស្សាបិ ទាតព្ពោ**តិ វិជ្ជមានំ មុខរាទិភាវំ និស្សាយ អប្បដិបុច្ឆិត្វាបិ បដិញ្ញំ អគ្គហេត្វាបិ អាបត្តឹ អនារោបេត្វាបិ ទេសិតាយបិ អាបត្តិយា ខុំសនាទិតោ អនោរមន្តស្ស ទាតព្ពោវ។ ឱរមន្តស្ស បន ខមាបេន្តស្ស ន ទាតព្ពោ។

**ព្រហ្មទណ្ឌស្ស ទាន**ន្តិ ខរទណ្ឌស្ស ឧក្កដ្ឋទណ្ឌស្ស ទានំ។ តជ្ជនីយាទិកម្មេ ហិ កតេ ឱវាទានុសាសនិប្បទានបដិក្ខេបោ នត្ថិ។ ទិន្នព្រហ្មទណ្ឌេ បន តស្មឹ សទ្ធឹ តជ្ជនីយាទិកម្មកតេហិ បដិក្ខិត្តម្បិ កាតុំ ន វដ្ដតិ, “នេវ វត្តព្ពោ”តិអាទិនា អាលាបសល្លាបាទិមត្តស្សាបិ នការេន បដិក្ខិត្តត្តា។ តញ្ហិ ទិស្វា ភិក្ខូ គីវំ បរិវត្តេត្វា ឱលោកនមត្តម្បិ ន ករោន្តិ, ឯវំ វិវជ្ជេតព្ពំ និម្មទនករណត្ថមេវ តស្ស ទណ្ឌស្ស អនុញ្ញាតត្តា។ តេនេវ ឆន្នត្ថេរោបិ ឧក្ខេបនីយាទិកម្មកតោបិ អភាយិត្វា ព្រហ្មទណ្ឌេ ទិន្នេ “សង្ឃេនាហំ សព្ពថា វិវជ្ជិតោ”តិ មុច្ឆិតោ បបតិ។ យោ បន ព្រហ្មទណ្ឌកតេន សទ្ធឹ ញត្វា សំសដ្ឋោ អវិវជ្ជេត្វា វិហរតិ, តស្ស ទុក្កដមេវាតិ គហេតព្ពំ អញ្ញថា ព្រហ្មទណ្ឌវិធានស្ស និរត្ថកតាបសង្គតោ។ **តេនា**តិ ព្រហ្មទណ្ឌកតេន។ យថា តជ្ជនីយាទិកម្មកតេហិ, ឯវមេវ តតោ អធិកម្បិ សង្ឃំអារាធេន្តេន សម្មាវត្តិតព្ពំ។ តញ្ច “សោរតោ និវាតវុត្តី”តិអាទិនា សរូបតោ ទស្សិតមេវ។ តេនាហ “**សម្មាវត្តិត្វា ខមាបេន្តស្ស ព្រហ្មទណ្ឌោ បដិប្បស្សម្ភេតព្ពោ**”តិ។

យំ តំ ភគវតា អវន្ទិយកម្មំ អនុញ្ញាតន្តិ សម្ពន្ធោ។ “**តស្ស ភិក្ខុនោ ទណ្ឌកម្មំ កាតុ**”ន្តិ សាមញ្ញតោ អនុញ្ញាតប្បការំ ទស្សេត្វា បុន វិសេសតោ អនុញ្ញាតប្បការំ ទស្សេតុំ “**អថ ខោ**”តិអាទិបាឡិ ឧទ្ធដាតិ វេទិតព្ពំ។ **ឥមស្ស អបលោកនកម្មស្ស ឋានំ ហោតី**តិ អបលោកនកម្មស្ស សាមញ្ញស្ស បវត្តិដ្ឋានំ ហោតីតិ។ វិសេសព្យតិរេកេន អវិជ្ជមានម្បិ តទញ្ញត្ថ អប្បវត្តឹ ទស្សេតុំ វិសេសនិស្សិតំ វិយ វោហរីយតិ។ “**កម្មញ្ញេវ លក្ខណ**”ន្តិ ឥមិនា ឱសារណាទិវសេន គហិតាវសេសានំ សព្ពេសំ អបលោកនកម្មស្ស សាមញ្ញលក្ខណវសេន គហិតត្តា កម្មញ្ញេវ លក្ខណមស្សាតិ កម្មលក្ខណន្តិ និព្ពចនំ ទស្សេតិ។ ឥទញ្ច វុត្តាវសេសានំ កម្មានំ និដ្ឋានដ្ឋានំ, សង្ខារក្ខន្ធធម្មាយតនានិ វិយ វុត្តាវសេសខន្ធាយតនានន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ វក្ខតិ “អយំ បនេត្ថ បាឡិមុត្តកោបិ កម្មលក្ខណវិនិច្ឆយោ”តិអាទិ (បរិ. អដ្ឋ. ៤៩៥-៤៩៦)។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបរិ ញត្តិកម្មាទីសុបិ កម្មលក្ខណំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **តស្ស ករណ**ន្តិ អវន្ទិយកម្មស្ស ករណវិធានំ។

“**ន វន្ទិតព្ពោ**”តិ ឥមិនា វន្ទន្តិយា ទុក្កដន្តិ ទស្សេតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សង្ឃេន កតំ កតិកំ ញត្វា មទ្ទនំ វិយ ហិ សង្ឃសម្មុតឹ អនាទរេន អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ ឯវ ហោតិ។

**ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ បនេតំ លព្ភតិយេវា**តិ អវន្ទិយកម្មស្ស ឧបលក្ខណមត្តេន គហិតត្តា ភិក្ខុសង្ឃស្សាបិ កម្មលក្ខណំ លព្ភតិ ឯវ។

សលាកទានដ្ឋានំ **សលាកគ្គំ** នាម។ យាគុភត្តានំ ភាជនដ្ឋានានិ **យាគគ្គភត្តគ្គានិ** នាម។ ឯតេសុបិ ហិ ឋានេសុ សព្ពោ សង្ឃោ ឧបោសថេ វិយ សន្និបតិតោ, កម្មញ្ច វគ្គកម្មំ ន ហោតិ, “មយមេតំ ន ជានិម្ហា”តិ បច្ឆា ខិយ្យន្តាបិ ន ហោន្តិ។ ខណ្ឌសីមាយ បន កតេ ខិយ្យន្តិ។ សង្ឃិកបច្ចយញ្ហិ អច្ឆិន្នចីវរាទីនំ ទាតុំ អបលោកេន្តេហិ ឧបចារសីមដ្ឋានំ សព្ពេសំ អនុមតឹ គហេត្វាវ កាតព្ពំ។ យោ បន វិសភាគបុគ្គលោ ធម្មិកំ អបលោកនំ បដិពាហតិ, តំ ឧបាយេន ពហិឧបចារសីមាគតំ វា កត្វា ខណ្ឌសីមំ វា បវិសិត្វា កាតុំ វដ្ដតិ។

យំ សន្ធាយ “អបលោកនកម្មំ ករោតី”តិ សាមញ្ញតោ ទស្សេតិ, តំ អបលោកនកម្មំ សរូបតោ ទស្សេតុមាហ “**អច្ឆិន្នចីវរំ**”ឥច្ចាទិ។ យទិ អបលោកេត្វាវ ចីវរំ ទាតព្ពំ, កឹ បន អប្បមត្តកវិស្សជ្ជកសម្មុតិយាតិ អាហ “**អប្បមត្តកវិស្សជ្ជនកេន បនា**”តិអាទិ។ **នាឡិ វា ឧបឌ្ឍនាឡិ វា**តិ ទិវសេ ទិវសេ អបលោកេត្វា

ទាតព្ពស្ស បមាណទស្សនំ។ តេន យាបនមត្តមេវ អបលោកេតព្ពំ, ន អធិកន្តិ ទស្សេតិ។ **ឯកទិវសំយេវ វា**តិអាទិ ទសវីសតិទិវសានំ ឯកស្មឹ ទិវសេយេវ ទាតព្ពបរិច្ឆេទទស្សនំ, តេន យាវ ជីវន្តិ វា យាវ រោគា វុដ្ឋហតីតិ វា ឯវំ អបលោកេតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។ **ឥណបលិពោធ**ន្តិ ឥណវត្ថុំ ទាតុំ វដ្ដតីតិ សម្ពន្ធោ។ តញ្ច ឥណាយិកេហិ បលិពុទ្ធស្ស លជ្ជិបេសលស្ស សាសនុបការកស្ស បមាណយុត្តមេវ កប្បិយភណ្ឌំ និយមេត្វា អបលោកេត្វា ទាតព្ពំ, ន បន សហស្សំ វា សតសហស្សំ វា មហាឥណំ។ តាទិសញ្ហិ ភិក្ខាចរិយវត្តេន សព្ពេហិ ភិក្ខូហិ តាទិសស្ស ភិក្ខុនោ បរិយេសិត្វា ទាតព្ពំ។

**ឧបនិក្ខេបតោ**តិ ចេតិយបដិជគ្គនត្ថាយ វឌ្ឍិយា បយោជេត្វា កប្បិយការកេហិ ឋបិតវត្ថុតោ។ **សង្ឃិកេនបី**តិ ន កេវលញ្ច តត្រុប្បាទតោ បច្ចយទាយកេហិ ចតុបច្ចយត្ថាយ សង្ឃស្ស ទិន្នវត្ថុនាបីតិ អត្ថោ។

**សង្ឃភត្តំ កាតុំ ន វដ្ដតី**តិ មហាទានំ ទេន្តេហិបិ ករិយមានំ សង្ឃភត្តំ វិយ ការេតុំ ន វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។

“**យថាសុខំ បរិភុញ្ជិតុំ រុច្ចតី**”តិ វុត្តត្តា អត្តនោ បរិភោគប្បហោនកំ អប្បំ វា ពហុំ វា គហេតព្ពំ, អធិកំ បន គហេតុំ ន លភតិ។ **ឧបោសថទិវសេ**តិ និទស្សនមត្តំ, យស្មឹ កិស្មិញ្ចិ ទិវសេបិ កតំ សុកតមេវ ហោតិ។ ករោន្តេន “យំ ឥមស្មឹ វិហារេ អន្តោសីមាយ សង្ឃសន្តកំ…បេ… យថាសុខំ បរិភុញ្ជិតុំ មយ្ហំ រុច្ចតី”តិ ឯវំ កតិកា កាតព្ពា, តថា ទ្វីហិ តីហិបិ “អាយស្មន្តានំ រុច្ចតី”តិ វចនមេវ ហេត្ថ វិសេសោ។ **តេសម្បី**តិ រុក្ខានំ។ **សា ឯវ កតិកា**តិ វិសុំ កតិកា ន កាតព្ពាតិ អត្ថោ។

**តេស**ន្តិ រុក្ខានំ។ សង្ឃោ សាមីតិ សម្ពន្ធោ។ **បុរិមវិហារេ**តិ បុរិមេ យថាសុខំ បរិភោគត្ថាយ កតកតិកេ វិហារេ។ **បរិវេណានិ កត្វា ជគ្គន្តី**តិ យត្ថ អរក្ខិយមានេ ផលាផលានិ, រុក្ខា ច វិនស្សន្តិ, តាទិសំ ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ, តត្ថ សង្ឃស្ស កតិកា ន បវត្តតីតិ អធិប្បាយោ។ យេ បន រុក្ខា ពីជានិ រោបេត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ បដិជគ្គិតា, តេបិ ទសមភាគំ ទត្វា រោបកេហេវ បរិភុញ្ជិតព្ពា។ **តេហី**តិ ជគ្គកេហិ។

**តត្ថា**តិ តស្មឹ វិហារេ។ **មូលេ**តិ អាទិកាលេ, បុព្ពេតិ អត្ថោ។ **ទីឃា កតិកា**តិ អបរិច្ឆិន្នកាលា យថាសុខំ បរិភោគត្ថាយ កតិកា។ **និក្កុក្កុច្ចេនា**តិ “អភាជិតមិទ”ន្តិ កុក្កុច្ចំ អកត្វាតិ អត្ថោ។ **ខិយ្យនមត្តមេវេត**ន្តិ តេន ខិយ្យនេន ពហុំ ខាទន្តានំ ទោសោ នត្ថិ អត្តនោ បរិភោគប្បមាណស្សេវ គហិតត្តា, ខិយ្យន្តេបិ អត្តនោ បហោនកំ គហេត្វា ខាទិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

**គណ្ហថាតិ ន វត្តព្ពា**តិ គថាវុត្តេ តេនេវ ភិក្ខុនា ទិន្នំ វិយ មញ្ញេយ្យុំ, តំ និស្សាយ មិច្ឆាជីវសម្ភវោ ហោតីតិ វុត្តំ។ តេនាហ “**អនុវិចរិត្វា**”តិអាទិ។ **ឧបឌ្ឍភាគោ**តិ ឯកភិក្ខុនោ បដិវីសតោ ឧបឌ្ឍភាគោ។ ទេន្តេន ច “ឯត្តកំ ទាតុំ សង្ឃោ អនុញ្ញាសី”តិ ឯវំ អត្ថានំ បរិមោចេត្វា យថា តេ សង្ឃេ ឯវ បសីទន្តិ, ឯវំ វត្វា ទាតព្ពំ។

**អបច្ចាសីសន្តេនា**តិ គិលានគមិកិស្សរាទីនំ អនុញ្ញាតបុគ្គលានម្បិ អត្តនោ សន្តកំ ទេន្តេន អបច្ចាសីសន្តេនេវ ទាតព្ពំ, អននុញ្ញាតបុគ្គលានំ បន អបច្ចាសីសន្តេនាបិ ទាតុំ ន វដ្ដតីតិ។ សង្ឃិកមេវ យថាកតិកាយ ទាបេតព្ពំ។ អត្តនោ សន្តកម្បិ បច្ចយទាយកាទី សយមេវ វិស្សាសេន គណ្ហន្តិ, ន វារេតព្ពា, លទ្ធកប្បិយន្តិ តុណ្ហី ភវិតព្ពំ។ **បុព្ពេ វុត្តមេវា**តិ “កុទ្ធោ ហិ សោ រុក្ខេបិ ឆិន្ទេយ្យា”តិអាទិនា តុណ្ហីភាវេ ការណំ បុព្ពេ វុត្តមេវ។ តេហិ កតអនត្ថាភាវេបិ ការុញ្ញេន តុណ្ហី ភវិតុំ វដ្ដតិ, “គណ្ហថា”តិអាទិ បន វត្តុំ ន វដ្ដតិ។

**គរុភណ្ឌត្តា…បេ… ន ទាតព្ព**ន្តិ ជីវរុក្ខានំ អារាមដ្ឋានីយត្តា, ទារូនញ្ច គេហសម្ភារានុបគតត្តា “សព្ពំ ត្វមេវ គណ្ហា”តិ ទាតុំ ន វដ្ដតីតិ វុត្តំ។ **អកតាវាសំ វា កត្វា**តិ បុព្ពេ អវិជ្ជមានំ សេនាសនំ កត្វា ជគ្គិតកាលេ ផលវារេ សម្បត្តេ។

អបលោកនកម្មកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

### អត្ថវសវគ្គាទិវណ្ណនា

**៤៩៨. វិបាកទុក្ខសង្ខាតានំ សម្បរាយិកវេរាន**ន្តិ ឯត្ថ បាណាតិបាតាទិវេរេន និព្ពត្តត្តា, វេរប្បត្តិយា ហេតុត្តា ច “វិបាកទុក្ខវេទនា”តិ វុត្តា។ បាណាតិបាតាទិបញ្ចវេរវិនិមុត្តានម្បិ អកុសលានំ វេរេហិ សហ ឯកតោ សង្គណ្ហនត្ថំ “**ទសអកុសលកម្មបថប្បភេទាន**”ន្តិ បុន វុត្តំ។

**៤៩៩-៥០០. តំ កម្មន្តិ** តជ្ជនីយាទិកម្មមេវ, សត្តា អាបត្តិក្ខន្ធា បញ្ញត្តំ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ **អន្តរា កេនចិ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**តិ ឥមស្មឹ កប្បេ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ អម្ហាកំ ភគវតោ អភិសម្ពោធិ, តាវ អន្តរាកាលេ កកុសន្ធាទី បបេត្វា កេនចិ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេតិ អត្ថោ។ **វិនីតកថា សិក្ខាបទ**ន្តិ វិនីតវត្ថូនិ ឯវ។ តានិ ហិ តំតំសិក្ខាកោដ្ឋាសានំ បកាសនតោ “សិក្ខាបទ”ន្តិ ច អាបត្តិអនាបត្តីនំ អនុបញ្ញាបនតោ “អនុបញ្ញត្ត”ន្តិ ច វុច្ចន្តិ។

អត្ថវសវគ្គាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្គហវគ្គវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ មហាវគ្គោ, បញ្ញត្តិវគ្គោ, សង្គហវគ្គោតិ តីហិ មហាវគ្គេហិ បដិមណ្ឌិតោ **បរិវារោ**តិ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ វិមតិវិនោទនិយំ

បរិវារវណ្ណនានយោ និដ្ឋិតោ។

**និគមនកថាវណ្ណនា**

អវសានគាថាសុ ឧភតោវិភង្គ-ខន្ធក-បរិវារេហិ វិភត្តត្តា វិភាគបដិទេសនា យស្មឹ វិនយបិដកេ។ សោ ឧភតោវិភង្គ-ខន្ធក-បរិវារវិភត្តទេសនោ អាហាតិ យោជនា។ **តស្សា**តិ វិនយបិដកស្ស។

**សត្ថុ មហាពោធី**តិ ទក្ខិណសាខំ សន្ធាយ វទតិ។ យំ បធានឃរំ នាម បរិវេណំ, តត្ថ ចារុបាការេន សញ្ចិតំ បរិក្ខិត្តំ យំ បាសាទំ ការយិ, តត្រ តស្មឹ មហានិគមសាមិនោ បាសាទេ វសតាតិ យោជេតព្ពា។

ពុទ្ធសិរិំ ឧទ្ទិសិត្វា និស្សាយ, តស្ស វា អជ្ឈេសនម្បិ បដិច្ច យា ឥទ្ធា បរិបុណ្ណវិនិច្ឆយតាយ សមិទ្ធា វិនយសំវណ្ណនា អារទ្ធាតិ យោជនា។

**សិរិនិវាសស្សា**តិ សិរិយា និវាសនដ្ឋានភូតស្ស **សិរិបាល**នាមកស្ស រញ្ញោ។ **ជយសំវច្ឆរេ**តិ វិជយយុត្តេ សំវច្ឆរេ។ អារទ្ធកាលទស្សនត្ថំ បុន “ជយសំវច្ឆរេ អយំ អារទ្ធា”តិ វុត្តំ។

**កាលេ វស្ស**ន្តិ យុត្តកាលេ វស្សនសីលោ។ **ទេវោ**តិ មេឃោ។

និគមនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

**និគមនកថា**

ឯត្តាវតា ច អារទ្ធា, វិនយដ្ឋកថាយ យា;
វណ្ណនា នាតិវិត្ថិណ្ណា, បរិបុណ្ណវិនិច្ឆយា។

បញ្ញាសភាណវារាយ, តន្តិយា បរិមាណតោ;
សមិជ្ឈនិដ្ឋិបរមា, យា **វិមតិវិនោទនី**។

អនន្តរាយេន កតា, អយំ និដ្ឋមុបាគតា;
យំ តំ និដ្ឋំ តថា សព្ពេ, បាណិនោ សមនោរថា។

ថេរេហិ វិនយញ្ញូហិ, សុចិសល្លេខវុត្តិហិ;
អវិស្សត្ថាតិវិត្ថិណ្ណ-គន្ថភីរូ ហិបត្ថិតំ។

ករោន្តេន មយា ឯវំ, វិនយអត្ថវណ្ណនំ;
យំ បត្តំ កុសលំ តេន, បត្វា សម្ពោធិមុត្តមំ។

វិនយត្ថំ បកាសេន្តា, យោ សោបាយេន លក្ខណំ;
សោបាយំ វិមតិច្ឆេទ-ញាណចក្ខុបទាយកំ។

វិរទ្ធត្ថវិបល្លាស-គន្ថវិក្ខារហានិយា;
វិសុទ្ធី បាបយិស្សាមិ, សត្ថេ សំសារទុក្ខតោ។

លោកិយេហិ ច ភោគេហិ, គុណេហិ និខិលា បជា;
សព្ពេហិ សហិតា ហោន្តុ, រតា សម្ពុទ្ធសាសនេតិ។

វិមតិវិនោទនីដីកា និដ្ឋិតា។